BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XLVII
B
8
NAPOLI

105. 22
8

XLVII
15
8

Digitized by Google

HISTORIÆ
ECCLESIASTICÆ NOVI TESTAMENTI,

Tomus VIII.

SECULI XVI.

Pars IV.

QUA CONTINENTUR,

I. Vocatio Reformatorum, tam *Ordinaria*, generalis, ſpecialis, & ſpecialiſſima; quàm *Extraordinaria*. II. Comparatio Reformationis Joſiæ, & Majorum noſtrorum. III. Conſenſus Eccleſiarum Reformatarum in fundamentalibus, tum aliunde, tum ex Colloquio Marpurgenſi, erutus. IV. Ἐξοχὴ Eccleſiarum illarum, quæ nec imagines in Templis, nec oralem corporis & ſanguinis Chriſti, in Cœna Domini manducationem, retinuerunt. V. Apologia, pro Zwinglio, ejusque doctrina de cauſa ſalutis, peccato originali, Providentia DEI, Sacramentis: Morte. VI. De Prædeſtinatione, ejúsque inde à Reformatione, in Eccleſ. Helv. conſenſu. VII. Antquitates Eccleſiæ Tigurinæ. VIII. *Florenicus, Glareanus*, de Legione Thebæa.

AUTHORE,

JOH. HENRICO HOTTINGERO,

TIGURI,

Typis: Michaëlis Schufelbergeri, 1667.

NOBILISSIMIS, AMPLISSIMIS, PRUDENTISSIMISQUE
DOMINIS:
D.D.
CONSULIBUS,
SENATORIBUS,
TRIBUNIS,
Totíque adeò,
REIPUBLICÆ
SANGALLENSIS,
SENATUI;
Hiſtoriam hanc
D.D.D.

JOH. HENRICUS HOTTINGERUS.

[library stamp]

PRodit, VIRI NOBILISSIMI, AMPLISSIMI, PRUDENTISSIMI, ſub nominis Veſtri patrocinio, Hiſtoriæ Reformationis continuata tela, cui, ſi non ab authore, copia tamen & gravitate, gratiam aliquam conciliatum iri ſpero. *Mandare quenquam literis cogitationes ſuas, qui eas nec diſponere, nec illuſtrare poſſit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis eſt intemperanter abutentis & otio & literis*, Verba ſunt facundiſſimi Romanorum Conſulis, I. TUSCUL. Sit fortè infelicior, qui vel diſponere debebat indigeſtam, longè latèque diffuſam hujus Tomi Hiſtoriam; vel illuſtrare, quæ tenebris diu ſatis involuta, paucorum ſubjerunt aſpectum, ipſam interim, varietate liberaliter ſatis conditam, de vocatione Reformatorum noſtrorum, materiam, delectatione aliqua allecturam lectorem, cur planè deſperem? Pleraque, quæ in lu-

)o(cem,

cem, hac occaſione, protrahuntur cum tineis hactenus rixari debebant & blattis; propterea verò Seculo noſtro ulteriùs non invidenda, quòd momentoſiſſimam de vocatione Reformatorum controverſiam non uno modo juvarent. Quæſitum hactenus, tribunitia veluti authoritate fuit? unde Majoribus vocatio, quæ tabulæ authenticæ? Oſtendimus, cœlum favere & terram. Nihilque Prædeceſſores noſtros, Heroicis ſuis præſtitiſſe moliminibus, umbras: Vocatos fuiſſe, ad extinguendum incendium, luxatum reparandum Statum Eccleſiaſticum, ut Chriſtianos, ut Paſtores & Epiſcopos, ut Reformatores. Nihil Ampliſſimis, ex juncta in Reformatione dextra, Proceribus noſtris, exprobrari poſſe, quod non in Aharonis & Moſis, Joſiæ & Chilkiæ redundaret caput. Nihil in Epiſcopo deſiderare Paulum, palàm fecimus, quòd liberali manu DEUS in Reformatores non contulerit: Eventu probâſſe, ſummum Eccleſiæ Paſtorem, non humanam hanc plantam fuiſſe, ſed cœlitus cultam & irrigatam.

gatam. Nec quicquam impedire, Eccleſiæ Romanæ vel ſuffragium, vel conſenſum; quem non ſemper Eccleſiæ Helveticæ magnifeciſſent. Et quanquam, inter Reformatores, Zvinglium cumprimis & Lutherum, aliqua ſubinde oborta fuerint friguſcula; quod non inſolitum Eccleſiæ fuiſſe fatum, illi, qui in Hiſtoria Eccleſiaſtica non ſunt infantes, ignorare minimè poſſunt; divinæ tamen fuiſſe virgulæ indicium, quòd in fundamento ſalutis ita viri, & locis, & ingeniis diſpares, ita conſpirârint, ut tamen illarum, quæ Zvvinglium ſequebantur Eccleſiarum, Reformatio ſolidior fuerit & exquiſitior; ex imaginum cumprimis & conſubſtantiationis proſcriptione purior. Fruſtra denique Apoſtaſiæ crimen, Helveticis Theologis ab iis, qui ἄῤῥηϛα Dei decreta, ſua metiri aſſueviſſent decempeda, impingi, fuſius paulò demõſtravimus. Ea omnia fide, quæ, & indubitatæ antiquitatis monumentis αὐτοχειάφοις, & ſuperioris Seculi Theologorum Epiſtolis familiaribus, maximam ſuffulta eſt partem.

)o(Veſter

Veſter verò, VIRI AMPLISSIMI, Tomus hic publica inſcriptione eſſe debebat: Idque non unam ob cauſam. Eam enim communem VOBIS eſſe par erat Hiſtoriam, quæ communiter aliquando Majores noſtros occupavit. Certè, qua fide, quave dexteritate VADIANUS aliquando Veſter, Vir æterna laude digniſſimus, & publicis ſcriptis, & graviſſimo, in diſputationibus religioſis, præſidio, & conſtanti cum Reformatoribus noſtris amicitia, cauſam Domini egerit, juverit, promoverit, neque neſcimus, neque hactenus diſſimulavimus. Accedunt non pauca, quæ hinc inde Tomus hic noſter reddit, Ejusdem Vadiani documenta, quibus, Heidelbergâ non ita pridem allatis, vel obſcuriora antiquitatis Helveticæ rudera ſuo reſtituimus nitori, vel luxatos hinc inde Hiſtoriarum hiatus, non infeliciter reparavimus. Id quod ſolenni hac προσφωνήσει ceu grati animi arrha, teſtari: ſimùlque & Orthodoxi Eccleſiarum noſtrarum conſenſus; avito Zvinglii, Gvvaltheri,

theri, Simleri, Beumleri exemplo; magno denique numero in me collatorum humanitatis officiorum, Syngrapham eandem extare volui. Deumſupplex veneror, ut Reipublicæ porrò Veſtræ ex alto benedicat, ad Sanctiſſimi nominis ſui gloriam, Eccleſiæ reformatæ conſervationem & incrementum, Civium tranquillitatem & ſalutem, per Dominum Jeſum Chriſtum, Amen. Ita ex animo vovet,

Tiguri Cal. Octob. 1666.

Nobiliſſimi, Ampliſſimi, Prudentiſſimique Nominis Veſtri

obſervantiſſimus

JOH. HENRICUS HOTTINGERUS.

Erra-

Errata, inter relegendum, obſervata.

*Pag.6.l.7.*θέντας.*P.26.l.13.inſtrumentum.P.35.l.8.decernebatur. P.56.l.ult.* κρείττονες. *P.57.l.4.nutantes. P.91.l.15. Num quid.P.122.l.15.quod potuiſſet. P.159.l.15. del. runus. P.163.l.26. Aſcherot. P.168.l.19.* כומרים *P.171.l.10.longum. P.233.l 25.Conſenſu. P.251.l.12.Verùm. P.268. l.27. ſubit. P.321.l.8.in verbo Dei. P.322. l.17. maluerunt. P.323. l.4.exercitavit. P.353.l.23.Heros. P.358.l.1.evincere.l.9.immemor. l. 28.ut panis ſit corpus Chriſti ſignificativè. P.375.l.19.Nihil novi. P.404.l.17. Iudaica. l.19. Maim. Pag.459.l.9.* wahr.*P.467.l.3.*περιστερᾶ.*P.481.Natura.P.615.l.5. lumine monuit.l.10.calumnia. P.618. l.11.verbis expoſuimus. P.910. l.25.deciſionis ſubjiciemus.P.991.l.5.non vacante.P.991.l.14. armamentaria.P.1020.l.11.iacerent.P.1026.l.14.poſt,articulum: adde, vel negligerent, vel confusè tractarent, adeò ut ſalutaris Evangelij doctrina. P.1027.l.25. ultima, lubentiſſimo. P.1079.l.9.reſtitue: Et agere & pati, & velle & perficere, & fidem & aſpectum à ſola DEI gratia in Chriſto expectamus. P.5148.l.12.Fratrum ſervorũ. P.1168.l.18.memoratarum. P.1174.l.14.elocationem. P.1177.l.12. Lenzeburc. P.1209. P.1210.l.6.extra Eccleſia-excommunicatos. P.1223. l.8.in has oras. P.1225.l.20.tum. P.1241.l.8.Philoſophicis magis, quàm &c. P.1258.l.12.bolum.P.1327.l.8.Sacellani.P.1340.l.9.imbecillis.*

HI-

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ NOVI TESTAMENTI.

SECULI XVI.

PARS IV.

De Reformatorum Vocatione.

CAPUT I.

De Vocatione Reformatorum generali.

Vocatio generalis, cuilibet Chriſtiano concedit facultatem tollendi abuſus, ſtatu cum primis Eccleſiæ turbato. Diſcurſus Viri docti, de neceſſitate vocationis ſpecialis ad rerum Eccleſiaſticarum gubernationem. Brevis in eum ἐπίκρισις.

I. Expendimus Reformationis cauſas, Principalem, Inſtrumentales, & impulſivas: De eo nunc ordine agendum eſt, quo jure, quáve authoritate Reformatores ad tam óperoſam, plenámque periculorum acceſſerint provinciam. Hæc enim crux illa eſt, quam multi ſibi & aliis, ſed præter

 neceſſi-

neceſſitatem, figunt; quam tantò libentius in limine hujus ſcripti ſumus tollere parati, quantò plura ex hujus materiæ explicatione & vindicatione ad nos redundare poterunt commoda.

Magnas quidem, οἱ ἐξ ἐναντίας movent turbas, quaſi velut umbræ Majores noſtri, ad Reformationem acceſſiſſent, non vocati, non invitati; ſed ſponte currentes, contra Spiritus S. diſertam inhibitionem *Jerem. c. 23 21.* Sed fluctus hi ſunt in ſimpulo! Tantum abeſt, ut Reformatores αὐτόκλητοι, ſe, præter officium, obtruſerint, ut θεόκλητοι, quod fecerunt καὶ θεοφορούμενοι, per conſcientiam negligere aut intermittere non potuiſſent.

II. Eſt autem Vocatio Reformatorũ vel ordinaria, vel extraordinaria: *Ordinaria* vel generalis, vel ſpecialis, vel ſpecialiſſima. *Illa*, quâ Chriſtiani, ad faciendum officium, reformãda dogmata, revocandum diu ſatis obfuſcatum veræ pietatis ſplendorem, ſunt excitati: *Iſta* verò, & hæc, quâ vel Miniſtri Dei, Paſtores Eccleſiarum, vel Reformatores, greges ſuos à venenatis herbis, infectis paludibus, ad herbida verbi Dei paſcua, & ſalutares I-

ſraëli-

ſraëlis fontes, per rationem officii injuncti tenebantur. De utráque diſtinctè.

§ II. Generalis vocatio Reformatorum in generali Chriſtianismi Confeſſione conſiſtebat. Cùm enim Chriſto per baptiſmum fuerint inſiti, cùm ſolenni renunciatione ſoli Chriſto dederint nomen, ut rebus adeò turbatis & deſperatis, ipſi animas ſuas ſervarent, lupos abigerent, eáque adeò bona fide præſtarent, quæ intermiſſa conſcientiam ipſis reliquiſſent cauterio exitialiter læſam, vel ſolus Chriſtianiſmi character animum addere poterat.

Etenim, omni tempore beatus ille eſt homo, qui in lege DEi meditatur interdiu & nocte. *Pſalm.* 1. v. 1. omnibus & ſingulis, cujuscunq; ſexus ſint & ætatis, incumbit, ſtatuta & judicia Dei cuſtodire: *Deut.* 31. 11. 12. Omnibus promiſcuè, qui ea ſervant, promittitur prœmium *Pſalm.* 19. 12. Omnibus dictum eſt, ut, qui ſemel liberati ſumus, ne amplius ſervitutis jugo implicemur, *Gal.* 5. *v.* 1. Imò, quoniam ſuæ quisque fidei rationem daturus eſt, non obſervamus, plebem, quæ; rejecta authoritate Pontificum, Scribarum, Phariſæo-

rum; ſecuta eſt Chriſtum, in offenſam propterea incurriſſe; laude digniſſimam. Auditorũ quippe corda puriora ſæpiſſimè, quàm Sacerdotum labia, ſunt deprehenſa: Diſcrimen Chriſtianiſmus, inter liberum & ſervum, Scytham, Græcum, aut Judæum non admittit. Omnes ſtabimus coram tribunali Dei, rationem villicationis reddituri, ſive bonum fecerimus, ſive malum. Cur, lupo invadente gregem, diu deliberemus an officii ſit noſtri, prædam voraci eripere beſtiæ? Exorto incendio, dubitare, an vocatio nobis illud, ubi poſſumus, permittat extinguere? Veneno ſerpente, & integras familias depaſcente, diſputare, quo jure, quod non infeliciter præſtaremus, malo medicinam parare audeamus, iis planè vel abſentibus, vel operam negantibus, quibus officii ratione, illud incumberet? Nolumus ἀναρχίαν hoc loco introductam, aut, πολυπραγμοσύνης patrocinio, cuilibet permittere quidlibet. Habet Eccleſia ſua jura, ſuósque ordines. Si ordinarii Miniſtri fecerint officium, non metuendum eſt, alios falcem ſuam in illorum miſſuros meſſem. Sed ſi Sacerdotes officium facere recuſent ex tribu Levi, familia Aharonica; tum Prophetas Deus mittit, abjectos gregum, & armentorum Paſtores, Moſen, Amoſum, Eliſæ

Eliſæum,&c. qui inordinatos redigunt in ordinem. Hæc Methodus cum primis tempore Chriſti & Apoſtolorum obtinuit. Cum illi, qui in Moſis cathedra ſedebãt, Moſis tamen doctrinam ſuis traditionibus obſcurâſſent, Chriſtus piſcatores, plebejos, quos per contemptum עם הארץ appellârunt, elegit, per quos orbem reformaret. Neque viros tantùm, ſed & mulieres, non tam publicè docendo, quàm admonendo, conſolando, miniſtrando, ad hanc ſtructuram ſuam contuliſſe operam, Priſcillæ, Phœbæ, Diaconiſſarum exemplis eſt manifeſtum. Eadem ratio iis etiam obſervata fuit temporibus, quibus Evangelium inter diriſſimas perſecutiones fuit propogatum: Sæpe à militibus, vix cruentas carnificum manus elapſis; modò à mechanicis, mulieribus etiam, quod in patria noſtra, veluti certum haberi & ratum, poſtea audiemus. Ancipiti hoc rerum ſtatu, & confuſo ordinario Miniſterii ordine, omnino videmus, multos veterum editos Canones, quibus Sacrorũ adminiſtratio à quibus libet Chriſtianis peracta, fuit probata. Cùm, ut ſolent adverſarii, defectum Vocationis Reformatorum nuper denuo rigidius nonnulli objicerent, erat Vir doctus, qui prolixè conatus oſtendere, Epiſcopatum, ſive Presbyte-

ratum, munera juris divini eſſe: neque illa utilia tantùm, ſed etiã neceſſaria: Non tamen perinde neceſſaria, ut adverſarii (NB) velint, quaſi abſq; iis nulla ſacra Deo grata, aut Eccleſiæ utilia, celebrari poſſint: Nulla lege divina mandatum eſſe, ut rejicerentur ſimpliciter, quæ non per χειροτονηθέντος eſſent præſtita. Altum de hoc rigore in ſacris literis ſilentium: Aliud velle praxin Eccleſiaſticam tam Apoſtolorum, quàm Virorum Apoſtolicorum. Nam ut de ſacris (*Ita Vir doctiſſimus de incunabulis Chriſtianiſmi*) illis teſtimoniis primo loco dicamus, utique in illis literis, cœtus etiam illi, qui Clericum non habent, Eccleſiæ nomine ſolent venire, qualis fuit domeſtica Eccleſia Aquilæ & Priſcillæ, cujus meminit Apoſtolus, *Rom.* XVI. cap. 5. &. 1. *Cor.* XVI. v. 2. Philemonis item memorata in Epiſtola ad illum. Nemo dixerit autem Eccleſiam, quæ careat Eccleſiæ propriis ſacris. Omnes porrò in univerſum fideles S. Petrus dignatus eſt titulo Sacerdotii ſancti, & regalis Sacerdotii 1. *Pet.* II. 5. & 9. Non itaq; res ab iis planè aliena erat ipſa, ſacrorũ inquam Eccleſiaſticorum celebrandorum facultas, quæ unicè effecit Sacerdotem. Inter munia ſacra, Apoſtolis ipſis à Chriſto injuncta, quæ primaria fuerunt, officium ſcil. docendi

cendi & baptizandi, comunia ſacta ex æquo omnibus tum fuiſſe, liquidò ſanè apparet. Sic omnes a cæde Stephani diſperſos Evangelizâſſe, interque eos Philippum Diaconum baptizâſſe viros & mulieres, & Eunuchum Æthiopem legimus Act. IIX. In eadem Apoſtolica Hiſtoria c. XV. invenimus, in decidenda nobiliſſima illa Controverſia, utrum obſervanda ſit Lex Moſaica, gentilibus converſis, ipſosmet Apoſtolos, præter Presbyteros auctoritatem populi adhibuiſſe. De Priſcilla fœmina non minùs quàm de marito ejus, Aquila, ſcribitur c. XVIII. 26. quod expoſuerint viam Domini. S. Paulus utrumque conjunctim non dubitavit appellare *Rom.* XVI. adjutores ſuos in Chriſto Jeſu. Tantum in ſacro Conventu juſſit tacere fœminas Apoſtolus ille, 1. *Cor.* XIV. 34. In quo, præter Presbyterum aut Præſidem, aliis quoque fas fuiſſe verba facere, ex illo ipſo capite palàm eſt. Hinc author Commentar. in Epiſtol. ad Epheſios, qui Ambroſius vulgò audit, eſt autem fortè S. Hilarius, Romanæ Eccleſiæ ſub Liberio Papa Diaconus, ad c. IV. Poſtquam omnibus locis Eccleſiæ ſunt conſtitutæ, & officia ordinata, aliter compoſita res eſt, quàm cœperat. *Primùm enim* omnes *docebant, &* omnes *baptizabant, quibuscunque diebus vel*

A 4 *tempo-*

temporibus fuiſſet occaſio. Item: *Ut creſceret plebs, & multiplicaretur, omnibus inter initia conceſſum eſt, & Evangelizare, & baptizare, & Scripturam in Eccleſia explanare: At ubi omnia loca circumplexa eſt Eccleſia, conventicula conſtituta ſunt, & Rectores, & cætera officia in Eccleſia ſunt ordinata, ut nullus de clero auderet, qui ordinatus non eſſet, præſumere officium, quod ſciret, non ſibi creditum vel conceſſum, & cœpit alio ordine, & providentia gubernari Eccleſia: quia ſi omnes eadem poſſent, irrationabile eſſet, & vulgaris res, & viliſſima videretur.* Porrò & Euchariſtiã adminiſtrandi poteſtatem omnibus mandatam à Domino, non tantùm ex Tertulliano de *Corona militis*, ſed & ex Dominicis verbis, quæ à S. Paulo etiam ſunt repetita & aptata omnibus Chriſtianis, Vir doctus oſtendere nititur. Non ſolis clericis facultatem a Domino eſſe factam Ligandi, ſolvendíque vim, ſive jus clavium quod appellant, non ſolis Presbyteris aut Epiſcopis à Domino conceſſum fuiſſe perſpicuum eſſe vult ex Cap. XVIII. 19. *Matth.* Prout faſſus ſit Origenes, & Auguſtinus & Theophylactus. Hujus hæc verba ſunt: *Si tu offenſus, habes eum, qui te injuria affecit, ſicut publicanum & gentilem, erit ille & in cœlo talis: ſi autem ſolveris eum, hoc eſt, ignoveris,*

ris, erit et & in cœlo condonatum. Non enim ſolum, quæ ſolvunt Sacerdotes, ſunt ſoluta, ſed quæcunque & nos injuria affecti vel ligamus, vel ſolvimus, & ipſa erunt ligata, vel ſoluta. Origenis & Theophylacti illam interpretationem fuiſſe, agnovit quoq; *Maldonatus.* Addemus verò S. Auguſtini verba Homil. XV. de verbo Domini: *Si fratrem habes pro Ethnico & Publicano, ligâſti illum in terra: Si correxeris fratrem, ſolviſti illum in terris.* In univerſum denique, illam divinitus omni populo fideli conceſſam auctoritatem, etiam inde aſtruere conatur, quòd Presbyteros ſingulari aliquo Sacerdotum titulo Apoſtoli nunquam honoraverint, nec in muneris legibus aliquam ſacrificiorum celebrationem ullo verbulo memoraverint; Ex adverſo autem nonniſi τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἐπισκόπων titulis dignitatem eorum illuſtraverint, qui receptotum & inter Judæos (quos maximè imitati ſint Apoſtoli) & inter Gentiles loquendi more, propriè nihil ſignificârint ſacerdotale; ſed à Sacerdotibus alieni, tantùm de popularibus Magiſtratibus, quales erant & in Synagogis, uſurpati fuerint.

Eadem omnia agnoviſſe primitivam & auream Eccleſiæ ætatem. *Ubi tres, Eccleſia eſt, licet Laici,* dicebat Tertul. Idem: *Nonne &*

ne & laici, inquiebat, *Sacerdotes ſumus: Scriptum eſt:* Regnum quoque nos & Sacerdotes DEO & Patri ſuo fecit. *Differentiam inter ordinem* (clericum ſcilicet!) & *plebem conſtituit Eccleſia, & honor per ordinis conſeſſum ſanctificatus. Adeò, ubi Eccleſiaſtici ordinis non eſt conſeſſus, & offers, & tinguis, & ſacerdos es tibi (laico) ſolus.* Paulò infra aſſerebat: *Laicum habere jus Sacerdotis in ſemetipſo, ubi neceſſe eſt.* Si per ſingula Clericorum munia eamus, *(inquit idem)* deprehẽdere eſt, & illa ætate, & omni fermè poſt ævo, laicos non minùs atque Clericos, uſu (NB.) exigente, omnia illa peregiſſe, quæ ſolent comitti aliâs clericis legitimè ordinatis. Et quidem dubio penè caret, etiam laicis ſemper licuiſſe & ſcripto & viva voce doctrinam fidei propagare. In Catalogo ſanè ſcriptorũ Eccleſiæ, quem Hieronymus nobis reliquit, æquè multos, ſi non plures, deprehendere eſt laicos atque ex clero. Sequiore demum tempeſtate ab Urbicis Papis, Capit: *Quicunque, de hæreticis* in 6. § *inhibemus*, cautum eſt, *ne quis laicus privatim, aut publicè audeat diſputare de fide: qui verò contrà fecerit, excommunicationis laqueo innodetur.* Agnoſcit verò & Cajetanus, legem hanc odioſam eſſe, nec poſt in ipſa Eccleſia Romana obſervata eſt: Quin imò ſupe-

ſuperiore ſeculo, Henricus, Angliæ Rex ſcriptis contra Lutherum libris, Defenſoris fidei titulum à Papa Leone promeruit, & ſummis laudibus evectus eſt Albertus Pius. Carporum Princeps, ob ſuas in Eraſmum invectivas, iis quoque in locis, ubi & Presbyteri & Epiſcopi non deerant, admiſſos olim ad docendum populum in ipſa corona Eccleſiæ laicos, argumento eſt unus pro plurimis Origenes, cujus aliorúmque exemplo rectè docet Euſebius λαικοὺς ὁμιλεῖν οὐκ ἀνέθιστον, ſi id fiat τῇ τοῦ προεστῶτος ἐπιτροπῇ. Nec id, qui improbaverit, quenquam temerè reperias, ante Leonem M. Epiſt. 62. Monachorum πολυπραγμοσύνη irritatum. Idem Origenes, adhuc laicus, à Demetrio Alexandrino Epiſcopo miſſus eſt in Achajam, compeſcendis hæreſibus, quibus illa vexabatur. Diaconis alibi quidem concionari fuit vetitum, Johannes tamen *Chryſoſtomus*, adhuc Diaconus, præſente Meletio, Antiochiæ habuit diſertiſſimas illas Homilias de *incomprehenſibili Dei natura*, de *anathemate adverſus Judæos*, alias. Fecit idem *Ephraim*, Edeſſenæ Eccleſiæ Diaconus, qui, teſte Hieronymo, ad tantam pervenit claritudinem, ut poſt lectionem Scripturarum publice in quibuſdam Eccleſiis ejus ſcripta recitarentur.

Porro

Baptiſmum à laico potuiſſe conferri, atque adeò hoc Sacramentum primum Eccleſiæ non eſſe adminiſtratum à ſolis Clericis, hodierna docet Praxi, quæ obtinet in Eccleſia Romana. Jam ante adduxerat diſertè provocantem *Tertullianum* ad morem ſui ævi, quo & laicus tinguebat, ubi Eccleſiaſtici ordinis conſeſſus non erat. Idem ab illo longè clarius aſſeritur, de Baptiſmo c. 17. ubi docet, exigente neceſſitate omnino debere laicum baptizare, non verò id ipſi duntaxat eſſe permiſſum. *Hieronymus* quoque ſcribit, Dialogo adverſus Luciferanos: *Si neceſſitas cogit, ſcimus etiam licere laicis baptizare.* Extat eadem dere Canon. 38. Concilii Eliberitani, & conſenſus Gelaſii Papæ, & Iſidori Hiſpalenſis, quanquam hic ſibi contradicat. Eadem porrò Tertulliani tempeſtate licuiſſe laicis & ἀχαριςεῖν, manifeſtum eſt, ex verbis Tertulliani deſumtis ex libro de exhortatione caſtitatis, quorum partem jam tum adduximus. Ille etenim nuptias ſecundas, nec laicis fas eſſe inire, Montani ſpiritu plenus, prolaturus, exemplo eſt uſus Clericorum, quibus id vetitum credebatur, idq; propterea, quoniam eſſet recepti moris, ut laicus quoque & tinguat & offerat, ſi deſit Clericus: adeòque quoniam inter Clericum & laicum nulla ſit differen-

differentia, niſi tantum ex conſtituto, & ſi quando nihil prohibet Clericum aliquem legitimè ordinatum, ſacris præeſſe. Vis argumenti ſcilicet eſt in illis: Omnes nos Deus voluit ita diſpoſitos, ut ubique Sacramentis, ejus obeundis apti ſimus. Quum digamus itaque Sacerdos non ſit aptus obeundis Sacramentis, nec laicum digamum poſſe aptum eſſe, hunc autem debere eſſe aptum ad offerendum & tinguendum quovis tempore neceſſitatis: debere itaq; à ſecundis nuptiis abſtinere non minùs, atque aliquem ex Clero. *Digamus tinguis* (inquit) *digamus offers? Quantò magis laico digamo capitale eſt agere pro Sacerdote, quàm ipſi Sacerdoti digamo facto auferatur agere* Sacerdotem. Senſus verborum Tertulliani adeò clarus eſt, ut Pamelium, quo eluderet adverſantē ſuis placitis Septimium, adegerit hunc locum omnem mala manu corrumpere. At Nicolaus Rigaltius, Vir longè doctiſſimus, diſertè confeſſus eſt, eam eſſe mentem Tertulliani, quam nos etiam profeſſi ſumus. Quare licèt bilem concitaverit Gabrielis Albaſpinæi, Aurelianenſium Epiſcopi celeberrimi, qui offerendi voce negavit hoc loco intelligi debere τὸ ἱερατεύειν, idque ſcripto publico aſtruere conatus eſt contra Rigaltium, interpretationem ſuam alio itidem

tidem libro vindicantem: Attamen & Hugonem Grotium V. C. excitavit ad conſcribendum opuſculum ἀνώνυμον de Cœnæ adminiſtratione, ubi Paſtores non ſunt, quo & noſtram Interpretationem clarè confirmat, oſtendens ſimul illud jus laicorum Eucharistiam faciendi, exigente id uſu, & nulli adſint paſtores, & paſſim & diu ſatis fuiſſe in Eccleſia agnitum. Oppoſuit ſeſe quidem & huic opuſculo, contraria ſcriptione, Dionyſius Petavius, ſed incaſſum: ut facile apparuerit utrumque libellum legentibus: legere autem in promtu eſt, quum in vulgus ſint editi, non intra domeſticos parietes concluſi, perinde ut adverſaria ſcripta illa Rigaltii & Albaſpinæi. Certè adeò hîc claret veritas, ut nihil motus receptis Eccleſiæ Romanæ placitis, adverſus Albaſpinæum & alios, pro noſtra illa interpretatione operoſé diſputare Pariſiis nuper adeò non dubitaverit in grandi opere Tertulliani Redivivi, ad librum illum de exhortatione caſtitatis Georgius Ambianus, doctiſſimus & clariſſimus omnium quotquot hactenus fuerunt Capucinorum. Nec verò Interpretationem illam noſtram, duntaxat defendit Vir candidus, ſed etiam probat fuiſſe id, ævo Tertulliani, paſſim in Eccleſia receptum, nec à quoquam improbarum,

cum, atque adeò nec hodie improbandum. Ad cujus proindè teſtimonium ego nunc malo provocare, quàm uberius idem oſtendere, præſertim, cùm nulla me cogat neceſſitas hiſce immorari.

Excommunicationum porrò ſententias nonniſi ex conſenſu & authoritate totius Eccleſiæ atque adeò & laicorum fidelium, eſſe olim latas, aurea illa tempeſtate, à multis jam eſt notatum: Quorum ſcrinia compilare nec fas, nec neceſſum jam eſt. Auguſtini adhuc ætate ſeniores laicos diſciplinæ publicæ præfuiſſe in Africa, palàm eſt ex ſermone 19. de Verb. Domini; *cùm ob errorem aliquem à Senioribus arguuntur, & imputantur alicui de illis cur ebriusfuerit? cur res alienas pervaſerit? cadem cur turbulentus admiſerit? ſtatim reſpondet, quid habeo facere homo ſecularis aut miles? numquid Monachum ſum profeſſus aut Clericum?* In actis Nundiacrii Diaconi adverſus Sylvanum Cirtenſium præſulem, totum judicium ab Epiſcopis nonnullis anno 320. legimus commiſſum Senioribus & Clero: quale quid videtur ſuadere ipſe Gregorius I. Papa lib. 2. Epiſt. 19. Ut proinde jus clavium quoque in laicis jure divino alienum non eſſe etiam tum nemo in Eccleſia fortaſſis dubitaverit. Coguntur verò idem hodiè-

qu

que fateri, niſi fallor, ſi theſin tueri velint, qui affirmant, totam juriſdictionem Eccleſiaſticam, primariò, propriè & Eſſentialiter Eccleſiæ convenire, Romano autem Pontifici atque aliis Epiſcopis inſtrumentaliter, miniſterialiter & quoad executionem tantùm, ſicut facultatem videndi oculos, quæ tamen eſt Scholæ Pariſienſis perpetua & conſtans doctrina, ſi credimus Edmundi Richerii, Syndici Collegii Theologici Pariſienſis libro de Eccleſiaſtica & Politica poteſtate. Si inquam credimus: nec enim nos latet, quantum illius libelli cauſa & noſtra, & Patrum ætate Pariſiis fuiſſet turbatum.

Ita Vir doctiſſimus. Quæ tamen omnia ita nos intelligimus, intellectáque velimus, ut de *præterordinario* tantùm, ut ita loquar, diſſerat Eccleſiæ ſtatu, cùm turbata omnia ſunt, cujusmodi prima poſt Chriſtum, ſub Judæis & Gentibus, tempora. Abſit enim, ut tantus Vir, Socinianorum vel Anabaptiſtarum ἀναρχία faveat, utilitatem, neceſſitatémve Miniſterii tollat, laicis ſacra promiſcuè tractandi licentiam faciat: Aliud enim DEI ordinatio, Eph. 4. ἀταξία Eccleſiaſtica, graviſſimæ pœnæ in ſacrorum vioatores exigunt. Id verò eſt, quòd contra Pontificios defendere poſſumus,

nor

non pati ſe ſapientiam divinam ad ordinarias regulas in extraordinariis caſibus adſtringi. Eſſe tempora, loca, in quibus *omnis Lingua laudare debeat Dominum: Phil. 2. 11.* Iterum eſſe tempora, quibus domui Aharonis cura ſacrorum committatur. *Lev.* 8. 2. Placere Deo, ordinario Miniſterii ſubſidio, ordinariè regere Eccleſiam: non obſtare tamen quicquam, quominus, rebus ſic flagitantibus, per laicos Doctorum obthurare idem poſſit ora. Ecquid enim impediverit, cur Propheticam promiſſionem: *Et erit in ultimis diebus (dicit Dominus) effundam de ſpiritu meo in omnem carnem: Et prophetabunt filii veſtri, & filiæ veſtræ, & juvenes veſtri viſiones videbunt, &c.* Act. 2. v. 17. Reformatores ſuam non fecerint? Aut, quid obſuerit quominus eodem jure quilibet Chriſtianus jugum ſervitutis Romano-Papalis excutere potuerit, cum toties rogati illi, penès quos fuiſſet, facere illud detrectaſſent, quo Romano-gentile olim & excuſſum, & excutere quibuslibet licitum fuiſſe, primorum ſeculorum Hiſtoria abundè docet. Fuerint igitur Reformatores noſtri hinc inde Laici, fuerint piſcatores, fuerint ſcenopægi, fuerint milites, &c. Chriſtiani tamen fuerunt, qui, cum omnia corrupta, nihil in toto corpore ſani aut ſo-

lidi ſupereſſe, à planta pedis ad caput, membra ſingula infecta, purulenta, & lenta tabe confecta, ægrè ultimum trahere ſpiritum, animadvertiſſent, non minùs iſti, ad medicinam afferendam, officii ratione obligabantur, quàm Samaritanum illum (poſtquam Sacerdos & Levita, ſuperciliosè prætereuntes, humanitatis leges turpiter neglexiſſent) ad juvandum ſeminecem viatorem, & obſtrictum & eo nomine commendatum legimus, *Luc.* 10. v. 33. Periculoſum profectò valde erat, eorum diutiùs curæ ſalutem populi committere, quos ſui ipſius fuiſſe oblivios, ſuperiorum Seculorum praxis abundè probavit. Phariſaico prorſus faſtu laici, quos vocare ſolet Eccleſia Romana, à rerum divinarum judicio omni arcentur. Phariſaicus, inquam, typhus eſt. Quemadmodum enim Phariſæi miniſtris ſuis, Chriſtum laudantibus, reſponderunt: *Num quid ex Principibus aliquis credidit in eum, aut ex Phariſæis? Sed turba hæc eſt, quæ non novit legem, maledicta eſt,* Joh. 7. v. 48. 49. Et poſtea liberam ac ingenuam cæci à Chriſto ſanati confeſſionem reſpuentes, dixerunt ei: *In peccatis natus es totus, & tu doces nos?* Joh. 9. *v.* 34. Ita Doctores Pontificii liberas Auditorum fidelium voces, & ingenua de

rebus

rebus divinis judicia ferre non poſſunt. Seculares eos vocant, & carnales, ſe autem clericos & ſpirituales. Quaſi verò Spiritus non ſpiret quò vult? aut non ſint fratres πνευματικοὶ *ſpirituales*, cujuscunque ordinis, qui poſſunt lapſos καταρτίζειν ἐν πνεύματι πρᾳότητος *in viam reducere*, ac velut in integrum reſtituere *Spiritu manſuetudinis*, *Gal.* 6. v. 1. qui ambulant κατὰ πνεῦμα, *qui Spiritus S. ductum ſequuntur*, Rom. 8. 5. & quos Petrus omnes vocat κλήρους 1. Pet. 5. 3. alluſione facta ad Iſraëliticum populum, cui ſortitione facta tributim terra Canaan, vitæ æternæ typus, diſtributa fuerat: vel quod Deus unam quamque Eccleſiam ſibi velut portionem quandam à reliquis ſegregatam elegerit. Illorum ergo etiam refert, viam, quæ ad poſſeſſionem hæreditatis æternæ introducit, planam & regiam relinqui; ſentibus aut ſaxis non obrui. Vel, ubi illi, quibus cura repurgandi obſitas vias incumbit, officium non fecerint, manum etiam illos admovere, quis impediat? Sua etiam quisque fide vivet, & ſuæ quilibet villicationis reddet rationem. Ut ergo nihil ordinariæ functioni detractum volumus, neque ἀνίπτοις χερσὶ quemlibet ad ſacra admittimus peragenda; ita neque brachium Domini ita

contrahendum exiſtimamus, ut non poſſit, cùm, qui vineam locatam non rectè coëunt, aliis eam extra vocationis ordinariæ provinciam committere. Aut nullis liceat vel incendium obortum extinguere, vel lupos & apros vineam Domini depaſcentes abigere, vel periculosè ægrotum, aut indignè à latronibus tractatum & contuſum curare, quàm qui Româ authoritatem per manuum impoſitionem acceperint? Quod, quàm ſit iniquum poſtulatum, fusè *Petrus Martyr*, in Colloquio Poſſiaceno oſtendit, & nos ex eodem. Tom. VII. p. 737. Etiam ex infantum ore Deus ſibi laudem paravit, *Pſalm.* 8. v. 3. Et cùm homines facere officium detrectârint, lapides clamaturos prædixit Servator, Luc. 19. 40. cùm Pharisæi, populi, qui Regi ſuo magno applauſerunt jubilo, & congratulatione, refrænare voluiſſent linguam in laudem DEI ſolutam. *Eſto, Deus ſemper dederit Eccleſiæ ſuæ Paſtores (quod ſanè non eſt negandum) attamen diſpiciendum eſt, qui ſint hi Paſtores. Nam ut homo hominis lupus eſt, ita nihil prohibeat, hominem homini Paſtorem eſſe: Neque enim ii ſoli Medici ſunt, qui ſolenni quadam pompâ provecti ſunt ad id muneris. Sed Medici ſæpenumero ſunt, qui rem tenent, à rei pompa quàm maximè ſunt alieni,*

quales

quales ſunt, deplorata & perdita Republica, boni Cives, qui tamen non ſedent ad gubernacula Reipublicæ, ſuſtinent tamen, ut poſſunt, ruentem domum, & pro virili parte ſtudent eximere naufragio quaſdam tabulas, adeóque eos, qui tabulis inſident. Ita acutiſſimus *Camero* Prælect. de Eccleſ. p. m. 266. Nihil ad rem dici potuit opportunius: Semper ſunt Paſtores, ſemper Magiſtratus, non illi tamen qui liberam DEI diſpenſationem in feudum aut hæreditatem mutant. Chriſtus eos, qui aliquam ſibi ſomniabant prærogativam ad nuptias, invitavit, at ubi illi quidem venire recusârunt, ex compitis vocavit, qui tale nihil expectârunt, *Matth.* XXII. 9.

(o)

CAP. II.

De

Vocatione Reformatorum ſpeciali & ordinaria ad Miniſterium Eccleſiaſticum.

In ipſo Papatu, κατὰ θέσιν, Miniſtri habuerunt Vocationem ad prædicandum Dei verbum. Id quod Zvinglii exemplo probatur: Ubi inſtrumenta Vocationis Tigurinæ, Eremitanæ Neceſſitatem Reformationis Zvinglius ſuperioribus ſuis ante omnia oſtendit: Ordinariæ Vocationis partes implevit. Confertur Vocatio Reformatorum in Papatu iis, qui Synagogæ Judaicæ tempore Chriſti præfuerunt.

I. Vidimus vocationem *generalem præterordinariam*, quâ Reformatores vel eo nomine, quòd Chriſtiani fuerunt, Chriſti diſcipuli, periclitanti Chriſtianiſmo, ita diſponente ſummo rerum noſtrarum Arbitro, ſuppetias ferre potuerunt: Ad *Specialem* accedimus ordinariã, quâ nihil feciſſe Reformatores, quod ratione officii ordinarii præſtandum illis non fuerit, paulò diſtinctiùs oſtendemus.

Para-

Paradoxum videri queat, nos ovem quæſituros in ſtabulo luporum; pietatem in ſuperſtitionum officina; veram religionem Romæ, unde exulâſſe illam, ex ipſis miniſtrorum Romanorum diſcere potuiſſemus querelis. Sed noſtræ nobis aſſertionis manifeſtas eſſe rationes, ordine jam exponemus. Reformatores ab Eccleſiæ Romanæ Epiſcopis, non directè ad Papatum, ſed ad doctrinam Chriſti prædicandam, erant vocati. Neque enim vel hodie Pontificii ſuam aliam, quàm Chriſti doctrinam, verbo DEI vel ſcripto, vel non ſcripto traditam, eſſe volunt. Ad hanc ergo vocati ſpartam in theſi; cùm in hypotheſi & examine doctrinæ illius ad doctrinam verè Apoſtolicá, animadvertiſſent, clámari quidem Romæ: *Templum Domini, Templum Domini*, &c. illud interim in luſtrum & latibulum latronum converſum eſſe & mutatum, officii, tergiverſantes, diu ſatis illi monere, ſeriò inſtare, immorigeram tandem, & planè obſequii neſciam; ſalvâ interim vocationis ſuæ authoritate; vel in ordinem revocare, vel deſerere Majores noſtri expulſi, & ejecti, Romam, & debuerunt & potuerunt. Fortè non ingratum erit Lectori, ſi, ad pleniorem rerum geſtarum notitiam, paulò propiùs accedentes, i-

pſum vocationis publicæ literarum exemplar ſubjungamus. Cum Zvinglius Glaronâ vocaretur in Helvetiorum Eremum, erat cœnobii Adminiſtrator, Vir Nobiliſs. *Theobaldus de Hohengerolzek*, qui quibus conditionibus translatum illum Glarona voluerit, ſequens, quod ex autographo deſcribi curavimus, docet Inſtrumentum:

In nomine Domini, Amen. Reverendus in Chriſto Pater, & Dominus, Dominus *Theobaldus de Hohengerolzeck*, *Adminiſtrator* Monaſterii Loci *Heremitarum*, cui cura paſtoralis officii incumbit, quæ *omnium mater eſt*. Sed quia pluribus ſolus intendere non poteſt, & ne requiratur *ſanguis ſubditorum de manibus ſuis*, etiam quod majori cura ſolicitentur, talem ſibi prævidit, cui *ſecurè onera ſua impertire* poſſit, Venerabilem Virum, Dominum *Udalricum Zuinglium*, Artium Magiſtrum, in Cura *ſubrogando*, ut præfati Venerabilis Viri ſupplicatione, ac diſpoſitione inclinatus, *voluntariè* eidem Vicariam ſeu *plebaniam* præfati monaſterii loci Heremitarum providendo, conditione & articulis ſervatis, quamvis nulla utrósque hæſitatio percutiat, pro majori cautela, quia homo nunquam

quam in eodem ſtatu permanet, etiam ſatisfactione humana conventum eſt ab eis præſentibus, fide dignis, loco & tempore, infrà notatis. Primò, quòd Domino Abbati, aut ejus Adminiſtratori in *omnibus licitis & honeſtis* obediat, profectum & utilitatem Monaſterii curet, déque ejus damno & incommodo caveat, omni via & modo melioribus, *quibus poterit:* ſubditis curæ *paſtorali*, quo ad honeſtum, & *bonum paſtorem decet* præſit, ac cum omni diligentia provideat. Secundò conventum fuit, quòd præfatus Dominus Udalricus, cum Adjutore ſuo menſam habeat ordinariam in Refectorio Monaſterii: Cùm Dominus Adminiſtrator, acceptis ad manus ſuas decimis, *libri vitæ proventibus*, ac *Confeſſionalium* parte, oblationibus autem, & *Mortuariis* Domino Udalrico dimiſſis; dabit eidem, ſcilicet Dominus Adminiſtrator ſingulis annis, *quatuor temporibus*, viginti florenos, ſedecim batz. pro floreno. Tertiò Dominus Adminiſtrator pollicetur *tempore*, quo *vacaret* aliquod *beneficium*, quod de collatione ejus ſit, præfato Domino *Udalrico de eodem providere*, ita tamen, quòd priùs renunciet beneficio *ſuo Claronenſi*. Acta ſunt autem hæc præſentibus, ſcilicet Reverendi in Chriſto Patris & Domini, Do-

mini *Johannis Abbatis* in Fiſſingen, Venerabilis Viri & Domini Magiſtri *Gregorii*, *Plebani* in *VVeſen*, Venerabilis Domini Magiſtri *Melchior Stoker*. Plebani in Frienbach, & Venerabilis Domini Magiſtri *Zinck*, in arce *Pfeſſingen*. In quorum fidem Sigillo Conventûs præfati Monaſterii, & Sigillis ſuis, Dominus Adminiſtrator, & Dominus Udalricus roborârunt, quartâ decimâ die menſis Aprilis. ANNO milleſimo, quingenteſimo, decimo ſexto.

Quid, quæſo, hoc habet Vocationis inſtumentũ, quod Zvinglio non permittat ea omnia exequi, quæ poſtea executum eſſe univerſus novit orbis? Jubetur obedire; ſed in honeſtis & licitis. Nihil hic de cæco obſequio; nihil de Pontificiis ſimpliciter retinendis traditionibus. Jubetur *profectum & utilitatem Monaſterii curare, déque ejus damno & incommodo cavere, omni via & modo melioribus, quibus poterat.* Quæ verò via melior, quod commodum majus, quàm, quòd à περρισσοεθελοθρησκεία, & mandatis hominum, ad ſolidum DEI verbum traductos voluit curæ ſuæ commiſſos Auditore, jubetur *ſubditis cura paſtorali, quod & honeſtum & bonum Paſtorem deceret, praeſſe, ac cum omni diligentia providere.* At Paſtoris

ris officium, majori cum fructu, facere non potuit, quàm ſi boni illius Paſtoris, *Joh* 10. Paſtoris primarii, 1. *Pet.* 5. voci aures ſimpliciter oviculas ſuas ſubſtringere, & mercenariorum ululatum vitare docuit. Hæc Zvinglio imperata atque inculcata fuerunt: Hæc illius, ſcripto concepta, vocatio. Cui etiam morem ſtatim geſſit, ita quidem, ut ex eo tempore purioris doctrinæ ſemina, occaſione frequentiorum, ad locum illum, inſtitutarum religioſarum peregrinationum, ſparſerit: Ut initia purioris doctrinæ non ſine ratione, ſuprà jam, à Plebanatu Zvinglii Glaronenſi & Eremitano accerſiverimus. Ideò enim potiſſimum Zvinglius Glaronenſem deſeruit ſtationem, ut luculentiorem in frequenti peregrinorum concurſu haberet Verbi DEI promulgandi occaſionem. Neque obſtat, *libri vitæ, Confeſſionalium, oblationum & mortuariorum*, in hoc Diplomate, mentio. Non Zvinglii verba ſunt, diſertè ſe ad ceremonias illas obſtringentis; ſed Adminiſtratoris, uſum fructum Plebano liberè cedentis. Et quid ſi hæc etiam mantiſſa ſit obligatoria; non tamen ſuperiora verba, clariora longè & efficaciora, vim obligandi amittunt? Quanquam jam tum profectò in ipſo loci illius Præſule *Conrado à*

do à Rechberg major notata fuerit generoſitas, quam quæ graſſantibus ubique ſuperſtitionibus acquieſceret. De hoc enim refert *Bullingerus* noſter, quòd, cùm à Viſitatoribus ordinis aliquando moneretur, ut Miſſam, quam miſſam ferè fecerat, religioſiùs coleret aut frequentiùs celebraret; intrepidè reſponderit: *Quanquam ego, Monaſterii mei præſes, actionum mearum aliis reddere rationem non tenear, reſpondeo tamen: Si; quod receptum eſſe videor, verè & eſſentialiter præſens ſit corpus Chriſti in hoſtia; non equidem judicare poſſum, quid vobis videamini; mihi verò ego non videor dignus, utpote Monachus pauper & abjectus, qui ipſum aſpiciam, nedum DEO Patri offeram. Si verò non ſit præſens, væ mihi, qui panem loco DEI elevarem, & adorationi exponerem!* Hæc verò in tranſitu. Ad Zvinglii redimus inſtructionem, quæ ſufficere illi poterat, ad magnorum moliminnm executionem. Nam, quemadmodum *Zvinglius*, quod (qui optimè illud noverat) *Oſvvaldus Myconius* de eo obſervavit, *gratiam Evangelii jam Glaronæ ita promulgabat, ut de Eccleſiæ Romanæ abuſu nihil, vel admodum parcè commemoraret: Veritatem cognitam in cordibus auditorum agere ſuum officium volebat*: Ita diſerta inſtrumenti verba, veritatis Evangelicæ primam

mam ab eo exigebant curam, quâ aſſertâ, & introductâ, reliquis ſponte migrandum erat veteribus colonis. Vocationis ergo tenorem ſequutus Reformator jam in eremo, Chriſtum non modò prædicavit; ſed & Epiſcopum ſuum Conſtantienſem ſeriò compellavit, *ut libertatem verbi DEI prædicandi concederet, cogitaret ſtudiosè, quomodo Eccleſiæ periclitanti ſuccurrendum eſſet, diminutione ſuperſtitionum & abuſuum, quibus illa oneraretur. Hanc curam requirere officium Epiſcopale. Niſi enim maturè deliberaret, verendum, ne multa brevi ſequerentur incommoda.* Sibi, cæteriſque, qui errores viderent, obicem poſitum iri, in propagatione veritatis, ubi falſitatis redargutio totos occuparet. Monere proinde Epiſcopum fideliter, ut negotium hoc, Epiſcopo dignum, arctâ amplecteretur cura, efficeret, ut malo medicina pararetur, quò ita omnia κατὰ τάξιν καὶ εὐσχημόνως peragerentur. Eadem commendavit conſilia *Matthæo*, Epiſcopo, & Cardinali Sedunenſi, qui verſutiſſimus amicitiæ Helveticæ pro ſede Romana procus, tum temporis in Helvetia ſedem fixerat, qui etiam pro emendatione errorum ſuam obtuliſſe dicitur operam. Adeò nemo erat, qui ea ætate Reformationis neceſſitatem non agnoſceret.

Hæc

Hæc in eremo Helvetiorum tentavit Zvinglius: Cùm poſtea An. 1518. Plebanatus Tiguri vacaret, & illa etiam ſparta, ſuaſore potiſſimum *Oſvvaldo Myconio*, a Præpoſito & Capitulo Eccleſiæ ei d. 11. Decembris demandaretur, Eremo *Leoni Judæ* commendata, adventum ſuum maturavit: Cúmque officii ei cura, pro more, injungeretur, fidem omnem & induſtriam pollicitus eſt, expreſſis mentis ſuæ deliberationibus, non ſe, inveteratæ conſuetudinis exemplo, textuum Dominicalium Eclogas ſive excerpta pro concione tantùm tractaturum; ſed, more veterum, integram Evangeliſtæ alicujus Hiſtoriam enarraturum, Scripturam per Scripturam religiosè explicaturum, ad honorem DEI, gloriam Filii, Jeſu Chriſti, ſalutem deniq; animarum. Placebat hoc propoſitum omnibus illis, quibus de meliori luto ficta erant præcordia, ex utroque ordine Viris; cæteri metuebant conſuetudinis larvæ, & ſuperſtitioſorum rituum lenocinio, hanc novitatem nihil auſpicati apportaturam, prætendentes. Abſtergebat modeſtè Zvinglius novitatis invidiam: Vetera hæc eſſe, non nova. *Chryſoſtomi* Homilias, Tractatus *Auguſtini* in Johannem abundè fidem facere, non eſſe novam modò moderatam

expl.

explicandæ SS. rationem. Operam ſe daturum modeſtiæ, & in id incubiturum, ut conquerendi anſam nemini præberet. Bona ergo cum Capituli venia, dimiſſus, ipſis poſtea Calend. Januar. 1519. & officium, & Matthæum Tiguri auſpicatur, ætatis a. 34. Prima concio frequentiſſima fuit, à plebe præſertim devotè audita; nec ſegniùs cæteræ, quòd Chriſtum Auditoribus offerret, ſpem & fiduciam in illo ſolo collocare doceret, in hypocriſin & ſuperſtitionem detonaret; vitæ emendationem, opera pietatis & charitatis ardenter inculcaret: Luxum, otium, ἀσωτίαν omnem graviter deteſtaretur, adeóque veri Evangeliſtæ officium magna cum prudentia & animi fortitudine, faceret. Hanc tamen ſuam παῤῥησίαν initio in aſſertione, ut aliquoties monuimus, veri, quàm deſtructione falſi Tiguri continuare maluit. Ut enim rectum & norma ſui eſt, & regula curvi, ita percepta & intellecta veritate, falſa ſponte pateſcunt. Et ut Zvvinglii propoſitum eò feliciùs ſuccederet, ordinariæ tum vocationis characterem adeò non contemſit, ut anno demum 1521. die Lunæ, penultimâ Aprilis, in Canonicorum numerum adoptari petierit. Id quibus vel verbis, vel ritibus fuerit peractum, ex ſequen-

ſequenti inſtrumento publico apparet

In nomine Domini, Amen. Anno à nativitate Domini ejusdem Milleſimo, quingenteſimo, vigeſimo primo, Indictione nona, die verò Lunæ penultimâ menſis Aprilis, horâ octavâ, vel circa, ante meridiem, Pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto Patris & Domini noſtri, Domini *Leonis* divina providentia Papæ decimi, anno *nono Thuregi* in *ſtuba Capitulari* Eccleſiæ SS. Martyrum, Felicis, & Regulæ præpoſituræ Thuricenſis Conſtantienſis Diœceſis, Provinciæ Maguntinenſis, inque mei Notarii publici, teſtiúmque infra ſcriptorum præſentia perſonaliter conſtituti egregii, Nobiles, Venerabiles, & circumſpecti Viri Domini, Præpoſitus, & Canonici capitulares dictæ Præpoſituræ Thuricenſis capitulariter congregati, & convocati, capitulúmque facientes, & repræſentantes ex unâ, & Venerabilis Vir, Dominus *Vdalricus Zvvingli*, Artium liberalium *Magiſter*, & occupans *plebanatnm* dictæ Eccleſiæ Præpoſituræ, ex alia, præſentibus. Qui quidem Dominus Magiſter *Vdalricus Zvingli* dictis Dominis Præpoſitis, & Capitulo *humiliter* ſupplicavit, ut ſibi *Canonicatum* & *Prabendam* in dicta ipſorum Eccleſia ad præſens per liberam reſignationem

per egregium Virum *Henricum Engelhart* Decretor. Doctorem, Canonicum & Plebanum *Abbatiæ Thuricenſis*, & Canonicatum & præbendam præfatos in noſtra Eccleſia auctoritate legitima habentem, in manibus dictorum Dominorum Præpoſiti, & Capituli Præpoſituræ Thuricenſis factam vacantem, *purè propter Deum* conferre dignarentur. Dicti itaque Dominus Præpoſitus, & Capitulum deliberatione matura præhabita, ſibi Domino *Udalrico Zvvingli* dictos Canonicatum, & præbendam ſic per *liberam* reſignationem, ut ſupra vacantem cum plenitudine Juris Canonici, ac omnibus juribus & pertinentiis ſuis omnibus quibus melioribus modis jure & effectu potuerunt *in DEI nomine*, & *purè propter DEUM contulerunt*, & aſſignaverunt, & eum ad eosdem Canonicatum, & præbendam, quo ſupra, admiſerunt in eorúmque Confratrem & Concanonicum receperunt, & acceptarunt, præſtito per eundem Dominum Magiſtrum Udalricum Zvvingli de ſtatuto, quod incipit, *Hi ſunt articuli* &c. ſibi de verbo ad verbum per me Notarium *prælecto*, nec non aliis ſtatutis, ac conſuetudinibus memoratæ Eccleſiæ Præpoſituræ Thuricenſis obſervandis, ad ſancta Dei Evangelia

tactis per eum Scripturis Sacro-ſanctis ſolenniter juramento. Dictus Dominus Præpoſitus, ad quem inſtitutionem Canonicorum ſpectare dinoſcitur, dicto Domino Udalrico Zvvingli mox locum in Capitulo, & deinde Venerabilis, circumſpectus Vir Dominus Georgius Heggizi, Cuſtos, & *Senior Canonicus*, Præpoſituræ prænominatæ, nomine dicti Domini Præpoſiti, eidem Domino Udalrico Zvvingli, ducto in chorum, ſtallum in eodem cum plenitudine Juris Canonici dedit & aſſignavit, ut ſic eundem Dominum Udalricum in *corporalem, realem,* & *actualem poſſeſſionem* vel quaſi, dictorum Canonicatus, & præbendæ, mittendæ, ponendæ, inducendæ, & in Canonicatus, & præbendæ fructibus, & redditibus, proventibus, juribus, & obventionibus univerſis quantum in eis fuit faciendi, ſibi Domino Udalrico Zvvingli ſic inſtituto integrè reſponderi, adhibitis ſolennitatibus, & cautelis debitis & conſuetis. Super quibus omnibus, & ſingulis præmiſſis dictus Dominus Magiſter Udalricus Zvvingli ſibi per Notarium publicum infra ſcriptum ſibi petiit, tot, quot opus foret, publicum, vel publica, inſtrumentum, vel inſtrumenta fieri poſſent; tunc ibidem honorabilibus Viris Domi-

Dominis *Caſparo* Manz, & *Johanne Murer* Presbiteris Cappellanis dictæ Eccleſiæ Præpoſituræ Thuricenſis ad præmiſſa vocatis ſpecialiter, & rogatis, &c.

En novum vinculum, quo Zvinglius Eccleſiæ Tigurinæ obſtringitur! Probata ejus jam erat virtus, pietas, & eruditio: Præmium ergo legitimè certanti decernetur, Canonicalis Præbenda; publicis eam in rem adornatis literis, in quibus, quod diligenter notandum, neque *violatæ fidei, neque Apoſtaſiæ*, neque *vocationis neglecta* accuſatur. Et quanquam phraſis, *purè propter DEUM*, Simoniæ opponatur, quâ collatores Plebanum ſuum purgare voluerunt; non tamen fortuita videri debet, utpote προτρεπτικὴ ad officii partes religioſius explendas. Cur enim, quæ *purè propter Deum* collata Zvinglio fuit provincia, non etiam *purè ad DEI honorem*, eam adminiſtrâſſet? Perrexit igitur, quo cœpit pede, Plebanus in officii ſui functione, docendo, monendo, adhortando non Gregem tantùm ſuum, ſed & *Epiſcopum Conſtantienſem*. & Piſtorienſem, *Antonium Puccium*, Pontificis ad Helvetios Legatum, quibus candidè edixit, niſi ipſi curam gerere vellent Eccleſiæ, nihil ſe intentatum relicturum eorum, quæ illam priſtino reſtituere

poſſent, Apoſtolicæ ſimplicitatis, nitori. *Bulling. de Epiſc. l. II. p.* 157. Sed ipſum iterum audire liceat ex graviſſimo ſermone Apologetico ad *Valentin, Compar.* T. I. p. 230. Zvinglium per me nullus (*inquit*) error unquã, neque plantatus, neque exortus eſt: quamvis non ignorem, hoc mihi imprimis ab Adverſariis meis imputari, penes quos ſi innocentia mea patere nequit, neque locum invenire aliquem, poſtremi tamen judicii tempore coram univerſali totius orbis concilio omnibus probatam & manifeſtam fore confido, ut omnibus pateat, me in hoc religionis negotio ſancta & pura conſcientia verſatum eſſe: In reliquis verò me peccatorem eſſe grandem, non inficior, ſed DEUM oro, ut is infirmitati meæ propitius eſſe dignetur. Cæterùm, audi, quæſo, & attentus percipe, Valentine mî, quæ modò dicturus ſum, & vivis adhuc teſtibus comprobaturus. Priùsquàm enim aliquid in fidei & religiõis negotio diſſidium exortum eſt, ipſe jam ante nòn ſemel cum præcipuis aliquot Eccleſiæ Proceribus, Cardinalibus & Epiſcopis conferre cœpi, & de traditionum humanarum erroribus diſputare, ſimúlque monui, ut abuſuum, errorúmque copiam paulatim tollere aggrediantur: Hoc enim niſi

niſi fiat; illos aliquando nimio pondere nutantes, majore cum tumultu & fragore caſuros eſſe. Cùm enim ante annos octo adhuc in Mariæ Helvetiorum Eremo verſarer, de his cum Matthæo, Cardinale Sedunenſi collocutus ſum, cúmque jam Tiguri habitare cœpiſſem, ſæpe numero apertis, clarisque verbis teſtatus ſum, Papatum omnem frivolo & brevi ruituro fundamento inniti, idque ſolidiſſimis Scripturarum locis ſemper comprobavi. Teſtes hic citare poſſum generoſum Virum, & Baronem Clariſſimum, D. Theobaldum à Geroldsegk, Franciſcum Zingck, & Michaëlem Sander, qui omnes adhuc in vivis ſunt, & me talia dicentem ſæpè audivére. Quin de ipſo Cardinale certò pronunciare poſſum, hunc non ſemel tantummodò animum ſuum prodidiſſe in hæc verba: Quòd ſi Domini clementia me in priſtinum dignitatis & imperii locum reſtitueret, ut in portu res meæ collocarentur (jam tum enim ipſi Pontifici & Cardinalium gregi inviſus, horum indignationem ſuſtinebat) huc certè omnes nervos intenſurus eſſem, ut Romani Pontificis faſtus ſimul & impoſtura in lucem protracta, juſta ubique reformatione emendarentur. Et ſæpius deinde nobiſcum de

doctrina & ſacra Scriptura diſſeruit, ſemper tamen hunc animum prodens, qui Romanenſium errores probé cognoſceret, & cognitos improbaret. Qualis verò idem hic poſtea fuerit, qualémq; ſe geſſerit, non eſt hujus loci vel temporis exponere. Hugo, Epiſcopus Conſtantienſis, cùm famâ cognoviſſet, me non intrepidè, nec oſcitanter contra Papiſticos Indulgentias concionari, quas tum venales apud nos exponere cupiebat Samſon quidam, Franciſcanus Monachus, literas ad me dedit per Vicarium ſuum Johannem Fabrum, anno à Chriſto nato 1519. quibus hortabatur, ut, quod cœptum erat, fortiter exequi pergerem, ſe enim mihi bona fide affuturum, niſi ipſius Vicarii chirographum (quod etiamnum penes me eſt) adulterinum ſit, & inſcio Epiſcopo ad me transmiſſum. Quid hic facerem? Annon Epiſcopo Conſtantienſi obedirem? maximè, cùm Vicarii literas me hortantes, accepiſſem, quæ vel tunc animum addere potuiſſent, etiam ſi nihil antea adverſus fictas illas & fraude plenas Indulgentias à me fuiſſet tentatum. Poſt hæc publicè ſimul & privatim, ſupplicationibus, debita reverentia & modeſtiâ conſcriptis, Epiſcopi animum ſolicitare cœpi, quibus ho

hoc unum ſemper monui, & vehementiſſimè hortatus ſum, ut Evangelicæ veritati conſentire dignaretur, quam tanto cum ſucceſſu emergere videret, ut nullis conſiliis, & viribus impediri poſſet: Simul & hoc monens, ut Nobiliſſimæ Landenbergiorum familiæ hanc laudem & gloriam ceu propriam vendicet, ut ex ſe primum Epiſcopum prodiiſſe gloriari poſſit, qui Evangelii prædicationem liberam in ſua diœceſi permiſerit. Sed quibus de cauſis rerum vices mutatæ ſint, non novi. Qui enim primò currentem me crebris hortationibus incitabant, hi ipſi paulò poſt nulla reſponſione, & nullis literis me dignati ſunt, niſi quòd publicè & in genere quædam ab illis vulgata ſunt & conſcripta, quæ tamen prioribus iſtis conſilijs tam ſimilia eſſe videbantur, quàm muſca elephanto eſt. Priùs enim Vicarius verbis diſertis coram, deinde per literas abſens teſtatus erat, Epiſcopum ſuum Romani Pontificis faſtum, & injuſtam arrogantiam diutius ferre non poſſe. Anton. Puccius, Romani Pontificis Legatus, quater de hiſce rebus non ſine ſplendidis pollicitationibus mecum contulit, cui liberè hoc ipſum quod omnino faciendum erat, expoſui, ſimul & hoc addens, me poſthac, divina fa-

vente gratia, Evangelii prædicationem aggreſſurum, quâ Papatus, non parva ex parte concutiendus & debilitandus ſit, &c. Quibus tamen admonitionibus non quicquam effectum eſt. His ergo diligenter conſideratis, Valentine dilecte, diſcito, me non tardius, ſed in tempore eos, quorum id intererat, præmonuiſſe. Quòd ſi tantopere errare me videbant, cur non Scripturarum teſtimoniis convictum erroris arguerunt? In diſputationem aliquam publicam nunquam conſentire voluerunt, perpetuò hoc unum cauſantes, quòd illis diſputare nullo modo liceat: Nuper verò in Eccii diſputationem Badenæ peragendam omnes hi, & inprimis Conſtantienſis ille Epiſcopus, conſenſerunt. Hæc ideo mihi copioſiùs tecum agenda fuere, ut & tu, & omnes fideles intelligant, me nihil unquam in angulis, furum more, tentaviſſe. In tempore enim & opportunè ſatis, eos, qui monendi erant, præmonui, ſimúlque, me promto animo ad reſpondendum ſingulis obtuli. Quapropter cùm ſummis Eccleſiæ Proceribus hunc erroris fucum expoſuerim, & palàm ſimul teſtatus ſim, me Evangelii prædicationem divina favente clementia, ſine omni perſonarum reſpectu, aggreſſurum, non equidem me illo-

illorum gregi, qui errorum ſemina jaciunt, adnumerandum eſſe cenſeo, idque vel ob hoc imprimis, cùm ſolicitati à me Antiſtites illi, Cardinalis ille Sedunenſis & Hugo Conſtantienſis Epiſcopus, non parvis indiciis benevolos & promtos ſe eſſe ad Evangelicæ doctrinæ reſtitutionem demonſtrârint. *Hæc Zvvinglius* intra officii limites præſtitit, eorum ſemper vel implorato, vel impetrato conſilio atque auxilio, quibus ratione muneris illud incumbebat. Cùm verò, ut audivimus jam, pluráque ſuo loco audiemus, Clerus Anteceſſor præſertim ejus Hofmannus, prolixo ſatis ſcripto (quod in manibus noſtris eſt) & ipſe etiam Epiſcopus paulatim refragari, conatibus ejus reſiſtere, luminibus obſtruere cœpiſſent, cauſam ille ſuam toti orbi examinandam obtulit. Scriptis ergo publicis, Diſputationibus, & Synodis Nationalibus id, quod hactenus docuiſſet Zvinglius, non probatum modò; ſed ut ne aliud, quàm quòd expreſſo Dei verbo tradatur, pro ſuggeſtu deinceps proponeretur, decretum fuit. Unde manifeſtum ſatis eſt, non tumultuarios, fanaticos, inconſideratos, clancularios Zvinglii Reformatoris fuiſſe conatus. *Vocatus fuit ad munus Paſtorale.* Paſtor fuit; non ex conſuetudi-

 ne

ne facti, ſed ex præſcripto juris divini formatus. *Receptus fuit in Plebanatum*, Plebis Eccleſiaſticæ eam rationem habuit, quam Chriſtus & Apoſtoli præſcripſerunt. Quid hic præter vel contra ordinem vocationis?

II. Quemadmodum verò ſuprà jam oſtendimus, magnam Synagogæ Judaicæ, qualis tempore Chriſti fuit, & Eccleſiæ Chriſtianæ, ætate majorum, quo ad doctrinam, ritus & regimen, fuiſſe affinitatem: Ita etiam ratione tum vocationis, tum objectionum, quibus adverſarii in eam arietârunt, non obſcurum deprehendimus parallelìſmum.

De vocatione Zvinglii ordinaria paulò prolixiùs diſſerere placuit, tum quòd rei momentum fuſiorem tractationem mereretur: Tum quòd monumenta quædam ἀνέκδοτα ab oblivione vindicarentur. Cæterorum Reformatorum examen ab illis libenter expectabimus, qui rerum domeſticarum gnari, pleniùs eas enarrare poſſunt. Illud nobis ſatis ſit; non magis olim Majores noſtros per ſolennem in Papatu vocationem, impeditos fuiſſe, quò minus purum putum Dei verbum præconiarent; quàm

quam in Synagoga, tempore, Chriſti judaica, Viri graves & pii, inter Judæos educati, & ad publica munera vocati, impediri poterunt, quò minus, quoties opus fuit, miſeram Eccleſiæ faciem, non oſtenderent modò; ſed & emendarent. *Johannis Baptiſtæ*, magnum inter pervicaces fuiſſe Judæos nomen, ex luculento patet *Joſephi* teſtimonio, de quo *Secul.* 1. p. 20. *Simeon, Gamaliel, Nicodemus* primores inter Judæos; vinculis, quique ſuis Synagogæ Judaicæ, Senatui, Synedrio erant obſtricti: Neque tamen vel præter officium, vel decorum quidquam eos feciſſe quisquam Chriſtianorum ſomniabit, quòd in impia impiorum κυριοκτόνων non conſentirent conſilia. Pluris referebat, ut illi ſe verè probarent Abrahami nepotes; quàm vilia & abjecta novi Phariſaiſmi mancipia. Johannem certè Baptiſtam non auſi fuerunt vel verbo laceſſere, etſi illorum hypocriſin, & religionis ſuperſtitioſæ apparatum apertè impeteret; non tacituri, ſi ex vocationis ei defectu invidiam, aut odium conflare potuiſſent. Stolidum fuiſſet ab eo, qui ad extinguendum latè graſſantem ignem ſe miſſum eſſe, feliciſſimo probaret ſucceſſu, peculiares vocationis extorquere literas. Quòd ſi tamen ſub inde-

inde hanc Diabolus agere voluit fabulam; ſi prima, hac ratione, Evangelii ſuffocare conatus eſt ſemina, non ſemel inſtrumenta ejus atque Miniſtri animadverterunt, durum eſſe contra ſtimulum calcitrare. Inſidioſis illorum quæſtionibus jam olim, ipſius Servatoris tempore, ita reſponſum fuit, ut & nobis, ubi de vocatione Reformatorum lis fuerit intenta, reſpondendi modum & διατύπωσιν reliquerint. Videamus unum & alterum congreſſum, eundémque præſenti tractationi applicemus. Cùm in Templum aliquando Servator veniſſet, primariique Sacerdotes & ſeniores populi eum docentem adiiſſent, dicentes: *Qua auctoritate facis iſta, & quis tibi dedit iſtam authoritatem? reſpondit Jeſus: Interrogabo & ego vos rem quandam, quam ſi dixeritis mihi, dicam & ego vobis, qua auctoritate iſta faciam: Baptiſma Johannis unde erat? E cœlo an ex hominibus? At illi ratiocinabantur apud ſe, dicentes: Si dixerimus, e cœlo; dicet nobis: Quare ergo non credidiſtis ei? Sin autem dixerimus, ex hominibus: Timemus turbam. Omnes enim Johanmem habent ut Prophetam,* Matth. 21. 23—26. Eadem ratione, ubi importuniùs Adverſarii ex nobis quæſierint, unde Majores noſtri habuiſſent authoritatē, aliter, quàm rece-

receptum erat, docendi? Per, opportunum & modeſtum ἀντερώτημα ex iis quæratur, *utrùm doctrina eorum talis è cœlo eſſet, an ex hominibus*? Si prius, cur non obſequerentur; DEO magis, quàm hominibus obedientes? Si poſterius, cur illud non oſtenderent? Si oſtendere non poſſent, ullùmve inter Chriſti, Prophetarum, Apoſtolorum & Reformatorum doctrinam, indicare diſcrimen, cur de vocatione legitima dubitarent? De Pauli vocatione legimus, quòd ipſe de illa aliquandiu anceps hæſerit Ananias; *Act.* 8. 13. 14. Sed cùm ei dixiſſet Dominus; *Proficiſcere: Nam inſtrumentum electum eſt mihi iſte, ut perferat nomen meum in conſpectum Gentium, & Regum filiorum Iſraël: Ego enim oſtendam ei, quàm multa oporteat ipſum pro nomine meo pati*: v. 15. 16. Acquievit Ananias, abiit, Saulo manus impoſuit, viſum reſtituit. Hi ergo vocationis Apoſtolicæ erant characteres, hæc inſtructio; *nomen Domini perferre in conſpectum Gentium*, & pro *eodem multa pati*. Auſint ne οἱ ἐξ ἐναντίας negare, Reformatores & nomen, verbum Domini, Imperatoribus, Regibus, Gentibus propoſuiſſe, & pro illa extrema quæque pati paratos fuiſſe? Cùm Epheſinæ Eccleſiæ Presbyteris valediceret Paulus; *Attendite*, inquiebat,

t, *Vos ipſos,& totum gregem, in quo Spiritus ſanctus vos conſtituit Epiſcopos, ad paſcendam Eccleſiam DEI, quam proprio ſanguine acquiſivit:* Paſcenā nempe annuntiando omne conſilium DEI, *Act.* 20. 27. 28. nihil tamen extra Moſen & Prophetas proferendo. Attendant, qui vocationem noſtram in dubium vocant, ad Apoſtolicam authoritatem. Exigit illa, ut grex paſcatur annunciatione conſilii DEI de hominum ſalute ex ſacris literis: Hæc enim Paulina inſtructio eſt. Si Miniſtri Eccleſiarum reformatarum huic locum dederint Pauli monito, ſi Epheſinorum Paſtorum veſtigiis inſiſtant, ſi ex Moſe & Prophetis omne DEI conſilium aperiant, quid obſtat quo minus, cùm parium par ſit ratio, & illi Apoſtolici ſint Paſtores? Sin, contrarium demonſtrent, & meliora edocti libenter cedent. Sed ὐδὲν ἐκτὸς Μωσέως καὶ Προφητῶν, *Act.* 26. verſ. 22.

CAP. III.

CAP. III.

De

Vocatione Reformatorum, Zvinglii cumprimis, ad reformandum, *ſpecialiſſima.*

Vocatio Zvinglii plenius illuſtratur 1, exemplo Pauli, Moſis, Eſthera, 2. Probatur; vocationis ſpecie antiquiſſima, χειροτονία plebis: approbatione Magiſtratus: Civium applauſu: Cleri aſſenſu, ubi de vocatione ad Plebanatum Tigurinum: Plebanatus antiquitate & iuribus. Collegii Carolini aſſenſu & diſſenſu. Hofmanni Ex-plebani inſtantiis.

I. Etſi, quæ de vocatione Reformatorum noſtrorum hactenus diximus, luculenter ſatis & abundè probent, non umbras eos fuiſſe, Paſtores αὐτοκλήτους, qui ſponte cucurrerint; non juſſi præter officii, aut conſcientiæ rationem quicquam tentârint, operæ pretium tamen, rémque poſteritati gratam facturos nos ſperamus, ſi *ſpecialiſſimam* Zvvinglii, de quo nobis plura, quam de cæteris ad

ad manus ſunt monumenta domeſtica, vocationem etiam, ad ſolennem reformandi actum, diſtinctiùs proponamus.

Memorabilis de Gentium Apoſtolo *Act.* 16. 9. narratur Hiſtoria: Paulo nempe virum Macedonem quendam adſtitiſſe, precantem eum, & dixiſſe: *Trajyce in Macedoniam, & ſuccurre nobis:* Statim Paulum, non adhibitis conſiliariis, Sacerdotibus aut Scribis Hieroſolymitas, ſtuduiſſe abire in Macedoniam, collatis argumentis collegiſſe, vocâſſe eum Dominum, ut Macedonibus evangelizaret; Id ipſum profectò de Zvinglio proferre non erubeſcimus. Eminus, cominus, domi in Helvetia; foris in Italia, Gallia, Germania accedebant monitores, ægroti, qui Medicum per DEUM, per conſcientiam, per ſalutem rogabant, ut accederet, opus Domini promoveret, non remitteret, medicinam tot peſtilentialibus, & ubique graſſantibus morbis opponeret. Neſciebat Moſes, hoc ſuum officium, ut abjecto pedo & pera paſtorali Dux eſſet populi; vocatus verò, ne tergiverſando quidem abijcere poterat impoſitum onus. Neque vel à Pharaone, vel alio inferiori vocationis ſuæ robur

bur expectare voluit. Ita quid Zvinglius, ſi toties, etiam per ὀράματα, monitus, vocatus, operam ſuam detrectâſſet, ſperare aliud poterat, quàm vel fugitivi Jonæ pœnam, vel minas Eſtheræ intentatas: *Si omnino ſilueris, tempore iſto, reſpiratio & liberatio conſtabit Jehudæis aliunde: Tu verò & domus Patris tui peribitis, & quis novit, an propter tempus ejusmodi perveneris ad iſtud regnum?* dixit Mardochæus Eſtheræ: Eſth. c. 4. v. 14. Vix angulus eſt Helvetiæ, vel vicinorum Regnorum & Provinciarum, unde non ſubinde aliqui, qui Zvinglio; ut quod cœpiſſet, fortiter perſequeretur; aurem vellicarent, prodirent. Ægroti non in vicinia tantùm; ſed & remotioribus regionibus Medici hujus curam ſeriò flagitabant; quâ igitur eam conſcientia negare potuiſſet? Totus propemodum orbis ingemiſcebat, ſe tenebris immerſum eſſe Cimmeriis, exitum proinde ſolicitè quærebat. Non negâſſe alios, Zvinglium ſibi datum Ananiam, qui cælitùs miſſus, viſum reſtitueret, ſuperſtitionúmq; ſquamas abſtergeret ſupra diximus. Sed de ſpecialiſſima hac ad reformandum vocatione diſtinctius.

II. Et primò quidem, ea vocandi ratio, quæ antiquiſſima eſt, per populi

χειροτονίαν ſive libera ſuffragia, in Zvinglio & Collegis, maximè eſt conſpicua.

Ipſius Eccleſiæ primæ, adeóque Apoſtolicæ, praxis heic præivit. *Act.* c. 1. verſ. 23. tota Eccleſia duos eligit, qui ſortem ſubeant Apoſtolatus, moderante actionem Petro. Et c. 6. v. 3. 5. 6. tota piorum multitudo ſeptem Diaconos elegit, qui impoſitione manuum confirmabantur per Apoſtolos. Cap. 14. v. 23. Apoſtoli oppidatim Presbyteros conſtituebant, ſed per populi χειροτονίαν. Deinceps etiam ad perferendas collectas mittendi dicebantur, quos Eccleſia approbâſſet; 1. *Cor.* 16. 3. Lucas ipſe ſcribitur ſuffragiis electus ab Eccleſiis, ut eſſet ſocius peregrinationis Pauli. 2. *Cor.* 8. 19. Timotheo Presbyterium dicitur impoſuiſſe manus, 1. *Tim.* 4. 14. Secuta eſt Eccleſia *primitiva*, de qua fidem faciunt teſtimonia veterum. *Cypriani*, Epiſt. 4. lib. 1. *Concilij Niceni*, Epiſtolâ ad Alexandrinos, quæ extat apud *Theodoretum* lib. 1. cap. 9. & Concilii Conſtantinopolitani I. ad Damaſum, quæ eſt apud eundem *Theodoretum*, lib. 5. c. 9. *Ambroſii* Epiſt. 82. *Leonis* I. Epiſt. 87. *Gregorij* M. lib. 1. Epiſt. 5. & multorum aliorum,

quæ

quæ citantur à *Gratiam* in Decret. diſt. 23. & 24. nec non 62. & 63. &c. uſque adeò, ut communi quaſi oraculo antiquitas judicârit, omnes illas electiones irritas, quæ ἄνευ λαοῦ συνέσεως, id eſt, uti vertit *Cyprianus, ſine conſcientia & aſſenſu populi*, factæ erant. Eandem conſuetudinem Hierarchia Eccleſiaſtica, tollere ubique non potuit. Eſt in antiquiſſima Tigurinorum Metropoli, Cætus ad *Ædem S. Petri*, qui privilegii hujus obſervantiam etiam num religiosè retinet: unde & *Zwingl.* ad Joh. Fab. non transmiſſ. Epiſt. reſp. T. II. p. 589. regerit; *Leonem Judæ* (Paſtorem Petrinum) *non nos, ſed univerſa Eccleſia, cujus Paſtor & vigil eſt, elegit.* De his populi liberis ſuffragiis aliquando, ejusdem cætus Antiſtes, *Rudolphus Gualtherus*, Epiſt. ad Richardum Coxum, Epiſcop. Elienſem; *Addo & hoc, nullam in urbe & agro Tigurino Eccleſiam eſſe, quæ jus Miniſtros eligendi retinuerit, præterquam eam, quæ ad D. Petrum eſt, cujus me Miniſtrum DEUS eſſe voluit, & à qua ante annos 31. unanimi totius plebis conſenſu, cùm annum ætatis vigeſimum tertium nondum compleviſſem, electus ſum. Et miraculo ſimile eſt, ſub immani Papatus tyrannide, cùm partim Conſtantienſis Epiſcopus, & ſummi Templi Canonici, partim inferioris templi*

 Abbat-

Abbatiſſa, aliique Abbates, omnibus Eccleſiis dominarentur, & decimas circumquaque omnes ad ſe pertraxiſſent, huic tamen Eccleſiæ ſuam libertatem ſalvam manſiſſe: In quo ſingularem Dei curam agnoſco, qua me non ſemel vehementer firmatum eſſe ſenſi. Habuerunt ergo Reformatores noſtri ſcutum legitimæ ad reformandum vocationis, χειροτονίαν plebis Eccleſiaſticæ, Auditorum vota. Et de iis quidem, qui erant ἐν ὑπεροχῇ, ipſis Magiſtratibus res certa eſt. Extat Senatus Tigurini conſultum hac de re apud *Zwingl.* T. II. p. 619. *Conveniſtis equidem huc Tigurini Senatus authoritate & mandatis evocati. Quoniam verò anno ab hinc retro jam elapſo R. D. Conſtantienſis Epiſcopi Legati coram Tigurinæ Civitatis Senatu comparuerunt, cum quibus res ita inſtituta tum erat, ut R. D. Conſtantienſis huc incumberet, ut omnes Diœceſis ſuæ Paſtores & Eccleſiaſtæ in unnm collecti mutuis conſiliis & operis in hoc laborarent, ut unanimi conſenſu certi aliquid de hiſce fidei controverſiis ſtatueretur, quod omnes tutò ſequi poſſent; cùm autem interea temporis per Conſtantienſem Epiſcopum (magnis fortaſſè de cauſis & arduis) nihil omnino tranſactum ſit, interim tamen Controverſiæ hujus lis & contentio indies magis magisque gliſcere & augeri incipiat, Tigurinæ Civitatis Conſul, Senatus,*

tus, totúsque populus, non ſine divini numinis auſpicio, publicæ pacis & Chriſtianæ concordiæ gratia hunc conventum veſtrum inſtituerunt, & à R. D. Conſtantienſi, ut & hic Legatos ſuos ad nos mittere dignaretur, impetrârunt, pro quo officio nobis præſtito, magnas nos illi gratias debere fatemur. Simul verò omnes ex agro ſuo Verbi Miniſtros, & Eccleſiarum Antiſtites convocandos eſſe duxerunt, ut qui hæreſeos crimina ſibi mutuo intentârunt, commodius dirimi poſſent. Quoniam verò contra Huldrichum Zvinglium, Majoris noſtræ Eccleſiæ Antiſtitem & Eccleſiaſten (quem hactenus multi clam hæreticum eſſe convitiati ſunt) poſt articulorum aut propoſitionum ipſius promulgationem, nemo prodire viſus eſt, qui illum S. Scripturæ oraculis convincere conaretur, licèt non ſemel eos provocaverit, qui illum ante hæreticum dixere, prudentiſſimi Viri, Coſſ. S. P. Q. Tigurinus decreverunt, & omnino ratum volunt, ut Huldrychus Zvinglius ſacroſanctam Evangelij doctrinam, & divini Verbi oracula (ut hactenus ab illo factitatum eſt) annuntiare & prædicare pergat. Præterea, aliorum quoque, quotquot vel in urbe, vel agro Verbi Miniſterio præſunt, eſt, non quicquam aliud inſtituere aut docere, quàm quod Evangelicæ doctrinæ teſtimonio, & S. Scripturæ authoritate per ipſos probari poteſt. Ab omnibus verò vel hæreſium, vel aliorum ſcele-

rum criminationibus illos abſtinere, & in totum ſibi temperare volunt. Si qui enim in his ſe ſe immorigeros & rebelles præbuerint, eas de ſe pœnas ſum ſentient, ut ſe iniquè & injuſtè feciſſe omnibus teſtari queant. Tigur. Januar. 29. anno 1523. Fuit hæc publica Magiſtratus authoritas; quantus Civium fuerit auriгatus applauſus, videamus. Exteri ignorare non poterāt, favorem, quo tum Tiguri admiſſus & auditus fuit Zvinglius: Unde Oecolompad. ad Zvingl. *Mirè animum meum recreavit Civium tuorum conſtantia, qui tanta fide divina colunt. Et alibi: Veſtræ urbis conſtantia noſtris puſillanimis aliquid animorum addit.* Et Wolfgang Capito 1529. *Dolemus non nihil de obfirmatione hoſtium. Interea ſolatur tamen, quòd vulgus plerúmque ſapiat, & improbè conantibus videatur eſſe repugnaturus ſeriò.* Antequam Tigurum Zvinglius fuiſſet vocatus, ita *Mycon.* ad ipſum: *Fui aliquoties apud laicos, quorum conſuetudo frequens eſt apud Canonicos, illi te prædicant futurum Evangeliſtam Tigurinum.* Duorum cum primis patritiorum meminerunt noſtri annales, qui ſuum in ſuperſtitiones & tyrannidem Pontificias liberè teſtati faſtidium, adventum Zvinglii impensè gratulabantur. Alter, *Henricus Capnio*, Quæſtor Urbis, dicere ſolebat: *Multa ſacrificulorum millia*

millia Conſtantiæ conveniſſe in Concilio, optimum tamen & pium maximè vivicomburio addictum periiſſe. Alter, *Johannes Füeslinus* Metalli-fuſor famigeratiſſimus, ingenuè fatebatur, *ſe ex viſitatione templorum nullum promittere ſibi poſſe uſum: Sacerdotes vera religionis fundamenta, quæ ipſi ignorarent, non proponere:* Ex *avaritia & libidine totos eſſe conflatos.* Hic poſtea Zvinglii adeò diligens & aſſiduus fuit auditor, ut etiam phraſi nonnunquam Zvinglii retenta, rhythmos, quorum non infelix fuit artifex, compoſuerit, Ita enim *Zvingl.* ad Mycon. a. Ch. 1521. *Brevibus reſpondebo his quæ percontatus es. Molæ hujus argumentum, quod in ſchedæ prima facie occurrit à Rhæto quodam laico,* (Martinus *Sägerus* is eſt) *ſed egregiè docto in ſacris literis, quantum ſcilicet licuit, Latinè indocto, concinnatum eſt, ac ad me tranſmiſſum. Ego verò argumento perſpecto, quod ille ad Lutherum incommodius traxerat, ad Deum & Chriſtum rectiùs trahi putabam: Et cùm non eſſet tantum otij, ut Rhythmos compingerem, tradidi argumentum ipſum Johanni Fueslin, fuſori iſti ſurdaſtro, in vico* Rennwäg *habitanti, illi, inquam,* (ut hominem rectè noſcas) *qui nobis pro ſuggeſtu docenti, ad lævam ſemper adſtat: Unde & verba illic vides quædam nobis peculiariora, quæ*

ille nimirum ex frequenti auditu, noſtra; ut fit; imitatus eſt: Is enim Rhythmos omnes fecit: quibus quidem verbis nonnulli pervincere voluerunt, noſtram eſſe opellam, donec admonerem hominem, pateretur rem palàm de ſe prædicari factam, nihil prorſus apud noſtros eſſe periculi, &c. De hoc Fueslino, quædam habet *Bibl. noſt. Tigurin. p: 98.* Unde &, cùm inſidiæ indies augerentur, civium ſæpè bonorum fide & fortitudine juvandus erat optimus Reformator. *Mycon.* in vit. Zvingl. *Cœnabat Zvinglius nonnunquam foris apud amicos, vel apud hoſpites. Rediens igitur nunquam ferè non excipiebatur imprudens, à civibus bonis, ne quid accideret in via mali. Sed & Senatus, temporibus hiſce periculoſis per noctem vigiles ſuper domum ejus conſtituebat.* Vix unquam, profectò, ad quietem me compoſiturus cubiculum meum (eædem enim, quas incolo, illi, tanquam Scholæ Rectori & Profeſſori tum aſſignabantur à Capitulo ædes) ingredior, quin inſidiarum, quibus circumventus ubique erat fortiſſimus Heros, & periculorum, veſtigia mihi & documenta in memoriam, per tot obices & peſſulos, quibus primis Reformationis annis à furiis Adverſariorum tutum ſe præſtare volebat, revocentur. Quanquam non deeſſent κρείττονι ἄλλων, qui ipſum defendere pergerent.

Reperias enim juvenes, adultos; Clericos; laicos; perſonas publicas, privatas, quorum ſolicitis precibus Zvinglius, vel, ut in propoſito perſiſteret, vel mutantes eri geret, ignaros erudiret, ignavos excitaret. in ἀπορίᾳ conſtitutos extricaret, rogabatur.

III. Habuit hactenus Zvinglius ad reformandum Vocationem ab Auditoribus, Eccleſia ipſa collectiva, Magiſtratu & Subditis, Senatu & Civibus; Capituli etiam Eccleſiæ Collegiatæ, quæ tum ferè repræſentativa habebatur, acceſſit authoritas: quæ Zvinglium ad obeundum munus Evangeliſtæ vocavit.

Ad Plebanatum nempe Tigurinum vocatus à Capitulo Zvinglius vocationem ad Reformandum accepit & obtinuit: Id verò qua ratione tandem evenerit, ab ovo arceſſendum videtur. Cùm ad tempora uſque Bertholdi, Advocati Imperialis, Collegium Carolinum operas publicas partiretur, nullúmq; , qui Plebis rationem præ cæteris haberet, conſtituerent, animadverterunt, regionibus hiſce montanis per læta incolarum incrementa paulò aliter proſpiciendum, eam etiam ob cauſam, quòd alibi ſedes ſuas illi haberent, qui ſtipendia

 tamen

tamen hinc, & annuum expectârunt Canonem; precibus tandem Plebanum (hoc nomen ejus erat, qui curæ Paſtoralis tum ſolennia implevit munera) impetrârunt à Berchtoldo Advocato a. Ch. 1176. Inſtrumentum conceſſionis antiquæ, ex ipſo autographo, ita habet: *Notum fieri volumus tam futuris, quàm præſentibus, qualiter ego, Berchtoldus, Dux & Rector Burgundiæ, rogatu fidelium & miniſterialium meorum, & VVernheri, Turegienſis Præpoſiti, omniúmque fratrum ſuorum, nec non Civium Turegenſium Controverſiam de Plebatu Eccleſiæ Turegenſis inter nos habitam, ne periculum animæ meæ incurrerem dimiſi. Quod enim in Eccleſia iſta Plebatum dederam, ſecundum rationem & juſtitiam me feciſſe putabam. Sed divina clementia & conſilio illuſtrium Virorum, tam Clericorum, quàm laicorum & propria mea conſcientia dictante, à meo facto diſceſſi, & ut liberam habeant poteſtatem eligendi Plebanum, abſque noſtra & omnium Succeſſorum noſtrorum contradictione, conceſſi, & ſcripto meo confirmavi. Hujus confirmationis teſtes ſunt VVernherus Turegenſis Præpoſitus, & omnes confratres ſui, Arnoldus S. Petri Plebanus, Rudolphus Plebanus Abbatiæ, Comes Henricus de Cuſſberch, Chunradus de Crenchingen, Lutholdus de Reginsberc, Adelbertus de Balbo*

Berch'

Berchtoldus de Almut, Rudolphus de Raprehſvvilare, & frater ejus, VValtherus de Eſchenbach, VVernherus de Rucchinbach, Gotofredus de Stouphin, Berngerus de Turbatun, Burkhardus Albus, miniſter, Ulricus Villicus, Rudolphus Madalla, Hugo Molendinarius, Conradus Flos, Rudolphus, fil. Tietelonis, Rudolphuus Martius, Fridericus, frater ejus. Fridericus Schecccho, Rudolphus fil. Martini. Hæc autem facta ſunt anno ab incarnatione Domini, M CLXXVIII. Indict. X. VI. Non. Jul. in Capella S. Nicolai, ſita juxta Monaſterium Dominorum, regnante Friderico Imperatore, Præſidente Berchtoldo electo ſedi Conſtantienſi: Ut autem hoc verum eſſe credatur, & ab omnibus Succeſſoribus noſtris inviolabiliter obſervetur, hanc chartam noſtri ſigilli impreſſione corroboratam inſigniri juſſimus. Hæc anno 1178. quo jam Plebanos ſuos & Eccleſia Petrina habuit, & Abbatiſſanum Collegium, & Carolina etiam Eccleſia collegiata. Vocandi jus ſibi reſervâſſe aliquandiu Berchtoldum, manifeſtè ſatis probat inſtrumentum: Quod tamen urgentibus tam Civibus, quàm Collegii Fratribus, ut vocantur, ſpontè ceſſit, & liberæ Collegiorum diſpoſitioni reliquit. Cúmque inter illos conveniſſet, ut nullum niſi Canonicum eligerent, id ipſum quoque Advocati

cati authoritate ratum haberi voluerunt. Annuit Eerchtoldus novo inſtrumento quod de anno 1187. adeòque vertente decennio ex ipſis fontibus, quibus vel ſolum antiquitatis ſtudium amorem aliquem conciliare poteſt, tale eſt: *In nomine ſanctę* (retinebo per omnia reſcripti verba & ſyllabas) *& individuę Trinitatis ego Berchtoldus de Zaringen, Dux & Rector Burgundiæ, DEI & Imperiali gratia Turegici loci legitimus advocatus, quod* Kaſtfogct *dicitur: Venerabili VValthero, prædicti loci Præpoſito, Sanctíſque confratribus ejus in perpetuum. Inchoata feliciter & pro ſalute multorum beato fine conſummata negotia conteſtata privilegio dignè ſolidantur ne vel oblivione diffugiant aut pervicaci fraudulentia perturbentur, Intimamus igitur univerſis Eccleſiæ fidelibus qualiter Parochia Turicenſis Præpoſituræ à primitiva ſuæ fundationis origine, ipſorum Canonicorum providentia curabatur. Ita videlicet, ut ipſius Eccleſiæ Sacerdotes Canonici competenti famulatu populo ſervirent. Subditíſque totius Parochiæ filiis paſtorali cura in cunctis Eccleſiaſticis præcaverent. Labente verò dierum curriculo Parrochiales ſibi ſpecialem Plebanum præfici petebant, & ut præfecti Paſtoris unius præſidio tuerentur frequentiùs ·xigebant. Quorum clamor ſedulus, dum ac-*

cur

curatè inſiſteret, omnes una cum ſuo Prelato Canonici mediante ſuo Epiſcopo, nobis etiam Imperiali auctoritate conſenſum in id ipſum preſtantibus, unum de ſe Canonicum Plebanum elegerunt, & de cætero nullum unquam (NB) *niſi Canonicum, hujus Prelationis titulū poſſe ſuſcipere decreverunt, & quia dictum eſt, ut altari ſerviens, de altari vivat, eidem inſtituto Paſtori, laboris emolumentum, de communibus Eccleſiæ bonis, prout hic inſcriptum diſcernitur, diſtinxerunt, videlicet dotes omnium Capellarum, decimationes totius ville VVytalynchon, medietatem oblationum, & aliarum elemoſynarum, quæ in finali articulo à Xannis* (*Chriſtianis*) *pro ſalute animæ conferuntur. Ipſi quoque Plebano, ſecundum placitum Canonicorum electi, & à Prepoſito poſt liberam electionem inveſtito, binos Sacerdotes ſecum jugiter habendos injunxerunt, indictum ſibi honus* (*onus*) *officioſa diligentia ſupportantes. His ita feliciter perpetratis, ſæpedicti Canonici à nobis expetebant, ut predicta quoque noſtra pagina muniremus, libertatémque eligendi & inveſtiendi Plebanum, ipſis in ſua Eccleſia noſtro privilegio ratam ac ſolidam redderemus. Quorum fauſtis precibus indulgentes, electionem eis liberam & Prelato expeditum jus inveſtiendi, auctoritate præſentis paginæ confirmamus, & ne quis de Succeſſoribus noſtris contra prædicta*

quic-

quicquam contradictionis obijcere moliatur: Sub prerogativa Imperij qua in hac Advocatia fungimur inhibemus. Ut autem ſupra dicta omnia ſempiterna firmitate fulta permaneant, conſentimus hec eadem, atque voluntario nutu permittimus tam Imperiali, quàm Apoſtolico teſtamento roborari. Actum feliciter ſub his teſtibus, quorum nomina ſubnotamus. VValtherus videlicet, Prapoſitus & omnes confratres ſui. Chonradus Monaſterij Plebanus & omnes Abbatie Canonici. Lutholdus de Regenſperch: Rudolphus Raprehſvvilare. Chonradus de Crenzingen. VValtherus de Eſchenbach. Chonradus de VVartenberch. Tietericus de Rotenleim. VValtherus de Tegerfelt. Rudolphus Madalla. Rudolphus fil. Tietelonis. Hugo Molendinarius. Fridericus de Ponte. Udalricus Villicus. Chonradus de Stadelhoven. Chunradus Flos. Fridericus de Domo, praſente quoque alia copioſa turba populi Turegenſis, ac plerisque comprovincialibus, anno ab incarnatione Domini, M C LXXXVII. indictione V. Epacta VIII. concurrente III. Praſidente Chriſtianiſſimo Papa Urbano, Imperante glorioſiſſimo Romanorum Imperante Friderico; Epiſcopo Hermanno Conantienſem Diœceſim gubernante. Permiſit igitur Advocatus Collegio, ut Plebanatus Metropolitanæ Eccleſiæ ad ſolos devolveretur Canonicos, qui certo authorati

rati ſtipendio, paſtoralem curam in ſe ſuſciperent, duobus adjuti ſociis, qui etiamnum in eadem Eccleſia Archidiaconi appellari ſolent, primarii Paſtoris Paraſtatæ. Sed & hoc privilegium tàm ambitioſè quæſitum, paulatim immutatum fuit, id quod obiter indicatum à nobis eſt *Specul. Tigur.* p. 598. Neque enim deinceps Canonici eſſe debebant Plebani, ſed ex Plebanatu ad Canonicatum, quòd *Zvinglii* modò didicimus exemplo, promovebantur. Quæ verò poſthac vel munera vel onera fuerint Eccleſiæ noſtræ Plebani, ex Statutis Collegii per *Rudolphum de VVartenſee* 1346. reſtitutis, & poſtea iterum innovatis, luculentiſſimè patet. Requirebat ergo à Plebano ſuo Capitulum Collegii Carolini,

I. *Præſentiam. Plebanus in Eccleſia noſtra cum tribus* (duo antea tantùm erant,) *ſociis Sacerdotibus, & familia ſua debet facere reſidētiam perſonalem: Quia Præpoſitus & ipſe, primi & ultimi debeat divinis intereſſe, id eſt primi chorum intrare, & ultimi exire.* Divina ergo tum iis maximè, quæ in choro peragebantur, æſtimari ſolebant, cantu Eccleſiaſtico ignoto, quid verò hæc ad Plebis (cui Plebanus deſtinabatur) ædificationem? In recentioribus Statut. additur: *Nec*

Nec ſe à loco Thurego ultra tres dies continuo abſque licentia Præpoſiti vel Capituli abſentet.

2. *Obedientiam. Plebanus ipſe debet Præpoſito & Capitulo, ſeu majori parti ſubeſſe, & obedire, & ſingulis de eo querulantibus coram eisdem reſpondere.* Hæc poſterioribus inſerta ſunt Statutis, quòd metuerent ſibi, ne fortè jura Clericorum, ex fœdere Helvetico multum imminuta, hac etiam in parte infringerentur.

3. *Curam publicorum reditunm.* De hac priora Statuta ita loquuntur: *Decimas, præcipuè perſonales, cenſus licet minutiſſimos & alia jura Eccleſiæ, oblationes, remedia etiam ſeu mortuaria colligere, requirere, exigere, ad communes uſus fratrum, in ſcrinium Capituli reponere tenetur perſonaliter ex officio Plebanatus.* Poſteriora verò: *Item debet Eccleſiam Thuricenſem & ejus fabricam apud Subditos ſuos & infirmos promovere, ac eosdem tam in prædicationibus, quàm in confeſſionibus inducere & monere,* ut decimas quascunque & jura parochialia integraliter *& ſine fraude perſolvant.* A ſuo ergo ſemper inceperunt regno, tum demum de ſacris ſoliciti.

4. *Honeſtatem in veſtitu.* De qua tamen nihil in prioribus Statutis; in poſterioribus verò

verò ſequentia: *Item ipſe Plebanus debet honeſtè & clericaliter vivere, ac in choro ac extra chorum in proceſſionibus ſuper pellicum album non ſericum deferre, & non alia quam armutia de pellibus ſperiolinis uti.* Pro his armutiis exemplo Eccleſiarum collegiatarum Coloniæ & Leodii privilegium ab ipſo Pontifice impetrârunt, quaſi re magni monenti, aut ad N. T. cultum, qui debebat eſſe λογικὴ λατρεία, neceſſaria.

5. *Adminiſtrationem Baptiſmi,* non tamen promiſcuorum, ſed honeſtiorum tantum. Ita enim Statut. antiq. *Item filios & filias meliorum & honeſtiorum perſonaliter baptizare ac intereſſe, ubi iidem meliores, poſt Confeſſiones ipſi Plebano vel alii competenti de licentia Plebani factas, communicant, extremam recipiunt unctionem, & Eccleſiaſtica traduntur ſepultura*: Quæ totidem verbis recentiora etiam habent Statuta cum appendice: *Cùm ad hoc fuit requiſitus, & rationalis cauſa eum non excuſat.* Ergò, qui Plebanus in plebis gratiam conſtitutus initio erat, melioribus paulatim tantùm & honeſtioribus; quaſi Evangelium vel Scytham agnoſceret, vel barbarum; divitem vel pauperem; Sacra adminiſtrare debebat.

6 *Certarum Miſſarum aliorúmque Sacrorum celebrationem.* Statut. antiq. *Item in Sabbathis, vigil. Paſcha, & Pentecoſtes Baptiſmum benedicere, baptizandos baptizare, & publicam Miſſam in eisdem ſabbathis* (recent. addunt; *ac paraſceven in ſummo altari*) *celebrare. Item in die Nativit. Domini, Sanctiſſima die Cœnæ, Paſchæ, Pentecoſtes ad communicandum, feſto Felicis & Regulæ, Dedicatione, & in pluribus alijs anni ſolennitatibus, nec non ſingulis diebus Dominicis Miſſam popularem, alias etiam multotiens in publico altari publicam Miſſam debet perſonaliter celebrare.* Creſcente ſuperſtitione, crevit, in poſterioribus Statutis onus: *Die Nativitatis Domini duas priores Miſſas in gradibus, ac eodem die, nec non Cœnæ Domini — Aſſumtionis Mariæ &c. Miſſam popularem in ſummo altari celebrare debet. Item in diebus ſeptimæ & triceſimæ illorum, qui anniverſaria perpetua Eccleſiæ Thuricenſi legant, debet in ſummo altari Miſſam pro defunctis celebrare.*

7. *Lectionem in cancellis.* Antiq. *Item ad matutinum Nativitatis Domini, Evangelium:* Liber generationis: Et *in Epyphanya ad Matth. Evangelium:* Factum eſt autem &c. *ſolenniter & totaliter debet legere in cancellis.* In recent. prioris tantùm Evangelicæ lectionis

ctionis fit mentio, poſteriori omiſſa. Ita paulatim priſtinæ conſuetudinis, quâ publicè, Lingua vernacula, Scriptura ſacra in cœtibus lecta fuit, perierunt veſtigia, ut vel ſemel tantum in anno cibus proponeretur cœleſtis, ſed adeò remotus, ut paucis conſequi illum daretur, Linguâ videlicet ignotâ.

8. *Conciones hebdomodarias & feſtales,* Item *ſingulis diebus Dominicis prædicare, feſta Sanctorum indicere, & anniverſaria fidelium defunctorum, quorum nomina in noſtro anniverſali libro continentur, intimare.* Ita priora: Poſteriora permittunt, ut *in pluribus anni feſtivitatibus, ac ſingulis diebus Dominicis per ſe vel alium prædicet &c. & reliqua peragat,* Concionari ergo πάρεργον erat.

9. *Sententiarum latarum à ſuperioribus promulgationem.* Item *pronunciare, proponere, publicare conciones & ſententias, mandata, inhibitiones, ſententiarum relaxationes, prout ſuis ſuperiores ſibi mandaverint faciendum.* Ita ferè Statuta utrobique.

10. *Fugam Simoniæ.* Item *Plebanus & tres ſui ſocij Sacerdotes ſine omni Simoniaca pravitate, & omni pacto, quod ſit contra Canonicas factiones, debent cum benigna debitæ devotionis promtitudine, univerſis & ſingulis ſubdi-*

tis requirentibus, & neceſſe habentibus miniſtrare humiliter & exhibere Eccleſiaſtica Sacramenta. De ſigillorū magis ſoliciti appendice, quàm Teſtamenti tenore, ſolatii Evangelici non meminerunt.

II. *Augmentum fiſci Eccleſiaſtici.* Item *Plebanus & ſui ſocii ad promovendum, colligendum, conſervandum omnes oblationes, remedia, mortuaria, admonitiones, commendationes, anniverſariorum ordinationes, & omnia alia, quocunque nomine cenſeantur minora & majora, quæ tam pro vivis, & pro mortuis, & parochianis noſtris, qui apud nos ſeu Capellas nobis ſubjectas audiunt divina, & Eccleſiaſtica recipiunt pro tempore Sacramenta, vel ab aliis hominibus noſtræ Eccleſiæ nobis etiam, jure Parochiali non ſubjectis, vel ab hoſpitibus & extraneis, latenter vel patenter, promiſſa, legata, oblata vel data fuerunt in morte ſeu in vita, in Eccleſia, extra Eccleſiam, ad altare, ſine altari, in Confeſſione, extra Confeſſionem; in domibus, extra domos; in via, extra viam, ubicunque locorum, quocunque modo, quocunque nomine, quantum cum Domino poſſunt, plenam exactiſſimæ fidelitatis debent diligentiam adhibere & per omnia pro viribus promovere Eccleſiæ commodum & honorem.* Recentiora Statuta hæc omittentes, eorum loco

loco augmentum Miſſarum, officium Sociorum, Confeſſionis mercedem ſubſtituunt: *Item omni die per ſe vel alium, Miſſam popularem, & ſæpiùs, diverſis diebus Miſſas pro defunctis, & in altarium dedicationibus Miſſas dedicationum cantando celebrare, niſi ex rationabili cauſa, quatenus tales Miſſæ cantari non poſſent, tunc enim eaſdem legere ſufficeret. Item ipſe Plebanus ad ſingulas Miſſas per ipſum, ſeu ejus nomine decantandas, exceptis Miſſis, ad quas Canonici ſibi miniſtrant, debet tres Presbyteros aut Scholares deputare, qui easdem Miſſas adjuvent tonaliter decantare, quibus de ſcrinio oblationum competens ſalarium miniſtret: Niſi fortè neceſſitate temporis & officii inſtantis plures neceſſarii habeantur. Item Plebanus duos ſocios ſeu Adjutores in divinis habere debet, quos etiam & Capellanos per eum, ut Confeſſiones audiant, requirendos debet ſecundum beneplacitum ac conſilium Prapoſiti & Capitulj removere, mutare, inſtituere, ac deſtituere. Item Plebanus debet à Capellanis ad audiendas Confeſſiones deputatis quartam partem omnium eis datorum in Confeſſione, ac occaſione Confeſſionis duntaxat recipere, & de eadem contentari, nec ultra ab eis exigere.*

12. *Fidem in Scrinij communis.* (in quo legata

gata, promiſſa, data, oblata &c. aſſervabantnr) *diligenti & inviolata cuſtodia.* Item *ſic legata, promiſſa, data, oblata, præter pecuniam, ex ordinatione anniverſariorum provenientem, ab eisdem Plebano & ſociis in communem archam ſeu ſcrinium Capituli ſine omni fraude, ſubtractione, diminutione reponi debent & ſervari. Poſtmodum, ſecundùm conſuetudinem & ordinationem in Inſtrumento noſtro ſuper hoc confecto ſatis expreſſam dividenda. Licèt ipſi Parochiani vel alij quicunque Chriſti fideles, qui ſic pro ſe vel pro alijs, vivis ſive mortuis promittunt, legant, offerunt, dant ſani, vel in lecto ægritudinis conſtituti, peregrinaturi ſeu non peregrinaturi, ex quadam forte ſimplicitate ſeu noſtræ conſtitutionis, conſuetudinum ignorantia, ſeu aliquocunque modo tracti, ducti, allecti, ipſi Plebano & noſtris ſociis aliquot ſpecialiter & nominatim promittant, legent, offerant, dent, conjunctim vel diviſim, hoc tamen excepto, quòd ſi de famoſo funere univerſis Sacerdotibus Civitatis, vel majori parti eorundem aliquid manifeſtè legatum fuerit & donatum; ijdem Sacerdotes hoc habere debent in uſus ſpeciales: Ita tamen, quòd hujusmodi diſtributiones, ordinationes, in fraudem Capituli & diſpendium à nemine aliquatenus procurentur. Sed quia tractu temporis præfatam ordinationem Statuti, quo ad hunc articulum*

lum proximum invenimus, ipſi Eccleſia noſtra onerosam, & nimis vergere in læſionem Communitatis Capituli, prout experimento didicimus certiori; eandem ordinationem comuni conſilio & unanimi conſenſu decrevimus in melius reformandam, ſtatuentes & ordinates, ut ſi quid deinceps de aliquo funere, omnibus Sacerdotibus Villæ Thuricenſis legetur vel donetur, noſter Plebanus vel Capellani, ac Vicarii, quod eis ſic donatum fuerit, vel legatum, hoc ſive parvum, ſive magnum fuerit, ſcriniario Capituli præſentent, ſub debito per eos præſtiti Sacramenti, & per ipſum Scriniarium in ſpeciali loco reponatur, & fideliter conſervetur, uſq; ad Feſtum B. Johannis Baptiſtæ. Et tunc hujusmodi pecunia ſic collecta ad arbitrium Capituli, ſive majoris partis ejusdem inter dictos Plebanum, Vicarios, Capellanos, & Capitulum annis ſingulis dividatur. Si verò Plebano Eccleſiæ in majori quantitate, qnàm aliis per formam præmiſſam donetur vel legetur, hoc quod excedit quantitatem aliis Sacerdotibus legatam, in communi Scrinio reponatur ſub eodem debito juramenti. Similiter, ſi aliquid Præpoſito & Capitulo, nomine mortuarii ſeu remedii promittitur, legatur, datur, & offertur

fertur ſpecialiter & nominatim, in illo Plebanus & noſtri ſocii habere debent, ſicut habent in aliis mortuariis & remediis conſuetam portionem. Item iſta omnia ſic debent dividi, & Præpoſito & Capitulo dimidia pars, Plebano verò & noſtris Sociis tribus reliqua, pars dimidia cedere comprobetur. Sed Plebanus de iſta parte dimidia duas partes recipit, & tres Socii tertiam partem, ejusdem dimidiæ recipere debent & habere, niſi ſuper iſtis aliud à Capitulo fuetit ordinatum. Atque hæc omnia brevius poſteriora habent Statuta, niſi quòd expenſarum ex Scrinio plenior accedat enumeratio. Item *Plebanus* debet fideliter omnia ad Scrinium pertinentia, & hactenus Scriniario Dominorum Præpoſiti & Capituli præſentata colligere, & ad Scrinium abſque mora reponere, ad quod Scrinium tres habentur claves, quarum duas ipſe Plebanus, tertiam verò habeat Canonicus ad hoc per Capitulum deputatus. Item Plebanus debet ter in anno, ſcil. in feſtivitatibus omnium Sanctorum, Paſchæ, ac Johannis Baptiſtæ juxta antiquam obſervantiam Scrinium ſeu repoſita ad ſcrinium cum ſociis ſuis, in præſentia dicti Canonici ad hoc per Capitulum deputati dividere, in qua di.

viſio:

viſione ipſe quinque, Socii verò ſextam debent recipere partem. Item ſi Plebanus quandoque aliqua ſumma pecuniarum indigeret, poteſt ipſum de ſcito & in præſentia dicti Canonici deputati, & unius de ſociis ſuis ex ſcrinio recipere, quæ ſumma in diviſione ſcrinii ſe ſequenti fienda cum ſociis debet defalcari. Item Plebanus debet omnia & ſingula, quæ huc uſque ex ſcrinio fuerunt expedita & ſoluta, ſolvere & expedire, etiam ſi infra reperirentur non ſpecificata. *Sunt autem hæc hactenus ex Scrinio expedita:* Primò, *quando Canonicus Thuricenſis ad Sacros ordines Subdiaconatus, & Diaconatus infra Diœceſin Conſtantienſem ordinatur, decem ſolidi, quando verò ad Sacerdotij ordines, unam libram denariorum monetæ Thuricenſis ſibi miniſtrari debebant. Item, quando duo Cantores in choro ſeu Proceſſione habentur, debent qualibet vice alteri cantori de ſcrinio dari ſex halleri, quod aſcendit ad ſummam unius libræ dennariorum in anno, vel circa. Item Cantori quolibet anno de ſcrinio debentur duodecim ſolid. denar. Item ad præbendam, quam modò habet Dominus Ludolphus dantur de ſcrinio* 8. *ſolid. Item in Matut. de S. Maria Magdalena poma: in Veſpert. decollationis Johannis Baptiſtæ pyra debent Scholaribus de ipſo ſcrinio comparari. Item Æditus*

tuo dantur de ſcrinio 30. *ſolid. denar. in Feſto omnium Sanctorum. Item & de alijs Solennitatibus anni, noviter (NB.) inſtitutis, extendens ſe modò ad* 14. *ſolid. haller.* Item thuribula defunctorum,& urnæ ſive urnulæ,& quælibet vaſa, in quibus aqua habetur, & manutergiola, quæ in ſacriſtis habentur,& candelabra tam de ligno, quàm de metallo, exceptis candelabris publicis Altaris, debent de communibus oblationibus ad ſcrinium præſentatis procurari & expediri. Item campanellæ & nolæ, quæ habentur ad elevationem Euchariſtiæ; & quæ portantur cum Euchariſtia ad infirmos,& cibaria ſeu ſcrinia Eukariſtiæ conſervatoria cum cæteris omnibus utenſilibus & ornamentis ad Eukariſtiam pertinentibus,& quæ in eisdem ſcriniis conſervantur, debent ſimiliter ex ipſo ſcrinio procurari & perſolvi. Ita paulatim onera ex publicis reditibus, decimis cumprimis, ferenda, privatis imponebantur.

13. *Rigidam anniverſariorum obſervantiam pro ijs tantùm, qui anniverſali libro erant inſcripti. Item nec Plebanus, nec aliquis de ſociis ſeu vicariis debet aliquod anniverſarium, niſi ſit in noſtro anniverſali libro legitimè ſcriptum in cancellis ſub ordine noſtrorum anniverſariorum*

captiosè

captiosè pronuntiare, aut aliqualiter celebrare. Nempe, nihil gratis conferendum erat, aut pro cujuſpiam laborandum ſalute, qui publicorum ſuffragiorum jus pecunia non acquiſiviſſet.

14. *Denariorum pro inunctione infirmorum ſubtractionem, Item denarii, qui hactenus ad infirmorum unctiones de communibus, remediis dari conſueverunt, nulli de cætero dabuntur. Imò denarij, ſi qui ab inuncto vel amicis ejus dati fuerunt, Plebano vel ſocijs in communi reponantur.* Cætera Statuta, Socios, & vicarios maximam partem concernunt, ad finem uſque, ubi Judicio Capituli Plebanus ſimpliciter ſubjicitur. Nova Statuta hæc ferè omnia omittunt, & onera Plebanatus ſequentibus abſolvunt periodis:

Item Plebanus debet continuè equum, valoris decem florenorum habere, & talem, ſeu tanti valoris equum debet, poſtquam Plebanus eſſe deſierit, cedendo, vel decedendo apud Plebanatum dimittere, vel decem florenos loco equi vel futuro Plebano perſolvere. De hoc equo, deputato ad viſitandum infirmos, vetera Statuta diſtinctius: Nos Præpoſitus & Capitulum Eccleſiæ Thuricenſis, attendentes piam devotionem factam per dilectum nobis Heinricum de Baſſelſtorf Camera-

Camerarium noſtrum, qui equum, qui tres marcas argenti valuit, donavit officio Plebanatus, ut de cætero idem equus ſeu alius equus non minoris pretii habeatur, ad viſitandum infirmos parochiæ noſtræ, & quod hujusmodi equus ad nullos alios uſus deputetur, nec alicui homini, cujuscunque conditionis exiſtat, concedatur. Attendentes etiam, quòd piæ memoriæ Magiſter Thya, Plebanus noſter, ad eundem uſum reliquit equum valentem quinque marcas, proinde ſtatuimus & ordinamus, ut de cætero Plebanus, qui pro tempore fuerit, equum habere debeat valentem quatuor marcas argenti ponderis Thuricenſis ad uſum prænotatum, & non ad alium, & cùm ceſſerit vel deceſſerit dicto officio, relinquere debeat equum æſtimationis quatuor marcarum eodem Statuto perpetuè duraturo. Item Plebanus debet exigere & recipere in auctumpno, & Procurator clauſtralis Cellarii tradere debet Plebano quatuor urnas albi vini, ſine qualibet contradictione de Cellario eodem, *ad potandum (NB.) certis feſtivitatibus communicandos in Eccleſia noſtra, ac etiam die Iohanhannis Evangeliſtæ de vino memorato.* Huic Plebanatui inſpectio omnium Cappellarum demandata erat, juxta Statutum: Item Pleba-

Plebanus Dotarios in Cappellis Parochiali Eccleſiæ, Præpoſituræ Thuricenſis, ſubjectæ inſtituere poterit & deſtituere, ſecundùm quod viderit ſibi expedire præpoſito & Capitulo ſuper hoc nullatenus requiſito. Sunt autem hæ Cappellæ: Cappella, quæ dicitur S. Mychahel in atrio Eccleſiæ: Cappella Hoſpitalis pauperum intra muros. Cappella in Rieden: Cappella Wipchingen: Cappella S. Leonhardi: Cappella in Orlinkon: Cappella in Suabendingen: Cappella in Wittellinkon: Cappella in Witinkon: Cappella Trichtenhuſen: Cappella in Summingen: Cappella in Vellanden: Cappella jn Zollinckon. Quæ ſacra, locis iſtis, per ſacellanos fuerint, Curatore Plebano, deſtinata, ex Statutis iterum recitabimus: *Qualiter ſocij Plebani noſtri Cappellas noſtras extra muros debeant inofficiare.* Notandum eſt, quòd in vigilia Natalis Domini, Cœna facta, in domo Plebani Eccleſiæ noſtræ, qui pro tempore fuerit, tres ſocij Plebani, aſſociato cuilibet uno Scholari, ſcientia competenti ad miniſterium divini officij exire debent civitatem ad villas ſubnotatas, videlicet unus in Zollinkon, alter in Suabendingen, & tertius in Rieden, & hora veſpertina quilibet cum ſuo Scholare in Cappella villæ, ad quam deſtinatus eſt, Veſperas, Matutinas, &

Miſſam

Miſſam debet cum Nota ſolempniter decantare: Vel Sacerdotes alij, qui vice dictorum Sacellanorum ad dictas villas per Plebanum noſtrum rogati ex cauſa rationabili & neceſſaria fuerint deſtinati. Sacerdos verò in villam Suabendingen deſtinatus in die Nativitatis Domini, poſt Matutinas, Miſſam, Dominus dixit ad me &c. *in Cappella Suabendingen; Miſſam,* Lux fulgebit; *in Cappella in Orlinkon; & Miſſam Puer natus; in Cappella VVipkingen celebrabit:* Niſi villani in Orlinkon velint de Miſſa celebrata in Svabendingen contentari, & pro aliis duabus Miſſis audiendis noſtram Eccleſiam viſitare. Porrò Sacerdos miſſus in Rieden ibidem tantum primam Miſſam celebrat, & reliquas duas Miſſas tenetur in noſtra Eccleſia celebrare. Ad idem etiam faciendum Sacerdos miſſus in Zollinkon eſt adſtrictus. Debent etiam dicti Sacerdotes in vigilia dictæ feſtivitatis ſubditorum audire confeſſiones, & in die ſancto communicare communicandos Euchariſtia Sacro-ſancta. Præterea, ſciendum eſt, quòd in feſto Paſcatis & Pentecoſtes præſcriptæ villæ per tres Sacerdotes viſitandæ ſunt, & per quemlibet in Capella villæ, ad quam transmiſſus eſt, ſunt priores Veſperæ, Matutinæ, & Miſſa publica celebranda, &

da, & quod de auditione Confeſſionum, & communione fidelium præmittitur, in iſtis etiam debet feſtivitatibus obſervari. Cæterùm, in dedicationibus Cappellarum ſitarum extra muros Thuricenſi noſtræ Eccleſiæ ſubjectarum per Sacerdotem & ſcholarem debent Veſperæ, Matutinæ & Miſſa publica cum Nota ſolempniter decantari. Ad hæc ſciendum eſt, quòd Dotarii præſcriptarum villarum Sacerdotes, ſcholares & equos ipſorum debent in vigiliis, & in diebus ſanctis ac dedicationum, in cibo & potu, ac pabulo laudabiliter procurare, omni dolo & penuria circumſcriptis. Dotarii autem in Zollinkon cuilibet perſonæ, in diebus ſanctis pro prandio dare XVIII. den. conſueverunt. Sed in die dedicationis iidem dotarii in Zollinkon, tenentur Sacerdotem, Scholares, equum (NB.) canem, & niſum, excluſa omni penuria honorificè procurare. In die etiam dedicationis Cappellæ in Svabendingen Dotarius ibidem, præter alia, quæ miniſtrat, dare debet celebrantibus divinum officium bonam anguillam, de fluvio, dicto Glatte. Inſuper ſciendum eſt, quòd Abbas & Conventus Monaſterii in Cappella, ordinis Ciſtercienſis in feſtivitatibus Nativitatis, & Reſurrectionis Dòmi-

Domini, nec non Pentecoſtes miniſtrare debent, Eccleſiæ noſtræ, ex ordinatione quondam dicti Kiſtler, parvas hoſtias pro communione fidelium intra Miſſarum ſolempnia conficiendas, & pro eisdem hoſtiis, præſcriptis feſtivitatibus ad dictum Monaſterium debet Plebanus ſuum certum nuntium deſtinare. Majores verò hoſtias ad Miſſarum ſolempnia debet Theſaurarius ex redditibus, qui ſibi dantur de Camera miniſtrare. Idem etiam Theſaurarius procurare habet lavari corporalia, pallas altarium, indumenta Sacerdotum, manutergia, & alia utenſilia, ex redditibus quos percipit de domo uxoris Albi, militis quondam, Heinrici de Lunghoft, armigeri, ex ordinatione quondam dicti Kiſtler præſcripti. Hæc de Vicariorum & Sociorum extra urbem officiis Eccleſiaſticis. Noviſſimè ante reformationem Plebano injunctum erat, ut oborta peſte, aliisque ingruentibus morbis contagioſis non cederet, ſed Tiguri fixum haberet pedem. *Item* (Statuti verba recentiſſimi repeto) *etiam Plebanus, quacunque adveniente mortalitate aut peſtilentia dictum Plebanatum non relinquet, neque à dicta Eccleſia, ſive civitate Thuricenſi ſe alienabit; quinimo boni Paſtoris more gregi ſibi commiſſo, in* *ſua*

ſua calamitate fideliter aſſiſtet, & curam pro animabus ſalvandis opportunam impendet. Etiam Plebanatum ipſum præter conſenſum & voluntatem Dominorum Præpoſiti & Capituli ſeu alibi vel aliter, quàm ad manus eorundem nullo pacto reſignare præſumet: Sed cùm eundem Plebanatum reſignare voluerit, id dictis Dominis, Præpoſito & Capitulo ad minus tribus menſibus ante reſignationem hujusmodi notificet, & eosdem de reſignatione ſua facienda aviſet & certificet, quatenus infra dictorum trium menſium ſpatium de alio vicario idoneo ſibi & Eccleſiæ valeant providere: Item libros ad Plebanatum pertinentes non alienabit quovis modo, alioquin ſimiles vel eorum legitimum valorem reſtituet. Quanquam verò, ut ex Berchtoldi reſcripto, manifeſtum eſt, Plebanus Collegiatæ Eccleſiæ Canonicus olim, certis ſibi aſſignatis decimis, frui potuerit, temporis tamen tractu factum fuit, ut Plebanus numero Canonicorum excluſus, in parte, Collegio rata & grata, acquieſcere debuerit. *Item* (ita appendix de ſtipendio Plebani habet) *Plebanus reddítibus ſuis aſſignatis, ſcilicet viginti quinque urnis vini menſura civium Thuricenſium, ac viginti quinque modijs tritici annuatim ſibi per capitulum miniſtrandis: Inſuper omnibus & ſingulis ad ſcrinium pertinentibus, excepta parte ſo-*

te ſociorum debet contentari; nec ultra, per ſe vel alios, extra judicium etiam ſupplicando, vel ſupplicari faciendo, petere vel quo quomodo exigere, quocunque quæſito ingenio, aut genio, aut colore. Si autem aliquo tempore redditus præfati in tantum decreſcerent, quòd illis contentari non poſſet, non alibi augmentationem ſibi fieri petat, quam coram Domino Conſtantienſi, vel ejus Vicario in ſpiritualibus generali. Hæc paulò prolixiùs, de Plebanatu Eccleſiæ Tigurinæ, ante Reformationem, enarrare placuit, ut, ὡς ἐν τύπῳ, quæ ratio publicæ fuerit inſtitutionis, quæ ſacrorum Eccleſiaſticorum adminiſtratio, poſteritati conſtaret. Nònne verò ex Jeſaja meritò clamare liceat: *Quis hæc requiſivit à manibus veſtris? c. 1. v. 12.* Fruſtra honorant me docentes præcepta hominum, C. 29. verſ. 13. Aut quis Apoſtolorum, ſive exemplo, ſive præceptis, Paſtorem Evangelicum ita vel deſcripſit, vel expreſſit? Aut vani erant ritus, Judaicæ olim infantiæ aptiores, quibus Plebanus cum plebe diſtinebatur; aut otioſa ſpectacula; aurium, vel oculorum pabulũ, in ignoto cantu & apparatu Miſſatico expoſitũ. Nihil ipſos penetrare potuit cordis receſſus. Quàm de verbo Evangelii altum ſilentium? De vera legis obſervantia quàm pauca illi propinabant, qui

qui bonorum operum numerum & menſuram ad Romanæ Eccleſiæ ſtaterem examinârunt? Ubi Evangelium, ſola illa nos ſervandi virtus, Rom. 1.16. Ubi ſermo ille DEI quovis gladio ancipite penetrantior? *Heb.* 4.12. Ubi vox Domini, ad quam humiles contremiſcunt *Jeſ.* 66. v. 2. In urbe nonnunquam conciones habebantur: Sed ubi voces clamantium in deſerto? in agro? Quæ Euchariſtia olim erat, in Miſſam paulatim tranſiit; hæc tandem ab illa, quaſi toto cœlo differrent, (prout revera immane quantum differunt) diſtincta. Communionis tamen ſub utraque ſpecie, veſtigia ſuperfuiſſe, ea, quæ ſuprà p. 76. breviter notata ſunt, innuere videntur. Hæc, ad Zvinglii uſq; tempora, onera, hæc munera fuerunt Plebanatus Tigurini. Cùm verò officium hoc, anno 1518. vacaret, & de anteceſſoris (nomina plerorúmque Plebanorum habent *origenes* noſtræ *Carol.* p. 200.) ſupplenda lacuna, Collegium cogitaret, Zvinglius inter primos, qui diguus illa habebatur ſparta, occurrit. Erat autem tum Tiguri *Oſvvaldus Myconius*, Lucernenſis, Zvinglii familiariſſimus, per quem animus hujus tentandus erat. *Cæterùm* (verba ſunt Myconii 1518. IV Cal. Novemb. ad Zvvin-

glium, nihil tum tale cogitantem) *ſunt, qui me adhortantibus verbis incitàrunt Tibi ſcribam de Plebanatu (liceat ita dicere) Tigurino, qui jam vacat: Tu tecum deliberare poteris, quid faciendum.* Noluit præcipitare Zvinglius, ſed ut noſſet priùs, quid faciendum, quid expectandum, ut ipſe, quid humeri ferrent, quid ferre recuſarent, exploratiùs haberet perſpectum; eodem iterum anno Myconio reſpondit, & eidem ut diligenter in omnia inquireret, injunxit, num ibi loci Parœcianum opus ſit confeſſiones audire, morbidos inviſere, qui Parœciano præſit Magiſtratus, quod laborum præmium? quæ quidem ea præſtitit fide Myconius, ut in ſua facilè vota Zvinglium pertraheret. Admittebatur tum, eadem de cauſa, ad concionem veluti *δοκιμαστικὴν*, *Laurentius Fabula* (qui, ex Rhætis Suevus, Tigurum venerat) & eo ſucceſſu, ut fama jam percrebuerit, electum illum eſſe Plebanum. Cùm verò aliter ſe rem habere Zvinglius, per Cardinalis Secretarium, D. Michaëlem, moneretur, toties monitus, & ſolicitatus, magnum tandem obtinendæ functionis illius literis ad Myconium (quæ adhuc ad manus ſunt) Zvinglius oſtendit deſiderium: Simúlque promiſit, *ſe ex integro Evangeliſtam Matthaum*

thaum prædicaturum, *in auditum* (verba Zvinglii repeto) *Germanis hominibus opus.* Succeſſit electio, quam & inſolita illa prædicandi verbi Dei Methodus, ſtatim excepit. Promiſit ergo Zvinglius jam ante vocationem Capitulo, quæ poſt vocationem fideliter præſtitit. Atque hoc eſt, quod ipſe in publica diſputatione, velut Ajacis clypeum, adverſariis oppoſuit. Porrò (ita diſput. 11. T. II. p. 630.) *quòd D. Commendator, frater meus dilectus, hominum animos divini verbi aſſidua prædicatione inſtituendos eſſe monet, idem & ego cum illo ſentio, ut nimirum DEI verbum optima fide prædicetur. Et me quidem cum Leone confratre me hactenus, id ſedulo præſtitiſſe, confido. Certè, quantum ad me ſpectat, ut primum huc vocatus perveni, Evangelium Matth. citra omnem humanarũ nugarum traditionem, Eccleſiæ expoſui, & hoc inſtitutum meum antea & Præpoſito, & Collegio univerſo retuli. Unde de introitu meo non immeritò juxta Pauli exemplum, gloriari poſſum, quòd is nequaquam incognitus fuerit.* Clara ſatis & authentica ad obeundum veri Evangeliſtæ munus documenta! Metuebat Zvinglius, ne hæc Eccleſia per hominem peregrinum peregrinâ turbaretur doctrinâ, alia igitur, hactenus in Germania non tentata, & ante vocationem pol-

licetur & poſt eam, cum conſenſu Capituli ſolvit, explicationem integri Evangeliſtæ, quæ ipſa planiſſimam ad futuram deinde reformationem ſtravit viam. Ecquis enim, qui ex Matth. c. 1. v. 21. docuit, *Jeſum eſſe, qui liberaret populum à peccatis ipſius*, diſcere non debuerit, fruſtra Indulgentiarios bullis ſuis virtutem tribuere, redimendi à culpa & pœna? Cui ex cap. 3. v. 17. nota fuit è cœlo vox Patris; *Chriſtum eſſe filium illum dilectum, in quo acquieſcat*; ignorare ille voluerit, alios fruſtra Interceſſores, Mediatores quæri, qui hoc è cœlo ipſo non ſint notati charactere? Qui & literaturæ Græcæ peritus, & Paſtor loci erat ordinarius, poterat ne ex Matth. 4. verſ. 10. vel ipſe conſentire, vel aliis perſuadere, cultum *προσκυνήσεως adorationis religioſæ*, creaturæ deberi, cùm diſerta aliud velint Chriſti ad Diabolum, qui etiam conticuit, verba: *Dominum Deum tuum adorabis, eique ſoli ſervies:* Ubi ex quinto Capite vidit, *dari pauperes Spiritu*, qui ſe ſuaque contemnerent, juſtitiam ſuam, ut Chriſti obtinerent, deteſtarentur; quid animi fuiſſe exiſtimemus, ubi omnia typho Phariſaico juſtitiariorum clauſtralium obſervavit, turgere peccora? An, ut cætera, quæ huc tamen faciunt, mittamus

capita-

capita, ubi ad c. 15. deventum eſt, ſilentio præterire potuiſſet, manifeſtum inter veteres & novos Traditionarios paralleliſmum? Indignabantur Hieroſolymitani quidam Scribæ & Phariſæi diſcipulis Chriſti, quòd traditionum avitarum minus eſſent obſervantes. *Quare* (inquiunt) *diſcipuli tui tranſgrediuntur Traditionem ſeniorum? Non enim lavant manus ſuas, quum edunt panem. At ille reſpondens, dixit eis: Quare & vos tranſgredimini mandatum DEI per traditionem veſtram? Nam Deus mandavit, dicens: Honora patrem tuum, & matrem: Et; qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri patri, aut matri: Donum eſt, quocunq; à me juvari poſſes, inſons erit, & nequaquam honoraverit patrem ſuum aut matrem ſuam: Et irritum feciſtis mandatum DEI per traditionem veſtram. Hypocritæ, benè de vobis prophetavit Jeſajas, dicens: Appropinquat mihi populus hic ore ſuo, & labijs me honorat: cor autem eorum procul eſt à me; ſed fruſtra me colunt, docentes doctrinas, quæ ſunt mandata hominum, a. v. 1. — ad* 10. Quàm hic amplus Zvinglio patebat campus id enitendi, quod niſus diu ante fuerat? Hæc enim una diu antè, ipſum verſavit atque vexavit cura, ut magnam illam & periculoſam navicu-

pertexeret. Nihil ergo vel inconſulto Collegio tentavit, vel temerè, memor tum officii, tum juramenti Collegio præſtiti. Inter antiqua qnippe Collegii Statuta & hoc referebatur, ut nihil mutaretur, quod non conſenſu vel totius decerneretur Capituli, vel majoris partis. Quod ipſum etiam per Zvinglium in Reformationis opere ſtetiſſe ſalvum, ordine jam indicabimus. Erant eo tempore Eccleſiæ Collegiatæ Canonici ſequentes, 1. M. Felix Frey, Præpoſitus, Vir, pro ratione illius ætatis doctus, & doctorum amantiſſimus. Unde & Zvinglius bene ominari cœpit, literas, ex quo ad gubernacula hic promotus erat victurus. Spes facta eſt (*ita ad Mycon. a. Ch.* 1518.) literas maximum habituras hoc patrono incrementum. 2. Henricus Schvvarzmurer, qui obiit 1526. 3. Petr. Grebelius. 4. Jacobus Gunthartus, obiit, 29. Octob. 1529. 5. Heinricus Schvvendius ad 6. Jul. 1528. 6. Gotfridus Æſcherus ad 23. April. 1527. 7. D. Felix Mejerus, à Birch. ad 10. Novemb. 1526. 8. M. Johannes Conradus Hofmannus, Bremogartenſis, antea Plebanus. 9. Johannes Nieſslinus, Scholaſticus. ad 3. April. 25. 10. M. Johannes Hagnover, Vinarius ad 11. Octob. 1539. 11. M. Anthonius Walde-

rus, Cantor, ad 11. Octob. 1531. 12. M. Erhartus Wyſſius, Ædilis, ad 1537. 13. M. Jacobus Edlibach ad 10. Novemb. 1526. 14. Joh. Heinricus Goldli, ad 6. Mart. 1563. 15. Heinricus Utingerus, cuſtos, ad 6. Sept. 1536. 16. M. Nicolaus Bachofen, ad 19. Jul. 1530. 17. Nicolaus Wyſſius, ad 22. Jul. 1562. 18. Anshelmus Graf, ad 22. Novemb. 1527. 19. M. Heinricus Nüſchelerus, ad 7. Maij. 1558, 20. M. Matthæus Rollenburz, ad 23. Jan. 1524. 21. M. Erhardus Batman, Plebanus. 22. Huldricus Zvinglius, 23. M. Eraſmus Schmid, ad 1546. & 24. Johannes Schmid, ad 21. Jun. 1549. Magnum non in Helvetia modò; ſed & in Imperio Romano, Præpoſituræ hujus erat nomen, munitæ quippe, propter antiquitatem, iis privilegiis, quibus multis aliis Collegiis facilè poterat palmam reddere dubiam; de quibus καὶ ἐπιτομήν *in originib. Scholæ noſtræ Carolinæ* pag. 192. & *in Spec. Tig.* p. 584. Cùm igitur multum intereſſe animadverteret Zvinglius, ut Collegiũ & neceſſitatem Reformatiõis agnoſceret, & ad eandem ſe ampliſſimo Magiſtratui ſponte, niſi Imperium expectare mallet, offerret, anno 1522. & ſequentis initio hoc ſeriò egit, ut momentum negotii Collegium expenderet, Reformationis neceſſitatem,

tatem, omnium oculis obviam, in controverſiam deinceps nullam vocaret, Magiſtratus opem ea in re imploraret; quod etiam tot munitus rationibus, eximia præterea eruditione ſuffultus, obtinuit, & ita quidem, ut cum è re illud eſſe videretur, publicis jam ſcriptis cauſam ſuam defendere cœperit, initio facto à libello de delectu ciborum, d. 16. Aprilis: Unde in carnis privio, quod vocant, tum inſtanti, Tigurini libertate veſcendi carnibus uſi fuere. Cætera ordine ſequebantur, ut ſuo loco, σὺν Θεῷ, audiemus, & compendiosè jam diximus *Method. legend. Hiſt. Helvet. p.* 594. Nam quid Zvinglius hic umbra? Ratione officii Collegium de creſcenti damno monuit; Collegium fraternam admonitionem benignè admittit, vel communi omnium, vel plerorúmque conſenſu impetrat, ut adjunctis Fratribus & Collegis res ad Magiſtrum deferatur, cujus auhoritate & arbitrio tota illa Capituli Reformatio, ſine tumultu & rutuba, executioni dari poſſet. Quod & factum, indéque Senatus conſultum d. 29. Septemb. 1523. de ratione & modo JurisPatronatus, (cùm antea jam 1520. decretum fuiſſet in Senatu, ut nihil, quod cum verbo DEI non conveniret, è ſuggeſtu proponeretur) Miniſterii

niſterii Eccleſiaſtici, erigendæ Scholæ publicæ, de ſuſtentatione Paſtorum & Profeſſorum, cura pauperum, tolerantia emeritorum, numero Canonicorum, adminiſtratione bonorum Eccleſiaſticorum, editum: Et à Capitulo majori parte ratum fuit habitum. Erant quidem in Collegio nonnulli contradicentes, Hofmannus, Grafius, Batman, inter quos alii, qui etiam poſt Reformationem plenè introductam, ut alibi ſua liberè retinere poſſent Sacra, Tiguro abierunt. Et ex commemoratis omnium vehementiſſimus fuiſſe videtur Zvinglii Anteceſſor, *Hofmannus*, qui prolixo ſcripto, ne Zvinglius emergeret, aut quicquam contra receptam conſuetudinem introduceret, juramenti potiſſimùm ſolennis fulcro innixus; interceſſit: Operoſius eſt ſcriptum, quàm quod totum; licét rarius & paucis viſum; inſeri hic poſſit (fiet fortè, certis de cauſis, alibi) Summam tamen exhibuit in ipſo ferè limine Diſput. Tigur. II. Cùm enim adverſarii, qui primæ diſputationi acquieſcere nollent, ſecundam etiam obtinuiſſent, atque in publico conſeſſu ad certamen provocarentur, Zvinglius pauca quædam erat præfatus, quibus finitis adeò altum ſequebatur ſilentium, ut Conſul, & quidam

dam è Senatorum numero adverſarios tandem prodire hortarentur: Ubi verò inter multas tergiverſationes nemo ſe ſe obtulit, Hofmannus, Canonicus, ita fari cœpit: *Nondum equidem animis veſtris excidiſſe arbitror, præſtantiſſimi Viri, quàm amicis & paternis admonitionibus R. D. Conſtantienſis Epiſcopus nos & hortatus & obteſtatus ſit, ut contra Satanæ inſidias & fraudes ſumma cura & ſtudio vigilemus, & tam noſtram, quàm Chriſtiani populi ſalutèm ita tueamur, ne perniciosis quorundam doctrinis ſtultè credendo pro medicina toxicum, pro ſalute inferos amplectamur, & ne à Domini via, in qua ab ipſis incunabulis inſtituti ſumus, declinemus, ne denique nos ab Evangelio abſtrahi, à Chriſtianorum doctorum traditionibus, & à Chriſtiana Eccleſia abduci patiamur. Et cum S. Pater, Leo X. & Potentiſſimus Cæſar, ſemper Auguſtus, Carolus V. non multò abhinc retro tempore novas hujusmodi doctrinas damnârint, & damnatas publicis edictis proſcripſerint, utpote quæ contra Chriſtianæ Eccleſiæ ordinationem, Evangelij ſtatuta, & publicam Chriſtianorum concordiam manifeſtiſſimè pugnent (quod ipſum in edictis iſtis multis & varijs rationibus ſolidiſſimè demonſtratum eſt) idem ille R. D. Conſtantienſis ſingulari ſtudio hortatus eſt, ut hujusmodi doctrinas, procul reijciendo illas, nec publicè prædicemus,*

dicemus, nec diſputationes vel privatas vel publicas de illis inſtituamus; ne denique quicquam citra communem & ſolitam Eccleſiæ conſuetudinem innovemus, donec ij, quibus Eccleſiæ Chriſtianæ negotia commiſſa ſunt, conveniant, quod ipſum, divino ſic favẽte Numine, brevi futurum eſt. Hæc ubi diceret ſtatim, apparuit, eum nullis ſcripturis diſputare velle, unde tacere juſſus eſt. Ipſe verò ſe demonſtraturum eſſe promiſit, quòd in hoc cœtu nihil de iſtis rebus agere liceret: Unde factum, ut denuo illi aures præbere dignati, ſic pergentem audirent. Sinite, quæſo, Domini colendiſſimi, ut quod dicere inſtitui, paucis abſolvam. Annis circiter decem aut tredecim Heidelbergæ degi, ubi nonniſi doctiſſimorum amicitias colui, & ſectatus ſum. Erat inter hos non infimo loco Doctor Jodocus quidam, Vir pietate gravis, quo cum non rarò amicè & ſplendidè convivatus ſum, è quo tunc non ſemel audivi, nequaquam licere, ut quis de iſtiusmodi rebus diſputationem inſtituat. Vera ſunt, quæ dico. Diſputare ergo nolo: Sed Epiſcopi edicto obtemperaturus ſum ante omnia, deinde & Præpoſito Collegii obediam, etiam ſi illum (quod Dii avertant) nebulonem eſſe conſtaret. Quod non ideo dico, quòd illum virum bonum eſſe dubitem, ſed ut illi parendum eſſe doceam, eo quòd à Deo huc conſtitutus ſit. Ego quidem de his contentus ſum. Certè ipſe quoque ferè annis

triginta

triginta Eccleſiaſten egi, nec mihi Pontificum, Cardinalium, Epiſcoporum abuſus unquam placuere, & contra illos non ſemel conciones habui: Unum mihi hic dicendum reſtat. Jurisjuramenti religio, qua quis, dum in Canonicorum numerum tranſit, obſtringitur, cavet, ne quis de iſtis rebus diſputationem moveat. Pollicemur enim, nos nunquam contra ea aliquid molituros eſſe, quæ per majorem & prudentiorem Capituli partem decreta & ſtatuta fuerint. Juramenti ergo fidem ſalvam ſervabo & integram, quod ipſum & Zvinglius facere debebat. Cùm verò hæc & alia hujus generis multa contexere conaretur, ſermonem ejus interrupit Conſul, & Præſidibus, ne hujusmodi nugas miſceri paterentur, edixit. Tom. II. oper. Zvingl. pag. 625. Hæc quidem Hofmannus, animo à Reformatione alieno, qui & reliquorum, quibus ſancti *Z*vinglii conatus feſtuca erant in oculis, os fuit & patronus, ſed neque votorum numero, neque authoritatis pondere, prævalere poterat. Præpoſito Collegii, M. *Felici Frey*, Viro induſtrio & cordato, illud aliquandiu moleſtum erat, quod vereretur, ne cleri dignitas, & ipſa honeſtæ alimoniæ ſubſidia per Reformationem periclitarentur, ſi juribus ſuis cederet, tótque jurisdictionis, & abſolutæ (neque enim aliunde, quàm ab ipſo Im-

perio

perio Romano Præpoſitura hæc mandata accipere aſſueverat) adminiſtrationis privilegia Capitulum reſignaret. Unde & pro immunitate à tot Imperatoribus & Regibus conceſſa, & decimarum jure acriter pugnavit. Extant adhuc de añis 1515. 1521. & 1526. inſtrumenta, quibus & immunitatem cleri, & vetera Imperatorum privilegia, per Carolum V. & alios confirmari Capitulum voluit. Et certè, metus hic alibi, in Diœceſi Conſtantienſi, fortè non fuiſſet prorſus inanis. Quoniam enim Hierarchia Eccleſiaſtica in apertam hinc inde tranſiit tyrannidem, illa etiam paulatim non ab Imperatoribus tantùm; ſed & Nobilibus, Civibus, infimæ ſortis hominibus ita contemta fuit, ut violentæ, ἀνεπαισχύντως hinc inde in clericos conjicerentur manus. Crevit quidem Prælatis animus, licentiam hanc anathematum fulminibus coercendi; quo verò cum ſucceſſu, eventus probavit. Incidit hiſce diebus in manus noſtras formula proſcriptionis & excommunicationis Hugonis, Epiſcopi Conſtantienſis, contra Bartholomæum Mejer, de Hagenav, & ejus complices; quæ quia nonnulla habet, quæ ad ſuperioris Seculi Hiſtoriam pertinent, fortè nec ingratum curioſo Lectori, nec à

ſcopo

ſcopo noſtro alienum fuerit, ſi tota illa excommunicationis formula, alibi, quod ſciam, non edita, hac occaſione communicetur. *Hugo, Dei & Apoſtolicæ ſedis gratia Epiſcopus Conſtantienſis, univerſis & ſingulis Monaſteriorum Abbatibus, Prioribus, ac Religionum, & Ordinum, Conventuum & Domorum quarumcunque atque Eccleſiarum Prælatis perſonis, Præpoſitis, Decanis, Archidiaconis, Scholaſticis, Cantoribus, Cuſtodibus, Theſaurarys, Canonicis Collegiatarum, Parochialiúmque Eccleſiarum Rectoribus, Plebanis, Viceplebanis, Vicarys, perpetuis & loca tenentibus, eorundem Cappellanis, Altariſtis, cæteriſque Presbyteris & clericis curatis, & non curatis, Notaríiſque & tabellionibus publicis* per Civitatem & Diœceſin noſtram Conſtantienſem, ubilibet conſtitutis, ad quos præſentes pervenerit, ſalutem in Domino cum fideli præſentium executione: Officii noſtri paſtoralis debitum exequimur, cùm de vinea Domini Sabaoth evellenda evellimus, in eáque plantanda plantamus, recta regimus, & dirigimus indirecta, quin imò debitum, quo nobismet & noſtris adſtringimur, exigit, ut adverſus perfidos hoſtes & malefactores noſtros inſurgamus, & eorum moleſtias poteſtate nobis conceſſa comprimamus. Etenim nihil majus eſſe conſpici-

 mus,

mus, unde DEO ſacrificium offerre poſſimus, quàm ſi id ordinemus, ut hi, qui in ſuum & aliorum perniciem debacchantur, competenti debeant vigore compeſci. Cùm ſiquidem quidam iniquitatis & perditionis filii, Bartholomæus Mejer de Hagenav- & alii ejus complices, qui ſe nominant Johannes Grieſſing, Bartholomæus Forſter, der jung: Johannes Vnverdroſſen/ Wilhelmus de Achbom., Æberhardus de Gnaſpna, Johannes Wilhelm de Notenfels, Chriſtophorus de Tieffenbach, Henricus de Sperg, Wilhelmus Wülfinger, Andreas de Niderhofen, Wilpoldus Wappner de Angelhoven, Seboldus Leidenſekel, Jacobus Sparnüz, Jodocus Stich den Teufel/ Ulricus Säunapf/ Johannes de Oberkirch/ Ludovicus de Nürenberg, Reit Joſ. (fortè Reitroff) de Francfurt, Johannes de Friburg, Johannes de Baſel, Geo. rius de Tuchlingen, Mulhans de Kreyen, Georius Heſs, Michaël Frangk, Jodocus Tu, de Mergenzell, Andreas Sponnteſſer, Johannes Gorütter, der ſpitzig Reuter/ Johannes de Heidelberg, der Elter: Conradus Wilhart de Rotvvyl, nobis literas diffidationis ipſa die 27. menſ. Octob. proximè præteriti præſentatas deſtinaverint, *atque ante & poſt, nos & noſtros ſubditos, etiam* (NB) *Sacer*

(NB.) *Sacerdotes & alios Clericos, Chriſti unctos, quibusdam à vero alienis, fictis & ſiniſtris aſſumtis occaſionibus, temeritate propria hoſtiliter perſecuti fuerint & perſequantur, in ipſos etiam Chriſti unctos DEI & Eccleſiæ ſuæ Miniſtros, Clericos & Sacerdotes prorſus inſontes & innocentes manus injicientes ſacrilegas, & temerè violentas, atque ipſos captivantes, abducentes, incarcerantes, deprædantes, diréque tractantes, & exactionantes eosdem prorſus notariè & manifeſtè:* Cùm tamen nos de noſtris ſubditis Eccleſiaſticis & ſecularibus ſibi juſtitiam minimè negaverimus, neque miniſtrare neglexerimus ſeu diſtulerimus, prout non negamus, neque negligimus, neque differimus, ſed deſuper atque etiam de ſtando juri ſemper præſtò fuerimus, prout ſumus, atque nos obtulerimus, prout offerimus. Et licèt dicti perditionis (NB.) & iniquitatis filii & eorum ſocii, auxiliatores, (NB.) protectores, defenſores, receptatores, ſubductores, & adhærentes, eisque favorem præſtantes, ſeu talia eorum ſcelera grata & rata habentes, *quorum plures* (NB.) *eſſe, non ſine cordis amaritudine percepimus*, reſpectivè ſententiam excommunicationis in tales ſacrilegas & violentas manus injicientes in clericos, à Canone generaliter promulgatam, aliasque cen-

que cenſuras & pœnas in ſacris Canonibus, & in Statutis noſtris Synodalibus contentas, atque per Imperiales leges, & præſertim per conſtitutionem divorum Principum felicis memoriæ, Friderici, Romanorum Imperatoris, & ejus inclytæ prolis, Maximiliani, glorioſiſſimi Romanorum Regis moderni, de pace tenenda laudabiliter editam & roboratam, in tales rebelles arma propria ſua temeritate ſumentes, & Chriſti fideles, præſertim Epiſcopum, & perſonas Eccleſiaſticas diffidantes, hoſtiliter perſequentes, impugnantes & deprædantes, atque eorum *fautores* (NB.) *& tolleratores ipſo facto latas & promulgatas incurriſſe dinoſcantur.* Tamen, cùm iidem filii Belial, præmiſſis poſthabitis, in dictis cenſuris & pœnis ſordeſcere non vereantur, & reſurgere minimè curent, à cæptis non deſiſtant; ſed nos ac noſtros in perſonis, & rebus noſtris lædere diverſimodè ſtudeant, & hoſtiliter nos & noſtros aſſiduè perſequantur, tam notoriè & manifeſtè, ut hæc nulla penitus potuerint, vel poſſint tergiverſatione celari. Nos itaque attendentes, nobis incumbere, & nobis ex diſpoſitione juris concedi, ut in tali neceſſitate adverſus tam ſceleratos & perfidos hoſtes noſtros, nos & noſtros

ſtros utroque gladio, ſcilicet Eccleſiaſtico & temporali defendamus, & auxilium brachii ſecularis, quoniam neceſſe eſt, invocemus, & contra eosdem, ut pars læſa ſubnotato ordine procedamus, prædictos iniquitatis & perditionis filios, Bartholomæum Meyer de Hagnav, & ſuos complices præſpecificatos, atque alios quoscunque, qui nos, vel noſtros ſubditos, *Eccleſiaſticos ſeu temporales, ut præfertur, hoſtiliter perſecuti fuerint, percuſſerint,* (NB.) *verberaverint, captivaverint, ligaverint, abduxerint, incarceraverint, deprædaverint, exactionaverint, aut in perſonis vel rebus laſerint, aut ſocij ac participes eorum fuerint, ſeu talia fieri mandaverint,* ſeu ipſis deſuper conſilium vel favorem dederint, aut hæc rata & grata habuerint, vel talia perpetrantes, vel perpetrare volentes ſcienter hoſpitaverint, receptaverint, occultaverint, aut defenſaverint, directè vel indirectè, manifeſtè vel occultè, quavis quæſita tergiverſatione, ſententiam excommunicationis, aliásque cenſuras Eccleſiaſticas in tales, aliâs, ut præfertur, latas ſeu promulgatas incurriſſe, in his ſcriptis declàramus: Et in illis caſibus, in quibus per editos ſanctorum Patrum Canones, & per Statuta noſtra ſynodalia

tales cenſuras non ſubirent, ipſos & eorum quemlibet majoris excommunicationis & anathematis vinculo auctoritate noſtra ordinaria præſentibus innodamus, nec non terras eorundem, & cujuslibet eorum, ut loca, ad quæ diverterint, ſeu aliquis eorum diverterit, quamdiu ibidem morantur, ſeu aliquis eorum moratur, atque poſt receſſum ad tres dies per civitatem in præmiſſis culpabilem uſque ad debitam ſatisfactionem dicta noſtrâ auctoritate ordinaria, Eccleſiaſtico ſubjicimus interdicto: Ita tamen, quòd hujusmodi ſtante interdicto, inibi nulla ſacramenta adminiſtrentur, niſi baptiſmus & pœnitentia, omnibus indifferenter; Euchariſtia infirmis tantùm, & matrimonium ſine ſolennitate contrahatur, ac inibi decedentibus Eccleſiaſtica denegatur ſepultura. Quæ omnia & ſingula, vobis omnibus & ſingulis ſupradictis intimamus, Vosque & Veſtrum quemlibet primò, ſecundò, tertiò, & peremtoriè, tenore præſentium requirimus & monemus. Et vobis nihilominus in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub excommunicationis pœna, quam in vos, & veſtrum quemlibet Canonica monitione præmiſſa, niſi paruerit, ferimus, in his ſcriptis diſtrictè

præci-

præcipiendo mandamus, quatenus mox viſis & receptis præſentibus noſtris literis, poſtquam quotiens & prout pro parte noſtra vel ſubditorum noſtrorum deſuper requiſiti fueritis, vel aliquis veſtrum requiſitus fuerit, easdem noſtras literas, & in eis contenta ſolenniter publicando in veſtris Monaſteriis, Eccleſiis, & Capellis, ſingulis diebus Dominicis & feſtivis, infra Miſſarum, vel aliarum horarum divinarum ſolennia, dum ibidem populi multitudo convenerit, ſupra dictos, declaratos, excommunicatos, anathematiſatos atque interdictos, *campanis pulſatis, & candelis accenſis, demúmque extinctis, & in terram projectis, cruce erecta & religione induta, aquam benedictam aſpergendo, ad fugandos (NB.) Dæmones, qui eos ſic tenent ligatos, & ſuis laqueis cathenatos, orando, quòd Dominus noſter Jeſus Chriſtus ipſos ad Catholicam fidem, & ſancta matris Eccleſiæ gremium reducere dignetur*, nec eos in tali perverſitate dies ſuos finire permittat, cum decantatione reſponſorii: *Revelabunt cœli iniquitatem Judæ &c.* Et Pſalmi: *Deus, laudem meam ne tacueris &c.* Et antiph. *Media vitâ in morte ſumus &c.* Et his totaliter finitis, ad Januas Eccleſiarum veſtrarum, una cum Clericis & Parochianis veſtris accedendo, ad

do, ad terrorem, ut dicti declarati, excommunicati, anathematiſati, *& interdicti eò citiùs reſipiſcant, tres lapides verſus loca habitationum ſuarum projiciendo in ſignum maledictionis æternæ, quam Deus dedit Chore, Dathan, & Abiram, quos terra ſuſtinere non potuit, ſed juſto Dei judicio abſorbuit, ut in infernum deſcenderent viventes:* Etiam, poſt Miſſam, & in veſperis, aliisque horis, ſermonibus & prædicationibus publicis & aliis locis opportunis taliter declaratos, excommunicatos, anathematiſatos, & interdictos, ſolenniter publicetis & denuncietis, atque arctiùs vitetis, & ab aliis publicari, denunciari, & ab omnibus Chriſti fidelibus arctius evitari faciatis, & permittatis, donec & quouſque aliud à nobis vel ſuperiore noſtro ſuper hoc receperitis in mandatis. Et nihilominus omnes & ſingulos Chriſti fideles utriusq; ſexus homines & præſertim familiares & ſervitores dictorum declaratorum, excommunicatorum, anathematisatorum, & interdictorum, modo & forma præmiſſis moneatis & requiratis primò, ſecundò, tertiò & peremtoriè, prout & nos tenore præſentium monemus & requirimus eosdem, ipſis & eorum cuilibet in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub excommuni-

cationis

-ationis pœna injungentes, quatenus juxta ſex dies monitioni & requiſitioni hujusmodi veſtris proximos, quos ſex dies ipſis & eorum cuilibet pro canonica monitione aſſignetis, prout nos aſſignamus, ac participatione, communione, familiaritate, & ſervitio dictorum declaratorum, excommunicatorum, anathematisatorum, & interdictorum deſiſtant, nec eis ſerviendo, ſtando, ſedendo, ambulando, loquendo, ſalutando, hoſpitando, comedendo, bibendo, molendo, coquendo, cibum, potum, aquam, ignem miniſtrando, aut aliquo alio humanitatis ſolatio, præterquam in caſibus & perſonis jure permiſſis, & conceſſis participare præſumant, ſeu aliquis eorum præſumat. Et ſi contrarium fecerint nos in eos, & eorum quemlibet cum ipſis declaratis, excommunicatis, anathematiſatis, & interdictis rebelliter participantes, ſeu communicantes ex tunc prout ex nunc, & legitima dicta ſex dierum Canonica monitione præmiſſa, excommunicationis ſententiam ferimus in his ſcriptis atque promulgamus, vobis omnibus & ſingulis ſupradictis & veſtrum cuilibet ſub prædicta excommunicationis pœna, modo & forma præmiſſis, diſtri-

&c præcipiendo mandamus, quatenus ſingulis diebus Dominicis feſtivis in veſtris Eccleſiis, Monaſteriis & Cappellis, juxta Miſſarum & aliarum horarum præmiſſarum ſolennia præfatos Chriſti fideles, familiares & ſervitores, atque alios, qui cum dictis, declaratis, excommunicatis, & anathematiſatis, ac interdictis, contra præmiſſa rebelliter participaverint, vel communicaverint, excommunicatos tam diu denuncietis, & ab aliis, quantum in Vobis fuerit, denunciare & à Chriſti fidelibus arctius evitari faciatis, permittatis, & viretis, donec & quouſque abſolutionis beneficium à nobis aut Superiore noſtro obtinere. Atque inſuper in omnibus & ſingulis civitatibus, terris, oppidis, caſtris, villis, ſuburbiis, Parochiis, & quibuscunque aliis locis noſtræ Diœceſ. Conſtant. de dominio temporali prædictorum declaratorum, excommunicatorum, anathematiſatorum, & interdictorum exiſtentibus, & aliis locis ejusdem Diœceſ. ad quæ ipſis vel aliquis ipſorum diverterit, ſeu diverterint, quamdiu inibi moram fecerint, vel fecerit, & poſt receſſum ad tres dies ceſſetis, & ceſſari faciatis apertis ianuis, & in populi præſentia à divinis. Et nihilominus Vos

omnes

omnes & ſinguli ſupra dicti, ut jura concedunt, Vobiſmet ipſis perſpicientes, ac circumſpicientes, & dictos noſtros & veſtros hoſtes & maleſactores ſubtiliter obſervantes, & in oculis tenentes, atque etiam ſi neceſſe fuerit, aſſumtis armis, vos veſtráque defendendo ipſos verberantes, capientes, comprehendentes, tamen ad vindictam, vel pœnam ſanguinis non intendentes, & de illo expreſsè proteſtantes in dictis Monaſteriis, Eccleſiis, Cappellis veſtris, & aliâs euntes, ubi propterea fuerit eundum, omnes & ſingulos poteſtates, conſiliarios, Burgimagiſtros, Conſules, Scabinos, Rectores, & officiales jurisdictionem temporalem exercentes Diœceſ. noſtræ, auctoritate noſtra ordinaria requiratis, quos & eorum quemlibet, tenore præſentium requirimus & monemus primò, ſecundo, tertiò, & peremtoriè, & eorum cuilibet in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub excommunicationis pœna, quam in eos, vel eorum quemlibet, Canonica admonitione præmiſſa, niſi fecerint, quæ mandamus, ferimus, in his ſcriptis diſtrictè præcipiendo mandetis, quibus, & eorum cuilibet nos mandamus, quatenus juxta ſex dierum ſpatium publicationi præſentium atque

que requiſitioni, & admonitioni hujusmodi veſtris proximum, quorum ſex dierum duos pro primo, duos pro ſecundo, & reliquos duos pro tertio, & peremtoriè, ac monitione Canonica, eis aſſignetis, prout & nos aſſignamus, ipſi omnes & ſinguli, quorum auxilium brachii ſecularis invocamus contra dictos declaratos, excommunicatos, anathematiſatos, & interdictos per captionem, invaſionem, incarcerationem & detentionem corporum, rerum, & bonorum inſurgant, & alios inſurgere faciant, & permittant *Nec non perſonas, res & bona eorum invadant, incarcerent, & in cuſtodia teneant, arreſtent, occupent per ſe, vel alium aut alios, & quilibet eorum capiat, invadat, incarceret, cuſtodiat, detineat, arreſtet, & occupet, & eosdem; ſi neceſſe fuerit, adſtringant & compellant etiam manu forti & potenti, abſque tamen gravi læſione perſonarum ſuarum, donec & quousque nos & noſtri de ipſis ſatisfactionem & juſtitiam conſequamur expeditam. Et ſi aliquem eorum taliter detineri contigerit, Vobis, id & totius rei geſtæ ſeriem velociſſimè intimare non obmittatis, & quilibet veſtrûm quomodolibet ut præfertur, fulminatorum & manifeſtè ſeu occultè incurſorum, inferioribus nobis, præterquam in mortis articulo prorſus interdici-*

terdicimus, declaramus, denunciamus, atque decernimus, eos, qui in aliquo caſuum prædictorum ſuerint à dictis cenſuris in mortis articulo etiam eatenus ritè & canonicè abſoluti, niſi poſtquam priſtinæ reſtituti fuerint ſanitati, quàm citò commodè potuerint, in caſibus Papalibus conſpectui Romani Pontificis, & in caſibus poteſtatis noſtræ ordinariæ etiam Romani Pontificis, vel noſtro conſpectui ſe præſentare curaverint, ſatisfactionem debitam impenſuri, in easdem cenſuras ſe incidere ipſo facto. In quorum omnium & ſingulorum fidem &c. Conſtantiæ in aula noſtra Epiſcopali anno à Nativitate Domini 1499. *die* 15. *Novemb. Indict.* II. atque adeò eo tempore, quo cleri authoritas ubique jam cadere cœpit. Quid enim & exeunte ſeculo XV. & ineunte XVI. tentatum hinc inde fuerit contra Pōtificos ipſos, Sacerdotes; quàm nullo habitæ loco citationes, præſcriptiones, excommunicationes: Quàm læſæ Pontificiæ Majeſtatis accuſati, ad defendendum parati fuerint rei. Quàm Magiſtratus quoq; noſter, ut Clerus in officio contineretur, fuerit attentus, fuſiùs alibi oſtendimus. Et illud quidem *Hiſt. Eccleſ.* Sec. XV. p. 995. & cum primis Sec XVI. p. 623. Hoc verò *Anal.* P. I. p. 74.

CAP. IV.

CAP. IV.

Brevis confirmatio, de Reformatorum *triplicis* vocationis.

Breviter denuo oſtenditur 1. Reformatores, quà Chriſtianos, perturbato Eccleſiæ Statu potuiſſe officium facere. 2. Nihil ita ordinario derogari Miniſterio. 3. Speciali Vocationi nihil detrahere, vel quòd ſub Papatu fuerint vocati, vel alia vocantium mens fuerit, vel quòd Magiſtratus ſuam in Controverſiarum deciſione interpoſuerit authoritatem. Conradi Fabricij ſermo ad Proceres Tigurinos. Reformatio Ampliſſimorum Procerum Tigurinorum defenditur exemplo tum aliorum V. & N. T. Principum, tum verò maximè Ioſiæ, cuius Reformatio noſtra confertur in antecedentibus, connexis, & conſequentibus. Qua occaſione philologicum inſtituitur examen nobiliſſimi Capitis 23, lib. 2. Regum. Teſtimonia vocatione Zvvinglii ad Reformat.

I. Oſtendimus, in theſi, Reformatores noſtros vocationis ſuæ generalis jus, ex eo, quòd Chriſtiani fuerunt, aſſeruiſſe; *Specialis* ex ordinaria Superiorum ordinatione; *ſpecialiſſimæ*, ex eorum, penes quos

quos ſumma rerum erat, publica diſpoſitione: Ad ea nunc vocationis legitimæ in hypotheſi accedemus γνωρίσματα, quæ Dominica nobis & Apoſtolica tradita authoritate, rimam, excipiendi omnem obthurabunt; cui tamen, ἀσφαλείας ἕνεκα brevem præmittimus dictorum confirmationem,

4. Repetimus ergo breviter, Reformatores, etiam laicos, quâ Chriſtianos, turbato Eccleſiæ ſtatu, ſuum facere officium, Deoque in repurgatione doctrinæ probare potuiſſe pietatem, oſtendere judicio ſuo diſcretivo, non hanc eſſe vocem Chriſti, quam audire juberentur oves, quæ hactenus prodiiſſet Româ: Unum enim idémque & Paſtores & oves, ſummum agnoſcere debebant Magiſterium. Quo tamen differentiam inter Paſtores, Doctores, & Auditores, minimè tollimus: Multò minus munia illa, quæ Paulus ad *Epheſ.* 4. v. 11. à Chriſto inſtituta fuiſſe memorat. Manere debet ordo Chriſti uſq; ad ſecundnm Ejus adventum: Nec Privati homines in publicas involare debent functiones, & publicè docendi provinciam, non vocati ſuſcipere, nec id quiſquam Reformatorum promiſcuè promiſcuo vulgo tribuit, quod falsò Adverſarii

noſtris impingunt. Agnoſcimus, ex hypotheſi ordinationis divinæ, Miniſterii Eccleſiaſtici neceſſitatem, de qua ex profeſſo egimus *Ennead. diſput Heidelb.* diſp. 4. Placuit enim DEO per ſtultam prædicationem ſalvos facere, credentes, 2. *Cor.* 1. 21. Sed reſtricta eſt hæc prædicatio verbo DEI. Legati ſunt Miniſtri, 2. *Cor.* 5. 20. Nihil ergo proferant, quod divina non jubet inſtructio. Et quemadmodum illi Legati non ſunt fide digni, qui inſtructionum ſuarum inſtrumenta vel non poſſunt oſtendere, vel eadem violant; ita in ſalutis negotio audiendi non ſunt, qui alterutro laborant nævo. Sive jam ſatelles, ſive alius miniſter fraudem detegat, parum refert. Ridiculum eſſet, qui ad hæreditatem ineundam aliquem invitaret, cui hæredem nominatum in Teſtamento, non poſſet indicare; ita illi, qui ad communionem Teſtamenti Chriſti nos vocant, palam facaint, Teſtatoris ſe mentem aſſequi. Magna apud veteres Judæos ſummi Sacerdotis fuit authoritas, ſed ubi κωφὸν πρόσωπον ſe obtruſit, aut μορμωλύκειον, vel abjectiſſimus quilibet ei præferebatur Idiota. Unde tritum illud אמרו חכמים ממזר תלמיד חכם חשוב מכהן גדול עם הארץ

חארץ יקה היא מפנינים *Dicunt ſapientes: Spurius ſapiens præſtantior eſt Sacerdote magno Idiota*, q. d. Præſtat *illa* (ſapientia) *unionibus*. Audiédi nempe ſunt Sacerdotes, quamdiu, velut Angeli, DEI voluntatem nunciant, *Malach.* 2. v. 3. ultrà nòn. Eſſe ex eruditis, qui contra Epiſcoporum ſucceſſionem, & vocationem ordinariam externam, ex antiquitate excipiant, nec Romam adiiſſe, vel χειροθεσίαν admiſiſſe ſemper, qui meliorem, optârunt religionis Statum; nec vel deeſſe hodie, vel defuiſſe olim inter Pontificios, qui ſacra à laicis peractaprobarent; ſuprà, aliorum verbis monuimus. Nobis, ſalvo ſemper ordine Eccleſiaſtico, diſtinguere, inter Eccleſiam integram, & corruptam, tutiùs placuit: *Illa*, ordinata, ordines ſuos habuit; *hæc*, confuſa, præter ordinem conſuetum & humanum, eos admiſit Miniſtros in terris quos Deus deſtinavit in cœlis. Ut ergo, qui Chriſtiani & ſunt, & haberi volunt, Chriſtianorum jure privari non poſſunt; ita fruſtra, ubi Chriſtus cum Evangelio foris eſſe jubetur, quæritur, quâ Ille revocetur authoritate, quo ſine nec ſpes nobis ſupereſt, nec vita. Hæc καὶ ἀνακεφαλαίωσιν de *Vocatione generali. Specialis vocationis* inſtrumenta eorum produximus, quæ in controverſiam vocari non poſſunt.

Dixeris: Vocatos quidem Reformatores fuiſſe ſub Papatu, verùm, ex quo defecerunt, vocationem ipſorum exſpiráſſe. At falsò accuſantur defectionis. Nec enim defecerunt ab Evangelio, ad quod prædicandum etiam in Papatu vocati ſunt; ſed à corruptione Evangelii. Planè, ut olim Cathedram Moſis, quam Phariſæi verbis ſequipedalibus jactârunt, non deſeruerunt illi, qui, Phariſæorum exemplo, ſuis eam ubique non polluerunt traditionibus.

Nec eſt, cur clamitent, *illos vocatos fuiſſe ad prædicandam doctrinam Eccleſiæ Romanæ:* Cùm enim doctrinam ſuam Romani ſub titulo Evangelii comprehendant, cur Miniſter, ubi animadvertit, illam in rei veritate alienam eſſe ab Evangelio, eidem jure vocationis ſuæ contradicere non potuerit? Etſi igitur ab Eccleſia Romana defecerint, à vocatione tamen ſua non defecerunt.

Inſtes: *Aliam tamen mentem fuiſſe vocantium?* Fuerit: Modò hæc intentio fuerit omnia gubernantis Dei. Etſi clara ſint verba inſtrumentorum: Si mentali reſervatione aliud fuit ſub doloſo pectore abditum, æquivocatores viderint. Et aſina olim Bileami Pſeudoprophetam in ordinem redegit, neſcia quid loqueretur; & ſummus Pontifex de Chriſti paſſione prædixit,

dixit, quæ ne intellexit quidem; *Joh.* 11. v. 51. Nonne & in cura gregis aliam hominum, aliam DEI reperias mentem & metam? Furfur traditionum, imò virus ſæpè miſcere jubeant gregis inſpectores pabulo; declinat tamen, Spiritus S. ductu, quod periculoſum, quod exitiale eſt, ovicula, eo contenta, quod ad ſalutare alimentum ſufficit. *Eſto*, inquit magnus Camero, Prælect. de Eccleſ. pag. 266.) *DEUS voluerit perpetua quadam ſerie continuari Paſtores, non ſequetur inde, Paſtores iſtos fuiſſe ejusmodi paſtores, qui oves non duxerint in ea paſcua, quibus cicuta, & aconitum naſcatur. Jam verò non eſt planè aliquid extraordinarium, imò ordinarium potiùs eſt, ut quod faciunt belluæ, homines facere poſſint, præſertim Chriſtiani, qui Spiritû DEI ducuntur: Atqui belluæ aut leviter attingunt, aut ne attingunt quidem ea, quæ pugnant cum natura ſua. Quis igitur miretur, ſi oves Chriſti à Paſtoribus ductæ in ea paſcua, in quibus multa bona erant, admixta, multa item lurida, tamen uſæ ſint paſtoribus ſuis.*

De *Specialiſſima vocatione* ad reformandum rem clariſſimam eſſe, prolixè modò oſtendimus.

Prima tamen in ea debentur Magiſtratui Politico?
Aliud, Capite ſuperiori, à nobis monſtratû.

Sed quid ſi debeantur? Hoccine verò vel novum, vel abſurdum? Moſes, Joſua, Samuel, David, Salomon, Ezechias &c. ſuo præiverunt exemplo, in Teſtamento veteri: In novo Conſtantinus, Theodoſius &c. quid officii ſit Magiſtratus, Eccleſiæ nutritii, ubi luxata aut confuſa eſt religio, aut ubi Hierarchia inſoleſcit. Audi, ex diſput. Tigurina ſecunda. *Conradum Fabricium*, Virum optimum & doctiſſimum oper. Zvingl. c. II. p. 644. *b. Magiſtratûs erit, forti animo in hoc eſſe, ut Chriſti verbum & doctrina integra manere poſſit. Olim quoq; idem factum eſſe videmus, ut nimirum Epiſcopi Evangelicæ doctrinæ præconibus ſe ſe oppoſuerint; ſed ſecularis Magiſtratûs potentiâ iydem illi defenſi ſunt, ut* Act. 23. *videre licet. Cùm enim Paulus Pontifici ſiſteretur, Chriſti doctrinam ſibi commiſſam enarravit, præcepitq;. Pontifex Paulo aſſiſtentibus, ut os ejus percuterent. Et quidam è Pontificis aſſentatorum numero devoverunt ſe in illius gratiam, quòd nec cibum, nec potum ſumturi eſſent, niſi Paulum occidiſſent. Sed Centurionis operâ ſervatus, & ad Felicem Præſidem transmiſſus eſt, ut Epiſcoporum manus elabi poſſet. In eam miſeriam deventum eſt P. C. ut qui inter Eccleſiaſticos potentia & authoritate valent, Sacerdotum turbam inopem, inſtar militum ablegarint,*

rint, ut ipſi ſibi de cibo potúque proſpiciant. Ut enim ſi hi ulterius vim ſuam extendentes prædas agere, & vicinos in univerſum ſpoliare inceperint, multis tamen ſpoliatorum querelis Imperatores moveri poſſunt, ut miſeris ſubveniant, hoc unum veriti, ne ſi militum ferociam coërcere inſtituant, illi aut majus ſtipendium ſibi dari velint, aut ſe caſtris exituros eſſe minitentur. Ita miſeros & inopes Sacerdotes, ab Epiſcopis, Abbatibus, Præpoſitis & Collegiis ablegatos eſſe vidimus, ut illi ſibi quoque modo proſpiciant. Hi enim decimis in univerſum ſublatis, vix unde murem paſcere liceat, Parochis relinquunt. Unde hi neceſſitate compulſi votiva, Miſſarum, & remiſſionis, aut abſolutionis nundinationes, & alia hujus generis nummorum aucupia excogitârunt. Et inter concionandum veritas reticenda fuit, ne quid lucri decideret. Quòd ſi verò querela ad Eccleſiaſticorum primates delata ſunt, eorum, quibus nimium videbatur decimas ſimul perſolvere, & ſuo ære & ſumtu Sacerdotem aut Parochum alere, qui tamen Evangelij doctrinam non annuntiet, primates tamen illi, nec impias nundinationes prohibere, nec Evangelium prædicari voluerunt. Non ignorabant enim homines aſtutiſſimi, Chriſtum, Regem, per Evangelium in regnum ſuum reſtitui, illum verò ipſorum tyrannidem & impias impoſturas nullo

 modo

modo ferre poſſe. Qua propter, cùm qui Spirituales dici volunt, Chriſtum, quo minus reſtituatur, impediant, ipſa neceſſitas poſtulare videtur, ut ſecularis Magiſtratus hoc negotij ſibi vendicet. Poſſem hic aliquot enumerare terrenos Principes P. C. qui regnis patriis ejecti, per vos pecuniæ cauſa reſtituti ſunt. Quin igitur Chriſtum quoque, divini nominis gratiâ, ita reſtituere conamini, ut is ſolus intra ditionis veſtræ limites adoretur, colatur, & invocetur; Ut denique in nobis is ſolus regnet, & is â vobis, veſtrísque omnibus judicetur, quem DEUS cœleſtis Pater ipſum conſtituit, unicus nimirum Mediator, Salvator & Redemtor; Viros ergo vos præbete, & invicto animo opus illud aggredimini. Hic enim verus & juſtus divorum cultus eſt, ſi Chriſto omnis transſcribatur gloria, ſi huic denique omne, tam in divos, quàm in creaturas omnes dominium permittatur. Multi quidem divos negligi & illorum honorem extenuari queruntur. Ego quidem Chriſtum potiùs extenuari queror, ut nimirum talis non æſtimetur amplius, qualem hunc cœleſtis Pater ſe voluit, ut denique fruſtra mortuus videri [illegible] neat, & à Mediatoris officio ſit repulſus: Cùm interim contra DEI præceptum divi huic [illegible]raferantur. Atqui nihil fieri poteſt, quo divorum in nos ira magis provocetur. Spirituale[s] enim

enim hoc furtum eſt, per quod DEO honor ſuus ereptus in divos confertur. Quòd ſi Chriſtum omnium Regem & Dominum homines agnoſcerent, ut nimirum tranquillè inter uos regnare, & opus ſuum in nobis proficere poſſet, haud dubiè fraterna quiete, Chriſtiana pace, & divina gratia hic nobis tutò frui, & abhinc vita æterna potiri liceret. Hæc fortiſſimus ille Commendator Küſnachtenſis, de quo *Bibl. Tigur.* pag. 93. Quàm verò graphicè nobis myſterium iniquitatis depingit? Oſtendit, ita malè clerum ſuum feciſſe officium, ut Magiſtratus implorandum fuerit, Veterum exemplo, patrocinium. Clericorum vel arrogantia intolerabili, vel ſupina deſidia, vel inexplebili argentangina factum, ut Chriſtus, proptér lucrum & offas porcinas, veluti à Gadarenis, limitibus fuerit proſcriptus. Eos; qui initio, ut communi humero portarent tabernaculum, erant conſtituti; officii paulatim immemores, mundum ſpectâſſe & mundana, rem ſuam auxiſſe, & ne uni quidem, quæ omnibus initio deſtinatæ erant, de decimis tantum reliquiſſe, ut aliunde ſtipendium ſuum aut victum emendicare non cogeretur. Hinc Plebanatûs novum εὕρημα, quo & laboribus ſublevari, & ſumtuum magnum facere poterant Canonici

 com-

compendium. In quo vel propterea planius enarrando fuimus occupati, ut obſervaret poſteritas, quid diſtarent æra lupinis, & quàm multæ undique concurrerint cauſæ non dogmata modò, & ritus, ſed & regimem mutandi Eccleſiaſticum.

Hæc verò monumenta meritò æſtimari à nobis debent, tum quòd, quibus pedetentim artibus omnia in pejus lapſa ſint, evidentiſſimè iis evincatur, tum quòd, qui ipſi calamitatem ſuperioris ætatis non vidimus aut ſenſimus, ex aliorum tamen fide digniſſima relatione, quàm malè cum Majoribus noſtris fuerit actum, diſcamus; tum denique, ut generoſa & maſcula Anteceſſorum pro Chriſto, pro veritate ejus teſtimonia, poſteritati noſtræ magis magisque placeant. Et ſanè, hæccine Chriſtianus Magiſtratus audiverit, viderit, ea tamen emendata noluerit? In Ezechiæ regimine laude digniſſimum erat, quòd *amovit excelſa, fregitque ſtatuas, & excidit lucum; contudit etiam æneum ſerpentem, quem fecerat Moſes, eo quòd uſque ad dies illos Iſraelitæ adhærebant ei, quem etiam* Nechuſchtanem *vocavit*; quòd in Jehova DEO Iſraëlitis fiduciam habuit, 2. *Reg.* 18. 4. 5. Cur Magiſtratui Tigurino, qui idem planè (aut detur vel umbra diſparitatis,) fecit, fraudi

fraudi aut vitio fit? Cùm liber legis à Chilkiia, Sacerdote, Scaphano Scribæ traderetur, *qui coram Rege Joſia eum legit; laceravit Rex veſtimenta ſua, quod videret iram Domini in ſe & ſuos accenſam, eò quòd non auſcultarent Patres verbis legis, ut facerent omnino, prout præſcriptum erat illis*; 2. *Reg.* 22. *v.* 8.—13. Quid majoribus noſtris animi fuiſſe exiſtimas, cùm audirent Legem Dei tàm diu amiſſam, repertam tandem? Imò ipſum Chriſtum, veluti in exilium ejectum, revocandum? Vix lecto Legis libro, & voluntate Dei inde perſpecta, miſit Joſias, Rex, qui congregarent ad ſe omnes ſeniores Jehudæ & Jeruſchalaimorum, ut de Reformatiōe cogitaretur. Cur noſtri frigidiores aut cunctantiores fuiſſēt?

Vrgeas: Illud tamen ſemper manet; qui ſcrupulus & Hofmannum, Anteceſſorem Zvinglii in Plebanatu acriter torſit: *Zvinglium iuramento obſtrictum nulla moliri fuiſſe auſum nova, nihilque temerè retractare, quod vel à maiori vel ſaniori parte Capituli fuiſſet decretum.* R. 1. Quid ſi verò temerè juràſſet? Contra Deum, ejúsque verbum iniquitatis vinculo ſe obſtrinxiſſet, an ſolvere ſe & eximere non potuiſſet? Herodis exemplum docet, turpe eſſe illicita jurare; turpius jurata ſervare. Eleganter Hebræi monue-

 runt,

runt, verbum נשבע quod *jurare, juramentum præſtare* ſignificat, reciprocam habere notionem, quæ nexum inter DEUM Creatorem, cui juratur; & creaturam, quæ jurat, religioſum exprimat. Quòd ſi jam reciprocationis illius non habeatur ratio, ſi vel in materia, vel forma peccetur, adeoq; eſſentialiter, eo ipſo vinculum nullum eſſe, ex præſcripto & Idea voluntatis divinæ æſtimandum. Certè, juramento ſe ad Idololatriam, homicidia, furta obſtringere, impium eſt; ea verò, ligaminis obtentu, patrare velle, ſceleratum & flagitioſum. Sed & *ſecundò*, nihil habent Statuta Collegii, aut formula juramenti; quæ à propoſito Zvinglium deterrere potuiſſent. Ipſa iterum examinemus recentiſſimorum Statutorum verba (quæ anno 1520. d. 27. Junii à Præpoſito & Capitulo noviſſimè concepta erant, unóque adeò anno, ántequam Zvinglius in Canonicorum numerum reciperetur,) verba in quibus juramenti formulam ſequentem Canonicis præſcripſerunt: *Item commodum, honorem & utilitatem Eccleſiæ noſtræ pro nôſſe & poſſe promovebo, damna & incommoda Eccleſiæ præcavebo. Item: Statuta dictæ Eccleſiæ edita & edenda, & laudabiles conſuetudines, cum omni diligentia obſervabo. Item ſingulis Capitulis & con-*

& congregationibus, dum vocatus fuero, intereſſe ro, méque non abſentabo abſque licentia Præpoſiti, aut ejus locum tenentis, ſub amiſſione proximæ præſentiæ deſerviendæ; ſed conſilium fidele juſtum & probum, pro mea facultate & intelligentia, ſemper dabo. Item, ſecreta capituli nemini revelabo, ex quibus revelatis poſſit oriri indignatio, odium, damnum aut ſcandalum. Item munera quoque, quæcunque fuerint à perſonis ad beneficia & officia ad Eccleſiam noſtram eligendis quibuscunque ſeu promiſſionis munere ab eisdem, vel à mediis perſonis non recipiam: Sed omnes peractiones atque conventiones quascunque Simoniacas evitabo, Statuto & conſuetudine, de novo Canonico ſive expectante, ſalvis: Item quòd à majore parte Capituli, aut ſaniori concluſum capitulariter extiterit, temerariè non retractabo. Item, omnia præmiſſa fideliter & diligenter obſervabo, & obſervari procurabo, dolo & fraude in iis omnibus ſemotis, ſic me Deus adjuvet; & ſanctorum Evangeliorum conditores. Hoc, dubio procul, juramentum illud fuit, quo Hofmannus exiſtimabat, ſe compedes Reformatoris curſui injecturum. Sed quod tandem illud eſt, quod non vel currenti Zvinglio addiderit calcar? jurat Zvinglius 1. ſe *pro nôſſe commoda Eccleſiæ Tigurinæ promoturum*. Quid noverit, & quàm ſolidè noverit, multa,

multa, quæ injuriâ temporis irrepſerunt, emendanda, & ſuprà aliorum prolixé verbis T. VI. indicavimus, & κατ' ἐπιτομὴν jam ex Succeſſoris *Bullingeri*, ſermõe de functiõe Prophetica, die Caroli 1532. habito, recitare licebit: *In Huldrico Zvinglio*, inquit, *Praceptore noſtro, Viro clariſſimo, ſemel & abſolutè reperias, quicquid in vero Propheta Dei requiras. Apud Rhetores quidem Gentilium nondum perfectus aliquis orator repertus eſt; ſed Zvinglius noſter Propheticam cyclopadiam adeò abſolvit, ut nihil in eo deſideres, etiam ſi vita converſationem ſpectes, nihil inamœnum, aut indecorum invenias. Neſcio enim, ſi hoc homine viderit orbis aut humanius, aut ſanctius: Si mores hominis perpendas, ſi maximarum rerum adminiſtrationem ſpectes. Dictio erat candida, pura, perſpicua, & minimè adfectata, aut ad fucum compoſita. Omnia plana, & quorumvis expoſita oculis, neque hîc jacebat, aut humi reptabat quicquam, omnia vivebant, & robore quodam compacta, ultro ſe ſe amabili quadam vi in Auditorum ingerebant animos. Judicium autem in Scripturis habebat candidum, acre, ſanctum, & incomparabile. Mira illi in eruendis Sacrorum arcanis dexteritas. Mira in tractandis ſimplicitas & facilitas. Mira & in reddendis ex aliena lingua proprietas & perſpicuitas. Teſta-*

mus

mur hac in re lucubrationes ejus in Eſajam, & Jeremiam adornatas veriùs, quàm ſcriptas Teſtamur & fragmenta alia, quæ nobis ex doctiſſimorum quorundam Virorum diligentia reſtant. Ex quibus æſtimamus, ceu ex ungue leonem, quantus hic in exponendis ſacris fuerit, & in refellendis erroribus, quis unquam laboravit feliciùs, quis circumſpectiùs aut eruditiùs? Per hunc virum reſtituit nobis Deus Eccleſiæ ſuæ gloriam. Unus enim reſtituit Teſtamenti & æterni fa[illegible] *obſoletáque renovavit.* Poſt al[illegible] *vetuſtis, vel ex neo*[illegible] *clariùs? Quis Antichriſti regnum quaſſavit fortiùs? Quis omnem errorem & ſuperſtitionem ſubruit conſtantiùs? Nemo hoc homine collegit nervoſiùs; nemo telum in adverſarium torquet acrius, aut exceptum retorquet mirabilius. Eſt enim hac in re ultra communem hominum ſortem admirabilis. Quis verò delectat urbaniùs? quis movet efficaciùs? quis laudat candidiùs? quis ſuadet graviùs? quis hortatur ardentiùs? omnia in hoc homine ſumma &c. In hoc hoc homine ardens amor juſtitiæ, flagrans æquitatis ſtudium, & inexplebilis patriæ felicitatis cupiditas fuit: Contra verò ſummum in flagitioſos, & extremum in flagitia odium.* Adde ejuſdem *Bulling.* Hiſt. Reformat. Mſc. & de Epiſcop. inſtit. & funct. l. II. p. 157.

II. p. 157. Hæc nôrit Zvinglius, hæc talenta à DEO acceperit, & tamen omnem vitam in recitandis Miſſis & decantandis penſis Canonicis tranſegerit, hoccine Eccleſiæ Tigurinæ commodum fuerit pro nôſſe promovere?

II. Juravit Zvinglius, *ſe pro poſſe, commodorum Eccleſiæ habiturum rationem.* Quid σὺν Θεῷ, καὶ πόνῳ, ſanctæ memoriæ Antiſtes Eccleſiæ Tigurinæ, ut à *Bullingero* l. c. appellatur, potuerit, quàm fœliciter Spiritu Eliæ armatus Antichriſti regnum oppugnârit, ceperit, diruerit, eventus probavit. Non deerant multis antè ſeculis, qui meliorem Eccleſiæ ſtatum optârunt: Multi multa præclara erant niſi; enitendi tamen virtute, quòd Deo nondum placeret brachium ſuum extendere, deſtituebantur. Noſtris Reformatoribus datum erat cum Apoſtolo θριαμβεύειν, & exclamare. *Arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt; ſed divinitus valida, & ad ſubverſionem munitionum: Ratiocinationes evertendo, omnémque ſublimitatem, quæ extollitur adverſus cognitionem DEI, & in captivitatem redigendo omnem cogitationem ad obediendum Chriſto,* 2. Cor. 10, v. 4. 5. Hæc potuerit, divino ſuffultus præſidio, & cum Paulo non præſtiterit, qui tamen & juramento erat ad tam nobilem

& ge-

& generoſum effectû adſtrictus Zvinglius: Plura enim ille Eccleſiæ emolumenta conferre poterat, quàm cæteri collegæ: Ad plura ergo etiam tenebatur.

III. Juravit *tertiò* Zvinglius, *ſe Statuta Eccleſiæ non edita modò; ſed & edenda: Conſuetudines ejusdem; ſed laudabiles obſervaturum.* Quid hîc Reformatione ſua, deſignavit contra officium? Non indefinitè, fide implicita, ad quælibet ſedis Romanæ ſe obligavit placita; ſed ad *conſuetudines laudabiles*, qua limitatione ſpontè cadit, quicquid objici poſſet contra laudabiles ex verbo Dei ab eo emendatas conſuetudines: De quibus, ſuo loco, ordine.

IV. Juravit inſuper, illud *quod vel à majori parte Capituli, vel ſaniori fuerit conclusum, temerè ſe non retractaturum.* Quid hîc Hofmannus vellicet aurem? Quæ enim Zvinglius, ut ſupra monuimus, de neceſſitate Reformationis Capitulo expoſuit, non ſaniori tantùm; ſed & majori parti ita placuerunt, ut ipſe Præpoſitus & Capitulum, coràm Senatu menſe Septemb. 1523. comparuerit, iteratâque vice emendationem errorum, qui injuria temporis, hominúmque negligentia corpori Eccleſiaſtico fuiſſent adnati, obtulerit. Qua de re acta noſtra pleniſſimè loquuntur. Num quid

quid hic Zvinglius, quòd toti Collegio ſe adjunxerit, cauſamque communem egerit, violati juramenti reus ſit? Cæteri juramenti articuli vindicijs non egent; quòd ad rem illi parùm faciant, nec ſit, qui eo nomine litem Reformatori intenderint. De articulis p. 35. memoratis poſtea agemus.

II. Ad Joſiæ, Regis Judæ exemplum redimus; quod, valde memorabile, non Ideam modò nobis exhibet pii Principis; ſed & normam exactiſſimæ Reformationis præſcribit: Utque commentum, ſacrorum curam ad Magiſtratum non pertinere, eludamus, parallelíſmo inſtituto, veterem illam Joſiæ, noſtræ reſpondere, per partes indicabimus, Reformationi.

Alibi oſtendimus, magnam eſſe affinitatem inter Reformationem Conſtantinianam & noſtram: Vide *Hiſt. Eccleſ.* Sec. IV. p. 225. Illa novi Teſt. fuit; aliam nunc, ex veteri, promamus, ut ore duorum teſtium hæc etiam res, magni utique momenti, confirmetur.

III. Conſiſtunt autem hæc παράλληλα, in Antecedentibus, Connexis, & Conſequentibus.

AIn

A. In *antecedentibus* ergo occurrit 1. *Vita vel Anteceſſorum, vel propria anteacta.* Joſiæ avus fuit Menaſſe, Pater Amon: uterque Idololatriæ craſſiſſimæ mancipium. Uterque Deos ſtercoreos coluit, ut loquitur Scriptura, 2. *Reg.* 20.28. Ambulavit in tota illa via, quam ambulavit Pater ejus; *Ib.* Nepos quidem, Joſias, octavo ætatis anno regimini admotus, pietatis laudem habet; pueri tamen vel inviti aliena illa numina ſauciare poterant, & oculos, & pectus. Quæ Reformatoribus noſtris aliquandiu religio fuerit, ex Zvinglii, aliorúmque querelis ſatis eſt manifeſtum. Conſules Urbis, Reformationis tempore, *Felix Schmidius*, & *Marcus Roeſtius* erant. Non avita tantùm illi placuerunt ſacra; ſed & cùm novus Confeſſionalium apparatus noſtras etiam oras faſcinare cœpiſſet, inter primos fuit *Schmidius* noſter, qui per Oratorem, cum aliis, Romæ eum fuit mercatus. Exemplar ex autographo tale eſt: *Beatiſſime Pater, ut animarum ſaluti devotorum Oratorum Veſtrorum Jacobi Meyſ, Oratoris oppidi Thuricenſis, primi Cantonis Confœderatorum, ad Sanctitatem Veſtram, Felix Schmid, ejusdem oppidi Magiſtri Civium, Johannis Groſ, Secretary oppidi Turicenſis, Marti Ruſſinger, W il-*

berk Zoller, Othmari Rordorf, Erhardi Blarer, Henrici Burkhart, Bernhardi Sprunglin, Johannis Werder, Georgij Berger, & Johannis Sprünglin, conjugatorúmque conjugum, & utriusque ſexus liberorum ſalubriùs conſulatur, ſupplicant humiliter Sanctitati veſtræ Oratores præfati, quatenus eis ſpecialem gratiam facientes, ut Confeſſor idoneus, ſecularis, vel cujusvis ordinis regularis, quem quilibet ipſorum duxerit eligendum, ipſos à quibusvis excommunicationis, ſuſpenſionis & interdicti, aliisque Eccleſiaſticis ſententijs, Cenſuris & pœnis à jure, vel ab homine, quavis remiſſione vel cauſa latis, & votorum quorumcunque, juramentorum, mandatorúmque Eccleſiæ, ac jejuniorum transgreſſionibus, homicidij mentalis vel caſualis reatibus pœnitentiarum injunctarum, & divinorum officiorum omiſſionibus, ac ab omnibus eorum peccatis, quantumcunque gravibus, etiamſi talia forent, propter quæ ſedes Apoſtolica meritò foret conſulenda, de quibus corde contriti, & ore confeſſi fuerint, de reſervatis ſemel in vita & in mortis articulo, exceptis contentis in Bulla Cœnæ Domini. de aliis verò, ſedi Apoſtolicæ non, reſervatis caſibus, totiens quotiens opus fuerit abſolvere, ac pœnitentiam ſalutarem injungere. Vota verò quæcunque, Hieroſolymitanum. liminum Apoſtolorum Petri & Pauli

Pauli de Vrbe, atque Jacobi in Compoſtella, religionis & caſtitatis votis duntaxat exceptis, in alia pietatis opera commutare, ac juramenta quæcunque ſine alieno præjudicio relaxare: Nec non ſemel in vita, & in mortis articulo plenariam omnium peccatorum ſuorum remiſſionem & abſolutionem auctoritate Apoſtolica impendere poſſit: Et inſuper liceat Oratorum cuilibet Presbytero vel nobili ſeu graduato habere altare portatile cum debita reverentia & honore, ſuper quo in locis ad hoc congruentibus & honeſtis, etiam non ſacris, & Eccleſiaſtico interdicto, auctoritate ordinaria ſuppoſitis, dummodò cauſam non dederint hujusmodi interdicto, etiam antequam eluceſcat dies, circa tamen diurnam lucem, per proprium aut alium Sacerdotem idoneum, in eorum, ac cujuslibet ipſorum, & familiarium ſuorum domeſticorum præſentia Miſſas, & alia divina officia celebrari facere, ſeu celebrare, & intereſſe divinis, ac Euchariſtiam & alia Sacramenta Eccleſiaſtica, præterquam in die Paſchatis, & ſine Rectoris præjudicio, recipere, & decedentium Oratorum corpora tempore hujusmodi interdicti ſine funerali pompa Eccleſiaſticæ inibi tradi poſſint ſepulturæ. Nec non ut unum vel duas Eccleſias, duo

vel tria Altaria in partibus , ubi ſingulos oratores pro tempore reſidere contigerit, quam,quas,vel quæ quilibet eorum duxerit eligenda : Singulis quadrageſimalibus & aliis diebus ſtationum urbis cujuslibet anni devote viſitando tot & ſimiles Indulgentias conſequantur , quas conſequerentur, ſi ſingulis diebus easdem ſingulas urbis Eccleſias , quæ à Chriſti fidelibus propter ſtationes hujusmodi viſitari ſolent, annuatim perſonaliter viſitarent. Præterea, quadragesimalibus & aliis diebus prohibitis, ovis , butiro , caſeo , aliisque lacticiniis & carnibus de conſilio medici utriúsque , ſine conſcientiæ ſcrupulo, ubi libet uti, veſci, & frui poſſint. Cæterùm, ut mulieres, & quælibet earum, una cum tribus, aut quatuor honeſtis mulieribus quæcunque Monaſteria monialium, cujuscunque ordinis, etiam S. Claræ, quater in anno, de licentia præſidentium ingredi, cum Monialibus comedere & converſari , dummodò non pernoctent, poſſint & valeant, *licentiam & facultatem concedere & indulgere dignemini de gratia ſpeciali , non obſtantibus conſtitutionibus & ordinationibus Apoſtolicis , regulis Cancellariæ in contrarium editis, & edendis , quibus hac vice ſpecialiter deroga-*

re pla-

re placeat, cæteriſque contrarijs, quibuscunq; cum clauſulis conſuetis. Atque his *Conceſſum fuiſſe*, ut *petebatur, in præſentia Domini Papæ Leonis*, ſuâ teſtatur manu Henricus Utinger, ſacri Palatii & aulæ Lateranenſis Comes Palatinus, Canonicus Tigurinus, qui & alii in eodem Pergameno, ſuâ manu ab *Ennio Phylonardo* impetrato Confeſſionali fecit fidem. *Oratores vocantur Cives & Conſules Thuricenſes, Heinricus Firſtnavver, miles Hieroſolymitanus, & ad S. Catharinam inſignitus, Magiſter Johannes Berger, Scabinus, filius ejus; filius Jeorius Berger, qui fuit vexillifer Thuricenſis in ſtrage Novarienſi, Ulricus Sigriſt, Thomas Sprünglin, cum conjugibus & liberis: Item, Catharina & Margaretha filiæ, & Lazarus Firſtnavver, nepos. Marcus, Urſula, & Eliſabeth Rordorf privigni Henrici Firſtnavveri &c. a.Ch.* 1515. Hæc ſtudia erant, quibus circa Reformationem Proceres etiam noſtri, aliorum exemplo, erant addicti. Nam & *Roeſtio* Papales ejusmodi placuiſſe merces, diximus T. VII. p. 634. Imò & aliquot Pontificum ad eundem habemus literas familiares, & orationem Legati Pontificii, quâ vix, ut ſatellitio ejus præficeretur, ipſe urbis Conſul obtinuit, dedimus in *Method. leg. Hiſt. Helvetic.* p. 609. Tales erant

 ipſi

ipſi Conſules. Et tamen uterque ex Papolatris Pauli veluti derepente facti, cauſam Chriſti tantò cum fervore egerunt, ut Theologorum potiùs, quàm Politarcharum perſonas ſuſtinuiſſe; Colloquiis Tigurinis indicibus; videantur. Quin & hoc memorabile eſt, quòd uterque, veluti Simeones, vitam finire priùs non debuerint, donec vidiſſent τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ *ſalutare DEI*, *Luc.* 2. 30. Cùm enim, ſtatim poſt diſputationes duas Tigurinas, reformari paulatim omnia in Eccleſiis cœpiſſent, ad Dominum magna σκηνῇ τῆς δόξης Θεοῦ migrârunt, *Schmidius* quidem d. 13. Maij, *Ræſtius* verò, d. 15. Junii 1524. qui etiam ante Nativitatis feſtum ſucceſſorem nactus eſt filium, Diethelmum Roeſtium, quem, virtutum paternarum æmulum, φιλόχριστον, καὶ φιλόχρηστον magis fuiſſe, quàm φιλοχρήματον, ex variis, quæ ad manus ſunt monumentis, palàm facere poſſem. Unum ex multis afferam, Epiſtolam, quâ, oblato N. Teſt Miniſtro cuidam; ſequentibus doctrinæ veritatem commendat verbis: Ehrwürdiger (ita Conſul ad Rudolphum Muzium, Eccleſiæ Kilchbergenſis Miniſtrum, 1527.) und Geiſtlicher Herr/ mein Willig dienſt ſeynd Euch allezeit von mir bereit. Alß ihr mir nächſt entboten hand Euch

Euch ein Teſtament zeſchicken/ hab ich ſöm-
liche Bottſchaft von Hertzen gern gehört/ und
iſt mein höchſte Bitt zu Gott/ daß Er Euch
ſein göttliche Gnad zuſenden wolle/ daß Jhr
ſömliche göttliche Geſchrift mit allem fleiß
und ernſt erleſen wöllind/ und den rechten
wahren Verſtand darauß nemmen wöllind/
und mehr Glauben geben dem Schöpfer al-
lerdingen/denn den Satzungen/ſo von Men-
ſchen/alß von deß Schöpfers geſchöpft ge-
macht worden ſind. Dañ Gott allweg wahr-
haftig iſt/ſo alle Menſchen lugenhaft beſtahn
werdend/ und auß ſündlicher arbeitſeligkeit/
ſo wir vom Adam ererbt hand/ durch unſere
Werck/ ſo allweg böß ſind/ wie gut wir die
ſchetzind/ nicht mögind ſelig werden/ ſonder
allein durch die Gnad Gottes/ alß Jhr das
eigentlich im Teſtament finden werdind; da-
rinn Euch Gott/ wie vorgemelt/ allweg ſein
Gnad und uns allen mittheilen wölle/ daß
wir am letſten unſers hinſcheidens/allwegen in
ſeinen Gnaden erfunden werden: Wöllind
alles im beſten vernemmen. Diethelm Röuſt.
Magnum nempe munus erat, paucisque
viſum tùm temporis N. Teſtamentum.
Unde & cùm Zvinglius in diſputat. I.
Miniſtros Eccleſiæ ad Novi Teſtanenti le-
ctionem hortaretur, *quid verò* (inquiebat
Paſtor Schlierenſis) *illi agendum erat, cui*

Sacerdotij reditus tenuiores ſunt, quam ut hujusmodi libros, Teſtamentum videlicet, emere queat, Tom. II. p. 622. b. *Oper. Zvingl.* Cui Zvinglius reſpondit; Neminem ſe exiſtimare ex Paſtorum numero tam eſſe egenum, qui N. T. Codicem emere non poſſit. Quòd ſi tamen tales eſſent, ſuppetias laturam pietatem Civium: quod ſuo exemplo ipſe poſtea probavit urbis Conſul. Sed de hoc contemtu, deinceps agendum erit.

2. *Eadem ferè facies utrobique Reipublicæ corrupta.* Regnum Judæ, Regibus Menaſche & filio Amone, peſſimè adminiſtrabatur. Nec fortè Status publicus confuſus magis fuit aut lubricus, quàm duobus illis Sceptra Judaica tenentibus: Idololatria cumprimis ad ἀκμὴν pervenerat, & licentioſa ſanguinis effuſio. Nepotem Deus Joſiam demum excitavit, *qui fecit, quod rectum erat in oculis Jehovæ* 2. *Reg. c.* 21. & 22. Quàm perturbata, ex mercenaria militia, & incremento, per Pontificis fœdera, ſuperſtitionis, fuerint tempora Reformationi proxima; alibi indicavimus: Vid. *Tom.* VI. p. 646. *Miſcell. Pentad.* p. 514.

Excitavit verò DEUS viros fortes, timentes DEUM, qui poſthabita gratiâ hominum, ſoli DEO placere ſtuduerunt. Illi enim,

li enim, qui firmâ Romæ florebant gratia, quales erãt *Marcus Roeſtius*, & *Felix Schmid*, eâ libenter exciderunt, ut Chriſtum, fugatum etiam, ſequerentur. Corruptoria inſuper munera, ut Emphaticè Lavaterus noſter vocat, jam a. Ch. 1519. & 1521 prohibebantur, quam Legem clerus etiam menſe Decemb. anno 1512. Juramento recepit.

3. *Clerus utrobiq; Verbum DEI turpiter neglexit, ſuis intentus commentis.* Ipſum Legis autographum Sacerdotum juſſu Dei in ſacrario repoſitum, *Deut.* 31.24.&c. Cleri negligentia aliquandiu ſopitum, jam demum ſub Joſia; veluti res nova; inventum & Regi oblatum fuit. *D*e hoc enim potiſſimùm exemplari authentico ſermonem eſſe, non eſt dubitandum. Quamvis variè ſe Hebræi in explicatione hujus loci torqueant. Unum audiamus R. *Lipmanum in Seph. Nizz. S.* 179. זאת נפלאת בעינינו וכי לא היה בידים ספר תורה זולתו הלא צדיק היה ובשנת שמונה החל לדרוש את השי ובשנת שתים עשרה החל לטהר את יהודה ואת ירושלים כמו שכתוב בדה ועוד הלא אין דור ריק ממרעה עד הנה שלא היו אנשים מקובלים עד אנשי כנסת הגדולה

והם מסרוה לאנשי המשנה כמו שאפרש
בפרקי אבות ועוד הלא חולדה הנביאה היתה
בימיו ואיך היה דברי תורה זרים להם ונראה
שודאי הרבה היו אשר היה ענינם מהופך
במו שארזל בפרק חלק מנשה קדר האזכרות
ופרשי שכתב שם עז במקומם וגרסינן
עוד שמה מנשה בא על אמו ומאחר שכתוב
בתורתו משם עז שלו ערות אמך לא תגלה
איך עבר עליה איפשר כשם שהיפך האזכרות
כך היפך מצות התורה לפי דעתו וספרי
מינות כאלה נמצאו רבים לרוב כי רבים
מעמי הארץ שלא חזרו אף בימי יאשי שנ׳
ולא תראנה עיניך בכל הרע אשר אני מביא
וגו׳ ואי חזרו כולם לא היה מביא רע ועכ
אפשר שלא השגיח על שום ספר עד שנמצא
תורת ה׳ במקדש וידע בודאי שזהוא תורת
האמתית לא היה להם להרים יד במלך
ולהוכיחו עם הספר שבידם גם מצאתי
שהיה אותו ספר תורה שכתב מרעה והניח
מעה הארון למו שנ׳ עליה בדה ספר תורת
ה׳ ריד משה ואר אחא בר יעקב ספר תורה
עזרא מתחילתו לסופו הוא נגלל והנה איתא
בירו שלמי שמצאוהו נגלל לאמצעתו במקום
הקללות והפסוק הראשון שראה בה ילך
השם

השם אותך ואת מלכך וגו' עלכן קרע המלך את בגדיו ושלח אל חולדה הנביאה שתתפלל בעדו והיא שלחה לו ונאספת אל אבותיך בשלום בקבר ואלא הא דכתיב ויורו היורים אל יאשיהו אמר ר' שלא נחרב בית המקדש בימיו

Id verò mirabile eſt in oculis noſtris, quòd præter hoc nullum aliud fuerit in manibus (*Regis*) *exemplar Legis. Annon enim juſtus fuit? Et jam anno octavo cœpit quærere nomen Domini benedicti? Et anno* 12. *incœpit purgare* (reformare) *Jehudam, & Hieroſolyma, prout ſcriptum eſt in libris Paraleipom. Inſuper, annon inde à Moſe, Doctore noſtro, nulla fuit generatio adeò inanis, in qua non fuerint tales, qui traditione* (Legem) *acceperant, uſque ad Viros Synagogæ magnæ, qui eam tradiderunt Deuterotis, prout in Pirke Abbot. explicabo? Annon & Hulda Prophetiſſa ejus fuit σύγχρονος, quomodo ergo verba Legis adeò iis erant peregrina? Valde enim veriſimile eſt, multa Legis exemplaria inter ipſos fuiſſe? Verùm, non obvia illis erant: Multa etiam reperiebantur, quorum ſenſus erat mutatus, prout Magiſtri noſtri monuerunt.* (Cod. Sanhed.) *Cap. Chelek:* Menaſſe perforavit nomina Dei. *Explicationis gratiâ, R. Schelomo Jarchi addit, eorum loco ſubſtituiſſe Idolo-*

Idolorum. Ibidem legimus: Rem habuiſſe Menaſſem, cum matre ſua, & quia ea de re in Lege (*Levit.* 18. 7.) ſcriptum eſt: *Pudenda matris tuæ non detege, poſtquam præceptum illud violavit, fieri poteſt, quòd quemadmodum invertit nomina DEI, ita etiam ad mentem ſuam torſerit præceptum Legis. Libri autem hujusmodi hæretici, multi reperiebantur. Multi enim ex plebe, tempore Joſiæ erant, qui netum quidem reſipuerunt, quemadmodum dicitur:* Neque (2. *Reg.* 22. 20.) videbunt oculi tui omne illud malum, quod ego inducturus ſum, &c. *Quòd ſi enim omnes reſipuiſſent, malum (Deus) non induxiſſet. Fieri autem poteſt, ut ad hæc non attenderit (Rex) donec exemplar in ſanctuario fuit repertum: Cúmque in confeſſo eſſet, verum hoc eſſe Legis exemplar, nemo auſus fuit elevare manum contra Regem, aut diſputare cum eo de libro, qui in manu eorum erat. Reperi inſuper, fuiſſe illud ipſum exemplar, quod ſcripſerat Moſes, quódque reliquit ad latus arcæ, prout de eo ſcriptum in lib. Paraleipom.* (c. 34. v. 14.) Liber Legis Domini, per manum Moſis. Dixit *R. Acha, filius Jacobi: Liber Legis Eſræ ab initio ad finem eſt convolutus. In Hieroſolymitano autem extat, quòd repereriit eum convolutum ad medietatem ejus, in loco maledictionum: Primus autem verſiculus, quem inſpexit,*

inſpexit, erat: Abducet te DEUS (*Deut.* 28. 36.) & Regem Unum, &c. *Proinde ſcidit Rex veſtes ejus, miſitque ad Chuldam Prophetiſſam, ut precaretur pro eo. Ea verò remiſit (reſponſum:)* Et congregaberis ad patres tuos, in pace ſepelieris (2. *Reg.* 22. 20.) *Ecce verò ſcriptum eſt:* Et ſagittarii petebant eum (2. *Paral.* 35. v. 23.) *Dixit Rabbi: Intelligendum ita, quòd diebus ejus ſanctuarium* non fuerit deſtructum. Plura apud *Kimch.* in commentar. Hæc de tempore Joſiæ. Quàm turpis & ſupina negligentia Cleri circa Reformationem fuerit, quàm pauci contextum ſacrum & obiter inſpexerint, quàm βιβλιοφυγία graſſata ubique fuerit, id verò luculentiſſimis teſtimoniis tum in *Hodeget.* P. I. p. 69. tum *Analect.* pag. 17. In ſpecie verò de Theologis Helvetiis Tom. II. Zvingl. pag. 622. b. Annon prodigioſa vox Conſtantienſis vicarii: *Amicè & pacificè vivi poſſet, etſi Evangelium nullum extaret.* Et altera illa D. Petri, Archiatri Tigurini, cui cùm Zvinglius objeciſſet, *quòd Ariſtoteli non minùs, quàm Chriſto fidem habendam, dixiſſet; negare cœpit; ſed illud ajebat, poſſe ex ſolo Ariſtotele, extra Evangelij doctrinam, Rempublicam benè & dignè inſtitui.* Zvinglius ætati ſenili parcendum ratus, cum illo

alterca-

altercari noluit, hoc unum addens, quòd hæc dicendo blaſphemus in Deum eſſet. Tom. II. pag. 131. b.

Quid, quòd ne illi quidem, qui à Canone potius Scripturæ, quàm vel trituræ, vel certarum horarum penſo, appellari debuiſſent *Canonici*, in articulis ſuis, ad quos juramento adſtringebantur, verbi DEI fecerint mentionem? Diximus ſuprà, pag. 33. Zvinglio certos prælectos articulos, quos ſanctè in ſe ſuſceperit obſervandos. Cujusmodi verò illi fuerint; ne quicquam in hac materia celemus; cùm ne quæſiti quidem ſe offerrent, jam tandem obvios, ex veteri Collegii ſtatutorum Codice Mſc. audire placet. *Hi ergò ſunt articuli, quos jurabunt ſervare inviolabiliter, qui modò recipiuntur per Capitulum Eccleſiæ Thuricenſis, ad præbendam vacantem, &c. quóſque ipſum Capitulum recipere proponit, videlicet quemlibet in quantum ſibi jus competit, & ſine præjudicio juris alterius cujuscunque & non aliter. Et primò, quòd quilibet receptus ad præbendam jurabit, quod ipſum Capitulum Eccleſiæ Thuricenſis, contra quoscunque ipſum Capitulum ratione, vel occaſione receptionis hujusmodi ad præbendam prædictam moleſtantes ſeu perturbantes, in jure defendat, ac ipſum Capitulum*

à dum

à damnis, ſi qua ipſum præmiſſorum occaſione in via juris incurrere, aut ſuſtinere contigerit, relevet & refundat, ac ipſi Capitulo de his plenè ſatisfaciat. Item, quod idem receptus ante declarationem & deceſſionem juris ſui judicialem & finalem, & antequam adverſarium vel adverſarios ſuos per finalem ſententiam aut juris deciſionem evincat fructus, redditus, & proventus dicta præbendæ non petat, nec ipſum Capitulum communiter vel diviſim ſuper eisdem vel quoquo modo infeſtet vel moleſtet, niſi adverſarij, vel adverſarius ejus cederent, vel decederent. Item, quòd poſt deciſionem, vel declarationem finalem de jure alterius, ille, cui conſtiterit, jus non competere ad præbendam prædictam quoquomodo moleſtet vel perturbet, ſed illi cui jus competit, cedat. Item, quòd quilibet per ipſum Capitulum taliter, ut præmittitur, ad prædictam præbendam receptus, ipſum Capitulum taliter, ut præmittitur ad prædictam præbendam receptus ipſum Capitulum, & Eccleſiam Thuricenſem, ulterioribus proceſſibus, quorumcunque judicum vel executorum amoveri, ſeu ſententiijs cenſuræ Eccleſiaſticæ involvi per ſe, vel per alium non procuret quovis quæſito ingenio vel colore, ſub quacunque verborum forma, niſi obtenta vel habita ſententia diffinitiva, & quæ in rem tranſivit judicatam, niſi adver-

adverſarius vel adverſarij ejus cederent, vel decederent ſe illi, qui ipſam prabendam in jure obtinuiſſet, per ſententiam; ut prafertur, opponeret ſeu opponere vellet, contra juſtitiam. Item, quòd quilibet receptus contra illum vel illos, quem vel quos ipſum Capitulum ex cauſa eos ad hoc monente, ad dictam prabendam recipere contigerit, in jure tetigit, & prabendam pradictam ab ipſo ſeu ipſis per tres ſententias deffinitivas, aut unam vel duas, qua in rem tranſiverunt judicatam evincat, & quòd interim ipſum Capitulum vel Eccleſiam Thuricenſem communiter vel diviſim in rebus mobilibus vel immobilibus, ſeu quibuscunque juribus nullatenus perturbet, moleſtet, vel infeſtet, ſeu ab alijs, vel ab alio perturbari, moleſtari procuret quovis modò, niſi adverſarius vel adverſarij ejus decederent, juxta priorem ordinationem. Item, quòd Dominum noſtrum N. Papam, pro vero Apoſtolico teneat, & ſibi obediat, niſi aliud per Eccleſiam aut Concilium determinaretur. Subjicitur poſtea Canonicorum juramentum, iis conceptum verbis, quibus ſuprà p. 122. illud propoſuimus, de anno 1503. prid. Id. Decemb. niſi quòd, non ſine ſuſpicione ſubreptitii decreti, ſecundo ſtatim loco in quodam exemplari ponatur Canon: *Item, prabendam meam Canonicalem nonniſi de ſcitu*

ſcitu & beneplacito Sanctiss. D. N. Papæ, aut Præpoſiti Capituli Eccleſiæ Præpoſituræ Thuricenſis permutabo, ſeu alterius cujusquam præter ipſius Domini noſtri Papæ vel Præpoſiti Capituli præfatorum manibus ſimpliciter aut ex cauſa permutationis reſignabo. In Statutis tamen de año 1520. iterum omiſſus hic paragraphus. DEUM immortalem! Hic ne Canon ille Apoſtolicus, cui incedentes beati prædicantur, *Gal.* 6. 16. Hæc ne regula Apoſtolica, quam Epiſcopis, presbyteris, veris Canonicis præſcribit Paulus, tum alibi, tum præſertim utraque ad Timotheum, & una ad Titum? Imo ὅτε ἀκοαὶ σκοτειναί. Lex Domini ab iis, qui cuſtodes ejus eſſe debebant, planè fuit amiſſa, & qui à Canone habebant nomen, Canonis ſacri ne quidem meminerunt.

Hæc verò generalis tantùm Canonicorum iuramenti formula fuit; ſpecialis fortè partes muneris pleniùs enumeravit? Imò pleniſſimè. Quæ enim Plebanatus fuerit ratio, ſupra jam oſtendimus. In ceremoniis, exactionibus, & aliis nonnullis externis functionibus occupabantur illi, qui Plebem verbi DEI ſalutari paſcere debebant pabulo. Imò aliud nihil erant inferiores hi ordines Plebanorum, Sacellanorum, quàm novo-

tunc, ſine miniſtris Miſſa pro defunctis uſque ad offertorium ſolum, excluſivè, deinde Miſſa de feſto, uſque ad elevationem decantatur. Item per Adventum Domini, uſque Nativitatis Chriſti, Dominicis & privatis diebus officium populare erit de Beata virgine, ſcil. *Rorate* cœli &c. ſine, *gloria in excelſis*, ſi ſit Dominica, Kyrie. Patrem, & Sanctus, Dominicaliter, ſi fuerit dies privata privatim decantetur: Si verò feſtum IX. lectionum occurrat, ſuum habebit officium. Sed in Dominica die per adventum & quadrageſimam nullius ſancti feſtum celebramus, ut ſequentes Directorii tabulæ clarè indicant. Item & feſto Nativitatis Chriſti uſque circumciſionis excluſivè Miſſam popularem, ut in die præterito, Prophetiam decantabit. Item à circumciſionis incluſivè uſque ad feſtum purificationis officium populare de beata Virgine decantabit cum introitu: *Vultum tuum*, &c. *Alleluja*; poſt *partum Virg.* ſeq. *Lætabundus*; præter Epiphaniæ, & Dominica infra octavam, ubi de feſto Epiphaniæ canitur. Item à purificatione uſque ad feſtum Paſchæ, & ejus octavam recipit Dominicalia officia, prout chorus recipit. Item octava Paſchæ, & poſt octavam uſque

ad feſtum aſcenſionis Domini recipit Dominicalia præter Sabbatho, de beata Virgine inofficiabit, ſi voluerit. Item, Dominicis diebus, poſt octavam corporis Chriſti, uſque ad adventum Domini de Trinitate cum introitu: *Benedicta ſit*, &c. *Kyrie* &c. *gloria in excelſis*; *Patrem, & Sanctus*, Dominicaliter decantari curabit uſque ad elevationem; niſi feſtum IX. lectionum obſtet. Et ſtatim poſt elevationem Plebanus per ſe vel Adjutorem, vel Canoninum aptum, concionem ad populum inchoabit, quæ per horam extendi debebit; ſecundùm exigentiam temporis. Sed privatis diebus, feria quinta de noſtris Martyribus Felice & Regula, feria ſexta, de S. Cruce, & Sabbatho de B. Virgine niſi impediat feſtum trium lectionum, tunc enim popularis Miſſa erit de feſto, & chorus de B. Virgine per Introitum, *Salve ſancta Parens*, &c. decantabit: Item, die Lunæ per circulum anni, niſi currat in choro duplex Feſtum fori, finitis matutinis per Plebanum, Adjutorem & Scholarem ejus cantatur in nota officium: *Requiem æternam*, &c. Vel, *Si enim*, &c. pro defunctis in ſcriptis in Schedulam animarum, ad quam Miſſam *Reverendiſſimus D. Legatus Ennius, Epiſcopus*

pus Verulamus ſpeciales contribuit Indulgentias. Item, die Lunæ, poſt triplicem pulſum ſolitum, anniverſaria defunctorum, ſi quæ ſunt, ſub introitu Requiem; vel, Si enim, &c. antiquo more peragat: Non obſtante duplici feſto chori & fori, dummodò non prædicetur. *Et ſi nullum anniverſarium privatum die Lunæ recurrat; nihilominus tamen tale die & hora officium pro defunctis decantari debet in memoriam omnium noſtrorum benefactorum & parentum, quibus plurimùm pietatis obnoxÿ ſumus.* Hactenus additamenta poſtremorum de Plebanatu inſtitutorum. Quæ vel ſola probant, quam fertilis ſit ſuperſtitio, & quàm copiosè naſcantur, quæ in agro Domini ſparguntur zizania. Scopus tot novitatum, feſtorum cumprimis *plenorum*, *ſemiduplicium*, *duplicium*, ſumtuoſarum exequiarum erat, ut hamatis iſtis beneficiis Canonici reditus augerent tum ſuos, tum verò & cumprimis Plebanorum, Sacellanorum, quibus partem aſſignare annui Canonis non erat integrum. Quamvis ferè luſus ad ea, quæ alibi irrepſerunt, & de quibus tot veterum querelæ. *Apolog. Argent.* lit. n. 3. valdè emphaticè. *Ecquid*, quærunt Apologiſtæ, *quæſo, iſti non cauponati ſunt? Si benèdixerint nuptÿs numerandum*

erat; ſi gereret uterum mulier, nummo placandus confeſſor, & redimenda Euchariſtia, natum infantem non tingebat, niſi præſente pecunia, ſed nec templum repetere licebat ei, quæ peperiſſet, niſi orata benedictione Sacerdotis, ſi ægrotabat quis, non viſitabatur, nec recipiebatur ejus confeſſio, non dabatur Euchariſtia, non unctio, niſi aliquid dediſſet, ſed ne mortuo concedebatur humari abſque pecunia, & quidem non parva, adeò & mortuos ſibi vectigales effecerant. Imò à nullis plùs recipiebant tributi, vulgò perſuaſo, ipſis in manus eſſe impetrare poteſtatem evolandi è Purgatorio in cœlum. Quàm fertilis verò fundus erat Miſſa illa cottidiana tanto numero aucta, ut taceam ſtatas oblationes, & impoſturas, quas quotidie excogitabant novas, nova fingentes Divorum miracula, novas conſtituentes fraternitates, novas licitantes venias, &c.

Impediri ſaltem poterat Zvinglius, per clauſulam, quominus Pontificem rejiceret? Impediri? Imò vel prima voce ad accuratius ſcrutinium excitari, an pro Apoſtolico habendus eſſet Pontifex, qui neque Apoſtolicè viveret, neque doceret. Quid enim nomen ſine re? Larva, & fumus. Simeonis; *obedientis*; nomen quid juvabat olim Magum illum Samaritanum *immorigerum*? Quid prodeſt, recutitam gentem hodiè etiam, Judæorum, id eſt,

i. e. *Confeſſorum* retinere nomenclaturam. Ita turpe erat, Apoſtolici ſibi eum vindicare nomen, qui *Apoſtaticè* vivebat, quòd de quibusdam Pontificibus ipſe larga manu concedit *Genebrardus*. Eſt & hoc valde memorabile, Majoribus noſtris placuiſſe, Papá ſubjicere determinatiõi Eccleſiæ aut Concilii. At determinavit major Helveticarum Eccleſiarum pars, Pontificem Romanum non eſſe Apoſtolicum, quod vix tum alii quàm Helvetii, præſertim à tempore Sixti IV. luculentiùs teſtari poterant, ob arctiſſima fœdera, & varios contractus, qui utrinque interceſſerant. Cur ergo non licuerit hujus appendicis beneficio noſtris uti? Certum eſt & Sixti IV. & Julii II. & Leonis X. acta probare Pontifices iſtos non gladium oris ab Apoſtolis; ſed os gladii, profanos bellatores, à Neronibus, Domitianis, Deciis, &c. mutuâſſe.

3. *Occaſionem futuræ Reformationi Iſraeliticæ præbuit externa externi templi ſtructura.* Dum enim in illo erant ocupati, ut ruinam minitanti ædificio fulcra quærerent, liber Legis repertus eſt, futuræ Reformationis cynoſura. Patrum tempore externa Linguarum & artium reparatio & reſtitutio anſam præbuit diligentiùs in errorum abſurditatem, Reformationis neceſ-

 ſitatem.

ſitatem, Verbi DEI diu contemti & neglecti vindicationem inquirendi. Purioris enim literaturæ, veluti externi templi, purgationem, futuræ Reformationis Eccleſiæ prodromum fuiſſe, alibi indicavimus.

B. Si ad *connexa* accedamus, paralleliſmus in multis itidem erit manifeſtus. Utrobique 1. *publica Magiſtratus acceſſit authoritas.* De Joſia res eſt clara. Ipſe ſummus Sacerdos Chilkia, repertum librum Regi tradi voluit. 2. *Reg.* c. 22. v. 10. Rex ad ejus amuſſim Reformationem inſtituit, convocata Synodo ex Sacerdotibus, Prophetis ac populo, *& ipſis audientibus, verba libri fœderis, qui inventus erat, prælegebantur,* c. 23. v. 1. 2. Majorum tempore, Reformatores noſtri, Zvinglius cumprimis, Librum Legis, utriusque Teſtamenti ſcripturam Proceribus tradiderunt, commendârunt, & ad ejus amuſſim reformârunt. Tota diſputatio Tigurina prima in eo, & feliciſſimè quidem, occupabatur tota, ut Scriptura judex omnium controverſiarum determinaretur, & agnoſceretur, publica intercedente Magiſtratus authoritate. Cumque publicè illa ſignificaretur, *Curabimus* (ſcripſerunt S. P. Q. T. Tom. II. *oper. Zvingl.* p. 608. b.) *enim, ut nos diligenti & ma-*

& magno ſtudio una cum doctis quibusdam & eruditis Viris (ſiquidem ita nobis commodum eſſe viſum fuerit) ſingula audiamus, & quid porrò unicuique faciendum ſit, finito Colloquio decernemus, prout cauſam hanc ex ſcripturarum, & divini verbi authoritate tractatam viderimus. Nolumus enim, ut uni cuivis citra divinæ Scripturæ teſtimonia quidvis pro publica concione aſſerere aut docere poſthac permiſſum ſit, a. Ch. 1523.

2. *Fœdus, cum Iehova, utrobique pactum, à Lege DEI non recedendi.* De Joſia ita ipſe loquitur Spiritus ſanctus: *Deinde ſtans Rex ad columnam ſuam pepigit fœdus coram Jehova, ſe ſecuturos Jehovam, & obſervaturos præcepta ejus & teſtimonia ejus, ex toto corde, ex toto animo, præſtando verba fœderis illius, quæ ſcripta ſunt in libro illo*: 2. *Reg.* 23. v. 3. Hoc piaculum nuper erat Tigurinorum, quòd rejecta traditionum farrragine, cum univerſo populo ſtatuerint, unum poſthac audire Jehovam, eius præcepta cuſtodire, omnium invidiam potiùs ſuſtinere, quàm vel latum unguem à revelata DEI voluntate recedere. Hinc, initio ſtatim Reformationis, à Senatu decretum, ut *nihil pro ſuggeſtu doceretur, quod non ex fontibus verbi divini eſſet petitum.* Quò, brevis quidem ſed gravis, facit Conſulis *Roeſtÿ* Oratio

tio ἀπολυτικὴ, quâ ſecundæ diſputationi Tigurinæ his verbis impoſuit finem : *Vos oro & obteſtor, P.C. ut DEI verbum fortiter, viriliter & citra omnem animi metum aut terrorem recipere ſtudeatis. Non deerit piis & ſanctis conatibus Dominus Deus omnipotens. Agnoſco quidem meam in re tam ardua infantiam, & quòd de hoc pro dignitate diſſerere poſſim. Attamen Dei verbum inconcuſſa mente amplecti & retinere decet.*

3. *Authoritate Scripturæ reſtituta, ſponte cedere debuit, quicquid ei contrariabatur.* Hæc utrinque placuit Methodus. Joſias fœdus cum Jehova præmiſit de obſervandis mandatis divinis, tum ſecuta Idololatriæ deſtructio: Non potuit non ſpontè ſequi caſus Dagonis, ubi arca fœderis, vel Lex in arca fœderis, in templum fuit introducta. Eadem via Zvinglium proceſſiſſe, crebriùs monuimus, quàm quòd repeti à nobis debeat. Hæc ingenioſi artificis erat ars, quòd nihil initio deſtruere voluerit, donec Scripturæ aſſerta authoritate meliora ſperari poſſent. Quam certiſſimam, tutiſſimámque reformandi rationem fuiſſe, & experientia probavit, & eruditorum conſenſus. Tum demum Joſias omnem, populo paulatim obtruſam, eradicare potuit Idololatriam, cùm tot maledictio-

maledictiones Idololatris intentatas legeret. Ac quoniam unica hæc Iſraëliticæ Idololatriæ ſtrages, documento eſt, quàm ſit facilis Eccleſiæ, ubi verbi *D*ei Lucernâ deſtituitur, Apoſtaſia, quàm horrendi errores, brevi temporis ſpatio, poſſint irrepere; quàm nihil adeò ſit abſurdum, quod ἐν υἱοῖς ἀπειθείας Diabolus non audeat tentare; fortè non abs re erit, ſi, quibus vel partibus, vel gradibus Joſiæ Reformatio fuerit abſoluta, expendamus, pararelliſmo ſubinde, ubi ille ſe commodè offert, adjecto.

Primò ergo præcepit Rex Chilkiæ, *Sacerdoti ſummo, & Sacerdotibus ſecundanis, ac cuſtodibus liminis, ut efferrent è Templo Jehova omnia illa inſtrumenta, quæ parata fuerunt Baali, & lunæ, totique exercitui cælorum, quæ combuſſit extra Jeruſchalaima, in agris Kidronis, quorum pulverem deportari curavit Bethelem.* Ubi diligenter notandum 1. Curam executionis, & Reformationis Sacerdotibus commiſſam fuiſſe, & Templi cuſtodibus. Mentio enim fit Chilkiæ, Sacerdotis ſummi. Hunc patrem Jeremiæ fuiſſe quidam volunt. Ita *Gregor. Abulphar.* Hiſt. Dynaſtiar. p. 68. *Arab.* & *Lat.* 44. ſed errant. Nec enim ſummus Sacerdos fuit Jeremiæ pater; ſed è

Sacer-

Sacerdoribus Anathot : quo relegatum fuiſſe Ebjatharem, è genere Ithamaris, cùm abdicaretur ſacerdotio, legitur 1. *Reg.* 2. 26. Adjuncti ejus erant כהני המשנה LXX. *ἱερεῖς δευτερώσεως* vocant; *Syr.* & *Arab. Sacerdotes, qui poſt illum*, poſterioris ordinis. *Chald.* סגן כהניא nempè, qui, ut *Kimchius* monet, היו שניים לכהן גדול *ſecundi*, vel *ſecundarij* erant Sacerdotis magni. *Vicarios* vocare poſſemus, vel *ſuffraganeos.* Officium ejus deſcribitur in Talmud. Jeroſolymit. lib. Joma. c. 3. חמשה דברים היה הסגן משמש א׳ הסגן אומר לו אישי כהן גדול הגבה ימינך ב׳ סגן מימינו וראש בית אב משמאולו ג׳ הניף הסגן בסודרים ד׳ אחז הסגן בימינו והעלהו ה׳ לא היה כהן גדול מתמנה לחיות כהן גדול עד שהוא נעשה סגן *In quinque rebus miniſtrabat vel ſerviebat ſagan Sacerdoti ſummo. Primò, dicebat ſagan* (ad Sacerdotem ſummum) *Domine mi, Sacerdos magne attolle dexteram tuam: Secundò, ſtabat ad ipſius dexteram, & Princeps domus Patrum à ſiniſtra ejus. Tertiò, ventilabat, agitabat cum ſudariis. Quartò tenebat manum ejus, & aſcendere fecit eum* (adjuvit eum in aſcendendo per gradus:) *Quintò, non poterat Sacerdos magnus præfici, ut eſſet*

ut eſſet Sacerdos magnus, niſi prius fuiſſet ſagan. His, in executione mandati, regii, accedebant שומרי חסף *Cuſtodes liminis*, Chald. vertit אמרכליא quæ etiam vox, occurrit 2. *Reg.* 12. v. 10. Ubi legimus in Thargum, ויהבון תמן כהניא אמרכליא *Et conſtituerunt ibi Sacerdotes Theſaurarios*, i. e. quosdam ex Levitis, qui eſſent Theſaurarii, præfecti pecuniis rerum ſacrarum, ex quibus diruta, & ruinæ templi reparabantur. Ita enim R. *Schelomo* Jarche: אמרכלים הממונים עַל כל צורכי הבית ומפתחות העזרה בידם *Amircelim præfecti omnibus rebus Ædi neceſſariis; in quorum manibus erant claves atrii.* Hinc patet, Arabicam eſſe vocem, compoſitam, ex אמיר *præfectus*, & כל *omnis*, univerſitas. Unde & Hebræi quidam explicant מר עַל הכל *Dominus ſuper omnia*; aliis אומר כל *præſcribens, jubens omnia. In Hebræo, ut præſenti noſtro loco, ibi etiam, eſt,* שומרי *Cuſtodes,* הסף *liminis*; ubi tamen *limen* Synecdochicè eſt *janua*, & janua pro *cubiculo, camera, conclavi*, in quo ſervantur res publicæ & communes, ſumitur, Ibi autem ſermo eſt de conclavibus Templi, ſive atrii templi, in quo ſeptem fuerunt conclavia, in quibus veſtes Sacerdotum, & alia

alia conſervabantur, His ſeptem fuerunt præfecti, quorum quisque habuit clavem, ita, ut ad ingrediendum omnes iſtos convenire neceſſe eſſet. Hi ſeptem ergo, *Cubicularij* quaſi fuerunt, *Camerarij*, curam clavium habentes, ejusdem nominis alii etiam erant, qui pecunias rerum ſacrarum à populo colligebant, & ad uſus publicos ſervabant, aut in arcam ſive ærarium ſacrum inferebant, quòd Jonas ordinavit, 2. *Reg.* 12. & quem lo, cum *Kimchius*: שומרי הסף שומרי כלי הבית וסף הוא שם כלל לכלי השרת וי"ת אמרכליא והם הגזברים הגדולים אשר ממונים אחרים תחתיהם כמו שתרגם אקנלוס וונשיא נשיאי הלוי אלעזר בן אהרן הכהן ואמרכליא דממנא על רברבי ליואי *Cuſtodes liminis* id eſt, *Cuſtodes vaſorum Domus. Limen autem eſt nomen generale complectens Vaſa Miniſterij. Jonathan explicat*; Amircelaio; *qui ſunt Quæſtores magni, præfecti aliis inferioribus, prout Onkelos exponit verba*: Et Princeps principum Levitarum, Eleázar, filius Aharon Sacerdotis: *Et* Amircelajo, *qui præfecti ſunt magnatibus Levitarum.* Habebant ergo primarii hi Quæſtores alios ſub ſe Levitas officiarios. Septem fuiſſe numero, Talmudici defi-

ſtituunt, אין פוחתין משלשה גזברין ומשבעה אמרכלין *Non ſunt pauciores quam tres theſaurarii, nec pauciores, quàm ſeptem Camerarii*, Miſch. Schekal. cap. 5. Ad quem locum *Bartenora:* גזברים Miniſtri erant rerum ſacrarum, præfecti exigendis pecuniis capitationis ſive tributi in ſingula capita, item rebus per anathema devotis, & aliis ſacratis, quæ ſingula in ſuos fiſcos intulerunt. His præſtituti erant ſeptem אמרכלין *Camerarii*, qui claves ſeptem januarum habebant, ſine quibus priores tres nihil conſervare, aut in lóca ſua referre, aut inde depromere poterant. His runus duo alii præfecti fuerunt קתילוקין *Catholici*, Generales dicti, his præerat vice-Sacerdos: huic Sacerdos; huic Rex. Hæc de Cuſtodibus liminis, quos LXX. vertunt φυλάττοντες σταθμόν: *Syr.* נטרי תרעא πυλωρὸς; quem & *Arabs* ſequitur חפטה אלאבואב *Cuſtodes portarum.* Hi ergo mandato regio offerre ſunt juſſi כל הכלים העשוים לבעל ולאשרה ולכל צבא השמים *omnia vaſa facta Baali, & lunæ & omni exercitui cælorum.*

Inſtrumentorum nomine apparatus, procul dubio, intelligitur varius, ſubjectis Deaſtris,

De aſtris, eorúmque cultui deſtinatus ſive ad adolendum, ſive ſupplicandum, ſive acrificandum, ſive denique veſtiendum.

Baal, nomen generale erat, *Dominum* notam, quem Chaldæi בֵּל *Belum*, Eſ. 46. 1. Jerem. 53. 2. Phœnicii בעל *Baalem*, *Balem* etiam appellârunt: Idem ad Græcos poſtea tranſiit, quibus Ζεὺς dicitur, ut Latinis *Jup iter*. Orientalibus autem populis, Chaldæis, Aſſyriis, Sidoniis, inde etiam Hebræis, Baal maximé fuit cultus. *Eo verò* (ita *Selden.* de Diis Syr, pag. 195.) *Summum & ineffabilem omnium creatorem deſignatum meritò ſentias: Cùm ſcilicet & aliis vocibus ejusdem ferè ſignificationis & ab Ebræis Arabibus & Græcis, id quod proprium DEI opt. Max. nomen habetur antiquitùs data opera explicatum ſæpiſſimè legamus! Tetragrammatum enim nomen* יהוה *redditur à LXX.* Ἀδωνάι *aut* Κύριος, *hoc eſt*, Dominus; *& ſubſtituunt Arabes* אלרב *quod idem ſonat.* Ita ergo qui יהוה appellari voluit, paulatim בעל nuncupatus, alio atque alio cultu Idololatrico, diſtingui cœpit. Omnino enim varii erant Balím, ſuum Aſſyrii, ſuum Phænicii habebant. De Phænicio Belo accipienda ſunt, quæ leguntur 1. *Reg.* 16. & 2. *Reg.* 10. ubi Rex Achabus in ſoceri gratiam,

Illobatis, inquam, Sidoniorum Regis, fanum in Samaria Baali ſacraſſe memoratur. Et de hoc Baalo etiam ſermonem eſſe, præſenti textu, patet ex 2. *Reg.* 21. v. 3. Ubi Menaſſes Idololatriâ ſua Achabi æmulus proponitur. Arabs non malè לבעל אלצנם *Baali Idolo,* ſeu imagini Vaſa illa parata oſtendit. Non fuit hic cultus terminativus. Baalem colebant i. e. ſupremum Numen; ſed non eo modo, quem ſacræ literæ præſcripſeruut. Imaginum, ſtatuarum paulatim ſe inſinuarunt humanæ curioſitatis τεχνήματα, quibus, veluti laicorum Doctoribus, ſibi ad ipſum Numen faciliorem ſperabant paraturos aditum. Prout vox אשרה *lucum* notat, qualis itidem, loco citato, Achabo tribuitur, ex 1. *Reg.* 16. v. 35. *Fecit lucum.* Vocem Hebræam mirè torquent Interpretes. LXX. τῷ ἄλσει *luco,* i. e. Deæ in monte ſeu luco cultæ, Jovi, qui ἔνδενδρος Rhodiis dicebatur. *Syr.* ſimpliciter דחלא *Idolo:* Arab אלאנצאך *Idolis.* Nempe vocabuli difficultas, generalem pleriſque ſuggeſſit ſignificationem. Nobis tutiſſima videtur ellipſis; ut ſit Aſcherah, pro פסל האשרה *ſculptile* Aſcheræ, quòd avo, Menaſſi, tribuitur, 2. *Reg.* 21. 7. Poſuit etiam ſcul

ptile Aſcheræ. Aſchera ipſa Diana eſt (alias Luna, & Venus appeilata) ab אשר quòd & felicitatem notat, & greſſum, & lucum. Omnium trium notionum reſpectu Orientales Dianæ, nomen, אשרה impoſuiſſe videntur. *Felicitatis*, partubus enim præerat. Ἄρτεμις ἄλοχος οὖσα, τὴν λοχείαν εἴληχε, Diana à pariendo libera, Partus procurandi ſortita eſt provinciam, ut loquirur Plato in Theæteto. Unde & λυσοζώνη cingulum ſolvens appellata. Eadem Polymamma in antiquis nummis appellatur. Unde & Epheſina Diana cum multis mammis fingebatur, tanquam alma mater uberibus ſuis nutriens genus humanum. Unde Hieronym. Comment. in Epiſt. ad Epheſ. Erat Epheſi templum Dianæ, & ejusdem in ipſo Multimammia, id eſt, multarum mammarum effigies; qua cultores ejus decepti, putabant, eam omnium viventium nutricem. *Greſſus* ſignificatum ſuadebat ſuperſtitio, qua viis Dianam præfecerunt: Unde & ἐνοδία dicta. Callimmachus hymno in *Dianam*:

——— καὶ μὲν Ἀγυιαῖς
ἔσσῃ, καὶ λιμένεσσιν ἐπίσκοπος
——— erit que
Et præfect viis, & portubus.

Ita

Ita Feſtus ſive Paullus: *Diana viarum putabatur Dea*, A *lucis* denique appellare eam placuit, quia per montes & ſylvas iter facientibus habebatur propitia. Hinc Horatio, carmine ſeculari nunc *ſilvarum potens* dicitur, nunc *montiúmque cuſtos, nemorúmque* Virgo. Eadem *Aſchera* Chaldæis Syris & Phœnicibus אשרתא dicitur, ut ex 2. *Reg.* 23.7. patet: Unde Græcorum Ἀϛάρτη, idque εὐφωνίας ἕνεκα. *Euſeb.* 1. Evangel. Præparat. ex Sanchuniat. ἡ δὲ Ἀϛάρτη ἐπέθηκε τῇ ἰδίᾳ κεφαλῇ βασιλείας παράσημον, κεφαλὴν ταύρου *Aſtarte capiti ſuo, tanquam regni inſigne, tauri caput impoſuit.* Item: Τὴν δὲ Ἀϛάρτην Φοίνικες τὴν Ἀφροδίτην εἶναι λέγουσιν, *Aſtartem verò Phœnices Venerem eſſe prædicant.* Procopius Gazæus in lib. 1. *Sam.* c. 7. cùm dixiſſet, ubi LXX. habent τὰ ἄλση Ἀϛαρώθ, Aquilam vertere, τῆς Ἀϛάρτης ἀγάλματα, ſubjungit, οὕτω δὲ καλοῦσι τὴν Ἀφροδίτην; quomodo & interpretabatur 1. *Reg.* 16. ubi addit, à Sidoniis eam cultum, lucósque ei plantatos, quæ optimè Græcorum & Latinorum Dianæ conveniunt. Eadem Ægyptiorum *Tſouros*. quàm Aſcherot, poſtea ab Hebræis vel per contemptum, ob caput bubulinum, vel per adjectionem literæ Aleph, appellatam, veriſimile eſt; *Primit. Heidelb.* p.

 405.

405. Malim tamen Græcorum Ἀστάρτη ab אשרה Heb. & Chald. eſſe אשרתא quàm à voce Synomyma Aſchtſerot. Ita autem, ſub arboris ſeu luci nomine, in fictæ divinitatis opprobrium, illud venit Idolum, quod aliâs בעלת שמים *Domina cœli* Hebraicè: Regina cœli Jerem. 44. v. 18. Syr. אמא *Mater magna*; & Europæis *Mater Deûm* appellatur (de qua prolixiùs in *Primit. Heidelb.* p. 407.) ipſa Venus, *Alitta* Arabum. *Sed & omnem cæli exercitum.* i. e. Planetarum, & reliquorum aſtrorum cultum aboleri voluit. Sabæi, Chaldæi &c. cæterique Orientales Aſtrorum, Solis cum primis & Lunæ cultui erant addictiſſimi, quorum exemplo Judæi paulatim faſcinati, turpiſſimæ κακοζηλίας reliquerunt exemplum. Qua illud ratione factum ſit, ſcriptorum Arabicorum fide condoce fecimus in *Analect.* P. 1. p. 210. & *Hiſtor. Orient.* p. 266. Hæc omnia Idolorum veſtigia abolevit Joſias, eáq; extra urbem in agris Kidron, vel planitie ejus, in pulverem redegit; pulverem autem Bethelem deportari curavit, nempe, ut, *Kimchius* loquitur: כי שם היה' עקר העז שהיה שם העגל וטמא אותו המקום שהיה בו העגל והמזבח *Erat ibi fundamentum Idololatriæ, vitulus ſcilicet:*

licet: Polluitque locum illum (pulvere combuſtorum Idolorum) *in quo vitulus fuit & altare.*

Hæc Joſias. Quid ampliſſimi Proceres noſtri, ubi de tollendis DEI, vel ſanctorum imaginibus, quæ etiam veluti reginæ cœlorum, Viarum directores, parturientium *Dianæ*, *Dominæ* cœli, &c. colebantur, quibus omnia repleta erant templa; de abrogando vario apparatu eorum ſemel ſuſcepta fuit cura? Zvinglio, & adjunctis in mandatis dederant, ut, Idola ſive ſimulachra non minùs; ipſis fatentibus Pontificiis; varietate locorum & nominum, quàm Baalim apud Orientales, olim diſtincta; templis efferrent: Id quomodo factum ſit, ipſe Zvinglius reſp. ad *Valent. Compar*, Tom. I. pag. 261. enarrat, Tit. *Modus & ordo, quo Tigurina Eccleſia in Idolis demoliendis uſa eſt.* Quòd ſi verò, *inquit*, Tigurini Senatus totiúsque Eccleſiæ exemplum aliis quoque conſilium & occaſionem Idola demoliendi ſubminiſtrare poſſit, non equidem gravabor paucis omnem ordinem modúmque comprehendere, quem nos ſecuti, Templa noſtra ab omni Idolorum ferre repurgavimus. Cùm jam eo deventum eſſet, ut Idola paſſim à quibusdam dejicerentur importuniùs,

tot.us noſtri Senatus, quem *D*iacoſios dicimus, authoritas interceſſit, publico edicto interdicens, ne quis privatus Idola qualiacunque ſubverteret (niſi quis domi ſuæ privata haberet, vel quæ ipſe ſuis impenſis fieri curaviſſet, quæ in ſua non alterius poteſtate eſſent ſita) uſque dum, quid hic fieri debeat, Senatus poſſet ſtatuere. Hac ergo Magiſtratus de privatis imaginibus permiſſione factum eſt, ut non exiguus earum numerus ex templis ejiceretur, idque illorum opera, qui vera fide inſtructi pio zelo Idola omnia è medio ſublata eſſe cupiebant. Poſthæc rurſus à Senatu Diacoſiorum decretum eſt, ut ſingulis Eccleſiis liberum ſit Idola è templo ſuo dejicere, præſcripto tamen certo, quem obſervarent, ordine. Jubebantur enim omnes, qui ad Eccleſiam aliquam pertinebant una cum Epiſcopo vel Paſtore ſuo in unum collecti convenire, & ſimul quid de Idolis ſentirent, conferre. Ut ſi vel omnes ſimul, vel majorem illorum partem, tollendam eſſe pronunciarent, jam id commodè ſine turbis & tumultu importuno exequerentur. Quòd ſi verò majori ex parte adhuc imperiti rerum, & rudes eſſe conſpicerentur, negotium hoc eo uſque differre jubebat

iebat Magiſtratus, donec per Paſtorem de hac & aliis rebus verè inſtituti, unanimi conſenſu eadem quoque demolirentur. Ut autem hæc publico Senatus conſulto ſtatuta ſunt; ſic etiam ipſe Magiſtratus eadem obſervavit, nec quisquam imperiosè, ut Idola tolleret, coactus eſt. Dum verò hæc in agro geruntur, in urbe quoque (quæ tres Eccleſias particulares habet) idem illud negotium hoc modo transactum eſt. Primum, Idolorum patronis certum aliquem temporis terminum conſtituerunt, intra quem ſingulis ſua Idola, ſi quæ illis propria eſſent, domum aſportare liceret. Unde factum eſt, ut rurſum magna ex parte Idolorum numerus minueretur. Conſtituto autem iliis tempore jam elapſo, ex omnium tam clericorum, quàm laicorum numero tres illos trium Eccleſiarum miniſtros; Henricum Engelhardum, Leonem Judæ, & me, una cum duodecim Senatoribus, è ſingulis tribubus deſumtis delegerunt, addito ſimul ædili publico, una cum fabris lignariis, ferrariis, & alia ſervorum manu ad illud opus idonea: qui omnes templa ingreſſi, clauſis poſt ſe januis, magno cum labore & ſtudio non vulgari, Idola omnia demoliti ſunt, quæ deinde e tem-

 plis

ſtrabant, dicebantur Atrati. *Ita Thargum vocem* כהנים *cùm de Idololatria ſermo eſt, reddit. Quid verò eſt, quod Sacerdotes cum Atratis illis ibi conjunguntur, cùm utrique fuerint Idololatræ, niſi quòd differrent veſtimentis?* Cemarim *enim pullis veſtibus erant induti*; nempe ſuperſtitionis ergo, ut rectè monet *Junius.* Nec dubitandum, quin certus Sacerdotum, vel Monachorum fuerit ordo (unde & alii non à כמר incaluit; ſed נכמר *clauſtro incluſus fuit,* deducunt) quorum toties diſtincta fit mentio in ſacra Scriptura, regia auctoritate confirmatus, qui in excelſis, veluti ſacellis vel Cappellis adoleret, eàmque, quæ Soli debebatur DEO, cultus externi ſpeciem, ſoli, Lunæ, &c. deferret. Non verò & noſtri Majores כמרים aboleveruntne, ſive ab atratis veſtibus, quæ religione quadam nonnullis imperabantur; ſive à claudendo, Clauſtris & Monaſteriis deductos ordines? Monachos certè noſtros ab hac poſteriori ſignificatione Judæi uſitatiſſimè etiamnum כומרים appellant, ut Sacerdotes גלחים Tonſos. Hi enim, qui & ipſi paulatim ſacra peragebant, præſertim בבמות id eſt, ἐν ὑψηλοῖς ut LXX. vertunt, *in locis editis*, (in quibus potiſſimùm ſacella, Monaſte-

ria erigebantur) vel, ut *Syr.* & *Arab.* reddunt *in altaribus*, per Reformationem ſuperioris Seculi cedere fuerunt juſſi.

Si excipias: Non adoleviſſe Chriſtianorum Monachos, Soli, Lunæ, ולמזלות & *planetis*, ſignis cœli: Quid verò inde? Reginæ cœlorum, contra DEI mandatum, totique exercitui ſanctorum cœleſtium adoleviſſe eos, in aprico eſt. Utrumq; verò Hebræi appellant Emphaticè עבודה זרה *ἑτερολατρείαν*, *cultum alienum*, tralatitium, qua creatura colitur *παρὰ τὸν κτίσαντα*, *Rom.* 1. v. 25.

Tertiò, *lucum exportavit domo Jehova extra Jeruſchalaima ad torrentem Kidronem, quem comburens ad torrentem Kidronem comminuit in pulverem: Et projecit pulverem ejus ſuper ſepulchrum illorum popularium, verſ.* 6. *Lucum* exportavit, ſimulachrum quercinum, vel aliud ligneum ingens, Dianæ, à Menaſſe antea illatum, 2. *Reg.* 21. 7. quod combuſſit, combuſtique cineres defunctorum Idololatrarum ſepulchris in Idololatriæ deteſtationem & contemtum, inſperſit. Ita enim, nec ineleganter, *Kimchius* locum explicat. Et noſtris Majoribus ſui erant luci, ſimulachra prægrandia, ſuæ אשרות (prout Kimchius in ſuo Michlol, Rad. אשר docet,

אשרה

אשרה *eſſe omne lignum,* שעוב[illegible]תו או נוטעין אותו לכבור *quod vel fabricetur, vel plantetur ad cultum)* ingentes ſtatuæ ligneæ nullo dato vel vitæ, vel motus, vel iræ aut vindictæ indicio. Quid *Tiguri* iu lapidea quadam contigerit ſtatua, diximus *Hiſtor. Eccleſ.* Secul. IV. pag. 235. *Schafuſii* Idolum erat ὑπερφυὲς μεγέθους, vulgò der groß Gott von Schaffhauſen / 22 pedes longus, inde ab anno 1447. d. 10. Julii in Monaſterio collocatum; de quo *Leonh. Mejer.* Reformat. Schafhuſ. p. 31. *Sangalli* a. Ch. 1524. de voluntate Senatus, per certos homines ſtatuæ noctu ſine turba è fano Laurentiano ſunt ablatæ, cæteræ etiam biennio poſt, è Templo S. Magni, Bernenſium & Conſtantienſium exemplo, exportatæ, & in pulverem redactæ.

Quartò, *lupanaria deſtruxit, quæ erant in domo Jehovæ; ubi mulieres texebant ædiculas ad lucum.* Lupanaria Heb. בתי הקדשים *domos meritoriorum vocant. Vulg.* Effæminatorm. LXX. καδησὶμ. *Syr.* Domos ſcortatorum, ita & Arabs. Solus *Chald.* בתי הקדש טעותא *Domunculas rerum conſecratarum Idolis. Illi* ergo de ſcortatoribus corporalibus; *hic*, de ſpiritualibus Idololatris textum intelligit. *Jarchius*, ad hunc locum

locum וידמה כי מעבודת קצת האשרות היה שיהיו שם מוכנים למשגל מגונה והנשים היו אורגות שם בתים בעבור האשרה והיו עושים יריעות והיו מחיצ׳ ובית לבאים לעבוד האשרה הפעולה המגונה וכבר זכר הרב המורה קצת מאותם המשגלים המגונים שהיו מנהג הקדומים העובדי עז להתנהג בהם *Veriſimile autem eſt, ex ſpeciebus cultus quarundam Lunæ vel Veneris ſtatuarum, fuiſſe, ut quidam turpi ſe mixtioni proſtituerent; mulieres autem ibidem texerent ædiculas propter Aſcheram; faceréntque cortinas, quæ eſſent velut μεσότοιχον, & Ædes eorum, qui venerant, ad cultum Aſcheræ, patratum opus infame. Meminit autem* Raf (Maimonides) *in More* (ſuo Nevochim) *quorundam ejuſmodi illicitorum concubituum, quibus veteres illi Idololatræ aſſueverunt.* Sed & mulieres erant אורגות בתים לאשרה *texentes ædiculas luco*, vel ſtatuæ Aſcheræ. Nam & hic textus Interpretes occupavit. Lxx. ὑφάνον χεττιῒμ τῷ ἄλσει: *vulgi.* Texebant quaſi domunculas luci; vel ſacella textilia. *Chald.* נשיא מחין תמן מכולין לאשרתא *Mulieres texebant menſuras luco.* Vocem בתים pluralem Chaldæus non à בית domus, ſed à בת

à בת quod *menſura* nomen eſt, derivat-unde & in Aruch, per מכילתא vel מדה *menſuram* explicatur. Rectiùs Arabs: ינסגן אלתיאב ללאנסאך *veſtes texebant Idolis*: Hunc & Syrus imitatur. Videntur enim omnino hoc loco ſuperſtitioſæ innui mulieres, quæ, devotionis prætextu, ſacella textilia conficiebant; vel vela, aulæa, quæ imagines illas tegebant vel involvebāt: In quam ſententiam *Kimchius* etiam concedit. Sive igitur de Idololatria utrobique, ſpirituali fornicatione, ſermo ſit, ſive de utraque diſtinctè, parùm intereſt. Ex utroque Joſchiæ pietas elucet. Utrumque etiam cum Reformatione Majorum magnam habet affinitatem. *Primò* enim lupanaria, propriè ſic dicta, luci Evangelii ceſſiſſe, ab iis notatum eſt, qui ægrè illud tulerunt. Extat *Epiſtola Apologetica* per Miniſtros Argentorat. contra Eraſ. ubi ſub finem lit. E. ſequentia leguntur: *Novimus quendam inſignis Eccleſiæ Canonicum non incelebrem, ac inter eos, quos Eraſmus confert Iſraelitis: quibus non libebat in terra aliena canere canticum Domini, qui cùm dire ſemel in nos ſtomacharetur, velletque ſummum aliquod nefas, quod noſtro Evangelio deberetur, memorare, gravi cum indignatione dicebat,*

cebat, jam nullum Tiguri poſſe haberi ſcortillum, quod hoſpiti gratificaretur, cùm ingens antequam irrepſiſſet hoc Evangelion, elegantium ſcortorum illic copia fuerit. Mittimus, quòd cænobia, Judæorum opinione, hinc inde בתיקד שים (certè, quos ſanctos illi קְדֵשִׁים appellant, Heb. קְדֵשִׁים nuncupare ſolent; *Ennead.* p. 266.) in *lupanaria* verſa; ſublata ſint, & cuilibet, ex Apoſtoli Pauli regula, libertas nubendi reſtituta fuit. Quòd ſi verò ad Idololatriam, ſpiritualem fornicationem, Joſchiæ exemplum referre libeat, apertè iterum ſatis conſtat, omnes illas everſas eſſe domunculas, quæ ſanctis imaginibus, hoſtiis &c. aliiſque cultu divino affectis, erant deſtinata creaturis: Sacella, pretioſa, imaginum involucra, aulæa, vela, ciboria, altaria portatilia, & quæcunque ſuperſtitioſæ paulatim mulieres vel texendo, vel acupingendo ad hunc contulerunt apparatum. Non obſcura hæc eſt utrinque comparatio. Nam & inter Chriſtianos res veſtiaria in templis ita crevit, ut & luxui magis magiſque invaleſcenti fuerit frænum inijciendum, & certi ordinandi Miniſtri, qui texturas illas, cæteróſque ornatus Eccleſiaſticos aſſerva-

aſſervarent, certoque tempore altaria iidem ornarent. Inter *Sacriſta* Eccleſiæ Tigurinæ onera, ante Reformationem non modò erat, *tempeſtate imminente, & grandine contra* (NB.) *ipſam pulſare, præcipuè maximas, & duas mediocres*; *Adventum novi Epiſcopi vel Regis, aut alterius Principis pulſu itidem campana ſignificare, &c.* Sed & *altaria veſtire, & in Feſtis ornare Eccleſiam velis, tapetis, purpuris & aliis ornamentis. Cujusmodi verò ornamenta illa fuerint, per Theſaurarium Collegii conſervata & cuſtodita*, illud verò monumenta domeſtica ignorare non ſinunt. In antiquo Codicillo de anno 1333. integer extat ornamentorum Eccleſiaſticorum Catalogus. Totum ſubjiciam ſcriptum, quòd præſenti ſcopo apprimè inſerviat; & omnino condocefaciat, omnia inſtrumenta, omnem apparatum, omnes domunculas (ita autem uſitata Orientalium Dialecto, appellari poteſt, quicquid veli, aulæi, repoſitorii, receptaculi reliquiarum, &c. vicem præſtabat) Ciboria præſertim, vel rectiùs κυβώτια, cæteráque vel texta vel tornata, vel fuſa,) ut ut pretioſa, abolita, & vel combuſta, vel lacerata, vel in alios uſus converſa fuiſſe. *Hic ergo eſt* (ut verba autographi retineam) *ſubnotatus Theſauru*

ſaurus Eccleſiæ Præpoſituræ Thuricenſis, qui aſſignatus eſt honorando Domino, Rudolpho Brun, dictæ Eccleſiæ Theſaurario, qui electus fuit à Capitulo a. D. 1333. V. Cal. Martij, indict. 1. &c.

Una crux *argentea* deaurata, cum lapidibus *precioſis* numero CLXXX. præter perlas, & Chriſtallum. In qua quidem cruce pendebat *alia crux* parva argentea & deaurata, ſimiliter cum lapidibus precioſis in *Cathena argentea.*

Item, alia crux Chriſtallina cum brachio *ſancti Andreæ* argenteo, deaurata. Item, alia crux argentea *deaurata*, quæ ſolet portari ad *Cancellos* cum lapidibus precioſis. Item, alia crux argentea cum lapidibus, quæ *ſolet portari* in petitionibus, ad Sanct. *Leonhardum.* Item, crux quæ portatur *diebus* Dominicis in proceſſione, quæ fit *in ambitu.* Item, crux quæ portatur ad *infirmos*, cùm *ſacro oleo* inunguntur. Item, *duo plenaria*, cum lapidibus pretioſis. Item, unum *plenarium* ſine lapidibus, quo utuntur dominicis diebus. Item, *II. libri Omel.* (homiliarum) Sancti *Karoli, qui* ſunt in *libraria.* Item. *II.* libri *matutinales*, unum æſtivale & aliud hyemale. Item, unus liber matutinalis, *de feſtivitatibus* Sanctorum: Item Graduale muſicum. Item, unus

unus liber dictus *Ludermarkt* : Item, *Pſalterium Beati* Caroli: Item, libellus orationum *beati Caroli ſcriptus*, cum *literis aureis*. Item libellus Miſſalis, dictus *Winterteil*. Item, duo capita Sanctorum *Martyrum Felicis & Regulæ* argentea, cum ſertis de *lapidibus precioſis*. Item, vaſculum vitreum, ſanctorum *Martyrum Felicis* & *Regulæ*. Item, caput Sancti *Placiti argenteum*; Item, brachium *Sancti Symeonis* Juſti, argenteum. Item, Chryſtallus cum terra de ſanguine mixta. Item, *Chryſtallus, cum dentibus* Sanctorum Felicis & Regulæ. Item, Chryſtallus *cum reliquiis* ſancti *Nicolai*: Item, Chryſtallus *corporis Exuperantij*: Item Chryſtallus cum pollice *ſancti Caroli*, cum *lapidibus*: Quinque ſunt *Chryſtalli* numero: Item, ſanctorum *Galli* & *Othmari*, cum lapidibus *precioſis*. Item, Leo argenteus, cum reliquiis *ſancti Martini*: Item, tria ſcrinia clauſa, cum *reliquiis diverſis*, quorum claves *reconditi ſunt* cum ſigillo Capituli: Item, duo ſcrinia clauſa, cum *reliquiis diverſis*, quorum claves *reconditi ſunt* cum ſigillo Capituli: Item, duo ſcrinia cum capitibus *undecim milium Virginum*: Item, V. Calices cum ſuis *patenis ſingulis*: Item tres *lapides*, vulgo dicti *paetſtein*, quorum unus denominatur lapis

M *Beati*

Beati Coſmę: Item, duæ *ampullæ argenteæ depictæ*: Item, duæ *ampullæ cupreæ*: Item duo *patimina cuprea*, pro *recipiendis oblationibus*: Item, ſeptem corporalia *cum vaſculis aliquibus*: Item, ſex *mappæ de ſerico*, pro patenis quæ per miniſtrantes tenentur. Item, 1. mappa de ſerico ad Crucem Domini: Item, duæ mappæ *de ſerico*, *ad* ſepulchrum Domini deputatæ. Item, duæ mappæ de ſerico *pro communione* hominum *deputatæ*: Item, alba, dicti H. *Stüſſelin* candidæ de *Sammito*: Item, *IIII*. albæ, candidæ: Item, *I*. candida Domini cuſtodis. bo. me. Magiſtri, Ulrjci *Wolfleibſchen*. Item duæ albæ candidæ de ſerico: Item, *I*. alba linea, quæ albæ omnes erant quondam dicti *Domini cuſtodis*: Item, alba quondam dicti *Trembelins* de ſerico, cum pectorali ſancti Caroli. Item, alba, cujus medietas eſt de ſerico contexta, quondam *Domini* de *Boſvvile*. Item, alba cujus medietas eſt de ſerico, quondam *Domini Nicolai* dicti Tyen. Item, alba cujus eſt medietas *contexta de ſerico*, quondam H dicti Maneſſen. Item, alba linea quondam Domini *Rudgeri in foro*. Item, V. albæ pertinent adminiſtrationi Miſſæ *publicæ*. Item, *humeralia* numero *viginti tria*. Item, *VII*. novæ albæ lineæ. Item, ſtola, quæ

quæ lamen habet de (aurum eſt defæcatum) auro puro, cum lapidibus. Item, ſtola de auro contexta, cum *IIII.* vanulis. Item, ſtola quondam Sluſſelini, cum vanulo de auro contexto. Item, *II.* ſtolæ quondam Magiſtri Ulrici *Wolfleibſch Theſaurar.* contextæ cum *imaginibus de ſerico*, cum *IIII* vanulis. Item, alia ſtola dicti Theſaur. *de ſerico*, cum vanulo. Item, *III.* ſtolæ de veſtimento Paſchali, cum *III.* vanulis. Item, *II.* ſtolæ contextæ de *ſerico* cum *IIII.* vanulis varii coloris, quas *emerunt domini* Plebanus, Cantor, & de Wartenſe. Item, *II.* caſulæ albæ & *I.* filata de ſerico, cum *II.* dalmaticis albis, & *II.* ſubtilibus, ejusdem veſtimenti pro tempore Paſchali. Item, *I.* dalmatica & ſubtilis. *I.* alba linea pro tempore Paſchali, & privatis diebus. Item, *I.* caſula rubea dicta *geruhte*, cum dalmatica, & *ſubtili, ornata* cum roſis argenteis, deauratis. item, caſula viridis dicta *geruhte*, cum dalmatica & *ſubtili, ornata* cum roſis argenteis, deauratis. Item, caſula quondam Magiſtri H. de *Baſilea, virgata* de ſerico, cum Dalmatica & ſubtili. Item, caſula contexta de ſerico & auro cum dalmatica & ſubtili, quæ portatur in purificatione beatæ Mariæ. Item, caſula virgata quondam

b. me. Domini H. Epiſcopi Conſtantienſis cum dalmatica & ſubtili. Item, caſula, quondam Domini de *Richenthal* virgata cum dalmatica & ſubtili. Item, caſula quondam Domini de *Hoffſtetten*, virgata de ſerico, cum dalmaticis & ſubtili. Item, *III* caſulæ rubeæ de ſpiſſo *Saemit*, & 1. dalmatica, ejusdem veſtimenti cum ſubtili de rubeo Zendalo. Item, 11. caſulæ nigræ de Saemit ſpiſſo: Item, caſula dicta deß Kiſtlers/ de ſerico varii coloris. Item, 111. caſulæ tenues dictæ *ſchamlat* nigræ, pro tempore *quadrageſimali*. Item, caſula cum *Dalmatica* & *ſubtili*, Domini *de Wegſtetten*. Item, annuli & lapides plurimi *reconditi ſunt cum clavibus: ſcrinium parvulorum* cum ſigillo capituli. Item, Cappæ chori, numero ſunt *quinquaginta octo*, & duo panni pro Cappis, quorum unus eſt Domini Johan. de Eycheltron, *alius Domini* Ber. dicti *Goetlin*, Cantorum, & *horum* XIIII. Cappæ habent *lamina*, ſeu *monilia argentea*, deaurata, & etiam eorum *aliqua habent lapides precioſos*. Item, *VI* panni de ſerico dicti *Baelgu* pro *ſarcofagis* & *altaribus*. Item, *I.* pannus altaris *publici*, *filatus* cum *ſerico, inſerta* majeſtate *&* *coronatione* beatæ Mariæ, *quem comparavit* quondam *Dominus* H. *dictus*

Gnurſer.

Gnurſer. Item, *II.* panni de ſerico & *auro contexti* pro ſarcofagis *comparati à Domino* de W*artenfelſ.* Item, velum de *Zendalo, ad corpus Chriſti*, cùm portatur in *feſto corporis* Chriſti. Item, mappa de ſerico *contexta ſuper altare* publicum deputata, quam comparavit dictus *Gnurſer.* Item, *IV. vannones*, ſeu vexilla de *Saemit.* albæ, & *II.* vexilla *de ſerico.* Item, *IIII.* manuteria *filata* de filo, & *una corda contexta* de auro. Item, *I. manuterium*, cum corda de auro contextum. Item, *I.* dictum *Lederraihe*, quæ omnia pertinent *ad aram publicam, & pannus*, dictus velum *templi, omnia* data & comparata *per dictum Dominum* Ulricum W*olffleibſchen*, quondam Theſaur. Item, *I. manuterium filatum*, cum filo albo, quod fuit quondam *Domini de Landenberg*.. Item, I. manuterium filatum cum filo nigro, dictorum de *Hottingen*, ac Molitoris. Item, III. manuteria filata foraminosè, dicta *vulgariter* Holder-bluſt. Item novem *manuteria*, quæ ponuntùr *ad pulpita* & *ad corpus* Chriſti. Item, flabella *pavonum.* Item, IIII. cruces vexillorum *deargentatorum.* Item, II. vela linea ad ſepulchrum. Item, II. mappæ filatæ foraminoſæ, quæ quondam *ponebantur ante altare publicum.* Item, II.

 pulvi-

pulvinaria *deputata*, *plenariis ſilatis* de ſerico. Item, *novem pulvinaria* filata de ſerico ad *uſum Eccleſiæ* deputatæ. Item, *VI.* Sudaria. Item, II. anguli cum ciboriis, pro corpore Chriſti. Item, *Thuribulum argenteum* deauratum. Item, VI. *candelabra ænea.* Item pecten *eburneus* quondam Domini *Jacobi Rufi.* Item, ſpeculum: Item, duæ cathedræ pro *cantoribus.* Item, I. ſedile, & una cathedra *tornata.* Item, duæ ciſtæ bene firmatæ *cum ferro:* Item, IIII. *Truncule longæ.* Item, tria ſcrinia firmata *cum ferro.* Item, cultura cum Zendalo, quæ cooperitur archa beatæ *Mariæ Virginis* in aſſumtione, quæ quondam fuit cuſtodis, dicti Manaſſen. Item, cultura *quondam Magiſtri Ruedigeri Schvvenden* de Zendalo rubeo. Item, cultura quondam Domini H. de Boßwyl *de Zendalo*, & *Scherter.* Item, cultura quondam *Magiſtri Marquardi* dicti Gnurſer *de Zendalo.* Item, cultura quondam Præpoſiti *de Wildegge*, cum *caldaribus nigris* pro inſigniis. Item, Sargia quondam *Domini Boklini.* Item, Sargia *Domini cantoris* Tyen. cum ſuo clipeo Item, duo *vela linea*, quæ pendent in *Eccleſia à Feſto* paſchatis, uſque ad feſtum *corporis Chriſti.* Item, 6. alii *panni pro decore* in Eccleſia *pendere conſueti.* Item, hiſtoria

ſtoria beati *Caroli, muſicè ſcripta & nemata.* Item, *libellus cantoris antiquus.* Item VI. *Zonæ de ſerico.* Item, tres aliæ *Zonæ pro albis* cingendis. Item, liber cum conductis, *Domini Nicolai Mangoldi, muſicè ſcriptus* & nematus. Item, ſcrinium Cappellanorum cum ferro munitum. Datum, ut ſuprà.

Quæ verò ad Reformationem uſque hic apparatus habuerit incrementa, ex alio Catalogo, qui eo tempore accuratiſſimè conſcriptus eſt, iterum patebit. Erat autem totus ille apparatus duum potiſſimum generum *alterum* in aureis, argenteis, gemmeis conſiſtebat clenodiis; *alterum* verò in veſtibus. Utrumque ordine ita habet. *Prius*: 1 Vier ſilberne bruſtbild/ (retinebo authoris verba, etſi germanica) St. Felix / S. Reglen: S. Exuperantii, und S. Placidi. 2. ein Creutz mit ſilber überzogen. 3. aber ein Chriſtallin Creutz mit ſilber eingefaſſet. 4. ein Creutz mit Gold überzogen / und mit Edelgſtein vermengt. 5. St. Florin. Creutz mit ſilber überzogen. 6. ein küpferin übergülte Monſtrantz. 7. ein ſarch mit Chalcedoni in Ziegel weis überzogen. 8. ein ſilberne Monſtrantz/war 26. March. 9. ein kleine ſilberne Monſtrantz. 10. ein ſilberner arm. 11. ein ſilberne Monſtrantz. 12. der ſeligen Martyrer

fläſchlein/in einer ſilbernen büxen. 13. ein kleine Monſtrantz auß Criſtall und Silber. 14. zwey ſilberne Monſträntzlein. 15. St. Carlins Heiligthum in ſilber eingefaſſet. 16. St. Gallen Heiligthum in ſilber gefaſſet. 17. zwen ſilberin übergült Stäuff. 18. ein ſilberner Lew/ darinn St. Martins Heiligthum eingeſchloſſen was. 19. neun ſilberne übergülte Kelch/ und nach einer in der Schul Cappell. 20 vier Corporal/ſchön gemacht. 21. ein groſſes ſilberins übergüldtes Rauchfaß. 22. ein ander gantz ſilberin Rauchfaß/ eines pfundts ſchwer. 23. zwey ſilberne Kän lein/ und 2. küpferne. 24. zwey plenaria (Plenari) das eine mit Silber und Edelgeſtein; das ander mit Helffenbein gefaſſet. 25. Caroli deß Keiſers Bettbuch mit Gold gefaſſet. 26. ein geſtikte formulatur Tafel koſtlich gemachet; daran geſtikt was Melchizedeck und Abraham: Koſtet 600. lb.. 27. zwölff höltzine Kiſtlein. 28. dreiſſig Kelch den Caplonen zu gehörig. 29. ein geſtickt Creutz und 2. vergulte Engel.

Poſterius verò, 1. Acht und dreyſſig alben/ und ein rohter ſeydener Himmel / und 2. weiß ſeidin Füraltar. 2. ein roter ſeidener Füraltar. 3. ein geſtikt port mit den 12. botten / und ſilberinen zeichen. 4. vier weiſſe Meßgewand mit Leviten röcken und Alban/ deren eins Samatin/

matin / 2. dammaſtin / und das viert leinin. 5. ein braun ſammatin Meſſzewand mit Leviten röcken. 6. ein roht ſammatin Meſſgewand, 7. ein rohter ſammatiner Meſſackel mit 2. Leviten röcken mit guldinen ſtreimen. 8. ein grüner ſammater Meſſackel / mit weiſſen blumen / und 2. Leviten röck / darauff ſtunden ſilberin ſchwartz Hirtzenköpf. 9. ein grüner ſammater Meſſackel / mit einem guldenen Creutz / und 2: dammaſtin Leviten röck. 10. aber ein grüner Sammat geblümt mit einem geſtickten Creutz / mit ſilbernen übergülten Lämlinen. 11. ein blawer Sammet mit einem pärlinen Creutz / und 2. ſeidene Leviten röck. 12. ein par guldin ſtuck mit 2. Leviten röcken. 13. ein braunfarbe Carmiſin / mit einem ſtrich / und 2. Leviten röck. 14. ein ſchwartzer ſammat mit einem geſtickten Creutz. 15. ein roter Damaſt. 16. aber ein rotfarber ſeidener mit etwas bilden / und 2. weiſſen röcken. 17. ſiben ſeidine Küſſin. 18. ein weiß damaſtin Küſſin. 19. ein ſchwartz Carmaſin thuch. 20. ein gäler damaſtiner Himmel. 21. ein weiſſer Dammaſt / mit 2. Leviten röcken / und einer Chorcappen / die waren vergabet von dem Cardinal von Sitten im Jahr. 1520. 22. ein weiſſe ſammatin Chorcapp / mit K. Caroli bildtnus und roten lyſten. 23. ein grüne Capp mit weiſſen blumen. 24. zwo grün ſammatin Kappen. 25. drey weyß

ſammatin und ein ſchwartze Kapp. 26. ein braun ſammatin/ und ein grün mit rothem eintrag mit guldinen Thieren und Blumen. 27. aber zwo ſchwartz Sammatin / und zwo grün Dammaſtin / und ein braune Carmoſine mit ſilbernen zeichen. 28. zwen blawe und zwen roht Dammaſtin. 29. ein blawer Sammatin mit blumen. 30. ein grün Dammaſtin mit guldinen Blumen ſehr ſchön gemacht. 31. zwo goldfarbe und ein ſchwartze ſamatin Kappen mit rohten blumen. 32. ein blawer und rohter Damaſt mit ſtreimen. 33. ſechs neue Damaſtin Kappen / ſo im jahr 1522. gemacht worden. 34. ſechs und zwentzig genandt Caplonen Chorkappen. 35. drey ſchöne gewirkte thücher im Chor aufzuhencken. 36. zwo weiß und blawe Damaſtin und ſeidin Decke / über der ſeligen Martyrer gräber / und aber 2. roht Daffatin / ſo auch darzu gehört. 37. zwo Burgundiſch Deckinen auf die Chor ſärck. 38. ein roht Damaſtin Decke/ auff St. Placidi grab. 39. ein weiß dammaſtin Decke auf unſer lieben Frauen Sarch im Chor. 40. fünf leynine Altar thücher / 2. möſchine becken: 2. groſſe möſchine Kertzenſtöck / und ſonſt nach 6. Hæc & id genus plura ordine *Bullingerus* noſter in Hiſt. reformatæ Præpoſituræ Tigurinæ enarravit. His deniceps oculorum pabulis periculoſis vel manifeſtæ Idololatriæ illici-

illicibus, vel ceremoniarum umbris carere Majores noſtri, Joſchiæ imitatione, maluerunt, quàm ipſo corpore, Chriſto, fide vera apprehenſo defraudari. Et ſanè, quorſum in N. Teſtamento, ubi in ſpiritu & veritate, citra typorum, typicorúmque veſtimentorum (qualia ſunt Levitarum) apparatum DEUS coli vult & adorari, tanta profuſio? Nonne & verbo DEI, & legibus etiam naturæ rectiùs convenerat, ut tot ſumtuoſa ſupellectilia in pauperum potiùs conferrentur ſolatium, quàm lapideorum, aut ligneorum monumentorum ornamentum? Debet religionis cultui ſacro ſuus conſtare honos, ſuúmque decus manere illibatum; neque tamen id ſtatim DEO placet, quod hominis eſt inventum. Nimis ſunt expreſſa Scripturæ documenta, quæ cultus divini rationem non ab humano ſuſpendunt arbitrio; ſed à ſola DEI voluntate: Offerre, DEI mandatum erat; At ne pecus optimum, niſi à DEO permiſſum, gratum fuiſſe, Saulis exemplum probat. Non noſtra; ſed DEI ſacra ſunt. *Solus ergo audiatur.*

Quintò, *Joſchias adductis omnibus Sacerdotibus è civitatibus Jehudæ, polluit excelſa, ubi adoleverant Sacerdotes iſti à Gebaho Beerſchebahhum uſque; deſtruxitque etiam excelſa portarum,*

tarum, etiam quod erat ad oſtium portæ Jehoſchuæ præfecti urbis, quod erat ad ſiniſtram cujusque intrantis portam civitatis: Sacerdotibus non permiſit, ut offerrent in altari Jehovæ Jeruſchalaimis; ſed tamen ut comederent azymos panes inter fratres ſuos, v. 8. 9. Fuit ergo, 1. Reformatio Joſiæ *univerſalis*. Omnia excelſa, ſacella extra Dei mandatũ recta polluit i. e. opinionẽ religionis ademit, vel quisquiliis, fœdis retrimentis, cadaveribus implevit, profãa loca illa eſſe voluit. *Kimchius*
שם אותו מקום טומאה להשליך שם נבלות
וכל טומאה להרחיק העז מלב העם *Poſuit ea receptaculum impuritatis, ut projiceret cadavera & varia immunda, ſicque è corde populi removeret Idololatriam. Vocem* טמא Lxx. *ἐμίανε*, *vulg.* contaminavit. Ita & cæteri, excepto *Arabe*, qui reddidit קלע *evulſit*. Honori ergo, qui excelſis aut Altaribus in excelſis habebatur, ſucceſſit irreverentia, profanatio, & ex adjectis retrimentis, fœtor, nauſea, &c. quod factum eſt à Gebaho, termino regni Judaici ſeptentrionali, 1. *Reg.* 15. 22. Beerſchebahhum uſq;, terminum Meridianum, *Judic.* 20. 1. Fuit & Majorum Reformatio univerſalis: Non in urbe tantùm; ſed & in agro publica authoritate recepta, ut ne pagus ſupereſſet in toto territorio Tigurino,

rino, qui aram, Excelſum, ſacellum retineret, cultibus Heterolatricis deſtinatum.

2. Non publica modò; ſed & *privata* Joſiæ Reformatio fuit. Habebat Jehoſchua urbis Præfectus penates ſuos; Idolum domeſticum, altare portatile, cujus, quia illud cæteris majus, ut *Kimchius* exiſtimat, fuit, expreſſa fit mentio. Ne illi quidem per Joſchiæ authoritatem locus relinquebatur. Idem Majorum ætate accidiſſe, & cum publicis ſimulachris, altaribus; privata etiam, cujusmodi circa Reformationis tempora fuiſſe plurima, vel ex Confeſſionalibus patet, cecidiſſe; in aprico eſt. *Vide ſup.* p. 131.

3. *Moderata* denique Joſiæ fuit Reformatio. Abdicabantur quidem muneribus ſuis, totaque poſteritas illorum Sacerdotum, qui è genere Aharonis erant; ſed peregrino cultu ſe contaminaverunt, *Ezech.* 44. 10. partes tamen ſuas, unde viverent, ex altaris commodis retinebant, prout aliis, בעלי מומין *legaliter pollutis*, munera non negabantur, offerre tamen iisdem non licebat. Noſtræ etiam Reformationis tempore moderate illi procedebant, qui negotium feliciſſimè

liciſſimè confectum vellent. Monachis, monialibus, ſacrificulis non igni ſtatim & aqua interdicebatur. Si clauſtrales vitam ſolitariam diutiùs cōtinuare conſtituiſſent, *panes comedere*, id eſt, certum illis redituum Canōem retinere publica authoritate, dum vel viverent, vel vitæ genus mutarent, concedebatur; modò ſacra non perturbarent. Id ipſum hinc inde in Monaſteriis & Collegiis factum, publicis, ſi hoc ageretur, decretis probari poſſet.

Sextò *quicquid uspiam erat ἑτερολατρείας, vel à Zidoniis, vel ab Ammonitis, vel Moabitis, aliisve Gentibus vicinis & remotis mutuatum; per Joſiam auferebatur.* Teſtatur enim ſacra Scriptura,

1. Quòd *polluerit Tophetum, quod eſt in valle filij Hinnomi, ne traduceret quisquam filium ſuum aut filiam ſuam per ignem Moleco*, v. 10. *Tophetum polluit*, id eſt, religione exuit, profanum reddidit; quòd *Syrus* & *Arabs* in everſione altarium factum oſtendunt: Uterque enim habet, & *evulſit*, evertit aras. Id quod ex traditione Hebræorum videtur petitum. R. *Schelomò Jarchi*, ad hunc locum: הנרה עשו שם בנין כדי להעביר בנו ובתו באש למולך והיה אש מכאן ואש מכאן והכומרים מעבירין אותו

אותו בין שני האשים *Fecerunt ibi ſtructuram, ut traducerent filios aut filias ſuas per ignem Molochi: Erat enim ignis hinc atque illinc: Atrati autem* (Sacerdotes) *traducebant talem, inter duos ignes.* Plenius *Kimchius*, cujus verba jam tranſtulimus in *Primit. Heidelberg.* pag. 91. Porrò, *Molecum* hunc fuiſſe Martem, cujus ſacra in ἀνθρωποθυσίᾳ, conſiſtebant; Ibidem diſtinctè oſtendimus pag. 397. Quamvis alii *impropriè* hæc verba, ad alienigarum conjugium, adeóque inceſtorum concubituum abolitionem referant.

2. *Abolevit equos illos, quos poſuerant Reges Jehudæ Soli, ab ingreſſu in domum Jehovæ, in domum Nathan Meleci aulici, quæ erat in ipſis ſuburbiis: Currus autem Solis combuſſit igni*, v. 11. Equi ergo erant eo ordinati, ut Heliolatræ bene manè orientem ſalutare & adorare poſſent Solem, quos abolevit, (LXX. κατέκαυσε; *combuſſit*; Syrus & Arabs *interfecit*, id eſt, interfici juſſit) Rex Joſias. De equis iſtis ita *Kimchius*: ובטל גם כן זה המעשה שהיו עושים מלכי יהודה שהיו עובדים לשמש ונתנו שם סוסים שהי' מוכנים לזאת העבודה שהיו רוכבים עליהם הולכים לקראתו ממקום שהיה מבוא בית הוה

Illud etiam abolevit יהוה עד לשכת נתן מלך *quod ſolenne erat factum Regibus Jehuda, Heliolatris: ubi ordinaverant equos, qui cultui illi erant deſtinati, quibus vecti procedebant in occurſum Solis, manè, ad ortum. Præcedebant autem in occurſum ejus in loco, ubi erat ingreſſus in domum Domini, ad conclave Nathanameleci.* Ipſa ergo etiam inſtrumenta, exercendæ Idololatriæ conſecrata, Joſias ſupereſſe noluit; ſed equos cum curribus, Solis cultui ſacris, abolevit. Hunc Solis cultum Judæos accepiſſe à Gentibus, Syriæ vicinis, oſtendit *Voſs.* de Idololat. l. II. c. 4. Alluſiſſe huc volunt *Jobum* c. 31. v. 26. 27. *Si vidi Solem*, (Heb. אור lucem) *quando ſplendebat, & lunam* (à qua) *precioſum abit: & ſeduxit ſe ſe in abſcondito cor meum; & oſculatum eſt manum meam, etiam hoc fuiſſet iniquitas judicata, quia abnegâſſem Deum deſuper:* Qui locus non modò vetuſtatem cultus Solis oſtendit; ſed etiam ritus ejus, quo Solem adorabant. manum oſculantes, diſertè exprimit. Unde & *Hieronymus* in Ezechiel. 8. v. 17. & Apol. 1. in Rufinum refert eundem locum ad ritum, quo Gentiles in *adorando dexteram ori admovebant*, de quo prolixius *Voſs.* l. c. pag. 319.

3. *Altaria, quæ erant ſuper tectum cœnaculi*

culi Achazi, quæ fecerant Reges Jehudæ: etiam altaria, quæ fecerat Menaſche in duobus atriis domus Jehovæ, deſtruxit Rex, quibus abruptis inde projecit pulverem eorum in torrentem Kidronis, v. 12. Omnia, ubique obvia, tam in Palatiis regiis, quàm Æde ſacra poſita diruit, Soli, Lunæ, Exercitui cœlorum ſacra altaria. Illud cumprimis altare, quod in tecto Achazi; erant autem Orientis tecta plana, non cacuminata; erigebatur, illuſtre fuiſſe oportet idque ex ritu colentium exercitum cælorum, *Jerem.* 19. 13. *Zeph.* 1. 5. cui tamen ne regium quidem, quo minus deſtrueretur, patrocinari potuit nomen.

4. *Item excelſa, quæ erant in conſpectu Jeruſchalaimorum, quæ erant ad dexteram montis corrumpentis, quæ ædificaverat Schelomo Rex Iſraëlis Haſchtoretæ, abominationi Zidoniorum, & Cemoſcho, abominationi Moabitarum, & Milcomo, abominationi Hhamonitarum polluit Rex; & confractis ſtatuis ac ſucciſis lucis earum; implevit loca earum oſſibus hominum*, v. 13. 14. Magna fuit pietas Aſæ, eximia Joſaphati, qui tamen Idololatriam radicitus evellere non poterant, eo forte contenti, quòd aræ Idolis Gentium conſecratæ, cultui iterum ſacro redderentur. Excelſa, altaria in locis excel-

ſis, ſacella montana in honore ſemper adhuc erant. Horrenda profectò Idololatria, quæ adeò omnia compita compleverat, ut etiam ad dextram montis oliveti ſtatua poneretur. Unde & qui הר המשחה *mons unctionis* appellari debebat; הר המשחית *Mons corrumpens* dicitur, nempe לגנאי מפני העז *Per contemtum, propter cultum Idololatricum:* Quæ quidem impietas in regno Iſraelitico obtinuit, Solomone vel jubente, vel ſaltem, quod R. *Levi* obſervat, connivente, & uxoribus ſuis permittente. Nomina autem, quæ ſequuntur Idolorum, craſſiſſimæ impietatis veſtigia ſunt; de quibus ſigillatim à nobis actum eſt in *Primit. Heidelbergenſ.* de *Aſteroth*, ſeu *Aſtarte*, vel *Aſchera:* p. 406. *Camoſcho*, ſive Saturno, p. 404. De *Molocho* ſeu *Milchamo* p. 309. Hæc omnia deſtructa, oſſibus defunctorum Idololatrarum repleta, adeòque profanata ſunt. Cætera, quæ de omnium Idolorum, altarium Idololatricorum ſtrage, in ſequentibus occurrunt, hac vice, ne commentaria ſcribamus, mittimus. Illud certum eſt, & heic Majores noſtros paria in plerisque facere fuiſſe paratos.

1. *Moleci* i. e. Martis victimas Helvetii Reformati per interdictum militiæ mercenariæ

cenariæ tum ſuſtulerunt. *Epiſtol. Apolog. Argent.* lit E ult. *Militare præterea exteris Principibus, aut hujus cauſa ullam accipere pecuniam, apud præcipuos Helveticorum pagos, quæ gens non credebatur ſine militia & externa pecunia poſſe vivere, jam annos aliquot capitale eſt, qua potiſſimùm cauſa, qui in ea gente filij pacis non ſunt, ab Evangelio tam pacifico abhorrent.* Vide etiam lit. H. 2.

II. Inſtrumenta omnia, apparatum Miſſaticum, ſtatuas, imagines ſimul & ſemel non minus, quàm Joſias, removere, rigidiſſimèq; omnia ad priſtinæ ſimplicitatis normam revocare conati ſunt, ampliſſimi Proceres Tigurini, ἀκρίβειαν illam, potiſſimùm ſolicitante Zvinglio, Vide *Tom.* VI. pag. 241. Nihil denique vel in Magnatum Palatiis, vel Templis publicis relictum erat, quod ſcandalo eſſe potuiſſet, aut poſteritati alimentum præbere ſuperſtitionis. Joſias, ne Solomonis quidem pepercit memoriæ; neque noſtros vel Imperatorum, vel Pontificum ſplendor occœcare poterat: Omnia; quibus revelati DEI verbi authoritas non conceſſit locum; migrare jubebantur, idque ſine tumultu, & ſtrepitu. Id quod maſculè contra Eraſmum in Zvinglio defenderun *Argentinenſes* aliquando Theologi. N*unt*

ſcribit (Eraſmus nempe) *Zvinglius quàm ſeditioſè rem gerit? Nunc, Zvinglius quantas turbas concitavit ob imagines? Nunc, quo tumultu exegit Divorum imagines? Profectò vaticinior fuit Eraſmo Zvinglius, quàm ut pati debuerit tam confeſſa ſibi de illo, præſertim amico, mendacia perſuaderi. Quid quæſo unquam egit hic ſeditioſè, quas turbas, quem tumultum concitavit propter imagines? A Senatu majore & minore, hoc eſt, à Diacoſiis Urbis Tigurinæ indictus primùm eſt conventus eruditorum, Convocatus Epiſcopus, & habita gravis ex Scripturis de imaginibus diſputatio, in qua cùm didiciſſent illi, DEUM ſuis voluiſſe, illic habere ſigna & imagines ubi coluntur, paulò poſt decreverunt Senatus conſulto, templis ſubmovendos, id quod & ipſi citra omnem tumultum, citra turbas curârunt, nec quicquam egit Zvinglius, quàm quod ut è ſuggeſtu, ita deinde in diſputatione, DEI verbum bona fide expoſuit. Hac eſt iſta Zvinglij ſeditioſa actio, hæ turbæ, hi tumultus. Apolog.* K. ult. Vide ſup. p. 165.

C. In *Conſequentibus* ſe in ipſo ſiſtit limine 1. *reformati Paſchatis celebratio: Tunc præcepit Rex toti populo dicendo: Celebrate Paſcha Jehova DEO veſtro, prout ſcriptum eſt in libro fœderis hujus; neque celebratum fuit ſimile Paſcha huic à diebus Judicum, qui judicârunt Iſraelem,*

Iſraelem, *aut ullis diebus Regum Iſraël, aut Regum Jehudæ*; v. 21. 22. Magnum intervallum! Ita ſemper doctrina de Sacramentis ſuas habuit eclipſes. Quæ præcedebant Paſchatis ſolennia, ſuos ferè admittebant defectus notorios, vel ratione loci, vel ſubjecti; quominus ad præſentis accederent feſti accurationem. De illo R. *Schelomo Iarchius*, de hoc *Kimchius*. Ita ille:

לא נעשה כפסח הזה ליי בירושלם. אבל משמלכו מלכי ישראל ומלכי יהודה לא עשו פסח כל ישראל בירושלים לפי שנחלקה המלכות לשנים מירבעם והיו הולכים לעגל שבביתל ובדן עד עכשו שגלו עשרת השבטים והחזירן ירמיהו ומלך עליהם יאשיהו ובאו כלם לירושלם *Non factum eſt Paſcha huic ſimile, Domino Hieroſolymis: verùm, ex quo (diviſim) regnârunt Reges Iſraël, & Reges Jehuda, omnes Iſraëlitæ Paſcha Hieroſolymis non agitârunt, propterea quòd regnum in duo divideretur à tempore Jeroboami, qui proficiſcebatur ad vitulum, qui in Bethel & Dan erat, uſque dum migrarent X. tribus, quibus per Jeremiam reſtitutis imperavit Joſchias, & venerunt ita omnes Hieroſolyma. Hic verò*

ומה שאמר, כי לא נעשה כפסח הזה שהיו כל

Quid 'וגו כל ישראל בלב אחד לעבוד את *vero eſt, quòd dicit*, non factum eſſe Paſcha huic ſimile? *Nempe, quòd omnes Iſraelitæ ita parati eſſent uno corde ſervire Domino.* Utroque ergo reſpectu primas deberi exiſtimo huic Joſchiæ Paſchati, primò ob confluxum populi; ſecundò, ob Reformationem, quæ perfectior fuit, quàm ſub ullo alio rege, adeò, ut minutiſſimæ ferè ſuperſtitionis reliquiæ detergerentur, & ad legem DEI omnia repurgarentur. Et ut non ſine omine, aut Numine reformatæ doctrinæ Sacramentariæ primus in Joſia proponitur fructus, legitima Paſchatis celebratio: Ita & ſuperiori Seculo idem eveniſſe obſervamus. Noſtræ etiam Reformationis tempore, Paſcha celebratum, quale multis retrò Seculis ſperatum quidem; ſed impetratum non fuit. Reſtitutio Cœnæ Dominicæ veri N. T. Paſchatis, inter prima etiam fuit feliciter peractæ Reformationis χαριστήρια. Et ut caput aliud doctrinæ non eſt, quod Papatui univerſo gravius infiixerit vulnus, ita à vero non abludemus, ſi fateamur ingenuè, vix multis ante Seculis Paſcha noſtro ſimile fuiſſe agitatum. Sive enim ſimplicitatem ſpectemus apparatus, quo cum primis Deus in N. T. delectatur, ſive genuinum

inum verborũ inſtitutionis ſenſum, ſive devotam com̃unicantium præſentiá, nihil eſt, quod non ὑπεροχὴν nobis aliquam largiatur.

2 Lege DEI, verbo Jehovæ, luce cœleſti reſtituto, Dæmonum ludibria, hominum deliria, cæcæ mentium noctes cedere utrobique debuerent: Quemadmodum *Pythones*, *ariolos*, *& Teraphim* (imagines) *ac ſtercoreos Deos*, (ita ſtatuæ & ſimulachra appellantur) *& omnes abominationes, quæ conſpiciebantur in terra Jehudæ & Jeruſchalaimis, ſuſtulit Joſchias, ut præſtaret verba legis ſcripta in libro, quem invenerat Chilkija Sacerdos, in domo Iehovæ:* 2. Reg. 23. v. 24. Ita ſuperiori Seculo, Magicarum conſecrationum, imaginum, Idolorum DEO abominabilium, ſponte ſecutum exilium, quòd juxta *D*EI verbum, ſubſiſtere ampliùs illa non poſſent.

3. Ita cultus ſub Joſchia fuit repurgatus, ut tamen *propter irritamenta, quibus ad iram fuit provocatus Iehova, Dominus à furore ſuo in Iehudam non fuerit reverſus*; v. 26. Et quamvis Joſchiæ ſimilis non fuerit Rex, qui ita reverteretur ad Jehovam ex toto corde ſuo; v. 25. in prælio tamen contra Pharaonem Neco, Ægypti Regem ſuccubuit & occubuit, v. 29. Eadem ratione Majores noſtri infelici ad Cappel-

las pugna, exemplo ſuo probarunt, etſi gratiâ tum divinâ animæ fuerit conſultum; non tamen propterea vel impune licuiſſe peccare, vel hominum viribus Evangelium propagare, vel cauſæ bonitatem ex proſpero rerum externarum eventu aſtimare, vel denique noſtris armis, equitibus aut copiis, ſalutem Zionis promovere: Corporum, fortunarum jacturam, cum veritate ſubſiſtere poſſe. Et ut Joſchiæ promiſſum fuit, *quòd, in pace abiturus, non eſſe viſurus futura mala*, 2. Reg. 21. 20. qui tamen hoſtium violenta occubuit manu: Ita & fortiſſimi Majores inter fulmina tormentorum, ſtricturas enſium, ipſos mortis dolores, certi eſſe poterant, non, quod hoſtes Evangelii ubiq; ſperaverât, mala denuo priſtinæ ſervitutis eſſe metuenda: Deum cauſæ ſuæ, contra omnium exiſtimationem, adfuturum. Id quod & ipſe Reformator proximè ante conflictum, quem facilè præviderat, monuit, & poſt acceptam cladem Vir inter Pontificios magnus, *Theologus Venetus*, libenter faſſus eſt, ceu diximus *Tom.* VI. p. 182. Deſinant ergo οἱ ἐπιχαιρέκακοι nobis ſolis exprobare, quòd in Joſia, aliisque, vitium non eſſe, aut malæ cauſæ indicium, vel obliquis vident oculis.

V. *Cla-*

V. Clara ſatis & perſpicua eſſe Paral lela inter utramque Veteris & Nov. Teſt. à nobis exempli loco poſitam Reformationem, oſtendimus: Si durior illa videatur, non noſtro imputari debet calculo, ſed illorum, qui tam luculenti Paralleliſmi præbuerunt materiam, genio.

a. Ut ingenuitati, quæ fidei Hiſtoricæ anima eſt, litaremus, eorum hactenus ferè, qui rebus vel adfuerunt, vel præfuerunt, uti placuit verbis. Et ut ubique regnare illa debet, ita in ſacris & Eccleſiaſticis planè imperium obtineat, neceſſe eſt. Eandem in parallelis hiſce probare conſtituimus. Si durum videatur, Chriſtianorum cultum, cultûs apparatum pari loco haberi cum Veteris Teſtamenti Judæis, aut Iſraelitis Idololatris, Chriſtianos, N. T. & hæreditatis feudatarios, non noſtra culpa eſt: Neque enim alios exagitandi, ſed nos, & noſtros defendendi ſtudio, in hanc arenam deſcendimus.

Dura videatur I. *Comparatio utriuſque Idololatriæ in genere:* Quid verò hanc impediat, aut quid obſtet, quominus de utraque cum *Ieſaja* exclamare poſſimus: *Formatores ſculptilis omnes ſunt rei inanis formatores; & deſiderabilia eorum non poſſunt prodeſſe; ac teſtes iſtorum ſunt ipſa; non vident,*

las pugna, exemplo ſuo probârunt, etſi gratiâ tum divinâ animæ fuerit conſultum; non tamen propterea vel impune licuiſſe peccare, vel hominum viribus Evangelium propagare, vel cauſæ bonitatem ex proſpero rerum externarum eventu æſtimare, vel denique noſtris armis, equitibus aut copiis, ſalutem Zionis promovere: Corporum, fortunarum jacturam, cum veritate ſubſiſtere poſſe. Et ut Joſchiæ promiſſum fuit, *quòd, in pace abiturus, non eſſe viſurus futura mala*, 2. Reg. 21. 20. qui tamen hoſtium violenta occubuit manu: Ita & fortiſſimi Majores inter fulmina tormentorum, ſtricturas enſium, ipſos mortis dolores, certi eſſe poterant, non, quod hoſtes Evangelii ubiq; ſperaverât, mala denuo priſtinæ ſervitutis eſſe metuenda: Deum cauſæ ſuæ, contra omnium exiſtimationem, adſuturum. Id quod & ipſe Reformator proximè ante conflictum, quem facilè præviderat, monuit, & poſt acceptam cladem Vir inter Pontificios magnus, *Theologus Venetus*, libenter faſſus eſt, ceu diximus *Tom.* VI. p. 182. Deſinant ergo οἱ ἐπιχαιρέκακοι nobis ſolis exprobare, quòd in Joſia, aliisque, vitium non eſſe, aut malæ cauſæ indicium, vel obliquis vident oculis.

V. *Cla-*

V. Clara ſatis & perſpicua eſſe Parallela inter utramque Veteris & Nov. Teſt. à nobis exempli loco poſitam Reformationem, oſtendimus: Si durior illa videatur, non noſtro imputari debet calculo, ſed illorum, qui tam luculenti Paralleliſmi puæbuerunt materiam, genio.

a. Ut ingenuitati, quæ fidei Hiſtoricæ anima eſt, litaremus, eorum hactenus ferè, qui rebus vel adfuerunt, vel præfuerunt, uti placuit verbis. Et ut ubique regnare illa debet, ita in ſacris & Eccleſiaſticis planè imperium obtineat, neceſſe eſt. Eandem in parallelis hiſce probare conſtituimus. Si durum videatur, Chriſtianorum cultum, cultûs apparatum pari loco haberi cum Veteris Teſtamenti Judæis, aut Iſraelitis Idololatris, Chriſtianos, N. T. & hæreditatis feudatarios, non noſtra culpa eſt: Neque enim alios exagitandi, ſed nos, & noſtros defendendi ſtudio, in hanc arenam deſcendimus.

Dura videatur I. *Comparatio utriusque Idololatriæ in genere:* Quid verò hanc impediat, aut quid obſtet, quominus de utraque cum *Ieſaja* exclamare poſſimus: *Formatores ſculptilis omnes ſunt rei inanis formatores; & deſiderabilia eorum non poſſunt prodeſſe; ac teſtes iſtorum ſunt ipſa; non vident,*

neque cognoſcunt, ut erubeſcant. Qui format Deum fortem, & ſculptile fundit; ad nullam utilitatem fundit: En omnes ſe conſociantes ei erubeſcent, & fabri ipſi magis, quàm homines ulli; congregent ſe omnes, conſiſtant, pavebunt, erubeſcent una. Faber ferrarius cum norma & operatur prunis, & malleis format illud, cum operatur illud brachio robuſto ſuo, etiam eſurit, & nullis eſt viribus: non bibens aquam defatiſcitur. Faber lignarius extendit regulam, delineat ipſum amuſſi, aptat illud in angulos ſuos, aut circino format illud: denique facit illud ad ſtructuram viri, ſecundum ornatum humanum, ut deſideat domi: Cedendo ſibi cedros, cùm ſumſit cupreſſum & robur, aut quæ fortificat ſe inter arbores ſylvæ, aut cujus plantaverit ſurculum, & pluvia educaverit: Tunc eſt homini ad comburendum, qui ſumit ex eis ut caleſiat, etiam accendit furnum, ut coquat panem; etiam operatur Deum fortem: cui incurvat ſe, aptans ipſam in ſculptile, ante quod procumbit. Partem ejus exuſſit igni, ad partem ejus carnis comedit, aſſat aſſum & ſatiatur: etiam caleſit, dicitque: Euge, convalui, vidi ignem: Reſiduum autem ejus in Deum *fortem aptat, exſculpendo illud, procumbit coram eo, incurvátque ſe, & deprecatur ipſum, dicens: Eripe me, nam DEUS fortis meus es. Non nôrunt.*

neque animadvertunt; *illud obducere oculis ipſorum ne videant, & corda ipſorum, ne intelligant*; Jeſ. 44. *v*. 4.—14. Nonne utrinque ratione cauſæ *efficientis* inſtrumentalis *activa*, formatores habemus ſculptilium, ſtatuarios, fuſores: *paſſiva*, normam, prunas, malleum, amuſſim? Ratione *materiæ*, metalla, ligna, quorum altera pars aræ, altera foco conſecratur? *Finis*, adorationem non *terminativam* ad truncum, ſtipitem, aurum, argentum; ſed *ſymbolicam*: Terminativè, ad Deum fortem conceptam. *Duo* enim apprimè hic ſunt notanda: *Alterum*, ne Judæos quidem, craſſiſſimorum Idololatrarum æmulos, adeò ſtupidos, aut infrunitos haberi voluiſſe, ut brutas & mutas compellarent ſtatuas. Nam & illi, Gentium exemplo, imagines eas, veluti laicorum doctores, & Mediatores, quarum contemplatione ſe faciliùs ſupremum in cœlis Numen comprehenſuros ſperabant, paulatim invexerant. Hanc enim Veterum Hebræorum, cæterorúmque Orientalium mentem fuiſſe, diſertis eorum verbis alibi oſtendimus: Vid. *Miſcell*. p. 200. &c.

Alterum, Imagines, quas εἴδωλα Græcè voces, ipſo Spiritu ſancto teſte, non præbere conſpicillum ad intuendum DEUM; ſed

ed in animis hominum quoddam veluti rectorium & velum eſſe ad occœcandos Idololatras; nec proinde *Doctores*, ſed ſeductores laicorum eſſe. Ne ergo miremur, ſi vel hodie ſint, qui, etſi turpitudinem Idololatriæ nôrint, vel agnoſcant, non tamen ejus apud ſe reatum deprehendant. Altioris hæc ſunt indaginis, cur, qui Idololatræ haberi nolunt, ægrè tamen ab Idololatria (quàm diu Jeſajæ querenti, ac miſeram eorum ſortem deploranti, non ſatis fecerint) ſe purgare poterunt. Non vidit Jeſajas, quâ ratione; ſalva ſcientia & prudentia, integro judicio; dicere homo potuerit: *Partem materiæ exuſſi igne, etiámq; coxi ad prunas iſtius panem, aſſavi carnẽ, quam comedo; partem verò religioni conſecravi, ante id quod provenit ex arbore procubiturus*, v. 14. & nos vel moniti hîc cæcutiamus, vel Jeſajæ mentem pervertamus?

Nec obſtat: *Iudæos Baali &c. ſua ſculptilia deſtinâſſe: Chriſtianos Deo vivo.* Quantò enim major in humanitùs ficto cultu honoris eſt opinio, tantò ad Deum ipſũ manifeſtior ἀδικία redundat. De *vero DEO*, quem ex creationis operibus cognoſcere poterant etiam Gentiles, intelligendus Apoſtolus, quando Romanos ſuos monet, eo ipſo graviſſimè peccâſſe Gentes, quòd *gloriam incorrupti-*

corruptibilis (adeóque veri DEI, mutatione non eſſentiali, ſed repræſentatione ſymbolica) *mutârunt in efformatam imaginem mortalis hominis, & volucrium, & quadrupedum, & reptilium*; quod aliud nihil erat, *quàm veritatem mutare in mendacium, & colere ac ſervire rebus creatis, præterito Creatore, qui eſt benedictus in ſecula, Amen.* Rom. 1. v. 23. & 25.

II. Durum videatur; *Baalem, Belum* Babyloniorum, &c. *Aſcheram*, ſive Dianam, vel Deo, *vel beatæ Mariæ Virgini, vel aliis Sanctis conferri.* Conferuntur, non ratione vel eſſentiæ, vel intrinſecæ dignitatis; ſed cultus & adorationis pariter ſuperſtitioſæ. Quo ſenſu non noſtra; ſed ipſorum Pontificiorum hæc comparatio eſt. Et de *Baale* quidem (quo nomine Judæi ſupremum in cœlis Numen intellexerunt, *Dominum omnium*) diſertè ſatis *Ribera* in c. 2. Hoſeæ: *Baal*, inquit, *nomen certi cujusdam Idoli nempe Bel fuit ita dictus antiquitus. Venit autem uſu, ut à diverſis locis, ubi Templis erectis colebatur, diverſa nomina haberet, ſicut Beatiſſima Virgo apud Chriſtianos nunc Lauretana invocatur, nunc à Monte ferrato, nunc ab Annelupi, nunc à rupe Gallica nomen habet.* De *Aſchera* vero, quæ & Domina, & Regina cœli, à ſuperſtitioſis Babyloniis &

niis & Judæis appellabatur, ita veteres Idololatræ apud Jeremiam : *Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audimus ex te ; ſed facientes faciemus omne verbum, quod egredietur de ore noſtro, ut ſacrificemus reginæ cœli, & libemus ei libamina, ſicut fecimus nos & patres noſtri, & Principes noſtri, in urbibus Juda, & in plateis Hieruſalem, & ſaturati ſumus panibus, & benè* (NB.) *erat nobis, malúmque non vidimus. Ex eo autem tempore quo ceſſavimus ſacrificare reginæ cœli, & libare libamina, indigemus omnibus, & gladio ac fame conſumti ſumus: Cùm autem nos adolemus rebus cœleſtibus, & libamus eis libamina, an abſque præſtantibus Viris noſtris facimus illis lucunculos, terriculorum cultum exhibendo eis, & libanda eis libamina:* Jerem. 44. v. 16.—20. Eximius locus, qui indolem & ingenium Idololatrarum ad oculum depingit. Primò, qui ſpontè ſibi fingunt numina, temerè & præfractè verbi DEI authoritatem rejiciunt, *v.* 16. Animi deinde ſui placita pro oraculis & cynoſura habent, *v.* 17. Ad Majorum Principum, &c. provocant exemplum, pluriſque illud faciunt, quàm expreſſum Dei mandatum; b. Inſuper ab effectis incertis, dubiis, beneficiis communibus, quibus, DEUS omnes

omnes ſuas creaturas afficit, ſuperſtitio-
ni ſuæ colorem quærunt. Bene hactenus
ſibi, quamdiu libâſſent reginæ cœlorum,
res ſucceſſiſſe, remiſſioribus malè: Ad
exemplum denique magnatum ſumma ar-
gumentorum vis redit, quorum ſplen-
dore tota facilè plebis turba ad eundem
cultum attrahatur. *Ita Veteres apud Jere-
miam.* An vel verbum, vel apex hic oc-
currat, quem ſubſequentes poſtea Hete-
rolatræ non fecerint ſuum? Quid, quòd in-
ter Chriſtianos paulatim extitere, qui hunc
locum ad B. Mariam Virginem detorſe-
rint? Id quod tum ex *Epiphanio* contra
Collyridianos patet, tum ex *Jacobi de Vo-
ragin.* Sermonib. aureis, Serm. 1. fol.
6. l. R. Sermone, qui incipit: *Regina cœli
eſt Virgo Maria: Unde illud, quod vana mu-
lieres dixerunt de Luna, nos exponamus de
iſta regina*, Hierem. 44. Sacrificavimus
reginæ cœli, & libavimus ei libamina, &
fecimus ei placentas, & tunc ſaturati ſu-
mus panibus, & bene nobis erat, ma-
lumque non vidimus. Ex eo autem tem-
pore, quo ceſſavimus ſacrificare reginæ
cœli, & libare ei libamina, indigemus
omnibus, & gladio & fame conſumti
ſumus. *Debemus quidem reginæ noſtræ ſa-
crificare corpora noſtra per mortificationem, &
libare*

libare ei corda liquida, per quandam lachrymoſam compaſſionem; & offerre ſibi placentas, hoc eſt, conſcientias mundas, & tunc ab ipſa ſaturabimur pane i. c. *interna refectione, nec videbimus malum pœna æterna, qui acquirimus bonum gratia & gloriæ. Ne quid deeſſet* (inquit *Rivet.* Apol. pro B. Virgin. Mar. l. II. p. 210.) *addere debuit: Quemadmodum olim Idololatra in Luna ſimilitudinem formabant libas ſeu placentas, illásque religionis gratia vel comedebant* (πίτυρα fuiſſe exiſtimat *Selden Syntag.* de *Diis* Syr. l. 11. c. 7. p. 312. vel θυλήματα potius priſcorum, id eſt, libamina, melle ſeu vino & farina confecta, ſeu ſalſas molas) *vel adorabant; ſic nos etiam in Miſſis in honorem Virginis celebrandis, formamus cruſtula ex ſimila, & in iis Virginis figuram exprimimus, quæ poſtea adoramus & comedimus. Nemo enim eſt, qui neſciat, in oblatis illis, quas conſecrant, imaginem ſæpe expreſſam videri.*

III. Durum ſit, *texturas, vela, vaſa, apparatum & ornatum Eccleſiaſticum, ipſum etiam externum cultum, DEO aut Sanctis convenientem, eadem collocari ſede, cum ſupellectilibus Idololatricis veterum Gentilium. Non urget*; inquit Joh. Baptiſta Caſal. de Veterib. ſacris Chriſtianorum, p. 229. *quod obiiciunt Sectarii, arguentes de Idololatria Catholicos, utpote eorundem*

dem ritus ab Ethnicis proceſſerint; quibus reſpondere ſat erit, quòd S. Georgius M. ſcripſit Melito Abbati, in Regiſt. Epiſt. 71. lib. 9. & S. Hieron. contra Vigilantium T. II. c. 3. *his verbis*: Et quicunque accendunt cereos, ſecundum fidem ſuam habent mercedem, dicente Apoſtolo: Unus quisque in ſenſu ſuo abundet. Idololatras appellas hujusmodi homines? Non diffiteor, omnes nos, qui in Chriſto credimus, de Idololatriæ errore veniſſe, non enim naſcimur; ſed renaſcimur Chriſtiani, & quia, quando colebamus Idola, nunc DEUM colere non debemus, ne ſimili eum videamur cum Idolis honore venerari? Illud fiebat Idolis, & idcirco deteſtandum eſt; & hoc fit Martyribus, idcirco recipiendum eſt. *Hæc ille.* De mente Hieronymi, & ſententia Vigilantii, in ſpecie, ſuo loco, σὺν Θεῷ erit dicendum. Noſtratium mens aut ſententia nunquam fuit, quaſi ſimpliciter, quod Gentiliſmus olim recepit, Chriſtianiſmus debuiſſet reſpuere. Habuerunt illi Templa? habemus & nos. Habuerunt feſta, habemus & nos. Habuerunt κοινὰς de Deo & rebus divinis notiones; habemus & nos. In his, in quibus gratia revelata voluntatis nos non diſtinguit, non ſumus ſcrupuloſi. Illud verò quæritur; an, quod

O in Gen-

in Gentibus olim DEUS damnavit, rejecit, proſcripſit, à Chriſtianis retineri hodie poſſit & defendi? At ſacrificia, ſuffitus, aliásque externi cultus religioſi ſpecies in creaturas transferre, imagines colere, DEUS graviſſimè olim prohibuit: Quo ergo iis colore patrocinemur? Veteres, Dianæ domunculas, ſacella textilia parabant: Parant & Chriſtiani, Sanctis quidem ſæpe; ſed non Diis. Veteres reginæ cœlorum libârunt; libant & Chriſtiani. Oſtendant ergo, quo jure ipſi laudem mereantur in iis cultûs ſpeciebus, quæ retentæ olim ſummum conciliârunt probrum? Oſtendant diſparitatis rationem. *Illud*, inquiunt, *fiebat Idolis, hoc Martyribus.* Quid ſi, eo ipſo nomine & Martyres fiant Idola; ſi eodem, quo olim apud Veteres Heroes Gentium, afficiuntur cultu? Fruſtra enim Theologia Pontificia, Numina Veterum, ficta tantùm fuiſſe nomina exiſtimat, Aliter Orientales, Sabæos etiam & Arabes ſenſiſſe, jam aliquoties oſtendimus; & qui de origine Idololatriæ ſcripſit Batricides in Annalib. ſuis p. 49. 58. non fictorum aut nudorum nominum; ſed defunctorum ἀποθέωσιν nobis oſtendit. Sol, Luna, reliqua aſtra, non ſunt οὐδὲν, planè nihil: Nec ex ordinatione DEI Crea-

Creatoris,ſed hominun ſuperſtitione ſunt Idola. Tum autem demum Idola conſtituunturCreaturæ,cùm ſupràconditionem evectæ, Creatoris loco habentur. Quando ergo, ubi Deus ſolus voluit adorari, ubi ſuum honorem nulli communicare conſtituit; proruperunt, qui adorationem, honorem cultus in creaturas; Veteres in exercitum cœli ἀστροειδῆ; recentiores in beatam Virginem Mariam, ſanctos, ſan, ctas tranſtulerunt, &c. manifeſtæ, Idololatriæ reatus emerſit. Nec refert, utrùm in Baalem, Aſcheram, Judæorum, an Chriſtianorum Sanctos & Sanctas tranſeat: Nihilque exceptionis ſupererit apud eum, qui utrumque pariter, omnémque adeò עבודה זרה ἑτερολατρείαν prohibuit. Imò, ut, quò quis vel Regi propior, vel ſanguine alii junctior, gravius peccat, qui vel in illum, vel hunc perfidus eſt, aut injurius; ita gravius, dubio procul, illorum eſſet peccatum, qui, cùm *Deo* ob eximia gratiæ acceptæ bona & dona, gratiſſimi eſſe debuiſſent, ingratitudinis ſibi turpis adſpergerent fuliginem. eum admittendo cultum in terris, qui ſoli debetur *DEO* in cœlis. Herodes paraſitorum non impune tulit acclamationes; *Act.* 12. v. 23. cùm tamen Tyrii eſſent & Sidonii, à

quibus proficiſcebantur. Quam alii de voluntate Dei certiores ſuſtinuiſſent pœnam? Nam & hic locum habet illud Servatoris; *qui voluntatem Domini nôrunt, neque tamen eam expediunt, multiplicia ſibi accerſent verbera.* Baalitæ, aliique Gentium Sacerdotes, extraneo igni, vitæ licentia, domi nata & alta ſuperſtitione; DEO ita permittente; diu diuque peccârunt: At Aharonis filii vel ſemel extraneum ignem afferentes, morte temeritatem luerunt. Omnino, non ſolet Deus in illis, quos præ aliis ſuis mactat beneficiis, tantam ferre vel prævaricationem, vel confuſionem, ut neſciant, quid debeatur DEO; quid creaturæ. Zelotes eſt DEUS, non proinde ſibi ſoli deſponſatos, ſpiritualis fornicationis, id eſt, cujuscunque Heterolatriæ, alieni cultus, vult eſſe reos. Reliquas Gentes εἴασεν πορεύεσθαι ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν, Act. c. 14. v. 16. Neque enim illas in gentem ſuam, aut peculium, ſuum dilectum deſtinavit. At in populo ſuo, Idololatriam ne tolerare quidem poterat. Abſolonis tantò gravius fuit ſcelus, cùm ejecto Patre ipſe ſedem occuparet regiam, quantò pluribus naturæ nexibus Patri Davidi fuit obſtrictus. Luciferi è cœlo deturbati pœna tantò fuit

juſtior,

juſtior, quanto affectatio honoris divini ab ipſo, in quem divina Majeſtas tam larga manu ſua contulit dona, minùs debebat expectari. Sive ergo Angelus in cœlo, cum Lucifero, ſive homo in terris, ſive quæcunque creatura alia, honores admittit divinos, ſoli DEO debitos, & Idolum facit, & cultores ſuos, manifeſtos Idololatras. Neque enim Idola naturâ ſunt, ſed malitiâ hominum conſtituuntur. Qui ſtatuam; quæ Romæ jam eſt, ex Jove facta Petrus; cultu proſequitur, lege divina prohibito, & Idololatris conſueto, Idololatriæ ſcelus declinare non poteſt, ſive Gentilis id præſtet Jovi; ſive Chriſtianus Petro. Atque hæc quidem hactenus de Parallelismo inter Reformationem Joſchiæ, & Majorum noſtrorum.

IV. Ordine & ſuccinctè indicavimus, Reformatores noſtros; Zvinglium cumprimis; non ſponte cucurriſſe, nec niſi vocatos ad tantum opus eos acceſſiſſe: *Vocatos* in cœlo & in terra; *Vocatos generaliter, ſpecialiter, & ſpecialiſſimè:* Paucis nunc, idem aliorum de Reformatoribus fuiſſe judicium, ἐπιμέτρου ὁδὸν, palàm faciamus.

Diutius paulò huic tractationi immorati fuimus, quòd neceſſitas rei idipſum flagitaret. Etſi verò publicorum actorum fide omnia conſtent, operæ pretium tamen erit; ſi & aliorum acceſſerit calculus. Hoc enim de vocatione caput ex primariis haberi debet. Non eſt miniſtrorum ſponte aut *temerè*, nulla prævia vocatione, currere, *Rom.* 10. 15. Nec ullius, ad miniſterium capeſſendum accedere, niſi vocatus ille ſit à Deo, *Heb.* 5. v. 4. Habuiſſe autem Zvinglium vocationem à DEO, cujus unius honori litavit, cujus unius vocem audiri voluit; ſatis ſupérque demonſtravimus. *Divina* enim fuit, tum ratione cauſæ efficientis, tum materialis, tum denique finalis. *Illam* ſuperiori oſtendimus *Tom.* VI. p. 171. De *iſta* & *hac* ſuis locis, bono eum DEO, operoſius loquemur, *ἐντέχνως*, inductione argumentorum. Hac verò vice *ἀτέχνως* ituri per teſtimonia, *συλλήβδην* indicabimus, vel doctiſſimos quosque de vocatione Reformatoris Zvinglii divina non aliter ſenſiſſe. Unde tot inſignia, quòd nihil contra Scripturam, nihil contra veritatem docuerit, teſtimonia. *Quid dicit Zvinglius, quod non ſit Evangelicum?* Ipſe jam a. Ch. 1520. quæſivit Myconius. Et eodem anno Caſpar. Hedio:

Cave putes, me quicquam tui malè conſulere, aut quod ſuſpicer, te quicquam dicere præter Scripturæ authoritatem & rationem: Anno verò 1522. Myconius iterum. *Quod hactenus divinarum literarum es uſus clypeo, invictus perdurâſti non uno prælio, non duobus ſed tribus, & quartum jam oſtium pulſat: Nec finem video, etiamſi hoc perviceris. Utere igitur his tam fortibus, tam adamantinis armis ut hactenus, ut videamus, quàm Chriſtus ad ſua tuenda nullius alterius indigeat, præter verbum ſuum. Non credere poteris, quantum pectoris, addat iſthæc res omnibus, qui Chrſto ſe mancipaverunt. Is permaneas, qui es in Chriſto Jeſu.* Huc Oecolampadii, de diſputatione Tigurina pro aſſerenda veritate, facit Epiſtola: *Narraverunt mihi fratres, dulciſſime Zvingli, diſputationis veſtræ totam Hiſtoriam, & iterum gratulandi materiam nactus ſum: Evenit ut ſperabam; neque certior ulla mihi ſpes fuit. Sciebam, Chriſtum cauſam ſuam non derelicturum. Prope eſt omnibus in veritate ſe ſe invocantibus. Cæterùm, quòd ego non comparuerim, opinor, non opus eſſe alia excuſatione, quàm non ſatis opportunè literas tuas redditas. Nam de negotiis, & hyemis ſævitia non admodum conquerebar. Verùm, etiamſi affuiſſem, ut audio, tam inermes prodierunt Adverſarii, ut prærepta tibi ſit robur,*

viresque

viréſque tuas experiendi. At, quid non imbelle & languidum, quod veritati ſe ſe opponit? Quam quia tu ſemel defenſandam ſuſcepiſti, certiſſimum habes, quod & te tuebitur, ſævientibus etiam omnibus inferi portis. Ita autem *cœli* favebant Zvinglii vocationi, quæ ad gloriam cœleſtis Patris vocantis tota tendebat, ut terra ubique vocationi applauſerit. Si *regiones* ſpectes, totam fermè Tom. VI. ſtitimus Europam, Zvinglii opem implorantem, ejúsque veluti Apoſtolici Eccleſiarum Curatoris auxilium ſolicitantem. Unde à magnis ei viris, *Epiſcopi* Eccleſiarum Reformatarum, non tam gubernationis, quàm inſtitutionis reſpectu, fuit tributum axioma. *Capito* 1529. *Fac, quod ſoles, ut modis omnibus perſpicacem omnium Eccleſiarum Epiſcopum te præbeas.* Buceri calculum habes Tom. VII. p. 413. Si *ordines*, ſtatus, conditiones hominum conſideres, catervatim ſe offerunt, qui meliorem à Zvinglio Eccleſiæ ſtatum expectârunt. Non *Cardinales* deerant, qui ſuffragium ſuum Zvinglii conatibus denegarent. *Amat te Cardinalis* (ita Hedio 1519. ad Zvinglium) *& ſinceriter amat multis nominibus, in hoc maximè, quòd Evangelicus es, quòd audes auriculas teneras mordaci radere vero. Nominavit te in præſentia-*

rum non ſine magnifico laudis praconio. Inquit inter confabulandum: Monachus ille iniquo fert animo, quòd Concionator noſter Doctores Scholaſticos ſpinas vocat. Hinc illa tragœdia, hic tumultus. Tu, optime Vir, quieto animo vive, nihil reveritus impudentem Monachum. Eruditiſſimi quique ἐργοδιῶκται erunt ſatis ſtrenui. Anno 1525. Eraſmus Zvinglium in faciem quaſi laudavit, *quòd ſciret eum Evangelij gloria unicè favere.* Ejusdem anni, votum eſt Eraſmianum, ad Zvinglium: *Benè vale, mi Zvingli, & rem Evangelicam prudenter & fortiter gere.* Inter eos, qui, voto obſtricti, *Monaſticas* ſequebantur regulas, Abbates erant, Abbatiſſæ, Conventuales, qui tempus liberationis inſtare impensè ſibi gratulati, cominus & eminus Zvinglium urgebant, ut opus cœptum perficeret, ſervituti intolerabili finem imponeret, Chriſtianam libertatem reſtitueret. De *Gerolzeggio* ſupra actum eſt. *Fabarienſis* Præſul, Johannes Jacobùs, amiciſſimis ad Zvinglium, quem *Virum Evangelicum, doctorem verè Evangelicum* appellavit, teſtatus eſt literis, ſibi Reformatoris conatus non improbari. Inferiores etiam Conventuales, rem ſeriò egiſſe, vel uno oſtendamus exemplo. Erat Baſileæ, in Carthuſianorum celebri ſatis clau-

O 5 ſtro,

ſtro, F. *Georgius Pontanus* (alius, dubio procul, à Georgio Pontano, Electoris Saxoniæ Cancellario) qui famâ Zvinglii excitatus ad eum veluti Medicum recurrit, humanarúmque traditionum & conſtitutionum jugo alligatus liberari petiit Fidem ferè ſuperarent, niſi ipſius ad manum Pontani eſſent verba, quam lamentabiliter ſuam clauſtrales deplorârint miſeriam, ſtatúmque corruptum. Audeat ergo; quod per experientiam longam edoctus certiſſimè poteſt, Carthuſianus; ſuum tangere ulcus, & Zvinglio, à quo medicinam expectabat, retegere. Epiſtola Nicodemiani Phariſæi; ut inſcriptio habet, talis eſt: *In perpetuum ſalve, præco veritatis altiſſimæ:* Benedictus DEUS & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, cui juxta copioſam ſuam miſeriam complacuit per te, dulcis Frater Huldryche, quàm plurimas animas, quæ dudum in tenebris ambulabant, Evangelio ejusdem Filii ſui ad lucem veritatis reducere, & ad ſemitas æquitatis, per aſperas vias impiæ converſationis prius oberrantes, miſericorditer revocare. Inter quas & animulam hanc miſeram, quam Satanas alligavit, nedum annis decem & octo, verùm plusquàm triginta & octo poſt te, veluti *Me-*

dic m

Medicum opportunum (quondam aliàs ſibi non vulgariter notum) ſuſpirare & clamare fecit, cujus tamen curam, prout opus habetur, aſſequi ſe poſſe, non ſperat. Ita vias ſibi undique circumſeptas intuetur miſera. Quid cauſæ ſit, ſolus idem novit, qui renes probat & corda, cujus judicia abyſſus multa, quique terribilis eſt in conſiliis ſuper filios hominum. Olim, dum medela parabatur, declinatum: modò, cùm maximè neceſſaria eſſet, tam remota videtur, ut eam adipiſci nullatenus concedatur. Verum, etſi verbum ſalutis prope ſit in ore, & in corde meo, quid ſi tanta ſit cordis & oris contritio, ut nec præſentiſſimo verbi remedio *quis eam alligare poſſit, aut curare propter eum, qui, cujus vult, miſeretur, & quem vult, indurat.* Ita ſanè deploratæ ſum ægritudinis, ut etiamſi Medicus quiſpiam adeſſet experientiſſimus, prius de ſalute præſtanda deſperaret, quàm conſuleret. Verùm tamen, *quando morbum agnoſco*, & de tuis conſiliis, ô peritiſſimè, nihil addubito, ne tibi videar illudere, brevibus ſummam ægritudinis ceu fido conſultori pandam. *Scis, mi Pater, quid religioſis hujus ſeculi jam dudum impoſuerit, quo ſe putabant nimirum pœnitentes, cùm tamen eſſent ſupra modum in*

DEUM

DEUM & legem ejus ſanctam continuè prævaricantes, & *peccatores coram Domino nimis. Putabant ſe ſuis inſtitutis ſanctificandos, cùm tamen abominabiles eſſent coram DEO, ceu pannus immundus. Breviter, putabant ſe caſtas & continentes, cùm eſſent, ut ſcis ipſe, quales.* Nec enim ſanè te latet morbus illorum hac parte graviſſimus. Intelligis nimirum, quid me torqueat: Quòd ſi nondum planè, rogo, quæſo, confratrem quondam ordinis noſtri, D. Nicolaum Feurſtein/ qui deſerta paſtorali cura Domus Portæ montis ad te, ceu ſuum patronum nuper confugiens ad ea, quæ ſibi tum potiora videbantur, intrepidus, ac (ut ſpero) fide plenus, ſe ſemel accinxit. Ecce is tibi de me referet, quæ ſentiat. & quid illi modò ſcripſerim, etiam tui cauſa. Quapropter, ne te diutius barbarie mea gravem, *diligenter oro te per eum, qui te ſibi dignatus eſt eligere in generis humani utilitatem, ut Epiſtola ſaltem brevi tuam erga me teſteris charitatem, & quid jubeas fieri, certiorem reddas; tametſi parere forſan non concedatur illico; vias tamen exquiram, quibus tandem hiſce gravaminibus tantiſper abſolvar, juxta DEI placitum, & tuæ ſolicitudinis conſilium integrum. Tandem utens Divi Paulini ad æquè Divum Auguſtinum*

ſtinum ſic oro: DEVS miſereatur mei per orationes tuas, & illuminet vultum ſuum ſuper me per lucernam verbi tui, ſancte frater in Domino Chriſto unanime, Magiſter meus in fide veritatis, & ſuſceptor meus in viſceribus charitatis, Amen. Ex Eremitorio Carthuſiano Baſileæ minoris, menſe Septembr. 1525. Quid, quòd é *ſexu fœmineo* nec paucæ, nec poſtremæ viderint Zvinglii ad reformandum Eccleſiæ ſtatum fuiſſe ἐργάτην. Unde & hoc ei nomine vel gratulatæ ſunt, vel etiam ejus ſe curæ & precibus commendârunt. An. 1523 *Margaretha Wattenvvilin* ex Campo regio (Monaſterium eſt in agro Bernenſi notiſſimum) Reformatorem literis compellatum, rogat, ut ne vitio vertat liberius alloquium: Accepiſſe ſe, Evangelicam veritatem ex prædicatione ejus magna accipere incrementa: DEO Ter opt. Max. continuas agere gratias, quòd verbi ſui lucem, tot eximiorum Miniſtrorum opera & Zelo reſtituerit: ſerióque rogare, ut Zvinglio, cæteriſque verbi præconibus contra omnes verbi ſui hoſtes robur & vires largiatur, ut ubique lætis progrediatur augmentis. Barbara, Abbatiſſa Schænniſiana, a. Ch. 1524. ſe ipſam Zvinglii precibus commendat, ut divina virtute in Evangelica doctrina confirmetur, tan-

démque ad optatum ſalutis portum appellere poſſit. Ab eodem etiam explicationem loci: *Multi ſunt vocati, pauci electi*, flagitat. Sed quid actum agimus? Repetantur ea, quæ ex tota Germania, Helvetia, Gallia, Italia ſupra congeſſimus teſtimonia, *Tom.* VI. præſertim à p. 244.

Quibus duo tantùm addere placet, alterum Germani, Galli vel Sabaudi alterum. *Illud*, Henrici ab Eppendorf, Baſileæ ad Zvinglium, Theologum verè Chriſtianum, datum, tale eſt: *Libellum tuum à Chriſtophoro Librario nobis oblatum, & quo Germaniæ Principibus contra Romani Pontificis fraudes, ſaluberrimè conſulis*, avidiſſimè complexi ſumus: Eundem quoque Udalricho ab Hutten, & Religionis & libertatis Germanicæ unico Vindici, legendum exhibuimus. Ego, qui olim privatis in me beneficiis plurimum debeo, nunc intelligo, quàm ſim nomine communis patriæ, denuo tibi obnoxius. Sic pergere debent, quibus nunquam par gratia referri poteſt. Quòd autem conſilium tuum nobis arriſerit, paucis ab hinc diebus es intellecturus. Is enim, quem tu & nomine & vindiciis refers, hac in re ſuum teſtabitur animum. *Interim nos te bene valere jubemus, atque hortamur, ut glo-*

ria

rie Chriſti nunquam deeſſe velis. (NB.) *utcunque obſtrepentibus iis, quorum incommodo mundus ad frugem redire incipit, &c.* Ex Baſilæa. *Alterum* ad eundem, *Chriſtum Tiguri profitentem*, Orbâ, Farelli, de a. Ch. 1531. ita ſonat. *Quanta ſit meſſis, quis populi ardor in Evangelium, paucis nemo expreſſerit. Sicut Germaniam benignè viſitavit Pater; ita Galliam non dedignatur.* Sed paucitatem operariorum deflere cogimur. Adcurrunt multi, ſe ſe quærentes, non Chriſti gloriam; & prius docere feſtinant, quàm fundamenta fidei didicerint, quos ſi non admiſero, graviter ſuccenſent. Sed præſtat illis non placere quàm DEO, & plebi non conſulere. Vocavimus crebris literis pios, & ad opus DEI non ineptos. Verùm delitiæ Gallicæ ita detinent captivos, ut malint ſine fructu perire, & muſſitabundi latere ſub tyrannis, quàm palàm Chriſtum profiteri. Quod expertus eſt frater pius, qui iſthic nunc agit Petrus Touſſanus, per Oecolompadium ſæpe huc vocatus literis, quibus noſtras frequentes addidimus. Verùm adduci nunquam potuit, donec è Galliis pulſus ad te ſe contulit. Quare, quantum agnoſcis idoneum, tantum adige in vinea Domini properare, ac ſtrenuè

nuè laborare, id ſtudio & diligentia compenſet, quod diu ceſſans omiſit. *Pluribus non eſt quod te detineamus arduis occupatum, quæ ſanctè dat perficere Dominus, téque miniſtro utatur diutius in ſuam gloriam.*

CAPUT V.

De

Vocatione Reformatorum Apoſtolica.

Reformatorum Vocatio Apoſtolica vocatur, quia requiſita habet ab Apoſtolis in legitimis verbi Miniſtris propoſita, cuiusmodi ſunt. 1. Eruditio, *quæ magna fuit Zvinglii, tam in διδασκαλίᾳ, quàm in Elencho; præſertim in doctrina Sacramentaria; aliisque capitibus controverſis Anabaptiſticis, & Pontificiis* 2. Hoſpitalitas; *de qua luculenta tum teſtimonia, tum exempla, Carolſtadii, Buceri, Sapidi, Fagii, &c.* 3. Tolerantia malorum, *quæ penè fuit incredibilis.* 4. Lenitas *ſive* manſuetudo *in tractandis plurimis adverſariis.* 5. ſimplicitas columbina, *ſive can-*

dor:

dor. 6. Fortitudo, *contra quosvis inſultus.* 7. Vita inculpata. 8. Honeſtum conjugium; *cui tamen ſeriùs aliorum expectatione ſe applicuit, & cur. Semper primus intentione, ultimus executione.* 9. Apertum veritatis patrocinium. *Hic typus Apoſtolicus, regulis convenit Dominicis. Expenduntur ea, quæ Zvinglio obiici ſolent, a. de Obiecto gratiæ Evangelicæ. b. Peccato originali. c. Providentia. d. Cruce Chriſti. e. Baptiſmo. f. Cœna Domini. g. Morte.*

I. Reſtat ut, promiſsi tandem memores, Reformatorum, Zvinglii cumprimis, vocationem fuiſſe Apoſtolicam, quòd nihil in Epiſcopo Eccleſiæ Paulus requirat, quod non liberali DEI munere in eum fuerit collatum, commonſtremus.

II. Primum requiſitum eſt ſolida & pia eruditio.

Et ea quidem, quæ poſſit παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαινούσῃ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν, *exhortari doctrina ſua, & contradicentes refutare*; Tit. I. v. 9. Eruditionis Zvinglianæ præcones ex univerſa penè Europa ſupra audivimus. Et ſanè

Verſiones, translationes, commentaria ejus in S. S. valde fuiſſe deſiderata, vel in publicis nundinis ſignificatum fuit. Vide ſupra Tom. VI. pag. 468. Et Oecolampad. *Si tibi eſſet parata à te interpretatio in Job, qua carere poſſes, oro eam mihi communices.* Inſtitutione non minus facilis fuit & perſpicuus, quàm in elencho ſive confutatione ſolidus; in conſolatione vero felix. Inſtitutioni è Cathedra teſtimonium perhibuerunt ipſi etiam adverſarii: Vide ſupra *Tom.* VI. pag. 343. De ſoliditate *Elenchi*, Bucerus locutus eſt p. 406. & juxta eum Oecolampad. *Accepi tandem ex nundinis Francofordienſibus virulentiſſimum Lutheri contra me & te librum, vernaculo ſermone ſcriptum, & hoc titulo inſcriptum:* Das diſe wort; das iſt Mein Leib/ noch feſt ſtehen/ wider die Schwermergeiſter. *Furore nec Pyrkhaimero, nec Fabro cedit. Quid tandem in Eccleſia Chriſti? Quantum permittitur Satanæ? Quanta DEI ſuper filios hominum ira? Interim nos dæmonio agimur, indigni admonitione, deſperati, ſeditioſique ſumus; & ſi nos excuſaverimus etiam verbulo, omnium arrogantiſſimi. Viſum eſt fratribus Argentinenſibus (quos & ipſos ſub calicem libri perſtrinxit Lutherus) conſultum, ut tu reſpondeas Germanicè, gravitate, qua reliquis reſponde-re ſo-*

re ſoles, & oſtendas, quibus affectibus in præcipitium feratur. Et ipſi aliquid moliemur. Orant autem, ut citò reſpondeas, &, more tuo, cordatè. Capito 1528. *Vulgares lectores, eruditionis tua luce, perſpicua brevitate nervosisque argumentis plurimum capiuntur.* Quæ in *conſolando* Zvinglii fuerit dexteritas, *Myconii* Tom. VI. oſtendimus confeſſione & *Berchtoldi Halleri*. Neque verò *viva tantùm voce*; ſed & ſcriptis ſe toti orbi probavit διδακτικόν. Unde tot inſignia laborum ejus elogia, tum de eruditione ejus exquiſita *generalia*, tum etiam de ſingularibus ejus tractatibus *ſpecialia*: *Generaliter.* 1. Oculatiores nexum utriusque Literaturæ, ſacræ & profanæ, in Zvinglio veluti ſororium valde probârunt. *Oecolamp.* 1526. ad Zvinglium: *Neutiquam te indigna res fuit, frater chariſſime, præluſiſſe Pindaro, feliciter enim teſſera cecidit, ſi cui unquam, idque tempore opportuno. Sunt enim quidam, qui pro Poetis & Oratoribus ſe, titulis & gloriationibus venditant; ij hodie, deplorant per Evangeliſtas Chriſti (ita autem contemptius nos appellant) extinctas, ſepultásque Muſas omnes, & hoc nomine invidioſos nos reddere nituntur, ſi vel ſemel ſubmuſſitemus, Chriſtianam Philoſophiam δὶς διὰ πασῶν à ſeculari ſapientia diſſidere. Utinam illi non tam neutri*

conſulerent, & juventutis parem haberent rationem, atque nos gregis commiſſi premit cura: nimirum non eſſent μεμψίμοιροι. Tu ut in reliquis, ita & in hac cauſa tempeſtivè fratribus infirmioribus patrocinio tuo præſto es.

2. Ab illo potiſſimum patrocinium bonæ cauſæ in primariis Chriſtianiſmi capitibus, doctrina præſertim Sacramentaria expectârunt. *Oecolompad.* eodem anno: *Tuum erit, mi frater, Epiſtola bene expendere, & furibundas voces, quas contemtiſſimè in nos tanquam adverſarios Chriſti, & regni ejus jacit, non diſſimulare, ſed Chriſtiana mititate amoliri, maximè autem illum perpetuum tenorem APERTA VERBA, dextrè tractabis.* Jam antea 1523. *Porrò, quod de Vicario ſcribis, eum facere excudi librum neſcio quem adverſus te, nihil de ea re mihi conſtat; at tuas lucubrationes miro ardore & videre & legere deſidero: Nam ex Problematum unguiculis quale corpus futurum conjecto. Tibi, quum ſummum defenſandæ veritatis eſt ſtudium, nihil utique imminet periculi ab infelicibus illis tectonibus, & eorum empticiis operis. Quare prudenter ac rectè facis, qui magno animo quaſi intra ſanctam Urbem, cum Ezechia, blaſphemabundos Rabſaces, munitus fide in Domino non metuis.* In *ſpecie*, non contemnendis ornantur elogiis ſinguli ferè ejus tracta-

tractatus. De Prædeſtinatione, Borrhaum p. 307. *Tom.* VI. audivimus: De delectu ciborum & conjugio clericorum, Sebaſtianum Meyerum, Bernenſem Eccleſiaſten: De vera & falſa religione, Ludovicum Siguinium, Ravenſpurgenſem, pag. 560. Quibus accinit Celeb. Hornbek. præfat. ad Lector. Inſtitut. Theolog. *In quem finem primus ſuperioris Seculi Reformator Zvinglius prudenter & cordatè ſcripſit in Commentario de vera & falſa religione.* Cur primum appellârit, ipſe poſtea alibi explicuit in eadem præfatione: *Zvinglium Luthero præmitto, quia prior in opere Reformationis extitit, etiam purior.* De peccato originali, Urbanum Rhegium, p. 431. De certitudine verbi Dei, Archetele, ſeu Apologetica, Humelbergium, pag. 559. 565. Adamum Weiſs, Creilsheimenſium Paſtorem pag. 467. Johannem Sapidum, pag. 570. Qui omnes Acta Zvinglii cum Conſtantienſibus utroque probant pollice. De quibus etiam loqui videtur *Capito*, ad Zvingl. a. Ch. 1522. *Superioribus diebus de libro tuo, quanto hic favore excipiatur, ſcripſi; non minori animo adverſarii amplexantur, quicunque nondum perfricuerunt frontem.* Et anno Chriſti 1526. *Legimus Epiſtolam tuam, qua Fabrinæ reſpondes, heu*

 quàm

quàm appoſitè, quàm ſcitè omnia. An. Chriſti, 1527. *Nihil dum eſt in cauſa Euchariſtiæ editum, quod omnium calculum ita meruit; ſicut ultima reſponſio tua tam gravis, tam robuſta, adverſus inepriſſima convitia Lutheri. Sunt, qui affirment, Jonam tantas delicias objecturum Gallis atque Italis, donatas Latinitate: Proinde vide, ut & veſtri libelli Latinè legantur. Aut Myconio, aut Leoni id negotii impone.* Ejusdem de explanatione in Jeſajam, & Ambroſii Blareri, judicia T.VI expoſuimus. *Oecolompad.* ipſe Zvinglio: *Quàm placuerit Jeſajas tuus, ſcriptis aſſequi neſcio. Proinde ne te laboris pœniteat;*

Ejusdem meminit Bucerus, aliâ ad Zvinglium Epiſtola; quam, quòd & alia nos edoceat, exhibere operæ pretium ducimus. Non metuo, vel ταυτολογίαν, vel crambem bis coctam quemquam exprobaturum. De Zvinglio plurima hactenus diximus, *Tom.* VI. Multa tamen reſtant deinceps ſuis quæque locis inſerenda particularia. Valde enim ejusmodi documenra & delectant & juvant. Religioni ducimus ea porrò detinere captiva, quibus facilè poſt hac, etſi ægrè, carere deberet poſteritas. Keiſerbergius, inſignis Argentinenſium ante Reformationem concionator, in præcone eam

coci

coci dexteritatem requiſivit, quâ unus j-
démque cibus, ut variis placeat pala-
tis, diverſo condiri & accurari poteſt
modo. Eandem prudentiam, Hiſtoricum
commendare, nemo, puto, eſt, qui con-
tradicat. In genere ſupra oſtendimus, quo
loco fuerit Zvinglius in univerſo orbe Eu-
ropæo: In ſpecie jam palàm facere incum-
bit, nihil Paulum à Miniſtro requirere,
quod non ὅλῳ θυλάκῳ in Zvinglium fuiſſe
idé agnoverit collatum. Ita ergo Bucerus: *Salve, in Domino, obſervande Zvingli; Jeſajam tuum deguſtavi per noctem unam. Promiſit Chriſtophorus reverſus à Francofurtia nobis relicturum quantum ſecum attulit: Plurimum inde & oblectabor & juvabor.* Valde enim mihi iſta non religio; ſed ſuperſtitio vertendi ſacra ad verbum, hoc eſt, ſicut à nemine queant intelligi, improbatur. Fontes ſanè conſulendi ei ſunt, qui velit certum de omnibus judicium aſſequi, quibus tamen fontes adire non datur, annon præſtet vel aliquid ſacrorum Scriptorum illis germanè intelligi, quàm nihil? Si ſenſus enim reddantur, fiet alicubi, ut interpres ſuum inferat; ſi autem adnumerentur verba, Interpres nullum reddet, & fingent ſibi lectores quisque proprium, & ut factum videmus, rariſſimè verum.

Ego idem conatus ſum, quod tu: ſed pro mea facultatula in Pſalmis, quorum enarrationem, impulſus à fratribus Galliæ & inferioris Germaniæ, ſtatui edere ſub alieno nomine, quo à Bibliopolis illorum libri emantur. Capitale enim eſt noſtris nominibus prænotatos libros regionibus illis inferre. Simulo itaque me Gallum, & veritatem in locis illis communibus Patrum authoritate obtrudere ſtudeo, multa non ſuis locis inſulcio. *Aretii Felini*, quod meum nomen & cognomen eſt; ſed illud Græcè, hoc Latinè; librum, niſi conſilium mutavero, faciam. Tria ſpecto. *Primum*, ſi quo modo captivis illis fratribus ſincerior tractandi Scripturas ratio commendari poſſit. *Alterum*, ſi tolli in dogmatis religionis noſtræ intempeſtiva peregrinitas, & Scythica illa à Lutheranis invecta debacchandi rabies. *Tertium*, ut tutiùs hinc ſacris poſſent conſolationibus, in perſecutione, quam ferunt, confirmari. Quare etiam in priore parte operis verboſius omnia explicare anniſus ſum, quò reliqua liceret adſtrictius. Obſecro te, dum per otium licuerit, unum & alterum Pſalmum deguſtare digneris, & monere quam primum licuerit, eorum quibus poſſim hoc

opus

opus magis frugiferum reddere. Viginti duo tantum adhuc excuſſi ſint, quos tibi mitto. Superſunt multi eorundem argumentorum. Quare, emendare licebit, quicquid peccatum eſt in parte jam impreſſa. Item, ſi conſilium meum parùm tibi probaretur in extrudendo opere, ſimul mihi indices, Nihil enim aliud ſpecto, quàm ut proſim. *Jam novi* (NB.) *quantum tibi Dominus dederit, quid tale ſit, diſpiciendi. Audio te jam in Pſalmis verſari*; quare ut non erit à tuo jam exercitio mihi de enarrandis Pſalmis præcipere alienum, ita minus quoque negotioſum. *Vale, & perge gnaviter in propagando regno Chriſti, & Scripturis elucidandis; nam datum tibi eſt plurimum: Nobis non item: Id ergo quod poſſumus, præſtamus.* Neque verò in *Didacticis* tantùm, ſed & in Elencticis, ſpeciatim in certamine Sacramentario contra Lutherum, Bucerus Zvinglium ferre poterat. Eruderanda ſunt ejusmodi teſtimonia, ut & de Eccleſiæ Argentinenſis cum Tigurina primo conſtet conſenſus, & per quem olim ſteterit, quò minus luridum Schiſmatis Eccleſiaſtici potuerit, coaleſcere vulnus, poſteritati, eorum, quorum maxima tum fuit authoritas, verbis pateſcat. Ita ergo Bucerus ad Oecolampa-

lampadium. *Reſpondere te Luthero, diligentius conſiderato illius libro, perplacet. Quod Zvinglium reſpondere ſolum optabamus, in cauſa fuit, ut tu labore liberaris, & non duo libri ejusdem argumenti ſimul ederentur; denique ut idem utriusque Spiritu agnoſceretur.* Sed dum videmus, te ſingulari odio, & multò violentiſſimis ſpiculis petitum præ Zvinglio, probo ut & ipſe reſpondeas: Vellem tamen, ut eſſet Apologiarum veſtrarum aliqua diverſitas, ne non omnino eadem uterque tractaretis. Eadem enim in eadem cauſa, cùm idem ſit nobis Spiritus ab altero tractari forte Eccleſia Sanctorum maluiſſet, qùò omnes vidiſſent, quàm nobis conveniret, & eſſet idem Spiritus, & idem animus, &c. Quia autem, non dubito, uterque, tu & Zvinglius, libenter etiam ad ea reſpondebitis, quæ Lutherus in illo libello contra me calumniatus eſt; oro, ut id faciatis; rationem omnem calumnias ejus depellendi in Apologia mea legetis. Nimirum & quid præfatus ſim, atque annotavi in Poſtillam ejus, &, qua ratione adductus, item de Pomerano. Mendacium unum adjecit: Jch ſchreibe frey herauß / Philippus habe etwan gewißlich gelehrt / das eitel Brot im Abendmahl ſeye: Das hat der Luther

Luther frey herauß geſchimpft. Num unquam hoc ſcripſi? in Apologia autem mea ad Brentium, volens probare, impios non poſſe edere corpus Chriſti, eo quòd manducans carnem Chriſti in ipſo maneat, & vitam æternam habeat, objicio mihi his verbis. Hic ſi dicas: Hæc dicta ſunt de ſpirituali manducatione; reſpondeo: Aliam nullam novi, neque video à quoquam Scripturis aliam probari. Quia Philippus Melanchthon, magnus ille eruditionis antiſtes, cujuscunque nunc ſententiæ ſit, in annotationibus ſuis in Johannem hoc loco ita ſcripſit: Verbo manducatur Chriſtus, ideòque fide, non carnali eſu, apparitione, ſigno, &c. Hîc, ut vides, Philippi verba adnumero, negry quidem adjiciens; neque etiam inde quicquam concludens, & impudenter adeò Lutherus ſcribere auſus eſt: Ich ſchreibe frey herauß. Impudentius eſt autem, quod impingit nobis, animare & excuſare ſeditioſos, & eâ causâ ipſi indignari, quòd in eos ſævius æquo ſcripſerit. Ego enim pro ſuggeſtu, cùm multi, boni etiam, offenſi eſſent eo libello, eo quòd pronunciaret, æternùm etiam damnatos, quotquot occubuiſſent, illum hîc excuſavi, hortatus noſtros, ut ſpectarent

ctarent potius rem ipſam, quàm dictionis acerbitatem. Graviſſimum ſcelus eſſe contra Magiſtratum tumultuari; ideo nullá verborum vehementiam poſſe æquo graviorem videri, expendenti ejus ſceleris immanitatem. Cùm ergò juſtè ſeditioſi mulctarentur, ac etiam capite plecterentur, non deberent indignè ferre, quòd Lutherus fuiſſet invectus in eos acerbius: Cauſam etiam vehementiæ ejus fuiſſe ingentem contumeliam, addidi, quia hinc Evangelii negotium affectum eſſet. Denique eos duntaxat gehennæ addixiſſe, qui ſeditioſo animo hinc emigrâſſent, abjecta ſpe veniæ. Ita pro Luthero è ſuggeſtu in primo templo dixi, cùm ille libellus hic primum legeretur, cum ſtomacho omnium bonorum, Nobilium etiam & Senatorum: Et Lutherus nobis audet impingere, quòd ſeditioſos contra ipſum defenderim. Proferat librum, in quo hujusmodi aliquando à nobis ſcriptum ſit; proferat vel privatas literas, quas illis publicare jam publicus mos eſt, non poſſunt autem ferre, annotari in publica ſcripta ſua, ubi à nobis denuo eduntur. Proferant ullum mortalem, qui tale aliquid à nobis audierit, vel pro concione, vel privatim. Fingit, & (NB.)

credit

credit fingentibus quidvis, id nobis poſtea impingit; ſed ita neceſſe eſt agere, qui habent malam cauſam. Uuum præterea eſt, cujus moneri Zvinglium velim: Vereor enim, ne calumniandi cauſam Lutherani accipiant, quòd humanitatem Chriſti videtur humilius tractare. Verè quidem dicit ille, opus ſalutis noſtræ Chriſti, ut Dei eſſe, non ut hominis. Attamen cum dicat, caro mea verè eſt cibus, carni, ut mediatrici id etiam, & non ſolùm divinitati tribui poteſt. Deus ſanè eſt, qui cibat etiam corpus: Sed ut hic pane corporeo utitur, ita cibando Spiritum, carne filii ſui. Nam ſibi fidere inde facit, quòd pro immolatione carnis Chriſti ſibi docet eſſe ſatisfactum pro noſtris peccatis. Ut ita contemplatio carnis pro nobis cæſæ, agente tamen nos Spiritu DEI, animæ noſtræ, velut cibatio quædam ſit, quia fidei inſtauratio. Eadem quidem Zvinglius ſatis teſtatur in Exegeſi ſua bonis; at calumniatoribus ſcis ut nihil ſatis muniri poſſet: Quare mediationem hominis Chriſti, ſimul cum opere divinitatis ejus, quò verè ſalvamur, velim fuſius etiam mecum contra Lutherum tractaret. Oro ergo ut hæc ubi legeris, illi mittas, quo & videret, quid

petam

petam pro me reſponderi. Id enim tam non gravabitur, quàm non eſt gravatus in Exegeſi magnificè meam cauſam agere, Idem poſtea de genuina Apologia Capitonis eſſe conſilium ſubjicit. Ergó ne Bucerus Zvinglio animum ad modeſtam & gravem contra Lutherum Apologiam addat? Ipſi cauſam tum publicam tum privatam idem commendet, relinquat? Imò utrumq; placuiſſe Bucero, præmiſſa teſtatur Epiſtola. Neque uno tantùm, ſed & altero Buceri celeusmate, quòd Pellicani noſtri manu ſupereſt ſcriptum, provincia hæc, juxta Oecolampadium, fuit demandata. Ita enim ad Oecolampad. *Gratia & pax: Non eſt ſatis à Papiſtis perſecutionis in noſtros Patres & Symmyſtas, ſimul in nos furere oportet. Gratia DEO: nihil novi accidit. Dominus potens eſt contra utrosq; tueri. Habes hic prologum illum Galeatum, Sed ita nobis videtur occurrendum, ut uterq; tu & noſter Zvinglius ſcribatis, & uterque noſtra lingua.* Jactat enim Lutherus in illo amœno prologo ſuo, quæ contra noſtram fidem in libello contra Carolſtadium, nempe altera parte, wider die himmliſchen Propheten ſcripſit, à nemine adhuc dejecta. Velim igitur Zvinglius ſcriberet libellum Germanica lingua, in quo amice

amicè, ſed tamen graviter Lutherum admoneret, ne nimium ſibi fideret, & agnoſceret, ſe in hac cauſa non bono Spiritu duci. Ejus poterit ille multas, multò probabiliores conjecturas objicere, quàm illæ ſint, quibus ille conatur noſtram evincere, non ex bono Spiritu proficiſci. Vel ille enim, quòd iis argumentis utitur, quibus non ſua modò; ſed etiam N. N.; ſi fidem mererentur, probant ex Satana eſſe. Nam & hæc ſæpe aliis verbis rem eandem efferunt, & ſanè magis diverſis, quàm tu & Zvinglius de Euchariſtia ſitis locuti. Item, quòd jam non Paulina confidentia omnia ſua jactat, & damnat ita, ut quicquid docetis, non hoc tantum dogma, Diabolo adſcribat, omnémque in omnibus fidem derogans. *Ita Chriſtum ipſum, quem docetis, multò nocentiùs Fabris & Eccius perſequens.* Denique, quicquid quiſquam vel in ſpeciem diverſum ab illis docuerit, mox audire ab iis Schwermer/ Rottgeiſter/ falſche Propheten. Iſtæ, inquam, & innumeræ aliæ conjecturæ ſunt, ipſum hic hominem agere, & ſuo non Chriſti Spiritu ferri. Has præſtaret quàm luculentiſſimè colligi, & illis probare ſtudium ipſius hac in re, & pervicaciam non poſſe

eſſe

eſſe à Spiritu Chriſti. *Zvinglius* non infeliciter id poſſet: Tantùm oro, ut ſanabilem ſibi Lutherum fingat, ac tractet ut fratrem, quem erroris quidem velit admonere, idque graviter: Sed ita, ut non Lutherum tantùm, verùm etiam lectores omnes non poſſint non agnoſcere, ex ſincera tum Chriſti, tum ejus dilectione omnia proficiſci. Nihil elevet; vel tolerabile prædicet, quæcunque in eo ſunt Domini, ut multa ſunt; quæ omnino notanda ſunt, notet candidiſſimè, ſemper præ ſe ferens, niſi gloriæ Chriſti derogarent, nequaquam fuiſſe notaturum: Eòque tamdiu diſtuliſſe; nominatim ipſius, tanquam adverſarii, meminiſſe. |Ut enim nihil aliud, certè noſtrum eſt, ut alieniſſimi ſimus ab eo, quod in ipſo culpamus, & Chriſti Spiritum præ nobis feramus luculentius, qui ſequi illum certius nobis videmur. Sed dici imprimis non poteſt, quàm prematur error ille noſtra hac Chriſtiana modeſtia. Paulinum omnes hodie malunt, quàm Lutheranum ingenium & ſtylum: Prædicatur omnis tua Apologetica: Ferè tantùm lucri Chriſtiana illa, & nequaquam fracta tamen modeſtia, quantùm argumenta. Imò ut argumenta expendantur, & non citius repul-

repellantur, quàm diſcutiantur, modeſtiæ illi debemus. O quàm franget erroneam iſtam fiduciam! Vide, optime Luthere, ut hic diverſus es à Chriſto, alienus à Paulo! Vide, ut frivolis conjecturis invictam veritatem oppugnes! Vide, à cujus partibus ſtes, qui agis, ut omnia noſtra Satanæ eſſe totus orbis credat! Ubi mens Paulina, gaudens Chriſtum & per occaſionem prædicari? Ubi fructus pietatis tui dogmatis? Ubi damna, quæ dat noſtrum? Oblitus mei, memores moneo. Fit autem nimio quodam ſtudio Chriſtianæ modeſtiæ; quâ ſcio hoſtes Domini univerſos nos victuros. Præter id, quod ita Lutheranæ acerbitatis, ac minimè Chriſtianæ confidentiæ fermentum ex multorum cordibus expurgabimus, quod amicè neceſſum eſt, niſi velimus perturbari omnia. Ergo, in priori parte Zvingliani libri velim ut Lutheri conjecturas refelleret, crebrò monens, *ne velit dominari in Clerum, neve extingueret Spiritum, aut contemneret Prophetias, aut Eccleſiæ judicium ſibi & ſuis arrogare ſolus, quos; ut apparet; minus poſſemus ferre, quàm Epiſcopos, atque Academias:* Et non velit ad vim converti, diffiſus verbo, quod ipſe, ſui, hactenus fecerunt, *curantes per*

Magiſtratus libris veſtris interdici: cùm proſtent quibuslibet Papiſtis: Quo pacto prohibuerunt contra Paulum cæteros dijudicare, & Dominos ſe fidei noſtræ fecerunt. In *altera parte* jam nominatim ſolvat argumenta Lutheri, quæ nituntur quatuor illis locis: *Hoc eſt* corpus, &c. *Panis, quem frangimus*, &c. *Reus erit corporis & ſanguinis*, &c. Et, *Probet ſe ipſum homo.* Tantùm voret ſervus Jeſu Chriſti tædii, & legat ipſe hæc. *In altera parte*; wider die himliſchen Propheten non ſinat remorari mare convitiorum & ſannarum, in quo iſta innatant. Urgeat autem diligenter ubique iis ipſis verbis: *Hoc eſt corpus meum, &c. Quòd & veritas operum Domini, & analogia fidei non ſinant ſenſu corporali ea accipere; ſicut nec illa: Tu es* Petrus, &c. *ac alia innumera. Ita enim dementârunt homines, ut nolint plerique alia loca Scripturæ audire, niſi ex his ipſis probetur eis, ſenſum carnalem non poſſe hic conſiſtere*, Id autem perſuaſiſſimum nunc multis, potiſſimùm iſtis argumentis. Si voluit intelligi panem corporaliter ſuum corpus eſſe, oportuiſſet id eſſe ſenſibiliter, ut etiam opera Domini: Item, oportuiſſe corpus panem pro nobis paſſum fuiſſe Item, iſto modo avocabimur ad element:

niun

mundi. Tum mirè vulgare cœpit eſſe, ut noſtri rogent adverſarios: Quid ad eos iſta verba? Rogent, ubi ipſis facta ſit facultas ex pane faciendi corpus, & hæc verba ea cum efficacia repetendi? Poſtremò, quòd nullus hinc poſſet expectari fructus pietatis; & memoria mortis Domini impediatur. *Ea, quàm poterit, vulgariter tractet; nihil auguſtioris Philoſophiæ admittens; ſed ne Patres quidem, niſi obiter, citet. Semper enim adverſarii objiciunt, quòd rationem ſequamur, & Patres homines. Et quòd ab iſtis verbis, tanquam invictis, ad alia loca dilabamur, quare diligenter judicandum, quàm impium ſit, id nobis vitio vertere; quod utique nihil aliud eſt, quàm à luce arcere & vi detinere in obſcuro.* Verum, iterum obliviſcor mei. Utatur Zvinglius eo Spiritu erga hos, pro horum ratione, quo erga Fabrum pro ejus ratione uſus eſt. Sed velim etiam in titulo amicam ad Lutherum admonitionem, ne veritati obſtrepat, & conſutationem der vier gründen vom Sacrament wider die himliſchen Propheten / polliceri. Et mox in præfatione ad Lectorem, elevare eum diſſidium, quòd ita velit nos Dominus probare, tum oſtendere, quàm invitus cum Luthero congrediatur. Sed ita voluiſſet

luiſſe Dominum; ſe id factūrum, ut tum gloriæ DEI ſtuduiſſe videatur. Sic agere Dominum, ut ſoli ipſius verbo credamus; nullis hominum commentis; ut ab uno DEO, & nulla authoritate humana pendeamus. *Hoc optaremus ſcribi à Zvinglio.* A te verò, ut ipſe quoque prologum iſtum tuo more excuteres, & conjecturas impias illas fortiter confutares: *Ita tamen ſemper erroris ſui monens Lutherum atque præterita dilectionis, ut præ te feras ſpem reſipiſcentiæ ejus, tum Germanicè etiam ipſi reſpondere, ſyngrammati accommodans te vulgi auribus*, &c. Ita olim Argentoratum ſolebat φιλοσοφῆσαι. Quid, quòd Apologiæ hujus curam ipſe etiam Oecolampadius Zvinglio commendavit? *Quæ inter amicos* (ita ſcribit ad *Zvinglium.*) *de Eucharistia vera fatentur, ea in ſuggeſtu contentioſiſſimè impugnant. Monitorem audiunt Lutherum, cui neceſſarium eſt, ut per te quam primùm reſpondeatur, ut hiſce nundinis, in quibus invectivarum in nos magnus erit proventus, non deſit, quo adverſarii comprimantur.* Et *Sebaſtianus Hoffmeiſterus*, tum Bernenſis Theologus. *Tibi incumbit reſpondere blasphemo & calumnioſo libello, M. Lutheri, quo in vita, ita me Deus amet, nihil vidi virulentius, nihil quod magis Sophiſticen, minus*

minus Chriſtianæ pietatis atque ſinceritatis ſpiret. Velit Deus, ut tam malignus animus ſerviat etiam eo invito gloriæ Chriſti, id quod non dubito, modo præſtes eum Zvinglium, qui mihi notus es. Cura autem, ut ſic reſpondeas, ne quid ex te audiat te indignum,&c. Vide *Tom.* VI. p. 775. Quid ſcriptis ſuis Euchariſticis profecerit, longum eſſet diſſerere. Molliores confirmabátur, ſuperſtitioſiores nutare cœperant, rigidiores factioni ſuæ periculum deprehenderant. *Illud* ne quidem probatione indiget. De *iſto* Capito ad Zvinglium d. 24. Septembr. 1527. *Nuper hic fuit, qui libello tuo, quo graviter excepiſti impudenter graſſantem convitiis, permotus, dubitare ſe duntaxat ait, neque velle quicquam aſſerere in publicum: Tantum impetratum cuperet, ne ſibi miſſandi neceſſitas obtruderetur, poſtquam de præſentia carnis ambigeret. Fatebatur & Adamus Fuldenſis; quem Heſſorum Archiepiſcopum nominant; ſe incertum. Nam ſuſpendo, inquit, ſententiam. Tum ille: Tu non audes judicium tuum ſignificare, & me facto eodem alligas, quod impium ego puto, &c. Hujus* documentum præbent literæ *Philippi Melanchthonis* ad Stephanum Vigilium, Auguſtenſem, ubi inter alia: περὶ δείπνου κυριακοῦ, *adhortor propter Chriſtum, ne factioni Zvinglianæ*

gliana adſentiare. Ego ſumma diligentia ſcribo jam adverſus Cinglii dogma ad D. Vldricum: Et brevi prodibit meum ſcriptum. Nihil metuo, nec invidiam, nec Helvetiorum violentiam. Didici enim multis maximis tentationibus dogma Cinglii impium & falſum eſſe, & hanc meam Epiſtolam patiar te oſtendere, quibus volueris. Magnum eſt periculum ab illa factione: Ideo videris, ne te patiaris à veritate, & ſimplici Scripturæ ſententia abſtrahi. Planè ut, qui modo Saul Eccleſiam perſequebatur, *Act.* 9. v. 1. mox poſtea Paulus, nomen Chriſti prædicare cœpit, ita qui magno hîc Zelo, ἀλλ᾽ οὐ κατ᾽ ἐπίγνωσιν, (neque enim mentem Zvinglii rectè tum erat aſſecutus) Melanchthon, quam adeò acerbè impugnavit ſententiã; eidem tamen paulò pòſt faſces libenter detulit: Non contemnendo bonæ cauſæ probè probéque à Philippo, antequam palinodiam caneret, examinatæ argumento, de quo pleniùs aliâs.

Ad *Anabaptiſmum* accedimus, qui, ut Zvinglium vehementiſſimè exercuit, ita eundem quoq; nativis ſuis idem depinxit coloribus, non integris tantum tomis, ſed & ſuccinctis Epiſtolis, qualis illa eſt ad *Michaelem, N.* quam ex ipſis fontibus & originibus huc derivamus: *Gratiam & pa-*

nem a Domino: Venit ad nos, mi Michael, hæc fœmina, quæ, quænam ſit ignoro, vehementer obſecrans, ut te per literas à Catabaptiſtis avellam. Cui ego primùm conſtanter negavi, quod petebat, ſubindicans quam multa non ante multos dies tecum ſuper ea re diſſeruerim: At vicit importunitate ſua mulier, ac iſtas inter meas occupationes extorſit, quibus ego non tantùm volo, te ab illorum hominum hypocriſi deterrere; nec enim ad hoc ſatis idoneæ ſunt aut inſtructæ; quantum fæminæ ſatisfacere, quæ te aſſerit nondum eſſe retinctum, ſed metuendum eſſe, ne longa iſtorum hominum conſuetudine rapiaris in eorum veſaniam. Quid ergo tibi commercii cum his eſt, qui ſe à Chriſtianis ſeparant? At dicunt: Nos Chriſtiani ſumus, ii verò, quos creditis, Chriſtiani non ſunt. Quis, oro, vobis id indicavit? An cognitores eſtis cordium ac renum? Quin Chriſtum conſtanter corde teneant, ore confiteantur, operibus æmulentur, quantum Dominus dat; quo judicant innocentem fratrem? Quot enim putas myriadas eſſe in Eccleſia Chriſti, qui vitæ ſanctimonia, morum probitate, oris parſimonia, præſtantiſſimos Anabaptiſtarum antecellunt? Attamen, ut hoc interim illis donemus, excellere eos ſanctitate, quis, quæſo, Spiritus eos docet, mox, ut tantillum ſupra alios promoverint, efferri debere? An Chriſtus

hujus arrogantiæ author eis adducitur? An Apoſtoli exemplum præbuerunt? Quæ unquam Hiſtoria prodiderunt, quosquam ab Eccleſia Chriſtiana plebis ſeceſſionem feciſſe, mox ut paulò meliores eſſent promiſcuo populo? Fecerunt hoc Monachorum factiones; ſed numquid propterea meliores erant, quod tanti ſe æſtimarent? Taceo blaſphemam Catabaptiſtarum loquacitatem, quæ omnem omnium maledicorum virulentiam ſuperat, arrogantiam ſimulatam, ſimulationem pervicaciſſimam: Quid enim non faciunt, ut videantur ab hominibus? Deinde facile abſtinent magna pars illorum à deliciis, quòd ex infima deſperabilique plebis colluvie ad hunc portum appulerunt, ut ex obſcuritate ſua nobilitatem faciant: Quòd ſi eis facultas adſit, Sardanapalos videas ac Heliogabalos, ludum ac jocum eſſe præ iſtis. Scio Bergelium, utcunque pejeret, non alia ratione animum à parentibus deſpondiſſe, quàm quòd non ſuppeditarent, quantum illius licentia poſtulabat. Vexat mentem humanam, niſi vehementer contra hos impetus ac ventos firmata eſt, gloriæ cupiditas. Eum omnes celant, juniores tamen paulò infelicius: Semper enim deprehenduntur. Quocirca mentis oculos adaperi, & vide quid Chriſtianum hominem deceat; non quid iſti faciant, aut loquantur. Cupit hæc fœmina te in urbem reducere: Ego operam

operam meam & *fidem tibi ſemper polliceor. Vale* 10. *April.* 1526. H. Zvinglius.

Malleum *Pontificiorum* fuiſſe Zvinglium, tot ejus contra ipſos diſputationes, colloquia, ſcripta, ipſa denique reformatio abundè teſtantur. Certè ubi opus fuit, ſcapham appellavit ſcapham, & nullis vel minis, vel ſuperiorum promiſſis territus, veritati ſemper, ejúsque patrocinio ſe totum devovit. Cùm inſolentius ageret in Helvetia *Eccius*, adverſæ tum partis Atlas & Choragus, minimè illud tulit impune; id quòd ex Epiſtolis Zvinglii ad ipſum datis ſatis eſt manifeſtum. T.l.p. 565. quibus unam addimus, Zvinglii nobis manu relictam, quæ ζωογραφίαν Eccianam nobis exhibet. *Gratia & pax à Domino. En tibi, audaciſſime homo, repercuſſionem, non herclete, ſed vobis dignam. Tu enim merebaris, ut quicquid uſquam eſt contumeliarum, ſannarum, lœderiarum, in te jaceretur, niſi nos decuiſſet has artes tuas contemnere potius, quàm pro dignitate referre. Nam, quæ porrò eſt infamia, ut te induci patiaris, ut ad Helvetios de nobis ſcribas tam impudenter, támque tum impurè, tum nequiter? An putas obſcurum eſſe, quibus impulſoribus id feceris, & in quem uſum? Tu ne tam feliciter unquam in hac arena depugnâſti,*

ut victor abieris? Quamvis, quid refert etiamſi victor abeas, an propterea veritas non eſt veritas? An verbum Dei vim & ingenium ſuum mutabit, quòd tu qũemquam clamoſa iſta loquacitate tua obruas? Contentus non fuiſti, quòd ſuperioribus pugnis victus abiiſti? Scilicet novum incendium excitare oportuit, qui ad hoc natus es, ut omnia turbes. Hoc deerat factis tuis, ut qui prius ſtabilitatem tuam omnibus notam reddidiſti, etiam animi malignitatem proderes, quo mundus longa poſt Secula, Eggii non modò ſtultitiam, verùm etiam improbitatem, exempli vice ante oculos haberet. Tacebuntur olim Heroſtrati, Antonii, Catilinæ, & ſoli Eggii, velut flagitioſorum θάῤῥοι memorabuntur. Omnis vita tua jam inde ab unguiculis ſpurca fuit, lingua petulans, os maledicum, vox impura, oculi libidinoſi, frons impudens, ut quæ iſta quoque auderet ſimulare, quæ malitia quidem ſuaſiſſet; ſed fractus conſcientia animus deſignare præ muliebri formidine non poſſet. Cor tum habendi, tum gloriæ cupiditate ſic flagrans, ut juxta Prophetæ verbum, pacem aut otium ferre nulla ratione potueris: Nunc Rhomam petis: Paulò pòſt, quod Epiſcopus illic non es factus, & in Germaniam redis, omnia mixturus. Nec eſt, quòd zelo Dei te iſta facere cauſeris. Nam quem ex omnibus mortalibus proferes, qui tam

tam ſceleſtam vitam duxerit, quam tu? Veneri, ingluvii deditus, ut vel harpyam factum eſſe præſtiterit, ſi Momum Dii audirent, vel aſinum, quam hominem, quamvis quid attinet humanam ſpeciem circumferas an ſimiæ, modò re non aliud ſis, quam bellua: Nec te uti alia ratione quenquam puto, quàm qua muli & aſini utuntur: Opportunus es ad omne facinus; nullius enim te pudet: Tales frontes habere oportet eos, qui patrum ſenſum exuerunt, & tyrannorum furorem induerunt. Verbùm, quid ſaxum objurgo? Quaſi verò tu ſenſum aliquem hominis habeas, aut ſpes ulla ſit, te ullius objurgationem ſive blandam ſive fortem auditurum? Deploratiorem hominem, dum univerſam Germaniam perluſtro, non video. Sunt, qui æquiparari tibi ſtultitia, jactantia, malitia poſſunt; præferri nemo. Deliberaveram diu mecum, quod te anmanter convenire vellem, at quantò magis cogito, tantò magis video, nihil per humanitatem confici tecum poſſe. Nunc ergo, quando neq; mitibus, neq; acerbis reſtitui potes, nihil aliud ſupereſt, quàm ut fuſtuario vapules, haud aliter, quàm fugitiva mancipia, & aſini molares. Nam ad Anticyram quis eſt, qui te releget? Quaſi verò nulla Anticyra ſufficere poſſint, ut tam perditum reſtituant. Cùm enim maximè reſtituiſſent, nihil quam ex inſano & furioſo

ferioſi ſtolidiſſimum & peſſimum feciſſent; talis enim naturâ prius fueras.

III. Hoſpitalitas.

Eandem requirit Paulus loco citato. Hæc verò quanta fuit in Zvinglio? Materiam hujus exercendæ virtutis afflictiſſima præbebant tempora. Multis ſolum patrium erat vertendum, vitæ genus mutandum, adeò ut qui antea officium Miſſantium facile poſſent implere: Evangeliſtarum auguſtiorem provinciam nec vellent, nec poſſent adminiſtrare. Catervatim autem illi omnes vel Zvinglium ceu aſylum acceſſerũt ipſi, vel ab aliis ei fuerunt cōmendati. Inter primos Carolſtadium referimus, cui viam ad Zvinglium ſtraverunt doctiſſimorum Virorum literæ συςατικαί. Initium fecerunt *Argentinenſes*. Wolfgang. *Capito* 1530. Zvinglio, (cui & Miniſtrum ex Marchionatu commendat) Carolſtadium juvari, è re commune eſſe, nervosè oſtendit. Eodem anno *Bucerus* ad eundem: *Quandoquidem apud nos nulla ſit ſpes huic fratri noſtro proſpiciendi* (Carolſtadium intelligit) *viſum eſt eum ad te mittere, cui obtigit meſſis amplior, Oramus igitur te, ut illum commendatum habeas, tanquam non ſolùm cruce probatiſſimum; ſed etiam vita & moribus ſic nobis exploratum, ut non dubitemus in*

in nos recipere, te Chriſti gloriæ egregiè inſerviturum ſi eum, Eccleſiæ Miniſterio inſerueris. Feroculus olim erat, ut ferebat & Lutheri ferociſſimi convictus & incredibilis inſolentium ceptorum ſucceſſus, qui quemlibet modeſtum inſoleſcere facere potuit. Jam diutina perſecutione, & graviſſimorum caſuum tolerantia ita fractus & cicuratus eſt, tum Chriſto digniſſimis opinionibus imbutus, ut certò ſciamus, eum admirationi tibi futurum. Nec eſt, quod dogmatum in eo peregrinitatem verearis, per omnia nobis ὁμόψηφος καὶ ὁμόδοξος *eſt, etiam circa baptiſma. Quod, te inſalutato Tiguro diſceſſerit, cùm aliquot annos illic fuiſſet, eam cauſam dicet, ex qua ſatis intelliges, nequaquam id factum tui faſtidio, multò minùs factionis, quæ tunc ſuppullulabat, ſtudio. Jam non dubitamus, haud leve apud te momentum habiturum, quòd cum primis renati Evangelii adſertoribus operam admodum ſtrenuam navavit, tum præcipuè, quòd primus, etſi non tam conſultò, quàm fortiter, baſin omnis ſuperſtitionis, errorem illum circa Euchariſtiam expugnare adortus eſt; eáque cauſa hactenus ea pertulit, & quod unicè urere ſolet, à fratribus, quæ nemo verbis ſatis explicaverit. Certè, ſi quis quam Chriſti nomine amicè nobis & benignè excipiendus eſt, hic excipiendus eſt, tum amantiſſimè, tum prolixiſ*

lixiſſimè, hac maximè ætate, tam conſtante & ſincera pietate, tot crucibus exercitus, & propter Chriſtum ubique gentium ferè exulem, odio denique flagrantem majori, quàm quiſquam alius, apud eos etiam, qui Chriſto in primis ordinibus mereri ſibi videntur. Sed hac ſatis ſupérque tibi, qui etiam Chriſtiani exercitus calones, nedum talem triarium benevolentia inuſitata accipere & fovere ſoleas. De Lutheranis furoribus, quoniam omnium bonorum opinione majores ſunt, non eſt quod ſcribam; ſua ipſi mole ruent. Pro eodem Carolſtadio Capito etiam Zvinglio ſcripſit, ut, ſuprà brevius diximus, alia occaſione prolixius, in hunc modum: *Carolſtadium exulem authoritate Lutheri, propter aſſertam etiam nunc veritatem Euchariſtiæ, apud nos, & per hos dies converſatum, non potuimus non vehementer probare. Ingenio & natura duriore apparet, ſed animo putamus æquo, & ad ædificationem, non ad ſectas ſpectanti. Tantum poteſt crucis uſus, quo plurimum illi fides adolevit. Hic nulla ſpes brevi conſequendæ conditionis, poſtquam propemodum unam Urbem habemus: Nam reliquæ ditioni, quæ eſt perquam exilis proſpectum eſt. Jam difficile eſt tantam alere familiam, ubi paterfamilias ad comparandum victum eſt idoneus. Nihil requires, niſi patriæ iſtius Idiotiſ-*

mum

mum, quo conſequendo navabit operam: In villa aliqua domicilio exceptus pulchrè ſuſtinebit vitam. Paſcitur tenuibus ac pauciſſimis. Nos hominis maximo permiſereſcit, vel ob Lutheranorum improbitatem, qui tragica in illum excogitant flagitia, poſthabita omni humanitate, nedum fide, quàm præclarè tamen jactant; ſed nihil minus ambigunt conſequi, niſi fides ſit tam malignis artibus innocentes lædere. Scio, *quæ de te ſine fronte prædicant, quæ in nos & Oecolampadium infanda ad Senatum noſtrum ſcripſerit Lutherus, quæ idem palàm de me aſſeruit Marpurgi. Ea mihi argumento ſunt, quamobrem illorum accuſatione nihil commovear. 15. Maj.* 1530. De eodem Carolſtadio loqui videtur *Oecolampadius*, Epiſtola ad Zvingl. *Quantus is Vir ſit, quámque dignus loco haud obſcuro opinor abſque meis literis tibi cognitum. Nos ſanè eramus eum retenturi apud nos, verùm non quid in rem noſtram; ſed quid in gloriam Chriſti & uſum Eccleſiæ ſit, ſpectare ac ſectari oportet, & cognovimus, quod Prima-guardia, vel, ut vocant Bremogardum Viro habeat opus probatiſſimo fide, eruditione, integritate, conſtantia, prudentiáque potiſſimum, dimittere eum cogimur, qui & ad illos literas commendatitias habet, & eo loco plurimum lucri Chriſto facere poterit. Scio,*

te

re homini affuturum quàm diligentiſſimè. Et ſatis feciſſe Zvinglium expectationi, & ſeriò Baſileenſes ita de Carolſtadio ſenſiſſe, probavit eventus. Tiguri enim ad ipſum ſummi templi admiſſus eſt Archidiaconatum, ſpartam luculentam; & paulò pòſt, quieſcere prius Baſileenſes noluerunt, donec reciperent, quàm antea huc miſerant. Videatur *Bibliotheca Tigurina* pag. 90. Quid, quòd ipſe etiam Bucerus, portum quæſiturus amico, & familiari Zvinglio ipſum prolixâ commendavit Epiſtolâ, quæ talis eſt: *Salve Vir præſtantiſſime: Tam vita, quàm doctrina tua, atque conſtantia ſuaviſſimus quidam odor amanè adeò, quotquot ſunt per Germaniam veritatis ſtudioſis abblanditur, ut me quoque non incognitum modò tibi*, verùm etiam obſcuriorem, quàm qui innoteſcam, invitârit jam pridem ad amandum te plurimùm, nunc etiam audere fecerit literis te compellare, hominémque ignobilem æquè tuæ charitati commendare. Certus enim ſum, qui Evangelium tam doces fortiter, & vivis adeò ſincerè citra delectum, nullóque perſonarum reſpectu quemlibet proximum, non verbo te tantùm & lingua, ſed opere & veritate diligis, quantumvis ſit terræ filius, nullóque nobilis merito.

Quo

Quo nimirum nunquam ſatis laudata illa ſe ſe eleemoſyna exerit maximè, quando videlicet miſeria eſt certior. Jam hic frater ab obſequio mihi fuit, amans ſcil. bonarum literarum, atque Theologiæ ſincerioris, qua cauſa, cum, compellente iniquitate atratorum, quos falsò Prædicatores appellant, nuper rejecta cuculla, in Chriſtianam libertatem me aſſerui, miſerè ab Hochſtrato, & hujus farinæ reliquis affligitur, neque alia patet liberandi ejus feneſtra, niſi, ſi vale ipſis dicto, in communem ſe Chriſtianiſmum reſtituat, hócque jam agit. Cùm autem Helvetius ſit, tuque apud hos habearis, quod par eſt, magno in pretio, non dubitat, quin tuo patrocinio, ſi uti contingeret, acturus eſſet ex ſententia hanc cauſam, oravit, ſe tibi commendarem. Cui, cum planè negare (ita de me meritus eſt) nihil quicquá poſſim, quanquam ipſi mihi opus jure ſit apud te commendatore; morem geſſi fratri & amico. Per Chriſtum, te obſecro, cùm ea ſit tum vitæ, tum doctrinæ apud atratos perverſitas, cùm pertinaciùs nemo Evangelio adverſetur, ut ex ſententia Chriſti eſſe non dubitem, bonos omnes ab illis deſciſcere, velis adeſſe afflicto, & niſi aliud ſentio, dare ho-

R mini

mini conſilium, ut Chriſtiano olim liceat eſſe, hoc eſt, in Domino libero. Me ſi refert nôſſe, Martino Bucero nomen eſt: Municeps & Patronus meus eſt amiciſſimus tibi Beatus Rhenanus, obnoxius etiam Sodalitati Dominicali, à qua nuper aſſertus ſum in communem Chriſti religionem, auſpiciis, ſpero, Chriſti: Jam à ſacris ſum Friderichi Palatini, &c. Apud Vangiones X. Calend, Jan, 1520. Ipſam, paulò poſt 16. Jan. 1523. Buceri cauſam Oecolompadius *Zvinglio* his verbis commendavit: Buceri cauſam tibi commendarem, niſi te ſcirem φιλανθρωπότατον. Hominem, ſi juvare potes, juva obſecro: Ego mancus ſum, manum porrigere nequeo; nihil alioquin ejus nomine facere detrectarem. Ingenio, eruditione, ardore, conſtantia, multisque aliis nominibus Evangelio prodeſſe poteſt. Vale, mi *Zvingli*, & creſce ingentem magnam in Chriſto. In hunc cenſum venit Epiſtola *Sapidi*, tum εὐχαριστική, tum ἐγκωμιαστική: *Adhuc memor ſum mi* Zvingli, *(ita ille)* ſempérque manebo, donec licebit mihi inter vivos agere, quòd me iſthuc iter facientem tam honorificè exceperis, tot novis auxeris amicis, iisque non vulgaribus, ſed eruditis; ſed Chriſtianis,

& quales ſibi quisque bonus maximo parare velit, inſuper tot cumulatum beneficiis, unde quicquid moleſtiæ mihi meisque conatibus in illa nupera peregrinatione accidit, tu tua pia & amica bonitate extersiſti. Jam non memorabo, quantum mihi acceſſerit felicitatis ex illa morum ſuavitate, qua rebus & hominibus ex aſſe congruis, ex varia doctrina, qua nemini cedere videris, crede mihi, incidit ingens voluptas, dum jam de his ſcribo; In hoc tamen mihi abs te miſer factus ſum, quòd quum tuis meritis reſpondere non poſſim, ingratus cogar mori, niſi fortè tum beneficium relatum quoque ſit, dum ingenuè fatemur, quòd *reponamus, non opis eſſe noſtræ, &c.* Quid & jucunditatis & utilitatis Zvinglii φιλοξενία ferat acceptum, *Berſius,* jam p. 260. T. VI. vidimus. Et quia gratia gratiam parit, Zvinglii humanitati, alii etiam, amantiſſimis teſtimonium perhibuerunt literis. *Hieronymi Frobenii,* addi meretur Epiſtola, tum ob authoris nomen, tum etiam argumenti varietatem *Quam ad me dediſti* Epiſtolam, Zvingli amiciſſime, ſtatim ſub diſceſſum meum ad Brabantinos, accepi. Ad quam etſi tempus reſpondere negabat, tamen præter ea, quæ ſcire cu-

piebas & ſingularis invitabat, amicitia. An eſt, quòd me rideas, aut inurbanitatem meam mihi exprobres quòd pro tali humanitate nihil retulerim? Si hoc minus eſt ex humanitate tractare, uni adeſſe pucro, cum voluptate ſumma, ad mediam uſque noctem, quo pacto ii tractarentur, *quos cuperes tua honorare humanitate*. Ego brevibus dicam; nam copioſè vel tempus non admittit. Doleo de mea inſcitia, quòd agnoſcere hujusmodi beneficia non queam, aut ſi agnoſcam, manifeſtare nequeam. Sed heus, quò digredior impudens, an te à meliorum diutius avocabo lectione? Cave putes, fictè me promiſiſſe, quæ ſcribo de Euripide. Gaudeo, quòd non miſerim, hoc ſaltem nomine, ut mea contatio tam eruditam extorſerit Epiſtolam. Miſiſſem antea, tamen in Vulcanicum Bibliopolam diſtuli, qui & nunc me receſſit inſcio. Nunc per hunc mea mitto volumina. Cætera curabo ipſe Francofurdiæ. Operam meam, qualis qualis eſt, totam tbi adſcribo. Novarum rerum nihil eſt, niſi, ſi hoc ignores, quòd Franciſcus de Sickingen adeò favet Johanni Reuchlin, ut bellum etiam indixerit Monachis. Conſtantiſſimus ac certiſſimus rumor

rumor eſt, Johannem Capnionem brevi ad ſua rediturum bona. Franciſcus Provinciali ſcripſit, qui Hogoſtrato indixit ſilentium. Brevi audies de Monachis jucundiſſima. Eraſmus nobis per proprium ſcripſit nuncium: Juvenem in utraque lingua adeò doctum, ut non habuerimus apud nos illi ſimilem, qui ſua incuria literas amiſit. Lovanii Theologi inſaniunt. Dum abiret juvenis, caput Theologorum, Arenſis, egit in agone, incertum, an mortuus. Dorpii orationem mitto, niſi habueris antea, qui à factione Theologica ſumma, ob orationem, editam affectus contumelia, ſimúlque ex ſuo ejectus Collegio, ac nunc totus agit Eraſmicum. Hanc illi ignominiam ad meliores acutiſſimum addituram calcar non dubito: Hæc *Frobenius*, 1522.

Certè, quòd de fratre ſuo Romanorum Conſulum eloquentiſſimus liberæ admiſſionis reliquit encomium; *facilimos fuiſſe aditus ad ipſum, patuiſſe aures ipſius querelis omnium, nullius inopiam ac ſolitudinem, non modò populari acceſſu, ſed ne domo quidem & cubiculo incluſam*; id ipſum primariis ſuperioris Seculi Doctoribus de Zvinglio inſediſſe, cur ambigamus? Adeò enim crebræ & frequentes ad eum commenda-

tiones, ut derelictorum & conſilium rogantium patrocinio ætatem ferè terere potuiſſet. Hac fiducia *Gerbelius*, jurisconſultus, Zvinglio commendavit proſelytum, malè habitum; ſup. T. VI. p. 404. *Sapidus*, ex Johannita Chriſtianum p. 570. *Beatus Rhenanus*, Dominicanum: *Qui tibi has literas reddidit, Dominici ſodalis eſt, Vir haud dubiè optimus, atque mirum in modum eruditus, etiam in politioribus ſtudiis. Nam talem eſſe docent eruditorum literæ, quibus mihi commendatus eſt, & ipſe congreſſus, etſi perbrevis evidentius comprobavit. Habet negotium quoddam in quo tuam quoque deſiderat operam. Rogo, ut amicum hominem diligenter adjuves.* Baſil. 1521. Eadem προθυμίᾳ, *Fagio* ſemel atque iterum animum addidit, ut peregrinos Zvinglio commendaret. *Mitto tibi* (ita Iſenaco ſcripſit d. 7. Maj. 1528.) *hic hominem, literarum præſertim ſacrarum non ignarum, Evangelicæ ſanè doctrinæ ſtudioſum. Annis ab hinc non multis prolapſis κήρυκα τοῦ Χριστοῦ apud Memmingenſes & pium & fidum egit, Nomen eſt ei Joanni Rott / ex noſtro oriundus oppidulo, natus parentibus undequaque piis & honeſtis. Hactenus per aliquod temporis ſpatium, paternis laribus vitam tranſegit. Studio texturæ, cujus*

cujus peritus eſt, more Apoſtoli, victum pro-priâ manu quaritans. At quia pleriſque fe-licius cum homine agi viſum eſt, ſi ſoli verbo Chriſti inculcando, ſuæque vocationi non ad-modum infelici niteretur. Perſuaſus pius ho-mo, ad tuas ecce navigat terras, ſperans ſe ſe tuo beneficio provinciam aliquam ſubeundam ſibi nacturum: Confidens, nusquam etiam ſe tutius ad Chriſti regnum promovendum, quàm apud vos futurum. Præſertim poſt Chriſtia-num illum conflictum Bernenſem, quo omnia tranquilliora reddita ſperamus. Quare, Hul-drice obſervande, tuum candorem, è quo nun-quam non indies ad pleróſque multus redit fructus, ex animo precor, fratrem iſtum ex me, ut habeas tibi commendatiſſimum, tuám-que operam ſicuti opus habuerit, ei te non dene-gaturum oro: Id ego pro mea facultate, ubi-cunque potero, promerebor. Audio enim, non parùm ex te pendere, quotquot ferè Eccleſiis, hinc inde ſub Imperio Dominorum Bernenſium ſitis, præficiuntur. Et aliâ Epiſtolâ idem: *Quòd bonis avibus ad tuos redieris penates, peracto conflictu Bernenſi, magnopere congra-tulor. Quamvis intellexerim quantas procel-las Sathan tibi remeaturo paraverit. Atta-men DEO gratia, qui te incolumem tuis re-ſtituit, nec ullis te periculis ſuccumbere voluit,* Mitto tibi literarum faſciculum, Candide

Udalrice, quos tu vel imprimis æquo ac benevolo animo ſuſcipere velis. Improviſo enim inſtinctu, quorumdam tuam humanitatem, mea barbarie potiſſimùm onerare perſuaſus, quàm tu boni conſulere velis. Convenerunt me, qui præſentes tibi afferunt chartulas, poſtquam ancoram noſtro injeciſſent oppidulo; exploratam enim ſibi meam conditionem ex quibusdam amicis ſciſcitatis priùs reddiderunt, indicantes ſe ſe vel primo congreſſu, periculo à me facto, quæ aëris tempeſtas ipſos in noſtras detuliſſet terras, in exilium pulſos propter Chriſtum: Hactenus enim, ut retulerant, ſub Ducatu Principis Auſtriæ ſubſtiterunt, quem planè horrenda tyrannide in Chriſtum, Chriſtique fideles ſævire ajunt. Et ut nôſti, quamprimum mandatum ante compluſculos dies ediderit, quo miris modis homines à Chriſto noſtro Salvatore arcere nititur, huic, inquam edicto, iſti, ut ferunt, antequam auſcultare, citiùs vel omnibus bonis deſtitui voluerunt, ſolum ut lucrarentur Chriſtum: Conſiderantes ſcilicet, DEO magis, quàm hominibus acquieſcendum: Eóque boni fratres dulcibus relictis laribus ad tuos properant penates, ſperantes nonnihil

nihil ſolatii, conſiliique apud te reperturos. Quare, chariſſime Udalrice, tuam humanitatem impendio efflagitamus, ut eos ex me commendatiſſimos habere velis. Quantum enim verò mihi divinare licuit ex colloquiis ultrò citróque agitatis, nihil vel tantillum mali ſuſpicari potui, ex omni imò parte beatos arbitror. *At tu interim, cui quotidiano experimento judicium exercitatius, eóque certius, penitius introſpiciendo, latius rem trutinato: Poteris enim vel primo intuitu facilè ex ipſis conditionem eorum expiſcari, &c.* Unam adhuc addimus σύστασιν *Wolfgangi Wiſſenburgi*, Baſileenſis Miniſtri d. 3. April. 1529. *Eſt apud nos Jacobus quidam, dictus* Lew/ *Badenſis, homo ſatis pius, atque ſincerus Verbi DEI amator*, quem ſi non noveris facilè, quisnam ſit, ex Utingero noſtro perdiſces, quem ante hos menſes aliquando Abbas Wettingenſis, ut ſuæ factionis Monachum Oeconomiæ ſuæ, quam hic habet, præfecit, ſperans forte ex eo hypocriſin nonnil auctum hoc modo. Sed DEI gratia aliter cecidit. Jam non modò ob Senatus decretum; ſed multò magis ob læſam conſcientiam, quòd ſe ipſum à vera Dei Eccleſia ejectum ſentiebat, ſi hoc veſtimentorum aliorúmque mundi elementorum

delectu diutiùs teneretur, cucullam cum reliquis Antichriſti ſignis exuit, & ne poſthac, ſicut antea, ſcandalo, per maximum fornicationis crimen, eſſet; matrimonium ſecum tacitus adoptavit. Quod ubi Abbas ſuus cognovit, ſui Monaſterii Priorem, quem vocant, minis horribiliſſimis onuſtum demiſit, ſperans fortè, ita poſſe DEO jam dicatum templum, ob ventris eſcam, in ſuam hypocriſin reducere: Sed DEI dono factum, ut Domini Baſileenſes omne negotium in ſe receperint, ei denunciantes, ne quid in eum, vel ob exutam cucullam, vel ob contrahendum matrimonium moliatur. Illi tandem Abbatis Legati, ſe nihil impetrare ſentientes, eam, quam uxorem elegerat, & jam aliquandiu mala conſcientia ſatis aluerat, quaſi alterius viri uxorem diffamârunt: Húcque devenére res, ut iſta ſe à priori marito jure ſolutam literis, aut bona judicii fide teſtaretur. Quandoquidem autem hoc negotium ante annos duos aut circiter, ſub notario Utingero, judicibus autem Leone, & Doctore Engelhardo apud vos actum fuit, negligentiâ autem quadam factum, ut literas intermitteret, non ſperans tandem fieri, ut ipſis opus haberet; ſi quid ergo apud te

me

mea vilitas poteſt, oro, non propter nos, ſed propter Chriſtum ipſum, ut hujus mulieris cauſam audire non dedigneris, *qua nam parte juvari poſſit, cognoſces, ut ſui divortij cauſas, ſimiliterque lata ſententia prioris teſtimonium nanciſcatur, ut huic Jacobo poſthac non ſcortum; ſed uxor legitima adhærere poſſit, &c.* Non ergō ubi fami tantùm; ſed & famæ conſulendum erat, Zvinglii θύρας ἀφθόνως pulſatas, videmus.

III. Succedit tolerantia malorum.

Nam & hoc exigit Apoſtolus ab Epiſcopo, ut eſſe poſſit ἀνεξίκακος, tolerans malorum, 2. *Tim.* 2. 24. Patientiam, primam Theologi Chriſtiani eſſe virtutem, & tot Scripturæ monita, & obvia fidelium DEI probant exempla. Hac Zvinglium munitum, & ſuprà communem hominum ſortem fuiſſe inſtructum, non domeſtici tantùm; ſed & extranei liberè fatebantur ejus admiratores. Erant certè, qui veluti conclamatis ſuis rebus, & naufragio proximi in Zvinglii exemplo, vel portum quærebant, vel quærere jubebantur.

Iacobus Ammianus, Mediolano ad Zvinglium: *Juſſi ut* (Myconius) *forti animo ſit in Chriſto, & te aſſiduè in memoriam revocet, qui*

qui nihil non perpeteris, dum Chriſtum in animis Chriſtianorum ſuſcitas. *Petrus Scudus,* 1522. *Tantum mihi de generoſa morum tuorum manſuetudine polliceor, tantum de inſigni illa juxta ac ſincera pectoris tui benignitate perſuadeo, ut cùm toties ipſe quoque dura fortuna diſcruciatus ſis violentia, me quoque, &c.* Addimus D. *Rhenani* calculum a. Ch. 1519. ad ipſum Zvinglium, Baſilea perſcriptum: *Gratiſſima mihi fuerunt literæ tuæ, quemadmodum erant humanitatis pleniſſimæ; ſed non paulò gratius fuit, quod ore nobis retulit Simon noſter,* pergere te videlicet in aſſerendo Chriſtianiſmo, quem partim impietas manifeſta, partim fallax ſuperſtitio non iſthic modò; ſed ubivis gentium, indignis modis conſpurcârunt. Et quanquam, ut non caret æmulatione virtus, obſtrepant quidam, tamen à propoſito tuo, quod inſtanter urges, adhuc nemo te retrahere poterit. In qua re conſtantiam tuam admirari ſurbit, quâ nobis Apoſtolici illius Seculi virum repræſentas. Obganniunt quidam, rident, minantur, petulanter inceſſunt; at tu verè Chriſtiana patientia ſuffers omnia. Sic agendum eſt, mi Zvingli, quemadmodum facis, connivendum, inquam, ad multa, ei qui velit malos Chriſto lucrifacere. Benefi-

ciis

ciis ad ſe traxit Judæos noſter non cõviciis. Porrò gratum quoque fuit audire, D. Conradum Fabrum, Küſnachtenſem *Commendatorem, ut vocant, abſ te donato libello penitus inflammatum, ut purioribus iſtis literis ex animo favere ceperit. Laudo conſilium tuum, quod non feliciter tibi ſucceſſit*

Gulielm. Farellus, a. Ch. 1525. ad Zvingl. *Si unquam ſe ſe obtulit lætitiæ & gaudij ratio propter perſecutiones, ejectiones, & facta in pios mendacia ob Chriſtum, nunc quàm maximè Nam quid, quæſo, intentatum relinquunt impij? Scire velim, vel unam rimulam ſupereſſe, qua pios aggredi poſſint, quam non ſint perſcrutati. Verùm ſi DEVS pro nobis quis contra nos? Gratulor tibi hanc tuæ fidei probationem, &* perſeverantem in te Chriſtum, per quem ſtas æternum dures. Gratiam agnoſcens quanta in te ſit, &c. *Idem*, a. Ch. 1528. Chriſti ardens gloriam, pro qua in horas mortem perfers. *Glareanus,* a. Ch. 1521. Audio tibi inſidias ſtr[illegible] à peccatoribus, quam rem vehementer doleo. Hydram vides, Hercules ut ſis, oportet Imò jam a. Ch. 1621. *Otto Brunfelſius.* Vehementer probo conſtantiam tuam, atque animum illum verè invictum & Chriſtianum. Sic perterrendi ſunt hoſtes Chriſtiani, perſtandum,

ſtandum, perrumpendum, audendum. Hac una re tantùm eſt opus, ut perſeveremus, & ne ſinamus extorqueri nobis gladium verbi DEI; atque ſic fiet, ut ſponte concidant, triumphemúsque nos. Utinam exemplum cæteri ſequantur, qui jactant Evangelium! Ipſe tandem omnium optimè Zvinglius, quas tempeſtates ſuſtinuiſſet, quotidie recenſere poterat, de quibus jam a. Ch. 1522. ad Myconium: *Tam crebri ſunt pulſus, tam vehementes ictus, qui domum DEI dejicere tentant, ut non injuſtè quis aliquando crediderit, nec ventos eſſe, nec imbres; ſed grandines & fulmina, ac ni apertè viderem, Dominum cuſtodire civitatem, jam dudum clavum abjeciſſem. Verùm, cùm eum videam rudentes firmare, antennam dirigere, velum tendere, & quid multa? Ventis imperare, iners, nec hominis nomine dignus fuero, ſi ſtationem deſerens nihilominus ignominiosè perirem,* Totum itaque me illius benignitati permittam, regat, vehat, feſtinet, maneat, acceleret, moretur, mergat, nihil prorſus indignabimur. Ejus enim vaſculum ſumus: Nobis uti poteſt, & ad honorem, & ad ignominiam, quamvis crebrò ab illo petam, ut carnem noſtram quam ſemper ſequi piget, quæque inſtar moroſæ

moroſæ mulieris reſponſitat, & factorum omnium rationem poſtulat, in ordinem cogat, &c. *Hæc ille.*

V. Proxima eſt *πρᾳότης*, lenitas in docendo.

Δοῦλον Κυρίου δεῖ εἶναι ἐν πρᾳότητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, ſervum Dei oportet cum lenitate erudire eos, qui contrario animo ſunt affecti, 2. *Tim.* 2. 25. Neque verò hoc laborum condimentum defuiſſe Zvinglio, tum præclarorum Virorum probant judicia, tum ipſa ſuperioris Seculi Hiſtoria. Ex illis *Oecolampad.* eſt: *Ut magnopere probo, quod ſinceritatem doctrinæ tuæ coram adverſariis tuis manſuetè tueri vis (atque utinam, idem is omnibus eſſet animus!) ita abominarer inſtitutum, ſi ad contentionem deſcenderes, quod longè abeſſe non dubitârim à tam miti ingenio.* *Farellus:* Exegeſin amicam *perlegi avidiùs, quia profecta à chariſſimo mihi, quique doctè ac luculenter rem ob oculos ponit, obfuſas propellis tenebras, ſancto aſtu incalleſcans peritiores, cum mira varietate, jucunda puritate polis multijuga eruditione ornatum opus. Det Deus hoc conciliari opere Lutherum, ac ſeipſum agnoſcere, ut Chriſti ſuccuſſa undique Eccleſia pacis nonnihil ſentiat, ne infirmiores ſub talibus diffidiis periclitentur. Gratiſ-*

Gratiſſimum eſt, te, ut cauſa, rationibus, ita modeſtia & benignitate, ſi quid tamen, hujus adverſarij habent, ſuperiorem eſſe. Capito 1526. de eodem: *Scribitur ad me, placidum veſtrum ſcribendi genus profuiſſe plurimum. Nolim tamen, quiddam decedat modeſtiæ, gratia veritati.* Eodem an. *Tua legimus ad Billicanum. Moderatio iſta animi plurimum habet momenti. Gratia DEO, qui calamum tuum tam appoſitè moderatur.* Idem: *Argumentis denſis ac perſpicuis agis ſine convitio,* Et a. 1527. *Gratia DEO, qui tibi cum tantis dotibus iſtam animi moderationem dederit.* Luthero alia ratio eſt. Eadem modeſtia, ubicunque ei locus relinqui poterat, uſus fuit, in certamine Anti-Pontificio. Aculeata ſatis fuit *Iodoci Heſchii,* Ittingenſis Monachi, ad Zvinglium Epiſtola, gravis accuſatio abolitæ religionis, de qua ſuo loco: Sed quàm blandè Zvinglius reſponſoria ſua errantem revocavit? Ita enim d. 8. Martii 1525. ad ipſum Tiguro: *Non erat opus, optime Vir, ut anxiè deprecareris culpam,* quæ culpa non eſt jam altera vice: Priore, per Franciſcum noſtrum: altera per præſentium latorem. Hoc enim habet Chriſtianorum amicitia fratrum, diſſimile mundi aliorum amicitiæ, ut cùm hi in gratiam redeunt cunctanter, ſe ſibi mutuò

mutuò credant. Illi verò, diſcuſſis omnibus ſimultatis nebulis, protinus in fratrum numerum recipiant, quos paulò ante hoſtes judicaverant. Sic & nos mutuò faciamus. Quos unus atque idem Spiritus in eandem gratiæ fiduciam convocavit: Idem ſentiamus. alter alterius onus ſubeat. Quam equidem conditionem, ſic tecum ſubiturus ſum, ut nulla ſit unquam ætas, de perfidia noſtra querimoniam ullam habitura.

Pollicere igitur de nobis non uti de reconciliato hoſte; ſed uti de fratre, quo cum nulla unquam offenſio interceſſit. Quæ præſentium lator ad nos attulit, optimè curata ſunt. Verum, heus tu, Senatus noſter indubiè majorem fidem ſervaturus eſt, quàm ullæ poſſint literæ præſertim hoc rerum ſtatu, quo ſi vel jota unum excideret, fieret tota Ilias. Ut ergo amicum ad nos miſiſti, nullis munitum pignoribus, quod equidem pro maximo pignore puto; Vis enim tibi fidem haberi, id quod puræ plerunque conſcientiæ poſtulant: Sic & nos eundem chariſſimum & fideliſſimum fratrem noſtrum ad te remittimus, qui ore ad os quid dicatur, omnia non modò referet; ſed etiam aget tecum. Quòd porrò ad

me attinet, ne nihil à nobis habeas, hoc meo Chirographo me tibi ſic adſtringo, ut fratrem fratri decet, his etiam legibus, ut ſi mea parvitas tibi unquam vel hac, vel âlia in cauſa poſſit prodeſſe, ulli ſim nec otio, nec negotio parciturus, modò deſerta hypocriſi ad DEUM fortem, vivum venias ad bibendum. Summa omnia erunt tibi indubia, tuta, & ſecura.

VI. Simplex Prudentia.

Dominicum, ad Apoſtolos, præceptum eſt: *Simplices eſtote ut columbæ*, ὲ ὀφρόνιμοι ὡς ὄφεις, *prudentes, ut ſerpentes.* Simplicitatem, id eſt, candorem, integritatem vel vultu oſtendit ex natione, candoris nomine tum maximè celebrata; oriundus Reformator. De eodem breve, ſed luculentum eſt *Capitonis* teſtimonium: *Ex animo es inter raros Chriſtianus, neſcius fuci. Tu perge, mi Zvingli, tuo more ſincerè dicas, & lenitate ſumma, qua Chriſtus de mundo ſplendidè triumphavit.* De ſingulari Prudentia abundè teſtatur Methodus, in reformatione ab eo obſervata, exquiſitiſſima, & verè regia. Vide ſup. *Tom.* VI. p. 231. Teſtantur amici, qui, quoties eum adhibuerunt in conſilium, fidem ejus atque prudentiam & experti ſunt, & admirati.

rati. Miniſterio initiandos multi ei commendârunt, ut politiores illos officiiq; monitos remitteret. *Farell.* a. Ch. 1528. *Ubi N. probè commonefeceris officij, & eorum quæ Miniſtro adeſſe oportet, quibus te Chriſtus in multorum ædificationem ornavit, ad nos celeriùs advolare des operam.* Paulus Fagius, Iſenaci 1528. eodem nomine, alios duos Zvinglio commendavit, quòd exercitatiùs & ſubactiùs in iſtis haberet judicium, ceu ſuprà modò diximus.

VII. Fortitudo.

Noluit timere Chriſtus diſcipulos ſuos, illos, qui poſſent occidere corpus tantùm; ſed eum, qui & corpus & animam detruderet in gehennam; *Luc.* 12. v. 5. Fortiter ergo agere, pericula contemnere, cauſam DEI curæ habere, DEO magis quàm hominibus obedire aſſueſcerent. Et his characteribus notata fuit Zvinglii vocatio. Non deerant pericula, quæ Evangelii nomine ſubiit Zvinglius, ſexcenta. De quibus compendiosè *Myconius* in vita Zvinglii. Paucis nunc, *inquit*, agemus, quibus nam fuerit ob veritatem objectus periculis. Sacerdotibus & Monachis de gradu, ut ita dicam, dejectis, & contra Penſionarios, quos vocamus, confictè

mandato, deflexum eſt ad inſidias, ſi quo modo tolli poſſet homo iſte. Clancularias, etiamſi mihi notas, tacebo; manifeſtas & tibi manifeſtabo. Venit poſt medium noctis aliquando, qui petiit, ut hominem inviſat morti proximum. Diacono pro hero reſpondente, ſe quicquid ſit laboris obiturum (nam illum ob negotia diurna excitandum) tam obſtinatè renuit, ut oriretur de inſidiatore ſuſpicio. Diaconus igitur abiens, ceu Domino relaturus omnia, oſtio occluſo, latronem foris manentem deluſit. Manè facto cognitum eſt, navigio captum, ore mox obthurato, clam fuiſſe deportandum. Non multò poſt & equus ad eundem uſum paratus expectabat. Deinde vidimus inſidiatorem (Tuginum eſſe dixerunt) in urbe ſine pallio, gladio cinctum longiſſimo palàm vagari, ſicubi virum obviam opportunè factum occidere queat. Indicatus iſte capitur & evaneſcit. Tigurini duo (quorum nomina ſciens prætereo) vino madidi, noctu Zvinglii domum lapidibus pulſantes, & ſpecularia perforantes, clamore, maledictis, ictibus, tam crudeliter, turpiter, inhumaniter egerunr, ut vicinorum nullus hiſcere vel per feneſtellam auderet. Non

ceſsâ

ceſsâruntigitur priùs & lapides deficerent, & verba, & vires. Tumultus relatus eſt ad Conſulem, manè clauſis portis quæſiti ſunt, viris armatis per omnes urbis angulos fruſtra, dum mulierculæ conſciæ malè diſſimulantes alterum proderent, haud voluntariè (nam alter jam evaſerat) extractus ergo ex vaſe vinario Sacerdotis cujusdam ab indignabundis pertrahitur in carcerem, &c.

Ardor nempè & intenſiſſimum omnibus inſerviendi ſtudium effecit, ut ipſe quaſi prodigus vitæ fræno potiùs haberet opus, quàm calcaribus: Ita enim *Jodoc: Kilchmejer*, qui, relicta urbe patria, Bernæ poſtea aliquandiu Eccleſiæ operam præclaram locavit, Lucernâ ad Zvingl. 1502. *Fertur apud nos hiſce præteritis diebus, binos è Monachorum cœtu dimiſſo, quaſi religioſo conſilio maximopere utendum foret, ſumma te importunitate evocaſſe: mox te, ut es paratiſſimus ad præſtanda cuique obſequia, promiſiſſe deſcenſum. Ceterùm, dato & accepto conſilio Adjutoris tui retractum, nòn ſtatim videlicet ad quorumvis clamores, maximè noctu, prorumpendum, priùs rem per ſe explorandam, ne in tantis negotiorum undis navigantem te inſidiarum procellæ ſic incautum obruant & extinguant. Qui, ubi deſcenderit,*

æſtimantes, Zvinglium eſſe, manum in eum hoſtiliter protinus injeciſſe, abduxiſſeque, mortem interminantes. Verùm, prodita voce, ſe ſe jam deceptos ſentientes, rémque adverſus opinionem cecidiſſe, relicto eo, aufugiſſe quàm celerrimè, ne fortè deprehenſi, quod tibi malum ſtatuere, ipſi experiri cogerentur. Quid ad hæc pericula? Forti reſtitit animo, callóque quaſi obdúcto, omnia contempſit. Hac laude jam anno Chriſti 1519. innotuit *Bilibaldo Pirchheymero*, Norimbergenſi. *Fuere mihi*; ſic ſcribit Vir celeberrimus, literarum cumprimis Græcarum Interpres feliciſſimus; *literæ tuæ Zvinglie optime admodum gratæ, non ſolùm quia ex illis te noſtri memorem eſſe videbam*; ſed, etiam quòd te antea convaluiſſe, quàm ægrotâſſe perciperem. Igitur, etſi ob adverſam tuam indoluerim valetudinem, longé tamen magis ob ſanitatem tibi reſtitutam gaudeo, optóque, ut illa ſit diuturna & longæva, Quid enim attinet te Virum doctum, & rerum humanarum apprimè peritum hortari, ut fortiter, quicquid DEUS juſſerit, feras? cùm propria tua prudentia adverſa cuncta tolerare calleas? Potiùs itaque DEO gratias agamus, qui percutit & ſanat, occidit & rurſum vivificat, & qui paulò minùs tuam à ſepulchro

pulchro reduxit animam: Cujus nomen ſit benedictum. De Zoilis noſtris nulla nobis cura, quid enim aliud agerent, quàm quod aſſiduè agere non deſinunt? quonam illorum honore, imò utilitate ipſi viderint. Verti diebus ſuperioribus Luciani fugitivos, quibus Epiſtolam ad Novenarum Comitem adjunxi, quam ſi legeres, forſitan rideres: Miſiſſem tibi libellum, ſi ab impreſſoribus abſolutus fuiſſet. Videbis illum, DEO, dante aliquando, cum ſex orationibus Gregorii Nazianzeni, quæ nunc imprimuntur, à me verſis. Capnio noſter heri ad me literas dedit: Profectus eſt Vir bonus ob patriæ ſuæ calamitates Ingolſtadium, ut & periculum fugeret, & invidiam pariter declinaret: Adverſarii illi ſui libenter ei notam inuſſiſſent; ſed nibil valet contra innocentiam malitia. Albertus non tam meus, ſed & tuus te ſalutat, Beatus Rhenanus nihil reſcripſit: *Bene vale mi Zvingli, & me ut facis ama, idque pariter à me expecta. Norenbergæ nono Cal* 1519. *Myconius*, Lucernâ, a. Ch. 1522. *Quàm bene vobiſcum agitur, qui habetis gratiam DEI, ut hominem non timeatis nec minas, nec aliud quicquam: Alioquin enim planè deijceremini. Iohannes Hannerus* 1526. Francofordiâ: *Mul-*

is nominibus mihi clarus es Zvingli eruditiſſime, potiſſimùm verò, quòd animum infractum adverſus tot æmulorum aſſultus geris, atque interim nihil de indefeſſo adſerendæ veræ pietatis ſtudio remittis, quæ res etiamnum fecit, ut qualibet quæſita cauſa amicitiæ tuæ demerendæ occaſionem captaverim. *Lutheri*, aliorúmque calculum ſuprà dedimus, Tom. VI. pag. 577. 233. 256.

VIII. Inculpata vita.

Sed & ἀνέγκλητος, inculpatus, eſſe debebat Epiſcopus: ſceleris, vitiique purus, *Tit.* 1. 6. Ut talem ſe præberet Zvinglius Reformator, omnem impendit operam. Unde & exterorum hoc nomine tulit puncta, qui non eruditionem ejus minùs fuerunt mirati, quàm morum probitatem, vitæque innocentiam commendârunt. *Quis tam divinum pectus* (Zvinglium intelligit) *maxima benevolentia non amplecteretur? Miram & conditam morum facilitatem non exoſcularetur? Vitæ integritatem non ſuſpiceret?* Ita jam a. Ch. 1521. Baſileæ exclamavit *Marcus Berſius*, P. Theodorinus. Cætera vide ſup. Tom. VI. pag. 249.

IX. Conjugium.

Inſu-

Inſuper ab Epiſcopo Paulus requirit, ut ſit *μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, unius uxoris vir.* Ib. Non erant Apoſtolica tempora *γαμοσυγῆ*, quæ legitimam conjugii copulam, non prohiberent modò Epiſcopis, Verbi Miniſtris; ſed & conviciis inſectarentur, gravitérque conjugio copulatos miniſtros Evangelicos mulctarent, Ex primis, ſuperiori Seculo, jus matrimoniale ordini Eccleſiaſtico auſus fuit aſſerere *Zvinglius.* Sed ut hominum, qui nulla magis offendi videbantur re, quàm publica matrimonii conceſſione, ſe accommodaret captui & ingenio, aliquandiu poſt aſſertum jus abſtinuit à poſſeſſione, uſque adeò ut minus æquo eam nonnulli ferrent moram, animo, veriti, ne cauſa bona, damnum inde aliquod acciperet. Monendum hoc propter malevolos quosdam, qui adeò poſtea, cùm clericum intelligerent uxoratum, animo ab eo fuerunt alienati, ut in aliis etiam jam probatis, nutaret aſſenſus, videbatur: Aliter enim cæteris, qui rem ex ſe ſe æſtimabant, ſentire placuit, qui Zvinglio hoc maximè nomine gratulabantur. Ita certè *Bucerus* ad Zvinglium: *Gratia Chriſti tibi augeatur mi frater chariſſime. Literæ tuæ tam apertæ, támque Chriſtiano Spiritu ad*

me dici vix poteſt, ut me exhilarârint. Quòd autem profeſſum palàm te maritum in literis Capitonis legi, id præ immenſo gaudio, me propemodum extra me poſuit. Unum enim hoc deſideratum in te. Non poteram namque tantam puſillanimitatem fidei tibi tribuere, qui veritus ſis, te marito non tam feliciter uſurum Chriſtum in negotio verbi ſui, atque uſus fuiſſet malè cælibi. — Ex amuſſi nunc te Apoſtolicæ per omnia reſpondere, ſeriò triumpho: Et certè: quicquid alii ſentiant, frendant, ringant, rideant, convitientur, Sardonius riſus eſt. Manet, manebitque non axioma tantùm poſitivum Pauli, ut ſit Epiſcopus μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ; ſed & oppoſitum, quòd ultimis temporibus Spiritus ſint futuri impoſtores, κωλύοντες γαμεῖν *prohibentes contrahere matrimonium*, 1. Tim. 4. 3. Quòd tardius ipſe ſibi hujus libertatis Chriſtianæ copiam fecerit, pro more feciſſe cenſendus. Ita enim primus ſemper erat intentione, ut ultimus eſſe voluerit executione, ne ſuis litare videretur, vel deſideriis, vel commodis. Eadem Methodo in esu carnis & abrogatione imaginum verſari voluit, velut ipſe indicat, Tom. II. pag. 641. *Multis forſitan eo nomine ſuſpectus eſſe poſſum, quaſi ego ſolus omnium author ſim; quod ipſum tamen nullis*

nullis rationibus veris unquam probabitur. Idem enim ante annos aliquot in carnium eſu mihi contigit. Forte fortuna enim cum amicis aliquot, modeſtiſſimis hominibus, domum quandam ingreſſus ſum, in qua, non voluptatis gratia, non ventris ſtudio; ſed in Chriſtianæ libertatis exemplum aliquantum carnis à quibusdam comeſum eſt, idque cum pia gratiarum actione, quod ex Babylonica Pontificia tyrannidis captivitate eos liberare DEUS dignatus eſſet. Ego tamen carnes tunc ne guſtabam quidem, etiamſi & mihi appoſitæ eſſent. Cùm verò nonnihil controverſiarum inde exortum illos turbaret, annon meum eſt illos defendere? Num eos, ceu ignavus Paſtor, deſerere debuiſſem? Cùm in publico ſuggeſtu ante cibos omnes omnibus quovis tempore licitos eſſe docuiſſem. Idem in ſimulachrorum negotio eveniſſe videmus. Si enim DEI verbum purè & dilucidè prædicari debet (quod ipſe, DEO volente, quoad vixero, facturus ſum) & Miſſam, & ſimulachra, uſúmque illorum, qualis hodie eſt, cum multis aliis aboleri oportet. Quamvis facilè ferre potuiſſem, ſi de ſimulachris nihil adhuc fuiſſet tentatum. Sed cùm ea fuerit voluntas Dei, ego quis ſum, ut illi me opponam! Simulachra certè ferri non debent, & Miſſam Sacrificium *non*

non eſſe omnino dicendum eſt. Confer. Epilog. Epiſt. ad *Vrban. Rheg.* T. II. p. 122.

X. Apertum veritatis patrocinium.

Apoſtolicum denique (cætera enim omnia ad compendium ponimus) eſt non eſſe lucifugam, ſed ejus ſpei, quæ in nobis, reddere rationem. Iterum hîc triumphavit Zvinglius noſter, tum publicis diſputationibus, tum etiam ſcriptis toto orbe notis. Unde *Oecolompad.* ad Zvingl. *Rectè facis, atque rem planè dignam & officio, & pio animo tuo, mi Vdalrice, quòd paratus de omnibus his, quæ à te hactenus docta ſunt. Nimirum hoc fuerit Apoſtolicum Canonem imitari, & per omnia Chriſtianæ mentis ſinceritatem præ ſe ferre. Precor Dominum noſtrum Chriſtum, ut, quod bono mihi Spiritu ceptum videtur, in carne non conſummetur, id quod non rarò fieri novit tua prudentia. Et ego ſanè bona ominor, atque non mediocria Chriſtiani gregis commoda: Tantùm fiant ſancta ſanctè. Audio eſſe quendam magni nominis qui rideat, & parùm probet. Sed valeat ille, quantus quantus eſt.*

Habuimus *regulas* Apoſtolicæ vocationis, ubi ad *exempla* deveniendum eſſet, modeſtiæ fortè Chriſtianæ limites non trans-

transgrederemur, ſi Reformatores noſtros Apoſtolica veſtigia, pro virili, & ratione infirmitatis humanæ, exprimere habuiſſe curæ, breviter oſtenderemus. Ex iis enim, quæ hactenus longa enarravimus ſerie, non pauca occurrunt eorum, quorum Catalogum Apoſtolus thraſonicis Pſeud-Apoſtolorum oppoſuit vociferationibus, 2. *Cor.* cap. 6. & 11. Certè, ſi Zvinglius, ſi Lutherus, ſi alii, quorum DEUS ad reformandum uſus eſt operâ, cum iis conferuntur, qui ſcientiæ ſibi clavem ſuperiori ſeculo vindicârunt; ſi utrorúmque requiſita, pietas, eruditio, fama, vigiliæ, pericula, & ſi quæ alia in Paulina recenſione ſe offerunt, vel Myops videat, tam inſtitutioni divinæ, quàm conſtitutioni Apoſtolicæ propiùs accedere, noſtros, longius abire Pontificios.

XI. Hucuſque Zuinglius Miniſterio functus eſt διὰ δόξης καὶ εὐφημίας. Idem cum Apoſtolo, aliíſque Chriſti Miniſtris ἀτιμίαν καὶ δυσφημίαν, experiri debuit. Nam & fidem, fideique defenſionem, & vitam, & mortem etiam Reformatoris nonnulli, ut emergenti Reformationis

operi

operi ponerent obicem, vellicârunt., Et quanquam plerorúmque jam ſupra à nobis fuerit habita ratio, non tamen ἀπροσδιόνυσον, aut otioſum, ſi diſtinctius paulò ad ſingula attendamus, futurum exiſtimamus.

Fidem quod attinet, non eſt noſtri inſtituti, ut vel *Papiſtarum*, vel *Anabapiſtarum*, hoc loco, omnes proferamus querelas: *Illi* enim ſuis ubique, non Zvinglio tantùm, ſed toti moleſti fuerunt orbi clamoribus, nova Reformatorem ſacra invexiſſe, tum etiam, quando antiquiſſimis probare paratus erat monumentis, nihil extra Moſen, Prophetas, Evangeliſtas & Apoſtolos ſe docuiſſe. *Hi* verò nimium ei, cujus famæ & & functioni periculoſiſſimas illi ſtruxerunt inſidias, rigorem exprobrârunt: Quorum omnium Zvinglius ſuperſtes; ut ſupra audivimus; rationem habuit: Vide Tom. VI. pag. 657.

De iis ergo potiſſimùm, quorum ipſi nonnunquam reformati pleniorem deſiderârunt explicationem, ſoliciti capita de (*a*) objecto gratiæ Evangelicæ, peccato (*b*) originali, (*c*) Providentia, carne (*d*) Chriſti. Sacramentis, Baptiſmo (*e*) & Cœna

na Domini, morte denique ejus breviter vindicabimus. I. *Obiectum gratiæ* quod concernit, eſt in omnium ore paragraphus ille Expoſit. Fid. Chriſt. Tom. II. p. 559. b. ad Regem Chriſtianum: *Deinde ſperandum eſt tibi, viſurum eſſe Sanctorum, prudentium, fidelium, conſtantium, fortium, virtuoſorum omnium, quicunque à condito mundo fuerunt, ſodalitatem, cœtum & contubernium, &c.* Hos inter poſtea expreſſit non Patriarchas tantùm, Prophetas & Apoſtolos; *ſed & Herculem, Theſeum, Socratem, Ariſtidem, Antigonum, Numam, Camillum, Catones, Scipiones.* Quanta hinc Zvinglio apud Adverſarios conflata invidia, dici non poteſt. Prodierat hæc Zvinglii *Expoſitio* jam ante concordiam Wittenbergenſem: Impedire poterat modeſta Gualtheri generi Apologia, quo minus toties Evangelicorum concordiæ malè intellecta verba intercederent. Sufficere poterant tot Theologorum noſtrorum, ad citatum locum, explicationes, exceptiones, retorſiones. Et tamen nuper demum Jeſuita Labbæus ex me fuit auſus quærere, *quæ Zvinglij fuiſſet religio? Quia verò* (inquit Diſſertat. de Scriptorib. Eccleſiaſt. diſſert. Tom. I. pag. 994.) *obiter Zvinglij, Bullingerique meminimus: Placet ab Hottingero*

ſciſcitari

ſciſcitari, quam religionem profeſſus ſit Patriarcha ille ſuus Zvinglius, qui in expoſitione fidei ad Franciſcum I. *hæc eſt auſus ſcribere, anno* 1530. *ab H. Bullingero* 1536. *in publicam lucem commiſſa, atque in corpore operum Zvinglianorum anno* 1581. *Tiguri edito non prætermiſſa* P. II. fol. 559. *Si ergo cum DEO ſunt, &c.* Ad quam quidem importunam planéque impertinentem adverſarii quæſtionem, alibi à nobis reſponſum eſt, *diſputatio de Melchiſed.* in Ennead pag. 170. quo ſi non prolixè, ſufficienter tamen calumnia videatur diluta. Illud ἐκπερισσοῦ, notandum, hanc Reformatoris *Expoſitionem*, ſcriptum eſſe poſthumum. Ipſum præ manibus habeo Zvinglii autographũ, ſic ſatis ad prælum paratum, ut tamen, procul dubio, Zvinglio ſufflaminatæ Editionis rationes non defuerint. Quamvis, ne quicquam diſſimulemus, ipſe; quo ſcriptum primâ curâ, affectum potiùs quàm perfectum fuit; annus Zvinglio fatalis, quo ad Cappellas occubuit. Unde & *Bullingerus* in Catal. operum Zvinglianorum Mſc. *Chriſtiana fidei à Huldrico Zvinglio prædicata brevis & clara expoſitio ad Regem Chriſtianum ſcripta: Menſe Julio* 1531. *Edita demum à morte ejus,* anno Chriſti, 1532. *Probata tamen fuit Editoribus, & pecu-*

peculiari encomio inſignita? Non nego. Quanquam (ita *Bullingerus* ſucceſſor) fideliſſimus Evangelii præco, & Chriſtianæ libertatis aſſertor conſtantiſſimus, H. Zvinglius omnia ſua clarè *circumſpectè & dilucidè dixerit, hoc tamen libello veluti ſe ſe ſuperans de vera fide neſcio quid cygneum vicina morte cantavit.* Sic Bullingerus; qui de toto loquitur ſcripto, quo breviter & ſuccinctè primaria religionis Chriſtianæ capita proponuntur, & ita quidem ut, rationem & Methodum illius temporis author facilè ſuperet. Lapis verò offendiculi, procul dubio, neminem turbâſſet, ſi *Zvinglius* ipſe ſuperſtes (defuncti autem mutare verba religioni Editores duxerunt,) Editioni præeſſe, aut ſubodorari potuiſſet, tot hinc, quæ ſecutæ poſtea erant, pullulaturas controverſias. Ea enim & modeſtia & prudentia fuit *Zvinglius*, ut nihil proponeret, quod offenderet; nihil mordicus defenderet, quod mutatum ædificationi commodiùs inſerviret. Repete, quæ Tom. VI. p. 232. & ſup. p. 282. ipſius *Zvinglii* verbis exhibuimus. Quicquid ſit, non ſatis prudenter agunt, qui, cùm toties *Zvinglius* clarè, perſpicuè, ex profeſſo ſalutis fontem oſtenderit unicum, Chriſtum Servatorem, ex eo,

quòd, cùm multis aliis, gratiam illam extraordinariè factam pluribus, ſibi privatim ſcripſerit; de via & ratione conſequendæ ſalutis ipſa, controverſiam moveant. Si hoc rigore vel cum Patribus, vel Scholaſticis, vel aliis etiam Theologis ageretur, quis accuſationum tandem ſperandus eſſet finis? Certum eſt, absq; fidei conditione Zvinglium ſalutem nemini adjudicâſſe; fidei tamen donum, ex charitatis regula, non iis ſtatim, qui inter ordinariè vocatos non erant relati, noluiſſe negare. Epiſt. ad *Urb. Rheg.* Tom. II. p. 118. *Cùm, ut in viam redamus, æterna vita nuſquam ſit hac lege promiſſa, ut niſi quis circumciſus ſit aut tinctus, nullatenus ſit eam adepturus*, non eſt cur temerè inferis adjudicemus, qui ſignis iſtis initiati non ſunt, Hæc omnia ex Pauli ad *Rom.* Epiſtola c. 2, colliguntur. Neque Chriſtus dixit, qui baptizatus non fuerit, ſalvus non erit. Iſta in hunc uſum argumentati ſumus, ut oſtenderemus, toto cœlo errare, etiamſi ſint non modò magna, ſed vetera quoque nomina, qui damnationi æternæ ſolent adjudicare nunc Chriſtianorum infantes, qui non ſint baptiſmo tincti, nunc verò eos omneis, quos Gentiles vocamus. Quid enim ſcimus, quia fidei quisque in

corde ſuo DEI manu ſcriptum teneat: Senecæ Viri ſanctiſſimi fidem, quam Epiſtola ad Lucilium 34. prodit, quis non admiretur, cum ait: Sic certè vivendum eſt, tanquam aliquis in pectus intimum proſpicere poſſit, & poteſt. Quid enim prodeſt ab homine aliquid eſſe ſecretum. Nihil DEO clauſum eſt. Intereſt animis noſtris, & cogitationibus mediis intervenit. Sic intervenit, dico, non tanquam aliquando diſcedat? Hæc Seneca. Quis, quæſo, hanc fidem in cor hominis ſcripſit? Neque quisquam putet, iſta in evacuationem Chriſti tendere, *ut (NB) quidam nos inſimulant*, amplificant enim illius gloriam. Per Chriſtum enim accedere oportet, *quicunque (NB.) ad DEUM veniunt:* de qua re paulò pòſt. Unde locerum Moſis ne ſuſpicamur quidem alia via, quam qua dicit: *Ego ſum via, veritas & vita, ad DEUM perveniſſe, qua & Moſes & omnes venerunt.* Ita jam an. Ch. 1526 Zvinglius mentem ſuam expoſuit; nec, quod ſciam, vel à Luthero poſtea Marpurgi, vel aliocunque reprehenſus eſt: ita ſaltem non exagitatus, quaſi canibus & porcis viam ad cœleſtes patefacere t ſedes. Nonne diſertè ſatis, unam ad vitam oſtendit viam; Chriſtum? Quam

indignè tulit Archiatri Tigurini in diſpu tatione publica ſententiam , qui ex Ariſtotele tum etiam, cum nullæ amplius extarent Scripturæ , rectè gubernari poſſe Rempublicam , effutire fuit auſus? Vide ſup, pag. 141. Quòd de Seneca , cujus & ſtudioſus lector, & magnus admirator fuit Zvinglius, benigniùs ſenſerit, an vel ſine exemplo fecit, vel abſque venia? *Accedunt* (ita Joh. *Rualdus* in vita Plutarchi cap. 9.) *in Plutarcheis libris crebra & neſcio, unde ex abdito eruta ſententia, quas vel veritate, vel gravitate vice Chriſtiani oraculi poſſis accipere. Itaque illum, ut Senecam lib. de anima, Tertullianus, ſæpe noſtrum nihil ambigam hic appellare.* Hieronymus eundem Senecam Viris illuſtribus annumeravit, motus Epiſtolis Senecæ ad Paulū: Et quanquam tum ex Pontif. tum ex Refor. etiam Scriptoribus animadverterint, nusquam Paulum Senecam, multò minus Senecam ſpirare uſquam videri Paulum; adeò ut ejusmodi ſcripta, quale hoc quod extat, ſit.

Τρυφὴ πιθήκων, καὶ γέλως πλαῦς σοφῶν. *Sixto Senenſi* tamen, & Fabro Stapulenſi acta Lini perſuaſerunt , verè eſſe Pauli Epiſtolas, & Senecæ ad Paulum. Unde *Sarisberienſi deſipere videbantur, qui non venerarentur eum, quem Apoſtolicam familiaritatem meruiſſe conſtat. Certè* (*Labbai* Jeſuita

verba ſunt Tom. II. Diſſertat. de Scriptoribus Eccleſiaſt. pag. 777.) *conſuetudinem inter Apoſtolum Paulum, ac Philoſophum Senecam innuunt verba illa, venerabilis Petri, Cluniacenſis Abbatis ad articul. 1. Hæreſeos Petrobuſſianorum: Nonne ipſi Paulo famoſus ille Philoſophus Seneca dixit: Nullas ſe credere ſuffectūras ætates ad literarum illarum altitudinem capiendam?* Ita veteres & recentiores de Seneca apertè ſcribebant; Zvinglio noſtro ne ſperare quidem de eo licuerit?

II. Ad alterum accedimus de *peccato Originali*, ipſi imputatum dogma heterodoxum.

Hoc enim nomine traductum fuiſſe Zvinglium tum ex *Urbani Rhegij* indicio conſtat Tom. VI. pag. 431. tum ex aperta *Balthaſari Hubmejeri*, contra Zvinglium, accuſatione, de qua *Oecolompadius* ita: De libellis Balthaſari; *inquit*; nemo commònefecerat tibi mittendis, jam olim quendam miſeram. Duos ergo impreſſos accepi, alterum apud me retineo, quandoquidem contra Dialogum olim in ædibus meis habitum, ſcriptus eſt, & par eſt, ut illi reſpondeam; id quod & ſtatui, ut technæ impoſtorum detegantur. In eo li-

bro mihi impingit falsò, quod negem originale peccatum in pueris, dictque, quòd non ex me loquar, ſed ex te, Magiſtro in Tiguro. Tibi verò quatuor errores impingit: Primum, quòd defendas impium (ut vocat) Baptiſmum puerorum calamo, doctrina, & carnifice contra agnitam veritatem: Et quia defendis hæc non vera, puniat te Deus alio errore in quem cadis, & manifeſtè pronuncies, originale peccatum non eſſe peccatum, &c. Recentiores etiam Zvinglio, eum peccatum originis agnoviſſe morbum & conditionem naturæ, non propriè dictum peccatū; lib. de ratione fidei, imputârunt. Sed & hanc meram fuiſſe λογομαχίαν, Zuinglium peccatum originis ejusq; propagationem conſtanter aſſeruiſſe, certum eſt. Uſitatos tamen terminos paulò aliter accepit, quàm ferebat uſus communis. Peccati nomine ſenſu ſtrictiori & proprio deſignavit peccatum actuale, quia eſt facinus ſeu actio contra legem. Peccatum originale verò eo reſpectu morbum appellavit, quia eſt corruptio naturæ per ſe damnabilis, in quo quicunque naſcuntur, ſint hoſtes & adverſarii. Ut ergo morbi vox, modò non phyſicè ſumatur, & aliis efficacioribus exprimatur in Scholis Theologicis

logicis, commodè poteſt tolerari, ita peccati etiam nomenclatura, prout latius vel ſtrictiùs ſumitur, vel exemplo Jacobi actuali tantùm tribuitur Jacob. 1. v. 15. vel, authoritate Pauli Rom. 7. v. 7. etiam originali. De vera & genuina Zuinglii ſententia videatur ejus ad Urbanum Rhegium Epiſtola, Tom. II. pag. 116. Ut verò mentem Zuinglii rectiùs aſſequamur, notandum eſt, Zuinglio cum eo hominum genere fuiſſe negotium, qui Baptiſmo aquæ eam tribuerent ἐνέργειαν, ut exiſtimarent τοὺς ἀβαπτίστους ſimpliciter eſſe mortis æternæ reos; damnare eos culpam originalem. Zuinglius, ut oſtenderet, non illos de ſalute ſtatim periclitari, qui nullâ ſuâ culpâ abſque baptiſmo diſcederent, aliam offert medicinam, Chriſti ſanguinem, quo ſolo peccatum originale tolli palàm docuit. Si ergo originale elui etiam debuit, & tolli ſanguine Chriſti, peccatum utique fuit, etſi reſpectu actualis peccati, impropriè ſic dicti nomēclatura inſigniri voluerit. *Epiſtola ad Urbanum Rheg. Tom. II pag, 117.* Eſt ergo, *inquit*, iſta ad peccandum amore ſui propenſio, peccatum originale: Quæ quidem propenſio non eſt propriè (NB. ſtrictiori nempe ſenſu, ut peccatū actuale)

peccatũ,ſed fons quidam & ingenium Paulò pòſt: Peccatum in nobis inhabitans aliud non eſt, quàm vitium corruptæ carnis, quæ amore ſui perpetuò concupiſcit adverſum ſpiritum. P. 121. Nunc ad poſtremam partem accedemus, in qua iſtud jugium ſuſcepimus probandum, quòd vitium originale ſolo ſanguine Chriſti collitur, & quòd lavacro baptiſmi tolli nequit. Et pag. 122. Hæc noſtra eſt de originali peccato ſententia. Vitium eſſe ac morbum, qui ceu mulcta primis parentibus inflictus eſt: Quorum propagatio ſic vitiata eſt transgreſſione, ut quicquid inde naſcatur, ad peccandum propendeat: ac niſi divina clementia, maturè de remedio efficaci providiſſet, periiſſent, quotquot ex hoc fonte nati fuerunt. Dei ergo bonitas per Filii ſui mortem huic cladi occurrit, ut tametſi reliquiæ peccati originalis, puta φιλαυτίας ingenium tenaciter adhæreſcat, non tamen nocere poſſit his, qui ſunt in Chriſto Jeſu: Haud enim aliter poteſt damnare peccatum originale, quàm Lex, quæ ultra damnare non poteſt, etiam ſi nunquam non peccemus. Nihil etiam damnationis ſupereſt his, qui ſunt in Chriſto Jeſu Rom. 8. Contaminatur quidem generatio noſtra pro-

propenſione ad peccandum, at non nocet contaminatio: Venenum enim ademtum eſt ei per Chriſtum. In Chriſto autem ſunt non modò parentes, quos miſericordia divina in fidei lucem ac gratiam induxit; ſed eorum quoque liberi non minus qui ex Abraham ſecundum promiſſionem nati ſunt. Eadem enim eſt fides, ac idem Teſtamentum ſive fœdus, quantum ad interiorem hominem attinet. Perinde enim priſci illi miſericordia DEI nitebantur per promiſſum Chriſtum, atque nos per exhibitum. Is ergo ſuo ſanguine ſic, quicquid damnare potuit, expiavit, ut nihil ſuperſit, quod tyrannidem ſuam in nos exercere poſſit; non caro, non Lex, non Diabolus Princeps mundi hujus: Sic quoque apud Patrem morte ſua impetravit omnia, ut quicquid in nomine ejus petamus, detur. Atque hæc omnia ſic ſentio, ut ſi quis nos manifeſti erroris Scripturæ verè ſacræ teſtimonio arguerit, non modò ab errore avelli; ſed ei, qui avellet, gratiam habere ſtatuerim. Ita Zvinglius anno Chriſti 1526. occaſione graviſſimæ controverſiæ de interitu infantum Chriſtianorum ἀβαπτίστων. Si obſcuriùs de peccato tum originali locutus videatur; clariùs uti-

que mentem paulò pòſt ſuam Marpurgi expreſſit. Articulus enim ille, quem tunc cum Luthero & aliis de peccato originali recepit, talis eſt: Credimus, peccatum originale ab Adam nobis innatum eſſe, & perceptum hæreditario, eſſéque peccatum ejusmodi, ut condemnet omnes homines. Et ſi nobis non ſuccurriſſet Dominus noſter Jeſus Chriſtus ſua morte & vita, neceſſe fuiſſet nos ex hoc peccato æternum mori, nec unquam pervenire in regnum DEI & fælicitatem. *His cùm per omnia* (verba ſunt Gualtheri, Apolog. pro Zvinglio,) *conſentiunt quæ Zuinglius ante tradidit, nihil opinor etiam hoc loco peccatum eſt, quàm quòd libera ejus, & ſolida in omnibus fidei dogmatis ediſſerendis perſpicuitas, invidis quibusdam calumniandi occaſionem præbuit.* Id, quod eadem Apologiâ prolixiùs ivit demonſtratum optimus Gener, idémq; digniſſimus, ex intervallo, ſucceſſor; & *Bull. cont. Anab.* c. 11.

III. Tertius locus de *Providentia* ſequitur, qui, ut vel Pelagianorum habet Syrtes, vel Epicuræorum aut Stoicorum Scyllas, ita præ alijs, ut clarè & diſtinctè proponeretur, merebatur. Magnam, ſuâ operâ, Zuinglius apud bonos inivit gratiam, ita tamen, ut amiciſſimi quique

que, quid metuerent, vellicárint, in tempore, aurem.

Vix Zuinglii de Providentia DEI ad Cattorum Principem prodiit tractatus, phraſeologia ejus de authore peccati quosdam ita offendit, ut ſinceris etiam æſtimatoribus ejus aqua ſubinde hæſerit. Johannes Couſardus, Gandavo, Reformatorem ipſum anno Ch. 1530. monuit. Tam dextrè, inquit, ac nervosè cuncta, quæ ſub Sole fiunt, divina providentia fieri gerique colligis, ut nullo mihi pacto videatur contrarium poſſe adſeri, niſi quòd, quæ ſexto Capite de *authore, motore, & impulſore DEO, quo latro ad peccandum cogitur* (*quanquam mihi ratio, ipſáque divina ac humanæ Naturæ diſputatio ita fieri dictat*) *tamen non capio, quomodo cum multis Scripturæ locis poſſint convenire.* Quas tu adfers rationes, mihi quidem ſatisfaciunt, quòd ſciam te neutiquam ignorare, quid ad ea, quæ producturus ſum, reſpondere poſſis. Cæterùm hæc ea præcipuè de cauſa producam, ut ſi quis ea contentioſus nobis, ut adſolet, objiciat, habeamus abs te, quod illi reſpondere valeamus. Et primum quidem è libro, qui *Sapientia* dicitur, teſtimonium proferetur, in cujus primo Capite ſic legimus: *Deus*

mortem

mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum. Si mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum, quomodo impellit & movet ad peccandum: Unde & mors & perditio ſequitur vivorum. Et Eccleſ. 15. Non dicas, ille me implanavit, non enim neceſſarii ei ſunt homines impii. Omne execrandum erroris odit Dominus. Dicit DEO homines impios non eſſe neceſſarios, & Tu cap. 5. ſcribis, *neceſſe fuiſſe, ut cùm intellectus iſti tum Angeli, tum animi creandi eſſent, hac ratione conderentur, ut Dei juſtitiam perinde ac benignitatem cognoſcerent:* Juſtitia verò quomodo cognoſcetur nî ſit & injuſtitia? Æquè ac benignitas & manſuetudo non cognoſcuntur, nî ſit violentia & feritas. Igitur & impii homines ſecundum tuam ratiocinationem, illi erunt neceſſarii, ut cognoſcuntur pii, ac per conſequens, non benè dicit Scriptura, ipſi impios homines non eſſe neceſſarios. Sequitur: Omne execramentum erroris odit Dominus. Si errorem odit, cur in errorem aut latronem aut homicidam impellit, ut latro & homicida ſit? Nam latrocinium & homicidium errorem non minimum eſſe, neminem puto ambigere. *Atque hæc interim à contentioſo exempli cauſa,*

ſa, dicta velim. Nam ſi quis ita urgeat, quid reſponderi poterit? Sanè pro ingenii mei parvitate quid dicam, non invenio; niſi hoc fortè, quòd ipſe ais, DEUM, quòd facit, liberè facere, ut qui alienus ſit ab omni affectu noxio, igitur & abſque peccato, id quod veriſſimum eſſe agnoſco; attamen, qui contentioſus eſt, ſi inſtare vehementiùs perrexerit ac dicere: *Amice, nihil neque agis, neque dicis. Ais enim, quòd latronem Deus impellat ad peccandum; & Scriptura adferat, Deum nemini mandare ut impiè agat, & nemini Spiritum peccandi dare. Non enim concupiſcit multitudinem filiorum infidelium & inutilium: quomodo iſta inter ſe convenient?* DEUS latronem ad peccandum cogit, & nemini mandavit impiè agere. *Præterea Jacobi* c. 1. ſic legitur: Ne quis hominum, ſi tentatur, tum dicat, ſe à Deo tentari. Nam Deus ut malis tētari non poteſt, ita nec ipſe quēquam tentat. Quæſo, ſi Deus neminem tentat, quomodo, quòd majus eſt, movere, impellere ac cogere ad peccandū dicitur? *Hæc ſi quis, ut dixi, urgeat, quid dici queat, nullus video.* Proinde, clementiſſime Domine, te quam humillimè rogârim, ut hinc me, alióſque fortè non paucos expedias, id quod te poſſie præſtare optimè

mè confido. *Nam hæc tibi prius omnia fuiſſe expenſa, quàm ea, quæ de Providentia DEI extant literis mandares, non dubito: ideoque & abſque ullo negotio hunc nodum ſolvi poſſe, modò voles :* Hæc doctiſſimus ille *Gandavenſis*, eximius Zuinglii æſtimator. Ab eo tempore tam Pontificii, quàm Lutherani cauſam Eccleſiis noſtris ægrè faciendi, quaſi primarij earum Doctores culpam peccati in ipſum derivarent, adeòque (horreo verba nobis piacularia, & ne per febrim cogitata, repetere:) DEUM authorem peccati facerent. Utrùm Zuinglius *Couſardo* reſponderit, nihil habeo dicere. Video tamen & alios eundem vexâſſe ſcrupulum, quem tamen ita commodè Zuinglius ſuperſtes exemit, ut optimo cuique ſatis actum non dubitandum. Solutio ex *Epiſt. lib.* 1. pag. 29. ita habet. Quæ ex Johannis 15. Cap & Eccleſiaſtici quoque 15. tanquam pugnantia objicis: Sine me nihil poteſtis facere, &c. Reliquit Deus hominem in manu conſilii ſui, adpoſuit ei ignem & aquam, ut ad quod velit, porrigat, &c. per quæſtionem: An divina providentia cuncta gerantur, & liberum ſit humanum arbitrium nec ne, exponi oportet. Quàm, per Epiſtolam, ut impoſſibile ſit,

pro-

pro dignitate tractare, arbitror, te non fugit. Sed Canonem, quem in hac re ſequimur, brevibus audi, eo enim tibi ſatisfaciet. CANON: Utcunque mortales de DEO rebúsque inviſibilibus arbitrentur, & contendant, vincere tamen ſemper oportet eam ſententiam, quæ divina providentia gubernari atque diſponi omnia adſerit, Providentiam enim ſi tollas, bonitatem cum ſapientia ſuſtuliſti; quibus ſublatis jam non eſt ſummũ bonum Deus: Imò, juxta impiorum temeritatem, non eſt Deus. Si enim Deus ſummè ſapiens eſt; Jam ſequitur, ut juxta ſapientiam iſtam optimè diſponat & curet. Si enim cura non ſequatur ſapientiam, inde veniet, quòd aut non poſſit curare, quæ futura ſciat, aut nolit: Si nequeat, non erit omnipotens: Si nolit, non erit optimus. Cùm ergo ſit & optimus & omnipotens, relinquitur, ut, juxta ſapientiam ſuam omnia, moderetur. Poſtea, nihil fieri putabimus extra ejus curam & diſpoſitionem. Ipſe enim eſt, qui operatur in nobis, & velle & perficere pro ſua voluntate. Hic ergo provocat quidam: Libidini igitur indulgebo, quicquid enim egero, Deo autore fit, qui ſe voce produnt, cujus oves ſint. Eſto enim De. ordi-

ordinatione fiat, ut hic homicida ſit, alius adulter, ejusdem tamen bonitate fit, ut qui vaſa ipſius iræ futuri ſint, his ſignis prodantur, quuum ſcil. latrocinantur, ſcortantur, potant citra pœnitentiam. Quid enim aliud quàm gehennæ filium his ſignis deprehendimus? Dicant ergo, Dei providentia ſe eſſe proditores ac homicidas, licet; nos enim idem dicimus; ſed ſimul hoc jungimus, quòd qui iſta ſine correctione ac pœnitentia faciunt, DEI providentia æternis cruciatibus propter juſtitiæ illius exemplum mancipentur. Habes nunc Canonem noſtrum, quo contra omnia tela munimur. Quæ ex Scripturis pro libero arbitrio promuntur. Sed heus tu, caſtè iſta ad populum, & rarius etiam: Ut enim pauci ſunt verè pij, ſic pauci ad altitudinem hujus intelligentiæ perveniunt. Quòd ſi quis dicat: Cur ergo Deus non nunquam ſic loquitur, quaſi aliquid libero tribuendum ſit arbitrio? Si vis, inquit, ad vitam ingredi. ſerva mandata: Et, ſi quis mandata mea ſervaverit &c. Et ſimilia omnia videntur homini tribuere, quaſi ſuapte Marte non nihil poſſit. Quid tum? Ubi enim non balbutit DEUS, teneri Patris in morem nobiscum? Ubi non tribuit homini,

quod

quod ſolus ipſe fuit? Nemo, inquit, venit ad me, niſi pater meus traxerit eum: Et contra: Quorum remiſeritis peccata, remittentur eis. Quomodo iſta non ſunt diſcordia? Si enim Evangelio nemo credit, quàm qui tractus eſt, quomodo abſolvent Evangelii prædicatione conſcientias Apoſtoli? Sed tam familiaris eſt Deus, ut ſuis, quod ſuum ipſius eſt, tribuat. Hæc paulò concißius, quàm velis, arbitror, ſed ſufficient, ſi diligenter tecum rumines. *Joſeph tantus erat futurus, ut parentes ac fratres eum adorarent: Hoc erat in fatis ac conſilio DEI. Jam poſt hanc Dei conſtitutionem, omnia mihi conſidera, quæ cum eo geſta ſunt, & videbis, multis in locis talem ſpeciem præbere, quaſi homo ſuo quid poſſit conſilio. Verum, quomodo finitur tandem ea hiſtoria? Eveniebat, quod Dominus dixerat. Quæ ergo mediaſtina fuerunt, non temerè, neque humano, ſed divino ſunt facta conſilio; Sic totam geneſin expendere debemus, ac omnes res geſtas.*

Patet hinc. Zvinglium orthodoxè & piè aſſerere. 1. Providentiæ DEI omnia ſubjici. 2. Ab ordinatione DEI, neque latrocinium, neque homicidium, neque furtum eximi. Nihil enim fieri neſciente, nolente, non permittente, dirigen-

te & determinante Deo. 3. Neque tamen culpam in Deum rejiciendam Eos enim, qui ita loquantur, loqui de ſuo, & prodere ſe, cujus oves ſint. 4. Hæc ſigna & τεκμήρια eſſe vaſorum iræ. Non ergo ad Deum hic quicquam redundare vitij. Tales providentiâ divinâ relinqui, quales per peccatum & primam inobedientiam reperiantur; qualéſque reperti juſtiſſimo Dei judicio puniantur. 5. Sobriè hanc doctrinam, caſtè & parcè proponendam, ne occaſionem imperiti hinc arripiant myſteria religionis Chriſtianæ proſcindendi. Memor nempe eſſe poterat magnus Vir, quid Auguſtino accidiſſet, ubi ex eadem de Providentia Dei doctrina malevoli imputare auguſto Doctori auſi fuerunt, quaſi Deum authorem peccati ſtatueret. Hæc Zuinglij fuit doctrina brevis & ſuccincta; ſed perſpicuo propoſita Canone: *Providentiâ Dei fieri, quicquid fit, ab ea nihil eximi, omnia ad eam, ſive juſtitiæ divinæ exercitium, ſive miſericordiæ paternæ beneficium referri.* Piè & ſacræ Scripturæ convenienter docuit; quòd duriores alibi adhibuit phraſes, deprimendo potiùs abſoluto, independenti, imò DEI ordinationem impedienti acceptæ illæ ferri debent arbitrio, quàm propoſito ullam Deo adſcribendi culpam

culpam. Cum divinam Providentiam, (*uta loquitur*, de Provid. Dei cap. 7.) dicimus hoc aut iſtud crimen feciſſe, quod hic aut alius patravit, jam impropriè loquimur. Quantum enim DEUS fecit, non eſt peccatum, quia non eſt contra leges. &c. Illi enim non eſt lex poſita, utpote juſto. Nam juſtis non ponitur lex, juxta Pauli ſententiam. Unum igitur atque idem facinus, puta adulterium, aut homicidium, quantum DEI eſt, authoris, impulſoris opus eſt; crimen non eſt, quantum autem hominis, crimen ac ſcelus eſt. Cogendi, impellendi, movendi, aliáque id genus verba, nudæ, & otioſæ ſpeculationis indifferenti, permiſſionis generali influxui, cui res humanas ſubjiciunt timidi, adhibuit, non ut omnem arbitrij libertatem tolleret, vel Deum mali authorem faceret, ſed ut tum *infallibilitatem* divinæ præſcientiæ, tum *immutabilitatem* decretorum aſtrueret atq; vindicaret. Aperte & manifeſte ſatis Zuinglius ab omni culpa & noxa Deum liberat. Etſi verò fundamentum concurſus providentiæ DEI ſpecialis cum actibus liberi arbitrii mavult quærere in abſoluto jure in omnes creaturas, non tamen ſumi illud debet, cum excluſione juris ordinati, quod ordo eſt & ratio ju-

 ſtitiæ,

ſtitiæ, quam DEUS verbo Legis & Evangelii nobis in promiſſionibus & comminationibus revelavit. Ex quo ordine DEUS neminem punit, niſi pœna dignum, neminem Diabolo, veluti carnifici tradit, ut ad furtum, homicidium, &c. impellat, niſi pervicaciâ ſuâ & obdurato animo id ipſum fuerit meritus. Verbo, præſupponit Zuinglius vaſa iſta, deſtinata ad interitum; quibus negat liberum deinceps eſſe eum, quem ab æterno DEUS conſtituit finem, reddere irritum. Prævidit jam Zuinglius hanc de Providentia doctrinam adverſariorum cavillis (quamvis nihil ei prorſus hac de re, quòd ſciam ſuperſtiti objiceretur, & ipſe Landgravius Haſſiæ, Philippus magnanimus eum, quem Marpurgi de Providentia habuiſſet ſermonem de Providentia, ſcripto ſibi tradi petierit,) objectum iri. Ipſe proinde, etſi fortè minus ſcholaſticè, & diſertis verbis omnem peccati imputati ſuſpicionem à DEO removet, & peccatoribus neceſſitatis telum objectum eripit. *Et cùm* (ita cap. cit.) *hæc videri cuiquam curioſiora aut nimis arguta poſſint, is conſiderare debet, nos hoc tantùm agere, ut bonitatem reſipere non minùs quàm juſtitiam omnia DEI opera circa hominem oſtendamus. Cùm enim*

enim homo tale animal factus eſt, ſapienter & bene factum oportet, ab eo, qui nihil quàm quod bonum, eſt facere poteſt. Ut ſic ea, quæ nos mala putamus, bono noſtro fiant. Secundò, iſta cauſa tam latè tractamus hæc, ne Chryſoſtomi querimonia quenquam moveat, quaſi, dum omnia providentiæ divinæ referamus, injuriâ ſupplicio adficiamus ſontes, & cætera, quæ ille ῥητορικῶς, multa queritur. Nam cùm Lex homini eſt data, ſemper peccat, cum contra Legem facit, quantumvis nec ſit, nec vivat, nec operetur niſi in Deo, ex Deo, & per Deum. Sed quod Deus operatur per hominem, homini vitio vertitur, non etiam Deo. De poſteriori verò ibidem: *Nec dicet quisquam*: Innocens igitur eſt latro, Deo enim impulſore occidit: Nam contra legem peccavit. At inquies, coactus eſt ad peccandum. *Permitto*, inquam, *coactum eſſe, ſed in hoc, ut & alter transferretur, & alter cruci affigeretur, hoc enim agit eadem providentia*

IV. Scrupulum, *de carne Chriſti*, quaſi minus magnificè de ea ſenſiſſet *Zuinglius*, ſuprà p. . Buceri verbis expreſſimus. *Unum praerea* (ut vel potior. hoc loco repetamus) *eſt, cujus moneri Zuinglium velim; vereor enim, ut calumniandi anſam Lu-*

 therani

th. ram arripiant ; quod humanitatem Chriſti vid. retur humiliùs tractare. Verè quidem ille d. cit , opus ſalutis noſtræ, Chriſti,ut DEI eſſe, non ut hominis ,attamen, cùm dicit, caro meá verè eſt cibus ; carni ut mediatrici id tiam ; & non ſolùm divinitati tribui poteſt. Deus ſane eſt, qui cibat etiam corpus ; ſed ut hic pane corporeo utitur , ita cibando Spiritum carne ſ. y ſui. Nam ſibi fidere inde facit, quod per im. m. lationem carnis Chriſti, ſibi docet eſſe ſatisfactum pro noſtris peccatis ; ut ita contemplatio carnis pro nobis occiſæ ; agente tamen nos Spiritu Dei ; animæ noſtræ velut cibatio quadam ſit ; quia fidei inſtauratio. Eadem quidem Zuinglius ſatis teſtatur in Exegeſi ſua b. nis ; at calumniatoribus ſcis , ut nihil ſatis muniri poſſit : Quare mediatorem hominis Chriſti ſimul cum opere divinitatis ejus, quo verè ſalvamur, velim fuſius etiam nunc contra Lutherum tractaret. Oro ergo, ut hæc ubi legeris, illi mittas ; quo & videat ; quid petam pro me reſpondens : Hæc *Bucerus* animo ſolicito ad Oecolampadium. Verum rectè de carne Chriſti, ſenſiſſe Zuinglium ipſe jure monet Bucerus ; quod ſi non eadem . t ique fuerit uſus phraſi, ad adverſarios , quibus cum illi negotium erat, attendendum. Ipſe certè Zuinglius, ubi obſervavit, alios minus μεγαλοπρεπῶς, de

carne Chriſti ſentire, ſuam teſtatus eſt diſplicentiam. *Sic ergo* (ita *Epiſt.* lib. III. pag. 115. b. (compellat Hanerum Norimbergenſem) *& noſtram in hac re ſententiam habes*, non alienam à tua, quam quòd noſtra cavet, ne plus æquo videamur abjeciſſe humanitatem, in qua ille jam olim paſſus eſt. Nam etſi nihil ex ea proveniſſet, exemplum tamen quod nobis, teſte Petro, ut ejus veſtigia ſequamur, reliquit, tanti eſſe debebat, ut non μικρολογίζωμεν de Chriſti humanitate. Nunc autem, cùm veluti inſtrumentum ac pignus eſt, cujus contemplatione irata nobis juſtitia placatur. Quid enim negabit, qui proprio filio pepercit? Nunquam debet faſtidioſus ſermo de illa, è limine oris noſtri prodire, cùm & ipſa divinitas, per quam omnia ſunt condita, atque adeò hæc ipſa de qua loquimur humanitas & condita, & in unitatem ὑποστάσεως, *ut divini eſſet organum myſterij, adſumta eſt, cum ea communicaverit quæ ſua ſunt.* Ita: Hanero reſpondit, quem (ut ſupra T. VI. pag. 542. monuimus) metuit divinitatem ſic adſtruere, ut humanitatem planè abjiceret. Huic periculo ut authoritate ſua occurreret, Zuinglius ſeriam dedit operam: Ubi verò per ἀμετρίαν ἀνθολκῆς ti-

mendum erat, ne humanitas in divinam tranſiret ſubſtantiam, proprietates naturæ divinæ realiter communicarentur ipſi abſtractivè humanitati, ita loquendum erat, ne, dum vitaret Scyllam, incideret in charybdin. Quid Veteribus olim contigerit in controverſiis Neſtorianis & Eutychianis, notius eſt, quàm quòd repeti hoc loco debent. *Zwinglius unionem* (Verba ſunt *Gualtheri*, ex Apolog. pro eo, & operibus ejus) *inter DEUM & hominem ejusmodi conſtituit, quæ nec naturarum diſcrimen tolleret, nec earundem proprietates commiſceret. Ut enim duas in illo nec permixtas, nec diviſas aut diſcerptas naturas confeſſus eſt; ſic etiam utriusque proprietates ſanctas & inviolatas eſſe tradidit. Non ignoro tamen, quòd & quàm diris conviciis hic ſe lacerandum præbuerit, iis nimirum hominibus, qui ut omnia ejus atro calculo notârunt; ita Orthodoxam quoque doctrinam Zwinglianam nominis invidia nimis ſcurriliter impetiverunt. Debebat enim iſtis, naturarum in Chriſto proprietates ſibi obſtare, quominus, quod de Cœna ſusceperant, certamen obtinere & tueri poſſent. Eam ergo arcem ante omnia conviciis (argumenta enim contra veritatem deerant,) oppugnandam eſſe cenſuerunt, è qua tela ipſis intolerabilia provolabant. Occaſionem autem*

autem

autem ſe habere commodiſſimam arbitrati ſunt, quod Zuinglius Allœoſes diceret eas locutiones, quas Theologi aliâs per Idiomatum communicationem eſſe exponendas dicunt. Unde in Allœoſin ceu rabidi canes converſi eam maledictam, execrabilem, Diabolicam, hæreticam, blaſphemam, &c. vocârunt miſerrimi homines, egregiè interim diſſimulantes, Zuinglium per Alloeoſis vocabulum non aliud, quàm Idiomatum communicationem intelligere. Sed ipſum potiùs audiamus, ut conſtet tandem quidnam de Chriſto ſenſerit, & num aliqua in re hæreticis accedere videri poſſit. In eodem enim ad Carolum Imp. libro, poſt ea, quæ ſupra commemoravimus verba, ſic inquit: Filium carnem aſſumpſiſſe credo & intelligo, quòd humanam naturam, imò totum hominem, qui ex corpore & animo conſtat, verè ex immaculata perpetuáque Virgine Maria aſſumpſerit. Id autem hoc modo, ut totus ille homo in unitatem hypoſtaſeos ſive Perſonæ filij DEI ſic ſit aſſumtus, ut peculiarem perſonam homo non conſtituerit; ſed aſſumtus ſit ad Filij DEI perſonam inſeparabilem, indiviſibilem, & indiſſociabilem. Quamvis autem utraque natura, divina videlicet & humana, ingenium ac proprietatem ſuam ſic ſervaverit, ut utraque in illo verè &

naturaliter eſſe deprehendatur, adhuc tamen naturarum diſtinctæ proprietates & opera Perſonæ unitatem non diſſociant. Non magis, quàm in homine animus & caro duas Perſonas conſtituunt: Nec enim iſta natura diverſiſſima ſunt, ita diverſio quoque proprietatibus, & operationibus pollent. Attamen homo, qui ex his conſiſtit, non duæ perſonæ, ſed una eſt. Ita Deus & homo unus eſt Chriſtus, perfectus Deus & perfectus homo, non quòd una natura altera fiat, aut inter ſe confundantur; ſed quòd utraque propria maneat, & unitas tamen perſonæ iſta proprietate non disjungatur. Hinc unus & idem Chriſtus pro humanæ naturæ ingenio vagit, incrementum capit, proficit ſapientia, eſurit, ſitit, edit, bibit, æſtuat, alget, vapulat, ſudat, vulneratur, trucidatur, timet, triſtatur & cætera, quæ ad mulctam & pœnam peccati attinent, fert, nam ab ipſo peccato alieniſſimus eſt. Pro divinæ autem naturæ proprietate cum Patre ſumma & ima temperat, omnia permeat, ſuſtinet ac fovet, cæcos illuſtrat, claudos reſtituit, mortuos evocat, hoſtes verbulo ſternit, mortuus ipſe vitam reſumit, cœlos petit, Spiritum ſanctum de ſuo mittit. Et

hæc

hæc omnia unus, idémque Chriſtus, quantumvis natura ingenióque diverſa facit, una DEI filij Perſona manens, ita ut etiam, quæ divinæ ſunt naturæ, propter perſonæ unitatem ac perfectionem nonnunquam humanæ tribuantur; & quæ humanæ ſunt, de divina dicantur. *Hactenus Zuinglij verba recenſuimus. Erubeſcant ergo hic quidam magni nominis Theologi, cùm vident quàm immeritò, invidiæ faſcino decepti Zuinglium Neſtorianæ hæreſis inſimulent, ut qui duas perſonas propter naturarum diſcrimen ſtatuat, cùm iiſdem ferè verbis & rationibus, quibus Veteres contra hæreticos uſi ſunt, perſonæ unitatem in diverſarum proprietatum differentia fateantur.*

IV. In *doctrina Sacramentaria* hoc Zuinglio debetur, quòd non operis tantum operati idolum à Scholaſticis antea obtruſum, fortiter deſtruxerit; ſed & primus corporalem carnis Chriſti præſentiam apertè; tum rationibus graviſſimis, oppugnaverit, Pædobaptiſmum contra Anabaptiſtas aſſeruerit, hócque adeò de Sacramentis caput à multis erroribus purgarit. Et tamen quas hoc nomine non ſuſtinuit procellas?

Ex Pontificiis ſunt, qui Zuinglium, ejúsque diſcipulos Tigurinos ſeditioſi accuſant

cuſant Anabaptiſmi, quam impudentem calumniam impudenter evomuit Bzovius anno Chriſti 1525. §. 57. *Cauſam mali Tigurini ipſi præbuerunt, qui de Anabaptiſmo ſparſos non ita pridem Munceri libros avidiſſimè lectitabant, eósque non minus Lutheri, quàm & Ulrici Zuinglij operibus longè præferebant; quem & veriſſimum Prophetam eſſe dicebant, & ex omnibus talem, qui ſolùm opus verbi DEI & regnum Chriſti ſyncerè uniceque promoturum cuperet, Ductores habuere Cunradum Grebble, & Felicem Mantſcherum* (portentosè detorta nomina) *nobili ſtemmate ſatum, viros ſanè doctiſſimos, & Latinæ, Græcæ, Hebraicæque linguarum apprimè peritos, quibuſcum & clanculum conſpirabat Zuinglius.* Anabaptiſtarum domitor, clancularijs illorum faverit conſpirationibus? Qui integro de *ſeditionum authoribus* docuit ſcripto, *notam hanc non minus turpem quàm falſam Dei verbo inuri: Excutiendum ergo veternum illum pernicioſiſſimum & aperiendos oculos omnium, quo tandem quinam revera tumultuum & ſeditionum authores ſint, videre poſſint*; Vide Tom. II. p. 124. b. Leniter, fateor, initio Anabaptiſtarum coryphoeos tractavit, ut lucrifaceret eos: Ubi verò ſpes decollavit, vertit ſtylum. Qua de re ſuccinctè Myconius in vita Zuinglij: Inte-

Interea temporis, bone Deus, quæ peſtis irrepſerat, hæreſis Catabaptiſtarum, infantes primò baptizare vetantium, & ſe ipſos rebaptizantium! Deinde in omnes, quæ fuerunt unquam, hæreſes furibundo ſpiritu ruentium. Initio poſtquam rem ſenſit, quòd authores & amici erant & docti, & cives, & oves, familiariter cum ipſis agere tentavit: Verum ubi coràm adnuentes, digreſſi cœperunt nil niſi mentiri, parare diſcipulos, ab Eccleſia disjungi, novam inſtituere: coactus eſt ire totis viribus obviam Satanæ, & expugnare publicè. Agathi mi crede, novies ego ipſe collationibus amicis, & diſputationibus ſeriis interfui. Si pluribus eſſet tractandum negocium, eſſet jam diu certè quod dicerem. Convitijs, ora, blaſphemiis & conviciis æſtuabant: & ut uno dicam verbo, quicquid Joan. habet revelatio malorum, adcumulabant in Zuinglium. Peſtis ipſa quò magis per conatum reprimebatur, eó fit ardentior. Tandem ergo carcere, proſcriptionibus, morte, contra perjuros, inobedientes, ſeditioſos, non jam contra Catabaptiſtas, Senatus compellebatur graſſari, ni falſum maluiſſet quàm verum, ſeditiones quàm pacem, malum

quàm bonum. Neque ſic tamen averti poterat, quin libris publicatis boni forent præmuniendi, ne fuco ſeducerentur. Poſtremus in hoc fuit ordine D. Balthaſar Hubmerus Catabaptiſtarum alpha, nuper amicus, & in Evangelio ſocius, paulò poſt hoſtis acerrimus. Is ſcripto primum, deinde ex Waldshut oppido Rheni fuga elapſus, ut Tigurum ſubintrârat, captus, ore ad os in Curia deputatis tantum præſentibus rebellavit. Petierat tum à Senatoribus, ut Leo Juda, Sebaſtianus Oeconomus, & Ego, ſibi concederemur ad colloquium. Mos geſtus eſt ſecundò, perduximus huc hominem, ut palinodiam in diem poſterum promitteret. Igitur hoc animo in Templum è Curia poſtridie veniens, Zuinglio deſcendente ſuggeſtum aſcendit, & aſtruit, quicquid hactenus docuiſſet, motum ſe cauſans, quòd ille conſtantiam tam excellenter vexiſſet: pertinaciam ſuam conſtantiam eſſe judicans miſer. Reductus in carcerem omnino latuit, uſque dum beneficio Zuinglij clam dimiſſus, non ſine comite & viatico: ubi venit Conſtantiam, adeò malis onerat virum, ut per Apologiam ſatisfacere cogeretur fratribus. Hæc de Catabapiſtis Helvetiæ primis.

Non

Non audent negare Anabaptiſtæ, Zuinglium Pædobaptiſmum publicè defendiſſe; in eo tamen ſibi blandiuntur, quòd Pacimontano pluſculum in privato colloquio videatur indulſiſſe. Hunc conſenſum nuper urſit, ex libello Mſc. ἀνεκδότῳ (quem Anabaptiſtæ quidam Tigurini ſuo nomine jactârunt) editor confeſſionis nuperæ Anabaptiſticæ, p. 112, & 113, ubi & Mſc. illius expreſſa fit mentio. Quo verò candore author quiſquis ſit, (etſi enim Tigurini Anabaptiſtæ ſibi illud tribuant, unius etiam manum viderim, authorem tamen agnoſcere non potui) in Zuinglii vel explicanda ſententia, vel citandis allegatis fuerit verſatus, non meis, ſed ipſius indicabo verbis, ex Tom. II. pag. 104. reſpons. ad *libell. Balthaſ. Hubmeieri; Præterea turpe, infame, & perpetuum nominis noſtri dedecus fore dicis, quòd ea ſcribam, quæ cum libris ante hac à me editis tantopere pugnent, in quibus parvulorum baptiſmum penitus damnarim, & rejecerim. Quo in loco & falso, & violenter calumniam mihi impingis. Hoc enim teſtari poſſum, me non unquam opinionem hanc abſurdam & impiam, quam vos paſſim effunditis, vel animo concepiſſe, nedum ut ſcriptis & vulgatis libris eam aſſeruerim. Non tamen ignoro, unde nam hæc calumnia* *tib*

tibi petita ſit. Novi enim quendam & tibi, & nobis familiarem, cui locum ex articulorum noſtrorum opere nuper objeciſti, quo me parvulorum baptiſmum rejicere & damnare teſtatus es. Cùm enim illic de priſca illa catechiſandi conſuetudine diſputans inter alia dicens: Quem morem docendi pueros redire apud nos cupio &c. tu mox arreptis hiſce verbis meis & aliò detortis me parvulorum baptiſmum damnare affirmaſti. Ego de doctrina juventutis Chriſtianæ loquor, quàm pro more vetuſto publicè inſtitui & doceri velim: Quam ſententiam meam, quæ ibidem ſequuntur, evidentiſſime demonſtrant. Tantum ergo in te regnat invidia & livoris faſcinum &c. Plura de ipſo Hubmeiero vide Epiſt. ad Gynor. *Tom. II.* p. 11.

Placuit uno hoc ſpecimine probare, quid de reliquis Apologiſtæ habendum ſit allegatis. Sed fuſius Zuinglium purgavit ab intentato Catabaptiſmo eximius Eccleſiæ noſtræ nuper Theologus, *Joh. Rudolphus Stukius*, refutatione Antimanifeſti Anabaptiſtici, quæ tamen affecta tantùm lucem hactenus non vidit, ex *Bulling* l. I. adverſ. Anabapt. c. 6. ubi Hubmejerus ad ἐχεμυθίαν redactus, palinodiam quidem promiſit: Sed, ut inconſtans fuit, & *lubricus*, quòd & Bzov. notat a. Ch. 1525. S. 5. recci-

recidivam paſſus eſt. Ita verò de *Hubmejero* Zuinglius meritus nõ erat, cujus ille facilitate abuſus & crebriùs ipſum occupaverat quæſtionibus, & non ſemel rogandi veniam occaſionem præbuit. Teſtis ejus eſt brevis ad Zuingliũ Epiſtola, quæ ex ipſo autographo, quod habemus, ita ſonat: *Habet ad te, quod enarret, Vir iſte in verbi Dei impendio cordatus, & tibi non ignotus. Idcirco patienter audies eum. Cæterùm ſcribe mihi, propter Deum de Baptiſmate: Etſi quid peccaverim in te, & Leonem, clàm delictum eſt, condonate. Ex nidulo noſtro VValdshut. Tuus Baldazar.* Et docilem & ſolitum hic diſcipulum exiſtimes Anabaptiſtarum patronum; delictorum etiam non modò memorem; ſed & ſerium deprecatorem, quorum tamen mox oblitus ad genium ſuum redijt. Zuinglius verò, quàm eſſet à ſtudiis illorum & moliminibus alienus, Confeſſione ſuâ ad Carol. V. perſpicuè ſatis indicavit. *Ad cavendum illorum ſive ſtultitiam ſive malitiam, primus contra ipſos non ſine periculo, DEI auxilio fretus & docui & ſcripſi. Ut nunc per illius bonitatem ea lues apud noſtros valde remiſerit. Tam abeſt, ut quicquam hujus ſeditioſæ factionis receperim, docuerim aut defenderim.*

 Quid

Quid verò in ſpecie de Pædobaptiſm Zuinglius ſenſerit, tum ex operum Tom II. tum ex Epiſtolis ejus hinc inde, maximè pag. 70. 77. (quæ Epiſtola etiam αὐτογράφως ſupereſt) patet. De *Cœna Domini* motus excitati erant vehementiores. Hinc enim exoſa illa *Sacramentariorum* nomenclatura, quaſi novam, abſurdam, blaſphemam de Cœna Domini invexiſſet ſententiam. Longum eſſet, ſi quæ ὡς ἐξ ἁμάξης, in Zuinglium conjecta fuerunt convitia, repeteremus. Sunt, qui ſomnium ejus indignis exaggerant modis. Alii Phraſeologiam ejus proverbialem flagellant. Alij ſacræ Scripturæ, totique antiquitati vim inferre, quàm in Phraſi, *agnus eſt paſcha*, agnoſcere voluerunt loquendi formulam Sacramentalem, quâ tamen nihil uſitatius eſſe, jam abundè alibi à noſtris eſt probatum. Hinc, etſi alibi ; paſcitur in vivis livor, poſt fata quieſcit; Zuinglio tamen etiam diu mortuo inſultare illi perrexerunt, qui rectiùs Schiſmati mederi, quàm exaſperare illud debuiſſent. Hinc livida & dentata *Michaelis VValtheri*, Saxonici Theologi, de propoſitione Zuinglij; *Agnus eſt Phaſe*; diſſertatiuncula, Jenæ 1660. edita. Temerarium profectò eſt ſtatuere,

ea Diaboli eſſe ludibria & commenta, quibus potiſſimùm regnum ejus deſtruitur. Vix enim in Eccleſia major & craſſior Idololatria per tot Secula exercita fuit, quàm ab eo tempore, quo Chriſti verba propriè accepta & rudi plebi, & Præſidibus etiam, perſuaſerant, transſubſtantiatum ſub panis & vini ſpeciebus offerri θεάνθρωπον, adeóque adorandum. Reliquorum εἰκονολατρεία, ut emunctiores errorem excuſabant, ſymbolica; hæc terminativa erat. Jam autem Diabolus regnũ ſuũ, diviſione ipſe deſtruxiſſet? Quàm ἀθεόλογον eſt ignorare, in ſacris literis ipſum *Paſchatis*, i.e. tranſitûs nomen, *agnum* notare; tranſitûs μνημόσυνον, ſeu memoraculum? Quàm ἀπαίδευτον, καὶ ἄλογον, vel cum politioribus Latinis, imò Orientalibus etiam, neſcire, proverbialem locutionem, *albus an ater ſit, neſcio*, planè nihil definire; ſed indefinitè ſimpliciter, eleganter tamen, ut Eraſmus loquitur, notare vehementer iguotum? Vel, ex præmiſſa, albus an ater ſit neſcio, concludere, E. eſt ater. Ridendum, dubito, an indignandum, quoties videmus, viros graves & doctos hic ſcrupulũ movere, & impertinenter in ſcirpo quærere nodum. Certè, ſi conditionem, qualitatem monitoris, Zuinglius

 expri-

exprimere potuiſſet, nunquam ea loquendi formula uti vel debuiſſet, vel, qua fuit ἀγχινοίᾳ, voluiſſet. Et ut ne quid diſſimulem, non animadverti Zuinglium formulam illam adhibuiſſe, antequam in *Zaſii* Epiſtolâ ad Budæum familiari, hominis Pontificij ad Pontificium, (ei communicata, qui nec homines nec Angelos contra Scripturam loquentes, aut ſuggerentes audire voluit,) illá legiſſet: Vide Tom. VI. pag. 499. Jam anno Ch. 1519. Phraſin illam non modò impunè, ſed cum laude elegantiæ adhibuit Zaſius, abſque metu, absque ſuſpicione Dæmonologiæ: Et Zuinglio poſtea noſtro fraudi eſſe debuerit? Magna profectò in Viris magnis ἀῤῥωςία. Quæ ergò, malùm! non, quod poſſem, protervia, aut infamia dicam, ſed Chriſtianæ, ἐπιεικείας negligentia, quicquam de Dæmonum ſuggeſtionibus hîc ſomniare? Sed quando tela noſtra Hiſtorica tam prolixas digreſſiones ægrè jam admittit, commodiorem vindiciarum ejusmodi ſedem, in loco de materia Reformationis; quo hæc, cæteráque, quæ eidem Zuinglio objiciuntur, rejicimus; ſperamus. Quamvis abundè ſatisfaciant, quæ ad utramque reſpondit objectionem *Gualtherus* noſter, in Apologia pro Zuinglio,

glio, quam, quia in omnium manibus non eſt, hoc loco ſubjiciemus: Cùm Miſſæ, *inquit*, Papiſticæ monſtrum primus ea animi fortitudine, qua æquum erat, aggrederetur, cùm ineptum transſubſtantiationis figmentum confutaret, cùm veritatem corporis Chriſti aſſereret, aſcenſionem ejusdem in cœlos non ſine magna ſalutis noſtræ ſpe tueretur, & ex omnibus ijs Dominicæ Cœnæ myſterium feliciſſimè eliceret, omnia ejus ſic accepta ſunt, quaſi ipſum Chriſtum jam non ex Cœna modò; ſed ipſa quoque Eccleſia tolleret, Sacramentorum uſum ac religionem prophanaret, & in matrem Eccleſiam eſſet impiiſſimus. Quæ res quantas inter membra tum turbas pepererit, non eſt ut pluribus exponam, cùm vel levis hominis memoria ſingularem piis mentibus dolorem afferat. Quia tamen plus quàm capitale crimen hîc Zuinglio intenditur, ipſa rei neceſſitas poſtulare videtur, ut & hoc loco viri famam & cauſam à calumnijs aſſeramus, ab eo nimirum exorſi, quod illi cumprimis damnare ſolent: Domini verba ſacro-ſancta eſſe, multis contendunt, cùm tamen illud nemo fidelium neget. Eadem verò ſi quando obſcuriora ſunt, planiùs expo-

ni debere, ipſa quoque religio & vera pietas admonet. Dixit in ultima Cœna, cùm panem fregiſſet Dominus: Accipite, edite, hoc eſt corpus meum. Quæ verba Pontificij minus intellecta eo detorſerunt, ut panis ſubſtantiam mutatam, & in corporis ſubſtantiam tranſiviſſe dicerent. Alij rurſus transſubſtantiationem quidem negare auſi, veritatem tamen, quam non omnino ignorabant, proferre auſi non ſunt; ſed panis quidem ſubſtantiam manere, cum hoc verò ipſum corpus tradi & manducari docebant, non quidem eo modo, quo plures Veterum locuti ſunt; ſed duris vocabulis cauſam aggravantes, Domini corpus realiter, ſubſtantialiter, verè Sacerdotum manibus porrigi, fidelium & infidelium ore excipi, dentibus conteri & comedi affirmabant. Scio, quosdam hæc non libenter admiſſuros eſſe; ſed tamen idem fateri cogentur, cùm Nicolai Papæ ſententiam contra Berengarium pro ſancta & Catholica agnoſcant, quæ non hæc modò, ſed longè atrociora continet. Zuinglius verò illorum doctrinam eo tendere videns, ut inanis illa Miſſarum fiducia per banc non dejiceretur, ſed confirmaretur potiùs, ſuæ fidei commiſſos ſinceriùs inſtitu-

endos

endos eſſe ratus, quæcunque de Chriſto & ſalutis myſterio, undique in Scripturis habentur, cum cœnæ verbis & tota ejusdem inſtitutione ſtudiosè conferens, non obſcurè vidit, longè alium illorum ſenſum eſſe, quàm qui hactenus à Pontificiis, & novis illis Theologis fuerat traditus. Unde, ut myſterium hoc pijs mentibus aperiretur clariùs, ea ſic exponenda eſſe cenſuit: *Hoc ſignificat corpus meum*; Vel, *Hoc eſt ſignum, figura.* μνημόσυνον, *aut memoria corporis mei*: Non, *quòd Chriſtum è Cœna excluderet*; *ſed quòd vanam & perniciosſam in realis corporis manducationem multorum ſpem fidem & exploſam vellet.* Et hæc tam libera; ut illis videtur; verborum Chriſti expoſitio, has tumultuandi cauſas adverſarijs præbuit, quibus moti non linguæ, non calámo, non manibus, non armis denique parcendum eſſe putant, ut tam fœda, impía, blasphema & hæretica opinio eliminetur. Cæterùm, quia hac in re cauſam ſuam fortiſſimè defendit Zuinglius, non operæ pretium nobis videtur, ut Scripturæ teſtimonijs eandem aſſeramus: Illud hic oſtendiſſe ſufficiet, ipſum non novi dogmatis authorem eſſe, ſed quæ à vetuſtiſſimis Doctoribus olim tradita ſunt, bona fide docuiſſe.

Quare trium in Latina Eccleſia præſtantiſſimorum Virorum teſtimonia traducemus, è quorum numero primus Septim. Fl. *Tertullianus* prodeat, qui corporis Chriſti veritatem hinc maximè probari poſſe exiſtimavit, quòd corpus ſuum panem ſignificari voluerit. *Adverſus Marcionem* enim ſcribens, lib. 4. ſic ait: *Chriſtus acceptum panem, & diſtributum diſcipulis corpus ſuum illum fecit: Hoc eſt corpus meum dicendo, id eſt, FIGURAM corporis mei. Figura autem non fuiſſet, niſi veritatis eſſet corpus. Cæterùm, vacua res, quod eſt phantaſma, figuram capere non poſſet.* Idem adverſus eundem lib. 1. *Sed ille* (Chriſtus nimirum) *quidem usque nunc, nec aquam reprobavit Creatoris, quâ ſuos abluit, nec oleum, quo ſuos unguit, nec mellis & lactis ſocietatem, qua ſuos infantat, nec panem, quo ipſum corpus ſuum REPRÆSENTAT, etiam in Sacramentis propriis egens mendicitatibus Creatoris.* Zuinglius ergo ſuâ expoſitione à vetuſtiſſimo Eccleſiæ Doctore ne verbis quidem diſſentit. Ut enim hic, ita ille quoque panem corporis figuram vocavit, & Chriſtum hac ſuâ locutione non aliud ſignificare voluiſſe docuit. Licèt enim in primo libro *repræſentandi* verbo uſus eſſet, alterum tamen illud, quod de *figura* corporis

poris dicit, quomodo ſuperius illud intelligi debeat, abundè ſatis exponit. Exploditur ergo illorum hominum ineptia, qui, cùm *Hieronymum* quoque in eorundem verborum expoſitione *repræſentandi* verbo uti vident, illud ſic accipiendum eſſe contendunt, quaſi ipſum corpus per panem nobis realiter repræſentari, id eſt, præſens reddi intellexerit. Quaſi verò plitiſſimus Latinæ linguæ cultor voce hac tam barbarè uti voluiſſet, & non potiùs Tertulliani & aliorum, qui ipſum præceſſerunt more eſſet locutus. Niſi autem hanc Tertulliani ſententiam poſteri quoque, imò & σύγχρονοι approbâſſent, vel ſi hanc tantùm piaculum eſſe crediđiſſent, num tam patientis ſtomachi omnes illos fuiſſe putabimus, ut nemo illum reprehenſurus fuiſſet, cùm in alijs opinionibus ſuis reprehenſores tam facilè invenerit? Sed nolumus illorum niti ſilentio, ne quis nos nimis frivola cauſæ noſtræ ſubſidia quærere dicat. Ipſos potiùs eadem cum Tertulliano docente, audiamus. D. *Ambroſius* enim Pauli verba 1. ad Corinth. Epiſtolæ exponens, ſic ſcribit: *Oſtendit Paulus Corinthijs myſterium Euchariſtiæ inter cœnandum celebratum non cœnam eſſe. Medicina enim ſpiritualis eſt,*

quæ cum reverentia celebrata purificat ſibi devotum. Memoria enim redemtionis noſtræ eſt, ut redemtionis memores majora ab eo conſequi mereamur. Rurſus ergo Zuinglij noſtri ſententiam in Ambroſio quoque deprehendis. Uterque enim Cœnam hanc *memoriam* (Græci μνημόσυνον vocant) redemtionis, id eſt, corporis & ſanguinis Chriſti, per quæ redemti ſumus, vocavit. At μνημόσυνον non ipſam rem, ſed rei in memoriam redigendæ ſignum vel figuram eſſe conſtat apud omnes, qui bonas literas, vel à primo limine ſalutârunt. Pergit autem ibidem Ambroſius, ut ſententiam ſuam clariùs & fideliùs nobis commendet. Nam hæc verba: Mortem Domini annunciabitis, ſic interpretatur: *Quia enim morte Domini liberati ſumus, hujus rei memores in edendo vel potando, carnem & ſanguinem, quæ pro nobis oblata ſunt, ſignificamus.* Idem ergo *ſignificandi* verbo utitur, quod in Zuinglio tantopere abominatur, tot ſcurrilibus dictis & conviciis exagitat adverſariorum improbitas. Et paulò pòſt de Teſtamento diſputans addit: *Teſtamentum ergo ſanguine conſtitutum eſt, quia beneficij divini ſanguis teſtis eſt, in cujus typum nos calicem myſticum ſanguinis ad tuitionem corporis & animæ noſtræ percipi-*

percipimus. Tertia ergo vox ab Ambroſio profertur, qua & Zuinglius & Tertullianus uſi ſunt. Τύπ☉ enim Græcis idem quod Latinis *figura* ſignificat. Unde vel hinc conſtat, quid ſuperius per memoriam & ſignificandi vocabulum voluerit intelligi. Sed addatur hic tertius nulla parte reprobandus teſtis (licèt hodie quorundam impudentia illum multis ſuſpectum facere conetur,) *Auguſtinus* ſcil. & eundem illum, cum ijs, quæ modò enumerata ſunt, conſentire videbimus. Nam in Pſalmi tertii enarratione: *In Hiſtoria*, inquit, *N.T. ipſa Domini noſtri tanta & tam miranda patientia, quòd eum* (de Juda autem proditore loquitur) *tamdiu pertulit tanquam bonum, cùm ejus cogitationes non ignoraret, eum adhibuit ad convivium, in quo corporis & ſanguinis ſui figuram diſcipulis ſuis commendavit & tradidit.* Agnoſcis nimirum celeberrimí Doctoris vocem, Eccleſia: Agnoſcis figuræ vocabulum propriè & abſolutè poſitum, ut à Tertulliano ante & ab Ambroſio typi vocem uſurpatam docuimus. Porrò idem contra *Adimantum, Manichæi diſcipulum* cap. 12. Manichæorum ineptias diſcutiens, quibus Scripturarum locutiones de ſanguine, de carne & alijs tropicè dictas miſerè torque-

quebant, inter alia ſic ſcribit: *Non enim Dominus dubitavit dicere*; Hoc eſt corpus meum; *cùm ſignum daret corporis ſui.* Ubi, quod antea *Figuram* dixit, nunc *Signum* vocat. Quod perinde eſt, ac ſi ſignificandi verbo cum Zuinglio uſus fuiſſet. Nec aliena ab inſtituto noſtro videri poſſunt, quæ idem ille lib. 3. de doct. Chriſt. cap. 16. diſſerit, docens nimirum, quibus notis Scripturarum locutiones, figuratæ ne ſint, vel minùs, deprehendere oporteat. Sic enim ajt: *Si præceptiva oratio eſt, aut flagitium, aut facinus vetans, aut utilitatem, aut beneficentiam jubens, non eſt figurata. Si autem flagitium aut facinus videtur jubere, aut utilitatem & beneficentiam vetare, figurata eſt. Niſi manducaveritis, inquit, carnem filij hominis, & ſanguinem biberitis, non habebitis vitam in vobis: Facinus, vel flagitium videtur jubere. Figura eſt ergo, præcipiens paſſioni Domini eſſe communicandum, & ſuaviter atque utiliter recondendum in memoria, quòd pro nobis caro ejus crucifixa & vulnerata ſit.* Ejusdem generis ſunt, quæ ad *Bonifacium* de Sacramentis & Sacramentalibus loquendi formulis in genere ſcribit in hunc modum: *Nempe ſæpe ita loquimur, ut Paſcha propinquante dicamus, craſtinam vel perendinam*

nam Domini paſſionem, cùm ille ante tam multos annos paſſus ſit, nec omnino niſi ſemel illa paſſio facta ſit. Nempe ipſo die Dominico dicimus: Hodie Dominus reſurrexit, cùm, ex quo reſurrexit, tot anni tranſierunt. Cur nemo tam ineptus eſt, ut nos ita loquentes arguat eſſe mentitos, niſi quia iſtos dies ſecundum illorum, quibus hæc geſta ſunt, ſimilitudinem nuncupantes, ut dicatur ipſe dies, qui non eſt ipſe, ſed revolutione temporis ſimilis ejus, & dicatur illo die fieri, propter Sacramenti celebrationem, quod non illo die, ſed jam olim factum eſt? Nonne ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſe ipſo, & tamen in Sacramento non ſolùm per omnes Paſchæ ſolennitates; ſed omni die populis immolatur: nec utique mentitur, qui interrogatus eum reſponderit immolari. Si enim Sacramenta quandam ſimilitudinem earum rerum, quarum Sacramenta ſunt, non haberent, omnino Sacramenta non eſſent. Ex hac autem ſimilitudine plerumque etiam ipſarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo ſecundum quendam modum Sacramentum corporis Chriſti, Corpus Chriſti eſt, Sacramentum ſanguinis Chriſti, ſanguis Chriſti eſt: Ita Sacramentum fidei fides eſt, &c. Quid his, quæſo, apertius dici poterat? Sacramenta non ipſas res eſſe dicit; ſed rerum in ſe habere ſimilitudinem: Interim Scripturæ locutione

non tollit, non invertit, non mutat, non violat, ſed ſecundum eum modum accipiendas dicit, quo dictæ ſunt, Sacramentalem videlicet, qui à figurato nihil diſtat, cùm omnia Sacramenta rerum ſpiritualium figuræ ſint. Conſtare itaque nunc ſpero, Zuinglium circa myſticam Domini & Sponſi noſtri Jeſu Chriſti cœnam non novi alicujus dogmatis authorem fuiſſe, cùm videlicet Veterum ſententiam ijsdem quoque verbis & propriiſſimis loquendi formulis expoſuerit. *Non ignoro autem, quid hic nobis objecturi ſint. Licèt*, inquiunt, *veteres, hoc modo locuti, & ijsdem verborum formulis uſi ſint, interim tamen nec ſigna ſtatuerunt inania, nec myſticam illam Cœnam vera Chriſti præſentia ſpoliârunt, quem ſuis nunquam non præſentem eſſe, nemo illorum dubitavit.* Zuinglius verò quoniam ſemel Chriſti quoque verba prophanare inſtituerat (ſic enim illi loquuntur) jam & ſigna evacuare, & omnem Chriſti præſentiam negare auſus eſt. Hic ergo velim, ô fratres, omnibus eos oculos dari, quibus quid animi illis inſitum, liquidè videre poſſent. Miraretur, ſcio, univerſus orbis tam effrontis oris calumniam. Quis enim per hunc ſigna vel violata, vel evacuata eſſe unquam probare

bare potuit? Quis illum Chriſti præſentiam negare nunquam audivit? Illud potiùs ex ſcriptis ejus certò demonſtrari poteſt, eum ſic de omnibus illis ſenſiſſe, quemadmodum Veteres ſenſiſſe conſtat. *Auguſtinus* certè de doct. Chriſt. lib. 3. c. 9. hujusmodi in his exponendis terminos nobis præſcribit: *Pauca quædam pro multis, eademque factu facilima, & intellectu auguſtiſſima, & obſervatione caſtiſſima, ipſe Dominus & Apoſtolica tradidit diſciplina: Sicuti eſt baptiſmi Sacramentum, & celebratio corporis & ſanguinis Domini. Quæ unusquisque cum percipit, quo referantur imbutus agnoſcit, ut ea non carnali ſervitute, ſed ſpirituali potiùs libertate veneretur. Ut autem literam ſequi, & ſigna pro rebus, quæ hic ſignificantur, accipere, ſervilis infirmitatis eſt: Ita inutiliter ſigna interpretari, malè vagantis erroris eſt.* Inter hos, inquam, Chriſtianæ & piæ moderationis limites ita ſe & doctrinam ſuam continuit noſter hic, ut nec ſigna, panem & vinum, pro ipſis rebus ſignatis, corpore & ſanguine, acciperet, nec interim inania & vacua eſſe doceret. Poſſum hujus dicti rationem ex libello ad Chriſtianum regem adducere, ubi ſic ajt: *Chriſtum credimus verè eſſe in cœna, imò non credimus eſſe Domini cœnam.*

niſi.

niſi Chriſtus adſit. Confirmatur, ubi duo vel tres in nomine meo congregati, iſthic ſum in medio illorum: Quantò magis adeſt, ubi tota Eccleſia et eſt congregata? Et paulò pòſt ſententiam ſuam omnem, brevibus comprehenſam, ſic proponit: *Aſſerimus igitur, non ſic carnaliter & craſſè manducari corpus Chriſti in cœna, ut iſti* (Pontificij nimirum) *perhibent; ſed verum Chriſti corpus credimus in Cœna Sacramentaliter & ſpiritualiter edi à religioſa, fideli & ſanctâ mente, quomodo & divus Chryſoſtomus ſentit. Et hac eſt brevis ſumma noſtra, imò non noſtra, ſed ipſius veritatis, ſententia de hac controverſia.* Quid verò in his deſiderabunt quotquot vera fide præditi, veræ etiam religionis ſtudioſiſſimi ſunt? Quid hic Cœnæ S. ſancto myſterio derogat, quàm quòd ſe Papiſtarum inſtar nolle nec poſſe ſentire docet, idque *Auguſtinum* ſecutus, cujus regulam ſuprà ex lib. 3. de dict. Chriſt. c. 16. adſcripſimus. Illic enim figuratas eſſe docet locutiones, quæ flagitium aut facinus jubere videntur. Quid verò flagitium aut indignum facinus eſt, ſi hoc non eſt, quòd hic deſignari teſtatur Pontificiorum cohors? Nam *diſt. 2. de Conſec. Canon.* Ego Berengarius &c. panem & vinum, quæ in altari ponuntur, poſt conſecra-

ſecrationem, non ſolùm Sacramentum; ſed etiam verum corpus & ſanguinem Domini noſtri Jeſu Chriſti eſſe: & ſenſualiter non ſolum Sacramentum, ſed in veritate manibus Sacerdotum tractari, frangi, fidelium dentibus atteri, palàm teſtantur, & Berengarium idem fateri compellunt. Quid verò his dici poterat magis horrendum & atrocius? Interim tamen non deſunt magni nominis Theologi, qui ſe ſplendidè de Papatu devicto triumphaviſſe gloriantur, qui hunc ipſum Canonem pro ſancto, pio, & Chriſtiano agnoſcunt, & inſtar Nicolai Pontificis omnes eos chartaceo anathemate feriunt ac diris devovent, qui huic contradixerint. Sed horum minas & ſesquipedalia verba non multum moratus Zuinglius veritatem rei intrepidus protulit, docens nimirum, Chriſtum Sacramentotenus in Cœna præſentem eſſe, & contemplatione fidei manducari, Cœnam interim non evacuans, cujus ſeptem fructus, & virtutes ſpectatiſſimas in eo, quem ſupra citavimus, libello enumerat. *Primò* res ſanctæ ſunt, inquit, & venerandæ, utpote à ſummo Sacerdote Chriſto inſtitutæ & ſuſceptæ. *Secundò*, teſtimonium rei geſtæ præbent. *Tertiò*, vice rerum ſunt,

quas ſignificant; unde & nomina earum ſortiuntur. *Quartò*, res arduas ſignificant, & aſcendit cujusque ſigni pretium cum æſtimatione rei, cujus eſt ſignum. *Quintò*, analogiam ſymbolorum & rei ſignificatæ continent. Habet autem Euchariſtia duplicem analogiam. Unam, quæ ad Chriſtum pertinet. Ut enim panis humanam vitam ſuſtinet ac fulcit, ut vinum hominem exhilarat: Sic deſtitutam omni ſpé mentem ſolus Chriſtus reſtituit, ſuſtinet & lætificat. Quis enim ultra deſperatione contabeſcat, qui DEI filium videt ſuum eſſe factum? Cùm animo illum tenet, veluti theſaurum, qui eripi non poteſt, quo verò impetrare omnia apud Patrem poteſt. Alteram habet analogiam, quæ ad nos pertinet. Ut enim panis ex granis multis fit, vinum verò ex multis acinis confluit; ſic Eccleſiæ corpus ex infinitis membris in unum corpus, una in Chriſtum fiducia, quæ ex uno Spiritu provenit, coagmentatur & erigitur, &c. *Sextò*, auxilium, opémque afferunt fidei. Et hoc præ omnibus facit Euchariſtia. In hoc quatuor potentiſſimi, imò univerſi ſenſus à carnis cupiditatibus velut vindicantur, ac redimuntur, & in obſequium fidei tra huntur

huntur. Auditus, cùm jam non ſymphonias chordarum, diverſarúmque vocum harmoniam; ſed cœleſtem vocem audit: Sic DEUS dilexit mundum, ut Filium ſuum unigenitum pro vita illius dederit. Viſus, cùm panem videt ac calicem, quæ vice Chriſti, ut illius bonitatem, ingeniúmque ſignificent, annon & ille fidei obſequitur? Chriſtum enim velut ante oculos conſpicit, quem mens ejus inflammata pulchritudine deperit. Tactus panem in manus ſumit, qui jam non panis, ſed Chriſtus eſt manducatione. Guſtus, olfactúsque & ipſi huc advocantur, ut odorent, quàm ſuavis ſit Dominus, quámque beatus ſit, qui illi fidit. Ut enim illi cibo gaudent & expergeſiunt; ſic mens hunc cœleſtis ſpei ſuavem nacta guſtum geſtit & exultat. Adjuvant ergo fidei contemplationem Sacramenta, concordant cum mentis ſtudijs, quod aliàs citra Sacramentorum uſum non tantopere tantóque fit conſenſu. *Septimò*, vice jurisjurandi ſunt. Nam & Sacramentum Latinis pro jure jurando uſurpatur. Qui enim unis eisdémque Sacramentis utuntur, una eademque gens ac ſancta quædam conjuratio fiant, in unum corpus, inque po-

 pulum

pulum unum coëunt, quem qui prodit, perjurus eſt. Populus ergo Chriſti, cùm ejus corpus ſacramentaliter edendo in unum corpus conjungitur, jam qui perfidus eſt, attamen ſeſe huic ſocietati audet inſinuare, corpus Chriſti prodit, tam in capite, quàm in membris. Quia non dijudicat, id eſt, non tanti æſtimat corpus Domini, cùm quod pro nobis illud tradidit, tum quod illius morte liberatum eſt. *Hactenus Zuinglij verba*, multis tamen omiſſis, recenſuimus; quibus per omnia conveniunt, quæ idem ille in Jeremiæ caput 27. conſcripſit in hunc modum: *Quid opus fuiſſet iſto Paradigmate ſive oſtento? Num enim non ſatis erat monuiſſe verbo, niſi quòd ejuscemodi facta ſenſuum plures, & idcirco etiam vehementiùs moveat ad recipiendum monita, quàm dum unus tantùm ſenſus movetur? Si Jeremias tantummodò prædicaret, ſolus auditus feriretur, cùm verò ei, quod prædicat ſimile oſtentum viſui exhibet, jam duo nobiliſſimi ſenſus percelluntur, & frangitur contumacia, oſcitantiáque pellitur. Si in Cœna Domini vehementiùs ducitur mens, ad ejus contemplationem quod agitur, dum externa ſymbola viſui & guſtui idem ſuadent, quod auribus prædicatio; cùm tamen hæc omnia ſint externa, ſola verò fides, quæ domi ſedet & regnat*

regnat, horum virtutem recipit. Hæc enim ſi deſit, audire verbum, videre actionem, deguſtare ſymbolum, nihil quàm riſum movent. Stultitia enim incredulis gentibus eſt Evangelium. Et paulò pòſt: *Quomodo & præſenti loco videtur: Qui à Propheta monentur & oſtento manu ducuntur, cùm à timore DEI ac fide alieni eſſent, nihil potuit, neque verbum, neque factum verbo ſimile. Conſtat igitur, quòd, quæcunque ſymbolis tribuuntur, fidei ſint principaliter; ſed juſta & æqua ratione tribuantur, cum quòd pars Sacramenti ſunt, (quamvis inferior, utpote externa: Conſtat enim ex ſpirituali re, & corporali; Sacramentum,) tum quod idem ſignificant ſenſibus quod ſpiritus menti, quo infeſtum Spiritus corpus compeſcunt, & obſequioſum reddunt ad id quod mens agit. Unde nemo tam rudis eſt, quem hujusmodi ὑπεροχαὶ offendant, Chriſti verum corpus in Cœna verè etiam editur, cùm panis & vinum præbeatur. Verum enim corpus, non falſum aſſumſit. Verè edit mens fidelis, cùm non ſimulatè recipit Chriſtum, cùm verè fidit Chriſto. Sed vide, annon hæc omnia cùm de ſymbolis dicantur, non tamen virtute ſymbolorum; ſed Spiritus ac fidei operatione fiant? Ut Allœoſeos virtuti ſymbolis tribuatur, alteri Sacramenti parte, quod fidei ſolius, dum modè rem ad vivum reſecare volumus, eſſe cognoſcitur. Ve-*

rum ergo corpus cùm edi dicitur, illud verum corpus, quod cœlo illatum eſt, intelligimus; ſed illud ipſum non naturaliter, hoc eſt, quemadmodum ipſum naturale eſt, etiam naturaliter à nobis editur; ſed ſpiritualiter hic edimus, quod iſthic naturaliter eſt. Hæc omnia Zuinglij ſunt, quibus non aliud dici videmus, quàm quod ante hunc D. Auguſtinus, quæſt. lib. 3. in Leviticum c. 84. ſic dixit: *Advertendum eſt, quoties dicit: Ego Dominus, qui ſanctifico eum, loqui de Sacerdote, cùm hoc etiam Moſi dixerit, Et ſanctificabis eum, Quomodo ergo & Moſes ſanctificat, & Dominus? Non enim Moſes pro Domino; ſed Moſes viſibilibus Sacramentis per miniſterium ſuum, Dominus autem inviſibili gratia per Spiritum ſanctum, ubi eſt totus fructus etiam viſibilium Sacramentorum. Nam ſine iſta ſanctificatione inviſibilis gratiæ, viſibilia Sacramenta quid proſunt?* Nihil ergo hic Zuinglius docuiſſe cernitur, quàm quòd & alij probatiſſimi Eccleſiæ Doctores tradiderunt. Licèt enim *ſigna* & *teſſeras*, Sacramenta vocârit, non tamen ita extenuavit, ut illa nihil aliud, quàm quòd militaris aliqua teſſera ſignificat, continere ſentiret. Quin potiùs talia agnovit, quæ & fidem provocarent, & nos de Dei promiſſionibus certiores redderent,

derent, adeóque ipſum Chriſtum nobis præſentem ob oculos quaſi ſtatuerent, fidei contemplatione apprehendendum. Sunt hujus ſententiæ infinita in ſcriptis ipſius teſtimonia. In explanatione enim articuli 18. panem & vinum ideo in corporis & ſanguinis Chriſti figuram nobis inſtituta eſſe ſcribit, *ut fideles in fide ſua etiam viſibili quadam actione certiores redderentur.* Et in libello ad Principes Germaniæ: *Signum*, inquit, *quantumvis non eſt res, additum tamen, rem ipſam veluti teſtimonio & confeſſione firmat, quo non liceat inficiari.* Et rurſus: *Cùm panis & vinum, quæ ipſius Domini verbo conſecrata ſunt, ſimul fratribus diſtribuantur; annon jam totus Chriſtus velut ſenſibiliter (ut etiam, ſi verba requirantur, plùs dicam quàm vulgò ſolet) ſenſibus etiam offertur? Sed quomodo? Anne ipſum corpus naturale manibus & palato tractandum? Minimè: Sed animo offertur iſtud contemplandum; ſenſibus verò ſenſibile ejus rei Sacramentum.* Et in fine pericopes addit: *Et nos nunquam negavimus corpus Chriſti Sacramentaliter & in myſterio adeſſe in Cœna, tum propter fidei contemplationem, tum propter ſymboli, ut diximus, totam actionem; ſed iſta præſentia fidei eſt, non Sacramentorum.* Hæc Zuinglius. Quiſquis ergo illum

illum ſigna evacuare dixerit,& plus quiddam ipſis tribuendum eſſe cenſet, ſuam & inſcitiam prodit, & ſuperſtitionem qua deceptus externis tribuit, quæ non niſi divinæ gratiæ ſunt beneficia. Ita *Gualtherus* pro ſocero ſuo, eodémque in Antiſtitio anteceſſore.

Non inſtituti jam noſtri eſt pro veritate doctrinæ Sacramentariæ Eccleſiarum noſtrarum fuſiùs diſputare, fiet, ζὺν Θεῷ, ſuo loco, ubi materiam reformationis diligentiùs paulò excuſſerimus. Hac tamen occaſione ſuccinctè oſtendere fuit viſum, nihil novi confinxiſſe Zuinglium: Sententiam ejus planam eſſe,facilem,perſpicuam, cuivis etiam ex Scripturis obviam: Cæteras perplexas, obſcuras, ſibi contrarias, &c. Ea certè, quam tradidit Zuinglius, non plebejis tantùm, aut ijs, qui literas tractârunt ex profeſſo Theologis; ſed & Regibus, Principibus ita placuit, ut ejus, ad ſtuporem multorum, rogati reddere potuerint rationem. Apologeticum ſententiæ noſtræ addere liceat, etſi prolixius paulò, magni,Haſſiacæ Domus Herois, *Philippi* verè *magnamini*, qui,à ſorore Eliſabetha, Electricè Saxoniæ, ſemel atq; iterum monitus, quaſi corporalem Chriſti in pane ne-

garet

garet præſentiam, quo ipſo fides derogaretur Chriſti verbis; pluribus monſtratum ivit rationibus, negationem præſentiæ carnalis fulcris niti minimè carioſis. Zum erſten (retinebo ipſius Herois verba, ex Archivo Caſſellano mihi à magno literarum, ipſoque literatiſſimo, fautore, non ita pridem communicata,) ſtehet der zanck zwiſchet Luther und Zwinglin deßgleichen Oecolampadii darinn; Luther ſpricht Chriſtus ſey im Brod leiblich/ weſſentlich/ und wann man jhn fragt/ob Er alſo da ſey/ wie Er am Creutz gehangen oder ſtattlich; ſo ſpricht er nein. Wann man jhne dann weiter fraget/ wie Er dann da ſey/ ſo ſpricht er/ er wiſſe es nicht/ und wil beweiſen auß den worten/ Das iſt mein Leib: der vor euch dargegeben worden/ und wil Jhne doch nicht laſſen im Brod ſeyn/ wie Er vor uns alle dargegeben und gecreutziget iſt. Dargegen ſpricht Zuinglin und Oecolompadius, nach dem Joh. 6. ſtehet/werdet ihr nicht eſſen von dem fleiſch des Menſchen und trincken von ſeinem blut/ ſo werdet ihr kein leben in euch haben/ dan mein fleiſch iſt ein rechte ſpeiß/ und mein blut iſt ein rechtes tranck/ wer mein fleiſch iſſet und mein blut trincket/ der hat das ewige leben/ und Ich werde ihne aufferwecken am Jüngſten

age/ wie nun die jünger Jhne fragten/und ſagten/ HErr/ das iſt ein harte Rede/ wie können wir Dein fleiſch eſſen/und Dein blut trincken/ da ſagt Chriſtus/ das fleiſch iſt kein nutz/ der Geiſt iſts der da lebendig machet/ dan mein wort ſind Geiſt und Leben ꝛc. Hierauff ſpricht nun Zuinglin/ daß Luther und alle Menſchen/ die ihe von göttlicher Lehr etwas wiſſen/ ſeyn mit jhnen deß Eins/ daß diſe wort allein müſſen geiſtlich/ alß nemlich auff/ und im Glauben verſtanden werden/ alſo nemlich das Chriſtus fleiſch ſey uns nutz zueſſen/ durch den Glauben in ſeinem ſterben. Nun liebe Schwöſter/ du kanſt wol dencken/ ſolt man durch das euſſerliche eſſen/ das ewige Leben haben/ ſo könte einer ſelig werden/ der da nicht glaubete/ und weren zwey wäg zur ſeligkeit/ einer Glauben/ der ander Eſſen: welches der Schrift und dem Glauben nach nicht ſeyn kan. Dieweil nun Luther die klaren wort Johannis am 6. geiſtlich verſtehen muß/warumb dan nicht auch die wort: Das iſt mein Leib/dieweil doch Chriſtus nicht iſt eine ſpeiſe des leibs/ ſonder der ſeelen? Weiter ſagt Zuinglin/ das Chriſtus geſagt habe/er welte nicht mehr leiblich in der Welt ſeyn. Vnd ſpricht Zwinglin nicht/ wie man jhme ſchuld gibt/daß Gott nicht vermüge/ſondern Gott woll nicht haben/und Chriſtus

ſtus hab leiblich hie auff Erden ſein amt und beſelch/ vom Vatter außgericht/ und vollendet: Und das ſolches wahr ſey/ ſo ſchreibt Lucas im I. Geſchicht der Apoſtlen/ da Chriſtus iſt auffgenomen gen Himmel/ und die Apoſtel nach ſtuhnden/ und in Himel ſahen/ da traten zwen Engel herfür und ſagten: Jhr Galilæiſche Männer/ was ſtehet jhr und ſehet in Himmel/ der Chriſtus/ wie jhr Jhne geſehen habt hinauffahren/ alſo wird Er wider kommen/ ſo wil Er auch zum ende der Welt ſichtlich wider kommen? Die unſichtlich widerkunft/ leiblicher weiſe/ haben wir kein Schrift von Zwinglin/ ſagt auch weiter/ das Chriſtus ſprech: Ich verlaſſe die Welt/ und gehe zum Vatter/ und ſo ich nicht hinweg gehe/ ſo komt der Tröſter nicht. Item/ ein kleine zeit habt jhr Mich nicht/ und aber über ein keins ſo habt jhr Mich/ und ich gehe zum Vatter. Item/ die armen habt jhr allezeit/ Mich aber nicht allezeit. Und der Spruch/ ſind vil in Johanne durch und durch. Es ſtehet auch geſchriben in der Geſchicht der Apoſtlen/ Chriſtus muß den Himmel eynnehmen/ biß das alles vollendet werde/ daß von Jhme geſagt haben alle Propheten. Item/ es ſtehet in der Epiſtel zu den Ebreeren: So Er auf Erden were/ ſo were Er nicht Prieſter: und weiters/ in der ſelben Epiſtel/ Er hat ein opfer gethan für die ſünde/ das ewig giltet auf ein-

darzu leidet Er nach Göttlicher natur nicht/ ſonderen menſchlich / es iſt auch kein verlaſſung in Gott / ſondern allein Menſchheit werden eine kleine zeit verlaſſen / wie im Pſalm ſtehet / und darnach mit der Ehren Krone gekrönet: Noch einen Spruch/alß im Marco da Chriſtus redet / von dem jüngſten tage / da ſpricht Chriſtus/ es weiß kein Engel die zeit wann Er kommen ſol/ auch der Sohn nicht ſondern allein der Vatter: Sihe/hie iſt aber nit anderſt zuverſtehen / alß der Sohn nach der Menſchlichen natur / aber nach der Göttlichen weißt Er alle ding/und iſt Ihm nichts verborgen. Wie auch im Evangelio ſtehet/ diß alles ſchreib ich darumb / auff daß du ſeheſt wie der ſchrifft art iſt/ und Chriſtus art / es von ihm ſelber zureden: Hierumb müſſen nun alle ſolche vorangezeigte ſprüche dahin dienen / daß Chriſtus leiblich weſentlich nit wolle hie auff erden ſeyn / an einigem orth / aber nach Göttlicher natur iſt er / wo Er will / Er will aber nirgend angebätten ſein dann im Himel/dann das Vatter-unſer lehret uns / alß nemblich Vatter unſer / der du biſt im Himmel. Es ſpricht auch Chriſtus in Mattheo / Marco/ Luca/wann ſie werden ſagen / Chriſtus iſt hie und da Er iſt in der kammer oder wüſten/ ſo glaubs nicht. Auß diſem allem haſt du leichtlich zu urtheilen : Wie du auch mir ſchreibeſt ich

ſolt

ſolt Paulum zum Elfften zu den Corinthiern anſehen / Nun hab ich ihnen wahrlich fleiſſig angeſehen: Ich bitt dich aber freundlich und bruderlich / wolliſt Jhne auch recht leſen / und aufmercken auf daß ich dir anzeigen werde: Zum erſten findeſt du klar / daß ſie ſeyn zuſammen kommen in Corintho / unnd das nachtmal gehalten / nit dermaſſen wie wir jetz mit unſern Teutſchen und Lateiniſchen Meſſen halten / ſondern geſſen mit einander / und ihr eſſen zuſamen getragen / daß aber Paulus die Corinther ſchilt und ſpricht / daß ſie zum gericht zuſammen kommen / und daß ſie ſchuldig ſeigen am leib und blut deß Herꝛen / hat die urſach / wie es der Text mitbringt / daß ſie ſich vollſoffen und verachteten ſolch Abentmahl und die armen die nichts hatten / dañ welcher das veracht / das Chriſtus im Abendtmahl hat eingeſetzt / alß nemblich wie Paulus ſagt / ſo offt ihr von dem brod eſſen werdet / ſolt ihr deß Herꝛen todt verkündigen / welcher nun ſolches Abentmahl veracht / und darzu die armen beſchemet / der veracht die verkündung deß tods deß Herꝛen / der iſt auch ſchuldig am leib und blut deß Herꝛen / dann welcher das werdt veracht / das Jhm Chriſti tod und leiden durch den glauben mitbringt / der veracht Chriſtum / und ſein tod / ſterben und leiden / der iſt ſchuldig am leib und blut deß Herꝛen. Zum andern / wer ſeinen nächſten

ſten veracht / dieweil Chriſtus unſer Haubt
und wir ſeine gliedermaß und auch Chriſti lei-
den ſawol vor meinen nächſten geſchehen alß
vor mich/der iſt ſchuldig am leib und blut deß
Herꝛen/dann wer meiner hand etwas thut/der
thut mirs auch: und daß ſolches war ſey/ daß
ſolches der rechte verſtand ſey / ſo gibts das Ca-
pitel klar zum elfften zun Corinthern im an-
fang uñ beſchluß: Im anfang/da Paulus ſagt/
jr hört / wann ihr zuſamen komt ſo helt man
doch nicht deß Herꝛen Abentmahl / einer iſt
truncken/der ander iſt hungerig/ habt ihr aber
nit häuſer da ihr eſſen und drincken muget/
oder veracht ihr die nichts haben / und ſoll ich
euch loben hierin? Ich lobe euch nit. Uñ im be-
ſchluß ſchreibt Paulus: darum lieben Brüder/
wan ihr zuſammen kompt/ſo harꝛ einer deß an-
dern / uff daß ihr nicht zum gericht zuſammen
komt. Sihe/hie ſiheſtu liebe Sweſter/warum
ſie ſchüldig ſein am leib uñ blut deß Herꝛen: da-
rumb ſpricht Chriſtus viermal in dem Capitul
und nents brodt/und ſpricht/welcher unwür-
dig vom brodt eſſen wirdet/ und ſpricht nicht
ſo offt ihr von dem leibe eſſen werdet / oder von
dem blut trincken werdet / ſondern nents
ſtracks brodt und kelch. Paulus were ohnzweif-
fel ſo weiſſe wolgeweſen / hett es ſollen leib ſin/
er hets alſo genent: So nent auch Lucas und
Paulus den kelch nicht anders. Dieſer kelch
iſt

iſt ein New Teſtament in meinem blut: Sprich nun dieſem kelch iſt mein blut. So ſtehet auch bey dem wort / das iſt mein leib / allwegen / der vor euch dargeben worden / wie Paulus und Lucas davon ſchreiben: Nun iſt Chriſti leib nicht im brodt vor uns dargeben / ſondern am Creutz: hierumb iſt nun Zwinglin und Oecolampadi meinung / daß man Chriſtum geiſtlich / und ſein leib und blut durch den glauben ins hertz und nicht mit dem munde empfange / alſo ſeye Er uns nutz. Leiblich habe Er ſein werck vollendet und ſeinen Geiſt in unſer hertzen geſchickt / der ſol uns alle ding offenbahren. Darzu ſagen ſie / dieweil wir verzeihung unſer ſünde durch Chriſtus leiden im glauben gnugſamb haben / daß ewig gilt / warumb wir uns dann viel engſtigen wollen nach eine verzeihung zuerlangen / ſondern vielmehr ſolcher verzeihung eingedenck zuſein / wie St. Paulus ſagt / ſo offt ihr von dem brod eſſet ſollet ihr deß Herren todt verkündigen / und auch deſſelbigen Ihme zudancken / und uns gegen unſern nächſten ſolche dancſagung beweiſen. Sie ſagen auch weiter / daß der mehrer theil aller alten Scribenten uff ihr ſeiten ſey / alß nemblich Auguſtinus ſpricht / was bereiteſtu den mundt oder bauch / glaube ſo haſtu geſſen: und an einem andern orth ſpricht Auguſtinus / wan die kindlein in die Kirchen gehen / ſo ſprechen ſie wir haben

ben unſern Herr Gott geſehen / und haben doch nicht unſern Herr Gott geſehen / ſondern das brodt oder zeichen der danckſagung oder leibs Chriſti. Es iſt ja war / wenn mans nennt ein Sacrament / nun heiſt ein Sacrament auff Teutſch nicht anders dann ein heilig zeichen eines heiligen dinges / und ſo haben es alle alten geheiſſen. Chriſtus nents auch ein Teſtament / iſts nun ein Teſtament / ſo muß der das Teſtament gemacht hat nicht da ſeyn / ſonder verſtorben und nit mehr aldo / ſunſt weres nit kräfftig. Es iſt auch nimmer zu leugnen daß Luther und Philippus Melanchthon eben ſolcher meinung geweſen ſeyn: Und darumb zum beſchluß ſo bewege ſolches alles wol und biß ein rechter zufeller / und henck nit an den perſonen / ſondern an der warheit. Gott ſiehet kein perſon an. Ich ſehe auch mehr beſſerung (NB.) bey den die man Schwermer heißt / dann bey den die Lutheriſch ſeyn. Setz dein vertrawen zu dem do ſtehet im Pſalm: Setz dich zu meiner rechten / biß daß ich alle deine feinde zum ſchemel deiner füſſe lege: *Hæc incomparabilis Heroſſ.*

Huc uſque de doctrina Zuinglij Sacramentaria. Atque hoc ſcelus, hoc piaculum illud eſt, quod inceſtæ ſemper linguæ magno reformatori Zuinglio exprobrarunt, & cui immortuum, ipſum doluiſſe Lutherum, ſupra Tom. V. p. 71.

oſtendimus. Ut ſententiam de Transſubſtantiatione (quam Apologetico nuper ſcripto, monſtravimus dogma eſſe, quod & *Scripturæ repugnet*, & *fidei analogiæ*, & *puræ antiquitati*, & *ſobriæ rationi*: Dogma contrà, *novum*, *incertum*, *Scholaſticorum diſſidijs miſerè laceratum*, & *ſcandali pleniſſimum*,) feliciter Zuinglius everteret, non Scylla tantùm vitanda ei erat, ſed & Charybdis. Non ſatis erat, unum explodi & Eccleſiæ pomærijs eliminari paradoxum; cætera omnia, quæ ὑποτυπώσει τῶν ὑγιαινόντων λόγων, repugnabant, removenda erant, omnia nempe, quæ vel Sacramentorum naturam inverterent, externa elementa in Idolum mutarent, analogiam fidei, eam præſertim, quæ eſt de Chriſti corpore, actionibusque ejus naturalibus, peſſundarent; ut uni tandem veritati relinqueretur locus. Quid verò hic delicti? An, quòd errorem adeo craſſum voluit reformatum? Imò *novitas* rei & phraſeologiæ hominem reprimere debebat, quod *VValther.* pag. 263. potiſſimùm urget. Novum ſit, cui & Scriptura, & tota antiquitas calculum non denegat? Si ipſe hanc ſententiam novam vocat Zuinglius & ſingularem, non oppoſitè ad ſacras literas, vel primam antiquitatem,

ratem,ſed ad rancidas recentiorum Scholaſticorum Diſputationes eſſe intelligendas, cum alia Zuinglij ſcripta probant, tum cumprimis omnia contra Lutherum Apologetica, quæ extant Tom. II. p. 324 &c. Probent verò tandem; neque enim dicere ſatis eſt; quid ſit illud cui novitatis jure impingatur probrum? *Verba, vel Phraſes?* At cum Tertulliano, Ambroſio, Auguſtino Zuinglium loqui, doctè oſtendit Gualtherus. *Res ipſa?* At non idem, quod tum placuit, Tranſſubſtantiationis dogma, primæ placuiſſe antiquitati, fuſe in ſcriptis ſuis palàm fecit hinc inde. Imò, quàm malè Papatus, novitatis ſtudioſiſſimus, novitatis ea accuſare poſſet, quæ renovata tantùm erant, luculenter ſatis Reformator noſter vindicat, tum alibi, tum *Exegeſ. Euchariſt.* ad ad Luth. Tom. II. p. 332. b. *Signa nunc addam*, inquit, *& inſtrumenta. Quod per omnia templa & baſilicas*, quæ cis Rhenum ſunt, domicilia, in quibus Sacramenta cuſtodiuntur, non vetuſtiora ſunt ducentis annis, aut paulò plus, ſignum eſt, ante tot annos Euchariſtiæ Sacramentum eo habitum loco, quo nos habemus. Tiguri, Urbe vetuſtiſſima, cum hoc anno aræ omnes tollerentur, nulla prorſus inventa eſt, quæ cum tem-

plo excitata eſſet. Quid? an hoc ſignum non eſt, ad octingentos hinc annos, aras nondum fuiſſe? Sacerdotia miſſalia, quæ Capellanias noſtri, alij Vicarias vocant, tam Tiguri, quàm per omnes Helvetios. Argentoratum uſque, vetuſtiora trecentis annis non inveniri, etiam ad ſigna pertinet. Glaronæ ac Tugij reperti ſunt miſſales libri, non ad plenum trecentorum annorum, qui rubricas hujusmodi continent: Ac mox, ut baptizati ſunt, infantes ſcilicet, detur eis panis & vinum corporis & ſanguiuis Domini. Quod multò eſt fortiſſimum omnium, eos, qui tum erant, de Euchariſtia non ſenſiſſe, ut nos videri volumus; alioquin pueris infantibus non porrexiſſent. Mitto multa, ſed non etiam iſtud: Quòd Lucernæ, Helvetiorum pago, ea die, quam Cœnam Domini etiamnum vocamus, in cœnaculum vel aulam unam conveniunt, qui in Curia ſunt Canonici & Senatores Urbis cum Præpoſito Collegii: Ibi legitur, neſcio quid ex ſacris literis aut Patrum ſermonibus. Interim inferuntur vinum & panes azymi, cúmque jam tempeſtivum eſt, ſurgit Præpoſitus, & panem benedicit, his verbis: Hæc dona charitatis benedicat dextera Dei Patris.

Mox

Mox & vinum hoc modo: Hoc poculum charitatis benedicat dextera DEI Patris. Protinus religiosè edunt, qui ſedent, ac circumſtantibus præbent, ac ſimul itur in templum; ac panum infermentatorum magna vis circumfertur: Poſt, concio ſequitur; quod itidem eſt ſignum veteris Cœnæ. Hoc non ideò ſcripſi, quaſi non paſſim apud omnia Collegia quid ſimile deprehendatur; ſed ut oſtendam paulò tardioribus, domi habere, quo diſcere poſſint, majores noſtros non ſenſiſſe, quòd corpoream Chriſti carnem in pane ederent, etiamſi nobiſcum panem ſymbolicum corpus Dominicum appellârunt. Inſtrumenta habet Collegium noſtrum Tigurinum, annos nata plus ſeptingentos, in quibus nulla Miſſæ fit mentio. Ordinis Benedictini ac Bernhardini, Monachi paſſim inter Helvetios ſic ſunt inſtituti, ut corporis Dominici aut Miſſæ nulla fiat mentio in Diplomatis eorum, etiamſi quidam intra trecentos annos inſtituti ſunt. Atque hæc omnia ſimiliaque, ſi perpetuò rejicitis, vera tamen ſunt potiora veſtris omnibus. Ita *Zuinglius*, ubi novitatis detergendum erat contra Pontificios convitium. Non ab ultima tantum veritate accerſivit antiquitate, ſed mediæ ætatis

documēta ad manus erant, quibus evinere poterat Zuinglius non novorum dogmatum ſe authorem; ſed corruptorum & vetuſtate vel detritorum, vel neglectorum reſtauratorem, atque Reformatorem. Sed, miſſis Miſſaticis, cur Waltherus illud non videt manticæ, quod à tergo eſt? Cur novitatem phraſeos Zuinglio objiciat, immemo, novam magis & inſolitam Eccleſiæ Romanæ primarijs doctoribus viſam Lutheranam, quàm Zuinglianam? Et certè, non, niſi quatenus Berengarij palinodiæ ſimilem ſuam facere ſtudeant, magnam à Pontificijs inibunt gratiam. Non minùs alioquin Lutheranorum (fatentur, diffiteantur, perinde eſt) ſententiam, quàm noſtram, novitatis, majoris verò abſurditatis jnſimulatam, vel ſolius Bellarmini judicio, palàm facere liceat. Lutherus, inquit, T. III. Controv. lib. 2. c. 1. de Sacramento Euchariſtiæ p. m. 96.) ſcripſit, verba Evangeliſtæ: Hoc eſt corpus meum: Hunc facere ſenſum. Hic panis eſt corpus meum. Quæ ſententia aut accipi debet tropicè, ut panis ſit corpus Chriſti, aut ſignificativè; aut eſt planè abſurda & impoſſibilis. Neque enim fieri poteſt, ut panis ſit corpus Chriſti. At *monitori Diabolo* ſuam Zuin-

Zuinglius acceptam fert explicationem? Mendacium πτξαπηχυ. Nemini hactenus, ut verborum quisque ſuorum eſſet interpres, fuit denegatum. Solus Zuinglius diram hanc ſuſcipere cogitur legem, ut, ubi optimè ſenſit, nervosè & planè Theologice rem explicuit, elegantia tamen Phraſeos tum inſolitæ, cujus perquam fuit ſtudioſus, vocis, ex Scholis non petitæ, rariori uſu, lectoris offendat vel ignavi, vel ignari aures. Quam enim heic ad cantum claſſici omnia ſunt parata? Et doctè & graviter atrociſſimam calumniam, & intolerabilem ex præmiſſis conſequentiā, quaſi, ex doctrina ipſius de Providentia DEI, aliquid redundaret ad ipſum Deum maculæ, deprecatus eſt; & tamen, quod *coactionis*, *impulsûs*, & adhibuit verba, nudæ permiſſioni potius oppoſita, & neceſſitati hypotheticæ, dependentiæ, infallibilitatis, im̃utabilitatis, vocabulis, quibus tamen ille, Rhetoricæ ſtudioſior, non magnopere videbatur delectari, æquipollentia, immane hoc ei ſcelus fuit impactum. Quod poſtea Scholæ, diſtinctione materialis & formalis, peccati abſtractivè & concretivè ſumti, non infeliciter conciliarunt; id Zuinglius, per opus DEI, qua abſoluti Domini & judicis, & vitium

hominis expedivit. Unde & hoc ei nomine, Reformationis tempore, à reliquis magni operis ſocijs, nihil fuit exprobratum. Nec poterat quicquam à Luthero metui, qui duriori etiam gaudere ſolitus eſt phraſi, ceu libellus ejus de ſervo arbitrio abundè probat, & ex eo Theod. Zuing. *Theat. Sap.* pag. 70. de quo poſtea, Σ. Θ. ubi de Providentia Dei tum actuali, tum æterna, paulò diſtinctiùs. Peccatum originale, Auguſtini exemplo, Zuinglius morbum appellavit; & tamen præter meritum, pulſari hic debuit: *Theat. Sap.* p. 481. De *Perſona Chriſti*, quàm clarè, quàm ſobriè ad mentem Conciliorum Oecumenicorum ſuam etiam explicuit mentem Zuinglius; quàm modeſtè, ſe, hoc ipſo nomine, nulli fore moleſtum teſtatus eſt; Tom. II. p. 356. b. & 451. & tamen, quia ἀλλοιώσεως (cujus locis citatis prolixam reddit rationem) alternationis, reciproci uſûs, quàm κοινωνίας ἰδιωμάτων, ſubinde uti maluit vocula, quæ undique in ipſum veluti Neſtorij diſcipulum conjecta fuerunt convitia? Eadem ratione, in materia præſenti, de monitore ſuo, quia noluit ἢ σολοικίζειν, ἢ βαρβαρίζειν, ſed terſè & eleganter, ut ab eruditis & libentiùs legeretur, & faciliùs intelli-

intelligeretur, loqui hoc ei vitio verti debebat. Indignum profectò minerval tanti Præceptoris ſolicitudine! Si Germanica Lutheri phraſis ijs torqueretur fidiculis, &, ubicunque etiam bene ſenſit, vel proverbialiter vel ἀκυρολόγως fuit locutus, in malam raperentur partem, quot portenta parturiviſſet, & monſtra? De *verbis equidem* (ita *Zuinglius* Tom. II. p. 451. reſp. ad Luther) *ut ingenuè illud fatear, non adeò multùm ſolicitus ſum, modò illud vero ſenſu percipiatur, quod verbis ſignificari oportet.* Hâc ἐπιείκειαν, cùm Zuinglius omnibus polliceatur libenter & liberaliter, cur eandem ab alijs non expectet confidenter? Sed quando huc ſemel delati ſumus, ipſum de hac re audire placeat Zuinglium ex *Subſid.* ſive *Coronid. Euchariſt.* Tom. II. fol. 249. ita loquentem: *Reſtabat adhuc haud minimus conatus, quo ſcilicet exempla proderemus, quæ nulla cum parabola conjuncta forent. Cœpimus ergo cogitare omnia, omnia revolvere; attamen aliud nihil exemplorum occurrebat, quàm quod in Commentario proditum eſt, aut quod occurrebat, erat illorum ſimile. Cùm verò tredecima dies appeteret (vera narro, adeóque vera, ut celare volentem conſcientia cogat effundere, quod Dominus imperiit, non ignorans, quantis me contume-*

 lijs,

us, riſibúsque exponam:) Cùm, inquam, tredecima Aprilis lux appeteret, viſus ſum mihi in ſomnio multo cum tædio denuo contendere, cum adverſario Scriba, ſicque obmutuiſſe, ut quod verum ſcirem, negante lingua beneficium ſuum, proloqui non poſſem, qui me angor, ut ſolent nonnunquam ſomnia fallacia ludere nocte, (nihil enim altiùs, quàm ſomnium narramus, quod ad nos attinet, tametſi leve non ſit, quod per ſomnium didicimus gratia Deo, in cujus ſolius gloriam iſta prodimus,) vehementer turbare videbatur. Ibi ἀπὸ μηχανῆς, viſus eſt monitor adeſſe (ater fuerit an albus, nihil memini, ſomnium enim narro) qui diceret: Quid, ignave reſpondes ei, quod Exod. 12. ſcribitur: Eſt enim Phaſe, hoc eſt, tranſitûs Domini. Protinus ut hoc Phaſma viſum eſt, ſimul expergeſio, & è lecto exilio, locum apud LXX. *primum undique circumſpicio, ac de eo coràm tota concione pro virili diſſero; qui ſermo ubi acceptus eſt, quemadmodum paulò pòſt dicemus, omnibus ſacrarum literarum candidatis, qui adhuc non nihil propter parabolæ obſtaculum hærebant, omnem nebulam diſcuſſit, factúmque eſt, ut tribus iſtis diebus Cœnæ Dominicæ, Paraſceves ac Reſurrectionis, tantùm Paſcha Chriſti celebratum ſit, quantum ipſe nunquam vidi, eorúmque numerus, qui ad alia ollásque Ægyptiacas reſpe-*

repellarent, longè minor eſſet. Hæc nempe illa Pandoræ pixis, toties noſtris objecta & exprobrata! Somnium non Scipionis, non Hieronymi nimis Ciceroniani; ſed Zuinglij Reformationis, non tamen minus, quam iſtud olim in Scholis φιλοζευς..., de quo Eraſ. deſcript. Vit. Hieron.) agitatum. Videamus vero breviter, an hinc tot clamorum ſive cauſæ, ſive occaſiones natæ ſint juſtæ. *Reſtabat adhuc*, inquit Zuinglius, *haud minimus conatus, quo ſcilicet exempla proderemus, quæ nulla cum parabola conjuncta forent.* Recitaverat Zuinglius ſucceſſum diſputationis habitæ in Curia cum Ratus Secretario, *Joachimo im Grut* (hoc enim homini contentioſo, & à Reformatione alieno nomen erat, de quo alibi prolixius,) qui, ut doctus ſatis erat, ita in exemplis, in quibus *Eſt* ſumi pro *ſignificat*, Zuinglius eruditè oſtendit, properea acquieſcere noluit, quòd non eſſent locutiones Sacramentales; ſed tantùm parabolicæ: Cùm tamen parabolæ etiam, & plurimùm quidem, eodem quo Sacramenta Metonymias Tropo, apud Judæos, præſertim, adeòque linguâ Hebraica, proponantur. Non ergo reſpectu vel cauſæ, vel certitudinis, quaſi Zuinglio ſcrupulus de re

de re ipſa hæſiſſet; ſed adverſarij ſui ratiõe, ejúsque contumaciæ intuitu, *hunc haud minimum appellavit conatum.* Quàm enim diu ante Zuinglius, & receptam in Papatu ſententiam rejecerit, & commodiorem prætulerit, tum ex *Commentariis* ejus, tum etiam *Epiſtola* ad *Alberum*, Rütlingenſium Paſtorem, quam *Utingeri* manu adhuc habemus deſcriptam, & quæ extat Tom. II. oper. pag. 153. tum denique ex ipſo limine *Subſid. Euchariſt.* p. 244. T. II. manifeſtum eſt. *Fuimus*, inquit, *ante annos plures, quàm nunc conveniat dicere hujus opinionis de Euchariſtia, quam & per Epiſtolam, in Commentario promulgavimus; ſed conſilium erat eam non temerè in vulgum diſſipare*, &c. Nihil ergo Zuinglio, qui ex verbis inſtitutionis, Idiotiſmo linguæ ſanctæ, natura Sacramentorum, explicatione Chriſti, tota antiquitate perſuaſus eſſe poterat; Verbum *Eſt* hoc loco idem eſſe, quod *ſignificat*; deerat: Aliorum tamen, ſive inſcitia, ſive contumacia calcar addidit, ut doctrina, eorundem judicio adhuc obſcurior, exemplis parallelis clarior redderetur. Id quod Eccleſiæ factum fuit minimè inſolitum; ut emergentibus pugnis, veritas prodiret manifeſtior. Nunquam S. S. Trinitatis, gratiæ divinæ

divinæ, &c. Majeſtas, luculentiùs fuit aſſerta, quàm cùm tenebriones myſterijs illis tenebras offnndere ſategiſſent. Ita ergo illud, quod perſpicuum ſatis erat ijs, qui attentas præbuerunt aures ad converſionem; accuratiori ſcrutinio examinandum reſtabat, ad hoſtium vel convictionem vel confuſionem. Nihil enim deſiderabat Secretarius, quàm ut hanc Metonymiam in Sacramentalibus etiam locutionibus locum habere Zuinglius oſtenderet; qua facta demonſtratione, ipſe tacitus veluti mãus porrigere jam videbatur. Totũ quippe negotium cùm eſſet confectum, & Zuinglius exemplis, quibus *Eſt* ponitur pro *ſignificat*, Secretarium adobruiſſet, die 12. April. 1525. Senatus decretũ totius Eccleſiæ nomine fuit ad hunc ferè modũ ſecutum: *Eucharistia, Deo volente, juxta inſtitutionẽ Chriſti, Apoſtolorúmq; ritũ poſthac utiminor: Infirmis ac in fide adhuc tardioribus fas eſto hac vice tantũmodo vetere more uti.* Triumphum igitur agenti Zuinglio, idem quod victori accidit, & ſtrenuo belli Duci, qui noctu ſæpe ſomniat, quæ diurna verſavit manu. Reformatoris aures pridie perpetuo cocyſmo Secretarij opplebantur: *Verba Cœna non eſſe parabolica; nec proinde impropria*; Cúmque in tanto ſtrepitu, ſelectus ſtatim armorum

rum, in promtu non eſſet, qui audacioris adverſarij jugulũ peteret; *Cogitare cœpit omnia, omnia revolvere, attamen nihil exemplorum occurrebat, quam quod in Commentario proditum eſt:* Id verò quantum erat, quantáq; δεινότητι expoſitum? Rem ipſam Zuinglius jam antea expendit, & tum ex Hiſtoria inſtitutionis, tum Apoſtolicæ explicationis luce operosè monſtravit, non poſſe verba de præſentia carnis Chriſti, hactenus credita, intelligi; quæ omnia ordine refert in *Comment.* Tom. II. p. 207. &c. Quid ſi alia jam argumenta non ſuppetijſſent? Aut moroſiora ingenia non acquieviſſent; an propterea illa non ſufficere poterant? Quot, quæſo, Scripturæ ſunt myſteria claris quidem; ſed paucis tradita verbis, & in quibus ingenia deſultoria ſemper habent, quod rodant, an ideo veritati periclitandum exiſtimabimus? Non numero, ſed pondere agit Theologus. Non ergo de re ipſa, toties jam vindicata, Zuinglius erat ſolicitus, de argumentis aut per ſe neceſſarijs, aut in ſe ſufficientibus; ſed de ijs, quibus ſe partibus adverſis accommodare debebat, ut eriperet, quæ pertinaciſſimus adverſarius pertinaciſſimè urgebat. Hæc dum agitaret interdiu conſilia, noctu etiam eundem occu-

occupârunt: An verò vel novo, vel inſolito exemplo? Certè, qui literas feriò tractant, non vigilantes tantùm, ſed & dormientes loquuntur, ratiocinantur, & ea ſæpe, de quibus interdiu non ſemper cogitârunt. Nec putem, vel ultra rationis, vel Naturæ beneficium aſſurgendum, ſi dicamus, non planè abludere à vero illud Poëtæ:

> Omnia, quæ ſenſu volvuntur vota diurno,
> Tempore nocturno reddit amica quies.

Studia quoque (ita ipſe *Balduinus* lib. III. de caſ. conſcient. c. 6. p. 601.) *atque labores, quibus aliquis diu eſt aſſuetus, ſomnia pariunt ſimilia, de piſcibus & aquis ſomniat piſcator, de armis & bellis, ſonitúque tubarum & bombardarum, miles.* Qua de re *Auguſtinus* ſcribit lib. de Spiritu & anima c. 25. ' *Secundum ſtudia, quæ quisque exercuit, ſomniat, & ſolitarum artium ſimulacra, in præſentia mentis impreſſa apparent in ſomniis. Juxta etiam infirmitatum diverſitates diverſa accidunt ſomnia; etiam ſecundùm morum & humorum diverſitates variantur & ſomnia.* Vix aliquis reperietur homo ſtudioſus (repeto verba magni *Riveti*, Exercit. in

Gen.

Gen. c. 28. p. m. 478.) qui ſimile non ſenſerit, dormienti nempe viſum fuiſſe, vel quòd in libris aliquid legeret, vel cum aliquo diſputaret, aut ratiocinaretur, quem antea non meminiſſet ſibi visum. Talia ſomniorum genera inter naturalia & penè ordinaria referuntur. Quid mirum ergo, ſi *Zuinglius*, poſt varias meditationes & diſputationes ſibi viſus ſit iterum cum adverſario diſputare, & qui ſæpe antea locum illum Exodi legiſſet, cujus vigilans non meminerat, ſibi repræſentaverit aliquem monentem de loco, ad rem, quæ agebatur, apto? Quid in eo poteſt notari atro calculo, niſi ab ijs, quorum atram litem Dæmon commovit? Nam ſi res ipſa, & ſomnij materia conſideretur, nihil eſt curioſum, nihil præter naturam, nihil quod vigilanti objici non poſſit; nihil præterea animadverti poteſt tetrũ, obſcœnum, aut crudele, aut tale quid, cujus ad dæmonem debeat referri, aut poſſit ſuggeſtio. Et tamen, toties moniti, toties edocti ſua ſemper oberrantes chorda, qui Zuinglium, contra charitatis regulam, & præcipua veri Chriſtianiſmi elementa peſſimum vellent; ſomnium illud, quod caſtum, pium, naturale eſt, ubique Dæmoniacum traducunt. *Sunt autem* (ita enim

enim *Balduin.* l. c. p. 602.) *ſomnia à Diabolo, cùm abducunt hominem à verbo ad impiā doctrinam, quæ prætextu revelationum & viſionum divinarū pingitur, &c. Qualia fuerunt, &c. Zuinglij & ſociorum, qui interpretationes Scripturarum ex ſomnijs petebant, cujus illuſtre exemplum eſt in ipſo Zuinglio, qui ſe interpretationem verborum Cœnæ* eſt, *pro* ſignificat, *ex revelatione Angeli, quem, num ater fuerit, an albus, dubitavit, in ſomnio ſe habere ſcripſit*, T. II. Zuinglij ergo diſcipuli, (quo nomine illi potiſſimum, qui Helveticæ Confeſſionis ſunt ſocij,) interpretationes Scripturarum ex ſomnijs petant, qui diſertis in Confeſſione verbis caverunt, *aliud Dei verbum neque fingendum, neque cælitus expectandum; eámque duntaxat Scripturarum interpretationem pro orthodoxa & genuina agnoſcendam, quæ ex ipſis petita eſt Scripturis?* Confeſſ. Helvet. cap. 1. & 2. Zuinglius interpretationem cœnæ Angelicam jactârit, qui nec Angeli in Hiſtoria memorata meminit, nec quicquam monitori tulit acceptum, quàm quòd, loquendi formulam, quæ *Eſt*, ſumit pro *ſignificat*, in Sacramentis etiam habere locum, (non confictis, aut tortis, ſed in ſacris obvijs,) evidenter probari poſſe, oſtenderit exemplis. *Dubitavit tamen, albus an ater fuerit?* Ergo ater? Ergo Diabolus?

dabo quintuplici argumentorũ genere. Satis confidenter. Quàm vellem, doctos cæteroquin, & cautius mercari didiciſſe, & ante victoriam non adeò præcipites canere ἐπινίκιον! Magnæ profectò temeritatis eſt, in rebus adeò arduis, & verè tremendis ἐπιχαιρεκακίαν libentiùs teſtari, quàm Chriſtiano dignam συμπάθειαν. Sed videamus breviter, an repererit Waltheri, non quod pueri in faba. *Primum* argumentum à *Zuinglio-Calvinianorum indole & complexione, qua primipili ipſorum, inde à pueris, Enthuſiaſtis, quorum ortus eſt ex Cacodæmone, ſe ſe aſſociârunt*, accerſit. Illi, qui Enthuſiaſmum, Libertiniſmum, Schuenkfeldianiſmum, Weigelianiſmum, monſtra & portenta, quæ ex Lutheranorum magnâ partem prodierunt Scholis, omnium feliciſſimè, quod ſcripta noſtratiū loquuntur, proſtraverunt, paraſiti illorum ſint & obſtetrices? Illi, qui, deſperatâ apud alios medicinâ, ad noſtros relegati ſunt: qui, ut à fanatici Spiritus ſuggeſtionibus liberari poſſent, Zuinglium, & Zuinglij diſcipulos conſuluerunt (luculentum exemplum ſuprà habuimus in *Zuinglio*, p. 247. *Bullingerus* verò, Zuinglii diſcipulus ſpecimen dedit in Felice Thannero, homine cumprimis in S. Sc. injurio, quem Celſiſſ.

Landgravius Haſſiæ Tigurum, veluti ſophroniſterim, tum ablegaverat,) eosdem tamen væſaniæ ſuæ ſocios habeant? Si Carolſtadius, Lutheri collega, faventior Schuckfeldio fuit, quid miremur? Magnus enim ipſe Schwenkfeldius initio Lutheri fuit hyperaſpiſtes, cujus etiam cauſam edito libello contra Epiſcopum Uratislavienſem, fortiter egerat: Donec ſententiâ, de corporali præſentia corporis Chriſti, offenſus, ſeceſſionem ab Eccleſia Lutherana fecit, non, ut noſtræ accederet; ſed ut eidem veritatis fortiùs defendendæ materiam præberet. Nec propterea, quòd in quibusdam religionis capitibus, confuſi ingenij, Nobilis ille Sileſius, reliquit veſtigia, in omnibus planè, ijs etiam, quæ rectè docuerat, vel à Carolſtadio, vel ab alijs; qui non ad eum, qui dixit; ſed ad id, quod dictum erat attendendum, didicerant; erat deferendus. Hæc verò omnia quid ad Zuinglium, ſi alij, ſive Carolſtadius, ſive Bucerus, vel in Schwenkfeldium faciliores fuerunt (de quo tamen ſuo tempore) vel ſomnijs etiam addictiores? Zuinglio certè non εἰς ἕξιν μεταβεβηκέναι, anxia ſua ſolicitudine, & prævifis invidiæ & calumniæ telis, ſatis eſt idem teſtatus. Sed facilè auguror, quid *VValtherum* urat. Ægrè fert,

quòd Carolſtadium, *hominem*, Melanchtonis judicio *ferum*, *ſine ingenio*, *ſine doctrina*, *ſine ſenſu communi*, & exceperit Zuinglius, & ejusdem patrocinium publicè ſuſceperit. Ergo & hoc flagitium eſt, hominem propter Chriſtum, bonámque cauſam exulem, recipere? Non Helvetiorum primùm; ſed Argentinenſium factum eſt commendationibus, ut Zuinglius (qui tamen ipſe quid in eo deſiderârit, & quàm multa, de quibus rectè ſenſerit, veluti tyro minus commodè defenderit, expoſuit Tom. II. p. 244. a. b. præſertim pag. 340.) hominem, deſertum undique atque jactatum, & admitteret, nihil tale de ſe meritum, Tom. II. pag. 244. ſuprà pag. 253. & commendatum deinceps haberet. Sed *ferus fuit*, *ſine ingenio*, &c. Unde hæc ſive auſteritas, ſive feritas, jam ſuprà *Capitonis* verbis p. 253. expreſſimus. Rebus ſecundis, ut plurimùm, inſoleſcimus, neque cujusvis eſt ridentem ferre fortunam. Alius fuit initio certaminum, cùm dubium aleæ eventum exſpectaret, alius poſtea inter triumphatos adverſarios evaſit, id, quod luculentiſſimo aſſertum ivimus teſtimonio *Petri Moſellani* ad Pirchheimerum, de colloquio Lipſiaco, Tom. VII. p. 623. Sed *ferus* fuerit

Carolſtadius; propterea non curandus? Indoctus fuerit, quid verò hoc ad Zuinglij ſomnium? Si omnes illi, qui in conſortio ſuo duros tolerant, immoderatos, vehementes, importunos, eodem ſemper laborarent contagio, malè olim moderatiſſimi Melanchthonis famæ fuiſſet conſultum. *Secundum* argumentum, *in fallaci ſomniorum conditione*, nos non ferit. Scimus equidem ubi multa ſunt ſomnia, ibi plurimas vanitates, ſermonésque innumeros, *Eccleſ. 5. 6.* Et rariſſimè contingere, *ut Deus per ſomnia quid moneat electos ſuos*; neque tamen neſcire debemus, & *hoc*, etſi rarius, fieri; & *illud* de vanis, confuſis, extravagantibus (Arab. non ineleganter אצׄעאת אלאחלאם appellabant ex Alkor. *Surat.* Joſephi) intelligendum ſomnijs. Nihil Zuinglius ſomniavit, quod vel novitate abſurdum, vel impietate horrendum, vel vitioſitate averſandum fuiſſet. Continuavit, quam interdiu ſuſcepit, diſputationem, noctu etiam; non ut doctrinæ ſuæ, cujus certiſſimus jam erat, majorem per ſomnia expectaret πληροφορίαν, ſed ut contentioſi Diſputatoris toties repetito deſiderio ſatisfaceret. *Rariſſimè*, inquit *Waltherus*; *hodie contingit, ut DEUS per*

per ſomnia quid moneat electos ſuos, idque in externis duntaxat periculis, quæ etiam ab aliis vulgaribus & purè naturalibus ſomniis, quibus non adeò eſt ſidendum, nullo negotio poſſunt dignoſci, partim ex conſideratione perſonæ, ſi pia ſit; *partim* ex analogia rerum, *partim* ex repetitione, impreſſiori fortiori, *aliiſque circumſtantiis, & maximè* ex eventu, *qui ſi non reſpondet, facilis conjectura de ſomniorum futilitate.* Εάλως, αἷς ὕφηνας ἄρκυσιν, *implicatus es laqueis, quos contexuiſti,* inquit *Orthodox.* ad *Eraniſt.* apud Theodor. Dialog. II. Neque enim alios Zuingliani ſomnij agnoſcimus characteres. Favet *Pietas* Pietatem enim, cum doctrina, ingenio, φιλοπονία, quæ ei libenter largiris, pag. 294. pridem eruditorum chorus ἀνεπιφθόνως adjudicavit. Favet rerum *analogia.* Nihil non, quod ad rem ipſam, ſecundùm quietem, Zuinglius audiverat. Νέφος μαρτύρων in promtu erat. *Eſt*, hinc inde in ſacris literis, accipi pro *ſignificat*; illud exercitatiſſimum adhuc exercebat, ut, tum ex genio Linguæ ſanctæ, tum Sacramentorum natura, in ſacramentalibus etiam locum habere adverſario ſubtiliori oſtenderet; quod & κατ' ἀναλογίαν, poſtea feliciter factum eſt. *Circumſtantias* nobis, textûs συνάφεια facilè

conciliat. Dormiens ſomniavit, quæ vigilans antè tractavit. Neque *eventus* deerat. Nam & locus *Exodi* à monitore indicatus, in promtu erat; & applauſus populi, & adverſarij ipſius conditio, ad ravim & nauſeam inculcata, de Sacramentalibus locutionibus, ſuffragantur. *Sed quod doctrinam attinet*; addit Waltherus; *ipſam, & articulos fidei Chriſtianæ & religionis, certum eſt & indubitatum, ſcribit D. Hunnius, Deum per ſomnia non agere: ſed tantùm per verbum ſuum.* Ut vel ex *Walthero*, vel *Hunnio* hoc diſceremus, non erat neceſſe. Jam ex Apoſtolo didicimus, hauſimus, ne Angelo aliud Evangelium præconianti, adhibendam fidem. Et noſtri id ipſum clariſſimè jam, 1. cap. *Confeſſ. Helvet.* toti teſtati ſunt orbi Chriſtiano. Nec nos vel Zuinglio, vel cuiquam alij, qui nova, & revelatæ voluntati contraria, per ſomnia obtrudere conatur dogmata, veniam poſcimus. At de veritate, veritatis ſtudioſis nullas noctu, alta quiete, illabi cogitationes, aut diſcurſus: Eos, qui, poſt diuturnas occupationes, ad ſomnum ſe compoſituri, pijs de rebus ſacris, gravibus diſputationibus indormiunt, animæ, nec dormientis, nec morientis, nulla habere exercitia, & in ſomnio de ijs etiam,

de

de quibus vix ante per febrim cogitâruat, ſolicitè ſæpe differere, id verò negare, quotidiana nos experientia minimè ſinit. *Tertium*, Waltheri telum, ab *inſidioſiſſima verbi divini depravatione*, aliquid in receſſu haberet, niſi puerilem principij petitionem committeret. Indignatur Zuinglio, quòd *Monitoris iſtius conſilio, aſtuto ſatis & fraudulento, homines abducti ſint à clariſſima verborum inſtitutionis litera, ad proprij cerebri figmenta. Dum enim Salvator nos edere jubet & bibere, quod nobis in Cœna porrigit, & de illo expertè & dilucidiſſime pronunciet*; Eſſe corpus, ſanguinémque, & quidem corpus illud ſuum, quod pro nobis traditum ſit; ac ſanguinem illum ſuum, N. T. qui effuſus ſit pro remiſſione peccatorum, *Monitorem hoc ſuùque deque habere, id nequaquam* Eſſe; *ſed ſaltem* ſignificare corpus & ſanguinem, *nimis audacter, impiè, impudenter & blaſphemè eructare*. Sed geminas vidit Thebas, qui Monitorem de ipſis Cœnæ verbis loqui exiſtimat. Zuinglio hærenti, an alibi, ubi de alijs Sacramentis ſermo eſt, Metonymica hæc, qua *Eſt* pro *ſignificat* accipitur, loquendi formula adhibeatur, Monitor locum *Exodi* cap. 12. ſuggeſſit. In ipſa Cœna Domini *Eſt* pro *ſignificat* ſumi, Zuinglius longè ante

te & doctè aſſeruit, & conſtanter defendit. Cur igitur in Monitorem rejiciatur, quòd Zuinglius ſuum eſſe nunquam negavit? *Blaſphemum tamen & impium eſt, clariſſima Salvatoris verba pervertere.* Imò, ſi quid impium, hoc maximè, cenſemus. Neque enim emortualia vel Teſtamentaria verba, abſque impietate ſacrilega, mutari, vel poſſunt, vel debent. Ubi verò vel veritatem, vel perſpicuitatem verborum Zuinglius unquam vocavit in controverſiam? De modo tantùm ſignificandi diſceptabat, mediatus eſſet, an immediatus, proprius an tropicus? Tropicum eſſe, nec Lutherus, nec Lutheri diſcipuli, niſi ſuæ ſimul hypotheſi renunciare velint, inficiari audebunt. Aliud enim utique verba volunt, *Hoc eſt corpus meum:* Aliud, *in, cum, & ſub pane eſt corpus meum.* Si per Lutheri Tropum perſpicuitati, nihil derogatur, cur Zuinglius hoc nomine vapulet? Quid, quòd ipſa Waltheri, quædam verba neceſſariò locutionis improprietatem requirunt, quædam pleniorem ex Evangelica Hiſtoria explicationem. Verba enim ab ipſo, in cauſæ ipſius ſubſidium, nempe, *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis traditur*; prolata, vel eo certè nomine, quòd non illud ipſum corpus, per incluſionem, diſcipulis fuerit diſtributum, quod

in remiſſionem peccatorum frangendum erat; propriè & literaliter intelligi non poſſunt. Illud enim ſemel tantùm verè fuiſſe fractum, in ara crucis, & eventus docuit, & Paulus *Epiſt.* ad Hebr. pluribus confirmat. Quæ verò de poculo ex *Matthai* c.26.v.28. *VValtherus*, compendio ſuo, protulit verba, ex *Luca*, pleniùs explicata, afferre debuiſſet. Ita enim *Luca* c.23.v.20. legimus: *Hoc poculum eſt novum illud Teſtamentum, per ſanguinem meum, qui pro vobis effunditur.* Annon vero hîc tot ferè Tropi, quot verba? Aut num de poculo propriè intelligimus, quod illi, quod in poculo, competit? Vel num ipſum, in poculo, vinum, novum eſſe poterat Teſtamentum? Aut denique ipſe, vino ſignificatus, ſanguis Teſtamenti propriam ſubire poterat nomenclaturam? An ſanguis ille Novi Teſt. alibi, quàm in ara crucis erat effuſus? An effundi idem debet quotidie, cujus una tantùm effuſione peccatorum remiſſio fuit acquiſita? Credant, quæſumus, qui hanc ultra ſeculum ſerram reciprocârunt, non prolubio nobis eſſe, ut vel controverſijs turbetur Eccleſia, vel tot modis deſiderata illa careat pace, vel conſcientiæ etiam noſtræ adeò periculosè ſaucientur. Cur traduci in delicijs,

ciis haberemus, quaſi claris & perſpicuis Chriſti verbis vim faceremus? Alia ſunt, quæ nos hactenus in noſtra magis magisque confirmâunt, perſpicuitatis, facilitatis, & ſolatij præſentiſſimi nominibus commendata, de præſentia corporis Chriſti Sacramentali, doctrina, de qua tamen plenior dicendi campus ſuo loco patebit. Illud identidem mirari ſubit, de alendo, & fovendo potiùs Schiſmate, quàm abolendo eodem plures adhuc hodie eſſe ſolicitos: Oleum camino affundere paratiores, quàm aquam. Gaudent, cùm unguis eſſe poſſunt in ulcere, & vel obtorto rapere collo, quod alendæ diſcordiæ inſerviat. Dolendum profectò, iterum iterúmque deplorandum, quòd, cùm unius Tropi, uſitati ubique, & nuſpiam quàm in Teſtamentis & Sacramentis frequentioris, medicinâ, tota curari potuiſſet Oeconomia Eccleſiaſtica; maluerint tamen plurimi, & ipſam Scripturam ſacram, & proprietates carnis Chriſti, & analogiam totius fidei laborare, quàm vel ſuæ auctoritatis aliquam ſuſtinere jacturam, vel ſpeciem admittere humanæ infirmitatis. Sexcenta (non magnam eſſe hyperbolen, poſtea videbimus,) obſtitiſſe, quò minus ſenſum propoſitionis Dominicæ ad-

cæ admittere potuerint proprium illi, qui & ſcientiam ad examen ejus attulerunt, & conſcientiam, tot ſcriptorum plauſtra loquuntur. Ægrè fert *VValtherus*, negâſſe quosdam; veluti Lutheranorum fabulam, quæ de Zuinglij monitore vulgò nota ſint. Ipſam Hiſtoriam, nemo quod ſciam, in controverſiam vocat, utpote in ſcriptis Zuinglij obviam. Nectamen ea vel ſinceritate, vel dexteritate *Schluſſelburgius*, cujus unius motu tot fluctus in ſimpulo excitat, in Hiſtorijs Helveticis verſatus eſt, ut fidem mereatur; Vide *Biblioth. noſt.* pag. 154. Illud verò veluti calentiſſimum jure rejicitur mendacium, quando Angelicam alij, alij Dæmoniacam, temerario auſu, ex phraſi proverbiali fingunt, Zuinglióque adſcribunt apparitionem. At *non eſt nobis,* inquit Waltherus, pag. 300. *pepo pro corde, nec ferrum pro fronte, non fungus pro cerebro, non adamas pro conſcientia, neque in libidinem mentiendi adeò petulanter, & procaciter ſumus projecti, ut ſuſpicione gravare velimus innocentes:* Nam & nos ſub Deo ſumus, Gen. 50. v. 19. *quia quæ nos meditamur, loquimur, ſcribimus, gerimus, videt, audítque, cui æquè nobis reddenda erit ratio omnium cogitationum, verborum,*

rum, ſcriptorum, factorum, Matth. 12.36. Rom. 2. v. 16. Nec nobis, ὦ ματιολοιχὲ, vel cornea fibra, vel

αἰεὶ κραδίη στερεωτέρη ἐστὶ λίθοιο:

Nec nos adeò vel officij immemores, vel charitatis negligentes, vel Scythæ mali, vel vitæ prodigi, vel famæ decoctores deſperati, vel contradicendi pruritu infecti, vel denique cedere neſcij haberi volumus, ut, niſi periculum ex ſenſu literali videremus præſentiſſimum, tot difficultatibus, jurgijs, convitijs, contentionibus, anathematibus, vel apertam palinodiam libenter non præferremus. *Quartum* Waltheri argumentum, *à propoſitionis conſideratione petitum, ita habet: Moneor*, inquit, *ſcriptum eſſe* Exod. *Zuinglio dixerat*, Agnus eſt phaſe, hoc eſt, tranſitus Domini. *Verùm, nuſquam extat hæc propoſitio, neque ibi, neque alibi, quod infra pluribus patebit.* Hic verò ſorex ſuo ſe indicio maximè prodit. Nempe vellent, qui loquendi formulas Sacramentales adeò præfractè negant, nihil tale de agno paſchali extare: Id quod ad Calendas Græcas non obtinebunt. Ingemiſcimus interim, ne id à doctis cæteroquin Viris impetrare nos poſſe, ut bona fide nobiſcum agant, verbáque noſtratium tot criminibus

nibus falſi onerare deſinant. *Monitor Zuinglio dixit: Agnus eſt phaſe.* Ubi verò vel gentium, vel locorum? *Quid ignave* (hæc Zuinglij referentis verba ſunt,) *reſpondes ei, quod Exodi 12. ſcribitur:* Eſt enim Phaſe, hoc eſt, tranſitus Domini. Hæc verba nuſpiam extent? Inſpice, *Exod.* 12. v. 11. Hebræos (ſi de verbis dubites) fontes: Rivulos inſpice, *Græcos, Syros, Arabicos, Samaritanos: Vulgatum* cum primis, qui remoto ſipario, ipſam etiam Zuinglij habet ἐξήγησιν. Quid ſi verò ſenſum exprimere maluiſſet Zuinglius, &, tuis verbis mutuatis, dixiſſet: *Agnus eſt phaſe*, an propterea quicquam peccâſſet? Tuo judicio, Walthere; ſed non, vel Scripturæ teſtimonio, vel legitimæ conſequentiæ beneficio, causâ bonâ cadet ſolidiſſimus Scripturæ interpres. Etſi enim non ignoremus, cœlum multos propemodum terrâ miſcere, ut ne; quod tamen ſic ſatis jam vindicatum à noſtris eſt; demonſtrativum זה ad agnum paſchalem referunt, nunquam tamen adeò claræ Scripturæ, & locutionum Sacrmentalium conſuetudini tenebras offundere poterunt. Expendantur, quæ contra Pontificiorum exceptiones habet *Rivet* in Exod. c. 12. 11. & nos breviter, tum in *Apolog. Euchariſt.* p. 16.

40 tum

40. tum in *Bibliothecario noſtro* p. 347. & *Ennead.* p. 152. obſervavimus. Sed hanc propoſitionem, *neque ibi neque alibi extare, infra ſe probaturum* magnificè Waltherus jactat. Nos contrarium jam evidenter, locis citatis, probâſſe ſperamus, ſi quid verò attuliſſe videatur vel *VValtherus*, vel alij, contra receptam veterum, & probatam recentiorum, de locutionibus Sacramentalibus ſententiam, illud, ut ſuprà monuimus, ſuo loco, ubi materiam Reformationis examinandam ſuſceperimus, (modò vitam Deus conceſſerit, & vires) lector à nobis expectet. De ultimo argumento, quod valde eſt puerile, & quod parœmiographi ne titivillitio æſtimârint, non ſumus multum ſoliciti. *Quintum*, inquit, *eſt, à propria Zuinglij ſubdubitatione. Titubanter is & animo fluctuanti factum enarrat nudum, & adjicit, ſe non meminiſſe, ater fuerit an albus.* Titubanter? Quàm rectè in te illud, de Demoſthene, Homeri:

Δεινὸς ἀνὴρ τάχα κεν ϗ ἀναίτιον αἰτιόωτο.

Forſan & innocuum culpet vir ſævus & acer.

Non titubans, non fluctuans; ſed aperta, proverbialis tamen eſt locutio, quâ ſimpliciter & categoricè, ſuo tamen more, eleganter exprimere voluit, monito.

nitorem ſibi iſta ſuggeſſiſſe; qualis tamen, aut quis fuerit, ſe cum ignariſſimis juxta ignorare. An hoc eſt titubare aut fluctuare ſermone? Et quercum ſuâ citharâ demulſit Orpheus, unde illud veterum καὶ δρῦς μαινὰς ἐγένετο. At, quibus Zuinglio ſomnium Diabolicum obtrudere ſemel eſt conſtitutum, illos ſanè echinis aſperiores, planéque intractabiles reperias. Noſtratium explicationes, demonſtrationes, authoritates Claſſicorum, eorum etiam, qui extra partium ſunt ſtudia cõſtituti, ceu algâ viliores, contemnuntur: Ipſi, veluti Pythagoræ, oraculum haberi volunt. *Ad proverbialem morem ſe ſe conferunt quarti,* (*pergit* Waltherus; quorum ſententiæ & nos accedimus, de reliquis proinde tribus excuſandis minus ſoliciti,) *& cumprimis priſtini Heidelbergenſes, qui & ex alijs Zuinglij ſcriptis, & ex Eraſmi Chiliadibus exempla ſe petere poſſe autumant, ſed & hoc eſt extra Rhodum ſaltare, ſiquidem* 1. *nos non tantùm attendimus phraſin illam, ater an albus fuerit? Sed unà omnes facti circumſtantias.* 2. *Quo fundamento vel in ſpeciem probabili adverſa pars evictum dabit, Zuinglium reſpexiſſe hic in recenſendo ſomnio ad dicendi modum? Si maximè digitum eò intendiſſet, dicere tamen non potuiſſet,*

 Monitori

Monitor num candidus fuerit? num fraudulentus? cui fides adhiberi debeat? aut nequeat? quæ Adagij hujus eſt genuina ſignificatio: quod omnia clamant exempla apud Eraſmum. Ideóque 4. uſus proverbij alibi repetitus huc nihil facit, quia ibi ſemper intellexit vel candidum, vel fraudulentum, quod hoc loco ſcire & dicere non potuit. Hi nempe ſunt arietes, quibus non Zuinglium tantùm; ſed optimos & doctiſſimos quosque quatiunt Zuïngliani nominis oſores & roſores. Sed, quanta, quæſo, eorum φιλαυτία, qui, quaſi fœnum in cornu gererent, ludunt & eludunt, quamcunque illi non compoſuerunt fabulam? Ergò Heidelbergenſes fungi ſunt, blenni ſunt; Waltherus Sapientum octavus? *Albus an ater ſit, neſcio,* proverbialem locutionem eſſe, ex Proverbijs ſeu adagijs rectè probari, quis niſi vel imperitus, vel malitioſus negare auſit? Num quid ergo, qui ex Adagijs Eraſmi, aliisque Parœmiographis diſcunt, & docent, adagium fuiſſe, delirant, aut quicquam delinquunt? *Sed circumſtantiæ probant, Heidelbergenſes extra chorum ſaltare?* Imò, ex circumſtantijs maximè colligimus, propterea Zuinglio proverbialiter loqui fuiſſe viſum, quòd de re magis monita, quàm monitore ſolicitus, non meminerit, aut

in

in memoriam revocare, (quo ſomnijs nihil eſt uſitatius,) potuerit, monitoris vel formam, vel conditionem: Eúmq;, qui ſimpliciter dicere volebat, non occurrere, quis monitor fuiſſet, παροιμία dixiſſe, *albus an ater ſit neſcio. Quo verò fundamento vel in ſpeciem probabili evincemus, Zuinglium hoc loco attendiſſe ad loquendi modum?* Imò, quo vel colore adverſarij probabunt aliud Zuinglium intendiſſe? Quis enim unquam, phraſeologiâ illâ, extra proverbij uſum fuit uſus? Solus adeò ineptus fuerit Zwinglius, ut neſciret, quid æra lupinis diſtarent, propria ab improprijs differrent? Non ergò, uno tantum modo inſcitiam ſuam produnt, qui, unde Zwinglium ad proverbialem attendiſſe locutionem conſtet, quærunt, cum, extra proverbij uſum, bonæ notæ authoribus planè ignotam eſſe, extra controverſiæ aleam ponere deberent. Quod ſubjicit: *Si vel maximè digitum eò intendiſſet, dicere tamen non potuiſſet: Monitor num candidus fuerit? num fraudulentus? cui fides adhiberi debeat? aut nequeat?* id verò tantum non malitioſum eſt. Cur enim de forma, quæ vigilanti poſtea, ut fieri ſolet, excidit, ita loqui non potuerit externa, cum de fide & candore Monitoris nihil occurreret, quod vel ſuſpicionem excitare debuiſſet? Bonum

Monitorem fuiſſe, Zuinglius vel hilum dubitârit, qui gratias DEO egit pro eo, quod didicit? Qui à monitore non rejectus ſuit vel ad Fabulas, vel ad Scholaſticos, Lombardum, Nicolaum Papam, Cardinalem Cameracenſem, columnas ſententiæ Lutheranæ? Quòd in ea veritate, quam Spiritus ſancti ductu jam confeſſus erat, confirmabatur, *Joh.* 14. 16. & 1. *Joh.* 2. Cùm nihil planè haberet ſomnium illud, quod malo genio acceptum ferri debuiſſet. *Ipſa tamen phraſis infauſti ominis eſt.* Id verò Judæo perſuaſeris, non mihi. Habuerint in damnandis olim reis atri lapilli uſum infauſtum; fuerint & illi rationes ſuæ, qui nigrum cavere juſſit; affinis phraſis ſpeciem habeat oppoſitionis definitæ; hoc tamen loco ne fidiculæ quidem ejusmodi extorquebunt ſenſum. Nec enim Zuinglius *qualis*, ſed potiùs quis *non* fuerit; nec Tros, nec Rutulus; exprimere in animo habuit. Aut quis vel ambigere ſuſtineat, Zúinglio plus ſatis compertú non fuiſſe, adverſarium ſuum, *Joachimum Secretarium*, hominem aſtutum, verſipellem, quem etiam ſic ſatis graphicè depinxit, & qui, cùm ab Ampliſſimo Magiſt. Tiguri. Romam in cauſa Civili ad Pontificem ablegaretur, non potuit non virus

virus ſuum in Zuinglium, ſequenti mox anno 1525. evomere. Verba Secretarij ex originibus ad Ampliſſimos Proceres Tigurinos ita habent: Aber für euch ſelbſt ſag ich noch das/ wie ich dick offentlich vor euch/und auch ihme under augen geſagt hab/des Sacraments halb / das der Mann irꝛe/ das ſag ich nach / und wurd ihm darin nichts nachlaſſen: und ich wolt lieber/ daß ihr mich hetten daheim gelaſſen / ſo hette ich können die geſchrift erleſen; ſo hand ihr mich herein geſchickt/das komt mir übel: und ſo bald ich weil und platz mag haben/ wird ich darum nicht unerſucht laſſen: das ſöllent ihr von mir guter meinung verſtehen / und es eueren biderben leuthen in der Statt und auf dem Land von mir frölich ſagen / und ich het es langeſt gern gethan/ ſo hat es ſich nit wollen ſchicken: Ihr wüſſet auch wol/wie gern mann es gehört/ wann ich es hab angerührt. Hæc Secretarius Româ, ut animum ſuum in Zuinglium porrò explicaret. Sed vana ſine viribus ira; & bruta ex Capitolio Romano erant fulmina. Qui cominus antè nihil profecerat, quid eminus effeciſſet? Domum autem reverſum non obſervo quicquam in negotio Euchariſtico tentâſſe: Convaſatis potiùs rebus ſuis Tiguro Secretarius migravit, ſedémque alibi quæſivit-

Tot nominibus, comminationibus Joachimus ille (de cujus legatione Romana plura diximus, T. V. p. 551.) Zuinglio innotuit, & tamen, cùm certis de cauſis hominis tum nomen exprimere nollet, ſimpliciter dixit: *Scriba quidam, qui albus an ater ſit, non eſt hujus inſtituti dicere.* Quo ergo cunque ſenſu aliis hæc loquendi formula ſumatur, certum tamen eſt, Zuinglium non ad qualitates internas, ſed externam Monitoris ſpeciem reſpexiſſe, & non qualis, ſed quis eſſet, excidiſſe. *Aliud tamen omnia volunt apud Eraſmum exempla?* Imò nec *mens*, nec *exempla*, nec *homogenea*, gloſſæ confictæ, patrocinantur proverbia. Non *illa*, ſolet enim dici de homine (toto ſubjecto, ſeu ſuppoſito, non ejus qualitatibus) vehementer ignoto. Non *iſta*. Solius *Hieronymi* exemplum ſatis perſpicuè indicat, non vel de candore, vel fraudibus *Helvidij*, ſcrupulum hæſiſſe, cujus & blasphemiam nigro theta notabat, quémque nobilem factum ajebat ex ſcelere; ſed quòd, veluti hominem obſcurum, & quem, ante blasphemiam illam vix de nomine quiſquam noviſſet, adeò non curârit, ut etiamnum, albus an ater, i.e. quis eſſet, ſine ullo detrimento ignoret. Porphyrionem quidem, obſervat,

admonere, Horatium, proverbiali figura atri nomine intellexiſſe malum, albi bonum,

Vultu mutabilis, albus & ater.

Sed δὶς διὰ πασῶν hæc diſtare, nemo, niſi qui ne inter apia quidem verſatus eſt Grammatica, inficiabitur. Aliud eſt: *albus hic & ater*, verſipellis, aſtutus, callidus, qui ut ſcenæ inſerviat, hypocritam agit, modò albus, modò ater. Affirmativa hæc eſt definita; at altera, albus an ater ſit, neſcio, indefinitè negativa. Ego certè, qui Dn. Waltherum virum doctum veneror; *albus* tamen an *ater* ſit, neſcio; nunquam eum vidi, utrum *albus & ater*, ipſe viderit; Domino ſuo ſtat, caditque, ego neminem, præjudicijs onerare ſoleo: Ægrè in hanc arenā pertractus. Sed & *homogenea proverbia*, ſignificationem noſtram confirmant. Unde idem *Eraſmus* p. m. 267. *Non novit natos.* SIMILLIMA huic figura eſt, natum non novi, pro eo, quod eſt prorſus, ac modis omnibus (NB) ignoro. Ita ipſe *Eraſmus*, optimus verborum ſuorum Interpres, ſe explicat, & nobis pro lubitu ſenſum fingere & refingere liceat? Quid, quòd ipſis Arabibus, non multum diſſimili ſenſu, παροιμιάζεσθαι placeat, cùm, cui nihil reſponſum eſſe vo-

lunt, dicere aſſolent, מא רד עליה סורא ולא ביצא *non eſt ipſi reſponſum, nigrum vel album*, i.e. nihil. Nempe, ut rectè monuit *Eraſmus*, affine quoque proverbiũ, novit quid album, quid nigrum, hunc etiam admittit ſenſum: Novit id, quod nemo vel indoctus ignorat. — Videtúrque tractum à priſcis illis mortalibus, qui duos tantùm naturales colores noverant, album & nigrum, teſte Pompejo. Ut ergo de re indefinitè negata, proverbio veteres dixerunt, *nec album, nec nigrum reſpondit*, id eſt, nihil prorſus: Ita externam conſtitutionem indefinitè inficiaturi, albus an ater ſit, neſcio, proverbialiter iidem enunciârunt. *Vſus ergo proverbii*, ita infert Waltherus; *alibi repetitus huc nihil facit, quia ibi ſemper intellexit vel candidum, vel fraudulentum, quod hoc loco ſcire & dicere non potuit.* Sed ſomnium Waltheri hoc eſt, non Zuinglij aſſertio. Detur vel unicum ex Zuinglij ſcriptis exemplum, ubi ſenſu Waltheriano, phraſin illam acceperit? Exemplum modò allatum è diametro repugnat. Noverat Secretarij aſtutiam, verſutiam, contranitendi ſtudium, ſi quisquam alius optimè, quam &, Romam miſſus, virulento in Zuinglium calamo expreſſit, & tamen quod tum nomen ejus

jus (non qualitates, quas ibidē deſcripſit,) latere vellet, albus an ater ſit, neſcio, dixiſſe ſatis erat. Sed & utrum candidus an fraudulẽtus Monitor ille fuerit, quomodo ignorârit, qui Deo pro re in expectata, monito ſaluberrimo, ex ipſis Iſraëlis fontibus petito, gratias egit? Qui omnem donationem bonam, omnéque munus perfectum à Patre luminum deſcendere pridem novit? Qui ſecundùm quietem didicit, quo & ſe magna liberare potuit difficultate, & alijs ſatisfacere in re graviſſima. Ignorârit ergo, ſi de eo quæſtio fuiſſet, cui felicitatem illam, de qua tantopere ſibi erat gratulatus, transſcriberet? DEI munere hoc contigiſſe, grati animi indicijs teſtatus eſt: Cujus verò, noti, ignoti, ſpecie, admonitio facta fuerit, tam non vitio verti debebat excidiſſe, quàm idem contigiſſe alijs probatum eſſe poterat. Atq; ſic fruſtra Waltherus, *ὡς τὴν ἐν ἄργει ἀσπίδα καθελὼν σεμνύνεται.*

Crimen falſi triplex à ſocijs commiſſum, non ſatis prudenter *VValtherus* eluit. *Falſum eſſe*, inquit, *quenquam ſuorum ſcriptitâſſe, Zuinglium ex ſomnio ſuam primò didiciſſe ſententiam.* Nonne verò clara ſatis *Hunnij* verbà: *Zuinglius ſuam ſententiam de Cœna Domini ex ſomnio didicit: Ergo hoc ipſo Deus: Zuinglianam Sectam notare, &*

omnes monere voluit, ut ſibi ab ea caveant? Duriora & impudentiora Compilatorum Hiſtoriæ Auguſt. Confeſſ. fol. 47. *Zuinglium conſilio atri monitoris obtemperâſſe; unde dogma Sacramentarium profectum,*(NB.) *& huc uſque agitatum fuerit.* Neque tu, Walthere, mitiorem te vel præbes, vel probas, qui, & ante, & per ſomnium, Diabolum, Zuinglio, neque merenti, neque tamen planè præter exſpectationem, (ſannas enim & ludibria hæc illum prævidiſſe, ſuprà jam oſtendimus, p. 361.) Præceptorem obtrudis. Falſum eſſe, 2. *docuiſſe ſuos, Zuinglium ipſum, indigitâſſe monitorem ſuum fuiſſe Spiritum.* Num quid ergo, magnum in vicinia Caſuiſtam, Balduinum, non meminiſſe poteras vulgâſſe, Zuinglium, interpretationem verborum ex revelatione Angeli, quem, num ater fuerit an albus, dubitarit, habere, ſcripſiſſe? Vide ſup. pag. 369. Falſum 3. eſſe, *dicere ſuos, Zuinglium neſciviſſe, ſuâ quidem imaginatione, num Spiritus fuerit bonus aut malus; id namque dixiſſe tantùm, ſe nihil meminiſſe, ſcil. quod ad formam & figuram Monitoris pertinebat, cujus forma ei exciderat.* At ipſe, ut mittamus alios, *VValthere*, non ad externam figuram; ſed internas Monitoris qualitates

tes, proverbium modò detorſiſti, ſcuto haſtáque, ex *Eraſmo*, ſed ſine ſucceſſu, non alium proverbium admittere ſenſum, evincere conatus. Quod veró *κατακυρεύσας, καὶ κρίνας ἄλλον*, *Zuinglium ſibi imaginatum, à Deo illud profectum, feciſſe; ajtis more omnium hæreticorum & Pſeudo-prophetarum*; & infirmæ cauſæ, & præpoſteri judicij indicium eſt. Illi enim, quorum res ſunt deploratæ, ad convitia ſolent verti, &, quæ *Hieronymi* fuit querela, Hæretici alijs ſuum libenter affingunt nomen. Res cum re, cauſa cum cauſa certet. Oſtendimus, quibus rationibus ſuffultus, de ſomnio ſuo bene ſperare potuerit Reformator. Et Paulo, *Act.* 18. & Ambroſio, *Epiſt.* 28. & Hieronymo, ad *Euſtoch.* & Auguſtino, *Poſſidonio* teſte, ſui per ſomnia erant monitores: Nemo tamen hactenus, etſi de religione ſæpe eſſent, dicam illis impegit, aut Hæreſeos atrum nomen adſperſit.

VII. Mors reſtat, adeóque glorioſus, qui opus, vitæque tranſactæ tempus coronat finis. Fuiſſe Demagogos, qui triſtem Zuinglij obitum atrociſſimis calumnijs impetierint, ſuprà Tom. VI. audivimus. Sed quid indignius famam Zuinglij, & adminiſtratæ Oeconomiæ fidem labefa-

ctare,

ctare potuiſſet, quàm, ſi ad finem conſtans non permanſiſſet? Si ad ſanguinem uſque, quod Apoſtolus Paulus, *Heb* 12.4. requirit, in pugna ſpirituali non certâſſet? Si gregem periclitantem deſeruiſſet? Tantò propiùs *Joſiæ, Regi Jehudæ*, Heroi inclyto magno Veteris Teſtamenti reformatori acceſſit, quantò plura cum eodem non in vita tantùm; ſed & in morte (uterque enim ut piè vixit, ita & beatè, violenta tamen hoſtium manu, obiit,) habuit communia. Fuerint ſubinde, qui mortuo inſultârunt, nunquam tamen defuerunt, qui non & de tanti viri morte, & meritis ejus æquiùs judicârint. Teſtes dedimus luculentos, ſupra, T. VI. p. 666. &c. unum ijs adjungimus *Michaelem Kellerum*, Miniſtrũ Auguſtanum, cujus ad viduam Zuinglianã hæc nuper communicata fuit Epiſtola: Gnad von Gott dem Vatter durch Jeſum Chriſtum zuvor / mein geliebte Schwöſter im Herzen: Wo ihr nicht auß Gottes wort beſſeren bericht / und jn ewerem hertzen durch den heiligen Geiſt verſtendiget weret / ſo hetten jhr fürwaar menſchlicher anmutung halber wol urſach mehr dañ ander Leuht zu trawren. Aber jhr wüſſet / daß eben ſolches der gute will unſers lieben Gottes iſt / in deſſen Hand wir alle leben und ſchweben: Ja ohne welcheſe willen kein härlein keinem menſchen von ſeinem kopf fallen mag. Dann er hat einem jeglichen menſchen / wie Job ſagt / zil und zeit geſezt / die er nicht übertetten

ten kan: Wie uns dann allen ſolches auch täglich zugewarten iſt. Sintenmal dann das zil dem trewen/ frommen/ Gottsgelehrten Mann Meiſter Huldrichen/ ewerem lieben Ehegemahel/ und unſerem geliebten Bruder (welches auf erſtehung Chriſtus ſeyn wolle) vom Herzen alſo und auf die weiſe geſtecket und geſetzet / ſo wöllen wir es dem Allmächtigen willen begeben/ und wider jhn in keinen weg nicht ſtreben/ das dann geſchech/ ſo wir mit übrigem trawren uns Heidniſch und alß Unglaubige anderen menſchen erzeigten. Trawren ſol man; Ja man muß wol trawren: Dann menſchliche blödigkeit iſt ſolche häftige heimſuchung zutragen vil zuſchwach: Aber man ſol derſelbigen trawrigkeit ein end machen. Waar iſt es/ daß mir auff diſem erdtreich kein beſſerer nicht hat ſterben mögen/ dañ M. Huldrich: Darneben weiß ich/ und bin es ſicher und gewiß/ daß diſer ſein tod und ſterben jhm ſelbſt auch uns und allen zum allerbeſten gelangen wird. Dann er hat Gott auf ſeiner ſeiten gehabt / den er trewlichen geprediget/ gepriſen / und allen menſchen nach ſeinen gaaben des glaubens und genaden darzu jhme bewiſen; geoffenbahret und bezeuget hat/ und hat das nicht allein mit lehr / und ſeinem gantzen leben bewiſen; ſonder auch jetz zuverfechten/ ſchützen und ſchirmen ſein Vatterland: Ja alß ein geliebter Bruder im Herzen/ hat er auch ſeinen leib daran geſetzt/ und ſein blut neben und für ſie verſprützt/ und das leben darob auffgegeben. Wer wolte dann um eine ſolche herzliche ſchickung Gottes trawren? Er möchte doch ſein leben thewrer und höher nicht aufgegeben haben. Warlich ſag ich auch/ daß M. Huldrichs tod mehr nutzen wird/ dann ſein leben. Es wird auch M. Huldrich gröſſer nach ſeinem tod/ dann er im leben geweßt iſt. Dann jhr ſollet keinen zweifel haben; hebet

hebet der zorn Gottes am hauß Gottes an / was wil dann diſem begegnen und widerfahren / die dem Evangelio nicht glauben? Mein hertzliebe Schwöſter im Herꝛen / ſeit getroſt / es wird Gott ewer nicht vergeſſen: Er wird euch alles leids wol hundertfaltig ergetzen / und wird es bald thun; mögend ihr ihme allein vertrawen. Es ſind bey uns nur vil tauſend (*NB.*) menſchen / die ein hertzliches vertrawlich mitleiden mit euch haben; auch hertzlich für euch Gott biten / daß euch Gott ſtärcken / und kraft zuzulden und zutragen verleyhen wölle. Es lebet der Zwinglin in vil tauſend hertzen / darauß dann ſein unvergeſſen ſeyn wird. Ich wolt / daß es müglich wehre / daß ich näher bey euch ſeyn ſolte / hoffete euch troſtlich zu ſeyn. Ich bin wider auß geheiß eines gantzen Rahts beruffen / und zupredigen aufgeſtelt / wo das nicht were geſchehen / ſo were ich langeſt widerum zu euch hinein gezogen / ꝛc. Wo ich euch möchte dienſtlich ſeyn oder etwas mögen verholffen ſeyn / ſo es möglich were / wolt ich ſeyn befliſſen. Es grüſſen euch die gutherzigen / ſo bey uns ſind / Antonius Rechling / und ſeine eheliche Haußfraw / andächtige / und die fürwahr nicht ein klein trawren haben. Ergeben alle ſachen dem Herꝛen / der wolle ewer pflägen / geben einen rechten / ſanften / aufrichtigen glauben / und vertrawen / thätige liebe gegen dem nächſten / gedult in allen eueren trübſalen / hoffnung / das unpreſthaftige leben / das ewige zubeſitzen / das wölle euch verleihen / Gott der Vatter / Sohn / und heiliger Geiſt / Amen. Ita *Michael Kellerus*, Miniſter Auguſtanus d. 11. Novemb. 1531. Sed quid neceſſe eſt alios nos audire; ipſe Zuinglius fati ſui certiſſimus Vates, & imminentes pro-

prævidit calamitates, & omnes, quas vel caro refractaria, vel mundus immundus nectere inde potuiſſent ſtrophas, feliciter ſolvit. *Cùm ergò* (ita ad N. amic. haud vulgar. Epiſt. reſponſ. Tom. II. pag. 323.) *nos à veri adſertione ad hunc modum terres, quòd qui hanc rem unquam aggreſſi, extincti ſint, parùm moves: Nondum enim nos piget Chriſti, ne & ipſum noſtri coram Patre, Angelisque ſuis pigeat. Is quoque mortuus eſt, non pro veritate modò; ſed ipſa veritas. Quid ubi Apoſtolos objectem? Cùm innumeri ſint, non ſolùm ex Chriſtianis; ſed etiam Philoſophis ac Gentilibus, auſi pro veritate mori: Neque ideo, quòd occiſi ſunt, verum non fuit, quòd docuerant: Sed ſunt iſta ultima carnis ſubſidia, cùm veritatem nequit vel ferre, vel ſuperare. Jam ad manus ſpectat; ferrum acuit, omnia miſcet. Ego verò dudum didici pium, hominem his terreri non debere, beatúmque fore, qui in hoc proſcinditur mundo; quantò enim plùs contumeliarum pro Chriſto tulerimus, tantò nos manet gloria major. Dominum oro, ut me confortet, rari* (NB.) *enim admodùm fuerunt, qui ad finem perſeveraverint. Quòd porrò mones, ne mea ſcientia nimium fidam, neſcio, quomodo debeam accipere. Nam ſi fidei certitudinem intelli-*

intelligis per ſcientiam, ſic ei fido, ut ſciam veritatem ſuperaturam eſſe, etiam ubi (NB.) *oſſa mea in favillam erunt redacta: tametſi videmus ſic armis plerosque fidere, ut nihil non ſibi polliceantur. Occiditur quidem Chriſtus; ſed brevi reſurgit, ac de hoſtibus triumphat.* Hæc ipſe Zuinglius, quibus cum conferri poſſunt, quæ ſupra ad ad oſtentum Cometæ citavimus, Tom. VI. pag. 680.

CAP. VI.

De

Vocatione Reformatorum Extraordinaria.

Quæ, & quorum olim vocatio fuerit extraordinaria. Quo ſenſu talis haberi poſſit Reformatorum, nempe 1. *reſpectu* donorum. 2. Subſidiorum. 3. Succeſsûs. 4. Conſensûs *ipſorum inter ſe Reformatorum fundamentalis, ubi de Colloquio Marpurgenſi, ejusque Capitibus.* Prærogativa *Eccleſiarum noſtrarum tum in doctrina* puritate, *tum ceremoniarum* ſimplicitate, *tum recepta reformationis*

con-

conſtantia, *ubi potiſſimùm de Sacramento Cœnæ Dominicæ controverſia Sacramentaria, & imaginibus. Non uno tantùm Zuinglij ſententiam, de præſentia Sacramentali, niti argumento, fuſius monſtratur. Iconomachiæ neceſſitas aſſeritur. Eccleſiæ Tigurinæ Apoſtaſia in doctrina Prædeſtinatiaria fuſius diluitur.*

I. Triplicem hactenus Reformatorum, Zuinglij præſertim, vocationem oſtendimus *generalem*, omnibus Chriſtianis, quibus non aſſenſitivum tantùm; ſed & diſcretivum in controverſiis fidei competere judicium, alibi docuimus, communem: *Specialem*, Miniſtrorum Eccleſiæ; *Specialiſſimam* reformatorum, cámque ad Apoſtolicam Cynoſuram examinatam: Ea adhuc ſupereſt, quæ ob eminentiam, certáſque prærogativas *extraordinaria* vocari poteſt.

II. Quemadmodum enim antehac, & in Veteri & Novo Teſtamento, extraordinarios Miniſtros, ſive ad Eccleſiæ *inſtitutionem*, ſive ad inſtitutæ ſingularem & extraordinariam *conſervationem*; ſive denique ad collapſæ *reſtitutionem*, Deus

 exci-

excitavit, donis extraordinarijs munitos; ita & ſuperioris Seculi reformationem multa habuiſſe, quæ in ordinarium Vocationis ad Miniſterium referri non poſſunt cenſum, diſtinctiùs paulò nobis probandum erit.

Vocatio extraordinaria *propriè dicta* eſt, quæ altiorem quandam & perfectiorem habet directionem, quàm quæ ordinarijs medijs poſſit obtineri. Unde & Miniſtri tales eam ſemper habuerunt Spiritus ſancti *παράςασιν*, ut abſque errore docuerint. Tales in V. Teſtamento *Prophetæ* erant, in Novo *Apoſtoli*. Et quanquam, ratione donorum hæc vocatio extraordinaria fuit, non tamen ordinationis reſpectu immediata. Unde & Eliſæus, & Matthias, ille Propheta, hic Apoſtolus, vocationis ſuæ teſtem habuerunt ordinationem. Hujus vocationis proprietates erant *ἀναμαρτησία*, in obeundo munere, *Joh.* 16. 13. Donum miraculorum (quod tamen in aliis *proprium* fuit, in alijs *analogum*; Marc. 16. v. 17.) ad veritatem miſſionis demonſtrandam; aut ſaltem ejusmodi doctrinæ efficacia & evidentia, ut impiorum etiam conſcientiæ

tiæ de ea fuerint evictæ. *Extraordinariis* ejuſmodi Miniſtris voluntatem ſuam Deus revelavit, *aut viva voce*, Apoc. 1. 10. aut *viſionibus*, aut *ſomniis*, aut demonſtratione per *Vrim* & *Thummim*, aut alia aliqua *familiaritate*, quaſi ore ad os, ſine ænigmate, *Num.* 12. v. 6. 7. 8. Huic vocationi extraordinariæ, *propriè & κυριολεκτικῶς ſumta*, affinis eſt *analoga*, quando, nec *immediatum* Dei alloquium quidem accedit, ſed afflatus *mediatus*, verbum Dei per Prophetas & Apoſtolos pronunciatum; nec *impeccantia* abſoluta; ſed *relativa*, quæ certitudini atque authoritati ſermonis Prophetici & Apoſtolici innititur. Hanc extraordinariam vocamus, *κατ᾽ ἀναλογίαν*.

b. Quod quidem diſcrimen diligenter eſt obſervandum. Etſi enim omnes illi, quorum operâ Deus vel ad *inſtitutionem*, vel *conſervationem*, vel *reſtitutionem* Eccleſiarum, contra & præter ordinaria, quibus illæ diverſis ætatibus diverſimodè fuerunt adminiſtratæ, media, fuit uſus, extraordinaria ſit, & vocari poſſit; gradibus tamen Miniſtri illi extraordinarij differunt, tum authoritatis, tum etiam donorum. Alij abſolutè immediatam vocationem; alij mediatam quidem ra-

 tione

tione ordinationis, extraordinariam tamen tum reſpectu aliorum, tum etiam ſuorum & ſucceſſuum. Alij, illi præſertim, quibus cum infidelibus, Judæis & Gentibus, eorúmque converſione, novarum adeò Eccleſiarum extructione negotium fuit, miraculis claruerunt, cujusmodi Apoſtoli erant & Apoſtolici viri: Alij δυνάμει τοῦ λόγου, evidentia & efficacia doctrinæ probârunt, divinitus ſe miſſos. Tales Johannes Baptiſta, Patres multi erât & reformatores, quibus illum tribuimus Prophetici afflatus gradum, qui in executione rerum præclararum conſiſtit: In illis, in quos dicitur ruere Spiritus ſanctus, conſpicuus, & in judicibus, veteris Synagogæ Judaicæ magnis reformatoribus, ab ipſis Hebræis notatus: Vide ſupra Tom. VI. ex *Majn.* Id quod propter eos, qui in extraordinaria vocatione, miraculorum ſemper donum requirunt, notamus, & ſuo tempore prolixiùs explicare conſtituimus. Reformatorum vocationem extraordinariam vocamus ſenſu non tam *ſtricto*; quàm *latiori*, & *κατ' ἀναλογίαν*.

III. Quanquam verò multa ſint, in quibus Dei digitus in Reformationis opere, &

re manifeſtè ſe exerit, & quæ ab ordinariis, tum Eccleſiæ doctrina, tum regimine non poterant expectari, ea tamen, quæ excellebāt, & quæ in omnium ſive oculis, ſive manibus verſabantur, hac vice exponere fert animus; ſuntque potiſſimum donorū abundantia, ſubſidiorum prærogativa, ſucceſſus felicitas, conſenſus denique, in fundamentalibus.

IV. Præcedit ergo eximia donorum, quibus Reformatores erant inſtructi, *copia* & ubertas.

Hic enim conſpicua fuit. 1. *Pietatis* ferventiſſimum ſtudium, quo Reformatores, ut Chriſtum ſequerentur, omnia reliquerunt. Qui honoratiſſimi in Papatu vivere potuiſſent, odium totiùs Mundi in ſe concitârunt, ut Chriſto ſervirent. 2. *Fortitudo* eximia, quæ omnia eos pericula, ipſamque adeò vitam ſpernere juſſit. Acta ſuperioris Seculi, Martyrologia probant, fortitudinem pro defendenda Evangelij cauſa adhibitam, ipſis ſæpe adverſarijs fuiſſe terribilem. Et quæ, amabo, eſſet inſania, carnem ſuam ita odiſſe, ut integra regna, vaſtæ provinciæ

vitam citiùs, quàm Chriſtum Evangelio prædicatum amittere voluiſſent, niſi θεῖόν τι & cœleſtis aura eos afflâſſet? 3. *Prudentia inſolita*. quam in tractandis tam diverſis ingenijs, feliciſſimè multi demonſtrârunt. Erant, qui alios terrerent, alij βοανεργὲς, υἱοὶ βροντῆς, vehementes: Alij, ut infirmiorum haberetur ratio, Barnabæ υἱοὶ παρακλήσεως. Suo quisque climati, ſuæ Spartæ ita erat aptùs, ut quanquam, quod negari non poteſt, animorum non ſemper conjunctio potuerit obtineri, dogmatum tamen conſenſus in ijs, quæ ad ſalutis pertinebant ἀκρόπολιν, tolli non poſſet. 4. φιλοπονία inaudita, & planè ferrea. Miramur, & meritò, diſertum apud Græcos Chryſoſtomum; acutum Auguſtinum. Suâ tamen quisque locutus eſt & ſcripſit meditationes linguâ vernaculâ. Prudentiæ major, quàm artis in plerisque apparet Methodus. Rebus utcunque pacatis in Eccleſia vixerunt. Sed ſi ad Reformatorum attendamus fata, temporum infelicitatem, penſorum ubertatem, Linguarum, quarum ad Reformationem erat neceſſaria notitia, varietatem, artium ſelectum, occupationum ordinariarum onera, Scriptorum plauſtra (ne hyperbolicè quidem loquor,) non minor admirandi

randi patebit campus. Certum eſt, nihil apud veteres obſervari laude, imitatione, publico præconio dignum, quod non φιλοπονίᾳ ſua ſint aſſecuti noſtri Reformatores. Qua de re nonnulla diximus in *Schola n.?. Carol.* Orat. II. 5. Neque negligenda eſt *gratia*, qua paulatim apud optimos quosque, primæ, mediæ & ultimæ conditionis polluerunt. Non omnis gratia humana vitioſa eſt; ſed ea, quæ ambitiosè quæſita, aſſentationibus ab ijs alitur, qui non vocem tantum; ſed & religionem habent venalem. Qui cœlum terram, Chriſto Pilati aut Herodis præferunt amicitiam. Aliâs præſentiſſimi numinis veſtigia cerni in ipſa hominum gratia, cum quæ ſuſcipiuntur, inſolita cumprimis, probis probantur, non obſcure phraſis Scripturæ frequens, invenire gratiam coram aliquo, proficere gratia apud Deum & hominem, *Luc.* 2. 25. Eccleſiæ nutricios Principes vocat Propheta. Illorum proinde opera negligenda non eſt. Non Moſi ſoli, nec Aharoni ſoli DEUS populi ſui adminiſtrationem commiſit. Eos συμφερτῇ ἀρετῇ agere voluit. Ita & majores noſtri, etſi non defuerint, qui Evangelij curſum quocunque modo ſufflaminare conarentur, mox tamen repererunt

qui cauſæ bonæ faverent, ejúsque patrocinium ſuſciperent. Miram Providentiæ divinæ in flectendis & movendis hominum animis, ἐνέργειαν eſſe, illi nôrunt, qui experientiâ diſcunt, eos ſubita & inexpectata mutatione ex perſecutoribus Saulis, manſuetiſſimos fieri Paulos. Ubi, poſthabita amicitia vel majorum, vel parium, periculum accerſetur propter inferiores, imò opinione hominum abjectiſſimos. Hac gratia, non plebis tantùm; ſed & Regum, Principum aurigante, Evangelij curſus felicius proceſſit; ut ſuo loco audiemus.

V. Succedit ſubſidiorum apparatus.

b. Talia ſunt 1. *Reſtitutio* & reformatio *literaturæ politioris*. Etſi enim Agricola, Valla, Eraſmus pro Philologiæ, artiũ & linguarum ſtudijs; eárumq; cultura ſolliciti fuiſſe videantur, multa tamen, quæ magnorum virorum fuit ingenuitas, exciderunt, quæ anſam poſtea Theologiæ etiam emendationem urgendi præbuerunt. Id quod obſervare breviter, quàm indicare multis opportunius fuit viſum. Conradus Hofmañus, Eccleſiæ noſtræ Plebanus, Zuinglij anteceſſor proximus, prolixo ſcripto comprehendit, quæ Zuinglium, reformationem

nem tum molientem, per Capitulum moneri vellet. Multa, ajt inter alia, ſe in eruditiſſimo Valla obſervâſſe, quæ, ad evitandum ſcandalum, magno redimere pretio, quàm publicè exponere mallet. Eraſmus ridendo dixit verum: & Grammaticas ſæpe regulas caſtigatis loquendi formulis ita propoſuit, ut ipſa ſimul Theologia emendaretur. 2. *Divinum* illud artis *Typographicæ ſubſidium.* Nefarios, fatemur, habet abuſus; ſed & varios, eósque nunquam ſatis æſtimandos uſus. Vix adeô brevi tempore vel Helvetiæ vel Saxoniæ reformatio innotuiſſet, niſi uno die tantum dediſſent prælatypographica, quantum plures per annum calami. Unde eruditæ eruditorum lucubrationes & naſci ſimul, & peregrinari cœperunt. Eodem tempore & Gallus & Italus, & Hiſpanus, Belga & Germanus reſcire poterant, quod paucis ante ſeptimanis in extima editum erat Britannia. 3. *Bibliothecarum publicarum compendium.* Creſcente ſtudiorum amore, crevit etiam deſiderium, ſupellectiliem augendi librariam. Unde tot per Galliam, Germaniam, Angliam, Belgium, Hungariam Bibliothecæ non ex impreſſis tantum, ſed & Mſs. cujusvis Linguæ & Nationis libris collectæ.

Unde & antiquiſſimarum Verſionum ſacrarum, Orientalium cumprimis Codices; Patrum, antea in paucis ſcrinijs abditorum publicæ Editiones, translationes, caſtigationes, quæ intra Seculi ſpatium immane quantum auctæ, plura nobis antiquitatis referârunt monumenta, quàm anteceſſores noſtri ſperare fuerunt auſi.

VI. Sequitur *ſucceſſuum* felicitas.

Miraculoſum enim erat 1. Reformatores Eliæ Spiritu armatos & animatos, pectora cæca, viſionibus, apparitionibus, lemuribus, lamijs aſſueta, vi quadam flexanima & vorticordia aures ſuas unius Chriſti voci commodare, & ſubſtringere docuiſſe. 2. Miraculoſum erat, ad tubam Evangelij muros non Hierichuntinos, ſed Babylonicos cecidiſſe: Ad Legem in arca fœderis ſervatam Dagonem, Philiſtæorum, Idololatriam, omnem ruiſſe. 3. Miraculoſum erat, duorum teſtium ore totum propemodum orbem ſtare voluiſſe. Erant quidem primi, qui manum reformationi admoverunt, viri eruditi, pij, magnanimi; ſed nullo muniti externo vel armorum, vel humanæ pompæ ſtrepitu. Non ore gladij, ut Muhammed; ſed

ſed gladio oris tantum, Apoſtolico more, totum penè ſubegerunt orbem. Imò, ne humanæ quicquam tribueretur induſtriæ, obſervavimus, ſanguine potius quàm victorijs Evangelij creviſſe doctrinam. Et quoties contigit, ut, cum nutanti arcæ ſuppetias ferre vellent Majores, cum Uza experiri debuerint, Deum, in regni ſui conſervatione, opera noſtra non indigere, 2. *Sam.* c. 6. v. 6. 7. adeòque in manifeſtanda Nominis ſui gloria, nec parem ferre, nec ſuperiorem. 4. Neque negligendum eſt, ea loca Reformationis lumen maximè colluſtrâſſe, de quibus humana ratio maximè deſperabat *Saxones*, & *Helvetij*, utrique alijs ſtudijs, quàm Theologicis tum temporis addictiores, facem, contra omnium expectationem, præferebant. Ita enim *Gualtherus*, in vita Zuinglij, paulò ante finem. *Liceat mihi hic pauliſper gloriatione pia dulciſſimæ patriæ congratulari. Hæc enim cum bellorum ſtudio flagrans* (in his certè ſtudijs quid, univerſi orbis judicio, Helvetia jam olim obtinuerit, ex eorum teſtimonijs, quæ *Method. leg. Hiſt.* pag. 243. inſeruimus, æſtimari, quàm domeſticorum verbis exprimi maluimus, quibus recentiores Scriptores Veneti, Nanius & Paulus Paruta adjũgi poterũt, & hic maxi-

maximè p. 13. ad a. Ch. 1513. quo Helvetiorum res fuêre florentiſſimæ, annotat, quod authoritas eorum, *à queſti tempi preſſo tutti i Principi era grandiſſima per un gran concetto, che ſi havea del loro valore nelle coſe militari*. Et pag. 31. *Sono dunque gli Suizzeri una natione d' huomini Contadini, lontani da certa eleganza, & civiltà di vita, ma di guerra molto bramoſi, & fortiſſimi, ſupra tutte le nationi dell Europa &c.) luxu diffluens, deliitjs & voluptatibus tota inſerviens vel Corinthum aliquam voluptuariam, vel Romam bellatricem referre videretur, cùm præterea ſuperſtitioſis cultibus immerſa divos ſuos & religionem propriam, perinde atque olim Dianam ſuam Epheſij admiraretur: Zuinglium tamen ſanioris doctrinæ nuncium, non aliter quàm hi omnes Paulum Apoſtolum, admiſit, docentem recepit, monentem ſuſtinuit, vitia & ſuperſtitionem veterem accuſantem, protrahentem, & extirpantem non rejecit. Armorum ſtudium placida Chriſtiani gregis ovis facta ſponte reliquit: Uberrimos regalium largitionum quæſtus repudiavit, delitijs modum, voluptatibus frænum, luxuriæ terminos ſtatuit. Oppugnavit tam ſanctos conatus multis & miris rationibus Satanas. Promiſſionibus plus ſatis ſplendidis multorum animos tentavit. Spem ad ſumma quæque penetrandi ampliſſimam aperuit. Honoribus, divitijs, voluptatibus, & quæcunque*

alia

alia in mundo dulcia habentur, & magnifica pios flectere animos conatus eſt. Viderunt autem Sancti & verbi Dei doctrina inſtructi homines, Dei regnum & ejus juſtitiam ante omnia quæri debere, & mundi hujus divitias, opes, honores, dignitatem, æſtimationem, fœdera, ſocietates, amicitias, & quæcunque alia ſunt hujus generis, excrementa. imò damnum eſſe putaverunt, ut Chriſtum lucri facerent. Nihil hîc fingo: res ipſa loquitur. Alia ergo opus hoc ſibi aggrediendum eſſe ratus humani generis hoſtis, periculorum metus, inimicitias, odia & bellorum terrores protulit. Vicerunt & hac fortiſſimi Chriſti Regis milites. Nihil in religione ſemel ſuſcepta immutârunt. Nihil a pietatis ſtudio declinârunt. Nihilo in tentationibus deteriores facti ſunt. Viget adhuc firma & certa in Chriſtum fides: Floret juſtitia; vivunt bonæ leges, quibus libido, alea, ebrietas, & ſi qua alia cum vero Dei cultu & communi honeſtate pugnant vitia, coercentur. Ardet charitatis ſtudium. Colitur pax publica, & ita colitur, ut hiſce turbulentiſſimis temporibus, quibus omnes ferè tam Vrbes, quàm Principes vel ipſi mutuo ſe ſe atterunt, vel aliorum bellis impliciti periclitantur, Tigurina Civitas Evangelicæ doctrinæ lætos & pacificos fructus ſentiat. Coluntur cum religione vera bonæ literæ intus & Chriſti pauperes, tum ararij

ærarij opes, tum quicquid ex Eccleſiaſticis bonis collectum eſt, Sanctiſſimus Magiſtratus pia liberalitate profundit. Hæc ſunt, inquam, Tigurinæ Eccleſiæ ſtudia, quæ primus in hac divina gratia Spiritu adjutus Zuinglius plantavit, quæ in omni tentationum tempeſtate retenta, in poſterum quoque (divino ſic juvante Numine) retinebuntur. Adhuc enim nullas nec minas, nec inſidias timere poſſunt, qui ſuper eam petram extructi ſunt, adverſus quam nec inferorum portæ prævalent. Num ergo falſus & impius Propheta dici poterit, qui tam felices doctrinæ ſuæ fructus poſt ſe reliquit? Num hæreſeos ſectatores ſunt, qui in his perſeverantes ſtudijs & laboribus huc unicè incumbunt, ut Chriſti fideles in fide & pietate vera retineant? Quid hîc dicent, qui cùm ſemel in animum induxerint omnia noſtra malignius carpere, ſatiùs eſſe dicunt, ut mala faceremus, & manifeſtè eſſemus impij, quàm ut hypocriſi hac noſtra velimus? Ego hos non falſæ ſimulationis; ſed veræ fidei fructus eſſe exiſtimo, charitatem nimirum & innocentiæ ſtudium. Videant ipſi potiùs, ne dum hæc noſtra calumniantur, fidei gloria ſuperbi tandem à Chriſto Rege & Judice audiant: Non omnis, qui dicit mihi, Domine Domine, introibit in regnum cælorum, ſed qui fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt: Diſcedite à me,

qui.

qui operamini iniquitatem. Neque hic illos multum moramur, qui ex omnibus iſtis nihil colligi poſſe exiſtimant, cùm hæreticos quoque dicent invenire, qui non minores, imò graviores quoque (ut ipſi loquuntur) in ſua impietate aſſerenda labores ſuſtinuerint, quàm qui orthodoxam fidem ſecuti ſunt. Sed in hoc quoque ſuam ignorantiam teſtantur, & maledicam mentem, dum videlicet impios hæreticorum labores cum ſanctorum ſalutaribus ſtudijs conferunt. Quem enim ex omni hæreticorum colluvie dabunt iſti homines, qui laborum aſſiduitate, legendi & ſcribendi indefeſſo ſtudio, vel unico Origeni par eſſe queat? Vel quem illorum cum Athanaſii, Auguſtini, Hieronymi, Chryſoſtomi, aliorum ſtudijs conferemus? Licèt verò tales dari poſſent, diverſus tamen ſtudiorum & laborum finis eſt. Qui fideles ſunt, ad Chriſti gloriam unicè reſpiciendo, fidem, charitatem, & innocentiam plantant: Hæretici verò dum ſuum honorem, ſuum quæſtum, & commodum quærunt, ab omnibus iſtis ſunt alieniſſimi. Hæc paulò fuſiùs *Gualtheri* verbis. Ad conſcientiam quisque ſuam revocet, an qui hoc impetrant, ut populum ſuperſtitioni addictū, quæſtuoſa militiai nſolentem, armis penè innutritum, δωροφαγίᾳ infamem, luxu diffluentem; Deo, Chriſto, pietati, frugalitati, humanitati

reſtituunt, id ipſum divino ſuffulti auxilio non præſtiterint, quod de populo N. Teſtamenti per Chriſtum convertendo, prædixerunt Prophetæ? Nonne carneum hoc eſt cor ſubſtituere ablato lapideo? Ezech 36. v. 26. Nonnę hoc eſt ipſum circumcidere cor? Chriſtus, Apoſtoli & Evangeliſtæ ab auditoribus ſuis duo maximè requiſiverunt, μετανοεῖν καὶ πιστεύειν τῷ Εὐαγγελίῳ, *Reſipiſcere & credere Evangelio. Matth. 3. v. 2. Marc. 1. v. 15.* Quàm utrumque & fideliter Reformatores intenderunt, & feliciter obtinuerunt? Hæc enim vera Majorum noſtrorum fuit μετάνοια, *mentis mutatio* & *emendatio*, quod ex ſuperſtitioſis Idololatris, ferocibus Martis pullis &c. tales facti ſunt, quales Gualtherus modò deſcripſit. Veram in Chriſtum fidem ut revocarent, & à ſuperſtitione repurgarent, una cura fuit, una ſollicitudo. Non noſtrum eſt de his jam prolixè commentari: Et ſcripta tantorum Heroum id ipſum loquuntur, & Adverſariorum Confeſſio non abnuit. Hæc verò jam vel Diabolo transſcribere, vel humanis ſimpliciter viribus, ſummæ impietatis eſſet. Si vehementior *Gualtherus* in Prædeceſſorum mores, ſi in aggeranda Reformatorum induſtria videatur rhetoricari,

toricari, alij audiri-poſſunt, nec natione Helvetij, nec profeſſione reformati, qui quod nec armis impetrare poterant, nec rationibus obtinere, votis tamen ſuis poſteritati reliquêrunt, id per feliciſſimos Reformatores præſtitum, quod paulò ante plerorumque judicio erat εὐχῆς μᾶλλον, ἢ ἐλπίδος. Quot *VVimphelingius* Soliloquio ſuo, *pro pace Chriſtianorum, & pro Helvetijs, ut reſipiſcant,* vota ejaculatus eſt ad Deum, ad Chriſtum, ut ſuam Helvetij moderarentur rem militarem, Politicam, & Eccleſiaſticam in multis. *Fratris etiam Nicolai Subſylvani* verbis ea vehementiſſimè voluit emendata, quæ poſt obitum demum Wimphelingij, Zuinglij executioni reſervabantur. Ultimum hoc *Soliloquij* caput vel eo nomine accedere, operæ pretium erit, ut illi, qui vel ex victoriarum inſolentia, vel religioſis Anteceſſorum veſtigijs, veritatis moleſti ſolent eſſe patrocinio, aliorum diſcant verbis, nihil fermè per Reformationem fuiſſe mutatum, quod ſedis Romanæ devotiſſima mancipia emendatum non deſiderârint. Ita ergo *F. Nicolaus huic genti loquens, ut reſipiſcat, c. 33. inducitur: Credo, F. Nicolaus Tibi quondam apud illos abſtinentiſſimus, ſi nunc ad ipſos reverti poſſet, cum hac*

ſanctiſſima ſententia., & ſaluberrimo conſilio, eum maxime conſentire. Credo eum illis dicturum: Optimi filij: Pœnitemini, & credite Evangelio. Hæc verò quis & ſtudioſius inculcare, & felicius perſuadere potuit, quàm ipſe Zuinglius, cujus Theologia univerſa his veluti duabus continebatur paginis?

Nolite pro modico & perituro Stipendio ad unius cujusque Tyranni temeritatem aut ambitionem tutandam, cum corporum & animarum veſtrarum periculo pugnare. Nolite ſuperbire ex hoc, quod multorum Regum ad vos una etiam vice Nuncij & Oratores mittuntur: Cùm ope veſtra opus habent, vos inviſunt, & nollent, (credite mihi,) vos oppreſſum iri, non ex alio affectu, quàm quòd ſperant, ſe veſtris auxiliis in bello, quod contra eos juſtiſſimè induci quandoque poſſit, victores evaſuros; ſperantque vos ad ſua qualiacunque bella pro Mammona iniquitatis (ſicuti ad eſcam accipitrem,) *advolaturos.* Et hunc lapidem Zuinglium præter omnium expectationem, movere potuiſſe, totámque illam tum temporis nimis graſſantem mercenariam militiam Tigurinorum pomærijs fuiſſe eliminatam, fuſiùs alibi dictum à nobis eſt. *Nec vobis* (ita Wimphelingius) *perſuaſum ſit, propter victoriam veſtram, vos*

DE.

DEI gratiam & amicitiam certò habere. Exemplo ſint vobis Philiſtai: Exemplo ſint priſci Romani, Hunni, Gothi; Exemplo ſint Bohemi, qui fortiſſima bonorum fidelium manu ad unitate & obedientiā Sedis Apoſtolica (à qua defecerunt,) non potuere compelli. Exemplo vobis eſt Thurcarū gens atrociſſima, qua poſt mortem Godfredi & Balduini terrā ſanctā der:n uit; & ditionem ſuam amplia vit, crebrísque bellis in Chriſtiãos ampliſſimas ſæpe victorias, longè pluribus annis, quàm vos, conſecuta eſt. Lento quidem gradu ad vindictam ſui divina procedit ira, tarditatémq; ſupplicij gravitate compenſat. Et quid ad rem attinet; ſi veſtra Reſpublica creſcat, ſi in potentatu, & in cunctis rebus, quas permittit terrena felicitas, abundetis, nomenque veſtrum celebretur per orbem, dum ſinguli, aut major pars veſtrum ad inferos indies demergatur? Et juſto quidem Dei judicio. Quippe, qui pacem amat, qui Gentes, qua bella volunt, diſſipat, qui ſuperbos & inobedientes odit, atque viros ſanguinum abominatur. Nolite vobis ipſis blandiri. Nolite confidere in ceremoniis quibusdam, quas vobis ipſis prater morem aliorum Chriſtianorum impoſuiſtis. Nolite arbitrari, quod per ſacras literas Spiritus S. prohibet, id à vobis ſolis Deo acceptum. Geſtus & ceremonia quadam inter orandum manifeſtè & in propatulo fieri poſſunt. Quaſdam

monita eſſe vera, non dubitate. Diſcite duodecim horridas abuſiones, quæ Chriſtianam religionem diſturbant, & inficiunt, inter quas ſignificanter a ſanctis Patribus dinumerantur: Chriſtianus contentioſus, plebs ſine diſciplina, populus ſine lege. Hactenus arbitror F. Nicolaum (ſi ad hanc miſeriam reverteretur) vobis verba facturum. Hæc Wimphelingius, Seleſtadienſis ortu, Profeſſor Heidelbergenſis, vir ſua ætate celebris, & inter malos illius generationis non peſſimus, receptiſque ſacris ita addictus, ut meliora tamen ſperaret. Quò verò vel *hic*, vel *alibi* votis ſuis anhelavit, quod Zuinglius non fuerit aſſecutus? Deſideravit hîc, ſanctiſſimas illas præconij Evangelici primitias: Reſipiſcite & credite Evangelio: Reddidit, per Zuinglium, Deus.

Deſideravit majorem Helvetiorum αὐτάρκειαν, ut ſuâ ſorte contenti à mercenaria militia abſtinerent: obtinuit Zuinglius.

Oſtendit, non ex felici ſemper rerum ſucceſſu, cauſæ fluere bonitatem. Ipſam Dei domum graviſſimas ſæpe ſubire tempeſtates. Quis idem, vel doctiùs Zuinglio probavit, vel exemplo luculentiùs confirmavit?

Doluit, de ceremoniis noſtros olim ſollicitos magis fuiſſe Majores, quàm ea, quæ eſt ſecundùm veritatem pietate. Non doluit tantùm; ſed & reformavit Zwinglius.

Vidit, Deum externis coli ceremonijs, ab illis quorum os blaſphemijs ſpumet, manus cædem minentur, vultus rapinam: Medicinam attulit Zwinglius.

Ab illis præſertim Paſtoribus, qui neque peccatorum gravitatem, neque piæ vitæ agnoverunt neceſſitatem, Wimphelingius Helvetios fuit dehortatus. Utroſque Zwinglius reformatione & maſculè invaſit, & feliciter abegit.

Alibi faſſus eſt, Helvetios, Gentem *alioquin non prorſus eſſe impiam; ex ſola tamen Legis ignorantia, eam, vix abſque animarum pernicie, ferri in præceps erroris* (nam quæ de inobedientia ibi loquitur, alius illa ſunt loci, alibi etiam, ut ſpero, ſatis excuſata:) *ſe metuere. Præfat. ad Archiep. Mogunt.* Sed pone metum! Ceſſit tandem ignorantia Legis, per Miniſterium Zuinglij, quem una hæc maximè verſavit ſub pectore cura, ut Legem diu ſatis exulantem cum triumpho revocaret, erroriſque matrem, inſcitiam, pelleret.

Alibi

Alibi graviſſimè conqueſtus de ſtudiorum neglectu, Curtiſanorum artibus, Cleri impietate, beneficiorum pluralitate: *Ib.* His quoque omnibus Reformatio Zwinglij finem & modum poſuit.

Alibi ſeriò optavit, *ut Clerus, animarum curam habens, Suitenſibus præcipuè ſuaderet, ut ne larvis & maſcaris divinum honorem exhiberent; cap* 28. Omnia hæc per Zwinglium obtinuit, qui honoris divini fideliſſimus cuſtos, noluit eum in ullam prorſus vel factam vel fictam transferri creaturam. Hæc ἐν παρόδῳ ſubjungere viſum fuit, ut non *Gualtheri* tantùm, hominis domeſtici; ſed & extraneorum conſtaret teſtimonio, quantum mutati fuiſſent per Reformationem Helvetij à vitioſis moribus; nihilque fermè, quod meliorum votis anxiè non fuerit deſideratum, Zwinglium reſtituiſſe.

Sed & de *Helvetijs* ſuprà jam Tom. VI. audivimus, *Papilionem Gallum*, qui veluti attonitus ſtupuit, à *feris & ſaxis* Reformationis factum initium. Nec aliter ipſi de ſuis, conterraneis judicabant Helvetij. Audiamus Myconium, qui a. Ch. 1522. ita ad Zuinglium: *Boni, qui pauci ſunt, commendant libellos veſtros: alij nec laudant, nec vituperant: quamvis illud tamen pauciores*

res, hoc plures. Ajunt vos tentare rem, quam nunquam perducatis ad finem optatum. Alij, Epiſcopum exiſtimaturum, quòd bardum eum judicetis, quia rem referatis, quàm nec ipſe, nec Papa poſſit admittere, ſed unum concilium. Alij muſſant, atque hi omnes ſacrifici. Quid judicet vulgus, neſcio. Hoc ſcio, omnes ad unum inſanire, non in vos quidem; ſed in Evangelium. Belli furor occupavit omnia: Cæcutimus igitur ad ea, quæ ſunt cœleſtia, nihil ob id apud Helvetios agendum de iis rebus, quæ Chriſti gloriam poſſunt augere, Chriſtum nunquam noverunt, quocirca, quid ſit gloriam ejus augere, ignorant. Hoc loco res apud Helvetios erant, cùm reformaretur.

Altiorem deniq; Reformat. oſtendit originē; quòd, cùm hodie vix unus & alter ſeriò de Roma deſerenda cogitet, Reformatiōis tempore, catervatim mutatis & emendatis acceſſerint ſacris. In cujus quidem diverſi inſtituti rationes hodie non pauci inquirere ſolent. Sunt autem illius notoriæ varietatis, cauſæ quoque variæ, quarum aliæ conſiderandæ ex parte DEI, aliæ ex parte Pontificiorum, aliæ Reformatorum, aliæ denique ex parte ipſarum Religionum, inter ſe comparatarum. *DEI reſpectu* opus Reformationis erat ; 1. liberrimum. Liberrimè igitur ille Spiritu

ſuo

ſuo ſpiravit, quando & ubi voluit, *Joh.* 3. v. 8. Cum olim duplicati fuiſſent lateres, venit Moſes; cùm populus ſederet in tenebris, & valle umbræ mortis, exorta illi eſt lux; *Matth.* 4. *v.* 16. 2. Extraordinarium. Ut ergo una tantum totius populi Iſraëlitici ex Ægyptiaca ſervitute liberatio, cujus tamen μνημόσυνον anniverſarium extare Deus voluit, Paſcha: Una ex diuturna captivitate Babylonica reſtitutio: Una tantùm Nov. Teſt. Pentecoſte, quâ primus Chriſti adventus erat conſpicuus: Ita unam etiam Deus eſſe voluit Reformationem à Papatu ſolennem, adventus ſui præviam Pentecoſten ſecundam. Ubi II. ipſo conſideremus *Pontificios*, cur miremur tardiùs jam eos ad nuptias agni accedere? Magna enim ingratitudine largifluum miſericordiæ Dei in Chriſto revelatæ fontem obthurârunt. Liberaliter DEUS gratiam Evangelij offert, rejectam verò invitis non obtrudit. Fimbrias gratiæ & miſericordiæ ſuæ Chriſtus diu ſatis dilatavit, & extendit Hieroſolymitanis civibus, nihil eorum, quæ ad vineæ ſuæ culturam pertinere poterant, ijs negavit; ſed quia cum indignatione illi parere recuſârunt, viſcera ille contraxit, vineámque ſuam alijs locavit

colonis. Aliquot ante Reformationem Seculis omnium voce & ſuffragio emendatio morum, rituum diminutio, dogmatum correctio(ſed à paucioribus hæc) expectabatur :- Oblata verò poſtea, rejecta fuit & conculcata: Oculos etiam non modò ad orientem Solem Myopes clauſerunt; ſed & ne deinceps vel mentio fieret illius, quæ neceſſaria erat, Reformationis, omni niſu Romanæ Curiæ Proceres contenderunt. Rituum, ceremoniarum hinc inde corticem ſtrinxerunt; ipſum verò pietatis, quæ eſt ſecundùm veritatem, nucleum non attigerunt. Reduviam curare, caput periculo exponere Medicis illis potiſſimùm cordi erat. Propterea εἴασεν ὁ Θεὸς αὐτοὺς πορεύεσθαι τὰς ὁδοὺς αὐτῶν, *Act.* 14. 16. Ut igitur Judæi, qui Apoſtolos è medio tollere, quàm ſalutarem eorum Reformationem tolerare maluerunt; magno ſuo didicerunt malo, Θεὸν οὐ μυκτηρίζεσθαι, dum pretioſiſſimi theſauri Chriſti & Evangelij ejus fecerunt jacturam: Eadem ratione illi, qui annunciato Evangelio hoſpitium præbere noluerunt, pœnas dederunt graviſſimas. Præconibus eorum cum Paulo ad tempus in Macedoniam fuit ſecedendum. Hominum ergo ingratitudine fuit factum, & verb

oblati Evangelij contemtu, ut Manna verbi DEi cœleſtis cibus parciùs deinceps diſtribueretur.

Sed & III. ipſi *Reformati* hujus diverſitatis culpam ſuſtinent non poſtremam. 1. Non, quod deberent, grati ſatis ſunt DEO, pro tam ingenti beneficio. 2. Religionis ἀδιαφορίᾳ viam multi ſternunt. Nam quia ipſi ſuperiorum temporum calamitatem non ſunt experti, eorundem non ſatis æſtimant oppoſitam felicitatem. 3. Exemplo nō ſemper ſuo, & probitate vitæ religionis ἐξοχὴν demonſtrant. Obſervatum eſt, plus ad Reformationem ſuperioris Seculi contuliſſe impiam Cleri vitam, quàm piam nonnunquam Antiſtitum doctrinam. Qui ad eundem jam ex noſtris impingunt lapidem, nimia vitæ licentia peccant, optimæ cauſæ peſſimè conſulunt.

IV. Religionum denique inter ſe comparatio agmen claudit. Pontificia religio carni & Mundo; reformata Spiritui magis eſt accomodata. Habet illa exemplum & patrocinium Potentiſſimorum, illecebras honorum, & divitiarum: Aurium & oculorum pabula; μετὰ πολλῆς φαντασίας, magna cum pompa, incedit At reformatæ Eccleſiæ arma ſunt preces & lachrymæ: Ornatus interior: Divitiæ paupertas, hono-

Mini-

res ignominia Chriſti crucifixi : Officium Miniſterium : Symbolum crucem (non fictam , pictam ; auream , argenteam, ligneam ; ſed veram , ferream , chalybeam) attollere , ſemetipſum abnegare, & Chriſtum ſequi : Illius arma carnalia ſunt, hujus ſpiritualia: Illa magna in oculis Principum hujus Seculi; hæc pupilla Domini Dominantium : illa typho inflata ; hæc humilis : Illa Hieroſolymis, Romæ : Hæc Bethlehemi Regem ſuum quærit.

VII. *Conſenſum* [a] ſubjungimus Reformatorum in fundamentalibus fidei articulis, qui tantò majorem in nobis meritò excitare debet admirationem, quantò plures [b] hinc inde, quæ ſufflaminare illum potuiſſent, injectæ ſunt remoræ.

a. Non malè facundiſſimus lib. de Seceſs. ab Eccleſ Rom. author, Moſes Amyraldus, pag. 44. 45. *Ideo magis commemorabile eſt, quòd Zuinglius & Lutherus, & Calvinus, qui fuerunt in Reformatione principes, conſilia inter ſe non commutârunt. Zuinglius enim viam ad Reformationem in Helvetia affectaverat anno integro, antequam Lutherus in Germania appareret. At conatus illius*

illius fama ad Lutherum non manaverat, & quùm primùm adverſus Indulgentias prædicare incepit, quid rerum iſtarum Tiguri gereretur, penitus ignorabat. Calvinus utroque paulò junior, & exortus, cùm utriuſque fama jam in Europa percrebuerat: non potuit quin de alterutro, vel de utroque aliquid inaudiſſet, antequam Pontificis Romani auctoritatem, in Gallia convellere adorsiretur. Neque verò negavit unquam, quia ſignum ab alijs ſublatum, & procul à ſe conſpectum ſecutus ſit. Nonne verò admiratione hoc mereatur, quòd, qui ſtudijs, factionibus, moribus, patria differrent, adeò tamen amicè tum in emendenda doctrina, tum etiam corrigenda vita, contra ſuperſtitionem graſſantem, impietatem triumphantem, Romam dominantem conſpirârunt? Qui de ijs, nulla deliberatione prævia, auſi ſunt cogitare ſigillatim, quæ, veluti deſperata, Theologi totius Europæ vix aggredi ſuſtinuiſſent conjunctim? Zuinglius apud Helvetios, morum antiquiorum obſervantiores, in novitatis ſtudioſos rigidiſſimos, lapidem muſco ubique obſitum eo tempore movere orſus, quo Lutherus apud Saxones, tanto locorum intervallo diſtantes, diverſis vijs ad eandem properabat metam. Quàm hoc propè accedit pri-

mæ

mæ & Apoſtolicæ Evangelij propagationi? In hac ſinguli Apoſtoli, ſingulis provincijs, toto cælo diverſis, deſtinati, eundem ubique nunciârunt Chriſtum, idem Evangelium. In illa, qui nec conſilia communicârunt, nec operas conjunxerunt, eandem tamen ab exilio revocatæ veritatis meritam laudem deportârunt.

b. In hac enim tragœdia perſonam egerunt & Satanas, & Mundus, &, hoſtis omnium periculoſiſſimus, caro. *Ille* ſumma miſcuit imis, ut Reformationis opus ſuſpectum ubique redderet. Unde initio ſtatim ipſi Reformatores tum ob Controverſiam Sacramentariam, tum ob Iconomachiam acriter inter ſe committebantur; quo vulnere hiante malè conſultum fuit teneris Reformationis principijs. Hinc enim infirmiores offenſi, refractarij autem & aperti adverſarij in errore confirmati, vel animum abjecerunt, vel criſtas erexerunt. *Mundi* artes in hac ſcena cumprimis multum poterant. Ubi ipſi, publicæ pacis ſtudio, à ſcriptis eriſticis abſtinuerunt Reformatores, turbulenta ſtatim ingenia veluti faces invenerunt, quo bellum domeſticum accenderent. Etſi enim aliquoties jam antea Luthe-

Lutherus bilem ſuam in Zwinglium & Zwinglianos effudiſſet, vix tamen impotentiùs, quàm cùm ex Stephano Wildio, Medico, intellexiſſet, in Miſnja ſe de Zwinglianiſmo ſuſpectum, quòd Landgravij ſuaſu elevationem Sacramenti abrogâſſet, tunc enim exacerbatus, contra Sacramentarios, Tigurinos imprimis ſcribere cæpit, & año 1544. parvam ſuam Confeſſiõem edidit. Clades acceſſit Reformatorum Helvetiorum, quæ cum Chriſtiani affectus, & mutui doloris caſtrum erigere debuiſſet, multis convitiandi, afflictis afflictionem addendi occaſionem præbuit. Carnis denique φρόνημα ſuas etiam hîc habuiſſe partes, certamen πρωτείων, quid miremur, cùm & Apoſtoli in tam ſancto Collegio, veteris Adami exuvias, dominandi pruritum, adhuc retinuerint. Lutherum certè & in pugna Sacramentaria, & in Iconomachia Carolſtadiana ſuæ ſæpius authoritatis, quàm cauſæ publicæ habuiſſe rationem majorem, ſuo loco dictum eſt.

VIII. Demonſtratio autem hujus fundamentalis conſenſus duplex eſt, *generalis* & *ſpecialis*. *Ille* oſtendit omnia, quæ pro Chriſtianæ religionis veritate, olim & nunc militârunt argumenta, noſtra

ſtra eſſe: *Hic* verò ex Colloquij Marpurgenſis articulis *palàm factu omnia*, utrinque recepta eſſe; quæ ad ſalutem ſcitu factúque ſunt neceſſaria.

IX. Etſi verò Oecanum, de veritate religionis Chriſtianæ, ab alijs feliciſſimè navigatum, ingredi hac occaſione nolimus, operæ tamen pretium facturos nos exiſtimamus, ſi, extra controverſiam poſito, cauſam & olim, & nuper contra infideles, victricibus armis, glorioſè obtentam, breviter monſtremus, omnia illa argumenta quibus veritas Chriſtiana fuit defenſa, optimè noſtris convenire, nihilque, quod vel ad conſtituendum veri Chriſtianiſmi fundamentum deſiderari poſſit, vel ad infideles convincendos, aut confundendos, neceſſarium ſit, à Reformatoribus noſtris neglectum fuiſſe aut immutatum.

X. Tria pro veritate religióis Chriſtianæ urgeri palmaria ſolét argumenta. *Illud* à [a] præmij propoſiti excellentia petitum eſt: *Iſtud* à præceptorum [b] perfectione

Hoc

Hoc, à modo propagatæ *c* doctrinæ admirabili.

a. Tria hæc omnia noſtra ſunt. Jam olim fusè probatum eſt, propterea religionem Chriſtianam cæteris antecellere, quòd una illa cultoribus *ſummam monſtraret felicitatem*; neque in Inſulis fortunatis, delicijs corporeis, eam cum Muhammedanis quæreret, neque in ſola virtutis delectatione, quæ & in Phalaridis bove uſto & toſto ſufficere poſſit; neque in commentitia Pythagoræorum μετεμψυχώσει, ſed in eorum bonorum poſſeſſione, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in mentem hominis deſcenderunt. Hoc erat κειμήλιον, quo ſuprà reliquas caput extulit religiones. Manſit hæc prærogativa Chriſtianis, ſed mirificè corrupta & defœdata. Quibus Chriſtus & Chriſtianiſmus viam ad conſequendam vitam ſternebat planam, varijs illi ambagibus exercitati, & in avia ſæpe deducti, vix amplius religionis ſuæ laudem contra Judæos & Muhammedanos defendere poterát. *Antiquus* Chriſtianiſmus ignem Purgatorium neſcivit; *recentior* cum Judæis & Turcis admiſit. *Veteres*, ſolâ Dei gratiâ per Chriſti meritum ingreſſum quæſive-

 runt

runt in ſanctum ſanctorum. *Recentiores* ſatisfactiones ſuas obtruſerunt; eo ipſo Judæis & Muhammedanis vel ſimiles, vel inferiores. Ut ergo non in meta tantùm; ſed & mediis ad hanc ducentibus Chriſtiani ſuam tueri poſſent prærogativam, removenda ſedulò erant omnia illa, quæ vel à ſcopo nos abducere, vel mediorum legitimum uſum pervertere poterant. Id, quod per Reformationem fideliter fuit præſtitum, cujus beneficio Chriſtianiſmi finis non modò planè & perſpicuè fuit aſſertus, ſed & modus eum conſequendi certior, nobilior, ſolidior ex verbo DEI, rtaditionum averruncato ſenticetoa, pertus. Tantò ergo reformatus Chriſtianiſmus beatior, quantò ille, qui non pretium tantùm theſauri alicujus æſtimare; ſed & eundem compendioſiùs conſequi poteſt, eſt felicior.

b. Pugnabant deinde, quibus religio curæ erat, pro Chriſtianiſmi veritate, ex *præceptorum eximia ſanctitate circa Dei cultum.* Cùm enim Gentiliſmi ſacra fermè per totum orbem terrarum, ut latè oſtendit *Porphyrius*; & noſtri etiam Seculi navigationes docent, plena ſint crudelitatis; receptum nempe ubique erat, ut & humano ſanguine Dij placarentur; quem morem nec

nec Græca eruditio, nec Romanæ Leges ſuſtulerunt: Cum Muhammedani aut fabulis tantùm paſcantur, aut lugubri rhythmicæ locutionis ſono percellátur, aut duro ferri Imperio ſervire cogantur: Judæi apertæ & blasphemæ rei ſint Apoſtaſiæ; ſola ſupereſt Chriſtiana religio, quam Patroni ejus hoc maximè nomine commendare poſſunt, quòd puriſſimá mentem pura mente colendam doceat, & ijs operibus, quæ ſuapte natura, etiam citra præceptum, honeſtiſſima ſunt. Sic non carnem vult circumcidi; ſed cupiditates; non ab omni opere, ſed ab illicito nos feriari; non pecudum ſanguinem, aut adipem DEO ſacrare, ſed, ſi opus ſit, pro veritate ipſius teſtanda noſtrum offerri ſanguinem: &, quæ de bonis noſtris egentibus damus, Deo data credere: Non certis ciborum potusve generibus abſtinere, ſed utroque uti cum modo, qui ſanitati conveniat; interdum & jejunijs ſubactum corpus animo addicere, quo is alacrius ad ſublimia feratur. Præcipua verò pars religionis ubique oſtenditur poſita in pia fiducia, qua compoſiti, ad fidele obſequium in Deum toti recumbimus, ejúsque promiſſis non dubiam habemus fidem, unde & ſpes exurgit, &

verus amor tum Dei, tum proximi: quæ fit, ut præceptis ipſius pareamus, non serviliter pœnæ formidine, ſed ut ipſi placeamus, ipſumque habeamus pro ſua bonitate Patrem ac remuneratorem. Precari verò jubemur, non ut divitias, aut honores nanciſcamur, & quæ alia multum optata plurimis malè ceſſerunt; ſed primùm quidem ea, quæ DEO ſunt glorioſa; nobis verò de rebus caducis ea, quæ natura deſiderat; reliqua permittentes divinæ providentiæ, utramcùnque in partem res ceciderit ſecuri: Ea verò quæ ad æterna ducunt omni ſtudio, nempe retrò commiſſorum veniam, in poſterum auxilium Spiritus ſancti, quo firmati adverſus minas omnes atque illecebras in pio curſu perſtemus. Sic olim, & nuper, pro veritate religionis Chriſtianæ fuit pugnatum: Et rectè quidem. Utris verò, Reformatis, an Pontificijs hæc iterum laus majori debeatur jure, vel ipſis per nos, licebit adverſarijs ferre ſententiam. An veteris Chriſtianiſmi veſtigia religiosè ſatis Pontificij expreſſerint, & annon, quicquid vel Clemens Alexandrinus olim, Juſtinus Martyr, Athenagoras, Tatianus, Tertullianus, Euſebius vel mediæ etiam ætatis

ætatis authores pro Eccleſia Chriſtiana ſcripſerunt, noſtrum potius ſit, quàm illorum, qui in externis paulatim ceremoniis ſalutem quæſiverunt, & Chriſtiani nominis κορυφὴν; qui imaginibus cultum, verbis, aliisque ritibus virtutem tribuerunt, ſanctis honorem divinum, qui internæ religionis medulla & ſucco, ſalutari nempe in Chriſtum, unicum Servatorem fiducia, penè neglectis, elementa iterum mundi, poſtliminio, revocârunt, pretioſo immaculati agni ſanguine redemtam Eccleſiam ἐθελοθρησκείαις occupârunt; an tales contra Judæos, contra Turcas, legalis juſtitiæ æmulos, ſe ſuàque tutari poſſint, ipſi viderint. Aliud infidelium querelæ, triſti, quotidianæ experientiæ, praxi ſuffultæ, de quibus Tom. VI. c. II. prolixiùs, oſtendunt. Reformatores rem reſtituerunt, eàque omnia, quibus Chriſtianiſmus quævis alia ſacra ſuperat, feliciſſimè reddiderunt. Nobis enim tantùm, qui Deum in Scripturis quærimus, eundem ex Scripturis colimus, in revelata. Ejus voluntates, ſimpliciter & humiliter acquieſcimus; non cæteris, qui vel in cerebro ſuo, vel traditionum lacunis, vel turgidis meritorum ventis, vel ceremoniarum extera larva proram & puppim ſuæ con-

ſtituunt religionis; audacter provocare, & pro palma veritatis cum iſtis certare licet. An verò & reliqui, qui, etſi Chriſtiano gaudeant nomine, mutatis tamen fermè nominibus, in eodem vel ſuperſtitionis, vel impietatis hærent luto; paria tentare audeant, id verò ſuo experiantur ipſi periculo. Certum eſt, Emiſſarios Romanos, ubi vel ore, vel calamo Judæis aut Muhammedanis Chriſtianismi principia cautè inſtillare velint, non alia eos procedere Methodo, quàm quæ hypotheſibus noſtris reſpondet: Reſectis, ut plurimum, illis, quæ; de imaginum cultu, Sanctorum invocatione, Purgatorio, &c. utramque aliâs paginam facere ſolent; Orientem ſalutant, noſtraque potiùs quàm Pontificijs rudimentis, niſi, qui omnem perfricuerunt frontem, Proſelytosimbuunt. Nec video, quicquam cum fructu contra infideles illos præſtituros, niſi ſolide & evidenter ea religionis parte, qua nec crumenæ, nec foco, nec tiaræ etiam Pontificis: ſed & honori Dei, per veram pietatem, & ſaluti conſcientiæ periclitantis atque ſauciatæ conſulitur, vocata in ſubſidium. Ad hæc enim maximè cor contritum attendit: Cætera vel oris, vel aurium, vel oculorum, adeoque

que vanitatis, aut fugacis tantùm ac tranſitoriæ delectationis, alimenta ſunt. In cæteris omnibus, operum cumprimis charitatis ſtudio, exercitijs corporis, jejunio, vita Monaſtica, contemtu mundi & rerum mundanarum, multis paraſangis ipſi infideles, Muhammedani maximè, præcurrunt. Atque hoc eſt, quod ad avertendum probrum à caſtris Iſraëlis, Majores noſtri, per Reformationem, & fortiter ſunt aggreſſi, & Heroicè executi, ut nempe (quod cæteris in orbe Chriſtiano datum non ampliùs erat,) ijsdem iterum armis, quibus tutò, & veteres olim, & recentiores etiam, trophæa Chriſtianiſmo, contra quamlibet ſuperſtitionem erexerunt, agere nobis liceret.

c. Illud denique maximam in Chriſtianiſmi tum ortu, tum propagatione excitavit admirationem, quòd per *infirmos etiam & ſimplices, abjectos, hominum opinione, piſcatores, Chriſtus obtinuerit*, ut vel Monarchis Victoribus ubique plura, majoráque præſtiterint. Ita plerosque videmus homines comparatos eſſe, ut Regum & Potentum exempla facilè ſequantur: eóque magis, ſi Lex etiam & coactio adſit. Hinc Paganicarum religionum, hinc

Muhammedicæ incrementa. At qui Chriſtianam religionem primi docuerunt, non modò ſine imperio omni fuerunt, ſed & fortunæ humilis piſcatores, textores & ſi quid his ſimile. Et horum tamen opera dogma illud intra annos triginta; aut circiter; non tantum per omnes Imperij Romani partes; ſed ad Parthos quoque & Indos pervenit. Nec tantum ipſo initio, ſed per tria fermè Secula, privatorum opera; ſine minis ullis, ſine ullis invitamentis; imò renitente quàm maxime eorum vi, qui Imperia obtinebant, promota eſt hæc religio, ita ut antequam Conſtantinus Chriſtianiſmũ profiteretur, hæc pars Romani orbis prope major eſſet. An hoc argumento ſuis Eccleſia Romana polliceri poteſt ſacris patrocinium; quæ; viribus ubique pollens, imbelles, niſi divina ἀπὸ μηχανῆς ſuccurriſſet omnipotentia, facile oppreſſiſſet; vel tacentibus nobis, Martyrum ſanguis clamat. Nec minæ deerant; nec cruciatus; nec delitiæ, nec Protectorum ſplendor & vires, nec aſſeclarum numerus, quibus patrias aras & focos Romani defendere ſolebant. Quid, quòd vix aliud penitiùs ſe imperitæ plebi inſinuavit argumentum, quàm tot Imperatorum; Regum; Principum, con-

contra abjectam reformatorum turmam, exemplum. His potiſſimùm nominibus velut fulminibus pauperem Chriſti gregem proſternere facile potuiſſent, niſi, qui in cœlis ſedet, conſilia hæc riſiſſet. Neque enim Dei viæ ſunt, ut noſtræ viæ, nec cogitationes Ejus, ut hominum cogitationes. Τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ, σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ· καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ, inquit Paulus, 1. *Cor.* 1. 25 Premebantur ubique fideles, opprimi non poterant. Sanguis innocuus ſemen noſtrarum eſt Eccleſiarum: Nullum fermè vel in Gallia, vel Anglia, vel Germania, vel Belgio, vel Helvetia ſuccreviſſe videmus cœtum, qui Martyrum ſanguine non ſit fundatus. Contemtus, paupertas, patrocinij humani defectus, noſtris ubique erat exprobratus. Et tamen brevi tempore non in Europa ſolùm, ſed & in Aſia, imò ipſa America fidei ſuos magno numero oſtendere potuerunt ſocios. Quicunque Seculo vertente, rem Romanorum amiſſam, redituram ſperârunt, ſpe ſua fruſtrati experiri debuerunt, gigantum illos more pugnare, qui internecionem fidelium molirentur. Cùm ergo tot luculentis Reformatores palàm facere potuerint demonſtrationibus, nihil

nec toto, nec in ſe fundamentali, plenum partium colloquentium fuiſſe conſenſum.

De Colloquio hoc, σὺν Θεῷ, ſuo loco agetur ex profeſſo. Hac vice non nobis alio nomine inſervit, quàm ut, invitis hominibus DEO indubitatum concordiæ initæ documentum extare poſteris placuiſſe, oſtendamus. Non neſcio, plerosq; huic Colloquio Marpurgenſi non tantum deferre, quantum meretur. Ipſum poſtea Lutherum, & multa in præjudicium cauſæ ſparſiſſe, Pæanos ceciniſſe, palinodias apertas noſtris tribuiſſe, aliáque, quæ perniciosum magis aluerunt Schiſma, eſſe ſecuta. Hæc verò talia non ſunt, ut à ſcopo' nos dimovere queant. Hiſtoriam ſcribimus, quæ rei geſtæ certam ex ipſis, quantum fieri poteſt, originibus tradit enarrationem, judicio ijs, qui, nullis faſcinati præjudicijs, rem ipſam æſtimant, relicto. Ipſorum *Lutheri*, *Melanchthonis*, *Zuinglij*, &c. manibus, quibus Colloquij acta habemus ſubſcripta, ſuperſtites illos in fundamento fidei & convenisſe & convenire potuiſſe, quorum diſcipuli nonnulli μέγα λίαν διάςημα jam ſomniant, oſtendere parati. Convenerũt ergo,

A. In

A, In articulo *de Trinitate*. Ita enim verba conſensûs ex autographo habent: Erſtlich/ das wir bederſeits eintrachtiglich glauben und halten/ daß allein ein einiger rechter natürlicher Gott ſeye / Schöpfer aller Creaturen/ und der ſelbig Gott einig im weſen/ und Natur/ dreyfaltig in den Perſonen/ namlich Vatter / Sohn/ und heiliger Geiſt/ ꝛc. aller maſſen wie im *Concilio Niceno* beſchloſſen / und im *Symbolo Niceno* geſungen und geleſen wurdet in gantzer Chriſtlicher Kirchen in der Welt. Id eſt; utrinque unanimiter credimus & ſentimus, unicum eſſe verum, naturalem DEUM, conditorem omnium Creaturarum, unum in Eſſentia & Natura, trinum in Perſonis, Patrem, Filium & Spiritum ſanctum, prorſus ſicut in Concilio Niceno decretum eſt, & in Symbolo Niceno paſſim in tota Ecclesia Chriſtiana canitur & legitur.

II. De *Filio Dei*, *ejus incarnatione &c.* Zum anderen/ glauben wir/ daß nicht der Vatter/ noch heiliger Geiſt/ ſonder der Sohn Gottes Vatters/ rechter natürlicher Gott ſeye Menſch worden / durch würckung des heiligen Geiſts/ ohne zuthun Männlichen ſaamens gebohren / von der reinen Jungfrawen Maria leiblich / volkommenlich mit Leib und Seele/ wie ein ander Menſch/ ohne alle ſünden/ I.e. Credimus, non Patrem vel Spiritum ſanctum; ſed Filium Dei Patris verum DEUM, hominem factum eſſe per

per operationem Spiritus ſancti, ſine virili ſemine, natû ex pura Virgine Maria, ſecundum carnem, perfectum corpore & anima, ſimilem aliis hominibus, ſine peccato.

III. De *ejusdem ſtatu exinanitionis & exaltationis*: Zum dritten / daß der ſelbige Gottes und Mariæ Sohn / ohnzertrente Perſon / Jeſus Chriſtus / ſeye für uns gecreutziget / geſtorben und begraben / aufferſtanden von todten / auffgefahren gen Himmel / ſitzend zur rechten Gottes / Herr / über alle Creaturen / zukünftig zurichten die lebendigen und die todten; Id eſt: Quòd hic Dei & Mariæ Filius indiviſa perſona Jeſus Chriſtus pro nobis crucifixus, mortuus & ſepultus ſit, reſurrexerir à mortuis, aſcenderit in cœlum, ſedeat ad dexteram DEI, Dominus omnium Creaturarum, venturus ad judicandum vivos & mortuos.

IV. De *peccato originis*: Zum vierdten / glauben wir / daß die Erbſünd ſeye uns von Adam angebohren / und aufgeerbet / und ſeye ein ſolche ſünd / daß ſie alle Menſchen verdammet; und wo Jeſus Chriſtus uns nicht zuhilff kommen were / mit ſeinem tod und leben / ſo hetten wir ewig daran ſterben / und zu Gottes reich und ſeligkeit nicht kommen müſſen: I.e. Quartò credimus, peccatum originis ab Adamo in nos carnali generatione propagatum, tale pecca-

tum

tum eſſe, quòd omnes homines condemnet, & niſi Chriſtus opem nobis ſuâ morte & vita tuliſſet, æterna morte nobis in eo moriendum fuiſſet, neque unquam in regnum Dei, & beatitudinem æternam pervenire potuiſſemus.

V. De *redemtione per ſolum Chriſtum:* Zum fünften glauben wir / daß wir von ſolcher ſünd / und allen anderen ſünden / ſamt dem ewigen tod erlöſt werden / ſo wir glauben an ſolchen Sohn Gottes / Jeſum Chriſtum für uns geſtorben / ꝛc. und / auſſer ſolchen glauben / durch keinerley werck / ſtänd oder Orden ꝛc. los werden mögen von einiger ſünd. I. e. Credimus nos à peccato originis & omnibus alijs peccatis, & ab æterna morte redimi & liberari, cùm in Filium Dei, Jeſum Chriſtum pro nobis mortuum eſſe credimus; nec ſine hac fide per ullum opus vel ordinem &c. ab ullis peccatis liberari poſſe.

VI. De *fidei origine*: Zum ſechßten / daß ſolcher glaub ſeye ein gaab Gottes / den wir mit keinen vorgehenden wercken / oder verdienſt erwerben / nach auß eigener kraft machen können; ſonder der heilig Geiſt gibt und ſchaft wo er wil denſelbigen in unſeren hertzen / wann wir das Evangelium / oder wort Chriſti hören; I. e. Quòd hæc fides ſit donum Dei, quod nullis præcedentibus operibus aut meritis impetremus,

mus, nec proprijs viribus conſequi nunc poſſimus: Sed Spiritus ſanctus ubi vult flat, & efficit fidem in noſtris cordibus, cùm Evangelion ſeu verbum Chriſti audimus.

VII. De *juſtitia fidei coram Deo*: Zum ſibenden/ daß ſolcher glaub / ſey unſer gerechtigkeit vor Gott / alß um welcheſe willen uns Gott gerecht / fromm / und heilig rechnet / und haltet ohne alle werck und verdienſt / und dardurch von ſünden / tod/ höllen hilft/ zu gnaden nimt/ und ſelig macht/ um ſeines Sohns willen/in welchen wir alſo glauben / und dardurch ſeines Sohns gerechtigkeit/leben und aller güter genieſſen und theilhaftig werden. Darum alle Cloſter leben und gelübdt/ alß zur gerechtigkeit nutzlich/gantz verdamt ſind / i. e. Quòd hæc fides ſit noſtra juſtitia coram Deo, propter quam nos Deus juſtos, probos & ſanctos reputat, ſine ullis operibus & meritis, & per hanc fidem nos à peccato, morte, inferno liberet, in gratiam recipiat, & ſalvet propter Filium ſuum, in quem credimus, & hac fide omnium beneficiorum, juſtitiæ & vitæ Chriſti participes reddamur. Quare totus Monachatus & vota, cùm prodeſſe ad ſalutem exiſtimantur, damnata ſunt.

VIII. De *externo verbi Miniſterio*: Zum achten/

achten / daß der heilig Geiſt / ordenlich zureden / niemandts / ſolchen glauben / oder ſeine gaaben gibt / ohne vorgehnd Predigt oder mundtlich wort oder Evangelion Chriſti / ſonderen durch und mit ſollichem mundtlichen wort / oder Evangelion würckt und ſchaft Er den Glauben / wo und in welchen Er wil / Rom. X. I. e. Quod Spiritus ſanctus; de via ordinaria loquendo; nemini hanc fidem, & donum ſuum largiatur, niſi præcedente concione, ſeu verbo vocali, Evangelio Chriſti, ſed per verbum operatur & efficit fidem, ubi & in quibus ipſi viſum eſt, Rom. 10.

IX. De *Baptiſmo*: Zum neundten / daß der heilige Tauff ſeye ein Sacrament / daß zu ſolchem Glauben von Gott eingeſezt: und weil Gottes gebott: Ite baptizate, &c. und Gottes verheiſſung drinnen iſt: Qui crediderit, &c. So iſt es nicht allein ein ledig zeichen oder loſung under den Chriſten; ſonder ein zeichen / und werck Gottes / darinn unſer Glaub geſo deret / durch welchen wir zum leben wider geboren werden / I. e. Quod baptiſmus ſit Sacramentum ad hanc fidem (efficiendam & obſignandam) à DEO inſtitutum. Et quia mandatum Dei: Ite & baptizate, &c. Et promiſſio Dei: Qui crediderit, &c. Baptiſmo iucluditur; non nudum ſignum aut nota & teſſera profeſſionis Chriſtianæ; ſed ſignum & opus Dei eſt, in quo fides noſtra requiritur, per quem regeneramur.

X. De

X. De *fide per charitatem efficaci*: Zum zehenden / daß ſolcher Glauben durch würckung des heiligen Geiſtes hernach / ſo wir gerecht und heilig dardurch gerechnet und worden ſind / gute werck durch uns übet / nämlich die liebe gegen dem Nächſten / bitten zu Gott / und leiden allerley verfolgung / I. e. Quòd hæc fides per efficaciam Spiritus ſancti poſtquam per eam juſtificati & ſanctificati ſumus, bona opera per nos operetur: videlicet dilectionem proximi, invocationem DEI, & patientiam in cruce.

XI. De *Confeſſione & abſolutione*: Zum eilften / daß die beicht oder Rahtſuchung bey ſeynem Pfarrer oder Nächſten wol ungezwungen und frey ſeyn ſol: Aber doch faſt nutzlich den betrübten / angefochten oder mit ſünden beladenen / oder in irrthumb gefallenen gewüſſen / allermeiſt um der Abſolution oder troſtung willen des Evangelii / welches die rechte Abſolution iſt / I. e. Quòd Confeſſio ſeu petitio Conſilij (& abſolutionis) apud Paſtorem, vel proximum ſuum, etſi non coacta; ſed libera eſſe debeat, tamen valde utilis & expetenda ſit mœſtis, & afflictis, vel in peccata aut errorem lapſis conſcientijs, præcipuè propter abſolutionem ſeu conſolationem Evangelij, quæ vera abſolutio eſt.

XII. De *Magiſtratu*: Zum zwölften / daß

alle Obrigkeit und Weltliche Geſatz / oder Ordnung wo ſie ſind / ein rechter guter ſtand ſind / und nicht verbotten / wie etliche Päpſtiſche und Widertäuffer lehren und halten; ſonder das ein Chriſt / ſo darinn beruffen / oder gebohren / wol kan durch den glauben Chriſti ſelig werden: Gleich wie Vatter und Muter-ſtand / Herz und Frawen-ſtand / ꝛc. I. e. Quòd Magiſtratus, Leges Civiles, judicia & ordinationes politicæ, ubicunque ſunt, bonus & legitimus ordo ſint, non prohibitus, ſicut aliqui Papiſtæ ſentiunt & docent: Sed quòd Chriſtianus, qui ad Magiſtratum vocatur & naſcitur, bene per fidem Chriſti ſalvari poſſit: Sicut ordo Conjugalis, patris & matris, domini & heræ, &c.

XIII. De *adiaphoris Eccleſiæ conſtitutionibus*: Zum dreyzehenden / daß man heißt *Tradition*, menſchliche ordnungen in Geiſtlichen oder Kirchen geſchäften / wo ſie nicht wider offentlich Gottes wort ſtreben / mag man frey halten oder laſſen / darnach die Leuht ſind / mit denen wir umgehen / in allweg unnötige ärgernuß zuverhüten / und durch die liebe den ſchwachen / und gemeinem frid zu dienſt: Daß auch die Lehr / ſo Pfaffen Ehe verbeüt / Teufels Lehr ſeye. Id eſt, Traditiones, quæ ſic nominantur, ſeu ordinationes Eccleſiaſticæ, ab hominibus factæ, ſi non pugnent contra manifeſtum DEI verbum, liberè ſervari vel omitti poſſunt; prout homines ſunt, cum quibus

bus verſamur, ita ut ſcandala non neceſſaria vitemus, & paci ſerviamus. Et quòd prohibitio Conjugij Sacerdotum ſit doctrina dæmoniorum.

XIV. De *Pædo-baptiſmo*: Zum vierzehenden / daß die Kinder-tauffe recht ſeye / und ſie dardurch zu Gottes gnaden / und in die Chriſtenheit genommen werde. I.e. Pædobaptiſmum neceſſarium eſſe, veluti quo infantes in gratiam DEI & gremium Eccleſiæ recipiantur.

XV. De *Cœna Domini*: Zum fünfzehenden / glauben und halten wir alle / von dem Nachtmal unſers lieben Herzen und Heilands Jeſu Chriſti / daß man beede geſtalt nach einſatzung Chriſti brauchen ſoll: daß auch die Meß nicht ein werck iſt damit ein anderen tod oder lebendig gnad erlangt. Daß auch das Sacrament deß Altars / ſeye ein Sacrament des waaren Leibs / und Bluts Jeſu Chriſti / und die geiſtliche nieſſung deſſelbigen Leibs und Bluts einem jeden Chriſten fürnemlich von nöten. Deßgleichen der brauch des Sacraments / wie das wort von Gott dem Allmächtigen gegeben und geordnet ſey/damit die ſchwachen gewüſſen zuglauben zubewegen/durch den heiligen Geiſt: Und wie wol aber wir uns/ob der waar Leib und Blut Chriſti leiblich im Brod und Wein ſeye/ diſer zeit nit verglecht haben; ſo ſol doch ein theil gegen dem anderen Chriſtliche lieb / ſo feer jedes gewüſſen immer leiden kan/ erzeigen / und beede theil Gott den Allmächtigen fleißig bitten / daß er uns durch ſeinen Geiſt den rechten verſtand beſtetigen wolle/ Amen.

I. e. Credimus & ſentimus (NB.) *omnes* de Cœna Domini noſtri Jeſu Chriſti, quòd utraque ſpecie, juxta inſtitutionem, utendum ſit: Quòd Miſſa non ſit opus, quo alter alteri, defuncto aut viventi, gratiam impetret: Quòd Sacramentum altaris ſit Sacramentum *veri* corporis & ſanguinis Jeſu Chriſti, & ſpiritualis iſtius (NB.) veri corporis & ſanguinis ſumtio, *præcipuè* unicuique Chriſtano maximè neceſſaria. Similiter de uſu Sacramenti conſentimus, quòd, ſicut verbum, ita & Sacramentum à DEO traditum & ordinatum ſit, ut infirmas conſcientias ad fidem & dilectionem excitet per Spiritum ſanctum. Etſi autem, an verum corpus & ſanguis Chriſti (NB.) *corporaliter* in pane & vino Cœnæ Domini præſens ſit, hoc tempore non concordavimus, tamen una *pars alteri* (*NB.*) *Chriſtianam dilectionem*, quantum cujusque conſcientia feret, declarabit, & utraque pars Deum omnipotentem diligenter orabit, ut nos Spiritu ſuo in vera ſententia confirmet; Amen. Hæc venerandis magnorum Reformatorum manibus confirmata fuerunt, d. 3. Octob. 1529. Ordo autem ſubſcriptionis in exemplari meo authentico talis eſt: *Johannes Oecolampadius: Huldrichus Zuinglius:*

glius: Martinus Bucerus: Caſper Hedio. Paulò inferius: *Martinus Luther: Juſtus Jonas: Philippus Melanchthon: Andreas Oſiander: Stephanus Agricola: Johannes Brentius.*

Hinc vero non incommodè monendum exiſtimamus,

1. *Non tam Hiſtoricè, quàm dogmaticè placuiſſe hoc loco Colloquium tractare Marpurgenſe:* Illud enim tum, bono cum DEO, lector à nobis expectabit, ubi ad triſte Schiſma doctrinæ Sacramentariæ, & diverſa pacis Eccleſiaſticæ deventum fuerit conſilia.

2. *Fruſtra, veluti hoſpites rerum ſuperiori Seculo geſtarum, multos pacis reſtitutionem inter ἀδύνατα aut ἄπορα referre.* Quaſi, quòd olim geſtum eſt, geri non denuo poſſit? Si ad hujus iterum Colloquij limites & conſenſus revocari poſſet, & in uno, eóque non toto, nec parte ejus principali, aut ad ſalutem neceſſario capite, controverſiæ noſtræ terminarentur, quàm multò meliùs de diſtractis & miſerè laceratis Eccleſiis ageretur? Scimus, omnem contentioſos movere lapidem, ne, dum, pacé olim initam & concordiam ſancitam, concedere cogantur; debacchandi deinceps libidine authoritatém ſibi vel conciliare, vel conciliatam tueri nequeant;

 effi-

efficere tamen nullis poterunt machinis, ut factum fiat infectum. Si, acceſſione aliarum controverſiarum, vulnus videatur exacerbatum; ſibi habeant. Nullá illud noſtratium accidit culpa, ſed eorum, qui cúm Luhteri nomen magno habeant loco, doctrinam tamen ejus in omnibus conſtanter non retinuerunt.

3. *Placuiſſe Dei providentiæ, ut utriusque Eccleſiæ, Reformatæ & Lutheranæ nomine, Confeſſio extaret, quæ fundamentalium conſenſum & plenè traderet, & evidentiùs exponeret.* Certè, ſi hæc non eſt plena articulorum fundamentalium enumeratio, neſcio quid de primitivæ Eccleſiæ Symbolis, quæ contractiora longè erant, periculosè moveri non poſſet. Mittant, rogamus, Viri eruditi præconceptam de Eccleſiis noſtris, *δωρεὰν, gratis*, damnandis, opinionem, & vel unum exprimant in primis Chriſtianorum Confeſſionibus exhibitum articulum fundamentalem, quem collocutores Marpurgenſes non retinuerint. Nec video, ipſam Auguſtanam Confeſſionem aliud fidei ſuæ fundamentum vel quæſiviſſe, vel inveniſſe, quàm quòd Marpurgi antea poſitum erat. Nec, qui vel autho-

rum

rum dignitate, (ipſe quippe *Lutherus* Marpurgi præſtò fuit, Auguſtæ non item:) vel Methodi lumine, vel enumerationis plenitudine Colloquium Marpurgenſe, ad Auguſtanam Confeſſionem accedere dixerit, quicquam huic detracturum illum exiſtimo.

4. *Non ex hominum impotentia; ſed Dei omnipotentia, de ſcopo Colloquij Marpurgenſis judicandum.* *Impotentis* profectò fuit animi, quando Lutherus domum reverſus non Deo, pro majori quàm ſperabat, ſenſu, ſed carni potiùs, pro devicto Zuinglio, litavit; ſui majoris nominis, quàm incrementi regni cœlorum habita ratione.

Impotentis animi erat, ea protinus; de quibus amicè, ſobriè & præmeditatè inter pares convenerat; veluti humiles deprecationes & inglorias exagitari Palinodias: Quaſi, ſtylo verſo, aliud noſtri confeſſi eſſent Marpurgi, aliter docuiſſent, in Helvetia, domi.

Impotentis denique animi erat, eam etiam pacis initæ conteſſerationem, à noſtris oblatam, vertere vitio, quæ ſummam merebatur laudem. Fratrum, charitatis plenum, officiique monitorium nomen, non aliâ, ut rectè obſer-

vavit & excuſavit *Bucerus*, noſtri obtulerunt conditione, quàm quatenus fundamentum ejus in ipſis ſacris literis oſtenderent. Mox tamen Jurisconſulti erant parum Chriſtiani, qui hanc noſtrorum modeſtiam, & Chriſtianæ declarandæ charitatis ſtudium, vel puſillanimitati, vel malæ causæ indicio transſcripſerunt. Quaſi non ipſa natura multos fraterno nomine etiamnum conjungat; quos pravi & malitioſi affectus ſæpe ſeparant.

Verùm, vanos iſtos de Marpurgenſis Colloquij ſiniſtris eventibus rumores, feliciter jam olim diſſipârunt & ipſe *Zuinglius*, & *Oecolampadius*, & *Bucerus* quoque *Zuinglij* Epiſtola, qua de hac inſolentia ad *Philippum* Haſſiæ Landgravium erat conqueſtus, ex autographo, talis eſt: Demnach gnädiger Herꝛ / wird ich angelangt / wie Pomeranus und Luther durch ihre Practicen angericht / daß der Graff zu Oſtfrieſen alle Predicanten / die unſer meinung ſind des Sacraments halb / verjagt habe / und das auß anſehen Hertzog Hanſen / und auch auß fürgeben Luthers / wie er uns zu Marpurg überwunden hab / auf das ſolle ich bey Ewrer Gnaden vermögen / daß die an den Graffen zu Oſtfrieſen klärlich ſchreibe / und zeugnus gebe / (*NB.*) ob doch Luther geſiget habe / oder nicht. Dann bey der warheit / die Gott / ſo führt Luther in diſem handel ein ſo untüchtige widerwertige Lehr / daß / wo man die artikel

tikel ſo zu Schmalkalden ausgangen / nicht offentlich widerfuͤhr / groſſe jrzung darvon entſtehen wird: Dann er auch allen alten Lehrern zuwider iſt: Jch geſchweig dem wort Gottes uͤberal. Hierumm gnaͤdigſter liebſter Herꝛ / thund ſo wol / und berichten den Graffen / damit das wort Gottes nicht im gewalt der Menſchen / ſonder in kraft des Geiſts gefuͤhrt werde. Sed & alia in Bibliotheca Sangallenſi ejusdem Zuinglij, ex itinere domũ reverſi, de die 20. Octob. 1529. aſſervatur de hoc Colloquio Epiſtola, ubi inter alia: *Veritas ſuperavit adeò manifeſtè, ut ſi unquam quisquam victus eſt, Lutherus victus eſt — Hoc etiam boni tulimus, poſteaquam in plerisque Chriſtianæ religionis dogmatis conſenſimus, Pontificij non ultra poterunt ſperare, Lutherum ſuum fore. Oecolampadij* & *Buceri* ſpongias, contra ſparſa de hoc Colloquio mendacia, vide in *Hoſpinian.* Hiſtor. Sacrament. P. II. p. 83. &c. Verùm, ut dixi, non ex hominum vel impotentia, vel infirmitate, vel impudentia etiam; ſed ſapientiſſima DEI omnipotentia de ſcopo & ſucceſſu hujus Colloquij eſt judicandum. Ringenti etiam & calcitranti nempe monſtrare poſteritati, Omnipotens voluit, Se Principum & Theologorum corda, rivulorum inſtar difficilimis temporibus ita regere atque dirigere potuiſſe, ut invitos etiam & nihil tale cogitantes nonnullos

ad eorum capitum, quibus ſalus vel acquiritur, vel amittitur, conſenſum compulerit. Valeant igitur, qui, ut Eccleſiam turbare pergant, eos ubique veluti pernicioſarum hæreſium authores & fautores publicè proclamant, quaſi nullum fidei dogma tam eſſet religioſum, nullum myſterium tam venerandum, nulla ceremonia tam ſancta, quæ non vel allatrâſſent noſtri, vel planè è medio ſuſtuliſſent. Innocentiæ ſuæ teſtes tabulas habent, à primarijs eorum Antiſtitibus ſubſcriptas.

Quàm piè & devotè in S. S. *Trinitatis myſterio* collocutores conſpirârunt, articulo διακριτικῷ, quo veteres Orthodoxi, ab hæreticis, Imperatorio & Theologico calculo, diſtinguebantur? Et tamen non deſunt, qui per calumniam, quaſi Trinitatem perſonarum divinarum labefactarent noſtri, nigro theta notant. Nihil juvat tam manifeſta ad Canones Nicenos, malleos Anti Trinitariorum provocatio, nihil tot manifeſtæ Confeſſionum formulæ, tot ſcriptorum Elencticorum plauſtra.

De Chriſti *incarnatione*, unitate *Perſonæ*, *Proprietatum differentia*, quid Orthodoxa antiquitas unquam vel docuit, vel contra hæreticos vindicavit, quod in Colloquio

loquio Marpurgenſi non & receptum, & breviter aſſertum fuerit? Quid igitur tot accuſationibus verberamur, quaſi veram Chriſti Deitatem negaremus, unionem perſonalem ſolveremus, realem Idiomatum communicationem aboleremus? Quo Chriſtianæ prudentiæ prætextu, poſtquam ne ipſe quidem Lutherus Zuinglio de ἀλλοιώσει Marpurgi movit litem, & inter collocutores nihil prorſus de magno incarnationis myſterio, quod controverti poſſet, ſupererat, longe tamen pòſt *Patres Bergenſes*, virulentam illam Lutheri, contra ἀλλοίωσιν Zuinglij, diſputationem, in qua conſtat, Lutherum Zuinglij ſententiam aut non intellexiſſe, aut diſſimulâſſe, contra ſancitæ concordiæ, & transactionis fidem, in concordiæ ſuo libro refricare denuo fuerunt auſi? Quàm breviter, ſuccinctè & perſpicuè de *peccato originali*, ejúsque malo, Reformatores conſenſum ſuum ſunt teſtati? Cui ergo bono impropriæ nonnullæ, ante Colloquium à Zwinglio adhibitæ, ſatis tamen, & Orthodoxè alibi expoſitæ, phraſes, ita exagitari etiamnum debeant, ut quò quis hodie ad impediendam pacem importunior hinc fuerit, eò ſe majorem apud ſuos iniviſſe ſperet gratiam?

De

De *unica* ſalutis *via*, Chriſto, ejúsque merito, vera fide apprehenſo, quàm amica Reformatorum *συμφωνία*? Nulla hîc contentio, nulla apud Marpurgenſes quæſtio. Et tamen atroces hinc inde rhapſodi colligunt calumnias, quòd Eccleſiæ reformatæ de gratia ac merito Chriſti damnabiles errores foveant, neceſſitatem fidei in Chriſtum negent, adeóque Ethnicis pariter & Chriſtianis ſalutem addicant. Eadem ratio reliquorum eſt capitum. Nihil univerſa Reformatorum continebat Theologia, quod in Colloquio Marpurgenſi non vel *αὐτολεξεὶ*, vel *κατὰ τὴν διάνοιαν* utrinque fuerit receptum, ſi ab uno diſcedamus articulo de Cœna Domini, eóque neque toto, neque principali ejus parte. Utrumque, ex diſertis Colloquii conſtat verbis. An verò periculoſum, novúmque in tanto myſterio adverbium, *corporaliter*, à noſtris, ob novitatem declinatum, ob periculum non admiſſum ſufflaminare aut impedire potuerit; fraternam illorum animorum quibus Deus, ſingulari gratia conceſſit τὸ ἓν φρονεῖν, conjunctionem; rigidiores viderint, & excuſent, *ἐπεικεστέροις* hactenus perſuaderi non potuit. Oſtendant, ullum

ullum unquam vel in Concilis Veterum, vel Patrum ſcriptis occurrere exemplum, in quo illis, qui in omnibus fidei articulis ſundamentalibus, adeò & orthodoxè loquerentur, & piè ſentirent, mutua fraternitatis dextra fuerit negata. Quàm malè primis conſulunt Chriſtianis, qui novam hanc in Sacramentis adeò præcisè hodie urgent Phraſeologiam? Modeſtiæ prætextu negant, præſentiæ modum ſcrupuloſius debere inquiri; eos tamen, qui modum ab ijs definitum reijciunt, tum etiam damnant, cùm in primarijs capitibus nullus eſt diſſenſus. An, qui olim conſenſiſſet,

1. *Cauſam* efficientem Cænæ Dominicæ eſſe Chriſtum?

2. *Materiam* externam, utramque ſpeciem, panem & vinum: internam Chriſti verum corpus, verúmque ejus ſanguinem? *Formam* internam, ſumtionem utriusque Spiritualem? *Finem*, excitationem infirmarum conſcientiarum ad fidem & dilectionem; an, inquam, talis vel ſuſpicionem doctrinæ de Cæna Domini malè, imò periculosè intellectæ reliquiſſet? Cui nec inſtitutionis verba, nec loca parallela, nec fidei analogia, nec ipſa ſacra credere permittunt, corpus Chriſti

in

in Cæna *corporaliter* eſſe præſens, quod nec corporaliter videtur, nec corporaliter palpatur; aqua illi propterea & igni ſit interdicendum? Chriſtianam ſibi mutuò commendare charitatem, & tamen fratris in Chriſto negare titulum, quàm, quæſo, aptè cohærent? Zwinglius, cum ſuis, Luthero dexteram obtulit, non quòd ille ignoraret, quàm notorium eſſet toties inculcati adverbij *corporaliter* παρόραμα; ſed quod majoris faceret, & meritò quidem, τὰ διδόμενα, utrinque conceſſa, quàm, quæ de minutioribus ſupererant controverſa. Magnæ præcipitantiæ etiamnum eſſet, eum damnare fratrem, in quem eximia Deus contuliſſet beneficia, quique adeò abundantem ſalutaris cognitionis divinitus accepiſſet menſuram, ut nihil priſca olim, ceu fundamentale, receperit Eccleſia, quod non ille, & majori fortè cum πληροφορία admitteret. Propterea tamen, eundem quòd in leviori hallucinaretur aut ceſpitaret, aliqua circumſtantia, forma externa, cœlo privare, & ſacra Eccleſiæ communione excludere. In pacem conſenſit Zwinglius, ſalva utrinque hypotheſi, Marpurgi; ubi verò paulò poſt reditum alij pacis ſanciendæ, aliam inire vellent rationem, & *Bucerus* inſtantius ad-

adverbia illa inſidioſa urgere videretur prudenter ea *Zwinglius* declinavit, tum quòd, quo ſenſu ea dicta vellet Lutherus, ignorare non poterat, tum quòd, ex communi vulgi uſu (nam & τεχνηκὰ vocabula valent ut nummi) fraudi facilè eſſe potuiſſent. Supereſt ea de re Zwinglij Epiſtola, ad Legatos Tigurinorum Baſileæ d. 20. Novemb. anno Ch. 1530. congregatos; Collegarum nomine ſcripta. Et quia ineundæ pacis rationem tutiſſimā præſcribit, neque in ſyncretiſmo, aut religionum mixtura, ſed Chriſtiana, in eo ad quod pervenimus, harmonia, in cæteris moderata, illam conſiſtere tolerantia oſtendit, ut à pluribus deinceps legatur, digniſſima nobis videtur.

Neque miraberis, duriùs nonnunquam de Luthero Zwinglium loqui. Huic enim certè ferendum acceptum, quòd, qua fuit δυνάμει ἑρμηνευτικῇ, flexiloquas, obſcuras, dubias loquendi formulas felicius ex interiori cordium receſſu extraxerit, eóque authores paulatim redegerit, ut & abſurditatem ſæpè ſuam facilius viderent, & caſtigatius deinceps loquerentur, multi etiam tandem noſtris accederent partibus. Nec quenquam offendat, de eorum nos loqui vocatione extraordinaria,

Gnad/ und frid von Gott bevor/ From/ Ehrſam/ Weiß/ Gnädig/ Günſtig/ lieb Herꝛen: Euch ſeygind alle Ehrbietungen ꝛc. Noch dem wir die mittlung *Martini Buzeri*, unſers lieben bruders verleſen/ darinn wir groſſen nachtheil haten/ wo die warheit möchte verꝛochen oder vermuſlet werden: Vus hat nützid ſo hoch bedauret/ alß die wort/ der wahr leib Chriſti/ und das wahr blut/ ſind wahrlich im Nachtmal ꝛc. Nicht das uns das wort wah/ und wahrlich/ ſo fehr es recht genommen/ mißfalle; ſondern daß der gemein Menſch im teutſchen alſo verſteht/ der wahre/ ſelbs weſſentliche leib Chriſti/ wird wahrlich/ weſſentlich im Nachtmal geeſſen/ welches die Lutheriſchen allwegen geredt habend. Vnd weil aber die einfaltige dardurch verſtahn/ ſam Chriſtus natürlich/ weſſentlich geeſſen werde mit dem mund. Wie auch Luther gelehrt hat: Wiewol er da nun zu etwas malen geſprungen und geredt/ das (NB.) Sacrament werde leiblich geeſſen. So aber wir vom heiligen Sacrament nicht anderſt weder mit worten geredt haben/ die auch bey den Alten bräuchig geweſen ſind/ und die Lutheriſchen under der Perſohn des Luthers treffenlich beſchirmt werden/ die aber ſo ungehörte ding in diſem handel geredt haben ꝛc. Vnd ſo dann diſe wort wahr/ und wahrlich in gemeinem Teutſchen/ alß jetz der ſpann ſtehet/ alſo vom gemeinen Menſchen verſtanden wird/ wie obgemeldet für weſſentlich/ natürlich/ ſelbs gegenwirtig/ und *Buzer* auf das klar einfaltig/ das wir angezeigt habend/ das alſo lautet: Wir bekennend/ daß der leib Chriſti im Nachtmal zugegen ſey nicht leiblich/ oder natürlich/ ſonder Sacramentlich/ dem reinen/ lauteren/ Gottsförchtigem gemüht; daß ja *Buzer* auff das nicht hat mögen kommen/ ſonder wider komt mit den Lutheriſchen ge-

ſüchen und übungen / ſo geben wir euch zu erkennen/ daß wir gantz und gar bey der vorabgeredten meinung bleiben werden / die vaſt in diſem vergriffen iſt: Chriſti leib iſt im Nachtmal gegenwirtig nit leiblich/ noch natürlich; ſonder Sacramentlich / den reinen/ lauteren / Gottsförchtigen gemüht. Dann ihr wurdet ſehen/ daß vorgeben / zu nachtheil der warheit/ nicht gut wird thun / und das diß dunckel vermengen / der finſternus und nicht dem liecht verhelffen wird. Aber um der einigungen und händlen wegen/ ſo vor augen ſind / geben wir zu / daß Butzer ſein geſchrift / ſo fehr ihr daran auch ſeyn mögind/ wol möge laſſen außgahn. Wo aber jemand ſich klagen wird / die warheit ſey ihm verfinſteret / oder uns zihen / wir habind die verlaſſen/ wollen wir die hand offen haben uns zeerdauren / und bey der warheit zebleiben / unangeſehen ob gleich die gantze Welt uns beſchuldiget / ſam wir fridens uns nicht fleiſſind. Dann wir ſehend / daß diſe finſtere angſt auß fürwitz herkomt. Gott der uns je und je geführt / wird uns weiter bringen. Ihr wüſſet liebe Herren/ das diſes alles nur ein ſchirm des Luthers iſt. Dann ſo wirs je beſehen / ſo iſt der mehrentheil aller Chriſten unſers ſinnes / und wird ſich das von tag zu tag erfinden. Dann wir ſind deß geſinnet / daß wir mit diſem ſpann mit ihnen gemeines glaubens halb freündſchaft und einigkeit wol könten haben / wo aber ſie das nicht wöllen thun / ſehend wir wol / daß finantz und mißtrawen da wehre. Vertröſtend ſonſt unſere liebe Herren und Burger von Straßburg mit anderen ſachen / weder mit diſer erfochtnen einigung/ die nicht beſtehen möcht. Gott iſt alt / aber nicht kranck; hat uns noch kraft und rahts genug. Geben 20. Novembr. 1530. Hæc *Zuinglius*, ſuo, Collegarum.

garum, D. *Engelhardi*, *Leonis Judæ*, & cæterorum quoque deputatorum nomine. Quàm verò prudenter τῇ περιστερῷ μηγνυς ὄφιν. Buzerum fratrem appellat, nimis tamen officioſum ſanciendæ concordiæ ſtudium in eo improbat: ſitim concordiæ non extinguit, neque tamen, ut fæces mero admiſceat, author eſſe vult. Pacem Eccleſiaſticam offert; non tamen inhoneſtis conditionibus ambit. In eo, ad quod utrinque perventum erat, veræ conſtantisque concordiæ modum & metam oſtendit; ſententiarum confuſionem, coalitionem non requirit. Præſentiam corporis Chriſti diſertis aſtruit verbis, non aliam tamen, quàm quæ Sacramentis convenit. A terminis διαλλακτικοῖς, dubijs licèt, ipſe non abhorret, modò nihil inde periculi ad infirmos redundet: Luthero amicus eſſe cupit; ſed magis amicus veritati. Memoratu certè digna Epiſtola, quâ haud obſcurè, quo Eccleſiarum Helveticarum incommodo, ſub incertarum phraſium involucro concordia quæratur, & prævidit ſagaciter, & prædixit ſolicitè: Hinc enim futurum, ut multi, neutram rectè intelligentes ſententiam, nihil eſſent intellecturi. Quæ non, ut obducta vulnera refricaremus; ſed ut alio-

rum moti & moniti exemplo, quæ tutiſſima tractandorum ſtudiorum Irenicorum eſſet Methodus, diſceremus. Fruſtra enim laborare video, qui, præter Chriſtianæ tolerantiæ ἐπιείκειαν, plura jam flagitant, plerorúmque in omnibus conſenſum urgent, quem nec Romana hactenus Ecclesia, nec vetus Chriſtiana, nec olim Judaica obtinere potuit. Illarum, inter Chriſtianos, rerumpublicarum fœdera, quæ, ſalvis legibus patrijs, cuique Reipublicæ proprijs, communes habent ad pacis publicæ conſervationem, leges περιφυλακτικὰς, quid hîc quoque conſcientiæ expediat, non difficilem monſtrant viam. Quod de inſolitis Lutheri locutionibus, adeò ſollicitus fuerit Zwinglius, mirum non erat. Manebant alta adhuc mente repoſta, quæ, ex Colloquio Marpurgenſi, paulò antè ad *Vadianum* ſcripſerat. *Colloquium*, inquit, *iſtud* (privatum nempe) *ſex in horas traximus, Philippus & ego, Lutherus & Oecolampadius in tres horas. Altera die coram Landgravio, & paucis arbitris, pugnatum eſt, cùm iſta, tum reliquis tribus Seſſionibus: Nam quatuor in univerſum fuerunt, quibus coram arbitris pugnatum eſt feliciter. Luthero enim ter frivola iſta:* Chriſtus paſſus eſt, juxta naturam divinam: Chriſti corpus eſt ubique

ubique. *Et*, caro non prodeſt quicquam, *ab ipſo aliter atque nunc aſtrueret, expoſitum eſſe, objecimus: Attamen ad omnia nihil reſpondit, quàm ad:* Caro non prodeſt quicquam, *dicebat, ſcis, Zuingli, ut veteres omnes proceſſu temporis, & aucto judicio, aliter atque aliter locos Scripturæ tractaverint. Dixit:* Corporaliter editur Chriſti corpus in corpus noſtrum; at interim hæc mihi ſervabo, an & anima corpus edat? Cùm palàm antea dixiſſet: Ore editur corpus Chriſti corporaliter: Anima non edit ipſum corporaliter. *Dixit:* Corpus Chriſti confici his verbis: Hoc eſt corpus meum, quamvis ſceleratus ſit, qui dicat iſta verba. *Conceſſit*, corpus Chriſti eſſe finitum: Conceſſit, ſignum corporis Chriſti appellari poſſe Euchariſtiam. *Redargutus ita eſt à nobis, ut jam Princeps ipſe nobiſcum ſentiat, &c.* Hæc metuebat Zuinglius ne per ancipitem Buceri phraſeologiam incautè ingererentur, certus proinde tutúſque eſſe volebat.

XII. Vidimus *fundamentum* veri Chriſtianiſmi, & manifeſtum *fundamentalium conſenſum*, inter Reformatores religioſè conſtitutum; cúmque non ex quæſtio-

num ſtipularium reliquijs, diſtortorum ingeniorum gloſſematis, ſed tum verborum invicta evidentia, tum argumentorum etiam pondere æſtimandum: Sequitur, ut paucis, Reformatis noſtris, idem quod Apoſtolicis contigiſſe Eccleſijs, demonſtremus. Etſi enim Apoſtolicæ Eccleſiæ ab ipſis plantatæ fuerint Apoſtolis, alias tamen aliis puriores fuiſſe, nemo, qui Epiſtolas legit Paulinas, ad Corinthios cumprimis & Galatas, inficias ibit. Id ipſum in noſtris quoque obſervatum eſſe Eccleſiis, idque in duobus potiſſimùm capitibus *de Cæna Domini, & imaginum reliquijs*; non immeritò inter cœleſtis vocationis referre poſſumus characteres.

XIII. Et de *Cæna* quidem *Domini* illud maximè mirandum, Exoticas Eccleſias, neque *a* Tragico Zuinglii obitu alienari, neque accisis & attritis Reformatorum viribus terreri, neque Lutheri, poſt Zuinglij exceſſum, *b* vehementia, & argumentorum pro ſententia noſtra objecta

jecta ,ᶜ paupertate, neque alijs carnis & ſanguinis conſiliis ita moveri potuiſſe, ut Zuinglii propterea partes deſererent. Quid, quòd ſancta quadam ἀντιπερισπάσει, tantò diligentiùs doctrina Sacramentaria paulatim fuit aſſerta, veritas ſolidiùs vindicata, ᵈ clariùs etiam tota Controverſia à Theologis noſtris expoſita, quantò vehementiùs eam adverſarij oppreſſam voluerunt, hominúmque mentibus excuſſam.

a. Suprà, Tom. VI. p. 711. & deinceps præſertim pag. 724. oſtendimus, qua vafritie οἱ ἐπιχαιρέκακοι cum vita Zuinglij laborum quoque ejus, adeòque Reformationis expectârint finem. Sed, quod à Deo erat conſilium, interverti nõ potuiſſe, & Gamaliel pridem monuit, *Act.* 5. 34. & ex Pontíficijs apertè faſſus eſt Hiſtoriæ Concilij Tridentini Scriptor, id quod, T. VI. pag. 182. αὐτολεξεὶ probavimus. Neque verò Germani, neque Galli, neque Angli, neque Belgæ vel rigidiorum Lutheranorum convitijs, vel Pontificiorum ſcriptis στηλιτευτικοῖς, vel Syncretiſtarum etiam periculoſis flecti poterant conſilijs,

ut veritati, quæ premi poteſt, opprimi non poteſt, preſſa antem ut palma ſurgit; repudium remitterent. Qua de re paulò prolixius, Tom. VI. pag. 724. & *Hoſpinian* Hiſt. Sacrament. P. II, pag. 126. *b*, Igni probanda erat fides, & ventilabro purganda à ſcorijs veritas.

b. Nam, quò fortuna, eodem mentes hominum ſe inclinant. Promiſerat Lutherus in Marpurgenſi Colloquio ſilentium, moderationem; mox tamen poſt triſtia Zwinglij fata in Conventu Neoburgico anno Chriſti 1532 acriter Philippo Magnanimo dimicandum fuit, ne, qui Zuinglij doctrinam vellent proſcriptam, prævalerent; & Lutherus ad *Albertum Brandenburgium*, ſcriptam Epiſtolam vulgavit, eo potiſſimùm motus, quòd in ejus ditione plurimos Zwinglij doctrinam approbare, ægrè ferret. Neque verò quid præterea intenderet, diſſimulare poterat. *Scriptum hoc*, inquiebat, *publicè evulgare volui, ut hæreticis & fanaticis oſtenderem, me* amplius *de hoc negotio cum illis agere nolle*. Et ut magno cum dolore Tigurini hoc ſcriptum legebant; ita ſubodorari facilè poterant, id contra Marpurgenſia pacta velle Lutherum, ut fidei noſtræ

con-

conſecranei exilio mulctarentur: Miſerati itaque illorum ærumnas, literas ad eundem Principem dederant, quibus, ne quid durius in illos ſtatueretur, precabantur. Lutherum interim non modò ne verbo quidem laceſſiverunt; ſed & famæ & exiſtimationi ejus, quibus poterant modis caverunt. Extant Epiſtolæ verba, P. II. *Hiſt. Sacram.* pag. 227. *b.* Aliud inde ex alio ſecutum contra Zwinglianos ſcriptum eriſticum, ad annum uſque 35. quo de pace iterum Eccleſiaſtica ſereniori paulò mente cogitari cœptum fuit; de cujus ſucceſſu ſuo loco.

c. Hanc cantilenam Lutherus ſtatim poſtquam Marpurgo domum rediit, canere adeò firmis lateribus cur voluerit, non video, niſi ut cauſæ nutanti ſuccollaret. Cùm nihil occurreret, quo inuſitatiori & inſolentiori dogmati patrocinium initio quæreretur, quàm identidem verborum controverſorum. *Hoc eſt corpus meum*, repetitio, auſus tamen ille eſt paupertinam noſtris objicere ſupellectilem. Et mirandum profectò, quid magno cæteroquin animi fuerit Luthero, cùm ad Jacobum, Præpoſitum Bremenſem de hoc Colloquio, hunc in modum

ſcripſerit: *Cùm convicti eſſent* (Zwinglius & ſocii, de quibus loquitur; ſed non ſine magna imprudentia: Cur enim, qui idem nobiſcum ſentiunt, ex ejusdem Spiritus ſancti dictamine, veluti convicti, & ægrè in caſtra noſtra pertracti, triumphentur? Major Veterum, qui pari paſſu ad concordiæ feſtinârunt Templum, fuit ingenuitas:) *etiam in Cœna Dominica, noluerunt revocare hunc articulum, etiamſi viderent ſe non ſubſiſtere. Metuebant enim plebem ſuam, ad quam non licuiſſet reverti, ſi revocâſſent. Et qui non vincerentur? Cùm Zuinglij unicum & totum argumentum fuerit, Corpus non poſſe eſſe ſine loco & dimenſione &c.* Eadem opinione, donec meliora poſtea didiciſſet, fuit imbutus *Philippus Melanchton*, ut eſt apud *Hoſpin.* P. II. Hiſt. Eccleſ. pag. 119. Verum, aliud Haſſiaci Herois, Philippi, loquitur Epiſtola. Quàm inſtat, urget, conferto agmine Zwinglij cauſam agit? Certè ſola illa Epiſtola locuples eſt teſtis, Theologis noſtris non defuiſſe, vel multa, vel firma & ſolida, vel perſpicua etiam argumenta, quæ adeò fortiſſimum affecerunt Principem, ut, referente *Zuinglio* ad Vadianum, & *ipſe ijs ceſſerit, & aulici fermè omnes à Luthero deſciverint.* Aliud Zwinglij de re Eucha-

riſtica

iſtica teſtantur ſcripta, in quibus magnæ contra præſentiam corporalem argumentorum inſtruuntur acies. Quòd verò, præſenti tum Luthero, hoc inter cætera objecerit, ex natura petitum, argumentum, quid miremur? Chriſti corpus, præſens eſſe *corporaliter*, aſſerere, & tamen non viſibiliter, aliunde utique commodius, quàm ex ipſis corporis proprietatibus, refutari non poterat. Lutheri argumenta vix alia admittebant reſponſa. Exprimunt adverbia rerum modos, ea præſertim, quæ qualitatis ſunt. Quod igitur *corporaliter* alicui adeſt, non poteſt, vi vocis, aliter adeſſe, quàm ut per naturam ſuam corpora præſentia ſunt, *extenſivè*, viſibiliter, &c. Cardinem enim in eo rei verſum tum fuiſſe, ut probarent noſtri, corpus Chriſti ita *corporaliter* in pane non eſſe; per aliquam videlicet incluſionem, quam Luthero placuiſſe, ex ejus ſcriptis alibi noſtri plenius demonſtrârunt; *Hoſpin.* Hiſt. Sacrament. P. II. pag. 78. *b*. Hunc verò præſentiæ modum vix alio efficacius jugulari telo, quàm ex ipſius naturæ armamentario petito, ne nunc quidem inficiandum exiſtimamus; cæteris interim pro Tropica verborum explicatione, Spirituali manducatione &c. argumentis, ſedem

ſuam

ſuam adhuc relinqui & locum, poſtea videbimus. Jam anno 1529. libellus prodijt, argumenta circiter 300. complectens, quibus oſtenditur, corpus Chriſti; per verbum DEI, in Cœna & cordibus fidelium exiſtere. Occaſio hujus ſcripti in præfatione hæc indicatur: Quosdam non ita pridem brevi complexos ſummâ, eſſe omnia, quæ Lutherus ſuperioribus annis de Sacramento ſcriptis libris ediderit, non ſine multis & atrocibus convitijs: Titulum eſſe, *De vero & genuino ſenſu verborum Cœnæ*: Hoc eſt corpus meum: Se igitur Zwinglij quoque argumenta, absque maledictis collegiſſe, ut intelligatur, doctrinam ejus, non tantum paucis his verbis, de quibus ſit controverſia, quæque Lutherus ſubinde objiciat, adeòque principium petat; ſed plurimis alijs argumentis firmiſſimis niti, & Lutheranis opponi poſſe.

d. Nondum quidem eò perventum jam eſt, ut, quæ ratio fuerit doctrinæ Sacramentariæ, circa Reformationem, prolixiùs nos ipſi aperiamus: Ea enim alius erunt loci. Aliud jam agimus: Palàm nempe faciendum, unde factum, ut, inter tot obſtacula, impedimenta, ſpinas, cœle-

cœleſtis creverit roſa : per tam denſas nubes & nebulas convitiorum, ludibriorum, ſannarum, perſequutionum, pij & optimi quique triumphum viderint veritatis. Cur non authoritate Majorum, exemplo parium, commodis hujus Seculi frui multi maluerint, quàm tot ſibi negotia creare, tot moleſtias faceſſere, pro aſſertione illius ſententiæ, de cujus proſcriptione in omnibus ferè laboratum fuit Comitijs Imperialibus. Illi ergo loquantur, qui & ætatem habent, & rerum uſum. Qui ſuo clariſſimè demonſtrant exemplo, preſſam veritatem non abſimilem uvæ, torculari ſubjectæ, & lapide eò, ut largiorem reddat ſuccum, contuſæ. Probant, quid conſcientia poſſit, quàm felix ſit veritatis indagatrix, ubi officij ſui memor, religionem non ex pompa & ſplendore hujus Seculi externo; ſed interna ejus æſtimat virtute & efficacia. Sed videamus, unóque experiamur exemplo, an, ubi numero pugnandum fuit, adeò ubique pauperes noſtri fuerint, ut rectè illis, vel ſubſidiorum defectus, vel argumentorum numerus objici potuerit? Non nobiſcum jam negotium eſt; ſed cum illis, qui, ut ne cum ratione inſanire viderentur, numeroſiori, quàm opus erat, argumen-

mentorum acie inſtructi, evicerunt, neque Reformatorum doctrinam Sacramentariam obſcuram eſſe, neque impiam, neque imperfectam; non ex fætidis Philoſophorum lacunis hauſtam, à Scripturæ aut Veterum calculo deſertam. Unus, cæterorum nomine, doceat, quæ conſcientiæ vis, quæ agnitæ veritatis lux, tantum effecerit, ut vitam potiùs & fortunas ſuas periclitari plurimi maluerint, quàm ſancta Zwinglij, cæſi etiam, caſtra deſerere. *Quo ſæpius* (ſunt hæc authoris, qui, quòd ignotus mihi ſit, albus an ater fuerit, ignoro, verba, *rationibus evidentibus & perſpicuis, quibus præcipua doctrinæ de Cœna Domini capita demonſtrantur,* præfixa:) *præceptum de vitandis contentionibus, & cuſtodienda pace in Eccleſia, à Chriſto & Apoſtolis repetitum eſt, eo magis afflictiſſimæ Eccleſiæ calamitas deploranda, quæ hoc tempore in tanta luce Evangelij horribilibus certaminibus laceratur. Vt enim alia omittam, quis neſcit quanta animorum acerbitate, odiorum virulentia, & tragica piorum perſecutione certamen Euchariſticum per annos aliquot agitatum & continuatum ſit, quo Eccleſia horrendum in modum concuſſa, curſus Evangelij impeditus, fides in alijs languefactata, in alijs extincta prorſus. Spiritus ſanctus in multis*

pijs contriſtatur, malitia & rabies hoſtium Evangelij aucta, atque communi hoſti filij DEI, & Eccleſiæ Diabolo ſuaviſſimum ſpectaculum objectum. Sed pij, contemplantes animo vaticinia Chriſti & Apoſtolorum, de miſerijs & ærumnis, quæ in finem ſeneſcentis Mundi, in quo nos verſamur, incidunt, fatum hujus Seculi agnoſcunt, atque ardentiſſimis gemitibus exoptant glorioſum & lætiſſimum adventum Filij Dei, qui contentioſis Diabolis & hominibus perpetuam litigandi materiam & bellum nunquam periturum ſuppeditabit: Eccleſiæ verò triumphanti æternam pacem donabit. Interim pij Doctores, quaſi tabulas ex fracta navi colligentes Eccleſiam inſtaurare, & ſaucia hujus membra, ſalutari doctrina ſanare ſtudent: Idem mihi propoſitum in explicatione doctrinæ de Cœna Domini. Ut autem ſtatus Controverſiæ, quem multi aſtutè diſſimulant, plurimi ignorant, rectiùs introſpiciatur, proponam ſeptem præcipua capita, de quibus potiſſimum Controverſia eſt.

I. Primùm enim quæritur de natura & uſu omnium Sacramentorum.

II. De verò intellectu verborum Cœnæ.

III. De præſentia corporis Chriſti, corporalis an ſpiritualis ſit?

IV. De

IV. De manducatione corporis Chriſti, an ſola fide, vel ore corporis fiat?

V. De copulatione ſigni, & rei ſignatæ, atque an corpus Chriſti alligatum ſit pani?

VI. De modo prædicationis in verbis Cœnæ, Figuratus ne an proprius ſit?

VII. De conditione corporis Chriſti, an per modum victimæ, vel Majeſtatis in Cœna præſens ſit & diſtribuatur?

Hæc doctrinæ Capita, non panegyrica oratione; ſed Dialectico modo & ordine tractabo, atque veritatem immotam veris, ſolidis, & perſpicuis rationibus confirmabo. Contra verò, falſa dogmata & commenta hominum firmis argumentis refutabo. Hinc non tantùm perſpicuum fiet, quibus fundamentis Confeſſio noſtra nitatur, quæ Adverſarij noſtri partim diſſimulant, partim corrumpunt, ſed & Adverſariorum calumniæ confundentur, qui nos in Cœna nihil, niſi vacua & inania ſigna, relinquere nugantur.

I. Præcedunt ergo argumenta, quibus demonſtratur vera & nativa ſententia verborum Cœnæ, A. A

A. *A Naturæ Sacramentorum,* XI.

1. *Earundem prædicationum idem eſt intellectus:* Eadem autem eſt prædicatio in his propoſitionibus: Evangelium eſt potentia DEI ad ſalutem omni credenti: Baptiſmus eſt lavacrum regenerationis: Panis eſt corpus Chriſti. Ergo idem eſt harum propoſitionum intellectus.

Sed hic eſt intellectus harum propoſitionum: Evangelium eſt inſtrumentum ſeu medium, per quod DEUS declarat ſuam potentiam in ſalvandis pijs: Baptiſmus eſt Inſtrumentum, ſeu medium, ſeu res illa externa viſibilis, per quam Spiritus ſanctus nos regenerat.

Idem igitur intellectus erit etiam hujus propoſitionis: Panis Cœnæ eſt inſtrumentum, organum, medium, ſeu res illa externa viſibilis, per quam Chriſtus nobis ſuum corpus communicat.

2. Interpretatio verborum Cœnæ conſentiens cum natura Sacramentorum recipienda eſt. *Orthodoxorum interpretatio, ſtatuens ſpiritualem modum communicationis corporis Chriſti conſentit cum natura Sacramentorum,* quorum actiones externæ ſunt viſibiles, obſignantes promiſſionem gratiæ. E. recipienda eſt.

3. *Lutheranorum* contrà, *pugnat cum Sacramentorum natura.* Transformat enim ſignum in rem ſignatam, & panem Eſſentiale corpus Chriſti eſſe affirmat: Cùm Sacramenta, ſeu ſymbola non ſint res ipſæ, ſed teſtimonia, ſeu pignora communionis cum Chriſto; ſeu media, per quæ Chriſtus eſt efficax. Deinde dicunt, corporalem manducationem corporis Chriſti eſſe Sacramentum, quæ tamen ſit inſenſibilis & inviſibilis, cùm actiones Sacramentorum ſint viſibiles & ſenſibiles. E. repudianda.

4. Talis eſt prædicatio, qualis eſt res. *Sed res, de qua hoc loco agitur, eſt Sacramentum, quod eſt in prædicamento relationis.* E. & prædicationes, quæ hujus rei ſeu Sacramenti naturam explicant, relativæ ſunt, & ad Prædicamentum Relationis pertinent. Sicut autem Sacramentum non eſt quiddam abſolutum, ſeu eſſentiale: Sed relativum, ſeu ordinatio, ſeu reſpectus ad aliud, id eſt, ad promiſſionem: Ita etiam panis & corpus Chriſti non ſunt unita Eſſentialiter, ſed relativè, id eſt, cum reſpectu ad promiſſionem, quæ offert alimoniam animæ, & requirit noſtram pœnitentiam & fidem.

Aliter: In eodem prædicamento eſt ſigillum, in

in quo eſt juſtitia fidei, quam ſigillum obſignat. Sed juſtitia fidei eſt in prædicamento relationis. E. in eodem prædicamento eſt etiam Cœna Domini, tanquam ſigillum juſtitiæ fidei.

5. Explicatio Lutheri pugnat cum vulgari regula: *Accedat verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* Nam non verbum ad elementum accedens, ſed copulationem rei ipſius cum elemento, Sacramentum facere contendunt. Dicunt enim: Accedat inviſibile corpus Chriſti ad panem & fit Sacramentum.

6. *Externa circumciſio, manducatio agni Paſchalis, aqua Baptiſmi fiunt Sacramenta non per incluſionem rerum cœleſtium ſeu ſpiritualium in ſignis:* Sed cùm ad hæc externa ſigna, actiones ſeu elementa accedit verbum Dei, quod ex his communibus rebus & actionibus facit Sacramentum, ſeu ſacrum ſignum, certificans omnes, qui in vera converſione & fide his ſacris ſignis utuntur, recipi in fœdus Dei, fieri participes omnium beneficiorum, victimæ Chriſti, ablui ſanguine Chriſti: Sic panis & vinum Cœnæ fiunt Sacramentum, non per incluſionem corporis & ſanguinis Chriſti, in pane & vino; Sed, cum

 ad hæc

ad hæc elementa accedit verbum DEI, quod ex hoc communi pane & vino facit Sacramentum ſeu ſacrum ſignum, teſtificans, omnes, qui in vera converſione & fide hoc ſacro pane & vino utuntur, recipi in κοινωνίαν Chriſti, & fieri membra Chriſti, ſeu unum corpus cum Chriſto.

7. Illa Interpretatio verborum Cœnæ recipienda, quæ confirmat regulam illam: *Nihil habet rationem Sacramenti extra uſum divinitus inſtitutum.* Sed verus uſus Cœnæ complectitur tria: 1. *Ritum externum*. in quo non tantum fit ſumptio panis & vini; ſed etiam celebratio mortis Chriſti. 2. *Conſiderationem finis* legitimi, qui eſt κοινωνία corporis Chriſti, ſeu unio Chriſti & ſumentis. 3. *Fidem*, quæ res promiſſas in Cœna accipit, ſine qua ritus externus, reſpectu perſonæ utentis, otioſa ceremonia eſt. Illis igitur Cœna Domini verum Sacramentum eſt, qui hunc verum Cœnæ uſum ſervant.

Soli autem pij hunc verum uſum Cœnæ ſervant. Sumunt enim panem & vinum, & celebrant paſſionem & mortem Chriſti: Statuunt hunc ritum eſſe teſtimonium unionis cum Chriſto: Adferunt fidem

fidem, quæ res promiſſas in Cœna accipiunt.

Solis igitur pijs Cœna Domini verum Sacramentum eſt. *Contrà*. Explicatio *ubiquiſtica regulam illam non obſervat*, ſed *uſus* vocabulo externam tantum actionem intelligit.

8. *Quod S. S. de alijs Sacramentis affirmat, illud etiam de Cœna Domini rectè dici poteſt.* Sed Scriptura ſacra in uſu aliorum Sacramentorum requirit pœnitentiam & fidem. Ergo in uſu Cœnæ eadem requiruntur.

Deuter. 30. v. 2. 6. Cùm ductus fueris pœnitudine cordis tui, circumcidet Dominus cor tuum. *Marc.* 1. v. 4. Johannes baptizabat & prædicabat Baptiſmum pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum. *Marc.* 16. Is, qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit. *Act.* 2. v. 38. Agite pœnitentiam, & baptizetur unusquisque in nomine Jeſu Chriſti, & accipietis donum Spiritus ſancti. *Act.* 2, 41. Baptizabantur quotquot verbum Dei accipiebant. *Act.* 8. v. 37. Si credis toto corde, licet baptizari. *Act.* 10. v. 4. Johannes prædicans Baptiſmum pœnitentiæ,

tiæ, dicebat populo, ut crederet in Jeſum Chriſtum. His cùm attenderent, baptizabantur. *Rom.* 2. v. 25. Circumciſio prodeſt, ſi legem obſerves. Sin prævaricator Legis fueris, circumciſio tua eſt præputium. *Rom.* 2. 28. Non quæ foris in carne fit, circumciſio eſt, ſed circumciſio cordis, eſt circumciſio Spiritûs. *Rom.* 4. v. 11. Circumciſio fuit ſigillum juſtitiæ fidei. *Heb.* 11. v. 4. Per fidem uberiorem hoſtiam Abel obtulit DEO, quàm Cain.

Eadem de Cœna verè dici poſſunt. Cùm ductus fueris pœnitudine cordis tui, paſcet te Chriſtus corpore & ſanguine ſuo. Miniſtri diſtribuunt Cœnam, & monent, ad uſum Cœnæ afferendam eſſe pœnitentiam & fidem de remiſſione peccatorum. Qui crediderit, & ſumſerit hunc panem, fiet κοινωνὸς corporis & ſanguinis Chriſti. Agite pœnitentiam, & utatur unusquisque Cœna Domini, & accipietis corpus & ſanguinem Chriſti. Quotquot remiſſionem Evangelij fidei accipiunt, utantur Cœna Domini. Cœna Domini prodeſt, ſi egeris pœnitentiam, & credideris in Chriſtum. Sin perſeveraveris in peccatis contra conſcientiam, Cœna Domini tibi erit otioſa ceremonia. Non quæ foris

ris ab exteriori homine fit manducatio, manducatio corporis Chriſti eſt, ſed manducatio cordis eſt vera & ſpiritualis manducatio. Cœna Domini eſt ſigillum juſtitiæ fidei. Uſus Cœnæ placet Deo per fidem in pijs, non in impijs.

9. *Promiſſio conditionalis rata eſt, ſervata conditione,* Verba Cœnæ, hoc eſt corpus meum, ſunt promiſſio conditionalis. Rata eſt igitur hæc promiſſio ſervantibus conditionem, id eſt, agentibus pœnitentiam, & credentibus Evangelium.

10. Eodem modo corpus Domini prædicatur de pane, quo,

a. Gratia Dei, Spiritus ſanctus, remiſſio peccatorum, ſtipulatio bona conſcientiæ prædicatur de aqua Baptiſmi. Sed gratia, Spiritus S. remiſſio peccatorum, ſtipulatio bona conſcientiæ ita prædicantur de aqua Baptiſmi, quòd aquâ Baptiſmi eſt certum ſymbolum, teſtimonium & pignus, eum, qui juxta mandatum Chriſti, aqua aſpergitur vere κοινωνὸν fieri omnium iſtorum beneficiorum, etiam ſi hæc beneficia non ſint incluſa aquæ Baptiſmi. Sic corpus Chriſti ita prædicatur de pane, quòd panis eſt certum ſymbolum, teſtimonium & pignus, eum, qui ju-

xta mandatum Chriſti hoc pane utitur verè fieri κοινωνὸν corporis Chriſti, etiamſi corpus Chriſti non ſit incluſum pani.

b. Eadem eſt unio Sacrmentalis in omnibus Sacramentis. Eodem igitur modo corpus Chriſti unitum pani, quo ſanguis Chriſti unitus aquæ Baptiſmi. Ita videlicet utrobique, ut in vero uſu res ipſa cum ſigno accipiatur.

c. Corpus Chriſti eodem modo præſens in Cœna, quo ſanguis Chriſti & remiſſio peccatorum præſens eſt in Baptiſmo. Sed ſanguis Chriſti, remiſſio peccatorum, non corporaliter, ſed ſpiritualiter eſt præſens in Baptiſmo. E. & corpus Chriſti non corporaliter; ſed ſpiritualiter præſens eſt in Cœna.

d. Eadem communicatio Chriſti in Cœna, quæ in Baptiſmo; ſed in Baptiſmo ſpiritualis communicatio Chriſti ſancita eſt. E. etiam in Cœna.

e. Eodem modo percipitur corpus & ſanguis Chriſti in Cœna, quo percipitur ſanguis Chriſti in Baptiſmo. Sed ſanguis Chriſti ſpiritualiter, per fidem, percipitur in Baptiſmo. E. etiam in Cœna corpus & ſanguis.

f. Eodem modo paſcimur corpore Chriſti,

qu-

quo in Baptiſmo abluimur à peccatis. Sed Chriſtus in Baptiſmo per verbum & ſignum teſtatur, ſe abluere noſtra corda à peccatis. Ita & in Cœna per verbum & ſignum teſtatur Chriſtus, ſe paſcere corda & animas noſtras ſuo corpore ad vitam æternam.

g. Sicut externa ablutio in Baptiſmo, quæ fit aquâ, eſt teſtimonium interioris ablutionis, quæ fit ſanguine Chriſti: Ita in Cœna Domini externa manducatio panis eſt teſtimonium internæ manducationis Chriſti.

h. Sicut in Baptiſmo non corporaliter abluimur ſanguine Chriſti; ſed ſpiritualiter per fidem: Ita in Cœna non corporaliter; ſed ſpiritualiter manducamus Chriſtum.

i. Sicut ſanguis Chriſti non ingreditur in aquam, aut in noſtrum corpus. Ita in Cœna, corpus Chriſti non ingreditur panem, aut corpus noſtrum.

k. Sicut in Baptiſmo verè abluimur ſanguine Chriſti, etiamſi ſanguis Chriſti non ſit in aqua: Ita in Cœna verè manducamus corpus Chriſti, etiamſi hoc non ſit in pane.

l. Sicut *falſum eſſet, ſi quis diceret, nos*

 in

in Baptiſmo non poſſe ablui, ſanguine Chriſti, niſi ſanguis Chriſti ſit corporaliter in aqua. Ita falſum eſt, ſi quis dicat, nos non poſſe manducare corpus Chriſti in Cœna, niſi ſit in pane

m. Sicut Miniſter in Baptiſmo externam ceremoniam adminiſtrans abluit externum hominem, non abluit baptizandum ſanguine Chriſti; ſed hoc facit ipſe Dominus per Spiritum ſanctum. Ita in Cœna Domini Miniſter porrigit panem & vinum, non paſcit nos corpore Chriſti; ſed hoc facit ipſe Chriſtus.

n. Sicut Baptiſmus non vacuum eſt ſignum, etiamſi ablutio à peccatis non fit corporaliter: Ita Cœna non eſt vacuum ſignum, etiamſi corpus Chriſti non manducatur corporaliter.

o. Sicut mnlti impÿ baptizantur aqua ad judicium, & non abluuntur ſanguine Chriſti. Ita in Cœna foris manducant panem ad judicium, nec paſcuntur intus corpore Chriſti.

11. Eodem modo corpus Chriſti prædicatur de pane, quo nuptiæ ſponſi prædicantur de annulo dato ſponſæ. Sed ſponſi ita prædicantur de annulo, arrhæ loco dato, quòd annulus eſt certum ſymbolum, teſtimonium & pignus: ita corpus Chriſti prædicatur de pane, quòd ſit pignus communicationis corporis Chriſti,

ſti, etiamſi corpus Chriſti non eſt incluſum pani.

Hæc prima ſeries eſt argumentorum, ex ipſa natura Sacramentorum omnium petita: Non eſt noſtrum prolixiori epicriſi curſum, vel jam, vel deinceps ſufflaminare: Diligentiùs certè inſpecta, ea etiam, quæ à ταυτολογίᾳ non longè abeſſe videntur, ſemper aliquid habent in receſſu, vel à circumſtantiarum diverſitate, vel ſubjectorum conditione, vel oppoſitionis evidentia promtum; ut & ſingula juvent, & omnia profint ad illud ſaltem obtinendum, verba Cœnæ, ſenſu Lutherano nec per ſubjectorum capacium conditionem, nec per naturam Sacramentorum κατὰ συμπλοκὴν ſumptam, poſſe intelligi.

B. *Ab ipſa inſtitutione Cœna Domini.* XII.

1. Interpretatio verborum Cœnæ, *quæ ſenſum dicentis exprimit*, retinenda eſt. Orthodoxorum interpretatio in ſingulis verbis Cœnæ, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis traditur, talis eſt. Intelligunt enim hæc verba, de vero & Eſſentiali corpore Chriſti, quod ex Maria natum, & in cruce oblatum eſt. Hæc igitur interpretatio retinenda. Contrà: Luthera-

ni verba illa de corpore inviſibili & omnipræſenti, quod nec natum ex virgine, nec in cruce oblatum eſt, intelligunt.

2. *Interpretatio ab ipſa Chriſti phraſi & voce, receptáque ubique loquendi ratione, recedens* eſt rejicienda. Talis eſt Lutheranorum.

a. Verba enim, Hoc eſt corpus meum; interpretantur in, cum, & ſub pane eſt corpus meum, quod Chriſtus nuſpiam dixit.

b. Dicunt, quòd Chriſtus non tantùm de pane, ſed ſimul de pane, & corpore inviſibili in pane dixerit, quòd ſit corpus ſuum.

c. Manducare propriè ſignificat naturaliter, & viſibiliter aliquid ore percipere, dentibus terere, & in ventriculum trajicere. Hanc propriam ſignificationem verbi manducandi Lutherani de corpore Chriſti prorſus negant, & præternaturalem, ac incomprehenſibilem quandam manducationem fingunt, quæ ori non convenit.

d. Bibere ſignificat liquorem labris & ore excipere, & in ventriculum demittere. Hanc etiam propriam ſignificationem verbi bibendi, Lutherani de ſanguine Chriſti negant, & præternaturalem quendam hauſtum Sanguinis Chriſti fingunt.

e. Ver-

e. Verba Cœnæ loquuntur de corpore Chriſti pro nobis tradito, quod viſibile, palpabile, circumſcriptum fuit. Lutherani verba iſta de corpore Chriſti inviſibili, impalpabili, omnipræſenti interpretantur.

f. Inſtitutio teſtatur, Chriſtum accepiſſe calicem cum vino & de hoc dixiſſe: Hic eſt ſanguis meus.

g. Inſtitutio loquitur de ſanguine Chriſti effuſo in cruce, qui fuit viſibilis. Lutherani, inviſibilem ſanguinem in Cœna diſtribui contendunt.

3. Qui urget τὸ ῥητὸν in verbis Cœnæ, ſine ulla διανοία, neceſſariò ponit Transſubſtantiationem. Lutherani urgent τὸ ῥητὸν &c. Sed inſtitutio Cœnæ Transſubſtantiationem non admittit. Non igitur in verbis inſtitutionis τὸ ῥητὸν contra διάνοιαν urgendum.

4. *Vna & eadem eſt Interpretatio utriusque partis inſtitutionis Cœnæ.* Eodem enim modo panis dicitur corpus Domini, quo calix dicitur Novi Teſtamenti. Sed calix dicitur Novum Teſtamentum, non ut beneficia Novi Teſtamenti ſint in calice vel vino. Sic enim omnes percepto vino bona illa perciperent. Sed contrarium apparet. Multi enim calice ſeu vino utuntur,

:untur, qni tamen non fiunt participes ſacramentorum Novi Teſtamenti, Sed quia hic calix eſt certum pignus, σφραγὶς, teſtimonium omnium beneficiorum Novi Teſtamenti, quæ ſunt parta ſanguine Chriſti, ſeu quia hic calix eſt vera teſtificatio de exhibitione & applicatione omnium beneficiorum Novi Teſtamenti ad ſingulos credentes, ſeu quia hic calix eſt medium divinitus ordinatum, per quod Chriſtus nos reddidit participes beneficiorum Novi Teſtamenti, quæ ſuo ſanguine peperit. E. etiam panis dicitur corpus Chriſti, non quòd corpus Chriſti ſit in pane, ſed quia hic panis eſt certum pignus, σφραγὶς, teſtimonium, ſpiritualis manducationis corporis Chriſti, ſeu inſertionis, in corpus Chriſti, ſeu conſociationis & concooperationis noſtræ cum Chriſto, Vel, quia hic panis eſt vera teſtificatio de exhibitione & applicatione κοινωνίας ſeu communionis Chriſti ad ſingulos credentes. Vel, quia hic panis eſt medium, per quod Chriſtus nos reddit participes ſui corporis, & nos ſibi inſerit.

ſ. Eodem modo ſanguis Chriſti prædicatur de vino, quo Novum Teſtamentum

cum de calice. Aut ſi alia eſt prædicatio in priore propoſitione, quam in poſteriori, concedendum erit, has propoſitiones inter ſe pugnare, & in modo prædicationis realem contradictionem eſſe, quod eſt impoſſibile. Sed Novum Teſtamentum non ita prædicatur de calice, quod N.T, ſeu beneficia Novi Teſtamenti corporaliter ſint in calice, & ab omnibus calice utentibus percipiantur; ſed quia hic calix eſt certum pignus, &c. Ita etiam ſanguis Chriſti non ita prædicatur de vino, quòd ſanguis Chriſti corporaliter ſit in vino, & ab omnibus vino utentibus percipiatur, ſed quia hoc vinum eſt certum pignus, &c.

Aliter: Vinum eodem modo eſt ſanguis Chriſti, quo Nov. Teſtament. ſeu fœdus & reconciliatio cum Deo. Sed vinum non eſt Novum Teſtament. quòd N. T. ſit in vino.

6. *Eadem eſt interpretatio utriusque propoſitionis Cœnæ:* Hoc eſt corpus meum: Et, Hic eſt ſanguis meus. Sed hæc propoſitio. Hic eſt ſanguis meus non poteſt intelligi de ſubſtantiali præſentia eſſentialis illius ſanguinis, qui in cruce fuſus eſt: Ille enim jamdudum evanuit. Ita etiam

tiæ, dicebat populo, ut crederet in Jeſum Chriſtum. His cùm attenderent, baptizabantur. *Rom.* 2. v. 25. Circumciſio prodeſt, ſi legem obſerves. Sin prævaricator Legis fueris, circumciſio tua eſt præputium. *Rom.* 2. 28. Non quæ foris in carne fit, circumciſio eſt, ſed circumciſio cordis, eſt circumciſio Spiritûs. *Rom.* 4. v. 11. Circumciſio fuit ſigillum juſtitiæ fidei. *Heb.* 11. v. 4. Per fidem uberiorem hoſtiam Abel obtulit DEO, quàm Cain.

Eadem de Cœna verè dici poſſunt. Cùm ductus fueris pœnitudine cordis tui, paſcet te Chriſtus corpore & ſanguine ſuo. Miniſtri diſtribuunt Cœnam, & monent, ad uſum Cœnæ afferendam eſſe pœnitentiam & fidem de remiſſione peccatorum. Qui crediderit, & ſumſerit hunc panem, fiet κοινωνὸς corporis & ſanguinis Chriſti. Agite pœnitentiam, & utatur unusquisque Cœna Domini, & accipietis corpus & ſanguinem Chriſti. Quotquot remiſſionem Evangelij fidei accipiunt, utantur Cœna Domini. Cœna Domini prodeſt, ſi egeris pœnitentiam, & credideris in Chriſtum. Sin perſeveraveris in peccatis contra conſcientiam, Cœna Domini tibi erit otioſa ceremonia. Non quæ fo-

ris ab exteriori homine fit manducatio, manducatio corporis Chriſti eſt, ſed manducatio cordis eſt vera & ſpiritualis manducatio. Cœna Domini eſt ſigillum juſtitiæ fidei. Uſus Cœnæ placet Deo per fidem in pijs, non in impijs.

9. *Promiſſio conditionalis rata eſt, ſervata conditione,* Verba Cœnæ, hoc eſt corpus meum, ſunt promiſſio conditionalis. Rata eſt igitur hæc promiſſio ſervantibus conditionem, id eſt, agentibus pœnitentiam, & credentibus Evangelium.

10. Eodem modo corpus Domini prædicatur de pane, quo,

a. Gratia Dei, Spiritus ſanctus, remiſſio peccatorum, ſtipulatio bonæ conſcientiæ prædicatur de aqua Baptiſmi. Sed gratia, Spiritus S. remiſſio peccatorum, ſtipulatio bonæ conſcientiæ ita prædicantur de aqua Baptiſmi, quòd aqua Baptiſmi eſt certum ſymbolum, teſtimonium & pignus, eum, qui juxta mandatum Chriſti, aqua aſpergitur vere κοινωνὸν fieri omnium iſtorum beneficiorum, etiam ſi hæc beneficia non ſint incluſa aquæ Baptiſmi. Sic corpus Chriſti ita prædicatur de pane, quòd panis eſt certum ſymbolum, teſtimonium & pignus, eum, qui ju-

xta mandatum Chriſti hoc pane utitur verè fieri κοινωνὸν corporis Chriſti, etiamſi corpus Chriſti non ſit incluſum pani.

b. Eadem eſt unio Sacrmentalis in omnibus Sacramentis. Eodem igitur modo corpus Chriſti unitum pani, quo ſanguis Chriſti unitus aquæ Baptiſmi. Ita videlicet utrobique, ut in vero uſu res ipſa cum ſigno accipiatur.

c. Corpus Chriſti eodem modo præſens in Cœna, quo ſanguis Chriſti & remiſſio peccatorum præſens eſt in Baptiſmo. Sed ſanguis Chriſti, remiſſio peccatorum, non corporaliter, ſed ſpiritualiter eſt præſens in Baptiſmo. E. & corpus Chriſti non corporaliter; ſed ſpiritualiter præſens eſt in Cœna.

d. Eadem communicatio Chriſti in Cœna, quæ in Baptiſmo; ſed in Baptiſmo ſpiritualis communicatio Chriſti ſancita eſt. E. etiam in Cœna.

e. Eodem modo percipitur corpus & ſanguis Chriſti in Cœna, quo percipitur ſanguis Chriſti in Baptiſmo. Sed ſanguis Chriſti ſpiritualiter, per fidem, percipitur in Baptiſmo. E. etiam in Cœna corpus & ſanguis.

f. Eodem modo paſcimur corpore Chriſti,

qu

quo in Baptiſmo abluimur à peccatis. Sed Chriſtus in Baptiſmo per verbum & ſignum teſtatur, ſe abluere noſtra corda à peccatis. Ita & in Cœna per verbum & ſignum teſtatur Chriſtus, ſe paſcere corda & animas noſtras ſuo corpore ad vitam æternam.

g. Sicut externa ablutio in Baptiſmo, quæ fit aquâ, eſt teſtimonium interioris ablutionis, quæ fit ſanguine Chriſti: Ita in Cœna Domini externa manducatio panis eſt teſtimonium internæ manducationis Chriſti.

h. Sicut in Baptiſmo non corporaliter abluimur ſanguine Chriſti; ſed ſpiritualiter per fidem: Ita in Cœna non corporaliter; ſed ſpiritualiter manducamus Chriſtum.

i. Sicut ſanguis Chriſti non ingreditur in aquam, aut in noſtrum corpus. Ita in Cœna, corpus Chriſti non ingreditur panem, aut corpus noſtrum.

k. Sicut in Baptiſmo verè abluimur ſanguine Chriſti, etiamſi ſanguis Chriſti non ſit in aqua: Ita in Cœna verè manducamus corpus Chriſti, etiamſi hoc non ſit in pane.

l. Sicut falſum eſſet, ſi quis diceret, nos

 in

in Baptiſmo non poſſe ablui, ſanguine Chriſti, niſi ſanguis Chriſti ſit corporaliter in aqua. Ita falſum eſt, ſi quis dicat, nos non poſſe manducare corpus Chriſti in Cœna, niſi ſit in pane

m. Sicut Miniſter in Baptiſmo externam ceremoniam adminiſtrans abluit externum hominem, non abluit baptizandum ſanguine Chriſti; ſed hoc facit ipſe Dominus per Spiritum ſanctum. Ita in Cœna Domini Miniſter porrigit panem & vinum, non paſcit nos corpore Chriſti; ſed hoc facit ipſe Chriſtus.

n. Sicut Baptiſmus non vacuum eſt ſignum, etiamſi ablutio à peccatis non fit corporaliter: Ita Cœna non eſt vacuum ſignum, etiamſi corpus Chriſti non manducatur corporaliter.

o. Sicut multi impij baptizantur aqua ad judicium, & non abluuntur ſanguine Chriſti. Ita in Cœna foris manducant panem ad judicium, nec paſcuntur intus corpore Chriſti.

11. Eodem modo corpus Chriſti prædicatur de pane, quo nuptiæ ſponſi prædicantur de annulo dato ſponſæ. Sed ſponſi ita prædicantur de annulo, arrhæ loco dato, quòd annulus eſt certum ſymbolum, teſtimonium & pignus: ita corpus Chriſti prædicatur de pane, quòd ſit pignus communicationis corporis Chriſti,

ſti, etiamſi corpus Chriſti non eſt incluſum pani.

Hæc prima ſeries eſt argumentorum, ex ipſa natura Sacramentorum omnium petita: Non eſt noſtrum prolixiori epicriſi curſum, vel jam, vel deinceps ſufflaminare: Diligentius certè inſpecta, ea etiam, quæ à ταυτολογίᾳ non longè abeſſe videntur, ſemper aliquid habent in receſſu, vel à circumſtantiarum diverſitate, vel ſubjectorum conditione, vel oppoſitionis evidentia promtum; ut & ſingula juvent, & omnia proſint ad illud ſaltem obtinendum, verba Cœnæ, ſenſu Lutherano nec per ſubjectorum capacium conditionem, nec per naturam Sacramentorum κατὰ συμπλοκὴν ſumptam, poſſe intelligi.

B. *Ab ipſa inſtitutione Cœnæ Domini.* XII.

1. Interpretatio verborum Cœnæ, *quæ ſenſum dicentis exprimit*, retinenda eſt. Orthodoxorum interpretatio in ſingulis verbis Cœnæ, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis traditur, talis eſt. Intelligunt enim hæc verba, de vero & Eſſentiali corpore Chriſti, quod ex Maria natum, & in cruce oblatum eſt. Hæc igitur interpretatio retinenda. Contrà: Lutherani

ni verba illa de corpore inviſibili & omnipræſenti, quod nec natum ex virgine, nec in cruce oblatum eſt, intelligunt.

2. *Interpretatio ab ipſa Chriſti phraſi & voce, receptáque ubique loquendi ratione, recedens* eſt rejicienda. Talis eſt Lutheranorum.

a. Verba enim, Hoc eſt corpus meum; interpretantur in, cum, & ſub pane eſt corpus meum, quod Chriſtus nuſpiam dixit.

b. Dicunt, quòd Chriſtus non tantùm de pane, ſed ſimul de pane, & corpore inviſibili in pane dixerit, quòd ſit corpus ſuum.

c. Manducare propriè ſignificat naturaliter, & viſibiliter aliquid ore percipere, dentibus terere, & in ventriculum trajicere. Hanc propriam ſignificationem verbi manducandi Lutherani de corpore Chriſti prorſus negant, & præternaturalem, ac incomprehenſibilem quandam manducationem fingunt, quæ ori non convenit.

d. Bibere ſignificat liquorem labris & ore excipere, & in ventriculum demittere. Hanc etiam propriam ſignificationem verbi bibendi, Lutherani de ſanguine Chriſti negant, & præternaturalem quendam hauſtum Sanguinis Chriſti fingunt.

e. Ver-

e. Verba Cœnæ loquuntur de corpore Chriſti pro nobis tradito, quod viſibile, palpabile, circumſcriptum fuit. Lutherani verba iſta de corpore Chriſti inviſibili, impalpabili, omnipræſenti interpretantur.

f. Inſtitutio teſtatur, Chriſtum accepiſſe calicem cum vino & de hoc dixiſſe: Hic eſt ſanguis meus.

g. Inſtitutio loquitur de ſanguine Chriſti effuſo in cruce, qui fuit viſibilis. Lutherani, inviſibilem ſanguinem in Cœna diſtribui contendunt.

3. Qui urget τὸ ῥητὸν in verbis Cœnæ, ſine ulla διανοίᾳ, neceſſariò ponit Transſubſtantiationem. Lutherani urgent τὸ ῥητὸν &c. Sed inſtitutio Cœnæ Transſubſtantiationem non admittit. Non igitur in verbis inſtitutionis τὸ ῥητὸν contra διάνοιαν urgendum.

4. *Vna & eadem eſt Interpretatio utriusque partis inſtitutionis Cœnæ.* Eodem enim modo panis dicitur corpus Domini, quo calix dicitur Novi Teſtamenti. Sed calix dicitur Novum Teſtamentum, non ut beneficia Novi Teſtamenti ſint in calice vel vino. Sic enim omnes percepto vino bona illa perciperent. Sed contrarium apparet. Multi enim calice ſeu vino utuntur,

:untur, qni tamen non fiunt participes Sacramentorum Novi Teſtamenti, Sed quia hic calix eſt certum pignus, σφραγὶς, teſtimonium omnium beneficiorum Novi Teſtamenti, quæ ſunt parta ſanguine Chriſti, ſeu quia hic calix eſt vera teſtificatio de exhibitione & applicatione omnium beneficiorum Novi Teſtamenti ad ſingulos credentes, ſeu quia hic calix eſt medium divinitus ordinatum, per quod Chriſtus nos reddidit participes beneficiorum Novi Teſtamenti, quæ ſuo ſanguine peperit. E. etiam panis dicitur corpus Chriſti, non quòd corpus Chriſti ſit in pane, ſed quia hic panis eſt certum pignus, σφραγὶς, teſtimonium, ſpiritualis manducationis corporis Chriſti, ſeu inſertionis, in corpus Chriſti, ſeu conſociationis & concooperationis noſtræ cum Chriſto, Vel, quia hic panis eſt vera teſtificatio de exhibitione & applicatione κοινωνίας ſeu communionis Chriſti ad ſingulos credentes. Vel, quia hic panis eſt medium, per quod Chriſtus nos reddit participes ſui corporis, & nos ſibi inſerit.

5. Eodem modo ſanguis Chriſti prædicatur de vino, quo Novum Teſtamentum

cum de calice. Aut ſi alia eſt prædicatio in priore propoſitione, quam in poſteriori, concedendum erit, has propoſitiones inter ſe pugnare, & in modo prædicationis realem contradictionem eſſe, quod eſt impoſſibile. Sed Novum Teſtamentum non ita prædicatur de calice, quod N. T, ſeu beneficia Novi Teſtamenti corporaliter ſint in calice, & ab omnibus calice utentibus percipiantur; ſed quia hic calix eſt certum pignus, &c. Ita etiam ſanguis Chriſti non ita prædicatur de vino, quòd ſanguis Chriſti corporaliter ſit in vino, & ab omnibus vino utentibus percipiatur, ſed quia hoc vinum eſt certum pignus, &c.

Aliter: Vinum eodem modo eſt ſanguis Chriſti, quo Nov. Teſtament. ſeu fœdus & reconciliatio cum Deo. Sed vinum non eſt Novum Teſtament. quòd N. T. ſit in vino.

6. *Eadem eſt interpretatio utriusque propoſitionis Cœnæ:* Hoc eſt corpus meum: Et, Hic eſt ſanguis meus. Sed hæc propoſitio. Hic eſt ſanguis meus non poteſt intelligi de ſubſtantiali præſentia eſſentialis illius ſanguinis, qui in cruce fuſus eſt: Ille enim jamdudum evanuit. Ita etiam

etiam hæc propoſitio : Hoc eſt corpus meum,non poteſt intelligi de ſubſtantiali præſentia eſſentialis corporis Chriſti pro nobis traditi. Alia igitur interpretatio quærenda , quæ utrique Propoſitioni conveniat ; & verum utriusque intellectum monſtret,eáque non in acie humanæ mentis excogitata ; ſed Naturæ Sacramentorum conveniens,hunc in modum : Eodem modo corpus Chriſti prædicatur de pane, quo ſanguis Chriſti effuſus de vino. Sed ſanguis Chriſti effuſus in cruce prædicatur de vino , non propter ſubſtantialem aut corporalem præſentiam ; ſed Sacramentaliter ; ſeu propter unionem ſacramentalem, id eſt ; hoc vinum eſt verbum viſibile , ſeu certum pignus , teſtimonium, σφραγὶς ; teſtificatio, ſanguinem Chriſti in cruce propter nos effuſum eſſe. Ita corpus Chriſti pro nobis traditum , prædicatur de pane non propter ſubſtantialem aut corporalem præſentiam ; ſed Sacramentaliter ; ſeu propter unionem Sacramentalem ; id eſt , hic panis eſt verbum viſibile , ſeu certum pignus ; teſtimonium, σφραγὶς ; teſtificatio, corpus Chriſti propter nos traditum eſſe.

7. *Illa interpretatio verborum cœnæ amplectenda , quæ congruit cum ipſa inſtitutione*

Cœnæ. Sed inſtitutio Cœnæ loquitur de tali manducatione corporis Chriſti, quâ fiat celebratio mortis Chriſti, applicatio remiſſionis peccatorum, & acceptio omnium beneficiorum Novi Teſtamenti. Talem autem manducationem ſola fide fieri, omnes ſani intelligunt. Hæc igitur verborum Cœnæ interpretatio retinenda, & contraria de alligatione corporis Chriſti ad panem, & corporali ejusdem manducatione, quæ etiam ſine recordatione mortis Chriſti & beneficiorum Novi Teſtamenti fiat, rejicienda.

8. *Illa interpretatio verborum Cœnæ vera eſt, quæ conjungit omnes partes inſtitutionis.* Illis enim Cœna Domini verum Sacramentum eſt, qui ſervant totam inſtitutionem, quæ complectitur has propoſitiones copulativas: Et accipite, & comedite, & facite hoc ad mei recordationem. Recordatio autem, quam requirit Chriſtus, complectitur agnitionem peccati, fiduciam Chriſti Mediatoris, & ſtudium obediendi DEO. Sed ſoli pij ſervant totam inſtitutionem Cœnæ, i. e. non tantùm accipiunt & manducant panem; ſed etiam recordantur Chriſti. Solis igitur pijs Cœna Domini verum Sacramentum

eſt. *Contrà:* Illa interpretatio verborum Cœnæ, quæ unam tantùm urget partem, neglectis alijs partibus, inſtitutionem cœnæ mutilat. Lutherana interpretatio hæc tantùm verba, Hoc eſt corpus meum; urget, & alia omittit, quæ non minus à Chriſto prolata ſunt, nec minus ponderis habent, nec minus vera ſunt, quàm priora, hæc videlicet: Hoc facite in mei recordationem.

9. *Illis Cœna Domini eſt Sacramentum & κοινωνία corporis Chriſti, qui perpendunt omnia, de quibus concionatur inſtitutio* Cœnæ. Sed inſtititutio Cœnæ,

a. Monet de pœnitentia, dum corpus Chriſti pro nobis eſſe traditum affirmat. Cogitemus igitur de noſtris peccatis, propter quæ Chriſtus traditus eſt, & toto pectore doleamus.

b. Concionatur de ira Dei, quæ nullorum hominum aut Angelorum virtutibus & meritis placari potuit, ſed hanc ipſius Filij DEI morte expiari oportuit. Hinc de atrocitate peccatorum judicare poſſumus.

c. Fit mentio paſſionis & mortis Chriſti. Dicitur enim, Chriſtum corpus ſuum pro nobis tradidiſſe. Cogitandæ igitur in uſu Cœnæ omnes cauſæ paſſionis Chriſti, atque in primis doctrina,

ctrina, de ſpirituali meditatione paſſionis Chriſti.

d. Dicitur de κοινωνίᾳ *ſeu conſociatione cum Chriſto, quam ſola fide ſieri certum eſt.*

e. Fit mentio remiſſionis peccatorum, quam ſola fide apprehendi manifeſtum eſt.

f. Dicitur de Novo Teſtamento, quo admonemur de tota doctrina Evangelij, & de omnibus beneficiis Domini, quæ in Novo Teſtamento diſtribuit.

g. Dicitur de applicatione meriti Chriſti. Iubemur enim recordari Chriſti, in qua recordatione fit applicatio Chriſti, & omnium ipſius beneficiorum, ita ut unus quisque certò ſtatuat, Corpus Chriſti etiam pro ſe traditum, & ſanguinem Chriſti, in remiſſionem peccatorum ſuorum effuſum eſſe.

h. Jubemur annunciare mortem Chriſti, & gratitudinem noſtram declarare erga DEUM, pro his ſummis beneficiis præſtitis per Filium. Soli autem pij hæc univerſa, de quibus inſtitutio Cœnæ concionatur, perpendunt. Solis igitur pijs Cœna Domini eſt Sacramentum, & κοινωνίᾳ *corporis & ſanguinis Chriſti. Cùm verò hæc omnia, quæ commemorata ſunt ſola fide fiant, quis negabit, ipſam etiam manduca-*

cationem corporis Chriſti, de qua in Cœna præcipitur, ſpiritualiter per fidem fieri.

10. Interpretatio verborum Cœnæ, cum ipſa inſtitutione Cœnæ conveniens, probanda eſt. Orthodoxorum interpretatio de præſentia & diſtributione corporis Chriſti viſibilis, palpabilis & circumſcripti congruit cum ipſa inſtitutione Cœnæ, quæ loquitur de corpore Chriſti pro nobis tradito, quod fuit viſibile, palpabile, & circumſcriptum. Probanda igitur hæc interpretatio. Contrà Lutheranorum interpretatio,

a. Contradictoriè pugnat cum inſtitutione Cœnæ. Dimicant enim illi de præſentia & diſtributione inviſibilis, impalpabilis, omnipræſentis corporis. Inſtitutio autem Cœnæ de præſentia & diſtributione Chriſti pro nobis traditi loquitur, quod fuit viſibile, palpabile, circumſcriptum.

b. Verba Cœnæ in alienum ſenſum torquent. Contendunt enim, particulam demonſtrativam. Hoc, non tantùm demonſtrare panem; ſed etiam corpus Chriſti inviſibile in pane. Quod ſi verum eſt, ſequetur, Chriſtum non tantùm panem; ſed etiam corpus ſuum accepiſſe, & de his conjunctim dixiſſe: Hoc eſt corpus meum, id eſt, hic panis & corpus, eſt corpus

corpus meum. Sed Chriſtus inſtituens Cœnam, non accepit panem & corpus ſuum; ſed, ut Hiſtoria inſtitutionis oſtendit, accepit panem, & de pane dixit: Hoc eſt corpus meum. Deinde Chriſtus de hoc pane inquiens: Hoc eſt corpus meum, non alligavit corpus ſuum ad panem, nec Eſſentiam corporis ſui pani incluſit; ſed pani addidit Verbum, & ex pane fecit Sacramentum.

11. *Illa interpretatio verborum Cœnæ retinenda eſt, quæ dextrè enarrat Fundamentum & terminum Cœnæ, juxta naturam omnium Sacramentorum.* At Orthodoxi dextrè enarrant. Fundamentum enim Cœnæ eſt externa ſymbolorum ſumtio facta cum communicatione mortis Chriſti, & commemoratione beneficiorum ejus. Terminus eſt κοινωνία corporis & ſanguinis Chriſti, i. e. applicatio ipſius Chriſti & omnium beneficiorum ejus.

12. *Interpretatio verborum Cœnæ, pugnans cum fine Cœnæ, reiicienda eſt.* Finis autem Cœnæ eſt, ut fiat κοινωνία Chriſti cum homine, non cum pane. Falſa igitur & reiicienda eſt hæc interpretatio verborum Cœnæ. Hoc eſt corpus meum, id eſt, panis eſt res, cui unitum & communicatum eſt corpus Chriſti.

C *Ab interpretatione ipſius Chriſti* VII.

1. *Optimus Interpres verborum quisque ſuorum. Chriſti hæc verba ſunt.* E. ejus Interpretatio alijs in locis Scriptura exhibita optima eſt. Rectè proinde facimus, ſumentes declarationem horum verborum ex alijs teſtimonijs Scripturæ perſpicuis. Sed Chriſtus ipſe, verus cum Patre & Spiritu ſancto Deus, adeóque & Scripturæ author, quatuor in locis hæc verba Cœnæ interpretatur, videlicet in doctrina circumciſionis, agni Paſchalis, Baptiſmi, & Johannis VI. Ad has igitur declarationes antea à ſe traditas ablegare nos voluit Chriſtus, inſtituens Cœnam, & propter hanc cauſam inſtitutioni Cœnæ nullam declarationem addidit. Quòd ſi verò novo quodam modo, & alio, quàm in Veteri Teſtamento & in concione Johannis VI. antea à ſe habita, verba cœnæ intelligi voluiſſet Chriſtus, abſque omni dubio interpretationem addidiſſet, ut petulantibus ingenijs præciderentur occaſiones corrumpendi veram & nativam ſententiam verborum Cœnæ. Sed cùm nullam interpretationem addiderit, reverenter amplectimur declarationem ab ipſo Filio DEI traditam, Joh. VI. & in Veteri Teſtamento, quoties Juramenta inſtituit

Lon-

Longè igitur tutius eſt ſequi interpretationem Filij Dei, quàm commenta hominum ſine verbo Dei. Filius autem DEI inſtituens Sacramenta Veteris Teſtamenti talibus loquendi formis uſus eſt, quibus nomen rei ſignatæ tribuitur externo ſigno, ut, Circumciſio eſt Fœdus: Agnus eſt tranſitus. Eadem forma loquendi uſus eſt, etiam inſtituens Sacramenta N. T. Baptiſmum enim vocat lavacrum regenerationis, & ſtipulationem bonæ conſcientiæ: Panem Cœnæ nominat corpus ſuum. Earundem igitur phraſium Sacramentalium, idem quoque eſt intellectus.

2. *Verba ſunt intelligenda de ſubjecta materia.* Inſtituit autem Chriſtus hoc loco Sacramentum. E. Sacramentaliter eſt locutus: Et per conſequens verba inſtitutionis Sacramentaliter intelligenda ſunt, videlicet de medio & inſtrumento, per quod DEUS vult eſſe efficax in cordibus credentium.

3. *Qui aliter interpretantur locutiones Sacramentales in Sacramentis Novi Teſtamenti, quàm illas in Veteri Teſtamento, reprehendunt Chriſtum, quaſi neſciverit, quomodo & qua*

forma verborum Sacramenta in Novo Teſtamento inſtituere debuerit.

4. *Interpretatio verborum Cœnæ ab ipſo Chriſto tradita, ſine omni dubio veriſſima eſt.* Chriſtus, Joh. VI. verba Cœnæ de tali manducatione interpretatur, quæ corpus Chriſti pro NOBIS traditum, & ſanguinem ipſius pro NOBIS effuſum eſſe credit: quæ Chriſtum panem vitæ eſſe ſtatuit, paſcentem nos ad vitam æternam, per quod Chriſto inſerimur, eique unimur, & per quam Chriſtus in nobis ſit, & nos in Chriſto.

Hæc autem omnia non præſtat oralis; ſed ſpiritualis manducatio corporis Chriſti. Verba igitur Cœnæ non de orali; ſed ſpirituali manducatione corporis Chriſti intelligenda ſunt, ad quam antea à ſe traditam Chriſtus nos vult ablegare in inſtitutione Cœnæ. Contrà. Interpretatio verborum Cœnæ pugnans cum declaratione Chriſti falſa eſt. Lutheranorum interpretatio pugnat cum declaratione Chriſti, qui Joh. c. VI. & in inſtitutione Cœnæ de uno & eodem ſuo corpore pro mundi vita tradito loquitur, & utrobique ijsdem verbis manducandi & bibendi utitur. Eadem igitur utrobique etiam ſignificatio

ficatio horum vocabulorum retinenda eſt. Manifeſtum eſt itaque, falſam eſſe Lutheranorum Interpretationem.

5. *Interpretatio verborum Cœnæ ab ipſo Chriſto rejecta, ſine dubio eſt falſa.* Lutherana interpretatio verborum Cœnæ de corporali manducatione corporis Chriſti ab ipſo Chriſto, Joh. VI. v. 62. 63. duobus argumentis rejecta eſt, quorum alterum ſumtum ab impoſſibili: Quid ſi videritis Filium hominis aſcendentem eò, ubi erat prius? Alterum ab inutili: Spiritus eſt, qui vivificat, caro non prodeſt quicquam. Falſa igitur eſt Lutheranorum explicatio: Neque enim Chriſtus in inſtitutione Cœnæ inſtaurare rurſus voluit, quod antea, Joh. VI. deſtruxit: Summa enim eſt concionum & dictorum Chriſti harmonia.

6. Hoc in more habuerunt Apoſtoli, ut non intellectis concionibus Chriſti, interpretationem harum à Magiſtro peterent. Sed nullam à Chriſto interpretationem verborum Cœnæ petiverunt. Conſentaneum igitur, Apoſtolos verba Cœnæ ſpiritualiter intellexiſſe juxta concionem Chriſti antea Joh. VI. traditam, de ſpirituali manducatione carnis, & u-

ſitata, apud Judæos phraſeologia Sacranentali.

7. *Eodem modo intelligenda eſt hac propoſitio*: Hoc eſt corpus meum, *quo illa Joh. VI. v.* 28. Ego ſum panis vitæ. In cœna enim nihil aliud egit Chriſtus, niſi quòd propoſitionem transpoſuit, & ſicut antea dixerat, corpus ſuum panem eſſe: Ita nunc inquit è converſo: Panem eſſe corpus ſuum. Sola igitur collocatione terminorum hæ propoſitiones differunt: Ego ſum panis vitæ. Et: Panis eſt corpus meum. Nam, ut in priori propoſitione corpori nomen ſymboli tribuitur; ita in altero, ſymbolo nomen corporis. Sed illa propoſitio: Ego ſum panis vitæ, figurata eſt, & ſpiritualiter intelligenda q. d. Chriſtus, corpus meum eſt inſtar panis. Ut enim panis externum hominem alit, & ſuſtentat, ita corpus meum fide perceptum alit & ſuſtentat interiorem hominem. E. hæc quoque propoſitio: Hoc eſt corpus meum, Tropicè & Spiritualiter intelligenda, q. d. Chriſtus, quàm certum eſt vos ore externo panem percipere, qui habet vim alendi corpus, tam certum eſt, vos fide accipere corpus meum, quod habet vim alendi animam.

D. A

D. *A declaratione Apoſtolorum, Pauli cumprimis.* XV.

1. Quod nec Chriſtus, nec Apoſtoli tradiderunt, nullo modo recipiendum illùd eſt. *Sed nec Chriſtus, nec Apoſtoli dixerunt: Panis eſt verum, Eſſentiale, & Subſtantiale corpus Chriſti.* Non igitur hæc forma loquendi recipienda.

2. Quod Apoſtoli non crediderunt, nobis quoque non credendum. *Apoſtoli non crediderunt panem eſſe Subſtantiale corpus Chriſti.* Hoc enim ſi credidiſſent, nunquam panem nominâſſent; ſed ſemper corpus Chriſti nominâſſent. Sed, *Actor.* 2.46. & c. 20. v. 7. Apoſtoli panem, non corpus Chriſti ſubſtantiale, ſed panem duntaxat nominant. Sic Paulus, 1. *Cor.* 11. panem & vinum ne ſemel quidem carnem & ſanguinem Chriſti nominat; ſed panis & vini vocabulis contentus fuit. Sic Chriſtus ipſe, poſt inſtitutionem Cœnæ potum nominat fructum vitis, quem potum antea ſanguinem ſuum dixerat, ſed figuratè.

3. Interpretatio verborum Cœnæ pugnans cum declaratione Pauli rejicienda eſt. Lutherana *interpretatio pugnat cum cum declaratione Pauli*, quòd videlicet corpus

pus Chriſti ſit communicatum pani. Κοινωνία enim apud Paulum non ſignificat copulationem corporis Chriſti cum pane, aut corporalem manducationem: ſed conjunctionem, ſeu conſociationem Sanctorum cum Chriſto. *Contrà,*

Interpretatio verborum Cœnæ à Paulo tradita, ſine omni dubio eſt veriſſima. Sed *Paulus non dicit:* Panis eſt eſſentiale corpus Chriſti, *ſed eſt* κοινωνία *corporis Chriſti,* i.e. medium, ſeu res illa externa viſibilis, in cujus vero uſu nobis exhibetur corpus Chriſti, ſeu qua fit conſociatio cum corpore Chriſti. Ita de calice: Calix eſt κοινωνία ſanguinis Chriſti, i. e. eſt medium, ſeu res illa externa viſibilis, in cujus uſu legitimo nobis exhibetur ſanguis Chriſti.

5. Κοινωνίας vocabulum eſt relativum, reſpiciens ad aliud. Relatio autem iſta ſpectat ad hominem, non ad panem. Homini igitur communicatur corpus Chriſti non pani.

6. Qui κοινωνίαν corporis apud Paulum intelligunt de communicatione panis & corporis inviſibilis in pane, corrumpunt verba Pauli, qui loquitur de communicatione Chriſti & fidelium. Lutherani κοινωνίαν, &c.

7. Eo-

7. Eodem modo reddimur κοινωνοὶ Chriſti, quo reddimur membra Chriſti, os ex oſſibus ejus, & caro de carne ejus. Sed reddimur membra Chriſti, os ex oſſibus ejus, non per oralem manducationem, ſed ſpiritualem. Ergo reddimur etiam κοινωνοὶ Chriſti non per corporalem aut oralem, ſed ſpiritualem manducationem. Aliter: Eodem modo reddimur κοινωνοὶ corporis Chriſti, quo efficimur unum corpus cum Chriſto, &c.

8. Paulus dicit: Panem Cœnæ illis eſſe κοινωνίαν corporis Chriſti, qui ſunt unum corpus cum Chriſto. Soli pij ſunt unum corpus cum Chriſto. E. ſolis pijs panis eſt κοινωνία corporis Chriſti. Ergò non impijs.

9. Eodem modo, ſecundùm Paulum, reddimur κοινωνοὶ corporis Chriſti, quo reddimur κοινωνοὶ ſacrificij Chriſti & remiſſionis peccatorum. Sed ſola fide reddimur κοινωνοὶ ſacrificij Chriſti, & remiſſionis peccatorum, 1. *Cor.* 10. *v.* 18.

10. Paulus expreſsè dicit, κοινωνίαν Chriſti non poſſe conſiſtere cum κοινωνίᾳ Diabolorum, 1-*Cor.* 20. v. 21 Sed impij ſunt in κοινωνίᾳ Diabolorum. E. non poſſunt fieri κοινωνοὶ corporis Chriſti.

11, Il-

11. Illis calix eſt κοινωνία ſanguinis Chriſti, qui, per hunc hauſtum, fiunt unus Spiritus, 1. *Cor.* 12. 13, Sed pij per hunc hauſtum fiunt unus Spiritus. E. ſolis pijs calix eſt κοινωνία ſanguinis Chriſti.

12. Paulus 1. *Cor.* 12. 12. *eandem κοινωνίαν cum Chriſto ponit in Baptiſmo, & in Cœna.* Sed κοινωνία cum Chriſto in Baptiſmo non fit corporaliter, ſed ſpiritualiter. E. etiam in Cœna κοινωνία cum Chriſto non fit corporaliter, ſed ſpiritualiter.

13. Ita panis eſt κοινωνία corporis Chriſti, qui annunciant mortem Chriſti, vel manducant hunc panem in recordationem Chriſti, 1. *Cor.* 11. *v.* 26. Soli pii annunciant mortem Chriſti. Solis igitur piis panis Cœnæ eſt κοινωνία corporis Chriſti. E. impiis panis Cœnæ non eſt κοινωνία corporis Chriſti.

14. *Eadem eſt communicatio Chriſti & omnium ipſius beneficiorum in omnibus Sacramentis Veteris & Novi Teſtamenti. Sed* in Veteri Teſtamento nulla fuit communicatio corporalis Chriſti; ſed ſpiritualis tantùm. Ergo etiam in Novo Teſtamento nulla corporalis communicatio Chriſti & beneficiorum ejus fingenda eſt, ſed ſpiritualis tantùm ponenda.

15. Illis panis Cœnæ eſt κοινωνία corporis Chriſti, qui ſunt membra corporis Chriſti, 1. *Cor.* 10. *v.* 17. 1. *Cor.* 12. *v.* 12. Soli pij ſunt membra corporis Chriſti. Solis igitur piis panis Cœnæ eſt κοινωνία corporis Chriſti. Contrà: Impii non ſunt membra corporis Chriſti. E. Impijs panis non eſt κοινωνία corporis Chriſti.

E. *A Conſenſu Scripturæ.* III.

1. Interpretatio verborum Cœnæ conſentiens cum tota Scriptura, de veritate naturæ humanæ Chriſti recipienda eſt. *Orthodoxorum interpretatio, ſtatuens* ſpiritualem modum communicationis corporis Chriſti *conſentit cum tota Scriptura*, quæ affirmat corpus Chriſti noſtris corporibus ὁμοούσιον, & per omnia ſimile eſſe, eique omnes proprietates eſſentiales corporis ante & poſt glorificationem tribuit. Hæc igitur interpretatio recipienda eſt.

2. Interpretatio verborum Cœnæ, evertens teſtimonia Scripturæ de veritate carnis Chriſti eſt repudianda. Interpretatio de corpore Chriſti inviſibilis, impalpabilis, omni præſentis evertit teſtimonia Scripturæ de veritate carnis Chriſti, *Joh.* 1. 14. *Phil.* 2. 7. *Heb.* 2. 14. 16. *v.* 17.

Dicit

Dicit enim, corpus Chriſti adeſſe in Cœna, ſine ulla corporea dimenſione, & ſine ullis phyſicis proprietatibus corporis: ita ut nec carnem, nec oſſa habeat, nec viſibile, nec palpabile ſit: Atque ita veritatem humanæ naturæ tollunt.

3. *De ſimilibus idem eſt judicium.* Sicut autem Papiſtarum Interpretatio de Transſubſtantiatione ideo rejicitur, quia pugnat cum alijs Scripturæ teſtimoniis, in quibus panis etiam poſt conſecrationem panis nominatur: Ita & Lutherana pugnat cum infinitis teſtimonijs Scripturæ, quæ corpus Chriſti nobis ὁμοούσιον, ſeu corporibus noſtris per omnia ſimile eſſe, & carnem Chriſti ſola fide manducari teſtantur. Non igitur verba Cœnæ ſic accipienda, ut cum in finitis aliis Scripturæ locis pugnent. Et per conſequens τὸ ῥητὸν in verbis Cœnæ non urgendum, contra totam Scripturam: Pauciora enim intelligenda ſunt ſecundùm plura.

F. *Ab articulis fidei.*

1. Cùm τὸ ῥητὸν, ſeu verba Scripturæ propriè intellecta *gignunt abſurditatem, pugnantem cum articulis fidei, & perſpicuis Scripturæ dictis, recurrendum eſt ad figuram*, & quæ

quærenda commoda interpretatio, congruens cum articulis fidei, & tota Scriptura. Verba autem Cœnæ propriè & ſimpliciter intellecta gignunt ſententiam pugnantem cum tribus articulis fidei, de veritate naturæ humanæ in Chriſto, cui omnipræſentia, ſine ejus deſtructione, tribui non poteſt: De aſcenſione in cœlum, quæ fuit vera mutatio loci, & migratio ex hoc mundo: Et de reditu ad univerſale judicium, qui fiet è cœlo: Et cum infinitis Scripturæ teſtimoniis, quæ hos articulos perſpicuè confirmant. Non igitur ſervandum τὸ ῥητὸν in verbis Cœnæ; ſed quærenda verborum Cœnæ interpretatio, non alludens ad captum humanæ rationis, ſed conſentanea verbo DEI, & naturæ omnium Sacramentorum conveniens, qua videlicet per Metonymiam nomen rei ſignatæ tribuitur externo ſigno: Perinde ut in Veteri Teſtamento nomen Fœderis circumciſioni, & tranſitus agno Paſchali tribuitur, quod hæ externæ ceremoniæ illorum beneficiorum eſſent σύμβολα & σφραγίδες.

2. Omnis Interpretatio ſit analoga fidei. *Hæc Interpretatio verborum Cœnæ de diſtributione corporis Chriſti viſibilis, palpa-*

bilis, circumſcripti, eſt analoga fidei: Contrà veró; hæc Interpretatio verborum Cœnæ de diſtributione corporis Chriſti inviſibilis, impalpabilis, omnipræſentis non eſt analoga fidei. Nam articuli fidei teſtantur, Filium Dei corpus viſibile, palpabile, finitum & circumſcriptum aſſumſiſſe. Prior igitur interpretatio verborum cœnæ recipienda, quæ eſt fidei analoga: Poſterior rejicienda, ut quæ eſt contra Analogiam fidei

3. Interpretatio verborum, Cœnæ tribuens Deo laudem veritatis recipienda eſt. *Orthodoxorum interpretatio, ſtatuens ſpiritualem manducationem corporis Chriſti tribuit laudem veritatis Deo,* qui vult corpus Filij ſui eſſe viſibile, palpabile, circumſcriptum, & noſtris corporibus per omnia ſimile. Recipienda igitur.

G. *A Confeſſione Patrum.*

1. Interpretatio verborum Cœnæ ab Orthodoxis Patribus tradita, non eſt rejicienda. *Orthodoxi Patres in interpretatione verborum Cœnæ:* Hoc eſt corpus meum, *utuntur verbis* Symboli, typi, antitypi, Figuræ, Signi. Non igitur rejicienda, hæc eorum interpretatio.

2. In.

2. Interpretatio Patrum conſentiens cum Scriptura recipienda eſt. S. Patres rejiciunt interpretationem de corporali & orali manducatione corporis Chriſti, & verba Cœnæ interpretantur ſpiritualiter. Recipienda igitur eſt SS. Patrum interpretatio.

Cyprianus: Cibus eſt non ventris, ſed mentis. *Idem:* Hæc quoties agimus, non dentes ad mandendum acuimus; ſed fide ſincera panem ſanctum frangimus & partimur.

Athanaſius: Spiritualis cibus eſt, & in nobis ſpiritualiter digeritur.

Idem: Caro Chriſti cibus è ſupernis cœleſtis, in ſpiritualem alimoniam à Chriſto datur.

Tertullianus: Hic panis devorandus auditu, ruminandus intellectu, fide digerendus.

Cyrillus: Num ἀνθρωποφαγίαν, i. e. hominis manducationem noſtrum hoc Sacramentum pronuncias? Et irreligiosè ad craſſas cogitationes urges eorum, qui crediderunt, mentem, & attentos humanis cogitationibus tractare, quæ ſola pura & inexquiſita fide accipiuntur?

Euſebius Emiſenus : Cum reverendum altare cibis ſpiritualibus ſatiandus aſcendis, ſacrum Dei tui corpus & ſanguinem fide reſpice, honora, mirare, mente continge, cordis manu ſuſcipe, & maximè totum Chriſtum hauſtum interioris hominis aſſume.

Auguſtinus : Spiritualiter intelligite, quod locutus ſum. Non hoc corpus, qnod videtis, manducaturi eſtis (ſcilic. oraliter,) nec bibituri hunc ſanguinem, quem effuſuri ſunt, qui me crucifigent. Sacramentum aliquod commendavi vobis, quod ſpiritualiter intellectum vivificabit vos. *Idem* in Joh. VI. v. 53. Niſi manducaveritis carnem, &c. Facinus vel flagitium videtur jubere. Figura eſt ergo; præcipiens paſſioni Domini eſſe communicandum, & ſuaviter atque utiliter recondendum in memoria, quòd pro nobis carò ejus crucifixa & vulnerata ſit. *Idem* alibi, ut oralem Chriſti manducationem confutet, verè ait, carnem humanam edere majus eſſe ſcelus, quàm hominem necare, & humanum ſanguinem bibere majus ſcelus eſſe, quàm eundem fundere.

Idem: Qui manducat intus, non foris

cis; qui manducat in corde, non qui premit dente.

Idem: Cibus ſum grandium, creſce & manducabis me; nec tu me mutabis in te, ſicut cibum carnis tuæ, ſed tu mutaberis in me.

Idem: Nolite parare fauces, ſed cor: Non quod videtur, ſed quod creditur, paſcit.

Idem: Quid paras dentem & ventrem? Crede & manducâſti. Credere enim in eum, hoc eſt, panem vivum manducare. Qui credit in eum, manducat eum.

Idem: Hoc eſt manducare illam eſcam, & illum bibere potum, in Chriſto manere, & illum in ſe manentem habere.

Vigilius: Credere in Chriſtum, hoc eſt videre, hoc eſt audire, hoc eſt adorare, hoc eſt guſtare, hoc eſt contrectare eum.

2. Interpretatio Cœnæ, pugnans cum confeſſione Orthodoxæ Eccleſiæ, rejicienda eſt. *Interpretatio verborum Cœnæ de diſtributione corporis Chriſti inviſibilis, impalpabilis, omnipræſentis pugnat cum Confeſſione Orthodoxæ Eccleſiæ.* Patres enim affirmant, nos in Cœna Domini fieri κοινωνὺς corporis Chriſti pro nobis traditi, quod fuit

viſibile, palpabile, circumſcriptum. E. hæc interpretatio rejicienda eſt.

3. Ipſe *Lutherus* in formula concordiæ, anno Ch. 1536. Corpus Chriſti de pane affirmavit, propter unionem Sacramentalem, quæ non eſt ſubſtantialis unio panis & corporis Chriſti, nec localis incluſio corporis Chriſti in pane, nec durabilis aliqua alligatio corporis Chriſti ad panem. Sed relatio, qua fit teſtificatio, eum, qui in vera converſione & fide hoc pane utitur, fieri κοινωνὸν corporis Chriſti.

H. *Ab abſurdis, quæ ex Adverſariorum interpretatione ſequuntur.*

1. Qui panem ſtatuit Eſſentiale corpus Chriſti, ponit identicam prædicationem in his verbis Cœnæ: Hoc eſt corpus meum. Sed *identica prædicatio à Paulo*, Patribus, ipſo etiam Luthero *rejecta* eſt. Non igitur dicendum, panem eſſe eſſentiale corpus Chriſti.

2. Interpretatio verborum Cœnæ nitens falſis fundamentis, rejicienda eſt. Lutherana *interpretatio verborum Cœnæ nititur falſis fundamentis*, de natura Cœnæ Domini, de qua negatur commune genus omnium Sacramentorum, eique peculiaris

ris & nova doctrina affingitur: De ſymbolis, quibus tribuitur hoc, quod competit homini, de præſentia corporis Chriſti, quæ fingitur eſſe ſubſtantialis conjunctio cum pane, & phyſica commixtio corporis Chriſti cum noſtris corporibus, de acceptione ipſarum rerum, quæ collocatur in opere operato. Rejicienda igitur eſt talis interpretatio.

3. Quicquid eſt prædicatum prædicati, eſt etiam Prædicatum ſubjecti. Corpus Chriſti, ſecundùm Lutheranos, propriè prædicatur de pane: Rurſus de corpore Chriſti prædicatur, quòd ſit pro NOBIS traditum. Sed ſicut corpus Chriſti non eſt pro nobis traditum in pane: Ita nec eſt in pane.

4: *Cœna Domini inſtituta in memoriam paſſionis mortis & meriti Chriſti*: Neceſſe igitur eſt, in Cœna diſtribui illud corpus Chriſti, quod paſſum, mortuum eſt, & remiſſionem peccatorum meruit. Sed paſſum & mortuum eſt, ac remiſſionem peccatorum meruit corpus finitum, viſibile, palpabile, circumſcriptum, inorganicum, omnipræſens. Viſibile igitur, finitum, palpabile, circumſcriptum organicum corpus Chriſti in Cœna Domini

præſens eſt & diſtribuitur, non infinitum, inviſibile, impalpabile, inorganicum, omnipræſens.

5. Interpretatio verborum Cœnæ, quæ verum & ſubſtantiale *corpus Chriſti è Cœna* tollit, deteſtanda eſt. Lutherana interpretatio verborum Cœnæ tollit verum & ſubſtantiale corpus Chriſti è Cœna. Contendunt enim Lutherani, inviſibile corpus Chriſti in Cœna diſtribui. Sed corpus inviſibile nec carnem, nec oſſa, nec manus & pedes, nec oculos & aures, nullámque prorſus proprietatem veri corporis habet.

6. Qui rejiciunt διάνοιαν, quam monſtrat collatio Scriptorum Propheticorum & Apoſtolicorum, confirmant multa abſurda. Lutherani *rejiciunt διάνοιαν in verbis Cœnæ, quam monſtrat collatio textuum.* E. patrocinantur abſurdis eorum, qui tantùm hæſerunt in litera & ſyllabis, & urſerunt τὸ ῥητὸν contrà διάνοιαν, & perpetuum conſenſum totius Scripturæ Propheticæ & Apoſtolicæ.

7. Interpretatio verborum Cœnæ, quæ *accedit ſententijs Manichæorum, Marcionitarum, & Eutychianorum* de corpore Chriſti phantaſtico & omnipræſenti non eſt Ortho-

Orthodoxa. Talis eſt Lutherana. Si enim corpus Chriſti inviſibiliter & incomprehenſibiliter eſt in pane, phantaſticum, non verum, aut eſſentiale corpus Chriſtus habebit.

8. Pontificia interpretatio verborum Cœnæ fugienda eſt. Interpretatio verborum Cœnæ, quæ copulat corpus Chriſti cum pane, eſt Pontificia. Pontificii enim non tantùm ponunt Transſubſtantiationem, ſed etiam copulationem corporis Chriſti cum pane in eodem loco, ut ex Cardinale Petro de Aliaco, quem Lutherus ſequitur, manifeſtum eſt.

9. Interpretatio Ubiquiſtica viam ſter. nit ad Idololatriam.

a. Neglecta promiſſione tantùm hæret in ſignis, his exhibitionem rerum ex opere operato tribuit.

b. Dum corpus Chriſti alligant ad panem, adeóque ex pane faciunt Numen, multiſque occaſionem præbent invocandi panem.

10. Ex Lutheri interpretatione manifeſta ſequitur abſurditas.

a. Si diſcipuli Chriſti celebrâſſent cœnam, corpore Domini mortuo jacente in ſepulchro, quale nam corpus percepiſſent, vivum an mor-

suum? Vivum certè percipere tum non potuiſſent, tum enim revera fuit mortuum. Sed quis dicet eos percepturos mortuum corpus?

b. Si Apoſtoli in prima Cœna ore ſuo perceperunt corpus Chriſti, fuit corpus Chriſti ſimul vivum & mortuum, jacente corpore Chriſti in ſepulchro. Vivum in diſcipulis, & mortuum corpus in Apoſtolis fuiſſe affirmare, quis audebit?

c. Dixit Chriſtus: Panem eſſe corpus ſuum: Et tamen ipſe, non panis ille, quem in manibus continebat, loquebatur, panis continebatur, Chriſtus tenebat. Cedò, utrum erat corpus Chriſti? Hic aliquis hæreat neceſſe eſt. Nam ſi dicam, panem fuiſſe corpus Chriſti, atque adeò Chriſtum ipſum. Ergo, qui tenebat, Chriſtus non erat; ſin, qui tenebat panem, Chriſtum verum eſſe, ajo: Sequitur panem non eſſe corpus Chriſti. Quodcunque dixero, abſurda ſequentur. Nam aut Chriſtus phantaſma eſt, aut duo Chriſti erunt, aut Chriſtus bicorpor eſt, ſeu bina corpora habens, inviſibile in pane, & viſibile extra panem.

11. Interpretatio *hac ſecum pugnat.* Lutherani enim contendunt, inviſibile corpus, in pane abſconditum, eſſe Sacramentum ſeu ſignum viſibilis corporis, quod extra panem eſt, & quod viſibiliter pro

pro nobis eſt traditum, quod eſt abſurdum.

12. Se *ipſam implicat contradictione.* Tale enim corpus Chriſti in Cœna præſens ſtatuit, quod nec carnem nec oſſa, nec ullam proprietatem corporis habeat: Et tamen ſubſtantiam veri corporis Chriſti negant, dum omnes proprietates hujus Eſſentiales negant. Subſtantia enim inviſibilis, impalpabilis, infinita, incircumſcripta, omnipræſens verum corpus dici nullo modo poteſt.

13. DEO *contradictorias tribuit voluntates*: quaſi Deus velit corpus Chriſti ſimul & eodem temporis momento eſſe finitum, viſibile, circumſcriptum; & infinitum, inviſibile, omnipræſens.

14. *Non conſentiunt Lutherani:* Lutherus & Weſtphalus approbant palinodiam Berengarij, in qua dicitur corpus Chriſti ſenſualiter comedi, & teri dentibus. Hanc ſententiam alij improbant, qui corpus Chriſti ore quidem manducari affirmant, ſed inſenſibiliter, & dentibus teri non concedunt.

15. Lutherana interpretatio *eſt ex ſola petita ratione.* Ut enim,

a. Humana ratio illa tantùm præſentia eſſe, &

& verè dari atque exhiberi judicat, quæ coràm, de manu in manum traduntur: Alia verò, quæ procul diſſita ſunt, præſentia eſſe, aut verè exhiberi non credit, etiamſi verbis promittantur. Ita Lutherani dictum rationis ſequentes, corpus Domini in Cœna, nec præſens eſſe, nec exhiberi, aut communicari nobis poſſe imaginantur, niſi ſit eo ipſo in loco, ubi Cœna celebratur.

b. Ut ratio nullam manducationem agnoſcit niſi corporalem & oralem: Ita Lutherani tantùm de corporali & orali manducatione corporis Chriſti diſputant. Annon verò hoc eſt philoſophari, & dictamen rationis ſequi, & præſcribere DEO modum, quo excluſo aliter corpus ſuum nobis communicare non poſſit. Orthodoxorum verò Interpretatio rationem hoc loco non patitur intercedere. Credunt enim, corpus Chriſti in cœlo exiſtens, à piis, in his terris conſtitutis, verè manducari, quod rationi videtur eſſe impoſſibile: Deinde ſtatuunt, ſpiritualem manducationem corporis Chriſti, quam humana ratio nec novit, nec intelligit. Animalis enim homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus DEI. Præterea talem manducationem ponunt, quæ ſola fide fiat. Ratio autem humana de fide & actionibus hujus nihil prorſus intelligit. Poſtremò docent, corpus Chriſti eſſe cibum animæ, paſcentem nos ad vitam æternam.

ernam. Ratio autem totam doctrinam de alimonia animæ, & vita æternæ, de modo hanc conſequendi, planè ignorat.

16. Lutheri *interpretatio humana, incerta & varia.* Diverſis enim temporibus aliam ille atque diverſam doctrinam de Cœna Domini profeſſus eſt. Nam a, Ch. 1520. 21. 22. 23. veram & Orthodoxam doctrinam de ſpirituali manducatione corporis Chriſti cum Auguſtino complexus eſt, & tradidit, id quod ſcripta illius circa illa tempora edita perſpicuè demonſtrant. Poſtquam verò bellum Euchariſticum D. Carolſtadio indixit, Confeſſionem mutavit, & abjecta priori doctrina ſententiam de conſubſtantiatione panis & corporis Chriſti amplexus eſt, quæ ex illuvie Pontificia ortum ducit. Aut igitur damnanda ſunt priora ſcripta D. Lutheri, quæ edita ſunt, antequam in hæc certamina pertraheretur, in quibus piè & valdè commode de Sacramentis in genere & in ſpecie de Cœna Domini loquitur; aut damnanda ſcripta ejus poſteriora, quæ prioribus ſunt contraria. Sed cùm D. Lutherus ſua ſcripta priora nunquam damnaverit, neque nos condemnare poſſumus. Poſteriora itaque D. Lutheri ſcripta ſic explicentur, ne cum prio-

prioribus pugnent. Conciliatio autem ſcriptorum D. Lutheri de Cœna hoc modo commodè fieri poſſe videtur, (ſi quod res eſt, & attento lectori in lectione Polemicorum ſcriptorum Lutheri animadvertere haud operoſum fuerit) D. Lutherus contra has duas falſas & hyperbolicas propoſitiones pugnâſſe, atque contra has omnia ſua argumenta, tanquam ad ſcopum & metam direxiſſe, dicatur; quòd Cœna Domini nihil differat à cibo communi & profano: Et, quòd in Cœna ſint vacua & inania ſigna. Has impias propoſitiones, quas Antagoniſtam ſuum defendere falſò exiſtimavit Lutherus, ſummis viribus evertere: Et contrà, has veras propoſitiones aſſerere & defendere conatus eſt: Cœnam Domini in univerſum differre à cibo communi & profano: Et, in Cœna Domini non eſſe vacua & inania ſigna; ſed ſigna exhibitiva & applicativa earum rerum, quæ in Cœna Domini à Chriſto promittuntur & offeruntur. Hoc modo omnis antilogia in ſcriptis D. Lutheri tollitur, & petulantibns ingeniis occaſio præciditur, ſententias contradictoriè pugnantes ex ſcriptis D. Lutheri, ejus contumeliam colligendi.

His argumentis author ἀνώνυμος Orthodoxo

doxorum ſententiam approbat, inſtituta utriusque opinionis collatione, noſtræ ὑπεροχὴν agnoſcit, adeoque verba Cœnæ propriè non poſſe intelligi, operosè demonſtrat. Non minori apparatu reliquas ſuas ὑποθέσεις φυλάττει, veram nempe & realem, quæ tamen fidei eſt, corporis Chriſti in Cœna præſentiam, argumentis aſtruit. 38. *Corpus Chriſti ſola fide manducari, argumentis.* 50. *Corpus Chriſti orali corpore non manducari, argumentis.* 46. Corpus Chriſti pani non eſſe alligatum, argumentis, 41. De natura & uſu Sacramentorum argumenta proponit. 23. Impios non manducare corpus Chriſti, argumentis. 41. *Verba Cœnæ Tropicè intelligenda, argument.* 17. Non diſtribui corpus Chriſti Majeſtaticum in cœna, argument. 6. Ut cauſæ noſtræ ex argumentorum vel numero vel pondere non fuerit metuendum. Omnia ordine exhibere conſtitueram, ſed quando longior hæc eſſet digreſſio, tria tantum adhuc lemmata, ſuis ſuffulta rationibus, proponam. Primum eſt,

Corpus Chriſti ſola fide manducari.

1. Impoſſibile eſt, aliquem ſine manducatione carnis Chriſti ſalvari, juxta

dictum

dictum Chriſti, *Joh.* VI. 53. Niſi manducaveritis carnem Chriſti, non habebitis vitam in vobis. Manifeſtum igitur eſt, Patres in Veteri Teſt. non minus carnem Chriſti manducâſſe, quàm nos, alioquin ſalvati non eſſent. Sed Patres carnem Chriſti non manducârunt corporaliter; ſed ſpiritualiter per fidem. E. & nos eandem carnem Chriſti non corporaliter, ſed ſpiritualiter per fidem manducamus; quia unus & idem eſt modus manducationis carnis Chriſti omnibus temporibus; vel: Eodem modo caro Chriſti communicatur omnibus ſalvandis in Vet. & Nov. Teſt.. Sed Patribus in V. T. caro Chriſti (præſens fidei intuenti, & amplectenti promiſſionem divinam,) non corporaliter; ſed ſpiritualiter, E. & nobis, &c.

2. *Eodem modo caro Chriſti manducatur: nutrit, in nobis habitat, & vivificat in Vet. & Nov. Teſt.* qua ſubſtantialia juſtificationis eadem ſunt, eodémque modo applicantur omnibus temporibus. Sed hæc omnia Patribus in V. T. præſtitit caro Chriſti ſpiritualiter. Ergo. eadem nobis quoque ſpiritualiter præſtat-

3. Earundem rerum eadem eſt manducatio. Paulus eandem rem Sacramentis Vete-

Veteris & Novi Teſtamenti tribuit. Nam de Patribus in Veteri Teſtamento dicit, quòd ſint baptizati ſub nube, 1. *Cor.* 10. 2. Et quòd eandem eſcam ſpiritualem manducaverint, 1. *Cor.* 10. 3. Rurſus de nobis in Novo Teſtamento dicit: Noſtrum Paſcha eſt Chriſtus, 1. *Cor.* 6. 7. Item: Vos circumciſi eſtis, *Coloſſ.* 2. 11. Hac permutatione Sacramentorum evidenter demonſtrat Paulus, eundem Chriſtum eſſe, rem ſignatam omnium Sacramentorum in Vet. & Nov. Teſt. Sed Patres in Veteri Teſtamento in ſuis Sacramentis manducârunt & perceperunt Chriſtum ſpiritualiter per fidem. E. & nos eundem Chriſtum in noſtris Sacramentis ſpiritualiter per fidem percipimus & manducamns.

4. *Eodem inſtrumento apprehenditur Chriſtus in Sacramentis, quo percipitur in verbo.* Sed in verbo Chriſtus ſola fide apprehenditur. E. & in Sacramentis ſola fide apprehenditur, qua unus idémque Chriſtus utrobique offertur.

5. *Similium eſt eadem ratio.* Sicut autem illa, quæ literis comprehenſa, & ſigillis obſignata ſunt, ſolo intellectu dijudicar-

dicantur: Ita quæ in verbis & Sacramentis tanquam ſigillis, comprehenduntur, ſolo intellectu ſeu fide dijudicantur, agnoſcuntur & percipiuntur.

6. *Corpus Chriſti non tantùm in Sacramentis ſed etiam in verbo, ut cibus, offertur:* Utrobique igitur hic cibus eodem modo percipitur. Sed hic cibus in verbo ſola fide accipitur. E. etiam in Sacramentis. Aliter: Corpus Chriſti eodem prorſus modo nobis offertur in Sacramentis, quo in verbo. Sed in verbo ſoli fidei; non ori corporis offertur.

7. *Eodem modo apprehenditur corpus Chriſti, quo ipſa promiſſio offerens corpus Chriſti.* Sed promiſſio offerens corpus Chriſti non apprehenditur ore; ſed fide. E. etiam corpus Chriſti non ore, ſed fide percipitur.

8. *Omnis promiſſio requirit fidem, qua res in promiſſione oblatas accipiat, & ſine fide promiſſio eſt inutilis.* Hoc eſt corpus meum, ſunt verba promiſſionis. E. Fides habet ſe correlativè ad hanc promiſſionem, quæ credit huic promiſſioni, & accipit beneficium oblatum. Ut enim reſpectu Dei non eſt aliud organum, quo nobiſcum agat Deus, quàm verbum & Sacramenta: Per hæc enim duo media ſe ipſum & om-

omnia beneficia ſpiritualia nobis offert. Ita, reſpectu noſtri non eſt aliud inſtrumentum, quo cum Deo agere, aut Chriſtum cum omnibus beneficiis ſpiritualibus apprehendere & nobis applicare poſſumus, niſi ſola fides. Hæc enim ſola ordinata eſt ad apprehenſionem Chriſti, & omnium beneficiorum, tam in Verbo, quàm in Sacramentis. Et Veteres dixerunt: Sola fides eſt virtus apprehenſiva & quietativa.

10. *Tale inſtrumentum manducationis corporis Chriſti ponendum, quod nobis corpus firmiſſimè applicet.* Sed *fides longe firmius nobis applicat corpus Chriſti, quam os hominis.* Quæ enim fides in promiſſione apprehendit, firmiſſimè tenet, nec ulla vi ſibi eripi patitur. Ea verò, quæ manu aut ore tenemus, facilè nobis eripi poſſunt. Fides igitur inſtrumentum manducationis corporis Chriſti ſtatuendum eſt, non os hominis.

11. *Si de alia manducatione Chriſtus locutus eſt in Cœna, quàm de ſpirituali, quam tradidit Joh. VI. neceſſe erit, Chriſtum in Cœna etiam de oblatione ſui corporis locutum eſſe, quàm de qua ante Cœnæ inſtitutionem in aliis concionibus locutus eſt*; hæc enim conjun-

guntur, atque ita Pontificij rectè facerent, offerentes Chriſtum in Cœna. Sed ſicut Chriſtus de una & eadem oblatione corporis ſui in inſtitutione Cœnæ, & ante inſtitutionem Cœnæ locutus eſt: Ita quoque de una & eadem manducatione ſui corporis in inſtitutione Cœnæ & ante inſtitutionem locutus eſt. Ut igitur unica eſt oblatio corporis Chriſti: Ita quoque eſt unica manducatio corporis Chriſti, videlicet ſpiritualis.

12. *Tantùm duobus modis Chriſti corpus traditur, ut ſacrificium, & ut cibus.* Sed corpus Chriſti, quatenus ſacrificium ſeu victima eſt, ſola fide percipitur, E. etiam corpus Chriſti, quatenus eſt cibus, ſola fide percipitur.

13. *Deus nec vult, nec facit contradictoria.* Hæc autem eſt voluntas Dei, expreſſo verbo patefacta, ut corpus Filij ſui ſit nobis ὁμοούσιον, & noſtris corporibus per omnia ſimile: Utque idem corpus Filij ſui à nobis ſpiritualiter manducetur, *Heb.* 2. 17. *Joh.* 6. 54. Contrarium nunquam facit Deus. Manifeſtum igitur eſt Lutheranos contradictorias voluntates Deo tribuere, qui diſtributionum inviſibilis, impalpabilis, omnipræſentis corporis Chriſti,

ſti, quod nullam prorſus cognationem nobiſcum habet; atque corporalem ejusdem manducationem in Cœna fingunt. Certè, hæ ſententiæ: Corpus Chriſti manducatur ſpiritualiter; Et, corpus Chriſti manducatur corporaliter: Corpus Chriſti eſt viſibile, palpabile, circumſcriptum, ſunt contradictoriæ.

14. *Illa, ſine dubio, eſt vera manducatio corporis Chriſti, quam tradit ipſa inſtitutio Cœnæ.* Sed inſtitutio Cœnæ tradit talem manducationem corporis Chriſti, quâ fit celebratio mortis Chriſti, applicatio remiſſionis peccatorum, & acceptio omnium beneficiorum Novi Teſtamenti. Talis autem manducatio non fit ore corporis, ſed ſola fide. Fide igitur, non ore corporis fit manducatio corporis Chriſti, de qua Inſtitutio Cœnæ concionatur.

15. *Definitio manducationis corporis Chriſti ab ipſo Chriſto tradita, toto pectore amplectenda eſt.* Chriſtus, *Joh. VI.* ita definijt manducationem corporis ſui, & bibitionem ſanguinis ſui, quòd ſit credere, corpus ipſius in cruce pro nobis traditum eſſe, & ſanguinem ipſius in remiſſionem peccatorum noſtrorum effuſum eſſe. Cùm igitur Chriſtus hæc duo pro uno & eodem

 habeat,

habeat, carnem Chriſti manducare; Et, in Chriſtum credere, non fingamus manducationem quandam carnis Chriſti, quæ fiat ore corporis.

16. *De ſimilibus idem eſt judicium.* Sicut autem idem Chriſtus & eadem beneficia ſpiritualia in omnibus Sacramentis Veteris & Novi Teſtamenti. Ita idem modus eſt perceptionis Chriſti, & ipſius beneficiorum in omnibus Sacramentis Veteris & Novi Teſtamenti. Sed modus perceptionis Chriſti & ipſius beneficiorum in Sacramentis Veteris Teſtamenti fuit ſpiritualis, & fide fiebat. E. non alius, ſed idem modus perceptionis ponendus in Sacramentis N. T

17. *Eodem modo percipitur corpus & ſanguis Chriſti in Cœna, quo percipitur fœdus Dei in circumciſione, beneficia Chriſti in manducatione agni Paſchalis*, Sanguis Chriſti in Baptiſmo. Sed hæc omnia accipiuntur ſpiritualiter per fidem. E. & corpus & ſanguis Chriſti ſpiritualiter per fidem accipiuntur in Cœna.

18. *Eodem modo reddimur κοινωνοὶ corporis Chriſti in Cœna, quo in idem corpus coaleſcimus cum Chriſto in Baptiſmo.* Sed in Baptiſmo fide coaleſcimus in idem corpus cum Chriſto, ſine corporali præſentia Chriſti,

Chriſti, 1. *Cor.* 12.13. E. etiam Cœna fide reddimur *κοινωνοὶ* corporis Chriſti, ſine corporali præſentia Chriſti.

19. *Eadem eſt ratio utriuſque partis Cœnæ, quo ad modum perceptionis.* Eodem igitur modo manducatur corpus Chriſti in pane, quo bibitur N. T. in calice. Atqui Novum Teſtamentum non bibitur corporaliter in calice, (conſtat enim, plurimos uti calice, qui tamen beneficiorum Novi Teſtamenti non fiunt participes;) ſed ſpiritualiter per fidem. E. & corpus Chriſti non manducatur corporaliter in pane; ſed ſpiritualiter per fidem. Aut ſi corpus Chriſti corporaliter, Nov. Teſt. ſpiritualiter percipitur, erit realis contradictio in inſtitutione Cœnæ, quo ad modum prædicationis, præſentiæ & perceptionis, quod eſt abſurdum.

20. *Eodem modo nos percipimus Novum Teſtamentum, quod eſt reconciliatio cum Deo, quo omnes ſancti illud perceperunt ab initio.* Sed ſancti non per corporalem potum, ſed per ſpiritualem hauſtum ſanguinis Chriſti perceperunt Novum Teſtament. & reconciliationem cum Deo. E. nos quoque in uſu Cœnæ per ſpiritualem hauſtum ſanguinis Chriſti N. T. percipimus.

21. *Eodem modo manducatur corpus Chriſti pro nobis traditum, quo ſanguis Chriſti effuſus bibitur.* Sed ille ipſe ſanguis Chriſti effuſus in cruce non bibitur à nobis ſubſtantialiter, aut corporaliter, quia iamdudum evanuit; ſed fit teſtificatio, corpus Chriſti pro nobis traditum eſſe.

22. *Idem eſt effectus manducationis corporis Chriſti, qui eſt bibitionis ſanguinis Chriſti:* Sed quotquot ſanguinem Chriſti bibunt, fiunt unus Spiritus, 1. *Cor.* 12.13. E. quotquot manducant corpus Chriſti, fiunt unum corpus cum Chriſto. Sed reddimur unus Spiritus non per corporalem perceptionem ſanguinis Chriſti. Sed per ſpiritualem, quæ fit fide. E. etiam efficimur unum corpus cum Chriſto non per corporalem manducationem corporis Chriſti, ſed per ſpiritualem: quæ fit fide.

23. *Certum eſt, nos eodem modo percipere corpus Chriſti, quo illud perceperunt Apoſtoli in prima Cœna.* Sed Apoſtoli non perceperunt corpus Chriſti in pane. Aſſedit enim Chriſtus ſuo corpore diſcipulis viſibiliter, locutus eſt cum eis, non immigravit in panem, non factus eſt inviſibilis; non dixit: In hoc pane accipitis

tis corpus meum inviſibiliter. Quòd ſi verò corpus Chriſti aſſedit viſibiliter diſcipulis ad menſam, & ſimul inviſibiliter fuit in pane, fuerunt duo corpora Chriſti ſimul, viſibile extra panem, & inviſibile in pane. Sed Chriſtus non aſſumſit plura corpora. Hinc manifeſtum eſt, Apoſtolos, in prima Cœna non percepiſſe corpus Chriſti corporaliter in pane; ſed corpus Chriſti ſpiritualiter fide manducâſſe. E. & nos in noſtra Cœna idem corpus Chriſti ſpiritualiter fide manducamus.

24. *Idem nobis diſtribuitur & communicatur in noſtra Cœna, quod diſtribuitum & communicatum eſt Apoſtolis in prima Cœna.* Earundem enim rerum diſtributio & communicatio fit in Cœna omnibus temporibus, & eodem modo. Sed Apoſtolis non eſt communicatum corpus Chriſti inviſibile. Aſſedit enim Chriſtus diſcipulis ſuis viſibiliter. E. nec nobis corpus Chriſti inviſibile communicatur. Quod ſi verò corpus Chriſti inviſibiliter in pane eſt, quæro, quando illam conditionem acceperit? Quòd ſi in glorificatione primùm hanc conditionem accepit, non potuit diſcipulis hoc modo, videlicet inviſibiliter, in prima Cœna diſtribui, tum e-

non immigravit in panem, non ingreſſum eſt in os Apoſtolorum, non deſiit videri, cùm & poſtquam Apoſtoli panem à Chriſto porrectum ore acceperunt; ſed eodem modo, & eadem figura præditum ſemper aſſedit Diſcipulis. Neceſſe erit igitur Apoſtolos in prima Cœna percepiſſe Chriſti corpus diverſum ab eo quod natum eſt ex Virgine, ipſis aſſedit, & traditum eſt in cruce, quod eſt abſurdum. Unicum enim tantùm eſt corpus Chriſti, non plura aut diverſa; nec alteriùs corporis Chriſti vel S. literæ uſpiam, vel verba inſtitutionis meminerunt, quàm illius, quod Filius Dei ex Virgine aſſumſerit, & pro nobis traditum eſt. Quòd ſi verò dicatur, unum & idem corpus Chriſti aſſūmtum ex Virgine, & traditum in mortem, ſimul & eodem temporis momento viſibiliter aſſediſſe diſcipulis in menſa, & inviſibiliter fuiſſe in pane & ore Apoſtolorum, contradictoria ſunt.

26. *Res cœleſtis & ſpiritualis cœleſti & ſpirituali modo percipitur, id eſt, ſola fide.* Corpus & ſanguis Chriſti in Cœna ſunt res cœleſtis & ſpiritualis. E. corpus & ſanguis Chriſti cœleſti & ſpirituali modo, id eſt, ſola fide, in Cœna percipiuntur. Quis enim dixerit, rem cœleſtem & ſpiritua-

ritualem corporali modo, ſeu ore externo percipi?

27. *Chriſtus eodem modo manducatur in Cœna, quo præſens eſt.* Sed præſens eſt, ex pacto, agentibus pœnitentiam & credentibus Evangelio. E. etiam manducatur ab his, qui pœnitentiam & fidem ad uſum Cœnæ afferunt: Non ab his, qui fide deſtituti ſunt.

28. *Corpus Chriſti eodem modo percipitur & manducatur in Cœna, quo in eadem percipitur & manducatur gratia Dei:* Spiritus S. remiſſio peccatorum; mors & meritum Chriſti. Hæc enim ſemper ſunt conjuncta, non divelli ullo modo poſſunt. Sed iſta beneficia ſpiritualia non percipiuntnr corporaliter in pane, E. nec corpus Chriſti percipitur aut manducatur corporaliter in pane.

29. *Vbi ſunt diverſæ res, ibi oportet eſſe diverſa inſtrumenta, quibus ſingulæ res percipiantur.* In Cœna ſunt res diverſæ, terrena & cœleſtis, ſeu corporalis & ſpiritualis. E. in Cœna oportet eſſe diverſa inſtrumenta, quibus hæ res diverſæ percipiantur. Os igitur corporis rem terrenam & corporalem accipit, os animæ ſeu fides rem cœleſtem & ſpiritualem accipit

cipit. In legitimo enim uſu Cœnæ, quàm certò ſcimus, & videmus, nos viſibi bilia elementa, panem & vinum accipere; tam certò corpus Chriſti pro nobis traditum & ſanguinem Chriſti pro nobis effuſum, i. e. Chriſtum ipſum, cum omnibus ſuis beneficijs percipimus, prorſusque in unum corpus cum Chriſto coaleſcimus, membra Chriſti, caro de carne ejus, & os ex oſſibus ejus efficimur.

30. *Oportet eſſe analogiam inter cibum & inſtrumentum, quo cibus percipitur.* Sed nulla eſt analogia inter corpus Chriſti, quod eſt cibus animæ; & inter fidem, quæ eſt os ſpirituale interioris hominis. Fide igitur, non ore, percipitur corpus Chriſti.

31. Corpus Chriſti manducatur ab eo, ad cujus alimentum deſtinatum eſt. Sed non eſt *deſtinatum ad alimentum exterioris, ſed interioris hominis.* Non igitur ab exteriori, ſed ab interiori homine manducatur corpus Chriſti.

32. Tot ſunt manducationes in Cœna, quot ſunt homines, ſed *duo tantùm ſunt homines, exterior & interior.* E. etiam duplex tantùm eſt manducatio in Cœna: Exterior viſibilia elementa, panem & vinum; Interior homo corpus & ſanguinem Chriſti percipit.

33. Tot

33. Tot manducationes in Cœna ſunt quot ſunt ſpecies famis & ora. Sed *duplex tantùm eſt fames*; Exterioris hominis, qui cibum corporis, & interioris, qui cibum animæ deſiderat. Et duplex tantùm os, corporis & animæ. Duplex itaque tantùm eſt manducatio in Cœna: quarum utraque ſuum cibum habet, os corporis, panem & vinum accipit, quo fames & ſitis exterioris hominis tollitur. Os animæ corpus & ſanguinem Chriſti, quo fames & ſitis interioris hominis ſedatur.

34. Talis eſt manducatio; qualis cibus: Sed *corpus Chriſti eſt cibus cœleſtis & ſpiritualis*. E. & manducatio hujus cœleſtis & ſpiritualis eſt. Vel: Talis eſt manducatio, qualis eſt cibus. Sed corpus Chriſti eſt cibus mentis & fidei. E. & manducatio hujus fit mente & fide.

35. Tot ſunt manducationes in Cœna, quot ſunt ſignificationes verbi manducandi. Sed *verbum manducandi duplicem habet ſignificationem*: Aliâs enim ſignificat naturaliter ore corporis comedere: Aliâs, ſpiritualiter ore fidei. Duæ igitur ſunt tantùm manducationes in Cœna; Panis & vinum naturaliter, ore corporis: Corpus & ſanguis Chriſti ſpiritualiter, ore fidei manducantur.

36. Illa

36. Illa manducatio corporis Chriſti expetenda & probanda, quæ *dulciſſimam conſolationem adfert miſeris & perterrefactis conſcientijs.* Sed ſpiritualis manducatio corporis Chriſti dulciſſimam conſolationem adfert perterrefactis conſcientijs, utpote, quæ in uſu Cœnæ intuetur promiſſionem traditam in Evangelio, & certò ſtatuit, quòd Chriſtus in hac ſacra actione Cœnæ ſe nobis communicet, ſecundùm utramque naturam, & nos ſibi copulet tanquam capiti; quòd Filius Dei aſſumſerit humanam naturam propter nos: quòd corpore Chriſti inſeramur, & membra eius fiamus; quòd nobis communicetur & & applicetur totum meritum Chriſti, & omnia ejus beneficia: quòd propter nos λύτρον à Chriſto perſolutum placeamus Deo, & ab eo recipiamur in gratiam, quòd Chriſtus in nobis ſit & habitet, & effundat in corda noſtra Spiritum ſanctum, qui nos regeneret, & vivificet. Hæc omnia cùm præſtet ſpiritualis manducatio corporis Chriſti, probanda eſt. E contrà, corporalis manducatio corporis Chriſti repudianda, quæ tantùm hæret in ſymbolis, & Chriſtum corporaliter in elementis panis & vini quærit, ut quæ nullam prorſus utilititatem

tem habet, nullámque conſolationem conſternatis conſcientiis affert. Imò ſecundùm Ubiquiſtarum Confeſſionem, perniciem & mortem operatur in impiis.

37. *Cibus præbens alimoniam animæ noſtræ, copulans nos cum Chriſto, liberans à morte, & adferens vitam æternam, non manducatur ore corporis; ſed ſola fide.* Chriſti caro, juxta declarationem ipſius Chriſti, Johannis VI. talis cibus eſt, qui præbet alimoniam animæ &c. Ergo caro Chriſti non manducatur ore corporis; ſed ſola fide.

38. *Cibus vivificans, & corporibus noſtris immortalitatem concilians, non percipitur ore; ſed fide.* Caro Chriſti, manducata in Cœna, eſt cibus vitæ æternæ, & corporibus noſtris immortalitatem conciliat. Fide igitur, non ore manducatur caro Chriſti, quia manducatio, quæ ore fit, non vivificat.

39. *Analogia eſt inter manducationem & nutritionem:* Ut enim res, quæ corporaliter nutrit, corporaliter etiam manducatur. Ita res, quæ ſpiritualiter nutrit, ſpiritualiter etiam manducatur. Sed corpus Chriſti ſpiritualiter nutrit interiorem hominem in Cœna. Ergo corpus Chriſti etiam ſpiritualiter manducatur ab interio-

teriori homine in Cœna. *Aliter* : Talis eſt manducatio, qualis nutritio. Sed nutritio eſt ſpiritualis. E. & ſpiritualis manducatio. Aut ſi rectè dicatur, corpus Chriſti corporaliter manducari, dicendum etiam erit, corpus Chriſti corporaliter nutrire.

40. *Eodem modo fit nutritio interioris hominis, quo ejuſdem generatio.* Sed regeneratio hominis interioris ſpiritualis eſt in Baptiſmo, non corporalis. Ergo & nutritio interioris hominis ſpiritualis eſt in Cœna, non corporalis. Analogia enim eſt inter generationem & nutritionem.

41. *Eodem modo nutrimur corpore Chriſti in Cœna, quo eidem inſerimur*, & hoc induimur in Baptiſmo. Sed inſerimur Chriſto, eúmque induimus in Baptiſmo ſpiritualiter. E. & ſpiritualiter nutrimur corpore Chriſti in Cœna.

42. *Eodem modo nutrimur corpore Chriſti qualis eſt ſocietas inter corpus Chriſti, & Cœna utentes.* Sed ſpiritualis eſt ſocietas inter corpus Chriſti, & utentes Cœna. Spiritualis igitur eſt etiam manducatio corporis Chriſti.

43. *Eodem modo corpus Chriſti à nobis manducatur, quo poſt manducationem in nobis eſt,*

manet & habitat. Sed corpus Chriſti eſt, manet, & habitat in nobis ſpiritualiter per fidem. E. & ſpiritualiter per fidem manducatur. *Aliter*: Sicut nulla eſt inhabitatio corporis Chriſti in nobis; ita & nulla ejusdem corporalis manducatio cogitanda: Sed ſicut inhabitatio ſpiritualis, ita & manducatio.

44. *Eodem modo inchoatur manducatio corporis Chriſti, quo perficitur.* Sed manducatio corporis Chriſti perficitur ſola fide. E. & fide inchoatur.

45. *Eodem modo corpus Chriſti manducatur, quo retinetur.* Sed corpus Chriſti retinetur ſola fide. E. & ſola fide manducatur.

46. *Non temerè diſcedendum à Confeſſione Orthodoxa Eccleſiæ.* Sed Orthodoxa Eccleſia tantùm ſpiritualem manducationem corporis Chriſti agnoſcit. Non igitur alia quàm ſpiritualis manducatio ſtatuenda. Teſtimonia Patrum. *Vide ſuprà, in declaratione verborum Cœnæ.*

47. *Auguſtana etiam Confeſſio docet*, res promiſſas in Sacramentis & Cœna, fide accipi. Sic enim ſcribit D. Philippus in Apologia Auguſtanæ Confeſſionis: *Docemus, quòd in uſu Sacramentorum fides debeat*

beat accedere, quæ credat illis promiſſionibus, & accipiat res promiſſas, quæ ibi in Sacramento offeruntur; quia promiſſio eſt inutilis, niſi fide accipiatur. Idem in examine Megaloburgenſi expreſſe ſcribit: *Corpus Chriſti diſtribui converſis ſeu credentibus.*

48. Sed & *Lutherus* in ſcriptis Didacticis ſpiritualem tantùm manducationem corporis Chriſti admittit, & corporalem rejicit. Tom. VII. p. 17. a. *Tria in omni Sacramento ſunt: Externum viſibile ſignum. 2. Res interna & ſpiritualis, Sacramento ſignificata. 3. Fides, qua utrumque conjungitur.* Ib. p. 18. b. *Sacramentum in pane & vino accipere aliud nihil eſt, quàm ſignum accipere incorporationis cum Chriſto.* T. VII. fol. 18. a. *In Sacramento homini à Deo datur certum ſignum per Miniſtrum, quod cum Chriſto uniatur, & quòd Chriſti paſſio & vita ipſius propria ſit.* Ib. p. 31. c. *Externum ſignum ſpiritualia ſignificat; ut per externa in ſpiritualia deducamur, externum oculis corporis, ſpirituale & internum oculis cordis apprehenditur.* Ib. p. 12. a. *Tantum homo accipit, quantum credit ſe conſecuturum.* In Geneſ. p. 644. d. *Sed inquis, non video rem ipſam. Reſpondeo: Si credis, habes: ſi non vis credere, nihil habebis. Sic enim ſonat promiſſio:* Qui crediderit, & baptizatus

fuerit ſalvus erit. Adeſt Sacramentum Altaris, adeſt Baptiſmus, adeſt verbum, in concione tantum verò habes, quantum credis. Si credis, jam omnia potes & poſſides, Quod, ſi non credis nihil habebis. Ib. pag 635. a. Credimus adeſſe verum corpus, & verum ſanguinem cum verbo. P. 644. a. Certiora & firmiora ſunt, quæ poſſidemus in verbo, quàm quæ manibus aut re ipſa obtinemus. Ib. 635. c. Revera nos paſcit, & cibat Deus, non Miniſter. Ib. 221. b. In Cœna ſic adeſt ſingulariter Filius Dei, ut nobis cum pane corpus ſuum, & cum vino ſanguinem ſuum exhibeat. Ib. 142. c. Cum ratio præſentibus ſoleat niti, fides abſentia complectitur, vel ea contra rationem præſentia eſſe indicat In der Kirchenpoſtill/Domin. Septuag. p. 233. Wir eſſen und trincken an dem leiblichen brot und wein auf dem Altar den waaren Ch. iſt im geiſtlich/ das iſt/ im eſſen und trincken euſſerlich üben wir den glauben innerlich. Ib. in Feſt. corp. Chriſti p. 14. Das eſſen des Herren Chriſti geſchicht im hertzen/und nicht mit dem mund. Ib. P. 1. pag. 280. b. Laß das Narrenwerck fahren/ wie der leib Chriſti da ſey/ und ſich verberge under einer ſolchen kleinen geſtalt. Solch wunderwerck ſchlag aus den

den augen / und hange an dem wort / und trachte darnoch / daß du nutz und frucht von dem Sacrament habeſt / namlich diſe / daß dir dein ſünd vergeben werden. Ib. p. 64. a. Darum ſicheſtu auch / daß man dir Chriſtum nicht gibt in die hand / legt ihn nicht in den kaſten / ſteckt ihn nicht in den buſen / gibt dir ihn nicht in das maul: ſonder man tragt dir ihn für allein mit dem wort und Evangelio. Ib. p. 234. a. Mein fleiſch iſt waarhaftig und weſentlich eine ſpeiſe / nicht für den bauch leiblich / ſonder für die ſeel geiſtlich. Ib. p. 281. a. Im Sacrament hab ich offentlich das wort / das mir die ſünde vergeben ſind / darzu auch offentlich zeichen in meinem mund genommen.

II. Corpus Chriſti ore corporali non manducari.

1. *In omni Sacramento duo tantùm ſunt, ſignum, & res ſignata.* Si igitur in Cœna corporalis manducatio corporis Chriſti eſt, neceſſe eſt, ut illa manducatio corporalis ſit vel ſignum, vel res ſignata. Sed non eſt ſignum, quia non incurrit in oculos: cùm ſigna ſint viſibilia. Deinde non eſt res ſignata, quia res ſignatæ Sacramentorum ſunt illa ipſa beneficia,

 de

de quibus concionatur Evangelium. Sed Evangelio corporalis manducatio corporis Chriſti planè ignota eſt. Deinde res in Evangelio promiſſæ pertinent ad Eccleſiam omnium temporum. Conſtat autem, Patres in Vet. Teſt. nullam corporalem manducationem corporis Chriſti habuiſſe; ſine qua tamen ſalvari non potuiſſent, ſi eſſet res ſignata Sacramentorum. Hinc manifeſtum eſt, nullam prorſus manducationem corporalem eſſe.

2. Quod ſpirituali vitæ deſtinatum eſt, non poteſt ore & dentibus ingeri. *Manducatio corporis Chriſti in Cœna ſpirituali vita deſtinata eſt.* Non poteſt igitur ori & dentibus congruere, ſeu tribui.

3. *Myſteria ſpiritualia non ſunt intelligenda carnaliter.* Inſtitutio Cœnæ tradit myſterium ſpirituale de nutritione, & alimonia noſtra ad vitam æternam.

4. Qui ponit diverſa inſtrumenta apprehenſiva in Verbo & Sacramentis, evertit articulum de juſtificatione. Ubiquiſtæ *ponunt diverſa inſtrumenta apprehenſiva in Verbo & Sacramentis.* In verbo fidem, in Cœna os hominis. E. evertunt articulum de juſtificatione. *Aliter:* Qui

ponit

ponit diverſa inſtrumenta apprehenſiva in Verbo & Sacramentis, damnat Confeſſionem noſtrarum Eccleſiarum, quòd ſola fide Dominus cum omnibus ſuis beneficijs apprehendatur. Synuſiaſtæ ponunt, &c.

5. *Qui res promiſſas in Verbo & Sacramentis ſine fide accipi contendit, confirmat errorem Pontificiorum de opere operato.* Synuſiaſtæ corpus Chriſti ſine fide accipi contendunt. Confirmant igitur errorem Pontificiorum de opere operato.

6. *Qui ſculpunt novum modum agendi cum DEO*, ſimiles ſunt Enthuſiaſtis. Ubiquiſtæ novum ſculpunt modum agendi cum DEO. Sunt igitur ſimiles Enthuſiaſtis Ut enim Enthuſiaſtæ negant, Deum per ſolum verbum nobiſcum agere: Ita Ubiquiſtæ negant nos ſola fide cum Deo ptomittente agere. Deinde ut Enthuſiaſtæ ex parte Dei verbum abjiciunt: Ita Ubiquiſtæ ex parte hominum fidem abjiciunt. Denique, ut Enthuſiaſtæ abjecto verbo novum modum comminiſcuntur, quo Deus cum hominibus agat, peculiares videbis afflatus & illuminationes. Ita Ubiquiſtæ abjecta fide novum modum fingunt, quo homines cum Deo agant, & nova organa apprehenſiva ſculpunt, contra ordi-

nationem DEI, videlicet, os hominis.

7. *Si eſt Eſſentialis manducatio corporis Chriſti in Cœna, neceſſè erit, panem eſſe ipſam Eſſentiam corporis Chriſti.* Sed panis non eſt Eſſentiale corpus Chriſti. Nam verba inſtitutionis Cœnæ non faciunt alligationem corporis Chriſti ad panem, aut Eſſentialem copulationem panis & corporis Chriſti. Sed verbum ad panem accedens facit Sacramentum. E. nulla eſt Eſſentialis manducatio corporis Chriſti in Cœna.

8. *Quod Chriſtus in uno loco deſtruit, non rurſus ædificat in alio*, quia verax eſt, & mentiri non poteſt, nec approbat ſententias contradictoriè pugnantes. Sed Chriſtus corporalem manducationem ſuæ carnis, Joh. VI. duobus argumentis rejecit, quorum alterum ab impoſſibili, alterum ab inutili eſt deductum, E. corporalem manducationem carnis ſuæ in Inſtitutione Cœnæ noluit aſſerere.

9. Doctrina *damnata ab Orthodoxis Patribus meritò rejicienda eſt.* Doctrina de orali & corporali manducatione corporis Chriſti damnata eſt ab Orthodoxis Patribus. Cyrillus enim ἀνθρωποφαγίαν craſſam

Augu-

Auguſtinus crudele flagitium vocat. E. rejicienda.

10. *Doctrina ignota toti Orthodoxæ antiquitati Eccleſiæ, non eſt obtrudenda.* Doctrina de duplici manducatione corporis Chriſti, orali & ſpirituali, ignota eſt toti Orthodoxæ antiquitate. E. Eccleſiæ non eſt obtrudenda.

11, *Oportet eſſe Analogiam inter cibum & inſtrumentum, quo cibus percipitur.* Sed nulla eſt analogia inter corpus Chriſti, quod eſt cibus animæ, & inter os hominis. Contrà, analogia eſt inter corpus Chriſti, quod eſt cibus animæ, & inter fidem, quæ eſt os ſpirituale interioris hominis. Fide igitur, non ore percipitur corpus Chriſti.

12. Quicquid *in promiſſione offertur, objectum fidei eſt, non oris.* Corpus Chriſti offertur in promiſſione. E. fidei objectum eſt, non oris. Et, per conſequens, non ore, ſed fide percipitur.

13. *Quæ re ipſa differunt, non ſunt confundenda.* Manducatio corporis Chriſti & obſignatio manducatiõis corporis Chriſti, re ipſa differunt. Non igitur confundendæ. Manducatio corporis Chriſti fit fide intus in anima: Manducatio

 panis,

panis,quæ fit foris, illam interiorem manducationem obſignat.

14. Si corpus Chriſti cum pane, ore percipitur, & manducatur, neceſſe eſt, ut vel corpus Chriſti eodem modo, quo panis, percipiatur, & manducetur; vel duplex ſtatuatur oralis manducatio. *Sed corpus Chriſti non percipitur, nec manducatur eodem modo, quo panis. Panis enim viſibiliter & ſenſibiliter accipitur*, & comeditur, & deglutitur, quod de corpore Chriſti dici non poteſt. Deinde non eſt duplex oralis manducatio. Nam os hominis unicum tantum agendi & manducandi habet modum, naturalem videlicet, non præternaturalem. Certum eſt igitur, corpus Chriſti non ingredi cum pane in os hominis, nec ore manducari.

15. Si eſt oralis manducatio corporis Chriſti, neceſſe erit *corpus Chriſti ſubſtantialiter in noſtris corporibus eſſe & manere*, atque ita fingitur commixtio ſubſtantiarum Chriſti & hominis, ſeu infuſio corporis Chriſti in noſtra corpora. Sed corpus Chriſti non eſt in noſtris cordibus ſubſtantialiter. E. nec corporaliter manducatur.

16. *Quod nuſquam extat in verbo DEI, non eſt credendum.*

Fides

Fides enim nititur promiſſione & expreſſo DEI verbo. Sed nulla extat promiſſio, ac nusquam verbum DEI docet de corporali inhabitatione corporis Chriſti in noſtris corporibus. Non igitur credenda corporalis inhabitatio carnis Chriſti in noſtris corporibus. Aut monſtrentur expreſſa teſtimonia Scripturæ de corporali inhabitatione carnis Chriſti in noſtris corporibus. 1.

Aliud: Fides, quæ non habet expreſſum Dei verbum, eſt inane ſomnium hominum, & commentum humanum. Fides Ubiquiſtarum de inhabitatione carnis Chriſti in noſtris corporibus nullum habet expreſſum verbum DEI. Eſt igitur hæc fides inane ſomnium & commentum humanum. 2.

Contrà: Quicquid expreſſo verbo Dei traditum eſt, firma fide amplectendum. Verbum Dei docet, Chriſtum non corporaliter, ſed ſpiritualiter in nobis eſſe & habitare. Nulla igitur corporalis, ſed ſpiritualis inhabitatio Chriſti in nobis credenda eſt. *Minorem* probo. *Joh.* 14. 13. Veniemus ad eum, & manſionem apud eum faciemus. *Joh.* 14. 17. Spiritus S. in vobis manebit. *Rom.* 8. *v.* 9. 11. Spiritus DEI in vobis habitat. *Rom.* 8. 10. Chriſtus eſt in vobis. 3.

1. *Cor.*

1. *Cor.* 3. 16. An neſcitis, quòd templa eſtis, & Spiritus Dei in vobis eſt? 2. *Cor.* 6. 16. Vos eſtis templa Dei viventis, juxta dictum *Levit.* 26. 11. Habitabo in eis. *Eph* 2. 21. Vos eſtis habitatio Dei per Spiritum. *Eph.* 3. 27. Chriſtus habitat in cordibus noſtris per fidem. Fides autem credit illam habitationem in nobis, de qua docet verbum DEI. Sed verbum DEI tantùm docet de ſpirituali inhabitatione Chriſti in nobis, ut allegata teſtimonia demonſtrant. Hanc igitur ſolam, non aliam credit Fides. Non ergo hoc dictum Pauli negandum contra analogiam fidei, & contra perſpicuam & perpetuam ſententiam Scripturæ de corporali inhabitatione Chriſti in nobis. Scriptura enim eſt optimus Interpres ſui ipſius.

4. *Aliud: Eodem modo Chriſtus in nobis eſt, quo nos in Chriſto ſumus.* Sed nos ſumus in Chriſto ſpiritualiter. Ergo & Chriſtus in nobis ſpiritualiter eſt, juxta dicta, *Joh.* 6. 56. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, manet in me, & ego in eo, *Joh.* 14. 20. Vos in me, & ego in vobis. *Joh.* 15. 5. Qui manet in me, & ego in eo, multum fructum fert. *Joh.* 15. 6. Qui non manet in me, abjicietur. *Rom.* 8. 1. Nulla nunc condemnatio his,

qui in Chriſto Jeſu ſunt, 1. *Joh.* 2. 5. In hoc cognoſcimus, quòd in ipſo ſumus 1. *Joh.* 3. 24. Qui ſervat mandata ejus, manet in eo, & ipſe in illo. 1 *Joh.* 4. 15. Qui confitetur, quòd Jeſus ſit Filius Dei, in eo manet Deus & ipſe.

Aliud: Similium eſt eadem ratio; ſecundum Ubiquiſtas corpus Chriſti corporaliter eſt & habitat in noſtris corporibus. E. & noſtra corpora corporaliter ſunt & habitant in Chriſti corpore. Scriptura enim utrumque affirmat, & nos in Chriſto, & Chriſtum in nobis habitare. 5.

Aliud. Si corpus Chriſti corporaliter in noſtris corporibus habitat, *neceſſe erit illud cum noſtris corporibus interire.* Sed hoc citra blaſphemiam dici non poteſt. Mors enim Chriſto non dominatur amplius, *Rom.* 6. 9. E. & illud. 6.

Aliud: Dogma rejectum ab Orthodoxis Patribus, non eſt probandum Dogma de corporali inhabitatione corporis Chriſti in noſtris corporibus rejectum eſt ab Orthodoxis Patribus. Non igitur probandum. *Nazianzenus:* Chriſtus habitat in noſtris cordibus, non ſecundum apparentem naturam; ſed inviſibilem. *Cyprianus;* Noſtra & Chriſti conjunctio non miſcet perſonas, 7.

ſonas, nec unit ſubſtantias; ſed affectus ſociat, & confœderat voluntates. *Cyrillus*: Chriſtus per Spiritum habitat in ſanctis conjunctione ſpirituali, ut per ſemetipſum Deo Patri illos conjungat.

Idem: Poſtquam aſcendit ad Patrem, in nobis eſt per Spiritum.

Idem: Per hoc, quód participes ſumus Spiritus ſancti, etiam Chriſtum in nobis recipimus. *Auguſtinus*: Ubi fides intus eſt, ibi Chriſtus eſt. Si fides in vobis. E. & Chriſtus in vobis.

Aliud: *Ubicunque Chriſtus corporaliter præ-*
8. *ſens eſt, ibi rectè ad eum dirigitur adoratio.* Secundum Ubiquiſtas Chriſtus ubiq; corporaliter præſens eſt, & habitat in Sacramentis. E. in Sacramentis Chriſtus rectè adoratur.

9. *Aliud*: Qui corpus Chriſti per Ubiquitatem ſemper in nobis eſſe contendit, inutilem facit uſum Cœnæ: Nemo enim indiget perceptione ejus rei, quam ante habet in ſe, & poſſidet. Secundum Ubiquiſtas corpus Chriſti, per ubiquitatem ſemper in nobis eſt. Inutilis igitur eſt uſus Cœnæ, nec perceptione corporis Chriſti in Cœna indigebimus, ſi antea in nobis eſt.

10. *Aliud*: Doctrina unanimi conſenſu noſtrarum

ſtrarum Eccleſiarum damnata, non eſt revocanda in Eccleſiam. Doctrina Schwenkfeldij de corporali inhabitatione carnis Chriſti in noſtris corporibus unanimi conſenſu à D. Luthero, Philippo, & alijs pijs Doctoribus noſtrarum Eccleſiarum damnata eſt. Non igitur revocanda in noſtras Eccleſias.

17. Si eſt corporalis manducatio corporis Chriſti, neceſſe erit corpus Chriſti aut ſemper in cordibus noſtris manere, aut ad certum tempus. Sed omnes pij deteſtantur Phyſicam illam inhabitationem corporis Chriſti in noſtris corporibus. Deinde fruſtra pugnatur de momentanea præſentia corporis in nobis. Certum eſt igitur, nullam corporalem manducationem corporis Chriſti eſſe.

18. *Qui momentaneam præſentiam corporis Chriſti in Cœna ſtatuunt, non intelligunt, quid agatur in Cœnâ, cur inſtituta ſit, & cur hac utamur.* Ideo autem inſtituta Cœna, ut pij habeant ſpirituale alimentum, quod animas ipſorum vivificet in ſpem beatæ reſurrectionis. Hanc alimoniam quærunt pij in Cœna, & deſiderant, ut Chriſtus in ipſis habitet, ut Chriſtus unus fiat cum ipſis, & rurſus in Chriſtum coaleſcant, &

& unum corpus cum Chriſto fiant. Ubiquiſtæ momentaneam præſentiam, &c.

19. *Si corpus Chriſti corpora noſtra ingreditur, aut ad breve aliquod momentum, aut ad terminum uſque vitæ in nobis manebit.* Sed non adeſt ad breve tantùm momentum. Quid enim prodeſſet momentanea Chriſti præſentia? Quòd ſi verò manet in nobis uſque ad terminum vitæ, quæritur, an corpus Chriſti cum noſtris corporibus intereat in morte? Aut ſi tam diu manet in nobis, quid opus eſt Cœnam Domini repetere? An in repetitione Cœnæ aliud Chriſti corpus accipitur? An verò idem additur eidem? Aut quod poſteriori loco ſumitur, expellit prius ſumtum? Cur non aſſentimur potius Paulo, qui dicit: Chriſtum habitare in cordibus noſtris per fidem?

20. Qui corporalem manducationem corporis Chriſti defendunt, & tamen ſubſtantialem præſentiam corporis Chriſti in noſtris corporibus negant, *conſtituunt præſentiam & manducationem corporis Chriſti inutilem homini.* Quorſum enim opus fuerit corpus Chriſti ore, ſeu corporaliter manducare, ſi corpus Chriſti ore manducatum non in nobis manet? Ubiquiſtæ corporalem, &c.

2. Si

2. Si vera eſt Ubiquiſtarum diſtinctio, inter corporalem, & ſpiritualem manducationem, ut tantùm in corporali manducatione, quæ in uſu Cœnæ fit, corporis Chriſti, ſeu ipſius Chriſti participes fiamus; in ſpirituali verò manducatione, quæ extra uſum Cœnæ fiat, tantùm beneficia ſeu merita Chriſti nobis applicentur, ſequetur: Neminem ſine uſu Cœnæ κοινωνὸν Chriſti eſſe poſſe, contra dicta, *Rom.* 13. 14. *Gal.* 3. *v.* 27. Neminem extra uſum Cœnæ membrum Chriſti nominari poſſe, contra dictum, *Eph.* 1. 22. Neminem ſine uſu Cœnæ, corpori Chriſti inſeri poſſe, contra dictum, *Joh.* 15. 5. Chriſtum caput extra uſum Cœnæ ab omnibus ſuis membris ſeparatum eſſe, contra dictum, *Eph.* 5. 23 pios extra uſum Cœnæ non eſſe carnem de carne Chriſti, nec os ex oſſibus ejus, contra dictum, *Eph.* 5. 30. De Evangelio dici non poſſe, quòd per hoc in κοινωνίαν Chriſti deducamur, contra dictum, 1. *Cor.* 1. 9. Pios, extra uſum Cœnæ non poſſe unum eſſe cum Chriſto, contra dicta, *Johan.* 17. *v.* 21. *Galat.* 3. *v.* 28. omnes infantes baptizatos, & ſine uſu Cœnæ decedentes, latronem converſum in cruce, & omnes ſanctos Patres in Veteri Teſtamento, qui

Cœna non ſunt uſi, non fuiſſe membra Chriſti, nec Chriſto inſertos, contra dicta, *Marc.* 10. 14. *Luc.* 23. 42. 1 *Cor.* 10. 3. Imò damnatos eſſe non tantùm ſanctos Patres in Veteri Teſtamento. Sed nunc etiam omnes pios in Turcia, & alibi, qui ſine uſu Cœnæ diſceſſerunt, & diſcedere coguntur. Expreſſè enim ſcriptum eſt, *Joh.* 6. 53. Niſi manducaveritis carnem Filij hominis, & ſanguinem ejus biberitis, non habebitis vitam in vobis, *Joh.* 15. 6. Qui non manet in me, abiicietur: Contra dicta, *Marc.* 16. 16. *Rom.* 10. 13. Sed contrarium demonſtrant teſtimonia Scripturæ, quæ hic allegata ſunt. Certum eſt igitur, Ubiquiſtarum diſtinctionem falſiſſimam eſſe. Nam in κοινωνίαν Chriſti venimus, Chriſti membra efficimur, eique inſerimur, quoties corpus Chriſti pro nobis traditum, & ſanguinem Chriſti pro nobis effuſum eſſe credimus, ſive hoc fiat in uſu Cœnæ, ſive extra uſum huius, cum firma fide promiſſionem Evangelij apprehendimus, eámque fide propria applicamus.

22. Si ſpiritualis manducatio corporis Chriſti à corporali dependet, ut Synuſiaſtæ imaginantur, *neceſſe erit ſemper utramque manducationem conjunctam eſſe:* Quod enim

enim ab altero dependet, cum illo conjunctum eſſe oportet. Sed ſpiritualis manducatio non ſemper eſt conjuncta cum corporali, quod manifeſtum eſt in impiis. Etſi enim impij, ex eorundem ſententia, corporaliter manducant corpus Chriſti: Idem tamen ſpiritualiter non manducant. Dici igitur non poteſt, ſpiritualem manducationem à corporali dependere. Deinde, ſi ſpiritualis manducatio à corporali dependet, quando corporalis manducatio operatur mortem in impijs, ut Ubiquiſtæ affirmant; quomodo unum & idem ſimul vitam & mortem operatur?

23. Si corpus & ſanguis Chriſti ſunt ubique, *non poſſunt ex manu Miniſtri in os noſtrum ingredi, ſeu tradi.* Quod enim ubique eſt, non tranſit de loco in locum, nec ullum locum deſerit, & in alium venit, ſed ſemper in omnibus locis eſt & manet. Secundum Ubiquiſtas corpus & ſanguis Chriſti ſunt ubique, &c. Ergo non poſſunt, &c.

24. Impoſſibile eſt, *duas contradictorias ſimul veras eſſe.* Hæ propoſitiones ſunt contradictoriæ: Chriſti corpus eſt ubique: Et, corpus Domini de loco in locum tranſit, videlicet ex manu Miniſtri in os hominis. Ergo.

25. *Quod ubique præſens eſt, ore humano accipi non poteſt.* Continens enim ſemper majus eſt contento. Secundum Ubiquiſtas corpus Chriſti eſt infinitum & ubique, quod os corporis humani in Cœna accipit. Neceſſe eſt igitur corpus hominis, quod infinitum Chriſti corpus percipit, magis infinitum, & immenſum eſſe, quàm corpus Chriſti. Aut ſi ſolum corpus Chriſti infinitum eſt, noſtra verò corpora non item, quomodo finita & circumſcripta noſtra corpora infinitum Chriſti corpus recipiunt?

26. *Quicquid corporaliter manducatur, eſt cibus ventris. Talis non eſt corpus Chriſti, &c.*

27. *Quicquid corporaliter manducatur mutationi & corruptioni ſubjectum, eſt.* At, juxta Lutheranos, Chriſti corpus manducatur corporaliter. Ergo corpus Chriſti mutationi & corruptioni obnoxium eſt. Sed corpus Chriſti glorificatum & ſedens ad dextram DEI, nulli mutationi aut corruptioni ſubjectum eſt. Nulla igitur eſt manducatio corporalis, ſeu oralis corporis Chriſti.

28. *Quicquid ingreditur in os, non percipitur à corde,* juxta dictum Chriſti, *Marc.* 7. 19. Juxta Synuſiaſtas corpus Chriſti ingredi-

greditur in os. E. non percipitur à corde. Et per conſequens, corpus Chriſti non poteſt dici cibus animæ, quæ ſecundum Scripturam ſedem habet in corde. Adde, quòd contumelioſum eſſet corpori Chriſti, iiſdem eventibus eſſe obnoxium, quibus, quicquid in os ingreditur, *Matth.* 15. 17. *Marc.* 7. 19.

29. *Fruſtra litigatur de eo, quod nullam prorſus habet utilitatem, nullámque conſcientiis conſolationem affert:* Præſentia corporis Chriſti ad panem, & corporalis manducatio corporis Chriſti nullam prorſus habet utilitatem, nullámque conſcientiis conſolationem affert. Fruſtra ergo de hac litigatur. *Contrà*: Quicquid conſcientiis firmiſſimam conſolationem eripit, deteſtandum eſt. Doctrina de corporali præſentia & manducatione corporis Chriſti inviſibilis, eripit conſcientiis firmiſſimam conſolationem de Chriſto fratre noſtro, & Chriſtum carnem de carne noſtra, os ex oſſibus noſtris eſſe, & carnem noſtram ad dextram Dei ſedere negat. Hæc igitur doctrina meritò rejicienda eſt.

30. *Si corporaliter manducatur Chriſtus, aut ſeorſim ſumitur corpus cum pane, & ſan-*

 guis

guis cum vino: aut conjunctim corpus & ſanguis in utroque elemento. Sed ſeorſim corpus ſumi non poteſt, quia ſanguis non eſt extra corpus, nec à corpore ſeparari poteſt. Deinde, nec conjunctim, cum pane & vino ſimul, ſumuntur corpus & ſanguis Chriſti. Sic enim ſumtio panis eodem modo erit κοινωνία ſanguinis, quo corporis: Et ſumtio vini eodem modo erit κοινωνία corporis, quo ſanguinis. Et panis erit ſanguis, ut corpus, & vinum erit corpus, ut ſanguis. Atque ita manducabitur etiam ſanguis & bibitur corpus: Et ſequetur, in pane ſanguinem bibi, & corpus edi in vino. Sed hæc pugnant cum inſtitutione Chriſti, qui panem voluit eſſe ſymbolum corporis, & vinum ſymbolum ſanguinis. Nulla igitur imaginanda corporalis manducatio Chriſti.

Aliter: Qui corpus Chriſti includunt in pane, & ſanguinem in calice, atque ita utrumque ſeorſim accipi contendunt, divellunt corpus à ſanguine, & ſanguinem à corpore. Ubiquiſtæ corpus Chriſti includunt, &c.

31. *Si corpus Chriſti in Sacramento manducatur, neceſſe eſt, illam manducationem fieri viſibiliter.* Omnia enim, quæ in exter-

na

na actione Sacramentorum fiant, viſibilia ſunt, & juxta totius Orthodoxæ vetuſtatis ſententiam actio Sacramentalis, eſt actio viſibilis. Et Sacramentum eſt actio viſibilis, inviſibilis gratiæ. Sed corpus Chriſti non manducatur in Sacramento viſibiliter. E. Sacramentalis manducatio non fit in ipſo corpore Chriſti, ſed in Sacramentis ſeu ſymbolis, pane & vino, tanquam in corpore Sacramentali ſeu relativo.

32. *Qui ceremoniæ externæ adſcribunt, quod ſoli fidei convenit, externam ceremoniam cum fide confundunt.* Ubiquiſtæ externæ ceremoniæ adſcribunt, quod ſoli fidei convenit. Contendunt enim, nos per externam ſeu oralem manducationem inſeri Chriſto, ita ut Chriſtus ſit in nobis, & nos in Chriſto, cùm tamen inſertio in corpus Chriſti ſola fide fiat. Confundunt igitur externam ceremoniam cum fide.

33. *Quod ore corporis percipitur: fit ſine myſterio.* Secundum Ubiquiſtas corpus Chriſti oraliter & corporaliter manducatur. E. ſine myſterio manducatur.

34. *Affirmare corpus Chriſti communicari nobis non poſſe, niſi ſit in loco panis, ſeu ſubſtantialiter copulatum, eſt negare omnipoten-*

tiam Dei. Omnipotentiam contrà Chriſti prædicant, qui credunt, Chriſtum poſſe nobis communicare corpus, & verè etiam communicare nobis in his terris corpus ſuum, quod juxta aſſeverationem Scripturæ eſt in cœlo.

35. *Qui affirmant, Chriſtum in Cœna ordinâſſe diſtributionem inviſibilis, & impalpabilis ſui corporis, Chriſto tribuunt contradictoria.* Chriſtus enim alibi affirmat, ſe viſibile & palpabile corpus habere, *Luc.* 24. 39.

35. *Lutherani contradictorias ſententias de manducatione corporis Chriſti defendunt.* Dicunt enim, modum manducationis corporis Chriſti incognitum & imperſcrutabilem eſſe: Et tamen dicunt, manducationem corporis Chriſti ore fieri. Quod autem ore fit, non eſt nobis incognitum: Notus enim eſt modus, quo corporum noſtrorum ſenſus agunt.

36. *Fruſtra litigatur de eo, quod non eſt in rerum natura.* Sed nullum unquam fuit corpus Chriſti inviſibile, impalpabile, omnipræſens. Fruſtra igitur de hujus diſtributione, communicatione & manducatione corporali in Cœna litigatur.

37. *Qui mutat ſtatum controverſiæ in certamine Euchariſtico, meritò eſt reprehendendus.*

dendus. Ubiquiſtæ mutant ſtatum controverſiæ in certaminè Euchariſtico. Dicunt enim, in hac controverſia, quæri de ipſa præſentia & communicatione corporis Chriſti. Sed nulla eſt in his duobus conſenſio. Orthodoxi enim non tantum fatentur, corpus & ſanguinem Chriſti in legitimo uſu Cœnæ præſentiſſimum eſſe fidei, ſed etiam Chriſtum in Cœna nos ſua carne & ſanguine paſcere ad vitam æternam. Sed tantum de modo præſentiæ & communicationis controverſia eſt. Quæritur enim, an corpus & ſanguis Chriſti eſſentialiter ſint in pane & vino, & num, cum viſibilibus elementis, ore corporis accipiantur: An verò corpus & ſanguis Chriſti ſpirituali ore animæ, fide videlicet, manducentur?

38. *Non eſt minus tribuendum Spiritui S. quàm oculis humanis.* At conſtat, oculos humanos per medium διαφανὲς percipere corpora cœleſtia, quamvis longiſſimè diſſita. Cur igitur iſta negentur de Spiritu S. & fide, quæ ſunt penetrantiſſima & efficaciſſima? Nam Sp.S. operatio & virtus fidei amplectentis Verbum & promiſſiões Dei, longè ac infinitis modis penetrantior & efficacior eſt, quàm acies oculorum humanorum, ídque longiſſimè ſupra omnem

captum humanum: Idque exemplo Patrum in V. T. demonſtrari poteſt. Ut enim in Veteri Teſtamento temporis intervallum nihil prohibuit, quo minus Patres perciperent Chriſtum naſciturum, & ejus membra fierent, ſicut Paulus dicit: Eandem eſcam manducaverunt. Ita jam in Novo Teſtamento loci intervallum non impedit, quominus omnes pij participes fiant Chriſti.

39. *Qui manducationem corporis Chriſti, quæ fit fide, imaginariam & otioſam eſſe dicit, eripit conſcientiis omnem conſolationem de remiſſione peccatorum, & totam doctrinam de juſtificatione hominis coram Deo abjicit.* Ubiquiſtæ manducationem corporis Chriſti, quæ fit fide, imaginariam & otioſam eſſe dicunt. Si enim manducatio corporis Chriſti ideò imaginaria dicatur, quòd ſola fide fiat; quoque imaginaria & otioſa apprehenſio omnium beneficiorum ſpiritualium. Atque ita decidenda erit tota doctrina noſtrarum Eccleſiarum de juſtificatione hominis coram DEO; inanis erit omnis conſolatio noſtra de remiſſione peccatorum, imputatione juſtitiæ, & damnatione Sp. S. Vana erit ſpes noſtra de reſurrectione carnis & vitæ æternæ: Hæc enim beneficia univerſa ſola fide ap-

prehen-

prehenduntur. Sed ſicut apprehenſio juſtitiæ, remiſſionis peccatorum, Spiritus ſancti & vitæ æternæ, non eſt imaginaria aut otioſa; ſed vera & realis, imò fundamentum ſalutis noſtræ, etiam ſi non manu aut ore; ſed ſola fide fit & nobis applicatur. Ita nec manducatio corporis Chriſti in Cœna otioſa aut vana dicenda eſt, etiam ſi non fiat ore; ſed ſola fide. Graviter igitur errant, qui contra conſcientiæ dictamen illam de ſpirituali manducatione rejiciunt doctrinam, quam ſciunt fundamentum eſſe totius Chriſtianiſmi.

III. Argumenta, quibus demonſtratur, hanc propoſitionem: Hoc eſt corpus meum, figuratè intelligendam eſſe.

1. *Eadem ratio eſt omnium Sacrementorum*: Sicut autem vocabulum circumciſionis de externa actione propriè uſurpatur: Propriè enim dicitur circumcidi præputium: Sed de re ſignata, quæ erat cordis circumciſio, non niſi figuratè dici poteſt; impropriè enim enim cor circumciditur. Sic propria locutio eſt de ſigno, comedere agnum Paſchalem: Sed de re ſignata, quæ eſt ablutio animæ, impropria

pria eſt locutio & figurata. Ita proprius eſt ſermo de ſignis Sacramentalibus, edere & bibere panem & vinum. Si vero ad rem ipſam referas, quæ κοινωνίᾳ Chriſti, & ſumentis, improprius eſt ſermo: Figuratè enim dicitur manducari caro Chriſti.

2. *Ipſe Filius Dei author eſt locutionis Metonymicæ in Sacramentis.* E. ea recipienda.

3. *Unus & idem eſt modus prædicationis in omnibus Sacramentis.* Cœna Domini eſt Sacramentum. Idem igitur modus prædicationis ſtatuendus in propoſitionibus Cœnæ, qualis eſt in aliis Sacramentis. Sed in aliis Sacramentis res ſignatæ metonymicè prædicantur de externis ſymbolis. E. & in Cœna. *Aliter*: Sicut una & eadem eſt res omnium Sacramentorum, ita unus & idem eſt modus prædicationis in omnibus Sacramentis. Sed in aliis Sacramentis omnibus Metonymica eſt prædicatio rerum de ſymbolis. E. & in Cœna: Aut dicendum, Cœnam non eſſe Sacramentum.

4. *Figuram requirit Analogia fidei.* Teſtantur enim articuli fidei, corpus Chriſti eſſe viſibile, palpabile, circumſcriptum, quod de corpore Chriſti latente in pane dici nequit.

5. *Sa-*

5. *Sacramentalibus, ſeu figuratis locutionibus ab ipſo Filio Dei addita eſt perſpicua interpretatio.* E. ea non rejicienda.

6. *Tota inſtitutio Cœnæ figuris utitur.* E. admittenda. Jubet enim manducare corpus Chriſti. Manducare autem propriè ſignificat dentibus atterere, deglutire, & in ventrem trajicere. Hoc cum de corpore Chriſti dici non poſſit, manifeſtum eſt, hoc verbum figuratè intelligendum eſſe. Idem de altera phraſi dici poteſt, quâ jubetur bibi ſanguis Chriſti. Deinde in verbis inſtitutionis dicitur de corpore Chriſti pro nobis tradito, & ſanguine Chriſti pro nobis effuſo, cum tamen illo tempore corpus Chriſti nondum traditum, nec ſanguis Chriſti effuſus eſſet; ſed corpus adhuc tradendum, & ſanguis adhuc fundendus erat, quod etiam non ſine figura dicitur. Sicut autem in his locutionibus à Chriſto uſurpatis, figura eſt. Ita etiam in hac phraſi Chriſti figura eſt: Hoc eſt corpus meum.

7. *Eodem modo de pane prædicatur corpus Chriſti, quo de calice prædicatur Novum Teſtamentum.* Sed Novum Teſtamentum non propriè; ſed figuratè & Metonymicè prædicatur de pane. Aut ſi in hac propoſi-

propoſitione: Hoc eſt corpus meum; ſtatuatur propria & regularis prædicatio; in altera: Hic calix eſt Novum Teſtamentum, impropria & figurata, erit realis contradictio in his Propoſitionibus, quo ad modum prædicationis, ſed hoc eſt abſurdum. Eadem enim eſt ratio utriusque partis Cœnæ. Eadem igitur & prædicatio utrobique.

8. *Eodem modo corpus Chriſti prædicatur de pane, quo panis prædicatur de Chriſto in hac propoſitione:* Ego ſum panis vitæ. Sed in hac propoſitionè eſt figurata prædicatio. E & in illa.

9. *Omnis propoſitio aut eſt Identica, aut regularis, aut inuſitata, aut figurata.* Sed prædicatio in his verbis Cœnæ: *Hoc eſt corpus meum*, non eſt *Identica*, quia inter Identicam prædicationem, qua idem de ſe ipſo dicitur, & Papiſticam Transſubſtantiationem, nullum eſt diſcrimen. Sed cùm hæc omnium piorum ſuffragiis damnata ſit, illa quoque recipi minimè poteſt. *Deinde* Identica prædicatio à Paulo rejecta eſt. Paulus enim non vocat panem corpus Eſſentiale Chriſti, ſed κοινωνίαν corporis: *Præterea*: Patres, utentes vocabulis ſigni, figuræ, typi, &c. manifeſtè

Iden-

Identicam propoſitionem improbant. *Denique* in Identica propoſitione, quicquic dicitur de Prædicato, illud etiam recte dicitur de ſubjecto, ideo Tertullianus rectè inquit: Si panis eſt ipſum corpus Chriſti, panis pro nobis in cruce traditus eſt. Deinde hæc Propoſitio: Hoc eſt corpus meum, non eſt *propria* aut regularis, quia non congruit ad aliquem modum ex quinque prædicabilibus. Denique non eſt *inuſitata. Inuſitata* enim Prædicationes tantum habent locum in Propoſitionibus de Filio Dei, quarum non ſunt alia exempla in tota rerum natura. Relinquitur ergo, quòd ſit figurata per Metonymiam. Valet conſequentia, quia non ſunt plures modi prædicationis.

10. *Impoſſibile eſt, diverſas & diſtinctas ſpecies propriè & ſine ulla figura de ſe invicem prædicari.* Panis & corpus Chriſti ſunt diverſæ & diſtinctæ ſpecies. E. non poſſunt de ſe invicem propriè, & ſine ulla figura prædicari.

11. *Qui figuratè dicta, falſa aut ambigua eſſe affirmat, evertit totum fundamentum ſalutis noſtræ, & plurima Scripturæ teſtimonia abjicit.* Nam in prima promiſſione Evangelij, quæ eſt fundamentum Eccleſiæ & ſalu

ſalutis noſtræ, & ſummam omnium promiſſionum Evangelii continet, ne unicum quidem verbum in ſua propria ſignificatione poſitum eſt; ſed figuratè omnia & ſingula vocabula efferuntur. Primo enim vocabulum *ſeminis* ponitur pro toto Chriſto, Deo & homine, neque enim ſemen mulieris, quod res bruta eſt, ſecundùm ſuam ſubſtantiam conſideratum, Diaboli regnum deſtruxit; ſed Chriſtus θεάνθρωπος. Deinde dicitur de *mulieris* ſemine, cùm Chriſtus non ſit natus ex muliere; ſed ex virgine. Tertiò, verbum *conterere* propriè ſignificat pedibus conculcare. Sed hoc loco ſignificat vincere Diabolum, & divinâ potentiâ regnum ejus deſtruere. Neque enim Diabolus, qui ſpiritus eſt, pedibus conteri poteſt. Quartò Diabolo figuratè tribuitur *caput*. Cùm enim Diabolus ſit ſubſtantia ſpiritualis, de eo dici non poteſt, quòd caput habeat. Quintò Diabolus figuratè dicitur ſerpens, cùm nihil minus ſit, quàm ſerpens. Sic plurima Scripturæ teſtimonia, quæ de fundamento concionantur, efferuntur; ut, cùm Chriſtus appellatur vitis, paſtor, ſponſus, via, veritas, vita, fons, panis vitæ. Cùm Evangelium confertur ſemini projecto in agrum, theſau

theſauro pretioſo, unioni, ſagenæ. Sed ut hæc teſtimonia univerſa non falſa aut ambigua ſunt, ſed veriſſima, etiamſi figurate efferuntur. Imò magis etiam perſpicua ſunt, & majorem emphaſin habent, quàm ſi proprio ſermone prolata eſſent. Ita etiam verba Cœnæ nec falſa, nec ambigua dici poſſunt, etiamſi figuratè à Chriſto prolata ſunt. Imò, hæc verba per figuram enunciata, majorem habent evidentiam, & magis perſpicuè exprimunt hoc, quod ſignificant, ut analogiam ſigni ac rem ſignatam, copulationem ſigni & ſignati in vero uſu, atque arctiſſimam conſociationem ſeu concorporationem cum Chriſto, quàm ſi ſine figura à Chriſto prolata eſſent.

14. *Quicquid in alio exiſtit, non poteſt de eo propriè prædicari.* Secundùm Synuſiaſtas corpus Chriſti exiſtit in pane. Ergò, corpus Chriſti non poteſt propriè de pane prædicari.

13. Qui *negant, Figuram eſſe in verbis Chriſti:* Hoc eſt corpus meum, *neceſſario ponunt μετυσίαν.* Atqui Lutherani, &c.

14. Qui verba ſine tropo intelligunt, *articulum de veritate humanæ naturæ Chriſti evertunt.* Ut igitur articulus de veri-

tate humanæ naturæ Chriſti retineatur, verba Cœnæ tropicè ſunt interpretanda

16. Si panis propriè eſt corpus Chriſti ſine ullo reſpectu & ſignificatione; ſequetur, Sacramenta eſſe res abſolutas Sed hoc eſt abſurdum. Panis igitur figuratè eſt corpus Domini.

16. *Sententia Lutheranorum ſe ipſam evertit.* Dicunt enim, verba propriè eſſe accipienda, & tamen Tropum fecerunt, dum 1. Verba Cœnæ ſic interpretantur, corpus Chriſti eſt in, cum, & ſub pane. 2. Dicunt, corpus Chriſti præternaturaliter, inſenſibiliter, incomprehenſibiliter, manducari, ita ut nec dentibus teratur, nec in ventriculum trajiciatur: Quod, quid eſt aliud, quàm figuram in verbis Cœnæ ponere? Præternaturalis enim & inſenſibilis manducatio, propria non eſt ori humano, ſed impropria, atque ita figurata.

XIV. Conſtare opinor, neque Novatores eſſe, nec cum ratione inſanire, nec argumentorum premi inopia, qui noſtrarum de Cœna Domini Eccleſiarum ſententiam ſolidiorem agnoſcunt & puriorem, adeóque præferendam: Ad

ima-

imagines accedimus: Earum quoque è Templis ejectionem, defæcatioris reformationis indicium eſſe, varijs eruditorum argumentis probatum itidem eſſe & convictum, paucis monſtrabimus.

Potuiſſet fortè per nos hæc quieſcere digreſſio, quando verò alij hanc εἰκονομαχίαν noſtratium nimis exaggerant, uſque adeò ut hodie etiam multi Reformatis Eccleſiis, ob proſcriptas è Templis Imagines non minus indignentur, quàm Mica olim ob ablatos penates, *Jud.* 18. *v.* 23. non præter rem facturos nos exiſtimus, ſi, quibus jam olim noſtrates rationibus, Zwinglij defenderint inſtitutum, & cur imaginibus in Templis publicis locus relinqui non potuerit, quorum item ratione officii illum amovere apparatum, paulò diligentiùs excuſſerimus. Non mihi ſemper, cur alios malim, quàm me ipſum audire, deprecandum opinor. Hiſtoriam ſcribimus, cujus tanta eſt fides, quantam illi, quorum nomine ea refertur, merentur. Illos ergo, præſertim quòd plerique hactenus latuerint, hac occaſione in lucem protrahendos, quàm

æternis ſepeliendos tenebris conſultius judico. Non repetam autem, quæ vel ipſe *Zuinglius* ad ſui defenſionem protulit, hinc inde, vel ejus nomine *Argentinenſes Theolog*, p. 159. *Gualtheri* potiſſimum & *Bullingeri* arabimus vitulâ. *Ille* enim totam de imaginibus controverſiam ita clarè, ſuccinctè & perſpicuè dirimit, ut ſimul Methodum, quâ ſarcina iſta periculoſa per Zwinglium Eccleſia fuerit liberata, enarret, idque non longè poſt Reformationem. *Bullingerus* verò docto, cum Illuſtriſſimo quidem, ſed & doctiſſimo *VVitgenſteniј Comite*, Ludovico, hac de re inſtituto commercio literario totam etiam rem, adulto Seculo ſuperiori, egregiè dedit confectam. Ita ergo *Gualtherus*: Et ſane, quod imagines vel Chriſti, vel Sanctorum ejus attinet, iſtorum hominum maledicam impudentiam ſatis admirari non poſſum, qui cùm primi in religione videri cupiant, ea tamen probare non verentur, quæ nuſquam non Scriptura rejicit, & Zwinglio illud vitio vertunt, quod multis ſanctiſſimis Regibus in Veteri Teſtamento laudem peperit. *Quantopere enim imagines abominetur Dominus, Decalogi leges facilè comprobant, inter quas vix ullam aliam tam diligenti & ſtudioſa omnium circumſtantiarum enume-*

enumeratione conſcriptam & traditam videmus, atque eam, quæ ſimulachra prohibet. Sic enim ipſe ajt Dominus: *Ne feceris tibi ſtatuam, nec ullum ſimulachrum ejus, quod eſt in cœlis supernè, nec quod eſt in terra ſubtus, nec quod in aquis eſt ſub terra: Non adorabis ea, neque coles ea: Quia ego Dominus Deus tuus, fortis, indignabundus vel zelotes, perſequens iniquitatem patrum in filijs, in tertiam & quartam generationem, eorum ſcilicet, qui oderunt; & perſequens bonitatem in mille his, qui diligunt me, & præcepta mea obſervant.* En, quid his clariùs dici poterat? Ut enim ſe ſolum coli vult Dominus, ita eum, qui per imagines fit cultum prorſus rejicit, idque tanto verborum pondere, quòd ea ferè tunc eſſet totius orbis cœcitas, ut Deos ſuos imaginibus & ſtatuis delectari & coli poſſe putarent. Neque hîc quicquam faciunt, qui præceptum hoc ad falſos & fictitios duntaxat Deos pertinere cornicantur. Quid enim opus erat vetare, ne ijs imagines ſtatuerent, quos in priori præcepto in univerſum rejiciendos eſſe monuerat? Quapropter ut ſe Deum unum ſolúmque eſſe ante teſtatus eſt, ita hic omnem falſi cultus vanitatem à ſe reiicit; ſe longè alium eſſe docens, quàm qui hujusmodi

 nugis

nugis coli poſſit. Confirmat hanc ſententiam noſtram ipſe Dominus per Moſen poſtea ſic dicens: *Non vidiſtis ullam ſimilitudinem in illo die, quo locutus eſt vobiſcum Dominus in Horeb de medio ignis: Ne fortè perditè agatis, facientes vobis ſculptile, aut ſimulachrum, cujuſcunque figuræ, ſimilitudinem maſculi aut fœminæ.* Illius ergo ſimulachrum nullum fieri debet, qui leges tulit, qui coram ipſis locutus omnium mentes terruerat. Quotquot ergo hunc ſimulachro aliquo referre ſtudent, non in Legem modò peccant; ſed idem illud Dei exemplum impio & audaci conatu aſpernantur, quoſe hanc unam ob cauſam nulla viſibili ſpecie exhibere voluit, ne quam imaginem ipſi ponendam eſſe putarent. *Atqui*, inquiunt, *idem Deus noviſſimis diebus carne aſſumta, viſibili ſpecie, imo verus homo in terris hiſce verſatus eſt. An ergo nefas erit nunc eum viſibili ſpecie exprimere, qui ſe viſibilem exhibuit?* Nefas certè eſt, ô fratres, idque eò majus, quòd Chriſtus DEI filius, in mundum miſſus, non externi cultùs pompam inſtituere; ſed omnem cultum externum in ſpiritualem convertere debuit. Adde, quòd Chriſtus non venit, ut Legem ſolveret, ſed ut impleret.

ret. Quòd ſi verò unum aliquod Decalogi præceptum ceremoniale fuiſſe, & proinde abrogatum dicemus, quo argumento illos coercebimus, qui idem in alijs quoque fingere voluerint? Scio equidem, multa in veteri Lege tradita fuiſſe, quæ per Chriſtum, cujus typi & figuræ erant, prorſus ſublata ſunt. Eorum autem, quæ de vera religione, vel proximi charitate dicuntur, & ad duo iſta capita verè pertinent, nihil omnino abrogatum eſt. Atqui præceptum, quòd de imaginibus extat ad religionis ſubſtantiam (ſiquidem ita loqui licèt,) pertinere, nemo pius negabit, cùm certò conſtet, nihil eſſe imaginum culturâ efficacius ad animos noſtros à vera Dei conſideratione retrahendum. Unde *Lactantius* ille Firmianus pronunciare non eſt veritus: *Non eſſe dubium, quin religio nulla ſit, ubicunque ſimulachrum eſt.* Idem & Paulus monet, cùm gentilitiæ impietatis & conſcelerationis hanc unam cauſam profert, quòd ſimplici DEI notitia non contenti, Deum verum imaginibus exprimere conati ſint. Revelatum eſt, inquit, illis τὸ γνωςὸν τῶ Θεῶ, id eſt, omne quod de DEO cognoſci & intelligi poteſt. Siquidem quæ ſunt inviſibilia illius, ex creatione mundi, dum

per opera intelliguntur, pervidentur, ipſáque æterna ejus potentia & divinitas, &c. Hi verò cùm ſe crederent eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt, mutaverúntque gloriam immortalis DEI (en, ut non alieni, aut falſi Dei dicat!) per imaginem, non ſolùm ad mortalis hominis ſimilitudinem effictam, verùm etiam volatilium, quadrupedum, & reptilium. Quapropter tradidit illos Deus per cupiditates cordium ſuorum. Damnat ergo in Gentibus Apoſtolus, quod iſti hodie in Chriſtiani nominis Profeſſoribus probant. Et ipſum nefandæ illius Idololatriæ, & exemplo carentis conſcelerationis gradum eum facit, quòd verum & immortalem DEUM, quem divina revelatione jam noverant, & gloriam ejus, primùm humana imagine exprimere ſunt conati. Sed & hunc conatum eorum non divinæ revelationis; ſed humanæ vel carnalis ſapientiæ, i. e. ſummæ ſtultitiæ opus fuiſſe dicit. Unde mox magis horrenda ſecuta ſunt, ut qui DEUM homini ſimilem duxerunt, vel ſaltem Majeſtatem ejus humana figura exprimi poſſe putârunt, paulatim eò dementiæ venerint, ut eundem brutis quoque animalibus, ijsque abjectiſſimis, conferrent. Diſcant ergo iſti homi-

homines, quantum impietatis olim peperit illud humanæ ſapientiæ ſtudium, quo ipſis patrocinantibus multi hodie occupantur. Audiant (ſi Apoſtolum audire nolunt) ipſum Dominum apud Eſajam dicentem: *Ego Dominus, hoc eſt nomen meum, & gloriam meam alteri non dabo, nec laudem meam ſculptilibus.* Quotquot ergo ſculptilibus, aut qualicunque artificio effictis ſimulachris DEUM coli, aut illius potentiam, bonitatem, miſericordiam, ſapientiam, veritatem & exprimi poſſe credunt, in DEI Majeſtatem peccant, & gloriam ejus (quantum in ipſis eſt) ſculptilibus tribuunt, & jam in primo, quoad ſummam Idololatriæ abominationem itur, gradu, pedem fixerunt. Licet enim Chriſtianorum imagines ab ijs, quas Ethnici olim ſtatuerunt, longè diverſas eſſe fabulentur, ejusdem tamen farinæ, & à Domino non minus, quàm alteræ illæ exhibitæ ſunt. Teſtatur hoc infamis illa ex imaginibus enata ſuperſtitio. Teſtatur totius Imperij lætiferum Schiſma, cujus non minimam cauſam ea, quæ de imaginum uſu fuit, concertatio præbuit. Teſtatur idem immane illud DEI flagellum, Turcica rabies, quæ tunc temporis radices egit, & cum imaginum cultu-

ra adolevit. Vidit hæc futura *Epiphanius* ille, veræ religionis fortiſſimus, quem miraculis quoque claruiſſe Eccleſiaſtica Hiſtoria teſtatur, cujus etiam tanta fuit apud omnes authoritas, ut regnantes Hæretici (quamvis in omnem illorum impietatem calamum validiſſimè ſtrinxiſſet,) ignominiam ſuam putarent, ſi talem virum perſequerentur. Quid hic de imaginum in Templis uſu ſenſerit, ex unico ejus facto æſtimare licet, quod non veritatis rudes poſteri, non affectibus dediti ſcriptores; ſed ipſe de ſe tradidit, in ea nimirum Epiſtola, quam ad *Johannem Hieroſolymitanum* ſcriptam, D. *Hieronymus* Latinitate donandam judicavit. In ea enim circa finem ferè ſic differit: *Præterea, quod audivi quosdam murmurare contra me, quia quando ſimul pergebamus ad ſanctum locum, qui vocatur Bethel, ut ibi collectam tecum ex more Eccleſiaſtico facerem, & veniſſem ad villam, quæ dicitur Anablatha, vidiſſemque ibi præteriens lucernam ardentem, & interrogaſſem, quis locus eſſet, didiciſſemque eſſe Eccleſiam, & intràſſem, ut orarem: Inveni ibi velum, pendens in foribus ejusdem Eccleſiæ tinctum atque depictum, & habens imaginem quaſi Chriſti, vel ſanctè ejusdem: Non enim ſatis memini, cujus imago fuerit. Cum*

ergo hoc vidiſſem, in Eccleſia Chriſti, contr. authoritatem Scripturarum, hominis penderi imaginem, ſcidi illud, & magis dedi conſilium cuſtodibus ejuſdem loci, ut pauperem mortuum eo obvolverent & efferrent. Et paulò poſt: *Precor, ut jubens Presbyteros ejuſdem loci deinceps præcipere in Eccleſia Chriſti iſtiuſmodi vela, quæ contra religionem noſtram veniunt, non appendi. Decet enim honeſtatem tuam hanc magis habere ſolicitudinem, ut ſcrupuloſitatem tollat, quæ indigna eſt Eccleſia Chriſti & populis, qui tibi crediti ſunt.* Quid ergo jam dicent iſti homines, qui ſalutarem & utilem (ut ipſi dicunt) imaginum uſum fidelibus per Zwinglij furorem ablatum quiritantur? Num & Epiphanium fanaticis εἰκονομάχοις adnumerabunt? Quid de tota dicent primitiva Eccleſia, *in qua uſque ad Hieronymi tempora ſummo ſtudio hoc caverunt Epiſcopi, ut nulla in templis imago proſtaret, nec picta, nec ſculpta, nec texta, & ne Chriſti propter Anthropomorphitas?* Patefacta autem errori & ſuperſtitioni janua eſt, poſtquam ceremonijs potiùs, quàm veræ religioni intenti homines circa Dei culturam ex ſuapte ingenio multa innovare cæperunt. Sic enim paulatim progreſſi, tandem externis iſtis toti dediti, internæ & veræ religionis, quæ Spiritu

&

& veritate conſtat, ſtudium prorſus neglexerunut. Quod ipſum hodie quoque ex illorum ſtudiis, & ratiocinationibus aliquando enaſciturum eſſe, nemo dubitare debet. *Eo enim contumacia per philautiam ſuam jam devenerunt, ut, licèt cauſam ſuam ex omni parte periclitari videant, quodvis tamen obvium rationis humanæ figmentum contra verbi divini oracula producere,* (quid ſi meritiſſimus Theologus vidiſſet, eſſe ex reformatis, qui non erubeſcunt, ſuo pro imaginibus patrocinio, ferales planè præfigere titulos, qualis nuper lucem vidit: *Iconothetes Chriſtianus adiaphorus inter idoloplaſten Idolicolam Tridentinum, & Iconoclaſten Iconomachum Mahommetrico Purianum:*) non vereantur. Ubi enim imaginum uſum Scripturis nequaquam tueri poſſunt, mox ad ſua ſomnia converſi, eas Laicorum libros eſſe contendunt, & non ad cultum; ſed ut literarum rudes doceant, retinendas eſſe credunt. Velim autem Dei verba diligentiùs inſpicerent, quæ ſic ſonant: Non adorabis ea, neque coles ea. Viderent utique hiſce verbis, omnem illum uſum, quem ipſi imaginibus tribuunt, prorſus damnari. At imagines, inquiunt, coli debere, nuſquam docemus, & harum cultores damnandos eſſe judicamus.

Audio

Audio equidem: Sed utinam hæc tam verè à vobis dicerentur, quàm fortiter imagines per vos coli negatis. Ego enim hunc primarium quondam cultum eſſe judico, quòd ijs homines doceri, & ad devotionem quandam animas pertrahi exiſtimatis. Religionem etenim non ex manufactis ſimulachris; ſed ex Scriptura & totius mundi creatione nos diſcere vult Dominus. His medijs & Judæorum Synagogam, & Gentium ſapientes in DEI cognitionem perveniſſe ſacræ literæ teſtantur. Quòd ſi verò ex imaginum contemplatione pietas & religio addiſci poteſt, dicite agedum, qnid Habacuc Prophetæ reſpondendum eſſe cenſeatis, ſic dicenti: Quid proderit ſculptile? quoniam ſculpſit illud fictor ejus fuſile, & doctor mendax: Quod fidit eo, fictor ſcil. figmento ſuo, ut faceret Idola muta. Vir, qui ligno dicit, Evigila: Et lapidi, effigiato: Excitare: Ipſene doceret? En obductus eſt auro & argento, nec eſt flatus in eo. At Dominus in templo ſanctitatis ſuæ, taceat à conſpectu ejus univerſa terra. Audiunt hæc Prophetæ verba, qui per imagines doceri cupiunt. Doctorem mendacem has vocat Dominus: Eo, quòd nec minimam divinæ Majeſtatis partem expri-

primere poſſint, cùm tamen illud imprimis polliceantur. Sed comparatione quadam clarius videri poterit, num imagines colant, qui per eas doceri volunt. Quis Principem ſuum ſtudioſius colere, & revereri videbitur? Is ne, qui obviam venienti de via cedit, inflexo genu prætereuntem ſalutat, caput aperit, & quæcunque aliæ ſunt reverentiæ ſigna, exhibet: Interim verò de ejusdem ſapientia & integritate minus honorificè ſentiens alios ſibi conſultores, patronos aut tutores quærit: Vel, qui in externis quidem iſtis perparcus, eam tamen de Principe opinionem concepit, ut ſapienti rerum experièntia inſtructum, juſtitia & integritate inſignem eſſe credat, ideóque illo patrono, patre, tutore, Magiſtro & Legislatore utitur, illum conſulit, & ab hoc ſe optimè inſtrui poſſe arbitratur? Nonne hic Principis ſui verè fidelis & ſtudioſus cultor, alter verò ille vel ſtultus judicabitur, vel adulator perfidus? Erubeſcant ergo homines imprudentiſſimi, qui imaginem externo geſtu venerari nefas eſſe non ignorant, imò fatentur: Interim verò eidem dignitatem longè majorem tribuunt, dum videlicet hos religionis Magiſtros eſſe, & ad pietatem nos

pro

provocare perhibent. Produnt certè hîc ſuam non ſtultitiam modò, ſed impietatem, & frigidum in religione pectus, cùm illud non alio modo, quàm qui DEO tam inviſus eſt, provocari poſſe exiſtimant. Hæc ergo & plura alia edoctus Zwinglius imaginum uſum DEO abominabilem eſſe vidit. Quis ergo illum propter, ſublatas illas immeritò damnari non videat? Dicatur itaque fanaticus; dicatur, ſi ſic illis lubet εἰκονόμαχος, dummodo illud nobis certò conſtet, imaginum demolitione multos & Prophetas, & Principes, & ſanctos DEI Martyres magnam laudem meruiſſe. Qui verò his vel erigendis, vel defendendis gloriæ honorem apud pios conſecutus ſit, novi neminem. Laudatur Ezechias, quòd æneum ſerpentem, juſſu Domini olim factum, ſuſtulit & contrivit, cùm illo ad ſuperſtitionem abuteretur populus: Et nos Zwinglium damnabimus, quòd imagines, ſuperſtitionis officinam, & DEO inviſum cultum abolere docuit? Novi tamen, quidnam illud ſit, qui illum infamari poſſe exiſtimant. Cum enim εἰκονόμαχος ab illis dicitur, talem fuiſſe intelligunt, qui temerè, nullo adhibito in tantum facinus conſilio, propria quoque audacia fretus, &

propriis quodammodo manibus in Eccleſia Tigurina graſſatus ſit. Sed longè aliud dicerent iſti homines, niſi tanta eſſet hoc noſtro Seculo mentiendi libido & impunitas. *Zwinglium* enim non violentis manibus, non privata temeritate & audacia in ullam ſuperſtitionem citra conſilium deſæviiſſe, omnes pii certò nôrunt, & omnis Tigurinorum Eccleſia fatebitur. His armis ſuperſtitionem expugnandam eſſe duxit, quibus Dominus Deus tam Jeremiam, quàm alios Prophetas ea deſtruere, & extirpare jubet, quæ divino verbo contraria ſunt. A tumultuaria verò & ſeditioſa (ut ita dicam) imaginum expugnatione tam abfuit, ut multorum animos hic nimis proclives amicis & pijs admonitionibus retraxerit. Videbat enim, non ab externis iſtis reformationem inchoandam eſſe; ſed à doctrina potiùs, qua hominũm animi ſi bene inſtituta ſunt, omnia illa ſponte concedunt & collabuntur. Poſſum hujus rei teſtimonium ex ipſius ſcriptis adducere. In declaratione enim de peccato originali, ad *Urban. Rhegium* ſcripta, in Epilogo ſic ait: Nos ergo in hoc ſimus, ut pietatem Chriſtianam anxiè & purè deprædicemus. Non ſimus ante tempus anxij, quomodo

Miſſa aboleatur, aut imagines exauthorentur, ſed in hoc ſudemus, ut pectora Mundo dedita creatori ſuo reſtituantur: Jam cecidit Miſſa, ſtatuæ, ſua, puto, ſponte, aufugient. Fruſtra enim exterminabimus, tam hæc, quàm alia, niſi publica pietas releget. Quod ubi factum erit, jam ne quicquam tentabunt reſtituere omnes Mundi Principes. Hæc ut alios monuit, ita ipſè quoque idem conſilium ſummo ſtudio ſecutus eſt. Pura enim & ſimplice veritatis doctrina ſuos, ita inſtituit, ut jam ipſi imaginum abominationem cernere, & ijsdem ruinam & exilium minitari inciperent. Sed & Magiſtratus veritatem edoctus conſultare cœpit, quibus rationibus tanta & tam abominanda ſuperſtitio poſſet aboleri. Quid ergo hìc faceret Zwinglius? Num tam ſanctis conſiliis ſe ſe opponeret? Num ſanctiſſimum Magiſtratum jam tum demum ſuo verè fungentem officio impediret? Non equidem arbitror. Quin potiùs quod ipſum maximè decebat, præſtitit. Populum enim quotidianis concionibus ita tam in hoc, quàm alijs Chriſtianæ religionis capitibus inſtituit, ut cum Magiſtratu omnes conſentirent, & publica totius Eccleſiæ authoritate, non alicuius

 homi-

hominis privati libidine, ab imaginum ſterquilinio templa repurgarentur. Quod ipſum tam commoda occaſione, tam opportunis medijs factum eſt, ut vix aliam Eccleſiam dare liceat, quæ feliciùs Reformationem admiſerit. Nulli enim ſeditionum motus civitatis ſtatum turbârunt, nulla arma contradicentes terrùerunt, nullæ cædes reformationis auſpicia deformârunt. Hæc *Gualtherus*, pro abolitione imaginum. Sed non deferbuit æſtus. Magni Lutheri authoritas adeo multorum præſtrinxerat oculos, ut vel ideo, quia Luthero, in nota, contra Carolſtadium, εἰκονομοχία, imaginum patrocinium ſuſcipere placuit, ne aliæ hypotheſes ejus vel vacillarent, vel in diſcrimen adducerentur, Magiſtrum diſcipuli defenderint. Unde & alij, quibus imaginum pompa non probabatur, amicæ συζητήσεως arripuerunt occaſionem. *Ludovicus, VVitgenſteinenſis Comes*, a. Ch. 1570. Ita hac de re ad Bullingerum. Jam quia video, nænijs noſtris minimè te offendi, addam quæſtiunculam ex libro tuo de erroris origine deſumtam: Nimirum, ut idoneum habeas argumentum, quo me poſſis doctiorem reddere. In eo autem doces, Idolorum in Eccleſia non modò uſum nullum

lum eſſe; ſed ex legis præſcripto, nequaquam etiam ferenda. DEUM enim, qui immenſus, adeóque incomprehenſibilis ſit, certa figura repræſentare nefas eſſe, nec fieri omnino poſſe, cum nequidem hominis pars præcipua imagine exprimi queat. Unde nec ſanctis, multoque minus Chriſto, DEO & homini, Idolum ſeu ſtatuam, ullámve imaginem erigere liceat. At quæ ſit Lutheri, & aliorum hac de re ſententia, non ignoras, qui legem de Idolis (quod tu copiosè refutas,) ad ceremonialem referunt. Cui affinem eſſe de adiaphoris concertationem illam exiſtimo. Unde factum, ut in nonnullis Eccleſiis, ceremoniarum pluſculum remanſerit, & imagines non penitus deletæ, tametſi cultus omnis ſit ſublatus. Ideóque ſuperiorum, ut opinor, authoritate permoti nonnulli, ſic illis patrocinantur, ut, ſi abſit Idololatrica ſuperſtitio, ferendas potius exiſtiment, quàm Eccleſiam rixis aliove graviori motu, hanc ob cauſam concutere. Quia verò non unum eſt in hac cauſa doctorum judicium, dum quidam exactam legis divinæ obſervationem ſeverius urgent, alii ob Eccleſiæ pacem nonnihil connivendum cenſent, rogo, ut tuam cenſuram addere, ac pau-

cis tantummodo velis perſcribere, quid hic Magiſtratus deceat, quidve in ijs locis facere oporteat, ubi jam ante recepta eſt purior doctrina? Nam de illis, qui vel manifeſtam Idololatriam defendere, ſeu aliâs obſtinatius Idolis patrocinari volunt, nihil ambigo. Ut enim cum præfractis nihil velim habere commune; ſic ijs maximè inſervire cupio, qui veræ ſunt pietatis ſtudioſi. xv. Cal. April. 1570. Gratioſæ huic compellationi Generoſi Comitis eodem ſtatim anno *Bullingerus*, ita d. 24. Auguſti reſpondit: Dominus Jeſus, unicus noſter, & totius Mundi Servator, benedicat tibi, omnibúsque tuis, & ſervet vos ab omni malo, Illuſtris & Generoſe Comes, Domine colendiſſime. Literæ tuæ datæ 15. Aprilis hujus anni, non minus mihi gratæ & charæ fuerunt, quàm priores. Unde & pro his ad me datis, gratias quas poſſum maximas ago. Tua enim mihi ſunt acceptiſſima omnia; ſed & quæſtio, quàm mihi proponis, non eſt mihi ingrata; maximè, quod pro tua modeſtia & humanitate ſcribis, nolle te prolixa commentatione me onerare, præcipuè in re prius bene explicata; ſed tantùm, quantum ferat Epiſtolæ ratio, &c. Non quòd me non delectaret prolixius & fa-

familiarius commentari, cum Domino honorando, & amico ſinceriſſimo; ſed quòd hucuſque tuis literis reſpondere diſtuli, nunc verò cùm Froſchoverus noſter ſe itineri accingit propè, deſtillationis capitis incommodum mihi in dentes ſubſidat, gravésque inde & capitis, & dentium dolores me exerceant, adeóque & brevem me eſſe cogant, & ineptiorem quoque, quàm apud te, virum tantum, deceat. Dicis autem, me non ignorare, quid D. Lutherus b. m. de ſimulachris in templis Chriſtianorum retinendis ſentiat. Sed & diverſa eſſe de his eruditorum & Miniſtrorum in Eccleſia judicia. Eſſe enim, qui ſimpliciter ex templis imagines ejiciendas aſſeverent. Alios rurſus contendere, ferendas eſſe, ſi abſit Idololatrica ſuperſtitio, adeóque ob pacem Eccleſiarum tolerandas eſſe. In hac controverſia cupis tu edoceri, quid Magiſtratum in hac cauſa deceat, & quid in ijs locis, in quibus Evangelium receptum eſt, facere oporteat? At principio Lutheri, utcumque viri magni, judicium nihil moror, quòd verbum DEI, veteriſque Eccleſiæ, purioris inquam, ſententia ipſius doctrinam refutet. Quæ ſit verbi DEI ſententia, nôſti. Copioſiſſimè enim

& explicatiſſimè expoſita eſt in Scripturis. Conſtat item veterem Eccleſiam, nullas in templis habuiſſe imagines, uſque poſt tempora Hieronymi. Dicebat Epiphanius, Epiſcopos curare debere ne imago vel Chriſti vel ſanctorum ponatur in templo: & cùm poſita fuiſſet, ipſe diſcerpſit. Lactantius apud Conſtantinum Magnum non veritus eſt affirmare, ibi nullam eſſe religionem, ubicunque ſit ſimulachrum. Cum his quando pugnat doctrina Lutheri, tantum ejus doctrinæ tribuo, quantum vitulo Aharonis. Scis autem, quantus in Eccleſia fuerit Aharon, frater Moſis & Pontifex Maximus, ſummus DEI amicus. Erravit tamen turpiter, qui, ut populum placaret, & in pace conſervaret, vitulum erexit, & quæ vitulo impenſa ſunt, ad ipſum verum Deum retulit. Cæteri, qui imagines in templis conſervandas contendunt, duobus his nituntur fulcris. Principio, conditionali ſententiæ, ſi abſit Idololatrica ſuperſtitio. Deinde, ſatius eſſe pacem in Eccleſia incolumem conſervare, quàm, ob rem, alioquin leviculam illam conturbare. Scripturæ autem in Prophetis & in Lege Domini apertiſſimè dicunt, Idololatriæ ſcelus

lus ſemper eſſe conjunctum cum Idolis in templo remanentibus. Ideo enim amovere juſſit, quòd homini mentem ſolicitent, atque ſeducant. Conſentit Auguſtinus cum Lege Dei, enarrat. in Pſal. 113. Sed & experientia optima rerum Magiſtra docet nos, quid illa conditionalis ſententia effecerit in Eccleſia. Condona mihi, Illuſtris Domine Comes, ſi hic clarius aliquid dixero. Qualis hæc, oro, eſt conditionalis: Licèt ingredi lupanar, ſi rem non habueris cum ſcortis. Neque tamen hoc ſimile, licèt impudicum, alienum eſt à Scripturis, quæ Idola & cultores Idolorum appellant ſcortationem & adulteras. Cur verò ingrediatur ille lupanar, ſi non vult vivere juxta leges lupanaris? Aut quare diſputat de introitu in lupanar, licitus hic an illicitus ſit, qui ſcit ex verbo DEI, ſcortationem ne nominandam quidem, & lupanaria omnia eſſe diruenda & evertenda. Ita cùm DEUS juſſerit evertere Idola, quid diſputatur, an ſint in templis, ubi non offendunt, conſervanda. Certè ſemper offendunt, & cùm ſimulachra feruntur in templis, infirmioribus objicietur ſcandalum, & offendunt, impij in ſua impietate confirmantur, dicentes, niſi ſcirent,

petimus principium, cum ante in libris noſtris demonſtraverimus, Lege DEI, omnis generis, etiam Chriſtianorum, imagines prohiberi.

Nunc verò rogas, quid Magiſtratus in hac controverſia, & in illis Eccleſiis faciat, ubi receptum eſt Evangelium? Reſpondeo ſimpliciter: Hoc faciat, quod ſui eſt officij. Miniſter DEI eſt Magiſtratus, faciat ergo, quod Deus mandat. Mandavit autem tollere imagines, tollat ergo: Nam hoc eſt ejus officium. Jeroboam eſt conſtitutus Rex à DEO, & diſertè ipſi à Propheta dictum, ut ſecundum Legem Dei gubernet populum: Habuit infelix ante ſe Salomonis exemplum, qui in gratiam uxorum, permiſerat ſacella extrui & Idola. Quamobrem intellexit abjectum Salomonem, nihilominus ad exemplum Aaronis & veteris Eccleſiæ erexit vitulos in Dan & Bethel. Quo nomine & ipſe cum univerſa domo ſua excinditur funditus à Domino: Et plusquam vigeſies in ſacra repetitur Hiſtoria, Jeroboamum poſuiſſe Iſraëlitis offendiculum, & ſeduxiſſe Iſraëlem. Peſſimè ergo facit, qui de novo imagines inſtituit. Peſſimè & ille facit, qui ab alijs propoſitas, ut fecerunt Reges, Jeroboamum ſequen-

ces, tolerat. Magiſtratus eſt hæc tollere. Atque hic plus debent valere ſanctorum Principum ſeu Magiſtratuum exempla, quàm putidulæ diſputationes timidorum & contentioſorum quorundam hominum. Jacob, Iſraël, qui Magiſtratus erat in domo ſua, collegit familiæ ſuæ Idola, nec diſputavit, ſervanda quidem eſſe ut admonitiones, non colenda ut Idola; ſed abſtulit ab eis, & defodit. Et hoc quidem fecit ante legem promulgatam. Sub Lege quid fecerint ſancti Judices Iſraëlis, non ignoras. Quid Samuel Propheta & judex? Si in toto corde veſtro revertimini, inquit, revertimini ad Dominum, auferte Deos alienos è medio veſtri, Baalim & Aſtaroth, & præparate corda veſtra Domino, & ſervite ei ſoli. Nec eſt ut multis referam, quid Reges Juda in hac cauſa fecerint, Aſa, Joſaphat, Joas, Ezechias & ſanctiſſimus ille Joſias. Et in Novo Teſtamento ajt Dominus, ſe non veniſſe ad ſolvendum Legem & Prophetas; ſed ad implendum, quòd ne jota quidem ex illis cadere poſſit. Unde & Apoſtoli conſtantiſſimè docuerunt, fugienda eſſe Idola. Conſtantinus ille Magnus, quem veterum nonnulli cum Apoſtolis conferre audent, clau

ſit

ſit Gentilium templa, & Idola proſcripſit, non tamen illa disjecit, & abolevit. Commodè ergo potuit poſtea Julianus Imperator & Apoſtata reparare omnem Idololatriam, aperire templa iterum, & ſacrificia illa nepharia inſtaurare. Proinde ne hoc ipſum poſteris quoque temporibus fieret, Theodoſius & alij Imperatores ſanctis non tantùm clauſerunt templa, ſed diruerunt, vel in ſanctum Chriſtianorum uſum converterunt: Idola quoque non tantum vetuerunt coli; ſed confregerunt & aboleverunt, ne amplius eorum extaret memoria. Laudantur autem hi Principes a Sanctiſſimis quibusque fidelibus, quòd imaginum uſum in rebus ſacris prorſus aboleverunt. Ne ergo pudeat facere pium Principem, quod vidit ante ſe feciſſe optimos & ſanctiſſimos quosque Principes. Neque curet, ſi reprehendatur ab illis, qui frigidis ratiunculis in errore detineantur; nec ſecurè & liberè ambulant ad lucernam verbi Dei. *Expoſui, quid mihi videatur reſponderi poſſe religiosè ad quæſtionem à te mihi propoſitam. Oro pietatem tuam, ut hæc mea boni conſulat, & ſi videar mea ex verbo DEI, ad quod omnia noſtra inſtituenda ſunt, demonſtrâſſe. DEUM & veritatem alacri mente ſequaris, &c.* Tiguri d.

24.

24. Auguſti 1570. Quid gravi hac Epiſtola *Bullingerus* obtinuerit, id verò ex Generoſiſſimi Comitis reſponſo obvium erit. *Quod ad quæſtionem* (ita Ludovicus, Comes Witgenſteinenſis Calend. April. 1571. ad Bullingerum:) *illam de ſimulachris attinet, proximo ſcripto pleniùs per te explicatam, evidentibus rationibus evincor, ut ſententiæ tuæ haud invitus acquieſcam, à qua jam ante non alienus eram.* Liceat verò pace tua, præſtantiſſime Bullingere, eadem mihi Epiſtolæ uti libertate, quam Attico ſuo permiſit Cicero: Scilicet, ut quæ inbuccam veniunt, referam. Memini, in primis illis Belgiæ motibus, præcipuam apud adverſarios hoc unum eis generâſſe invidiam, nec nullam amicis ſiniſtram ſeditionis ſuſpicionem moviſſe, quòd vulgus, non expectata Magiſtratus authoritate, tumultuariè in templa irruere, eàque paſſim vaſtare auſus ſit. Quod factum etſi non omnibus tunc probari audiebam, nonnulli tamen pro concione etiam plebem irritare dicebantur, aſſerentes, fas non eſſe, in ijs templis Evangelium prædicare, ubi Idololatricæ aliqua impietatis monumenta ſupereſſent. *Quæ res (etſi ab eventu judicandum non ſit,) parum tamen habuit lætum exitum. Ac ſimilem fortè tragœdiam*

diam metuit (uti vir doctiſſimus Joachimus Camerarius, *ipſe mihi commemoravit) quando adverſus imaginum deturbatores ſic pugnat, ut importunitatem in quorundam reprimere potiùs, quàm Idolis patrocinari velle videatur.* A quibus cùm omnino cultum ac ſuperſtitionem omnem abeſſe velit, ab Aharaonis vitulo nonnihil differre fortè videri poſſet. Atqui illud etiam à quibusdam quæritur, ab omni Idololatrico cultu ac ſuperſtitione alioquin alienis, utrum ille ſit divinæ Legis rigor, ut nec picta tabella, Hiſtoriam fortè referens, vel ad ornatum imago ulla citra ipſius violationem in templis Chriſtianorum ferri queat? Tum, ſi Magiſtratus ceſſet, an cuilibet liceat manus injicere. Cæterùm, ne inſtituti oblitus videar, ulterius progredi non libet, ne novo ac non neceſſario labore onerem, à quo immuneis potiùs eſſe velim. Denique ne præfractè quicquam horum moveri; ſed pro ſolita benevolentia omnia accipias amicè, meque amare pergas, vehementer oro. Dominus noſter, Chriſtus Jeſus cum omnibus fidelibus Eccleſiæ ſuæ Miniſtris diu te ſervet incolumem. Ad hanc etiam Epiſtolam *Bullingerus* d. 28. Auguſti 1571. hunc in modum reſpondit: Dominus Jeſus

rum ſubmoveri, quaſi aliquis eorum bonus uſus ſit in templis: Id quod in ipſo, quomodo defendi poſſit aut probari, minimè video. *Illud imprimis, quod in omnibus ſuis Catechiſmis & libellis, in quibus decem Domini præcepta recenſet, ſemper ſtudiosè, neſcio an ſine ſacrilegio, ſecundum mandatum, contra Idola, præterit, & ex decimo, quod unicum eſt, duo fecit.* Tametſi verò alicubi monuerit, ſe loqui & ſentire de imaginibus ab Idololatrico cultu & ſuperſtitione alioqui alienis, certiſſimum tamen illud eſt, ſed & multis dudum demonſtrationibus oſtenſum, non poſſe illas proſtare palàm in templis, abſque vulgi periculo, & ſuperſtitionis malo. Et quorſum, oro, diſputatur de uſu bono imaginum in templis Chriſtianorum, abſque cultu & ſuperſtitione conſervando, cùm ipſe Dominus palàm teſtetur, uſum harum rerum non poſſe eſſe bonum? Prohibet enim illas, qui bonum non prohibet. Novit is quoque rectiùs corda, affectiones, atque propenſiones hominum, quàm nos ipſi. Docet ipſa quoque experientia, quòd non abſque cultu & ſuperſtitione hactenus in templis fuerint toleratæ & conſervatæ. Quid, quòd ſancta, pia & religioſa vetuſtas imagines

in

in templis non habuit, ut quæ novit, ea abſque ſuperſtitione proponi non poſſe Qua de re in prioribus meis ad te literis, quædam delibavi. Quòd verò hinc nova deducitur quæſtio; utrum ille ſit divinæ Legis rigor, ut nec picta tabella, Hiſtoriam fortè referens, vel ad ornatum imago ulla, citra Legis violationem in templis Chriſtianorum fieri poſſit? Dudum reſponſum eſt à noſtris; aliquem ſanè uſum, fructum & non inutilem eſſe picturæ: *Neque nos cum Turcis facere, qui ne in monetis quidem ſuis, neque in Tapetijs vel aulæis ullas ferunt imagines.* In illis enim cudunt literas ſuas, in his nodos mirificos intertexunt. Bonus imaginum uſus eſſe poteſt ad rerum memoriam conſervandam, & ad ornanda ædificia publica, vel etiam privata. Cæterùm, quo ad templa, quæ cumprimis ad cultum ſunt inſtituta divinitus, occurrit illud Poëtæ: In templo quid facit aurum? Eodem enim modo quis dixerit, in templo quid faciunt hujusmodi picturæ & ornamenta? Cùm longè alia ornamenta requirat à ſuis Dominus DEUS. Scimus, ab initio non ad cultum, neque ſuperſtitiosè adeò picturas imaginésque in templa Chriſtianorum irrepſiſſe, ſed quouſque, cum tempore

pore apud vulgus, imò & apud ſapientiores, progreſſæ ſint, ipſa loquitur res, & nimis quidem ſignificanter. Quid itaque pergimus poſt tot, tantáque experimenta tentare Dominum DEUM? Quin imò, ne cultus aliquis impendatur picturis ac imaginibus, cavendum eſt viris pijs in Eccleſia, ne collocentur in templa, aut poſita retineantur, ne ex ornatu mox fiat turpis, elegantis formoſæque rei, deformatio. Apoſtolus, loquens ad Corinthios, de rebus magnis tolerandis minimèque conferendis cum ſimulachris nihilominus dicit: Omnia mihi licent, ſed non omnia conducunt. Quantò magis hoc in negotio ſimulachrorum, & mundana exornatione cogitandum erit pijs?

Porrò quæſtio illa quoque dudum eſt explicata, *cujus nam ſit tollere ex templis hujusmodi ſimulachra?* Utique non privatorum hominum per tumultum, aut alioquin per rationes privatas. Etenim templa loca ſunt publica, non hominum privatorum poſſeſſiones. Itaque, ut non eſt cujuslibet privati dejicere ædificia publica; ſic nemo authoritate privata debet dejicere ſimulachra. Obſervavit ingenioſè S. Auguſtinus, quòd in Lege ſua dixit Dominus: Cùm poſſederitis terram

 Canaan

Canaan evertite aras eorum, atque Idola. Monuit Auguſtinus, priùs eſſe poſſidendam terram, quàm eruendam Idololatriam. Neque ſanè legimus, populum Domini ullis gentibus vicinis, extra fines ſuos conſtitutis, ullam intuliſſe vim dejiciendorum Idolorum gratia, neque diverſum docuiſſe Apoſtolos. Tollant itaque Magiſtratus. At ſi Principes non ſuſtulerint, quid tum faciet quiſque fidelis? Abſtineat à vi, nec excitet tumultum, neque uſurpet ſibi Magiſtratus officium. Abſtineat autem imprimis à cultu imaginum & fugiat Idola quàm ſtudioſiſſimè, juxta Scripturæ ſacræ mandata.

Inde rurſus alia contexitur quæſtio. *Si verò alibi in templis extent Idola, in quibus bona Magiſtratus gratiâ poſſint fideles ſacros ſuos celebrare catus, an in hujusmodi templis liceat Miniſtris Evangelium annunciare, & populo convenire, auſcultare, orare, denique coram Idolis & Sacramentis communicare?* In Helvetiorum provincijs com̄unibus talia ſunt templa plurima, in quibus & Miſſæ celebrantur, & proſtant Idola, in quibus tamen nihilo minus fidelis congregatur Eccleſia, & ſacra ſua facit, quæ ab omni interim Idololatria eſt alieniſſima,

Miſ-

Miſſasque ſimul & Idola execratur. Scimus enim, ipſum D. Jeſum in templo Hieroſolymitano cum ſuis Apoſtolis prædicâſſe & orâſſe, in quo tamen erant plurima certè reprehendenda & illegitima: Sic etiam olim & Prophetæ fecerunt, ſub Idololatris regibus, & in polluto Idolis. Certè, Dominus ipſe templum hoc nuncupavit palàm, Domum mercatus, & ſpeluncam latronum. Sic autem judicamus, cùm aliter fieri non poteſt, niſi & cætibus ſacris, & Miniſterio verbi, Sacramentisque malimus carere. At data occaſione commoda & legitima, quæ & precibus à DEO aſſiduis petenda, & modis omnibus, non inquis, prudenter eſt quærenda, ſentimus, templa prorſus eſſe expurganda à ſordibus, & relinquendum omnino nihil, unde poſtea exoriatur rurſus ſuperſtitio: Sic enim Theodoſium Imperatorem feciſſe una cum alijs ſanctis regibus videmus, qui magno Eccleſiæ detrimento ſenſerant, reliquias remanſiſſe in Eccleſia, fomentum in poſteris temporibus Idololatriæ.

De facto, aut conatibus Belgarum, vel Antverpienſium, quod ipſis, quo ad eventum ceſſit peſſimè, pronunciare nolim temerè, quod neſciam, quo Spiritu excitati fecerint, quod

feciſſe dicuntur, aut quanam facti ipſorum fuerint circumſtantiæ, quòd denique videam. Deum olim rusticum privatum, Gedeonem armâſſe in Baalem. Clauſerat quidem Conſtantinus Imperator templa Idolorum, intus interim ſalvis aris. Eadem rurſus aperuit Julianus Imperator, Apoſtata, & reſtauravit profana. Doluit hoc quàm vehementiſſimè Chriſtianis, ex quibus nonnulli noctu ingreſſi templum, Idola deturbârunt ac contriverunt. Quo nomine cum alij innoxij in ſuſpicionem veniſſent, & torquerentur in vinculis, à Præſide Imperat. prodiere Iconoclaſtæ, ac confeſſi factum ſuum, ſubjecerunt ſe tormentis. Unde & in Eccleſia recenſiti ſunt inter ſanctos Martyres, apud *Sozom.* Hiſt. lib. 5. cap, 11. licèt privatim, nulla authoritate feciſſent, quod Julianus ſuo officio facere debuiſſet. *Hæc* magni illi viri, de uſu & abuſu imaginum. Ipſam, ſuo tempore, controverſiam non intactam relinquemus: Monſtrandum hac vice erat, cur maluerint noſtræ Eccleſiæ, invidiam ſubire hominum, quàm in offenſam incurrere DEI zelotæ, qui adeò feriò omnem in rebus ſacris imaginum uſum interdixit: nec ſine cauſis prægnantibus noſtras, hoc etiam nomine, puriores cenſeri Eccleſias.

XV. Patet hinc, illos etiam, qui duas cæteroquin Eccleſiarum reformatarum agnoſcunt matres; diverſitatem in ijs agnoſcere χαρισμάτων, & perfectionis (a) gradus; reſtat tandem, ut veluti ſingulare Dei noſtris Eccleſijs collatum ex grato animo revereamur beneficium, quòd eædem, inter tot adverſitatis caſus, turbas, interimiſticas formulas, apoſtaſias, perſecutiones, ſanctum Evangelij παρακαταθήκην, ita religiosè cuſtodierint, ut nullas Eclipſes, ſciſſiones, aut Schiſmata fuerint paſſæ, piæ ſemper ſimplicitatis & concordiæ ſtudioſæ. Quòd verò de Prædeſtinatione, eique annexis nonnulli movent articulis, quaſi Anteceſſorum veſtigia Succeſſores deſeruiſſent, id verò occaſionem nobis præbet, & innocentiam noſtram vindicandi, & Majorum etiam prudentiam paulò fuſiùs declarandi.

a. Illuſtre, hac de re, teſtimonium extat *Danielis Toſſani*, Theologi Heidelbergenſis, ad Ottonem Grunrad, Sereniſſimi tum Principis Friderici Palatinatus Electorij hæredis Ephorum: *Ego, ut ſcis,*

ſoleo ſæpe tecum noſtris Eccleſiis gratulari, quòd eas Deus voluit, his aliquot annis diſſidijs domeſticis carere, & arctiſſimam ſocietatem colere cum alijs Orthodoxis Eccleſiis, ac nominatim cum Helveticis, quibus id verè palmarium reputandum eſt, quòd magno ſemper ſtudio otioſas & curioſas diſputationes vitârunt, & quæ ad fidem & pœnitentiam pertinent, conſtanter ſibi retinenda & perſequenda putârunt, eámque ſapientiam coluerunt, quæ eſt ἄνωθεν, ἁγνὴ, εἰρηνικὴ, μεστὴ καρπῶν ἀγαθῶν. Et clariùs celeberrimus Præceptor, idémque & Anteceſſor in eadem Academia, & Ephoria Collegij Sapientiæ, Heidelbergenſi, *Henricus Alting*, tum in Hiſt. Palatin. Mſc. tum in Theol. Hiſt. L. 1. pag. 53. quem utrumque locum ſupra jam dedimus, Tom. VI. p. 242. *Georgius Beſſererus*, Principis Onolsbacenſis aulicus aliquandiu, poſtea Wingartenſis in Palatinatu, Paſtor, quatuor in Helvetia obſervavit admiratione digna. *Quatuor* (ſunt ejus verba ad Stumpfium, Antiſtit. Tigurin. 1590. Baſileâ ſcripta) *ſunt, quæ me in Helvetia mirificè affecerunt, doctrinæ cœleſtis puritas & unitas: Conſenſus docentium: Magiſtratus pietas & erga pios exules clementia: Miniſtrorum Eccleſiæ, atque* N. N. *imprimis humanitas.* Hæc *Helvetiæ ornamen-*

menta tantò magis admiror ; quantò rariora ſunt, &c. Venerandus Eccleſiæ nuper Antiſtes D. Joh. Jacobus Breitingerus, in ipſo ſtatim ſcripti valedictorij, (quod tamē affectum vix eſt,) monuit, inter primaria Dei beneficia referenda, quòd Eccleſiæ hactènus noſtræ viris eruditis non ſine interruptione modò; ſed & Schiſmate & ζυῤῥάζει, abundârit.

b. Non nova hæc calumnia n; noſtro verò Seculo impudenter ſatis ſparſa eſt: Eam igitur diluere tantò paratiores eſſe debemus, quantò ipſa, quæ controvertitur materia, luculentior eſt. Quanquam non de jure, & rationibus noſtræ doctrinæ quæſtio jam ſit; ſed de facto tantùm, quæ in noſtris Eccleſijs inde à Reformatione obtinuerit doctrina. Valde enim moleſtum eſt publicè traduci, quaſi ſucceſſores potiùs eſſemus Majorum noſtrorum, quàm eorundem diſcipuli. Ita enim *Daniel Tilen.* in præfat. Hypotyp. Controverſi. Belgic. anno demum 1659. Hornæ, per Arnoldum Pœlenburg, Eccleſiaſten Remonſtrantium tum Roterodamenſem, edita: *Olim Bernates* (a. Ch. 1555. 3. April.) *facto Senatus conſulto, horrendi illius* (quaſi verò non & ſacram Domini Cœnam commodo ſenſu veteres

appellare potuerint *Φρικτὰ μυστήρια tremenmenda myſteria?*, *ſic vocat ipſemet Calvinus, decreti doctrinam, prout Genevæ tradebatur, ex ſua ditione faceſſere juſſerunt. Agnoſcit hoc Beza* (Apolog. I. ad Claud. Santes,) *Neque verò magis eam probarunt quondam Tigurini, ut videre eſt in ſcriptis Bullingeri, Gualtheri, &c. quorum ſucceſſores potiùs, quàm diſcipuli, in nupera Synodo Dortrechtana cum aliys quibusdam Theologis, αὐθαιρέτοις eam, quam Sionis arcem oppugnârunt, hujúsque καλορθώματος inſigne monumentum aureo numiſmate expreſſum, tanquam debellatæ ὀρθοδοξίας opima ſpolia domum retulerunt. Nimirum non ſemper ὁμόδοξοι, qui ὁμόθρονοι, nec ſemper eadem doctrinæ formula in eadem ſonat cathedra.* Hæc virulentus docti viri calamus.

XVI. Ut verò ordine progrediamur, certis hujus doctrinæ tractationem includemus periodis, quarum prima incipit in Zuinglio, & cum eodem expirat. *Secunda* initium ducit à Succeſſore, in profeſſione Theologica, Theodoro Bibliandro, & in eodem etiam deſinit. *Tertia* principium conſtituitur in florentiſſimo ſtudij Theologici apud Tigurinos ſtatu, prælucente Petro Martyre; finis in obitu Bullingeri. *Quartam* periodum au-

ſpicamur ab ætate illa, qua Huberus, primùm in Helvetia, poſtea etiam alij Theologi, cumprimis Lutherani, à Luthero in hoc capite abeuntes, Controverſiam Prædeſtinatiariam moverè, noſtrósque ad neceſſariam hinc inde Apologiam provocare catervatim ſunt auſi, ad tempora uſque Synodi Dordracenæ, cui & Theologi noſtri adfuerunt, & Canonibus etiam ejusdem ſubſcripſerunt. *Vltima* denique à Dordracena Synodo, ad præſentem Eccleſiarum noſtrarum ſtatum & conditionem.

XVII. De *prima periodo* non eſt quòd magnopere ſimus ſoliciti: Nam & aliorum *a* judicia, & aperta Zuinglij noſtri *b* teſtimonia, & adverſariorum etiam *c* indignatio ſatis probant, Zuinglium ejúsque *d* Collegas doctrinam de Prædeſtinatione, ſecundum Scripturas, ad mentem Auguſtini explicuiſſe. Si quæ fortè, de phraſeologia, quorundam ſit *e* querela, cogitent, optimam ſæpe *f* cauſam à veteribus, propter adverſariorum duritiem per ἀμετρίαν etiam

ἀνβολκῆς fuiſſe tractatam, nihilque in tam ſublimi tractatione, una & altera excepta phraſi, excidiſſe Zuinglio, in quo nô & præeuntem habuerit *b* Scripturam, & comitem ipſum etiam in hac doctrina per omnia ὁμόφρονα Lutherum.

a. Primùm enim hanc de Prædeſtinatione doctrinam à Zwinglio fuiſſe tractatam, & ad Auguſtini mentem & Methodum expoſitam, ſupra T. VI. p. 317. *Martini Cellarij*, Baſileenſis Theologi, expoſuimus. Idem obſervatum eſſe ab aliis Theologis, in *Curſ. noſt. Theolog.* p. 164. monuimus.

b. Cujusmodi in operibus plura hinc inde extant. Unum & alterum adduxiſſe nobis ſufficiat. Fidem & ſanctificationem eſſe Electionis effecta, paucis indicat Epiſt. l. I. p. 18. ad *Vrban. Rheg. Signum electionis eſt Deum amare ac timere.* Tom. I. p. 370. de Providentia Dei: *Qui fidem habent, hæredes ſunt ſempiternæ gloriæ. Quibus omnibus id diſcitur, eis, qui electi ſunt, dari fidem.* Epiſt. l. II. p. 110. *Qui ad eam maturitatem perveniunt, quæ jam fructum electionis ferre debet. Fidem, ſi ferunt, certi ſumus de eorum ſalute: Si non ferunt, contrà certi*

certi ſumus de eorum repudiatione. In genere de Electione & reprobatione, Epiſt. l. II. p. 70. *Qui providentiam Numinis agnoſcunt, eadem opera electionem agnoſcant, oportet. Nam niſi Providentia conſtitueret de ſumma cujusque rei, non eſſet Providentia Numinis, quia non proſpiceret omnibus. Electio nihil aliud eſt, quàm æterna præſensque ſuper his, qui æterna beatitudine uſuri ſunt, conſtitutio. Repudiatio contrario modo. Jacob electus eſt, antequam in utero matris conciperetur: Sic omnes filij Dei electi ſunt, ante Mundi conſtitutionem; ſed in Chriſto ſunt electi, hoc eſt, ſic electi, ut per Chriſtum accedant ad Deum: Nemo enim venit ad Patrem, niſi per illum. Electio igitur eſt, qua ſalvum facit. Sed per Chriſtum; hoc eſt, Deus liberè conſtituens omnia, quos vult, beat. ſed per Chriſtum; hoc eſt, per ſeipſum, per bonitatem & gratiam ſuam. Chriſtus enim bonitatis pignus eſt, & peccatorum noſtrorum coram divina juſtitia pretium, quam ſacroſanctam eſſe oportet. Beat autem Deus ab æterna conſtitutione. Porrò, cùm fidei tribuitur beatitudinis lucrum, quòd ea fide impetretur, aut obtineatur: Jam manifeſtum eſt, ſignum & poſteriori tribui, quod prioris ac fontis eſt: Nemo enim credit, niſi qui priùs ad vitam æternam deſtinatus eſt & ordinatus,* Act. 13. *Quot*

autem ſunt electi, qui fidem nondum habent? Imò ne vitam quidem. Sed quid dico vitam? Ne eſſentiam quidem? An enim Deipara virgo & latro non fuerunt electi ante Mundi conſtitutionem? Quamvis ille ſerò tandem fidem nactus ſit? Judas & Cain æquè ſunt ante conditum mundum repudiati ad perpetuas ærumnas, atque ſuperiores electi. Latro verò, quod ad humanum judicium attinet, cuinam Eccleſiæ, Dei an Diaboli accenſebatur? Sic & Judas. Nonne ille perditorum, hic verò electorum? Cùm apud Deum ille electus eſſet, & de Eccleſia primitivorum: hic verò de Eccleſia damnatorum. Ergo in Eccleſiam viſibilem, quæ & ipſa Chriſti Eccleſia vocatur, quantumvis non ſit iſta, quæ ſine macula eſt, cenſentur hi quoque, qui apud Deum repudiati ſunt, dummodo noſtro judicio ſatisfaciant: Et contrà, alieni ab Eccleſia noſtra judicantur, qui tamen de Eccleſia primitivorum ſunt. Teſtes ſunt univerſæ Gentes, ut ne dicam homines, quæ ad prædicationem Apoſtolorum crediderunt. Eæ enim antequam crederent, cùm Apoſtoli nondum eſſent emiſſi extra pomœria Judææ, cuinam Eccleſiæ accenſebantur? Non certè Eccleſiæ Chriſti. Nam plurimam certaminis habebat Eccleſia, nam Gentibus annunciandus eſſet Chriſtus: Tam abeſt, ut de ſorte Eccleſiæ crederentur eſſe. At eæ Gentes, quæ crediderunt,

runt, annon ante Mundi creationem, imò antequam nata eſſent, fuerunt electi Dei? Fuerunt ergo, humano judicio, repudiati & Eccleſiæ exortes: ſed apud Deum electi, ut de iſtius Eccleſiæ ſorte, quæ non habet rugam aut maculam: quantumvis fidem non haberent; ſed tandem, cùm adeſſet tempus à DEO conſtitutum, jam fidei beneficium à DEO adepti ſciebant, ſe eſſe DEI electos: quod quidem prius erant, ſed ignoraverant. Fides enim eſt ſubſtantialis iſta, & viva virtus adflati animi, quâ certè ac inconcuſsè fidit inviſibili DEO, Heb. 11. *Conſtat igitur, electionem eſſe, & immutabilem etiam eſſe: Nam firma eſt electio,* Rom. 11. *Vbi tamen fides non adeſt. Quæ ergo (malum) ratio, damnare, quorum judicium ad nos attinere non poteſt? cùm beatum fieri ab electione pendeat, & nos tam abeſt, ut eligere poſſimus (non enim vos me elegiſtis, inquit veritas,) ut etiam ignoremus, qui non ſint electi, etiam ex eis, quos videmus nomen dediſſe Chriſto.* Et p. 108. b. (quæ & Tom. II. p. 34. extant,) de electione ex Paulina inſtitutione, præſertim Epiſt. ad *Rom.* 8. agit ex profeſſo. Rei ſummam initio ita proponit: *Electionem nunc, niſi promiſſa præſtari nolimus, tractare cogimur: Non quidem quantum ipſa exigit (id enim ſupra vires, & extra inſtitutum noſtrum*

ſtrum eſt:) ſed electionem docebimus eſſe firmam, hoc eſt, liberam, ac minimè alligatam, & ſupra Baptiſmum eſſe ac circumciſionem, imò ſupra fidem atque prædicationem. Id autem brevibus. Plerique, dum Apoſtoli Pauli Epiſtolam ad Romanos legimus, paulò indiligentiùs ponderamus, quid cauſa ſit, cur in mentionem electionis, aut illam ſequentis prædeſtinationem ingrediatur. Viderat, fide contingere ſalutem: fidem autem non eſſe humanarum virium; ſed divini Spiritus. Qui ergo fidem haberent, ſimul haberent divinum Spiritum. Qui hunc haberent, filij Dei eſſent, neque juxta carnem ambularent. Sed quicquid agerent, eis auxilio eſſet ad bonum. Jam ſuboriebatur quæſtio: Cur ergo accuſantur, aut damnantur, qui non credunt? Eam ergo, cùm velit, nolit, incedit, dignè tractat in hunc fermè ordinem & modum. Fide ſervamur, non ex operibus: Fides non eſt humanarum virium, ſed Dei. Is ergo eam dat eis, quos vocavit: Eos autem vocavit, quos ad ſalutem deſtinavit: Eos autem ad hanc deſtinavit, quos elegit: Elegit autem, quos voluit. Liberum eſt enim ei hoc atque integrum, perinde atque figulo vaſa diverſa ex eadem maſſa educere.

Hoc

Hoc breviter argumentum & ſumma eſt electionis à Paulo tractatæ. Et in ipſis operibus T.I.p.43. in Explanat. articulo, ita diſſerit: In Chriſti nomine, (i. e. propter Chriſtum, in virtute Chriſti, in verbo Chriſti) omnia dat DEUS credentibus, quemadmodum ipſe Chriſtus docet, *Joh.* 15. Vos me non elegiſtis; ſed ego vos elegi, & poſui vos, ut eatis, & fructum feratis & fructus veſter perduret, ut quicquid petieritis Patrem ſub nomine meo, det vobis. Obſerva hîc, Chriſtum diſcipulos ſuos elegiſſe, nóſque in diſcipulis, ut ſimus populus ejus, Miniſtri, imò amici. Cur ergo tam amantem Patrem, qui nos elegit, adire veremur? Elègit nos, ut fructum feramus. Fructum ferre illorum duntaxat eſt, quos Deus ad hoc ab æterno elegit. Deinde ad hoc elegit, ut Patrem cognoſcamus: & in omnibus neceſſitatibus ad hunc ſolum adcurramus. Expoſuit enim & obtulit ſe nobis in Filio, pollicens, ſe daturum omnia, quæcunque nomine ſuo petierimus. Cùm ergo Deus Pater nos elegit ex gratia ſua, traxitque & vocavit, cur eum accedere non auderemus? *Serm. de Providentia,* ad Haſſiæ Landgravium T. I. p. 365. totus in hujus materiæ difficilioris

ris explicatione occupatus eſt: Nos ea, quòd in omnium manibus Zwinglij opera non ſint, excerpemus *Eſt*, inquit, *Electio libera divinæ voluntatis de beandis conſtitutio.* Hæc definitio genus habet conſtitutionem, quam pro decreto, ſententia, aut etiam deſtinatione accipimus, cùm aliâs conſilium, aut deliberationem, quoque ſignificet, quæ tamen pro genere ponere non placuit, cùm pleraque neceſſitati ſubjaceant, conſilium enim capitur de rebus gerendis, ubi & protinus aliqua prodit neceſſitas, quæ capere conſilium jubet, quod res poſtulat, non quod tu maximè velis. Conſtitutio igitur magis convenit divinæ authoritati & Majeſtati, quæ longa circumſpicientia nihil eget. Sed quemadmodum Legislatoribus ac Principibus integrum eſt conſtituere ex æqui bonique ratione; ſic divinæ Majeſtati integrum eſt ex natura ſua, quæ ipſa bonitas eſt, conſtituere. Unde ad conſtitutionem, libertatem adjecimus, ut numinis hanc conſtitutionem intelligamus eſſe liberam, non à noſtra diſpoſitione aut conſtitutione pendere, neque noſtram conſtitutionem ſequi. Quod ſic volumus intelligi, Thomæ Aquinatis (modò rectè meminerim ejus Philoſo-

loſophiæ) de Prædeſtinatione ſententia talis fuit. Deum, cum univerſa videat, antequam fiant, hominem prædeſtinare tum ſcilicet, cùm per ſapientiam viderit, qualis futurus ſit. Quæ mihi ſententia, ut olim Scholas colenti placuit; ita illas deſerenti, & divinorum oraculorum puritati adhærenti maximè diſplicuit. Credit enim Dei de nobis conſtitutionem, ſequi noſtram conſtitutionem, puta, poſteaquam viderit ſapientia, quales futuri ſimus, hoc eſt, qualiter habituri, & quomodo conſtituti futuri ſimus, tunc tandem de nobis pronunciare. Quod quid aliud eſt, quàm DEI decretum & conſtitutionem par facere humani judicis deliberationi ac decreto? Hic enim auditâ causâ tandem pronunciat, hac neceſſitate, quod ante expoſitionem non videt, quid æqui aut iniqui habeat negotium, quod agitur: quocirca neceſſe eſt, ut ab expoſitione cauſæ pendeat. Talem faciunt nobis DEUM, qui Prædeſtinationem hoc modo ſequi cognitionem perhibent. Quo deinde per imprudentiam DEI bonitatem & omnipotentiam in periculum trahunt. Nam, cum DEUS ante Mundi conſtitutionem viderit, qualis futurus erat Adam, Cain aut Judas: &

non caverit, quo minus quisque horum in ſcelus prolaberetur, bonitatis viderentur eſſe oblitus. Si verò non potuit antevertere lapſum, quem ante videbat, cùm libenter voluiſſet, jam non ſequitur virtus voluntatem, ac ſubinde vocatur omnipotentia in dubium. Adde, quòd ſi deſtinatio ſequeretur noſtram deſtinationem, jam aliquid ex nobis ipſis eſſemus, aut fieremus, priusquam Deus de nobis conſtitueret: quod vaniſſimum eſſe, dudum demonſtravimus. Et quamvis iſtud quoque me non fugiat, Numinis dotes, puta ſapientiam, ſcientiam, prudentiam, & cæteras tales eſſe, ut quicquid una ſit, etiam altera ſit. Hoc enim quod Numen eſt, undique ſimpliciſſimum eſt, cum omnibus dotibus ac virtutibus ſuis. Tamen eſt ordo quidam naturæ inter iſta, ut unum ante aliud natura intelligatur, ab intellectu humano, qui non eſt natus, ut omnia ſimul, unóque inſpectu videat, quemadmodum Deus. Et ſic facilè ab his, qui Thomæ ſententiam tuerentur, dici poſſe: Etſi ſapientiam, vel præſcientiam; ut ipſi loquuntur; ſciamus re ipſa non eſſe priorem Prædeſtinatione, naturam tamen & ordinem intelligendi ſequentes, ſapientiam Prædeſtinationis funda-

fundamentum facimus. Cùm, inquam, ſic dicunt, jam verbis rixam quærunt, cùm diſceptant natura, hoc eſt, pro noſtro captu, ſapientiam prædeſtinare, poſtquam noſtra proſpexerit, re autem vera hunc ordinem non eſſe. Nam & nos, imò Paulus ipſe potius, & nos cum Paulo in hoc ſumus, quòd prædeſtinatio libera ſit, citra omnem reſpectum bene aut malè factorum, de nobis Dei conſtitutio. Jam ut ad aliam definitionis partem veniamus, *conſtitutio* iſta voluntatis eſt opus, tanquam præcipuæ cauſæ, non ſapientiæ: Quamvis divina voluntas nunquam cæca feratur ſine ſapientia, quomodo hominis voluntas nunquam affectibus cæcata ſequitur, & quærit, quæ mens & intellectus diſſuadet. Nam in DEI dotibus nullum eſt diſſidium. Simplex eſt Numen, nihil ergo poteſt ab illo fieri, ad quod univerſæ dotes non ex æquo concurrant: Nam & illæ, utcunque pro noſtro captu diſtinguantur, una tamen ſimplex & indiviſa res ſunt. Adhuc tamen alij doti tribuitur quid, quod omnium eſt: Et item alij non ſecus, quàm perſonis quoque ſua quædam tribuuntur, quæ omnium trium ſunt. Ut ſapientiæ tribuitur hominis & totius mundi opifi-

 cium,

cium, cum providentia & voluntas non minus in conſilijs ſuerint, quàm ſapientia. Providentiæ tribuitur cura & proſpicientia, cùm ſapientia & voluntas nihil minus quam providentia hæc agant. Voluntati tribuitur, ad beatam vitam, electio & Prædeſtinatio, cùm æquè concurrant ſapientia & providentia. Sed interim tamen ſuum cuique opus refertur, quo & Numinis dotes nobis fiant perſpectiores, & opera quæ ab illo ſunt notiora. Nonne enim totius Mundi creatione & ſapientia illis proditur: & ipſa deinde cunctarum rerum factura admirabilior fit, cùm ab infinita ſapientia factas eſſe videmus? Quamvis ſimul opitulatæ ſint bonitas, æquitas, juſtitia, virtus, proſpicientia, propenſio ſive voluntas? Sed illa velut hera nomen ſibi operis vendicat. Hæ autem etſi ſic ancillatæ ſunt, ut nihil minus laboris & operæ fecerint, quàm ipſa hera; gloriam tamen conditi mundi auferre nequeunt. Ea maximè cauſa, quòd ſapientia ad hujuſmodi opus prima requiritur. Sic in deſtinandis ad ſalutem hominibus voluntas divina prima vis eſt, ancillantur autem ſapientiæ, bonitas, juſtitia & cæteræ dotes, quo fit, ut voluntati referatur, non ſapientiæ; ſic

enim

enim videretur DEI donum, & conſtitutio illius à noſtris factis pendere, quomodo prædiximus. Non juſtitiæ, ſic enim iterum juſtitiæ operum eſſet felicitas æterna, non liberalitatis divinæ. Et ſic per ſingulas dotes, quocunque te vertas, voluntatis tanquam hac parte principalis heræ, electionis eſt opus. Poſtrema definitionis pars eſt, de his, qui beati faciundi ſunt. Ut ſic electio his tantum tribuatur, qui beati futuri ſunt, & qui miſeri futuri ſunt, non dicuntur eligi; quamvis & de illis conſtituat divina voluntas, ſed ad repellendum, abjiciendum, & repudiandum, quo juſtitiæ exempla fiant. *Eſt igitur electio libera, ſed non cæca, divinæ voluntatis; ſed non ſolius, quantumvis præcipua cauſa, conſtitutio, cum Majeſtate & authoritate de beandis, non de damnandis.* Subjecit denique varia S.S. loca, quibus hanc ſuam definitionem prolixè ſtabilit. Sed & alibi eandem tractat materiam, T. II. p. 117. ad *Urban. Rheg.* & de rat. fid. ad Carol. Imp. p. 540. Quia & ſententiam, quæ Chriſtum univerſum genus humanum reſtituiſſe aſſerit, veluti inſolitam, multisque difficultatibus laborantem, apertè rejecit. *Atque hic* (Epiſt. lib. I. p. 59. b.) *non immeritò quæritur, an*

 verò

verò Chriſtus genus univerſum reſtituerit, an fidelium Eccleſiam tantùm? Quamvis ergo ad hanc quæſtionem paucis reſpondere poſſemus, Chriſtum prorſus ſanando tantum profuiſſe, quantum nocuit Adam peccando. Porrò Adam infecit univerſam conſperſionem peccato originali, ergo Chriſtus univerſam reſtituit? noluimus tamen ſententiam iſtam proferre, cùm quòd nonnulla videantur obſtare: tum quod non videam, an aliqui eam tenuerint; ſed hoc modo dixi, Chriſtianorum liberos damnare non poſſe peccatum originale, hac ex cauſa, quòd etſi peccatum ſecundum legem quidem damnaret; ſed propter remedium per Chriſtum exhibitum, damnare non poteſt, &c.

c. Poſtquam enim *Bolſecus* Eccleſiam Genevenſem hoc nomine turbâſſet, indignationem ſuam, & furorem non in Calvinum modò; ſed & Zwinglium, ὁμόψηφον convertit. Id quod ipſa, poſt obitum Zwinglij, monuit Eccleſia Genevenſis, ut paulò pòſt videbimus.

d. Eandem enim cæterorum tum in ordinario Miniſterio, tum in Reformatione ſociorum fuiſſe doctrinam in aprico eſt. Lutherus mentem ſuam prolixè libro de *Servo arbitrio* expoſuit: *Leo Juda*, præfat. in tract. Zwingl. de Providentia, Germanicè verſum. *Calvinus*, tum alibi, tum

tum præſertim in Inſtitutionibus. *Vadianus* breviter in Aphoris. lib. V. p. 156. oſtendit, fruſtra Scholaſticos noſtris objicere ſtuporem, & Myſteriorum divinorum ignorantiam, qui nihil, quod captui noſtro non reſponderet, admitteret. Contrarium enim probare hanc ipſam materiam. *Cùm verò electionem*, inquit, *& Prædeſtinationem Scriptura docet, ipſa etiam præſcientia, ſine qua nec Electio, nec Prædeſtinatio conſiſtit, docetur. Et tamen hanc cum plauſu recipimus, Deum noſtrum venerabundi, cujus unius hoc elogium eſt, ut quoniam infinita ſapientia & ſcientia præſtat, nullius exinde rei, vel præteritæ, vel præſentis, vel futuræ ignarus eſſe poſſit.* Mens graviſſimi authoris eſt, quòd, etſi ratio humana rebellis & immorigera vel nolit, vel non poſſit ſemper capere admirabilem Dei diſpenſationem tum in Electione, tum in reprobatione hominum; quod iuſtitiam, miſericordiam, jus Dei ſuo ſemper quisque metiatur pede; ijs tamen ſimpliciter, quæ in verbo ſuo Deus revelavit, acquieſcendum, ringente contrà ſuperciliofo Pelagio, & ad ſuum captum omnia revocante. *Bucerus* cumprimis conſtanter de Prædeſtinatione immutabili, indéque Sanctorum perſeverantia, ita loqui ſolitus eſt,

ut non immeritò, cùm cauſa poſtea Zanchiana in Academia Argentoratenſi gliſceret, apertè ſaniores conqueſti ſint, cum Zancho ipſum Bucerum, ejúsque doctrinam, fuiſſe præſcriptum. Ita enim judicioſiſſimus Theologus, *Bucerus*, in illud Matth. c. 7. *Nunquam novi vos*, pag. 203. *Alterum hic perpendendum eſt, quòd ex illo, (nunquam novi vos; id eſt, inter meos agnovi:) clarè docemur qui aliquando à Chriſto poſſunt excidere, eos Chriſti nunquam fuiſſe: eóque nunquam verè credidiſſe, aut fuiſſe pios: Nunquam Spiritum filiorum fuiſſe nactos; ſed omnia illorum nihil niſi hypocriſin eſſe, quantumlibet ſanctos, & pietate præſtabiles ad tempus ſe ſe fingunt. Quos enim Chriſtus diligit, in finem uſque diligit; & quos Pater ipſi dat, neque ipſe abjicit*, Joh. 6. *Neque rapere de manu ejus quiſquam poteſt*, Joh. 10. *Ideo etſi cadunt hujuſmodi (ſcil. ſancti & pii,) excidunt tamen nunquam. Electi enim ſunt ad vitam, quum DEI electionem nulla poteſt creatura reddere irritam. Siquidem, ut ſecundùm electionem propoſitum DEI maneat, non ex operibus; ſed ex vocante: Non ſolùm eligit ſuos, priusquam nati ſunt, ac boni aut mali quicquam fecerint*, Rom. 9. *Sed etiam priusquam jacerentur fundamenta orbis à conſtitutione mundi,*

di, Eph. 1. Vid plura in *Miſcell. Zanch.* pag. 72. &c.

e. Quæ & olim, & nuper mota eſt, de χκυρολογίαις præſertim quibusdam, tum alibi, tum tractatui de Providentia inſertis. Illi tamen, qui habebãt ſenſus exercitatos ita βάθος hoc (ut vocat Paulus) ſulcârunt, ut Syrtes illas prætervecti, portum ſpectârint, rem ipſam, doctrinam ſolatij pleniſſimam. Ita interpres tractat. Zuingl. *de Providentia*, *Leo Judæ*, in præfat. ad Philippum Landg. Haſs. 1531. Meins beduncken / inquit, iſt nichts beſſers / nichts nutzlichers / dann die güte / weißheit / fürſichtigkeit / gerechtigkeit und macht Gottes in allen dingen lehrnen erkennen / und wüſſen / daß alle ding auß dem einigen brunnen alles guten flieſſen / nichts an unſerem thorachten verſtand / an unſerem verkehrten willen hange nach ſtande. Der geiſt iſt das einig / der unſere hertzen rüwig und zufriden ſtellen mag. Das allein machet den menſchen ſein ſelbs verläugnen / ſich mit niderlegung alles hochmuhts / under Gott gehorſamlich / und gewilliglich ergeben: troſtlich an jhnne laſſen / und gantz in jhnne verſencken / auch alle creaturen alſo nieſſen und brauchen alß ein gaab Gottes / darinn man Gottes güte und würckung erkenne. Diß alles wird in diſem Büchlein ſo klarlich an-

geʒeigt/ ſo ſtarck geſchloſſen/ und ſteiff beveſt=net/ daß auch die feiend nichts darwider mö=gen. Hic ſcopus, hæc meta fuit Zwinglij; ſi phraſeologia is hinc inde clariori videatur uſus, cur illud factum ſit, ſupra jam breviter oſtendimus. Diſputationis de Prædeſtinatione proximè ante Reformationem Tiguri habitæ, alibi meminimus: *Vid. Orig. Carol.* & *Primit. Heidelb.* p. 222. Ut ne ergo vel Providentiã Dei circa mala, in mera & otioſa conſtitueret permiſſione aut ἀνεργίᾳ, vel ipſum hominẽ ſalutis faceret fabrum, id vix Deo, quod non ignoraret eventum, relicto, vitam æternam ab arbitrio humano ſuſpenderet, Deum veluti Jovem Olympium ad cardines cœli, qui quid fieret, ſpectaret, nihil interim ipſe vel certò præviderct, vel prudenter provideret; rem tremendam quidem carni, ſacris tamen literis conformem, ut adverſarios eò faciliùs è latebris extraheret, verbis propoſuit, & ſimilibus nonnunquã, quod noſtri nunquam diſſimulârunt, ita comparatis, ut & infirmiores offendiculi, & adverſarij convitiorum ſuorum hinc arriperent anſam. Omnia melius habitura, ſi ipſe Zwinglius verborum ſuorum interpres adhibitus, ex ſenſu potiùs, quàm malè tortis & contra authoris men-

mentem depravatis verbis æſtimatus fuiſſet & judicatus.

f. Neque enim apud veteres hanc ἀμετρίαν ἀνθολκῆς fuiſſe novam aut inſolitam, prolixè probatum eſt à celeb. *Dallao*, de uſu Patrum c. v. r. 5. Id ipſum diſertis *Theodoreti* conſtat verbis: ἡ σφόδρα πρὸς τοὺς ἀντιπάλους διαμάχη τῆς ἀμετρίας αἰτία. Τοῦτο δὲ τοῦτο καὶ τοῖς φοικόμοις φίλον ποιεῖν, ὅταν γὰρ ἴδωσι κεκλιμένον φυτὸν, οὐ μόνον πρὸς τὸν ὀρθὸν ἀνιςῶσι κανόνα, ἀλλὰ καὶ πέρα τοῦ εὐθέος εἰς τὸ ἕτερον ἀντικλίνουσι μέρος, ἵνα τῇ ἐπὶ πλεῖον εἰς τοὐναντίον ἐπικλίσει τὴν εὐθείαν πραγματεύσωνται στάσιν, i. e. *Vehemens cum adverſarijs contentio fecit, ut modum excederent, quod & ijs, qui arbores colunt, evenire ſolet: Cùm enim incurvam plantam viderint, non ſolùm ad rectam normam exigunt; ſed in alteram quoque partem ultra directam inflectunt, ut per nimium in contrarium inflexionem ad rectum ſtatum perducatur*, Theodor. Dial. 3. c. 30. Sic Dionyſii Alexandrini ſibi objecta, tanquam Arianiſmo diſertiſſimè faventia, verba explicabat, *Athanaſius*: Οὐχ' ἁπλῶς εἰς πίςιν ἐκτιθέμενος καιροῦ καὶ προσώπου πρόφασις εἵλκυσεν αὐτὸν τοιαῦτα γράψαι. καὶ γὰρ καὶ γεωργὸς τῶν αὐτῶν δένδρων ἄλλοτε ἄλλως ἐπιμελεῖται, διὰ τὴν ὑποκειμένην τῆς γῆς ποιότητα, καὶ οὐ διὰ τοῦτο μέμψατο ἄν τις αὐτὸν, ὅτι τοῦ-

το

το τέμνει, ἐκεῖνο δὲ ἐγκεντρίζει, &c. ἀλλὰ καὶ μᾶλλον μαθὼν τὴν αἰτίαν θαυμάσει τὸ ποικίλον αὐτοῦ τῆς ἐπιστήμης. *Non ſcripſit ſimpliciter, quaſi fidem expoſiturus, ſed occaſione temporis & perſonæ, ut agricola, qui alias atque alias arbores pro ſubjecti ſoli ratione curat, minimè culpari debet, quod hanc amputet, illam inſerat, iſtam plantet, aliam rurſus evellat, ſed potiùs ob multiplicem ſolertiam in admiratione eſſe.* Athan. Ep. de fid. Dion. Alexand. T. I. Subdit deinde, Dionyſium iſta, occaſione erroris Epiſcoporum quorundam Pentapoleos ſcripſiſſe, qui in ſententia Sabellij erant, per *diſpenſationem*, ut loquitur, id eſt, non ſimpliciter, ſed quodammodo tantùm. *Quæ autem* (ut idem loquitur Athanaſius,) *ſcribuntur, aut fiunt per oeconomiam, malignè non ſunt accipienda, nec ad cujusque libitum trahenda.* Cùm enim diſputârunt veteres adverſus Valentinianos, aut Manichæos, videbantur cum Pelagianis facere: Ubi manus cum Pelagianis erant conferendæ, cenſebantur cum Manichæis ſentire. Si adverſus Arium ferebantur, minus apparebant à Sabellio alieni. Viciſſim, cùm Sabellium adoriebantur, Ario accedere dixiſſes, quod de Auguſtino cumprimis animadvertit Epiſcopus Bitontinus. Eadem

dem ratione Zwinglius aliique de rerum omnium gubernatione, æternáque Prædeſtinatione, contra Pelagianos ita loquebantur, ut vel Manichæis, vel commentitijs quibusdam Hæreticis *Prædeſtinatiarijs*, *favere viderentur*: Fati Stoici & Chaldaici patroni. Quemadmodum verò cum veteribus Scriptoribus ſemper hac ἐπιεικείας actum fuit lege, ut quæ in fervido contra adverſarios, gratiæ cumprimis Dei hoſtes, aut abſoluti ipſius dominij detractores, certamine, veluti impropriè, vel durè etiam dicta exciderunt, totius textus ſυναφείᾳ, ſcopóque dicentium emollirentur; ita eandem poſterioris ævi Theologis gratiam cur invideamus, non videmus. Habeat ergo phraſis Zwinglj ſuas hinc inde ἀκυρολογίας, res tamen, & ſenſus ſemper manet fidei analogus. Hoc enim Zwinglius operoſa ſua diſputatione de Providentia intendit, ut & DEI Majeſtati caveretur, & hominis conſuleretur ſaluti. Dei enim reſpectu eò collimavit, ut ejus aſſereret ſapientiam, potentiam, poteſtatem: Cui ab æterno omnia perſpecta eſſent, quique κατὰ πρόθεσιν ſive certum & immutabile conſilium, conſtituiſſet quorundam miſereri, & ex miſericordia à malo peccati, & mortis liberare: κατὰ πρό-

πρόγνωσιν eosdem ex amore & miſericordia deſtinare ad ſalutem: *κατὰ προορισμὸν* præparare media, quibus ad finem electos perducere decrevit: Ut Præſcientia ejus non tantum eſſet Theoretica, prævifionis; ſed & practica, prædeſtinationis, qua ab æterno, ita omnia ſapientiſſimè & infallibiliter præviderit, ut & potentiſſimè eadem immutabiliter exequeretur. Reſpectu verò *hominis*, ut ſequisq; cogitaret creaturamDei, à quo dependeret *tum quoad eſſe, tum quoad vivere, tum denique quoad bene eſſe.* Qui ſuæ ſimpliciter felicitatis, temporalis & æternæ, non aliunde rivulos, quàm ex perenni infinitæ bonitatis divinæ fonte derivaret. Agnoſceret, ſe in manu Plaſmatoris, ut maſſa in poteſtate figuli. Dei ergo abſolutam poteſtatem, jus, & dominium in creaturas extollere, vires verò humanas deprimete, hominem ad ſe redire, ſui notitiâ criſtas ponere, Deo omnia ferre accepta, diſceret. Hæc Zwinglij contra adverſarios, neque ſatis magnificè de Deo, nec humiliter & ſecundum Scripturas de corrupto hominis ſtatu ſentientes, initiò cautè, (ne infirmos turbaret,) & inter amicos tantum; ut ſupra monuimus, de Prædeſtinatione ſenten-

tentia, ab omnibus tum fermè Orthodoxis reverenter excepta; prudenter tamen & cum ædificatione ijs potiſſimùm, qui erant δυνατοὶ ἐν ταῖς γραφαῖς pleniùs expoſita; pauciora tamen de reprobatione, plura de electione.

g. Nam I. quoad *Reprobationem*, diſerta utique Scripturæ verba ſunt, homines, jam olim præſcriptos ad damnationem, *Jud. v.* 4 Et *Matth.* 25. *v.* 41. jubentur damnati ire in ignem æternum, paratum Diabolo & Angelis ejus. Ordinati nempe ad iram, 1. *Theſ.* 5. 9. II. Quoad ejus *executionem*, & judicia Dei occulta; non modò ſacræ literæ teſtantur, quòd quidam *nolint* credere; ſed quòd *non poſſint* credere, quia Deus juſtiſſimo judicio eorum excæcavit oculos, & obduravit corda eorum, *Joh.* 12. 39. 40. quòd quidam occalluerint, quia Deus ijs dedit ſpiritum ſoporis, *Rom.* 11. *v.* 7. Quòd miſereatur cujùs velit, quem velit, induret, *Rom.* 9. *v.* 18. III. Doctrinam, de actuoſa & efficaci Dei, providentia, omnium rerum & hominum tam præſcientia, quàm gubernatione, non modò quoad res, ſed quoad phraſin, & explicandi modum ex ſacra Scriptura, noſtri mutuare ſua anxiè ſolent.

ſolent. Zwinglius certè ipſe definitionem *Electionis* ſuam, emphaticis mox Scripturæ verbis confirmat.

b, Id quod propterea hoc loco monemus, ut videant, qui perniciofum in Eccleſia Schiſma alunt, quorum factum culpâ, ut creſcentibus controverſijs ipſum indies magis magisque exaſperatum fuerit malum. Novimus, eam, quæ de Prædeſtinatione, & affinibus capitulis, in noſtris ſonat Eccleſijs, doctrinam, adeò indignè tractari, licentiosè traduci, ut concordiæ Eccleſiaſticæ periculoſior videatur obex, quàm luctuoſa illa pugna Sacramentaria. Unde & Theologi nonnulli veluti muſcæ, ejusmodi vomicis libentiùs, quàm alijs inſident ulceribus. Olim verò ita non erat. Nam 1. non obſervamus, hoc nomine, Zwinglium Luthero unquam fuiſſe ſuſpectum: Unde & in Colloquio Marpurgenſi altum ea de re ſilentium. 2. Vel unus de *Servo arbitrio* Lutheri tractatus, magni ſemper *ἀγνησίοις* Lutheri diſcipulis æſtimatus, *præfatio* item in Epiſt. ad Romanos non omnem modò ſcrupulum eximunt; ſed & abundè probant, in phraſi ſibi Lutherum plura indulſiſſe, quàm noſtratium quenquam. Videamus ſpecimina nonnulla. De ſerv.

arbit.

arbit. c. 42. Sic (inquit,) *Deus æternam ſuam clementiam abſcondit ſub æterna ira; juſtitiam ſub iniquitate. Hic eſt fidei ſummus gradus, credere, illum eſſe clementem, qui tam paucos ſalvat, tam multos damnat: credere juſtum, qui ſua voluntate neceſſariò nos damnabiles facit* (reſpicit procul dubio ad locum Pauli, quo ad *Rom.* 9. v. 18. dicitur ſua voluntate indurare, quos decrevit damnare, tanquam vaſa iræ, apparata ad interitum) *ut videatur, referente Eraſmo, delectari cruciatibus miſerorum, & odio potiùs, quàm amore dignus. Si igitur poſſem ulla ratione comprehendere, quomodo is Deus ſit miſericors & juſtus, qui tantam iram & iniquitatem oſtendit, non opus eſſet fide. Nunc, cùm id comprehendi non poteſt, fit locus exercendæ fidei, dum talia prædicantur & invulgantur non aliter, quàm, quum Deus occidit, fides vitæ in morte exercetur.* Et c. 172. *Vaſa non ſe ipſa parant, ſed Herus.* Cap. 178 *Salva & invicta ſtat ſimilitudo Pauli de figulo & luto, quòd non noſtri arbitrij eſt, qualia vaſa formemur.* Ita *Brentius* in Cap. 15. Johannis: *Si pro divino captu, & quantum ad Dei immutabilitatem attinet, loquendum fuerit, firma ſtat ſententia: Quemcunque Deus ante conditum orbem elegerit, eum non poſſe perire (nemo enim rapit oves de manu hujus*

Paſtoris) quem verò rejecerit, eum non poſſe ſalvari, etiamſi omnia ſanctorum (quis unquam noſtrûm tam fuit hyperbolicè locutus?) *opera fecerit. Vſque adeò irretractabilis eſt ſententia Dei. Time igitur, & in ſolam Dei eligentis manum reſpice, ut ſalutem per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum aſſequaris.* Plura vid. in *Theat Sapient. Zuing.* p. 70.71. doctiſſimo Eliæ, *Grebenitzÿ*, (quem meritiſſimus Deſſavienſium Inſpector, D. *Rumerus* nuper mihi miſit,) de univerſalis divinæ gratiæ negatione, tractatu. Neq; negant candidiores Lutheri diſcipuli: Conſule eundē *Grebenitiū*, & *Rinthelens. Epiſt. ad Theol.* W*ittenb.* Celeb. *Henich.* diſſertat. de gratia & Prædeſtinatione Scimus quidem, objici Lutherum ita initio ſenſiſſe, poſtea verò ſententiam revocâſſe, & in *Comment.* in Geneſis c. 26. retractâſſe, juxta cujus interpretationem antecedentia omnia intelligenda ſint. Primus hoc commentum protruſit *Chriſtophorus Lazius*, 1568 in Saxonia, cum pro Synergiſtis contra Illyricum ſcriberet. Quod paulatim alijs placere cœpit, & nunc obviis excipitur ulnis. Sed fruſtra eſſe, quæ obtendunt, patet 1. quod *Gen.* 26. abuſum tantùm ſuæ doctrinæ de Prædeſtinatione per Sophiſticam conſequentiam in Prædeſtinationis ac Epicuræ-

is

is damnat; ipſam doctrinam , libro de Servo arbitrio expoſitam , confirmat & aſſerit: Vid. *Kimedonc.* in præfat. lib. 2. Teſtimonio publico *lib. Concordiæ c.2* Ubi authoritatem ejusdem libri ſtabilit & obtinere jubet. 3. Teſtimonijs privatis,quibus commento illi contradicitur; *Johannis Wilhelmi*, Ducis Saxoniæ in præfatione corporis doctrinæ Thuringicæ præfixa: *Flaccij Illyrici* lib. German. de peccato originis contra *Lazium*: *Danielis Hofmanni*, Apol. contra Hunnium & Mylium: deniq; *Conradum Schlüſſelburgum*,qui a.Ch.1618. illud confutavit & exploſit. 4. Quia liber ille, etiam poſt mortem Lutheri, in ſummo pretio apud conſtantes ejus fuit diſcipulos, ceu ſunt *Johannes Brentius*, *Cyriacus Spangenberger* , *Jacobus Heerbrandus*, *Tilemannus Heshuſius*, *Flacc. Illyricus*, qui nunquam tanti eum facturi fuiſſent,ſiquidem in illo capite, & annexis, ipſi authori ſuo diſplicuiſſet, ac improbatus fuiſſet. Ita *Alting.* Theol. Hiſt Loc. IV. p. 295. Adde *Primit. noſt. Heidelb.* p. 221. & T. VI. Hiſt. Eccleſ. p. 757. ubi Lutherum, diſcipulum Auguſtini in hac materia fuiſſe, ipſius Lutheri manu condoce fecimus. De *Melanchthone* vide *Alting.* l. c. & *Primit. Heidelberg.* p. 227.

Sed quid de ea adeò ſoliciti ſimus lite, quam ipſi ſuam conſtanter faciunt religioſiſſimi Lutheri diſcipuli? Rinthelenſes audiamus, ex Epiſtola Apologetica, ad Doctores Wittembergenſes ita loquentes: Si verò Calvinum quoq; & ejus aſſeclas, quòd tàm portentoſo hærerent errore, promiſcuè damnandos cenſeamus: quo colore, quo remedio, quave excuſatione utemur, ne eâdem damnatione involvamus Viros de Eccleſijs à tenebroſo Papatu repurgatis optimè meritos & nunquam ſatis laudandos, Martinum Lutherum & Philippum Melanchthonem, qui inquirentibus ejusdem erroris plurima in ſcriptis ſuis argumenta præbent? Parceremus pijs virorum manibus, niſi ad retundendam damnandi pruriginem & moderationis ſtudium intereſſet penſitari, quàm ab illis, qui expertæ ſanctitatis & doctrinæ erant, nihil humani alienum fuerit. Quin Deum æquè cum Calvino auctorem peccati fecerint, & hominem omni libertate exuerint, non dubitari poteſt. Inſpicientibus B. Lutheri librum de ſervo arbitrio, tomorum Witenbegenſium ſecùndo inſertum, quàm dura, quàm horrenda (ſit venia μεγαλάνδρῳ) ſe in conſpectum dant verba? *Non eſt in manu noſtrâ* (ait

(ait pag. 498.) Dei *voluntatem mutare, multò minus reſiſtere, quæ nos vult induratos, quâ voluntate cogimur eſſe indurati, velimus, nolimus.* In exempla aſſumit Pharaonis indurationem & Judæ proditionem. De Pharaone ipſa DEI verba urget, interminantis: *Ego indurabo cor Pharaonis*; tanquam diceret: *Ego faciam, ut cor Pharaonis induretur, ſeu, ut me operante & faciente induretur,* pag. 496. Et paulò antè rejiciens interpretationes, quibus ſolemus *excuſare Deum, ne ipſe ſit auctor & culpa noſtræ indurationis*, tandem concludit p. 493. *Stante ergo illâ* (Dei) *voluntate, ſine quâ nihil fit, & dato, quòd liberum arbitrium nihil boni poteſt, fruſtrà dicitur, quicquid dicitur pro excuſando DEO & accuſando libero arbitrio. Semper enim dicit, liberum arbitrium nihil boni poteſt, fruſtrà dicitur pro excuſando Deo & accuſando libero arbitrio. Semper enim dicit liberum arbitrium: EGO NON POSSUM, & DEUS NON VULT, quid faciam? Miſereatur ſanè me affligendo, nihil inde promoveo, ſed deterior fiam neceſſe eſt, niſi ſpiritum donet. Sed hunc non donat; donaret autem, ſi vellet: velle igitur eum non dare, certum eſt.* De Juda proditore ſcribit p. 497. *Si præſcivit Deus, Judam fore proditorem, neceſſario Judas fiebat proditor, nec erat in manu Judæ aut ullius crea-*

turæ, aliter facere aut voluntatem mutare, licèt id fecerit volendo, non coactus, ſed velle illud erat opus illius, quod omnipotentiâ ſuâ movebat Deus, ſicut & omnia alia. Nihil ab ipſo diſſentiens Philippus, capite octavo commentarij in Epiſtolam ad Romanos apertè profitetur, *non minus Judæ proditionem, quàm Pauli converſionem Dei eſſe opus.* Idem in locis communibus primarum editionum, quos B. Lutherus præfatione in ſuum de Servo arbitrio librum *non ſolùm immortalitate, ſed Canone quoque Eccleſiaſtico dignos* prædicavit, libertatem humanam & contingentiam rerum planè negat, tanquam ex prædeſtinationis decreto omnia inevitabili neceſſitate fiant. *Libertatem*, inquit, *homini adimit divina prædeſtinatio. Eveniunt enim omnia juxta divinam Prædeſtinationem, cùm externa opera, cum internæ cogitationes, in omnibus creaturis. Obſecro, quid hâc ſententiâ clarius dici poteſt: Univerſa propter ſeipſum operatus eſt Dominus, impium quoque ad diem malum?* Atque adeò non dubitari poteſt, quin magni illi Viri reprobos tùm ad exitium, tum ad peccata, incredulitatem & impœnitentiam, quibus ad exitium raperentur, abſolutâ Dei voluntate prædeſtinatos conditóſque ſtatuerint. *Hic eſt fidei ſummus gradus* (ait Lutherus

therus cit. loc. p. 467.) *credere illum eſſe clementem, qui tam paucos, tam multos damnat; credere juſtum, qui ſuâ voluntate nos NECESSARIO DAMNABILES FACIT, ut videatur delectari cruciatibus miſerorum, & odio potiùs quàm amore dignus. Si igitur poſſem ullâ ratione comprehendere, quomodo is Deus miſericors & juſtus, qui tantam iram & iniquitatem oſtendit, non eſſet opus fide.* Et alibi tam Deum *immeritos damnare*, quàm *indignos coronari* ait. Ex pluribus conſiderari velimus hæc ejus verba pag. 503. *Si placet tibi Deus indignos coronans, non debet etiam diſplicere IMMERITOS DAMNANS. Si illic juſtus eſt, cur non hîc juſtus erit? Illic gratiam & miſericordiam ſpargit in indignos; Hîc iram & ſeveritatem ſpargit in IMMERITOS; utrobique nimius & iniquus apud homines, ſed juſtus & verax apud ſeipſum. Nam quomodo hoc juſtum ſit, ut indignos coronet, incomprehenſibile eſt modò, videbimus autem, cùm illuc venerimus, ubi jam non credetur, ſed revelatâ facie videbitur. Ita quomodo hoc juſtum ſit, ut IMMERITOS DAMNET, incomprehenſibile eſt modò, creditur tamen, donec revelabitur Filius hominis.* Quomodo Deum ſtatueret *immeritos damnare*, qui utique peccatis ſuis, ut damnarentur, meruerunt, niſi Deum ipſis ſuopte arbitrio peccandi ne-

ceſſitatem injeciſſe arbitraretur? Objicienti Eraſmo, quod nos reformatis objicimus, *Deum nolle mortem peccatoris*, reſpondet p. 486. *Multa facit Deus, quæ verbo ſuo non oſtendit nobis. Multa quoque vult, quæ verbo ſuo non oſtendit ſeſe velle. Sic non vult mortem peccatoris, verbo ſcilicet* (quod eſt apud Ezech. c. XIIX. 18.) *Vult autem voluntate illa imperſcrutabili.* Nempe paſſim diſtinguit inter Deum prædicatum & abſconditum, inter voluntatem ejus revelatam & occultam, inter verbum Dei, & Deum ipſum. *Hoc*, inquit, *agit DEUS PRÆDICATUS, ut ablato peccato & morte ſalvi ſimus. Miſit enim verbum ſuum, & ſanavit eos. Cæterùm DEUS ABSCONDITUS in majeſtate neque deplorat, neque tollit mortem, ſed operatur vitam, mortem & omnia in omnibus. Neque enim tùm verbo ſuo definivit ſeſe, ſed liberum ſe reſervavit ſuper omnia.* Si quæras; erogne homo non voluntatis ſuæ vitio perit? Etiam, reſpondet, *ſi de Deo prædicato dixeris*; Secundum illud Matth. XXIII. *Quoties volui congregare liberos tuos, & noluiſti?* Sin de Deo abſcondito; *Quare majeſtas illa*, ait, *vitium hoc voluntatis noſtræ non tollit aut mutat in omnibus, cùm non ſit in poteſtate hominis; aut cur illud ei imputet, cùm non poſſit homo eo carere? Quærere non licet, ac ſi multum quæras, nunquam*

quam tamen invenias. Item pag. 487. *Dei incarnati eſt flere, deplorare, gemere ſuper perditione impiorum, cum voluntas majeſtatis ex propoſito aliquos relinquat & reprobet, ut pereant. Nec nobis quærendum, cur ita faciat, ſed reverendus Deus, qui talia & poſſit & velit.* Id genus duriſſimarum locutionum plenus eſt totus ille de Servo arbitrio libellus. Si quis alius, maximè vindicandus ab errore is erat, qui nullo, ne martyrii quidem metu, acerrimus veritatis fuit vindex. Imò jam verè vindicatus eſt, qui beatâ morte in veritatis ſcientiam ac poſſeſſionem, omni exuto errore, ſe pleniſſimè penetravit. At diu multúmq; intentè quærentibus, numquam etiam ejus de Servo arbitrio vindicari ſcriptum poſſet, nulla occurrit, niſi contorta interpretatio, nulla medela: ubique ſe prodebat intentio penitus evertendi libertatem humani arbitrii; ubique in abſolutum prædeſtinationis decretum, & hinc injectam mortalibus ſeu benè ſeu malè agendi irrefragabilem neceſſitatem intentiſſimus, eſſe ſcribentis ſtylus animúsque videbatur. Si conferentis, non aſſerentis ſpecie hæc ita diſputâſſet, relicta aliis judicandi copiâ; excuſatiùs diſputâſſet ſcripſiſſétque. Nunc verò Eraſmo nihil aſſerere, ſed contuliſſe ſe ſcribenti, jam finiens librum, reſpondet:

Ego verò hoc libro non contuli, ſed aſſerui & aſſero, ac penes nullum volo eſſe judicium, ſed omnibus ſuadeo, ut præſtent obſequium. Quæ quanta aſſerentis animoſitas? Ut nihil temerè aut inconſideratè, nihil cujus pœnitere olim poſſit, ſcribentis imaginem præbet? *Hæc illi.*

XVIII. Hæc de prima periodo: *ad Secundam* accedimus, quæ, quia variis obnoxia eſt judiciis, paulò enucleatiùs à nobis erit conſideranda.

XIX. Habuit ergo hac etiam periodo, & poſt obitum, Zuinglius, doctrinæ de Prædeſtinatione, diſcipulos conſtantes, viros præclaros, & de Eccleſia Chriſti eximiis meritis illuſtres.

Adeò nempe altas egit radices, ut ſemel rectè percepta, animis bonorum excuti ampliùs non potuerit. *Leonis Judæ* & *Vadiani* ſuffragia modò præmiſimus. *Pellicanum* virum pietatis nomine non minùs atque eruditionis encomio famigeratiſſimum, non aliter ſenſiſſe, vel ex eo manifeſtum eſt, quòd an. Ch. 1544. ad *Iohannem à Laſco* ſequentia ſcripſerit verba: *Ab annis XIX. quibus Tiguri miniſtravi Eccleſiæ, nulla unquam interceſſit inter doctos, in* (*NB*) *quibuscunque dogmatis diſcordia. Quia ab initio reformationis ſic omnia inchoata feliciter Dei gratia*

tia ſunt, per Zuinglium & Symmyſtas, ut hactenus nihil mutandum viſum fuerit in ceremoniis, & doctrina. An. Ch. 1547. Patavio ad eundem dedit literas *Iohannes Maczinskii*, Polonus, quibus judicium ab illo petiit de doctrina Prædeſtinationis, electionis & reprobationis, à Gallo quodam ad Zuinglii & Calvini mentem prolixiùs expoſita. An directè reſponderit, Vir magnus, non habeo dicere; ex commentariis tamen, quæ jam an. Ch 1532. prodierant, diſcere facile potuiſſet, à reliquis illum collegis in doctrina de providentia Dei tam æterna quàm temporali ne latum quidem unguem recedere. Ad Exod. c. 7. v. 4. notat: *Impiorum obduratio æquè redundat in gloriam Dei ac Sanctorum obedientia & devotio. Impii autem miraculis non emendantur ſed obſtinatiores evadunt: flagitiis enim ſuis merentur ut excæcentur & indurentur in bonum electorum. Hæc verò* non juſto tantùm, ſed & liberrimo Dei judicio facta, oſtendit ad c. 8. v. 15. *Potuerat Dei patientia Pharaonem vocâſſe, & perduxiſſe ad pœnitentiam, niſi damnatus fuiſſet divino judicio.* Ad cap. 16. v. 10. II. Reg. Maledicat ſic (*inquit* David) *quia Dominus dixit ſibi:* Maledic Davidi. *Quod ex fide providentia divinæ, qua quicquid mali in orbe eſt facit Dominus, ut ſit bonum electis, intellexit factum eſſe:*

eſſe: qui omnia benè facit, & voluntatis illius ratio ſancta eſt, & nemini requirenda, multò minus calumnianda. Ad Jeſ.c.63.v.17. Quare errari nos feciſti, &c. *Sancta quadam audacia divinam providentiam allegat, qua omnia diriguntur, cui etiam acceptos refert errores judicii populi, in quos, ſine voluntate divina, nunquam incidiſſent. Non autem reum peccati Dominum arguit, ſed operis authorem, quo peccatur iniqua hominum voluntate, & inexcuſabili, quia contra conſcientiam & agnitam Dei legem. Induratio cordium etiam à Domino eſt, dum gratiam non largitur, quam, cui vult, donat, non ex meritis, ne non ſit gratia, ſed occulto, juſto autem judicio: cujus regula & cauſa eſt inobliquabilis voluntas divina, cujus non eſt inquirenda ratio. Dominus eſt enim, & figulus, in cujus manu nos lutum ſumus. Timor, Dei donum eſt Dei, & induratio, opus Dei.*

Oſvvaldus Myconius, indivulſus Zuinglii, dum Tiguri eſſet, Achates, diſcipulus & collega in promovendo Evangelio Chriſti, indefeſſus cùm poſtea a. Ch. 1535. à *Bibliandro* hoc ipſo nomine, prolixâ Epiſtolâ compellaretur, ita ei reſpondit, ut omnino fruſtra ſint, qui exiſtimant, Majorum nos temerè deſeruiſſe veſtigia. Docuit Evangelium Myconius Tiguri, docuit Lucernæ, docuit ad vitæ finem, Venerandus Eccleſiæ

Antiſtes, Baſileæ, quam ſpartam cùm adornaret, hunc in ſenſum Bibliandro (ex ipſo hæc refero autographo,) ſcripſit: *Duabus de cauſis procraſtinator ſum, dū largioribus & gravioribus literis eſt reſpondendum mihi.* Una eſt, *quòd negotiis obruor, altera tarditas eſt ingenii. Utrumq; nunc gravat cauſa, quam tractas & ſeriò* quidem, & paulò aliter, *quàm hactenus ſit uſurpatum, difficultas.* Quid enim aliud, ex quo nomen Chriſtianum cœpit, ſic torſit & ſanctos viros, & doctos, ut diſputatio Prædeſtinationis. Nec dum viſus eſt, qui rei ſatisfecerit? *Quis mihi dabit igitur, ut vel loqui poſſim de re tanta; non enim dico bene loqui?* Id *quod tamen tu expectare tē ſimulas. Torſit me, verum dico, non ſemel, poſtquam Deus docendi munus impoſuit, & quidem graviſſimè, maximè, ne docens impingerem alicubi aut offenderem. Nec tamen eſt conceſſum aliud hactenus, quàm ubi non perfectè potui, hoc agerem, ne quid perperam effutiretur.* Quia verò placet tibi ſententiam de his, quæ de hoc negotio ſcripſiſti, meam audire, ecce ob tempero. Igitur, ſi rectè tua capio, ſumma in hoc eſt: *Fideles ſervari; impios atque adeò infideles condemnari.* Atque hanc eſſe Prædeſtinationis Dei regulam, quæ certa ſit, & fallere non poſſit. Rectè tu quidem hoc adſeris, & pro verbo Domini. Nec eſt qui

queat

queat refragari. Et ego in eo ſum, ut aliter populus non doceatur, nî quis multa velit in Chriſtianiſmum introducere mala: Inprimis autem deſperationem imbecillium conſcientiarum. Nam hæ, dum audiunt: Deum hunc ordinâſſe ad vitam, alium verò ad mortem, mox reſiliunt ab auditione verbi, atque tum etiam à fidei ſolatio recedunt. Contrà fit, ſi in regula iſta tua docendo perduratur. Nam etiamſi quis peccatis jam dum metus eſt, audit autem, fidem ſervare, infidelitatem condemnare, pro fide precatur interdum etiam, execratur infidelitatem. Atque hoc pacto locus erit doctrinæ, exhortationibus, dehortationibus, correptionibus, precibus item; & quicquid eſſe poteſt hujus generis. *Interea tamen neſcire non potes, dum rei veritas perſpicitur ab ingeniis, non dico ſubtilioribus ſed amplius imbutis Sp. S. altius quiddam ex literis Dei ſuppeditari. Ut, dum lego, fidem eſſe donum Dei meum; dum item lego de renaſcentia hominis, Oportere quidem hanc eſſe, nî velim carere regno Dei, ſuccurrit mox: Si fides eſt donum Dei, per quod & ipſa renaſcentia exiſtit, non acquiritur, non paratur illis operationibus, quid igitur? Diſpenſat eam Deus pro voto. Liberum eſt illi dare, vel non dare. Quibus dat igitur, hos conſequitur vita æterna. Quibus non dat, mors æterna.*

An-

Annon jam in manibus eſt cogitatio de Electione ſeu Prædeſtinatione Dei paulò aliter atque tu dicis? Videris tamen tu reſpicere à fide protinus ad facta & præmium, ſimiliter ab infidelitate ad flagitia & pœnam. *Nos hæc omnia metimur ab Electione Dei vel reiectione. Qui electus eſt enim, Dei fidem accipit, fides opera habet charitatis, quæ omnia ſequitur poſt hanc vitam, vita æterna. Qui verò non eſt electus, fide non donatur, quamobrem ex charitate nihil agit, ex quo ſequitur condemnatio.* Electionis autem vox eſt non conficta nobis, ſed uſurpata Paulo non uno in loco. Ita Chriſtus ad diſcipulos dicit, *Ioh.* 15. Non vos me elegiſtis; ſed ego elegi vos, & conſtitui vos, ut eatis & fructum afferatis, & fructus veſter maneat. Ita Paulus, organum electum, voce Domini, dicitur; *Act.* 9. Prædeſtinationis pariter ſeu prædefinitionis vocabulum Paulinum eſt, quemadmodum nôſti. Senſum habeant illa & rem, neceſſitas eſt. Hæc verò dum per fidem quæruntur, obveniunt, quomodo diximus. Quamobrem, ut veniam tandem quò volo, & tu quodammodo compellis, *de Prædeſtinatione ſic mihi videtur ex praſcripto Pauli*, Rom. 8. *Hominem quidem primò præſciri, tum præfiniri, dein vocari, poſt hæc juſtificari, & tandem glorificari.* Atque ſic quidem de Prædeſtinatione

natione fidelium: Contrà, *de infidelibus ita videtur tenendum, & hos præſciri, item & prædeſtinari, ſed ad mortem: Vocari, ſed inefficaciter, quam ob rem nec juſtificari, neque glorificari; ſed condemnari.* De præſcientia igitur Dei vides, quomodo intelligam, eſſe videlicet bonorum & malorum præcognitionem circa juſtitiam & injuſtitiam. Atque ideo circa ſalutem & condemnationem. Omniſcius enim eſt Deus: Novit antequam ſint omnia, qualia futura ſint. Quemadmodum igitur præſcivit Abrahamum juſtum & juſtorum parentem futurum ante conſtitutionem Mundi; ſic pariter præſcivit Sodomitas injuſtos futuros, pariter antequam mundus eſſet. Illum igitur, qualem præſcivit, talem & voluit ſimiliter, quales hos præcognovit, tales etiam voluit, ut præſcientiæ Dei & voluntatis ejus nullum ſit diſcrimen. Qualis enim eſſet præſcientia in Deo, ſine voluntate ejus? Si quod enim præſciret, quod non vellet, non fieret. Si non fieret, non præſciviſſet. Præſcivit ergo Petrum lapſurum, & voluit, ideo lapſus eſt Petrus. Præſcivit & Judam proditurum olim Filium ſuum, & voluit, quare Judas prodidit Filium Dei. Nam ſi noluiſſet, non prodidiſſet ille, atque ideo hic non præſciviſſet. *Non vult malum*, inquit,

Deus

Deus, quocirca prævidit quidem proditorem Judam; ſed noluit proditorem, malum inquam tam horrendum, ut quo Filius, Dei traditus eſt in manus peccatorum. Breviter dico. Nihil omnibus piis conſtat dilucidiùs, quàm Deum voluiſſe, ut Filius ſuus pateretur mortem prò peccatis mundi. Nam hoc eſt Evangelium noſtrum. Quòd ſi voluit mortem, voluit ſimul omnia, quæ huc pertrahebantur, ut proditionem, comprehenſionem, illuſionem, flagella, coronam ſpineam, crucem, omnia. Atque illud quoque, ut Pontifices, & hi quidem Pontifices odio & invidia proſequerentur, Judas proderet, Gentiles flagellarent, Pilatus condemnaret, milites crucifigerent, è militibus quidam latus ejus foderet, & quæ ſunt reliqua à malis ad ea præſcitis fierent. Nam ſi noluiſſet, ut diximus, non facta fuiſſent, atque ita periiſſet ſalus mundo.

Nec eſt, quòd quis pertinaciter dicat, fontem bonorum omnium non poſſe velle malum. Nam quod hominum judicio malum hîc cenſetur, Deo profectò malum non eſt. Ex limpido fonte non poteſt niſi limpidus promanare rivulus, ex bono nonniſi bonum prodire. Occidere malum eſt; verùm, rectè & bene occidit poteſtas, quia rectè judicio occidit. Quæ Deus itaque præſcit,

eo modo, quo diximus, præordinat dein & ad finem perducit, ne de ſingulis dicam, apud te præſertim. Videre videor, ſi de præſcientia ſua Deus ſanum largiatur intellectum, de reliquis non erit difficultas. Si convenerit enim, præſcientiam Dei & voluntatem ejus ſegregari non poſſe, cur dein non erit promptum cognoſcere ordinem, qui ductu naturali fluit à præſcientia per prædeſtinationem, vocationem, juſtificationem ad glorificationem? Et iterum, ex parte altera, ab eadem præſcientia per ſua media ad condemnationem? Sed hac de re videbo, quid tu quoque ſentias. *Nec volo putes, tamen, conſentire me cum eis, qui dicunt, vel tuo teſtimonio, Deum impellere atque neceſſitate abſoluta agere ad flagitia, cùm id author mali, ut mali, eſſe non poſſit.* Verùm, hoc loco ad hunc modum ſentio. Cùm Adam initio donatus (ut dicunt) libero arbitrio, & natura terreſtri, cujus adhuc ingenium latitabat, & ex malè ſuadente Diabolo prævaricaretur, deinceps homines, qui hunc patrem agnoſcere coguntur in peccatis concepti, geſtati, & in lucem procreati ſunt omnes, ut rectè dixerit, & ad longum probârit D. Apoſtolus: *Omnes peccaverunt, ac deſtituuntur gloria Dei.* Progeniti enim ſunt mortales poſt Adami lapſum non

non quidem ad imaginem Dei, ſed ad imaginem & ſimilitudinem patris ſui, *Gen.* 5. Quocirca peccatores ſunt omnes. Nam & hic peccator extitit, opúsque habent inſtauratore atque imaginis Dei repoſitore, Domino. *Illos igitur omnes apud me ipſum (nam nemo eſt cui hunc conceptum meum revelârim unquam,) velut in paludoſa piſcina, vel cœno conſidentes contemplor deformes, contaminatos, ac defœdatos turpiſſimè:* Gaudentes interim & ſumma voluptate adfectos, quamvis alii magis oblectentur aliis. Quidam verò & adſcenſum quærunt, ſed ſuis viribus: deformitatis ubi pertæſum eſt, at conatu fruſtraneo. Nam quo magis luctantur, eò magis cœnum perturbantes contaminantur. Jam verò dum cogito, quomodo eripiatur hic ex palude, relinquatur ille, omnino ſic obvenit; Deum id agere pro præſcientiæ & prædeſtinationis conſilio, quod quidem fuit, priusquam mundus eſſet conditus. Voluit ènim is & cognoſci, & coli ab homine, qui nondum tamen erat. Quamobrem creandus veniebat. Formaturus autem hominem, pro ſapientiſſima, quam novit & potuit ratione, compoſuit ex rebus multò diverſiſſimis, corpore videlicet anima, & ſpiritu. An ignorâſſe putas hîc Deum, quòd homo pec-

caturus eſſet? Non ignoravit certè. Verùm & iſtud novit, pro ſua omniſcientia, totum genus humanum, per primum iſtum, in cœnum, nullo prorſus excepto, conjectum iri damnabiliter, niſi ipſe ſua gratia, miſericordia & virtute ſuccurreret; imò niſi regeneraretur à ſupernis. Nihilominus tamen & Adamum fecit, & ex eo genus humanum, in millia non numeranda propagavit. Et cur illud fecit, inquit aliquis? Quia voluit: quisnam aliter reſpondeat, poſtquam conſtat cognitionem Dei circa hominem & voluntatem ejus diſcriminari non poſſe. Quare voluit autem? Quia placuit, non temerè quidem; ſed juſtiſſimo judicio, verùm nobis imperſcrutabili: Nam judicia Dei abyſſus multa. Quis enim cognovit mentem Domini? Aut quis ei à conſiliis fuit? Et conſtat, juſtum eſſe Dominum in omnibus viis ſuis, & ſanctum in omnibus operibus ſuis. Omnibus igitur jam in illo cænoſo fonte agentibus, quare non vel omnes recipit, aut omnes ſinit? Sed hunc eripit, illum verò dimittit? Hic jam tu reſponderes, quia hic Chriſtum revelatum & doctum recipit fide, alius non recipit. Atque res omnino ſic habet. Chriſtus etenim ad hunc modum docet: docet & Paulus, *Rom.* 10.

10. Ubi verò diligentiori ſcrutinio rimatus, anteriores adhuc cauſas, vel ſcripturis ſuppeditantibus anſam, fueris, id quod & ſuperiùs dictum eſt; *cogeris opinor* (*NB.*) *à nobis minimum diſſentire, ſi non intotum conſentire.* Quamobrem mihi reſpondendum ad hunc modum. Non omnes quidem dimittit, pro meæ fidei judicio, quia ſic hominem fruſtra condidiſſet: Verùm, quæ hæc foret imprudentia Dei? Abſit ut tale quid vel per ſomnium incidat, aut obveniat. Et tamen non omnes eripit, ſed quosdam, ut reveletur miſericordia ejus atque juſtitia, id quod facit imprimis ad ſalutarem cognitionem Dei. Hunc autem eripit, & illum relinquit, pro præſcientiæ & electionis occulto & imperſcrutabili conſilio, ut propoſitum ipſius maneat inviolatum. Conſtat enim ex I. *Cap. Epiſt. ad Epheſ.* Quòd pios elegit in Chriſto, antequam jacerentur fundamenta Mundi, ut eſſent ſancti & irreprehenſibiles coram ſe per charitatem. Quos & prædeſtinavit, ut adoptaret in filios per Jeſum Chriſtum. Quomodo igitur non conſtaret etiam illud, impios pariter, ante Mundi exordium rejectos? Atque illos, ut miſericordiæ vaſa præparatos, hos ut vaſa iræ paratos in interitum, quò ſecundum electionem, propoſi-

poſitum ipſius maneret. Igitur, quos elegit, & prædeſtinavit, eoſdem & vocavit, nam ereptio per vocationem eſt. Mittit enim verbum ſuum de Domino noſtro Jeſu, quod promittit ablutionem omnis contaminationis cœnoſæ, id eſt, omnium peccatorum per Evangelii verbum primitus miſſum; deinde per homines è cœno jam liberatos. Et *ad cœnum* quidem miſſum, à prædeſtinatis recipitur, à reliquis vel auditum negligitur ſeu contemnitur, vel non auditur. *Priorum* corda præparata ſunt antè ad verbi miſſi receptionem, ut Abrahami, Moſis, Davidis, Petri, Pauli: *Poſteriorum* & aures & corda obthurata, ne convertantur, & ſalvi fiant, ut Pharaonis, Saulis, Judæ, Phariſæorum, &c. *Nec eſt, ut quiſpiam dicat:* Obthurat quidem, ſed non prius quàm peccator in profundum venerit. Nam dictum eſt hactenus, & impios præſcitos, antequam fuerint Mundi jacta fundamenta. *Habes igitur, quomodo non dicam cum quibusdam, de quibus in literis tuis memoratum: Deum neceſſitate abſoluta* (*NB.*) *cogere ad flagitia; ſed poſitum, à primo illo patre, mandati Dei prævaricatore, in cœnoſum fontem, non eximere, certis ac juſtis de cauſis, quæ tamen nobis ſint imperveſtigabiles.* Illud igitur

igitur non eximere, aut in palude relinquere, aliorum eſt judicium.

Cæterùm, *quàm multa poſſent adduci Scriptura, ex quibus illi quicunque (NB.) tandem ſint, hujusmodi dogma ſtatuere dici poſſent, tu ipſe nôſti.* Unum producamus ex Veteri Teſtamento, & unum ex novo. II. *Regum* c. 16. nonne ſic ſcriptum eſt: *Permitte ei, ut maledicat, Dominus enim præcepit ei.* Turpis erat certè maledictio, & contra mandatum Dei. *Egredere*, inquit, *Semei, egredere vir ſanguinum, & vir Belial. Reddidit tibi Dominus univerſum ſanguinem domus Saul, quod regnâſti pro eo, & dedit Dominus regnum in manum Abſolom, filii tui, & ecce premunt te mala tua, quòd vir ſanguinum es:* Et tamen Deus eam præceperat. *Johannis* deinde 12. ſic ſcriptum legimus: *Cùm autem tam multa ſigna feciſſet coram eis, non credebant in eum, ut ſermo Jeſaiæ Prophetæ impleretur, quando dixit: Domine, quis credidit ſermoni noſtro, & brachium Domini cui revelatum eſt?* Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Eſaias: *Excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum, ne videant oculis, & ne intelligant corde, & convertantur, & ſani fiant omnes.* Annon clarè dicuntur hæc de Deo? Tametſi mihi non eſt alia ratio, *cur ſic producam, quàm ut conſtet, illos non prorſus de nihilo ad eum modum*

ſtatuere. Quia verò illud horrendum in auribus multorum, equidem facile ab ejusmodi verbis abſtineo. Et, ut verum fatear, *etiam ego non parùm moveor, quoties vel ipſe mihi tale quidpiam objicio. Verùm dum auribus mentis audio, & oculis interius aſpicio, deſinit omnis ſtupor. Conſiderans enim divinam, in omnibus operibus Dei juſtitiam, & ſanctitatem, cogor apud me dicere: ſi hoc fecit, juſtè fecit: ſi juſtè & bene.* Non eſt igitur malum Deo, quod tibi malum judicatur: Sed bonum, imò ſed optimum. Æquum oculum ille habet, ſed tu pravum. Judicium itaque illius juſtum eſt, tuum verò injuſtiſſimum. Deinceps igitur nihil horreo, ſed omnia permittens ejus voluntati, precor, ut me ſervet à malo. *Dum ita ſentio de Dei præſcientia & electione, tamen omnia ejus potentiæ contribuo, duplici ratione me conſolor, à veritatis tramite quòd non aberrem. Prior* eſt, quia omnia Deo vendico, bona inprimis ut propriè, ut ſine quo eſt nihil boni, aut eſſe poteſt unquam: mala verò, ut ipſi ſunt verè bona, qualiacunque nobis videantur. Hæccine namque, dum is facit, qui eſt optimus, quomodo non eſſent optima? Nobis tantùm mala ſunt, qui transgredimùr in eis mandata Dei. Infert Deus bella, qua re quid tu putas eſſe pejus? At bonum opus facit, quia

quia juſtè infert, vel ſontes puniens, & ad orcum demittens, vel inſontes admónens officii. Qui verò belli ſunt miniſtri, occidentes, rapientes, furantes, ſtuprantes, blaſphemantes, quid his poteſt eſſe nequius? quid pernicioſius? quid magis impium?

Ratio poſterior: In bene agendo tum erga Deum, tum erga homines, non poſſum quærere meritum, quod fit, dum vel tantillum bonæ voluntatis mihi adſcribo, quantum *Eraſmus* in libello de libero arbitrio tribuit virium infantulo, cupienti pomum à patre indicatum, & ob imbecillitatem membrorum capere nequeunti, niſi pater hunc manu porrecta fulciat. Nôſti enim, quæ ſit τῆς φιλαυτίας ambitio. Cùm tamen pio nullum ſit meritum, quod ferat ſalutem, præter meritum Chriſti. Hic enim eſt redemtio noſtra, juſtitiáque, quàm nefarium ſit meritum ex nobis quærere, nemo neſcire poteſt, niſi qui virtutem neſcit paſſionis Domini.

Hactenus indicavi, quæ nam mihi ſententia usque adhuc videatur habenda de Prædeſtinatione Dei. Nunc paucis ad tua reſpondebo. Ut dogma, quod tu adeò devoves, mihi placeat, aut diſpliceat, ſatis ſuperque intelligere vales ex his, quæ ſcripſi. *Et ut verè dicam, neſcio ſi quem viderim, qui ſic ſen-*

tiat de divina in creaturis operatione, ut Angelum in Angelo, ſanctum in ſancto, porcum in porco, furem agat Deus in fure. Quod ſubdis autem. Quid damnabit Dominus, ſi operatur iſto pacto omnia in omnibus? Quid præcipit & vetat? *Videris totus Eraſmianus factus, qui eodem modo, carne ſtimulante, contendit. Particulam, iſto pacto, excipio.* Annon Paulus in perſona carnalis hominis ita objectat: Quid ad huc conqueritur? Nam voluntati illius quis reſtitit? Si indurat; caro ratiocinatur; deinde autem condemnat, inclemens eſt, injuſtus eſt; condemnat enim qui caret culpa, ipſe namque in impietatis opera conjecit. Neſcio certè, ſi aliud ſit, quapropter gravius audire cogantur, Scripturæ, Paulus, & omnes, qui Prædeſtinationis neceſſitatem tuentur. Timent boni viri, ne Deus fiat injuſtus, dum facit quod ſibi placet, non cogitantes, primam piorum de Deo cogitationem eſſe, juſtum eſſe, imò juſtitiam ipſam, & ſine eo juſtum quid eſſe non poſſe. Proximum, dum ſic ait Scriptura, & Paulus repetit: *Indurabo cor Pharaonis: Et, quem vult indurat, &c.* Deum rectè agere, tametſi aliter mihi videatur, tametſi ego minus capio, tametſi crudelitas & injuſtitia judicatur à carne mea. Annon mihi eodem pacto cogitandum in omnibus operibus Dei

quorum cauſæ latent? Deus fecit: Igitur rectè fecit, etiam ſi neſcis cauſam, cur ita fecerit. Nec eſt, quod quiſpiam objiciat: Aliud eſſe de homine, utpote cujus anima ſit immortalis, quamobrem decere, ut & alia detur ratio de peccato quod patret, quum, Deo ſic placuit, quid ad me? Tanquam homo non ſit creatura Dei æquè ut aſinus, terra, mare, cœlum, ſtellæ, Crocodilus, ſcorpius, atque adeô non æquè, cum illo poſſit agere Deus, ut cum his omnibus, aut tanquam indurationis atque adeò condemnationis, non æquè juſtam habeat cauſam; atque dum ſcorpium fecerit beſtiam tam venenoſam. Aut tanquam improbum ſit, Deum aliquid agere, cujus cauſam non ignorem.

Cæterùm, *de præceptis, prohibitionibus, exhortationibus, dehortationibus, promiſſionibus, minis, exprobrationibus*, & quæcunque ſunt ejus generis, ita ſentio. Equidem in palude mea quatuor hominum gènera invenio. *Fideles, quo adfieri poteſt, perfectè: Fideles imperfectè: Futuros fideles: Et planè impios. Primi*, quanquam ſint filii Dei, & hæredes vitæ æternæ, gubernanturque per Sp. S. viri juſti beatique, tamen opus habent ut pedes lavent; quia ut minimum pedibus jam dum in palude conſiſtunt. Caro enim nihilo-

hilominus ſcatet adfectibus: Unde pugna inter eum & ſpiritum perpetua. Ad hos itaque lex ſeu præcepta directa, quia ſpiritum habent Dei, recipiunt, quod in illis eſt, ſpirituale, cognitionem puta veram peccati, animum, voluntatémque contra peccatum pugnandi ad victoriam usque: Virtutem enim vincendi habent à robore fidei. Atque ideò præcepta vel his non ſunt fruſtra præſcripta. Quomodo verò *ſequentibus* proximè conducant, vel ex dictis facilè cognoſcitur. *Remotiores* enim, ut ita dicam, hi ſunt in fidei perfectione, atque adeò carnem habent imbecilliorem, ad fectibúsque magis obtemperantem, imò difficilius reſiſtentem: Tenuiter enim fidelis ſpiritus (ita namque placet,) in eis vires ſuas exercet. Tales videntur præceptis eſſe fortiter impellendi, ne retrò labantur, aut ſaltem ne conſiſtant, ut carne magis magísque domita, fides robur accipiat, usque dum ſatis. De *tertiis* jam quid dicere poſſimus in promtu eſt. Annon eſt ad hos dicendum fortiſſimè & conſtantiſſimè: Hoc agite, illud cavete, convertimini ad Dominum, & ipſe convertetur ad vos: Credite in Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, &c. Atque omnibus eſt ad hos indeſinenter præceptionibus utendum tanto ardore, quanto

ſo opus eſt acturo commiſſorum pœnitentiam, ad excipiendum Dominum. Quia verò non ſunt hominibus divinis legibus præpoſitis incogniti, ſimileſque ſunt, externa facie, rejectis & impiis, præcepta Domini prædicantur, repetuntur, inculcantur generatim & licèt illos, ceu de quibus omnibus ſpes eſt pariter, & eſſe debet piis, tum charitate, tum gloria Dei adhortantibus, quod aliquando convertantur & vivant in laudem Domini Dei noſtri & propriam ſalutem: Iſti, qui vaſa ſunt interitus nunquam inde vel tantillum moveantur. Atque Deus noſter ita omnino fieri à nobis voluit & vult etiamnum, quamvis longè ante nôrit, qui recepturi forent, quod propoſitum fuit, & qui non.

Nec objicere licebit, *non de ignorante homine; ſed de ſciente Deo diſputationem eſſe.* Deus enim ita ſuis Doctoribus præſcripſit, quod ſequerentur in præcipiendo. Tum facit ubique idem, quod decet bonum Deum atque benignum, & ipſe ſit extra omnem noxam, impius verò inexcuſabilis, ut qui ſua ipſius malitia non receperit, quod Deus juſſerit, quamvis diligenter, frequenter, ſeveriter propoſitum. *Sed non extraxit à fovea*, inquis, *miſerum?* Juſtus Deus novit, quamobrem non extraxerit. Nihilominus ille

ille & impius eſt, & ex impietate peccato delectatur, manet inexcuſabilis. *Fruſtra juſſit ergo, quod fieri noluit?* Equidem neſcio cur hoc fecerit; ſcio autem quòd fecerit: Ut, dum præcepit Adamo ne peccaret, & tamen præſcivit, atque adeò voluit, ut prævaricaretur. Mittit Moſem ad Pharaonem, ut ipſum emolliat, indurans interim cor ejus. *Joh.* 8. dicit Chriſtus: *Quòd Judæi morituri eſſent in peccatis ſuis*, & tamen eos docuit. In eodem capite; *Quare*, inquit, *loquelam meam non agnoſcitis?* Et reſpondet ipſe ſibi: *Quia non poteſtis audire ſermonem meum.* Et tamen non multò poſtea juramento confirmans doctrinam ſuam ait: *Amen, Amen, dico vobis, ſi quis ſermonem meum ſervaverit, non videbit* mortem in æternum. Ita dictum eſt jam in hoc *tertio* genere. Etiam de *quarto*, ſcil. de planè impiis, cur etiam Deus præceperit per Miniſtros ſuos, & ad hos iis utatur. Quanquam & hîc alia utilitas eſt: Coërcentur enim mali, ne ſint pejores, & boni vitam agunt aliquando pacatiorem, dum hi tanquam præcepti minarúmque fræno ab inferendis malis abarcentur, præſertim, ubi ſunt, qui juſſa Dei, ſicut leges hominum ſolent, tuentur. *Quamobrem nec ſic fruſtra Deus præcipit, etiam ad mortem præſcitis.* Breviter, ita præcipere, vel

vel ſpecimen format bonitatis, etiam ſi verè bonum non format. Eadem ratio jam erit de exhortando, dehortando, promittendo, minando, exprobrando; quapropter, ut aliquando deſinam, de his ſuperſedeo. *Sententia verò, quas etiam contra nos adducere poſſes:* Deus nolens iniquitatem; Hæc eſt voluntas Dei ſanctificatio veſtra: Nolo mortem peccatoris, &c. *facile ex dictis poſſunt ſolvi.* Deus, certum eſt, non vult iniquitatem, quia quod ipſe vult, iniquitas eſſe non poteſt, quia rectè vult & juſtè, & hoc ipſum ad gloriam ipſius pertinet,

Non vult mortem peccatoris, propter quem miſit filium ſuum in mortem. Voluntas Dei eſt ſanctificatio ſuorum. *Sed omnes vult*, inquis, *ſalvos fieri?* Paulus hoc non dicit de *omnibus ſimpliciter* hominibus: Nam ſic diceret contra ſeipſum. Alibi namque ait: Quem vult indurat, cujus vult miſeretur: *Sed de omnis generis hominibus*, id quod contextus facilè comprobat.

Vis ſublatum dogma, quod Deum impellat ad impietatem, Neque ego volo, ut ita apud ſimplices doceatur, cùm non auſim ſaltem eo modo, quo hactenus diſputavi, proponere multitudini. *Interim tamen Prædeſtinationis ratio ſuam veritatem habet.* De præſcientiæ & prædeſtinationis definitione

tecum

tecum ſentio: *Non tecum ſentio, quòd praſciat Deus, qua non velit, de qua re ſuprà.* An verò conſentiam cum eis, qui verbum hodie prædicant, ex his, quæ dixi, judicato. Generatim tu loqueris, atque ideo confuſiùs. Speciatim nos, quamobrem certius. Imò fidem in cauſam adſeris ſalutis, Infidelitatem condemnationis. Nos idem quod tu confirmamus. Altius intereà rem ſpectantes, ſed ex fide, usque dum pervenimus ad electionem divinam, ſicut hactenus dictum eſt. Probè deinde diſputas, de ſalute & condemnatione hominum, & omnino ſic puto, ut iterum atque iterum hoc repetam, docendum in Eccleſia, ut & boni & mali contineantur in officio: Nihilominus Prædeſtinationis manebit ratio.

Atque illud mihi perſuaſum eſt: Non eſſe majus fideli ſolatium, quàm illius certiſſima perſuaſio. Dum etenim fides certiſſimum ſignum ſit electionis, & fides non poſſit eſſe clàm in corde hominis, quid jam huic certiùs, quàm ipſum eſſe de electis Dei? Atque ob id hæredem vitæ æternæ?

Iſtius autem opinionis fundamentum ſtatuere videris, quòd Deus, clementiſſimus ille, juſtiſſimúsque velit omnes homines ſalvos fieri, & ad veritatis cognitionem pervenire. Quamvis autem de hac ſententia paulò antè nonnihil

hil dixerimus, pro noſtræ fidei captu, unum atque alterum adjiciam. Si vult Deus omnes homines ſalvos fieri, neceſſe eſt, ut omnes fiant ſalvi. Nam omnia, quæcunque voluit Deus, fecit in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyſſis. Si enim vellet, & non faceret, vel potis eſſet facere, vel non facere. Si hoc, non eſſet Deus. Dei enim eſt omnia poſſe. Si prius, fruſtra voluiſſet, eſſétq; Deus mutabilis, ut homo, quod dicere, quàm ſit impium, quis ignorat? Unde ſtabit adhuc ſententia verborum Pauli, quam ſuperius dedimus, quaſcunque tu tandem habeas rationes, & teſtimonia contra hæc inſtructa.

De *viribus hominis* tractas deinceps poſt ἀποτέλεσμα: *Ad vitam æternam certiſſimè pertinent.* Si pertinent; ex gratia Dei & merito Jeſu Chriſti: Ergo ex electione pertinent. E non ex merito noſtro. Manebit igitur diſputatio noſtra de Prædeſtinatione Dei firma & integra: *Et rectè & verè ſequitur ſententia, quam ponis Evangelizantium hodie:* Alium Deus ab æterno ad vitam æternan ordinat. *Neque à tua diſſentire videtur, niſi in hoc,* quòd non vis malos *ad mortem* eſſe deſtinatos. *Atque hoc modo ſentis mecum potiùs, qui relictos in palude, nec per Deum ereptos impios ſuprà adſerui.* Quamvis dum omnia

exigantur ad unguem, nihil ferè ſit diſcriminis inter conjicere in paludem, & inde non eximere. Dum enim ad primum patrem noſtrum reſpicimus, hunc conjectum eſſe, quòd Deus præſciverit peccaturum, & tamen formârit, dicere compellimur, etiamſi donatus erat libero arbitrio, per illum autem ut reliqui omnes in cœnum abominandum introducti, imò pertracti ſunt, ſatis eſt doctis. In his quæ ſequuntur, *ubi bona tribuis omnia gratia Dei, nihil autem viribus noſtris*, ex ſententia ſunt meæ fidei. Pariter, *dum mala nobis adſcribis, religionem & pietatem negligentibus, nihil penitus obluctor*. Veritas eſt enim, quicquid hic adferis. In hac videris eſſe ſententia: *Poſtquam per gratiam Dei ſciam bonum & malum, etiamſi bonum recipere fortaſſe non putes eſſe, niſi ex virtute Dei, malum* tamen arcere, *nec admittere noſtrarum ſit virium. Alioquin enim fruſtra toties inculcares, contemni gratiam oblatam, talentum conceſſum à Deo in terram abſcondi, pramia & ſupplicia negligi, & quicquid eſt ejuſmodi.* Ego verò de hac re jam olim extuli ſententiam meam. Conſtat enim, & creaturam Mundi, & legem Dei, & expoſitionem voluntatis Dei per Scripturas ſacras eſſe nobis propoſitas, imò & Legem, quam vocant Naturæ, mentibus hominum in-

inſculptam, ut artificem tam admirandi ædificii, & voluntatem ejus erga nos, tum quid ſit, quod à nobis poſtulet, & cognoſcamus, & ſequamur: nihilominus minor pars, quod ex his probè cognoſcit, ſequitur, non aliud poſſumus cauſari, quàm quemadmodum Dominus dicit: Quod tenebras homines magis dilexerint, quàm lucem: Dilexerunt magis cœnum, ut ſues, quàm puritatem fluminum cæleſtium. *Verùm quid cauſæ?* Noluerunt bonum propoſitum: maluerunt malum ingeneratum. Quare noluerunt, & quare maluerunt? Quia bonum non placebat; malum placebat, & hoc delectati ſunt. Verùm, quid ita & hoc tam fœdum voluptate perfudit, ut bonum cognitum horrerent? Deerant ſenſus ad bonum rectè contemplandum, & vires, ad ſequendum. Sed unde & hoc ipſum? Oculos Deus non aperuit, & vires non ſuppeditavit. Ex quo vires per Chriſtum fruſtra quoque ante oculos conſtitutæ, & aures: Nam quod craſſum erat in hiſce ſenſibus, Deus non abſterſerat. *Quia dicam igitur?* Reliquit eos Deus in cœno contaminatos juſto judicio, ſibi cognito, nobis occultato, ut quod ſciri à nobis neque debebat neque conducebat. Ab his igitur poſſem inferre, dum dicta illa pro-

poſuit, ea noluit cognoſci & recipi, & quàm diligentiſſimè ſequi, ab aliis verò voluit. Quia verò noluit, non potuerunt, atque ideò non receperunt.

Concludis tandem, *bonis paratum præmium, malis autem ſupplicium. Et ita quidem concludendum eſt verè.* Nihilominus certiùs (ita omnes ferre poſſent) concluderetur: *Electis præmium paratum*, ſecundum illud: Venite benedicti Patris mei, poſſidete regnum paratum vobis ab exordio Mundi. *Rejectis paratum ſupplicium, juxta illud*: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & Angelis. Nî quis malit pro *rejectis* dicere, meo more, *relictis in cœno.* De diverſitate præmiorum & ſuppliciorum non eſt controverſia; quare tandem concludendum eſt mihi: Non enim dubito, quin jam defatigatus ſis legendo, ego etenim pluſquam laſſus ſum ſcribendo. *Dico igitur, filios Dei eſſe, atque ideo hæredes vitæ æternæ, quicunque operatur opera Charitatis ex fide: Ex fide autem operari electos Dei.* Contrà verò: *Filios eſſe Satanæ, atque ideo condemnationi paratos, quicunque malè ſeu in ſpeciem bene operantur ſine fide. Sine fide autem vel non operari, vel in ſpeciem operari bene, relictos ſibi, id eſt, ſuis cogitationibus & adfectibus.* Habes ergo de re ar-

ardua cogitationes meas, quas in hanc usque diem apud me continui *& ſanè non ſemel animum meum conſolatus ſum. Ubi quid tribulationum & adverſitatum, tum in propriis rebus, tum in negotiis fidei ſeſe ingeſſit.* Alios audivi nonnunquam graviter diſputantes, plures legi tamen, *ſed nunquam quisquam ita me movit, ut non maneret, quo tentarer, usque dum Deus optimus maximus ille, ad eum modum inſtruxit, quem tibi propoſui.* Cæterùm, hoc animo, quicquid eſt, quod effutivi, volo dictum ſcias, ut nulla penitus ferar pertinacia. *Si quid produci poteſt è literis Dei veritati conformius, abſit ut non continuò abjectis omnibus quibus hactenus verè & feliciter viſus ſum ſuſtentari, manibus pronis excipiam, &c. Baſileæ d. 28. Junij* 1535. Hæc non longè poſt exceſſum Zuinglii Myconius, Baſileenſium Antiſtes. Hanc poſtea conſtanter *Myconio* ſediſſe ſententiam, ex ſubſecuto cum Bolſeco patuit certamine, cujus veſtigia nonnulla ſua reliquit manu Baſileæ d. 19 Jan. 1552. Ubi ita ad Bullingerum: *De Bolſeco ſcripſi his diebus Bibliandro certam ob cauſam, quod ea de re, hoc eſt de Electione Dei ante aliquot annos* (ad præcedentem procul dubio alludit Epiſtolam) *transegeramus inter nos. Ibi tunc expoſueram animum, ut antea nunquam, non quidem pertinaciter, ſed ut di-*

ſcerem, ſi qua fallerer. Reſcripſerat ille tum, ut ejus actionis (NB.) non queat pœnitere unquam, Et adhuc nôſſe cupio, quomodo controverſia placeat vobis. Captivus è vinculis ad nos ſcripſit, mirari ſe, cur nos agamus contra ipſum, cùm in hoc negotio planè ſentiat nobiscum contra fratres Genevenſes. Petiit igitur, ut reſcribamus; id quod noluimus, quia neſcimus, an cum captivis ſic ſit agendum absque conſenſu Magiſtratus; Et nondum declaratum eſt à fratribus, an & ipſi dicant, nos ſentire cum illo: Dum enim adſerit: Fidem præcedere Electionem, falsò certè jactat, ſe ſentire nobiſcum. Eandem prædeceſſoris Oecolampadii fuiſſe mẽtem vel exteri monuerunt. Joh. Ewichius, Medicus Bremenſis a. Chr. 1584. Gualthero indicat, mortuo Superintẽdenti Meningo ſucceſſiſſe Pezelium, qui patefactæ per Zwinglium, Oecolompad. & Calvinũ ſententiæ ſemper faviſſet: Meningũ v. in cauſa Prædeſtinationis meliori ſententiæ nimis obſtrepuiſſe, ut ſæpe admodũ Pezeliũ cõtriſtârit.

Baſileâ, Conſtantiam, Rheno adverſo aſcendentibus obvium ſe præbet doctiſſimus ille *Conſtantienſium* Evangeliſta, *Johannes Zuiccius*, qui eodem ferè, quo ſuperior, tempore, an. Ch. 1535. d. 27. Julij ſequentia ad Bullingerum ſcripſit. *De Prædeſtinationis aſſertione ſerò tandem, ſed & paucis reſpondeo:* Cùm enim Thomas conſobrinus bis te

convenerit, fruſtra repeterem, quæ ille tecum potuit diffuſè commentari. Principio autem ſummè placet fratri Chonrado & mihi libellus duplici nomine, cùm quòd nihil in illo ſit, quod à quopiam poſſit impugnari, omnes enim ſic ſentiunt, tum quòd ſic reſpondes calumniatoribus, eorúmque objectis, ut non videamus, cui non poſſis facere ſatis. Unum tamen eſt, atque alterum, cujus te monemus. Primum, ut abſtineas à vocabulo *moderationis*, pro quo ponas, ſi placet, *judicium Scripturæ*, cujus te quoque Thomas non indiligenter monuit. Cauſam nôſti. *Intellexiſtis moderationem*, inquis ad finem; ſed judicio noſtro fortè meliùs: *Intellexiſtis, quid Scriptura de Prædeſtinatione, &c.* Es wil ſonſt auß allen dingen nichts dann concordieren werden / und wil man in allen theilen ein mittel treffen / daß man mit jedermann können eins bleiben. Alterum, ut ſententiam hanc de Prædeſtinatione & Electione ſanctiſſimè firmes, id quod facis quidem, utcunque multi abutantur hac tam firma & ſalutari ſententia: Quamvis enim verum ſit, Deum non eſſe injuſtum, etiamſi ne unum quidem hominem elegiſſet, tamen & hoc verum eſt, quotquot electi ſunt, ſola gratia electos, & voluntate Dei: Ex quo conſequitur, ut quotquot non

ſunt electi, indignatione, odio DEI non electos eſſe. Nam per ſolum DEUM ſtat eligere, aut præterire quempiam. Quæ ſententia, etiamſi malos offendat, tamen vera eſt, juxta illud: *Jacobum dilexi, Eſau autem odio habui.* Neque ſatis eſt, ſi quis dicat, quemadmodum communiter dicunt, *cognoviſſe Deum qualis futurus eſſet* Eſau: Nam de omniſcientia Dei nulla eſt dubitatio. Interim tamen, dic, Chariſſime frater, annon etiam hunc Eſau potuiſſet Dominus alium facere? Annon poterat illum eligere, quemadmodum & me elegit, quod mihi certo certius eſt: *Neque enim me elègit, quòd ſciverit me crediturum Evangelio, ſed quòd me amavit.* Judas periit, ut impleretur ſcriptura: inquit Lucas. Hoc ita recipimus, ut ſatis fieret ordinationi Dei, qui & Judam odio habuit. David quidem prædixit, Judam levaturum calcaneum adverſus Chriſtum; ſed nonne etiam à Davide quæri poterat; Cur Judas hoc eſſet facturus? Neque enim tunc reſpondere quisquam potuiſſet, ſcilicet ut impleatur ſcriptura, cùm Sp. S. hoc primum Davidi revelaverit. Ergo & calcaneum levavit, & periit ſuâ quidem malitiâ & culpâ. Et tamen illũ poterat Dominus, ſi voluiſſet alium facere. Cur igitur periit? Quòd non eſt

eſt illius miſertus Dominus: *Neque tamen ſequitur, injurium eſſe hoc nomine Deum in quenquam pereuntem:* Suâ enim culpâ pereunt omnes; ſed intelligimus, omnem ſalutem noſtram à ſola Dei voluntate pendere, neque in cujusquam gratiam à tam firma ſententia deflectendum eſt.

De *primorum parentum peccato* idem dixerimus: Peccaverunt quidem ſuâ culpâ; ſed tamen averterat ab illis Deus faciem ſuam, qui, ut ſciebat peccatum, ita quoque cavere poterat, ne peccarent. Et nos quoque peccatores ſumus culpâ parentum primorum; Ideo autem non deſinimus peccare; & ideo certè ſumus peccatores, quia Deus non recipit nos. Sic credimus, quòd Deus nos elegit, non credimus, quòd nos rejecit. *Quâ verò poteſtate electis aliquot dat fidem ut ſalventur, eadem omnibus impiis fidem dare poſſet*, niſi non poſſit omnia. Quòd autem paucis dat fidem, non eſt injuſtitiæ, neque ſequitur Deus non elegit me; E. eſt injuſtus. Wann man zwen dieben mit einanderen außführet / und man ſchneit den einen dem hencker ab dem ſtrick / ſo kan der andere nit ſagen / daß ihme unrecht geſchehe / darum man ihne nicht auch abſchneidet: daß man aber diſen abſchneidet / iſt von eitel gnad; und mag man zu dem anderen auch ſagen: Amice

 non

non facio tibi injuriam. Hinc conſultiſſime credimus, liberè confiteri, ſalutem noſtram non eſſe aliunde, quàm à ſola Dei miſericordia, & gratuita electione; quâ aſſertione non vincitur injuſtitiæ Deus; ſed commendatur benevolentia erga ſuos æterna. *Si ſunt qui offenduntur, ſatius eſt offendi illos, quàm ut veritati decedat quicquam; de quo pauca quædam, in præfatione in Nov. Teſt. quanquam tua de Prædeſtinatione aſſertio nullam mihi occaſionem dederit.* Et quia præfationis ſuæ in N. T. meminit, duo de ea diligenter ſunt notanda, alterum, præfationis illius curam Bullingero commiſſam fuiſſe; alterum, Zuiccium in eadem præfatione, Tiguri edita, & à Tigurinis Theologis non caſtrata, aut rejecta, eandem de Prædeſtinatione ſententiam quam ex autographo ejus recitavimus, typis publicis vulgâſſe. Illud perſpicua Zuicci ad Bullingerum probant verba: *Præfationem in N. T. tibi & Chariſſimo Patri, Pellicano mitto, data poteſtate, non ſolùm corrigendi, mutandi, addendi, minuendi, &c. non enim ſponte eam ſcripſi, ſed coactus. Adjuro itaque vos per fidem & charitatem, ne addatis eam editioni, niſi ſummè placeat.* Placuiſſe autem, eventus poſtea probavit. Prodijt enim N. T. Latino-Germanicũ *cum Præfat. Joh. Zuiccij*, eo ipſo añ o

35.

35. *Typis Froſchauerianis*, ubi inter alia: *Stat firma ſententia, opera non juſtificare, ſalvari non eſſe currentis, neque volentis, ſed miſerentis Dei, ſalvandos ante mundi conſtitutionem electos eſſe; & quæ ſunt id genus alia. Quis verò non in dies audit, quanta pervicacia hujusmodi ſententias multi calumnientur, & ſtudio quodam abutantur mali? Certè nunquam deerunt, qui non ſint dicturi, cur ſic me finxiſti Deus? Et iterum: Non eſt æqua via Domini. Quòd ſi in horum gratiam huc atque illuc flectenda aut mollienda eſt veritas, non ſolùm apud illos nihil efficies, ſed veritas magis magísque obſcurabitur. Ne dicam quantum hoc ſit piis animis nociturum, quibus non eſt major conſolatio, quàm noviſſe omnem ſalutem, à ſola eaque optima voluntate Dei pendere, qui omnes ſub pecatum concluſit, ut omnium miſereantur: quo miſericordiæ pharmaco jam cognito, nihil eſt, quod omnis generis afflictionibus efficaciùs mederi poſſit. Atque hæc cognitio eſt inexhauſta profunditatis divitiarum ſapientiæ & gratiæ Dei jucundiſſima meditatio, & ſalutaris illa Novi Teſtamenti promiſſio, daturum ſcilicet Deum, legem ſuam in cordibus noſtris.* Hæc *Zuiccius*, non Latinè tantùm; ſed & Germanicè in N. T. præfatus eſt. Epiſtolam *Thomæ* (*Blaureri* nempe, Conſulis Conſtantienſis) cujus mentionem initio literarum fecit, Zuiccius, etiam habemus d. 16. Junij 1535.

1535. exaratam, ubi inter cætera: *Quare*, inquit, *in hac quæſtione de divina providentia tractanda velim hodie quàm longiſſimè abeſſe vocabula moderationum & limitationum? Quid enim quòd apertas ſcripturæ ſententias depravant abuſu mali, num ideo ſententia moderanda? Si ſunt exceſſus in utrumque latus, exceſſus per quam graphicè deſcribantur, & fortiſſimè etiam confutentur; ſed illæſa tamen Majeſtate veræ & integræ authoritatis, quæ ipſa per ſe ſtat ut in medio, circumſepta interim ut ſatellitibus Scripturæ præſidiis contra exceſſores. Itaque dubito, num eidem nomen hoc congruat, etiam non vitiato ſeculo.* Sed plura de Blaureris in ſequentibus.

Nec *Memmingenſium* aliam tum fuiſſe de Prædeſtinatione doctrinam, *Gervaſii Schuleri* Epiſtola d. 8. Feb. 1535. *Barbaræ Blaureræ* inſcripta, condocefacit. Liceat & hinc quædam excerpere, ut quàm dextrè & piè Majores noſtri in hac abſtruſa tradenda materia ſint verſati, tum etiam, ubi cum ἀσθενεστέρῳ σκεύει fuit negotium, pateat. Du ſchreibſt mir in dem längeren brief/wie daß dir meine Schlußreden von der ewigen erwellung Gottes wol gefallen / daß dann mich von hertzen freuet: dann ich ja wol weiß und es nit verläugnen kan / daß der handel

von

von der erwellung von niemand ange-
nommen und gefaßt wird / er habe dann
mit wahrem glauben Gottes huld / barm-
hertzigkeit und gnad verſtanden / und mö-
ge ſich daran von hertzen freuen / darauff
frey vertröſtet ſeyn. Dorzu aber ſchal-
tet und waltet der heilige Geiſt nicht al-
lein freye würkung (wie in der prophecey
Cajaphæ Joh. 11. da der oberſte Pfaff / Gottes
werckzeug ſeyn müßte / ſprechende: Es iſt wä-
ger daß ein menſch ſterbe / weder das gantze volk
verderbe; und er der würckung des heiligen
Geiſts nichts genoſſen) ſondern auch zum
aufnemmen an ſtatt der kinderen Got-
tes / und zum ewigen heil. Dieweil ihm
dann nun alſo iſt / daß dir diſer treue han-
del der göttlichen verrichtung wol gefallt /
und ich mich keiner gleichßnerey zu dir
verſihe / muß ich ſchlieſſen zuvor / Gott
habe dich mit gnaden zum heil gefaſſet /
weiter in gelegner zeit mit dir zuhandlen.
Daß du dich aber beklagſt / des empfindlichen
überzeugen halben im hertzen / daß es ſich zun
zeiten übel ſtoſſe / thuſt recht mein liebe Schwö-
ſter / dann es ligt noch ein groſſes ploch im weg
under den füſſen des arbeitſeligen fleiſches;
Adams-

Adams ſchleimknoll der iſt noch nicht auß dem bann geraumt: darum St. Paulus unſer erkantnuß/ ſo wir haben von himmeliſchen dingen/ nicht für geſchworne arbeit/ ſondern für pletzwerck oder ſtuckwerck außrüfft: Unſer wüſſen iſt ſtuckwerck/ ſpricht er (1. Cor. 13.) und unſere weiſſagung iſt ſtuckwerck: wann aber kommen wird das vollkommene/ ſo wird das ſtuckwerck aufhören. Hörſt du/ daß er nicht ſpricht das vollkommene iſt hie; ſonder es wird kommen/ und alßdann wird das pletzwerck ein end haben. Wie darffſt du mehr begehren von deinem getreuen Gott/ dann er dir aber in diſem jammerthal zugeben verheiſſen hat? Stuckwerck/ ſtuckwerck heißt es/ liebe Schwöſter: das hand je und je alle Außerwehlten ermeſſen/ daß in erkantnuß kein vollkommens/ ſondern ſtuckwerck geweſen iſt. Darum auch S. Paulus ſpricht: Nicht allein andere creaturen/ ſondern auch wir ſelbſt/ (Rom. 8.) die wir haben des Geiſts erſtling/ erſeufftzen auch bey uns ſelbſt nach der erbſchafft/ und warten unſers leibs erlöſung. Auch liſe das erſte Capitel zun Philippenſeren. Du bekenſt/ daß es Gott zum theil angefangen hat/ deß danck ich Gott in meinem gebätt. Nun iſt Gottes werck kein leibding: Es ſtirbt nicht ab wie der menſchen arbeit: Es hat aber ſein

zeit;

zeit: Gott allein weißt/ wann das angefangen ſol geendet werden: Derweilen warte du was Gott macht: Stecke ihme kein zil ſeiner wercken: Er weißt wol wann es am beſten iſt. Er zanet dich wol; er betreugt dich aber nicht. — Es iſt waar/ Gott zanet dich/ ja es iſt ihme (menſchlicher weis muß ich reden) ein beſondere freud/ er wil ſich alſo zur kurtzweil ſtellen ſeinen Außerwehlten / und doch allweg mit einem willen/von ewigkeit in dem gehorſam ſeines Sohns gefaſſet / daß er die ſeinen/ nach vil läckerens und zanes/ zu letſt in ſeine vätterliche arm erwütſchet/ und ſeiner ewigen freud ergetzet/ꝛc. Wie eine Muter/die einen roten apfel oder byren hat / ſelbige ihrem lieben kind nicht nur einiſt/ ſondern drey/viermal/ꝛc. zuckt/ ſo oft das kind darnach greifft: Ja je unverdroßner das kind iſt im nachgreiffen/je öfter es die Muter zahnet und läcket: und zu letſt / wann ſie das beharꝛlich gemüt nachzugreiffen an dem kind geſpürt/ gibt ſie dem kind nicht allein den apfel / und erwütſchets in die arm darzu/ und gibt ihme einen kuß an den backen: Alſo wird ſie mit dem beharꝛlichen gemüt an ihrem kind gantz und gar gewunnen. Iſt nicht / liebe Schwöſter/ Gott gegen uns gleicher art geſinnet?

net? Spricht er nicht zuvor im Propheten Jeſaia Cap. 49. Vergiſſet ein Weib auch des Kinds ihres leibs/und Sohns den ſie geboren hat? Vnd ob ſolche gleich vergeſſend/ ſo wil ich doch dein nicht vergeſſen. Clarè utique fontem omnis gratiæ in gratuita, æternáque electione, aperit. Perſpicuè & populariter ſanctorum perſeverantiam, commodo ſimili κατ' ἀντίθεσιν oſtendit. Diſertè providentiæ Dei actuali, & Sp. S. gubernationi Cajaphæ vaticinium, cæteráque quæ ad paſſionem Chriſti, ſpectant, ſubjicit. De quibus tamen ita loquitur, ut media fini non opponat, ſed liberæ Dei definitioni liberrimè relinquat.

XX. Fuit hæc Methodus tradendæ doctrinæ de Prædeſtinatione in Helvetia & vicinis locis non ſuperſtite tantùm; ſed & defuncto Zuinglio Reformatore, communis & recepta. Paulò pòſt tamen, cùm in Profeſſione Theologica Zuinglio Bibliander ſucceſſiſſet, alia is paulatim Methodo uti cœpit. Qua de re diſtinctè

א. Bibliander ergo animo & ſtudiis ab Eraſmo non alienus, ejusdem in hac materia,

teria, quàm cæterorum vel veterum, Auguſtini, Proſperi, &c. vel recentiorum, Zuinglii, Lutheri commodiorem exiſtimavit Methodum.

Unde *Myconius*, quem Præceptorem ſuum appellare ſolebat *Bibliander*, monuit, *eum totum factum Eraſmianum.* Et *Alting.* Theol. Hiſt. Loc. IV. p. 300. *Tiguri aliquid hujus movit, etſi citra turbas, Theodorus Bibliander, Helvetius, vir doctiſſimus & S. Theologiæ Profeſſor: Qui ex lectione ſcriptorum Eraſmi adverſus Lutherum hauſerat errores ipſius, inprimis de prædeſtinatione. Sed diſplicuit res Eccleſiæ & Senatui; qui ſub ſpecie honoris ipſum jam ſenem rude donârunt.* De ſtudiorum communione non eſt dubium. Nam & Bibliander noſter criſi plurimum fuit delectatus. Unde ipſe Præfat. in Epiſt. Zwingl. & Oecolompad. *In Theologia, inquit, vix mihi tyrocinium poſuiſſe videor, nihil ſumens citra Grammaticam: qui gradus ſi poſſet cum approbatione bonorum a me defendi, putem præclarè à me agi.* Id quod non in magni & penè incomparabilis (vix enim, penè αὐτοδίδακτον, in Linguarum orientalium peritia parem habuiſſe, alibi monſtravimus:) præjudicium; ſed modeſtiæ ſingularis encomium, obiter tantum,

 ob

ob ſtudiorum Eraſmianorum communionem monere viſum fuit.

ב Cauſam tamen ſuam Bibliander citra [a] turbas Eccleſiarum, Scholaſticè [b] potiùs cum eruditis, quàm Eccleſiaſticè cũ plebe ita egit, ut neque diſſentientes [c] præceptores & collegas, facilè pulſaret, neque ipſe publicis [d] ſcriptis ſententiam ſuam moroſè defenderet, neque tam ipſa re, quàm dicendi [e] modo & Methodo ab alijs plerunque abire viſus fuerit.

a. Quod ei teſtimonium perhibent exteri etiam Theologi, ut ex Altingio modò audivimus. Neque ex Actis noſtris vel Eccleſiaſticis, vel Scholaſticis quicquam habemus, quod ultra privatæ opinionis ſententiæ ſuffragium aſſurgat. Nulla hîc publica vel ſcripta vel decreta, nullum Schiſmatis periculum. Quàm primum autem, accedentibus annis, datóque Martyre collega, incaleſcere nonnihil Bibliander cepiſſet, publica utriusque Ordinis interceſſit authoritas, quæ ita meritiſſimi Theologi conſuluit exiſtimationi, ut veritatis tamen & ſolidioris de Prædeſtinatione doctrinæ profeſſio prævalceret. Qua de re ipſum poſtea audiemus. V. Bullingerum. *b.* Scho-

b. Scholaſticè verò,idque privatim potiſſimùm, cum amicis, cum eruditis Bibliandrum hanc ſerram reciprocare,quàm plebi Eccleſiaſticæ abſtrûſiora hæc commendare maluiſſe, manifeſtum ſatis eſt ex eo, quòd, quantum mihi conſtat, intra familiarium parietes, & eruditorum cancellos omnia ferè ejus hac de re *μελετήματα* ſubſtiterint. Initium amicæ concertationis, quantum mihi conſtat, fecit cum *Oſſvvaldo Myconio*, non longè pòſt auſpicia Profeſſionis Theologicæ. Quæ ſententia fuerit Myconij, prolixè indicavimus ex Epiſtola ad Bibliandrum 10. Junij 1535. data; quæ reſponſoria erat ad aliam Bibliandri, eodem anno ſcriptam, ubi ſententiam ſuam de Prædeſtinatione *Bibliander* paulò diſtinctiùs aperuit. Ipſum proinde, ut bona agamus fide, & Hiſtoriæ veritatis lucem non invideamus, audiemus *Bibliandrum*, ita ſe explicantem, ut nec Collegis ſuis in aſſerendo abſoluto DEI in creaturas ſuas exercito jure, per omnia acceſſerit, neque etiam gratiæ Dei quicquam detractum voluerit; nec tam noſtrorum, quàm aliorum Doctorum hypotheſibus reſtiterit. Ita ergo Bibliander Myconio: *Optimè feciſti Myconi, pater colendiſſime, ſententiam tuam liberè ferendo de*

commentatiuncula mea, quam ad te illius rei gratia miſeram, ut cognoſcerem, quid improbares, aut omnia potiùs damnares. Atque utinam licuiſſet tibi pluſculum temporis nugis legendis impendere, & omnia diſcutienti penſiculatius tuam cenſuram adjunxiſſe. Nam rerum conditio ferebat, ut mihi quidem tum videbatur, uti comprehenderem fundamenta Philoſophiæ totius, in quibus ſi aberravi, intelligis quàm temerarius curſus inſtitutus ſit; ſin verò rectè ſentio, ad veritatem rationes omnium ſtudiorum meorum præclarè eſſent conjectæ. Quando igitur quædam non ſatis probas, quæ adhuc animus mordicus retinet, planiùs mentem meam, & ſimplicius aperiam, ut tu commodiùs laboranti poſſis conſulere. Saltuatim igitur ad Epiſtolam tuam reſpondebo, ut poſtremo loco ponam, quod præcipua continet momenta ſcientiæ & ſalutis noſtræ. Quod te offendit in deciſione dictum, *quosdam parùm circumſpectè ſummā ſalutis collocare in literatura ſacra*: Et mox ſubdi: *Scripturam eſſe librum vitæ.* Videbatur mihi equidem, cùm in chartam ſpargerem, obſcurius dictum, faciemque præferre repugnantiæ. Sed currente calamo, & tempore premente, relinquebam, quia non ſubminiſtrabat an-

animus, pro tempore meliora. Intentio autem, Scripturam eſſe librum vitæ, ut Eccleſiaſticus appellat, quòd ad vitam indicet viam, quòd verbum DEI ſenſibus ut capi queat, informatum exhibeat, quam lucernam pedibus ſuis unicam eſſe David teſtatur. Sed non opus eſt, ut infinitas ſententias afferam de Scripturarum divinarum authoritate, de quibus ſcis, quàm religiosè, quàm magnificè ſentiam. Sed in priori ſententia damno illos, qui non recto animi propoſito verſantur circa Scripturas, qui functos officio putant, ſi audiant & legant Scripturas tanquam populus DEI, nec tamen ut verbo DEI afficiuntur, nihil moventur, nihil mutantur, non obſequuntur. Gravantur quòd noſtro tempore revelatum ſit Evangelium, & tamen occultatum in pectoribus, fructus oſtendunt multorum, qui gloriantur ex peritia Scripturarum: Scribunt, pingunt, diſputant, tandem verboſiſſimè crepant nihil niſi verbum: Quaſi regnum Dei eſſet in ſermone, ac non potiùs in virtute. Plura de hoc etiam non addo. Nôſti enim ex Scripturis divinis, quatenus Scripturæ conducant. Méque vides jam illos improbare, qui fruſtra de poſſeſſione ſacrorum eloquiorum perſonant, nec fru-

gere, aliud mandare? Quomodo erunt intelligendæ voces divinæ: Deus nolens iniquitatem: Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra: Nolo mortem peccatoris, ſed magis ut convertatur & vivat? Diabolum autem teſtatur Sctiptura agere in filiis diffidentiæ. Aliósque oſtendit fructus carnis, alios Spiritus, alia opera Dei, alia Diaboli. Quid verò abſurdius, quàm dici de DEO, aliud velle ipſum, aliud agere. *Nam in permittendo malefacta, cùm placeant ſancta, jubeátque ſancta, conſpicua eſt juſtitiæ ratio.* Verùm, cùm immenſus ſit cumulus ſententiarum divinarum, quibus moveor, ut velim ſublatum è medio, neceſſitate abſoluta impelli homines ad impietatem, ad flagitia, ad omnes turpitudines, ad mortem, & extremum exitium: Indicabo jam tibi ſententiam meam paucis & ſimpliciter de prædeſtinatione, viribúsque hominis, ex quo & illud cernitur, quid operetur DEUS in homine, quídque illi per omnia contrarius Satanas. *Primum ſeparo præſcientiam & prædeſtinationem, quòd plurima Deus prævidit, quæ, ut fiant, non prædeſtinavit.* Veluti, quod præſcivit Petrum graviter peccaturum, non autem Petrum deſtinavit, ut peccaret, quem Satanas cribravit. Similiter præ-

 dictio-

dictiones ſeparo ab imperio & coactione, ut Judam ejiciendum ex ſorte Sp.S. prædixit, quia DEUS præviderat, inſtigante Diabolo proditurum & periturum, non autem Judas fecit, quia illud ſcriptum fuit. *Præſcientiam enim intelligo, DEI æternam omniſcientiam. Prædeſtinationem autem, ſingulorum æternam deſtinationem in ſuum finem certis legibus. Ab alÿs vocabulis Providentiæ fateor prudens me abſtineo. Cæteras leges voco cauſas rerum & negotiorum, ut nihil exiſtat, nihil fiat, niſi ob certas cauſas, quarum aliæ aliÿs præſtantiores.* Summa verò & princeps voluntas Dei ſancta, juſta, æqua, benevola. Quæ cauſæ obſcuriùs aut evidentiùs perſpiciuntur à diverſis & diverſo tempore; veluti, poſt exciſam Jeruſalem, qui fugerant in Ægyptum, Jeremiæ dicunt, cauſam omnium malorum ſuorum eſſe neglectum militis cœleſtis. Jeremias contrarium ex DEO aſſerit. Conſulti enim ſacrorum eloquiorum optimè de cauſis, & de omnibus judicant & pronunciant, Omiſſis nunc bonis & malis Spiritibus, univerſitate quoque irrationalis creaturæ, de homine nunc conſideretur, ubi & altera quæſtio conjuncta. *De cujus Prædeſtinatione multi, qui Evangelium Chriſti ſumma fide docent, ita videntur ſentire, quòd ſimpli-*

ſimpliciter, vel occultas ob cauſas, quæ nobis non ſint inquirendæ, is ſit deſtinatus ad æternam vitam, alius ad æternam mortem. Qui ad vitam deſtinati ſunt, eis conferri gratiam, & Spiritum, & facultatem bene agendi: Qui verò ad mortem prædeſtinati ſunt, negari gratiam illis, deſtitui, eſſe filios iræ & peccati. Et *huic ſententiæ te ſimilimum eſſe colligo ex Epiſtola tua. Ego vel modum loquendi alium habeo, vel etiam aliter ſentio.* Non enim per ſpecies ad perſonas deſcendo iſto pacto: Ille ſalvabitur, & is non. Petrus adſumetur ad ordinem ſalvandorum, & Judas Iſcariotes reponetur in numero damnandorum. Sed in genere maneo citra perſonarum diſtinctionem, & cauſam animadverto, propter quam gratiam DEI aut iram, & conditionem, quæ eſt in propoſito DEI, hoc eſt fidem, vel impietatem, timorem Dei, vel contemtum, & medium, ſcil. Chriſtum. *Nunc prædeſtinationis ſententiam certiſſimam & indubitatam profero juxta os Chriſti Servatoris, & judicis: Qui credit in Filium, in judicium non veniet: qui verò non credit, jam condemnatus eſt.* Item: Beati mortui, qui moriuntur in Domino: Contràque impius in judicio non ſubſiſtet. Hanc generalem ſententiam mihi jam & omnibus ſpeciatim accommodo per con-

 ditio-

ditionem: Si fidem habeo in Chriſtum: Si timeo Deum, certiſſimè ſum ex numero beatorum. Si Deum contemno, fidémque in Chriſtum non habeo, certiſſimè ſum ex turba damnatorum, niſi reſipiſcam: Idemque judicium de alijs. Quid verò tribuam DEO, ut ſim erga illum animatus, conſcientia indicat. *Alius an fidem habeat, Deúmve timeat, ex fructibus duntaxat poſſum æſtimare, unde longiſſimè abeſſe debet temeritas.* Hæc autem regula quum certiſſima ſit mihi, qua vitam æternam ipſimet aut alijs promittam, conſoler aut terream, intro mittam conclave in regnum Dei aut excludam, qua expendo, utrum odio an amore homo dignus ſit, applico tamen duntaxat præſentibus, ſi perſtiterit ille in pietatis ſtudio, ſalvus erit. Nam piorum & impiorum mutationem omnimodam oſtendit Ezechiel: Si juſtus defecerit à via ſua juſta, morietur, & oblivioni tradentur omnes illius juſtitiæ. Similiter de impio contrarium pronunciat. *An autem habiturus ſim fidem, & vitam æternam conſecuturus ſim, itémque alij omnes, metitur ex immenſa Dei bonitate atque juſtitia, quòd clementiſſimus Pater omnes vult ſalvos fieri, & ad cognitionem veritatis pervenire, modò confugiant ad illius inæſtimabilem*

gratiam

gratiam & miſericordiam , non ulli præcluſo aditu ad thronum clementiæ , niſi qui erepugnet Spiritui ſancto , ingerenti nobis quantum abundè ſatis eſt, Domini clementiam, excitanti ad preces, ádque ſtudia pietatis. Atque is mihi arrhabo Spiritus eſt, certitudo eſt, cui nihil prævalebunt portæ inferorum, πληροφορία eſt, cui nihil deſit: quàm mihi præclariſſima æſtimatio de bonitate, ſimúlque juſtitia clementiſſima, ſanctiſſimáque Dei, pectus obſederit, ſecum quilibet facillimè perſpicit, dum ſe ad contemplationem Numinis ab externis occupationibus quieſcens contrahit, quæ teſtata eſt Scripturis Canonicis, quæ cernitur in machina & ordine totius mundi, quæ occurrit, ut ſemel dicam, in omnibus, ex quibus aliqua ratio vel authoritas colligi debeat. Ad hæc probanda, & quæ contra dicuntur improbanda, teſtimoniorum & rationũ agmina inſtructa ſunt. Sed quia vides meam ſententiam, hinc deſcendam ad facta & vires hominis prius, tum Prædeſtinationis ἀποτέλεσμα non Mathematicum; ſed Theologicum reponam. *Ad vitam æternam certiſſimè pertinent per Dei gratiam, merito Jeſu Chriſti, quotquot DEUM reverentur, illíque fidunt. Ad æternam mortem pertinent, quotquot Deum contemnunt, illique*

que benevolentiæ ſummæ fiduciam non attribuunt. Alii ſic ſtatuunt, nî fallor. *Alium Deus ab æterno ad vitam æternam ordinavit, alium ad perditionem: Quem verò ad vitam deſtinavit, ei confert cognitionem ſui & fidem. Qui ad interitum eſt deſtinatus, ei non poteſt obtingere vel recta cognitio, vel fides, vel ſincera opera; ſed ſpecies tantùm quædam piorum hominum.* Jam de factis & viribus hominis *Vides enim me, gratiæ divinæ omnino tribuere ſalutem noſtram. Sed miſeriam, infelicitatémque neglectæ religioni, ſocordiæ privatæ, & juſtitiæ divinæ adſcribere.* Quemadmodum igitur, juxta os Dei, decerno & pronuncio de ſummo bono, & ſummo malo, qua via obtingant, nempe ut Danielis utar verbis, quòd dormientes in pulvere reſurgent, juſti ad vitam æternam, impij ad dedecus & incendium æternum: Ita quoque ex verbis Dei æſtimo facta hominum & voluntates partim bonas, partim malas. Nam quia Deus in hac ſuam voluntatem prolixè declaravit, ſcio malum concupiſcere, bonum autem libidinem comprimere: Donum eſſe eleemoſynā, malum eſſe fraudationem. Et licèt Dominus καρδιογνώςης voluntatem ſpectet, ſemper tamen præſtat, Deóque gratius eſt fieri quæ præcepit, omitti, quæ ve-

vetuit. Veluti audire verbum Dei, abſtinere à flagitijs, conferre beneficia per ſe bonum eſt. At non animo ſincero iſta fieri, corrumpit rem, quantum ad authores attinet, qui non ex Deo, ſed ex carne atque Diaboli ſuggeſtionibus operantur, ambulantes in hypocriſi ad decipiendum. Jam ex inſtituto Dei optimi, ſapientiſſimi, æquiſſimi, liberaliſſimi, ex bonis cauſis, boni affectus conſequuntur, ex malis mali, qui fructus in Scripturis dicuntur, & merces, & ſtipendium, & præmia, ſuppliciáque, ſicuti ſtipendium peccati mors eſt. Et apud *Eſajam*: Dicite juſto, quòd bene illi, quia fructum adinventionum ſuarum comedet. Væ impio in malum, quia retributio manuum ſuarum fiet illi. Sic, qui orat in occulto, ei rependet Pater cœleſtis in propatulo: Qui orat in angulis, ut conſpiciatur ab hominibus, jam habet ſuam mercedem, vanam ſcil. aurulam opinatæ ſanctimoniæ apud ſtultos homines. Quúmque cenſeam ingens eſſe diſcrimen inter facta & voluntates hominum, vel quadrantes Legi divinæ, vel repugnantes, & alijs certos fructus bonorum, alijs malorum aſſignatos eſſe, non tamen ſtatuo merita velut noſtrarum virium, non beneficia DEI minuo vel obſcuro, non erigo

erigo mentem in arrogantiam, gloriationem, jactationem. *Quid enim habemus, quod non accepimus? Omnéque bonum ſuperne deſcendere confiteor à Patre cœleſti,* (*NB.*) *qui dat intellectum, voluntatem, executionem. Sine Deo igitur nihil poſſumus boni, per Deum ingentia, in Chriſto manentes ferimus, habentes fidem etiam transferemus montes. Dat autem ſua chariſmata Deus, ſua talenta, judicio æquiſſimo, diſpari menſura, uſuram repetens majorem, aut minorem, pro ſorte, ut qui accepit multa, de multis reddat rationem, & in accipiendo non tam factum æſtimans, quàm voluntatem atque conatum, ut vidua collato aſſiculo plus, Deo judice, in Korbonam intuliſſe cenſetur, quàm divites magnificis donariis.* Rurſum optimus, juſtiſſimúsque Dominus ampliſſima præmia decrevit eis, qui ex illius etiam facultatibus præclarè agunt, non modò juſtitiam adhibens, quæ exigit debita, qua nihil in conſpectu Dei ſubſiſteret, ſed quæ donat liberaliter, ſervat in promiſſis fidem, rependit magnificè, indulget clementiſſimè, orantibus concedit, ad orandum provocat, ſupplicibus quidvis flagigitij benignè remittit. Unde habentibus datur, virtus trahit virtutem, bona voluntas, bonus ſermo, bonum opus reportat bonum fructum, ut qui fuit in paucis fidelis

fidelis voce Domini prædicetur ſervus bonus, ſupérque multa conſtituatur, merito quidem & debito inutilis, etiam ſi omnia præſtitiſſet, quorũ minimam partem haud dum executus eſt. Contrà verò, qui gratiam Dei contemnunt, aut in vanum acceperunt, qui talentum ſuum aſpernantur atque defodiunt, ſuâ culpa, ſuo merito juſtiſſimo pereunt, ut abjiciantur in tenebras etiam exteriores tandem. Sic vitium trahit vitium, & mala voluntas cum ſermone atque operibus malam reportant gratiam. Hinc judicium colligo de conditione hominum in terra & in futuro Seculo, & ſic μαντεύομαι juxta verbum Domini de me, atque cæteris omnibus. Bonis omnia cooperatur in bonum. Nec poteſt eis quicquam accidere ſine Patre cœleſti. Væ autem impio in malum, quia retributio manuum ſuarum fiet illi! Et videre licet, quæ ſit felicitas in hac etiam temporaria vita illorum, qui malis artibus bona ut vocantur media ſibi comparârunt. De felicitate verò ſumma & immortalitate ſic ſtatuo, incredulos omnes jam damnatos ad ignem æternum cum patre ſuo Diabolo, ſed graviora vel leviora tormenta paſſuros, prout ſe geſſerunt, dum erat tempus operandi & tempus gratiæ. Omnes,

quo-

quoque pios & credentes accepturos eſſe denarium diurnum vitæ: Latronem in cruce converſum ad pœnitentiam, cum Abrahamo, Iſaaco & Jacobo, qui longiſſimum ſtadium pietaris decurrerũt; Magdalenam peccatricem cum Sara ſanctiſſima, ut omnes cultores Chriſti cum Chriſto ſint. At diſpar erit gloria, prout graviter aut ſegniter laboratum eſt in terris, ut *Daniel.* 12. *Rom.* 2. 1. *Cor.* 15. clarè teſtatum eſt. Habes breviter meam ſententiam de Prædeſtinatione & hominum viribus, causisque bonorum & malorum. *Nam partes hominis perſequi, & rationes quibus cognitio colligitur, quibus voluntas movetur, quibus negotium quódque perficitur, non eſt hujus propoſiti.* Atque hæc Epiſtola illa eſt, qua *Bibliander* ſuam de Prædeſtinatione mentem explicuit; ſimúlque Myconio & ſuam exprimendi ſententiam, & Epiſtolam examinandi luculentam præbuit occaſionem: Quod, qua fide, eruditione, perſpicuitate ſit præſtitum, ſuperiora affatim probant. An verò quicquam ad prolixam Myconii Epiſtolam Bibliander exceperit, hactenus non ſuccurrit: Poſtea verò & ex intervallo, ut conſtantiam ſuam probaret a. Ch. 1552. ita *Bibliandro* vellicavit aurem, ut in reſponſo ſuo & moderatior viſus

viſus fuerit, & de modo potiùs electionis a poſteriori cognoſcendæ, quàm gratiæ prævenientis fonti, à priori, obthurando, agere. Ita enim Myconio Bibliander reſpondit: *Quod nihil in me deſideras in dogmatibus fidei præcipuis: valde gaudeo, Myconi pater: Quia tamen quereris, me nihil reſpondiſſe ad tua de Electione; copioſius explicabo, quod ſcripſi, me neque Pelagianum eſſe, neque Manichæum. Altera enim factio tollebat gratiam Dei, qua ſola ſervamur in Chriſto Jeſu per fidem. Altera Deum conſtituebat authorem perditionis, & omnium malorum. Dixi, me agnoſcere, quod ex nobis, tanquam nobis nihil poſſimus vel cogitare boni; tantùm abeſt, ut bonis operibus & meritis noſtris paremus peccatorum ſolutionem & juſtitiam, & ſanctitatem, & vitam æternam. Dixi, fidem eſſe donum Dei, ne quis glorietur. Ante fidem* (NB.) *poſui gratiam prævenientem; quod eſt fundamentũ conſolatoriæ electionis, quâ ſumus in Chriſto electi, antequam jacerentur fundamẽta mundi. Cæterùm, adverſus fundamentum Papiſticæ juſtificationis, vel potiùs infidelitatis & impietatis, quod jubet ſemper dubitare de gratia Dei, an ſimus in ſtatu gratiæ, an ſimus electi, & prædeſtinati, oppono finem hominis à Deo Patre præfixum nobis & in Scripturis ſanctis toties monſtratum, ut dubitare nefas ſit. Vult enim Deus appellari*

& haberi Pater omnium: Igitur vult, ut certò ſciamus, nos omnes loco filiorum eſſe, modò non diffidentia & ſceleribus, & impietate ipſi Deum Patrem compellamus, uti nos abdicet. In hac υἱοθεσίᾳ *totus acquieſco: Et intueor officium eſſe propriiſſimum hominis; ſedulo imitari Patrem cœleſtem, ut etiam ipſe operibus æquiſſimis & ſanctiſſimis, & præceptis monſtravit & munivit, inprimis in filio ſuo unigenito & chariſſimo Chriſto Jeſu nobis præbuit exemplum, ut veſtigiis ipſius inſiſtamus, & quotidie Spiritu & gratia Dei adjuti renovemur, ad iſtam perfectiſſimam Dei Patris imaginem, ut aliquando ipſius ope fiamus revera novus homo, & nova creatura, & illa Schulamith, perfecta & pacifica, de qua Salomon in Canticis. Sed in deſcriptione Chriſtianiſmi pleniùs etiam cognoſces meam ſententiam in Concilio. Hæc prid. Cal. Martij 52. ſuâ manu ad Myconium.*

c. Bene enim illi convenerat 1. cum Tigurinis aliter ſententientibus, Zwinglio præſertim, cujus ſcripta publicè ſequentibus defendit verbis. *Generatim*, inquit, *indicabo ſententiam meam de libris Oecolampadij & Zuinglij, ut equidem potui eorum ſermones vel auſcultando vel legendo comprehendere: Volóque libros ipſorum teſtes produci, ut arguar mendacij.* Opinor, me offerre conditionem non iniquam. Si proferetur ex libris

libris eorum dogma hæreticæ pravitatis, idque probatum, & gladio Spiritus olim confoſſum, quòd nunquam ſore confido, agnoſcam me confidentiùs parúmque circumſpectè teſtatum eſſe. Confitebor meum mendacium. Tranſibo à defenſione ad accuſationis partes, illámque doctrinæ Catholicæ adverſum articulum, ut decet bonum virum, & in ordinem aliquem ſacras literas profitentium, judicio libero, cooptatum, oppugnabo. Sin quid ex malitia & invidia, vel petulantia quadam omnes inſectandi ſuggilletur, id pro mea virili non convitioſis debacchationibus, quod in viris Eccleſiaſticis vehementer improbo, utpote ſcurris indignum, ſed argumentorum libratis rationibus defendam. Videtur igitur mihi omnis de religione doctrina, quam editis libris publicitus vel coram Eccleſiis intra privatos, ut ſic dicam Eccleſiæ ſuæ parietes protulerunt, poſſe dividi in theoriam & dogmata, in explanationem Scripturarum, in modum adminiſtrandi munus Eccleſiaſticū, quámque rationem inierint, ad reſtituendā externæ religionis formam ab aliquot annis jam collapſam. In quæſtionibus dubjis, quæ ſalutis ſummam non concernunt, nec Scripturæ Canonicæ teſtimonio aperto

productæ ſunt ad liquidum, & tamen in diſputationes propoſitæ, opinationem ſuam pari modeſtia & circumſpicientia exhibuerunt, æquiſſimo animo liberum arbitrium, vel idem, vel contrarium ſentiendi permittentes. Quod genus ſunt nonnulla pertinentia naturam Angelorum, quum alii doctores magni contendant, poſt mundi fabricationem creatos, alij non minus celebres Theologi diverſum aſtruant. Hæc igitur de quibus hæſitare pia prudentia eſt, quum ab alijs moverentur, aut omnino poſtularet res ab eis attingi, pendulum reliquerunt Eccleſiæ judicium. Capita verò pietatis & doctrinæ conteſtatæ quaſi limites putaverunt ſumma libertate atque conſtantia ſibi aſſerendos, ut ſanè præconium veritatis poſtulat, utque divinis mandatis injunctum fuit. In quibus tuendis tradendíſque tanta verſati ſunt reverentia, tanta circumſpectione, tanta diligentia, tanta per DEI gratiam felicitate, ut (NB.) nullum articulum orthodoxæ fidei vel tentârint loco depellere, tantum abeſt à vero, quod amici noſtri calumniantur impudentis vanitatis & perfrictæ frontis homines, ullum dogma Catholicum ab eis labefactatum. — De Zuinglij ſententijs produco teſtes ex mul-

tis paucos. Primùm 67. quæſtiones, quas tuendas explicandáſque propoſuit coram Eccleſia Tigurina, ultro provocatis in harenam, ſi qui confiderent à ſe poſſe aliquid ad refellendum afferri. *Cito etiam librum de vera & falſa religione, illúmque (NB.) de providentia divina ſcrupuloſiſſimi argumenti, & eum, quo Carolo V. Auguſto, Principibúſque Chriſtianis ad Comitia Auguſtana transmittens fidei ſuæ rationem locupletiſſimam reddidit.* Cognoſcatur etiam liber nunc primùm in lucem prodiens, ad Principem, Regémque Chriſtianum. *Quæque integritas fidei ſervata eſt in aliis diſputationibus domi foriſque pertractatis: Ut nunquam probatum iri confidam, quod vaniſſimis ſermonibus ſpargitur, & improvidis perfunditur, ab his duobus Eccleſiæ Chriſtianæ moderatoribus eximiis fidei, teſſeram ulla parte confractam eſſe.* Hoc *Bibliandri* de Zwinglii, iis etiam qui materiam de Prædeſtinatione, Providentia pleniùs pertractant, libris, judicium. Nec ſatis erat ſemel veritati litâſſe; apertiùs, cùm eſſet non nemo, qui Præfationem illam lividis contuebatur oculis, veluti concordiæ Eccleſiaſticæ parum propitiam, cauſam ſuam egit, & quod nec temerè, nec præcipitanter feciſſet, prolixa Epiſtola, quæ οἰκείᾳ χειρὶ ſcripta ſupereſt,

 oſten-

oſtendit. Et poſtquam doctè & prolixè ſuam pro Zwinglio, ejus præſertim de Cœna Domini aſſertione, ſententiam dixiſſet, ita tandem Epiſtolam concluſit: *Quum igitur in Epiſtolis Zuinglij*, (in quibus tamen, ut ſuprà p. 618. monuimus, de Electione & reprobatione, abſque involucro aut ænigmate, fuit locutus,) *& Oecolampadij nihil contineatur pietati, honeſtati, oraculis divinis contrarium, nihil quod Domini Sacramentis ſuam dignitatem ac vim deroget, nihil injurioſum in venerandos homines, ſicut lucem & oculos pij lectoris abhorreat, nihil ſeditionis vel indicativum, niſi perperam intelligatur, vel concitativum, niſi mala mens, malus animus depravet, licebit tibi animo tandem eſſe tranquillo, ac ægritudinem iſtam, abs re conceptam, ejicere.* Hæc Bibliander d. 8. Jan. 1537.

2. *Baſileenſibus*: Myconio cumprimis, quem identidem, etſi apertè contradicentem, amavit, coluit, præceptorem nuncupavit.

3. *Conſtantienſibus*, Prædeſtinationis doctrinam ex Zwinglij, & Calvini poſtea Schola promtam conſtanter retinentibus. Id quod amicitiæ teſſeris minimè obſcuris, & religioſo commercio literario fuit probatum.

d. Mihi

d. Mihi certè nuſpiam eius ſententia clariùs innotuit, quàm, tum ex gemina ad Myconium *Epiſtola*; tum ejusdem oratione publica: *Quatenus Scriptura ſancta conducat ad beatam vitam conſequendam; quid literæ humanæ divinis conferant tractandis, quódque Sacrorum librorum diſcrimen*, quæ & ipſa, quantum memini, eſt ἀνέκδοτος.

e. Nam & ipſe hac de re 1. dubitâſſe videtur ſuis ad Myconium literis. *De hominis*, inquit, *Prædeſtinatione multi qui Evangelium Chriſti ſumma fide docent, ita videntur ſentire, quod ſimpliciter, vel occultas ob cauſas, quæ nobis non ſint inquirendæ, is ſit deſtinatus ad æternam vitam, alius ad æternam mortem. Qui ad vitam deſtinati ſunt, eis conferri gratiam & Spiritum, & facultatem bene agendi. Qui verò ad mortem prædeſtinati ſunt, negari gratiam illis, deſtitui, eſſe filios iræ & peccati. Et huic ſententiæ te ſimilimum eſſe colligo ex Epiſtola tua. Ego vel modum loquendi alium habeo, vel etiam aliter ſentio.*

2. Alibi contra profanos potiùs, qui arcana de Prædeſtinatione doctrina turpiter abutebantur, quàm ipſam Prædeſtinationem, egit. In *oratione* modò citata, hæc inter alia: *Ceſſet igitur illa importuna diſputatio de Prædeſtinatione, quoniam de piè vivendo agitur*: Non audiantur illæ voces

profanæ & teſtes reprobæ mentis. Quid agerem, jam deſtinatus vel ad ſalutem, vel ad exitium; quod decretum Dei, non vita mea qualiscunque infringetur. Quid ajs, verbero? *Annon omnibus ſuam æternam, juſtam, æquam, ſanctam voluntatem propoſuit? Quis autem non dicat illum ſervum inſigniter nequam & veteratorem, qui audiens imperium Domini ſui reſiſtat, occipiatque Philoſophari, an illud ſentiat Dominus, quod jubet, an potius aliud jam olim decreverit? Quæ urbs bene inſtituta ferat civem, qui recuſet obtemperare bonis legibus, quod non conſtet ſibi liquidò, an ad illas ſervandas ſit à DEO deſtinatus? Non eſt igitur inquirendum in arcana Majeſtatis divinæ, quibus ſcrutator opprimitur; ſed credendum eſt DEO veraciſſimo, qui fingere atque fallere non poteſt. Sequendus eſt, qui vocat ad vitam: Obtemperandum eſt illi, cujus ſumus factura in gloriam illius, qui habet in nos arbitrium vitæ & necis, qui præparavit bona opera, in quibus ambulemus, qui nihil jubet niſi juſtum, ſanctum, bonum, qui diem præfixit, quo judicandi ſunt & ſeparandi omnes boni & mali, qui præparavit regnum ab æterno, in quod pij recipiantur, ignem æternum Diabolo, & ejus complicibus Is Dominus, judex, pater, opifex, Deus Servator, tutor noſter vocat ad ſe laborantes, ut reficiantur, proteſtatur ingeminatis ſæpiſſimè ver-*

verbis, ſe nolle mortem peccatoris; ſed inprimis cupere, ut omnes oblatæ ſalutis conſortes fiant, omnibus promittit ſalutem æternam, qui credunt in Filium Dei. Benedictos pronunciat irrevocabili ſententia, qui eſurientem cibant, ſitientem potant, nudum veſtiunt, peregrinum colligunt, vinctum corſolantur, clara voce denuncians, illos recipiendos in regnum Patris ab æterno paratum. Iſtis vocibus divinis & ſalutaribus auſcultemus, fratres, cœleſtia conſilia, ſi cura nobis felicitatis eſt, amplectamur. Sacroſanctis ſupremæ Majeſtatis præceptis, ſi extremum malum effugere cordi eſt, obtemperemus per humilitatem animi ad obediendum DEO. Hæc Bibliander; de quorum verborum ſenſu nonnulla poſtea meditabimur, ubi præmiſſam Hiſtoriam Prædeſtinariam, ſuo loco, ad certa revocabimus capita.

XXI. Quemadmodum verò in Exegeſi Scripturæ ſacræ, ob conſumatam Linguarum Orientalium peritiam, magnam paulatim Bibliander apud ſuperiores & pares conſecutus eſt authoritatem; ita docentem catervatim *a* audiverunt, & ſententiæ ejus, quantum per conſcientiam licuit, non illibenter acceſſerunt: Unde factum paulatim, ut celeberrimi

b Eccleſiæ noſtræ Theologi, ab hoc ſive collega, ſive Præceptore non facilè quidem receſſerint, ita tamen ut neque concordiæ Eccleſiarum ſoluta compages, neque publica ædificatio impedita, nec denique adverſariorum malitioſi & perverſi conatus fuerint adjuti.

a. Qua de re *Pellicanus* ad Laſcum a. Ch. 1544. d. 24. Junij. in Epiſt. Centur. Simonis Abbe Gabbema, quam gratiſſimo animo Celeb. D. Joh. *Georgio Grævio*, Profeſſori Ultrajectino, fero acceptam: *Ex ore Theodori Bibliandri Jan.* 12. *annis excepimus ſolidiſſimas interpretationes in V. T. quod ferè bis integrè prælegit frequentiſſimo auditorio. Specimen forſan legiſti in Nahum Prophetam ſolum editum. Cum in omnes* 24. *reliquos ſimiliter ſcripſerit, ſed premit, junior adhuc,* 32. *annum agens, & forſàn olim edenda. A noſtris jam avidè reſcripta & excerpta. Etiam à* Bullingero, *& à me (fidem facere poſſem* uno & altero volumine, manu ejus ſcripto, mihi antea hoc oblato, quæ in Bibliotheca mea aſſervo,*) & à multis doctioribus. Tertiò enim jam, à* 10. *annis tota Biblia audivimus tam prælegi doctis, quàm prædicari vulgò in Eccleſia;* quæ laborioſiſſimus ille Theologus

logus ex ore etiam Bullingeri excepit, & poſteritati (mihi certè non contemnenda pars obtigit concionum ab ipſo conſcriptarum,) reliquit.

XXII. Et quoniam Bullingerum Novatores maximè ſolicitant, eúmque in partes ſuas trahere conantur, operæ pretium erit ita de eo agere, ut neque veritas periclitetur, neque charitatis immemores ſimus. Libenter ergo, ſine ullo tanti viri probro, fatemur, Bullingerum hac periodo, ejus præſertim initio, idem ferme expertum eſſe fatum, quod contigiſſe olim legimus S. Auguſtino, qui ante conflictus Pelagianos de hac materia liberè ſatis & laxè fuit locutus.

De Auguſtino res certa eſt. Quemadmodum enim tota Eccleſia, tam Græca quàm Latina ante turbas Pelagianas, ſatis ſecura fuit, prævisis operibus, & libero arbitrio addictior; ita nec ipſe Auguſtinus ab opinione illa fuit alienus. Duo loca adferri ſolent; unus, *lib. de Prædeſtinatione & gratia* c. 15. ubi videtur Auguſtinus diſcretionem juſtorum ab injuſtis referre

referre ad liberam eorum voluntatem, cauſam ultimam. Et ut maximè dubitetur de libro illo, ſitne Auguſtini, clara eſt ejus mens ex *Quæſtionum libro, quæſt.* 83. ſuper verba: *Cujus vult miſeretur: verum,* inquit, *hæc voluntas injuſta eſſe nequit: venit enim de occultiſſimis meritis.* Quod poſtea retractavit, oſtendens, non ex noſtris meritis; ſed ex Dei gratia eſſe, quod ad vitam æternam ſumus prædeſtinati. In Bullingero eatenus id ipſum obſervamus, quatenus idem, ante certamina Prædeſtinatiaria, & variarum de ijs ſententiarum accuratiùs examen, de executionis modis & medijs, quàm intentionis deſtinatione loqui maluit: Omnia ea declinans, quæ in malam partem vel ab infirmis, vel malevolis rapi potuiſſent. Paulò pòſt verò, cùm cauſa Zanchiana ferveret, & tota hæc doctrina exactiùs expenderetur, ea Bullingerus metuere deſiit, quæ in primis Miniſterij annis ex recondita Prædeſtinationis doctrina, ὑποτύπωσιν ὑγιαινόντων λόγων arietare exiſtimavit. Non quòd vel in electione vel ejus excutione quicquam noſtris tribueret viribus, ſed quòd & ſanctitati Dei in gubernatione malorum, & hominum quoque conſcientijs, in oblatione bonorum aliter conſulendum putaret, plebemque Eccleſiaſti-

ſiaſticam, elementis antea mundi, & externis quibusdam ceremonijs imbutam, ad veros ſolatiorum, & gratiæ DEI fontes, antea per Philiſtæos obthuratos, revocandam exiſtimaret. Hæc fermè ſumma erat doctrinæ Bullingerianæ, initio præſertim hujus periodi: Ubi tamen diligenter animadvertendum,

1. *Bullingerum ita modeſtia litaſſe, ut tamen alios, explicatiùs de Prædeſtinationis doctrina differentes facilè & æquo tulerit animo.* Nam & Zuiccium Epiſtolâ, hac de re monentem privatâ, audivit, & ejusdem Præfationem in N. Teſtamentum Tiguri edi, non interceſſit. Illud cumprimis memoratu dignũ eſt, quòd, etſi *Bullingerum* latere non potuerit, quæ *Petri Martyris* de hac materia eſſet mens, eum tamen & dilexerit, & ſcriptorum ſuorum cenſuram, de hoc ipſo etiam themate, ſponte ei obtulerit; & deinceps vocationem ejus ad Profeſſionem Theologicã, cùm hoc ipſo nomine Argentorati diſplicere cœpiſſet, præ cæteris urſerit *Joh. VVolfii* IV. Id. Feb. 1556. literæ, quibus ſuſpiciões labefactatæ amicitiæ abſterguntur, indicium præbent luculentiſſimum. *Paucis* (ita Wolfius ad Petrum Martyrem) *ante diebus, cùm apud D. Bullingerum eſſem, iſque mihi cum nonnullis alijs ad ſe ſcriptis literis etiam*

etiam tuas commonſtrares; ex eo quidem, quòd ſalvum te eſſe referebant tua, vehementer lætatus ſum: Verùm, ex rumore neſcio, quo, cognoviſſe te, nos aliquid ſiniſtræ de te ſuſpicionis concepiſſe, & graviter moleſtéque tuli. Etenim & nos tibi ſuſpectos eſſe non ſinit noſtra erga te ſumma ac ſingularis benevolentia, & te gravari vel ulla apud nos vel levi ſuſpicione, non concedit tua nobis exploratè cognita pietas & eruditio: mutuam charitatem, mutuáque ſtudia poſtulant Eccleſiæ ſalus atque incolumitas. Ac quoniam mihi certò conſtabat, Eccleſiæ noſtræ Miniſtros omnes te non ſolùm amare, & colere, verùm etiam honorificè de tua pietate & (NB.) doctrina ſemper omnia prædicare; tunc, quidem D. Bullingero conſtanter aſſeverabam, incredibile mihi videri noſtrorum hominum quenquam vel vultu ne dum verbis uſpiam tale quiddam præ ſe tuliſſe: tum etiam illum, ut eam ſolicitudinem tibi eximeret, obſecrabam, meq; idem facturum promittebam. Ac ne ſim longior, nos, ſcito ſcriptis atque etiam in lucem editis hac de re libris adductos eſſe, ut exiſtimemus, te piè & doctè negotium hoc percipere & tradere. Quâ de cauſa non deſunt hic, qui ſi quid ſiniſtri de te rumoris ſpargeretur, dignitatem & exiſtimationem tuam ſtrenuè tuerentur. Sed ſi quis exterorum hominum aliquid, quod tamen factum ſit nec ne, prorſus neſcio, vel hic ſparſe-

ſparſerit, vel ſparſum ſignificaverit, is quem ſui rumoris authorem habeat, ipſe viderit. Hæc ego mei in te amoris vi incitatus penè pluribus quam oportuerat verbis ad te ſcripſi, quo te & hac cura levarem, & noſtrorum in te ſtudiorum facerem certiorem, &c. Iidem paulò pòſt, Wolphius cum primis, cùm *Petro Martyri* Tigurum vocato, aliunde etiam vocationis honos deferretur, authores fuerut, ut Tigurinæ vocationi pareret, hoc, præter cætera uſi argumento, quòd liberiùs deinceps apud Tigurinos elaborata ſua erudito orbi communicare poſſet μελετήματα. Qua de re amica apud nos *VVolfii* ad Martyrem Epiſtola. Non ignorare poterant Tigurini, Martyrem eo etiam nomine, quòd profundiùs & ſolidius de Prædeſtinatione ageret, ſuſpectum jam eſſe Argentinenſibus. Id ipſum enim familiaribus ad amicum literis diſſimulare Martyr non poterat. *Neque ſolùm*, inquit, *in hoc, de Cœna Domini, verùm etiam in altero capite, quod ego Evangelij doctrinæ ſummum judico, id autem eſt de Prædeſtinatione ac electione Dei, ubi cùm tecum, imò cum ipſa veritate Scripturarum per omnia faciam, ab illis nullo modo audiar, qui, ſequuti humanas rationes, ut ſuo ſpreto Luthero, modis omnibus φιλιππίζωσιν.* Quid, quòd adeò Petrus Martyr ea de re fuit

ſoli-

ſolicitus, ut in alijs viris maximis majorem, quàm quæ veritati reſponderet, ferre noluerit moderationem? Ita enim a. Ch. 1554. *Ad Sleidanum Lipſiæ ſcriptum eſt, literas te dediſſe ad Philippum, & quidem ſatis acres, quo ab illo cùm de re Sacramentaria, tum de Prædeſtinatione mitigationem aliquam, vel certum quempiam conſenſum extorqueres. Hoc te celandum non putavi, &c.* Et tamen antequam Tigurum Petrus Martyr veniſſet, Bullingerus ſuas de hac ipſa materia lucubrationes & miſit, & judicium ejus de ijsdem popoſcit. *Libellum tuum* (ita Martyr ad Bullingerum d. 30. Decemb. 1553) *de Providentia perlegi, idque magna cum voluptate, ac tibi gratias ago, quòd rem mecum tam amanter communicaveris. Quòd verò judicium meum poſtulas, agnoſco eſſe humanitatis, quam tibi habes innatam; non quòd meo vel conſilio, vel opera indigeas. Quamobrem de hac re tecum agere in præſentia differam, partim quia tum temporis modo conceſſi, tum Epiſtolæ ſpatium non patitur, ut tanta quæſtio inter nos digeratur; partim, quia brevi ſpero fore ut mutuo poſſimus frui colloquio. Interim tamen te nolim, quòd eadem de re ad te ſcripſerim, ſic accipere, quaſi vererer, ne turbæ aut contentionis alicujus fieres author, ſiquidem animi tui dexteritatem & modeſtiam probè cogni-*

tam

tam habeo, ſed tantùm meis literis eam particulã adjeci, quò per te, qui non contemnenda præditus es authoritate, aliis occurreretur, qui forſan quæſtionem eſſent ad certamen pertracturi. Adeò hæc παῤῥησία non alienavit Bullingeri animum, ut poſtea etiam vocationem ejus præ cæteris, ut potuit, curæ habuerit. Quid hujus ſcripti de Providentia nomine intellexerit, nolo hariolari. Verſabatur tum in eruditorum manibus oratio Bullingeri de hoc Themate, cujus Guilelmus Gratarolus, Medicus, Baſileâ d. 16. Decemb. 1562. his meminit verbis: *Pervenit ad me jam diu oratio, libelli molem præbens, quæ tuum nomen, teque authorem indicat; cui titulus eſt talis:* Quæ moderatio ſervanda ſit in negotio Providentiæ, Prædeſtinationis, gratiæ, & liberi arbitrij; Oratio Henrici Bullingeri. *Incipit:* Conventus Fratrum, Miniſtrorúmque Eccleſiæ, &c. *Cupio ſcire à tua humanitate, num edita ſit in lucem, aut velis edere?* Nam exemplum apud te eſſe non dubito. Tale quid etiam *Bartholomæo Traherono Londinenſi*; qui ut magnus fuit Bullingeri æſtimator, ita ejus causâ Tigurum ſe veniſſe, eleganti, quod penes nos eſt, teſtatus eſt carmine: communicâſſe Bullingerum colligo, ex Traheroni reſponſorijs, in quibus, inter

alia: Singularem tuam humanitatem, optime Bullingere, agnoſco, qui ut mihi ſeriò flagitanti ſatisfacere, tam fusè, támque accuratè de Providentia & Prædeſtinatione DEI ſcribere nihil ſis gravatus. Quamvis autem in illis tuis ſcriptis eximiam & eruditionem & modeſtiam admirer, tamen, ut verum fatear, tecum per omnia ſentire non poſſum. *Nam quædam ita Deum permittere ſcribis, ut illi omnem actionem tollere videaris. Permittere DEUM multa nos tum dicimus, cùm ſuo Spiritu non renovat; ſed homines cupiditatibus ſuis auferendos tradit. Et quanquam Deus ipſe malas cupiditates in nobis non creat, quæ alioquin nobiſcum naſcuntur, tamen locum, tempus, modum præſcribere aſſerimus, ut nihil aliter fiat, quàm quomodo ipſe antea ſtatuerit fieri.* Nam, ut Auguſtinus habet, etiam tenebras ordinat. Breviter, actiones omnes Deo tribuimus, vitium autem, ſi quod ineſt, hominibus relinquimus. Quod opinor his verbis Auguſtinus extulit: Peccare eſt in hominum poteſtate, ut autem peccando hoc vel illud opus homines edant, non eſt ipſorum; ſed Dei ordinantis tenebras. Rurſum, Deus quasdam voluntates ſuas utiq; bonas implet per malorum hominū volūtates malas. Huc deniq; pertinet illud: Propterea namq; magna opera Domini, ut

miro & ineffabili modo nō fiat præter ejus voluntatem, quod etiam contra fit ejus voluntatem. Sed parùm prudenter facio, qui te horum admoneam, cùm omnia Auguſtini ſint notiſſima. *In Calvino non probas, quòd ſcribat, Deum non modò primi hominis caſum, & in eo poſterorum ruinam prævidiſſe; ſed arbitrio etiam ſuo diſpenſâſſe. Quòd certè ubi concesſerimus, omnem providentiam & ſapientiam Dei è medio tollemus.* Equidem non video, quomodo hæc Salomonis ſententia minùs quippiam complectatur, omnia propter ſemetipſum operatus eſt Deus, etiam impium ad diem malum. Et iſta Pauli: Omnia in illo, per illum, & in illum. Alias phraſes, quibus utitur doctiſſimus Calvinus, quoniam paſſim in ſacris literis occurrunt, omitto. Nec verò aut ineptum, aut periculoſum arbitrari poſſum, ſi eum loquendi modum imitemur, quo Sp. S utitur. *Ac niſi ſupervacaneum videretur, te etiam atque etiam rogarem, ut caveas, ne quòd diſſidij inter vos, harum rerum causâ, oriatur. Nam & curſum Evangelij haud parùm retardabit, & vos cauſam, ſua ſponte labentem non ita diu, niſi me omnia fallant, ſuſtinebitis.* Aliâ Epiſtolâ, apertius cum Bullingero egit idem Traheronus: *Nunc cogor,* inquit, *dum nihil quod in te conferre poſſim*

reperio, novum beneficium abs te poſcere. Vehementer cupio ſcire, quid tu & cæteri doctiſſimi Viri, qui Tiguri agitis, de Prædeſtinatione & Dei providentia ſentiatis. Si cauſam quæris, ſunt hic quidam, qui apud vos aliquando egerunt, qui vos aſſerant nimium μελαγχθονίζειν. Plurimi verò apud nos, in quorum numero fateor me eſſe, Joh. Calvini ſententiam, ut perſpicuam & ſacris literis maximè conſentaneam, amplectuntur. Ac Deo quidem gratias maximas agimus, quòd nuper doctiſſimi & optimi Viri Joh. Calvini opuſculum egregium, contra Pighium, & Georgium quendam Siculum prodierit eo tempore, quo hæc quæſtio apud nos agitari cœpit. Fatemur enim, eum multum lucis attuliſſe, imo totum hoc negotium ita tractâſſe, ut nihil neque doctiùs, neque dilucidiùs hactenus viderimus. Cupimus tamen ſcire, quid vos ſentiatis, quibus jure plurimum tribuimus. Speramus certè, vos ab illius optima & doctiſſima ſententia nihil diſſentire. Saltem dignabimini exponere, quid in eo libello vel probetis, vel deſideretis, vel omnino rejiciatis, ſi tamen aliquid ſitis rejecturi, quod non facilè credimus.

Ita verò hæc moviſſe videtur Epiſtola Bullingerum, ut, ne propter aliquem in hoc

hoc capite diſſenſum, abalienato à Calvino animo judicaretur, anſam arripuerit, animum ſuum priſtinæ amicitiæ memorem plenius explicandi. Verba Bullingeri ad Calvinum hujusmodi ſunt: *Cogor brevibus ad te ſcribere, colende & dilecte mi Domine & frater Calvine. Scribo autem has, ut intelligas, me non eſſe hoſtem. Quanquam nemo perſuaſerit, id te poſſe de me ſentire. Quia tamen Vlmius ex Anglia rediens, neſcio quid hoſtilitatis ſignificavit, non potui id prorſus contemnere: Decubui diu & lethaliter quidem præterita hyeme, denique vim aut reliquias morbi etiamnum ſentio. Id autem refero, ut intelligas, quare nihil aliquot menſibus ad te ſcripſerim. Ergo, ſi quis retulit, Bullingerum Calvini hoſtem factum, falſiſſimum retulit. Amo enim tuam pietatem, oróque Dominum, ut te ſervet in ſancta ſua voluntate incolumem. Licèt verò in cauſa Hieronymiana non (NB.) per omnia votis tuis reſponderim, ideo tamen non odi. Scribebam tum, cur non (NB.) ſimpliciter ſubſcriberemus. Nec dubito, quin ſint mentes aliquæ propenſiores ad rixas quàm deceat, qui diſſidia inter nos quærunt. Verùm, ſi eam animi æquitatem ſervaveris integram, quam hactenus bonitas Dei conceſſit, non quorumlibet credes relationibus. Amemus mutuum in Domino, &c. &c.* En teſſerâ φιλοτήσιον Bullingeri!

2. *Omni niſu & opera caviſſe Bullingerum, ne Calvinus & Bibliander, capita ferè diverſarum ſententiarum, publicè committerentur.* Animum Bernâ addidit, *Johannes Hallerus*, 14. Decemb. 1552. *Ferunt quidam, D. Bibliandrum ſcripturũ contra Calvinum, quod ut ne fiat, etiam atq; etiam oro. Tu tamen te interpone prudentia & authoritate, quantum potes.* Cúmque Lauſanenſes poſtea, aliique Theologi vicini, (Franciſco Sanpaulino, Viviacenſi excepto,) ſuos de Prædeſtinatione ad mentem Calvini exhibuiſſent, aphoriſmos, author idem cum Collegis fuit, ut ne libellus Sanpaulini de Prædeſtinatione Magiſtratui oblatus, imprimeretur; ne hac ratione ignis contentionum incaleſceret. Verba *Halleri*, prætercætera, ſunt: Nos ſuademus Senatui, ne ſtatuat quicquam hoc tempore edi, ſcribi, aut diſputari à ſuis de hac materia. Libellum (Sanpaulini, quo ſententiam ſuam à cæteris diverſam Theologis Lauſanenſibus, complectebatur) nec approbamus, ne imprudentes involvamur huic contentioni.

3. *Obſervatum, Methodi potiùs diverſitate, quàm doctrinæ varietate à ſe invicem abiiſſe*, qui hic diſſentirent, & qui cum Bullingero fecerunt, varios magis abuſus, & contradicentium Doctorum morſus, quàm ipſius doctrinæ incommoda metuiſſe. *Simler*, in vit. *Bulling.*

ling. ad a. Ch. 1551. p. 26. De *priori*: Interea, inquit, *in Genevenſi Eccleſia diſſidium ortum fuit de electione divina. Hieronymus enim Bolſecus, Medicus, publicè doctrinam Calvini oppugnare cœpit, & plebem hortari, ne ſe ab eo ſeduci pateretur, reſpondit huic Calvinus, & ejus errorem teſtimonijs Scripturæ, & D. Auguſtini quam plurimis confutavit.* Quoniam verò ille in errore ſuo contumaciter perſeverabat, & jactabat ſe in alijs Eccleſijs complures habere Miniſtros ſecum ſentientes, viſum eſt Senatui & fratribus Genevenſibus, Helvetiarum Eccleſiarum ſententiam percontari, & præſertim Tigurinæ, quoniam Bullingerum ejusdem ſecum eſſe ſententiæ mentiebatur. Reſpondit tum Bullingerus, una cum alijs fratribus, & ita reſpondit, ut omnibus appareret, iſtum, qui docebat electionem ex fide pendere, fidémque ipſam ex proprio hominis motu, quàm ex cœleſti inſpiratione oriri, malitiosè abuti noſtrorum nominibus. Equidem ſcio, Bullingerum multis ſuſpectum fuiſſe, quaſi non idem, quòd Sanctæ memoriæ Zwinglius de æterna Dei providentia, & electione, humanóque arbitrio ſentiret; ſed, qui ſic judicârunt, magnam illi fecere injuriam. Etenim cum quidam in privatis congreſſibus, & pu-

blicis etiam cætibus ita de his myſterijs diſputarent, ut dicerent, hominem etiam invitum cogi ad peccandum, & DEUM cauſam peccati ſimpliciter aſſererent, ſeſe his oppoſuit, ac monuit, ſobriè de tantis myſterijs loquendum, ne inde homines anſam arripiant culpam ſuorum ſcelerum aliò transferendi & blaſphemandi Deum. Itaque hoc ſtudebat, ut doceret ſuos agnoſcere gratuitam Dei benevolentiam, qua nos abſque ullius dignitatis noſtræ reſpectu elegit. Fidem ſemper prædicabat donum Dei eſſe idque gratuitum, per quam Chriſti efficiamur participes: Viribus hominis non renati nihil eſſe tribuendum, niſi corruptionem culpam & pœnam. Expoſuit autem in varijs Scriptorum ſacrorum literis, quid de tantis myſterijs ſentiret, maximè in Decadibus ſermonum, in libris adverſus Anabaptiſtas, in compendio Chriſtianæ religionis. Ac fuit revera ſummus conſenſus inter ipſum & Calvinum atque Martyrem, quòd non tantùm arctiſſima eorum amicitia confirmat; ſed conſenſio etiam cum Calvino & Genevenſi Eccleſia in re Sacramentaria teſtatur, ubi ab initio ſumma hujus negotij paucis; ſed dilucidè comprehenditur. *Hæc Simlerus.*

Placet

Placet addere calculum *Johannis Halleri*, Theologi Bernenſis de a. Ch. 1553. ad Bullingerum: *Controverſia de Prædeſtinatione in nulla alia præterquam in Lauſanenſi claſſe fuit agitata, hinc Franciſco Sampaulino ſuam, reliquis verò omnibus communiter ſuam defendentibus ſententiam. Quibus utrinque auditis, non viſi ſunt adeò procul ſententijs diſcrepare, modò ſe mutuò per Spiritum modeſtiæ & charitatis ferre poſſent. Et quantum judicare poſſum, non tam de dogmate controvertitur, quàm de rebus alijs, quæ per contentionis fervorem interea acciderunt. Compoſuimus tamen quicquid inter nos fuit litis, & ſpero deinceps eos quietos futuros. Quod dogma ipſum attinet, ſatis moderatè & Catholicè ſive Orthodoxè claſſis mihi ſentire ac docere videtur: Nullam enim aliam damnationis cauſam conſtituunt, quàm hominis peccatum; neque hanc ita ad nudam Dei voluntatem referunt. Interea tamen, quare Deus aliquos injuſta ſua damnatione relinquat, hoc non inquirendum eſſe cenſent; ſed magis dicendum cum Apoſtolo: O altitudo, &c. Et, tu homo quis es? Neque Franciſcus aliud ſentire videtur.* De *poſteriori* verò Bullingerus ad Calvinum d. 20. Feb. 1552. *Multas mecum expoſtulâſti, colende Domine & Frater in Chriſto dilecte, ſuper reſponſione noſtra in cauſa Hieronymiana ad vos ſcri-*

pta. Doleo valdè, hanc quæſtionem veniſſe in contentionem: ex qua plus offenſionis quàm ædificationis exoriturum metuo. Non ignoras, quos articulos ex hac diſputatione S. Auguſtino impoſuerint ſui adverſarij. Quid hodie fiat nemini obſcurum eſt.

4. Bullingerum Homileticè ita in hac materia, tum alibi, tum in oratione, de moderatione ſervanda in negotio Providentiæ, Prædeſtinationis, gratiæ & liberi arbitrio verſatum; ut tamen in agoniſticis ἀκριβείας *curam non abiecerit. Vnde compertum eſt, creſcentibus de hac materia diſſidiis, creviſſe etiam animum Bullingero & cæteris Tigurinis, momentum rei magis magisq́ꝫ indagandi, & hoſtes gratiæ Dei reprimendi. Factum hoc 1. occaſione Calvini & Hieronymi Bolſeci. 2. Bibliandri & Martyris. 3. Zanchii & Marbachii. 4. Paſtorum quorundam in Rhetia. 5. Lutheranorum. 6. Muſculi & Huberi. 7. Novatorum in Belgio.*

In *primo* certamine Bullingerus & Collegæ id ſeriò dederunt operam, ut qui alibi quàm in ſola Dei gratia vel electionem vel ſalutem quærerent, maſculè reprimerētur. Speciminis loco ſint acta cum *Hieronymo Bolſeco*, Medico. Graviter hic Eccleſiam concuſſit Genevenſem. Teſtes ſunt literæ non ampliſſimi modò Senatus; ſed & Miniſterij Genevenſis ad Theologos Tigurinos, quæ Calvini, cæterorumque collegarum, nominibus ſuis expreſſorum.

rum, ad a. Ch. 1551. d. 14. Novemb. ſubſcriptione munitæ ita habent. *Eſt hic Hieronymus quidam, qui abjecta Monachi cuculla novus ex circumforaneis* Medicus *factus eſt, qui fallendo & fruſtrando tantum ſibi impudentia acquirunt, ut ad quidvis audendum promti ſint ac parati. Is jam ante octo menſes in publico Eccleſiæ noſtræ catu, doctrina de gratuita Dei electione, quàm ex verbo Dei acceptam vobiscum docemus, labefactare conatus eſt. Ac tunc quidẽ, quâ fieri potuit moderatiõe ſedata fuit hominis protervia: Poſtea non deſtitit locis omnibus obſtrepere, ut ſimplicibus hoc fidei caput excuteret. Tandem virus ſuum nuper aperto gutture evomuit. Nam, cùm pro more noſtro unus à fratribus, illum Johannis locum exponeret, ubi pronunciat Chriſtus, ex Deo non eſſe, qui verba Dei non audiunt, dixiſſetque, quotquot Spiritu Dei non renati ſunt, pervicaciter usque in finem Deo reſiſtere, quòd peculiare ſit obedientiæ donum, quo Deus electos ſuos dignatur: Surrexit nebulo ille, ac dixit, falſam & impiam opinionem, cujus author fuit Laurentius Valla, noſtro Seculo rurſus exortam eſſe, quòd Dei voluntas rerum omnium ſit cauſa. Hoc autem modo peccata & malorum omnium culpam in Deum transſcribi, & illi affingi tyrannicam libidinem, qualem Poëtæ veteres, in ſuo jove commenti ſunt. Poſtea ad ad alterum*

caput

caput deſcendit, non ideo ſalutem conſequi homines, quia electi ſunt; ſed ideo eligi, quia credant: Nec reprobari quemquam nudo Dei placito, ſed eos tantùm, qui ſe communi electione privant. In hac quaſtione agitanda multis & atrocibus convitijs in nos invectus eſt. Præfectus urbis, re audita, eum duxit in carcerem: præſertim, quia tumultuosè plebem hortatus fuerat, ne ſe decipi à nobis ſineret. Nunc ad Senatum delata eſt cauſæ cognitio, ubi errorem ſuum non minori obſtinatione quàm audacia tueri perrexit. Interea, cùm jactaret ſe in alijs Eccleſiis complures habere à ſua parte miniſtros, poſtulavimus à Senatu noſtro, ne prius de tota ſumma pronunciaret, quàm habito Eccleſiæ veſtræ reſponſo cognoſceret, nebulonem improbè ſuffragij veſtri titulo abuti. Ille initio pudore victus Eccleſiarum judicia non abnuere, ſed cavillari; vos meritò, propter familiarem cum fratre noſtro Calvino uſum, videri ſuſpectos. Senatus tamen, ſicuti rogatus erat, cenſuit vos conſulendos. Huc quoque acceſſit, quod Eccleſiam veſtram implicabat. Zuinglium enim præ alijs omnibus damnans, Bullingerum ejuſdem ſecum eſſe ſententiæ mentiebatur: In Miniſtris etiam agri Bernenſis aſtutè diſſidij anſam captavit. Nos vero ſic Eccleſiam noſtram cupimus hac peſte purgari, ne inde fugata vicinis noceat. Tametſi autem

noſtrâ, & publicæ tranquillitatis magnopere intereſt, quam profitemur doctrinam, veſtro conſenſu approbari, non eſt tamen quod fidem veſtram multis verbis imploremus. Non ignota eſt vobis fratris noſtri Calvini inſtitutio, quàm hic præcipuè oppugnandam ſuſcipit. Quàm reverenter & ſobriè illic de arcanis DEI judicijs diſſerat, prædicare nihil attinet. Quia ſatis luculentus per ſe teſtis eſt liber. Nec verò quidquam hic docemus, niſi quod ſacro Dei verbo proditum in Eccleſia veſtra, jam inde à reſtituta Evangelij luce, obtinet. Satis convenit, fide nos juſtificari: Sed in eo apparet ſolida Dei miſericordia, cùm fidem intelligimus gratuitæ adoptionis eſſe fructum. Adoptionem verò ex æterna Dei electione fluere. Hic autem impoſtor cùm electionem ex fide pendere fingit, tam fidem ipſam non minùs ex proprio hominis motu, quàm ex cœleſti inſpiratione oriri. Rurſum extra controverſiam eſt, quod pereunt homines, ipſorum malitiæ imputandum eſſe. Sed in reprobis, quos Deus arcano ſuo conſilio, tanquam indignos præterit ac deſerit, illuſtre ſe profert humilitatis documentum. Hieronymus autem iſte nihil juſtè à Deo fieri concedit, niſi cujus ratio ſub oculis poſita jaceat.

ceat. Hoc denique inter nos fixum eſt, ac confeſſum; DEUM in hominum peccatis culpæ ſocium adſcribi fas non eſſe, nec ullo modo in eum competere peccati nomen. Hoc tamen non obſtat, quo minus miro quodam, & incomprehenſibili judicio per Satanam & reprobos, tanquam iræ ſuæ organa, manus ſuæ potentiam exerceat, nunc fideles ad patientiam erudiat, nunc hoſtibus ſuis pœnas infligat, quales merentur. Prophanus hic nugator, DEUM reatu involvi clamitat, cùm ejus Providentiam rerum omnium arbitram facimus. Denique omne diſcrimen inter cauſam remotam, & abſconditam, & propinquam tollens, ærumnas Sancto Jobo impoſitas DEI opus cenſeri non patitur, quia pariter cum Diabolo & Chaldæis, vel Sabæis latronibus reus fiat. Proinde quod, mutua inter nos conjunctio poſtulat, veſtra ſubſcriptione Chriſti doctrinam ſacrilegi, protervi, & maleferiati hominis gravatam levare, & aſſerere ne gravemini. *Quod quia vos ultrò & libenter facturos confidimus, anxiis vel accuratis precibus vobiſcum ſicubi uſui venerit noſtra opera, ad fraternum omne officium ſemper paratos habebitis.* Valete, &c. Genevæ 14. Novemb. 1551. ſubſcripſerunt *Calvinus*, *Pompinus*, *Bernardus*, *Gal-*

laſius

laſius, cæteríque Eccleſiæ Miniſtri Genevenſis omnes. Junctæ erant literæ Ampliſſimi Magiſtratus, & diſtincta cum Hieronymo acta. Non extra chorum ſaltabimus, ſi & illa, ob perſpicuitatem, & quod alibi tam prolixè non extent, ordine expoſuerimus; etſi penſi, quod ſupereſt, memores, in illo tantum quod eſt de prævíſa fide capite, cum appẽdice tractatiõis, acquieſcere poſſemus. *Annon ab electione Dei procedat fides, & quicunque illuminantur, hujus gratiæ fiant participes, quia ipſos Deus elegit,* quæ-runt Miniſtri ex Hieronymo? Reſpondit hic: *Fidem non pendere ab Electione, ſed oportere nos ſimul conſiderare fidem & electionem. Nam priusquam debeat homo conſiderari electus à Deo, oportet ipſum dilectum à Deo conſiderare: & antequam judicemus ipſum à Deo diligi, operæ pretium eſt illum inſpicere, cujus gratia à Deo diligimur, hoc eſt, Chriſtum Jeſum. Itaque Deo, apud quem non eſt prius nec poſterius præſentia ſunt hæc tria: ſcilicet conjunctio hominis cum Chriſto per fidem: deinde dilectio Dei erga hominem, quæ eſt ob fidem: Poſtremum electio hominis fidelis, quæ eſt per fidem in Chriſtum. Et huic doctrinæ conſentiunt antiqui S. S. Patres, & noſtris temporibus tres docti Viri Melanchton, Bullingerus, Brentius, & alij. Ad quod exceperunt Miniſtri:*

Hæreſin

Hæreſin manifeſtam eſſe, quòd fidem ab Electione pendere negat. Nam, quemadmodum docet Paulus, quos Deus *præcognovit, eos prædeſtinavit, quos prædeſtinavit, eos vocavit*, Rom. 8. Item 1. ad *Epheſ.* capit. *Benedixit nos in omni benedictione ſpirituali; ſicuti nos in Chriſto elegerat ante Mundi creationem, ut eſſemus ſancti, &c.* Ubi demonſtrat nos ideo ad Chriſtum adductos, quia eramus electi à Patre: In quem ſenſum poſtea ſubjecit: *Prædeſtinâſſe nos ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ*. Item, *gratiam ejus abundâſſe erga nos in omni ſapientia & prudentia, ut patefaceret arcanum voluntatis ſuæ ſecundum beneplacitum, quod conſtituerat, &c.* Chriſtus etiam dicit. *Quicquid dederit mihi Pater, ad me veniet*; unde colligimus, donationem hanc fide ſuperiorem eſſe. Nec Paulus dicit: Se miſericordiam conſecutum, quia præviderit Deus ipſum fore fidelem; ſed potiùs, ut eſſe inciperet. Hoc enim factum eſſe dicit ad eruditionem eorum, qui credituri erant. Hoc autem intelligi debet, quemadmodum alibi exponit, nempe ſecundùm propoſitum Dei, non hominis opera. Petrus quoque electos Dei ſalutat, qui ſanctificati ſunt juxta præcognitionem, &c. *Quod autem adducis Magiſter Hieronymus*; priusquam conſi-

conſideretur homo electus à Deo, oportere ab ipſo diligi. *Excipiunt Miniſtri*, hoc ex ignorantia nimis craſſa manare. Atque hoc modo ſubverti fidei Chriſtianæ fundamenta. Diſerè enim Scriptura pronunciat, nos priùs fuiſſe à Deo dilectos, quod ipſum dilexerimus, & ſcimus, electos Dei interdum multis annis in errore vagari, antequam eos Deus ad ſe colligat. *Fatentur* quidem, non poſſe ab homine apprehendi, quòd à Deo electus ſit, vel ab ipſo ametur, niſi per fidem in Chriſtum. Verum, ſimul addunt, nos jam ante prehenſos eſſe à Deo, ſicuti habetur ad *Philipp.* c. 3. Cui ſententiæ altera ejusdem Pauli reſpondet; *Deum vocare quæ non ſunt, tanquam ſint.* Atque eodem ſpectat, quòd ſubjecit in eadem Epiſtola: *Deum nos ſibi reconciliâſſe, quo tempore adhuc inimici eramus.* Porrò, ad hanc reconciliationem eum induxit inæſtimabilis ille amor, quo nos proſequebatur. Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum unigenitum daret, &c. *Quod jactat Hieronymus*, ſe veteres Eccleſiæ Doctores conſentientes habere, *nimiæ improbitatis eſt*; cùm Auguſtinus ducentis amplius locis errorem illum clarè refutet, nempe paſſim in libris de Prædeſtinatione & gratia, de bono perſeveran-

tiæ, de corruptione & gratia, de Prædeſtinatione ſanctorum, *Epiſt.* 59. ad Paulinum, *Epiſtola* 105. ad Sixtum: *Epiſt.* 106. lib. ad Bonifacium, cap. 19. & cap. 20. *Lib.* 2. *c.* 8. *Lib.* 5. *c.* 3. *Lib.* 1. de peccat. merit. & remiſs. *c.* 21. *Lib.* 2. *c.* 18. *Enchirid.* ad Laurent. à *c.* 96. ad 105. *Item de verbis Apoſtoli*, ſermon. 7. 11. & 20.

Adducit præterea ſententias quaſdam Ambroſii, ſuæ doctrinæ conſentaneas: Si voluiſſet Chriſtus, ex indevotis feciſſet devotos; ſed Deus, quos illi viſum eſt, vocat, & quos vult, pios facit. Nominatim etiam eos Proſper damnat, qui fidei merito tradunt Dei gratiam obtineri. Quin etiam Auguſtinus ipſe, *Lib. retractat.* 1. c. 24. errorem ſuum agnoſcit: quia non ubique gratiam Electionis fide priorem commendâſſet. *Queruntur ergo Verbi Miniſtri*, ſe injuſta calumnia gravatos, quòd illis exprobraverit MagiſterHieronymus, falsò eos prætendere Auguſtini nomen. *Quantum ad Doctores attinet*, qui adhuc ſunt ſuperſtites: De *Melanchtone* ita reſpondent, nunquam ejus ſenſum rectè à M. Hieronymo fuiſſe intellectum: Conſilium enim Melanchtonis fuit revocare homines ab audaci, & proterva curioſitate, dum perrumpunt ad arcana DEI conſilia, ut illic Electionem quæ-

quærant. Hortatur ergo, ut hoc uno contenti ſimus, quòd adoptaverit nos Deus in Chriſto, cujus membra efficimur per fidem, quod in hac Eccleſia quotidie, ſummo ſtudio inculcatur: Nec verò id Magiſtrum Hieronymum latere poteſt, cùm ſedulò & clarè, ſi quis olim, hunc articulum Calvinus explicet, tam in Inſtitutione, quàm in Commentariis, & alijs ſcriptis. Quod autem id *Melanchthoni* propoſitum fuerit, teſtes ſunt literæ manu ejus ad Calvinum, ubi dicit: *Hæc, quæ volo, ſcio cum tuis congruere.*

In *Brentio* citando M. Hieronymus nimis perfrictæ eſt frontis; dum illum in ſocietatem ſuæ hæreſeos trahere conatur. Sic enim loquitur c. 5. in Johannem: *Deus ante creationem Mundi quosdam elegit, alios rejiciens.* Item c. 6. *Deus ad fidem, quos vult illuminat; quia miſeretur cujus vult, & quē vult, indurat. Quos enim ante conditum mundum elegit, eosdem vocat.* Item c. 5. *Quantum ad immutabile Dei conſilium, quicunque ante creatum Mundum electi ſunt, perire non poſſunt, & quos rejecit, ij ſalutem nequeunt conſequi:* Imò duram ſententiam attexit: *Hoc eſſe verum, etiamſi omnia ſanctorum opera facerent.* In Acta quoque Apoſtolorum Homil. 72 *Cùm omnes damnati ſimus, ſi Deus quosdam*

ad ſalutem elegit, id miſericordia indebita, ſi alios exitio deſtinat, non crudeli injuſtitia; ſed juſto judicio imputandum eſt.

Bullingero non levem injuriam facit, quandoquidem 1. ad *Rom. cap.* . clarè pronunciat: *Deum voluiſſe oſtendere utrumque ſua eſſe poteſtatis, vivificare & occidere; eligere & rejicere, ſecundum propoſitum ſuum, & liberam electionem.* Item 1. ad *Timoth. c.* 2. Sicuti ſuperiori loco, Auguſtini ſententiæ, ſubſcribit. Contrà, Miniſtri verbi non unum aut alterum, qui doctrinæ ſuæ ſuffragentur, objiciunt; *ſed quotquot noſtro Seculo fidelem operam impenderunt Chriſto, in Evangelij reſtauratione.*

2. *Pergunt Miniſtri:* Annon in cæcitate ſua maneant, quos Deus non elegit; quia ab ipſo reprobati ſunt, ideóque ejus Spiritu non illuminantur in fidem? *Reſpondit Hieronymus:* Alios minimè remanere in cæcitate ac corruptione ſuæ naturæ, imò ſatis illuminari per gratiam, quæ, ut Paulus ajt, hoc abundantiùs offertur, quo abundat peccatum magis, eóſque, qui aſſerunt, ſe derelinqui à Deo in ſua cæcitate, eo quòd ipſe ita voluerit, afficere Deum vituperio, nec ſatis intelligere Scripturam, nam contra eandem loquuntur, è quorum numero eſt dictus Calvinus.

Exc-

Excipiunt Miniſtri. Hanc quoque damnatam eſſe hæreſin, quòd reprobi ob naturæ corruptionem in cæcitate non maneant. Nam hujusmodi teſtimonijs referta eſt Scriptura: Nos omnes eſſe cæcos, & ignorantia obrutos teneri; mentem noſtram in tenebris demerſam; non poſſe nos percipere, quæ Dei ſunt; ſed ſtultitiam nobis eſſe. Atqui non omnibus Spiritûs illuminatio; ſed peculiare donum eſt. *Quod ſubjicit M. Hieronymus, debitè* omnes illuminari per Dei gratiam; ſi intelligat dari reprobis à Domino, quantum illis *debet*, fatentur id quidem; ſed cùm ritè ad ſalutem conſequendam illuminari fingat, id verò Scripturæ prorſus adverſum eſſe contendunt, ſicut etiam paulò antè oſtenſum eſt. *Quod autem gratiam aſſerit abundare* pro *abundantia peccati*, in eo vel ſtultè vel malitiosè perverti ſenſum Pauli, reſpondent. Teſtatur illic Paulus gratiam ſuperâſſe maledictionis judicium. Atqui damnatio in totum genus humanum diffuſa eſt. Sequitur ergo, non illic tractari, quantus hominum numerus Chriſti gratiæ ſit particeps; ſed quàm efficaciter exuberet in fidelibus. Alioquin opus eſt novo Mundo, ut longiùs ſe extenderet, quàm reatus & pœna peccati. *Quòd Deum affici contumelia*

Jactat, cùm deſeri ab ipſo reprobos tradimus, hæc nimis fœda eſt blaſphemia in Spiritum Dei, qui id ipſum per os Pauli diſertè pronunciat: Nempe, quòd Deus, quos vult, indurat; quòd, cùm Jacob & Eſau, fratres gemini in utero adhuc eſſent, ſine operum reſpectu, alterum elegerit, altero rejecto.

3. *Quæſiverunt Miniſtri:* Cùm totum Adæ genus proprio motu nunquam ad Deum adſpiret, annon peculiari Spiritus ſui motu certos homines ad ſe trahat, nempe quos ante conditum Mundum adoptavit? *Reſpondit Hieronymus:* Amphibologiam eſſe in hoc verbo Attractionis. Eſt enim attractio violenta, quam non recipit: Eſt & attractio lenis & paterna, qua Deus utitur erga creaturas rationales, & generaliter omnibus eam communicat: Nec aliquem deſerit, niſi eos, qui eandem benignam attractionem ſpernunt, & huic contradicunt. Nam tales poſt contumaciam, & rebellionem, contra gratiam, ut frequentes monitiones Dei deſeruntur, ſed non ab æterno ex propoſito, aut decreto Dei. *Excipiunt Miniſtri:* Frivolum ac ſupervacuum eſſe cavillum, quòd hic violentæ *attractionis* fit mentio, cùm ſatis conſtet, quotidie in hac Eccleſia doceri, voluntario

rio nos motu trahi, non vi extrinſeca; unde percipere licet, Hieronymum improbum eſſe calumniatorem, qui ſatis tenet, ſcriptis Calvini ſubinde hoc eſſe expreſſum. Porrò, quòd Deum creaturas omnes rationales *trahere* ſubjicit, jam antea refutatum eſt, & pugnat cum Pauli ſententijs, *Deum vocare, quos prædeſtinavit, & miſericordiam præſtare quibus vult:* Item cum Lucæ teſtimonio, *quòd crediderint, qui ordinati erant ad vitam.* Imò Pelagianum ſe eſſe prodit, dum non fatetur, velle & perficere ab ipſo Deo dari, quemadmodum Paulus affirmat. Nam ex verbis Pauli ſequitur, reprobos nunquam tractos fuiſſe, quorum nunquam mutata in melius fuit voluntas.

4. *Quæſiverunt Miniſtri:* Annon manerent increduli omnes & obſtinati, niſi Dominus eorum corda mutaret, quibus propitius eſſe vult ac miſericors? *Reſpondet Hieronymus:* Opus eſſe ad fidei receptionem, quòd Deus mutet in homine cor lapideum, hoc eſt obſtinatum, & obduratum in malo: Et tribuat cor carneum, hoc eſt, quòd poſſit eſſe capax diſciplinæ, quam gratiam Deus omnibus largitur, quemadmodum promiſerat per Prophetas. *Excipiunt Miniſtri,* ſententiam Ezechielis

corrumpi falſa & adulterina expoſitione à M. Hieronymo: Deus cor carneum interpretatur intelligentiæ capax. Longè enim plus exprimit Propheta. Deum ſcilicet facturum, ut obediat populus mandatis ſuis. Non promittit certè mediam facultatem, quæ vulgò capacitas dicitur; ſed ſimul operis effectum. Atque hoc ſonant Pauli verba; quòd Deus in nobis operatur & velle & perficere. Attexit præterea alterum errorem, ac ſuppoſitum commentum M. Hieronymus, quòd Deus hanc gratiam promiſerit omnibus per Prophetas. Propriè ſiquidem ac nominatim veràm Dei Eccleſiam, verúmque populum compellant Prophetæ, ſicuti facilè patet ex cap. 31. Jeremiæ & Jeſ. 54. quod & Chriſtus ſua interpretatione confirmat.

5. *Quæſiverunt Miniſtri*: Annon Dominus, antequam diſcrimen conſpiceret inter hos vel illos, alijs rejectis alios elegerit? *Reſpondit Hieronymus*: Non eſſe affirmandum, Deum aliquid præſcire ante aliud: In ipſo enim non eſt præteritum aut futurum; ſed ipſi omnia ſunt præſentia. itaque dixit, Deum ſimul videre diſcrimen, quod ineſt inter fideles atque infideles, horúmque reprobationem, atque illorum electionem? Excipiunt Miniſtri: Mirari ſe, cùm

cùm M. Hieronymus garrit, non eſſe prius, aut poſterius in Deo; diſtinctionem, quam pueri in Scholis diſcunt, illi in mentem non veniſſe, quod prius vel poſterius tempore non eſt, ordine tamen eſſe: Nam certè Deus caſum hominis & totius poſteritatis exitium prius ordine cognovit, quàm de adhibendo remedio ſtatueret. Nihil ergò abſurdi, ſi dicamus, eum in ſalutem eligere, quos viſum eſt, non habito diſcriminis reſpectu: Quia etiam Paulus clarè teſtatur, neminem, ut alijs præcellat, niſi à Deo diſcerni. Unde ſequitur, gratiam Dei, quæ ſola alios ab alijs diſcernit, omni diſcrimine ſuperiorem eſſe.

6. *Quæſiverunt Miniſtri:* Quòd alijs præteritis, alij Evangelium audiunt, an id non admirabili Dei conſilio fiat, cujus prima cauſa nos latet? *Reſpondit Hieronymus*: Se nolle ſubrepere in conſeſſum admirandi, & occulti ſecreti Dei, ſatisque ſibi eſſe, ſi ſimpliciter adhæſerit verbo Dei, dicentis: Hos ſervandos, qui crediderint in Filium ſuum: Et contrà, infideles perdendos. Præterea, ſe miſiſſe Filium ſuum in mundum, ut omnes crederent in ipſum. Itaque concluſit, Scripturam non ducere nos altiùs, ſatiſque fore, ſi in hac doctrina perſtiterimus, nec ultrà prætergrediamur,

 invol-

involvendo tenebris, & laqueis, mentibus ſimplicium. *Excipiunt Miniſtri:* Hieronymum hîc verè tenebras offundere ſimplicibus & imperitis, cum frivola Sophiſtica. Quanquam neminem tam craſſum ac rudem fore putant, qui non ejus ſocordiam animadvertat. *Negat*, verbum Dei ultra hanc ſententiam progredi: Qui credit in Filium, ſalvus erit. *Contrà objiciunt* Miniſtri, fidem eſſe ex auditu, atque hanc eſſe credendi viam, cùm Evangelium prædicatur. Nunc, quando videmus, Deum alijs ſuum Evangelium offerre, alios privare tanto bono, nimiæ impudentiæ eſt, quaſi oculis confoſſis prohibere, ne quis rem per ſe perſpicuam cernat. Cùm Lucas vetitum fuiſſe Paulum narrat, ne in Aſia verbum annunciaret, & à Spiritu retentum eſſe, ne pergeret in Bithyniam; hinc colligere promtum eſt, Deum pluere ubi illi placet, ut fidem concipiant hominum corda. Adeóque hæc maligna Sathanæ aſtutia, data opera velim opponere, ut gratia Dei, quæ illuſtris erga eos apparet, quibus Evangelium prædicatur in obſcuro, demerſa lateat. Longè aliter Paulus, cùm dicit paſſum fuiſſe Deum præteritis Seculis Gentes errare, &c. *Si reſpondeat M. Hieronymus*, ideo factum, quia præ-

vide-

videbat Deus inutilem fore doctrinam, reclamat Chriſti ſententia: Væ tibi Chorazim, &c. quia ſi virtutes, quæ in te factæ ſunt, Sidonæ factæ fuiſſent, pridem ad pœnitentiam fuiſſent converſi, &c. In ſumma, nos ultra Scripturæ metas egredimur, cùm poſt Moſen & Davidem electam dicimus ex toto mundo unam gentem, cui Deus ſe patefaceret, quia illam gratuito amore proſequebatur.

7. *Quæſiverunt Miniſtri*: Cùm Evangelio prædicato alij credunt, alij manent increduli, annon ex Spiritus gratia proveniat, qui efficaciter omnes movet, qui ad ſalutem ſunt prædeſtinati? *Reſpondit Hieronymus*: Se non capere, quòd Deus decreverit ex hominibus, aliquos potiùs, quàm alios ſervare. Sed fatetur, eos, qui credunt credere per gratiam efficacem, eo quòd tales ipſam gratiam pro dignitate nõ exiſtimant: Itaque ex ipſo, quòd culpa & contemtu contingit, quòd non credant, non ex Dei decreto. *Excipiunt Miniſtri*: Quòd negat M. Hieronymus, ullos ad ſalutem præ alijs ordinatos eſſe, id Pauli teſtimonio prorſus adverſatur, cùm docet; Miſereri Deum cujus vult, &c. Et ipſius DEI reſponſo, quod refertur à Moſe: Item, alteri Pauli ſententiæ, ſanctos ſecundum DEI

DEI propoſitum vocatos eſſe. Quod poſtea attexit, per gratiam credere eos, qui credunt; perplexum eſt, & pravo cavillo involutum. Omnes enim, cum naturâ increduli ſint, & malo addicti, nemo ad fidem venire poteſt, niſi cujus cor DEUS ſeriò afficit, quemadmodum Lucas recitat: Cor mulieris fuiſſe apertum, ut Pauli doctrinæ obediret. Item, apertam fuiſſe mentem diſcipulis, ut intelligerent Scripturas. Similiter Chriſtus pronunciat venire ad ſe omnes, qui à Patre didicerunt. Atqui palàm eſt, non omnes venire. Unde ſequitur, non omnes æqualiter Sp. gratia affici. *Porrò Magiſtri Hieronymi conſilium eſt*, non aliam gratiæ DEI efficaciam tribuere, niſi quam liberum hominis arbitrium illi dederit. Fatentur quidem culpam penès reprobos hærere, quòd non credant, & eorum contumaciæ imputandum eſſe, non Dei decreto. Idque aſſiduò inculcant apud populum. Sed perperam colligitur hinc, non deſtitui DEI Spiritu, qui increduli manent.

8. *Quæſiverunt Miniſtri:* Annon Deus ita operetur in ſuis electis, ut præterquam quod ad recipiendam gratiam idoneos reddit, ſimul etiam corda eorum formet, ut re ipſa velint? *Reſpondit Hieronymus:* Ipſum

Deum

Deum eſſe, qui dat corda carnea, ad intellectum capacem, ad audiendum verbum ſalutis: quique eundem intellectum illuminat, ac docet, ac poſtquam docuit, efficit ut credat, & ita progreditur augendo ſua dona & munera in electis, hoc eſt, verè credentibus. *Excipiunt Miniſtri:* Tergiverſari Hieronymum, nec aliud, quàm nugas texere. Rogatus, annon electis ſuis Dominus ultra facultatem ſimul etiam voluntatem donet, reſpondet, dari cor capax: quo ſignificat, nihil ex ſe ipſa poſſe Dei gratiam, niſi quatenus libero hominum arbitrio redditur efficax, ac ſi DEUS in aëre pyrum ſuſpenſum teneret, ſineret autem proprio quemque motu accurrere. Inde ſequetur, gratiam Dei nihil niſi merito noſtro adjutam prodeſſe. Atqui Paulus contra teſtatur, non volentis eſſe, neque currentis, ſed miſerentis DEI.

9. *Quæſiverunt Miniſtri:* Annon poſt ruinam Adæ ita penitus nudati ſint homines libero arbitrio, ut nihil quàm malum facere poſſint donec reformentur? *Reſpondit Hieronymus:* Hominem, poſt lapſum non perdidiſſe omnino liberum arbitrium: Nam fuiſſet velut brutum privatum ratione; ſed ipſius arbitrium fuit

Sau-

ſaucium & corruptum : Ita ut ſæpè,imò verò ſemper judicârit, quod bonum erat malum, & contrà exiſtimavit malum bonum: ob quam rem, ut intelligeret Legem DEI, & ipſi pareret, indiguit ſemper gratia DEI, & ut crederet in Chriſtum, opus habuit gratia ſpeciali,& attractione. *Excipiunt Miniſtri :* Hæc propria eſſe Papiſtæ verba, dum fatetur M. Hieronymus, hominem DEI gratia opus habere,ac ſi per ſe, aliqua ex parte ad bonum adſpirare queat. Hoc enim modo liberum arbitrium Spiritus ſancti ſocium facit. Atqui Scriptura pronunciat, figmentum omne cordis humani nonniſi pravum eſſe. Item, omnes eſſe corruptos,alienatos à rectitudine, nec quemquam eſſe, qui DEUM requirat. Item, cor hominis ignorantia DEI obtenebratum eſſe,ut omnes ſpiritualiter mortui ſint,ne ad cogitandum quidem aliquid boni eſſe idoneos. Item, omnes carnis cogitationes eſſe inimicas. Quòd hominem fore brutum animal cauſatur, niſi libero arbitrio ſit inſtructus,potiùs cum Paulo, quàm nobiſcum litiget. Non ille hominem, quatenus in puris naturalibus reſpicitur, mancipium peccati affirmat eſſe. Litem etiam ipſe Chriſto inten-

intentet, qui ſervos eſſe dicit, quoscunque non liberaverit.

10. *Quaſiverunt Miniſtri:* Annon talis reformatio DEI ſit peculiare donum, quo eos dignatur, qui prius corda lapidea habebant, nihil bonæ præparationis in ipſis reperiens? *Reſpondit Hieronymus.* Eos fuiſſe per gratiam ſpecialem reformatos, quos DEUS per Jeſum Chriſtum reſtauravit, & in ipſis poſita fuiſſe corda carnea lapideis ablatis, dono DEI gratuito abſque præcedentibus meritis quibuscunque. *Excipiunt Miniſtri:* Non ſincerum, non ſolidum eſſe Hieronymi reſponſum; ſed eum ſuo more latebras & ſubterfugia quærere, ſub quibus ſuum de libero arbitrio errorem occultaret. Neque enim reſpondet, an peculiarem DEUS gratiam quibusdam conferat, quâ alios non dignatur, quo tempore par & æqualis in omnibus cordis durities.

11. *Quaſiverunt Miniſtri:* Cùm Scriptura docet, nos fide ſalutem conſequi, annon fidem hanc nobis donari credat, quia nos dilexit Deus, quo tempore ejus inimici eramus, nihil præter iræ materiam in nobis cernens? *Reſpondit Hieronymus:* Deum dediſſe nobis fidem ob amorem, quo nos proſequebatur, antequam nos ipſum dilige-

diligeremus: Nam nihil in nobis dignum reperit ob quod ab ipſo diligeremur, & hæc DEI electio procedebat ex ſola ipſius miſericordia paterna. *Excipiunt Miniſtri:* Hieronymum non ingenuè reſpondere, ad quæſtionem propoſitam, quæ huc ſpectabat, quòd gratuitus DEI amor, quo nos amplexus ſibi in filios adoptavit, fidei noſtræ cauſa ſit & origo. Ab hoc ſcopo aſtutè declinat. Interea diffidet ipſe ſecum. Prius enim reſponderat, neminem diligi à DEO, niſi qui fidem in Chriſtum habet. Nunc fatetur, nos dilectos fuiſſe, quo tempore inimici eramus. Atque hinc ſequitur, quod prius negavit, in gradibus ſalutis noſtræ & Electionis ordine eſſe prius ac poſterius in DEO. Nam priusquam nos vocaret, dilexit tanquam ſuas creaturas in Adam perditas & exitio addictas. Poſtquam autem vocavit, diligit tanquam Chriſti membra, & novas creaturas ad imaginem ſuam de integro conditas.

Superioribus addidit Hieronymus: Salutis eorum, qui ſalvi fiant, & damnationis eorum, qui pereunt cauſam neceſſariam non eſſe Dei voluntatem, nec decretum immutabile. Zwinglium in libro de Providentia ſcripſiſſe, hominem à Deo non tantùm induci ad peccandum, & incitari;

ſed etiam cogi. Quod falſum eſt atque abſurdum: Modeſtius Calvinum de ea re ſcripſiſſe, & abſque tam duris paradoxis, immutabili æternóque DEI decreto neceſſitari homines ad peccandum; ſed hanc quoque ſententiam ſe damnare: *Excipiunt Miniſtri:* Si in hoc tantum inſiſtit Hieronymus, ut videri nunc vult, non eſſe peccati authorem, nihil fuiſſe cauſæ cur huic Eccleſiæ moleſtus eſſet, in qua hoc doctrinæ caput ſumma fide & perſpicuitate docetur. Quin etiam librum à Calvino eſſe compoſitum, ubi ex profeſſo argumentum tractatur.

Quòd Zwinglium tam abſurdi dogmatis inſimulat, tametſi nunc operis perlegendi non fuit tempus; ſibi tamen minimè dubium eſſe, quin fideli & cordato Chriſti ſervo indignam calumniam inurat. Nam ut curſim libellum evolvere nunc licuit, ſe comperiſſe plus decies paginis paucis diſertè exprimi, nihil minùs in Deum competere, quàm iniquitatem. Quod ſi coactus fuerit Hieronymus, locum digito monſtrare, ejus malitiam & inſcitiam pariter deprehenſum iri. Cæterùm, iniquum eſſe, ut in hac Eccleſia tumultuetur; ſi quod ab alijs ſcriptum diſpliceat. Poſſe eum Tiguri, ſi libuerit, has

 con-

controverſias agitare. Calvinum quidem injuſtè gravari, quaſi hominem cogi docuerit ad peccandum. Primò, neceſſitandi verbum, quod Monachale eſt, nuſquam haberi in ejus ſcriptis. Deinde ſemper abhorruiſſe à voce peccati, ubi de Providentia DEI agitur; ſic quidem alicubi cum Auguſtino locutum eſſe de voluntate, ut prima eſt rerum omnium cauſa, ſimul eſſe neceſſitatem, verùm diſertis verbis accuratè exprimere tanta æquitate & juſtitia Deum moderari quicquid agit, ut fateri ſceleratiſſimus quisq; cogatur, nulla eum culpæ macula poſſe adſpergi. Nec ejus conſilium tyrannicum eſſe, cui libido pro ratione ſit, ſed potiùs unicam omnis juſtitiæ & rectitudinis normam eſſe. Ad hæc neminem ad bene agendum, aut malè, cogi; ſed rectè agere fideles voluntario affectu, quem in eorum cordibus Spiritus Dei formavit, impios & reprobos, vitioſa quidem naturæ propenſione; ſed non minùs ſpontaneo affectu peccare Ita Hieronymum modis omnibus improbum eſſe calumniatorem.

Cæterùm, magnificum Senatum admonitum volunt, ab hoc impoſtore latebras captari, quia interim craſſos errores in medium à ſe productos oblivione ſepelit,

quod

quòd non ideo ſalutem conſequamur, quia ſumus electi à DEO, quòd electio fidem ordine non præcedat, quòd nemo ob peccati originalis reatum damnetur, quòd DEUS tantùm cor docile & capax reddat, homines ex ſe ipſis, ejus gratiæ obſequantur, quòd homines libero arbitrio privati non ſint, quòd æqualis omnibus & par offeratur gratia, ſe autem diſcernant quotquot ex ſeipſis rectè affecti fuerint.

Non minùs etiam impudenter, quàm aſtutè eum agere, cùm oblivione ſepelit, quas tam petulanter evomuit blaſphemias, nos Cainorum hæreſin ſectari, nos impijs Judæis ſimiles eſſe, qui ſua deſperatione Prophetæ obtrectabant. Et ejus farinæ innumera. Hæc Genevenſes literis jungebant acta. Etſi verò lernam prodigioſorum dogmatum, Hieronymi placita continerent, illud tamen quod de fide prævisa urgebat, & concurſu liberi arbitrii minimè ferendum erat, quod proinde Tigurini Theologi judicij ſui obelo jugulârunt. Verba ex *Bullingeri* autographo ad Genevenſes Miniſtros hujuſcemodi ſunt: *Magno cum dolore audivimus, Eccleſiam, cui vos, fratres dilecti, benignus DEUS ſervire voluit, eſſe turbatam.* Agnoſcimus enim & prædicamus eximia illa dona, quæ veſtræ Eccleſiæ ac vobis contulit munifi-

cus Dominus. Sicut enim aſylum eſt fidelium ſæva tyrannide patriis ejectorum ſedibus, ita veritatis prædicatio, quæ Chriſti eſt præconium, ex ipſa in vicinos populos, adeóque totam in Galliam pervenit. Dolet hoc Sathanæ, hoſti ſinceræ veritatis & gloriæ Chriſti: Fremit ergo, & veſtram Eccleſiam turbare, & diſſipare contendit. Imò nullo unquam tempore à reſtaurata Evangelij doctrina ſævius petiti ſumus ab Anti-Chriſto & hujus capite, tenebrarum Principe, Diabolo, quàm hoc ipſo tempore, quo experimur, ipſum in nos, nec non potentiſſimos Principes, per Pſeudo-Epiſcopos, & Prophetas armare; ſed falſos etiam inter nos excitare fratres, excitare rixas, & altercationes, excitare denique Epicuræos innumeros & furorem vulgi. Atque ea quidem huc tendunt, & ſpirant omnia, ut miniſterium noſtrum elevetur, tollatúrque, tollantur & diſſipentur Eccleſiæ Chriſti, ſuperetque rurſus mendacium, impoſtura, & Anti-chriſtianiſmus. Proinde, ſi nunquam tempeſtivum fuit vigilare, nunc maximè vigilandum & orandum eſſe videtur, ac nobis quidem, qui deſtituti ſuperna gratia & protectione æterni Dei, quovis momento faciliùs diſſipari poterimus. Ac in præſenti cau-

ti cauſa Hieronymiana videtur adhuc conandum vobis modis omnibus, ſi fortè mutuum rectiùs intelligatis, & reconciliatione coaleſcatis in Domino. — Quod genus doctrinæ attinet, in quo diſſidetis, nihil opus erat noſtram poſtulare ſententiam de Electione & reprobis, de fide & viribus hominis, cum eam, qualis ſit, ignorare non poſſitis, *vel ex ultima confeſſione noſtra*, in qua totum hoc negotium comprehendi arbitramur. Quoniam verò alij aliter noſtra interpretantur maximè viri boni apud vos noſtram paucis comprehenſam jam nunc rurſus audire ſententiam deſiderant, unde ipſi fortè remotis veſtris & noſtris perſonis judicare poſſint de conſenſione vel diſſenſione doctrinæ, paucula hæc expendenda pijs proponimus.

Principiò conſtituimus, *Electionem, qua Deus ab æterno immeritos & peccatores elegit ac in Chriſto complectitur, per quem omnia vitæ & ſalutis habemus, omnino eſſe gratuitam*, ac omnem hominis ſalutem (quod fidei fundamentum eſt) gratuitæ Dei miſericordiæ eſſe transſcribendam; juxta illud Apoſtoli: Non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerantis DEI. Et iterum: Elegit nos in ipſo, antequam jacerentur funda-

menta Mundi, ut eſſemus ſancti & irreprehenſibiles coram illo, per charitatem: Qui prædeſtinavit nos, ut adoptaret in filios per Jeſum Chriſtum in ſe ſe, juxta beneplacitum volnntatis ſuæ, ut laudetur gloria gratiæ ſuæ, quâ charos reddidit nos per dilectum. *Deinde*, docemus, *fidem, quâ Chriſtum amplectimur, nullis impetrari noſtris meritis, ſed mera Dei gratia per Spiritum & verbum donari*, eadémque Dei gratia eandem fidem in nobis augeri, & conſervari, juxta illud Apoſtoli: *Vobis donatum eſt pro Chriſto non ſolùm ut in eum credatis, verùm etiam, ut pro illo patiamini.* Alibi enim orant Apoſtoli: *Domine adauge nobis fidem.* Unde & libenter illud Auguſtini de Prædeſtinatione Sanct. c. 3. agnoſcimus: *Fidem gratiâ præveniri.* Hinc, nondum renatis hominum viribus nihil tribuimus, niſi corruptionem, peccatum voluntarium, culpam ac pœnam: At renatis Spiritu, DEI, propter Spiritum DEI voluntariam & bonam operationem tribuimus, juxta illud Apoſtoli: Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus DEI. Item: Non idonei ſumus ex nobis ipſis cogitare quicquam, tanquam ex nobis ipſis; ſed omnis idoneitas noſtra, ex DEO eſt. Idem enim alibi dicit: Deus eſt, qui

qui agit in nobis, & ut velitis & ut efficiatis, pro bono animi propoſito. Nam & in Evangelio legitur: Si vos filius liberaverit, verè liberi eritis. Nam ubi Spiritus Domini, ibi libertas: ubi tamen nihilominus agnoſcimus carnis remanere reliquias; ut, juxta Apoſtoli verbum, quod non volumus, faciamus. Ideóque illi nosmetipſi mente ſerviamus Legi DEI, carne verò Legi peccati, ut per totam vitam etiam regenitorum gratia, quod agat, inveniat. Id enim David ſentiens dixit: Ne intres in judicium cum ſervo tuo, quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens.

Porrò, quòd reprobi verbo Dei non credunt, ſed impiè contra Deum vivunt, id quidem ipſis imputari debet, non Deo, qui quos damnat, juſtè & meritò damnat. Sed & peccatum in homine, non in Deo hæret. Deus enim immaculata via ejus, & Deus iniquitatem non volens, ipſe juſtus eſt in omnibus viis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis.

Poſtremò, non tollimus ordinem ex ſalutis negotio: Non rejicimus, aut commiſcemus cauſas vel propinquas, vel remotas. Confitemur, Deum Jobo citra culpam ſuam intuliſſe manum. Confitemur, illum opera uſum eſſe Sathanæ & militum Sathani-

 corum,

corum, qui tamen culpâ minimè liberandi ſunt, cùm oculus ipſorum fuerit pravus. Sed & ipſe Job teſtimonium nobis ferens, Dominus, inquit, dedit, Dominus abſtulit. Non autem Dominus dedit, ait, Diabolus abſtulit. Hæc eſt ſententia mea paucis comprehenſa his literis, & in ſcriptis noſtris fuſiùs expoſita, ex qua, qui volunt, ſepoſitis perſonis, ſepoſito favore aut odio, facilè de conſenſione aut diſſenſione noſtra judicabunt. Amamus vos Fratres, amamus Eccleſiam veſtram, ac Dominum ex animo oramus, ut turbas omnes feliciter benignus & clemens conſopiat. Orate pro nobis Dominum, &c. Tiguri 27. Novemb. anno Chriſti, 1551.

Idem ferè argumentum eſt reſponſi ad Magiſtratum Genevenſem, niſi quod breve ſub finem accedat pro Zwinglio Apologeticum. *Errat*, inquiunt, *Hieronymus, nec rectè, beatæ memoriæ Zuinglij, Doctoris Eccleſiæ noſtræ fidelis ſenſum & mentem intellexit, ſi putat, illum docuiſſe, hominem neceſſitate adactum, adeóque à Deo compulſum peccare.* Ut enim hujus aliquid ferè colligi poſſe videatur ex libro ejus de Providentia Dei, alij tamen ejus libri etiam conſulendi ſunt, quos ante & poſt illum edidit, in quibus diſertè culpam peccati non derivat in Deum;

Deum; ſed ex humana corruptione & affectu ultroneo. Vivimus adhuc multi, qui ipſum audivimus concionantem, ac ſcimus, illum ſemper religiosè de hoc negotio fuiſſe locutum. Hæc illi ad Senatum Genevenſem in cauſa Hieronymiana.

XXIII. Hactenus de *Periodo tertia*; quâ doctrinam Prædeſtinatiariam ita noſtri tractârunt, ut modeſtè quidem & ſobriè loquerentur, ne profanis hominibus convitiandi materiam præberent, audaculorum contrà reprimerent proterviam: Quòd verò & Bolſecus, & qui eum inſequebantur ὁμόδοξοι, ſibi aſſerere eos conati ſunt, id verò præter meritum [a] evenire, & ipſa ſententiarum inter ſe collatio probat, & rerum geſtarum à nobis exhibita narratio. Illud [b] coronidis loco addimus, ita Bullingerum noſtrum de obſervanda moderatione contra Manichæorum & Pelagianorum, in quas alij cadere facilè poterant, ſyrtes fuiſſe, ſolicitum, ut seriò tamen ſemper caveret, ne vel arbitrio humano quicquam in ſupernaturalibus tribueretur, nec Majeſtati di-

vinæ in guberuatione rerum omnium vel hilum decederet. In reliquis ἀκρίβειαν, quam doctrina de Decretis à priori requirit, non quidem in alijs damnare; ipſe verò à poſteriori, & ex effectis vocationis ad captum plebis κατ' ἐπιείκειαν, agere maluit.

a. Nolumus poſt Homerum ſcribere Iliadem, & ea omnia, quæ veluti araneæ ex florentiſſimis campis ſuxerunt homines, quibus in turbido piſcari volupe eſt, repetere. Certum eſt, nullum hactenus vel de Prædeſtinatione, vel redemtione univerſali ſua obtrudere conatum fuiſſe figmenta, qui non ad partes vocaret *Bullingerum* noſtrum, *Gualtherum*, &c. Hoc prætextu cauſam confidentiùs egit *Bolſecus*, audaciùs *Huberus*, impudentius *Novatores*. Quàm verò & imprudenter, & impertinenter factum hoc fuerit, & quàm longis paſſibus Majores noſtri à Novatorum ſtudijs abierint, & præmiſſa docent, & ſub finem hujus tractationis compendio indicabimus. Hac verò vice, hoc opus, hic labor erat, ut de duobus potiſſimùm ſoliciti; altero, Majores noſtros extra diſputationis æſtum ita in hoc verſatos negotio

tio oſtenderemus, ut ædificationis majorem, quàm abſtruſioris tractationis rationem habendam ſibi exiſtimaverint; altera verò, eoſdem, ubi Adverſarij & illorum, & Anteceſſorum abuti voluerint authoritate, maſculè reſtitiſſe, eámque paulatim, & per diſtinctos gradus lucem huic doctrinæ, & affinibus capitibus attuliſſe, ut non ampliùs de re ipſa, ſed modò tantùm, quaſi clancularijs artibus extortus nonnullis fuiſſet conſenſus, vel atrociſſimi litem moverint adverſarij.

b. Id quod, ne diſperſa alibi judicia colligamus, ex ea cumprimis patet oratione, quam de moderatione ſervanda in negotio Providentiæ, Prædeſtinationis, gratiæ & liberi arbitrij, a. Ch. 1536. habuit, quam proinde, ut quam obſtrinximus fidem, ſervare pergamus, totam, etſi prolixiorem, hoc loco dabimus.

Conventus fratrum miniſtrorúmque Eccleſiæ non alia de cauſa inſtitutos eſſe præmiſimus, quàm ut in ipſis de ijs potiſſimis rebus religionis agatur, de quibus pro ratione temporis, cauſarũ & doctrinarum maxime controvertitur inter Eccleſiaſticos. Notius id quidem nobis omnibus, fratres chariſſimi, quàm multis demonſtrandum ſit. Id magis curandum videtur, ne

ne conſuetudo non omnino mala hactenus in Eccleſia noſtra ſervata, negligentiâ noſtrâ, fiat mala. Quin potiùs utilis & ſancta aliqua Scripturarum collatio cœtum hunc ſacrum dimittat meliorem. Hodie quidem nulla *quæſtio omnium exagitatione perinde volvitur atque providentiæ, prædeſtinationis, gratiæ & liberi arbitrij. Sunt enim, qui cauſam, quam vocant primam agnoſcant, ſecundam negligunt. Sunt alij, qui medijs per quem operatur Deus, ita omnia tribuunt, ut operantis impellentiſque Dei videantur obliti.* Invenias multos, qui aſſerant, divinâ præſcientia & prædeſtinatione quemlibet ad vitam vel mortem *fatali quadam neceſſitate vel nolentem rapi.* Unde alius jam colligit, fabulis vaniora eſſe, quæ ex ſacris literis per Miniſtros verbi divini, de fide, precibus ſacris, operibus pijs, officijsve ſanctis, de Sacramentis & id genus alijs ad religionem ſpectantibus rebus traduntur. Vel enim ad vitam à Deo prædeſtinatus ſum, (inquit,) atque ita nulla vel peccata vel ſcelera excludent è regno Dei. Vel ad mortem & interitum præfinitus ſum: tum verò nulla quicquam proderunt pietatis officia. His tandem accedit Sardanapalus aliquis, epiphonema his congruentiſſimum accinens: Edamus ergo & biba-

bibamus, cùm vel peccata non noceant, vel beneficia nihil proſint. Hac impietate & blaſphemia rerum, alij juſtitiæ operibus & Sanctorum meritis tribuentes in ignominiam ſanguinis & redemtionis Jeſu Chriſti liberum defendunt arbitrium. *Nulla in his opinionibus æquitas, nullum ſervatur & colligitur medium. Vtrinque peccatur ab extremitatibus. Et difficilis videtur hujus negotij diſcuſſio ut operoſius adverſus Manichæos, Pelagianos & reliqua hæreſeon monſtra deſudarunt.* Et quod Theologi Scholaſtici & noſtri ſeculi homines haud obſcuri, hac ipſa de re anxiè, intricatè & acutè diſſeruerunt. Atqui negotium, mea ſententia, alioqui ſimplex quàm ſimpliciſſimis ijs exponi poſſe videtur, qui citra contentionem & curioſitatem inutilem, verum cognoſcere, & Deo omnem gloriam ex animo dare deſiderant. Proinde ſi vos, Auditores optimi, & aures & animos mihi præbueritis ſimplices curioſitate & contenione purgatos; Ego, divina fretus bonitate, inſtitutionéque ex ſacris Dei oraculis ſaluberrima hujus rei inſtillabo præcepta. Nam, pro gratia mihi à Domino data, docebo, quæ moderatio ſervanda ſit in negotio providentiæ, prædeſtinationis, gratiæ ac liberi arbitrij. Agnoſcitis, opinor, his nihil poſ-

ſe

ſe hoc tempore diſputari utilius & appoſitius. Proinde brevibus de utili & ſancto negotio differentem benignis obſecro, expurgatis & patientibus auribus audite.

Equidem de nomenclatura ſive etymologia *Providentiæ*, *Præſcientiæ*, *Prædeſtinationis* ſive *præfinitionis* diligenter & eleganter præceperunt alij. Ego in præſentiarum uſurpabo *Providentiam* pro generali cura & adminiſtratione omnium earum rerum, quas ſuapte virtute condidit Deus, eáſdemque nunc potentia, bonitate & juſtitia ſuâ moderatur ac conſervat. Epicuræi, impium & porcinum genus hominum, Deos quidem (ut retulit de natura Deorum *M. T. Cicero*) non negarunt: negarunt autem, illos curare mortalia, adminiſtrationémque demebant. A quibus parùm diſtare videntur, qui Providentiam quidem non negant, ſed ordinem æquum & juſtum in ipſa non agnoſcunt. Abnegâſſe enim ipſam rem creditur, qui de natura rei non rectè judicat. Deus optimus maximus, quanquã nulla lege teneatur, nihil tamen facit, quod adverſatur legibus. *Interim nolumus Dei juſtitiam noſtram metiri, attamen veritas & juſtitia in Deo eſt.* Proinde veritas Chriſtiana fatetur, Providentia

Dei

Dei intra metas æqui & juſti & boni conſiſtere: Sapientiâ, ordinéque adminiſtrari. Et ſine hac Providentia nihil in mundo formari, ſive bona illa, ſive mala ſint, ſive magna, ſive parva, omnia enim in omnibus idem operatur, Deus ſapiens, potens & juſtus. Teſtimonia in re uſque adeò plana & apud Chriſtianos confeſſa, nolui operoſiùs condenſare. Nam, *Geneſ. cap.* 40. *Eſa.* & *Pſalm.* 145. ſic ſcriptum legimus: *Bonus Dominus omnibus, & miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus. Regnum ejus regnum omnium ſeculorum, & dominatio ejus in generatione & generatione: Suſtentat Dominus omnes cadentes, & erigit omnes collapſos Oculi omnium te expectant, & tu das illis eſcam in tempore ſuo. Aperis manum tuam, & imples omne animal benedictione:* Pſal. 147. *Beatus ille in cujus auxilio Deus Jacob: ſpes ejus in Domino Deo ſuo, qui fecit cœlum & terram, mare & omne quod in eis. Qui facit judicium calumniam ſuſtinentibus, dat panem eſurientibus. Dominus ſolvit compeditos, Dominus illuminat cæcos, Dominus erigit collapſos. Dominus diligit juſtos. Dominus cuſtodit advenas, orphanum & viduam ſublevabit, & viam impiorum exterminabit. Regnabit autem Dominus in æternum: Qui ſanat contritos corde, & lenit dolores eorum. Qui numerat multitudinem ſtellarum.*

larum, & omnes nominibus ſuis vocat. Magnus Dominus noſter, & magna virtus ejus, & intelligentiæ ejus non eſt numerus. Hic operit cœlum nubibus, & parat terræ pluviam. Hic facit montes germinare herbam. Dat jumento pabulum ſuum, & pullis corvorum crocitantibus. Hic emittit eloquium ſuum terræ, velociter currit verbum ejus. Hic dat nivem ſicut lanam, pruinam ſicut cinerem ſpargit. Et quæ hujus generis infinita alia leguntur. Similia certe magno cum verborum apparatu ſcribit *Hierem.* c. 10. *Eſa.* c. 15. Deum inducens loquentem teſtatur & ajt, *Ego Dominus & nullus ultra, præter me non eſt Deus. Accinxi te,* (loquitur autem de *Cyro* Rege potentiſſimo,) *& non cognoviſti me. Propterea ſcient ab oriente Solis & ab occidente, quòd nihil præter me. Ego Dominus & non ultra, formans lucem & creans tenebras: faciens pacem, & creans malum. Ego Dominus faciens omnia illa.* Omnium autem ſignificantiſſimè Salvator noſter in Evangelio *Matth.* 10 ajt. *Nonne duo paſſerculi minuto aſſe veneunt, & unus ex illis non cadit in terram ſine Patre veſtro? Veſtri verò pili capitis numerati ſunt omnes. Ne igitur metuatis, vos pluris eſtis quàm multi paſſerculi.* Ad quæ verba alludens, *Petrus* 1. Pet. *c.* 5. *Omnem in Deum,* (inquit,) *curam conjcite, nam*

nam illi de vobis cura eſt. Habetis, ni fallor, Deum optimum maximum providentiâ ſuâ res curare mortalium, gubernare, agere & conſervare omnia. Cavendum autem præcipuè, *nequid præter ordinem æquum & juſtum concipiamus* in adminiſtratione providentiave rerum omnium fieri à Deo. Is enim cùm ſapiens, bonus, æquus & juſtus ſit, omnia opera ejus in ſapientia, bonitate & juſtitia conſtituta ſunt. Proinde & per intermedia quædam, certiſque conditionibus, adeò ut & noſtram requirat operam, res ſuas adminiſtrat. Paſcit omnem carnem ſuâ potentiâ & ſapientiâ. Sed terram interim aratro proſcindere, & glebas raſtro complanare, ſementémque terræ committere jubet. Sapientiam ipſe ſolus confert cunctis mortalibus: at inertibus quid conferatur non neſcimus. Iræ divinæ certiſſimum argumentum eſt gladius immiſſus. Gratiæ & miſericordiæ tribuimus meritò omnes reipubl. tranquillitatem & pacem. Nihilominus certa ratione paciſcitur & belligeratur nobiſcum Deus. Nam apud *Hieron.* cap. 18, loquitur ad hunc modum Dominus: *Subitò loquor contra gentem & contra regnum, ut eradicem, ut deſtruam, & ut perdam. Iam ſi reverſa fuerit gens illa à malitia ſua ſuper*

Providẽtia intra metas conſiſtit.

quam locutus fui, pœnitebo ſuper malitia quam cogitavi facere ei. Et ſubitò loquar ſuper gentem & ſuper regnum ut ædificem & plantem. Si jam illa malum in oculis meis fecerit, pœnitebo ſuper bonitate, quam dixi ut facerem ei. Auditis bonum & malum, hoc eſt, fœlicitatem & calamitatem ab eodem proficiſcente DEO. Sed certa cum ratione, ſapienter & juſtè. Habet ille media ſua per quæ agit nobiſcum. Ne igitur effutiamus temerè: *Si deſtinavit nos Deus bello exeindere, fruſtra oraverimus: fruſtra ipſum numen ſanctimonia vitæ & fidei integritate expiaverimus.* Equidem negare non poſſumus, *Deum eſſe omnipotentem, invictum, fortem & Dominum exercituum, cui nemo reſtiterit.* At juſtum ſimul, bonum & æquum confitemur, qui ſua in nos potentia non abutitur. Maximè cùm ad Loth feſtinantem ex incendio, diceretur: *Feſtina, ſalvare in Zoar*: quòd non poſſum facere quicquam, donec venias illuc. Proinde moderatiùs & circumſpectius loquendum Chriſtianarum Eccleſiarum doctoribus. *Sic enim inculcanda Eccleſia Chriſti providentia, quâ cuncta moderatur & conſervat Deus, ut interim ordinis juſtitiæ & conditionum non obliviſcamur.* Hoc eſt, media per quæ operatur Deus negligamus, & otioſi corpore, inertiáque obbruteſcamus.

Sunt

Sunt enim quidam ſuæ conditionis immemores, qui videlicet obliti, quòd homines à Deo conditi ſunt, quòd membra vegeta & induſtria, artesque à Deó ingeneratæ, otioſos ſe ali, & veluti truncos trahi repoſcunt. Profectò, fames, calamitates, bella, ſtrages: Item corporis recta & adverſa valetudo: fertilitas ſoli, tranquillitas regnorum, & victoria regum & populorum; Omnia, inquam, hæc & alia his ſimilia non citra Dei providentiam in mundo ſunt. Sed illud ſimul adeò, per Moſen additur, *Deut.* 11. *Si audiendo audieritis præcepta mea, quæ ego præcipio vobis hodie, ut diligatis Dominum Deum veſtrum, & ſerviatis ei in toto corde veſtro, &c. Dabo pluviam terræ veſtræ in tempore ſuo: pluviam temporaneam & ſerotinam, ut congregare poſſis frumentum tuum, vinum tuum & oleum. Cavete autem vobis ne fortè ſeducatur cor veſtrum & recedatis, atque ſerviatis Diis alienis, &c.* Sic *Levit.* 26. *Deut.* 28. integra ſcribuntur capita.

Verum, non gravabor copioſiſſimis exemplis rem apertam aliâs reddere multò apertiorem. Dubitare non poſſumus, Abraham Iſaac & Jacob patriarchas ſanctiſſimos in Providentiæ Dei umbraculo & totos & tutos vitam ſuam inſtituiſſe. Sed

quis horum trium præter ordinem egit quicquam? *Quis ſuum detrectavit officium? Quis laborem omnem & diligentiam præterea & vigilantiam, quæ ab homine quolibet exigitur in Deum rejecit?* ipſe verò otioſus & iners providentiam Dei jactavit. Scriptum eſt *Proverb.* 10. Quòd *Dominus animam juſti fame nō enecet.* Et Chriſtus Dominus, *Matth.* 6. *Vertite oculos ad volatilia cœli, quòd non ſerunt, &c.* Interim dum fame affligeretur Palæſtina, in Ægyptum deſcenderunt patres, *Gen.* 12. 26. Invenias hodie temerarium aliquem, qui citius clamitet: *Domini eſt terra*: Idem *eſt omnipotens, ſi ergo curat providentia ſua res mortalium, poterit ergo cavere, ne in hac ferens provincia fame emoriar.* Quid opus fuerit maximo & vitæ & fortunarùm diſpendio Ægyptum conſcendere? Quoties verò David ingeminat, *Pſal.* 22. & 30. *Tu es expectatio mea, Domine Deus, fiducia mea à juventute mea ſuper te innixus ſum ex utero, de inteſtinis matris meæ, tu me extrahis. Ego in te ſperavi Domine. Dixi, Deus meus es tu: In manu tua ſunt opera mea.* At idem quoties alijs atque alijs utitur conſilijs, quoties fugit, quoties Saulum Regem ſtratagematis illudit vaferrimis? Apud *Matth.* 10. *& Luc.* 12. præcipit Dominus, ne Apoſtoli ac viri Apoſtoli-

ci

ci anxiè meditentur Apologiam, cùm religionis gratiâ in jus vocantur. At Paulus, Chriſti Spiritu imbutus, nihilominus ad ſacrarum literarum ſtudia hortatur Epiſcopos, 1. *Tim.*4. Idem Apoſtolus, Dei providentiâ tutus, promiſſionem inſuper acceperat à Domino, hujusmodi: *Bono animo eſto Paule, ut Hieroſolymis de me teſtatus es: ſic oportebit te & Romæ teſtificari.* Act. 27. Idem tum armis Romanorum fœliciter & prudenter uſus eſt contra perfidiam conjuratorum. Idem Centurioni & militibus de nautis fugam meditantibus dixit: *Niſi in nave manſerint, vos ſalvi fieri non poteſtis:* & tamen pàulò antè, cum magna confidentia angelum Dei ſecum in hanc ſententiam locutum commemoravit: *Ne timeas Paule: Cæſari te oportet ſiſti. Et ecce donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum.* Unde jam infert, propter quod bono animo eſtote viri. Credite enim Deo, quòd ſic erit, quemadmodum dictum eſt mihi. Interim idem ille, qui firma in Deum & libera in ejus providentia confidentia fuit, incolumitatem, quod jam diximus, ad nautarum induſtriam retulit, quaſi his elapſis ſervari non poterint. *Proinde certa ratio, & ordo pulcherrimus eſt, providentiæ Dei; qui intra bonitatem, ſapientiam, & juſtitiam conſiſtit.* Me-

dia quoque ipſa divina virtute ſuſcipiuntur & fiunt: tam etſi hominis propriè eſſe videantur. Sic enim Joſeph ad fratres ſuos in Ægypto dicebat: *Nolite mœrore affici, &c.* Geneſ. 58. *quoniam in conſervationem miſit me Deus ante vos.* Itaque *vos non miſiſtis me huc, ſed Deus, qui & poſuit me patrem Pharaonis.*

Moderatio ſanctorũ in hoc negotio. Videas tamẽ ſanctos hac in re *magna uſos eſſe moderatione.* Si quid enim imprudentius & minus rectè geſtum eſt, id totum ſibi tribuunt, non Deo. Si quid autem fœliciter geſtum eſt, id omne ad unum referunt authorem Deum, cujus gloriæ, majeſtati, gratiæ & virtuti canunt laudes. Hinc Joſeph paulò pòſt apertiùs de hac ipſa ſui venditione loquens, ajt, *Geneſ.* 50. *Vos cogitaſtis adverſum me malum;* Sed *Deus id ipſum cogitavit in bonum, ut ſcilicet vivificaret populum multum.* Ad eundem modum *Daniel* c. 9. *Omnem calamitatis Judaicæ cauſam*, non in Deum juſtum, ſed in populum rejicit inobedientem, dicens: *Tu magnus & reverendus es Domine Deus, cuſtodiens pactum & miſericordiã timentibus te. peccavimus, iniquè egimus, impiè fecimus & rebellavimus. Non audivimus ſervos tuos Prophetas, qui locuti ſunt in nomine tuo. Tibi Domine juſtitia, & nobis confuſio faciei, &* quæ ſequuntur. *Praterea*

terea nemini dubium eſt, *quin opes, robur, fortuna ſucceſſus atque victoria Regis Aſſyrij, Sanherib, opus ſint Dei. At prophanus Rex ſibi ipſi arrogabat temerè, quod Deo acceptum retuliſſet*, unde & à Deo punitur graviſſimè. Jucundum atque utile, maximéque præſenti cauſæ accomodum fuerit verba divinantis Eſajæ, ſuper hac re audir, e *cap.* 10. ſunt autem ea hujusmodi: *Væ Aſſyrio, virga furoris mei & baculus ipſe. In gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei. Mandabo illi, ut auferat ſpolia, & diripiat prædam: Et ponam illum in conculcationem quaſi lutum platearum. Ipſe autem non ſic arbitrabitur, & cor ejus non ſic expendet. Sed ad conterendum erit cor ejus, & ad internecionem gentium plurimarum. Dicit enim: Nunquid non Principes mei ſinguli Reges ſunt? Viſitabo ergo ſuper fructum magnifici cordis Regis Aſſur, & ſuper planam altitudinis oculorum ejus. Dixit enim in fortitudine manus feci mea, & in ſapientia mea intellexi, & occupavi terminos populorum. Sed nunquid gloriabitur ſecuris contra eum, qui ſecat cum ipſa? aut magnificabitur ſerra contra eum, à quo trahitur? Quod perinde eſſet, ac ſi virga ſe ſe elevaret contra eum, qui ipſam fert, & baculus ſe ſe extolleret, quaſi lignum non eſſet.* Quibus ex verbis minimo negotio colligi poteſt ſum-

ma eorum, quæ hactenus diſputavimus. Nempe, quòd Deus providentiâ ſuâ res mortalium, & prudenter, juſtè & ſanctè curat Et quòd utatur creaturarum ſuarũ, hominum maximè, opera & miniſterio ceu medijs & inſtrumentis quibusdam. Ubi tamen ea, quæ minus providè & rectè geruntur, noſtrâ corrumpuntur inertiâ. Quæ verò geruntur commoda & rectâ ratione, Dei gratiâ & auxilio & virtute fiunt.

Ordo & juſtitia in Providẽtia ſpectantur.

Quocirca rectè uteris in hac re moderatione, ſi ita aſſeras Dei providentiam, *ut interim ejus juſtitiam non neges*, id eſt, ita doceas Deum in nobis operari omnia, ut *præter decorum, æquum & juſtum: imò præter ordinem agat nihil.* Ordinem igitur iſtum ſpectandum nobis: media, quæ ipſius verbo conſtituta ſunt, non ſpectanda. *Interim, vim omnem, qua operamur bona adſcribendam Deo: mala verò nobis ipſis.* Pietas enim de Deo ſobriè indicat, & negotium providentiæ ſpiritu prophetico, non phanatico ſic proponit propemodũ: Deus curat res omnium hominum, videt in quo peccet, aut quatenus rebus, juſtus faveat quilibet. Et cùm juſtus judex ſit, vindicans iniquitatem, & miſericors eſt, omnibus diligentibus veritatem & juſtitiam. Hujus generis eſt illud, *Eſaj.* 1. *S*

volue-

volueritis aut audieritis,bona terra comedetis, & ſi nolueritis & amari eſſe perrexeritis,gladio devorabimini. Atque hæc hactenus de *Providentia* in genere.

Nunc quod ad ſalutem & damnationem hominis attinet,excutiemus,& in hac cauſa utemur voce *prædeſtinationis*; ſive *præfinitionis*. Deus enim recta ratione, fine, tramitéque certo alios quidem mortalium beat, eos videlicet, qui per Chriſtum eluctantur ad vitam, alios verò damnat,qui Chriſto & veritate contemtis tenebras carnis ſequuntur. *Hîc verò alij ſalutem hominis non ad gratiam Dei, ſed merito tribuunt liberi arbitrij. Alij vero, de electione & fidei dono, ſive gratia Dei differentes, omnia ſic rejiciunt in abſolutam neceſſitatem, ut omnis mali, omniúmque ſcelerum authorem faciant Deum:* quaſi illius, non noſtrà culpâ pereamus. Utriſque nunc reſpondebo. Deinde modum oſtendam miſericordiæ atque juſtitiæ Dei, ut ex his deinde quilibet facilè collegerit, quæ moderatio & in hoc negotio ſit ſervanda. *Aur. Auguſtinus* in lib. de prædeſtinatione ſanctorum cap. 19. eorum opinionem, qui ſalutem & electionem meritis tribuunt liberi arbitrij ad Pelagium Brittonem, noxium certè hæreticum, retulit authorem. *Pelagiani enim*

De prædeſtinatione.

Salus noſtrã gratia eſt nõ meritorum.

putant, (inquit,) *acceptis præceptis jam per nos ipſos fieri liberæ voluntatis arbitrio, ſanctos & immaculatos inconſpectu Dei in charitate. Quod futurum Deus quemadmodum præſcivit*, (inquiunt,) *ideò nos ante mundi conſtitutionem elegit*. Cæterùm, audiatur Apoſtolus Paulus, ſalutem & electionem noſtram non meritis noſtris tribuens, ſed gratuitæ miſericordiæ Dei, neque operibus, quæ facturi eramus; ſed Chriſto Domino. Nam in Epiſt. *Rom.* 9. inter alia. *Rebecca* (ajt) *ex uno conceperat Iſaac Patre noſtro: Nondum autem natis pueris, cùm neque boni quippiam feciſſent, neq; mali, ut ſecundum electionem propoſitum Dei maneret non ex operibus, ſed ex vocante, dictum eſt illi:* Major ſerviet minori. Quibus verbis neſcio, ſiquid aliud huic negotio quadrantius vel fingi poſſit. *Nil ad aſſequendam Dei gratiam facit nativitas: nihil facit meritum, aut opus patratum. Nondum enim natis pueris*, (ajt,) *cùm ſcilicet neque boni neque mali quicquam feciſſent, Jacob dilectus eſt. Imò, ne quis futura obijceret merita, quæ prævidens Deus propter ipſa contulerit gratiam.* Non ex operibus *addit*, ſed ex vocante dictum eſt illi. Major ſerviet minori. Pari luce & evidentia in eadem Epiſtola ſic ſcripſit: *Reliquiæ ſecundum electionem gratiæ fuerunt.* Quod ſi per gratiam, non

non jam ex operibus, quãdoquidem gratia jam non eſt gratia. Sin ex operibus, jam non eſt gratia, quãdoquidem opus jam nõ eſt opus. His propemodum clariora, certè copioſiora ſunt, quæ ſcripſit idem Apoſtolus ad *Epheſ.* 1. Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in cœleſtibus, Chriſto: quemadmodum & nos elegit in ipſo antequam jacerentur fundamenta mundi, ut eſſemus ſancti & irreprehenſibiles coram illo per charitatem, qui prædeſtinavit nos, ut adoptaret in filios per Jeſum Chriſtum in ſeſe: juxta beneplacitum voluntatis ſuæ, &c. Quæ verba maximo verborum impetu perſequens *Auguſtinus* in eodem lib. c. 18 ut ſupra, in hæc verba erumpit: *Cernitis*, procul dubio, *cernitis quanta manifeſtatione Apoſtolici eloquij defendatur hæc gratia, contra quam merita extolluntur humana, tanquam homo aliquid prior det, ut retribuatur ei. Elegit ergo nos Deus in Chriſto ante mundi conſtitutionem, prædeſtinans nos in adoptionem filiorum, non quod per nos ſancti & immaculati futuri eramus, ſed elegit, prædeſtinavítque, ut eſſemus, fecit autem hoc ſecundum placitum voluntatis ſuæ, ut nemo de ſua, ſed illius erga ſe voluntate glorietur, fecit hoc ſecundum divitias gra-*

tiæ

tia ſua, ſecundum bonam voluntatem ſuam, propoſuit in dilecto filio ſuo, in quo ſortem conſequuti ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum, non noſtrum, ſed ejus, qui univerſa operatur in nobis & velle, Phil.2. Operatur autem ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, ut ſimus in laudem gloriæ ejus. Hinc eſt autem, quòd clamamus, ut nemo glorietur in homine , ac per hoc nec in ſeipſo; ſed qui gloriatur, in Domino glorietur, ut ſimus in laudem gloriæ ipſius. Ipſe quippe operatur ſecundùm propoſitum ſuum, ut ſimus in laudem gloriæ ejus, utique ſancti & immaculati. Propter quod nos vocavit, prædeſtinans ante mundi cōſtitutionem. *Hactenus Aug.* verba recenſuimus. Et is idem author de ſe ſe minimè obſcuris verbis teſtatur, in eodem *lib.* c: 3. quòd in ea aliquando fuerit ſententia, ut putaret, quòd in Deum credimus, non eſſe donum Dei, ſed à nobis eſſe, & per illam nos impetrare dona Dei, quibus piè vivamus. *Quem meum errorem*, ajt, *ſatis indicant opuſcula quædam mea ante epiſcopatum ſcripta.* Addit: *Non ſic pius & humilis doctor ſapiebat. Cyprianum beatiſſimum loquor, qui dixit in nullo gloriandum quando noſtrum nihil ſit.* Quòd ut oſtenderet, adhibuit Apoſtolum teſtem, dicentem: *Quid*

Error. Auguſt.

autem

autem habes, quòd non accepiſti? Si autem accepiſti quid gloriaris quaſi non acceperis? Quo præcipuè teſtimonio etiam convictus ſum, cum ſimiliter errarem. Neque enim fidem putabam Dei gratiâ præveniri, ut per illam nobis daretur, quòd poſſideremus utiliter, niſi quid credere non poſſemus, ſi non procederet præconium veritatis. Ut autem prædicato nobis Evangelio conſentiremus, noſtrum eſſe proprium, & nobis ex nobis arbitrabar. Huc pertinere videtur, quod apud Joannem, dixit Dominus, *Joh. 6. Nolite murmurare inter vos. Nemo poteſt venire ad me, niſi pater, qui miſit me, traxerit eum. Et ego ſuſcitabo eum in noviſſimo die. Et ſcriptum in prophetis. Et erunt omnes docti à Deo. Omnis ergo qui audierit à Patre, & didicit, venit ad me.* Hiſce congruunt & Apoſtoli *Epheſ.* 2. verba. *Gratiâ eſtis ſervati per fidem, idque non ex vobis, Dei donum eſt, non ex operibus, ne quis glorietur. Nam ipſi ſumus figmentum conditi in Chriſto Jeſu ad opera bona, quæ præparavit Deus, ut in eis ambularemus.* Proinde, cum certò conſtet, fidem eſſe donum Dei: fidei verò tribui juſtificationem & ſalutem: conſquens eſt, ſalutem, juſtificationem ſive vitam donum eſſe Dei, quòd reſpectu gratiæ Dei & non operum noſtrorum conferatur ſanctis.

ctis. Rectiſſimè ergo *Auguſt.* pronũciavit. Neque velle poſſumus, niſi vocemur. Et cum poſt vocationem voluerimus, non ſufficit voluntas noſtra & curſus noſter: niſi Deus & vires currentibus præbeat & perducat, quò vocat. Atque hæc paucis de eo diſputare voluimus, *quòd ſalus ſive electio nobis non coferatur reſpectu operum ſive præteritorum ſive futurorum: ſed reſpectu divinæ miſericordiæ & gratiæ per Chriſtum Jeſum. Ubi jam ſe aperit altera opinio, eorum videlicet, qui ex certiſſima hac veritate Chriſtiana ſic colligunt:* Si ſalus gratiæ & vocationis Dei eſt, non operum aut meritorum noſtrorum: profectò, in Deo vocante vel repellente hæc & culpa damnationis noſtræ. Niſi enim vocet & trahat me, ego virtutibus nequaquam dedero operam. Ex fide eſt juſtitia, fides donum Dei eſt: citra hoc quicquid fecero, peccatum eſt. Quod itaque pecco, inde eſt, quòd fidem non habeo. Quòd autem fidem non habeo, ex eo eſt, quòd Deus fidem non dedit. Proinde quòd injuſtus ſum, non ego in culpa ſum, ſed Deus, qui juſtificationis nervum, ipſam veram & vivificam fidem non confert. Hinc verò præſcriptionem ſtatuunt, propudioſam in Deum, ipſum inquam Deum non modò, quod bonum eſt, operari

ri *in homine, ſed malum quoque, ipſum peccatum*: imò ipſa profligatiſſima quæque ſcelera in turpiſſimis & crudeliſſimis nebulonibus; adeò ut Caini fratricidium, Rubeni inceſtus: Davidis adulterium: Manaſſis cædes & latrocinia *propriiſſima ipſius Dei ſint facinora, quæ ſua virtute, ipſius inquam, per iſtos ceu inſtrumenta patraverit.* Atqui ſic fieret, ut Deus malos ob ſcelera punire, bonos præmijs honorare nequaquam poſſet, nec ullo jure in adverſarios ſuos animadvertere. Quin potius, ſi ita res habet, quod libet agamus: fruſtra enim leges latæ ſunt: fruſtra ſancta Prophetarum & Apoſtolorum monita recitantur. Denique vana ſunt, quæcunque Deus, de vita emendanda, de precibus ſacris & cæteris religionis noſtræ capitibus tradidit, mentitus eſt, qui dixit *Eſa* 30. *Væ vobis deſertoribus, qui concepiſtis conſilium & non ex me; telámque ordiremini, & non per ſpiritum meum. Vt adderetis peccatum ſuper peccatum. Item,* Joh. 8. *Si Deus eſſet pater veſter, diligeretis utique me: ſed ex patre diabolo eſtis, & deſiderijs patris veſtri vultis obſequi, &c. Quæ* cum veriſſima & indubitata ſunt apud omnes ſanctos; *abſit ut impietatem noſtram Deo impingamus authori.* Verùm, nunc copioſiſſimis ſacræ Scripturæ teſtimonijs vincam;

cam. *Deum, verè optimum maximum, peccati & mortis authorem non eſſe, ſed hominem ſua potiùs culpa perire.* Deum verò nemini irrogare injuriam: neminem ex moroſitate abdicare: *nemini citra vel contra juſtitia legis fidei donum ſubtrahere,* Profectò, ſi quis propius expendat inſpiciàtque, quæ ſit ipſa Numinis natura, deprehendet, non *tam aqua ignem, quàm malum Deo adverſari.* i. e. peccatum cum Dei genio ex diametro diſſidere. Is enim non tam omnipotens eſt, omniſcius, providentia ſua omnia moderans atque conſervans, quàm natura bonus, æquus & juſtus in omnibus, *Pſ.* 145. Hinc enim ſanctiſſimus Dei Propheta: *Juſtus Dominus in omnibus viis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis.* Cui non abſimilis eſt illa è libro Sapientia petita ſententia prorſus canonica, cap. 1. *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vitiorum. Cùm ergo Deus naturâ bonus, æquus & juſtus, ſanctus & innocens ſit: cujus via immaculata & integra, nihil agit perperam, nec injuſti malive author eſt.* Omne enim quod condidit Deus, bonum eſt. *Geneſ.* 1. Nec poſſibile eſt ut bona arbor fructum ferat putrem, *Matth.* 7. & 12. Apud *Malach. cap.* 2. ipſe Dominus ajt: *Ego Dominus & non mutor.* Et *Pſ.* 5. *Quoniam Deus non volens iniquitatem: non habitabit*

Deus nõ author mali.

habitabit juxta te malignus. Non adſtabunt inſipientes coram oculis tuis. Odiſti omnes operantes iniquitatem, perdes loquentes mendacium. Virum ſanguinum & fraudulentum abominatur Dominus, *Pſ.* 5. Jam ſi omnes viæ Domini juſtitia & veritas: Deus non mutatur ſi impietatem non vult, quomodo faceret impietatem, quam odit & abominatur? An dabimus, Deum neceſſitate quadam agere, quæ nolit? Atqui Propheta alibi clamat, Pſ. 113. *Dominus quæcunque voluit, facit: ſed malum* non vult, ergo malum non facit. Voluntas enim Dei ſancta eſt & bona. Idque poſt multa alia argumenta evidentiſſima vel lege lata prodidit. Lex autem ſancta eſt, & præceptum ſanctum, & juſtum & bonum, quod malum prohibet & peccatum damnat. Proinde malum & peccatum non eſt in Deo, niſi Deus aliud agat, aliud clauſum in pectore teneat, quòd quidem de viro bono nemo vel cogitaverit. Turpiſſimum enim eſt loqui contra animi ſententiam, & in rebus ſerijs ſimulare. Jam ſi hoc ipſum malum ipſe punit, quod facit in nobis Deus, quomodo poſthac dicetur judex ſeculi juſtus? Et ſi mendacium noſtrum in ſuam excelluit gloriam, quomodo poſthac ut peccatores judicabimur? Non conje-

ſturis humanis, ſed divi Pauli verbis utimur, id quòd propter eos maximè dicimus, qui dicunt, de Dei juſtitia, lege humanæ juſtitiæ non eſſe diſputandum, quod ut aliquo modo verum eſſe ſcimus; ita non dubitamus, juſtitiam Dei & puriſſimam & exactiſſimam eſſe: ad quam etiam juſtitia humana, ſi modò juſtitia dici velit, collimare debet. Quid, quòd apertiſſime apud Hoſeam dicit Dominus? *Perditio tua Iſrael ex te: in me duntaxat auxilium tuum.* Et apud *Ezechiel* 18. Idem: *Nolo* (ajt) *mortem peccatoris: ſed magis ut convertatur ac vivat.* Unde & divus Jacobus dicit: *Deus ut malis tentari non poteſt, ita nec ipſe quenquam tentat.* Nemo ergo cùm tentatur, dicat ſe à Deo tentari, Jac. 1. *At obyciat hic mihi aliquis.* An verò mentitus eſt, qui dixit. Tentavit Deus Abraham, *Geneſ.* 22 Item tradidit eos Deus in ſenſum roprobum, *Rom.* 1. Cœcavit illos Dominus, Eſa. 6. *Dominus miſcuit illis ſpiritum erroris & ſeduxerunt Ægyptum in omnibus operibus manuum ſuarum,* Eſa. *cap.* 19. *Quid errare feciſti nos Domine à via tua, obduràſti corda noſtra ne timerẹmus te?* Eſa. 13. *Et non audivit Amaſias, quando à Deo erat, ut puniretur.* 2. Reg. 15. Vidit & Micheas Propheta Dominum in throno ſedentem & dicentem: *Quis ſeducet Achab*

Regem

Regem Iſrael, ut aſcendat & cadat in Rhamoth Galaad. Et exijt Spiritus, & ſtetit in conſpectu Domini, & dixit: Ego ſeducam eum. In quo? Et dixit. Exibo & ero ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus. Et dixit: *Seduces & prævalebis, exi,* & fac ſic, 3. *Reg.* ult. An non ſcriptum eſt. Induravit cor Pharaonis, *Exod.* 9. Et cuius vult miſeretur, & quẽ vult indurat, *Rom.* 9. Rurſus: Num erit malum in civitate quòd Dominus non fecerit? *Amoſ.* 3. Et ego Dominus formans lucem, & creans tenebras, &c. *Eſa.* 15. Et in *Prov.* Omnia operatus eſt Dominus propter ſe, quin & impium ad diem malũ, *Prov.* 16. *Rom.* 12. Agnoſcimus autem omnia illa eſſe canonica S,S. teſtimonia. Addimus autem ipſa ſecundam canonẽ Scripturæ ſanctæ exponenda eſſe. Canon verò exponendi Scripturas ſanctas eſt ipſa charitas ſancta, pura, fide efficax, timor & reverẽtia numinis, non ſuperſtitioſa: quæ non ſinunt de Deo ſum̃o, optimo, maximo, æquiſſimo & juſtiſſimo quicquam indecori aut impuri ſuſpicari vel proloqui. *Neque illa teſtimonia cum fide & tota Scriptura pugnant, quinimo ſenſum habent reconditiorem: ſed tamen planum & ſimplicem.* Qui verò is ſit, exponemus, ubi mali peccati ſive mortis fontes aperuerimus. *Hactenus enim demonſtravimus, ſalutem*

Canon Scripturas exponendi.

& vitam hominis gratia & miſericordia Dei, nequaquam meritorum noſtrorum eſſe. Deum enim omnis boni authorem & fontem unicum, bonum, æquum & juſtum eſſe; authorem mali & peccati non eſſe. Paulus verò, vas electionis in ſacratiſſima illa ad Rom. Epiſtola, de infirmitatis noſtræ, de peccati & mortis, hoc eſt, de mali origine diſputans, & fontes gratiæ, dein & vitæ, hoc eſt, boni authorem indicans, ex Chriſto gratiam, donum & vitam derivat: ex Adam iram & peccatum & mortem. Sed profuerit ipſa Pauli audiſſe verba: *Quemadmodum enim, ajt, per unum hominem peccatum in mundum introiit, ac per peccatum mors. Sic in omnes homines mors pervaſit, quatenus omnes peccavimus. Vſque ad legem enim peccatum erat in mundo. Porrò peccatum non imputatur cum non eſt lex. Imò regnavit mors ab Adam uſque ad Moſen, in eos quoque, qui non peccaverant ad ſimilitudinem tranſgreſſionis Adam.* Deinde clariùs & brevius pronúcians addit: *Vnius delicto multi mortui ſunt. Per unum, qui peccârat, venit mors. Per unius delictum mors regnavit per unum. Per unius delictum propagatum eſt malum in omnes homines ad condemnationem. Per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, id eſt, tota hominum multitudo. Quibus verbis nihil potuit dici planiùs. Ad unum enim homi-*

Origo peccati & mali.

nem mali principium devolvitur. Eadem evidentia, perſpicuitate & copia, boni origo, ad unum Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum totidem membris ab eodem Apoſtolo refertur. Hæc, qui negat, ſimul & myſterium negat, ipſumque enervat Evangelium. Et lex quidem ſancta & bona eſt. Bonus enim & ſanctus eſt is, qui legẽ promulgavit. Idcirco à Deo non eſt malum. A quo igitur? Ab homine. Sic enim ſcribit Paulus, *Rom.* 7. *Si, quod non volo, hoc facio: non ego jam perpetro illud, ſed inhabitans in me peccatum. Reperio igitur per legem volenti mihi facere bonum, quod mihi malum adjunctum ſit. Delectat enim me lex Dei ſecundum internum hominem. Sed video aliam legem in membris meis rebellantem legi mentis meæ, & captivum reddentem me legi peccati, quæ eſt in membris meis.* Quo circa nemo imputaverit Deo peccatum ſuum, niſi qui univerſam velit negare ſcripturam. Dei lex & mens ſancta & bona eſt. Alia lex eſt in membris noſtris: ea lex ipſum peccatum eſt, quod in nobis inhabitat. Hinc divus *Jacobus c.* 1. verè canonicè dixit: *Deus ut malis tentari non poteſt, ita nec ipſe quenquam tentat. Imò unusquisque tentatur, dum à propria concupiſcentia abſtrahitur & ineſcatur: deinde concupiſcentia poſteaquam concepit, parit pecca-*

rumpitur ſecundum concupiſcentias erroris, & quod renovari oporteat ſpiritum mentis & induere novum hominem, qui juxta Deum conditus eſt per juſtitiam & ſanctitatem veram. Accedit his, quòd homo non modò cognitionem quandam cum Deo, & veluti communem, ut ſic dicam, genium habuit: ſed quòd ſimulachrum quoddam Dei geſſit. Deus enim totam hanc mundi machinam verſat, movet, alit, vegetat & conſervat: ut animus agitat corpus hominis. Deus præeſt univerſitati ſolus, & homini ſubjecta ſunt omnia. Præterea, animus nihil voluptatis in corpore habet: ſed in ſe modo gaudet, & Deus in ſe gaudet, noſtri non indigus. Anima ſpiritus eſt, ſemper vivens & ſe movens, neque bibit neque eſurit. Et cùm videatur à nemine, omnia tamen videt. Quibus rebus omnibus egregiam cum Deo habet ſimilitudinem. Jam & Deus immortalis eſt: agilitas & celeritas in ipſo ſumma, torpor & dolor nullus. Et Adam à morte & infirmitate liber ante caſum omnino cœleſtem vivebat vitam. Peccatũ enim patratum poſt ſe traxit tandem pudorem, ærumnas varias, & ipſam denique mortem. Id quod Moſes poſt lapſum Adæ evidenti expoſitione demonſtrat. Certè, ante lapſum erat homo bonus,

bonus, excellens, à corruptione alieniſſimus & prorſus divinus: *Unde ergo malum inquis?* Certum eſt hominem ad imaginem Dei eſſe conditum, ac in imagine Dei nihil hærere mali, vitiive. Proinde nec in homine labem hæſiſſe ullam, donec affectui obſequutus ad prohibitum malum extenderet manum. Homini enim tantis inſtructo facultatibus æquiſſima ſimul & ſimpliciſſima lex lata eſt, in hanc ſententiam. *De omni ligno horti comedes, de arbore verò ſcientiæ boni & mali non comedes, alioqui quacunque die comederis ex ea, morte morieris.* Illud autem præceptum non in hoc ſcripſerat Deus, ut impingeret homo & prævaricaretur; ſed ut fidem & gratitudinem æquam ad ipſum exerceret. Neque enim juſtiſſimo & ſanctiſſimo Deo placere potuit, quod prohibuit: neque non probari, quod mandavit. Nec homo ignorabat, quid probaretur Deo, & quid præſtaret. pollebat enim viribus, & maximis inſtructus erat facultatibus, & quanquam affectus ceu ſtimulus aliquis inſitus eſſet: voluntas tamen erat libera, nulla neceſſitate conſtricta, utpote quæ ad meliora inclinare poterat. Verùm tentata non eſt à Deo, ſed ſerpente: ad deteriora declinavit, ſciens certè & volens. Unde jam ipſum

peccatum, non Dei prohibentis vicio; ſed voluntatis ad deteriora ſe inclinante culpa, & ortum & perfectum eſt. Nec obeſt huic ſententiæ, quod dicitur: *Si in homine voluntas & affectus eſt; Et homo à Deo eſt, peccatum autem ex voluntate & affectu, conſequens eſt, quòd peccatum quoque à Deo ſit.* Nam etſi negare non poſſimus, voluntatem & affectum eſſe a Deo, & ex illis peccatum. Deus tamen, hûc non indiderat affectum ut hominem corrumperet, ſed ut exerceret. Et venenum per ſe non eſt malum, valet enim ad medicamina paranda. Unde nihil peccat, qui venena parata apud ſe gerit. Abuſus facit mala & noxia. Et affectus honeſta quoque ſuggerit: noxius autem fit, dum mala & vetita ſuadens, à voluntate recipitur. Quum igitur affectus in Adamo per ſenſum commotus ſuaſit de vetito edere ligno, & conſilium impulſionemve peſſimam recepit voluntas; homo peccavit, & peccatum hoc hominis propriè eſt prævaricantis legem Dei, non legislatoris prævaricationem prohibentis. *Verum præſcivit hominis lapſum Deus, ajs.* Præſcivit utique, qui omnia priusquam fiant, nouit. Nam & Apoſtolus dixit: *Deus elegit nos in Chriſto priusquam jacerentur fundamenta mundi. Sed inde non ſequitur: præ-*

Ex præſcientia non eſſe neceſſitatem.

praſcientiam Dei nos ad impias res affigere, aut quod culpa peccati in Deum rejici poſſit. Prænovit pater aliquis ex ſignis certiſſimis & ex converſatione corrupta filij gulam laqueo aliquando fore frangendam. Dum verò ob furta ſuſpendio perimitur miſer ſicuti præſciverat pater, quis tam iniquus ut vel furti vel mortis iſtius culpam rejiciat in patrem, qui miſerè ſe propter filij infortunium & improbitatem excarnificavit? Non enim ideo ſuſpenſus eſt filius, quòd præſcivit pater. Sed ideo ſuſpenſus eſt, quòd contra leges furto ſe polluit. Atqui dum pater non ignoraret, animum furto eſſe obnoxium & pollutum, præſcivit illum ipſum fore ſuſpendendum. Ita habet omnino Judæ proditio. Non enim ideo prodidit is Dominum, quòd ita de eo ſcriptum eſſet: ſed ideo de ipſo ſcriptum erat, fore ut proderet Dominum, quòd Deus præſciret avaritia & deſperatione ejus animum corrumpendum. Nec ideò ſequitur, *prædeſtinationem Dei inſtitui ſecundum opera noſtra.* Nam ipſe quoque *Aur. Auguſtinus*, in lib. de prædeſt. ſanctorum, *cap.* 10. disertè fatetur, & ajt: *Poteſt autem eſſe ſine prædeſtinatione praſcientia. Prædeſtinatione quippe Deus ea praſcivit, quæ ipſe fuerat facturus.* Unde *dictum eſt, fecit, quæ futura*

cam. *Deum, verè optimum maximum, peccati & mortis authorem non eſſe, ſed hominem ſua potiùs culpa perire.* Deum verò nemini irrogare injuriam: neminem ex moroſitate abdicare: *nemini citra vel contra juſtitia legis fidei donum ſubtrahere,* Profectò, ſi quis propius expendat inſpiciàtque, quæ ſit ipſa Numinis natura, deprehendet, non *tam aqua ignem, quàm malum Deo adverſari.* i.e. peccatum cum Dei genio ex diametro diſſidere. Is enim non tam omnipotens eſt, omniſcius, providentia ſua omnia moderans atque conſervans, quàm natura bonus, æquus & juſtus in omnibus, *Pſ.* 145. Hinc enim ſanctiſſimus Dei Propheta: *Juſtus Dominus in omnibus viis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis.* Cui non abſimilis eſt illa è libro Sapientia petita ſententia prorſus canonica, cap. 1. *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vitiorum. Cùm ergo Deus naturâ bonus, æquus & juſtus, ſanctus & innocens ſit: cujus via immaculata & integra, nihil agit perperam, nec injuſti malive author eſt.* Omne enim quod condidit Deus, bonum eſt. *Geneſ.* 1. Nec poſſibile eſt ut bona arbor fructum ferat putrem, *Matth.* 7. & 12. Apud *Malach. cap.* 2. ipſe Dominus ajt: *Ego Dominus & non mutor.* Et *Pſ.* 5. *Quoniam Deus non volens iniquitatem: non habitabit*

Deus nō author mali.

habitabit juxta te malignus. Non adſtabunt inſipientes coram oculis tuis. Odiſti omnes operantes iniquitatem, perdes loquentes mendacium. Virum ſanguinum & fraudulentum abominatur Dominus, Pſ. 5. Jam ſi omnes viæ Domini juſtitia & veritas: Deus non mutatur ſi impietatem non vult, quomodo faceret impietatem, quam odit & abominatur? An dabimus, Deum neceſſitate quadam agere, quæ nolit? Atqui Propheta alibi clamat, Pſ. 113. *Dominus quæcunque voluit, facit: ſed malum* non vult, ergo malum non facit. Voluntas enim Dei ſancta eſt & bona. Idque poſt multa alia argumenta evidentiſſima vel lege lata prodidit. Lex autem ſancta eſt, & præceptum ſanctum, & juſtum & bonum, quod malum prohibet & peccatum damnat. Proinde malum & peccatum non eſt in Deo, niſi Deus aliud agat, aliud clauſum in pectore teneat, quòd quidem de viro bono nemo vel cogitaverit. Turpiſſimum enim eſt loqui contra animi ſententiam, & in rebus ſerijs ſimulare. Jam ſi hoc ipſum malum ipſe punit, quod facit in nobis Deus, quomodo poſthac dicetur judex ſeculi juſtus? Et ſi mendacium noſtrum in ſuam excelluit gloriam, quomodo poſthac ut peccatores judicabimur? Non conje-

Regem Iſrael, ut aſcendat & cadat in Rhamoth Galaad. Et exijt Spiritus, & ſtetit in conſpectu Domini, & dixit: Ego ſeducam eum. In quo? Et dixit. Exibo & ero ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus. Et dixit: *Seduces & pravalebis, exi,* & fac ſic, 3. *Reg.* ult. An non ſcriptum eſt. Induravit cor Pharaonis, *Exod.* 9. Et cuius vult miſeretur, & quẽ vult indurat, *Rom.* 9. Rurſus: Num erit malum in civitate quòd Dominus non fecerit? *Amoſ* 3. Et ego Dominus formans lucem, & creans tenebras, &c. *Eſa.* 15. Et in *Prov.* Omnia operatus eſt Dominus propter ſe, quin & impium ad diem malũ, *Prov.* 16. *Rom.* 12. Agnoſcimus autem omnia illa eſſe canonica S.S. teſtimonia. Addimus autem ipſa ſecundam canonẽ Scripturæ ſanctæ exponenda eſſe. Canon verò exponendi Scripturas ſanctas eſt ipſa charitas ſancta, pura, fide efficax, timor & reverẽtia numinis, non ſuperſtitioſa: quæ non ſinunt de Deo ſum̃o, optimo, maximo, æquiſſimo & juſtiſſimo quicquam indecori aut impuri ſuſpicari vel proloqui. *Neque illa teſtimonia cum fide & tota Scriptura pugnant, quinimo ſenſum habent reconditiorem: ſed tamen planum & ſimplicem.* Qui verò is ſit, exponemus, ubi mali peccati ſive mortis fontes aperuerimus. *Hactenus enim demonſtravimus, ſalutem &*

Canon Scripturas exponendi.

& vitam hominis gratia & miſericordia Dei, nequaquam meritorum noſtrorum eſſe. Deum enim omnis boni authorem & fontem unicum, bonum, æquum & juſtum eſſe; authorem mali & peccati non eſſe. Paulus verò, vas electionis in ſacratiſſima illa ad Rom. Epiſtola, de infirmitatis noſtræ, de peccati & mortis, hoc eſt, de mali origine diſputans, & fontes gratiæ, dein & vitæ, hoc eſt, boni authorem indicans, ex Chriſto gratiam, donum & vitam derivat: ex Adam iram & peccatum & mortem. Sed profuerit ipſa Pauli audiſſe verba: *Quemadmodum enim, ajt, per unum hominem peccatum in mundum introiit, ac per peccatum mors. Sic in omnes homines mors pervaſit, quatenus omnes peccavimus. Vſque ad legem enim peccatum erat in mundo. Porrò peccatum non imputatur cum non eſt lex. Imò regnavit mors ab Adam uſque ad Moſen, in eos quoque, qui non peccaverant ad ſimilitudinem tranſgreſſionis Adam.* Deinde clariùs & brevius pronũcians addit: *Vnius delicto multi mortui ſunt. Per unum, qui peccârat, venit mors. Per unius delictum mors regnavit per unum. Per unius delictum propagatum eſt malum in omnes homines ad condemnationem. Per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, id eſt, tota hominum multitudo. Quibus verbis nihil potuit dici planiùs. Ad unum enim homi-*

Origo peccati & mali.

nem mali principium devolvitur. Eadem evidentia, perſpicuitate & copia, boni origo, ad unum Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum totidem membris ab eodem Apoſtolo refertur. Hæc, qui negat, ſimul & myſterium negat, ipſumque enervat Evangelium. Et lex quidem ſancta & bona eſt. Bonus enim & ſanctus eſt is, qui legé promulgavit. Idcirco à Deo non eſt malum. A quo igitur? Ab homine. Sic enim ſcribit Paulus, *Rom. 7. Si, quod non volo, hoc facio: non ego jam perpetro illud, ſed inhabitans in me peccatum. Reperio igitur per legem volenti mihi facere bonum, quod mihi malum adjunctum ſit. Delectat enim me lex Dei ſecundum internum hominem. Sed video aliam legem in membris meis rebellantem legi mentis meæ, & captivum reddentem me legi peccati, quæ eſt in membris meis.* Quo circa nemo imputaverit Deo peccatum ſuum, niſi qui univerſam velit negare ſcripturam. Dei lex & mens ſancta & bona eſt. Alia lex eſt in membris noſtris: ea lex ipſum peccatum eſt, quod in nobis inhabitat. Hinc divus *Jacobus c.* 1. verè canonicè dixit: *Deus ut malis tentari non poteſt, ita nec ipſe quenquam tentat. Imò unusquisque tentatur, dum à propria concupiſcentia abſtrahitur & ineſcatur: deinde concupiſcentia poſteaquam concepit, parit pecca-*

tum: peccatum verò perfectum, gignit mortem. Habetis, opinor, ſacris comprobatum demonſtratúmq; teſtimonijs *quòd malum ſit ex homine*, i. e. *quòd homo ſuâ, non Dei culpâ pereat.*

Jam ne quid hac in re diſſimulemus, penitus aperiendi ſunt fontis hujus venæ. Dum enim nos malum ex homine derivamus non ex Deo; quærunt contentioſuli: *An duo ſibi adverſa aſſeramus principia?* Quibus nos reſpondemus: Unum omnino eſſe omnium rerum principium. Addunt illi: *Cum ergo Deus hoc ipſum ſit, conſequens eſt, quòd ex ipſo quoque malum ſit.* Si enim malum ex homine eſt, & homo à Deo conditus eſt: mali quoque author Deus. Atqui hi non expendunt, *quòd Deus primum hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam condidit, utique ſanctum & bonum.* Omnia enim quæ condidit Deus, bona erant. Et in ipſo Deo nihil vitij eſt. Nihil ergo vitij eſt in imagine ejus. *Multa diſputàrunt alij de hac Dei imagine, ad quam homo dicitur conditus.* Cæterùm, videtur imago illa partim ingenium Dei, partim ſimilitudinem & imitamentum referre. Voluit enim Deus, ut homo haberet genium quendam divinum. Præterea, Dei quoddam in hoc mundo ſimulachrum eſſet. Utitur enim diverſis vocabulis Moſes in explicanda illa

Imago Dei ad quã creatus homo.

la imagine. Interim non ita diverſis quin alterum alterius ſit veluti expoſitio, *faciamus*, inquiunt *Dij*, *hominem* בכלמנו כדמותנו i. e. *in imaginem noſtram, ſecundum ſimilitudinem noſtram*. Eſt autem צֶלֶם *Effigies*, & imitammentum, alterius דְמוּת *Exemplar* & hujusmodi res, quæ alteram ſignificat. Nihil hic in Deo terrenum & corporale imaginandum. Corpora animámq; & ſenſitivam cum animalibus, & vegetativam & eam cum plantis communem habemus: mente & animi præſtantia præcellimus. Dedit enim homini intellectum auguſtiſſimum: addidit judicium æquum, acre & & politum. Sed & voluntas æqua non deerat, quæ, quid ad petendum fugiendumve ſtatueret. At in ipſa voluntate erat affectus, non is quidem ut in mala præcipitem daret animum, additus: ſed ut ad bonum impelleret. Conditus enim homo fuerat, ut ſe conformem faceret puritati divinæ per veritatem, juſtitiam & ſanctimoniam: Ut ipſa imago Dei, juxta quam homo conditus eſt ipſa dici poſſit veritas, puritas, juſtitia & ſanctimonia. Sic enim & Paulus *Epheſ.* ſcripſit: *Vos didiciſtis quòd veritas ſit in Chriſto, & quòd deponendus ſit juxta priorem converſationem vetus homo, qui*

rumpitur ſecundum concupiſcentias erroris, & quod renovari oporteat ſpiritum mentis & induere novum hominem, qui juxta Deum conditus eſt per juſtitiam & ſanctitatem veram. Accedit his, quòd homo non modò cognitionem quandam cum Deo, & veluti communem, ut ſic dicam, genium habuit: ſed quòd ſimulachrum quoddam Dei geſſit. Deus enim totam hanc mundi machinam verſat, movet, alit, vegetat & conſervat: ut animus agitat corpus hominis. Deus præeſt univerſitati ſolus, & homini ſubjecta ſunt omnia. Præterea, animus nihil voluptatis in corpore habet: ſed in ſe modo gaudet, & Deus in ſe gaudet, noſtri non indigus. Anima ſpiritus eſt, ſemper vivens & ſe movens, neque bibit neque eſurit. Et cùm videatur à nemine, omnia tamen videt. Quibus rebus omnibus egregiam cum Deo habet ſimilitudinem. Jam & Deus immortalis eſt: agilitas & celeritas in ipſo ſumma, torpor & dolor nullus. Et Adam à morte & infirmitate liber ante caſum omnino cœleſtem vivebat vitam. Peccatũ enim patratum poſt ſe traxit tandem pudorem, ærumnas varias, & ipſam denique mortem. Id quod Moſes poſt lapſum Adæ evidenti expoſitione demonſtrat. Certè, ante lapſum erat homo bonus,

bonus, excellens, à corruptione alieniſſimus & prorſus divinus: *Vnde ergo malum inquis?* Certum eſt hominem ad imaginem Dei eſſe conditum, ac in imagine Dei nihil hærere mali, vitiive. Proinde nec in homine labem hæſiſſe ullam, donec affectui obſequutus ad prohibitum malum extenderet manum. Homini enim tantis inſtructo facultatibus æquiſſima ſimul & ſimpliciſſima lex lata eſt, in hanc ſententiam. *De omni ligno horti comedas, de arbore verò ſcientiæ boni & mali non comedes, alioqui quocunque die comederis ex ea, morte morieris.* Illud autem præceptum non in hoc ſcripſerat Deus, ut impingeret homo & prævaricaretur; ſed ut fidem & gratitudinem æquam ad ipſum exerceret. Neque enim juſtiſſimo & ſanctiſſimo Deo placere potuit, quod prohibuit: neque non probari, quod mandavit. Nec homo ignorabat, quid probaretur Deo, & quid præſtaret. pollebat enim viribus, & maximis inſtructus erat facultatibus, & quanquam affectus ceu ſtimulus aliquis inſitus eſſet: voluntas tamen erat libera, nulla neceſſitate conſtricta, utpote quæ ad meliora inclinare poterat. Verùm tentata non eſt à Deo, ſed ſerpente: ad deteriora declinavit, ſciens certè & volens. Unde jam ipſum

peccatum, non Dei prohibentis vicio; ſed voluntatis ad deteriora ſe inclinante culpa, & ortum & perfectum eſt. Nec obeſt huic ſententiæ, quod dicitur: *Si in homine voluntas & affectus eſt; Et homo à Deo eſt, peccatum autem ex voluntate & affectu, conſequens eſt, quòd peccatum quoque à Deo ſit.* Nam etſi negare non poſſumus, voluntatem & affectum eſſe a Deo, & ex illis peccatum. Deus tamen, huc non indiderat affectum ut hominem corrumperet, ſed ut exerceret. Et venenum per ſe non eſt malum, valet enim ad medicamina paranda. Unde nihil peccat, qui venena parata apud ſe gerit. Abuſus facit mala & noxia. Et affectus honeſta quoque ſuggerit: noxius autem fit, dum mala & vetita ſuadens, à voluntate recipitur. Quum igitur affectus in Adamo per ſenſum commotus ſuaſit de vetito edere ligno, & conſilium impulſionemve peſſimam recepit voluntas; homo peccavit, & peccatum hoc hominis propriè eſt prævaricantis legem Dei, non legislatoris prævaricationem prohibentis. *Verum præſcivit hominis lapſum Deus, ajs.* Præſcivit utique, qui omnia priusquam fiant, nouit. Nam & Apoſtolus dixit: *Deus elegit nos in Chriſto priusquam jacerentur fundamenta mundi. Sed inde non ſequitur:*

Ex præſcientia non eſſe neceſſitatem.

præ-

præſcientiam Dei nos ad impias res affigere, aut quòd culpa peccati in Deum rejci poſſit. Prænouit pater aliquis ex ſignis certiſſimis & ex converſatione corrupta filij gulam laqueo aliquando fore frangendam. Dum verò ob furta ſuſpendio perimitur miſer ſicuti præſciverat pater, quis tam iniquus ut vel furti vel mortis iſtius culpam rejiciat in patrem, qui miſerè ſe propter filij infortunium & improbitatem excarnificavit? Non enim ideo ſuſpenſus eſt filius, quòd præſcivit pater. Sed ideo ſuſpenſus eſt, quòd contra leges ſurto ſe polluit. Atqui dum pater non ignoraret, animum furto eſſe obnoxium & pollutum, præſcivit illum ipſum fore ſuſpendendum. Ita habet omnino Judæ proditio. Non enim ideo prodidit is Dominum, quòd ita de eo ſcriptum eſſet: ſed ideo de ipſo ſcriptum erat, fore ut proderet Dominnm, quòd Deus præſciret avaritia & deſperatione ejus animum corrumpendum. Nec ideò ſequitur, *prædeſtinationem Dei inſtitui ſecundum opera noſtra.* Nam ipſe quoque *Aur. Auguſtinus,* in lib. de prædeſt. ſanctorum, *cap.* 10. disertè fatetur, & ajt: *Poteſt autem eſſe ſine prædeſtinatione præſcientia. Prædeſtinatione quippe Deus ea præſcivit, quæ ipſe fuerat facturus.* Unde *dictum eſt, fecit, quæ futura*

futura ſunt. Præſcire autem potens eſt etiam ea, quæ ipſe non facit, ſicut quæcunque peccata. Quia etſi ſunt quædam, quæ ita peccata ſunt, ut pœnæ etiam ſint peccatorum: ſicut dictum eſt: Tradidit illos Deus in reprobum ſenſum. Non ibi peccatum Dei eſt, *ſed judicium.* His verò Auguſtini verbis congruunt ea *Ambroſij* verba, quæ in 14. cap, lib. de vocatione Gentium de Cain & Abel ſic leguntur: *Et itaque præſciebat Deus ad quem finem inſanientis eſſet progreſſura conceptio. Neque ex eo, quòd falli ſcientia divina non poterat neceſſitati peccandi urgebatur facinus voluntatis. A cujus utique intentione & aſpectu potuit incolumitas Abel illæſa defendi, niſi placuiſſet Deo cum magna laude patientiæ ſuæ, ut univerſalis furor impij fieret perpetuus honor juſti.* Hæc Ambroſius.

Cur labilem condiderit hominē & cur legem dederit.

Qui autem fit, (ajunt,) *ut Deus omnipotens, ſapiens, juſtus, & miſericors maluerit hominem condere labilem, hoc eſt*, qui voluntate ad pejora quoq; inclinare poterat? *Cur non potiùs bonitatem naturæ & imaginem ſuam in ipſo confirmavit, ut extra omne periculum poſitus cum poſteris æternum vixerit? Sed quis tu, ô homo, qui rationem rerum Dei ſummi, juſti & ſapientiſſimi exigis?* Audies tu rationem æquiſſimam. Deus enim non modò bonus eſt, quòd & ſuperiùs non ſemel inculca-

culcavimus: ſed juſtus quoque. Et hactenus quidem pro bonitate ſua multa in hominem contulerat beneficia. Ipſa igitur æquitas poſtulabat, ut juſtitiam non negligeret, ſed exerceret in homine. Juſtitia autem non potuit ſe ſe exercere, niſi per obedientiam. Porrò obedientia oppoſitam ſibi habet inobedientiam: jam ut medium eſſet inter utramque legem æquam ſtatuit Dominus. Nec illa quicquam ab homine popoſcit, quàm obedientiam, & ut gratus pro tantis beneficiis non veſceretur de ligno ſcientiæ boni & mali. Neque verò & viribus illum deſtituit. Quid factum eſt? Miſer ille tanto benefactori ingratus ſimul & inobediens contra legem de ligno vitæ vetito edit. Itaque ſua culpa à Deo deſcivit & perijt. Pœnam enim prævaricanti ſtatuerat, dicens: Quacunque die comederis ex ligno, morte morieris. Comedit autem, proinde juſto Dei judicio mortuus eſt. *Vides, opinor, Deum ſanctiſſimum nihil his omnibus vel in bonitatem vel in juſtitiam ſuam peccaſſe:* quin potiùs Deum omnino boni authorem: hominem verò ſua ipſius culpa calamitoſum eſſe.

Cùm verò malum nobis imputetur, perpetuò bonum ad Deum referatur authorem. Videtur ſubinde caput redire ad circulum. *Homo nihil habet quo Deũ iniuſti-*

tia arguat.

culum *Si enim Deus ſolus verax eſt, omnis autem homo mendax, & nemo juſtus eſt, niſi quem pater traxerit: Certè, qui adhuc injuſtus eſt, ideò injuſtus eſt, quòd pater eum nondum traxit. Vnde fit, ut culpa non in homine hæreat, qui per ſe ab injuſtitia ad juſtitiam condere non poteſt; ſed in Deo, qui ſuam gratiam injuſto non impartitur.* Cæterùm, qui ſic argutantur, non expendunt primi hominis conditionem, & *quod in ipſo omnes mortui & condemnati ſumus.* Contulerat homini Deus ab initio facultates amplas, quas ille indignè, ut jam nihil ſuperſit homini, ſi diſtricto, juſto, exactóve judicio agat Dominus, quam abdicatio, ira ac pœna. *Quid autem hic obmurmurat Domino ſervus, æquiſſimo judici ob noxam condemnatus. Corruptio enim noſtra quæ ex Adamo in nos transfuſa eſt, merita eſt inobedientiæ & perfidiæ pœna.* Nihil ergo habemus, quo Deum meritò accuſemus injuſtitiæ. Si enim noſtri miſertus fidei donum largitur, & ad ſancta animat officia; Laudanda eſt gratia ejus; beneficia, ſi perdit & abdicat, non poteſt accuſari ejus juſtitia. Naſcimur enim filij iræ. Quòd ſi adhuc obmurmuras & ajs. *Sed cùm non ſit perſonarum reſpectus apud Deum, & is cui confertur gratia, eodem teneatur vitio obnoxius quo ego, quare in me quoque gratia*

tia ſua fontem non derivat tam abundanter, quàm copiosè in illum transfudit? Transfudit quidem quantum ſatis erat, ſed tu ingratus es, & perversè judicas de judicijs Domini, qui in Evangelio ad reſponſatorem quendam dixit, *Matth.* 20. *Amicè non facio tibi injuriam. nonne denario pactus es mecum? tolle, quod tuum eſt & vade.* Volo autem huic noviſſimo, &c: Proinde non ſecundum peccata noſtra facit nobis, neque ſecundum iniquitates noſtras retribuit nobis: Nemini enim ſe ſe ſubducit bonus Dominus, apparet omnibus ſecundùm menſuram & voluntatem ſuam æquam & bonam, aperit ſe omnibus. *Nemo prorſus inanis & indonatus abit: ſed non omnes recipiunt, aut certè æſtimant pro dignitate Dei gratiam*, unde etiam ſua excidunt culpa. Sic enim dixit apud *Matth.* 25. Dominus: *Hieruſalem, Hieruſalem, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina, &c.* Audimus Hieroſolymitanis ſæpiùs & abundantiùs oblatam eſſe gratiam. Verum hanc ab illis eſſe neglectam, repulsámque. Nam apud *Johan.* 3. *cap.* idem Dominus: *Hæc* (inquit,) *eſt condemnatio, quod lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quàm lucem.* His congruit quod *Paulus* 2. *Cor.* 1. in hæc ſcripſit verba: *Deus juſ-*

ſit

ſit è tenebris lucem illuceſcere, quæ luxit in cordibus noſtris ad illuminationem cognitionis gloriæ Chriſti. Si ergo adhuc velatum eſt Evangelium noſtrum, in his, qui pereunt, velatum eſt, in quibus Deus hujus ſeculi excæcavit ſenſus incredulorum, ne illuceſceret illis lumen Evangelij gloriæ Chriſti, qui eſt imago Dei. Quæ verba planè evincunt, Deum ſe nobis per Chriſtum aperire. Quòd autem multi apertam veritatem videre nolint, quòd oculos *comprimant, & lucem in luce diſiderent, malitia humana eſt.* Huc nimirum illa pertinet Paulina ſententia, 1. *Tim.* 2. *Deus vult omnes homines ſalvos fieri, & ad cognitionem veritatis venire.* Quæ ſententia paulò pòſt ab eodem clarioribus verbis effertur, ad hunc modum. *Deus eſt ſervator omnium hominum, maximè fidelium.* 1. *Tim.* 1. Hoc eſt, Deus quod ipſius attinet naturam bonus eſt, & ſalutem ſuam omnibus offert mortalibus. *Sed fideles illius tantùm fiunt participes: Infideles ſuo vitio excidunt.* Inde enim & in Evangelio dixit, *Matth.* 20. *Multi ſunt vocati, pauci verò electi.* Hic verò recurrit denuò ad quæſtionem curioſus auditor & quærit: *Si ſalute à Deo oblata ſoli participant fideles, quomodo vult Deus omnes homines ſalvos fieri?* Paulus enim 2. *Theſſal.* 3. inquit. *Non omnium eſt fides*; quod ſi omnes vult

Non ipſa judicia Dei, ſed præcepta nobis ſcripta data ſunt.

vult ſalvos fieri, quare non dat omnibus fidem? Si non dat omnibus, certè non vult omnes ſalvos fieri. Per fidem enim ſalvamur, non per opera. Si verò omnibus dat, quare non veniunt omnes? *Omnis enim*, ajt Dominus, *Johan. 6. qui audivit à Patre*, & *didicit, venit ad me.* Jam ſi omnes homines ad Chriſtum non veniunt, (ut certè magna pars non venit,) non didicerũt omnes; ſi non didicerunt omnes, quomodo ſalvos vult fieri omnes? Equidem didicerunt omnes à Patre, quotquot veniunt ad Chriſtum. Nemo autem venit ad me (ajt Chriſtus,) niſi Pater meus traxerit ipſum. Qui autē non veniunt, non quòd nihil omnino vel audierunt vel didicerunt: ſed ita, quòd non ita didicerunt, ut diſcere oportuit. Eſt in Urbe Mathematicarum diſciplinarum Profeſſor & ſolus quidem, non alius. Poſt hunc non eſt, qui illis imbutus ſit diſciplinis. Hic verò ad diſciplinas omnes has invitat, profitetur has: accedit diſcipulorum grex, audiunt & diſcunt omnes, ut quidam & ipſi has profiteantur. Jam qui in Urbe Mathematicam docti ſunt, illius inſtitutione docti ſunt: Et cùm profitentur & Mathematices imperiti rectè dicuntur, non ideo imperiti ſunt, quòd nō didicerunt, ſed quòd non ita, ut oportuit,

didicerunt. Quantum ergo ad præceptorem attinet, voluit omnes ad cognitionem Mathematices venire. Quòd autem non omnes venerunt, non ſua id culpa factum eſt, ſed eorum, qui non ita, ut oportuit, didicerunt. Itaque culpa ſemper hæret in homine, non in ipſo Domino. *Chriſti Eccleſiæ Doctores noluerunt hæc ſcrutari curioſius. Ambroſij* verba ex 1. *cap. lib.* 2. de vocatione Gentium nunc recitabo. Remotis, ajt, abdicatisque omnibus concertationibus, quas intemperantium diſputationum gignit animoſitas, tria eſſe, perſpicuum eſt, quibus in hac quæſtione debeat inhæreri. Unum, quòd profitendum eſt, Deum velle omnes homines ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire. *Alterum*, quòd dubitandum non eſt, ad ipſam veritatis & perceptionem ſalutis non ſuis quenquam meritis, ſed ope atque opera divinæ gratiæ pervenire. *Tertium*, quòd confitendum eſt: Altitudinem judiciorum Dei humanæ intelligentiæ penetrabilem eſſe non poſſe: *& cur non omnes ſalvet, qui omnes vult ſalvos fieri, non oportere disquiri.* Quoniam, ſi, quod cognoſci non poteſt, non quæratur inter primam & ſecundam divinationem. Non remanebit cauſa certaminis, ſed ſecura & tranquilla fide, utrumque

que prædicabitur, utrunque credetur. Deus quippe, apud quem non eſt iniquitas, & cujus univerſæ viæ miſericordia & veritas, omnium hominum bonus conditor, juſtus eſt ordinator, neminem indebitè damnans, noſtra plectens, cùm punit noxios: ſua tribuens, cùm facit juſtos: ut obſeretur os loquentium iniquè, & juſtificetur Deus in ſermonibus ſuis, & vindicat cùm judicatur. Nec damnati, juſta querimonia: nec juſtificati verax eſt arrogantia. Si vel ille dicat, non meruiſſe pœnam, vel iſte aſſerat, meruiſſe ſe gratiam. Verbis hiſce *Ambroſii* prorſus paria ſunt *Auguſtini*, quæ in libro de bono perſeverantiæ ad hunc modum leguntur, cap. 19. Cùm Cyprianus & Ambroſius ſic prædicarent Dei gratiam, ut ille diceret, in nullo gloriandum, quum noſtrum nihil ſit. Hic verò, non eſſe in poteſtate noſtra cor noſtrum, & cogitationes: non enim hortari & corripere deſtiterunt, ut fierent præcepta divina: Nec timuerunt, ne diceretur eis: Quid nos hortamini? Quid corripitis, ſi nihil boni habemus, quod ſit noſtrum, & non eſt in poteſtate noſtra cor noſtrum? Et paulò poſt, adducens Gregorij Nazianzeni teſtimonium. Tandem omne negotium hiſce propemo-

 dum

dum verbis claudit: *Quamobrem ſi & Apoſtoli, & Doctores Eccleſiæ, qui eis ſucceſſerunt, eósque imitati ſunt, utrumque faciebant,* id eſt, *& Dei gratiam, quæ non ſecundum merita noſtra datur, veraciter prædicabant, & piam obedientiam præceptis ſalutaribus inſtruebant. Quid eſt, quòd invicta concluſiſſe violentia veritatis rectè noſtri dicere exiſtimant?* Hactenus *Auguſtinus.*

Cæterùm, ut planiùs & fuſiùs de eadem re diſſeramus; Deus omnes vult ſalvos fieri. *Omnes,* inquam, *qui juxta propoſitum ejus electi ſunt. Propoſitum verò Dei eſt, quod in Chriſto ſalvos vult facere credentes, damnare diffidentes.* Nam ad Epheſ. ſcripſit in hæc verba Apoſtolus, *cap.* 1. *Patefacit nobis arcanum voluntatis ſuæ, juxta beneplacitum ſuum, quod propoſuerat in ſe ipſo uſque ad diſpenſationem plenitudinis temporum, ut ſummatìm omnia inſtauraret per Chriſtum, & quæ in cœlis, & quæ in terra.* Et ad Timoth. *Salvos nos fecit Deus, & vocavit vocatione ſancta, non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundùm ſuum propoſitum & gratiam, quæ data quidem eſt nobis per Chriſtum Jeſum ante tempora æterna: ſed palàm facta quidem eſt nunc per apparitionem Servatoris noſtri Jeſu Chriſti, qui mortem quidem abolevit, vitam autem in lucem produxit, & immortalitatem per Evangelium.*

gelium. Audimus igitur propoſitum DEI id eſſe, quòd Deus per Chriſtum ſalvos faceret fideles. Conſtat autem, quòd fides ex auditu ſit, (*Rom.* 10.) auditus autem per verbum Evangelij. Eodem ergo in propoſito ſtatuit conſilium id ſuum in Evangelio invulgare. Cùm verò id non uni alicui genti, ſed toti orbi prædicari præcepit: quis tam audax, ut de prædeſtinatione curioſiùs diſputans, quenquam videat ex hoc Dei propoſito, fide & Evangelio, excludere? Nos certè nec poſſumus nec debemus aliter de negotijs Dei & ſalutis noſtræ loqui & credere. Diſertis autem verbis pronunciavit *Geneſ.* 22. Deus: *Benedicentur in te omnes tribus terræ. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Euntes ergo initiate mihi omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, &c.* Matth. 28. *Ite in orbem univerſum, & prædicate Evangelium omni creaturæ, &c.* Marc. 16. *Item, ſic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam: Qui enim credit in eum, non condemnatur, &c.* Joh. 3. Huc pertinent illæ ſententiæ Paulinæ, 1. Tim. 2. *Adhortor, ut ante omnia fiant preces pro omnibus in eminentia conſtitutis, ut placidam & quietam vitam degamus, cum omni pietate &*

honeſtate. Nam hoc bonum eſt & acceptum, &c. Item ad Titum 2. *Apparuit gratia Dei ſalutifera omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegata impietate & mundanis concupiſcentiis, ſobriè & juſtè, &c.*

Audivimus, quæ nobis docenda ſint, de quibus diſputandum, & quomodo credendum, quòd noſter Deus bonus & juſtus ſit, quòd filium dederit omnibus Gentibus: Et ideò Evangelium prædicare juſſerit omni creaturæ, quòd obedientiam noſtram, animi pietatem & mores requirat ſanctos. Hæc nobis urgenda ſunt: Contemnendæ autem voces iſtæ non prophanæ modò, ſed blaſphemæ etiam: *Nihil prodeſt oratio, nihil prædicatio. Adhortatur ille ad preces: Ego verò orare non poſſum, quia fidem non habeo, non enim ſum de electorum numero. Deus odio me habet, ad interitum deſtinavit quicquid fecero, illi diſplicebit.* Aut ergo præſentis vitæ commodis pro libitu fruar, cum futuris carendum ſit. Aut otioſus & ſecurus illum operiar, donec vocet me & trahat. Nam ſcriptum eſt, *Act.* 13. *Et crediderunt quotquot erant ordinati ad vitam æternam.* Proinde, ſi & ipſe ad vitam æternam ordinatus ſum: credam & ipſe aliquando, non opus eſt ut hanc metam & vocantem Deum prævertam. *Negare profect.*

fectò non poſſum, ſalutem noſtram non eſſe vel volentis vel currentis hominis, ſed miſerentis Dei, Rom. 9. *Credere item omnes quotquot ad vitam ordinati ſunt.* Sed ex hoc ipſo intelligimus, *Deum omnia agere lege certa & ordine juſto.* Elegit quidem ille, ſed in Chriſto & ad ſanctimoniam. Qui ergo Chriſto fidunt & ſanctimoniæ ſtudent, Deum timent, & innocentiam vitæ colunt, electi, & ad vitam æternam ordinati ſunt. Cur igitur negligimus hæc media, cur ſolam & nudam electionem jactamus? *Electio Dei a voluntate Dei ſeparanda non eſt, neque ſola, ordine & medijs neglectis, jactanda.* Unde Apoſtolus Petrus 1. *Pet.* 1. ſignificanter & diſertè: *Electis*, inquit, *Dei, ſecundum præfinitionem Dei Patris, per ſanctificationem Spiritus, in obedientiam & aſperſionem ſanguinis Jeſu Chriſti.* His Petri verbis per omnia reſpondent hæc Pauli verba, Rom. 8. *Quos præſcivit Deus, eoſdem & præfinivit, ut conformes fiant imaginis filij ſui, ut ipſe ſit primogenitus inter multos fratres. Quos verò præfinivit, eos & vocavit: & quos vocavit, eos & juſtificavit: quos autem juſtificavit, hos & glorificavit.*

Fides habet incrementa ſua varia.

Jam & per incrementa quædam creſcit *ſeges ſidei.* Habet enim augmenta ſua fides: habet initia adeóque & vitia ſua. Id quod queruli illi non animadvertunt: ſed de electio-

electione quadam loquuntur, qua protinus abſolvat. At cùm talem apud ſeſe non ſentiunt, protinus *queritantur, ſibi deeſſe fidem, ſe precari non poſſe, electos non eſſe.* Atqui oportebat de Dei bonitate bene ſperare, & dona Dei quantumvis per initia videantur exigua, agnoſcere cum gratiarum actione & diligentia ſancta atque accurata. Egregiè enim & ſanctè de donorum incremento, ne quis vel ſibi diſpliceat, vel placeat nimium diſputans. *Ambroſius* in opere de vocatione omnium Gentium; *Præparatur*, inquit, *voluntas à Domino: ſed hujus præparationis non unus ſemper profectus, nec una menſura eſt. Quoniam multis modis & innumerabilibus differentiis gratiæ opera & dona variantur. Inque ipſis ſingulis generibus munerum diſſimiles ſunt gradus & impares quantitates.* Si enim germinibus herbarum atque lignorum, quæ terra producit non una ſpecies, nec unum in omnibus genus eſt, ſed ſingula quæque in ſui ſeminis forma, & in ſuæ ſtirpis qualitate gignuntur: Plenum autem decorem non ſtatim ut eduntur accipiunt, ſed certis & ordinatis provehuntur augmentis, donec ad profectam ſui habitus quantitatem per ſuccedentia ſibi incrementa perveniant: Ita & ſemina chariſmatum, plantæque virtutum non

non in omni agro cordis humani totum hoc pariter, quod ſunt futura, naſcuntur. Nec facilè reperitur in exordio maturitas & in inchoatione perfectio. Exerit quidem frequenter potens & miſericors Deus mirabiles iſtos ſuæ operationis effectus, & quibusdam mentibus non expectata profectuum mora, totum ſimul quicquid collaturus eſt, invehit: multò tamen crebrior, multóque numeroſior pars illa hominum eſt, cui particulatim quicquid ſuperna largitas donat, accreſcit, ut conferendorum munerum cauſæ de his, quæ ſunt collata, pariantur. Quidam accepta fide, diffidentia non carent, quam utique ſibi ineſſe noverat, qui dicebat: Credo Domine, adjuva incredulitatem meam. Quam nec illi abeſſe penitus à ſuis annis ſentiebant, qui dixerunt: Domine auge nobis fidem. Quidam, quod credunt, non intelligunt, & multi eorum diu in ſuæ ſimplicitatis modulo detinentur. Multi verò citò intellectus lumen accipiunt, ipſa autem intelligentia non in omnibus eundem habet vigorem, aut ſimilem facultatem. Et plurimi, cùm & fide & intellectu videantur ornati, laborant tamen indigentia charitatis, & his, quæ fide & intellectu vident, nequeūt inhærere: quoniam in eo perſeverari

non poteſt, quod non toto corde diligitur. Verùm, quid opus eſt *Ambroſii* verba tam multis recenſere, cùm ipſe Dominus in Evangelio dicat, *Marc.* 1. *Semen verbi Dominici è terra cordis humani per intervalla & augmenta*, adeóque & per ſpecies formásque varias enaſci, ut primùm conſpiciatur, velut graminis tenuiſſimi apex: Deinde aliquanto tempore, Solis & imbrium viciſſitudine excoquitur & induratur. Diverſitatem & varias donorum ſpecies alibi per talenta quædam ſignificavit. *Matth.* 25. *Non enim omnibus vel quinque vel tria conferuntur talenta.* Eſt enim, cui unum creditur. At omnibus aliquid datur, nemo nõ donatus abit. *Sed quorſum hæc de donorum diverſitate diſputatio pertinet?* Huc nimirum, ut benè ſperemus, non ſtatim atque non ſenſerimus dona in nos transfuſa eſſe, vel omnia vel optima, obmurmuremus DEO, atque dicamus, nos ab illo rejectos eſſe. Si enim quilibet propiús apud ſe expendat, in quo excellat, aut quid ipſi dederit divina bonitas, inveniet, quòd miretur meritò. Omnium ergo intereſt, donum illud qualecunque à Deo datum, exornare. Qui in Evangelio re bene geſta in negotiando bonam navârunt operam, & lucrum fecerunt, non modò laudantur, ſed auctio-

auctionem quoque accipiunt. Contra verò vituperatur & miſerè perditur ille, qui pecuniam ſibi commiſſam defoderat: Iners enim & per omnia reſponſatoribus noſtris ſimilis, ſeveritatem Dei prætexebat, dicens: Domine, noveram te, quòd homo durus ſis, metens ubi non ſeminâſti, & inde congregans, ubi non ſparſiſti: territus ergo abij, & abſcondi talentum tuum in terra. Quid verò aliud ogganiunt noſtri: *Deus*, inquiunt, *juſtus eſt, nihil illi gratum, niſi quod ex fide fit. Hanc nondum dedit mihi, ſecurus ergo præſtolabor illius vocationem.* Sed quid audit ceſſator ille? *Serve male & piger, annon eò magis oportebat te committere pecuniam meam in menſarijs, &c.* Quibus verbis excitatur nimirum induſtria noſtra, ne gratiam DEI in vanum receperimus, vel inani verborum prætextu inertiam noſtram excuſemus, *Matth.* 7. Nemo eſt, qui non aliquid acceperit doni. At dona in hoc ſunt data, ut in his exerceamur, & quodam̃odo nosmet ipſos ſuperemus virtute. Id qui faciunt ſedulò & impigrè, ampliores à Deo opes accipiunt. Quj verò inertes eſſe malunt, & dona Dei pro dignitate non æſtimant, maximo animæ diſpendio bonum Dei, donũ amittunt. Huc enim pertinere videtur, & paradoxũ illud, quod jn Evang. adjicitur: Omni habenti dabitur

Cur dona data à Deo.

Omni habenti dabitur.

& abundabit, qui verò non habet, æque id quod habet, auferetur ab eo. *Sed quid aufers ab eo, qui nihil habet?* Dicitur ergo nihil habere, qui donū Dei ſibi datum parvi pendit, & non excitat. *Paulus* enim 2. *Tim.* 1. ajt: *Commonefacio te, ut ſuſcites donum, quod in te eſt.* Suſcitat autem, qui ſubinde clamat, *Luc.* 17. *Adauge nobis fidem*: qui Deo vel pro minimis beneficijs gratus, qui invigilat pietatis ſtudijs & omni virtutum genere ſe excolit. Hic autem ſubinde in juſtitia ſe ipſo ſanctior, tandem in virum perfectum, in menſuram ætatis plene adultæ Chriſti ſuccreſcit: cùm ille ſibi ipſi etiam ereptus è tenebris atque peccatis tandem computreſcat. Verùm de dono illo Dei omnibus hominibus communi dicemus paulò pòſt.

Porrò, ad hanc rerum diſpoſitionem quam perſtrinximus reſpiciunt ſacræ literæ, & ſecundùm hunc ordinem juſtum judicant ſancti, conſilia Dei inveſtigabilia non ſcrutantur. Quæ enim cauſæ ſint maximarum ſub eadem gratia diſſimilitudinum, quæve rationes ſanctis Scripturis non loquentibus quis loquetur? Et cum in eis ſententia Pauli Apoſtoli à diſputatione tranſeat ad ſtuporem, cujus erit tanta præſumtio, qui hoc differendo exiſti-

met

met aperienda potiùs, quàm ſilentio miranda? Firmiter ergo & ſimpliciter credunt ſancti omnes credentes, gratia per Jeſum Chriſtum ſalvari, Deúmque ipſum miſericordem & bonum non odiſſe quod condidit. *Praterea, juſtè & meritò pati hominem, quicquid ſupplicij [illegible] primam pravaricationem patiatur, nullam enim eſſe apud Deum vel moroſitatem vel iniquitatem.* Nam & *Paulus* quibusdam, Deo iniquitatem imprimentibus reſpondens, *Rom. 9. Et hominem originis & ſortis ſua commonens*, ajt: *Atqui, ô, homo tu quis es, qui ex adverſo reſpondeas Deo?* Num dicet figmentum ei, qui finxit, cur me finxiſti ad hunc modum? Annon poteſtatem habet figulus luti, ut ex eadem maſſa fingat aliud quidem vas in honorem, aliud verò in ignominiam?

Si itaque, ut redeamus & capulam rei repetamus in negotio *prædeſtinationis*, ſanctorum more judicemus, *nempe ſecundum eum ordinem, quem ſecutus eſt Deus, & quem nobis deſcribit Scriptura canonica*; facilis erit ratio exponendi modum juſtitiæ & miſericordiæ, prædeſtinationis & pietatis. Deus enim bonus & juſtus ex ingenita clementia & æquitate mortem peccatoris non vult, ſed magis ut convertatur & vivat. *Proinde primum illum hominem protoparentem noſtrum* *Modus juſtitia & miſericordia DEI & prædeſtinationis.*

excuſ

excuſſum arte Diaboli, & ſua ipſius prava cupiditate, immerſumque morti ac perditioni, reſtituens, omnes poſteros ſuos, univerſum videlicet mortalium genus, opus ſuum, perire noluit. Invenit autem medium per quod ſervaretur homo, ne tamen aliquid peccaretur in juſtitiam, Chriſtus Dominus is eſt, per quem Patri placuit omnia erga ſe reconciliare & recapitulare, quæ in cœlo & quæ in terra, *Coloſ.* 1. Is enim peccatum non fecit, *Eſ* 53. recepit tamen in ſe peccatum, & qui mortem non meruerat, moriendo mortem deſtruxit. Hoc enim illud ipſum eſt, quòd Deus prima prædicatione Evangelica tam protoparentibus noſtris, quàm omnibus nobis annunciavit, dicens, *Geneſ.* 3. Inimicitias ponam inter te & mulierem illam, inter ſemen tuum & ſemen illius. Ipſum conteret tibi caput: & tu conteres illius calcaneum. Semen autem vocavit Chriſtum Dominum, ob veram naturam humanam aſſumendam. De quo & Apoſtolus *Hebr.* 2. ajt: Nuſpiam angelos aſſumpſit, ſed ſemen Abrahæ. Nec vulgariter natus & conceptus eſt, ſed de muliere illa, non Eva, ſed ſpeciali quadam, de qua *Eſa.* 7. Ecce virgo concipiet & pariet filium. Hujus calcaneum, id eſt, extremum & infimum, quod in Chriſto, ipſa eſt hu-

humanitas, contrivit in cruce, ſerpentis ſemen impiorum, videlicet cohors. Sed ipſe Chriſtus caput ipſum ſerpentis contriuit, dicente Apoſtolo: Poſtquam pueri commercium habent cum carne & ſanguine, & ipſe ſimiliter particeps factus eſt eorundem, ut per mortem aboleret eum, qui mortis habebat imperium, hoc eſt, diabolum, & liberos redderet eos, quicunque metu mortis per omnem vitam obnoxij erant ſervituti. Contrita eſt ergo mors, ſublatum & peccatum, virtus mortis, ſed per Chriſtum ſublatum eſt. Reſtituti & hæredes facti ſumus æternæ vitæ, ſed per Chriſtum. Inde verò eſt, quòd maledictus legitur ſerpens, homo non item. Inflicta autem ſunt ei incommoda temporaria, mors corporis, infirmitas, morbi, anxietas, labor, quæ excruciarent eum, miſeriæque admonerent. Atque in his operibus exigitur ab ipſo patientia, fides, ſpes & charitas. Adduntur à Deo prœmia, proponuntur æquè ſupplicia. *Inſevit præterea omnibus mortalibus ſenſum quendam & notiones pietatis.* Paulus legem *naturæ* appellavit, *Rom.* 2. Non illam quidem corruptæ naturæ vim, ſed legem de Deo, & pietate digito Dei in corda hominum ſcriptam: Judicium enim à lapſu ex acerrimo retu-

Donum omnibus commune.

ſiſſi-

retuſiſſimum factum, voluntatem quoque ex æquiſſima perverſiſſimam effecit, facultas verò ad bonum exigua, ad malum eſt ampliſſima. At DEUS, qui dives eſt miſericordia, hominem afflictum aliâs, quadam luce, imò ſcintillula cognitiõis ſuæ, ne omnino miſerum æquaret belluis, donavit, ut nunc intellectu, voluntate & facultatibus non nihil ſit inſtructus: etſi mendicitas videri poſſit, ſi conferatur, vel plenius per Chriſti abſolutiorem cognitionem reparandis, vel priſtinis illis dotibus, Attamẽ ita quilibet Dei hoc cõmuni ornatus eſt dono, ut nihil poſſit cõqueri meritò, quaſi à Deo ſit neglectus. Quòd ſi dubitas adhuc de hac hominis reparatione, & viribus gratia Domini collatis. Audi, quid ipſe Dominus ad Cainum Adæ primogenitum cedem fratris animo jam voluntatem dixerit, *Geneſ.* 4. *Quare ita,* (inquit,) *tibi*? & quare conciderunt vultus tui? *Annon ſi benefeceris tollere, & ſi non benefeceris, ad fores peccati cubas*? & ad te reſpectus ipſius, & tu dominaberis ejus. Quid ergo ex his poſſumus colligere, niſi quòd *Caini animo inſculptum erat, ne occideret, ſed fratrem potiùs obſervaret, diligeretque.* Turbârat quidem hactenus voluntatem, cui animus ex lege recta, ſuggerebat, affectus pravus.

pravus. Voluntas enim judicium animi ſequitur? Affectus autem hanc ut mare venti varijs turbant affectionibus: ſed ne prævalerent in homine protinus accurrit Deus, monet ne occidat: pœnam & præmium proponit, hoc eſt, certis rationibus revocat. Primò enim graviſſimè affectum pravum increpitans, dicit. Quare doles? Cur odis? Cur iraſceris fratri? Erat ergo cauſa cur non iraſceretur, nimirum animo inſculpta, & quomodo conſequentibus rationibus refricat. Secundò enim præmiis & ſupplicio revocans illum, ajt: An non ſi bene feceris præmium ferre poteras. Si verò rem conceptam animo & opere perfeceris, an non peccati mancipium eris? Ad januam enim cubare proverbiali figura, pro eo dixit, quod eſt ſervire. Sumpta metaphora à mancipijs & ſatellitibus, qui ad januam cubant dominorum. Et Dominus in Evangelio dixit. Qui facit peccatum, ſervus eſt peccati. Ad utilitatem oſtendendam, & quòd nullam habeat Cain rationem, cur fratrem occidat, pertinet ſequens ratio. Hoc enim eſt, quòd dicit: quorſum attinet occidere miſerum? Nihil incommodabit tibi frater tuus: homo ſimplex & bonus eſt, qui non cupit tibi dominari, neque negotia tua in-

terturbare, quòd enim primogenitus es, tu dominaberis ejus. Talis enim hæc locutio eſt qualis in 3. *cap.* legitur de muliere: Et ad virum tuum erit reſpectus tuus, & ipſe dominabitur tibi. Id quòd propter quosdam moneo, qui neſcio quid, ex hoc loco colligere ſtatuerunt. *Nos certè didicimus, in homine egregias vires eſſe reliquas, & per DEUM quidem* reparatas, *quas, donorum auctione, gratis & fidelibus locupletet Dominus.* Nihil enim loquimur hic de naturæ viribus, aut de animo, aut judicio hominis corrupto. Torpida ſunt illa. De reſtitutis viribus hominis loquimur. Jam ergo hominibus ſic conditis, & à Deo reſtitutis aperit bonus Dominus voluntatem ſuam. Et alijs quidem per res creatas. Nam & cœli enarrant gloriam Dei, & opus manuum ejus annunciat firmamentum, *Pſal.* 19. Alijs verò per prædicationem verbi ſui ſancti, *Rom.* 1. *Actor.* 15. Hiſce enim rationibus ſolet Deus ſcintillulam illam cognitionis ſuæ in corda hominum ab initio abditam excitare, ut totus homo, per incrementa in flammam amoris Dei exardeſcat. Verùm, ad iſtam multi Dei vocationem monentis quidem vehementiùs & intelligunt, quid expetendum, quid fugiendum, ſed non juſtè, & ita

ita, ut docebat, permoventur: ut quod verum & juſtum eſſe intellexerunt, expetant. Qui & intelligunt, & ritè expetunt, quæ Deus aperit, per gratiam Domini intelligunt & expetunt: per quam & operantibus & in via juſtitiæ pergentibus augentur in dies dona, ut tandem ſemetipſos videantur ſuperare in ſtudio virtutum. Qui verò oblatam veritatem reſpuunt, ſuo vitio reſpuunt. Talentum enim ſibi bona fide concreditum, ſua abſcondentes inertia, donum Dei excitare nolunt. *Proinde hos, ut malæ fidei ſervos, divina juſtitia non punire non poteſt.* Primò ergo aufertur *ab ipſis talentum*: deinde ſibi ipſis *permittuntur*, quod indurare & obcœcare Dei eſt. *Tandem præcipites in tartarum ruunt, ut æternum in hoc luant interitum.* Quis autem hic dixerit DEUM ulli mortalium ullam inferre injuriam? Aut quis noſtrum meriti quicquam ſibi arrogaverit? Quid enim habemus, quòd non accepimus? Facultates ergo quæ in homine ſunt, dona omnia, adeóque ipſa fides, non à natura, ſed Dei gratia ſunt. Rurſus non legimus quenquam punitum à Domino, qui non ſatis ſuperque commonitus fuerit.

De *infantibus* hic nihil diſputandum, quòd difficilè ſit de ijs pronunciare, de

quibus nihil *pronunciavit Scriptura*. In hac nihil de his proditum, niſi quòd in Teſtamentum Dei per gratiam ejus ſuſcepti, ſanguine Chriſti abluātur à peccato. *Quod præterea ſuo ſervavit æquo & ſanctiſſimo judicio, ego non indagabo curioſius*. De *adultis* in præſentiarum differimus, qui omnes, ante *ſupplicium, fideliter à Deo moventur, inſtituunturque. Atque poſtquam fruſtra, & citra fructum, audiuntur monitiones* Dei ſanctæ, contemnuntur prodigia, tum in vindictam contemtu veri faſcinamur, mendacijs obcæcamur & induramur. Sic enim legimus, 2. *Theſſ.* 2. Adventus Antichriſti erit ſecundùm operationem Satanæ cum omnipotentia & ſignis, & prodigijs mendacibus, & cum omni deceptione injuſtitiæ in his qui pereunt. Pro eo quòd dilectionem veritatis non receperunt in hoc, ut ſalvi fierent. Et proinde mittet illis efficacem illuſionem, ut credant mendacio: atque ita judicentur omnes, qui non crediderunt veritati, ſed magis approbarunt injuſtitiam.

Quomodo dicitur Deus mali author. Nunc igitur abſq; negotio & verbis pauciſſimis ea expediemus, teſtimonia, quibus paulò antè probari poſſe videbatur, *Deum eſſe mali authorem*. Dixit quidem Apoſtolus: *Tradidit eos Deus in reprobum ſenſum*, ſed cau-

cauſa ante pauca verba præceſſit, nempe hæc, quòd Deus ſe ſe illis manifeſtârit, ipsique eum cognoverint, at non ut Deum glorificarint, gratique fuerint. Inde enim tradidit eos in ſenſum reprobum, hoc eſt, cùm ſatis docti reſipiſcere nollent: ſed in ſenſu reprobo pergere mallent: *In ſceleris vindictam, permiſit illos ſibi ipſis.* Sic noluit audire Amaſias, quod Dominus ſtatuerat punire eum. Ita miſcuit pſeudoprophetis ſpiritum erroris, & ſeduxerunt Ægyptum. Sic exivit Spiritus ſeductor à Deo, & fuit ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarum. Cùm autem legitur, quòd Abrahamum tenâtrit DEUS Dominus; *tentandi* verbum pro *probandi, explorandíque* verbo multo hic mitius, quàm apud Jacobum uſurpatur.

Porrò, *obcæcare* dicitur Deus, cùm lucem *veritatis contemptam revocat, & tenebris gaudentes in erroribus perplexos hærerere ſinit.* Juxta hanc rationem & *indurare* dicitur, cùm animum ſibi ipſi permittit. Ita Pharaonem quoque *indurari* audivimus, quòd toties à Moſe fruſtra commonitus ſanctis nollet obedire mandatis. Et D. *Aur. Auguſtinus* contra Adimantum Manichæi diſcipulum diſputans, *cap.* 26. illud Amosi: *Non eſt malum in civitate, quod Dominus non*

 faciat,

faciat, exponit ad hunc modum. Malum hoc loco, non peccatum, ſed pœna intelligenda eſt. Dupliciter enim appellatur malum. Unum quod homo facit, aliud quòd patitur, pœna. De *pœnis* ergo loquebatur Propheta. Divina ergo providentia cuncta moderante & gubernante, ita homo malefacit, quod vult, ut malè patiatur, quòd non vult. Ita ergo Deus malum facit, quòd non ipſi Deo malum eſt, ſed eis quos vindicat. Itaque ipſe quantum ad ſe pertinet, bonum facit. Quia omne juſtum bonum eſt, & juſta eſt illa vindicta. Ita apud E*ſajam*, per *malum* non ipſum intelligit peccatum; ſed *famem, bella* & *calamitates*. Idem de *natura boni*, adverſus Manichæos diſputans, *cap*. 27. *Cùm autem* (ajt,) *audimus*; Omnia ex ipſo & per ipſum & in ipſo; *Omnes utique naturas intelligere debemus, quæ naturaliter ſunt Neque enim ex ipſo ſunt peccata, quæ naturam non ſervant; ſed vitiant, quæ peccata ex voluntate peccantium multis modis ſancta Scriptura teſtatur.* Præterea nemo negat, omnia condidiſſe Dominum, impium quoque ad diem malum. *Credimus enim impijs ſuos præfixos eſſe terminos, ad quos aliquando impingant & corruant.* Jam & miſeretur Dominus cujus vult, & quem vult, indurat. Velle autem Dei

Dei indecori habet nihil, iniqui nihil. Quæ enim Deus vult æqua & juſta ſunt. Ne ergo tam abruptè iſtis utamur ſententijs. Ex his opinor didiciſtis, Deum *boni*, non *mali* eſſe authorẽ; atq; ex nobis, i.e. ex corrupta natura eſſe peccatum & mortem. Ex Deo per gratiam in Chriſto eſſe vitam: *Prædeſtinationem* quoque Dei juſtam eſſe ac ordinariam. Modus enim certus ſervatur in juſtitia, & miſericordia DEI. Juſtitia ſua punit nos, gratia verò ſervat. Dantur præterea facultates hominibus, quibus poſſent operam dare virtutibus: Utrumque enim prædicat veritas, & electionem gratuitam, & opera fidei ſancta. Ut nunc coram Deo in Eccleſia Chriſti præmijs & ſupplicijs locus ſit: neque fruſtraneæ videri poſſint orationes noſtræ & ſtudia pietatis. Atque ubique nos invitant literæ ſanctæ: nullibi autem ablegant nos ad nudam prædeſtinationis vocem, quod nimirum illi finxerunt, qui inertem & Epicuream vitam vivere ſolent. Ea potiùs nobis ſervanda moderatio eſt, ut non tam gratiæ ſalutem tribuamus, quam ſtudium pietatis promoveamus præceptis & commonitionibus Scripturæ ſaluberrimis.

Cæterùm, propter iſtas facultates hu-

mano generi à ſummo Deo præſtitas, quibus inſtructus homo ad malum aliâs propenſus, benè & rectè judicat, & voluntate æqua appetit expetenda, & averſatur fugienda. Dictum eſt à ſanctis Eccleſiæ Doctoribus, quòd homo *non agat fatali neceſſitate, aut trunci in morem trahatur, ſed libero utatur arbitrio.* Id verò ſiniſtriùs intelligentes quidam *liberi arbitrij* aſſertione in præjudicium, imò in contumeliam gratiæ abuſi ſunt. Ita enim aſſeruerunt *liberum arbitrium*, ut hominem ſibi ipſi ad ſalutem ſatis eſſe propemodum tradiderint. Utpote in cujus ſit facultate & bonū facere, & nolle. Sed longè ſanctiùs & circumſpectiùs loquētes veteres omnia liberi arbitrij gratiæ divinæ tradiderunt. Quod clariſſimis evincerem argumentis ac teſtimonijs, niſi aureus ille *D. Aur. Auguſtini* libellus, de gratia & libero arbitrio ad Vincentium ſcriptus proſtaret. Non potui tamen mihi temperare, quin adſcriberem aliquod ejus libri caput. Eſt autem ejusmodi: *Ne putetis, nil facere ipſos homines per liberum arbitrium* Ideo in *Pſal.* dicitur: Nolite obdurare corda veſtra. Et per ipſum *Ezechiel:* Projicite à vobis omnes impietates veſtras, quas impiè egiſtis in me, & facite cor novum, & ſpiritum novum, &

facite

facite omnia mea mandata. Ut quid moriemini domus Iſrael, quod nolo mortem peccatoris morientis, dicit Adonai, Dominus: Sed convertimini & vivetis. Meminerimus, Deum dicere: Sed convertimini & vivetis. Cui dicitis: Converte nos Deus. Meminerimus, Deum dicere, projicite à vobis omnes iniquitates veſtras, cùm ipſe juſtificet impium. Meminerimùs, ipsũ dicere, facite vobis cor novum & ſpiritum novum vobis; qui dicit: Dabo cor novũ, & ſpiritum novum vobis. Quomodo ergo quod dicit, Facite vobis, hoc dicit, dabo vobis? Quare jubet, ſi ipſe daturus eſt? Quare dat, ſi homo facturus eſt? Niſi quòd dat, quod jubet, & adjuvat, ut faciat, cui jubet. Semper eſt autem in nobis voluntas libera, ſed non ſemper eſt bona. Aut enim à juſtitia libera eſt, quando ſervit peccato, & tunc mala eſt. Aut à peccato libera eſt, quando ſervit juſtitiæ, & per hanc fit, ut ipſa bona voluntas, quæ jam eſſe cœpit, augeatur, & tam magna fiat, ut poſſit implere divina mandata, quæ voluerit, cùm valde perfectéque voluerit. Ad hoc enim valet, quod ſcriptum eſt: Si volueris, conſervabis mandata. Ut homo, qui voluerit, & non potuerit, nondum ſe plenè velle cognoſcat & oret, ut habeat tan-

tam voluntatem, quanta ſufficit ad implenda mandata. Sic quippe adjuvatur, ut faciat, quod jubetur. Tunc enim utile eſt, velle cùm poſſumus, & tunc utile eſt poſſe, cùm volumus. Nam quid prodeſt, ſi quod non poſſumus, volumus, aut ſi, quod poſſumus, nolumus? *Et quæ ſequuntur.* His congruunt duo *Milevitani* Concilii canões. *Prior* ſic habet: Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum, niſi per gratiam baptiſmi, non poteſt reparari. Quod amiſſum niſi à quo potuit dari, non poteſt reddi. Unde veritas dicit: Si vos filius liberavit, tunc verè liberi eritis. *Poſterior* verò ſic habet: Ita Deus in cordibus hominum, atque in ipſo libero arbitrio operatur, ut ſancta cogitatio, pium conſilium, omnisque motus bonæ voluntatis ex Deo ſit, quòd per illum aliquid boni poſſumus, ſine quo nihil poſſumus. Hanc ergo moderationem ſequamur in hoc negotio.

Intellexiſtis enim fratres chariſſimi, quæ moderatio ſervanda ſit nobis in negotio providentiæ, prædeſtinationis, gratiæ & liberi arbitrij. Vos Miniſtri Dei & præcones juſtitiæ eſtis. Juſtitia ſuum cuique tribuit. Curabitis ergo, ut ea, quæ Dei ſunt, Deo tribuantur, gratia, ſapientia, robur, condonatio, vita & omnia bona. Quæcunque

cunque verò hominum ſunt, hominibus tribuatis; Iram, ſtultitiam, imbecillitatem, errorem, peccatum, mortem, & quicquid corruptum ac vitiatum eſt. In Deo eſt omne præſidium & ſpes noſtra, in nobis verò nihil eſt, neque conſilij, neque auxilij. Maledictus enim vir, qui ſperat in homine, & ponit carnem brachium ſuum, & à Domino declinabit cor ſuum. Benedictus autem vir, qui ſperat in Domino, & erit Dominus fiducia ejus. Bonus enim & clemens eſt Dominus, dives in omnes invocantes ſe, cuſtodiens veritatem & judicium omnibus timentibus ſe. Offert ergo nobis ſalutem ſuam, facultates addit, & precibus exorari, integritate quoque & beneficentia demereri cupit. Proinde ne ſimus deſides & inertes: glorificemus Deum in ſanctimonia & virtute. Juſtus enim & ultor eſt, qui ingratis & torpentibus extrema quæque minatur, reverentibus autem & fide ipſum colentibus dona ſua auget. Hæc doceamus, obſecro, in his ſimus, favebit ſanctis conatibus Chriſtus Dominus. 28. *Januarij*, 1536.

XXIV. Quarta Periodo *Petrus Martyr*, ab anno Chriſti 1556. doctrinam de Præde-

Prædeſtinatione, & publicis lectionibus, & ſcriptis etiam ita clarè & perſpicuè expoſuit, ut non modò doctiſſimi quiq; Collegæ & Fratres, Bibliandri aculeos in collegam ægrè tulerint; Martyrem magna lubentia audierint; ſed & ſententiam illius magno conatu defenderint. Unde, cùm paulò pòſt Zanchius, ob eandem doctrinam, Argentorati periclitaretur, non modò Tigurini, ἐργοδιώκτῃ Bullingero noſtro, ἐπικριτῇ verò Petro Martyre; ſed & alij Theologi, vicini etiam, fortiter pro ea ſteterint. Ut nullus, de Eccleſiæ Tigurinæ, circa hoc caput, ſenſu, ſcrupulus ſupereſſe potuerit.

XXV. Hac ergo periodo, ℵ *Bibliander rude fuit donatus.*

Ita enim Bullingerus ſuâ manû ad a. Ch. 1560. Anno præterito, & initio hujus præſentis, præſtantiſſimus vir, D. Theod. Bibliander moroſiùs cœpit prælegere, & vellicare D. Martyrem: Convenerũt igitur omnes Miniſtri in urbe, & negotium retulerũt ad Conſulem 30. Januarij. Conſul refert ad deputatos ſtudiis: Vocatur igitur ad ipſos, donatur rude 8. Feb. ſtipendio conceſſo, propter merita egregia.

ב *Petrus*

ב *Petrus Martyr & ad lectionem Theologicam cum applauſu fuit vocatus, & de hac Prædeſtinationis materia libenter auditus.* Ita enim ipſe d. 1. Julij 1517. *Johanni Calvino:* Libellum mihi abs te transmiſſum gratiſſimo animo accepi, & magna cum voluptate legi. Nam præterea quòd illa defenſio ad honorem Dei, & ad Orthodoxam fidem tuendam attinet, mihi quoque eſſe communem ſentio: Nam ea in re, quemadmodum & in cæteris dogmatis religionis, facio tecum, quî fit, ut defenſio tua meum ſit patrocinium. Fueruntque nonnulli aliquando, qui me reum ejusdem criminis deblaterârint. Sed quid illis facimus? Judicant, quæ ignorant, & idem faciunt, quemadmodum ille inquit, ut ne intelligendo nihil intelligant: Utque ſcias, in tempore libellus mihi eſt redditus, quia modo in Schola cùm abjectio Saulis, & pœnitentia electionis ejus occurrerit, de beata Prædeſtinatione cœpi agere: Neque aliud argumentũ, favente Deo, tota iſta hebdomada tractabo. Atque ad id faciendum non ſolùm me movit loci ejus occaſio; ſed quia Collega meus, ut nôſti, toto cœlo diſſidet, & hebdomada ſuperiori quædam auditorio propoſuit, ab hac veritate plurimum aliena. Spero autem forè, ut hæc tractatio

tractatio mea ſit fructuoſa. Nam ſentio, majorem partem, atque doctiores, & attentis animis, & hilari vultu me audire.

3 Cùm inter Zanchium & Marbachium tum de aliis capitibus, tum de hoc dogmate, acris orta fuiſſet contentio; Zanchii cauſam & commendârunt & approbârunt Theologi Helvetii, Tigurini cumprimis, aliique vicini, tanto fervore, ut haud obſcurè monuerint, Zanchium, ſalvo Auguſtino, ſalvis Reformatoribus, deſeri non poſſe.

Commendationem enim habemus 1. *Bullingeri*, eámque triplicem. *Prima*, ad *Fridericum Pium*, Electorem Palatinum, a. Ch. 1562. d. 4. Aprilis data, talis eſt: *Illuſtriſſime Princeps, Domine clementiſſime, Dominus Jeſus benedicat tibi, & ſervet te in ſempiternum.* Cùm Principibus innumera ſint quotidie & audienda & expedienda negotia, ſemper audivi, prudenter illos facere, qui omiſſis exordijs brevi expoſitione illa, quæ proponere volunt, abſolvunt. Oro igitur clementiam tuam, Princeps Illuſtriſſime, ut pauca, ſed neceſſaria proponentem audias benignè. Non ignorat T. C. quantum exortum ſit ante menſes aliquot diſſidium in Schola & Eccleſia Argentinenſi inter Profeſſores & Concionatores, ejus Eccleſiæ Miniſtros. Dum enim quidam concionatorum oderunt Clariſs. Virum, Dn. Hiero-

Hieronymum Zanchium, non aliam ob cauſam, quàm quòd videretur illis non tam craſsè ſentire de ſacro corporis & ſanguinis Domini, quàm quidem requirunt, & tamen doctrinam Zanchi hac de re condemnare non poſſent, obſervârunt alia in ejus prælectionibus capita, propter quæ ipſum vexarent, ac de gradu ſuo deturbarent. Ac collegerunt hîc quædam de Prædeſtinatione vel Electione ſanctorum capita, quòd ea cauſa præ cæteris videretur eſſe talis, quæ facilè poſſet calumniari, Doctorique gravem apud populum conflare invidiam. *Et* (NB.) *tamen nihil ſentit, nihil docuit ea de re Zanchius aliud, quàm quod in eadem Schola & Eccleſia antea docuit beatæ memoriæ Bucerus.* Id quod ſe verbis vel teſtimoniis Buceri abundè commonſtraturum promittit. *Vt jam non commemorem, quòd & D. Lutherus, Oecolampadius, & ante hos S. Auguſtinus nihil aliud vel credidit, vel docuit.* At nolunt cum Zancho conferre, nolunt ipſum audire concionatores. Cæterùm, collecta ſunt interim multa multarū Scholarum judicia, ipſa de re, & oblata Ampliſſimo ejus Reipublicæ Magiſtratui. Ubi jam viri boni non abs re metuunt, ne forte ſententia feratur contra D. Zanchium, atque ita ejiciatur Vir innocens; *ſed &* (NB.) *ſana*

ſana ſimul doctrina condemnetur, denique ejiciatur praterea Sturmius, Vir doctiſſimus, una cum multis alÿs Viris ſinceris & bonis. Ac mirum in modum importunos eſſe audimus concionatores ad populum. Videt, pro prudentia ſua, T. C. quanta in his ſint diſcrimina, quàm graves oborituræ diſſenſiones, quàm denique copioſa exultandi & blaſphemandi ſuppeditabitur Papiſtis, hoſtibus communibus materia. De diſſidio illo omnia noviſſe puto, Miniſtros & Profeſſores Scholæ & Eccleſiæ Heidelbergenſis, à quibus copioſiùs, ſi fortè T. C. requirat, audiet. Quid verò in tanto Eccleſiæ diſcrimine Chriſtiano Principe digniùs facere poterit T. C. quàm ſi communicato conſilio cum Illuſtriſſimo Principe Landgravio Heſſorum (cui eadem de re etiam ſcribo,) legationem ex Miniſtris Profeſſoribus, Conſiliariis quoque ac Jurisperitis mittatis, qui diſſidium hoc maturè tentent componere? Non deerit piis conatibus Chriſtus, qui Eccleſiæ ſuæ ſemper adeſt. Beneficium autem inæſtimabile conferetis in Eccleſiam Dei alioquin afflictiſſimam. laudem quoque parabitis vobis immortalem apud poſteros, & prœmium à Deo accipietis ampliſſimum. Tuam verò clementiam ſupplex oro, Princeps Illuſtris, ut hæc à me

à me benignè accipiat, apud ſe diligenter expendat, & laborantibus rebus auxilium ferat maturè. Quid hoc & teſtimonio, & conſenſu luculentiùs, aut apertius? Fuit hæc *prima* Bullingeri pro Zancho commendatio. *Secunda* & *tertia* autographa adhuc ſuperſunt; *illa* ad Sturmium; *hæc* ad Petrum Martyrem. Priorem d. 30. Decemb. 1562. ſcriptam, & alibi jam exhibuimus, (*vide Epiſt.* de rat. conſcrib. Hiſtor. Reformat.) & poſtea in Actis Dordracenis repetetur, non tantùm, quòd temporis ſeries id ipſum poſtulet, ſed, quòd nonnulla in originibus extent apertioris mentis veſtigia. *Illa* verò, quæ d. 27. anno. Ch. 1562. *Petro Martyri* erat deſtinata, hujuscemodi eſt: *D. Petrum valde oro, ut omnium noſtrûm nomine judicium breve conſcribat, quod judicibus deputatis Zanchius offerre poſſit.* Judico enim, non deſerendum eſſe virum doctum, & fidelem Chriſti Miniſtrum, qui *propter veritatem*, & maximè propter cauſam Cœnæ Domini periclitatur. Denique, de quo eſt eximia ſpes, plurimum juvare poſſe Eccleſiam, ſi in hac cauſa non ſuccumbat, ac per æmulos ejiciatur. Si enim ejicitur, corrumpent & ſubvertent Scholam & Eccleſiam, alioquin afflictam ſatis. Non nego, Propoſitiones has potuiſſe alicubi commo-

diùs; ſi de ea re eſſet quæſtio; collocari: At poſitas interim conſtat, ut ſi non accedat maligna interpretatio, rejici non poſſint. Propoſitio prima videtur opponi Scholæ Helianæ, & conjecturis Oſiandri, ac confirmatur verbo Domini, Marc. 13.

Illæ, quæ ſunt ſcriptæ de Antichriſto, & fine ſeculi ac ſignis præcedentibus, etſi videantur aliter & fortè ſimplicius poſſe exponi: rejici tamen illæ non debent, quòd ſtudio concordandi in ſpeciem pugnantes Scripturarum ſententias, eas adduxerit. Scimus autem, in concordandis ſententiis diverſa ſæpè proponi, at interim liberum eſſe auditoribus ſequi, quod maximè congruum eſſe videtur veritati Propoſitio de neceſſariò damnandis & ſalvandis, dura videtur, & ſi ita nudè proponeretur populo, majori cum offenſione, quàm ædificatione proponeretur. Quia tamen legimus *Joh.* 12. Propterea credere non potuerunt, quia ſcriptum eſt; Excæcavit, &c. *Joh.* 10. Vos non creditis, quia non eſtis ex ovibus. Et *iterum*: Nemo rapiet, &c. Seducerentur, ſi fieri poſſet electi. *Rom.* 8. Quis ſeparabit, &c. recipienda eſt ſano ſenſu propoſita.

Quæ de peccato Petri, & Sanctorum ſcri-

ſcribit: Si ad eum modum intelligantur, quo Paulina *Rom.* 7. nihil habent periculi.

Reliquæ Theſes de Prædeſtinatione, Sanctorum fide & perſeverantia, ſicuti & exprimitur 1. *Tim.* 2. cùm legantur in Auguſtino, Doctore Catholico, qui & ſua firmavit Scripturis, non difficile eſt ea approbare.

Proinde, quod initio, dixi, repeto, te oro, &c. Ita, ſponte currentem *Martyrem*, ſponte excitavit *Bullingerus*; cui ille obſequium præſtare non minùs fuit paratus, quàm hic poſtea ſcriptum judicium utroque probare pollice. Sed & *Petri Martyris*, præter συςαλικὰς, quæ in Zanchianis, hujuſcemodi inter monumenta ejus ἀνέκδοτα aſſervantur ad Sturmium, ni fallor, perſcriptæ. *Quia non me latet, Magnifice atque Clariſſime Vir*, prudentibus & doctis hominibus admodum ſententiam Ciceronis probari, quâ ſcripſit ad Curionem, ingenui animi eſſe, cui multum debeas, ei plurimum velle debere; idcirco ingenuitatis cupidus, & agreſtis animi oſor, tibi etiam nunc plurimū debere aveo, cùm antea multùm debuerim, non ſolùm tibi, verùm etiam Jacobo piæ memoriæ, fratri tuo chariſſimo, & pietatis & literarum ſingulari patrono. Idcirco volens meo, quemadmodum arbitror, ho-

neſto deſiderio ſatisfacere, peto abs te ſatis fidenti animo, ut meum debitum novo quodam beneficio non renuas augere. Id verò eſt in Doctorem Zanchium, ea qua præſtas authoritate, non graveris tueri, quantùm veritas & juſtitia patiantur, eſſem alioquin graviter impudens, ſi quicquam rogarem, præſertim abs te, quòd hiſce virtutibus ullo modo adverſaretur. Hoc autem ideò peto, quòd nonnulli juvenes Tigurini, qui Argentinæ, ſtudiorum cauſa per aliquod tempus verſati ſunt, ante paucos dies huc redierunt, de quibus audivi, eum virum, quem, ut pium & egregiè doctum, plurimi ſemper feci, & minimum à 25. annis chariſſimum habui, nunc dêlationibus & criminationibus tam graviter premi, ut de omni ſua exiſtimatione periclitetur. Docendi quippe functionem referunt, ei vel penitus jam ablatam, vel ſaltem ad tempus interdictam. Id ego, ut quod eſt, dicam, pro eo, quanti eum facio, moleſtiſſimè tuli. Cúmque animum meum inducere nequeam, Vos ea ſapientia & lenitate, qua polletis, ad tam clara & extrema remedia deſcendiſſe, niſi urgente graviſſima neceſſitate, neque rurſus mihi perſuadere poſſim, tantum virum à ſana doctrina, quã ſemper eſt amplexus, ad aliena

na & impia dogmata ſuum animum traduxiſſe: Unde neſcio, quo me vertam, quidve ſuſpicer. Niſi quiddam tertium ſit, unde hujus viri accuſatio tam acerba initium cœperit. Id verò eſt invidia æmulorum, ne malevolorum dixerim, qua fieri poteſt, ut plus æquo laboret: Quemadmodum ſolet interdum peregrinis hominibus uſu venire: Præſertim, cùm aliqua induſtria & doctrina excellunt, interceſſerátque nonnullis rebus aliqua judicij & opinionis diverſitas. Propterea ſum huc abductus, ut per pietatem ac juſtitiam, quæ duo apud te plurimum valent, orem atque obſecrem, ne cauſa ejus indiſcuſſa relinquatur, ſed cognoſcatur, quàm diligentiſſimè, ne homo pius & inſigniter doctus, præjudicijs & potentia gratioſorum opprimatur. De doctrina porrò, cùm etiam tunc eſſem Argentinæ mecum non ſemel contulit; contulit autem liberè admodum & amicè. Quæ autem ab eo dicebantur attentè ac diligenter obſervavi. *Et animadverti, eum de Prædeſtinatione ac Electione divina, de Sanctorum perſeverantia in fide ac ſuſcepta Chriſtianiſmi profeſſione, de libero arbitrio, de cauſis peccati, & conſimilibus quæſtionibus*, quas nunc audio adverſus eum agitari, nihil diverſum ſentire, quàm divinæ literæ tradant, Au-

guſtinus doceat, *Lutherus* ac *Bucerus* ſcripſerint. Proinde res eſt etiam atque etiam conſideranda, ne videamini eo damnando, ea dogmata improbare, quæ aliâs utrata, pia & firma in veſtra Eccleſia & Schola judicâſtis. Altera, quæſo, illi ſervetur auris, ut niſi diligenter & attentè auditus, non condemnetur. Deinde, quæ fuerint Eccleſiæ veſtræ, bonis priſciſque temporibus renaſcentis Evangelij dogmata, de Miniſtris grandioribus natu interrogetis. *Id certe affirmare poſſum, Zanchium noſtrum doctrinæ Buceri, ætatis noſtræ Theologi præſtantiſſimi, ſemper fuiſſe obſervantiſſimum*, & putâſſe, quamdiu ejus doctrinæ veſtigia premeret, & illius Ariadnes filum, in maximarũ quæſtienum labyrintho ſequeretur, ſe iſti Eccleſiæ atque Scholæ tum fructuoſum tum etiam gratiſſimum fore. Quòd ſi nunc apud vos Eccleſiæ facies ac doctrinæ ratio aliquibus in rebus eſt immutata, quàm rectè, quàmve perperam non dico, id nollem Doctori Zanchio, vel ejus cauſæ fraudi eſſe. Proinde malim, de tantis rebus maturo conſilio, ſedata & pacata diſputatione diſceptari, quàm politicis rationibus, & delatorum atq; criminantium numero, gratia & authoritate. Deinde, quod attinet ad hominem, illud velim, præſtantiſſime vir, ut

ut in animo tecum agites, hunc virum ea eſſe doctrina & ætate, ut Eccleſijs atque Scholis utilitatis plurimum afferre poſſit, quæ tota ſpes omnino peribit, ſi veſtra ſententia & præjudicio notetur. Nam macula inuſta, præſertim veſtro calculo, non facilè poteſt elui. Sed, quæ veſtra ſapientia & bonitas eſt, id non arbitror ita fore: Attamen accedere commendationis hujus cumulum volui, quo demonſtrarem, eo juvando me putare à juſtitia non recedi; ſed è diverſa neceſſitati Eccleſiarum non leviter conſuli, quæ noſtra ætate bonorum, doctorum, ac Miniſtrorum incredibili penuria laborat. Ad hæc ſignificare volui, clementiam & benignitatem, quæ illi à vobis impenſa fuerit, mihi ipſi relatum iri acceptam. Hæc *Petrus Martyr*, Tiguro ſcripſit d. 13. Aprilis 1562. Cúmque in ſuſpenſo diutius negotium hæreret, *Idem*, impatientiſſimus moræ, alias iterum Prid. Kal. Jan. 1562. ad eundem dedit, causámque Zanchianam, quibus potuit argumentis validiſſimis comendavit. Extat Epiſtola in *Miſcell.* p.m.90. Hoc animo Tigurini Theologi in *Zanchium* fuerunt, ejúsque de *Prædeſtinatione* doctrinam, quam non ipſi modò de meliori nota Argentinenſibus commendârunt; ſed & Principum nixi autho-

 ritate

ritate veritati pariter ac famæ tanti viri voluerunt conſultum. De *eventu* non eſt quod dubitemus. Id enim ſeriò fuit actum, ut Zanchius paucis theſibus occaſionem præbuerit, univerſam de Prædeſtinatione doctrinam expendendi, & declarandi. Hinc judicia Theologorum *Heidelbergenſium*, *Marpurgenſium*: Imò & Lutheranorum *Brentij* & *Schegkij*. Et *illius* quidem ipſis etiam Miſcell p. 89. eſt inſertum, hic verò ita ad *Johannem Sturmium*, Tubingâ: Ornatiſſime D. Sturmi: Singularis humanitas Zanchii in cauſa fuit, ut aliquid ad te literarum darem: Quamvis hactenus non dederim, nec eſſet ſanè aliquid de quo diligentiùs ad te ſcriberem. Cogit tamen nunc amor, quo affectus ſum in hominem doctiſſimum & modeſtiſſimum, ut te horter ad ea officia humanitatis præſtanda ei, quæ ipſe tam magnificè prædicat de te; ut ſupervacaneum putem pluribus id à te rogare verbis. *Agitur, ut audio, reus hæreſeos, propter quasdam propoſitiones, quas qui pro hæreticis habet, non ſeriò intelligere videtur, quid ſit hæreſis. Profectò nihil illæ derogant Orthodoxiæ, &c.* Hæc Tubingenſis Doctor, in cauſa Zanchij.

Fuit hæc *commendatio* cauſæ Zanchianæ illuſtris ſatis & prolixa; illuſtrior tamen & clarior ſequitur *approbatio* tum publica-

Eccleſiæ Tigurinæ integræ, tum etiam *ſingularium* & eximiorum Theologorum. Habetur quidem *illa* in Miſcell. lib. III p 83. cum Baſileenſium, & Schaphuſianorum calculo, quia tamen compendioſa eſt refutatio omnium eorum, quæ, Novatores, ex Majoribus noſtris; in cauſæ ſubſidium vocant carioſæ; nobisq; ea, quæ in omnium manibus non ſunt, ex ipſo *Petri Martyris* manu propria concepto judicio, alio item, per Bullingerum juniorem, manum deſcripto, Patris autem, Antiſtitis, ſubſcriptione munito (ideò autem hæc κειμήλια, quæ omnem in poſterum ſuſpectæ fidei prætextum adverſarijs eripiunt, tanti facimus,) propinare liceat; non extra chorum nos ſaltaturos exiſtimamus, ſi ne hic quidem parciores videamur. Accedit, quòd, cùm Bullingerus in ijs etiam, quæ improbare noluit, lucem per Martyrem expectârit majorem, non aliam, quàm quæ Bullingeri menti accederet, illum intuliſſe, ex ſpontanea omnium approbatione abundè liqueat. Textum ergo judicii, ex Bullingeriano autographo, exhibituri, ipſas ſuis locis, ut clariora omnia ſint, Zanchij adjiciemus theſes: *Dilectis in Chriſto fratribus, ad quos ea noſtra literæ pervenerint gratiam & pacem à Deo Patre, per Dominum noſtrum*

Jeſum Chriſtum: Contulit ſe ad nos hiſce diebus, Dominus Doctor Hieronymus Zanchius, vir egregia pietate, ac doctrina clariſſimus, qui non ſine dolore cùm ſuo, tum noſtro, expoſuit quædam doctrinæ ſuæ capita, jam ab aliquot menſibus non tantum in dubium revocari; ſed etiam, quod ipſi gravius erat, hæreſeos accuſari. Nam ſi tanti ſceleris damnaretur, non tantùm ejus animi ſalus in diſcrimen veniret, quod horribiliter expavendum eſt; ſed etiam de omni ejus exiſtimatione actum eſſet, idque cum ſuo, & uxoris liberorúmque maximo detrimento. Quare per eam pietatem atque miſericordiam, qua tum veritati, tum etiam innocenti fratri periclitanti ſubveniendum eſt, nos rogavit, ut dogmata ſua, quæ ab Adverſarijs ipſius tam atrociter impetuntur, diligenter & accuratè perpenderemus, idque ad libram & normam divinarum literarum, noſtróque tandem judicio & cenſura decerneremus an ea, quæ docuit, vel probanda vel improbanda viderentur. Hæc ille à noſtro conventu non minùs modeſtè, quàm graviter petijt, & una ſuæ doctrinæ capita, quæ ante omnia ſugillantur, legenda & cognoſcenda tradidit. Nos verò, qui nihil, quod ad charitatem Chriſtianam pertineat, à noſtra

Eccleſia

Eccleſia putamus alienum, juſtæ illius poſtulationi annuendum cenſuimus. *Capitibus autem ejus doctrinæ attentè* (NB.) *& dextrè perpenſis & excuſſis, nihil* (NB.) *deprehendimus aut impium, aut pugnans cum divinis literis*. Quocirca illa dogmata, de quibus inter ipſum & adverſarios orta eſt controverſia, modò pia commodáque interpretatione accipiantur, *approbamus* (NB.) *commendamus, & amplectimur*. Atque illum non pœna ulla; ſed laude non vulgari dignum exiſtimamus. Et ne temerè id ſtatuiſſe videamur, ſingulis ejus theſibus argumenta ſeu teſtimonia divinarum literarum ſubjiciemus.

I. Zanchius de fine Seculi.

Quoto die, vel quoto menſe, vel quoto anno, vel quoto ſeculo futurus ſit finis Mundi, & rediturus Dominus; neque ulla certa ſcientia, neque ullis certis conjecturis agnoſci ab ullo mortalium poteſt. Hæc enim fuit concluſio meæ prælectionis de tempore finis Seculi.

Bullingerus, Gualtherus, &c. Ignotum eſſe tempus adventus Domini ad judicium, ſacræ literæ perſpicuè docent. Illum enim furi conferunt, qui noctu & de improviſo conſuevit adeſſe: quin tam Angeli, quàm etiam

etiam filius hominis illam dicuntur ignorare. Chriſtus item affirmavit, Apoſtolorum non fuiſſe, tempora & momenta nôſſe, quæ Pater in ſua poteſtate poſuit. Hæc ex divinis literis habemus, contra quæ nec Elianæ Scholæ reſponſa, neque Apocrypha ulla oracula recipienda cenſemus.

II. Zanchius de Antichriſto: Etſi revelatum eſt jam pridem regnum Antichriſti, quique in illo primatum tenet & regnat, verus Antichriſtus; dicere tamen, ſub finem Seculi inſignem quendam & omni iniquitate excellentiſſimum verum & perfectum Antichriſtum, qui etiam miracula edat venturum, non pugnat cum ſacris literis.

Bullingerus Gualtherus,&c. Theſis ſecunda non poteſt ut hæretica explodi, cùm admodùm ſit probabilis. Omnes enim fermè Patres in ea ſententia fuerunt: Ut autem patet, quàm manifeſtiſſimè, probabile id eſt, quod pluribus & ſapientioribus viſum fuerit. Neque author negat, ut Johannes teſtatus eſt, per multos eſſe Antichriſtos. Imò fatetur, Muhamedem, Judæos & Papas veros Antichriſtos eſſe, cùm doctrinæ Chriſti ſe ſe opponant. Sed, cùm indies malitia creſcat, & ſine modo augeatur, nihil obſtat, quo minùs καθ᾽ ἐξοχὴν aliquis ad extre-

extremum ſit venturus, qui veteres Evangelij hoſtes impietate ſua longiſſimè ſuperet, quémque Dominus Spiritu oris ſui omnino ſit profligaturus. Nam & Apoſtolus, qui ait, Antichriſti multi ſunt, idem prius dixit: Antichriſtus ἔρχεται, unum ſimul & multos fore indicans.

III. Zanchius, de ſignis finis Seculi. Dicere, pro conciliatione loci, *Luc.* 18. Pietas, cùm veniet filius hominis, inveniet fidem in terra, cum loco Pauli, *Rom.* 11. Nolo vos ignorare, fratres, Myſterium hoc, quòd cæcitas etiam ex parte contigit in Iſraël, donec plenitudo Gentium advenerit, & ſic omnis Iſraël ſalvus fiet; docere, inquam, pro conciliatione horum locorum, quòd dum regnabit ille ſummus & ultimus Antichriſtus; propter ipſius tyrannidem parùm fidei reperiet in terra; ſed poſt illum occiſum Spiritu oris Chriſti copioſa Judæorum multitudo ad Chriſtum convertitur. Id quod fit per fidem: Et ſic tunc erit multa fides in terra; non eſt contra verbum Dei.

Bullingerus, Gualtherus, &c. Tertia theſis duo loca Scripturæ componit, quæ prima fronte videntur inter ſe pugnare: Id verò nihil quod literis divinis adverſetur continet. Quamobrem authoris induſtria & ſtudium potiùs laudanda ſunt, quam traducen-

ducenda: multa quippe in ſacris Biblijs paſſim occurrunt, quæ primo aſpectu videntur ſibi mutuo eſſe contraria.

Doctoris autem pii eſt illa pro ſuo ingenio & prudentia conciliare, ne Lectores vel impingant, vel de veritate S. Sc. ambigant. Unde iis: qui hoc præſtant, gratiæ ſunt agendæ, tantùm abeſt, ut iſta de cauſa ſint vel damnandi, vel accuſandi.

IV. Zanchius, de certo Prædeſtinatorum numero: Certus eſt apud Deum tum electorum ad vitam, tum reprobatorum ádque interitum prædeſtinatorum numerus.

Bullingerus, Gualtherus, &c. Certum eſſe quendam numerum apud Deum tam Prædeſtinatorum ad æternam vitam; quàm reproborum, citra controverſiam eſt: Nam qui ſervandi ſunt, gratia, fide, atque Spiritu, oportet, ut divinitus inſtruantur. Proinde, 1. cùm Deus bonorum iſtorum ſit author, illum neceſſe eſt apud ſe conſtituiſſe ab æterno, quibus iſta velit elargiri; quibusve dare nolit: niſi 2. eum velimus exiſtimare vel caſu vel temerè agere. Id autem ut abſurdiſſimum, rejiciendum eſt: Nam ſi 3. duo paſſeres absque voluntate Patris non cadunt, nec citra ejusdem voluntatem, ulli vel ſervabuntur vel deſerentur:

Cúm-

Cúmque 4. voluntas Dei non ſit nova ſed æterna, neque ipſe mutetur, ut qui ſit prorſus immutabilis, conſentaneum eſt, numerum utriusque ordinis apud eum eſſe conſtitutum. Huc 5. deinde accedit, etiam capillos noſtri capitis eſſe numeratos. Quare multò magis Deo conſtare neceſſe eſt numerum ſervandorum. Paulus 6. præterea inquit, ſolidum, firmúmque ſtare fundamentum, quòd Deus noverit, qui ſint ſui. Mentionem 7. quoque faciunt divinæ literæ libri vitæ. Dixitque Chriſtus 8. Apoſtolis: Gaudete & exultate, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis.

V. Zanchius, de certitudine ſalutis. Sicut electi ad vitam perire non poſſunt, ideóque ſalvantur neceſſariò; ita quoque qui ad vitam æternam prædeſtinati non ſunt, ſalvari non poſſunt, ideóque neceſſariò damnantur.

Bullingerus, Gualtherus: Electos perire non poſſe aſſeritur, ac eos neceſſariò ſervari. Hoc idem Chriſtus dixit, quando ajt, ſe 1. oves habere, quas nemo poſſet rapere de manu ſua. Nec 2. non: Omne, quod dat mihi Pater, ad me veniet, & eum, qui ad me venerit, non ejiciam foras. Et 3. Paulus, ut prius dicebamus, teſtatur firmũ ſtare fundamentum: Qui 4. etiam ad Romanos

manos catenam connectit indiſſolubilem ſcribens: Quos præſcivit, hos & prædeſtinavit, quos prædeſtinavit, hos & vocavit, quos vocavit, hos & juſtificavit, quos juſtificavit, hos & glorificavit. Iccirco fieri non poteſt, quin electi denique ſerventur, cum Dei voluntas invicta ſit, & omnino inſeparabilis. E diverſo 5. autem cùm reprobi ſint vaſa iræ, aptata in interitum, ſervari non poſſunt. Nam ad 1. ſalutem etiam Spiritus & fides requiruntur, quæ nequaquam omnibus promiſcuè dantur, cùm ad Romanos habeatur, cujus vult, miſeretur, & quem vult, indurat. Quia itaque Deus conſtituit judicio ſuo ſemper utique juſto, non autem ſemper manifeſto, hæc dona ejus non attribuere, procul dubio perdentur & damnabuntur. Liquidum 2. præterea id eſt, neminem ad Chriſtum venire, niſi Pater eum traxerit: Is autem non trahit, niſi quos voluerit, abſcondit enim a prudentibus & ſapientibus hujus mundi, quæ parvulis patefecit, quod ei ſic libuerit, ut Chriſtus faſſus eſt, cùm illi hac de re gratias egit. Neque III. hoc nomine authorem theſeos accuſandum putamus, quòd neceſſitatis vocabulum uſurpavit, quia, ut ipſemet fatetur 1. neceſſitatem coactionis explodit, & illam 2. quam inſeruit ὑποθέσεως eſſe

eſſe affirmat, eam verò Scholaſtici conſequentiæ appellare conſueverunt. Deinde 3. neceſſarii definitionem huc accerſit. Neceſſarium videlicet id eſſe, quod ſe aliter habere non poteſt. Scripturæ autem divinæ quam manifeſtiſſimè docent, fieri non poſſe, ut electi pereant, nam 1. de ſuis ovibus Chriſtus ajt, nemo poteſt eas rapere de manu mea, & 2. de tentationibus extremi Seculi ſcribitur, vel ipſos electos tunc ſeductum iri, ſi fieri poſſet. Unde colligitur, eos, qui electi fuerint, minimè ſeduci poſſe. Præterea, ſi quis hoc inficietur, ſalutis certitudinem prorſus auferet.

VI. Zanchius: Qui ſemel electus eſt, non fit, nec fieri poteſt reprobus.

Bullingerus, Gualtherus, &c. Sextâ traditur, ordinem divini propoſiti non poſſe immutari, ita ut electus fiat reprobus, & viciſſim reprobus fiat electus: Id autem non opus habet diſcuſſione, cùm voluntas Dei, uti dictum eſt, ſit immutabilis, & firmiſſimum ſtet, quod in mente divina conſtitutum fuerit. Ego ſum Deus; apud Prophetam inquit; & non mutor. Ideo hæc de divina electione ſecundùm propoſitum firma ſunt. At ſi loqueremur de illa Electione, quæ ſecundum præſentem juſtitiam in Eccleſia & videri & indicari poteſt; non ne-

gat author, quin electus fieri queat reprobus, ac è diverſo reprobus electus.

VII. Zanchius, de vinculis, quibus colligamur Chriſto & *Eccleſia.*

a. Duo vincula ſunt, quæ ad hoc, ut Chriſto & Eccleſiæ verè colligentur, prorſus neceſſaria ſunt, vinculum æternæ Electionis in Chriſto; & vinculum Spiritus Chriſti, ideóque fidei in Chriſtum. Atque hæc duo primò interna ſunt, & indiviſibilia; deinde indiſſolubilia.

b. Duo vincula ſunt, quibus Eccleſiæ (quod ad externam ejus faciem attinet,) conjungimur: Profeſſio doctrinæ Chriſti, & participatio Sacramentorum. Atque hæc primum externa ſunt & viſibilia: deinde diſſolubilia, quatenus poteſt quis & ipſam doctrinam rejicere, & ipſa Sacramenta reſpuere.

Bullingerus, Gualtherus, &c. Septima & octava theſi comprehenduntur veræ cauſæ atque principia, quibus & Chriſti & Eccleſiæ κοινωνίας verè participes reddimur, eorum alterum æternum eſt; nam dicitur ad Epheſ. nos electos fuiſſe ante jacta Mundi fundamenta, & ad Timotheum habetur, ſanctos gratiæ ac divini favoris ante ſecularia

laria tempora fuiſſe participes. Alterum verò, nimirum Spiritus & fides, electis in tempore contingunt. Nam Deus ea, cum viſum, elargitur. Vinculorum autem vocabulo non intelligit author ullam coactionem, ſed tantùm juncturas & nexus, quibus & Chriſto capiti, & reliquis membris ejus conglutinemur. Nec divinæ literæ à nomine vinculorum abſtinuerunt. Nam ad *Epheſ.* 4. ſcribit, ſervandam eſſe unionem Spiritus in vinculo pacis. Et ad *Coloſſ.* charitas vinculum perfectionis appellatur. Interna verò dicuntur hæc priora vincula, quoniam electio divina in ſua natura ignoratur; ſed ejus teſtimonium in animo noſtro ad exterius habemus. Fides autem & Spiritus hærent in corde noſtro. Dicuntur item inviſibilia, quoniam externo aſpectu cerni minimè poſſunt. Indiſſolubilia etiam ſunt, quoniam electus fieri non poteſt reprobus, neque reprobus unquam evadet electus, & inſitus in Chriſto nunquam poteſt ab eo penitus excidere, & Spiritum ac fidem jam acceptum funditus amittere, uti poſtea ſuo loco dicitur. Alia verò duo vincula cùm extrema ſint & viſibilia, utique diſſolvi poſſunt, multi quippe à profeſſione doctrinæ, atque à Sacramentorum participatione ſæpè deficiunt.

IX. Zanchius, de Fide: Electis in hoc Seculo ſemel tantùm vera fides à Deo datur, & dõatur, & qui ea donatus eſt (præſertim de adultis loquor) eam in ſe ipſo ſentit, id eſt, certò cognoſcit & ſentit, ſe verè credere.

Bullingerus, Gualtherus, &c. Semel tantùm dari fidem Electis affirmatur; verùm, non aſſeritur, eam non habere ſuas acceſſiones & imminutiones. Deinde ſermo inſtituitur de vera fide, quâ juſtificamur, alioquin fides temporaria & abire & redire poteſt. Quódque attinet ad electos & renatos, de quibus modò agitur, ſcripſit *B. Johannes*, in priori *Epiſtola* cap. 3. eos non peccare, atque mox rationem ſubjicit, dicens: Quòd in ipſis maneat ſemen Dei. Vocabulo autem *ſeminis* verba divinæ promiſſionis intelligimus, quæ in Filiis Dei manere non poſſunt, niſi fides, quæ apprehendat eas, illis adfuerit, & quia fides citra Spiritum non conſiſtit, conficitur, Spiritum, & fidem in ſanctis, qnando labuntur, conſopiri & hebeſcere, non autem prorſus auferri, alioquin ſemen in eis non maneret.

X. Zanchius: Electi ſemel vera fide donati, Chriſtóque per Sp. S. verè inſiti, fidem prorſus amittere, Spiritum ſanctum omnino excutere, & à Chriſto excidere penitus non

non poſſunt, idque tum propter promiſſiones Dei, tum propter Chriſti precationem. Neque tamen hinc ſequitur, vel pœnitentiam negari, vel licentiam concedi.

Bullingerus, Gualtherus, &c. Cauſa redditur, cur ſemel data fides ob lapſus conſequentes prorſus non excidat; ea verò duplex eſt. Promiſſio, inquam, Dei. Nam pollicitus eſt, ſe adfuturum perpetuò ſuis. Pro altera verò cauſa, Chriſti preces aſſignavit; qui non tantùm pro ſuis Apoſtolis verùm & pro omnibus, qui credituri erant, Patrem oravit, nec preces ejus irritæ fieri potuerunt. Deinde, cùm in ſanctis lucta Spiritus adverſus carnem ſit perpetua, conſequitur, Spiritum in eis perpetuò manere, quamvis pondere carnis aliquando vincantur. Manet itaque fides in Electis, etiam quando labuntur, ſed propter peccata langueſcit, & conſopitur, & ideò quemadmodum Apoſtolus monuit, excitanda eſt.

XI. Zanchius: In Electis regeneratis duo ſunt homines, interior & exterior. Ii cùm peccant, ſecundum tantùm hominem exteriorem, i. e. ea tantùm parte, quâ non ſunt regeniti, peccant. Secundùm verò interiorem hominem nolunt & deteſtantur peccatum, & condelectantur Lege

 Dei.

Dei. Quare non toto animo, & plena voluntate peccant.

Bullingerus, Gualtherus, &c. Undecima theſis non opus habet declaratione, cum ſe ipſam interpretetur: quia renatos aſſerit; ideo non peccare toto animo, & toto corde, quoniam iis peccatis, quæ interdum committuntur, reluctantur. Faciúntque malum, quod nollent, & bonum quod vellent, non faciunt. Quare una cum Apoſtolo exclamant: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore? Et quamvis peccato ſerviant, Lege attamen Dei mente delectantur. Deinde peccata Electorum vel ex ignoratione proficiſcuntur, vel ex infirmitate. Paulus certè ut ipſe teſtatur, ignorans fuit, ut Chriſtianos vaſtaret. Petrus verò ex infirmitate negavit, quia neuter eorum plenam voluntatem ſuo peccato impendit: Nam ea partim ex ignorantia, partim ex infirmitate imminuuntur,

XII. Zanchius: Petrum, cùm negavit Chriſtum, defecit quidem fidei confeſſio in ore: ſed non defecit fides in corde.

Bullingerus, Gualtherus, &c. Traditur, Petrum ore negâſſe Dominum; ſed animo & corde fidem erga illum retinuiſſe. Id autem poteſt ex eo confirmari, quod Chriſtus

ſtus ajt: Rogavi pro te, Petre, ne deſinat fides tua. Exauditus porrò eſt filius Dei; quapropter fides ejus non prorſus defecit; quamvis labefactatam eſſe, atque nonnihil imminutam confitemur. Et hanc ſententiam complures amplexati ſunt, nimirum *Tertullianus* lib. de Fuga. *Auguſtinus* de Correct. & gratia. *Chryſoſtomus* item & *Theophylactus* in verba Chriſti, *Matth.* 22. *Bernhardus* quoque de natura & dignitate divini amoris, *cap.* 6.

XIII. Zanchius: Promiſſiones de gratuita Dei miſericordia, deque certa & æterna ſalute, etſi univerſaliter omnibus proponuntur, & prædicandæ ſunt, ad ipſos tamen tantùm electos re ipſa pertinent.

Bullingerus, Gualtherus, &c. Promiſſiones Dei, quo ad gratuitam ejus miſericordiam, certam & æternam ſalutem, docetur, ſolùm ad electos pertinere. Nam hæc revera ſunt fidei, nec poſſunt aliter, quàm fide percipi. Quare tantùm eorum ſunt, qui fide divinitus ornantur. Fidem autem non eſſe omnium, neque omnibus dari, & ſacris literis & experientia notiſſimum eſt. Nemo venit ad me, inquit Dominus, niſi Pater traxerit eum. Cur verò (adjecit *Auguſtinus*) hunc trahat, & illum non trahat,

noli judicare, ſi non vis errare. Sunt quidem promiſſiones hujus generis omnibus prædicandæ, quoniam verbi Miniſtri electos ſecundùm propoſitum non agnóſcũt Cúmque plebem habeant ex electis & reprobis conflatam, Dei promiſſiones omnibus promiſcuè invulgant, quæ tantùm in illis facultate Spiritus Dei redduntur efficaces, qui cætui Electorum accenſentur. Quare non abſque ratione Chriſtus pronunciavit: Multos eſſe vocatos, electos veró paucos. Nec dubium eſt, Paulum ad Romanos docuiſſe, promiſſiones minimè pertinuiſſe ad omnes, qui erant ex Abrahamo ſecundùm carnem; ſed tantùm ad illos, qui filii promiſſionis eſſent.

XIV. Zanchius: Quare, cùm Paulus ajt, *Deus vult omnes homines ſalvos fieri*: ſi quis illam vocem *omnes* aſtringat ad omnes electos, in quocunque hominum ordine ſunt: Item, ſi illud 1. *Joh.* 2. Chriſtus eſt propitiatio pro peccatis *totius Mundi*, interpretetur pro *Electis univerſis*, per totum Orbem diſperſis, aut diſpergendis, non depravat Scripturas.

Bullingerus, Gualtherus, &c. Decimâ tertiâ docetur, quo pacto Deus velit omnes homines ſalvos fieri, & Chriſtum eſſe propitiatio-

pitiationem pro peccatis totius Mundi, atque oſtenditur; ſi hæc dicta contrahantur ad electos, cujus ordinis fuerint, hac interpretatione Scripturas minimè depravari. *Nos profectò ſumus in eadem ſententia*, nec eam expoſitionem, ſalva conſcientia, rejicere poſſumus, quam & congruam eſſe agnoſcimus, & ab *Auguſtino*, Patre omnium laudatiſſimo, non ſemel allatam, cujus Interpretationis ergò, à nemine unquam hæreſeos eſt damnatus.

De ſententiis itaque ſeu theſibus Doctoris Zanchii, Viri cum eruditione tum pietate ornatiſſimi, *nos re* (NB.) *maturè ac benè conſiderata*, pronunciamus, nihil in eis contineri, vel hæreticum, vel abſurdum. *Imò eas* (NB.) *amplectimur partim ut neceſſarias, partim ut probabiles*, quæque divinis literis minimè repugnent. Nec ignoramus, illas aſſertores habuiſſe non modò antiquos Patres, verùm & Reformatores Eccleſiarum noſtri temporis, Lutherum, Capitonem, Bucerum, Brentium & pleróſque alios Evangelicæ doctrinæ illuſtres propugnatores. Idcircò, ne reſiſtamus Dei præcepto, quod *Proverb.* 24. habetur, quo mandatur, ne illi deſimus, qui verſatur in ſummo diſcrimine, *ac non* (NB.) *veritatem*

deſeramus, patiamurve una cum hoc Doctore tot præſtantiſſimos Viros, & de Eccleſiis Filii Dei bene meritos, damnari: Viſum eſt nobis omnibus illi hoc ſuo tempore noſtro teſtimonio adeſſe: In cujus firmam ſolidámque fidem unanimi conſenſu & voluntate omnes huic judicio atque cenſuræ manu propria ſubſcripſimus. Datum Tiguri d. 29. Decemb. 1562. Paſtores & Profeſſores, Miniſtri, Eccleſiæ Tigurinæ, *Bullingerus*, *Gualtherus*, *VVolphius*, *Martyr*, *Simlerus*, *Lavaterus*, *Hallerus*, *VVikkius*.

Fuit hoc *univerſa* Eccleſiæ judicium famigeratiſſimum in cauſa Zanchiana, quæ ſymbolum eſſe poteſt, & brevis de tota doctrina Prædeſtinatiaria confeſſio. Sed & *ſinguli* non eorum tantùm, qui ſubſcripſerunt, ſed & plurium aliorum, in vicinia Theologorum, Jurisconſultorum, &c. virorum celeberrimorum ſuffragia, noſtris fuerunt ὁμόψηφα.

Et ex *Tigurinis* quidem, *Johannes VVolphius*; cùm Zanchius ipſe, verborum ſuorum interpres, theſes ſuas pleniùs explicuiſſet; amicè illi hunc in modum reſcripſit: *Illud ſcito, me lectionum tuarum librum non totum quidem perlegiſſe; verùm, quantum ex iis, quæ legere*

gere potui, à me perſpici potuit, exiſtimare, eas ab his, quas antea vidimus theſibus, nequaquam eſſe alienas; hócque ipſo potius meliores, quo pluribus verbis exponunt, quæ videbantur in ipſis, quas dixi theſibus, παραδοξολέρως propoſita, ac nondum ſatis explicata. Magnopere etiam placuit, quod ſacrarum literarum judicia, atque teſtimonia cum priſcorum Patrum expoſitione conjuncta atque comparata adduxiſti. Idque non ideò mihi probari putes, velim; quòd ſacras illas veréque divinas literas in ſuffragijs humanis approbatas habeamus; ſuarum ipſarum authoritate & gratia nihil poſſe & valere exiſtimans; ſed ut interpretationem cum Eccleſia veteri planè conſentientem quaſique publicam afferre, non privatam ac domeſticam tuam obtrudere velle videare. *Placuit autem illud inprimis, quòd ſatis lucidis & apertis verbis profiteris, te malefacta & omninoomnia vitia noſtra, in divina Providentiæ effectuum numero minimè ponenda; ſed arbitrari eorum ipſorum cauſas, in noſtra ipſorum quaſi avita nobiſque ingenita naturæ vitioſitate exiſtere.* Eo ipſo enim iis te excuſabis, quibus perſuaſum fuerat, te nobis ad patranda ſcelera Deum auctorem & impulſorum conſtituere. Quid verbis opus eſt? Vis judicio Eccleſiæ Chriſti verbum amplexæ potius

potius ſtare, quàm tuo. *Quid alioquin tibi tribuam, de tota doctrina tua quid ſentiam; famæ & exiſtimationi tuæ quantopere cautum & conſultum cupiam; ex ipſo D. Martyre, qui mihi teſtis locupletiſſimus eſſe poteſt, quàm ex me cognoſcas malo.* Tiguri 13. Cal. Auguſt. 1562.

Ex *vicinis* magni nominis & præclaræ exiſtimationis erat nobiliſſimum par fratrum, *Ambroſius*, & *Thomas Blaureri*, ille *Antiſtes* ante hac, hîc *Conſul* Conſtantienſis. Et quàm ille impensè cauſæ Zanchianæ faverit, publico, quod in *Miſcell. Zanchij* p. 189. habetur, palàm fecit teſtimonio. Nec aliter judicare tum poterat, qui jam ante, cum eadem laboraret invidiâ *Calvinus*, in eandem pronunciavit ſententiam. *Incomparabilis* (ita d. 7. Jan. 1555. ad *Bullingerum*) *Theologus Calvinus noſter tantâ laborat invidiâ apud pleróſque, quos ſua luce obſcurat, ut pro hæreticiſſimo ab ipſis haberi, & apud alios etiam traduci incipiat, præcipuè ob editum de divina Prædeſtinatione libellum, in quo iniquiſſimis Interpretes inveniunt nonnulla, quæ affectatis, exquiſitiſque calumnijs odioſiſſimè inſectentur. Interim ille magno & infracto Spiritu omnia perfert, victor abſque dubio, etiam toleranter ſuſtinendo evaſurus, non deſerturus tamen interim veritatis honeſtiſſimum patrocinium.* Cur ipſe non

non aliter de Ambroſio ſuo judicare vel debuerit, vel potuerit, Zanchius, gemino oſtendit argumento, familiariſſimâ ad illum Epiſtolâ. Ita enim Zanchius ad Ambroſium Blaurerum *d. 23. Septemb.* 1561. *Accepi jamdudum, Reverende Domine, & Pater obſervande, elegantiſſimam, eámque argenteam; ſanctiſſimi ſimul & doctiſſimi, felicis memoriæ, Martini Buceri, imaginem; per tuam veram, vivámque imaginem, Gervicum filium tuum, lectiſſimum juvenem, pro tua liberalitate ad me miſſum.* Fuit illa mihi gratiſſima multis nominibus. Primùm, quod in ea imaginem tuæ eximiæ pietatis perſpexerim. Etenim, cùm fortè audieris ex chariſſimis meis fratribus, D. Conrado Uberto, & filio tuo, me doctrinæ Chriſti per Bucerum hîc explicatæ, & firmiſſimis argumentis confirmatæ, ſtudioſum & defenſorem eſſe; *iſto non vulgari munere videris mihi voluiſſe, tum te Buceri amiciſſimum, ejúsque doctrinæ amantiſſimum fuiſſe teſtificari; tum mihi, quod ejusdem doctrinæ ſim & ſtudioſus & defenſor gratulari.*

Sed & frater *Thomas*, communibus, ad communes tum amicos *Johannem Marbachium*, & *Hieronymum Zanchium* datis, vulneri medicinam parare, animósque diſſidentes conciliare tum voluit. Epiſtolam

Mſc.

Mſc. habeo affectam, & quæ ultra neceſſitatem reconciliationis, & litis Sacramentariæ originem non procedit. Quando verò & magna *Blaureri* fuit authoritas, & inſignis in Lutherum, præceptorem affectus. hoc etiam, quale quale fragmentum, poſteritatis bono tenebris ſuo loco, ubi de Sacramentis agere nobis, Dei beneficio, licuerit, eruemus. Sufficere interim poterunt, quæ *Prim. Heidel.* noſtræ habent. p. 129. Animū graviſſimo ſeni addidiſſe videtur *Gervicus Blaurerus*, ex fratre nepos, qui *d.* 12. *April.* a. Ch. 1562. ſequentia ad ipſum perferri voluit: *Theologia in Schola noſtra* (Argentinenſi) *friget. Utrique enim Theologo, D. Marbachio & D. Zanchio vices legendi interdictæ ſunt, & eſt magna diſſenſio inter Theologos noſtros & Zanchium, tum in articulo de Euchariſtia, tum Prædeſtinatione, & perſeverantia Sanctorum in fide. Zanchius revocans in Scholam doctrinam de Prædeſtinatione Buceri, qui optime de illa ſenſit, & totus in hoc Auguſtinianus fuit*, &c. *Idem*, ad eundem Cal. April. 1562. *Diſſidium nunc annuum inter D. Zanchium, Sturmium, Hoſpitem item meum; & Gallicæ Eccleſiæ præfectum; Et Marbachium, reliquóſque ejus aſſentatores in cauſa Euchariſtiæ, Prædeſtinationis, certitudinis ſalutis, perſeverantiæ Sanctorum in fide, adhuc magno cum*

Schola,

Scholæ , tum Eccleſiæ noſtræ detrimento vigere. Dominus Sturmius cauſam Eucharisticam defendendam ſuſcipit. Reliqui , Zanchius , ut & Eccleſiæ Gallicanæ præfectus , & hoſpes meus Conradus , reliquas , quæ in controverſiam venerunt, doctrinas defendunt. Adverſarij ex ſuggeſtis ad populum furunt. Doctrinam de Prædeſtinatione , quam Bucerus piæ memoriæ , & reliqui, qui Eccleſiam Argentinenſem plantârunt , tradiderunt ; Diabolicam appellant. Auguſtiſſimum , doctiſſimum Patrem , propter hanc hæreſis damnant. Et quo magis eum populo inviſum reddant , adſcribunt illam Gallis atque Italis. Nihil denique faciunt & moliuntur , quod non faciat ad oppugnationem veræ Chriſti doctrinæ , & introductionem falſæ. Sed ſatis de Zanchio.

XXVI. Neque verò occaſione controverſiæ Prædeſtinatiariæ in Genevenſi & Argentinenſi Eccleſijs , motæ, Bullingerus & Collegæ, eam, quam prolixè commemoravimus , impenderunt operam ; illuſtrior ſecuta ex novo conflictu in Eccleſia Lugdunenſi , in Gallia, ubi non priora tantùm confirmata , ſed & dubia ad cynoſuram pleniorem & clariorem ſcripto-

ſcriptorum explicationem ab ipſis authoribus ſunt rejecta.

Jlluſtre occurrit exemplum, a. Ch. 1566. Cùm enim duo, pater & filius, viri cæteroquin non obſcuri, ſolennem nuptiarum Lugduni initiationem, quòd ſacra cum reformatis comunia habere ſe, videri voluiſſent; urgerent, Miniſterium Lugdunenſe, utrumq;, quòd ſuſpecti eſſent, accerſiri privatim primùm juſſit. *Et patri quidem* (repetam deinceps ipſa Miniſtrorum ad Bullingerum verba,) *ea, quæ nobis de illo nuntiata eſſent, indicamus, liberè & amicè, rogamúsque, ut pro totius Eccleſiæ ædificatione (apud quam peſſimè audiat) de objectis ſe ſe purgare velit. Negat ille confeſtim, ſe quenquam, quod ſciat offendiſſe, aut occaſionem ullam offenſionis præbuiſſe. Hic cùm evincere quicquam non poſſemus, & cauſæ cognitionem res hæc poſtulare videretur, tum, quòd accuſationem hanc ſimplici negatione diluerent, tum quòd alioquin valde eſſet ſuſpecta apud omnes bonos eorum doctrina & pietas, (quod pater ex intimis ſemper fuiſſet Caſtellionis amicis, & illius quaſi juratus diſcipulus.) Iis de cauſis viſum fuit eos coram toto Presbyterio noſtro evocandos ſimul cum accuſatore, ut & criminationem ſi poſſint, diluant, & præterea doctrinæ conſenſum in reliquis teſtentur.* Adſunt

ſunt illi ad diem præſcriptum, ut & ille, qui accuſationem inſtituerat. Verum, ad objectiones, cùm non aliter quàm per inficiationem rurſus reſponderent, ad alteram cauſam, ob quam vocati erant, nempe ob doctrinæ ſuſpicionem, fit tranſitus. Rogantur igitur primùm, num Confeſſioni Gallicarum Eccleſiarum per omnia ſubſcribere parati ſint, & an nobiſcum de præcipuis capitibus idem ſentiant? Tum pater, tacente & annuente filio, ſeſe N. Confeſſionis fidei capita ſubſcripſiſſe, neque alteri ſubſcribere, primum reſpondet. Tandem verò, cùm nihil aliud præjudicij N. Eccleſiæ afferre poſſe oſtenderemus, annuunt, & ſubſcribunt ſine magna contentione. Quoniam verò ſummatim duntaxat illic religionis capita, & quidem difficiliora attinguntur, ne ullus cavillis & falſis interpretationibus poſthac locus foret, requirunt fratres, ut ſuam illi ſententiam, (in ijs præcipuè, in quibus *Caſtellio à vera &* (NB.) *paſſim in Eccleſiis, magis puris recepta doctrina diſſentiebat,*) clarè & dilucidè explicent. Ac inter cætera de Prædeſtinatione Dei, id eſt de æterna tum piorum electione ad vitam, tum impiorum rejectione ad mortem, quæſtionem proponunt. Hic Pater rurſus quædam præfatus reſponden-

di ad eam quæſtionem neceſſitatem quantum poteſt, declinare ſtudet, ſuam ignorantiam ficta quadam ſimplicitate prætexens, quaſi hæc quæſtio ejus captum excedat, qui non ita magnam in rebus Theologicis operam dederit, nec id eſſet ſui muneris. Verùm, cùm ſatis agnoſcerent omnes, quo hæc ſimulata excuſatio tenderet, urgent, ut dicant liberè, quid in eo ſentiant. Tum illi, *ſuam univerſalem Electionem (qua omnes promiſcuè ad ſalutem electos eſſe à Deo affirmant,) quantum poſſunt, obſcurè & perplexè* proferunt, locis quibusdam ex Scriptura illam confirmare tentantes: Quæ cùm nos veluti abſurda confutaremus, ex quorundam hujus ætatis doctorum ſententia ſtabilire & tueri ſatagebat. *Atque inter cæteros se præcipuè, Melanchthonem (quem ſcimus quædam habere minimè ab omnibus probata,) & Gualtherum, veluti alijs repugnantes citant,* & cum omnibus, quicunque de hoc dogmate noſtris temporibus ſcripſerunt, committunt. Id verò quoniam non fiebat ſine magna veſtra injuria & invidia, (*cùm ſatis conſtet apud nos, quantus ſit in veſtris & noſtris Eccleſiis in hoc dogmate, ut in cæteris, conſenſus, non potuimus hominum impudentiam ſatis mirari.* Interim, quoniam non poterant (aut noluerunt potius,) à ſuis tergiverſationibus

bus deſiſtere; ſed modo hoc, modò illuc proferebant, ut locos à nobis propoſitos eluderent; convenit inter nos, ut huic & quibusdam alijs capitibus ex ſcripto reſpondeant, atque animum ſuum clarè & penitus explicent. Accipiunt illi conditionem, & priusquam capita illa à nobis exhiberentur, ſcriptum parant Gallicum, de hac duntaxat quæſtione; deinde, cùm traderetur illi noſtrum ſcriptum, addunt breviter, quid de reliquis ſentiant. Et ita exhibent reſponſum ſuum D Petro Vireto privatim. Is promittit, ſe fratribus communicaturum, & quid de illorum reſponſo ſentiant, fore, ut in proximo conſiſtorio declarent. Legitur diligenter ab eo, cui commiſſa fuit hæc cura. Et cùm proximè rurſus in conſeſſu noſtro adeſſent; refutant fratres paucis; ſed tamen apertiſſimis teſtimoniis Scripturæ ea, quæ minus vera in illo ſcripto judicarent. Tuentur illi, quantum poſſunt, ſuam opinionem, nec ab ea ullis ſe rationibus abduci patiuntur. Cùm itaque nihil profici poſſet, & alia tunc multa gravia negotia tractanda eſſent, deliguntur quidam ex fratribus, qui cùm poſſint familiarius privatim de tota hac controverſia conferre, ut omnem dubitationem exuant, nec excuſari poſſint, ſi ſuo er-

rori pertinacius hæreant. Conveniunt quidem illi in ædibus fratrum; ſed cùm ſatisfacere noſtris rationibus & argumentis nequirent, *proferunt centones quosdam ex tuis ſcriptis (ut ajebat) collectos, quibus ſeſe tueri, cum nominis & authoritatis tuæ odio ſatagebant. Noſtri contrà ex Dei verbo agentes, cùm nihil proficerent, monent primùm eos amicè, ut errore dimiſſo veritatem nobiscum amplectantur, ſiquidem pro fratribus recipi cupiant. Et quod ad te attinet, oſtendunt, perversè abuti tua authoritate, idque illis conſtare poſſe, ſi poſteriora tua ſcripta*(NB.)*legant, ubi ex profeſſo de hac quæſtione agis.* Sed ſurdis canitur fabula, &c.—Rurſus poſt aliquot hebdomadas *(filius)* ad nos ſeſe recipit. Rogátq; iterum, num adhuc illum ad nuptiarum celebrationem admittere recuſemus? Reſponſum eſt, ſiquidem paratus ſit ſuos errores dimittere, quos in illo ſcripto cum patre ſignavit, & eam docilitatem præſtet, quæ Chriſti diſcipulum deceat, ut ſcilicet de his, quæ ignorare fatetur, erudiri ſe ſinat ex verbo Dei; tum Eccleſiam quoque de ſententia ſua, quod juſtum eſt, remiſſurum. Sin minus, non poſſe agnoſci, nec in ovile admitti. *Hic ille negat, ſibi integrum eſſe, iis, quæ ſubſcripſit, renuntiare, niſi prius tecum nominatim (ex cujus ſcriptis opinionem ſuam hauſeris,) de tota hac quæ-*

quæſtione contulerit: Seſe alioquin nusquam ſcriptum illud probaturum, & per ſe non ſtare, quin veluti ſepultum maneat: De nobis verò nunquam quicquam, niſi honorificum ſenſurum. At cùm omnia hæc non aliò ſpectare manifeſtum eſſet, quàm ut à nobis publicam illam matrimonij ſui approbationem quoquo modo extorqueret (cùm interim nihilò meliùs erga veram doctrinam & totam Eccleſiam eſſet affectus,) breviter iterum reſpondemus; Placere nobis eam conditionem, quam propoſuit, ſcil. tecum prius conferat: Nos quoque de eo viciſſim & vobiſcum, & cum aliis vicinis Eccleſiis velle conſilium capere; ne ſcilicet vel nimis leves in illo admittendo, à fratribus ejusdem Confeſſionis; vel nimis rigidi in recuſando ab alijs judicemur. Itaque miſimus paucis poſt diebus illorùm ſcriptum ad D. Doctorem Bezam, qui id ad vos poſtea miſſurum in ſe receperat. Verùm cùm interim nuntiatum nobis fuerit, edidiſſe illos præclarum illud ſcriptum, & jam ad vos transmiſiſſe, quoniam fieri poteſt, ut ſuis blanditijs aures vobis obtuderint, & aliter quàm res eſt, vos imbuerint; noluimus longiùs differre, quin omnia prout revera geſta ſunt, bona fide ad vos referremus, ut ſi quid odio veritatis vel ſubticue-

rint, vel addiderint de ſuo, unde illos convincere poſſitis, habeatis. *Poſſumus enim Deum teſtari, nos nec aliter cum illis egiſſe, quàm ſupra retulimus, nec quod ad doctrinam ſpectat, aliud ab illis exegiſſe, quàm quod & D. Zuinglius veſter, & D. Petrus Martyr, piæ memoriæ, in celebri veſtra Schola vel ſcriptis, vel viva voce, docuerunt & tutati ſunt.* Ex his autem facilè intelligere potes, quo in periculo noſtræ Eccleſiæ verſarentur, ſi ejusmodi homines (quorum unus hunc vel illum errorem, alius alios inter familiares diſſeminare poſſit,) ſine delectu, in ſuis penetralibus admitterent. Nam ea occaſio ſi ſemel admittitur, ut liberum ſit cuique quod volet, & ſentire & defendere, difficilè, imò impoſſibile poſtea fuerit majoris momenti ſcandalis aream Domini repurgare, maximè cùm (ut dictum eſt,) apud Magiſtratum de iſtis controverſiis agere, ſine magno Evangelii odio, non ſit libernm. Itaque quicquid illi ogganierint, ſperamus, hanc Eccleſiaſticam politiam, non poſſe vobis nec aliis piis Dei ſervis, ullo modo improbari, in hac præſertim neceſſitate. Neque enim admitti ad hunc actum, à nobis potuerunt, niſi & pro fratribus eos amplecteremur, qui nobiſcum multis alijs in rebus diſſident, quas tamen ſubdolè adhuc reticent.

cent. Oramus ergo tecum omnes Fratres, & D. Symmyſtas, ut pro veſtra humanitate & ſincero in Chriſtianam veritatem affectu, quamprimùm veſtrum hac in re judicium nobis communicare velitis. *Nón enim vobis Eccleſiæ pacem & doctrinæ conſenſum minus cordi eſſe ſcimus; quàm propriam ſalutem. Et quod ad nos attinet (cùm aliunde variis modis hæc Eccleſia ab externis Evangelij hoſtibus ſatis ſupérque vexetur,) dabimus certè operam, ut ſaltem ab his turbis, quantum Dominus conceſſerit, per nos ſit tuta & libera.* Cæterùm, *novit ille, qui ſui ſunt, & illos à tentatione ſcit eripere.* Hæc *Petrus Viretus & Joh. Franciſcus Sallvardus*, omnium Còllegarum nomine, Cal. Maj, 1566. Lugduno ad Bullingerum. De *Bullingeri*, ad Lugdunenſes reſponſo, nihil hactenus occurrit: Cùm verò illi, quorum res agebatur, cauſam ſuam per tertium Bullingero noſtro commendare voluiſſent, turpiſſimè ſe dederunt. Quàm enim ægrè tulerit Bullingerus noſter inexpectatum Novatorum συμβολισμὸν, quàm contrà perſpicuè, poſt tot Eccleſiarum ſolicitationes, ſuam de Prædeſtinatione expreſſerit ſententiam, ex præviis ad amicum literis (Geſſnerum fuiſſe ſolicitatorem puto,) manifeſtum ſatis eſt, dignæ proinde quæ lucem videant. Verba Bullingeri ex auto-

grapho hæc ſunt: *Dixi coràm, obſervandiſſime mi Domine Conrade, idémque mihi chariſſime frater, quòd juſtas variáſque ob cauſas peregrinis concertationibus nolim immiſceri, neque* vacat altercationes multorum non tantùm non legere, ſed multò minus dijudicare; præſertim alterâ tantùm auditâ parte. Quia tamen te obſervo, & maximè diligo, ſaltem tui gratiâ paucula hæc ſubjicio.

Bonus ille vir (quisquis ſit, mihi certè ignotus eſt,) *videtur abuti meis ſcriptis contra doctrinam, quæ nobis traditur ab Apoſtolo,* Rom. 9. *cap.* nempe Deum pro bona & juſta ſua voluntate Jacobum diligere, Eſavum verò odiſſe, idque antequam eſſent nati, aut quicquam feciſſent, vel boni, vel mali. Id quod latiùs extendit Apoſtolus Chriſti, qui paulò pòſt dicit: *Miſereri Dominum, cujus velit miſereri, & indurare, quem velit indurare.* Quanquam enim ego, & alij, qui docent Chriſti Eccleſiam omnes, ut æquum eſt, & ſicut ad Philippenſes loquitur Apoſtolus *cap.* 1. bene ſperare doceamur de gratia Dei, *quæ omnibus offeratur, interim tamen* (NB.) *illa nec oppugnamus, nec negamus, quæ Apoſtolus docuit, & poſt eum diſputavit contra Pelagium & Julianum beatus Auguſtinus,* diſputationem ſuam ex Scripturis petens.

Neque

Neque verò aſſerimus, *omnes homines ad credendum eſſe idoneos*, ſi modò velint. Ita enim fides eſſet in poteſtate hominum, & non eſſet donum Dei, quod hic, cui velit, largiri poſſit. Fidem verò in noſtra eſſe poteſtate, dogma eſt Pelagianum.

Sic *electionem non ſuſpendimus à noſtra voluntate*. Id quod manifeſtiſſimè oſtendimus *in Decadibus noſtris, in lib. cont. Anabaptiſtas ultimò editis*.

Cúmque Dominus dixerit, *Matth.* 24. Electos ſeduci non poſſe, & oves ipſius neminem ex manu ejus rapere poſſe. *Item:* quos dediſti mihi, ego cuſtodivi, & nemo ex eis perijt, niſi filius ille perditionis, *Joh.* 17. rectè docemus, electos Dei perire non poſſe.

Quantum verò attinet ad Judam, dicimus, ipſum inter Electos non fuiſſe. Sic enim diſerte ajt Dominus, *Joh.6.* Nonne ego vos 12. elegi; (ad miniſterium utique) & unus ex vobis Diabolus eſt: Ergo electus non erat. *Item*: Joh. 13. Et vos mundi eſtis, ſed non omnes.

Dicit bonus ille vir, *ſe ſentire de 9. articulo, quod D. Muſculus*, non diſpliceret ergò ei, quod idem piè diſputat de *Electione, Prædeſtinatione, reprobatione, cum ex Scriptu-*

ris ſua proferat. Nec edat libellos de cauſa, quam video (*condonet hac mihi*) *ipſum nondum intelligere, neque occaſionem det novis certaminibus, cùm nupera nondum ſint bene ſopita.* Vellem ego adeóque cuperem maximè ipſum nihil tale ſparſiſſe per chalcotypum. Bonum, illum virum hortor, ut paci ſtudeat, & tranquillitati, *nec ſtudio Caſtellionis turbas in Eccleſia moveat, quin imò pluris faciat in Eccleſia Dei unum S. Auguſtinum, quàm Caſtelliones mille.* Hæc Bullingerus ad amicum ſuâ manû, non ut occultaret ea, ſed literis ea reſponſoriis inſereret. Cygnea hæc veluti cantio, magni Theologi, evidentiſſimè oſtendit,

1. Omnes illos, qui Bullingerum cum doctrina Pauli ad *Rom. 9.* quæ tradit, Deum pro bona & juſta ſua voluntate Jacobum diligere, Eſavum verò odiſſe, atque antequam eſſent nati, aut quicquam feciſſent, vel boni vel mali; authoritate ejus turpiter abuti.

2. Quòd, etſi in concionibus, de gratia, quæ omnibus vocatis offertur, bene ſperare doceat; illa interim nec oppugnet, nec neget, quæ Apoſtolus docuit, &, poſt eum Auguſtinus contra *Pelagium* & *Julianum*.

3. Quos-

3, Quoſdam eſſe electos, quoſdam non electos; diſertis proponit verbis.

4. Φροντίδας δευτέρας σοφωτέρας, ſecundas curas accuratiores noluit diffiteri. Unde ipſe ad Decades ſuas provocat, & ſcripta Anti-Anabapt. *ultimò* edita. In illis autem Decad. IV. Serm. 4. *Prædeſtinatio,* inquit, *decretum Dei æternum eſt, quo deſtinavit homines vel ſervare vel perdere.* Et paulò pòſt. *Ab æterno, immutabili conſilio præfinivit DEUS, qui ſalvari, quive damnari debeant.*

5. Unum Auguſtinum, mille Caſtellionibus præferendum cenſuit. Diſcipulus enim fuit Caſtellionis, cujus ἑτεροδιδασκαλία in ipſam etiam de Prædeſtinatione Eccleſiæ receptam doctrinam arietavit. Nec caret obſervatione, quod Caſtellionis, hoc loco, expreſſe Bullingerus meminerit. Nam & hic Eccleſiæ Tigurinæ non obſcuram eodem tempore, quo Zanchiana fervebat controverſia (*a.* 1562.) præbuit materiam, veritatis aſſerendæ. Cùm, præter expectationem, Methodum etiam conſuetâ, invito eſſet obtrudendus Miniſterio, valde noſtri eo nomine ſoliciti erant, ne ubi Lauſannæ pedem figeret, novum Genevenſibus objiceretur μῆλον ἔριδος. Monuit hac de re Bullingerus noſter Theologum Bernen-

Bernenſem, Johannem Hallerum; illi verò, paucis, ſed nervoſis lineis calculum ſuâ manu, adjecit Martyr. Mihi (ita ad Bullingerum) quemadmodum tibi, clariſſime compater, videtur, ut quantum fieri poteſt à commercio talium virorum abſtineatur. Baſileæ res non parùm turbavit, neque diſputando tueri potuit dogmata, quæ profitebatur. Deinde, ut ipſe dixiſti, ſi doceat Lauſannæ, diſſidium inter Bernates & Genevenſes vehementer recrudeſcet. — Legantur ejus annotationes in cap. 9. ad Romanos, quas Baſileenſes expungi voluerunt, nec in libris poſthac vendendis paſſi ſunt inſeri. Ibi ſtatuit, omnes homines prædeſtinatos eſſe ad vitam æternam. Vult item multa fieri contra Dei prædeſtinationem. Plus æquo tribuit libero arbitrio, &c.

6. Probat ſententiam *Muſculi*, de qua Loc. com̃. p. 227. &c.

XXVII. Colophonem huic periodo imponemus, ubi Gualtherum, Succeſſorem Bullingeri, in explicatione momentoſæ de Prædeſtinatione, & Providentia divina, ita piè, ſobriè, & orthodoxè locutũ oſtenderimus, doctrinæ, ut neq; Novatoribus conſensûs ſuffragium, nec malignis calumniandi reliquerit materiam.

Heic

Heic iterũ vel uno agere exemplo liceat. Scripſerat, ipſo Johannis Baptiſtæ die, anno Chriſti, 1577. *Johannes Pontiſella*, Miniſter Curienſis, Fettanenſis Eccleſiæ Miniſtrum, hominem, qui Monachij, antea Jeſuitarum fuerit diſcipulus, magna audacia, & elato ſupercilio novas excitare turbas. Cùm enim occaſione diſputationis in Ingadina de Prædeſtinatione motæ, Zernezij, ſuperiori anno decretum fuiſſet, ut Myſterium illud ab omnibus ſobriè tractaretur, nominatimque Confeſſioni Tigurinæ accommodaretur; laxatis, Fettnenſis ille Miniſter, ex eo, quòd reprobationis cauſam extra Dei beneplacitum, non agnoſceret, habenis, neceſſariò Deum ipſius etiam peccati authorem eſſe, ſequi ſtatuit. Graviter novum vulnus Eccleſias noſtras quidem afflixit; viam tamen Majoribus noſtris hoc iterum doctrinæ caput pleniùs explicandi aperuit regiam. Vix enim per Pontiſellam cruda hæc certamina ad *Gualtherum* noſtrum perferuntur, ecce in promtu erant ſuppetiæ, quibus domeſticum brevi extingui iterum potuit incendium. Ne hiatum hæc noſtra habeat Hiſtoria, ipſum iterum Gualtherum audiemus: *Mirarer ſanè vehementer, fratres,* (ita Caſparum Hubenſchmid, & Johannem Pontiſellam, Eccleſiæ Curienſis Paſto-

Paſtores compellat,) *mihi plurimum dilecti & obſervandi, intempeſtivam illam de Dei Providentia & Prædeſtinatione diſputationem, quæ apud Ingadinos fratres exorta fuit, adhuc ventilari*, niſi ſcirem, hoc vetus eſſe hoſtis noſtri communis ſtratagema, quo ſaluti hominum inſidiatur, ut incautis perſuadeat, Deum, aut res hominum prorſus negligere, & fabulam eſſe omne id, quod de ejus Providentia dicitur, aut eundem eſſe peccati authorem. Niſi enim in hac cauſa oculis purioribus Deum intueamur, qualem ſe nobis in Scripturis revelat, non poſſumus videre, quomodo is, qui res mortales gubernat (quæ ut plurimùm vitioſæ ſunt, & in quibus peccatum quaſi dominatur,) à peccato immunis ſit. Accedit, quòd multi, dum Providentiæ & Prædeſtinationis arcana ſcrutantur, curioſitati carnis nimium indulgendo, interea doctrinæ hujus finem & verum uſum non obſervant. *Eſt hic, non ut ad noſtræ rationis calculum omnia revocemus quæcunque Deus decrevit, & facit, ſed ut primùm memores, nihil abſque Deo fieri, conſolationem certam in adverſis & calamitatibus habeamus: Deinde, ut de ſalutis noſtræ (quæ in æterno Dei decreto fundata eſt:) certitudine non dubitemus*, quæ efficaciſſima eſt in conſcientiæ tentationibus conſolatio: Poſtremò,

mò, ut & Providentiæ omnia intuentis, & Prædeſtinationis ad ſalutem, cujus ſigna certa nobis proponuntur, conſideratione excitati, peccandi licentiam, ad quam caro proclivis eſt, frænemus, ſtudeamus autem innocentiæ, ſanctitati & charitati, & ita vocationem & electionem noſtram (ut Petrus monet,) firmam efficiamus. Qui ſuas de duobus iſtis capitibus per quam arduis, & ingenij noſtri captum ſuperantibus cogitationes intra hos limites ſive cancellos coërcent, ij neque ſe ipſos labyrinthis inextricabilibus implicant; neque alijs opinionum abſurdiſſimarum & ſcandalorum authores ſunt. At quia multi ſe altiora ſcrutantur, & temerario ſive curioſo auſu in Dei ſanctuaria penetrant, denique ea ſcire volunt, quæ Pater in ſua ipſius poteſtate poſuit, uſque in eum diem, quo ipſum videbimus facie ad faciem; ij ferè faciunt næ intelligendo (ut Comicus ajt,) ut nihil intelligant, & imperitioribus ſæpe vel Cyclopicæ impietatis authores ſunt, ut (quod primus parens noſter Adam faciebat,) culpam omnem in Deum rejiciant, qui nihil hujus cogitantes, imò invitos ad peccandum inducat, vel conſcientias jam ante gravatas atque vulneratas in deſperationis barathrum præcipites dant.

Et quantum ex literis veſtris intelligo, turbati jam ſunt multorum animi per eum, qui ſuis concionibus Deum peccati authorem facere viſus fuit. Quem quia non novi, nolim de eo temerè aliquid gravius pronunciare; & quia idem Eccleſiæ Miniſter atque noſter Symmyſta eſt, ex charitatis ingenio meliùs de eo ſperare volo, quàm ut eum hoc feriò, & iſtud axioma plebi omnino perſuadendum & inculcandum eſſe arbitratur, ego libenter ex eo audire velim, & quemnam fructum hæc doctrina pariat; quæ item ex ea conſolatio peti poſſit? Aut quis per eandem queat ædificari?

Quòd ſi Dei Providentiam prætexat, quam ſic aſſeri oporteat, aliæ rationes, & *infinita alia Scripturarum teſtimonia ſunt, quibus illa defendi poteſt, ut minimè opus ſit Deum ſceleris alicujus reum agere. Imò hoc nobis ratum eſſe debet; ſiquidem Chriſtiani homines dici & eſſe volumus; Deum omnium, quæ cœlo & terris comprehenduntur, Creatorem ſimul & Gubernatorem eſſe, neque illo inſcio quicquam fieri, adeóque nos in illo eſſe, vivere & moveri.* Statuimus præterea, Providentiæ partem eſſe Prædeſtinationem, quæ eſt propoſitum Dei, quo antè Mundum conditum ſtatuit ſuos ex gratuita dilectione & miſericordia, in Chriſto eligere & vocare, ut per hunc juſtificatos ex fide

fide in filios adoptaret, & vaſa gloria faceret. *Opponitur Prædeſtinationi reprobatio, quam Dei propoſitum eſſe dicimus, quo aliorum non miſereri; ſed eos in exitio relinquere ſtatuit, ut eorum juſta condemnatione ſuam iram adverſus peccata, & in iiſdem puniendis ſuam potentiam atque gloriam declararet.* Etſi verò tam hæc, quàm illa ex Dei voluntate pendeat, & utraque ad ejus decretum æternum debeat referri, attamen ex Reprobationis propoſito nequaquam poteſt DEUS peccati authorſtatui. Etenim, ſi de peccati cauſa & origine dicendum eſt, nos non decet altius, quàm ad eos, qui primi peccârunt, primos videlicet parentes aſcendere. Atqui hos libera & propria voluntate peccaviſſe, & ſua ſponte lapſos fuiſſe conſtat, quando Diaboli potius ſuggeſtioni, quàm Deo, qui ipſos ad ſuam imaginem bonos creaverat, paruerunt. Itaque Adam, dum in ſtatu perfectionis arbitrij ſui libertate abuſus eſt & hanc, & ſe ipſum perdidit (ut D. *Auguſtinus* olim dicebat,) & peccati ſervus factus in hac ſua corrupta & depravata imagine (ut *Moſes* ajt,) ſuos filios genuit, & ſic ex ipſo peccatum in omnes poſteros propagatum, denique in ipſo tota humani generis maſſa corrupta, & perditioni obnoxia facta fuit. *Quòd ergo, cùm in eodem luto omnes*

 homines

homines demerſi ſuâ culpâ hærerent, alios Deus elegit, & prædeſtinavit ad vitam, id ejus gratuitæ miſericordiæ, & dilectioni debet adſcribi, cujus divitiæ hic conſpicuæ ſunt, & prædicari à nobis debent: Quòd verò idem alios præteriit, & pro reprobis habuit, id juſtitiæ opus eſt, & proinde à nobis accuſari minimè debet. Nam ſi quis importunior quærat, cur hunc vel illum ſibi elegerit Deus, & non alios potiùs, & annon perſonarum reſpectus hic dici mereatur? Ego hunc non alio reſponſo dignum judico, quàm Apoſtolico illo: Imò verò, ô homo, tu quis es, qui ex adverſo reſpondes Deo? Annon licet ei de ſuo ſtatuere, quod lubet? Aut quis nam eſt, cui ille aliquid debeat? Quis verò perſonarum reſpectus eſſe poteſt inter eos, quorum omnium eadem ſors & conditio, idem meritum, vel potiùs noxa & culpa eadem eſt? Quin potiùs in nobis, qui prædeſtinati & electi ſumus, divitias bonitatis ejus prædicamus, in reprobis autem vel neglectis juſtum ejus judicium agnoſcimus, atque ejus conſideratione perculſi tenemur? Etenim, ſi cuivis mortalium licet debitori uni aut alteri debita ſua remittere; ab alijs verò, quod debent exigere, neque propterea injuſtitiæ accuſatur; ſed potiùs, quam alteris illis præſtitit liberalitas, laude digna eſt; quæ, obſecro, temeritas fuerit Deum Legibus

gibus adſtringere, quas nemo honeſtus pater familiâs ſibi imponi patiatur, &, niſi illis obtemperet, eundem peccati aut ſcelerum, quæ ipſi propriâ nequitia deſignavimus; authorem dicere?

At hic aliquis objiciat: Quia Deus alteros illos præteriit, & pro reprobis habet, quæ eis poſtea ſcelerum omnium, & tandem exitii ſempiterni cauſa eſt, annon idem eis peccatorum quoque & exitij author dici meretur? Id certè aliqui negari non poſſe exiſtimant, cum tam reprobationis, quàm prædeſtinationis ſive electionis non alia cauſa ſtatui poſſit, quàm mera & libera Dei voluntas; niſi cum ijs ſentire velimus, qui ad Dei præſcientiam confugiunt, & hos quidem propter præviſa opera electos, alios verò neglectos & rejectos dicunt, quòd, quales futuri eſſent, ille præviderit. Sed nos ſimpliciter conſequentiam iſtam negamus. *Nam, etſi multos prætereat Deus, non tamen illis ſcelerum cauſa propria eſt; ſed hanc illi in ſe ipſis habent, neque eos Deus ad peccandum vel monet vel cogit, & ut à quoquam impellantur, minimè opus eſt. Sponte enim & ſuapte natura omnes homines peccant, idque ex innata & ex primis parentibus in nos derivata malitia, ut novam nobis inſtillari nequaquam neceſſe ſit ſuis cupiditatibus impulſi homines iraſcuntur, convi-*

 tiantur,

tiantur, cædes faciunt, mentiuntur, fallunt, defraudant, furantur, rapiunt, ſcortantur, mœchantur, perpotant, jura venalia habent, & quæcunque ſunt alia hujus generis ex ſua libidine agunt.

Atqui non obſtat illis Deus, qui, ne iſta facerent, facilè impedire poterat. Fateor. Sed eho, quæ Lex Deum cogit, ut illorum furori & libidini obſtet? Sufficiat nobis, quòd ipſe neminem ad peccandum cogit: Religiosè autem ejus judicium revereamur, quo improbos illos, ceu effrenes equos in proprium & jam pridem meritum exitium ruere patitur. Qui Paulum ad Damaſci portas fulgure proſtratum coëgit exclamare: Domine, quid me vis facere? Hoc ipſum Cajaphæ, Annæ, Ananiæ, Neroni denique facere poterat. Num verò accuſari meretur, quód in Paulo miſericordiæ ſuæ exemplum proponere voluit, ex quo peccatores conſolationem petant; iſtis verò alteris, ceu vaſis iræ uti ad declarandam juſtitiam ſuam, qua contumaces & pœnitere neſcios punire ſolet? Sed objiciuntur hîc nobis locutiones Scripturæ, quæ DEUM homines indurare, in reprobum ſenſum tradere, excæcare, & impios ceu virgas, ſeu baculos ſua manu geſtare, & regere dicit. Et quædam ſcelera Deo, tanquam autho-

authori adſcribuntur. Davidi certè ipſe dicebat: Tollam uxores tuas, & dabo proximo tuo, qui dormiet cum eis. Tu feciſti in abſcondito: Ego verò coram toto Iſraële, & coram Sole hoc. Et David dicebat, Deum mandaviſſe Semeio, ut ſibi malediceret. Hæc & quæ alia ſunt hujus generis nonnulli *permiſſionis* prætextu molliunt, ut Deus facere dicatur, quod fieri permittit. *At quia conſtat, illum non invitum iſta permittere* (quis enim nolentem cogat?) *reſponſio iſta non poteſt omnibus ſufficere*. Neque neceſſe mihi videtur, ut ſuffragia quæramus, cùm, etſi locutionibus Spiritus ſancti inſiſtamus, facilè ſit demonſtrare, Deum propterea peccati authorem nequaquam dici debere. Nam, quod modò diximus, neminem nolentem indurat Deus, neminem invitum excæcat, neminem, niſi priùs ex innata ſibi malitia ad omne ſcelus proclivem, in reprobrum tradit ſenſum. Nec dubium eſt, Abſolonem & Semejum propria libidine ad hæc flagitia proſiliiſſe; & tyrannos, quotquot unquam fuere, quibus Deus ut virgis & baculis uſus eſt, ſuapte naturâ rapaces, crudeles & ſanguinarios fuiſſe, adeóque nullam his omnibus vim factam fuiſſe, quâ ad peccandũ impellerentur, ut potiùs ex ſuis ſceleribus voluptatem perceperint.

ſta tamen de Deo Scripturæ loquuntur, ut ejus providentiam, juſtitiam, omnipotentiam, ſapientiam, bonitatem denique nobis commendent, quæ ne tunc quidem ceſſant, quando Diabolus per ſua organa regno potiri, & omnia pro ſua libidine verſare videtur. Itaque hic nobis multa expendenda ſunt, quæ ut Deum omni culpa liberant, ita nos plurimum conſolantur.

Primùm enim iſta de Deo dicuntur propter communem totius Mundi gubernationem, quæ penès illum ſolùm eſt, & in omnibus creaturis ſe ſe exerit, ſecundùm quam item omnia in omnibus agere dicitur, eo quòd in ipſo (quod Gentes etiam obſervaviſſe, Paulus veteris Poëtæ teſtimonio probavit,) vivimus, movemur & ſumus.

Secundò indurare, excæcare, & in ſenſum reprobum dare dicitur, quando gratiam, & Spiritum ſuum ſubduxit; quod nunquam temerè facit, ſed cum judicio, nobis quidem non ſemper cognito, ſemper tamen juſto, ut D. Auguſtinus ajt. Neque poteſt in eo alicui injuriam facere, qui nemini quicquam debet. Itaque etſi illi tunc in omnem nequitiam effundantur; hujus tamen author dici Deus non meretur, cum hoc illi ſcientes volentes faciant.

Tertiò

Tertiò indurat & excæcat, quando occaſiones ſubminiſtrat, quæ ſi in bonos inciderent, eos ad pietatem excitarent, fidei & patientiæ materiam ſive argumentum præberent, reprobi autem iisdem deteriores fiunt; non quòd illæ per ſe malæ ſint, ſed quòd illis malè utuntur, ſicuti Pharaonis, Saulis, Judæ & ſimilium exemplis eſt videre. Jubetur Abraham ex patrio ſolo diſcedere, & idem poſtea jubetur filium Iſaacum propriis manibus immolare. E contrà, jubetur Pharao populum, qui nunquam ſuus fuerat, dimittere ad occupandam terram, quæ eis ex fœdere cum Patribus inito debebatur. Sunt ergo, quæ Abrahamo injuncta fuerunt mandata multò clariora iis, quæ Pharao accepit, attamen clara illa & acerba Abrahamo fidei & obedientiæ declarandæ occaſionem dederunt, cùm ex levioribus & æquiſſimis Pharao impietatis & rebellionis anſam arripuerit. Ita regni potentia & ſplendor Sauli pernicioſæ & impiæ ambitionis, quæ tandem crudelem parricidam fecit, cauſa fuit; Davidem verò regii faſtigii diligentior conſideratio humiliorem reddidit, quando hoc cum caula & ſtatu paſtoritio, unde evectus fuerat, conferebat. Sic quæſtura, Judæ concredita, hunc ſacrilegũ & proditorẽ fe-

cit: quam ſi Petrus accepiſſet, ſua potius pro Chriſto impendere maluiſſet, quàm quæ Chriſti erant, ſurripere. Num autem idcirco dicetur Deus Pharaoni, vel Sauli, vel Judæ ſceleris author fuiſſe? Quin potiùs ſi rem ipſam ad vivum; quod ajunt; reſecare libeat, fatendum erit, occaſiones iſtas ſcelerum non tam à Deo datas, quàm ab illis impiè arreptas & pro ſua libidine detortas fuiſſe, adeóq; in illis elucere, quanta ſit innatæ nobis naturæ vitioſitas, quæ occaſionibus bonis abutitur, & aranearum inſtar in noxium virus convertit ex floribus decerptum ſuccum, qui apibus mellis materiam ſuppeditat. Hoc qui probè expendunt, non Deum peccati authorem eſſe exclamant; ſed cum Daniele dicunt: Tibi ô Deus debetur gloria, nobis autem confuſio.

Poſtremò locutionibus iſtis ideo Sp. S. utitur, quia à peccatis quæ fiunt, Dei providentia omnino excludi neque debet, neque poteſt, quia hic illa regit & moderatur, ne indomitum graſſentur. Etenim quid futurum erat, niſi Satanam verum omnis ſceleris authorem, illo ſuo fræno coërceret, aut ſi impios pro ſua libidine graſſari, & omnia ſurſum deorſum miſcere ſineret. Sunt ergo impii virga, baculus, ſerra, gladius

dius denique in manu Domini, non quòd hic ſcelerum, quæ deſignant, author ſit, aut quod nolentes ad ea perpetranda moveat ſive impellat; ſed quòd illis inſitam peccandi radicem bene regit, & ad finem bonum moderatur, ut per hanc quidem ſui caſtigentur, illi autem (ut de mari in Jobi libro dicitur,) fluctus ſuorum conſiliorum deponant apud eos terminos, quos illis ipſe præfixit. Itaque ſi peccata in ſe ipſis æſtimemus, Satanæ opus ſunt, quod in ſuis organis agit: quod autem eadem Electis adjumenta ſunt in bonum, & finem attingunt felicem, id Dei ſapientiæ & bonitati debet tribui, qui ut mundi totius, & omnium, quæ in hoc geruntur, Gubernator non minus bonus, quàm potens, ex tenebris quoque poteſt lucem elicere. Exemplum hujus rei evidens Jobi Hiſtoria exhibet. Huic quidem Deus per Sabæos pecora eripi, quia quòd hi ex innata ſibi rapacitate fecerunt, ille ut Jobi fidem probaret, fieri voluit, at ſimul eosdem coërcuit, ne ipſius corpus invaderent. In Sabæis ergo omnis admiſſi ſceleris culpa hæret. Deo autem ſapientiæ atque bonitatis gloria & laus debetur, qui illorum petulantia bene uſus eſt ad Jobi fidem illuſtrandam, & illos, furentes licèt, retinuit, ne longius, quàm ipſe vellet, pro-

grederentur. Hæc qui oculis piis & rectis inſpiciunt, mox videbunt, Dei Providentiam circa omnia quidem verſari, quæ in toto mundo fiunt, neque illum otioſum eſſe rerum noſtrarum ſpectatorem, in eodem tamen nullam alicujus ſceleris notam hærere. *Atqui ſi his non contenti, quærere audeat, & cur non potenti manu Deus reprobos coërceat? Cur hæc aut iſta fieri patiatur?* Ii nobis oſtendant prius, quis ille ſit, qui Deo rerum agendarum leges præfixerit? aut qui nam ipſi ſint, quibus hic judiciorum ſuorum rationē reddere teneatur? Sunt hæc abyſſus profunda & inſcrutabilis, impia autem eſt eorum audacia, qui ſceleris alicujus reum agere audeant ſuum Creatorem, qui ipſiſſima eſt juſtitia, bonitas, ſanctitas, veritas. Itaque δύςφημον planè & Chriſtianis auribus indignum eſt quærere: An Deus ſit author peccati? Quid enim aliud agunt, qui hæc quærunt, quàm quòd ſe ipſo omni culpa liberare, in Deum verò reatum, quo ipſi tenentur, transferre conantur? *Quod qui in Eccleſia, & in ipſius Dei conſpectu faciunt, ij profectò Satanam ipſum impudentia & temeritate ſuperare videntur, quem ad Dei conſpectum contremiſcere* Jacobus ſcribit: Enim verò Dei filio teſtimonium hoc Spiritus immundi perhibent, quòd ad ipſos perdendum, &

regnum

regnum eorum evertendum venerit. Cur ergo quærant Chriſtiani homines, num Deus author ejus, quod Filii ſui in Mundum adventu deſtrui voluit. Hæc ad vos ſcribere libuit, fratres dilecti, quia ſententiam meam non in vobis modò, ſed ſymmyſtis quoque veſtris, fratribus plurimùm obſervandis, qui in Rheticis Eccleſiis Chriſtum prædicant, requiri audio. Velletis vos, doctrinam de Prædeſtinatione una aut altera homilia abſ me comprehendi: ut autem nunc multa me remorantur; ita iſta ſufficere poſſe arbitror non contentioſis, & Dei gloriam ex animo quærentibus, &c. Tiguri d. 7. Julii 1577. Hæc *Gualtherus* ſuâ manû.

XXVIII. Ad *quartam paulatim* Periodum pedem movemus, quâ, omnium jam applauſu, recepta in Eccleſia & Schola Tigurina Petri Martyris de Prædeſtinatione, ex Scriptura & Patribus, Auguſtino præſertim, triumphavit doctrina; alio per Samuelem Huberum concuſſa fuit ariete, operam ſuam Theologis Lutheranis vicinis ſtrenuè conferentibus. Cujus certaminis occaſio ſpectanda, progreſſus, & Cataſtrophe.

XXIX. Oc-

XXIX. *Occaſio* nata fuit ex Colloquio Montisbeligardi, inter Bezam, & Jacobum Andreæ a. Ch. MDLXXXVI. habito.

Non equidem loci hujus eſt, ut de ipſo colloquio, ejus occaſione, ſucceſſu, variisque inde ortis diſſidiis, jam diſſeramus; poterit illud, σὺν Θεῷ, commodiori fieri tempore. Satis eſt conſtare, hoc ipſum colloquium primam litis inter Theologos Bernenſes exortæ, fuiſſe materiam. Propter doctrinam enim in Colloquio illo à Theologis noſtris Mompelgardi aſſertam, *turbas in noſtra patria*, (liceat deſideratiſſimi & candidiſſimi noſtri *Luthardi* ex Diſputat. Bernenſ. explicat. p. 179. repetere verba,) *excitavit Samuel Huberus levi occaſione, & ex ſuperbia: Erat enim homo ſuperciliofus, audacis & inquieti animi, æmulator D. Abrahami Muſculi, VVolfgangi filÿ, quem cives Bernenſes propter ſummam gravitatem, & eloquentiam magno in honore habebant. — Non autem hominibus D. Muſculi inſidiatus eſt tantùm, ſed etiam aliam ob cauſam eidem fuit infenſiſſimus. Obſervabat D. Muſculus Huberi perverſiſſimum ingenium: Nam fuit Huberus obſcænus ſcurra, qui coram magnatibus & plebeÿs indifferenter ſpecimina edidit ſua* αἰσχρότητ῀ & *μωρολογίας.*

ϱολογίας. A juventute fuit ἀνλλογίας ſtudioſus: Nunquam potuit approbare quod alijs placuit, usque adeò, ut etiam Confeſſioni Helveticæ ſe ſe oppoſuerit in multis, cui juramento ante ſe ſe adſtrinxerat. Hæc animadvertens Muſculus, tanquam indigna Paſtore Eccleſiæ, non potuit hominem his vitijs deditum amare; ſed apertè teſtatus eſt, talem Miniſterio indignum eſſe, & Eccleſiam Bernenſem ſerpentem fovere in ſinu, quod Hubero non fuit ignotum. Quapropter omnem quæſivit vindictæ locũ & occaſionem, quam putabat ſe nactum eſſe colloquij Mompelgartenſis, quod habitum fuit inter Bezam & Jacobum Andreæ, a. Ch. 1586. *cui etiam Muſculus interfuit: Clamabat autem & accuſabat Muſculum ubique, quòd in Colloquio Mumpelgartenſi ſubſcripſerit ſententiæ novæ, hactenus inauditæ, Confeſſioni Helveticæ & ipſius Muſculi doctrinæ hactenus ab ipſo in concionibus propoſitæ, contrariæ. Sunt autem quatuor articuli, quibus Huberus dixerat Muſculum in gratiã Bezæ Mumpelgardi ſubſcripſiſſe, Confeſſioni Helveticæ, & doctrinæ hactenus in Eccleſia Bernenſi uſitatæ, contrarijs:*

1. Chriſtum, non mortuum eſſe pro omnibus hominibus.

2. Omnes Evangelicas promiſſiones gratiæ in verbo Dei univerſaliter propoſitas:

tas; non eſſe univerſales, ad majorem enim partem hominum non pertinere.

3. Deum tot homines, quot damnantur, nec propter ipſorum infidelitatem, nec propter alias cauſas reprobâſſe; ſed ex mero ſuo beneplacito: Velle enim ſe in ijs demonſtrare potentiam iræ ſuæ.

4. Neminem certò ſcire poſſe, an infantes in S. Baptiſmo regenerentur, & in regnum Dei recipiantur, interim de ipſis melius ſperandum.

XXX. Fuit hæc *occaſio reſtaurata* diſputationis Prædeſtinatiariæ. Cùm enim Muſculus, cæterique Theologi Bernenſes animadverterent, non ſe tantum graviſſima premi accuſatione; ſed ipſam [a] etiam periclitari Orthodoxiã, non ipſi modò novitatis abſterſerunt convitium: verùm ab Ampliſſimo tandem, ut cauſa communis, communi Helvetiæ reformatæ examinaretur, & judicaretur authoritate & opera, obtinuerunt. Unde & Eccleſiæ hic iterum Tigurinæ [b] ſuæ erant partes, quæ Ampliſſimorum Procerum Bernenſium rogatu, Tigurinorum verò decreto; Theologum miſit, ſcriptis celeberri-

berrimum, Guilelmum Stukium, qui quid cum cæteris Fœderatorum Theologis præſtiterit, etſi ex publicis actis generaliter haberi poſſit; opportunè tamen ſpecialiora [c] quædam hoc loco commemoramus.

a. Extàt enim Mſc. Apologeticum *Muſculi*, in quo operosè, ante omnia explicat, & confirmat ſuam de objecto meriti & paſſionis Chriſti ſententiam, argumenta poſtea Huberiana confutat, petita ex confeſſione Helvetica, Paracleſi Muſculi, ſcriptis Patrum, monumentis noſtrorum Majorum, *Bullingeri*, Decad. 4. Ser. 1. *Muſculi*, Loc. commun. de voluntate Dei: *Gualtheri* conc. 119. in verbo Chriſti: Ubi verò exaltatus fuero, &c. Tum abſurda oſtendit, quæ ex Huberianis hypotheſibus ſponte fluunt. Eadem Methodo reliqua etiam percurrit capita, doctè & nervosè, quæ tamen ordine & totidem verbis expectari jam à nobis non poſſunt.

b. Eandem enim Reformatores in Eccleſia Bernenſi de Prædeſtinatione, & cæteris ei affinibus capitibus, cum Zwinglio retinuiſſe doctrinam, non difficile erat probatu. Jam antea oſtendimus, quanti *Berchthol-*

Berchtoldus Hallerus feciſſet Zwinglium. Non abijſſe autẽ ab eo in articulo de Prædeſtinatione, Muſculus ex ejus documentis ἀξιοπίςως refert. Wir haben (ita in Apologetico ſuo,) hiervon gnugſam erwiſen/ daß wir keine frömde lehr anderſt woher in das land bracht haben / die vorhin in unſeren Kirchen beſtritten/und widerfochten ſeye worden; ſonder wir können auß Berchtoldi Halleri ſeligen / des erſten Reformatoris diſer Kirchen eigener handſchrift beweiſen / daß er in diſem Artikel ein lehr mit uns geführt hat. Dañ in ſeinen Predigen über das Evangelium Matth am 26. cap. über die wort Chriſti/da er von Juda ſagt: Wehe dem menſchen/durch welchen der Sohn des Menſchen verrahten wird / es were ihm weger / er were nie geboren / da ſchreibt er under anderem alſo: In der hand Gottes ſtehen alle ſeine geſchöpft: Etliche hat er erſchaffen / daß er in ihnen die reichthum ſeiner gnaden und barmhertzigkeit erzeige: Andere aber geſchirr des zorns / daß er ihnen ſein zorn und macht erzeige. Dann in etlichen erzeigt er die macht ſeines zorns: Darum erſchaffet er auch den gottloſen auf den böſen tag. In etlichen aber erzeigt er die reichthum ſeiner gnaden. Alſo iſt Pharao ein verſtoktes geſchirr geweſen / welchen der Herr eben darzu erweckt hat / das er ſein macht an ihm erzeige / auf daß

ſein

ſein namm außkündt werde in der gantzen welt/ Exod. 9. Rom. 9. Er kan hierinnen niemand unrecht thun: Er iſt dir nichts ſchuldig. Sind aber etliche die da meinen / er ſeye ihnen vil ſchuldig / denen mag ich wol nachlaſſen/ daß ſie mit Gott zancken; und was er uns verborgen hat / ſollen wir gern nicht wüſſen/ nämlich wor- zu er einen jeden erſchaffen / erwehlt / und end- lich vorſehen hab/ ſonder wir ſollen uns vernü- gen / und damit uns tröſten / daß/welcher in den Sohn Gottes glaubt/ habe das ewige leben. So vil Herr Berchtold Haller. Auß welchem unſer Gnädig Herren wol können verſtehen / daß wir diſes Artikels halber nichts anders lehren/ dann was unſere fromme Forſahren in diſer Kirchen vor uns gelehrt haben. Adde *Luthard.* lib. cit. pag. 178. Apologeticum cumprimis Theologorum Helvetiæ refor- matæ contra famoſa Huberi ſcripta, Tigu- ri, a. Ch. 1591. editum pag. 39. Ubi magno numero conſenſus Theologorum domeſti- corum urgetur, *Berchtoldi Halleri* in Matth. cap. 18. & 26. c. 19. c. 24. Exod. 4. cap. 9. Col. 1. 1. Pet. 1. Matth. 1. *Muſculi* in E- piſt. ad Rom. c. 8. *Locis Communib.* de Ele- ctione & reprobatione: prolixè *Benedict. Aretij*, Problem. Theol. loc. 16. p. 54. in c. Joh. 2. 2. Rom. 8. v. 1. *Diſput. Bernenſ.* con- clus. 6. *Synod. Bernenſ.* 1532. cap. 18. *Oe-*

colampad. Eſ. 29. Job. 12. *Bucer.* Matth. 16. Joh. 10.

c. Cujusmodi ſunt, 1. *Tigurinos* Stukium Bernam miſiſſe non ut in ignotam Huberi doctrinam inquireret, ſed, ut damnatam pridem in Helvetia & proſcriptam, non admitteret, patriámque adeóque Eccleſiã moleſta illa ſaburra liberaret. Verba inſtructionis totius Eccleſiæ Tigurinæ nomine ab Antiſtite *Strumpfio* conceptæ & exhibitæ inter alia hæc ſunt: Wir können nit erachten / daß Herꝛ Samuel Huber / gegen H. Abrahamen Müſlin / nach dem gebott des Herren Chriſti brüderlich gehandelt habe. Dieweil er ihne ohne einige vorgehende freündliche wahrnung gleich offentlichen vor einer Ehrſamen Oberkeit verklagt / alß wann er in dem Mümpelgardiſchen geſpräch nicht trewlich gehandlet / ſonder groſſen jrꝛthummen und Gottsläſterungen habe underſchriben: Dann wir des Hubers anklag / und D. Muſculi verantwortung mit allem fleiß durchſehen / und erwogen. Der halben die lehr Huberi (wie die auß ſeinen geſchriften augenſcheinlich ſich ſehen laßt) namlich von der Prædeſtination, und vom Tauff / verwerffen wir gäntzlich / alß die zuwider und ungemäß heiliger göttlicher Schrift / den recht lehrenden Alten Vätteren / der lehr des heiligen Apoſtels Pauli / auch der lehr und ſchriften /

ſchriſten unſer vorfahrenden Kirchendieneren und Lehreren. Dargegen erkennen wir/ und nemmen an die Lehr Muſculi, von der ewigen Vorſichtigkeit Gottes/ Erwehlung und Verdamung/ ſamt der erklårung alß die gemåß und einhellig mit heiliger Schrift des Newen und Alten Teſtaments/ der Lehr des heiligen Apoſtels Pauli/ der alten Våtteren/ und Orthodoxiſchen Kirchen unſer allgemeinen (NB.) Confeſſion, und unſer vorfahrenden Våtteren bekantnuſſen/ geſchriften und zeugnuſſen/ alß Zwinglii, Leonis Judæ, Pellicani, Bullingeri, Martyris, Gualtheri, Wolphii, Simleri und Lavateri. Welche Lehr auch H. Theodorus Beza mit ſatten/ veſten grůnden/ trewlich und wol verfochten/ und geſchirmt hat/ und D. Muſculus ſamt anderen ſeinen mithaften Herren und Brůderen mit gutem glimpf und ehren underſchriben. Die Lehr aber des Schmidlins und Hubers von der ewigen Fůrſichtigkeit und Wahl Gottes iſt auch Luteri, Brentij, Heerbrandi und anderer/ die Lutheriſch genent werden/ Lehr und Meinung gantz und gar zuwider. Darum wir nicht Muſculi; ſonder Huberi Lehr von der Prædeſtination in unſeren Kirchen und Schulen für new und irrig halten und erkennen. Dieweil aber Huberus in ſeiner anklag/und dargegen auch Muſculus in ſeiner verantwortung vil

zeugnuſſen und ſprüch auß den bücheren und geſchriften unſerer Theologen / und vorfahrenden Kirchendieneren und Lehreren anzeühen / damit männiglich ſehen möge / was dieſelbigen von dem Artikel der Prædeſtination gehalten und geurtheilt / wöllen wir mit dreyen klaren / waarhaften exemplen und Zeugnuſſen deſſelbigen vor augen ſtellen.

Erſtlich / alß anno Domini 1551. Hieronymus Bolſecus, Medicus Genevenſis ſich underſtandē die Lehr D. Calvini von der Prædeſtination zuwidefechtē / und offentlich / doch mit unwaarheit fürgab / wie vil gelehrte Männer / und vorſtehnder der Kirchen / und mit nammen D. Bullingerus, zu Zürich gäntzlich ſeiner und nicht Calvini meinung waren / und hierüber ein weiſer Ehrſamer Raht zu Genf / ſamt ihren Kirchendieneren vō den Eidgnöſſiſchen und anderen Kirchen / von dem ſtreitigen Artikel der Prædeſtination ihre judicia und ſententias begehrten / da hat Bullingerus ſamt anderen mitbrüderen dermäſſen geantwortet / daß männiglichē verſtanden / daß ſie Calvini lehr und meinung den beyfal gethan / wie das noch auß den Actis, und D. Bullingeri eigem ſchreiben klärlich verſtanden wird.

Für das ander / alß anno Domini 1565 zu Straßburg ein häftiger ſtreit zwiſchen Zanchio und Marbachio von der Prædeſtination

und

und verharꝛlichen ſtandhaften glauben der heiligen ſich erhaben / da haben der ſelbigen zeit die unſeren dem Zanchio den beyfal gethan / wie dann das ihre Epiſtlen / ſo noch verhanden / genugſam bezeugen.

Und zum dritten / alß bey uns allhie zu Zürich zwüſchen P. Martyre, und D. Bibliandro ein ſpan von dem freyen willen / und ewiger Fürſehung Gottes ſich erzeigt / da haben unſere Kirchendiener und Lehrer Martyris meinung für die rechte erkent / und beſtättiget / und darauff Bibliandrum des leſens und lehrnens erlaſſen / Martyri aber in ſeiner lection und lehr fürzufahren beſtättiget / und darbey iſt es ſeit derſelbigen zeit her verbliben. Doch wir uns allezeit der beſcheidenheit beflifſen und gehalten / nicht rauch und grob von ſolchen hohen Myſteriis weder an der Kantzel noch darneben geredt / oder geſchriben / ſonder geſchriftlich / und zu des gemeinen einfalten Chriſtenlichen volcks erbawung gefahren. Cætera *Claudium Alberum*, ejúsque tum de juſtificatione, ad Oſiandri mentem propoſitã, tum aliis capitibus doctrinam, Scholaſticè magis, quàm Theologicè tractatam, eóque etiam nomine rejectam, concernunt, de qua aliâs. Dici vix poteſt, quàm inſanè, cùm hoc animo Tigurini Bernam veniſſent, tumultuatus ſit Huberus! Nec potuit ſe continere, quin

 Stukio

Stukio crimen falſi manifeſtum impingeret. *Stukius* (ita a. Ch. 1589. 3. April. Derendingâ ad Pontiſellam, qui Stukio eas communicavit, cum voto, ut Deus authorem literarum vel compeſcat, vel, quod malit, illuminare dignetur,) inſignem Reipublicæ ſuæ maculam adſperſit. —*Is audi, quæſo, mira, & quæ inficiari non poteſt, attulit literas à ſuo Clero Tigurino Bernam ad diſputationem, in quibus ſententia jam adverſus me lata erat: Hanc doctrinam, quam Muſculus aſſerat, in quatuor illis articulis, eſſe Orthodoxam & piam, & meam ſententiam, qua erroris condemnem iſtos articulos, eſſe impiam. Hoc præjudicio ephippiatus venit Bernam, & in ipſa hora, in qua apud Senatum magnum Theologi referunt acta diſputationis atque teſtantur omnes tres uno ore, hos articulos, hancque in eis doctrinam eſſe impiam, & affictam Bezæ, & Muſculo, in illa, inquam, hora leguntur ipſius quoque literæ præjudiciales, in quibus Tigurini Miniſtri ſævam hanc & blasphemam doctrinam cujus ipſum Grynæum, & omnes ipſius conſortes puduit, coram Senatu Bernenſi, pro Orthodoxa, approbârunt.* Citantur hæc etiam verba, & diluuntur in Apolog. cit. p. 31. Quaſi verò ἀζύμα essent, verum & genuinum Muſculi ſenſum admittere, probare, defendere; eum verò, quem ferox & impudens ei

affinxe-

affinxerat adverſarius, rejicere, & veluti abſurdum, nigro theta notare? Non ita obſcuræ erant vel Muſculi vel Huberi hypotheſes Tigurinis, ut de ijs vel Miniſterium Tigurinum, vel Stukius etiam, antequam abiret Bernam, judicium ferre, non potuerit. Et ſanè nimis confidenter hoc hominum genus agit, quod eandem ſemper Pelagij crambem reponit, eandem, mutatis perſonis, fabulam agit, tantùm aliis vel otii ſupereſſe, vel ſibi authoritatis deberi, ut ab ovo ſemper ſua, interpolata licèt, & non ſemel jam antea examinata, & judicata repetenda, exiſtimet. Ipſe, antequam pedem hinc moveret *Stukius*, ſuccinĉto palàm fecit ſcripto, in *Huberi* aſſertionibus eſſe οὐδὲν ὑγιές. Et quia non minus nervoſum, quàm breve eſt, *Guilelmi Stukij* de controverſiis Alberianis & Huberianis tollendis, judicium; non incommodè illud ex actis *Stumpfii* noſtri, *Gualtheri* in Antiſtitio Tigurino ſucceſſoris, hoc loco eruitur, ut videant, qui ſub pietatis prætextu Eccleſiam ſuis turbant novitatibus, quàm præclarè de Majorum, quos in ore ſemper habent, mereantur fama, & quàm longè à veſtigiis, quæ ſacroſancta ſibi eſſe imperitioribus perſuadere volunt, recedant. *Diſſidium* (ita Stukius,) *hoc de præcipuis no-*

ſtra Religionis articulis, nempe de Prædeſtinatione, juſtificatione (qui neceſſariò cohærent,) nobis maximo dolori eſt, hoc præſertim alieno, periculosóque noſtræ Eccleſiæ & patriæ tempore. Hinc ſimplices offendentur adverſarii, cùm Pontificii, tum Lutherani nobis inſultandi, nósque pro more ſuo antiquo magis calumniandi anſam arripient.

DEUS, pro ſingulari ſua gratia Eccleſias noſtras Helveticas in unanimi conſenſu & concordia conſervavit, cujus perturbatores ingrati ſunt in Deum, in patriam, in Eccleſiam, gravi pœna digni coram Deo & hominibus. Si enim privato homini, quantò magis patriæ afflictæ afflictionem addere grave eſt, & inexpiabile ſcelus?

Quo major communium noſtrorum hoſtium & adverſariorum conjunctio, conſpiratio, machinatio, conatus contra ſalutem, tranquillitatem, religiònem Eccleſiam noſtram orthodoxorum, tantò magis nobis concordiæ, & conſenſui unanimi erit ſtudendum.

Dolendum, Eccleſiarum noſtrarum Miniſtros, etiam hoſtibus noſtris, & illorum erroribus patrocinari & ſuffragari, idque ſpecioſo prætextu, & velo veritatis ſacræ Scripturæ, & Confeſſionis noſtræ Orthoxæ.

xæ. Suſpicio non levis eſt, eos, qui Ubiquitariorum de Prædeſtinatione, de baptiſmo, juſtificatione, unione perſonali naturarum in Chriſto, errores tuentur & defendunt, eos aliis quoq; eorundem erroribus (quos callidè occultant) infectos & imbutos eſſe, de corporali præſentia corporis Chriſti, & orali ejusdem manducatione.

Huberus non fraternè cum D. Muſculo videtur egiſſe, qui illum non priùs privatim admonitum, contra Chriſti præceptũ publicè coram Magiſtratu, quaſi παραπρεσβείας, & errorum atque blaſphemiarum nomine accuſavit. Illius accuſationem & D. Muſculi reſponſionem diligenter legimus & perpendimus.

Huberi doctrinam (quæ ex ejus ſcriptis patet.) de Prædeſtinatione, de Baptiſmo, tanquam alienam à ſacra Scriptura, Orthodoxa vetuſtate, doctrina Paulina, noſtra Confeſſione, Majorum (NB.) & Anteceſſorum noſtrorum doctrina repudiamus. Contrà, D. Muſculi de æterna Prædeſtinatione, Electione, & reprobatione, ejus cauſis & effectis, tanquam ſacræ Scripturæ Veteris & Novi Teſtamenti doctrinæ Paulinæ, antiquitati Orthodoxæ, noſtræ Confeſſioni, ac Patrum & Prædeceſ-

ſorum noſtrorum, ut Huldrici Zwinglii, Leonis Judæ, Pellicani, Martyris, Bullingeri, Gualtheri, Wolphii, Simleri, Lavateri doctrinæ congruam & conſentaneam approbamus & amplectimur.

Benè & piè eam doctrinam, quam Dn. Beza in Montpelgartenſi Colloquio defendit, ei D. Muſculus cum cæteris Collegis ſuis ſubſcripſit.

Doctrina Schmidlini & Huberi de Prædeſtinatione etiam à Lutheri, Brentii, Heerbrandi & aliorum Lutheranorum, ut vocant, ſententia abhorret. Non Muſculi; ſed Huberi doctrina de Prædeſtinatione & nova eſt in noſtra Eccleſia, & falſa.

Præjudicia noſtræ Eccleſiæ tria apertiſſima id manifeſtè teſtantur,

1. Unum, anno 1551. contra Hieronymum Bolſecum, Medicum Genevenſem, qui piam & Orthodoxam Calvini doctrinam de Prædeſtinatione oppugnaverat. Bullingerus una cum Collegis ſuis Calvini doctrinæ aſtipulatus eſt.

2. Alterum, a. 1561. in Controverſia acerrima Argentinenſi, inter Zanchium, & Marbachium de Prædeſtinatione & perſeverantia Sanctorum in fide; quo tempore

re noſtri Zanchii ſententiæ aſſenſum præbuerunt, ut conſtat ex illorum Epiſtola, cujus D. Muſculus quoque meminit.

3. Tertium præjudicium in controverſia, quæ apud nos inter D. Martyrem, & D. Bibliandrum exorta erat de libero arbitrio, & de Prædeſtinatione, Eccleſiæ Miniſtri, Paſtores & Doctores Martyris ſententiæ ſuffragati ſunt; Bibliander docendi munere fuit abdicatus, Martyr in eodem perrexit.

Quod ad Alberianum ſcriptum attinet dolemus Virum doctum, de Republica literaria optimè meritum cum magno Eccleſiæ ſcandalo illud in lucem edidiſſe.

Primò reprehenſionem meretur, quòd contra paterna D. Bezæ & aliorum Eccleſiæ Genevenſis Miniſtrorum atque etiam Bernenſium ſtatuum admonitionem illum in lucem edidit, ejus impreſſionem acceleravit.

Deinde cuperemus illum ſuâ vocatione & Profeſſione contentum Phyſica potiùs, & Medica, quàm Theologica tractare.

Tertiò, ſcriptum illius nobis obſcurum, intricatum, implicatum, ambiguum & perplexum videtur eſſe, Philoſophicum potius, quàm Theologicum, Ariſtotelicum

potiùs,

potiùs, quàm Paulinum. Ariſtotelem toties fere citat, quoties Paulum; ſacra permiſcet profanis, novis, inſolitis, inuſitatis utitur verbis, & dicendi formis, quibus ipſis novarum doctrinarum ſuſpicionem in animis piorum, & doctorum parit.

Quarto erronea dogmata, à ſacra Scriptura & Orthodoxa vetuſtate, & noſtra Confeſſione abhorrentia: Id quod ordine poſtea recenſet; ſed quia doctrinam Prædeſtinatiariam non concernunt, ſed Oſiandriſmum maximè, iis enarrandis jam ſuperſedebimus, ad ultimam progreſſuri Periodum.

XXXI. Hæc de *ſucceſſu* controverſiæ Huberianæ; καταστροφὴ oſtendit, judicium [a] de ea Theologicum; authoris [b] condemnationem, proſcriptionem, calumniarum ab eo apud exteros ſparsarum confutationem, gratiarum denique pro opera à Guilelmo [c] Stukio, Eccleſiæ Tigurinæ nomine præſtita, actionem.

a. Pleniſſimam controverſiæ illius explicationem habet ſcriptum, quo Theologi Bernenſes, Muſculus & Hybnerus, accuſationi Huberianæ reſponderunt; cujus ἐπιτομὴ extat tum in *Apolog.* p. 10. 19. tum etiam

etiam in *Vindic. Diſput. Bernenſ.* p. 186 Nos in judicio Delectorum ſimpliciter acquieſcemus. *Judicium & ſententia Clariſſimorũ D. D. Præſidum & Delectorum omnium, de quatuor accuſationis, adverſus D. Abrahamum Muſculum, à Samuele Hubero inſtituta, capitibus,*

Accuſatio prima: Chriſtum non eſſe mortuum pro omnium hominum peccatis: ad theſ. 7. D. Jacobi Andreæ.

Deciſio prima accuſationis. Magno conſenſu omnium Delectorum placuit, propoſitionem primam, quæ ſic habet: Chriſtum Jeſum non eſſe mortuum pro peccatis omnium hominum: Et propoſitionem hanc, ab Hubero uſurpatam: Chriſtus mortuus eſt tantùm pro damnatis; quòd ex earum enumerationum genere ſint, quæ & dextrè & ſiniſtrè accipi, & novæ in Eccleſiis noſtris videri, & ſi citra diſtinctionem coram infirmis proferantur, ſcandalo eſſe poſſint: In Eccleſia non uſurpandas temerè, ac proinde non ſine conſilio à noſtris Mumpelgardiæ nunquam uſurpatas: Nec fuiſſe cauſam, cur prior D. Bezæ, & D. Muſculo objiceret, qui ea non ſunt uſi. Cæterum, qui fatemur, Chriſti mortis pretium per ſe conſideratum, omnibus hominibus ſufficere: Ea tamen Lege, ut ſigillatim

tim omnibus ſalvandis, juxta Dei Patris beneplacitum, illud ſerviat.

Accuſatio altera: Omnes Evangelicæ promiſſiones gratiæ, quæ in Dei verbo univerſaliter poſitæ ſunt, non pro univerſalibus eſſe habendas, cùm ad majorem partem hominum nihil pertineant.

Deciſio: Cùm promiſſio Evangelii ſit primum quidem univerſalis, ſi ſpectes eos, quibus prædicanda eſt: Deinde alio reſpectu indefinitæ, ſiquidem efficacem ejus applicationem attendas: Rectè eadem ad univerſalitatem ſalvandorum oppoſitam reſtringit.

Accuſatio tertia: Deum, tot homines, quot damnatorum non propter incredulitatem, vel aliam quamcunque ob cauſam ad damnationem rejeciſſe; ſed eò tantùm, quod ita ei placuerit, & quod velit in ipſis demonſtrare magnam potentiam ſuæ iræ: Ad *dog. Andr.* 3. 4. & 8.

Piæ mentes in noſtris Eccleſiis de Prædeſtinationis arcano rectè edoctæ, cauſas reprobationis ita perpendunt; das (Germanicæ deciſiiôs hîc, ob emphaſin, ſubjicemus verba ex Apolog. p. 20.) die nächſte und eigne urſach und ſchuld/ das gottloſe Leuth verdamt werden / in ihnen ſelber erfunden werde/

de / namlich die anerborne erbſünd / in welcher ſonſt alle menſchen empfangen und gebohren werden / in Heiden auch die widerſpännigkeit wider das Geſatz der Natur / in falſch genanten Iſraeliten die ungehorſame wider das Geſatz und Evangelium. Hienebent iſt Gott der / dem alle ſeine werck von ewigkeit her wolbekant / der alles um ſeinen ſelbs willen billich thut / und bey ſich ſelbs vor dem der welt grund gelegt worden / weißlich / billich und wol beſchloſſen / den gottloſen zum böſen tag von ihme verdientes verderben nach ſeinem göttlichen willen kommen zulaſſen / auf daß an ihme Gott alß ein gerechter Herr und Richter erzeige / daß ihme kein gottlos weſſen gefalle / und daß kein gottloſer vor ihm beſtehen möge / und das ſein macht zuerzeigen / und ſein ehr zu erretten.

Sol aber / wann man von den urſachen / deren wegen die Vngläubigẽ und Gottloſen verworffen und verdamt werden / redet / nicht nur die oberſte urſach / namlich der hoche und gerechte will Gottes; ſonder auch des Gottloſen / der da verdamt wird / ſünd und ſchuld (cauſam procatarcticam Latina vocat deciſio,) die in ihm iſt / angezogen werden / auff daß man ſehe / daß ihme keins wegs unrecht beſchehe / ſonder ſein verdienter lohn werde. Darum dann der dritte Klag-Artikel gar unfreundlich und ohne grund geſtelt / alß wann man gelehrt / Gott

ſehe

ſahe nur darauff / daß er in verwerffung und verdamnuß der Gottloſen allein auff ſeiner macht und herrlichkeit groſſe ehr ſuche / und gar nicht bedächte des menſchen unglauben und gottloſes leben. Welches H. Beza und Herr Müßlein nie gelehrt/ nie geſchriben oder underſchriben haben.

Mann ſoll aber auch im predigen / und ſonſten gantz beſcheiden/ verſtändtlich und wol bedacht hiervon reden / zu ehren Gottes/und aufferbawung der Kirchen / auch troſt der Frommen Hertzen / wie ihme die Propheten und Apoſtel gethan haben.

Accuſatio quarta: Neminem certò poſſe ſcire, an infantes in ſacro Baptiſmo regenerentur, & in regnum Dei recipiantur: poſſe tamen de illis benè ſperare.

Deciſio: Cùm Deus ſit liberrimum agens, nec det ſanctum canibus, nec ſit pars fideli, cum infideli, & ſolus Chriſtus baptiset Spiritu & igni: Miniſtri autē aqua baptizēt, & privatio Sacramenti infantes fidelium neutiquam damnet; & exempla adultorum manifeſtè evincant, horum alios ſeu aqua tantùm non Spiritu baptizari; ut docet exemplum Simonis Magi; ſeu, aut Spiritum prius, quàm aqua baptizari, ut docet exemplum Cornelii Centurionis & familiarium

liarium: aut ſimul, & aqua & Spiritu baptizari, aut denique prius aqua ſuo autem tempore demum Spiritu baptizatos eſſe: uno conſenſu, ex præſcripto verbi Dei, & doctrina harum reformatarum Eccleſiarum ſtatuunt delecti, in Baptiſmo infantium, ad quos pertinet regnum cœlorum, ſi ordinationem ſpectes, Sacramenti Baptiſmum externum & regenerationem concurrere ex fœderis natura. Eadem tamen non magis temporum, quàm locorum reſpectu jungi, cùm inter illa duo unio ſit Sacramentalis ſeu relativa, quum is liberè diſpenſat, in quo omnia noſtra Sacramenta tanquam in capite ſunt ſanctificata, ut ſint gratiæ Symbola iis, ad quos propriè ſpectat promiſſio gratiæ. Quare, ut non in dubiũ vocatur Baptiſmi externi parvulis, quorum eſt regnum cœlorum, adminiſtrati, externum Miniſterium: Ita nec dubium eſſe debet de gratiæ regenerantis benedictione, eisdem divinitus & promiſſa & oblata, & ſuo demum tempore documentis veris declaranda. Quod autem attinet poſtremum illud caput, de parvulorum fidelium cùm Baptiſmo externo; tum regeneratione, ideò optimè ſperamus; quòd Dei bonitas & veritas, & pactum illius cum Electis, cujus ſumma & ſententia

eſt: Ero Deus veſter, & ſeminis veſtri, & eorum, quos Deus procul advocavit; nihil aliud nobis perſuadeant; licèt non ſemper, qui foris aqua baptizantur, Spiritu & igni intus ſanctificentur. Huc faciunt Agendæ ſeu Leiturgiæ noſtræ verba; quæ ita habēt: Darum laſſet uns Gott bitten diſem Kindlein um den Glauben/ und daß der äuſſerlich Tauff innwendig durch den H. Geiſt mit dem Gnadenreichen Waſſer in der Warheit beſchehe.

b. Formula extat in publico Ampliſſimi Senatus Bernenſis de re per Theologos, piè, prudenter, ἀπροσωπολήπτως adminiſtrata teſtimonio, *Apologet.* præfixo. Quæ, cùm hujus loci non ſint, ex ipſo Apologetico commodiùs haberi poterunt. Compendium fati Huberiani Apoſtatici *Altingus* recenſet Theol. Hiſt. loc. IV. p. 301. *Huberus, cùm per annos viginti in ditione Bernenſi Miniſter Eccleſiæ fuiſſet,* anno 1588. menſe Aprili, *ob graves errores, quos de Prædeſtinatione, & æterna Dei electione fovebat, damnatus eſt in Synodo, cui etiam Beza, Stukius, Grynæus, Jezlerus interfuerunt. Profugit ergo Tubingam ad Jacobum Andream, factúsq; Miniſter Derodingæ, & mox etiam Lutheranis, ſcripſit librum virulentiſſimum contra Heidelbergenſes* 1590. *& contra Grynæum, anno ſequente, & univerſalem*

omni-

omnium hominum electionem & redemtionem aſſeruit. Cui, egregio ſcripto, de Prædeſtinatione & Redemtione reſpondit Jacobus Kimedoncius Heidelbergenſis Theologus anno 1592. *Huberus poſtea VVitebergam profectus Ægidio Hunnio, Polycarpo Lyſero, ac Salomoni Geſſnero Theologis Collega datus fuit. In qua ſtatione non diu egerat, cùm ſpargere primùm, deinde publicè* 1595. *cœpit diſceptare magna vehementia, contra Collegam Hunnium, de univerſale Prædeſtinatione, ſive Electione propriè dicta ad ſalutem tam incredulorum, quàm credentium, inque fide perſeverantium; quam promiſcuā atq; indeterminatam appellavit. Tuitus autem eſt ſententiam non modò ex dictis Scripturæ: ſed etiam ex Lutheranorum quorumdam ſcriptis, qui univerſalem omnium hominum Electionem docuerunt, ſed καταχρηστικῶς, de benefica Dei erga homines voluntate nomen Electionis intelligentes: Huberus verò ſenſu proprio idem aſſeruit. Tandem loco motus, per multos annos cōtinuavit controverſiam Jenæ, Brunſuigæ, Hamburgi vagatus, donec nidum Dantiſci invenit. Vnde virulentiſſimè ſcripſit. Hunnius viciſſim varia propoſuit, & vulgavit contra ipſum, imprimis tractatum de Providentia & Prædeſtinatione filiorum DEI, ubi ita cauſam ſuorum egit, ut in multis ad ſententiam Orthodoxorum accedere cogeretur.*

Tubingenſis, ita ad *Stukium*, d. 27. Jul. 1588. Queritur Huberus, ſe patria pulſum, quòd novo Calvini dogmate ſeſe oppoſuerit. Eam enim ob cauſam, ſe Bernæ cuſtodiæ mandatum, & eò vocatum te, & D. Grynæum, & Jezlerum Schaphuſianum: Inter quos Tu fueris longè acerrimus Antagoniſta. Unde iterum *Bezæ* d. 25. Mart. 1590. Bernæ quàm admirabilem ſeſe Dominus noſter præbuerit, vides. Et nos quidem certè vobis; ſecundum Deum; iſtud acceptum ferimus: Idem autem facit propter ſanctum nomen ſuum, ut tam juſtè nunc deliberata & concluſa, ſanctiſſimè deinceps, & quàm rectiſſimè adminiſtrentur.

XXXII. Satis videri hactenus queat de corio noſtratium luſum: Ut verò in oceano unda trudit undam; ſic motus motum in Abyſſo excepit Theologica. Vix ſopitæ in Helvetia periculosæ de Prædeſtinatione erant lites, aliæ mox; ſub doloſo inde fere à * Reformatione latentes cinere in Belgio ſuſcitabantur; quæ tractu temporis ita per Jacobum Arminium, ejúsque diſcipulos in flammam eruperunt, ut ne Eccleſiæ quidem Hel-

veticæ indemnes præſtari potuerint. Etſi enim domi ſatis noſtri tranquillè agerent; foris tamen qui novas cierunt turbas, earum faces & authores, vel ſocios ſaltem, Theologos noſtros [b] proclamare auſi fuerunt. Hinc ad aliam iterum, *Periodo* hac *quinta*, palæſtram noſtri publica authoritate vocati, fruſtra, & nõ ſine tot Eccleſiarũ injuria Orthodoxos obtorto veluti collo Theologos, Novatores libidini & novaturiendi pruritui ſervire coacturi, experti ſunt, non impune toties lædi patiẽtiam. Nam & ſingulari ſuo ante iter Belgicum jam, ne domi aliter, aliter foris ſentire viderentur, concepto, & à [d] Theologis Baſileenſibus approbato, & communi [e] Tetrapolitanorum judicio, Dordrechti exhibito, & maſcula pro Bullingero [f] Apologia, omnem cavillandi rimam Arminianis, Prædeceſſores noſtri vel præclarâ ſuâ operâ, vel modeſto [g] conſenſu obthurarunt.

a. Neque enim vel celeberrimi in Belgio negant Theologi, quòd, etſi Orthodoxa Eccleſiarum Gallicarum de Prædeſtinatione in

ne in Belgio etiam publice recepta fuerit doctrina, nunquam tamen à Reformationis principio defuerint, qui dogmata heterodoxa Pelagianorum & Semipelagianorum de Prædeſtinatione retinerent; idque tum alias ob cauſas, tum quòd Eraſmo multum deferretur. Eraſmus enim Roterodamus, ut proprius Belgarum, præcipuè Batavorum fuit Propheta; ita ſcripta ejus de religione & alia, in maximo ſemper pretio erant: Unde *Eraſmici* cognominari ſolent, qui moderationis Eraſmicæ æmuli haberi voluerunt. Cui paulò pòſt ſucceſſit Caſtellio, ejusdem genii, qui & ipſe in Belgio applauſum obtinuit. Præcipui verò, qui ante Schiſma Arminianum à publico Eccleſiæ conſenſu in doctrina Prædeſtinationis receſſerunt, memorantur Anaſtaſius Veluanus, Hermanns Herbertus, Cornelius Wiggerus, Caſparus Colhaſius, & Gellius Snecanus, de quibus *Alting.* Theol. Hiſt. Loc. IV. p. 307.

b. Idquod hinc manifeſtum eſt, 1. Judicium Theologorum Helveticorum, inter rationes Synodi viſendæ primo ſtatim loco refert, quid Arminiani etiam ad Theologos Helvetiæ, Bullingerum nominatim & Helveticam Confeſſionem provocent. Eodem argumento *Brederodius* etiam, Ordi-

num Legatus iter noſtris ſuaſit. 2. Literæ Theologi Tigurini, *Joh. Jacobi Breitingeri*, Dordrechto ad Ampliſſimum Magiſtratum Tigurinum miſſæ, id ipſum fuſius demonſtrant. Ita enim d. 4. Decemb. 1618. Weil die Arminianer diſer Landẽ beredt/daß die Eidgnöſſiſchen Alten Gelehrten/Herr Bullinger aber loblicher gedächtnuß fürauß/ihrer meinung zugethan ſeyen: Iſt ihnen/alß ſie wider diſen Synodum proteſtiert den 1. Decemb. von Churpfältziſchen Theologis, in offner verſamlung fürgeworffen; ob ſie gleich verwerffen wolten die gegenwirtige alle/ ſo können ſie doch nicht verwerffen die jenigen/ welche heutiges tags in loblicher Eidgnoſchaft eben an denen orten predigen/ in welchem noch vil deren im leben/ die Herren Bullinger ſelbs geſehen und gehört/ und erkennen/ daß Herr Bullinger/ und ſeine nachfolger/ ein gleichförmige Lehr führind. Iſt alſo unſer gegenwärtigkeit den Arminianeren nicht gar erwünſcht/ aber dem übrigen gantzen Synodo, und Herren Deputierten Staden gar lieb und angenem. Paulò prolixiùs d. 16. Jan. 1619. ad eundem Magiſtratum: Demnach die Arminianer männiglich in diſen landen zubereden ſich underfangen/ alß wann Herr Heinrich Bullinger loblicher gedächtnuß auch ihrer meinung geweſen ſeye/ und erſt newlich ſeit jüngſtem mei-

meinem Schreiben ein Tractat in Truck in Niderländiſchen ſpraach außgegangen/ darin̄ ſie diſes herꝛlichen Man̄s Ehren-nam̄en nachmalen mißbrauchen/ und dann dardurch unberichtete Leuht deſto mehr auf ihrer ſeiten zubehalten underſtehen; hab ich vermeint/ mir wolle gebühren/ und ſeye vonnöhten/ von der verrümten Kirchē und ihrer ſo trewen vorſteheren wegen zu diſer ſach in kein weg zu ſchweigen.

Alß ANNO 1561. in eben diſer gattung puncten ein geſpan ſich erhebt under den gelehrten zu Straßburg / und etlich derſelben ſich beſcheids erhollet bey den Gelehrten zu Zürich/ haben unſere Fromme Vorelteren ihre meinung eröffnet in einer geſtelten Schrift/ ſelbige Schrift hat H. Bullinger ſeel. mit eigner hand underſchriben / und hiemit bezeuget/ welchem theil zu Straßburg er recht oder unrecht gebe. Mit diſem grund unſere beſtändige Religions Verwandte in Niderlanden beweiſend/ daß H. Bullinger den anderen nicht zugethan geweſen ſey. Diß Underſchreiben kōnen zwahr die Arminianer nicht läugnen; ſchreiben aber dargegen in offenen ihren Bücheren / daß H. Bullinger ſeel. von ſeinen Mitbrüderen durch unabläßliches bitten und anhalten / ſo vil alß abgezwungen worden; und hiemit einanders behalten habe im hertzen / einanders aber geſchriben. Sie wüſſend auch diß ihr gedicht gar

gläublich und ſcheinbahr fürzutragen/daß gutmühtige Leuht dardurch in zweifel kommen/wie doch die ſach im grund möchte beſchaffen ſeyn. Weil nun ich auß Ewer/ Meiner Gnädigen Herren Pfarrhauß etwas Schriften hergenommen / welche ich zu diſen vorhabenden ſtreitigkeiten dienſtlich ſeyn erachtet / und under diſen nicht ohne Gottes ſonderbare Fürſehung funden / von Herren Bullingers ſeel. eigner hand geſchribne Copey an etlichen zedlen und brieffen / mit nammen an den damals geweſnen Rectorem zu Straßburg / deßgleichen an den Hertzog Friderichen Churfürſten und Pfaltzgraffen am Rhein / und Herren Landgraffen zu Heſſen / darinnen alles das widerſpil deſſen / daß die Arminianer von Herren Bullinger außgeben / gar ſcheinbarlich / und unverneinlich zufinden ; ſo hab ich auß der Arminianeren bücheren ihre grund / damit ſie H. Bullingeren ſeel. verkleinerten / zuſammen gezogen / denſelbigen ein Antwort auß gedachten H. Bullinger eignen Schriften / gleich alß auß ſeinem eignen Mund / auf das beſcheidenlichiſt und kürtziſt entgegen geſezt / dieſelbe gezeigt den Herren delegirierten von Staden Secretario, und des Synodi præſidenten, ob ſie meinten / daß ihnen hierinnen gedient ſeyn möchte; worauf ich zur ſtund ſchriftlich und mundtlich von ihnen und anderen zum freündtlichiſten gebetten

ten worden / daß ich geſtelte Schrift ohne verzug laſſe in den Truck kommen / alß ein ſach / die zur rettung der warheit überauß fürderlich / und der Arminianeren falſches freffnes fürgeben zuſtürtzen aller dienſtlichiſt ſeyn wurde. Andere aber meinten thunlicher ſeyn / daß es den Arminianeren ſelbs under augen / erſtlich in offnem Synodo vor jedermäniglich vorgeleſſen / und folgends mit anderen Handlungen durch den Truck außgebreitet werde / *&c.* Idem ad Seſs. 20. *Notata*, inquit, *haud indignũ eſt, quòd Remonſtrantes Vitrajectini, qui ex Remonſtrantibus hactenus ſoli aderant, ſententiam Helvetiorum de infantibus Gentilium, ante Catechizationem non baptizandis, ſimpliciter approbâſſe. Fortè ut confirmarent rumorem, qui per omnes provincias Belgicas jam ante percrebuerat, Helvetios Arminianorum errores fovere.*

c. Hoc verò ex Actis MSS. tale eſt: *Eccleſiarum Helveticarum reformatarum circa V. articulos in Eccleſiis Belgicis controverſos ſententia.* 1. De *Prædeſtinatione* Deus ab æterno & immutabili decreto, liberè tamen, ex tota generis humani maſſa condenda; ſed miſera illa, & perditioni futuræ obnoxia, alios quidem, quos vult ſalvos facere in Chriſto, ad vitam æternam ex mera gratia elegit; alios autem in exitio relinquere, & juſto judicio condemnare ſtatuit.

Profi-

Profitemur ergo cum S. Scriptura, cauſam Prædeſtinationis προηγουμένην eſſe liberam, abſolutam, ac juſtiſſimam Dei voluntatem, antegredientem cauſas alias omnes, cui nemo objicere poteſt, cur ſic agat & non aliter; cur placuerit huic gratis donare fidem, alium in cæcitate nativa, & ſponte attracta relinquere. Unde Scriptura toties mentionem facit τῆς προθέσεως τοῦ θελήματος, τῆς εὐδοκίας, τῆς χάριτος Θεοῦ.

Profitemur *objectum* Prædeſtinationis eſſe homines; non tamen homines ſimpliciter conſideratos, ut creaturam Dei omnibus numeris integram; ſed ut in Adamo lapſos, miſeros & culpâ propriâ reos æternæ mortis.

Hanc quoque phraſin, dextrè intellectam admittimus: *Electionis gratuitæ objectum eſſe homines credituros in Chriſtum, juſtificandos, perſeveraturos in fide & converſione*, hoc eſt, Deum eligentem decreviſſe electos ſuos, (loquimur autem de adultis,) fide in Chriſtum ex mera ſua gratia donare, credentes per Chriſtum juſtificare, & in fide eadem per Spiritum ſanctum ad finem cuſtodire.

Profitemur, Deum in Electione ſalvandorum *reſpexiſſe fidem, non tamen ut cauſam, conditionem & qualitatem, propter quam hic al-*

alio ſalute æterna eſſet dignior vel indignior; ſed quâ fides Electionis gratuitæ futura erat effectus ſeu fructus. Quo ſenſu Electorum fidem adeò non ignoravit aut deſpexit Deus, ut non aliter illos elegerit, quàm ut per fidem, tanquam per medium ſubordinatum Electi ad ſalutem æternam perducantur, nec quisquam cogitare aut dicere poteſt, Deum elegiſſe homines non crederituros.

II. De *morte Chriſti*: Chriſtus obedientia & morte ſua reconciliationem cum DEO, reſtitutionem in gratiam, peccatorum remiſſionem, juſtitiam coram Deo, ſalutem æternam; ſive quocunque nomine alio cœleſtis illa beatitas, ejúsque partes venire ſoleant, impetratam re ipſa veréque applicat omnibus & ſolis Electis, totiúsq; Mundi fidelibus.

Non tamen hîc excluduntur infideles, defectu aut imbecillitate τῦ λύτρυ, cujus ſufficientiam omni omnium delictorum enormitate infinitè abundantiorem eſſe profitemur & credimus: Sed quia Dei Patris electio, Filij redemtio, & Sp. S. ſalutaris operatio ſive regeneratio æquè latè pateat; Pater ſolos electos Filio dedit redimendos: Filius ſolos ſibi à Patre datos redemit & Patri conciliat: Spiritus S. ſolos redem-

redemtos regenerat. Neque noſtrum eſt adverſus Apoſtolum, imò adverſus Chriſtum ipſum, ſalutem à Chriſto partam aſſignare ullis, conſtitutis extra corpus illud, cujus Chriſtus eſt Salvator & caput; extra populum illum, quem ſibi ut proprium vendicat; extra oves illos & gregem illum, quem ſanguine ſuo acquiſivit.

III. De *cauſa & origine fidei.* Fides eſt Dei donum merè gratuitum, quod Electis ſuis ſecundum menſuram, & quando, & quantum ipſe vult, donat & conſervat.

Hanc fidem effici in homine renaſcente credimus, ordinariè per Dei verbum, ejúsque auditum, extrinſecus quidem adminiſtratum, intrinſecus verò per Sp. S. efficaciter non tantum intellectum ſalutari cognitione illuſtrantem; ſed etiam voluntatem ita renovantem ac flectentem, ut aſſentiri, vel non aſſentiri; credere vel non credere, converti, vel non converti, libero Electorum arbitrio relinquat nequaquam. Neque tamen ſequitur inde, Deum ipſum in homine credere, non homines: Deum ipſum converti, non homines: Sed hoc ſequitur, credendi, converſionisque exordium, quin & progreſſum & finem Gratiæ deberi in ſolidum. Ubi interim illud quo-

quoque docemus, regeneratos in boni electione & operatione non tantum agere paſſivè; ſed etiam activè, Aguntur enim à DEO, ut agant ipſi quod agunt.

IV. De *modo efficiendæ in homine fidei & converſionis*. Gratia DEI cùm operatur fidem & reſipiſcentiam ita operatur in homine peccatore Electo, ut hic illi reſiſtere per naturam corruptam, & ad omne malum proclivem, poſſit quidem vel maximè, maximéque velit: attamen ubi Sp. S. jam inhabitat & dominatur, ibi operationi ejus electus, ſecundum carnis reliquias reſiſtere quidem & vult, & poteſt; ita tamen reſiſtat, ut Spiritus omni reſiſtendi ſive voluntate ſive conatu crebriùs exiſtat ſuperior, tandem etiam ipſe electus de carne contumaciter & aſſiduè reluctante, glorioſè triumphet.

Sic igitur reſiſtentiam in homine regenito admittimus, ut certiſſimæ victoriæ gloria Sp. S. non defraudemus: Sic Spiritui S. victoriæ gloriam deferimus, ut luctam aſſiduam, & in lucta illa reſiſtendi malignitatem non negemus. Cor lapideum aufertur, confertur cor carneum. Sed quamdiu in hoc mortali domicilio peregrinamur,

namur, cor lapideum atteritur, non prorſus conteritur.

Quia etiam hominem jam regenerandum virtuti Sp. S. reluctari nec velle nec poſſe aſſerimus; ita ſcilicet ut velit Sp. S. finem ſuum non conſequi. Deus Pater enim ita valide trahit, ut tractus veniat. Fugientem ita ſequitur, ut ipſum bonus Paſtor reducat certo, etiamſi carnis imbecillitas perpetuo adhæreſcat.

V. De *perſeverantia Sanctorum.* Fides ſalvifica & gratia regenerationis, quando Sancti graviter & contra conſcientiam labuntur, infirmatur quidem ad tempus, neque tamen finaliter aut totaliter aufertur vel interit. Imò regeniti nunquam labuntur tam enormiter, nunquam fides & regenerationis gratia ita hebeſcit aut ſopitur, quin rurſus excitetur & reviviſcat. Electi enim præſidio virtutis Dei per fidem ad ſalutem æternam cuſtodiuntur; & decretū, quo Deus hominem gratiosè elegit, electo converſionem, fidem & perſeverantiam promittit & confert, immutabile eſt; morte & interceſſione Chriſti obſignatum eſt adeò, ut ſemen verbi & Spiritus divini in Electis etiam peccantibus maneat, ut ante vitæ ſuæ finem ad reſipiſcentiam certò ſufficienterque renoventur, non pereant.

d. Quod

d. Quod ipſum, ut ſubjiciatur, dignum cenſemus: *Quandoquidem temporis obſtitit anguſtia, quò minùs inter nos Arovij de re inter Belgicos Miniſtros controverſis articulis, certi quidpiam ſtatutum fuerit, vósque pro veſtro erga nos fraterno & benevolo affectu judicium veſtrum aphoriſmis quibusdam comprehenſum exhibere dignati eſtis, ſimúlque ut idem faceremus, nobis hortatores fuiſtis: Satisfacere pijs veſtris monitis, quantum occupationes noſtræ tam exiguo temporis ſpatio tulerant, ſategimus. Etſi autem veſtras meditationes nequaquam improbemus; ſed quo par eſt loco, habeamus; quia tamen etiam Dominorum delegatorum nonnulli ſpecialius quædam attingenda cenſuerunt, ut non ſolùm nobis inter nos; ſed & cum Orthodoxis Eccleſiarum Belgicarum Miniſtris faciliùs conveniat, ſecuti ſumus eam ipſam capitum & Poriſmatum ſeriem, quæ in Epiſtola VValachriorum cernitur, &c. Quæ omnia vobis, Domini Fratres, non alio animo transmittimus, quàm ut collatis noſtris judiciis dulciſſimo, & omni Muſico concentu ſuavior* παναρμονία *exoriatur, ſicque totum hoc negotium faciliùs ad Dei gloriam, Eccleſiarúmque afflictarum emolumentum dirigatur.* Baſileæ 22. Septemb. 1618. Paſtores & Profeſſores Eccleſiæ & Scholæ Theologicæ Baſileenſis.

e. Quod quidem in ipſis extat Actis publicis, *Part. de Judiciis* p. 35. Quando verò publica illa acta nec in omnium ſunt manibus, nec momentum rei ullum ignorantiæ prætextum admittit, ordine etiam ad pleniorem præſentis materiæ tractationem, aphoriſmos Theologorum Helvetiorum ex Actis MSS. quæ Scripturæ locis munita ſunt, exhibebimus.

1. De *Prædeſtinatione.* Deus æterno & immutabili decreto ſecundùm liberrimū, merum & gratuitum voluntatis ſuæ placitum, certos quosdam homines è communi miſeria per Chriſtum liberandos, ad vitam æternam elegit; reliquos in exitio, ſponte attracto relinquere, & juſto judicio, propter peccata damnare ſtatuit, ut notas faceret ſupereminentes illas opes gratiæ ſuæ, erga vaſa miſericordiæ ſuæ, quæ præparavit ad gloriam, potentiæ item ac juſtiſſimæ iræ ſuæ erga vaſa iræ, quæ coagmentata ſunt ad interitum, *Eph.* 2. 5. *Rom.* 9. 23.

2. Tametſi veriſſimum ſit, Deum fideles perſeverantes ſalvare, infideles contrà, & converti neſcios in peccatis relinquere velle, tamen his verbis exprimi Prædeſtinationis decretum totum & plenè negamus. Omittitur enim cauſa Prædeſtinationis

nis ſuprema & unica, εὐδοκία videlicet, ſive Dei liberrima illa voluntas. Perſonas item electas certas & per fidem certò ſalvandas non attingit. Denique, quia verba hæc; fideles & infideles, credentes & non credentes, ſunt ambigua. Etenim modò de fide prævisa, ut conditione Electionis antecedanea, modò de fide ut fructu Electionem conſequente, explicantur.

3. Præter εὐδοκίαν ſive *liberrimam & in intima Dei erga nos dilectione fundatam voluntatem illam, cauſam Electionis aliam agnoſcimus nullam; ſed hanc humillimè veneramur ceu unicam, ſupremam, cauſas alias omnes ita antegredientem, ut nemo dicere poſſit, cur ſic agat Deus, & non aliter, cur placuerit huic gratis donare fidem, alium in cæcitate nativa ſponte attracta relinquere.* De Electis enim, quòd Deus eos prædeſtinaverit, quos adoptaret in filios per Jeſum Chriſtum in ſeſe pro benevolo affectu voluntatis ſuæ teſtatur Paulus. De reprobis & occultandis ab ipſorum notitia regni myſteriis, quòd Patri ita placuerit, ita pronunciat Dominus. De utriſque tandem dicitur: Cujus vult, miſeretur, & quem vult, indurat, *Epheſ.* 1. 5. *Matth.* 11. 26. *Rom.* 9. 18.

4. Chriſtum Mediatorem, quem ex ſu-

prema ſua ineffabili dilectione Deus mundo dare decrevit, Electionis exequendæ fundamentum ſic eſſe credimus, ut benedictiones ſpirituales, cujusmodi eſt adoptio, efficax vocatio, juſtificatio, ſanctificatio, glorificatio ad Electos redundent, nullæ niſi per Chriſtum & propter Chriſtum, extra quem nulla eſt ſalus, in quo nulla damnatio. Atque hoc ſenſu in Chriſto dicimur electi, quod Chriſto non dederit Pater per Chriſtum redimendos, per fidem Jeſu juſtificandos, tandem per Chriſtum & cum Chriſto glorificandos. Etſi autem Electio reſpectũ habeat ad Chriſtum Mediatorem, in quo omnes ad ſalutem & gratiam eligimur, tamen elegit nos Deus non velut exiſtentes in illo priusquam eligeremur, ſed elegit ut eſſemus in illo, pérque eum ſervaremur, *Eph.* 1. *v.* 4.

5. Fidem, fidei obedientiam, & in utraque perſeverantiam, tanquam cauſam aut conditionem poſtulatam à Deo ab homine præſtitam in mente Dei eligentis præceſſiſſe: Deúmque ad Electionis decretum moviſſe, aut propter hanc fidem præviſam hunc illo electione digniorem vel indigniorem fuiſſe negamus. *Contrà verò, fidem, reſipiſcentiam, juſtificationem, ſanctificationem,* *qua*

quæ homini ante finem vitæ obveniunt, electionis gratuitæ & liberæ fructus eſſe docemus, ita quidem, ut non aliter Deus quenquam elegerit, quàm ut eundem per fidem Jeſu Chriſti veluti per medium ſubordinatum ad gloriam commutabiliter atque infallibiliter perduceret. Neque enim Deus elegit, quòd ſciret credituros, ſed elegit ut crederēt. Nec quicquam boni in homine Deus prævidit; niſi quod bonus ipſe miſero dare decrevit. Conſequitur perſeverans & viva fides Electionem, infidelitas reprobationem: Illa miſericorditer & efficienter; hæc juſtè & permittenter; utraque ineffabiliter & ſapienter, *Rom.* 8. 30. *Eph.* 1. 4.

6. Tametſi in homine aliquo, aut in integra aliqua gente, mala latere multa nimis, Deóque judiciorum ſuorum omnium cùm univerſalium, tum ſingularium cauſas & juſtas & certas in homine etiam ipſo, aut gente ipſa patere plurimas, nō inficiamur; cur tamen hunc hominem præ illo homine, aut hanc gentem præ illa per Evangelicum vocet, vel non vocet; cur indicaverit verbum ſuum Jacobo; ſtatuta & jura ſua Iſraëli; nec ita fecerit ulli Genti: quin etiam ætatibus præteritis, ſuis ipſarum viis incedere ſiverit omnes gentes; id verò latenti alicui malitiæ ceu cauſæ propter quam alius

us præ;alio Evangelii prædicatione ſit dignus vel indignus, tribuere non poſſumus. Neque meliorem communis gratiæ uſum, niſi eum, qui fluit ex ipſa gratia, agnoſcimus Sumus enim naturâ filii iræ SICUT reliqui, & ſola nos diſtinguit indebita gratia. Et verò, quæ nam erit, aut eſſe poteſt in homine vel gente durities tanta, tantáque malignitas, quæ ab incomprehenſibili & exundantiſſima gratia illa tegi aut frangi non poſſit, ſi velit miſereri Deus? Deus utique, qui miſericordia dives eſt, vocavit eos, quorum guttur, lingua, labium, os, pedes, via, omnia denique erant longè miſerrima, quemadmodum Paulus criminatur Judæos & Græcos. Vocavit Deus, abluit, juſtificavit, ſanctificavit flagitioſiſſimos, quales Corinthiorum nonnullos fuiſſe Apoſtolus idem teſtatur. Veriſſimum enim eſt illud Pauli: Ubi eſt amplificatum peccatum; ibi ſuperabundavit gratia, *Rom.* 2. *v.* 1. *Cor.* 6. *Rom.* 5.20. *Rom.* 10.20.

6. Quemadmodum fuit præcognitus ante jacta Mundi fundamenta Mediator non indefinitus aliquis, qui fortè fortuna occurreret; ſed ſingularis & certus, Dominus noſter Jeſus Chriſtus, ita Deum certos & ſingulares homines, hunc videlicet & illum elegiſſe credimus. Dilexit utique nomi-

nominatim Jacobum, ſegregavit ab utero Paulum. Et ut quisque fidelium verè dicere poteſt, vivo ego per fidem filii Dei, qui dilexit me, & ſemetipſum tradidit pro me, ſic quoque verè dicere poteſt, Deus elegit me, 1. *Pet.* .20. *Gal.*2.20.

8. Infantium non minùs quàm adultorum Electionem & Reprobationem eſſe, adverſùs Deum, qui nondum natos amat miſericorditer, & odit inculpabiliter, negare non poſſumus. Ad infantes autem fidelium quod attinet, cùm Deus vi fœderis gratuiti ipſorum ſit Deus, illósque ex parente fideli, altero ſaltem, ſanctos appellet Paulus; & eosdem renunciet regni cœleſtis hæredes cœlorum Dominus; ſi moriantur in infantia ante annos diſcretionis, optimè de illis ſperamus: nec dubitamus, infantium talium Angelos miniſtrationis illos, & tenellæ ætatis illius amantiſſimos Spiritus, quibus faciem ſuam DEUS nunquam non exhibet, propter hos ipſos emitti vel maximè, ſuóque officio, promtiſſimè fungi.

9. Electionem *aliam generalem, univerſalem, indefinitam: Similiter completam & incompletam; peremtoriam & nonperemtoriam, revocabilem & irrevocabilem, velut temeraria*

curioſitatis audax inventum, dicimus Deo ignominioſum, & inimicum conſolationi fidelium eſſe. Illud quidem, quia DEI præſtitutum, quod ſecundum electionem eſt, manet firmum, neque Deum vocationis, donorúmque pœnitet, hoc verò, quia prædeſtinatos nos eſſe lætamur ſecundùm propoſitum ejus, qui agit omnia ex conſilio voluntatis ſuæ potentis, *Rom.* 9: *v.* 11. c. 11. *v.* 29. *Eph.* 1. *v.* 11.

10. Electorum *definitus eſt, certúsque numerus*, qui nec augeri, nec minui, neque ex Electo reprobus, aut ex reprobo electus fieri poteſt. Stat enim, teſte Paulo, ſolidum Dei fundamentum, habens ſigillum hoc: Novit DEUS, qui ſunt ſui. Cùmque abſurdum ſit exiſtimare divina conſilia moveri caſu, aut pilorum, paſſerúmve curam Deo majorem eſſe, quàm hominum, temerarium quoque eſt Electorum certum numerum negare, 2. *Tim.* 2. 19. *Matth.* 10.

11. DEUS, qui Electis ſuis benedicit benedictione ſpirituali omni, quos dilexit ante jacta Mundi fundamenta inimicos, diligitque reconciliatos per Chriſtum magis, *profectò filiis ſuis jam vocatis, converſis, juſtificatis, & ſanctificatis, Electionis ipſorum atque futuræ gloriæ ſenſum, guſtúmque in mortali hac vita*

vita non invidet; ſed charitatem ſuam in corda ipſorum largè effundit; Spiritus adoptionis, ipſos de peccatorum remiſſione & parta per Chriſtum ſalute ita certos reddit, ut in hujus vitæ miſeriis firmam & inconcuſſam conſolationem habere, imò in afflictionibus etiam ſub ſpe gloriæ Dei gloriari poſſint. Quia tamen Electorum officium eſt, non efferri, aut carnali ſecuritate diffluere; contra potiùs ſtudere, ut vocationem ſuam & electionem firmam reddant, ſuámque operentur cum timore & tremore ſalutem, ſenſus illius ac certitudinis menſuram Deus largitur tantam, quantam & quomodo cùm gloriæ ſuæ, tum ipſis quoque Electis expedire optimè unus omnium novit.

12. Quis decretorum divinorum ſit ordo & numerus, quandoquidem viæ DEI non ſunt ſicut viæ noſtræ, & cogitationes DEI non ſunt ſicut cogitationes noſtræ, nec quisquam ipſi à conſilio fuit, nos iſta ei uni & ſoli permittimus, cujus intelligentiæ, teſte Pſalmiſta, non eſt numerus. *Quia tamen prædeſtinare includit & finem, & media ad finem, nos hominem uno eodémque actu primùm ad gloriam, deinde ad gratiam, ad ſalutem nempe & ad vocationem, fidem, juſtificationem, & ſanctificationem eſſe deſtinatum, credimus*: Crediderunt

diderunt enim quotquot ordinati erant ad vitam æternam, *Act.* 13. v. 48.

13. Reprobationem & damnationem ipſi quoque diſtinguimus. Cur hunc præ illo, Deus reprobaverit, extra Dei *εὐδοκίαν* illam, cauſam nullam admittimus. Quem enim vult, indurat. Cur verò hunc, illum, damnet propter peccatum fieri, & per offenſas reatum in hominem ad damnationem veniſſe, Magiſtro Paulo, Apoſtolo, didicimus. Et revera, ut Deus nõ damnat niſi propter peccatum, ſic damnare non decrevit, niſi propter peccatum, *Rom.* 5. 8.

14. Damnationis cauſam propriam igitur & proximam intra impios ipſos quærere, Eccleſias noſtræ fidei commiſſas docemus, peccatum videlicet, ſive hæreditarium illud, ſive adverſus Legem aut Evangelium, prævaricatio ſit. *Quoties item de cauſis damnationis facienda eſt mentio, non tam ad cauſam ſupremam, & arcanam juſtámque Dei voluntatem, quàm ad hominis impij peccatum & culpam attendendum eſſe monemus, ut palàm conſtet, nihil damnatis propter meritum evenire. Deum autem quempiam cogere, vel peccati authorem eſſe, planè horremus.* Nam Deus noſter non delectatur ullâ injuſtitiâ, & odit omnes, qui operam dant iniquitati. *Pſalm.* 5.

Rupis

Rupis illius opus eſt perfectum; omnes enim viæ ejus ſunt jus, Deus fortis, fidelis & expers iniquitatis, juſtus & verax eſt, *Deut. 32. v. 4. Sententia hæc Præſidi Synodi fuit exhibita, d. 19. Ianuar. 1619.*

II. De *morte Domini noſtri Ieſu Chriſti.* 1. Dominus noſter Jeſus Chriſtus, quemadmodum ex æterna Dei Patris voluntate, intentione atque conſilio, obedientia & morte ſua remiſſionem peccatorum, reconciliationem cum Deo, reſtitutionem in gratiam, adoptionem, juſtitiam coram Deo, ſalutem ſeu gloriam æternam, ſive quocunque nomine alio beatitas illa cœleſtis, ejúſque partes venire ſoleant, omnibus & ſolis Electis, atque totius Mundi, cùm Veteris, tum N. Teſtamenti fidelibus impetravit; ita eandem prorſus iisdem omnibus & ſolis, ceu propriam, applicat.

2. Neque hîc excluduntur, qui pereunt, defectu aut imbecillitate τȣ λύτρȣ à Chriſto ſoluti, cujus dignitatem & ſufficientiam omni omnium delictorum enormitate infinitè abundantiorem eſſe profitemur & credimus. Verùm enim verò quia Dei Patris voluntas atque ſalvandorum Electio: Filii obedientia atque oblatio; nec non Spiritus Sanctus ſalutaris operatio, ſive vocatio efficax

ficax & ſanctificatio æquè latè patent, easdémque perſonas reſpiciunt: quia item Pater Electos ſuos, quos ſolos dilexit, ſolos redimendos Filio dedit; Filius ſibi à Patre datos, quos ſolos dilexit, ſolos redemit; Spiritus S. Patris & Filii amore Electos & redemtos ſolos ſanctificat: noſtrum utique non eſt liberalitate præpoſterâ adverſus Apoſtolum, imò adverſus Chriſtum ipſum, partam à Chriſto ſalutem aſſignare ullis, conſtitutis extra cætum eorum, quos Pater dilexit, elegit & trahit; extra Eccleſiam illam, quam dilexit Filius, ſeque pro ea expoſuit; extra corpus illud, cui Chriſtus eſt Salvator & caput, ex hæredes illos, in quorum cordibus Sp. S. eſt arrhabo, quoſque credentes obſignat.

3. Negamus, *Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum ex abſoluta voluntate vel intentione vel Patris, vel ſua, omnibus & ſingulis hominibus in communi lapſus & peccati ſorte indiſcriminatim cōſideratis, ſive, tam pereuntibus, quàm ſalvandis peccatorum remiſſionem & reconciliationem cum Deo ita impetraviſſe, ut etiam pereuntium, nominatim Caini & Judæ proditoris peccata morte ſuâ luerit & expiârit.* Finis enim ignominioſiſſimæ illius, precioſiſſimæ tamen atque vivificæ mortis, in quam Pater Filium definito conſilio tradidit, & quam Filius

Filius obediens Patri ſuſtinuit, non eſt reconciliationis & gloriæ acquiſitio tantùm vel impetratio; verùm etiam rei impetratæ applicatio. Imò quid quibus impetraverit Chriſtus, applicatio ipſa demum patefacit atque obſignat. Neque impetrationem applicatio ſequi non poteſt, cùm hæc illius ſit finis, cùmque utraque iiſdem hominibus ante jacta Mundi fundamenta ſit deſtinata, ac indiſſolubili nexu ambæ cohæreant. *Aut, quis quæſo, ſciens prudénsque* λύτρον *pro captivo exſolvat, cujus beneficium à miſero perceptum non iri certò nôrit?* Nempe dedit ſemetipſum Filius pro Eccleſia, ut eam, non alios, ſanctificaret, eámque ſibi non alios, glorioſam ſiſteret. Dedit ſemetipſum pro peccatis noſtris, ut eximeret nos ex præſenti Seculo malo, idque ſecundùm voluntatem Dei & Patris noſtri. Dedit, inquam, ſemetipſum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret ſibi ipſi populum peculiarem, ſtudio operum bonorum accenſum. Sunt hæc revera occulta fidei bona, quæ Electis, quæ redemtis, quæ Sanctis ſolis, non aliis ullis conveniunt; adeò ut à credentibus iſta aut omnia ſimul, aut à non-credentibus prorſus nulla percipiantur.

4. Negamus, *Chriſtum bono ſeu loco & vice homi-*

hominum nunquam convertendorum ita mortem ſuſtinuiſſe, ut eorum victima fuerit ſive ſacerdos & propitiator talis, qui loco illorum pœnam debitam peccatis ipſorum juſto Judici Deo exſolverit. Chriſtus enim Dominus noſter ſurſum tulit in corpore ſuo ſuper lignum illud, peccata noſtra. Peccata, inquam, noſtra, qui credimus, non eorum, qui non aſſentientes ad ſermonem impingunt, ad quod etiam poſiti ſunt. Conſummavitque oblatione unicâ in perpetuum non omnes, ſed eos, qui ſanctificantur.

5. *Chriſtum, ſecundùm Patris decretum atque conſilium, mortuum eſſe pro iis, quos nunquam ſervat, tam eſt alienum à vero, quàm ſervari eos, pro quibus Chriſtus ex Patris conſilio mortuus non eſt.* Et verò ſi non omnes vocati electi ſunt, quid dicemus de iis, qui ne quidem unquam vocati ſunt? Utique ad Gentes plurimas Chriſti ejúsque mortis pervenit ne mentio quidem, ne dum juſta notitia ejus, aſſenſus, aut cordis fiducia. Teſtatur Scriptura quippe paſſim, fuiſſe Gentes ætatibus ſuis deſolatas, vinctas; immerſas tenebris; Deo incognitas; Dei ignaras: Deum non quærentes; de Deo non interrogantes; Deum Iſraëlis non invocantes; relictas ſibi, abſque Chriſto, à converſatione Iſraëlis nova abalienatas; à promiſſionibus

nibus pactorum extraneas; ſpem non habentes; abſque Deo; non populum DEI, non dilectas; non conſequutas miſericordiam; oraculis, Prophetis, apparitionibus, fœdere, fœderis ſignis, typis, cultu denique vero univerſo carentes. His Chriſtum quicquam impetrâſſe, opinio ejusmodi eſt, quæ abſurditate ſuâ ipſius facilè neceſſarióque corruit.

6. *Negamus, Dominicæ mortis reſurrectionis, interceſſionis fructum ita poſſe disjungi, ut mors pluribus, reſurrectio & interceſſio paucioribus proſit.* Quin potiùs Deum iis omnibus, pro quibus Filium tradidit, cum Filio omnia gratificari: Et propter quorum Chriſtus traditus fuit offenſas, ad eorundem juſtificationem ſuſcitatam quoque fuiſſe, & in ſanctuarium cœleſte ingreſſum interpellare pro iis, non item pro aliis, ex S. S. didicimus.

7. Deum prædeſtinâſſe Chriſtum in Mediatorem ante omnem voluntatem atque intentionem quenquam nominatim ſervandi; Mediationi illi in Chriſto peractæ & præſtitæ dignitatem, neceſſitatem & utilitatem ſuam conſtare abundè, tametſi ea nemini unquam applicaretur; aut fieri potuiſſe, ut propter incredulitatem omnium omnes perirent; denique Jeſum Chriſtum

ſtum, Salvatorem noſtrum cum beneficiis ſuis, nobis partis, novi fœderis primarium non eſſe promiſſum, & quæ ad detrimentum Eccleſiæ excogitata ſunt alia, ſeriò veréque deteſtando horremus. *Exhibita Præſidi d. 27. Ian. 1610.*

III. De *libero hominis arbitrio, & modo, quo gratia divina fidem & converſionem in homine operatur.* 1. Homo ante lapſum integer fuit, liber ac bonus, ut intellectu ſuo cùm cæteras res omnes, tum Creatoris ſui præcepta rectiſſimè nôſſe, voluntate ſua bonum ab intellectu monſtratum apprehendere, & affectus reliquos ſibi, ſi vellet, ſubjectos habere poſſet. Per lapſum verò his omnibus excidit, & qualis à lapſu factus eſt ipſe, tales ex ipſo ſunt poſteri omnino omnes. Intellectus humanus Dei ſalutari cognitione orbatus; arbitrium ſua ad bonum ſupernaturale apprehendendum libertate ſpoliatum; affectus reliqui cum Dei Lege & certa ratione conformitate privati; denique omnia corrupta, ac depravata ſunt, adeò ut homo miſer nihil ſalutaris, veréque boni agitare vel velle, Deum non verò nôſſe, nec Deum, aut proximum diligere, aut quicquam aliud, quod ſcitu, creditu, factu, ſperatu ad ſalutem eſt neceſſarium, viribus natura-

naturalibus capere, aut efficere vel velit, vel poſſit.

2. Profitemur ergo, fidem veram atque ſalvificam Dei donum eſſe merè gratuitum, quod Electis ſuis ſecundum menſurum, & quando, & quantum vult, ipſe donat, infundit, auget, cuſtodit. Hanc fidem ordinariè effici credimus per DEI verbum, extrinſecus quidem adminiſtratum atque auditum, intrinſecus verò per Sp. S. mentem non tantùm ſalutari cognitione illuminantem, verùm etiam voluntatem ita efficacitèr renovantem & flectentem, ut aſſentiri vel non aſſentiri, credere vel non credere, converti vel non converti hominis Electi arbitrio acceptum ferri nequaquam poſſit.

3. *Hominem tamen neque ante converſionem, neque in converſione vel ſaxum, truncum, aut ſtipitem facimus, nec voluntati humanæ, etſi converſionis concauſa non ſit, neque ut cauſa; ſed tanquam ſubjectum concurrat, actionem in univerſum omnem adimimus.* Homini, inquam, etiam irregenito, non intellectum modo & voluntatem; ſed opus Legis quoque in cordibus omnium ſcriptum, conſcientiam ſe accuſantem, vel excuſantem, aliáſque imaginis divinæ collapſæ ſcintil-

las, & Dei notitiam aliquam ſenſúmque tribuimus. Verùm, ſi vel hæc ipſa, vel his accepta majora homo in injuſtitia detinet, eum inexcuſabilem fieri, & judicium ſibi accerſere gravius, ex Scripturis non ignoramus. Contrà quoque ſi donis his rectè utitur, ſi miſeriam ſuam verè agnoſcit, & mortem ſpiritualem ita ſentiscit, ut liberationem, vitámque verè & ſalutariter eſuriat, ſitiátque, ſi Domino pulſanti cor aperit, & corde aperto porrò attendit, ſi facit alia id genus plura, quæ converſionem vel inchoando præcedant, vel progrediendo conſtituant, omnia illa nec libero arbitrio, nec lumini naturali, neque viribus aut meritis humanis ullis; ſed ſoli Deo, à quo bona donatio omnis, & donum perfectum omne ſupernè deſcendit, grati humiléſque adſcribimus.

4. *Non hominis ſolùm mentem in boni ſupernaturalis cognitione cæcam, imò tenebras ipſas eſſe; ſed voluntatem quoque ad bonum, quantumvis ab intellectu monſtratum, mortuam, ad malum propenſam & pravam eſſe aſſerimus*, niſi & ipſa quoque à Sp. S. ſanetur & vivificetur. Ideóque voluntatem humanam mandatis Evangelicis, moralibus exhortationibus, ſuaſionibus, ampliſſimis ſumorum bonorum promiſſis; ſive contrà dehortationibus

tionibus & minis ſalutariter affici, aut efficaciter impelli, niſi Sp. S. eum vel ordinariè vel extraordinariè gratioſa ſua & efficaci operatione regeneret, planè negamus. Præterea, quandoquidem promiſſionibus aut comminationibus eiſdem diverſi afficiuntur diverſè, Spiritum S. auditoribus omnibus gratiam parem largiri haud quaquam agnoſcimus. Eſt enim Evangelii vox aliis odor vitæ ad vitam, aliis odor mortis ad mortem.

5. Voluntas *humana in Converſionis initio habet ſe merè paſſivè, neque in cenſum cauſæ, quando de Converſione eſt quæſtio, ratione ulla admittitur.* Ut enim nec intellectus ſuæ cauſa eſt illuminationis, neque vitioſi affectus cauſa ſunt ſuæ correctionis, ita neque humana voluntas eſt cauſa ſuæ converſionis: Et quantum Lazarus contulit ad ſuſcitationem ſui in vitam corporalem, tantumdem contulit homo regenitus ad reſtitutionem ſui in vitam ſpiritualem. Eſtque revera Deo tam proprium opus creationis ſecundæ, atque ipſi eſt proprium opus creationis primæ. Niſi aſſerere libeat, arborem malam bonos proferre fructus; Æthiopem ſuam poſſe mutare pellem; tenebras ſuapte ſeu propriis viribus in lucem aut mortuis ab ipſa morte reſtitui vitam.

Voluntatem enim hominis miſerrimam, non ſolùm langueſcentem; ſed mortuam prorſus gratia Dei invenit, ſurgere nunquam volentem, neque valentem, gratia Dei miſerentis prævenit; quam erigit ſola, eidem ſola ad progrediendum vires infundit. Et hoc ſenſu ſuæ Converſionis initium, progreſſum & finem mens verè pia Deo uni & ſoli in ſolidum tribuit.

6. *Voluntas etiam nondum converſa, tamen vivit: ſed quia eſt mala & prava, non vult niſi mala aut malè.* Voluntas à Deo converſa, atque ex mala facta jam bona, vult & bona & benè: Sed Deus eſt, qui operatur utrumque. Hinc eſt, quòd hominem regeneratum in Electione & operatione boni, non paſſivè tantùm; ſed activè quoque ſe habere omnino agnoſcimus. Agitur enim à Deo ut agat ipſe, quod agit. Voluntas mutata eſt prius per Sp. S. & facultatibus ita inſtructa, ut bonum ſponte revera poſſit & velit. Regenitus operatur; ſed operatur in illo Deus, ut operetur. Poſt converſionem operatur, & cooperatur voluntas hominis converſi, quæ potuit à ſolo Deo converti. Et revera ſic eſt: Fit à Deo, quod volumus, qui ſolus efficit, ut velimus. Eſſe enim nos opus Dei, ad opera bona in Chri-

ſto

ito conditos, non conconditores, ex Paulo didicimus.

7. *Deo in ſuis fidem & regenerationem arcanè & ineffabiliter; ſed efficaciter & infallibiliter operanti quantum reſiſtatur, novit optimè omnium is, cui ſoli reſiſtitur.* De homine vel reprobo vel nondum regenito veriſſimum eſt, ipſum ſermoni gratiæ, & ſalutaribus monitis naturâ reſiſtere, neque aliud quicquam quàm reſiſtere poſſe, nec unquam ea percipere, quæ ſunt Spiritus Dei. Cæterùm, ad eos quod attinet, quos DEUS pro benevolo ſuæ voluntatis affectu ſalvare, ac proinde convertere decrevit; hos ut ſolos Deus convertendo reſtituit; ſic ex his nullus operationem divinam impediendo, reſiſtit. Equidem in omni homine regenito, quandiu in carne mortali hac vivit, duo ſemper manent oppoſita: Caro videlicet ſeu homo vetus; Spiritus item, ſeu homo novus: Unde carnis & Spiritus lucta perpetua, & quidem nonnunquam pugna ardua, adeò ut caro regenerationis progreſſum non rarò ſiſtat; Spiritúmque triſtitia afficiat gravi. DEO autem ſalvare volenti tandem humanum omne ſuccumbit arbitrium, qui ſuos tam validè trahit, ut ſpontè, ſua quisque hora, ſequantur; non actum reſiſtendi tantùm; ſed ipſam δύναμιν

 in

in iisdem debellat, tandémque tollit, voluntatem non violento impulſu, ſed efficaci blandóque motu ex nolente volentem, ex prava ingenuam, promtámque efficit. Ovem fugientem & reluctantem, Paſtor bonus ac potens vel in humeros ipſos attollit. Spiritus S. mentem voluntatémque ſic renovat, ut corruptionem agnatam cognoſcant, de ea ex corde doleant, membra terreſtria ſua crucifigi & mortificari ſubinde, operationémque Sp. ſancti magis & magis intendi exoptent.

8. *Quare reſiſtendi malignitatem in homine Electo cùm ante, tum poſt converſionem, omnino agnoſcimus, ut tamen indubia ſit certa victoria gloria, nec Sp. S. deſit debellandi jugis materia.* Cor tollit lapideum, qui promiſit cor carneum. Verum, quamdiu in mortali domicilio hoc peregrinamur, cor lapideum atteri, non prorſus conteri, donec tandem Electus per Chriſtum de morte victoriam atque triumphum reportet, nolentes volentes ſentimus.

9. Denique, quæ hominem invitant, ut Deum quærat atque glorificet, ea omni homini manifeſtari Paulo docente credimus. Attamen propterea dicere, hominem omnem ad ſalutem æternam vocari, aut media ad

ad ſalutem neceſſaria ſufficienter & efficaciter omni homini adminiſtrari, id verò non modo contrarium S. Scripturæ, verùm etiam experientiæ ipſi aſſerimus. Deus enim ut Gentes ire viam ſuam olim permiſit, ſic in Fœderi novo ad populos plures Evangelii vocem non miſit. *Exhibita d. 9. Feb. 1619.*

IV. De *Sanctorum perſeverantia, & ſalutis fidelium certitudine.* 1. Credimus & profitemur, omnes verè credentes, qui fide viva & vera Jeſu Chriſto tanquam palmites viti, & membra capiti ſunt inſiti; *Spiritus item ſanctificationis ac regenerationis ſunt facti participes in hac vera in Chriſtum Redemtorem fide & ſanctè vivendi propoſito ad vitæ finem usque perſeveraturos*, & ita ſalutem illam æternam, ad quam ab æterno ex mera gratia Electi ſunt, & per Chriſtum redemti, certiſſimè aſſecuturos eſſe.

2. Eſt *nempe Patris eligentis voluntas*, ut quoscunque dedit Filio, non pereant; ſed noviſſimo die ad vitam æternam reſuſcitentur. *Eſt Filij Redemtoris voluntas*, ut à Patre dati ſint ſecum, & ſecum vivant, ſpecténtque gloriam ſuam in æternam. *Spiritus S. quoque Paracletus cum Electis manet in æternum.* Et revera, quos Deus Pater pro

libera voluntate ſuâ elegit miſericorditer, quos Dei Filius ſanguine pretioſo ſuo redemit, quos Sp. S. illuminavit & ſanctificavit, ij gratioſè certóque ſervantur, & perducuntur ad finem deſtinatum potenter.

3. *Hanc autem verè fidelium in fide vera & ſanctitate perſeverantiam non ullis adſcribimus voluntatis humanæ, aut liberi arbitrij viribus; ſed Dei Patris omnipotenti virtuti, Filij ipſius unigeniti, Paſtoris noſtri ſummi & vigilantiſſimi omnipotenti cuſtodiæ, nec non infallibili Sp. S. obſignationi eam in ſolidum tutóque tribuimus:* Nam quia fideles præſidio divinæ virtutis per fidem ad hæreditatem æternam cuſtodiuntur; quia ex ſemine incorruptibili renati ſunt, quia Sp. S. ductu reguntur; quia Chriſti Paſtoris fidiſſimi tenentur manû; totaliter vel finaliter à vera fide deficere, aut ſalute æterna excidere non poſſunt. Contra tamen; ſi fidelium perſeverantia viribus humanis & propriis ſtarent aut caderent: Si fideles permitterentur ſibi; ſi virtute propria ipſis eſſet pugnandum, ſanè eos ne ad momentum quidem contra leonis rugientis inſultus, Mundi & carnis tentationes, quæ ipſorum in carne eſt imbecillitas conſiſtere; ſed in peccata & Apoſtaſiam labi, in lapſu perſeverare & mori, & ita

& ita æternùm perire poſſe, non diffitemur. Propterea, quòd Sanctorum perſeverantia opus eſt non carnis & ſanguinis, non liberi noſtri arbitrii, non habitus alicujus per crebros credendi & obediendi actus acquiſiti: Sed donum Dei merè gratuitum; Sp. S. effectum proprium; Electionis DEI Patris & conſecutæ Filii Redemtionis, nec non interceſſionis perpetuæ fructus.

4. *Etſi autem verè fideles & Electos, neque totaliter, neque finaliter à vera fide deficere, ſaluteque æterna excidere poſſe credamus; tamen non negamus, verè fideles & Electos propter inhabitantem Legem peccati & veteris Adami reliquias interdum in gravia & enormia peccata, Mundi exemplo, & Satanæ tentationibus deceptos incidere*, ita ut conſcientiã graviſſimè lædant, Sp. S. contriſtent, ejus charismata amittant, fides reddatur infirma, & conſolatio plane langueſcat. Si tamen hi cadunt, Deus illorum manus, ne proſternantur, ſuſtentat; nunquam, ut tentatio major ſit, quàm poſſint ferre, permittit, cumq; tentatione exitum felicem præſtat; opus bonum quod cœpit, etiam perficit; lychnum fumigantem afflatu Sp. S. rurſus accendit, ad veram reſipiſcentiam certò revocati & tandem ad metam beatam perducit.

 5. At-

5. Atque *de hac perſeverantia ſua verè fideles poſſunt certi eſſe non tantùm pro tempore præſenti; ſed etiam pro futuro*, idque tum ad Dei gloriam, qui eos gratiosè & potenter contra Apoſtaſiam finalem conſervat, tum ad eorum in hac miſeriarum & tentationum valle conſolationem eximiam. *Habent enim fideles de hac ſua Perſeverantia & fideli cuſtodia Dei & Salvatoris noſtri non tantùm promiſſiones certiſſimas, Verbo Dei luculenter expreſſas, verùm etiam Sp. S. internum teſtimonium, qui cum Spiritu noſtro teſtatur*, quòd Filii Dei ſimus, *quo etiam in diem plenæ redemtionis obſignamur*, quique hæreditatis cœleſtis eſt infallibilis arrhabo.

6. Non tamen Electi, propterea, quòd Perſeverantiæ ſuæ certi ſunt, *ad omne genus peccata, flagitia, ſcelera, maximámque carnis ſecuritatem, feneſtram ſibi aut portam aperiunt*; ſed per inhabitantem Spiritum DEI in veritatis, pietatis, charitatis & gratitudinis via omni collato ſtudio incedunt; opera carnis & membra terreſtria ſua mortificant ad novam vitam ſubinde reſurgunt; ſtudent pietati & bonis operibus; DEUM timent; à peccatis ſibi cavent; denique operantur cum timore & tremore ſalutem.

7. Dat enim illis Deus *cor novum, & Spiritum*

ritum novum, efficítque, ut in ſtatutis ſuis ambulent, & jura ſua faciant, fiántque tanquam arbor plantata ad rivos aquarum, quæ fructum edit in tempore ſuo. Revera enim, qui ex Deo natus eſt, peccatum non facit, quoniam ſemen ejus manet in ipſo, nec poteſt peccare, quia ex Deo natus eſt.

8. Neque hinc ſequitur, *omnes admonitiones, adhortationes, præmonitiones, præceptiones, minas, conſilia, obſecrationes, &c. propterea eſſe inutiles, inanes, aut irritas*; ſed ſunt potiùs hæc omnia ſalutaria media, quibus DEUS perſeverationis conſilium donúmque expolit; & ſuos, quibus, ut hortationibus concedant locum, potenter largitur vires, ad finem deſtinatum perducit.

9. *Multò minus certitudo ſalutis, aut perſeverandi ſpes certa, preces fidelium tollit.* Caput utique fidelium, Redemtor noſter, Jeſus Chriſtus, qui de gloria ſua & patris favore perpetuo non certus eſſe potuit, in precibus dies noctéſque fuit aſſiduus; Neque beato Paulo mortalium quiſquam in precibus fuit ardentior, in commendando ſeſe precibus aliorum frequentior; quo tamen de ſalute atque corona ſua vix alius extiterat certior. Quemadmodum enim nihilo ſegniùs agebant Moſes, Joſua, Gedeon, David,

David, alii, populi ſancti, Duces, Judices, Reges; propterea quòd divinis oraculis certi fuerunt, traditum iri hoſtem in manus ſuas: Sic verè fideles de conſequenda ſalute non dubii, alacrius etiam ſuam ſalutem operari, & adverſus omnes tentationes pugnare non dubitant. Unde hanc de certitudine ſalutis doctrinam; non ſolidæ conſolationis ſolum: verum etiam filialis, ſpontaneæ atque ingenuæ pietatis Magiſtram eſſe profitemur & credimus.

10. *Si, qui verò à fide defeciſſe dicuntur, aut iJ fuerunt hypocritæ, fidem profeſſi ore, quam nunquam habuerunt in corde*, qualis fuit Simon Magus: *aut temporarij ſunt*, qui fidei veræ & ſalvificæ radices in corde non habuerunt, de quibus in Parabola Chriſtus; *Aut tales ex charitatis judicio propter profeſſionem externam ab alijs pro verè fidelibus ſuæ habiti*, cùm intus revera ſanctificati non eſſent.

Concludimus ergo verbis Apoſtoli, *neque mortem, neque vitam, neque Angelos, neque Principatus, neque poteſtates, neque præſentia, neque futura, neque ſublimitatem, neque profunditatem, neque creatam rem aliam ullam fideles ſeparare poſſe à Charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Jeſu Domino noſtro.*

Eſtque

Eſtque hæc noſtra fides, noſtra ſpes, noſtra de quinque articulis controverſis ſententia, quam in Scriptura S. revelatam; juſtitiæ, miſericordiæ, ſapientiæ divinæ omnino congruam & honorificam; conſolationi & ædificationi apprimè ſervientem; pietati verò & bonis moribus inimicam nequaquam; à *Majoribus* (NB.) *noſtris ex verbo divino hauſtam, ac religioſiſſimè traditam, totis animis & conſcientiis inoffenſis amplectimur. In Eccleſiis & Academiis reformatæ Helvetiæ fidei noſtræ commiſſis conſtanter etiamnum docemus.* Hanc doctrinam atque adeò veritatem ſalvificam totam Illuſtriſſimis & Præpotentibus D. D. Ordinibus Generalibus, nec non Provinciarum Belgicarum reformatarum Magiſtratibus Orthodoxis reliquis omnibus, Eccleſiæ Chriſtianæ nutritiis celebratiſſimis, commendatiſſimam eſſe ex animo cupimus. Academiarum & Eccleſiarum Belgicarum Profeſſoribus & Paſtoribus: Fratribus in Domino Jeſu Chriſto dilectiſſimis, in doctrina hac ardua atque ſublimi proponenda prudentiam, in propugnanda conſtantiam, in utroque Dei incrementum benignum, quà poſſumus animorum ſinceritate precamur. Deum quoque Patrem miſerationum ſupplices humileſque oremus, atque ἀδιαλείπτως orabimus, ut ſentien-

ſentientes contrarium, *& gregi quem acquiſivit ſibi ſanguine ſuo Deus non* (NB.) *parcentes, aut gratiosè emendet, aut manu potente ſua coërceat*: denique ut Eccleſias Belgicas, & Rempublicam hanc illuſtriſſimam univerſam, adverſus tyrannos, adverſus hæreticos, adverſus omnes omnium fraudulentorum inſidias clementer cuſtodiat, protegat, conſervet ad ſacro-ſancti nominis ſui gloriam, ad Eccleſiæ & Reipublicæ Chriſtianæ totius ſalutem, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum; cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit laus, honor & gloria in ſecula, Amen.

f. Cujusmodi illa fuit, cujus Theologus Tigurinus, *Joh. Jacobus Breitingerus*, his verbis, ſuâ manû, ad Acta exaratis, meminit: *Apologeticum ſcriptum hoc Breitingerus in Belgio adornavit, & fratribus Belgis enixiſſimè id flagitantibus gratificatus fuit: qui illud aſſervant eum in finem, ut Remonſtrantium impudentem calumniandi libidinem aliquando publicè, commodéque confundant. Quantopere autem officium hocce Theologi Belgæ probaverint, videre eſt ex Schedulis virorum duorum præſtantiſſimorum, quorum apographa ad calcem hujus Apologiæ adjecta ſunt.* Sed ipſam in publicam protrahamus lucem *Breitingeri*, quâ Clariſſimi Viri, *Henrici Bullingeri, beatæ memoriæ,*

moria, Eccleſiæ Tigurinæ Antiſtitis fideliſſimi, ſubſcriptio Zanchiana, à ſiniſtra ſuſpicione quorundam modeſtè, ſolideque vindicatur. Anno; ita Breitingerus ad Patres Dordracenos; *ſupra milleſimum quingenteſimum, ſexageſimo primo & ſecundo circiter, Hieronymus Zanchius, SS. Theologiæ Doctor, Vir nobiliſſimo genere natus, pietate ſingulari, & excellenti eruditione Clariſſimus, Argentinæ, in Academia haud ignobili Theologiam profeſſus, à Collegis nonnullis, Profeſſoribus & Concionatoribus, non erroris tantùm, verùm etiam hæreſeos atrocis accuſatus fuit.* Capita accuſationis primaria de doctrina Prædeſtinationis erant, circa quam dicebatur docere blaſphema, quæ adverſarii ejus commenta, Diaboli artificia, in Deum & homines contumelioſa, deteſtanda dogmata Satanica, Sophiſticè, putida horrenda, tam publicè, quàm privatim criminabantur. Contulit ſe Vir optimus, præter Academias & Eccleſias celeberrimas alias, ad Tigurinas quoque, cujus Eccleſiæ, & Scholæ Paſtoribus Theſes ſuas de ea re conſcriptas, exhibuit, eóſque rogavit, ut dogmata illa ſua, quæ tam atrociter ab Adverſariis impetebantur, ad libram & normam literarum divinarum, diligenter, accuratéque perpenderent, ſuóque judicio tandem, & cenſurâ decernerent, an ea, quæ

quæ docuit vel probanda, vel improbanda viderentur.

Tigurini juſtæ petitioni annuendum cenſentes, capita ejusdem doctrinæ attentè & dextrè perpendunt atque excutiunt: Nihil aut impium, aut pugnans cum S. Scriptura, deprehendunt: dogmata, de quibus, inter Zanchium & Adverſarios orta controverſia fuit, modò piâ, commodáque interpretatione accipiantur, approbant, commendant, amplectuntur: Zanchium non pœna ulla, ſed laude, nec ea vulgari, dignum exiſtimant: Judicium ſuum ſcripto comprehenſum, locis ſacræ Scripturæ, & rationibus idoneis aliis nunciant. Heinricus Bullingerus b. m. Tigurinæ Eccleſiæ Antiſtes, judicio huic à Petro Martyre, in Schola Tigurina, Theologo, nomine Collegarum conſcripto, manû ſuâ ſubſcripſit, *Decemb.* 29. a. D. 1561.

Hæc eſt ſubſcriptio illa, de qua, non ita pridem exorta eſt, ad vulgus, contentio diuturna & acris. Eſt in Belgii reformatis Orthodoxis Eccleſiis Bullingeri nomen & gratum, & celebre, cùm ob libros ipſius alios, tum ob eum maximè, cui titulum fecit *Decades*(Belgæ vocant het Huysboeck:) *Qui liber ab initiò Reformationis ſemper, in Belgio, quàm ullus alius, exceptis Bibliis, lectus, & Eccleſiis, ut in cœtibus, in quibus, propter Mi-*

Secunda Remonſtrantia. f. 4.

niſtr-

niſtri defectum, viva vox audiri non potuit, legeretur, publicè commendatus fuit. Poſteaquam verò in regionibus hiſce, de quibusdam doctrinæ capitibus, jam per aliquot annos, vehementiùs diſputari, atque multorum animi, in partium ſtudia abrepti, hæſitare cœperant, de Bullingero quoque, cui ſententiæ ipſe faveret, dimicatum eſt, atque eum, hi eſſe ſuum; ſuum iſti contenderunt. Contra-Remonſtrantes (quos vocant) eum ſententiæ ſuæ planè addictum, illorum adverſarium eſſe affirmant: *Vtque manifeſtè de eo conſtet, præter Eccleſiæ Genevenſis, & D. Joſiæ Simleri, clariſſimi, integerrimique Viri teſtimonium, imprimis Academiæ & Eccleſiæ Tigurinæ, de Theſibus Zanchy conſcriptum judicium urgent, propterea quod Bullingerus, ut dictum ſuprà, manu ſuâ ipſum ſignavit primus, atque hoc ipſo oſtenderit, ſe, unà cum* ſuis Collegis, ſententiam Contra-Remonſtrantium, velut Orthodoxam probare, Remonſtrantium contrà rejicere. Remonſtrantes, ex ſcriptis Bullingeri, omni tempore probari poſſe confidunt, cum à partibus ſtetiſſe ſuis. Cumprimis verò, ad ſubſcriptionem hanc quod attinet; Authores libri, cui titulus eſt Reſponſio neceſſaria, ad Contra-Remonſtrantium contrariam Declarationem, habere eam in hacce cauſa *Libri hujus fol. 127. & ſeqq.*

ſa adverſum ſe ſpeciem probationis vel maximam, fatentur quidem, mox tamen fidem ei, authoritatémque omnem prolixè adimunt, tanquam id inſtanter flagitante Zanchio, fecerit, adhibita clandeſtina cautione: Facere enim id aliquando eos, qui, cùm naturâ ſint faciliore, ægrè precibus amicorum abnuunt; aliud nonnunquam ſcribi; aliud ſcribentes ſervare ſibi. Non quidem ſe hoc probare, nec tamen rarò fieri Exemplo D. Buceri, Viri celeberrimi, qui & ipſe cum ſuis, concordiæ cum Luthero ineundæ causâ, olim tale quid fecerit, oſtendunt. In tali caſu, cùm apud animum aliquam cautionem & exceptionem, ſervari oporteat, inde oſtendi, quàm argumentum ſit debile, quod Contra-Remonſtrantes à ſubſcriptione illa dederunt. *Tot documenta & loca alia, è ſcriptis Bullingerianis, numero magno collecta unica tali ſubſignatione eludere velle, in re ſeria, ineptire poſſe.* Quid Bullingerum ad ſcribendum commoverit, nec ſciri à quoquam, neque expediri poſſe, ſic enim loquuntur. Quæ ergo eum res ad iſtam obſignationem permovit? Quis id novit? uis expediet? Zanchium Eccleſias & Scholas peragrâſſe, quò undique tales ſubſignationes conquireret, quarum beneficio ſe Argentorati tueri poſſet?

Cum

Cum, ne ibi, cum ob ipſum caput, tum ob doctrinam de Cœna munere ſuo abdicaretur, metus erat. Veniſſe etiam tum Tigurum, ubi Martyrem, Virum doctiſſimum, amicum ſuum intimum offenderit, utpote qui conterraneus ipſius eſſet, & qui cum olim in eodem Collegio, vixerat. *Præterea Martyris authoritatem apud Bullingerum magnam, Bullingerum autem fuiſſe Virum manſuetum, mitem, facilem, qui ut maximè aliquid obſervaverit, fortè non tam facilè expedire ſe potuit argumentis à Martyre, in difficili hoc argumento, ſi quando ſuper hoc loquerentur, in medium allatis.* Fortè etiam ſcriptionis interpretationem ſibi reſervâſſe, &c. Summa huc redit, *non poſſe de Bullingeri ſententia & mente ex hac ſubſcriptione judicium ferri: Sed id quod paſſim, & perpetuò in ſcriptis ſuis inculcet, unica toti ſubſcriptioni præferri debere.*

Hic ego non poſſum, nec debeo veritatem celare eos, quos eſſe veritatis ignaros apparet, quicunque illi demũ fuerint. Omnibus ſanè, hoc pietatis officiũ, à me deberi agnoſco, ut, quæ res Bullingerum ad ſcribendum permoverit, ne circa Hiſtoriam iſtam quicquam hallucinetur, modeſtè ſolidéque expediam. Mihi certè, qui Bullingeri memoriam, prædeceſſoris mei ſanctiſſimi, velut Patris mei chariſſimi, de Eccle

ſia Chriſti præclarè, de patria optimè meriti, inſtituto peculiari quodam, & filiali affectus, veneratus ſum ſemper, religio eſſet, documenta hæc premere, quæ providentia quædam Dei ſingularis, pridie quam Tiguro eſſem profectus, in archivis Eccleſiæ Tigurinæ agenti aliud, obtuliſſe videtur.

Sic autem a. 1561. Decemb 23. ante judicium illud ſcriptum Bullingerus ad Martyrem: *Valde oro, ut omnium noſtrûm nomine, judicium breve conſcribas, quod judicibus deputatis, Zanchius offerre poſſit.* Sub ſchedæ calcem: *Proinde, quod initio dixi repeto, & oro.*

Martyris deinde authoritati, Viri virtute ſanè & merito, cùm apud Bullingerum, túm apud omnes doctos, piósque longè maximis, in hoc negotio quicquam tributum à Bullingero fuiſſe, in literis illis nec mentio, nec veſtigium ullum. De cauſis moventibus Bullingerus ipſe ſic ajt: *Judico, Zanchium non deſerendum eſſe, quia eſt vir doctus: quia eſt Miniſter fidelis: quia periclitatur propter veritatem: denique in quo eſt eximia ſpes, plurimum juvare poſſe Eccleſiam, ſi in hac cauſa non ſuccumbat, & per æmulos ejiciatur: Si enim ejiciatur, corrumpent & ſubvertent Scholam & Eccleſiam afflictam ſatis.*

De-

De theſi Prædeſtinationis primaria Bullingerus quid ſenſerit, quid probaverit, aut improbaverit, antequam Martyr judicium illud commune conſcripſiſſet, fatetur ibidem, per quàm ingenuè. *Propoſitio*, inquit, *de neceſſariò damnandis & ſervandis clara videtur. Et ſi ita nuda proponeretur populo, majore cum offenſione quàm ædificatione proponeretur.* Hoc Bullingeri judicium liberum, & ad Martyrem ingenua atque rotunda Confeſſio, profectò ſimulationis, æquivocationis, clandeſtinæ cautionis, ſeu mentis reſervationis, ſuſpicionem omnem vel ſola diluit: Idque hoc etiam magis, quòd Zanchii propoſitio illa, quanquam Bullingero viſa ſit dura, &c. niſi veſtiretur, plus habitura oſtenſionis, quàm ædificationis, non ſtatim tamen blaſphema quoque, impia, falſa, aut Sacræ Scripturæ contraria viſa eſt. Sic enim ibidem: *Etſi dura videtur, &c. quia tamen legimus, Joh.* 12. Propterea credere non potuerunt, quia ſcriptum eſt; Excæcavit. &c. Joh. 10. Vos non creditis, quia non eſtis ex ovibus. *Et iterum*: Nemo rapiet, &c. *Item:* Seducerentur electi, ſi fieri poſſet, Rom. 8. Quis ſeparabit, &c. *Propoſitio ſano ſenſu recipienda eſt. Reliqua theſes, de Prædeſtinatione Sanctorū, & fide & perſeverantia, &c. Cùm legamus in Auguſtino, Doctore*

Ppp 3 Catho-

Catholico, qui & ſua firmavit Scripturis, ea approbare non eſt difficile.

Quare, ſi de judicio Bullingeri privato & proprio quæritur, de eo jam conſtat. Si de precibus quæſtio eſt, non ipſum Martyr; ſed Martyrem ipſe, & quidem valde oravit. Si cauſas quærimus ipſum moventes, non tam diſcrimen, quod Zanchio ab adverſariis imminere, Vir optimus doluit, quàm Zanchii eruditionem, pietatem, imò Eccleſiæ & Scholæ Argentinenſis, ipſius afflictionem, calamitatémque futuram inveniemus. Si quæ ipſum præterea movit authoritas, ea non Martyris, ſed Auguſtini fuit, imò ſacrarum literarum ipſarum, quibus Auguſtinus ſua firmavit,

Scripſit hæc Bullingerus ad Martyrem Collegam ſuum, ſed eodem tempore de re eadem ſcripſit, ad D. Johannem Sturmium, Academiæ Argentinenſis Rectorem. Acceperat Bullingerus jam ante, capita quædam de Prædeſtinationis doctrina, extracta ex libris Concionatorum Argentinenſium, & ad ipſum transmiſſa. Ex quibus videre eſt harum controverſiarum, neque ignarum, neque in pronunciando fuiſſe præcipitem. Perſtringam ex plurimis pauca. Diſtinctionem voluntatis Dei in revelatam & non revelatam; in efficacem & non

Extract. ex lib. Concion. Argētin Mſc.

non efficacem, quam Auguſtino tribuunt, concionatores figmentum ſacrilegum, callidum, fraudulentum, à Diabolo inſpiratum, Diaboli mendacium vocant. Decreta Dei mutabilia eſſe, Deum æterno amore ampleċti omnes, æterno odio odiſſe neminem: neceſſitate Prædeſtinationis tolli liberum arbitrium; Electos à ſua electione excidere, & ex electis reprobos fieri poſſe. Certum numerum Electorum aſſerere, diabolicum eſſe, & doctrinam diabolicam. Etiam reprobos Chriſto a Patre datos affirmant. Cauſam electionis & reprobationis non eſſe neceſſariam, & immutabilem propter Dei præſcientiam, & prædeſtinationem. Dicere, Chriſtum non orâſſe pro omnibus, neque pro reprobis etiam, Chriſto contumelioſum eſſe. Chriſtum pro omnibus ſufficienter, non etiam efficaciter ſatisfeciſſe, blaſphemiam eſſe. Patris tractionem nihil eſſe aliud, quàm prædicationem Evangelii. Deum omnes æquè efficaciter & vocare, & eligere, & omnes donari Spiritu ſancto, qui vocentur. In voluntate humana poſitum eſſe, Dei munera, quæ ex æquo omnibus proponuntur, dum offeruntur per Miniſterium, in quo Spiritus S. eſt efficax, aut accipere, aut ſpernere. Fidem non dari tantùm ſemel; & probari

non poſſe, fidem ſemel datam, nunquam prorſus amitti, Auguſtinum in libro de Gratia & Libero arbitrio blaſphemum eſſe, & depravare Scripturas, &c.

Remonſtrantes hos Zanchii adverſarios, agnoſcunt pro ſuis, eósque viros ſententiæ ſuæ appellant. Sic autem Bullingerus ad Sturmium, Decemb. 30. anni ejusdem: *Etſi nunquam ſcripſerim ad tuam humanitatem, Sturmi doctiſſime: Semper tamen amavi te, propter dona illa, tibi à Deo conceſſa, ſanè præſtantiſſima. Semper oravi Dominum, ut tibi dona augeat, illa & à malo conſervet: atque in præſentia te vehementius amo, quem audio ſumma fide, & diligentia exquiſita juvare cauſam religionis, alioquin afflictam, ab yis maximè, qui Antiſtites religionis ſinceriſſimi videri volunt.* Dominum oro, ut eos illuminare dignetur Spiritu ſuo, & pectora ipſorum à noxiis expurgare affectibus. Rectè autem facis, qui cauſam religionis ſuſcipis defendendam: Fecerunt hoc ante te in Eccleſia Chriſti Rhetores, & Philoſophi præſtantiſſimi, quod ipſum teſtatur Hiſtoria Eccleſiaſtica. proinde te oro, Vir præſtantiſſime, ut quod facis, facere pergas. Dominum oro, ut tibi adſit. Odii cauſam, quo Zanchius tum vexabatur, non eſſe Zanchii monſtroſam aliquam, impiamve do-

Præ-

Prædeſtinatione doctrinam, ſed quidpiam aliud, & ſentit & tangit. Cauſam Euchariſticam, inquit, quam defendimus adjuvante nos Domino, jam multis annis ſcis eſſe optimam, expeditam, invictam: *Propter hanc odium ſuſtinet D. Zanchius, Vir præſtantiſſimus, qui ſanè propter theſes de Prædeſtinatione, & perſeverantia ſanctorum minimè vexaretur, ſi quorundam Doctorum craſſam & minimè ſibi conſtantem doctrinam de Euchariſtia probaret atque doceret.*

Auguſtinum porrò, & Zanchium in doctrina de Prædeſtinatione, & S. Cœna, Orthodoxos, & quidem adeò conjunctos agnoſcit, ut útriusque de utraque ſententiam aut ſimul damnari, aut ſimul admitti neceſſe ſit. Ita enim inquit: *Sicut autem illi doctrinam Auguſtini, Doctoris in Eccleſia Catholici, de Cœna deſpiciunt; ita & ejusdem de Prædeſtinatione ſanctorum damnabunt, ſi Zanchij reprobant. Horrendum autem eſſet in tam celebri Urbe, tanti Doctoris (Auguſtinum intelligo,) doctrinam condemnari. Proinde honeſtiſſimè Zanchij cauſam tuendam ſumis, piè, vetus Eccleſiæ dogma defendis, ut jam non commemorem, te pariter præcipuorum noſtræ Eccleſiæ Doctorum authoritatem tueri.*

In primas nuper Bullingeri incidi curas αὐτογράφυς, quibus poſtrema hæc periodus

riodus ita concepta legitur: *Sicut autem illi doctrinam eandem de Cœna Auguſtini deſpiciunt; ita & ejusdem doctrinam de Prædeſtinatione non poſſunt non damnare, ſi Zanchy reprobant. Cæterùm, horrendum hoc eſſet, ſi tanti in Eccleſia Doctoris, tanta felicitate contra Pelagianos triumphantis authoritatem convellere pergerent, &c.*

Ergò, ſi quos Zanchius habuit adverſarios, Remonſtrantes eosdem habent Patronos, & eoſdem appellant viros ſententiæ ſuæ. Bullingerus autem de eiſdem pronunciat, ab illis damnari doctrinam Doctoris Catholici: Oppugnari vetus Eccleſiæ dogma. Eſſe hoc ipſum horrendum, affligi Eccleſiam ab ipſis, eorum pectora noxiis laborare affectibus: orátque pro illis Dominum, tanquam pro errantibus. Sturmium adverſus ipſos certantem, & Zanchium defendentem collaudat; ſponte currenti calcar addit, & ut ejus conatibus Dominus adſit, precatur: nec, Bullingerum ſententiæ ſuæ addictum, Remonſtrantes commodè, tutóque haud dicunt. Cæterum, ne ſic quidem Bullingerus defunctus ſuo ſibi viſus eſt munere; ſed Menſe Aprili, anni ſequentis, ad Illuſtriſs. Principem Fridericum Palatinum Rheni, Electorem quoque ſcripſit

ſcripſit de re eadem. *Non ignorat, &c.* Vid. *ſup* p. 830. totam Epiſtolam.

Sunt hæc documenta, numero pauca quidem; attamen ejusmodi documenta, quæ Bullingerus ſuâ manu vel ſcripſit integre, vel ſignavit, atque in unum à ſemetipſo conjecta faſciculum in Eccleſiæ Tigurinæ Archivis depoſita, ſtudiosè ſervari, & transmitti ad poſteros voluit. *In his ergo ea inveniri exiſtimo, quæ omnem de tanto Viro ſuſpicionem ſiniſtram non modò obliterare; ſed prorſus eradicare poſſint animis illorum, qui ſinunt quemque optimum ſuæ ſententiæ eſſe interpretem, & cuique de ſua mente ſanctè coram Deo teſtanti, fidem maximè adhibendam eſſe:* Bullingerus ſanè, Vir religioſiſſimus, in dictis & factis & prudens & conſtans, rerum uſu & ſenio venerandus, tantos Germaniæ Principes, ut rem iſtam apud ſe ſe diligenter expendant, viròsq; rerum tantarum gnaros, Verbi Miniſtros, Profeſſores, Conſiliarios, Jurisperitos adhibeant ſeriò monet, ut laboranti ſanæ doctrinæ, & innocentiæ Zanchii, maturè auxilium ferant, ſupplex orat: Si id fecerint, facturos Chriſtianis Principibus rem præcipuè dignam. Conatibus piis Chriſtum non defuturum. Eccleſiam Dei afflictam, beneficium inæſtimabile, ipſorum Celſitudinibus acceptam laturam: laudes

Armin. Epiſt. ad Hippolytum.

laudes denique immortales à poſteris, præmium ampliſſimum à Deo, illis promitti. Quare quam Bullingerus Zanchii doctrinam tam ſolicitè, tempore diverſo, notis, ignotis, domeſticis, exteris, privatis, Magiſtratibus, denique ipſi Deo commendat, ſeriò quoque eam ceu Orthodoxam fuiſſe amplexum, neminem dubitaturum confido. *Mirabuntur, ſcio, tum Eccleſiæ Scholæque Tigurinæ Paſtores ac Profeſſores, ad Bullingeri pedes non educati tantùm; verùm etiam ipſius doctrinæ, veluti ſacris literis examuſſim conformis, religioſi cuſtodes, tum alij plurimi, qui Bullingerum audivere docentem, mirabuntur, inquam, quempiam de Bullingero ſuo ſuſpiciones movere, quaſi in tanti momenti rebus aliud ſcripſerit, aliud in mente ſervaverit ſibi:* Quæ fuerit Viri ſinceritas, quæ Orthodoxiæ tenacitas, qui candor ingenii, cùm animi generoſitate conjunctus, quod, judicii exquiſiti rerum, dexterrimúmque acumen, norunt tum alii plurimi, tum Bucerus præ ceteris, qui & ipſe quoque Tigurum venit, temporibus difficillimis illis, quibus inter Orthodoxos & Lutheranos quæſita concordia fuit, ſtudio, contentioneque omnium maxima. Bullingerus autem moderatiſſimus aliâs, Schiſmatis ubique & ſcandali, ſive curandi ſive tollendi cauſa paratus

tus omnia & pati, & facere; tamen neque abſentis Buceri literis, neque præſentis urgentiſſimis precibus adduci potuit, ut voce unica vel ſpecietenus de ambiguitate ſuſpecta, pacem incertam & lubricam redimeret. Manſuetus fuit Bullingerus, mitis fuit & facilis, manſuetudinis ac charitatis prorſus ſingulare exemplum: Simulator tamen, aut in horas mutabilis non fuit, æquivocatores certè, & ſermonis interpretationem mentalem ſervantes ſibi, ſancta anima ejus non probavit. De tremendo Prædeſtinationis, & inſcrutabili myſterio ſenſit, docuit, ſcripſit orthodoxè, parcè, prudenter. Cumprimis ad gratiam Dei, cujus fuit præco eximius, quicquid homo aut boni haberet, aut eſſet, liberaliſſimè retulit. Prædeſtinationem Dei nulla niti, aut mereri vel dignitate, vel indignitate noſtra; ſed ex mera gratia, & miſericordia Dei Patris in ſolum reſpicere Chriſtum: Chriſtum eſſe juſtitiam noſtram, vitam & Reſurrectionem, denique plenitudinem, & abſolutionem fidelium omnium, ſalutémque & ſufficientiam abundantiſſimam. Promiſſiones Dei, quoad gratuitam ejus miſericordiam, certam & æternam ſalutem ad Electos ſolum pertinere, eásque non aliter, quàm fide percipi poſſe. Hallucinati

eos

eos, qui exiſtimant prædeſtinari à Deo ad vitam ſalvandos, propter merita, vel bona opera, quæ in ipſis prævidet Deus, ſecundùm Apoſtolum dicentem: Elegit nos in Chriſto in ſe ſe, juxta beneplacitum voluntatis ſuæ, ut laudaretur gloria gratiæ ſuæ. Cauſam & originem fidei deduci non ex homine ullo, vel ex ullis hominum viribus; ſed ex ipſo Deo, qui per Spiritum S. infundat in corda noſtra, fidem, per verbum ſcilicet, medium, & ordinem hominibus congruum. Salutem verò credentium non poſſe non eſſe certiſſimam, modiſque omnibus indubitatam, præſertim cùm ipſe Dominus in Evangelio dicat: Oves meæ vocem meam audiùnt, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me, & vitam æternam do eis, nec peribunt in æternum, neque rapiet eas quiſquam de manu mea, &c. Quotquot ſalvantur, eos fidem ſuam, perſeverantiam ſuam, ſalutem ſuam, ſoli in Chriſto gratiæ atque miſericordiæ Dei: quotquot damnantur, eos incredulitatem ſuam, perfidiam ſuam, ſibi debere. A vocationis, à fidei, à regenerationis & ſanctificationis, gratuito dono, ad Dei conſilium de Electione, æternam, evexit ſalubriter, in Evangelio tamen, ceu voluntate DEI revelata, acquieſcendum eſſe tuto atque hum-

humiliter: nec Dei ſcrutanda arcana docuit & pulchre & ſuaviter. Ut dona à Deo accepta quæ cuſtodiat & exuſcitet; vocationem & Electionem firmam efficere ſtudeat; cum timore & tremore ſuam operetur ſalutem; inertiâ ſuâ, malitiâve illa neque extinguat, aut perdat: neque, quantumvis graviter lapſus, de Dei in Chriſto bonitate reſipiſcens deſperet ſecundùm tenorem S. Scripturarum, magno cum zelo & fructu prudentiſſimus juxta, & fideliſſimus myſteriorum Dei œconomus, tradidit. Ab omni phraſi duriori abſtinuit lubens, aut eam piâ & commoda interpretatione ad Dei gloriam & Eccleſiæ ædificationem ſtudioſè, religioſèque traduxit. *Quæ tractavit pro concione ad fidelem plebem, ea tractavit parcius, cautiùs, & ad auditoris promiſcui captum, id quod prudentis, & fidi paſtoris eſt. Rurſus hæc ipſa eodem inter eruditos & horum capaces tractavit plenius, liberiùs & rei ipſius naturæ convenienter:* Id quod Doctoris verè docti, ingenui & gravis eſt. Unde Bullingeri perpetuum modum docendi, Zanchianæ ſubſcriptioni, aut ſubſcriptionem perpetuo docendi modo, nemo niſi malignus interpres opponet. *Si quis tamen omnino velit contendere, in ſcriptis Bullingerianis, inveniri diverſa de Prædeſtinatione, & quæ ab*

ea

ea dependent. ipſum meminiſſe velim hoc unum, quod olim dixit vir magnus: Auguſtini libros dogmaticos tantò præſtantiores eſſe homiliis, quantò ſuperat imperitum peritus! Hæc eſt maſcula illa pro *Bullingero* Apologia, quam Synodum magnifeciſſe, ne *Heinſius* quidem ſuo judicio diſſimulare potuit. Reverende (ita *Daniel Heinſius*, Synodi Secretarius ad Breitingerum) & Clariſſime Vir: Legi, quantum in Conventu Politicorum, licuit, Apologiam R. T. *Cujus nomine, dicam ex animo, omnes boni, omnes verè pii, multum R. T. debent. Neque poſſum dubitare, quin brevi eam publici juris ſis facturus. Hoc revera ſuaſerim: Novi enim, quàm hoc gratum multis futurum ſit.* Et *Jacobus Rolandus*, Paſtor Amſterodamenſis, & Synodi Nationalis Aſſeſſor primarius: Reverende Vir, clariſſime, & doctiſſime Dn. Breitingere: Heſterno veſperi, domum reverſus, cœpi legere T. R. Apologiam: Legi autem & abſolvi uno quaſi ſpiritu: Uſque adeò ejus cognoſcendæ deſiderio tenebar. *Ejus nomine multum nos T. R. debere profiteor! In ea enim T. R. non minùs ſolidè, quàm modeſtè demonſtrat, quæ fuerit ſummi illius Theologi, ac celeberrimi olim Eccleſiæ veſtræ Tigurinæ Antiſtitis, D. Bullingeri, p. m. de Prædeſtinatione Orthodoxa ſententia, idque ex ipſiuſmet manu ſcriptis, actis & literis,*

literis, ut depuduiſſe omnino oporteat noſtros Remonſtrantes, qui tantum Theologum à ſuis partibus ſtetiſſe, ubique ferè aſſerere, & ejuſdem authoritate ad ſua de Prædeſtinatione hæretica ſententiæ ſuffragium abuti audeant. Judico igitur T. R. in ea adornanda Eccleſiis noſtris utiliſſimam ſimul ac gratiſſimam operam navaſſe.

g. Rata enim & grata omnia fuiſſe, quæ nomine Eccleſiæ Tigurinæ Dordrechti per *Breitingerum* geſta ſunt, probavit, 1. *Ampliſſimi Magiſtratus, & Venerandi Miniſterij liberale* in rei feliciter tractatæ μνημόσυνον, publicè ei deſtinatum, de quo Celeberrimus Scholæ noſtræ Theologus, *Joh. Rodolph. Stukius*, in ſermone funebri: *Belgica*, inquit, *Eccleſia Breitingerum inter illuſtria Synodi illius celeberrimæ, adverſus Arminianos celebratæ, ſidera ſuſpiciunt, venerantur. Hoc in virorum ſummorum conſeſſu, non fuit otioſus ſpectator, aut κωφὸν πρόσωπον; ſed & optimorum conſiliorum author vel fautor, & metuendus Heterodoxis veritatis aſſertor. Heic Clariſſimum illud Eccleſiæ noſtræ lumen, ab Adverſariorum contumeliis in partes ſuas illum trahentium, cæteros noſtros Majores à virgula zelotarum quorundam cenſoria vindicavit. Bogermanus, Synodi Præſes, Rolandus, primarius Aſſeſſor, & Heinſius Secretarius, Apologiam Breitingeri pro Bullingero*

gero mirificè probârunt, & pro extorto hoc Arminianis zelo gratias illi egerunt. Reduci igitur ob res præclarè in Belgio geſtas, Ampliſſimo favente Magiſtratu, Collegæ, & Fratres meritò acclamârunt.

Breitingere venis Batavis gratiſſimus hoſpes
Ut grave diſſidium, doctâ pietate juvares,
Tollere. Re geſta quia tam feliciter oris
Expectate redis patriis, tibi munere parvo,
Ingenti voto, fratres gratantur ovantes.

Aureum ἔπος, auro etiam inciſum, probat ſatis, non improbâſſe univerſum domi Collegium, quæ foris doctiſſimus, & Belgis honoratiſſimus; de quo mihi non obſcurè ex magnorum Theologorum judiciis, αὐτηκόῳ conſtat; ſolidè, doctè, & cumprimis perſpicuè, aſſeruit Collega.

2. *Publica oratio*, Eccleſiæ Scholæque Tigurinæ *nomine* à Johanne Rodolpho Lavatero Tigurino habita; quæ Fœderati Belgii παλιγγενεσία, hoc eſt, ſolennis gratiarum actio, pro admirabili inauditæ conſpiratio-

rationis, patefactione & memorabili ſtatus totius, ut & Sereniſſimorum Principum Auriacorum conſervatione, inſcribitur, ubi ſub finem:

Attu nunc, tu procul, ô ſceleſta
Arminiana, cunctis
Pridem aſſueta malis, cohors, faceſſe.
Dicite, dicite, & vovete cuncti ô Arminiani
Excidat illa dies ævo, ne poſtera credant
Sæcula: Nos certè taceamus, & obruta multa
Nocte tegi propriæ patiamur crimina gentis.

3. Ipſa *Acta*, à Breitingero ſtudioſè collecta, in quæ ita procemiatus eſt: *Habes*, Lector, *Acta celeberrimæ illius Synodi Belgicæ ab Orthodoxis celebratæ Dordraci Batavorum, adverſus errores Jacobi Arminy, Theologi Lugdunenſis. Ortum controverſiarum, & progreſſum oratione eleganti & brevitate feliciſſima complexus eſt Clariſs Vir, D. Rodolphus Lavaterus. Mea hæc acta collegi cùm in uſum privatum, tum ut gratificarer Eccleſiæ Tigurinæ, ejúsque* (N b) *futuris Miniſtris.* Hunc veritatis triumphum quati fecerit, *Breitingerus* ejusdem, μακάριτε

 jam

jam proferemus verbis: Jhne hat über alles Gold und Geldt gefrewt/ daß diß groſſe/ und gar weit auſſehende Werck/ durch Gottes gan[z] beſondere Gnad und Güte ſo glücklich abgegangen: Die böſen Secten der Arminianeren/ und Socinianeren getüſchet/ und die herzlichen Länder Holland/ Gelderland/ Seeland/ Frießland/ und andere wider zu Einigkeit/ Frid/ und Ruh gebracht worden.

XXXIII. Vidimus Prædeſtinationis Hiſtoriam inde à Reformatione ad noſtra uſque tempora deductam, & paulò operoſiùs erutam; ſupereſt, ut promiſſa uſui noſtro inſerviant in ſequentibus theorematibus. Notandam igitur

ℵ *Vel temerarios eſſe, vel ignaros, qui ſcripta in dias auras extrudere non erubeſcunt, quibus hodiernam Eccleſiam Helveticam, Tigurinam cumprimis, aliud jam docere, aliud docuiſſe olim, ac proinde Majorum ſucceſſores potius eſſe, quàm diſcipulos, apertè traducunt.* Nihil enim Theologi Helvetii Dordrechti admiſerunt, vel ſubſcripſerunt, quod vel Confeſſioni Helveticæ repugnaret, vel Collegarum menti, vel Majorum ſcriptis. *Breitingerus* ad Collegium Tigurinum *d.* 4. Mar. 1619. Dordrecht. *Judicium noſtrum de articulo*

culis ſingulis ita confecimus, ut præter verba S. Scripturæ, Confeſſionis, Declarationis item tum Tigurinæ, tum Baſileenſis, quas veluti cynoſuram ſecuti ſumus, alia acceſſerint propemodum nulla: Saltem à veſtra mente ne tantillum quidem diſceſſum eſſe, aliquando ſpero, videbitis. Quin & expreſſis Inſtructionis verbis cautum erat, ne vel à Confeſſione, vel recepta Majorum doctrina latum unguem recederent, aut ad emendationes vel hujus vel illius conſentirent. Memini, ab ipſo Breitingero me noſtro aliquando audire, quòd, cum quidam exiſtimarent, duriores ſaltem quasdam Majorum loquendi formulas caſtigari poſſe & mitigari, modeſtè ſe juxta ac graviter excuſàrint, non ſe miſſos ut in Præceptores ſua virga cenſoria animadverterent. Nec exemplo cariturum conatum, ſi hæc talia in Scriptoribus Eccleſiaſticis tententur: non defuturos, qui in S. Scripturas eandem ſint falcem miſſuri. Et certè, quid de verbis neceſſe fuiſſet adeò ſcrupulosè torqueri, cùm de re ipſa & mente authorum orthodoxa, ex aliis ſatis conſtaret locis? Sed ad ipſam materiam. De *Zuinglio* res clara eſt. Cur *Bullingerus aliquandiu* moderatior fuerit, & ſententiæ *Bibliandri* addictior, prolixè ſuprà oſtendimus. *Aliquandiu* dico, & in primis Miniſte-

rii annis. Paulatim enim, tot occaſione certaminum, apertiùs ſentire & loqui aſſueviſſe illum, tum Eccleſiæ Argentinenſis, tum Lugdunenſis cumprimis, triſtiſſimi conflictus palam faciunt. Et in hoc quidem, ut diximus, nihil planè adverſariis reliquit, quod in ſuum trahere poſſent commodum. Vide p. 874. *Gualtherus*, quàm doctè, ſobriè & ſolidè de his capitibus inſtruxit Eccleſias Rheticas? *Stumpfius* ſucceſſor in cauſa Huberiana, cum Collega Stukio, Pauli & Auguſtini zelo, in hoc capite, penè fervebat. Cúmque D. *Nicolai*, paulò pòſt, horrendo, & Theologo prorſus indigno abortu, de *Deo Calviniſtarum*, Zuinglium cumprimis, ejúsque de Providentia ſententiam exagitaret, non deerant ex noſtris, qui duro huic nodo commodum adhiberent cuneum. Mitto, quæ in luce publica, omniúmque manibus ſunt: obtulit non ita pridem Clariſſimus, idemque conjunctiſſimus Collega, D *Joh. Conradus VVirzius*, Eccleſiæ Tigurinæ Miniſter ad Sp. S. meritiſſimus, Apologiam *Burkhardi Lemanni*, Stumphiiin Antiſtitio ſucceſſoris, viri ſolidè eruditi, contra horribilem Nicolai vomitum, ἀνέκδοτον, qua tetras planéque ἀθεολόγους de *DEO Calviniſtico* calumnias ita abſterſit, ut & Zuinglii de Providentia Dei, ſalute Ancdis,

dis, Numæ, Herculis, &c. mentem pleniùs explicuerit, illuſtrârit, vindicârit; uſitato Scriptoribus Tropo (quæ poſtea cōciliandi ratio *Marco Beumlero* in Apol. contra Jac. Andreæ etiam non diſplicuit) ut ſuam quoque nomine Eccleſiæ Tigurinæ, p. m. 75. his verbis expreſſerit: Was geredet wird von Gottes fürſichtigkeit / nach dero er alle ding verwaltet und regieret / die böſen alßwol alß die guten / und die guten alßwol alß die böſen / das mag auch verſtanden werden von der freyenwahl der Außerwehlten / da ſagen und bekennen wir mit der H. Schrift: Die da ſelig werden / daß ſie ſelig werden auß Gnaden / durch den glauben in Jeſum Chriſtum: Dargegen die da verlohren werden (deren wir uns doch nicht mit hauffen annemmen) daß ſie verlohren werden auß eigner hertigkeit jhres Hertzens / und unglaubens durch den gerechten willen und urtheil Gottes. Es iſt nicht minder / es ſtoßt ſich fleiſchliche vernunft nicht wenig an diſem Artikel: Wann wir aber unſeren armen verſtand da gefangen nemmen / und gedenken / daß der ewig Gott (wie zum oftermal vermeldet /) in allen ſeinen Wercken heilig und gerecht iſt / und uns mehr mit Gottsforcht und glauben in die ding richten / alß mit unnöhtigen und ſpitzfündigen fragen / ſind es troſtliche ding. Dann / was kan je gröſſers / und troſtli-

chers ſeyn / dann wann der Menſch verſtehe und weiſt / daß all ſein heil und ſeligkeit belanget nicht auß und von jhme ſelber / dann wann das were / wurden wir es verſchütten / und drum komen alle ſtund und augenblick / ſonder daß es gründet iſt in dem ewigen und mehr dan Vätterlichen willen Gottes unſers himliſchen Vatters / von deſſen hand und gewalt uns niemand wird mögen reiſſen. Wie / demnach / das des Menſchen gröſte troſt in allem Creutz und leiden iſt / inſonders wann er ſol auß diſer zeit abſcheiden: Alſo iſt es auch das rechte fundament Chriſtenlicher Demuht / lob und danckſagung / und daß wir den getrewen Gott / der uns geliebet hat in Chriſto Jeſu ſeinem fürgeliebten Sohn / da wir nichts und nirgends waren / widerumb werden lieben / und uns befleiſſen ſeines heiligen willens und wolgefallens.

Hactenus *Lemannus*, Breitingeri Anteceſſor: Qui in Eccleſia & Schola Tigurina, ad hanc noſtram ſecuti ſunt ætatem, clarius ad mentem Synodi Dordracenæ, de his locuti ſunt capitibus, quàm qui lucem à nobis expectent.

ב *Curas primas, omnium ſaniorum conſenſu, cedere ſecundis.* Sunt enim, ut habet πολυθρύλλητον, ſecundæ curæ accuratiores. Idque meritò. Certius enim eſt, & tutius, quod ſecundis expenſum curis, veluti rumina

minatur, quàm quod primis rudi quaſi pecillo depingitur. Solidius eſt, quod, invitante acri adverſario, in utramque ventilatum partem, tandē determinatur, quàm quod extra diſputationis æſtum, & inſidioſas contra dicentium latebras, ſecurius aſſeritur. Indignum proinde eſt, in malæ cauſæ ſubſidium, peſſimè conferruminata magnorum Virorum ea etiam judicia ſolicitari, quæ ſecundis curis vel emendata, vel illuſtrata eſſe, ipſo jubare meridiano clarius apparet. Aliquid *Bullingerus*, initio Miniſterii, Vir admodum juvenis, Præceptori ſuo in doctrina Prædeſtinatiaria detulerit: Venientibus tamen annis, & variis ex malè intellecto profundo illo myſterio, obſervatis abſurditatibus, non modò mentem ſuam *Petro Martyri* per omnia conformem eſſe voluit; ſed & expreſsè omnibus illis, qui ſcripta ejus ſiniſtrè percepta, vel Paulo vel Auguſtino opponerent, crimen fallaciæ diviſionis manifeſtum impegit; Vid. ſup. 872. Quæ igitur temeritas eſt, invito Bullingero, quem ipſe adeò diſertis vel deprecatus, vel deteſtatus eſt verbis, ſedulus commentitii affingere conſenſum? Perſuaſiſſimum habeo, Bullingerum tandem per δευτέρας φροντίδας, non aliorum precibus, vel authoritate; ſed ſcientiæ & con

ſcientiæ ſuæ motu ſpontaneo, didiciſſe, periculoſam eſſe de Prædeſtinatione doctrinam, quæ vel quicquam libertati Dei ſive gratiæ in eligendis, ſive juſtitiæ in reprobandis derogaret; vel hominem ſalutis ſuæ arbitrum & fabrum conſtitueret.

3 *Certitudinem dogmatis aſſerti, à modo aſſerendi, diligenter diſtinguendam.* De dogmatis certitudine, ad exemplum Auguſtini, ex ſacris literis apud nos recepti, nihil ſcrupuli relictum eſſe exiſtimo. In tradendi tamen modo ita noſtri verſati ſemper ſunt, ut ad ædificationem omnia facerent. 1. Ex *jure* Dei *abſoluto,* Zuinglius ſuam Prædeſtinationis doctrinam potiſſimum accerſivit, quam negare, eſt ipſam Dei in dubium vocare Majeſtatem: Cæteri omnes ex *jure ordinato.* Unde, qui Zuinglii ordinem ſecuti ſunt, Objectum Prædeſtinationis conſtanter hominem lapſum conſtituerunt, & per lapſum, miſerum, reprobabilem. In cujus ſententiæ explicatione *Myconium* præclaram ſuo jam tempore navâſſe oſtendimus operam. 2. In *Electione* proponenda, & explicanda, quàm reprobatione inculcanda, noſtri ſemper fuerunt ardentiores. Non ut hanc negarent; ſed quòd de illa fideles ex verbo Dei; ut, cui ſalutem ſuam acceptam ferre deberent, non ignorarent; inſtrui plus refer-

referret. Unde & *Confeſſio* noſtra in illa potiſſimum fuit occupata, & Theologi etiam in ſcriptis ſuis de hac parciores ſunt. *Lemannus* in Apolog. cit. meritò hoc in D. Nicolai pag. 78. & 81. reprehendit, quod de reprobis libentiùs diſſerat, quam electis, illorum potiùs, quàm horum patrocinium ſuſcipiat. Et deplorandum profectò eſt, pleraſque, quæ Eccleſias diſtrahunt, lites, reprobos concernere. Da wir doch (ita verba authoris habent,) von denen (verworffenen) nicht alß gern vil reden und fragen/ alß diſer Doctor: dann was gehen uns die voraußſen an/ ſpricht Paulus 1. Cor. 5. 12. Hac Methodo noſter *Bullingerus* cum primis delectabatur, ut ex *Confeſſ. Helvetic.* C. 10. Tract. *de ſolido fundamẽto*, c. 10. & aliùnde: patet, ita tamen, ut etiam cùm ægrè de Reprobatione videatur locutus, locutus tamen fuerit vel expreſsè, vel tacitè, eámq; κατ' ἀντίθεσιν ſubintellexerit. Unum liceat addere: Adeò Ampliſſimum noſtrum Magiſtratum de hujus dogmatis ſana doctrina ſemper fuiſſe ſolicitum, ut ſub finem Seculi ſuperioris 1596. amicè & familiariter; quod in hac Eccleſia ſingulare eſt κειμήλιον; duo Miniſterio ſuo curæ, circa hoc caput, porrò eſſe voluerit, *ſobrietatem*, & *concordiam*: Non tam

tam quòd alterutra deeſſet, quàm ut utraque perennaret. Sed manum tandem de hac tabula.

CAPUT VII.

Defectum Vocationis Romanæ Reformatoribus non obſtare.

Fruſtra humanam urgeri Vocationem ordinariam, ubi divina occurrit extraordinaria. Eccleſiam Tigurinam in prima, à Gentiliſmo, Reformatione Romæ parùm debere. In ipſo Papatu Papæ tribunal non ἀνυπεύθυνον agnoviſſe. Compendium totius Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Tigurinæ oratione exhibetur.

1. Hæc de *Vocatione* Reformatorum; Zuinglii præſertim, ordinaria & extraordinaria; divina & humana; Romanam non acceſſiſſe nihil incommodat, tum quòd tantò ſit dignior vocatio, quantò ipſa vocantis major eſt authoritas, nec de homine ſoliciti eſſe debeamus, ubi ipſe immediatè Deus aurem vellicat, & in meſ-

meſſem ſuam operarios extrudit; tum etiam, quòd Eccleſiæ Tigurinæ ne prima quidem ſparſi Evangelii ſemina vocationi ordinariæ Romanæ accepta ferri debeant; tum *denique*, quòd ne florentiſſimis quidem, in orbe Europæo, Pontificis rebus, Eccleſia noſtra vel mandata Pontificia, citra limitationem, admiſerit, vel judicium ejus ἀνυπεύθυνον agnoverit.

Prolixè oſtendimus, Zwinglium vocatum eſſe ἐξαναόδων, *extraordinariè*: vocatum *ordinariè*, à ſuperiori etiam Epiſcopo Conſtantienſi, ad everſionem menſarum Trapeziticarum Samſonii; vocatum à Capitulo Tigurino; vocatum à Magiſtratu, vocatum à plebe. Nihil ſupereſſe video, ad vocationem Zwinglii, vel ex adverſariorum etiam ſaniorum hypotheſibus; niſi quòd Romanam defuiſſe, Pontificis authoritatem, rigidiores clament: Sed fruſtra. Accepit Eccleſia Tigurina prima Evangelii ſemina non per Romanos vel Epiſcopos, vel emiſſarios. Alexandrinis & Hieroſolymitanis Epiſcopis primam ex Gentiliſmo reformationem debemus, non Romanis, quibus nonnulli confirmationem tantum in recepta

cepta religione tradunt. Neque, qui in his oris initio præconiare cœperunt Evangelium, ad id ordinati erant, milites quippe Legionis Thebææ, &c, præter primam inſtitutionem aut ordinationem Pontificis, πρωτοκήρυκες Helvetiæ. Tum enim demum, cùm ſacris renuntiare, Diis offerre juberentur, Martyres conſtantiſſimi, occaſionem nacti ſunt, exauctorati, ejecti, pulſi, ut in has delati regiones Chriſtum prædicarent, Felix, Regula, Exuperantius. An verò propterea, quòd Romani Epiſcopi juſſu & authoritate, prædicandi vocationem non haberent, irrita illorum fuerit opera? Primordia hæc erant Chriſtianiſmi apud Tigurinos. Poſtea, cùm per Rupertum Seculo VII. & Carolum M. Seculo IX. Miniſterii publici ratio haberetur major, & certus Fratrum, ſive Canonicorum, qui divinis operarentur, conſtitueretur numerus, non illud Pontifici; ſed Carolo Magno ceu Collegii Fundatori tribuitur. Pontificis Romani in Vocatione adeò non habebatur ratio, ut pleraque juris Epiſcopalis, Inveſtituræ, &c. pluráque alia privilegia ab Imperatoribus noſtri acceperint. Libera facultas eligendi Præpoſitum, Henrici IV. & Anteceſſorum fuit privilegium. Hoc Privilegium ne à Pontifice quidem eripi

cipi ſibi voluit capitulum. Unde unanimi Collegii conſenſu a. Ch. 1243 fuit ſancitum, ne quid in præjudicium capituli à Pontifice extorqueretur: *Quod ſi* (ſunt verba ex autographo) *forſan præbenda vacante vel non vocante, ubi quis gratia ſedis Apoſtolicæ, vel ejusdem authore reſcripto ad nos obtento, ſe admitti petiverit, volumus & ſtatuimus, ut nullus tali mandato obediat, vel eundem recipiat, niſi, viſis literis & inſpectis, Capitulum, vel major pars ipſius* (*quam ad minus numero* 14 *volumus comprehendi,*) *conveniant & concordent, quod magis Eccleſiæ expediat, & hujusmodi mandato merito debeat obediri.* Unde cum anno Chriſti 1427. *Felix Malleolus*, à Pontifice Collegii Præpoſitus deſignatus eſſet, Collegium aſſenſum præbere noluit; ſed Henricum Anenſieter elegit: cui poſtea Malleolus, pacis & concordiæ ſtudio, libenter ceſſit. Et quanquam, quæ Seculorum illorum conſuetudo fuit, Pontificis authoritatem in aliis contemnere non potuerint Eccleſiæ Tigurinæ Miniſtri, ab eo præſertim tempore, quo ordines Mendicantes, qui manus rapaces ubique immiſerant, ordinariis Curatis & Plebanis inſidiati, frænandi erant, obſervo tamen, Eccleſiam Tigurinam nec jus vocandi, quod capitulum tot Seculorum fluxu ſartum retinet,

net, eripi ſibi voluiſſe, nec cum illis feciſſe, qui Pontificem Eccleſiæ vel Concilio præferunt. In ſtatutorum Collegii MSS. Articulis, quos jurabant *ſervare inviolabiliter, qui modò recipiuntur per capitulum Eccleſiæ Thuricenſis, &c.* præter cæteros extat: *Item, quòd Dominum noſtrum. N. Papam, pro vero Apoſtolico teneat, & ſibi obediat, niſi aliud per Eccleſiam, aut Concilium determinaretur.*

II. Ut verò, quibus initiis & progreſſibus puriori Chriſtianiſmo Romanæ artos inſidias ſtruxerint, quàm ægro animo inſolitum ceremoniarum jugum ab Eccleſiis Chriſtianis fuerit admiſſum, evidentiùs pateſcat, uno illud Eccleſiæ Tigurinæ exemplo palàm faciemus.

III. Gemina verò tractationis noſtræ erit Methodus, altera *contracta, explicata* altera.

IV. *Illa* oratione, compendio Eccleſiæ Tigurinæ ſtatum, faciem, & conditionem enarrabit: *hæc* verò diſtinctè, diſtinctis eam exhibebit Periodis.

V. *Illa* ita habet:

Anna-

Annalium Judaicorum monumentis, non ſine cauſa gravi, celebratum eſt; ipſi, quod ſtupor erat, & Orbis miraculum, Templo Hieroſolymitano, Synagogam: locum & exercendis liberalibus ingeniis, & enucleandis intricatioribus Scripturæ textibus deſtinatum; affinem fuiſſe, planéque contiguum. Ingenioſè profectò non minus, quàm compendioſè! Ecquæ, amabo, Ædi ſacratiſſimæ alia, vel honorifica magis, vel amica; ſive optatò, ſive ſortitò; obtingere potuiſſet vicinia, quàm Gymnaſiorum Phrontiſteriorum, Synagogarum, Scholarum, quæ locupletiſſima ſunt armamentaria, quibus inermes contra mille Diaboli artes inſidioſas, Mundi technas, periculoſas domeſticorum hoſtium machinas feliciſſimè inſtruuntur? Officinæ ſunt, quæ non truncatas, non mutilas, aut mutas Mercurio fabricant ſtatuas; ſed vivos ad Templi Dominici ſtructuram expoliunt lapides: Palæſtræ ſunt, in quibus juventus Deo & Patriæ conſecrata, ad fervidos adverſariorum ictus vel artificioſè declinandos, vel fortiter retundendos apta redditur & nata. Unde Sacro-ſanctum hoc viciniæ jus integrum ſemper erat & illibatum, non in Judaiſmo tantùm; ſed & paulatim in Chriſtianiſmo. Hodiernâ certè doce-

Exordium ab affinitate Scholarum & Eccleſiarum.

mur experientiâ, vel ipſa Templa, Eccleſiaſtica ædificia in Scholaſtica Auditoria converti; vel iisdem, ceu appendices annecti; tum ut vel vicinorum lapidum intuitu, quibus ſtudia noſtra debeantur, attentiùs cogitemus, tum etiam ut limina illa tantò religioſiùs, procul à ſtrepitu, procul à foro, ſalutemus; tum denique, ut eò majori devotione & reverentia, ea quæ ex cathedra proferuntur publica, ab Auditoribus excipiantur, avidiùs imbibantur. Quæ quidem cauſa eſt, quòd, cùm diu animus meus huc diſtraheretur atque illuc, vix tandem invenerit, quo rite rectéque ſolennia Carolina, ſuperiorum authoritate imperata, exolverentur, quàm fuſa atque diffuſa de vario Eccleſiæ Tigurinæ ſtatu materia occurreret. Diu, ut quòd res eſt, fatear, feria illa, & noſtro hoc Seculo minimè otioſa aut ſupervacanea inſederat quæſtio, unde, malum! contigiſſet, ut Chriſtianorum contra Turcas non feliciora hactenus fuerint arma, & cur ſanguine, non mòdò proſtratorum, generoſo; ſed magno ſuperſtitum diſpendio, veluti nobis vita eſſet precaria ærumnoſa lucis uſura fuerit redimenda? Lætamur, pacem tandem orbi Chriſtiano, etſi dubiam & incertam, reſtitutam. Gaudemus, cladem Ottomani

tæ

cæ militiæ paulò ante inducias illatam. Inducias, inquam: Quî enim ſolidam & fixam appellare libeat conciliationem, quæ ab adverſarii tantùm pendet libidine, & qui verſuram nos feciſſe, Sereniſſimæ Reipublicæ Venetæ vel metu, vel motu (rem certè magnam eſſe in motu, haud obſcure noſter nobis præſagit animus,) votis & opinione citiùs, probabit. Vix tamen attendimus ſatis, quanto rei Chriſtianæ detrimento indultum, paucis ſit, quo diutiùs frui non licebit, quàm Portæ Ottomanicæ res tulerint. Paulò igitur prolixiùs, idque aliorum exemplo (tùm ut portentoſam, qua Reformati, quaſi altum hic ſterterent, fidis atque providentibus conſiliis malitioſè intercederent abſtergerem calumniam; tum ut ſolicita mens de futuro fortiùs averruncando malo meditationes ſuggererem), difficilimam & involutam evolvere quæſtionem, illudq;, omnino vadum, quod veluti undoſum & torvum nimis multi deſperârunt, tentare volui, bona enarraturus fide, tam diu vel nihil, vel parùm contrà Barbaras illas & Scythicas nos profecturos gentes, donec & juſtitiâ, pietate, religionis ſtudio, charitatis fervore eas vincamus; & diſciplina militari paria cum illis faciamus. Neque verò de confuſione

tantùm, & hoſtili expugnatione; ſed & converſione miſeræ illius, & Muhammedicis deliriis incoctæ conflugis ea verba facere, quæ & Christiana ζυμπαθεία digna ſunt, & à noſtro cumprimis ordine expectanda, conſtitui. Sed ſancta illa & eximia inter Eccleſiam & Scholam affinitas, arctiſſimum, quo colligatæ propemodum ſunt, viciniæ vinculum, facilè obtinuit, ut quæ ars, quæ conſuetudo, quæ ſtudiorum γειτνίασις, quæ prudentum conjunxit provida cura, à nobis temerè non ſepararentur. De Eccleſia igitur, bono cum DEO, noſtra, qui ante hac de Schola Tigurina, ejúsque origine, progreſſu, incrementis, variis denique inde à Carolo Magno ad noſtra tempora mutationibus, diſſerui; breviter & ſuccinctè agere jam fert animus.

Id verò veſtra, uotquot adeſtis, Auditores honoratiſſimi, eáque, optima cum venia futurum non dubito, tum quòd ipſi mihi hanc impoſuiſtis provinciam (cur enim veluti umbra huc acceſſiſſem, vel uſurpatione locum hunc auguſtum conſcendiſſem, ſic ſatis aliâs, quod non ignoratis, ſi non diſtractus, diſtrictus certè?) tum quòd humaniſſimæ meæ invitationi locum daturi, huc potiùs confluere, quàm graviſſimis veſtris occupatio-

pationibus vacare voluiſtis. Neque verò ſi tam delinificis & gravibus, quàm perſpicuis & Hiſtorica fide ſuffultis veſtras demulcere poſſemus aures, ſcrupulus hæreret, vel abſque fructu vos hinc diſceſſuros, vel novo obſequii, cultus, & affectus teſtimonio? Sed ad rem! Ut verò & ordine, & aliqua animi recreatione (ſales & aurium lenocinium aliis non invidebo,) penſum abſolvamus Carolinum, quinque potiſſimum Periodis, totam de ſtatu Eccleſiæ Tigurinæ inde à Chriſto in carnem miſſo, deductam, includemus orationem.

I. Primâ trepido depingam penicillo *Tohu vabohu*, eam rei Eccleſiaſticæ apud Tigurinos conditionem, quâ Gentiliſmi tenebris immerſi abſque Deo illi vixerunt, & Chriſto.

II. Secundâ, Chriſtianiſmi oſtendam incunabula, per ſanctas Legionis Thebææ reliquias nobis parata.

III. Tertiâ tum augmenta Carolina, honorum, Eccleſiæ noſtræ aſſertorum, levi brachio attingam, tum luculentum Caroli Magni cum Theologia reformata in apricum proferam conſenſum.

IV. Quartâ negare vix audebit, triſtem deinceps ſub Antichriſtiana tyrannide, primæ, adeòque vernantis & florentis venu-

ſtatis ſucceſſiſſe mutationem, marcorem & funeſtam tabem, adeò ut piæ ſimplicitatis, ſimplicíſque pietatis veſtigia ſuperſtitionum, novitatum, tyrannicæ Hierarchiæ ſqualore & pallore obliterata propemodum fuiſſent, niſi, quod paulò diſtinctiùs probabitur, maſculo ſemper & intrepido animo, libertati aſſueta gens, intolerabile Romanæ ſervitutis jugum, pro virili, excutere allaboràſſet.

V. Optatiſſima denique, quæ & colophonem imponit, cataſtrophe, corruptam & defædatam tot Seculis Eccleſiæ faciem, avitæ origini, & priſtino ſplendori, per divinum Reformationis beneficium, digito velut intento reſtitutam indicabit, frontémque rugoſam & turbidam, in lætam ſerenámque converſam.

I. Tigurini Gentiles. *Primus*, veterum Tigurinorum (ut Gentile in frontiſpicio ſiſtamus Tigurum) quorum antiquiſſimi quique quà Græci, quà Latini ſcriptores, Cicero, Julius Cæſar, Florus, Plutarchus, ſubinde meminerunt, res Theologicas, per aliquot, etiam à nato Chriſto Secula, profligatas fuiſſe, planéque deſperatas, cur vel diffiteamur, vel diſſimulemus? Et quia rudior longè noſtra eſt Minerva, quàm quæ abyſſum abſurditatum, torrentem impietatum, ſuperſtitionum

num voraginem, cui ad ambas uſque aures veteres Helvetiæ, Pagíque Tigurini incolæ erant ingurgitati, vivis ſuis exprimere poſſit coloribus, alium audiamus, qui ipſo artificioſior Apelle, diſertior Demoſthene, hanc nobis libenter mutuabit operam. Paulus is eſt, magnus ille Gentium Apoſtolus, qui omnem elabendi aut tergiverſandi obſtruit rimam. Purga, patriæ amore & reverentia, Helvetiam à craſſo & abominabili, ſive Scythiſmo, ſive Barbariſmo; incides in ſcyllam, qui curiosè nimis vitare voluiſti charybdin. Quam enimcunque aliam veteribus Tigurinis ſacrorum tribues communionem, reatu eos horrendæ Idololatriæ, vel Pauli ſententia, nunquam abſolves. Tigurinos priſcos, iis in religione, adjunges ſocios, quorum æmulati diu erant fortitudinem, triumphantium utique Romanorum; quantam, Optime, Maxime Deus, vel neſcius blaſphemiarum largieris lernam & ſentinam? De his enim diſertè Apoſtolus ſcripſit, *quòd, cùm DEUM ex operum intuitu cognoverint, eundem tamen, ut Deum non glorificârint, neque gratias ei egerint; vani facti ſint in ratiociniis ſuis, obtenebrato deſipiente corde eorum, adeò ut cùm ſe profiterentur ſapientes, ſtulti facti ſint, gloriam mutantes incorruptibilis Dei in efformatam imagi-*

nem mortalis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & reptilium: Vnde & Deus illos cupiditatibus cordium ipſorum ad impuritatem tradiderit. Hæc Apoſtolica victima, latéque dominantium Romanorum eſt ζωογραφία. En pomum aſphaltiticum aſpectu quidem ſpecioſum, ſed intus favilla & cinere perſperſum! Græcorum ſubtilitas magis noſtris placuerit Anteceſſoribus? Et hic quam horrenda Ἰλιὰς κακῶν. *Erant illi*, eodem teſte Paulo, *abſque Chriſto, alieni à Republica Iſraëlis, & extranei à pactis promiſſionis, ſpem non habentes, & Dei expertes in mundo.*

Ægyptiorum Theologia Hieroglyphica Tigurinorum olim præſtrinxerit oculos? Et hîc vel ipſis Ethnicis, qui falsè Ægyptios, quòd numina ſibi naſci in hortis crederent, riſerunt, ludibrium debuiſſent. Sed his limitibus Tigurinorum Gentilium ſuperſtitio non ſtetit: Non ſatis erat, aut in eadem illos cum Romanis corrupta maſſa ſordere, *aut levi Græcorum oberrare naſſa*, aut denique in udo & molli Ægyptiorum luto hærere; longiùs Gentis vel ſuperſtitio, vel ſimplicitas progreſſa, ambabus ubique ulnis, quicquid reverentiam præ ſe numinis ferebat, amplectebatur. Nam, quod vel Polytheis Romanis, vel ſubtilioribus Græcis, vel ſuperſtitioſis in veneratione Ægyptiis

ptiis numen erat, quod delira imitatione ſuum, antequam Evangelii jubar, pariete intergerino ſublato, exortũ eſſet, Helvetii non fecerint? Non neceſſe eſt, nos κοσκίνῳ μαντεύεσθαι, aut in certis duci conjecturis. Et graviſſimorum Authorum documenta, & indubitata, ſenſibúsque etiamnum noſtris obvia ambigere nos non ſinunt monumenta, idem Tigurinos cum infidelibus olim traxiſſe jugum, eandémque ſub aliis atque aliis perſonis egiſſe fabulam.

Poſſemus equidem, ſi omnia Mythologiæ Gentilis, fabuloſæ θεογονίας ſcruta excutere placeret, facilè Helvetiam noſtram κατείδωλον fuiſſe demonſtrare. Helvetiam Jovem coluiſſe, Apollinem, Iſidem, Fortunam, Deos manes: Eponam, Deum Aventicum, Locorum Genios ſive Præſides, Numina Auguſtorum. Helvetiam tot Deaſtros habuiſſe, tot ſimulachra, quot ſive urbes, ſive morbos, ſive officia. Helvetiam eandem de Diis ſuis, cum reliquis gentibus foviſſe opinionem. Apollinem (*ipſa hæc Julij Cæſaris verba ſunt,*) morbos depellere, Minervam operum atque ædificiorum initia transdere, Jovem imperium cœleſtium tenere, Martem bella gerere, &c. Sed commentariorum hæc ſeges eſt, non orationis ſpicilegium. Uno tantùm alteróve palàm faciemus

Cultus A. Mercurii.

ciemus ſpecimine, nihil in veteris Paganiſmi; ſive Latinorum, ſive Græcorum, ſive Ægyptiorum; μύθοις veriùs, quàm myſteriis adeò fuiſſe vel impium, vel abſurdum, quod in ipſo etiam Tigurinorum Pago ſedem & locum non habuerit honoratiſſimum. Unicum, utriusque ſexus, Mercurii & Iſidis in ſcenam productum connubium fidem aſſertioni noſtræ abundè faciet.

Act. 14. 9. Cùm Lyſtrenſes olim Paulo, veluti Mercurio divinos decreviſſent honores, Apoſtolus, cum comite Barnaba, dirupto pallio in turbam inſiliens clamavit: *Viri cur iſta facitis!* Quam Tigurinos ἐπίπληξιν olim meritos exiſtimemus, qui & ipſi Mercurium non Paulum, non Apoſtolum; ſed ſtellam erraticam, hominum libidine in Deorum numerum relatam, ſunt venerati. Sceleratæ hujus culpæ, idololatriæ affines fuiſſe Helvetios, num vel dubitabimus? *Commēt. bell. Gall. VI.* *Deûm, Galli,* (quibus annumerabantur Helvetii,) *maximè Mercurium colunt. Hujus ſunt plurima ſimulachra: Hunc omnium inventorem artium faciunt: Huic viarum & itinerum Ducem: Hunc ad quæſtum pecuniæ, mercaturásque habere vim maximam arbitrantur.* Scriptoris graviſſima hæc verba ſunt. Quid verò opus eſt verbis, ubi rerum teſtimonia adſunt? Non Gandavum migrandum, ubi *Voſſ. L. II. p. 476 De Idol.* Mercu-

Mercurii aliquando ara monſtrabatur: non in Walachriam, quæ & ipſa Mercurii ſimulachro ſuperbiebat, abeundum, proxima nobis Vindoniſſa, in ipſo cææmiterii veſtibulo, Ἑρμολατρείας præſentiſſima præbet indicia. Siſte viator gradum; ubi poſthac, triſte in tranſitu videris ſervitutis hæreditariæ monumentum, & an infantis ſtatuæ fronté tot profanæ dicam? an inſanæ, religionis purgamentorum receptaculum fuiſſe & cloacam, hactenus, vel per febrim cogitâris, ipſe deinceps præſenti animo judica. Aut (ne injuria quemquam oneremus,) ubi in lapidem illum, vel fugitivum conjicis oculum, an honoribus olim Majores noſtros eum affeciſſe divinis credas? Affectus tamen erat.

Alas intueris pedibus appictos, & vel ſomnies, eò uſque ſenſum Tigurinos exuiſſe omnem, ut viarum regimini, itinerúmque felici ſucceſſui non alium Ducem, quàm alatum hunc elegerint Mercurium? Elegerunt.

Humeros aſpicis, & ipſos alis inſtructos, & vel per tumultuarium fingas ſomnium, Helvetios in eo noſtros τὸν λόγιον, τὸν Ἑρμῆν Interpretem divinum, artiúmque omnium, præſertim λογικῶν authorem, qui

τὰ

τὰ ἔπεα πτερόεντα, expedita, velocia verba, ſuppeditâſſet, adorâſſe? Adorârunt.

Ad talaria te convertis aurea, & myſterio, Anteceſſores tuos, Mercuriū Deorum nuncium agnoviſſe, non ſtupeas? Totam expendas mœſtam & vanam imaginem, & in his oris vixiſſe vel ſuſpiceris, qui penès Mercurium rationem fuiſſe, & ordinem & ſcientiam, ut Seneca loqui amat, crediderint? Vixerunt tamen; & ut veriſimile eſt, vixerunt δεισιδαιμονέστεροι.

Lib. IV. de benefic. c. 7.

Quid, quòd ne ridiculus, & puerilis planè Mercurii cultus, qui in lapidum conſiſtebat jactu, à veteribus Helvetiis neglectus fuerit & contemtus? Memoriam ejus, locus adhuc occupat propè Solodorum, porta Occidentali, qui etiamnum Collis Hermetis, ſive Mercurii, appellari ſolet. Neque enim Hermeticæ tantùm ſtatuæ in biviis, triviis, quadriviis, ponebantur; ſed & viatores, ut via faciliùs monſtrari poſſet, ſinguli in acervum mittebant lapidem; quæ lapidum congeries Græcis ἑρμαῖοι λόφοι, & ἑρμακες vocabantur; quod ipſum Solodurienſium eſt Hermesbühel; reliquorum Germanorum Irmins ſäul: Quanquam de poſteriori à Carolo magno diruto monumento; in diverſum abeatur, aliis Arminium, aliis Martem inde ſculpentibus.

Hanc

Hanc conſuetudinem, toto propemodum terrarum orbe inter Græcos, Romanos, Saracenos, Indos & Judæos obtinuiſſe, nō certum minùs, quàm deplorandum eſt. Et hujuſcemodi nugarum, pueriliúmque næniarum, quibus Ducem ſuum, quem ὅδιον ἐνόδιον, ἡγεμόνιον Græcè propterea vocitatum, Helvetii priſci, coluerunt, in ipſa Idoli nomenclatura, relicta meritò obſervamus rudera: Niſi fortè; certiſſimo itidem tenebricoſæ noctis indicio; Hermetem, ſtatuam Mercurii, formâ capitis humani, lapide quadrato impoſitâ, cui, quo via duceret, inſcribebatur, colli nomen dediſſe malimus. Execrabiles magis & crudeles victimæ erant humanæ, de quibus ſententioſus ille Annalium ſcriptor, Tacitus, *quòd Germani Deorum maximè Mercurium colant, cui certis diebus humanis quoque hoſtiis litare fas habeant,* adeóque Molochi, quem Theutatem veteres Galli (quaſi occiſorem dicas & carnificem,) cruentam revocârunt ἀνθρωποθυσίαν ut more ſuo, Lucanus, non feſtivè minùs, quàm verè de Gallorum immolationibus:

> Et quibus immitis placatur ſanguine diro,
> Theutates, &c.

Hæc, ô Tigurini, Majorum veſtrorum ſacra fuerunt, hæ ceremoniæ, hæ expiationes!

B. Iſidis. tiones! Nonne ſordium affatim & quisquiliarum? Imò nec dum ſatis. Cimmeriis tenebris denſiora erant, tot portentoſorum errorum φάσματα καὶ φαντάσματα, Ægyptiacæ tamen ſuperẽrat, quæ Helvetiæ antiqua limites involveret caligo. Mallemus, tot priſcorum Tigurinorum, tegere non nævos; ſed exitiales morbos, niſi montes loquerentur & lapides. Loquitur Iſenbergius (mons Iſidis eſt inter Albim & Urſam,) non uſque adeò multis ab hinc ſtadiis, diſſitus.

Loquitur ſtatua, quæ propè Aquas Helveticas, Templum Iſidi dedicatum ab Helvetiis fuiſſe, ne noſtro quidem tempore negat.

Loquitur vicinia, quæ Iſidem, Numen Ægyptiacum ab extimo Nili oſtio, ad horriſonos Rheni catarrhactas penetrâſſe, diffiteri non audet: Partem enim Suevorum Iſidi ſacrificâſſe, ingenua probatiſſimi Analiſtæ confeſſio eſt. Ecquid miremur, famam Ægyptiacæ Iſidis noſtras etiam, Suevorum cum primis pulsâſſe fores, cùm agriculturæ ſtudium; cui Iſidem veluti τιθήνην ſeu nutricem, & πανδεχῆ, almam ſuſcepticem; ut à Plutarcho ex Platone illa nominatur; propitiam paulatim ſuperſtitio fecit, ne nunc ſegnius tractet vicina Suevorũ natio

natio? Quid miremur, Helvetiis illius quoque Idoli placuiſſe cultum, quod totum dementare poterat orbem? Quanto enim in pretio Iſis (cujus nomine Lunam potiſſimùm, unde &, quia corniculata eſt, cornibus depingebatur; & tellurem, à Nilo fæcũdatam, intelligebant,) habita fuerit olim, non modò ex ſcriptoribus vetuſtiſſimis, ſed & variis inſcriptionibus manifeſtum eſt. Nam & reginæ, & Dominæ, fructiferæ, Pelagiæ, invictæ, victricis, triumphalis; imò Myrionymæ, quaſi infinitis præditæ nominibus, innotuerat Epithetis. Ipſum Iſidis vocabulum, παλαιὸν antiquum Ægyptiis ſonare, noménque ἀπὸ τῆς ἀιδίȣ καὶ παλαιᾶς γενέσεως, ab æterna & antiqua generatione, Iſidem ſortitam, Diodorus obſervat: Quin & eàndem Ægypti Iſidem, cum Cerere fuiſſe, ſuo jam tempore Herodotus monuit. Et tamen hanc etiam Helenam, triſte dictu! Majores noſtri, impotente amore deperierunt. Quantam verò hæ Iſidis, hæ Cereris inſanæ τελεταὶ, execrabilium, ridicularum etiam nonnunquam in Helvetiam invexerit ceremoniarum ſaburram, quotusquisque eſt, qui ad animum hactenus, ſeriò revocârit? Quid animi, quæſo, Chriſtianis poſteris fuiſſe exiſtimes, ſi ipſi eminus, & velut è ſpecula Iſidis ſacra ſuis uſurpare

uſurpare potuiſſent oculis? Vidiſſent, Flamines illos, veluti redivivos Baalitas ſacra ſua obituros, cymbalis & tympanis, imò & ſiſtris cornutos illos truncos, & ſtipites excitare!

Vidiſſent in ipſa mendicitate quæſitam pietatem: Mendicando enim, in ſacris Iſidis, Ovidio teſte, ſtipem quæſiverunt. Imò vidiſſent, (ut ex *Materno* Firmico ſummam Iſiaci ſacri exhibeamus,) Helvetios, cæteroquin fortes Heroes, *in adytis habere Idolum Oſiridis ſepultum: hoc annuis luctibus plangere, radere capita, ut miſerandum caſum Regis ſui, turpitudine dehoneſtati defleant capitis: tundere pectus, lacerare lacertos, veterum vulnerum reſecare cicatrices:* & ſi quæ ſunt alia, riſu magis an lachrymis digna, incertum: certiſſimum, à Numinis Majeſtate alieniſſima, prolixiùs ab Apulcio & aliis, recentioribus etiam, deſcripta.

Sed quid profanis Idolorum fanis diutius immoremur? Cur in obſcuris Gentiliſmi antris, vel aures vel oculos moleſtè occupemus? Eam Veterum Tigurinorum luſtravimus ætatem, qua illi in offenſis & peccatis mortui naturâ iræ filii fuerunt, ut & reliquæ Gentes: Ad aliam nunc properemus Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ periodum, quæ, atra nocte Gentiliſmi præterita, pulſis

Ægy-

Ægyptiacis tenebris Tigurum, ex quo candida Evangelii lux his etiam affulſit oris, dabit Chriſtianis ſacris initiatum. *Idem enim Deus*, ut Apoſtoli utamur verbis, *qui dixit, ut è tenebris lux ſplendeſceret, ſplenduit etiam in cordibus Veterum Tigurinorum, ad præbendum lumen cognitionis in facie Jeſu Chriſti.* Quâ verò occaſione, quorumve prima opera, veritati ceſſerit mendacium, pietati ſuperſtitio, ſeculorum laxis, quàm arctis annorum limitibus metiri commodiùs poſſumus. Quæ enim de S. Beato, Petri diſcipulo, primo Helvetiorum Apoſtolo jactari ſolent, traditionis potiùs ſunt ſubleſtæ, quàm veritatis ſolidæ: unde; quòd certioribus illa non nitantur fulcris, ne apud Pontificios fidem merentur indubitatam. Illud & tutiſſimum, & cordatiorum etiam ſuffragio exploratiſſimum eſt, quod de Legione Thebæa, ejúsque reliquiis, ex annalibus domeſticis, antiquiſſimis documentis, extraneorum etiam Commentariis alibi expoſuimus; Thebæos nempe, adeóque Ægyptios; quorum antea impiis imbuti noſtri erant dogmatibus, Evangelii facem in has intuliſſe oras. Utinam iniquum horulæ ſpatium paulò prolixiora de Proto-Martyribus nobis non invideret μελετήματα. Utinam iis, quæ de Legionis Thebææ

Sſſ ori-

origine, Sacramento, fortitudine, pietate, conſtantia, fervore in denunciando Evangelio, non obſcuris noſtræ ætati relicta ſunt monumentis, ad majorem provocare poſſemus Numinis reverentiam. Utinam in oculos dextrè fatis noſtros admirandi conſiliorum divinorum meatus & exitus, incurrerent; quibus ſolis ferendum acceptum, quòd cùm nomen Chriſti & Chriſtianorum immanes & truculentæ belluæ, Diocletianus & Maximinainus, funditus voluerunt extirpatum; ſemen tantùm, prodiga ſanguinis innocentis fuſione, ſparſerint; quod per Helvetiam, Rhætiam, Germaniam inferiorem varios pietatis & veræ religionis protulit fructus. Utinam denique faciem illius Eccleſiæ, quâ Protomartyres, & Apoſtoli Tigurinorum, exeunte Seculo tertio, in montana noſtra conceſſerunt, diſtinctiùs paulò exprimere liceret! Sole utique meridiano clariùs appareret, & antiquiſſimam eſſe Eccleſiam Tigurinam, & eo tempore, quo veluti virgo, rugis minùs adhuc & maculis fuit, notata; Chriſto auctoratam: Nihilque, quod quidem fundamenti nomine venire queat, vel in Cathedris Eccleſiaſticis, vel pulpitis Scholaſticis hodie Tiguri doceri, quod à prima puráque Doctorum ſuorum mente eſſet alienum. Quàm luculenter & Patres,

ipſi etiam Scriptores Gentiles, Plinius, Lucianus, &c. aliud olim Romam inſtillâſſe, aliud nunc obtrudere, teſtatum reddunt? Illud, quod & præſtare confidenter magis, quàm audacter poſſumus, extra controverſiæ aleam poſitum eſt, non pro Tridentinis; Neo-Romanis, Pontificiis; ſed paucis Chriſtianæ religionis capitibus, cervices ſuas, Evangeliſtas noſtros objeciſſe. Aut quis unquam hactenus, ſive ex veterum inſcriptionum marmoribus, ſive graviſſimorum auctorum aſſertionibus, vel recentiorum etiam; qualis ad manum eſt *Henrici Glareani*, ad *Felicem Frey*, ἀνέκδοτος; lucubrationibus, defendere ſuſtineat, Felicem, Regulam, Exuperantium, (trigam enim hanc noſtri indivulſo, & ferè ſororio nexu conjungunt,) propterea tam miſerè tractatos, tormentis vexatos, ſuppliciis diverſis affectos, quòd pro authoritate traditionum humanarum, Eccleſiæ Romanæ impeccantia, reali & expiatorio Miſſæ ſacrificio, cultu imaginum, Sanctorum invocatiõe, purgatorii pœnis, Simoniaca Indulgentiarum mercatura pugnarent? Altum de his ſilentium, & nomina iſta pleraque ſono tum adhuc erant tremenda. Ne ille quidem, qui ubi famam ſemel decoxit, frontem perfricuit, veritatem deſeruit

 averſus

averſus & adverſus impudicus arietari in noſtros fuit auſus, alios quàm Chriſti, non mendacii; pietatis non ſuperſtitionis, calamo erudito, nobis deſcripſit teſtes.

3. Progreſſus ſub Carolo M. Tertio ergo ſeculo, eóque labente, patria noſtra Chriſto nomen dedit, à quo tempore, ad Caroli uſque magni ætatem, *per quatuor propemodum Secula*, ſtatus Tigurinorum Eccleſiaſticus ἄδηλος eſt; ſive quòd inter ſpinas roſa hæc incremẽta ſumſerit, ſub cruce Eccleſia militârit, cruentis Romanorum perſecutionibus, Alemannorum & Francorum horrendis depopulationibus miſerè attrita; ſive quòd de pietatis exercitiis, quàm æternitatis compendiis ſolicita magis fuerit. Quid verò vel ſplendoris, vel commodi Eccleſiæ huic noſtræ Carolus Magnus attulerit, alibi jam ex fide digniſſimis Inſtrumentis relatum à nobis eſt. Et quamvis larga dandum ſit manu, Carolum nomine & re Magnum, ſua, nimio in Pontificem cultu, habuiſſe ἡττήματα, nihilque tale cogitantem Hierarchiæ Romanæ faſtigium propemodum impoſuiſſe; fixum tamen ratúmque eſt, nihil hodiernam Tigurinorũ Eccleſiam vel in primariis tradere doctrinæ capitibus, vel ſobrio retinere ceremoniarum uſu, quod liberaliſſimus Collegii noſtri Mœcenas calculo ſuo

ſuo non probârit. Oceanus hic pateret, quibus oram vix legere integrum eſt. Experiamur interim uno alterove capite, quid de univerſo Theologiæ ſyſtemate ſperandum nobis eſſet.

Novatores audimus, quòd religioſum imaginum uſum & cultum è templis noſtris proſcripſimus: Novator ergo & Carolus fuit, qui ut periculoſos Græcorum pro imaginibus Canones aboleret, Concilium Francofurti indixit.

Apoſtaſiæ inſimulamur, & conculcatæ authoritatis Eccleſiaſticæ, quòd adorationis honorem ſoli, cui debetur, reſervemus Deo. Quid de te, Magne ſiet Imperator, cujus aureum nec poteſt, nec debet nos latere lemma Theologicum: *Non adorandum quicquam præter Deum legimus; quia ſcriptum eſt: Dominum Deum tuum adorabis?*

Tropiſtæ, Figuriſtæ, Sacramentorum contemptores damnamur & traducimur, quòd Capernaitaica σαρκοφαγία diſpliceat. Cur verò, qui ita nobis moleſti ſunt, non vident per noſtrum latus, ipſum etiam vulnerari Carolum Mag. cujus diſerta ad Alcuinum Præceptorem extant verba: *Cœnando cũ diſcipulis ſuis Chriſtus panem fregit, & calicem pariter dedit eis in figuram corporis &*

 ſan-

ſanguinis Dei. Non mirum, inſignem Heroem, veluti candidum nimis Zwinglianum Inquiſitorum & Expurgatorum impudentiâ flagellari.

Salutem denique Carolus Imperator & juſtificationis beneficium non vel in Legalibus, vel Evangelicis præceptis; ſed in ſola Servatoris miſericordia quæſivit: Quærimus & nos. Qua ergo frõte, qua mente ad ollas nos Ægyptiacas, ad veteris ſervitutis piſtrinum Caroli exemplo revocatos nos cupiunt, qui ipſi ab avitis Carolinæ ætatis veſtigiis longiſſimè receſſerunt?

Eccleſiis ſub Papatu. Strictim hæc & compendioſe de Caroli M. doctrina, potius quàm eximiis in Eccleſiam Tigurinam beneficiis. Reliqua, quæ ad Reformationẽ ſuperſunt Secula per transennam inſpicienda nobis erunt. Neque enim ſi de humanitate veſtra & ἐπιεικείᾳ quicquam polliceri mihi poſſum, ingratum vobis opinor futurum, ſi non, quàmdiu, quàm miſerè, quàm ſordidè; ſed quàm libenter ſcilicet! Majores noſtri in captivitate ſive Ægyptiaca, ſive Babylonica, ſive Romana fuerint detenti, breviter expediero. Quemadmodum enim, vicinam Romam Majoribus noſtris aliquid affricuiſſe contagionis inficiari, ab ingenuitate Chriſtiana cenſerem alieniſſimum; ita meliora ſemper in

in ipſo Papatu Majores noſtros non ſperâſſe, & optâſſe ignorare; pudendæ eſſet vel ingratitudinis vel ignaviæ. Non quòd ſic vellent; ſed quòd aliter ſæpe non poſſent, cum lupis aliquandiu ululâſſe; emendationi & caſtigationi, imò aureo ævo digniſſimos oſtendam Tigurinos. Vix quicquam Roma Anteceſſoribus noſtris obtruſit, quod non triſti illi animo admiſerint: Adeò ut ſi per illos ſtetiſſet Eccleſiam pridem puriorem, dogmata ſanctiora, ritus ſimpliciores, regimẽ tolerabiliùs vicini etiam habuiſſẽt. Quia verò terminos captivitati divinitus decretos mutare optionis humanæ non erat; ſuam ſemper generoſo pectore teſtari perrexerunt nauſeam & diſplicentiam. Agite, periculum faciamus, quàm ſoleniter pullulantem Majores noſtri zizaniam runcârint; quàm ægrè ſequaci collo Romano jugo ſe ſubdiderint, adeò ut quicquid vel propter novitatem, vel pietatis prætextũ, vel Pontificis authoritatem toti propemodum placuit Orbi Europæo, Tigurinis ferè noſtris ſuſpectum fuerit & exoſum.

Cui tamen Tigurinos reſtitiſſe probatur

Quid larvæ monſtroſæ, quantum terrificæ noctis ſub ſpecioſo (ſordidum enim vocare piaculum, procul omni dubio, fuiſſet,) & ad humilitatem compoſito cucullo olim latuerit, dici vix poteſt. Quicquid

A. exemplo Monachatus.

quid enim vel Papiſtica parturiit ſuperſtitio, vel manifeſta produxit impietas, vel tyrannica invexit crudelitas, ob ſtetricantibus novis ordinibus, in lucem editum eſſe querebatur orbis. Unde nihil prius Pontificiæ Curiæ fuit, nihilque antiquius, quàm ut Gnathones illi Romani ſedem ubique figerent. Et erat quidem Reformationis tempore Tigurum noſtrum omnium propemodum ordinum, tam Regularium, quàm Secularium; Mendicantium, proprietariorum; (ita enim ἰδιοκτήμονες dicebantur) hoſpitium quoddam & receptaculum liberaliſſimum. Benedictini, Dominicani, Franciſcani, Ciſtercienſes, Auguſtiniani, Canonici, Lazaritæ & qui non? tantò libentiùs in Pagi Tigurini nidulabantur angulo, quantò majora, cum amænitate Monaſteriorum, redituum conjungere poterant augmenta. Vix caſa eſt, vix latum pedem hara, cujus odore lucroſo Hæredipetæ iſti non & horrea impleverint, & marſupia. Nihilque reſtare videbatur, quàm ut reliqui, qui pauló pòſt profundiùs aculeos ſuos figere cœperunt, Jeſuitarum & Capucinorum ſupervenirent ordines, à quibus Majores noſtri ſuis porrò facultatibus exuerentur. Quàm verò ingrati illi fuerint hoſpites, quàm difficulter

culter Tigurini, ut vel Dominicanos reciperent, exorari voluerint, quàm providè, ne Harpyiæ iſtæ, publica ad ſe omnia raperent ædificia, peremtoriis eis decretis fuerit cautum, adeóq; frænum inſatiabiil eorum argentanginæ injectum, ſancta annalium noſtrorum fide, ſine negotio, probari à nobis poſſet. Sed quid vel Soli mutuemus lucem, vel Oceano ſuggeramus aquam? Jam circa annum 1139. Seculi ſui princeps Poëta, Guntherus, in itinere ſuo Romano, Tigurinos velut nigros Arnoldi Brixienſis diſcipulos, notari voluit; Ille autem, ut cætera taceamus,

— Monachorum acerrimus hoſtis.
Pontifices, ipſumque gravi corrodere Lingua
Audebat Papam —
Nil proprium Cleri, fundos & prædia nulla
Jure ſequi Monachos.

Fuerunt ergo Tigurinorũ antehac Monachi hoſpites; ſed ut piſces non recentes, potiùs inviſi, quàm invitati. Ipſe, mirùm creditu! in Papatu Clerus Tigurinus, acerbè in Monachorum luxum, vitam diſſolutam, faſtum ſuperciliosum, incredibilem avaritiam, intolerabilem inſolentiam, illiberales acquirendi modos; Hiſtrionicas

Prædicatorum declamationes, ſtentorum ventoſorum ignorantiam, oſcitantiam, Epicureiſmum, erat invectus. Felicis Malleoli noſtri, Johannis Monachi Vitodurani in promtu eſſent verbera dicam an verba, niſi materiæ, quæ ſupereſt; ubertas, calentem quidem calamum, ſed languentem & aſperam ex pertinaci catarrho impediret linguam. Et ſanè, quis non ſtantibus ſtupeſcat comis, tot Monaſteria, non unius tantùm Seculi intervallo, vix unum dediſſe & alterum, cujus nomen poſteritati utcunque potuerit eſſe vel ab aliquo ſive externæ pietatis, ſive eruditionis mediocris ſtudio commendatum? Canonicorum Collegium duos intra ducentos aluit annos, qui poſt funera vixerunt, Rodolphum de Muri, primum Eccleſiæ Carolinæ Cantorem, & D. Felicem Malleolum, Canoniſtam non ignobilem; fungi cæteri habebantur, & obſcura in terris nomina. Ex conventualibus, & Dominicanis quidem unus ab interitu & oblivione ſe vindicavit Amandus Suzo, homo, ſiquid ex vita à Murero Carthuſiano collecta judicare liceat, ad faſcinandum & pelliciendum, quàm inſtruendum magis aptus: quem tamen, velut oraculum in Diœceſi Conſtantienſi, ab Oetenbacenſibus cum primis & Toſſenſibus

bus Veſtalibus habitum & conſultum, cum admiratione nuper legi. Inter *Franciſcanos* Johannes Vitoduranus, & eruditione, & ingenuitate reliquorum ſortem ſuperavit. Sed ad tormenta Romuleia, Excommunicationem, pergimus. Quid Præſuli Romano majorem ante hac, quàm frequentia illa anathemata ex Capitolio, in ſacra, uncta, coronata etiam capita ejecta, conciliare potuit authoritatem? Sed quid ad ea Tigurini? Et ægre, & ſerò, imò ferè nunquam magis quàm Scarabæi umbram, hæc, ex pelvi, bruta æſtimâſſent fulmina, niſi in turbido vicini piſcaturi, anſam, urbem vitæ ſubſidiis, mercaturâ cumprimis defraudandi, arripuiſſent. Negârunt populo Tigurino clerici aras? Focum hi illis ſubtraxerunt: Nec memini hactenus, Majores noſtris Jovis Capitolini indignationem unquam tanti feciſſe, ut etiam aqua & igni prohibiti, vel bonam cauſam propterea deſererent, vel cleri ſacra peragere tergiverſantis moroſitatem impunitam dimitterent. Experiundum ſæpiuſcule raſæ erat catervæ, Imperatoribus, Regibus, liberis Civitatibus longas eſſe manus. Documento inſigni ſit Heroicum illud fidei & integritatis Tigurinæ exemplum, quando Seculo XIII. Papæ intrepidè S. P. Tigurinus excipere

B. Excommunicationum.

pere anathematiſmos, quàm datam Friderico II. frangere fidem maluit, temerarium Cleri vindictæ ſtudium, quo per annos 18. uſitatas Eccleſiæ ceremonias, in Pontificis gratiam, Tigurinis negabat, ita repreſſit, ut *tempore* illo (verba repeto Johannis Vitodurani) *Clerus & omnes religioſi de Civitate Thuricenſi expulſi ſint, præter Fratres Minores, qui,* ut Simlerus noſter obſervat, una portâ egreſſi, altera in urbem redierunt. Cùm verò extorres duriùs cæteris jaceret, neque tamen, invito Pontifice, ſacra vel offerre, vel peragere auderent, vix tandem (en ingens beneficium!) *ut vel clauſis januis, non pulſatis campanis, excommunicatis & interdictis excluſis, ſubmiſſa voce divina officia celebrarent,* Monaſterii Abbatiſſani Præſules ab Innocentio IV. a. Ch. 1244. quadriennio verò poſt à Petro Cardinali, Præpoſitus & Clerus Thuricenſis, *ut ejecti veniam obtinerent ad loca propria* (ipſa hæc Bullæ verba ſunt,) *redeundi, ſemel quoque in hebdomada, iisdem conditionibus ſacra obeundi*, velut ἀγλαὸν δῶρον impetrârunt. Et quia Conſtantienſis Epiſcopus, uſque adeò in Tigurinos, propter juramentũ *tam ſuper expulſis quam expellendis* (iterum Bullæ a. Ch. 1236. datæ retineo flores;) *quibusdam mulierculis in confuſionem & ignominiam cleri, mutuò obligârunt,*

exarſit

exarſit, ut *& baptiſmum parvulorum*, *& Euchariſtiam*, *& pœnitentiam morientium* (proh ſacrilegum clavium abuſum!) *inhiberi voluerit*; tyrannicum Sacramentorum interdictum cardinalis quidem abolevit; ita tamen ut Epiſcopi diſpoſitioni, & diſpenſationi omnia relinquerentur. Cúmque vertente poſtea integro Seculo, a. Ch. 1343. eadem pertinacia munus ſuum adminiſtrare clerus detrectâſſet, ſolum iterum, Dominicani Tigurini & Vitodurani, vertentes, graves faſtûs ſui, & Phariſaici typhi luerunt pœnas. Adeò enim inertes illi ventres, quocùnque venerunt, velut ἄχθος ἀρούρης, erant moleſti, ut de repetenda priori ſede ſeriò quidem, ſed cum Phrygibus, ſeriùs cogitârint. Prætereo, maſculam illam Tigurinorum Apologiam, quâ Alexandri anathema in Regem Galliarum, ejúsque fautores evibratum, a. Ch. 1496. feliciter non minùs, quàm fortiter, retorſerunt.

Animadvertitis, Auditores, quantâ libentiâ Majores in ſacra Romana venerint, quâ patientiâ Pontifices ſibi compedes injici fuerint paſſi, quâ reverentiâ decreta, quæ, velut manica ignem, excuſſiſſet AntiChriſtiana, contra Dei Verbum, & primitivæ Eccleſiæ praxin ſuſceperit? Magna utique

que ſunt, & *ἀναντίῤῥητα*, quæ in cauſæ noſtræ hactenus ſubſidium, attulimus: neque verò minora per univerſam Theologiam reliquam ſe diffundunt, ſi tam promiſcuè commemorari illa poſſunt, quam uberem ſui copiam ubique faciunt.

C. Imaginum. Veſpertiliones & talpas (hoc in ſacris literis Idolorum, ſtatuarum nomen eſt,) earúmq; paulatim cultum, per cuniculos, irrepſiſſe, quid negemus? Templa ſacella, ædes privatæ, compita, bivia, trivia, vel tacentibus nobis clamant. Sed, quàm invito & reluctante animo, elingues hi laicorum Doctores; Vanitatis, non veritatis (niſi ubi aſinæ ſoluta lingua, præter expectationem, ſcapham nonunquam appellavit Scapham: & dædala pinxit manus, quod ore prolatum igni expiandum fuiſſet,) imò impietatis Profeſſores ab Helvetiis olim fuerint excepti, ſuo adhuc ævo Zwinglius Reformator, publico monuit ſcripto.

D. Cælibatus. Cælibatus, ſive Calixtini, ſive Gregoriani jugum, Clero Tigurino impoſitum οἱ *μισογυνεῖς* objectent; nobis profectò illud non ſemel ab eodem excuſſum fuiſſe perſuaſiſſimum eſt. Ipſe Magiſtratus, contra Epiſcopi Conſtantienſis injuſtum patrocinium, concubinarios jam anno 1239 proſcripſit,

ſcripſit, clerus ſubinde uxoratus, tyrannicum de cœlibatu ſtatutum, divinæ & naturali legi adverſum, Paphnutii in Synodo Nicena ſuggeſto conſilio approbato, damnavit. Quæ omnia Malleoli, & Petri Numagen, Sacellani Leonhardini authoritate iterum confirmari à nobis luculentiſſime poſſent.

Dolui hactenus non ſemel, doleo etiamnum, veterem illam conſtitutionem, quâ *Presbyteris Præpoſituræ Thuricenſis Sanctorum Felicis & Regulæ uxores ducere fuit permiſſum, unde quaque velint, modò eſſent legitimè natæ*, à Viris præclaris fidéque dignis diligenter inſpectam, arctiùs cuſtodiri, quàm quæ ab aliquo tempore erui potuerit. Niſi me calculus fallat, Ottonis Conſtantienſis Epiſcopi authoritate illa prodiit. Hic enim, præ cæteris, Hildebrandino graviter reſiſtens interdicto, & conjugium ex Scripturis piè aſſeruit, & vagas libidines ſeriò damnavit. Extat ejus, ut & plerorumque per Germaniam, Helvetiam, Galliam, &c. Archiepiſcoporum, ad Gregorium VII. Epiſtola, blattis & tineis per *Stumpfium* noſtrum erepta, ubi inter alia hæc de injuriis & contumeliis Pontificiis referuntur verba: *Epiſcoporum, quos fornicarios ac filios meretricum* (hæc enim vel uxoratorum, vel natorum

torum ab illis erant elogia Hildebrandina) *& cætera id genus indigniſſimè appellare, nullam querimoniam ſufficere.* En Tiguruni, Hildebrandinæ factionis malleum!

D. Indulgentiarum. Indulgentiarum Simoniaca nundinatione, quid impudentius? Quid verò eadem, Reformationis cum primis tempore, uſitatius? Nec tamen, vel unum ſive Templis, ſive Sacellis noſtris (perſonalia enim diplomata admodum ſunt recentia,) indultum, quod mediocris ſaltem antiquitatis ſuperbire queat præſcriptione, eruderare hactenus potui exemplar. Sat citò quidem in hanc carbonariam Romanam Tigurini noſtri ſunt detruſi; ſed & ſat benè iterum quid differrent ἄνθρακες θησαυρῶν carbonibus theſauri, ſubmonuerunt. Cùm enim effrontes & amentes illi Inſtitores, omnibus pudoris ruptis repagulis, prodigè nimis merces ſuas extruderent, magno, ex Helvetiis, Tigurini animo, primi mercatores illos ſua ſibi habere, & Romam, veluti γλαῦκας Ἀθήναζε reportare juſſerunt. Adeò non placuit, vel afflictas, vel ſolutas & opinione ſaltem, ſive Purgatorii flammis uſtas, ſive gelido in gurgite nantes animas nō tutiorem eluctandi, aut enatandi habere tabulam. Quid pro Cleri ab omnibus oneribus exemtione tentatum olim non fuit?

fuit? Acheronta moverunt, qui ſuperos flectere non poterant. Et Imperatores, & Pontifices, & Epiſcopi ſuam interpoſuerunt authoritatem: Minis, promiſſionibus, blanditiis, convitiis, fuit actum, ut cum reliquis glebæ Romanæ adſcriptitiis noſtri etiam crederent Tigurini, falſum eſſe illud Apoſtoli: *Omnem animam poteſtatibus ſupereminentibus eſſe ſubjectam.* Nihil hic clero, Seraphico ordini vel ſeri, vel meti, Laicorum hanc eſſe miſeriam, à qua pridem ſe exemiſſent. Sed quàm irrito conatu hanc noſtris Monachorum hyperaſpiſtæ cantilenam cecinerint, vel quatuor integrorum Seculorum praxi demonſtratu eſſet proclive. Non illud tantùm, quod jam anno 1370. in Helvetia toti Clero nomine Pfaffen brieff / notiſſimum; ſed & alterum, paucis hactenus obſervatum, ad manus inſtrumentum, vel ad invidiam ſuperſtitioſæ poſteritatis, teſtatum facit, verè ſuperiores in Helvetia, Pontificia etiam, fuiſſe Magiſtratus.

F. Pontificis authoritate inferiore conciliis.

Verbis ubique ſeſquipedalibus Pontificis jactabatur auctoritas; qui Conciliorum ſuſceperunt patrocinium, peſſimam à reliquis, ceu ordinis deſertores inierunt gratiam. At ἐτόλμησαν auſi ſunt Tigurini, cæterique ferè Helvetii omnes, qui unitatis

potiorem, quàm unius habendam rationem, præfiſcinè, abſque præſtigiis, conjecerunt.

G. Juſtificationis.

Impedire quidem optimi majores non poterant, quo minùs clara & expedita Pauli de juſtificatione doctrina tum, contentioſorum Scholaſticorum volubili laceraretur lingua, tum etiam in Templis vel Indulgentiarum, vel votorum Monaſticorum, vel operum ſupererogationis velo obſcuraretur. Adeò enim deploranda ſuperiorum Seculorum fuit calamitas, ut momentoſum, in quo uno ſalutis noſtræ cardo potiſſimum vertitur, articulum, nonniſi cum denſiſſimis obſcurarum diſtinctionum involucris, vel Dialecticè in Scholis, vel exegeticè in Templis (Catecheſis prorſus tunc jacuit) fuerit propoſita. At, quod Roma negavit, quod Schola recuſavit patria, nugis ferè & tricis occupata; remotior Vienna ſuppeditavit. Prodierunt enim jam antehac à facultate Vienenſi Theologica Conciones Paſſionales, quæ vernaculè conceptæ, uſibus rudiorum & illiteratorum etiam poterant inſervire. Sermones autem iſtos Tigurini Oetenbacenſi cumprimis cænobio prælectos fuiſſe, ipſum, quod ceu, pretioſa è naufragio tabula, adhuc intra privatos noſtros aſſervatur

tur forulos, ſatis evidenter condocefacit exemplar. Qua verò (pro rudis & inficeti illius Seculi ratione,) verborum gravitate, elegantia, ſuadæque medulla Viennenſes illi & acerbam Chriſti paſſionem, & gratuitam per ejusdem merita juſtificationem aſſeruerint, jam luci publicæ ante hac nos dediſſe, fortè non ignoratis.

Miſſa & *Tranſſubſtantiatio* ita ab Eccleſia recepta fuit Tigurina, ut tamen non deeſſent, qui & ſpiritualem manducationem urgerent; & *creandi* virtutem Sacerdoti communicatam negarent. Verbo, paſſa eſt ſuas hac, tot Seculorum ætate, obſcuras Eccleſia Tigurina Eclipſes, Lunares tamen plures, quàm Solares, Sole juſtitiæ in cordibus electorum in ipſo etiam Papatu radiante: Adnata Eccleſiaſtico corpori extuberás ſtruma, inſperſæ per generis humani hoſtem, alta nocte gregis Chriſtiani paſcuo herbæ venenatæ: Sed & Medicus erat, qui reliquum conſervaret corpus; Paſtor erat, qui cicutam à Panacea diſtingueret, & ab illa nos præmuniret.

H. Manducatione ſpirituali.

Quinta tandem, adeòque ultima lucu-lentiſſimo nos jam meritò occuparet animo Periodus; Tigurum reformatum: quando verò neque exacti ratio temporis, neque atientia veſtra, necque denique brevita-

V. Tigurum reformatum.

tis data fides prolixiorem flagitant oratorem, vix digitum ad ea, quæ aliquot jam ξὺν Θεῷ, meditamur voluminibus, intendere nobis reliquum eſt. Paucis: Venit Chriſtus, receſſit Antichriſtus: Pulſæ ſunt tenebræ; exorta eſt lux. Tranſiit ſeptennis fames Ægyptiaca; ſoluta eſt captivitas Babylonica; rediit annus gratioſus, jubilæus Evangelicus: Draco Apocalypticus: Homo perditionis ſuccubuit, prævaluit Leo de tribu Juda. Aridis fame ſitique preſſis Tigurinis promtuarium gratiæ divinæ iterum fuit apertum, fontes traditionum limo obthurati, denuo retecti, arbor vitæ ſqualida emuſcata, illique, qui diu ſatis cæcis ſe mortis condiderunt umbris, in amæniſſimæ lucis communionem ſunt pertracti. Hæc ſtrictim monere, quàm negligere maluimus: Pleniorem tractationem privatis reſervantes penſis. Una reſtat, quæ hactenus ſub pectore fixa, non ſemel nos coxit cura, ut ne, veluti bruta animantia, quales nos, gratiâ ſuâ miſericors Deus, per reformationis miraculum, ſuperiori jam Seculo conſtituerit, neſciamus: Ne aliud nomen præferat Reformatorum, aliud noſtra mentiatur vita: Quàm vereor, ne exitioſum multi & virulentum in ſinu foveant ſerpentem, qui erupturus aliquando

do læthales nobis infixurus ſit morbus. Vereor, ne ſpecioſo reformatorum titulo, teſtem aliquando & judicem in capita noſtra accerſamus, non Catonianum tantùm, aut gratiæ obnoxium, ſed vindictæ flammis circumdatum. *Filioli mei* (ita Galatas ſuos Apoſtolus compellat,) *quos iterum parturio, uſque quo formetur Chriſtus in vobis:* Ah! quibus optandum eſſet votis, ut noſtri etiam Doctores, noſtri Reformatores, qui ſemel atque iterum nos parturierunt, id tandem eſſet conſecuti, ut Chriſtus in nobis formaretur! Id quod optare quidem deberemus, anniti etiam σὺν Θεῷ, poſſemus ſperare tamen, quæ hominum, hac ultima mundi ſenecta, profligatorum nequitia eſt, vix audemus. Mitto vel propudioſam ignorantiam, vel turpem ingratitudinem eorum, qui Dei dona per Reformationem in nos effuſa, pro dignitate ne quidem agnoſcunt: Quibus religio verſatilis, & utrique pedi aptus cothurnus eſt: quibus quod Heroico ſuſceptum fuit zelo, tanquam cerebroſum & præcipitatum rejicitur. Illud dolendum, ne illos quidem, qui & meliores ſunt, & candidiores, nondum didiciſſe, quid vel bis bina ſint, prima profeſſionis elementa, & cur Reformatorum præ aliis Eccleſia noſtra ambiverit axioma. Quàm

παιδεία ἐπανορθωτική.

ſe turpiter dant, qui noſtram felicitatem ex eo potiſſimum æſtimant, quòd Templa Idolis ſint purgata; Numulariorum Trapeziticæ menſæ everſæ, fictæ Purgatorii flammæ extinctæ, Papalis Monarchia de ponte præcipitata, carnificina Confeſſionis auricularis ſublata, Scholaſticorum παραδιατριβαὶ publicè exploſæ! Magna hæc & ingentia Dei beneficia eſſe, cur pleno ore non enunciemus? Ita enim nos videmus, quibus majores noſtri intenſis ſuis votis & deſideriis potiri non poterant. Dagonem videmus truncatum, è templis noſtris eliminatum; vitulum aureum in cineres contuſum, & aquis ſubmerſum: Serpentem æneum, Idololatricè cultum, confractum. Sed hæc omnia parturientium tantùm dolores; labores, quos nomine & bono noſtro Reformatores ſuſceperunt, indicant officium noſtrum, Reformationem noſtri emendatam nondum arguunt. Non ſatis eſt, viam, ſublatis ſentibus, lapidibus ſterni, & itioni aptam reddi; motus requiritur & labor ejus, qui cupit optatam curſu contingere metam. Eja igitur, ſi, quod libenter, imò ambitioſè audimus, & eſſe & haberi velimus, operam, quæſo, demus, ut ἀξίως Εὐαγγελίῳ, *dignè Evangelio* vivamus; digni ea vocatione, qua nos in ſuam libertatem

tatem aſſeruit Chriſtus. Videant adverſarii lumen noſtrum, & ſponte ſuas deſerent tenebras. Videant, non novitatis pruritu, ſed neceſſitatis impulſu, tot è medio tollenda fuiſſe repagula, tot removêda impedimenta, ut Chriſtus in nobis formari poſſet; & Chriſto dabunt, quod nobis hactenus fuit negatum.

Ne, amabò, blandiamur nobis, quaſi ita aliorum omnia induſtriâ occupata fuiſſent, ut ne linea nobis reſtet ducenda; ſublatæ quidem ſunt ſtatuæ, imagines, Idola aurea, argentea, lapidea ex Templis, ædificiis publicis. Nobis relinquitur, ut ne erigantur aliæ privatæ. Ne ejecto Paulo, Felici, Regulæ, vel injuſtum ſubſtituamus Mamonem, vel impudicam Venerem, impoſtorem Mercurium, truculentum Saturnum. Ne Simon Magus, Simonis Petri invadat locum. Abrogata eſt tot Deorum & Deaſtrorum adoratio. Bene eſt: Creatori ergo jam religioſiùs redde, quod in hominem antè, vel Angelum creatum ſacrilegè tranſtuliſti. Non periit invocationis debitum, ſed reſtrictum tantùm pietatis officium. Tantò ergo jam tua in eum, qui tempore tribulationis invocari vult, intenſior eſſe poteſt devotio; quantò minor deinceps pro reliquorum nominum potiùs quàm Numi-

num cultu & reverentia, exigitur cura. Deſueviſti Deo per ſphærulas numerare & admetiri preces; indeſinenter orare aſſueſce; adorare S. S. Trinitatem in Spiritu & veritate.

Solutus es tot laqueorum humanorum contortis nexibus; Chriſti jugum, quod ſuave eſt, tantò lubentiùs admitte.

Grave ἐθελοθρησκειῶν, Jejuniorum, peregrinationum, votorum, Confeſſionis auricularis, humiliternii, cilicii aliorúmque vel Romæ, vel à Romanis injectorum onerum ſarcina non amplius premit; Chriſti ſervus eſto, ejus voluntatem facito, ſicque ipſo opere, Chriſtianum te eſſe, monſtrato. O quàm periculoſa hinc inde nata ſcandala, quòd contra Cypriani regulam; humana traditio Divinæ diſpoſitioni eſt ante poſita! *Quæ enim eſt iſta obſtinatio,* (ita facundus Doctor,) *quæve præſumtio? humanam traditionem divinæ diſpoſitioni anteponere: Nec animadvertere, indignari & iraſci Deum, quoties divina præcepta ſolvit & præterit humana traditio?*

Summa, quicquid agis, reformatum te, à ſuperſtitionibus purgatum, ab impietatibus defæcatum agere proba. Quàm enim eſſet inglorium, unum expuliſſe dæmonem & decem aliis pejoribus paràſſe locum?

Uſum

Uſum imaginum è Templis, ædificiis publicis tollere Idololatricum & eodem vel privatas polluere ædes, vel ipſum etiam intimum pectoris ſcrinium?

Faceſſere jubere Sanctorum cœlitum invocationem, & terrigenas, ventrem, vel Deos ollares, vel injuſtam auri maſſam appellare Deum?

Angue cumprimis & cane pejus execrabilem ἀμετρίαν τῆς ἀνθολκῆς, fugiamus.

Cur enim, quia adulterina diſplicet auricularis Confeſſionis clavis, legitimam clavium poteſtatem, irreparabili animarum damno, contemnamus?

Cur, quòd Papam non amplius veluti Numen venerari jubemur in terris: Chriſti Miniſtros ignominiosè tractemus?

Cur, quia Clerus in ordinem paulatim fuit redactus, & à ſupercilioſo creationis privilegio detruſus, ne intra ſphæram quidem amplius Dei ſervos toleremus, aut Aharonem à Moſis ſocietate; cujus ipſe Deus author eſt; temerè excludamus?

Tranſſubſtantiationis monſtrum profligatum! Bene. An propterea minor aut inferior à nobis legitimo Cœnæ uſui adhibeatur reverentia?

Purgatorii metus evanuit? Rectè. Nugæ enim erant pueriles, & Monachorum

febricitantium ſomnia, quæcunque in alimentum hujus ignis Schola Pontificia dictaret. An verò vel Miniſterii laborantis, vel pauperis palmas extendentis; abjicienda propterea cura?

Horis Canonicis, ob ſuperſtitionem, valediximus. Abſit tamen, niſi & Judæos, & Muhammedanos multos nos paraſangis præcurrere velimus: nulla prorſus nobis precum pia ſupereſſe penſa.

Cur, qui vides, nec meritorium eſſe jejunium, nec in diſcrimine ſaltem conſiſtere ciborum; piaculum propterea eſſe putes vel uno die ὑπωπιάζειν τὸ σῶμα, & ut ſacris rectiùs vaces, ab omni abſtinere cibo?

Epilogus ἐπαινετικός. Quod ſupereſt, exultet Zion, lætetur Jeruſalem, triumphet Tigurum, quòd Chriſtus Rex Regum, noſtra, majorum noſtrorum ætate, humilis ad nos ingreſſus eſt, & manſuetus; ut oves perditas revocaret, errantes in ovile compelleret, & ad verbi cœleſtis pabulum reduceret.

Gaudeat Eccleſia, quòd, quæ invita ante hac Pontificiæ libidinis, inertiæ & ignorantiæ aluit mancipia; Chriſti jam Miniſtros, ad Apoſtolicas regulas exploratos & probatos, in meſſem Dominicam extrudit.

Gaudeat Reſpublica, quòd, quæ contempta diu ſatis jacuit, & tantùm non ex animis

animis decubuit, ignominioſo laicorũ nomine onerata, conglobatis anathematiſmis territa, jure ſuo excuſſa, eluctari tandem & ad priſtinos graſſari potuerit honorem. Qui Dii erant, ipſius Dei eloquio, qui Eccleſiæ Nutritii eſſe debebant, magni Prophetæ judicio, tanquam ἀνδράποδα, & abjecti Mediaſtini ad ſervilia Pontificis cogebantur officia.

Gaudeat Schola, quòd, quæ ſpinoſis Philoſophorum placitis enecta penè erat, à Linguarum ſtudio, veluti hæreſeos ſuſpecto, avulſa, à fontibus Iſraëlis abalienata, piis iterum veri Chriſtianiſmi præceptis imbuatur.

Gaudeat Oeconomia, cui ſua per Reformationem rediit libertas.

Gaudeamus omnes & benedicamus, ex imis cordium noſtrorum penetralibus, Domino, Deo noſtro, *qui indicavit verba ſua Jacobo, ſtatuta ſua, & jura ſua Iſraëli: Non fecit ita ulli genti, ideóque jura iſta non noverant, Hallelujah!*

CAP. VIII.

CAP. VIII.

Plenior antiquitatum Tigurinarum Eccleſiaſticarum enarratio.

SECTIO I.

De
Tiguro Gentili, & Legione Thebæa.

Tigurini Gentiliſmo fuerunt immerſi ad tempora uſque Legionis Thebææ, ex qua Felix & Regula, prima Evangelij apud Tigurinos ſparſerunt ſemina. Authores, qui de Protomartyribus ſcripſerunt. Florenicus, quis ſit: Hiſtoria Florenici. 2. Eccleſia Tigurina. 3. Glareani: Obſervationes quædam.

I. Statum Eccleſiæ Tigurinæ exhibuimus ὡς ἐν τύπῳ, & contractè; paulò jam prolixiùs Eccleſiæ noſtræ antiquitates & diſtinctis periodis exponemus.

II. *Prima* periodo, ante & poſt Chriſtum natum, ad Seculum uſque IV. Tigurini veteres, Gentiles erant, ſine Chriſto, ſine Evangelio.

Hac ergo ætate, Tigurum Idololatriæ Roma-

Romanorum, Græcorum & Ægyptiorum, exemplo reliquorum tum Gallorum, tum Alemannorum addictum. His verò nolumus immorari: *Vid. Method. Leg. Hiſtor. Helvetic.* p. 528.

III. *Secunda* eſt ab initio Seculi IV. ad tempora Ludovici Regis, III. adeoque annum Chriſti 695. aut præter propter. In quam ætatem & prima Chriſtianiſmi initia, per Legionem *a* Thebæam incidunt, & læti progreſſus.

a. Varia de primis in Helvetia ſparſis Evangelii ſeminibus ſunt ſcriptorum judicia, varii termini: Nihil tamen video certiùs haberi, quàm quæ de Legione Thebæa, ejúsque diſperſione referuntur. Hiſtoriam varii variè deſcripſerunt. *Eucherius* Epiſcopus Lugdunenſis, Epiſtolâ ad Sylvium Epiſcopum, quæ & in vitis ſanctorum à Laurentio Surio editis extat, Edit. Colon. 1618. ad d. 22. Septemb. *Florenicus*, de quo in MSc. Codice Bibliothecæ Baſileenſis ad calcem Hiſtoriæ Paſſionis Sanctorum Martyrum, Felicis & Regulæ: *Hæc paſſio antiquaria ſcripta manu, ſancto Florentino, Monacho fuerat revelata; ſed à nobis nunc paulò lepidiùs eſt exarata.* Qui ergo modò *Florenicus* erat,

erat, Florentinus jam cluet: Unde & magni viri exiſtimârunt, Antoninum Epiſcopum Florentinum intelligi. Id verò minùs eſt probabile. Prolixior Florenici Hiſtoria eſt, quam *Florentini*, Tit. VIII. Cap. 1. de perſecutione Diocletiani & Maximiani S. 1. fol. 197. exhibita; & ex ſpeculo *Vincentij Belvacenſis* Hiſtor. lib. XIII. cap. 2. qui ex Geſtis ſua habet mutuata. Quis verò *Florenicus*? Nulla; quod ſciam, & quod ſciverint, qui Bibliothecas ſcripſerunt; Florenici mentio Scriptoris Eccleſiaſtici. *Barron.* in Martyrol Rom. d. 20. Septemb. *Seduni*, inquit, *in Gallia Sancti Florentini Martyris, qui una cum B. Hilario poſt abſciſſionem Linguæ juſſus eſt gladio feriri. In notis: Agunt de his Vſuardus, Ado, Petrus Catal. l.* 8. *c.* 124. & *alij recentiores: Paſſi ſunt eo tempore, quo VVandali in Gallias irruperunt, a. D.* 407. Quid ſi ergo *Florenicus* ipſe fuerit *Florentinus*? Nihil vero ſimilius. Sanctum *Florentinum* Codex appellat Baſileenſis. Monachi nomen recentioris Scriptoris aſſumentum eſt. Quis enim de Legione hac in Valleſia decimata rectiùs ſcriberet, quàm Valleſiæ Epiſcopus? Eò magis, quo fuit uſitatiùs, ut Epiſcopi hanc Martyribus impenderent operam. Habet, fateor, Hiſtoria inficeti Seculi veſtigia, barbariſmum, cumprimis, qui irrumpentium in Galliam

Gothorum, Vandalorum, &c. fructus fuit, Mediæ etiam ætatis vocabula irrepſiſſe videntur propria; quæ tamen omnia interpolatori accepta ferenda exiſtimo. An *lepidiùs* Hiſtoriam ille dederit, ii, qui utramq; inter ſe contulerunt, judicent: Ego non dubito, multa acceſſiſſe, quæ tutiùs ex ipſo fonte haurirentur. Sed hæc de Florenico, hactenus ferè obſcuro. Eadem refertur Hiſtoria in ſtatutis Collegii Carolini; in *Breviario Conſtantienſi*, d. 11. Septemb. Eſt & Codex MSc. Univerſitatis Baſileenſis, cujus titulus: *Legēda major S. Margarethæ, &c.* *ubi num* 8. *Paſſio Venerabilium Martyrum Felicis & Reguiæ Tiguri (quod vulgares Duregum nominant,) quieſcentium; ſex lectionibus matutinalibus breviter comprehenſa; prout legitur in Eccleſia Thuricenſi.* Compendio eam exhibent Caroli Magni & Succeſſorum, donationes. F. *Bartenſtein* Auguſtinianus in monte Thuricenſi, tractatu MSc. Germanico. *Stumpf.* Hiſt. Helvet. l. VI. p. 482. *Bullinger* de rebus Tigurin. *Simler* ſub finem Valles. p. 136. ex Codice Bibliothecæ Carolinæ; *Glareanus*, ad Præpoſitum Collegii Fel. Freyum: *Guilliman.* de reb. Hel. p. 345. 358. *Graſſerus* Herolog. Helvet p. 21. Canis. Martyrol. d. 11. Sept. *Murerus* Carthuſ. Helvet. Sanct. p. 55. Epitomen Hiſtor.

ſtor. habet Hodeg. noſt. P. 1. c. 1. Guilel. Gothardus in Magnific. Soloduren.

IV. Ut verò quæ de Legione Thebæa in genere referunt authores, compendii ſtudio, prætermittamus, unum tantùm & alterum, qui de Martyrio πρωτοκηρύκων Tigurinorum ſcripſerunt, audiemus.

V. Primus ſit *Florenicus*, vel *Florentius*, aut *Florentinus*, cujus paſſio Sanctorũ Martyrum, Felicis & Regulæ ita habet:

Paſſio ſanctorum Martyrum Felicis & Regulæ.

Qui decem plagis Ægyptum legit attritam: decem æquè perſecutionibus noverit laboraſſe Eccleſiam. Sed per Ægyptum mundus in maligno tenebrarum poſitus, plebe verò Iſraelitica agente ſub Synagoga, jam tunc gentium præfigurabatur Eccleſia. Illic Pharao cum Magis affligens Hebræos; hic Diabolus cum Principibus Romanis perſequens Chriſtianos. Illic Hebræi qui putabantur vexari, ſignis mirabilibus adeò decies liberati, vexatores æquè ſuos violentia malorum decies edomuerunt, & ad ultimum ſpoliatos marique enecandos: & ideo ad ſeſe perſequendos illexerunt.

xerunt. Hic Chriſtiani decem ultionibus, vel potiùs fortuitis permutationibus affecti, impetitores ſuos decem è veſtigio cladibus Dei auxilio calamitoſos reliquerunt, tandémque religioni Chriſtianæ cedere compulerunt, quia ut illic Ægyptus diuturnis craſſiſque ac penè palpabilibus tenebris cæcabatur, Iſrael autem à Deo mirabiliter irradiabatur: ita hic Romanæ Reipublicæ Principes, conſtantia Martyrum laudabili vincebantur, evertebantur, inſaniebant, obtundebantur. Eccleſia autem ſuper aurum igne tribulationis purgata ſtabiliebatur, exaudiebatur, reſurgebat, glorificabatur. Namque, juxta Apoſtolum, maledicta benedicebat, perſecutiones patiebatur & ſuſtinebat: tribulabatur, ſed non deſtituebatur.

§ Decimam itaque à Nerone perſecutionem, quæ omnibus horribilior, diuturnior & immanior intonuit, Diocletianus rerum potitus concitavit, & per decem annos incendiis Eccleſiarũ, præſcriptionibus innocentium, cædibus Martyrum, inceſſabiliter toto orbe bacchari mandavit.

Hic prima principatus ſui auſpicia Sanctorum Thebæorum Martyrum, ſancti ſcilicet Mauritii & ſociorum ejus, ſed & beatorum Felicis & Regulæ, quorum trium-

phum aggredimur, ſanguine fædavit; ſed eorum Chriſtus agones, diademati ſuo, qui eſt caput Eccleſiæ corporis, competenter aptavit. Nam cum in Gallia ruſticanorum manus, pernicioſos tumultus concitaviſſent, & factioni ſuæ Bagaudarum nomen imponerent, duces autem Amandum & Elyanum haberent, Maximianum cognomento Herculium, olim ſibi commilitonem, Cæſarem fecit, illucque direxit, qui & facilè agreſtium hominum imperitiam, & confuſam manum, militari virtute componeret, & pacem Galliis reformaret. Qui & Thebæam Legionem, cujus jam fecimus mentionem, ex Orientis partibus evocavit, eique ſuppetias miſit. Quæ Legio ſex millibus, ſexcentis, ſexaginta ſex expeditiſſimis, & ad bella promtiſſimis lectiſſima, Viris antiquorum Græcorum militabat exemplo, ſumtúſque neceſſarios, & donativum ex publico ſumebat ærario. Hi Chriſtianitatis titulum, Orientali more, à Patriarcha quidem ſuſceperant Jeroſolymitano, ſed Romæ itinere attingentes, eandémque fidem ſub Marcello Papa confirmantes, omni mortium genere malebant conſummari, quàm ab eadem quoquo modo divelli.

Maximianum itaque Cæſarem perſecuti,

cuti, qui ad uſus quidem bellorum ſtrenuus, ſed Idolorum erat præcipuus cultor: jam alpium juga, jam loca ſubibant anguſta pariter & iniqua; cùm ecce fama Sanctorum occupat aures, Maximianum præcipere, Idolorum templa omnes ſubire, ſolemnia Diis vota perſolvere, per aras dæmonibus ſacratas jurare, non ſolùm rebelles Regiæ Majeſtatis perſequendos: verùm etiam Chriſtianos velut Deorum ſuorum inimicos & inſidiatores Reipublicæ publicos in commune proculcandos. Quod edictum ubi promptam Sanctorum devotionem perculit, mox alius alii ſucceſſit, ut & neceſſitatem committendi ſacrilegii præterirent, & non modò non ſequendos, ſed etiam ſe eſſe Chriſtianos monſtrarent, omnèſque per contubernia, aut retrò acti, aut ante progreſſi, vel dextrâ vel levâ divertentes, Dei nutu ei loco ceſſerunt, & ad alia titulis Martyrii ſui ſublimanda ſe contulerunt. Sanctus Mauritius primicerius, & ſignifer Exuperſus, cum ſociis ſuis Agaunum, beati Urſus & Victor petiverunt Solodorum, beatus Secundus æquè Dux Victimilium Italiæ caſtrum, Sanctus Alexander Bergamum, Placentiam autem civitatem Sanctus Antonius cum ſociis itidem ſuis, beatus quoque

Domninus haud procul ſeceſſit ab eis: qui autem littora Reni inferius inſederunt Coloniam Agrippinam, Sanctus Gereon ejúsque contubernium: illuc quoque poſt paucum tempus Sanctorum Maurorum commigravit collegium. Sanctus Victor Xanctum, vel novam Trojam: Caſſius & Florencius diverterunt novam Veronam. Martyr autem Chriſti, meritis & nomine Felix cum ſorore ſua æquè S. Regula, conſultu beati Mauritii, hac non modo expeditione, ſed & peregrinatione ſuſcepta, loca Germaniæ, quæ incolunt Alemanni vel Suevi, felici auſpicio ſunt aggreſſi. Dicti autem Alemanni, à Lemanno Fluvio, cujus ripis inſederunt. Suevi quoque à Suevo, Germaniæ monte, ad Aquilonem porrecto, quem prius incoluerunt. Unde Poëta Lucanus: Deſeruere cavo tentoria fixa Lemanno. Idem: Fudit ab extremo flavos Aquilone Suevos. Huc beati Martyres Felix & Regula, ad Pagum qui dicitur Clarona, ad caput ſcil. laci, quem Fluvius Lindimagus efficit, & illic Vicu Thurregium præterlabitur, ſubſtiterunt, vigiliiſque jugibus, & crebris jejuniis inſiſtentes, Deo placere contendebant, orationibus aſſiduis pernoctabant, lectioni frequenter incumbebant, verbo prædicationis inſta-

bant, populum à ſimulachrorum errore revocabant, & quos ſermonibus non poterant, miraculis evidentibus perterrebant: cæcos ſcilicet illuminantes, ſurdis auditum reſtituentes, mutis loquelam, mortuis vitam, greſſum claudis, omnibus medelam infirmis: Dæmones effugabant: fana gentilium ſubvertebant. Quapropter incredulos convertebant: credentes autem ad fidem animabant. Et unde proficiebat fidelis, inde induratus deficiebat infidelis. Et quia Idolorum templa ſubruere videbant, Eccleſias autem Chriſti conſurgere dolebant, ſuggeſſerunt Maximiano Principi: qui vi celeriter Decium vicarium Diaboli cum officio miſit, qui famulos Dei tali inſtantes operi requiſierunt, quos & in caſtro Thuregum poſt orationẽ conſuetam, cibo corpora refocillantes meridie invenerunt, ſed gratiam Dei, quæ & ſe in Sanctis ſuis mirabilem habebat, oſtendere, & illos, cujus eſſent meriti, mirabiliter declarare, excæcavit impios, ne viderent Sanctos, quoniam, qui Deum fictè quærunt, nunquã merentur invenire: nedum qui perniciter perſequi moliuntur, poſſint aliquo modo prævalere. Et ad propalandum, quia non terrore paſſionis voluerit eos Dominus ad

horam occultari, ſed ut eorum conſtantia, & ad Martyrium promta devotio omnibus fieret nota, jam prætergreſſis miniſtris Diaboli, Sanctus Felix dixit ſorori: O ſoror chariſſima, & in Chriſti fide comes individua: ecce nunc tempus acceptabile ecce dies ſalutis oblatæ! Offeramus nos ultraneos, dum videmus hoſtes DEI virtute cæcatos, cùm jam tranſierunt perſecutores, proruamus, reclamantes ad Martyrium ſponte, ut coronam perhennem vitæ nobis promiſſam mereamur accipere. Et extenſis manibus ad cœlum orabant ad Dominum, ut liberaret animas eorum à poteſtate iniquorum. Orabant autem cum murmure, ut exaudiret hoſtis: & ſic invenirentur à prætergreſſis. Tunc videns eos Decius, & Spiritu immundo repletus ajt: Chriſtiani eſtis de collegio rebellium Mauritii & ſociorum ejus, quos jam punivit Maximianus? Sancti dixerunt, Chriſtiani ſumus, & Chriſtum Dominum adoramus, ipſúmq; ſemper rogamus, ut exemplum beatorum fieri poſſimus, quos conſtat non punitos; ſed æternæ vitæ Martyribus connumeratos. Decius dixit: Sacrificate Diis. Socii reſponderunt: Non adoramus Deos tuos, neque ſacrificamus, quia tu in inferno es demergendus. Decius dixit, Deos magnos præte-

proteſtor, quia ſi contempſeritis grata diis libamina offerre, magna & inexquiſita habetis tormenta perferre. Sancti reſponderunt: Corpus quidem in tua eſt poteſtate, circa quod ad horam potes ſævire, animas verò noſtras ille cuſtodit, qui eas rationabiles, & immortales corporibus infudit. Tyrannus dixit: Adhuc patientiæ meæ vobis prærogo tranquillitatem, expectans præſumtionis veſtræ pœnitudinem. Sed à ſacratiſſimo mihi Cæſare ſententia progreſſa, quando commilitonum veſtrorū abrenunciantes conſortia: ut aut juſſa diis immoletis ſacrificia, aut certè puniamini ſine dilatione aliqua. Nunc igitur per clementiam Cæſaris juro, quia ſi Deos noſtros omnipotentiſſimos diſſimulaveritis adorare, in ſartagines calentes, oleo & pice ſine mora habebitis deſcendere. Beati Martyres reſponderunt: Dominus noſter eſt, non timebimus, quid faciat nobis homo: Quantum libet ergo ſævi judex nequiſſime, & toto malignitatis Spiritu debachare, certum te reddere volumus, quia Deos tuos non adoramus: Idola manufacta deteſtamur, templa Dæmonibus fabricata fortiter execramur. Tunc juſſit eos Tyrannus ab officio comprehendi: & in rotas ſerreas, igne candentes imponi. Tandem

inquit Diis noſtris jam ſatisfacite, cùm videatis, nō poſſe Deum veſtrum nobis prodeſſe: Sancti reſponderūt: Inimice, qui ſunt Dii tui? Decius dixit: Jupiter & Mercurius. Sancta Regula reſpondit. Potiùs eſt Diabolus, qui te ad hos incitavit affectus, ut relicto Deo Creatore, ſubdas te creaturæ: non modo æquali, verum omnino inferiori. Nam & iſtos, quos, Diabolo inſtigante, Deos arbitraris, homines ſunt: Sed jam mortui, & in nequitia conſumati. Quorum vita vivere, actus imitari ſi velles, jamdudum legum cenſura puniri haberes. Adoras ergo caſtus impudicum, legum cenſor maleficum. Immò vivus mortuum, carneus luteum, & ſenſibilis omnino inſenſatum quinque corporeis ſenſibus vigens, non audientem non loquentem, non odorantem, nec omnino palpantem; & rogas me tibi in talibus fieri participem! Tu potiùs ſecundum Pſalmigraphi vocem, qui dicit, ſimiles illis fiant, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis, qui particeps eorum inſenſibilitati effectus, væſana mente Dei Creatoris ignarus, ſervos ejus perſequeris, æterno cum eis incendio concremaberis. Tunc Præſes nimium iratus juſſit afferri & reliquari picem, & ſic in eam Sanctam Regulam dimitti. Sed & plumbum calen-

calentiſſimum ori ejus infundi, quia voce publica ſe à fœmina confutari. Hoc, inquit, & pejora tibi parantur tormenta, ſi Deos non adorans juſta perſolveris ſacrificia. Sancta Regula reſpondit: Tormenta, quæ ingeris, & intentas acriora, melle mihi & favo ſunt dulciora. Decius autem dolens ſic à fœmina inſultari, juſſit eos in carcerem recipi, fame, inquit & ſiti crucientur, qui minis & tormentis non deterrentur. Illic recluſi fœtore & tenebris deſperati deficiant: qui ita procaci obſtinatione nobis inſultant. Ab officio completum, quod Judex impius edixerat. Sancti Martyres carceri mancipantur, & ſub ferali cuſtodia retruduntur: ubi humano ſolatio deſtituti, ſed divino ſunt adjutorio recreati. Nec atteruntur fame: qui cœleſti paſcunt ſe invicem pane, pro tenebris ſplendor angelicus: pro fœtore odor commutatur ſuaviſſimus. Quamdiu illic recluſi ſunt, Pſalmis & orationibus & exhortationi mutuæ incubuerunt. Quos cum perendinatis diebus judex conſpectui ſuo juſſiſſet ſiſti, exhibebantur ab obſcuris filii lucis, carcerem momentaneum paſſi, cœlo imperpetuum cum Domino poſt futuri. Ergaſtuli, inquit judex, fatigati obſcuritate, famis incdia macerati pro pœnitudine: quid pro veſtra

 ſalute

ſalute deliberâſtis, edicite. Salus noſtra, inquiunt, Chriſtus eſt, pro ipſo vitam finire, morte occumbere: ſtat ſententia ſubinde deliberâſſe. Tibi autem cruciatus æternos noveris imminere, & pro momentaneis noſtris tenebris, perhennes te manere, carcerem autem tuum, ignis inextinguibilis eſſe barathrum: ubi vermis tuus non morietur, & tortor tuus non fatigabitur. His inſectationibus conſularis nimis iratus præcepit, omnia ſuppliciorum genera ſanctis intentari: ſi quo modo poſſent ab hac intentione divelli. Sed Sancti omnes alacri animo omnia deridentes, & ipſis tortoribus fortiores, voce & animo unanimes glorificabant Deum, dicentes: Gratia tibi Jeſu Chriſte. Si qua eſſe poſſunt noſtra merita, quia inter hæc duramus tormenta, tibi Domine aſcribitur, à quo nobis & poſſe & velle ſuggeritur. Tunc Decius ad beatum Felicem, quem mirabatur ſic inter tormenta conſtantem, Deus, inquit, tuus quem adoras, quem laniatus & jam pene deficiens invocas, ubi eſt? Deus, ajt Martyr, meus eſt in cœlo, ſedet paratus mihi in auxilio: Deus verò à quo deciperis, tuus eſt in inferno, expectans te noſtro peracto Martyrio. Imitari ergo tantopere ſatagis illum, qui penè jam caput dimerſit ſub barathro tuum. Tyrannus di-

xit, verboſitate hac propoſita: melius facies, ſi Deos mecum meos adores. Ego enim illorum ſermone fruor mutuo, & quod jubent implere ſatago. Dei autem veſtri colloquio vos uti quomodo ſuadetur? quibus cœleſtia penetrare impoſſibile, non dubitatur? S. Martyres reſponderunt, ô ſtulte & inſenſate, & Diis tuis, qui nec vident, nec audiunt meritò comparande: animalis homo non percipit, quæ ſunt Sp. Dei: Deus noſter cœleſtis & inviſibilis, cœleſtia & inviſibilia præcipit nos ſperare: ideò tantopere terrena viſibilia, & maximè Idola artibus hominum fabricata præſumimus nihili pendere. Aſpice Solem & Lunam & aſtra, & cœlum continens ea, niſi rector Deus eſſet interior, qui ipſe idem & immobilis manens omnia mobilia, nec tamen certos curſus habentia diſponeret, cuncta jam dudum fluitantia ſors omnia verſans perverteret. Hunc Deum ſolum terra marique potentem colimus, huic vivere noſtrum devovimus, quia in ipſo morimur, movemur & ſumus. Præſes dixit: Patientia equidem mea & facilitas multa, dum adhuc ſuſtinet, proterviores vos & multo ſermone vacantes exhibet. Sancti Martyres reſponderunt: Deus noſter multo magis patiens eſt, & miſericors: qui & noſtram confidentiam coronet, & tuam deſpe-

ratam protervitatem condemnet. Ad hæc Decius iracundior factus, juſſit graviora eis inferri ſupplicia, famuli verò Chriſtiani omnia hæc fortiores effecti, glorificabant & benedicebant Deum, qui fecit cœlum & terram, cujus verbo creata ſunt omnia, cujus virtute cuncta inviſibili prodiere potentia. Et conſtanter auxilium ſibi petebant aſtore de cœlis, & gratiam Spiritus Sancti, per quam compotes fierent expectati diu triumphi. Confeſtim obumbravit eos nubes lucidiſſima, quam vox à ſupernis dilapſa, hæcque ingeminans eſt ſubſecuta: Confidite, confidite, ne timeatis, tortores veſtros ſuperaturi eſtis. Viriliter agite, & confortet cor veſtrum, quia ecce ego vobiſcum ſum. Ecce venit vocatio veſtra, alacriores effecti, manúsque cum mentibus ad cœlum ſubrigentes dicebant: Lævavimus oculos noſtros ad cœlos, unde veniat auxilium nobis. Auxilium noſtrum à Domino, qui fecit cœlum & terram. Et iterum proſecuta eſt vox à ſupernis: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Sancti Martyres ad hæc iterum prætendentes manus ad cœlum ampliusque clamantes, benedicebant Deum dicentes: Gloria in excelſis Deo, & in terra

ra pax, hominibus bonæ voluntatis. Tunc Decius ad omnia ſemper omni bellua crudelior redditus, ultimam in ſanctis Dei prætulit ſententiam ſic præfatus: Felicem & Regulam edicti publici contemptores, & Majeſtatis imperatoriæ ſanctionibus reluctantes, ſacrilegium viſi ſunt perpetraſſe, ſacriſque ultro numinibus, cum nefariis vocibus, injurias irrogâſſe, gladios jubemus ſubire: ut dum taliter profana piantur crimina, Deorum pariter & noſtrorum ulciſcatur injuria. Martyres Sancti hæc audientes, quod jam propinquarêt ad palmam, gaudentes orabant, interim hæc dicentes: Dirige nos in veritate tua & doce nos, quia tu es Deus Salvator noſter, & te ſuſtinuimus tota die hac noſtri Martyrii expectatione. Et hæc unanimiter perorantes, deinde educti, & à percuſſoribus proſtrati, cervices flectentes, manúſque ad cœlum protendentes, capita percuſſoribus prodiderunt. Quibus amputatis, glorioſa morte occubuerunt. Et ecce vox Angelorum Sanctorum audita eſt clarè pſallentium: In Paradiſum deducant vos Angeli, & cum gloria ſuſcipiant vos Martyres. Ad comprobandum verò quanti meriti eſſent in in cœlis, quos Dominus ſic ab impiis patiebatur conſumari in terris, eadem hora decollatio

collationis eorum magnum & ante inauditum oſtenſum eſt miraculum. Maximus quippe illic aſtantes horror invaſit, ac lux ineffabilis cunctis reſplenduit. Et dum hoc timore impii percellerentur, Sanctorum corpora exurgentia in pedes ſteterunt, & acceptis capitibus propriis altrinſecus poſitis, Angelico, ut credi datur, ductu greſſus illorum regente, pendulis brachiis deportaverunt, & à ripa fluminis Lindimaci ubi decollationem acceperunt, contra montem dextris ſexaginta repoſuerunt. Congruum namque erat divina dignationi Sanctos ſuos mirificatos in cœlis, ſic apud homines glorificare in terris, ut & fideles robuſtius ad fidem animarentur, & infideles vel crederent converſi, vel deficerent indurati. Certè novum & hactenus inviſum prodigium! Exanimes artus more viventium incedere, & homines mortuos rectos curſus dirigere. Illius profectò, illius mira potentia conſtat hoc eſſe factum miraculum, qui & cùm non eſſemus, de limo terræ compactos, in vitalem nos ſubſtantiam animavit, & in terræ pulverem reſolutos ad Sanctam gloriam in reſurrectione omnium iterum vivificabit. Illic igitur à fidelibus ſepultura digna tumulati ſunt, ubi & ammodo cum magno decore requieſcunt. Qu

locus

locus requietionis eorum ducentis, diſtat à caſtro(NB) Thuregû, ubi & Domini Salvatoris potentiâ, per evidentia miraculorum inſignia, per multa annorum curricula dignatur demonſtrare, cujus meriti illic reconditæ habeantur reliquiæ, quia quocunque quisque laboret incomodo, ſi fides petentium exigat, remediatur continuo. Et quod quiſque ſupplex fideliter probatus fuerit illic poſtulare, per gratiam Sanctorum confeſtim merebitur obtinere. Paſſi ſunt autem Sancti Martyres tertio idus Septembris. Hæc denique paſſio, antiquaria ſcripta (NB) manû, ſancto *Florentino* Monacho fuerat revelata, ſed à nobis nunc paulò pidiùs eſt exarata. Quapropter miſericordiam Dei mereatur, qui id fieri expoſtulavit, benedictionem autem perpetuam qui juſſit, veniam quoque præteritorum malorum qui exaravit, emendationémque præſentium, cautelam etiam futurorum per gratiam iſtorum omniúmque Sanctorum, ad laudem & gloriam nominis Domini, quod eſt benedictum in Secula Seculorum, Amen.

VI. Secundus ſit author legendæ triumphalis agonis Beatorum Martyrum Felicis & Regulæ, de Thebæa legione, Thuregi

gi quieſcentium, quorum dies natalitius celebratur d. XI Septemb, & in Eccleſia Thuricenſi ſic legitur:

Multorum innumerabilium per orbem pretioſa extitit mors Sanctorum, qui pio cruore, fidéque integra plantaverunt Eccleſiam, è quibus non minima pars temporibus Maximiani crudeliſſimi perſecutoris, eodem jubente cum ſacratiſſimo Duce Mauritio occubuit, è quo conſortio beatus Felix, cum feliciſſima germana ſua Regula in partes Germaniæ per vaſta loca heremi, quæ Clarona vocatur, venerunt. Eſt locus inſignis, in fine cujusdam laci, ubi antiquiſſimum caſtrum, quod Thuregum vocatur, extitit. De quo etiam locus vocabulum trahit. Ex quo amœniſſimo curſu Fluvius quidam Lindamacus decurrens, jucundiſſimum locum reddit. Ubi dum præfatus Felix, forore ſua comitante, Chriſto Duce perveniſſent, fixis caſulis, more peregrinantium, vigilijs ſacris, precibusque pijs vacare, verbúmque Dei advenientibus ſeminare conſtanter ceperunt.

I. Cúmque in eodem loco aliquandiu tam ſancto támque præclaro operi inſiſterent. Impijſſimus Maximianus, crudeles miniſtros direxit, qui ubicunque comprehenderent

derent Chriſtianos, ut aut Idolis ſacrificare compellerent, aut variis tormentis punire nō tardarent. Nec mora, cùm poſt completas orationes feſſa corpuſcula meridiano tempore prandio refocillare decreviſſent, illico perſecutores adeſſe ſenſerunt, ſed ſuperna miſericordia, quæ nunquam in ſe ſperantes deſerit, quouſque mutuis confabulationibus conſolarentur, ne eos carnifices agnoſcerent, ſubita cæcitate ipſos percuſſit. Cúmque illos tali errore fruſtrati prateriјſſent, beatus Felix beatiſſimam ſororem ita alloquitur, dicens: Chariſſima ſoror, ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis! Non nos quaſi occultando celemus, non fugiendo vitam corruptibilem reſervemus, ſed publicè nosmetipſos perſecutoribus manifeſtemus, ut per palmam Martyrii conſortium electorum in cœleſti ſede habere mereamur.

III. His dictis expanſis manibus judicem piiſſimum, mundique rectorem ac redemtorem precibus invocabant, quatenus per immenſam ſuam clementiam, ipſorum animas de inimicorum pietate eriperet, ut tranſitum habere mererentur ad regnum perpetuum. Oratione itaque peracta impijſſimus perſecutor, accedens ad illos dixit: Chriſtianos vos eſſe fatemini, ſociós-

que Mauritii, Candidi, Exuperij & Victoris, annon? Tunc beatus Felix, ſociiq; illius conſtanter dixerunt, Chriſtianos nos eſſe, illorum ſocios, de quibus interrogas incunctanter fatemur, & non abnegamus, quia cum eis regni cœleſtis participes fieri Chriſto propitio confidimus. Cumque crudeliſſimus Tyrannus eos Idolis ſacrificare cogeret, hoc ab illis reſponſum accepit: Dijs mutis, Dæmonibus damnandis, cum quibus tu in tartarum demergeris, nunquam nos ulla tormenta ſacrificare compellunt. At Decius judex juramento Deorum ſuorum ſe aſtrinxit, diverſis tormentis eos eſſe plectendos, ſi ultra Diis ſuis ſacrificare renuerent.

IV. At illi, non immemores Evangelici præcepti, dicentis, nolite metuere eos, qui corpus occidunt, animam autem non poſſunt occidere, taliter terrenti reſponderunt Tyranno, etſi corruptibilium corporum tibi ad modicum & conceſſa poteſtas, animæ tamen in ſolius Dei manu conſiſtunt. Decius ajt: Teſtor magnos Deos, Imperatoriſque clementiam, ſi non illico Jovem Mercuriúmque venerando ſupplicitér adoraveritis, in candentes ſartagines, ſine mora faciam vos jactari. At illi pari voce decantabant, Dominus noſter

adju

adjutor eſt, non timemus quid faciat nobis homo. Tunc impijſſimus Tyrannus cultores Chriſti in candentes ferreâsque rotas imponi juſſit, & igne liquefactum plumbũ ipſis ad potandum dari. Martyres verò Chriſti Deum cœli, ac redemtorem mundi, gratias agendo, laudúmque præconia proferendo, invocabant, quod eos dignos eſſe Chriſti gratia fecit, tanta pati pro ejus nomine. Quod dum Tyrannus infelix audiſſet, ad beatum Felicem ſe convertens dixit: Deum tuum adoras, & ad illum clamas. Ubi eſt Deus tuus? En ego cum Dijs meis loquor, & juxta illud, quod mihi imperant, cuncta perago. Cui Felix reſpondit: Cur inimice tam ſtolidum pectus geris, ut per creaturas, cœlum dico, terram, ſolem & lunam, & omnia aſtra cœli, agnoſcere creatorem non poteris? Ipſe enim eſt Deus omnium conditor rerum, qui poteſt ſalvare animas noſtras, Dij verò tui Dæmonia ſunt, & tu ipſe cum Diabolo, cujus imitator es in profundum inferni deſcendes, arſurus ſine fine.

V. Cúmque diu, impio jubente Tyranno, feroces miniſtri vexarent tormentis Martyres Chriſti, omnium tormentorum genera quaſi pro nihilo ducentes, totámque ſuam ſpem Domino committentes, eum

 glo-

glorificabant, illiúsque adjutorium & gratiam totis viribus implorabant. Cumque his, aliisque vocibus Dei Majeſtatem invocâſſent, nubes lucida ſuper eos effulſit, & vox emiſſa dicens: Ne timeatis quia ego vobiſcum ſum, confortetur cor veſtrum, viriliter agite, quia jã venit vocatio veſtra. Cúmque Martyres ſancti hac voce audita oculos ad cœlos levâſſent, iterum ad illos vox facta eſt, dicens: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Sancti viri Martyres eo amplius clamabant, Deúmque benedicentes dicebant: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax, hominibus bonæ voluntatis, laudamus te atque benedicimus in ſecula ſeculorum, Amen.

VI. Deinde crudeliſſimus Tyrannus imperavit ipſis cervices flecti, ut eorum capita amputarentur. Quo audito ſancti Martyres Chriſti parili voce regem regum invocantes, dicebant: Vias tuas Domine demonſtra nobis & ſemitas tuas doce nos, quia tu es Salvator noſter, dirige nos in veritate tua. Cúmque unanimiter Chriſtum Deum invocâſſent, ac orâſſent, atque creatori animas ſuas commendâſſent, palmis in cœlum expanſis, ſpiculatori cervices flectebant. At illis amputatis capitibus corru-

corruptibilem vitam pariter amputavit,& triumphatores Chriſti ad coronas ſibi paratas morte glorioſa migraverunt. Et ecce vox Pſallentium Angelorum audita eſt dicentium: In Paradiſum Angeli deducant vos cum gloria, ſuſcipiant vos Martyres,& perducant vos in civitatem ſanctam Jeruſalem. O mirum in modum ad magnam Chriſti gloriam eſt oſtenſum miraculum. Nam cadavera jam ſua capita amputata ſuit manibus, de ripa fluminis,ubi decollari meruerunt, ad ſinum vicini montis,cubitis quadraginta, portaverunt,ubi hodie cum magna gloria requieſcunt.

VII. Tertius ſuccedat,Henricus Glareanus, qui in gratiam Præpoſiti Eccleſiæ Tigurinæ, Felicis Frey, Proto-martyrum Hiſtoriam ab adnatis fabulis emuſcavit, talémque reliquiarum Legionis Thebææ deſcriptionem reliquit.

D. Felici Frey Tigurino, Viro Clariſſimo, Eccleſiæ Tigurinæ Præpoſito, Glareanus, S.

Sed ecce tibi tuum, una cum comitibus illum Sanctum Felicem, ſuaviſſime Felix, reſtitutam Heroum veſtrorum Hiſtoriam, urbis veſtræ decus & eximium ornamen-

 tum,

tum, utcunque acceperis. Nam ſi multa in populum meritum eſſe jure dicitur, qui de eo benè ſenſit, illique bene conſuluit, quid putandũ, de eo qui breviſſimum illud ad æternam virtutem iter, velut digito demonſtravit? Id quod nemo melius fecerit, quàm qui vitam humanam exemplo optimorum virorum ad ſummam illam Euthimiam ducere conatur. Quales inter Chriſtianos haud dubie, poſt Chriſtum, Apoſtolosque fuere Sancti Martyres & patientia & fide conſpicui. Elaboravimus autẽ ut ex veteribus Scriptoribus, quantũ fieri potuit, Hiſtoria hæc initium ſumeret. Deinde ut nuſquam fidei documentis repugnaret, hoc eſt, ut Sanctos hos minimè cavilloſos, minime ſubtiles ſecundùm mundum, minimè ultionis cupidos introduceremus. Poſtremò quoq; cavimus, ut loca, ut tempora, ut Imperatores lucidè referremus, non contenti vulgato jam abuſu, quo ſat habetur, ſi frigidè cænobium, Abbatemve nominent, omiſſis prorſus omnibus qui ad veritatem Hiſtoriæ neceſſariò pertinent. Sed hæc tibi & univerſo Collegio, viris humaniſſimis, deinde & Huldrico Zwinglio propter ſummam in viris optimis eruditionem etiam inſigni Theologo, offero, quæ ſi grata conſpexero, velut primitias frugum

gum mearum, excitabor, ad majorem veſtri laudem, tam opportunè anſa præbita, ſic jam vale & me ama: Lutetiæ.

Divorum Felicis, Regulæ, & Exuperantij Agon.

De Thebæa Legione, ſub Duce Mauritio, quam Maximianus cognomento Herculeus, ex Ægypto in Gallicam profectionem habuit, ac tandem in Veragris crudeliſſimè trucidavit, multa eſt in Hiſtoriis Sanctorum mentio. Verum enimverò, qui hujus fata certaménque deſcripſerunt, ita in varias ſententias abiere; quidam etiam in longiſſimas ambages lapſi, ne dicam in meram loquacitatem, totam Hiſtoriam defenderunt verius, quàm illuſtrârunt, ut neceſſe habuerimus eam rem è certis Authoribus, ſed breviter, velut perſtringendo, colligere. Principio igitur quomodo in Gallias venerint, dicendum. Ut ſæpè vel ob regnum, diſſidiorum fomitem, vel ob ſuſpectionem inter Romanas acies acerrimè conflictatum eſt, ita vix unquam plures ubique tumultus orti, factionéſque pullulârunt, quam, poſteaquam Carus Imperator cum filiis Carino & Numeriano interiit, Imperium Diocletiano Dalmatæ evenit. Erat etenim in Gallia, quod tum

Euſebius, tum Eutropius ſcribunt, Duce Amando & Aeliano, ruſticorum collecta manus, quam factioni ſuæ Bugaridarum nomen impoſuit. In Ægypto item Achilleus novas res moliebatur. Neque Africa interim, neque Britanniæ quietæ, & Orienti bellum inferebat Narſeus. Hæc cùm videret Diocletianus, ut tantæ rerum moli ſufficeret, Maximianum in Imperii conſortem aſcivit. Et ſe quidem Jovium, quòd perinde atque Jupiter rebus humanis ſuccurreret, illum Heracleum nominat, quòd juſſu ejus monſtra domaret. Diviſo itaque exercitu, magno animo ad componendas provincias aggreſſi ſunt. Multis Principibus anteferendus uterque, ſi à Chriſtianorum ſanguine abſtinuiſſent. Maximianus mira celeritate Galliis pacem reſtituit. Diocletianus in Ægypto Achilleum victum, atque raptum beſtiis lacerandum obiecit. Evenit autem ex ſorte hæc quoq; Legio Thebæorum Maximiano, cùm in Gallias exercitum duceret, cæterùm ignaro, quòd ea Chriſtiana religiõe imbuta erat. Erant in ea ex omni Thebaide milites Chriſtiani, fortuitè ne collecti, an, quòd ſimiles ſimilibus facilè conveniant, incertum. Addunt alii, ab Epiſcopo quodam Hieroſolymitano primum edoctos ritus Chriſtianos. Deinde

Romæ

Romæ iterum ab Marcellino Epiſcopo confirmatos: Cæſaribus tamen militiam præſtitiſſe, dum neque cædem piorum, neque ad Idolorum ſervitutem cogebantur. Libentiùs crediderim, divina Providentia in unum conveniſſe, ut ſanguine ſuo in exteris nationibus, atque id non uno in loco, Chriſtum teſtarentur verum Servatorem. Id quod brevi accidit. Nam poſt habitam in Galliis victoriam, cum Maximianus ad Africæ tumultus ſedandos feſtinaret, Diis apud Octodorum (vicus eſt, ajt Cæſar, Veragrorum) ſacra facturus ob partam victoriam, ſimul ut futura proſperarent. Huic Legioni, quæ aliquot milaribus, ne ritus hos viderent, aberat, perſuadere non poterat, ut iisdem ſacris intereſſent. Iratus itaque, quòd dicto audientes non eſſent, decimum quemque jugulari juſſit, quòd ſpes eſſet, metu cæteros ad Deorum cultus compelli. Verum hoc ſcelere parum profecit. Nam alii alio ſe conferebant, alios locos nobilitaturi, ſuo ſanguine, ſimúlque quòd mentem Imperatoris in melius duci poſſe rati præſentem iram declinabant. Porrò Mauritius Dux Legionis, Innocentius, Candidus, & Exuperius ſignifer, cum non pœnitenda manu illic pro Chriſto fortiſſimè occubuere. Urſus verò

& Victor, cum non plena cohorte Solodorum conceſſerunt. Eſt Solodorum oppidum in Helvetiis egregiè munitum ſuper Arolam fluvium, qui Rheno plus minus XXIIII. millibus ſupra Baſileam conjungitur. Ubi glorioſè egregias animas pro Chriſto ipſi Chriſto obtulerunt. Geryon cum aliquot manipulis Coloniam Agrippinam venit, eadẽ paſſus cum ſuis quod Mauritius atque Urſus. Quidam in Italiam abiuere. Inter quos Secundus Antoninus, Alexander, Thominus, Caſſius & Florentius. Cæterùm, quòd ubiq; Chriſtianorũ cædes eſſent, nec innocentibus & imbellibus uſpiam tutus locus, cum ea Legione etiam fœminæ quædam, Romæ omnia turbata conſpicientes, quicunque nomen Chriſtianum profeſſi eſſent, in Gallias venire, ea ducti ſpe apud barbaros loca fore, ubi Deo ſervire faciliùs poſſent. Ita diva Verena Zurziacum venit; locus eſt in Helvetiis, nõ longè à concurſu Limagi & Rheni, emporium celeberrimum, quod multi à Ptolomæo forum Tiberii dictum putant, hic Deo ſuaviſſimè vixit. Nec longiorem profectionem nacti ſancti illi quorum vitam atque Agonem hic deſcribenda ſuſcepimus, Felix, Regula & Exuperantius, nomina Romana, ut facilè perſuadear, eos Romæ baptiſ-

baptiſmum ſumpſiſſe, qui in Ægypto nati erant, Hieroſolymis fortaſſè Chriſti ſacris initiatis, ut antea diximus. Erat Regula ſoror Felicis, quæ in factione Ægyptiaca cum Achilleus à Romanis deficeret, futurum rata, quod poſtea accidit, ut Ægyptus multa mala pateretur, præſertim adventante jam cum exercitu Diocletiano, quòd Alexandriam obſidendam ſibi conſtituerat, cum Fratre Romam venit. Cùm verò neque illic Chriſtianis tutus eſſet locus, in Gallias rurſus ad Felicem abiit, quærens ſolitudinem, aut locum, ubi Deo vivere daretur. Neque enim paulò turbatior Italia erat multis Barbaris nationibus. Poſteaquam autem Ducem Legionis Mauritium occiſum cognovere, quanquam dubii rerum ſuarum, quocunque tamen ſors ferat, bona in Deum ſpe, ire conſtituerunt. Progreſſi itaque Felix, Regula & Exuperantius per Vallem Sedunorum (hanc mediam Rhodanus ſecat, totámque longitudine plus centum ſtadiis irrigat) ad Rhodani fontes, deinde per montem ceu Furcæ nomen, in Vallem Urſulanam deveniunt, à qua divertentes difficilimè itineribus primùm Uriam, ubi pauca admodum tuguria tum erant, deinde Glareanam venerunt, loca ſunt in Helvetiis, proxima Rhetis,

Rhetis, atq; ita proxima, ut multi putent olim Rhetorum linguá eos incolas habuiſſe. Porrò apud Glareanos Limagus oritur, qui Tigurum, primam Helvetiorum urbem perluit. Paucos dies Glareanæ in ſcopulo quodam, qui & Limago & vico incumbit, ubi hodie ſacellum ſacrum habent, morati, Chriſti Evangelium primum ibi docere apud ſimplices homines, qui Dei verbum non ita multo tardiùs accipiunt, quam qui palàm mundo prudentiam jactitant. Ceſſit ea res non infeliciter, verum cùm jam viderēt, multos Chriſto lucrifeciſſe, fugiendámque eſſe non ignorarent inanem iſtam pompam, qua populus eos tanquam divos venerari cœperat; rectà Limagum ſecuti, Tigurum venerunt. Locus hic vetuſtus eſt, antiqua Tigurinorum gloria, qui L. Caſſium Coſ. Ro. L. Piſònem Legatum interfecerant, eiúsque exercitum ſubjugum miſerant, ut auctor eſt Cæſar. Poſterioribus item temporibus, non parùm nobilitavit eandem Carolus ille Magnus, qui Templum hoc & Canonicorum Collegium elegantiſſimum in horum Martyrum honorem ædificavit. Neque verò dormierunt Tigurini, cùm noviter Helvetiorum imperium tam felicibus auſpiciis ortum eſt, primas enim tenent hodie, autho-

authoritate & potentia florentiſſimi. Hic ſancti illi rurſus docere veram pietatem cæpere, vigiliis, jejuniis, laboribus corpora macerantes, ita enim exemplo bono plurimos à mundi cupiditatibus avertebant. Temporibus verò iis Romani in Helvetiis, præter Aventicum, & Solodorum, & Tigurum habuerunt, quanquam ambiguo Imperio: Crebræ enim in Galliis, propter Germanorum vicinitatem, qui nuper defecerant, rebelliones erant. Satis autem conſtat, vetere fama, Tiguri arcem fuiſſe in minori urbe prope Limagum, ubi hodie campus eſt, muro incluſus atque arboribus ornatus, veroſimile item eſt, plus negotii olim eo in loco fuiſſe, cùm plures audiam in ea opinione, ut unam duntaxat urbem fuiſſe putent. Carolum verò Magnum quod Templum Divorū tam magnificum illis ædificaverit, & auctoritatem loco & occaſionem deinde augendæ urbis dediſſe credendum eſt, ut fieret altera minor, præſertim jam diruta arce. Quare non prorſus caret ratione, Carolum Mag. conditorem urbis Tigurinæ creditum vulgo, cum tam magnificè auxerit locum, tametſi mille annis ante Tigurinorum fama & gloria clara apud Scriptores fuerit. Præerat tamen ei loco Decius quidam, hac crudelita-

delitate in ſanguinem piorum non multo abſimilis ſuis Imperatoribus, qui cùm præceptum haberet, Chriſtianos plectendos, ſi numina Romana adorare nollent, inaudiſſétque eſſe quosdam, qui Tigurinis novos Deos annunciarent. Continuo lictores quæſitum mittit, arripiant, adducant, ante eum ſiſtant. Verùm illi vel loco occulto defenſi, ut tunc fermè erant Chriſtianorum omnia, vel Chriſto ipſo, abſcondente, non ita cito inventi, rumorem tamen, quod Præſes eos peteret, jam audierant. Tum inito Colloquio ſeſe mutuò adhortabantur ad vitam ultro profundendam pro Chriſto, præcipuè verò Felix ſororis ſuæ Regulæ multa Martyrum exempla enarrare, propterea, ut in homine multis procellis fortunæ jactato eſſe poterant, Chriſti documenta crebro inculcare, Virginem alioqui pro Chriſto ardentem facilè firmavit. Itaque Dei auxilio invocato lictoribus ſe ultro dederunt, cùm latere potuiſſent. Siſtuntur Decio. Hic in Chriſtianam religionem multa debacchatus, recitato Imperatorum ſuorum decreto. Deinde quibus modis Octoduri plures rebelles pœnas ſuæ ſuperſtitiôis dediſſent, ut Deos Romanos adorarent, præcepit, alioquin lege plectendos. Tum Felix admodum

dum placidè ut vir multâ patiētiâ exercitatus, in hæc verba reſpōdiſſe dicitur Tyranno: Nil novi ex te audimus præſes, nimium hæc nobis nova ſunt. Scimus ſanè quàm Imperatores tui piorum ſanguinē ſitiant, verùm non neceſſe eſt, relicto Deo, hominibus audientes ſimus Scias itaque, nos eſſe Chriſtianos, atque adeò de Legione hac, quam Maximianus ille tuus Imperator nō ita pridem apud Veragros crudeliſſimè laceravit, ſpeciménque ſuâ crudelitate ſpectandum dedit. Verùm tu diſce, nullis nos tormentis ab hoc propoſito divelli poſſe, in corpus poteſtatem habes, qualem in oves lupus, anima immortalis eſt, nec injuriæ obnoxia, lucrifacies nos Chriſto, cujus Evangelium annunciamus, verúmque Deum eſſe etiam noſtro ſanguine teſtabimur, proinde minari deſine, major eſt virtus Chriſti, quàm quæ minis langueat, parati ſumus omne pœnarum genus pati potiùs, quàm à Chriſto deſiſtere. Poteramus arma ſequi Imperatorum tuorum, & feciſſemus utiq;, ſi ab innocentum ſanguine, quo totum orbem aſpergunt, manus abſtinuiſſent, neque coëgiſſent ad cacodæmonum ſacra eos, quibus jam verus Deus innotuit. His dictis animus Decii jamdudum irâ accenſus, ergò irriſui

irriſui ſunt vobis numina noſtra, inquit, ibi demibitis tentatum vires Dei veſtri, immò verò quod Romana potentia Romanorumque Deorum numen valeat ociùs experiemini. Continuo allata ahena oleo piceque oppleta, in quæ ferveſcentia ſancti conjiciunt. Cæterù hic tum Decius quid Chriſtus eſſet expertus eſt, neque enim quicquã commoti ſunt his tormentis, partim firmante propoſitum illorum, partim imminuente pœnam Chriſto. Porrò à Regula acriter increpatus Præſes, qui in virginem exercere tam crudeles pœnas auſus fuerit, quique in ea conſtantiam videret, qualem in ſe deſideraret. Sed credidit (tam cæca mente erat Tyrannus) arte magica id fieri, quare alios cruciatus apparat, juſſit itaque in carcerem conjici, tum acri vigilia cavit, ne quid cibi illis præbeatur, homo ſtupidus, qui ciborum magiſtrum non noſcebat Chriſtum. At Sancti ipſi mutuo de rebus ſupernis Colloquio, tum auxilio divino firmati, nihil moleſtiæ inde cæperunt, adeò etiam in ſæviſſimis tempeſtatibus nunquam Chriſtus ſuos dereliquit. Poſt aliquot dies educuntur, tum rurſus Præſes, opinor nunc demum, inquit, vos reſipiſcere, fame macerati, ſqualores paſſi tantos. Num Deos noſtros negatis adhuc?

Sub-

Subrident illi dementiam præſidis, porrò quòd propoſitum eorum tam mutabile crederet etiam increpant. Denique citius mori ſe decreviſſe, quàm Diis ſacra facere, reſpondent. Proinde deſiſtat ab hujusmodi ineptiis, nil eum ſic proficere, quin hortari potiùs, cùm manifeſtâ Dei virtute ſit commonitus, ſuæ animæ provideat, ne, cùm momentaneam mortem aliis infert, ipſe æternam non effugiat, moriendum enim nec ita multa pòſt & ipſi. Hæc cùm dixiſſent, ad ſolitam converſus iram præſes, tum maximè comotus quòd mortem objeciſſent, nudari Sanctos, acritérque verberari juſſit, cauſans, decere talia pati qui Præſidi Romano verba darent. Et in his pœnis, ubi, & quis Deus eorum, immò quid omninò eſſet cùm rogaret, ſatis imperioſè inſultans, non tulit Felix immenſam hanc & illepidam arrogantiam, Tyrannóque qui ſtolidè iſte rogaſſet, planum fecit, Tu ne, inquit, Deci, Deum hic nobiſcum negabis? qui vides nullis tormentis nos à propoſito divelli poſſe, imò vero etiam atque etiam conſidera ſtupidei num ſine numine à virgine vinceris? nihne ejus rei te pudet? qui cùm vir ſis, præterea etiam Romanus, atque adeò Præſes, tam fatigatus es pœnas inferens, quàm

nos,qui tulimus, fatemur ingenuè,non eſt ficulneus, non marmoreus, non conjugatus Deus noſter, quemadmodum dii veſtri, ſed inviſibilis eſt, incomprehenſa natura, in ſpiritu nobis loquens, mentibus inſidens noſtris, nil mortale, nil hujus mundi habens. Cujus opera etiamnum ſentires, ſi hominem tam referres nobis, quam Brutum. Et ſentiam, clamat truculenta voce Præſes, tum longe majora tormenta parat. Hîc lectorem admonuimus, Hiſtoriam eſſe hoc in loco variatam. Alii enim plumbum calidum ori Sanctorũ infuſum, alii rotis inflexos omnibus ruptis membris, nonnulli candente unco laceratos ſcribunt. Ego poſtremum faciliùs crediderim, nam rotis ita tortos, ut hodie Germani & Helvetii latrones plectunt, à Romana conſuetudine longiſſimè abfuit, quanquã rotis alligari, & in vertiginem rapi adhuc conſuetudo manet in Galliis, à Romanisne inducta, an à barbaris, incertum. Cæterum, ut ad finem nunc feſtinemus, Decius cùm videret neque minis, neque tormentis illos, ut Diis ſacrificarent, compelli poſſe, capite plectendos tandem præcepit. Hoc enim Imperatorum conſuetudine fieri ſciebat. Locus erat in medio fermè Limagi, ubi hodie inclitum ſacellum in urbe Tigurina

gurina conſtructum eſt, patens a ſpectibus ex utraque ripa, lapis item poſitus, in quem puniendus una cum lictore aſcendebat Qui hodie quoque illic oſtenditur. Huc poſteaquam ventum eſt, magno animo beati, oratione facta ad Deum, lictori cervicem cedendam præbuerunt: Porrò audita dicitur vox è cœlo: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Sed ecce rem miram, quæ magna Dei opt. max. virtus in ſuis ſanctis, ſurgunt jugulati, apprehenſis capitibus in alteram ripam devenerunt, clivus erat in quo nunc Templũ eorum Tiguri eſt, quadraginta à littore paſſibus, hunc continuo aſcendunt, procumbunt, ſepeliuntur, & aderant, qui idem factum fuiſſe Lutetiæ à Dionyſio quodam dicerent, neque enim è memoria hominum ingens miraculum aliquot ſecula delere potuerunt. Manſit fides in pluribus, qui miracula viderũt, nec ita multò poſt cùm res Chriſtiana melius habere cepiſſet, tota urbs ſacra Chriſti ſuſcepit. Deinde Carolus M. hos tres inter divos retulit, extructo, ut ante diximus, magnifico Templo. Paſſi ſunt tyrannidem tertio Id. Septembris An. à Chriſti natali, ſi Chronicis Euſebii credimus, CCXC. Eodem enim anno Bu-

garidarum factio deleta eſt. Nec longè poſt Sancti Martyres Tigurum venerunt. Porrò Carolus Magnus quingentos aut circiter annos poſt Diocletianum vixit, annorum & trophæorum onuſtus, verum quo tempore id apud Tigur. egerit, nondum legi, id ſanè conſtat, Templum hoc opus eſſe non unius, ſed multorum annorum. Cæterum Tiguri hodie Exuperantius in divinis officiis non celebratur, quòd dicant eum ablatum, à quodam Rege in Saxoniam, nec de loco tamen concordia eſt. Quidam ad Goſelarium, alii ad Magdaburgum (quam Parthenopolim vocant) datum eſſe ſcribunt. Verùm hac de re lis ſub judice eſt, ut ne interim caviller, non videre me, quam ob cauſam propter ablatum corpus, oportuerit in divinis, Viri ſanctiſſimi aboleri memoriam Quanquam de reliquiis (ut vocant) non tam attinet curioſos eſſe, quàm ſolicitos ut vitam illorum patientia & rerum mundanarum contemtu ſedulò æmulemur, penitùsque intro aſpiciamus, quomodo aucta fuerit religio Chriſtiana: Profectò, ut verum fatear, non armis, non bombardis, non haſtis, ſed patientia, vigiliis & ardentiſſimis ad Deum precibus, charitate & pace inter Sanctos. Quod ſanctiſſima hæc Legio planè commonſtrat,

quæ

quæ utique abſque ultione morti tradi non potuiſſet, ſed maluit abjectis armis, nobis eſſe exemplo, quoniam minimè Chriſtianum ſit, vindictam gerere: Quod utinam ipſi ſtrenuè ſequuti fuerimus, ſpes eſt fore ut reſp. Chriſtiana meliùs ſapiat, imò habeat, cùm ambitionem, diſſidia, bella, odium depoſuerimus, memores, unm nobis Patrem, omnes nos eſſe fratres, res hic eſſe caducas fragileſque, illic æternas, neque unquam caſuras, moriendum eſſe certò, expectandum judicium, bonis adeſſe præmia, malis non deeſſe pœnas, exilium hic, illic patriam, quando Pater illic eſt. Sed hæc hactenus. Vale qui legis.

VIII. Hactenus Hiſtoria Proto-Maryrum, ad cujus pleniorem notitiam obſervandum:

A. *Authores, quos citavimus, omnes ante Reformationem ſcripſiſſe*, & ferè eadem, de Legione Thebæa, ejúſque reliquiis. Id quod propterea monendum nobis erat, ne fides Scriptorum vocaretur in dubium.

B. *Confeſſionem Proto-Martyrum in fundamẽtalibus capitibus, cum Confeſſione Eccleſiæ Tig. hodierna prorſus convenire.* Fidem faciat brevis Symbibaſis, tum κατὰ θέσιν ſive *poſitivè*,

 tum

tum καὶ ἀνάθεσιν, ſive *negativè* inſtituta. *Poſitiva* Syntheſis eſto in ſequentibus. Credidit Legio Thebæa,

1. de *DEO.* Deum in cœlis eſſe, *paratum nobis in auxilio; cœleſtem eſſe & invſibilem, qui cœleſtia & inviſibilia nos ſperare præcipiat. Solum terra marique potentem, Creatorem omnium, in quo morimur, movemur & ſumus. Eſſe patientem & miſericordem, &c.* Idem & noſtra credit Eccleſia.

2. *Creatione.* Proto-Martyres unum agnoverunt Deum; *qui fecit cœlum & terram, cujus verbo creata ſunt omnia, cujus virtute cuncta inviſibili prodiere potentia.* Agnoſcimus & nos, eorum diſcipuli.

3. *Redemtorem.* Unum venerabantur Chriſtum. *Salus*, inquiebant Martyres, *noſtra eſt Chriſtus.* Et, *noſtra ſalus Chriſtus eſt.*

4. *Adorationis cultum ſoli illibatum conſervârunt* Deo, Patri, Filio, & Sp. S. Extenſis enim manibus ad cœlum orabant ad Dominum, ut liberaret animas eorum à poteſtate iniquorum. *Chriſtiani ſumus*, inquiebant, *& Chriſtum Dominum adoramus: voce & animo unanimes glorificabant Deum, dicentes: Gratia Tibi Jeſu Chriſte!* Conſervamus & confecramus etiam nos.

5. Et *vitam ſanctam, & hæreditatem æternam ſoli gratiæ Dei in Chriſto ferebant acceptam.*

A te

A te nobis, Chriſte, inquiunt, *& poſſe & velle ſuggeritur.* *Cum* Martyribus *regni cœleſtis participes fieri Chriſto propitio confidimus. Martyres Chriſti, Deum cœli ac redemtorem Mundi, gratias agendo, laudúmque præconia proferendo invocabant, quòd eos dignos eſſe Chriſti gratia fecit, tanta pati pro ejus nomine.* Eadem & in noſtris Eccleſiis de principio, medio & fine ſalutis perſonat doctrina. Et ageti, & velle, & perſpicere, & fidem, & aſpere & pactumà ſola Dei gratia in Chriſto expectamus.

6. *Morituri Chriſtum Deum invocârunt, Creatoríque animas ſuas, palmis in cœlum expanſis, commendârunt.* Eandem viam & noſtris oſtendimus morituris.

7. Triumphatores Chriſti ad coronas ſibi paratas morte glorioſa migraverunt, veluti benedicti Patris, quibus paratum eſt regnum ab origine mundi. Ex fonte ergo gratuitæ electionis omnes gratiæ derivârunt rivulos: quæ & Eccleſiarum noſtrarum doctrina eſt.

8. *Veram & ſalutarem inſtitutionem, ſanctos Martyres non aliunde, quàm à Deo & flag[illegible]âſſe, & expectâſſe.* Regem enim Regum invocantes dicebant: *Vias tuas Domine demonſtra nobis & ſemitas tuas doce nos, quia tu es Salvator noſter, dirige nos in veritate tua:* Hæc

& noſtra vota, & religionis noſtræ principia ſunt, ut nec humanam ſapientiam, nec humanas traditiones, ſed divinam veritatem fidei vitæque noſtræ agnoſcamus Canonem & Cynoſuram.

κατ' ἀντίθεσιν verò & *negativè*, Beati Martyres noſtri ignorârunt,

1. *Cultum imaginum, & Sanctorum.* Nam *a.* ne verbo quidem ejus meminerunt. *b.* Argumenta, quibus Idola Gentium impugnârunt, Chriſtianorum etiam εἰκονολατρείαν tollunt. Illis nempe etiam, qui Sanctorum imaginibus cultum deferunt religioſum, dici poteſt; eos colere, non audientes, non loquentes, non odorantes, nec omnino palpantes: Similes illis, qui faciunt eas, & omnes qui confiduntiis. *c.* Diſertis verbis teſtati ſunt, ſolum Deum terra marique potentem.

2. *Tot ceremoniarum pompam*, tot ἐθε-λοπερισσοθρησκειῶν apparatum, qui paulò pòſt in Eccleſiam irrepſit, non reperimus. Vigiliis jugibus, & crebris jejuniis inſiſtentes, Deo placere contendebant, orationibus aſſiduis pernoctabant, lectioni frequenter incumbebant, verbo prædicationis inſtabant, populum à ſimulachrorum errore revocabant. Utræ hujus ſimplicita-

tis

tis obſervantiores ſint Eccleſiæ, Reformatæ an Romanæ, puto in aprico eſſe.

3. Sed neq; vel *Purgatorij*, vel *Monarchiæ Pontificiæ*, *&c.* quæ inter fundamentalia doctrinæ Tridentinæ capita referũtur, vel ullius alterius νεωτερισμῶ hodie controverſi extãt ſive κατὰ λέξιν, ſive κατὰ διάνοιαν, veſtigia: Quo ergo jure Apoſtaſiæ nobis ſcelus poteſt impingi, qui adeò religiosè primorum noſtrorum Evangeliſtarum inſiſtimus doctrinæ? Non noſtri, id eſt, Reformati, ſed antiquiores, qui in Papatu vixerunt, teſtes ſunt innocentiæ noſtræ; de quo vel orbi judicare liceat Chriſtiano.

Neque verò obſtat nobis, aut Symbybaſin noſtram convellit 1. Vocabulum *merendi* aut *meriti*, quod aliquoties in hac Hiſtoria occurrit. *Impropriè* enim ſumitur vel *pro præmio*, vel ſimpliciter pro *eventu*. Certè, quando Martyres Deum glorificârunt, dicentes: *Gratia tibi Jeſu Chriſte, ſi qua eſſe poſſunt noſtra merita, quia inter hæc duramus tormenta, tibi Domine adſcribitur, à quo nobis & poſſe & velle ſuggeritur*, *de* merito proprio (Dei enim donum ipſi agnoſcunt,) intelligi non poteſt. Cùm ad finem ſecundæ Hiſtoriæ legitur, *ubi decollari meruerunt*, alium utique ſenſum non habent, quàm, ubi decollati fuerunt. Ἀκυρολογία ergo potius

& noſtra vota, & religionis noſtræ principia ſunt, ut nec humanam ſapientiam, nec humanas traditiones, ſed divinam veritatem fidei vitæque noſtræ agnoſcamus Canonem & Cynoſuram.

καὶ ἀντίθεσιν verò & *negativè*, Beati Martyres noſtri ignorârunt,

1. *Cultum imaginum, & Sanctorum.* Nam *a.* ne verbo quidem ejus meminerunt. *b.* Argumenta, quibus Idola Gentium impugnârunt, Chriſtianorum etiam εἰκονολατρείαν tollunt. Illis nempe etiam, qui Sanctorum imaginibus cultum deferunt religioſum, dici poteſt; eos colere, non audientes, non loquentes, non odorantes, nec omnino palpantes: Similes illis, qui faciunt eas, & omnes qui confiduntiis. *c.* Diſertis verbis teſtati ſunt, ſolum Deum terra marique potentem.

2. *Tot ceremoniarum pompam*, tot ἐθελοπερισσοθρησκειῶν apparatum, qui paulò pòſt in Eccleſiam irrepſit, non reperimus. Vigiliis jugibus, & crebris jejuniis inſiſtentes, Deo placere contendebant, orationibus aſſiduis pernoctabant, lectioni frequenter incumbebant, verbo prædicationis inſtabant, populum à ſimulachrorum errore revocabant. Utræ hujus ſimplicita-

tis

tis obſervantiores ſint Eccleſiæ, Reformatæ an Romanæ, puto in aprico eſſe.

3. Sed neq; vel *Purgatorij*, vel *Monarchiæ Pontificiæ*, *&c.* quæ inter fundamentalia doctrinæ Tridentinæ capita referũtur, vel ullius alterius νεωτερισμοῦ hodie controverſi extãt ſive κατὰ λέξιν, ſive κατὰ διάνοιαν, veſtigia: Quo ergo jure Apoſtaſiæ nobis ſcelus poteſt impingi, qui adeò religiosè primorum noſtrorum Evangeliſtarum inſiſtimus doctrinæ? Non noſtri, id eſt, Reformati, ſed antiquiores, qui in Papatu vixerunt, teſtes ſunt innocentiæ noſtræ; de quo vel orbi judicare liceat Chriſtiano.

Neque verò obſtat nobis, aut Symbybaſin noſtram convellit 1. Vocabulum *merendi* aut *meriti*, quod aliquoties in hac Hiſtoria occurrit. *Impropriè* enim ſumitur vel *pro præmio*, vel ſimpliciter pro *eventu*. Certè, quando Martyres Deum glorificârunt, dicentes: *Gratia tibi Jeſu Chriſte, ſi qua eſſe poſſunt noſtra merita, quia inter hæc duramus tormenta, tibi Domine adſcribitur, à quo nobis & poſſe & velle ſuggeritur*, *de* merito proprio (Dei enim donum ipſi agnoſcunt,) intelligi non poteſt. Cum ad finem ſecundæ Hiſtoriæ legitur, *ubi decollari meruerunt*, alium utique ſenſum non habent, quàm, ubi decollati fuerunt. Ἀκυρολογία ergo potius

Grammatica, quàm ἀκρίβεια Theologica in ejusmodi locis & ſcriptis poſterioris ævi notanda.

2. *Nihil etiam incommodat appendix de gatia Sanctorum, ſupplicibus precibus impetranda.* Gloſſatoris recentioris verba ſunt, quod vel ex ſtylo patet, non Authoris Hiſtoriæ.

Sectio II.
De
Tertia Eccleſiæ Tigurinæ Periodo.

Hac ætate Eccleſia Tigurina accepit incrementa ſub Ludovico ſeu Clodoveo III. Francorum Rege, per Rupertum, Inſtrumentum dotationis. Prolixior ejus per Vadianum explicatio.

I. Inſignia Eccleſiæ Tigurinæ hac periodo acceſſiſſe incrementa, ex antiquo, quod adhuc apud nos, in publico Reipublicæ Ἀρχείῳ cuſtoditum aſſervatur, patet inſtrumento: Cujus verba primùm, poſtea & ſenſum ſubjiciemus.

II. Verba antiquiſſimi documenti ita habent: *In nomine Domini Amen.* Notum ſit omnibus nobilibus & ignobilibus, tam futu-

futuris, quàm præſentibus, quòd, licèt ego *Richardus*, & frater meus *Rupertus*, Dux Militum Regis Ludovici, qui nobis ex conſanguinitate conjunctus eſt, omnia prædia noſtra, quæ nobis ex paterna hæreditate advenerunt, ex illius permiſſione & juvamine diviſimus: Poſtea frater meus, pro amore Dei & remedio animæ ſuæ ductus, omnem partem ſuam, quæ ad eam pertinebat, Domino ſuo Regi contradidit, ea videlicet ratione, *ut in caſtro Thuricino, juxta fluvium Lindmaci Eccleſiam conſtrueret, & ſervitium Dei ibidem perpetualiter conſtitueret.* Unde & Wichardus Presbyter quamvis indignus ex intimo deſiderio compunctus, in quodam loco, *qui Lucerna ex antiquitate eſt dictus*, juxta fluvium, qui Ruſa vocatur, qui de ſummitate magni laci fluit, in honore S. Mauritii & ſociorum ejus, & S. Leodegarii Martyris, & omnium Sanctorum parvum tugurium conſtruxi, omnem ſubſtantiam, quæ me attingit, de monte, qui Albis vocatur, incipiens à prædio meo Lunchuſt, & omnibus locis circumquaque jacentibus, ex permiſſione Regis cognati mei ad ipſum locum contradidi, & me illic propter Dei ſervitium collocavi, & tantos Monachos, quantos potui illuc congregavi: Unde quidam Vir nobilis & bonus ad me

me veniens, qui ſpretis omnibus curis hujus Seculi, *quem ego ipſe Monachum illic ordinavi, nomine Alvvicus, ita ut benè* (Guillim. *penè*) *dicam, per omnia Dei amicus prudens in Scripturis ſanctis, qui ſuis amonitionibus & verbis ſalutaribus corda omnium hominum regionis in Dei provocavit affectum.* Inde de die in diem creſcenti ſervitio Dei ipſum Alwicum mei Succeſſorem & Rectorem ipſo loco dereliqui. *Acta ſunt hæc temporibus Ludovici Regis anno ab incarnatione Domini quingenteſimo tertio, Indict.* XIII. Ita noſter Codex publicus & antiquus. *Guillim.* æra eſt: *Datum menſe Octobri d. V. Indict.* XI. *regni glorioſiſſimi Regis Ludovici, anno V. Actum in loco ipſo Lucerna.*

Hic fuit *Ludovicus*, pulcher cognominatus, quem Galli *Clodoveum* vocant, qui & Alemannos ſubjugavit, quorum juſta pars erat, qui hodie à veteri loci gente Helvetii dicuntur. Ita de hoc Ruperto *Goldaſt.* Alem. rer. Tom. III. p. 151. *Guillim.* de reb. Helvet. l. III. p. 337. *Hæc in patre plures Ludovici pariunt dubitationem de tempore, multóſque in errores varios traxerunt.* Sunt enim, qui tradiderunt, hunc *Ludovicum Pium*, Caroli M. filium, alii Ludovicum Germaniæ Regem, Pionatum: aliorum alia ſententia. Nam qui *Clodoveum*, primum

mum Francorum Regem, qui Chriſtianam pietatem, & mores amplexus, arbitrati ſunt, ultra veritatis & rationis limites exiliere: Cùm multis poſt ejus Imperium annis vixerit, mortémque ſubjerit, de quo in Inſtrumento mentio, S. Leodegarius. Et reliquorum quoque opiniones, qui Ludovicum aut Pium, aut Germaniæ Regem conſtituunt, hinc facilè confutaveris, ſi Lucernam jam quidem à Pipino, qui primus Franciæ Regnum in familiam ſuam contulit, Morbacenſibus conſignatam perſpexeris: Id autem apertum ex privilegio Lotharii, (quod totum *Guillim.* exſcripſit) Pipini pronepotis, quo eam donationem confirmavit, Imperii ſui anno XI. Argentinæ. Duo reſtant *Clodovei*, vel *Ludovici*, Clodoveus II. qui etiam primum Ludovicus dictus eſt, & Ludovicus III. Non II. tunc enim adhuc puer S. Leodegarius. Er. ſub III. Ludovico fundamenta hujus Collegii (Lucernenſis) poſita, ejus anno V. & ultimo, Chriſti Domini DCXCVII. *Bullinger.* noſter, Antiq. Tigur. lib. IV. c. 1. & 2. eadem prolixiùs enarrat, unde & ſua Guillimannus accepiſſe videtur: Adeò verbis etiam conveniunt! Vadiani judicium ſtatim audiemus.

Atque hinc patet 1. *Eccleſiam Tigurinam*

eſſe

eſſe antiquiſſimam. Rupertum, Eccleſiam Tiguri conſtruxiſſe, diſerta fundationis habent verba. Hanc verò Eccleſiam è ruderibus potiùs eſſe excitatam, quàm primam, & verè novam, doctiſſimi quique Antiquitatum Helveticarum Scrutatores conceſſerunt. Audire placet diligentiſſimum *Vadianum*, amicè de tota hac fundatione litigantem, Epiſtola, quæ οἰκείᾳ χειρὶ meritiſſimi Conſulis exarata, Heidelbergæ nuper fuit communicata: Ita autem habet.

De conſignatione temporum fundationis Eccleſiæ Tigurinæ & Lucernanæ, paulìſper tecum litigare liber: Appellato judice Stumpfio noſtro, modò & illum tu admiſeris. Primùm ais, me fundationem rejicere in Ludovicum II. Dagoberti filium, quod non facio, niſi manu inter ſcribendum ſim lapſus. In Ludovicum enim, Regis Theodorici filium, rejeci, qui non multis annis à morte Leodegarij, paterno regno eſt præfectus: quum Pater Theodoricus, frater Lotharij, & ejus Ludovici, quem tu obtrudis, filius pluſculis annis regnâſſet, fato demum functus. Longè autem mihi à temporum & numerorum ratione à Chronographicis tradita, diſſonare hæc in re videntur, quibus Brunhiltæ miſſionem ita facis, velut videri debeat, ipſam, Leodegario pereunte, in humanis fuiſſe, aut certè à morte ejus, non procul abfuiſſe: id quod à me non recipitur. Conſtat enim

nim bonorum Scriptorum conſenſu, Brunhiltam ſupplicio extinctam à Rege Lothario, circiter annum Domini, 618. hoc eſt, ſexto ferè anno poſtquam Heraclius Bizantiis imperare cœpit: Ejus rei adſtipulator, puto, erit Aimoinus Scriptor Gallicus, quem D. Stumpfio commodato dedi Sigebertus Monachus, præconio diligentiæ laudatus Chronographus, quod dico, diſertè annotavit. A fato autem Brunhiltæ, ad uſque Leodegarium cruciatum & obitum anni plus minùs 67. interveniunt, hic enim circiter anno D. 685. paſſus eſt. In cujus rei ſupputatione, non Italicis nec Germanicis, ſed Gallicis planè, aut ut verius loquar, Francicis authoribus utor. Inveni autem non Leodegarium, ſed Deſiderium, urbis Viennenſis Epiſcopum, Brunhilta extimulante à Theodorico rege lapidibus obrui juſſum, nam & hoc a Sigeberto diligenter eſt annotatum. Porrò Ebroinus ille (cujus furoribus multis annis tumultuata eſt Gallia ſeu Francia,) mortuo Ludovico illo ſuo, Dagoberti filio, primùm emicuit, Major domus videlicet factus Lotharij, (mortuo jam integerrimo viro Ercheruvaldo) qui plus ſibi poteſtatis & imperij ſumſit, quam ullus ante ſe alius Majorum domus regiæ, ideóque Lothario mortuo, cum fratrem ejus Theodoricum magnis ſtudijs ad regnum promoviſſet, tanta utriusq; libido & inſolentia facta eſt, ut & Ebroinus Luxovij cuſtodiæ traditus, & monaſterio intruſus, & Tonſus,

Theo

Theodericus in D. Dionyſii cœnobio latere coactus fuerit, quæ prima omnium initia & cauſa fuerunt odiorum Theodorici & Ebroini in Sanctos Epiſcopos, quorum conſiliis rabies eorum coercita fuerat. Prior furere cœperat Ebroinus, Luxovio elapſus, undique ſibi concilians, quorum ſtudiis niti poſſet. Mox Theodoricus ante reſtitutus, ex hoſte amicus factus, Ebroino, nihil non indulſit. Hinc occaſio oblata trucidandi Leodegarii, quem antea ſæpe variis modis vexarat & afflixerat. Quod eo ferè tempore accidit, quo Pipinus, Anſegiſi filius, rebus Auſtraſiorum Præfectus, Vulfrado Majori domus ſucceſſerat, & ipſe profligatus gravi prælio, ab Ebrnoino, cujus poſtea ſingulari ſolertia Ebroinus, ſubornato ad eam rem Ermenfrido, gladio confoſſus & extinctus eſt, circiter annum D. 688. h. e. tertio ferè anno poſt mortem Leodegarii: De hac re pulchrè convenit Gallicis Chorographis, quibus ſane hoc plus fidei debetur, quo eſt certius, quemque rerum domeſticarum certiorem authorem eſſe poſſe, quàm ullos qui alios ſecuti externa in literas retulerunt. Ego Reges Francorum bona fide nec indiligenti annorum ſupputatione, in catalogum, qualemcunque comportaram, quem D. Stumpfio dono dedi, ex eo ipſo annorum ratio colligi facile poterit, de Ebroino & Theodorico, quem & ipſum vidiſſe optarem. Circumſpectè hic gradu figendus eſt, nec facilè quibusvis acquieſcendum, in nul-

in nullo enim ſcribendi genere citiùs dormitatur, ab his imprimis, qui Amãuenſibus uſi, grandes libros conſarciunt. Quando igitur etiam Tſchudus Glaronenſis, citò vidit, indignas eſſe fide tabulas quasdam (quarum & Rhenanus meminit,) qui VVighardum & Rupertum Duces faciunt Ludovici pij, & annum præferunt D. 505. &c. à quo nimirum non uno Seculo abfuit Leodegarius, Ludovicus autem ille ſecundus, Dagoberti filius intelligi non poſſet, velut ejus Duces fuerint VVighardus & Rupertus, quippe qui annis plus minùs 27. ante trucidatum Leodegarium, defunctus eſt, duobus filiis poſtea regnantibus Lothario & Theodorico (qui fratre defuncto ſucceſſit) in Ludovicum, jam dicti Theodorici filium, inclinare, & Duces ejus Rupertum & VVighardum fuiſſe, credere neceſſe habui. Hic enim circiter annum D. 696. mortuus eſt, decimo plus minus anno poſt fatum Leodegarij, & annis plus minus 18. ante Principatum Caroli Martelli, qui Principis Carlingorum auctor extitit. Hoc igitur modo vetuſtatis ratio habetur tum veſtræ tum Lucernanæ, nam & huic multis de cauſis, vetuſtatem vindicare utile eſt. Neque hoc ſum ſtupore obrutus, Clariſſime D. Bullingere, ut exiſtimem tum primùm fundatam eſſe Eccleſiam Tigurinam majorem, quum eſt ab altero Ducum è ruderibus collecta, reſtaurataque, & ſuis rurſum donis exornata, deinde verò aucta à Carolo

M. Nobilib. interim ſuam velut ſtipem contribuentibus, id quod tabulæ veſtræ ad me ante aliquot annos miſſæ diſertis verbis convincunt. Scio, ſcio, & te etiam authore amplius didici, vetuſtiſſima eſſe initia iſtius ſedis, nec dubito, florentibus etiamnum Romanorum rebus in iſto loco religionis Chriſtianæ exordia fuiſſe, ut locis aliis noſtratibus, nempe Briganti, cujus rei evidentia teſtimonia extant. Sed non ædes modò illa vetus, ſed urbs etiam Tigurina vetus, Alemannicis eruptionibus, provinciarum formis jam peſſum euntibus, extincta & deleta eſt, & planè in vicum redacta: De hoc tu arbitror non dubitas: Intelligendum igitur, Francorum veterum fundationes, multis in locis inſtaurationes fuiſſe magis quàm fundationes. Nec parva horum laus fuit, quòd ad fidem Chriſti converſi, mox in ejus gloriam redintegrârunt Eccleſias pluſculas, quas Majores ſui DEO carentes in mundo (ut obiter Pauli verbo utar) magno Chriſtiani nominis odio devaſtârant: Conſtantienſem ſedem, citò de Vindoniſſenſi, ut videtur, Franci transſcribere, Dagobertus poſtea, ædificiis & reditibus ornavit. Berta etiam, Caroli mater ei ſedi providit. Ad quem modum & ad Rhenum ſedes aliquæ afflictæ priùs à Francis, & fœdè tractatæ, demum ab iisdem meliorem ad mentem inductis redintegratæ & ampliſſimè ornatæ fuerunt. Quâ de re magna fide & ipſe Rhenanus prodidit. Nihil igitur opus fuerit alterius

terius Ducis fundationem ad Abbatiſſanam illam urbis veſtræ torquere, & ab alia abhorrere, quæ nil detrimenti, & pluſculum habet gloriæ, præſertim quod Abbatiſſana ſuum, & perſpectum quidem & indubitatum authorem habet fundationis ſuæ, Ludovicum illum, Illuſtrem Principem Caroli M. nepotem. Torta iſthæc & ridenda conjectatio futura eſſet, nec parùm ſuſpicionis moveret, gloriolæ neſcio cujus paulò affectatiùs & nulla neceſſitate quæſita, à qua facilè te declinaturum mihi perſuadeo, modò rem pro dignitate æſtimaveris, facilè autem cedam, ſi quis me certis & evidentibus teſtimoniis admonuerit. Tua enim (pace tua dixerim) non faciunt mihi ſatis: Nam iſtud quod affers, tam repente in Deos referri non potuiſſe Leodegarium &c. frigidum eſt, tum quòd in hoc genere venerationis adeò ſuperſtitioſos fuiſſe Francos conſtat, ut Gentilium more parùm abſuerit aliquando, quin vivos etiam ſanctitate vitæ præſtantes in Deos retulerint (nôſti, quid de Martino Sulpitius ſcripſerit) tum etiam, quòd exempla docent, miracula, ut quæque recentiſſima fuere, ita maxima etiam cum admiratione recepta fuiſſe; Tiberius etiam (quod à Tertulliano eſt proditum) brevi tempore poſt Chriſtum excitatum in Deorum numerum Romæ referri, & divinis honoribus proſequi volebat, niſi Senatûs authoritas ei fuiſſet refragata. Gallo noſtro confeſtim à morte, divini honores

habiti ſunt, & ipſe ſine mora eſt à Boſone ex evidentia miraculorum in ſanctos relatus. Ferunt & Monaſterij noſtri acta, quòd Abbas Conradus à Buſnang, ſacellum extrui & dedicari curavit Eliſabetha, Turingorum Ducis conjugi, recens Canonizata, cui tamen viventi ſe ſe in Curia Henrici, Friderici II. filii (cujus à conſiliis erat Conradus) Advocatum ſeſe & interceſſorem adjunxerit. Teſtem appello Stumpfium, quem id in actis Conradi legiſſe, non dubito. Poſtremò de Leodegario, ſic Sigbertus in rebus geſtis, anno 688. h.e. tertio, poſt paſſum Leodigarium: Innocentia, inquit, & meritum ſancti Leodegarii multis miraculis declaratur &c. Horum igitur fama ille Dux motus, hoc celeriùs velut aliis prærepturus officium illi memoriam dedicavit, quo reverentiora miracula erant. Certè vivus Templum non recepit, quicquid tandem colligat Antoninus. Quod affers de ſtirpe Carlingorum, qui Merovingos anteceſſores non habuerint, &c novi ex recta linea ſanguinis, nec ſucceſſores fuiſſe Carlingos Merovingiorũ, nec hos illorum & anteceſſores. Notantur enim Pontifices Romani perfidiæ cujuſdam, quòd ſui ſtudio commoti, legitimo ſanguine Francorum rejecto, Pipinorum ſtirpem admôrint regno, cujus ante non Domini, nec hæredes, ſed Miniſtri fuerant. Affectârunt igitur Carlingi potiùs quàm rejecerunt, illos anteceſſores ſuos (velut & ipſi de regia ſtirpe Francorum eſſent)

ſent) & ſe ſucceſſores eorum videri cupiverunt. Quodſi non recipis, tamen ſermo ipſe convincit, Carlingos Merovingorum ſucceſſores, & hos viciſſim illorum anteceſſores fuiſſe. Quare telum iſthoc unum, quod in me torques, acumine caret, nec vulnus infligit ullum, ſicut nec iſtud, quod de primo Duce Alemannorum attuliſti: Conſtat enim Francos poſt ſubjugatam Alemanniam perpetuò Duces illic habuiſſe militarium negotiorum, non quidem Principes, quales poſteriores fuere circa Pipini, & Carolorum ætatem, & prius nec ſuæ poteſtatis, ſed certo famulitio deditos, quanquã inluſtres homines, ut tum vocabantur, ideo injuſſu regum nihil audebant. Et illa tabula vetus ſignificat, ne Eccleſias quidem illas ſua opera extructas ſine Principis ſui conſenſu: Velim igitur, ut dicam ſummatim, ut locum cederes conjecturæ temporum ratione eximiè confirmatæ, nec urgeres plenam ſuſpicionum opinionem, cum qua veſtrates tabulæ diſſentiunt & pugnant. Hac autem de cauſa nolim quicquam affirmare præſidenter, quòd noſtra conjectura vetuſtatem tuetur vel reſtaurata Eccleſiæ Tigurinæ, & longævæ illi vetuſtati ejus, quæ Lucernanam longè ſuperat Eccleſiam, ne hilum quidem detrahit, ſed ipſam agnoſcit magis & confirmat. Hactenus de fundatione & Leodegario. Quodſi meam ſententiam, ex adductis pro me rationibus non recipis, appello D. Stumpfium, & me illius pronuntiationi ſtaturum

rum profiteor, quanquam mihi viri exceptio competeret, ob eximiam amicitiam, quâ tibi junctus eſt, &c.

2. *Templi Tigurini Rupertini ſtructuram in his regionibus fermè fuiſſe primam.* Lucernanam enim noſtra aliquot annis præceſſit: *Bull.* lib. IV. rer. Tigur. c. 4. Lucernanam rejecit in a. D. 698. Tigurinam 680. Et quia duas turres habet Templum noſtrum primarium, alteram magis Septentrionalem, versùs montem Thuricenſem; Meridionalem; versus lacum proſpicientem, alteram: Illa Ruperto tribuitur, cujus etiam effigies turris ſupremitati videtur inſculpta; hæc Carolo. Neque enim hanc ad prioris aſſurgere antiquitatem, ex eo etiam apparet, quod non longè ab ingreſſu Occidentali lapidibus inſculpta ſit Hiſtoria bellum gerentis Guidonis (Guidonis nomine expreſſo antiquis characteribus,) ſive circa a. Ch. 887. Atq; ſic ad Secul. VII. hæc ſtructura refertur. Vid. *Spec. Helvet.* p. 202. Reliquæ obſervatiões tũ ex Bull. peti poſſunt l. IV. rer. Tigur. c. 1. 2. & Schol. Tig. Orig. p. 192. Illud obiter notandum, añexam exemplari noſtro, etſi antiquo, Epocham multis de cauſis eſſe vitioſam, & Notarii vel negligentia, vel malitia mutatam, de quibus Bulling & Guillim. Certum enim eſt ad a. Ch. 503. non poſſe referri.

3. Sparſæ & continuatæ apud Helvetios doctrinæ Evangelicæ indicia etiam apud veteres extare. *Hieron.* Epiſt. ad Sun. & Fretell. Tom. IV. p. 34. b. *Quis hoc crederet, & Barbara Getarum Lingua, Hebraicam quæreret veritatem, &, dormitantibus, imò contendentibus Græcis, ipſa Germania, Spiritus Sancti eloquia ſcrutaretur. In veritate cognovi, quod non eſt perſonarum acceptor Deus: ſed in omnigente, qui timet Deum, & operatur juſtitiam, acceptus eſt illi. Dudum calloſa tenendo capulum manus, & digiti tractandis ſagittis aptiores, ad ſtylum calamúmque molleſcunt, & bellicoſa pectora revertuntur in manſuetudinem Chriſtianam.* De Helvetiis, qui ſive Germanis, ſive Francis (nam &, eodem teſte Tom. I. pag. 113. in vita *Hilarionis*, quæ Hiſtoricis *Germania*, Hieronymi tempore *Francia* appellabatur,) tum annumerabantur, hæc non malè accipi, vel ex iis, quæ de Helvetiis, eorúmque à multis Seculis re militari nota ſunt, patet Et certè exactis Concilii Epaonenſis conſtat, jam a. Ch. 498. *Bubulcum*, vel *Boulconem* Epiſcopum Vindoniſſæ Concilio illi interfuiſſe. Ita enim ipſe ſubſcripſit: *Bubulcus Epiſcopus Vindoniſſenſis*, Stumpf. l. V. c. II. In Concilio Aurelianenſi a. D. 546. *Grammaticus, Epiſco-*

pus Vindomſſenſis. Ultimus fuit Maxentius, quem Dagobertus M. Conſtantiam, poſt devaſtatam Vindoniſſam, transtulit.

SECTIO III.

De

Quarta Eccleſiæ Tigurinæ Periodo.

Hac Periodo res Eccleſiæ per CAROLINOS auctæ creverunt ſub I. CAROLO M. a. Ch. 810. cuius charta confirmationis Collegii Tigurini ſubiicitur. 2. Ludovico Germaniæ Rege, Pii filio, Caroli M. nepote, qui a. Ch. 853. Monaſterii Abbatiſſani fundator fuit: cuius duecennio poſt, a. Ch. 865. inſtante Regina, alia inſecuta fuit confirmatio. 3. LUDOVICO & CAROLO, Ludovici filiis: quorum ILLE a. Ch. 878. reditus Monaſterii auxit in Alſatia, VVibichinga: confirmatione privilegiorum patriorum, & concambio mancipiorum. HIC verò, Orientalis Franciæ Rex CHAMAM, pagum propè Tugium addidit. 4. LOTHARIO, Ludovici ex fratre nepote, qui Alſatiæ reditus opulentiores decrevit. 5. ARNOLPHO, anno Ch. 887. Obſervationes de Theologia huius Periodi.

I. Vidi-

I. Vidimus, & prima ſparſi Chriſtianiſmi apud Tigurinos ſemina, & ſurgentem paulatim herbam: incrementa ſub CAROLINIS ſequuntur, quando Eccleſia & honoratior per liberaliſſimas donationes, & confirmationes eſſe cœpit, & luculentior. Ipſa cumprimis regiminis forma conſpicua magis, quàm antea in montanis hiſce regionibus, variis fortunæ ludibriis expoſitis, obſervatur.

II. Primæ hic debentur CAROLO M. qui ut alibi, ita Tiguri quoque de cultus ſacri tum conſtitutione, tum Miniſterii alimento ſolicitus, ſequens affectus, & Imperatoriæ conſtitutionis reliquit Inſtrumentum: In nomine Sanctæ & *individuæ Trinitatis*, CAROLI clementia, Chriſti Imperatoris juſſione, hæc deſcriptio facta eſt ob notitiam rerum *Turicinæ Eccleſiæ*, ſuique memoriam, eorúmque *miſerantium* populorum, qui cum ſua *cupiebant* licentia, ut animas à *criminibus alligatas* redimendo, partem per *loca diverſa*, de propriis prædiis quæſitis & inquirendis ad ipſam Eccleſiam & *Sepulchrum* traderent,

 ubi

ubi Sancti Dei Martyres de ripa *Lindimagi*, fluminis, *quadraginta cubitis*, capita à Decii feri tyranni gladio amputata uſque ad *ſinum monticuli*, ſuis portãdo manibus, Chriſto propitio prædeſtinante requieſcendis corporibus *in ævum*, depoſuerunt: Quòd ita verò pro DEI amore & dilectione paſſionis *germanorum ipſorum Martyrum* Felicis & Regulæ, devotis & charitativis perfecerunt voluntatibus. In primordio ad *incrementum Congregationis Canonicorum*, ut ibidem regulari *diſciplina* viventes, die noctúque indeficiendo, ſepties in die, *Deo laudes* implendo ſubſiſterent.

Hoc ergo *confirmando*, ipſe Rex Imperiali juſſione præcepit dotales donationes ipſi matri Eccleſiæ, ſine ullius contradictione perſonæ, in his locis jacentes in ævum ad *Servitium Clericorum*, ita, ſicut ex ſuis *antiquis* (NB) anteceſſoribus fuiſſent conſtitutæ permaneant, & *Epiſcopus* Theodorus ipſam Eccleſiam *dedicando* præcepit. Item, Villula juxta montem *Albis*, nomine Rieda, cum familiis, & omnibus in montibus & vallibus ad illam pertinentibus, atque inſuper in *Höinga* duas manſas & dimidiam, & in *Turego* ſegregata loca cum vineis, & piſcationibus, & molendinis, atque terminationem decimationis ex curtibus terræ Sallicæ,

Sallicæ, ad *menſam Fratribus* deſtinavit. Idem, id eſt, de *Stadilhove*, de *Vuibichinga*, de *Ouſta*, de *Delellinga*, de *Fenichlanda*, de *Mure*, de *Hoviſtette*, de *Meilana*, de *Bozivilla*; Decimationem autem, quæ ex ſubdita Parochia ipſi Eccleſiæ veniet, propoſuit fratribus ad veſtituram eſſe perpetuam. Tunc verò Picho, filius Ertiloni, donavit pro Deo omniúmque ſuorum Parentum remedio, ad alimoniam Fratrum quicquid in Swamundinga & illa marcha viſus eſt in montibus & vallibus habere, ad incrementum æternum.

Iſinpertus presbyter ſuam ibi provendam redimendo dedit in Vuolaſſelda 1. manſam. Comolt presbyter donavit ad Eccleſiá Fratribus quicquid in Flobotiſtreine, & illa poſſedit marcha. Similiter & *Clericus* nomine *Helfrich* ſe in congregationem Fratrum commendando, donavit fratribus, quicquid ad Ruitin, & illa marcha poſſedit. Inſuper *Frieſo*, puer Dominæ Perichtæ dedit Fratribus omnem ſuam acquiſitionem, quàm in *Meilana*, & illa poſſedit marcha. Item verò *Perinhart* laicus dedit ipſis Fratribus in *Fenichlanda* & illa quicquid habuit marcha. In *Bozivila* autem unum ex illis Fratribus unum dedit, cum mancipiis manſam Eccleſiæ. Hæc omnia verò

verò donaverunt cum mancipiis, ædificiis, terris, agris, pratis, paſcuis, ſylvis, in *montibus* & *vallibus*, aquis, aquarumque decurſibus, cultis & incultis, quæſitis & inquirendis, cum ingreſſibus & exitibus, & omnibus ad illa prædia & loca pertinentibus. Eo *rationis* tenore, ut cum præcepto præfato Domini Regis Caroli præſentes, & qui futuri ſunt fratres, *ſine ullius perſonæ obſtaculo*, perpetualiter fruantur, & nemini ſit licentia aliquid horum ex poteſtate Fratrum abſtrahere, aut in beneficium præſtare, neque ex his prædictis prædiis ipſi Fratres ullum faciant coactum ſervitium

Actum in Turego Anno Imperij ſui X. ipſius Caroli Imperat. Inductione XIII. ANNO Domini, DCCCX.

Hæc ſunt nomina *Presbyterorum*, qui in illis temporibus regum Ludovici, atque *Imperatoris Caroli*, de antiqua conſtitutione Magni Caroli ſuiq; Epiſcopi nomine *Theodori*, ſub vita Canonicorum, cum terminatione decimationum à curtibus in hac Parochia eorum ſupraſcriptorum, aliorúmque in montibus & vallibus habitantium hominum, ſicut uſque in ævum dum mundus manet mos eſt; ibidem populis Catholicæ fidei & Chriſtianitatis omni tempore miniſterium quærere & habere, atque Deo

&

& Sanctis Martyribus Felici & germanæ ejus Regulæ ſerviendo permanerent, atque alii poſt illos cum ipſis decimationibus & aliis poſſeſſionibus Eccleſiæ illius conſiſterent ſemper. Primum *Decani* nomen Leidirath, Comolt, Hacco, Frehinhart, Hugifrid, Ingilbert, Vuimpert, Helfirich, Iſinpert, Lendine, Perthilo, Liobolf, Liutfrid, Adilunch, Aliuvie, Pero, Veringoz.

Obſervationes in hanc chartam Imperatoriam videri poſſunt in Originib. Carol. p. 192. 193.

III. Succedit LUDOVICUS, [a] Germaniæ Rex, Pii filius, Caroli Mag. nepos, qui Collegium Abbatiſſanum, in gratiam Hildegardis filiæ, anno Chriſti, 853. fundavit, omnia jura ſua, ſolo Imperio ſummo, & Imperiali Advocatia retentis, ei donavit; [b] ſacellum in ſpecie a-Tigur. Petrinum, duóque apud Uranienſes alia, eandémque donationem [c] duodecennio poſt, inſtante Auguſta, conjuge Ludovici, a. Ch. 865. confirmavit.

a. Inſtrumentum donationis hujuſcemodi erat: In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis, Ludovicus, divina favente gratia, Rex. *Si de rebus terrenis, quas divina ſu-*

mu:-

quod ſitum eſt in eodem vico Turego, ubi Sanctus Felix & Sancta Regula Martyres Chriſti corpore quieſcunt. Quod videlicet ex rationis tenore complacuit nobis agendum, ut deinceps impoſterum ibidem omni tempore ſanctimonialium fæminarum, ſub regulari norma degentium vita, cõverſatióque Monaſterialis monaſtico cultu inſtituta celebretur, & libentiùs propter hujus loci ſupplementum à nobis jam prædictis Marryribus dediti Dei famulatus *illic exhibeatur ac pro noſtra, debitorúmque noſtrorum omni mercedis augmento diligentiùs Domini miſericordia & uberiùs exoretur.* Volumus etiam, ut fidelium noſtrorum noverit benevolentia, quòd paterna pietate commoniti, ſupra dictum monaſterium cum omni integritate una, cum noſtra traditione in locis præfatis dilectiſſimæ filiæ noſtræ Hildigardæ in proprietatem conceſſimus, ut quantum Domino permittente valeat, in eodem monaſterio Domino militante, ſuóque dominatui ſubjectam diſciplinis regularibus & obſervantiæ monaſterialis, inſtitutionem corrigat & nutriat, locáque ipſa ſibimet conceſſa, quantùm vires ſuppeditet profectibus & emendationibus augmentando provehat & emendet. *Denique, jubentes præcipimus, ut nullus judex*

judex publicus, nec Comes, vel quislibet ex judiciaria poteſtate in locis præfatis, vel in cunctis rebus ad eadem loca reſpicientibus, ſeu homines tam liberos, & ſervos, qui illic commanere videntur, diſtringere, aut infeſtare, nec fidejuſſores tollendos, aut ullas redibitiones, vel freda aut bannos exigendo, aut alicujus injuriæ vim ullo unquam tempore inferre præſumat, ſed ſub noſtra defenſione & munitatis tuicionem tam advocatis ibi conſtitutis res illæ ſecuræ per diuturna tempora permaneant, & ut hæc auctoritas donationis atque confirmationis noſtræ firmior habeatur, & per futura tempora à cunctis fidelibus Sanctæ Dei Eccleſiæ noſtrísq; præſentibus, & futuris veriùs credatur, atque diligentiùs conſervetur, manû propria noſtra ſubter eam firmavimus, & annuli noſtri impreſſionem aſſignari juſſimus.

b. Vide Specul. Tigur. pag. 15. ubi plura de donatione Uranienſe.

c. Verba documenti ſunt: In nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis: Ludovicus divina favente gtatia Rex. *Si liberalitatis noſtræ munere locis Deo dilectis quiddam conferimus beneficii, & neceſſitates Eccleſiaſticas*

cas noſtro relevamus juvamine, atque regali tuemur munimine. Id nobis & ad mortalem vitam temporaliter tranſigendam, & æternam fælicitet obtinendam profuturum liquidò credimus. Quapropter comperiat fidelium noſtrorum præſentium ſcil. & futurorum induſtria, qualiter dilecta conjunx noſtra, Hemma deprecata eſt, celſitudinem noſtram, ut noſtræ tuitionis, defenſionisque munitatem ſuper res pertinentes ad Monaſterium, quod eſt ſitum, *in vico Turegum* facere juberemus, ubi S. Felix & S. Regula Martyres Chriſti corpore quieſcunt, ubi chariſſima filia noſtra Bertha, Domino auxiliante, diebus vitæ ſuæ præeſſe noſcitur, nec non etiam in proprium poſſidere per aliud noſtræ authoritatis præceptum. Nos itaque ſuggeſtione chariſſimæ conjugis noſtræ Hemmæ libenti animo aſſenſum præbuimus, & juſſimus fieri hanc noſtræ authoritatis munitatem ſuper omnes res pertinentes ad præſcriptum Monaſterium per quam decernimus, atque jubemus, *ut nullus judex publicus, nec Comes vel quislibet ex judiciaria poteſtate,* in ullis rebus pertinentibus, ad prædictum Monaſterium aliquam injuſtitiam facere præſumat, ne ullam diſtrictionem, & homines tam ſervos, quàm liberos, *qui illic commanere videntur nullo un-*

corum regimine in hiſce regionibus obvia ubique erant, concambium. Alter verò Ludovici filius, LUDOVICUS Orientalis Franciæ Rex, Abbatiam novo munere auxit, Chama, Pago in diſtrictu transalpino, propè Tugium, Monaſterio conceſſa.

4. Juxta tenorem inſtrumenti: In nomine S. & Individuæ Trinitatis: CAROLUS divina favente clementia Rex. *Si ea, quæ divinis locis à Chriſtianis pro remedÿs animarum ad ſupplementum fidem ſervientium cùm me auctoritatis præcepto perpetua firmitate roboramus plurimam nobis ad æternam felicitatem regníque ſtabilitatem prodeſſe confidimus.* Ideóque noverit omnium fidelium noſtrorum induſtria, quia Bertha dilectiſſima ſoror noſtra quasdam res, *quas ſibi quondam Lotharius ex in proprietatem tradiderat in pago Eleſatia in villis nominatis Sletiſtatt, & Conesheim, atque Kunigsheim, Altheim & Charoltesbach, in totum manſos XII. cum omnibus jure legitimo ad eosdem manſos* conſpicientibus, ad Monaſterium Felicis & Regulæ in caſtello Turego, *ad ſtipendia ſororum ibidem Domino famulantium pro remedio animæ ſuæ, parentúmq; ſuorum tradiderat, petÿtq; nos, ut* hãc eandem donationem, & noſtram authori-

tate roboraremus, ſtatímque nos poſtulationibus illius ſatisfacere cupientes decrevimus, ita fieri & juſſimus hoc noſtræ authoritatis præceptum inde conſcribi, per quod decrevimus, atque jubemus, ut hæc eadem traditio in uſus ſororum perpetua firmitate pertineat, nullus habeat poteſtatem auferendi, quod noſtra authoritate roboratum eſſe conſtabit, & ut hæc eadem conſtitutio pleniorem in Dei nomine obtineat firmitatem, hoc idem præceptum propriâ manû firmavimus & annullo noſtro juſſimus ſigillari.

b. In hunc modum: In nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis CAROLUS divina favente clementia Rex. *Si ea, quæ divinis locis à Chriſtianis pro remedijs animarum, ad ſupplementum fidem ſervientium & noſtræ authoritatis præcepto perpetua firmitate roboramus, plurimum nobis ad æternam felicitatem, regni ſtabilitatem prodeſſe confidimus*, ideóque noverit omnium fidelium noſtrorum induſtria. Quia Bertha dilectiſſima ſoror noſtra quasdam res, quas ſibi quondam Hlotharius Rex in proprietatem tradiderat in pago Alſacia, in loco nominato Amelriſchwilere, cum omnibus jure legitimo ad eandem proprietatem pertinentibus ad Monaſterium ſancti Felicis & Regulæ, in caſtel-

lo

lo Thurego ſitam, ad ſtipendia ſororum ibidem Domino *famulantium pro remedio animæ ſuæ, parentúmque ſuorum tradiderat, petiíque nos, ut hanc eandem donationem etiam noſtra authoritate roboremus, ſtatímque nos poſtulationibus illius ſatisfacere, cupientes decrevimus ita fieri & juſſimus*, hoc noſtræ authoritatis præceptum inde conſcribi per quod decernimus, atque jubemus, ut hæc eadem traditio in uſus ſororum pertineat, nullúsque habeat poteſtatem auferendi, quòd noſtra auctoritate roboratum eſſe conſtabit, & ut hæc eadem conſtitutio pleniorem in Dei nomine obtineat firmitatem, hoc idem præceptum propriâ manû firmavimus, & annulo noſtro juſſimus ſigillari.

c. In nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis CAROLUS, divina ordinante providentia, Imperator Auguſtus, noverit igitur omnium fidelium præſentium, ſcil. & futurorum induſtria, quia quorundam fidelium noſtrorum rogatu, cuidam fideli noſtro nomine Wolfgrimo, quaſdam res proprii juris noſtri, ſub uſufructuario diebus vitæ ſuæ ſecuriter poſſidendum donavimus, id eſt, *VVilarem unum*, qui dicitur *VVibichinga*, cum omnibus juſtè & legitimè ad hoc aſpicientibus, i. e. *mancipiis, terris, pratis, ſilvis, aquis, aquarúmque decurſibus, cultis*

ob divinum amorem aliquid conferimus, pro futurum nobis eſſe ad æternæ remunerationis præmia capeſſenda, hoc liquido credimus. Quapropter comperiat omnium fidelium Sanctæ Dei Eccleſiæ noſtrorúmque, præſentium ſcil. & futurorum induſtria; qualiter nos juxta poſtulationem, dilectiſſimæ filiæ idem Hiltigarde, pro Sereniſſimi *Imperatoris, avi noſtri, Caroli, animæ remedium; & præſtantiſſimi Ludovici Auguſti Domni, ac Genitoris noſtri, nec non & noſtræ ſempiterna remuneratione ac conjugis, prolisque noſtræ cariſſimæ perpetua mercede.* Curtim noſtram, quæ vocatur Chama, conſiſtens in Ducatu Alamanico, in pago Turgauenſe, cum omnibus adjacentiis, vel appendicijs ejus, ſeu indiverſis functionibus; Id eſt, curtem indominicatam cum Eccleſiis, domibus, cæteriſque ædificiis deſuper poſitis, mancipiis, utriusque ſexus ætatis terris, cultis & incultis, pratis, paſcuis, aquis, piſcationibus, vel piſcatoribus; aquarúmque decurſibus ſibi ad jacentiis perviis, exitibus, & egreſſibus quæſitis, & inquirendis, cum univerſis, cenſibus, qui ad ipſam curtem pertinent, & diverſis reditionibus, vel quicquid in eisdem locis noſtri juris, atque poſſeſſionis jure prcprietatis eſt, & ad noſtrum opus inſtanti tempore

pertinere videtur totum & integrum, ad Monaſterium noſtrum tradimus, quod ſitam eſt in vico Turegum, *ubi Sanctus Felix & Sancta Regula Martyres Chriſti corpore quieſcunt, quòd videlicet eo rationis tenore placuit nobis hoc agendum*, ut ab hac die & deinceps inpoſterum, ibidem omni tempore Sanctimonialium fæminarum ſub regulari norma degentium vita converſatióque monaſterialis monachico cultu inſtituta celebretur, & libentiùs propter hujus loci ſupplementum à nobis jam prædictis Martyribus dedita Dei, famulatus illic exhibeatur, ac pro noſtræ debitorúmque noſtrorum omnium mercedis augmento diligentiùs Domini miſericordia & uberiùs exoretur. Et ut hæc auctoritas noſtræ largitionis atque confirmationis firmior habeatur, & per futura tempora à cunctis fidelibus Sanctæ Dei Eccleſiæ uſquam præſentibus & futuris veriùs credatur, ſeu diligentiùs obſervetur, manû propriâ noſtrâ ſubter eam firmavimus, & annuli noſtri impreſſionem adſignari iuſſimus.

V. Sed & LOTHARIUS, Ludovici ex fratre nepos, acceſſionem quoque Abbatiæ regiæ fieri voluit.

In

In nomine Omnipotentis Dei & Salvatoris noſtri Jesu Chriſti, Lotharius divina præveniente clementia, Rex. Si enim Dei, noſtrorùmque fidelium cunctorum nobis regendi officio commiſſorum ſaluti & proſperitati, & divina authoritate, ad fidem & gloriam ſui nominis providere ſagaciter oportet, multò magis etiam condignè oportet extollentia honorum ampliare, quàm *non ſolùm Chriſti charitas, verum etiam nobis vera nectit propinquitas*. Igitur noverit omnium ſanctæ Dei Eccleſiæ noſtrorùmque præſentium, ſcil. ac futurorum fidelium noſtrorum induſtria, quia Bertha dilectiſſima patrui noſtri glorioſi Regis filia ſuos almifluæ manſuetudini noſtri, unaque dilectiſſimæ nobis ſua cruce dirigens, miſſos deprecans, pro quibusdam noſtræ proprietatis ſibi convenientibus rebus, quamobrem pro amore ipſius dilectiſſimæ ſororis, atq; ad confirmandam cum dilectiſſimo patruo noſtro, patre ſuo, ſuæq; nobis dilectiſſimæ matris amicitiá ſedula cooratrix exiſtat: Nos Regiæ dignitatis imperamus apices fieri, per quos præfatæ ſororis noſtræ Berthæ in pago Elſacenſi beneficium, quod nunc Ertengarius, puer in Amerſwile & in Sletſtat, noſtra liberalitate tenet, cum omnibus integritate, & manci-

Seculis Eccleſia Tigurina celebris ſatis fuit, variis Imperatorum & Regum privilegiis munita, ad certam regiminis formam revocata, ne vel apex tamen occurrit, quem Romæ pro Majorum noſtrorum ſalute debeamus. Epiſcopi quidem Conſtantienſis, charta Carolina, meminit, Theodori nomine, qui ex primis ſedis illius fuit Præſulibus, in Conſtantienſibus Chronicis memoratus; ſed ab Hermanno Contracto omiſſus. Quo verò ipſi in degeneres, & deſertores Pontifices animo fuerint Epiſcopi Conſtantienſes, paulò pòſt videbitur.

B. *Eam citra Controverſiam hac Periodo Tiguri obtinuiſſe religionis formam, ritus & regimen, quæ ſummo placuerunt Magiſtratui.* Talis enim Lex, qualis Rex. Regis ad exemplum reliquus componitur orbis. Neque enim vel ipſi Domini diverſa permiſiſſent ſacra, neque alii plerique tum erant, quos non vel mancipio, vel beneficiis, vel aliis vinculis ſibi obſtrinxerint, regionis hujus incolæ. Proximi etiam Imperatorio ſanguine creti, rerum tum ſacrarum curam potiſſimum ſuſcipiebant. Quæ autem ſub Carolingiis religionis fuerit ratio, alibi diximus. De Carolo ſupra quædam monuimus: plura dedimus *Hiſt. Eccleſ.* P. 1. p. 562. Certum eſt, imaginum cultum, ita diſpli-

diſplicuiſſe Imperatori verè magno, ut & Synodum Francofurti congregârit, & Adriani Papæ, qui Pſeudo-Nicenæ patrocinium ſuſcepit, decreta irrita fecerit. Quâde re legi poterit tum ipſum Capitulare Carolinum, tum Scriptores, qui illud contra Bellarminum, alióſque defenderunt, ut ſunt *Cham.* Panſtrat. T. II. p. 855. *Forbes.* Inſtruct. Theol. l. VII. c. 11. *Hodeg.* P. III p. 17. Ubi diligenter notandum. Nicenorum Patrum decreta non Francis modò & Germanis; ſed & Brittannis diſplicuiſſe. *Uſſer.* de Stat. & Succeſſ. Eccleſ. Chriſtian. c. 2. 5. 4. ex Simeone Dunelmenſi, Rogero Hovedeno, &c. *Anno, ab incarnatione Domini 792. Carolus, Rex Francorum miſit Synodalem librum ad Britanniam: ſibi à Conſtantinopoli directum, in quo libro (prohdolor!) multa inconvenientia, & veræ fidei contraria reperta ſunt, maximè, quod penè omnium Orientalium Doctorum, non minùs quàm trecentorum vel eo amplius, Epiſcoporum unanima aſſertione confirmatum eſt, imagines adorari debere, quod omninò Eccleſia Dei exſecratur. Contra quod ſcripſit Alcuinus Epiſtolam ex auctoritate divinarum ſcripturarum mirabiliter affirmatam, illámque cum eodem libro ex perſona Epiſcoporum & Principum noſtrorum Regi Francorum attulit.* Succeſſit Ludovicus Pius,

Pater

Ludovici Fundatoris Collegii Abbatiſſani, & primæ Abbatiſſæ *Hildegardis* Pater. Hæc verò quam religionem attulerit in has regiones aliam, quàm avitam? At Ludov. Pium imaginum cultum quoque damnâſſe, ex Synodo Pariſienſi anno Chriſti 825 habita; ſcriptis Jonæ Aurelianenſis, Agovardi Lugdunenſis (quæ & ζυντόμως refert *Bochellus* in Decret. ſuis pag. 569.) Hincmari Rhemenſis, manifeſtum eſt; de quibus Forbes. Hodeg. l. c. Rivet. Apolog. p. 282. Non poterant hoc diſſimulare Pontificii Theologi. Ita *Margarinus* de la *Bigne* V. P. 1. Tom. IV. Biblioth. Patrum ad Jonæ opus de cultu imaginum. *Non te lateat*, inquit, *Candide lector, Jonam hunc magni nominis Scriptorem, unum fuiſſe de Theologis illis, ſeu Epiſcopis Gallorum, qui etſi contra Iconoclaſtas validè propugnarent, ſacras imagines non eſſe frangendas, vel exurendas, aut quoquo modo delendas; ſed ſervandas in templis & locis ſacris ad ornatum, & Hiſtoricam inſtructionem fidelium; attamen errore præpoſtero exiſtimabant, nullum illis religioſum honorem, aut venerationem, nedum cultum latriæ uni Trinitati debitum; ſed nec ullam quoquo modo adorationem tribuendam. Pariterque invehebantur acerrimè in ſecundum Concilium Nicenum ab Eccleſia Romana approbatum.* *Equidem pleróſque Galliarum*

Adverſariis apoſtaſiæ metuendum probrum· Qui primarii ſub *Carolo Calvo* (vixit hic a. Ch. 850.) erant Theologi, clarè admodum & perſpicuè ad mentem noſtram doctrinam de Cœna Domini explicuerunt. *Bertramus*, (qui & Ratrannus dicitur) qui librum de corpore & ſanguine Domini, juſſu Caroli Calvi ſcripſit, ita inter alia: *Ex his omnibus, quæ ſunt hactenus dicta, monſtratum, quòd corpus & ſanguis Chriſti, quæ fidelium ore in Eccleſia percipiuntur, figuræ ſint ſecundùm ſpeciem viſibilem. At verò ſecundùm inviſibilem ſubſtantiam,* i. e. *divini potentiam verbi, corpus & ſanguis verè Chriſti exiſtunt. Unde ſecundùm viſibilem creaturam corpus paſcunt, juxta verò potentioris virtutem ſubſtantiæ mentes fidelium, & paſcunt & ſanctificant.* Item: *Nam ſecundùm creaturarum ſubſtantiam, quod fuerunt ante conſecrationem, hoc eſt poſtea conſiſtunt. Panis & vinum prius extitere, in qua etiam ſpecie jam conſervata, permanere videntur. — Intellige, quòd non in ſpecie; ſed in virtute corpus & ſanguis Chriſti exiſtant, quæ cernuntur.* Item: *Non eſt ſpecie caro, ſed Sacramento. Siquidem in ſpecie panis, in Sacramento verum Chriſti corpus, ſicut ipſe clamat Dominus Jeſus: Hoc eſt corpus meum.* Ita ergo Bertramus panem & vinum per myſterium in corporis & ſanguinis Chriſti ſub-

ſtan-

videtur, ſuccum habet corporalem, quod intelligitur, fructum habet ſpiritualem. —— Vinum fuit redemtionis myſterium, cùm ajt: Non libabo à modo de hoc germine vitis.—*Illius ergo panis & calicis oblatio, mortis Chriſti eſt commemoratio.* Sed & *Johannes Erigena,* Scotus, ſcripto libro de Sacramento Euchariſtiæ in eadem, contra Paſchaſium, fuit ſententia. Qui liber multis poſtea annis tanto fuit in pretio, ut contrarius error nondum publico decreto fuerit receptus, aut veritas reprobata; donec elapſis tandem ab ipſius *Johannis Scoti* obitu annis 167. latiùs jam ſerpente erroris gangræna, ipſumque publici judicij locum, palàm occupante, liber Johannis Scoti, decreto Papali ac Synodico Leonis IX. & Concilii Vercellenſis damnatus eſt, & doctrina eo comprehenſa cum ejusdem tunc defenſore *Berengario,* etiam proſcripta; & Paſchaſii Ratberti doctrina palàm admiſſa fuit. Neque verò in Gallia tantùm; ſed & in *Germania*, & ipſa etiam *Anglia*, eadem de Cœna Domini obtinuit ſententia. *Bertramo* enim Presbytero, & Monacho Corbejenſi, cujus Monaſterii Præſul erat *Paſchaſius Ratbertus,* ſe, contra ſubſtantialem converſionem, oppoſuerũt *Rabanus Maurus*, Archiepiſcopus Moguntinus, *VValafridus Strabo*, Abbas

Augiæ, ut poſtea audiemus, & *Heribaldus Altiſſiodorenſis* Epiſcopus, quem etiam *Carolo Calvo* charum fuiſſe & intimum, refert in Chronologia ſua *Robertus* Altiſſiodorenſis Monachus, apud *Uſſer.* lib. de Chriſtiana Eccleſia Succeſſ. c. 2. Quid ergo, cùm idem & iisdem planè docetur verbis, de Cœna Domini in Eccleſiis noſtris, deſertorum avitorum veſtigiorum peragimur rei? Pleniorem Syntheſin Theologiæ Carolinæ vide T. I. Hiſt. Eccl. p. 562. &c.

D. *Quòd ſi jam primarios, qui vel in ipſa Helvetia docuerunt, vel ex Helvetiis oriundi,* alibi luculentas *adminiſtrârunt hoc Seculo provincias, conſulamus; multa iterum pro nobis & revocatis veterum inſtitutis militabunt argumenta.* Tigurinus erat *Huldricus*, Auguſtanus poſtea Epiſcopus. Nam & Kiburgi, Pagi Tigurini auguſtiſſimo Comitatu natus, & Sangalli educatus fuit; *Specul. Tigur.* pag. 402. Hic verò quàm maſculè pugnavit pro libertate Chriſtiana, pro conjugio Clericorum? Extat ea de re doctiſſima ejus Epiſtola, variè ab adverſariis exagitata. Fruſtrà tamen, cùm & Mſc. in Bibliothecis reperiatur, & *Æneas Sylvius* in ſua peregrinatione, & Germaniæ deſcriptione, & Apol. ad Mayerum, S. Huldricum Auguſtanum Epiſcopum, Papæ cælibatum promoven

moventi reſtitiſſe, fateatur. Accedit, quòd poſtea ſub Gregorio VII. Epiſcopi Germaniæ, & inter eos, vicinus Conſtantienſis, ejusdem cauſæ patrocinium ſusceperit. Scio eſſe, qui à circumſtantiis contra ſcripti aut Scriptoris authoritatem nonnulla excipiunt: Sed fato magni Viri tribui hæc debent & temporum iniquitati, qua factum, ut certiſſima incerta fide referrentur. Kiburgi natum eſſe in Pago Tigurino & conſtantiſſima traditio eſt, & magnus ſcriptorum noſtrorum, *Stumpfii*, *Guillimanni*, *Chriſtophori Hartmanni*, *Iodoci Mezleri*, aliorúmque apud *Murer.* Helvet. Sanct. 233. conſenſus. Auſus tamen eſt *Matthеus Raderus*, Jeſuita, ex Sigiberto Gemblacenſi, Bavariæ eum aſſerere. *Onuphrius Panvinius*, in Chronico Eccleſiaſtico Coloniæ edito pag. 79. conſtituit Huldricum Auguſtanum Epiſcopum ſub initium Pontificatus Nicolai, anno Ch. 859. Noſtri plerumque nativitatis *Huldrici* annum rejiciunt in 890 Epiſcopatûs 923. *Murer* pag. 233. & 235. Udalricum Romam veniſſe a. Chriſti 542. *Sigebertus* aſtruxit: Hoc verò procul abhorrere à veritate, monuit *Baronius* ad a. Ch. 924. Unde à *Murero* & aliis iter hoc Romanum ad a. Ch. 909. rejicitur. Ob hanc diverſitaté placuit aliis gemi-

 num

num fabricare Huldricum Auguſtanum. Verùm, ut dixi, nihil hæc circumſtantiarum varietas rei veritati derogat. Refertur Epiſtola bonæ frugis, judicij, eruditionis plena tum alibi, tum in *Cat. Teſt. Verit.* T. l. IX. p. 60.

Tigurinus fuit *Notkerus*, Heligovienſis, Sangallenſis poſtea Monachus, *Caroli Craſſi* familiaris, & conſiliarius, *Murer.* Helvet. Sanct. pag. 206. Non ergo à Carolinis ſacris alienus. Non miraculis, quæ nulla fecit, veritatem doctrinæ oſtendiſſe eum, diximus *in Spec. Tig.* p. 399. Illa cum primis, quæ *VValafridus Strabo*, Sangallenſis primùm, poſtea Abbas Augiæ divitis, poſteritati reliquit, uſui eſſe poſſunt. Hic enim præter alia; juſſu *Reginberti*, ut ipſe carmine fatetur; tractatum ſcripſit de *rebus Eccleſiaſticis*, ex quo, quæ Theologiæ ratio, Imperante Ludovico Pio (vixit enim Walafredus circa annum 840.) floruerit, ſatis liquet manifeſtè.

Primò enim *Sacrarum Scripturarum translationes* in Linguas Vernatulas adeò non improbavit, ut etiam Scythicas quasdam Gentes eo nomine haud obſcurè commendet. *Si autem quæritur* (ita c. 7.) *qua occaſione ad nos, veſtigia hæc Græcitatis advenerint, dicendum, & Barbaros in Romana Republica mili-*

militâſſe, & multos Prædicatorum Græcæ & Latinæ locutionis peritos, inter has beſtias cum erroribus pugnaturos veniſſe; & eis pro cauſis multa noſtros quæ prius non noverant, utilia didiciſſe, præcipuè à Gothis, qui & Gethæ, cùm eo tempore, quo ad fidem Chriſti, licet non recto itinere, perducti ſunt, in Græcorum Provincijs commorantes, noſtrum, id eſt Theotiſcum ſermonem habuerint. Et (ut Hiſtoriæ teſtantur) poſtmodum Studioſi illius gentis divinos libros in ſuæ locutionis proprietatem tranſtulerint, quorum adhuc monumenta apud nonnullos habentur. Et fidelium fratrum relatione didicimus, apud quosdam Scytharum Gentes, maximè Thomitanos, eadem locutione divina hactenus celebrari officia. Hæ autem permixtiones & translationes verborum in omnibus Linguis, tam multiplices ſunt, ut propria ſingularum jam non ſint penè plura, quàm cum alijs communia, vel ab alijs translata.

2. *Imaginum fabricam*, imò ne uſum quidem in Templis, abſolutè damnavit *VValafredus*, cultum tamen earum meritò rejecit. *Imaginum varietas* (ita c. 8.) *quodam cultu immoderato non eſt colenda, ut quibusdam ſtultis videtur.* — *Certum enim eſt, & illos* (veteres, Moſen & Salomonem,) *ita ſenſiſſe, & nos ita ſentire debere, quòd videlicet ea non ſint Deo debitis cultibus & honoribus colenda, quæ ab il-*

lis vel nobis facta ſint vel fuerint, aut ſignificandi alicujus myſterij cauſa, ut tabernaculi & templi ſtructura omnia, aut ob commemorationem rerum geſtarum, ut pictura Hiſtoriarum: aut ob amorem eorum, quorum ſimilitudines ſunt, animis videntium arctiùs imprimendæ, ut imagines Domini & Sanctorum ejus. Neque enim fruſtra ſuperiori ſententiæ ſubjunctum eſt: Non adorabis, neque coles ea. Unde videlicet intelligamus, in his faciendis devotionem & utilitatem, qua commoveri vel inſtrui appetimus, nō eſſe culpandam; ſed in his colendis ſuperſtitionem & habitudinem, qua ſpiritualem cultum ad corporalia traducere erronei nituntur, eſſe damnandam. Et paulò pòſt: *Novimus non adorandas, nec colendas Iconas.*

3. *Rituum, ceremoniarumq;*, quotidianis incrementis, & vidit & doluit, veterem Apoſtolicam ſupprimi ſimplicitatem. Doluit Conventus Eccleſiaſticos numero potius, quàm devotione æſtimatos. De *vaſis enim quæ ſigna ſimpliciter dicuntur* c. 5. differens, fatetur, *eorum uſum non adeò apud antiquos habitum prodi, quia nec tam multiplex apud eos conventuum aſſiduitas, inquit, ut modò eſt, habebatur. Apud alios enim devotio ſola cogebat ad ſtatutas horas concurrere: Alij prænuntiationibus publicis immutabantur (fortè* invitabantur,) *& in una ſolennitate proximè futura diſcebant*

ſcebant. De precibus quàm piè & ſolidè c. 12. *Qualiter* (ita ille) *autem ornandum ſit, idem Pater brevibus verbis, & maximè iſtis conclu-dit, dicens: Brevis & pura debet eſſe oratio, & non in multiloquio, ſed in puritate cordis, & com-punctione lachrymarum, nos exaudiri ſciamus, & non in clamoſa voce, ſed in lachrymis & in-tentione cordis. — Qui verò peracta oratione, vel ad malam conſuetudinem, vel ad nova faci-nora ſine reſpectu mox proſilit, fructum oratio-nis perdit. Nam quidam in Oratione pectus pu-gnis pavimentant, caput contundunt, voces mu-liebri gracilitate ſubmittunt, & in proximo vel verbis vel factis alios conturbare, & ſemet ipſos non metuunt culpabiles exhibere. Hi nimirum contra judicem, quem orando honorant, moribus pugnant.* Non culpat Templorum mode-ratas ſtructuras; admonet tamen, cap. 14. *Sacrarum ſtructores ædium, vel ornatores, ut ſua devotionis affectum rebus juſtè acquiſitis o-ſtendant.* Quibus, ubi doctè de illis diſſe-ruit, hanc ſubjecit coronidem: *Hæc dici-mus, non quo ædificantium & ornantium loca ſancta, devotionem culpemus, ſed quo doceamus eleemoſynam in pauperes huic præferendam: quia, ut B. Hieronymus ajt, ſuperſtitioſum eſt parietes auro fulgere, Chriſtúmque ante januas fame & nuditate torqueri. Ipſe enim in judi-cio veniens, non utrum Eccleſias ædificâſſemus,*

poris & ſanguinis Chriſti valde loquitur cautè & Sacramentaliter; ut tum aliunde, tum verò cumprimis ex c. 16. colligere eſt: *In* Cœna *ſiquidem*, inquit, *quam ante traditionem ſuam ultimam cum diſcipulis habuit, poſt Paſcha veteris ſolennia corporis & ſanguinis ſui Sacramenta, in panis & vini Subſtantia eisdem diſcipulis tradidit, & ea in commemorationem Sanctiſſimæ ſuæ paſſionis celebrare perdocuit. Nihil ergo congruentius his ſpeciebus ad(NB)ſignificandum capitis, atque membrorum unitatem potuit inveniri. Quia videlicet ſicut panis de multis granis aqua coagulo in unum corpus redigitur, & vinum ex multis acinis exprimitur: ſic & corpus Chriſti ex multitudine Sanctorum coadunata completur.* Ita jam Seculo IX. *VValafridus*, Theologus Helvetius, in Pago Tigurino Præſul, Vir (ut Tritemius de eo ſenſit,) *in divinis Scripturis Studioſus, & in ſecularibus literis omnium ſuo tempore doctiſſimus*; *de* Cœna Domini. Cujus etiam cap. 24. ingenua eſt confeſſio, *in vaſis ſicut in reliquis cultibus, magis ac magis per incrementa temporum decus ſuccreviſſe Eccleſiæ. Bonifacium Martyrem & Epiſcopum interrogatum: ſi liceret in vaſis ligneis Sacramenta conficere, reſpondiſſe: Quondam Sacerdotes aureos ligneis calicibus uſos: Nunc è contra, ligneos Sacerdotes aureis uti calicibus. — Veſtes etiam Sacerdotales*

ſed utrùm membris ejus minimis profuiſſemus, inquiſiturus eſt. Vnde & de Gregorio Papa legitur, quòd non ſicut alij in extructione Eccleſiarum laborârit, ſed in doctrina, & Eleemoſynarum largitate. Canonem Miſſæ, totúmque illius apparatum, Eccleſiaſticæ fuiſſe conſtitutionis, non verò vel Dominicæ inſtitutionis, vel Apoſtolicæ imitationis, ipſe c. 22. prolixè enarrat. *Quod nunc*, inquit, *agimus, multiplici orationum, lectionum, cantilenarum, & conſecrationum officio, totum hoc Apoſtoli, & poſt ipſos proximi (ut creditur) orationibus, & commemoratione paſſionis Dominicæ, ſicut ipſe præcepit, agebant ſimpliciter.— Et relatio Majorum eſt, ita primis temporibus Miſſas fieri ſolitas, ſicut modò in Paraſceve Paſcha (in quo die apud Romanos Miſſæ non aguntur) communicationem facere ſolemus. i. e. præmiſſa oratione Dominica, & ſicut ipſe Dominus noſter præcepit, commemoratione Paſſionis ejus adhibita, eos corpori Dominico communicâſſe & ſanguini, quos ratio permittebat. Proficiente dehinc religione, ampliùs aucta ſunt a Chriſti cultoribus officia Miſſarum, quo vel pax præſtita latius terminos propagavit Eccleſiæ, vel Sanctorum copia, uſu facta eſt convaleſcente frequentior: Quod in Sacrarum ædium conſtructione vel ornatibus ita proveniſſe, jam diximus.* Hæc *VValafridus*, qui de communione corporis

poris & ſanguinis Chriſti valde loquitur cautè & Sacramentaliter; ut tum aliunde, tum verò cumprimis ex c. 16. colligere eſt: *In* Cœna *ſiquidem*, inquit, *quam ante traditionem ſuam ultimam cum diſcipulis habuit, poſt Paſcha veteris ſolennia corporis & ſanguinis ſui Sacramenta, in panis & vini Subſtantia eisdem diſcipulis tradidit, & ea in commemorationem Sanctiſſimæ ſuæ paſſionis celebrare perdocuit. Nihil ergo congruentiùs his ſpeciebus ad (NB) ſignificandum capitis, atque membrorum unitatem potuit inveniri. Quia videlicet ſicut panis de multis granis aquæ coagulo in unum corpus redigitur, & vinum ex multis acinis exprimitur: ſic & corpus Chriſti ex multitudine Sanctorum coadunata completur.* Ita jam Seculo IX. *VValafridus*, Theologus Helvetius, in Pago Tigurino Præſul, Vir (ut Tritemius de eo ſenſit,) *in divinis Scripturis Studioſus, & in ſecularibus literis omnium ſuo tempore doctiſſimus*; *de* Cœna Domini. Cujus etiam cap. 24. ingenua eſt confeſſio, *in vaſis ſicut in reliquis cultibus, magis ac magis per incrementa temporum decus ſuccreviſſe Eccleſiæ. Bonifacium Martyrem & Epiſcopum interrogatum: ſi liceret in vaſis ligneis Sacramenta conficere, reſpondiſſe: Quondam Sacerdotes aureos ligneis calicibus uſos: Nunc è contra, lignei Sacerdotes aureis uti calicibus. — Veſtes etiam Sacerdotales*

tales per incrementa ad eum, qui tunc habebatur, auctas ornatum. Primis enim temporibus communi indumento veſtitis, Miſſas egiſſe; ſicut & hactenus quidam Orientalium facere perhibeantur. Nec alia ejusdem authoris de *horis Canonicis* ſententia eſt. Ita ergo de illis, Walafridus noſtras, cap. 25. *Sciendum eſt, multa poſt revelationem Evangelij tempora tranſijſſe, antequam ita ordinarentur quorundam per diem & noctem horarum ſolennia, ſicuti nunc habentur.* Unde etiam tanta in officijs diverſitas, de qua idem l. c. *Quia verò*, inquit, *tanta eſt, in ipſis diverſitas officijs, non ſolùm pro varietate Gentium ac Linguarum, verùm etiam in una gente vel lingua pro temporum mutationes, vel Magiſtrorum ſtudioſa inſtitutione, ut ſi velim cuncta replicare, quæ de hac multiplicitate jam legimus, magis oneroſus, quàm profructuoſus videar auditurìs. Omittam igitur, quæ infinita ſunt, hoc tantùm affirmans, quòd plenarius officiorum ordo, qui nunc per Romanum orbem ſervatur, poſt antiquitatem multis temporibus evolutum, inſtitutus, & ad omnem eminentiam ſanctæ religionis eſt dilatatus. Creſcente enim fidelium numero, & hæreſium peſtilentia multiplicius pacem maculante Catholicam, neceſſe erat augeri, cultum veræ obſervationis — In tantum denique vel cantilenæ, vel Pſalmodiæ memoriter exercendæ*

ercendæ uſus erat rarus apud priores, ut de noviſſimis penè Romanorum Præſulibus & qui nec ducentis annis noſtra tempora præceſſerunt, quaſi memorabile quiddam & ſingulare ſcribatur, ſi qui eorum in rebus prædictis eminentiores cæteris viderentur.

Num quid ergo qui jam, contra Tridentinos, vel translationes Scripturarum in Linguas vernaculas defendunt, vel imagines ſuperſtitiosè colendas, negant; vel libertati Chriſtianæ contra Clericorum cœlibatum, rituum & ceremoniarum δυσβάστακτον βάρος, patrocinantur, de Cœna Domini adeò perſpicuè loquuntur, quicquam vel dicunt, vel faciunt, quod Huldrici, Walafridi, aliorum calculo non approbetur? Moderatus valde fuit Walafridus, qui ubi Reformatorum vivendo attigiſſet ætatem, omniáque adeò degeneråſſe; adiaphora veluti neceſſaria obtruſa, ſerpentem æneum publicè coli vidiſſet, de libertate Chriſtiana, & Idololatriæ adeò craſſæ & manifeſtæ abolitione non ſeriò minùs, quàm fortiſſimi Reformatores, ſolicitè, dubio procul, cogitâſſet.

SECTIO

Sectio IV.

De

Quinta, Seculi X. Eccleſiæ Tigurinæ Periodo.

Sub HENRICO I. Saxone, qui & Auceps; a. Ch. 920. deſignatus fuit Imperator: filio OTTONE a. Ch. 936. ad Imperij gubernacula ſedente, eadem regiminis Politici & Eccleſiaſtici ratio fuit Tiguri, quæ ſub Carolingijs. Exempla inſtrumentorum tum Collegio Canonico, tum etiam Abbatiſſano conceſſorum. Poriſmata ex inſtrumentis illis deducta, 1. de antiquitate Tigurinæ Eccleſiæ & Reipublicæ. 2. Proprijs hominibus tum alibi, tum in Helvetia. 3. Tigurinam Eccleſiam hoc Seculo Romæ nihil debere.

I. Hactenus de ſtatu Eccleſiæ Tigurinæ ſub CAROLO M. ejúsque, per decuriam Imperatorum familia, eadem ferè ſub Saxonicis Imperatoribus regiminis fuit ratio. Summa enim rerum tam Civilium, quàm Eccleſiaſticarum penès duo manſit Collegia, Carolinum & Abbatiſſanum.

II. Et pro Collegio quidem CAROLINO varia extant donationum, confirmationum; controverſiarum Oeconomicarum deciſionum documenta ſub [a] Henrico I. Saxone, Ottonis Patre, & ipſo Ottone I. [b]

a. Talis eſt, *Concambitio familiarum, Duce Herimanno facta* Ea verò hujuſcemodi eſt: Hanc etiam deſcriptionem juſſit Dominus *Herimannus* fieri ob jurgationem ſcindendam, perpetualique coadunatione ex *familijs Clericorum,* quæ ex *conjugio* in poteſtatem Monialium devenerunt, & ab illarum parte in jus *Clericorum venerunt*, ex utraque parte enumerando, æquali modo coæquentur, ut ultra inter illos cum amicitia perſiſterent, cum cambitione manu ſuâ facta, minimèque propter rixam inter ſe nubent. Primum numerantur, quæ ex parte *Clericorum* fuerunt in Rumilane. Primùm Vuibilina, filia Ruodperti, qui fuit Cellenarius & ſervus Clericorum in Swamundinga, & filij ejus Burchart, Comilin, Hizilin, & Hizila.

Item filia Mannilini ſervi Clericorum, ex ipſo loco, nomine Liubſinda, & filij ejus his nominibus, Hicirat, Wolfiram, Adilmar, & ſorores eorum, Liuza, & Ratſind.

Item

& Lanyilini præfati Willharti fratris filiæ IIII. Filiæ autem duæ prædictæ *Engizun*, & filij ejus, tres filios, & tres filiæ, filij Legihardi, fratris Williharti, Alfredum, Ekihnum, Atilin, Vuillizonem, & Lanzilini, præfati Williharti fratris filiæ IIII. filiæ autem duæ prædictæ *Engizun*, quæ fuit Williharti filia, ſunt nunc ſine licentia Clericorum *in poteſtate* Dominæ *Reginlindæ*, hîc in Turego, nomine Hitila, & Fridigart

Hanc ergo *Veſtituram* fecit ipſe Dux Alemannorum, in *Scena Turicinæ civitatis*, cum licentia & petitione *Monialium* & *Clericorum*, cum uno ſervo Monialium, nomine Lendilo., clericis, & cum alio *ſervo Clericorum*, monialibus, nomine Meginhart, coram cunctis & multis ibidem cum illo manentibus; Ipſo die verò ipſe *Dux Herimannus*, ex petitione *Reginlindæ*, & *Clericorum* quæſtionem ſcindendo concambiavit, quæ ex familia ſuæ Curtis in Turego in *poteſtate Fratrum erant*, dedit ipſe Dux Reginzonem & veſtivit, & è contra dederunt ipſi Herratin, & fratris ſui *Lungilini* tres filios Ratmannum, & Coldilinum, Azilinum, contra *Engizonem*, & fratrem & ſororem 1. & filij Cozharti, contra *Ruopilinum* & ſororem ejus uxorem *Copilini* calvi, nomine Engiza, ſine filio ſuo Zuzone, cum filiabus ejus

ejus IIII. contra filiam *Vuillharti*, nomine *Engilburc* cum tribus filiis & tribus filiabus; ex his duæ ſunt in poteſtate *Domina conjugatæ*. Pro his duabus habent *Luzilium*, & *Pezilium*, filios Abilun ſororis ipſe (ipſius) Engilburgæ. Hæc facta ſunt in præfata *Scena*, in præſentia quorum hic ſubnotantur nomina; Domina *Reginlinda*, *Burkhart* Comes, Tuto Hiltilin, *Kerhart* advocatus, Huozo, *Præpoſita* Cotiſthiu cum ſuis familiis. Uro, Cuadilo, & *Landolt*, & familia Ducis Wolfperti, & Wodilmar, Ortire, Harpert cum fratribus, & familiis fratrum. VIII. Kal. Junij *Anno* X. regnante Rege *Heinricho*.

2. *Notitia concambij de duabus ancillis, una Sanctorum Felicis & Regulæ, & alia Sancti Galli.* Notum ſit omnibus, præſentibus ſcilicet & futuris, *fidelibus populis*, quòd fratribus Turegenſis Eccleſiæ, & mihi *indigno famulo*, & Abbati *Sancti Galli* Engilberto, cum licentia aliorum noſtrorum Monachorum complacuit, ut inter nos duas *ancillas concambiavimus*, quod ita & feciſſemus. Dederunt namque ipſi fratres Llutine *Decanus*, & *Puozirich*, & *Vuoluirath*, cum manu Kerhardi, advocati Eccleſiæ Sanctorum Martyrum Felicis & Regulæ, unam ancillam nomine Engizam, & e contra donave-

runt

runt illis cum noſtra licentia, noſter præpoſitus Salomon cum manu advocati noſtri Amilungi *Sancti Galli* Ancillam nomine *Richartam*, & ipſæ nondum filios habuerunt.

Ea ſcilicet ratione concambiavimus, ut ſi ex ipſis filii fuiſſent procreati, ultimo nati, in eodem *concambitu*, ad utramque Eccleſiam *& Sancti Galli*, & præfatorum Sanctorum Martyrum, ſine contradictione ullius perſonæ, perſiſterent.

Actum in loco Hoïnga, coram *præſentia quorum* hîc ſubnotantur nomina. Signavi ego Salomon, & *Liutine*, *Puozirich*, *& Vuolvirat*, qui hanc memoriam *concambij* fieri & firmare juſſimus. Signa aliorum teſtium, *Amilunc* advocatus, *Adilpert* advocatus, *Thiedolt*, *Libo*, *Rato*, *Hezo*, *Vuazilini*, *Ratcoz*, *Azilin*, *Vto* miniſter, *Tietpert*, *Luipo*, *Richilin* ſenex, *Albirich*, *Freido*, *Engilbold*, *Ortire*, *Reginlo*, *Alfrid*.

Ego itaque *Liutingus* presbyter ſcripſi, & ſubſcripſi: Notavi diem Martis VI. Kal. Maij, *Anno* X. regnante glorioſiſſimo Rege *Henrico*, ſub *Duce Burchardo*, & Comite *Liutone*. *Anno* incarnationis Domini, DCCCC XXI. & cum licentia *Kerharti* advocati, feliciter, Amen.

b. Cujusmodi ſunt 1. *reſtitutio* bonorum quorundam ad Monaſterium Monialium ante, ſub Carolingis, procul dubio, devolutorum. Inſtrumentum tale eſt: Nos ergo Fratres, qui Domino *in Turegenſis* (NB) antiqua Eccleſia famulando conſiſtimus, tota mente cunctis fidelibus notum eſſe deſideramus, quòd Anteceſſores noſtri *Alolf*, *Thiedilant* Decani, *Vuolvirath*, & *Andreas* cum alijs Fratribus prædium quæſierunt in *Samilinis Ruitin* & illa marcha, quòd *Liuzo*, & frater ejus *Vuicco*, qui de ſua matre nomine *Hita* proprij ſervi ad Monaſterium Monialium eſſe dinoſcuntur, cum iniquo poſſiderunt cenſu. Quem cenſum pater eorum *Samilin*, proprius *ſervus ipſius antiquæ Eccleſiæ* & *Canonicorum*, de *Frigidanda* ſua matre, exinde hoc prædium auferendo, & filijs ſuis prædictis adpræhendo, & confirmando, ad *Monaſterium Monialium* occultè ſolvebat. Venerunt igitur & conduxerunt teſtimoniũ ex familijs Turicinis in civitate (NB) Turegia in legitimo *Kerharti* concilio, advocati, quod hoc prædium ex prædicto ſervo Eccleſiæ illorum magis eſſe debuiſſet, quàm ipſi cum iniquo poſſiderunt cenſu. Tunc ab iſtis judicatum eſt, hoc illis reddi debere. *Landolt*, *Perigher*, *Libo*, *Amilbert*, *Adilhelm*, & ab alijs de Fiſco.

ſco. De monte *Tnietbart*, *Vuinimund*, *Sigimunt*, *Vto*, *Cundilo*, *Kaginhart*, & ab alijs, ex familia. Tunc *Cundilo* miniſter, magiſterque eorum rogabat, ut inducias haberet, uſquedum ipſos in poteſtate ſeniorum illorum collocaret. Poſtmodum verò ipſe *Vuicco*, *Vtoni Laici* & hoc dedit, & veſtivit. Quapropter ergò tunc demum inde ſe vociferando venerunt Fratres in legitimum *Concilium Liutoni* Comitis, & advocati, & profeſſi ſunt in eos, qui de Fiſco, & de monte hoc viderunt & audierunt: Tunc de *Comite* banniti ſunt, in fidem ſuam, & juramentum, ut ita ſicuti hoc veriſſimè ſcirent, narrâſſent: Tunc omnes dicebant, hoc verum eſſe: Ipſa hora cum interrogatione Comitis judicatum eſt à *Peringero* Comite, *Adilboldo*, *Libone*, *Helmiricho*, *Cozrerto*, *Periegero*, *Vtone*, *Hericho*, *Vtone*, & de fiſco & monte cunctis ibidem ſedentibus, quod juſta lege illis debuiſſet reddi. Tunc Comes cum manibus Monialium *Abinzum*, *Amitum*, *Azilum*, *Trutilum*, in præſentia *Livuzoni*, & filiorum ejus, & fratris ejus, & *Eckiharti*, nihil contradicentibus reddidit fratribus talem proprietatem, qualem *Samilin* in *Ruitin* marcha, & ipſo loco, ex ſuo patre & ipſius ádquiſitione viſus fuiſſet poſſidere. Et ſtatim ſine mora coacti, &

abſque induciis reddebant in *Meilana* proprietatem; quam *Comilin* & mater ejus *Ribſind*, provendam illis redimendo, tradiderunt. Tunc datis his nuntijs à Comite *Hericho*, *Vtone*, Item *Hericho*, ad ipſum locum *Riutin* venientes veſtituram ab illis cum manu advocati ſui *Kiſoni* acceperunt. Iſti ſunt ſuſceptores, *Vuichere*, *Sigere*, *Engilman*, *Vuanine*, *Vto*, *Meginhart*, *Engilger*, *Eppo*, *Azilin*, *VVolfhart* Archipresbyter, *Erigizo*. Iſti ſunt autem, qui affuerunt, & viderunt, *Herich*, *Theginzilin*, *Thelonaris*, *Haicho*, *Trutmann*, filius *Ezzoni*, *Cozpert*, & frater ejus, *Penno*, *Liutfrid*; Item *Liutfrid*, *Vuolpero*, *Vuolferim*, *Azilin*, & filius ejus *Hito*, & frater ejus *Reginzilin*, *Hunpert*, *Razilin*, *Amilo*, *Ottire*, *Heizilin*; Item *Heizilin*, *Alfrid*, *Eckilin*, *Alfrid*, *Hezilin*, *Engizo*, *Atilo*, *Atin*, *Sigihart*, filius *Liuzoni*, & frater ejus *Eckihart*. Iſti Poſſeſſores erant in eadem hora, ſervi *Sanctorum* ibidem relicti, *Perolt*, & *Vuovilin*. *Actum* VIII. Kal Maij, *Anno* XI. regnante Rege Ottone, ſub Duce *Liutolfo*, filio ſuo.

2. *Compoſitio litis* inter Collegium, & Rubonem quendam, cujus tenor eſt: Nos ergo *Fratres* Turegenſis antiquæ Eccleſiæ famulantes cunctis innotamus fidelibus populis, quòd in publico mallo *Luitoni* Comitis

mitis in civitate Turicjna, *Rubo* filius *Lantfridi*, à ſuo avo *Megindo* voluit à nobis portionem proprij quærere, in Hoinga marcha, quod ipſe ſuus avus, adhuc noſter Miniſter, & antiquorum Patrum manens, cum ſervis Eccleſiæ de curte & liberis runcavit. Nobis autem illi contradicentibus hoc noluiſſe patiari, quia multa tempora in veſtitura Eccleſiæ fuit, & nuſquam in ſuam, neque ſui patris venit, complacuit ſibi conſiliantibus, ex utraque parte noſtris amicis, ut propter Sanctorum amorem *Felicis* & *Regulæ*, & noſtrum, adquiſitionem dereliquiſſet, & pacationem nobiſcum feciſſet, quod ita & fecit cum manibus trium ſuorum filiorum, *Hrichi*, *Meginhardi*, & *Equivoqui* ſui: Ea ratione, ut ſi ullam habuiſſent ad ipſum prædium loquelam, penitus ab illis, illorúmque poſteris perpetualiter abſciſa maneret, ſtipulatione ſubnixa. *Actum* ipſo die ſupraſcripti Concilii coram ipſis teſtibus. VIII. Kal. Maij *Anno* XI. ipſe rege Ottone regnante, & Duce *Liutolfo*.

3. *Contentio Adilhelmi*, quæ hujuſcemodi eſt: Notitia Contentionis inter *Turicinos Clericos*, & *Adilhelmum* de proprietate, quam quæſivit ab illis in Hoinge marcha, de *Meginhardo* avo ſuo, & *Anzone* ſuo pa-

tre; & ipſi Clerici contra illum cum juramento hanc confortaverunt, ita in altare & capſa Sanctorum *Felicis* & *Regulæ*, ſicut in publico mallo *Kerharti* advocati legitimè populi judicaverunt. Iſti ſunt conjuratores tres, *Heidirich*, *Ortire*, *Lubinzo*, ſervi Sanctorum & Miniſtri fratrum. Iſti autem ſunt teſtes & auditores juramenti. Primùm *Kerhart* advocatus, *Azzo* niger, *Liutram*, *Erich*, *Vto*, *Engizo*; item *Engizo*, *Theginhart*, *Theginzilin*, *Sigimunt*, *Reginbold*, *Azilin*, *Kiſo*, *Oppo*, *Opilin*, *Aliuvic*, *Reginzo*, *VVerdo*, *Adilpert*, *Atilo*, *Heizilin*, *Alfrid*, *Ruopilin*, *Hezilin*, *Atin*, *Engizo*, *Herich*.

Hæc ſunt autem nomina liberorum hominum, qui in tempore ipſius *Meginhardi* præfati, Miniſtris à curte Clericorum contra alios liberos homines apprehendentes de viridi ſilva runcaverunt, ad honorem Eccleſiæ Sanctorum *Felicis* & *Regulæ* ubi ipſi Canonici Deo videntur famulari.

Primum *VVerdolf*, *Feginolf*, *Herne*, *Etilo*, *Eritire*, *Kiſilpert*, *Folhger*, *VValdger*, *Zubilin*, *VVodilgis*, *Ratzo*, *Heripert*.

Nomina propriorum ſervorum Eccleſiæ, *Albirich*, *Rato*. Iſti verò fecerunt exinde ad curtem ſervitium, uſquedum poſtmodum *Anizo*, filius *Maginhardi*, cum iniqua pote-

poteſtate, ab Eccleſiæ poteſtate voluit abſtrahere, ſibimet ipſo, & fratri ſuo *Lanfrido*, & Clerici antiqui, *Liubolf*, & *Heidirich*, in Concilio *Azilini* advocati, de *Riete* requiſierunt.

4. *Contentio, quæ fuit propter decimationes, quæ pertinent ad Eccleſiam Sancti Petri, & ad Eccleſiam Sanctorum Martyrum Felicis, & germanæ ejus, Sanctæ Regulæ*, Ea verò talis eſt: Placuit ergo Præpoſitæ nomine *Cotiſtiu*, cunctæ congregationi Clericorum & Monialium in *Turego* Deo ſervientium, Principibúsque utriusque parochiæ ad deſtruendam ipſam contentionem, ut cum licentia ipſarum Parochiarum *Chuonrati* Epiſcopi; atque ejus juſſione, coram ſuo miſſo *VVuolfhardo* nomine, Archique ejus Presbytero, cum juramento ipſas decimationes, ipſarum Eccleſiarum vera pacatione ſeparentur. Tunc verò elegerunt VII. de Eccleſia Sanctorum Martyrum, qui jusjurandũ feciſſent, ut ſicut ab (NB) antiqua terminatione, & à veris præcedentibus Patribus audiſſent, ita cum amicitia & ſine inimicitia illam decimationum indicâſſent ſeparationem. Hæc ſunt nomina jusjuratorum in reliquijs S. Petri Apoſtoli, aliorúmque plurimorum Sanctorum. Primùm, *Caginhart*, *Eckihart*, *Ruodger*, *Reginzo*, *Lut-*

frid, Hunpert, Meginhart, cum alijs confitentibus. Iſti verò conjuraverunt, quòd decimatio, quæ de VII. manſis quod Nerdilo, & Wikere, & Lantfrid in beneficium habebant, & de illa Hoba, quam Rumolt habebat, & de proprietate mirabilis Razoni, & de agro, quem Herich juxta Stamſtebach habuiſſet, & de *Leimbach* ſingulis annis dimidia pars decimationis ad Eccleſiam S. Petri, ab antiquitate ſeparata eſſet. Ab ipſis autem curtibus, quæ ſitæ ſunt in locis Monialium nominatis, cuncta Decimatio ad Eccleſiam Martyrum Felicis & Regulæ, ad alimoniam & veſtituram Canonicis, & Eccleſiam tegendum, Epiſcopúmque accipiendum, omnibúsque ad illam Eccleſiam pertinentibus, & decimationem reddentibus Miniſterium Chriſtianitatis porrigendum veriſſimè pertineret. Idem de Curte Senioratûs in loco *Ouſta*, in *Bozivvila*, in *Leimbach* dimidia pars, in *Rieda* tota. De Curte *VVibichinga*, & aliis ibidem habitantibus, de *Samilinis Ruitin*, de *Orlinchova*, de *Suamundinga*, de *Vtin Ruitin*, Clerici & Laici, de *VVuinchova*, ſine illa parte, quæ pertinet ad *Tuobilindorff*, de *Truhtilhuſa*, de Curte *Fenichlanda*, & ibidem de *Hobarijs* Monialium, de Curte in *Mure*, de *Egimuotinga*, de *Pinizze* ſuper

alterum

alterum annum, de Curte *Hoviſtete*. In *Thichunouua*, de duobus hobariis, de *Zumminga*, tota. In *VVattlinchova*, de una hoba, & de *Thietardo* una pars, de *Cozzinchova*, de *Ittiſne*, de *VVitalinchova*, de duabus *Collinchova*, de *Hirslanda*, de ambobus *Hottinga*, de *Flobotisreine*, de Curte & Hobariis Monialium in *Turego*, & de propriis liberorum hominum, & de ſeptis, piſcariis, fluentis laci per Turegum, duos piſces ad Eccleſiam Sanctorum, tertius ad Sanctum Petrum. De ſagenis autem, & aliis retibus ſpecialiter ad altare Sanctorum. Tunc verò ex parte Eccleſiæ Sancti Petri alij VII. conjuraverunt, *VVolfpert*, *Haro*, *Ruodger* niger, *Folchirat*, *Azilin*, *Adilman*, *Ozzilin*, in ipſis reliquiis Sanctorum, ita verum eſſe ſicut priores conjuraverunt, & ſe per totum verius non noviſſe.

Actum in Porticu Sancti Petri coram Wolfharto archipresbytero, & aliis cunctis Parochianis. *Herich*, *Vto*, item *Herich*, *Sigimunt*, item *Sigimunt*, *Thietirich*, *Hunpert*, *Thiethart*, *Smido*, *Azilin*, & aliis plurimis de monte, & fiſco. Ego *Reginbold* ſcripſi, in die Martis VI. Kal. Maij, *Anno* X. regnante Ottone Rege, ſub Duce *Herimanno*, & Comite *Liutone*.

5. *Catalogus Cenſorum quorundam Eccleſiæ Carolinæ:* Hæc eſt notitia de Cenſoribus, quos utique Miniſter *Herich*, cum licentia *Burkhardi* Comitis, pro animæ ſuæ remedio ad altare Sanctorum Martyrum *Felicis* & *Regulæ*, & ad ſervitium ipſius Eccleſiæ Canonicorum Fratrum tradidit, ut ſingulis annis in feſtivitate Sanctorum cenſum, id eſt, 4. denarios perſolvant, & ad aliud ſervitium à nemine coerceantur. Id eſt *Kerbold* den. 4. & filius eius *Muozilin* den. 4. *Heizila* den. 4. & filius, *Engilburga* nomine *Trutman*, den. 4.

Item eisdem verbis pro anima ſua, *Reginbold*, albus, ſuam ancillam, nomine *Threlindam*, & filiam ejus *Manihildam* tradidit ad altare Sanctorum & Canonicis, ut ſingulis annis in feſtivitate illorum cenſum, id eſt alterutra 4. den. perſolvant. Item *VVilligart* eisdem verbis pro anima ſua ad altare Sanctorum & Canonicis, ſuum proprium ſervum nomine *Reginzilinam* dedit, ut ſingulis annis cenſum, id eſt 4. den. perſolvat, & filij ejus ſimiliter Criſtan, & mater ejus *Alıza, Liubilin, Meginza.*

Similiter *VVicharius* presbyter pro animæ ſuæ, & avunculi ſui *Eckihardi* remedio, ſervum quem ipſe ei reliquit, nomine *Meginvvardum* tradidit ad altare Sanctorum,

ut

ut poſt illius obitum ſingulis annis cenſum id eſt 4. den. in qualicunque cauſa poſſit, in feſtivitate eorum Canonicis perſolvat, & liber permaneat, & ſecurus, quò vellet, pergat. Atque inſuper ſciant omnes in Sancta Eccleſia fideles Deo, quòd ego ipſe *VVicherius* presbyter indignus, loca ſecus littus Lindimagi fluminis ſita, quæ quidem *VVicherius*, pater *Egilhardi*, avunculi noſtri, cum licentia ſenioris, ſui Imperatoris *Caroli*, ad Capellanum ſuum, nomine *Perischeilonem*, cum pecunia conquiſivit, id eſt cum tribus libris probati argenti, & filio ſuo *Egiharto* reliquit, & me ab ipſis hæreditavit, pro retributione & redemtione animarum ſuarum, & meæ, penitùs ſicut à me poſſeſſa ſunt, cum manu advocati mei probati, nomine *Ruozilini*, ad capſam & altare Sanctorum Martyrum Felicis & Regulæ, in præſentia omnium in Eccleſia congregatorum populorum, in altera Dominica die, poſt Octava natalis Domini, illa loca tradidi atque transfundi, ut ſine contradictione poſt obitum meum ullius proximorum meorum perſonæ, ad alimentum ipſius altaris ſervientium Fratrum uſque in ævum permaneant, & ipſe *Decanus* Fratrum, nomine *Ebirhardus*, cum manu advocati probati ſui *Hiltirati*, in ipſis accepit verbis,

Anno

Anno X. regnante Inclyto Imperatore Ottone, ſub Duce *Ottone*, & Advocato *Arnolto*, ANNO Domini DCCCC XLVIII. Amen.

Iſta traditio facta eſt, ſicut ſupra ſcriptum eit, in die Dominica, id eſt in IIII. Non: Januarij.

b. Ejusdem & ævi, & argumenti ſunt, quæ ſub *Burkhardo Comite* geſta, & in publicum inſtrumentum hunc in modum relata fuere, ſub titulo, de *Analoja*, i. e. *de genere IV. fratrum ſervum Clericorum*. Iſti autem tres Fratres fuerunt his nominibus, *VVolvine, Irinbold, Herrath*, qui in frequenti & familiari ſervitioera nt Canonicorum, qui habebant duas ſorores *Cuollindam*, & *Fridigartam*. Filij autem *VVolvinis* prædicti iſti erāt, *VVoffilin, Nizzo, Onſind:* Filij autem *Onſinde, Heidirich, & Azila.* Filij autem *Irinboldi*, fuit *VVoffila* mater *VVaningi* presbyteri, & ſororum *Thruze, & Rihze.* Eilia *Herrathi Tuzila*, quæ fuit mater *Herrati*, & *Junkilins.* Filij autem *Cuollinda Perolt* miniſter, & pater *Regingeri*, & ſororis eorum *Zeizelun.* Soror *Peroldi Hiltigund*, mater *Coldilini*, & fratris ejus *VVovilini.*

Filij autem *Fridigarta Samilin*, qui dicitur *Sigihart, Ekihart, Irinbold.* Ipſam *Fridigartam* deſponſavit *Sigihart*, filius *VVichrammi*, fra-

frater *Tuotun*, *&* *VVettun*, *Thiezun*, *&* *Engelſinda*, ad Clericos, & ad Præfatos fratres ſuos, eum tali proprietate, ſicut ei pater ſuus in *Ruitin* & illa marcha quæſitam & inquirendam reliquit, cum licentia *VVillebarti* advocati Regis Caroli, in præſentia ſuorum amicorum *Liumvot*, *Nordilo*, *Herich*, *VVichere*, *Cuotilin*, *Fardman*, *Atelo*, *Ozilin*, & duxit in ipſam proprietatem & peperit ibidem prædictos filios, ibique uſquedum vivebat, manebat. Poſtmodum verò Eccleſiam, *&* Clericos fugiendo, ipſe *Sigehart* ipſum proprium tradidit, pro uno ſolido ad Monaſterium Mon'al:um, & ipſe *Samilin* clam poſtea ipſum cenſum ſingulis annis ſolvebat, uſquedum *Heidirich* cum aliis prohibebat fratribus, & ipſum cum licentia & judicio advocati ad proprium ſervum cum ipſo prædio tenebant, ex ipſa ancilla *Fridigarta*, & propter injuſtum, quem illuc ſolvebat cenſum, & uſquedum vivebat in eorum ſervitio manebat.

Notitia de ſervis & ancillis in Hoinga.

Iſti voluerunt ſe injuſtè ad Cenſores trahere; quos Fratres in Concilio advocati requiſierunt *Kerhardi*, cum *Vtonis* adjutorio, *&* aliorum teſtium. Primùm, *Rato* fuit ſervus Sanctorum, ex ſuo patre *Zirkilino* cum tribus ſororibus *Reginvvar*, *Heilbure*,

bure, Engiza. Exinde eſt *Cazbold, Dettilburga* ſua matre cum tribus ſororibus. Item *Hilrud, Azela, Engelſind,* filiæ *Cozboldi* duæ; Filius *Hiltrudæ VVillizin*, & ſoror ejus *Hunlind.* Duo filij *Azilun, Ruodine, & VVilhere.* Iſti habentur quæſiti. De ancilla, quæ dicitur *Engiza* duo homines, *Ezo, Thanchrat* cum tribus ſororibus *Egina, Engiza, Reginza.* Filij *Ratoni, Hizilin, Rato, Hiltiger, Knechtin*, & ſorores eorum *Meginrat, Heilſind, Azila, Heilſindam* filiam *Albirici* cum filijs quinque *Cundhart, Sicco, Cunzilin, Arnolf*, & ſororem eorum *Irmingardam.* Filij *Albirici, Albirich, Andirich, Nandger, Lanzilin.* Filij *Feginolvi, Hizilin, Frehinger, Amiza, Heilof*, & frater ejus *Engilbold*, & *VVolfpertum.* Quæ ſequuntur in autographo planè ſunt exeſa, unde & in antiquo ſatis Collegij Apographeo reliqua omnia omittuntur; nos tamen pauca adhuc quædam ex incendio erepta ſubjicimus: Servituti debuiſſent, inventum eſt in legitimo Concilio Comitis Burkhardi, commendato ab ipſo illis Fratribus advocato nomine *Mangolt* ad perpetualem ſervitutem prædictorum Fratrum confortarentur.

Tunc etiam certis nominibus in præſentia illorum juſſit eos advocari. Hæc ſunt nomina illorum *Richbold*, & ſoror ejus *Suaplinda*

plinda, & alia ejus ſoror nomine *Blidrud*, & filij ejus *Ripilin* & *Ruopilin*, & *Suapa*, & ſoror ejus *Hiltimurt*, & filij ejus his nominibus, *Engilbold*, *Rubo*, & ſorores illorum *Suaplind*, *Engiza*. Iſti ſunt teſtes, *Burkhardus* Comes, *Manigolt*, *Focbo*, *Erich*, miniſter *Vto*, *Gilbold*, *Hezilin*, *Azilin*, & alij multi. Tunc etiam cum inventione Principum regali banno præcepit, ut ſine ulla contradictione eorum Fratrum ſubditi fuiſſent ſervituti.

Iſti ſunt Cenſores quos *Kaginhardus* pro animæ ſuæ remedio ad altare Sanctorum Martyrum Felicis & Regulæ tradidit, ut ſingulis annis cenſum ad feſtivitatem Martyrij ſui ſolverent, & aliunde niſi ad alimentum Canonicorum non donetur. Primùm *Manihilt* den. 4. & filius ejus *Kezo* den. 4. & filia ejus *Engiſmuot* den. 4.

Iſti ſunt Cenſores, quos *Vto* presbyter pro animæ ſuæ remedio ad altare Sanctorum Felicis & Regulæ tradidit, ut ſingulis annis ad miſſam illorum cenſum ſolverent, ſcilicet non aliunde, ſed ad victum Fratrum ipſius altaris; *Herilind* denarios 4. Filius ejus *Sicço* den. 4. Filia ejus *Otrat* den. 4. *Palſind* den. 4. & filius ejus *Kervvik* den. 4. *Maniza* den. 4. & filia ejus *Svonburc* den. 4. *Kezila* den. 4. *Vto* den. 4, *Coma* den. 4. *Pen-*

zilin

zilin filius *Herlinde* den. 4. *Perichtraht Heildrud* utraque den. 4. & filij prædictorum ſimiliter perpetualiter faciant.

De *Tagiperto* presbytero, *Seonbire* den. 1. & frater ejus *Thieto* den. 1. ſoror ejus Uza den. 1. *Otger* den. 1. Fratribus ad cenſum. De *Engilboldo* presbytero cenſores Fratribus, *Snelhart* den. 4. & ſoror eius *Azivvip* den. 4. ad ſervitium fratrum. De *Hiltigero* plurimo fratribus *VZin* den. 4. fratribus. De *VVoffilino* pro anima ſua filius *Thiepilini* ſervi ſui, *Sikilin* fratribus den. 4.

6. Illuſtre cum primis, ſub Cæſare Ottone, Duce Burkhardo, Cotifrido, in Conſilio Tigurino, ſequens eſt inſtrumentum: Hæc eſt enim notitia de Concilio *Cotifridi* Comitis in civitate (NB.) Turicina publicè & legitimè facto. Ubi ergo Canonici fratres coram ipſo Comite & populo illuc congregato, talem proprietatem ad *Coldbrigam* quæſierunt qualem *Engilbold* filius *Herichi* in Valla, quæ dicitur *Fenichlanda*, & in ipſa marcha poteſtatéve viſus eſt habere, & ſine ulla contradictione poſſidere. Quam etiam hæreditatem ob gratiam Dei & redemtionem ſuæ animæ, parentúmque ſuorum ad Eccleſiam, quæ ad honorem Sanctorum Martyrum *Felicis & germanæ* ejus *Regulæ*, conſtructa eſt, ubi XL. cubitis abſciſa

abſciſa capita ſuis manibus portaverunt, & ad ipſum altare, ubi Canonici Deo videntur ſervire, cum omni integritate donavit atque veſtivit. Id eſt, cum mancipiis, ædificiis, agris, pratis, paſcuis, ſylvis, & omnibus appendicijs, ad ipſam hæreditatem pertinentibus. Ea ſcilicet ratione, ut ipſe hæc omnia uſquedum vixiſſet ſub uſu fructuario habuiſſet. Poſt ſuum diſceſſum autem habuiſſet Heiza ejus conjunx, & poſt illam habuiſſet *Vto* Clericus, filius ſororis ſuæ *Perinvuige*, & poſt illorum trium obitũ, Canonici ad alimentum ſuum cuncta prædicta habuiſſent perpetualiter poſſidenda. Quapropter ergo in ipſo præfato Concilio duo habuerunt teſtimonia, ad teſtificandum Eccleſiæ & Fratribus; unum in Principibus de fiſco paratum, alterum de familia Sanctorum. De *fiſco* verò fuerunt iſti his nominibus, & adhuc ſunt, *Rotfrid, Richpert, Cundpert, VVitilo, Irminger, VVeſtirman, Adilhelm, Amilpert.* De *monte Sigimunt, Raffolt, Heidine,* & alii confitentes plurimi. De *familia* autem *Sanctorum* conjurato juramento ſunt iſti electi, *Vuiſo, Liutfrid* vetus, *Herich* albus, *Theginzilin, Cozpert, Ortire, Liubinzo*; Item *Ezo, Liuzilin, Herich, Liubilin.*

Hanc deſcriptionem nominum juſſit ipſe

Comes ſcribere, donec in præſentia noſtri Senioris *Burkhardi* Ducis conſummaretur.

Et propter hoc diſtulerunt juſtum judicare judicium, quia *Albrich*, & *Ekihart* cum iniquo munere, id eſt XV. ſolidis noſtros teſtes, de *monte* à nobis per malum ingenium averterunt, qui prius nobis cum firmitate facta rectos teſtes fuiſſe promiſerunt. Id eſt *VVichart*, *Thiethart*, *Racholf*, *Fridiger Ymmo*, *Palzilin*, *Ruopilin*, *Hunolt*, *VVilhelm*, *Sigilin*, *Raifrid*, item *Thiethart*.

Factum eſt autem hoc Concilium *Comitis* poſt ſeptuageſima, in ipſa proxima feria IIII. XI Kalend. Mart. & quibusdam ibidem præſentibus, legem ſcientibus diſplicuit: propter Eccleſiam Sanctorum, ita factum eſſe; & hoc ſine voluntate Comitis remanſit. Necnon & ibi in Fratrum adjutorio, *Landirich*, *Perichger*, *Franco*, *Thietirich*, præſentes fuerunt.

His verò omnibus ita peractis tunc denuo Senior noſter *Dux Burkhardus* juſſit *Mangoldo* poteſtativo nuntio, & nigro *Cuperto*, *Landirico*, *Vinperto*, *Thietiricho*, ut ob omnipotentis Dei gratiam, & ſuam in legitimum venirent Concilium prædicti *Comitis Cotifridi* in *Turego* poſitum, & ita ibi, ſicut ipſe debuiſſet, veriſſimam exinde perpetrâſſent ſententiam. Tunc utique cun-

cti

ctis in *Turicina* civitate, in publico mall Præſidis manentibus, & ipſis nunciis *Duc* judicantibus complacuit, ut ſeptem fidiſſimos, & veriſſimos de familia conjuraſſent, in præſentia præfatæ *Coldbrigæ*, & coram filios & amicos ejus, ut de ipſa proprietate, quam *Engilbold* in *Fenichland* pro ſuæ animæ & parentum ſuorum remedio poſt ſuum obitum, & conjugis ſuæ *Heildiruda*, & nepotis ſui *Vtoni* Clerici, manu poteſtativa ad altare Sanctorum Martyryrum *Felicis* & *Regulæ* tradidit, cum mancipiis, ædificiis, agris, pratis, paſcuis, ſylvis, aquis, piſcationibus, & omnibus ad ipſam proprietatem pertinentibus, atque veſtivit, ita dicerent, ſicut ipſi ex viſu verum eſſe ſcirent. Tunc iſti VII. conjuraverunt in ſigno ſanctæ crucis. Primùm *VViſo*, *Liutfrid* vetus, *Richine*, *Theginzo*, *Erich* albus, *Cozpert*, *Erich* Nunnil. Poſt juramentum verò interrogati à *Comite* teſtificati ſunt, ſinguli quique cuncta prædicta ita ab *Engilboldo* eſſe peracta, & alij multi de ipſa familia, & de *monte* ipſum juramentum &c. ſe ſcire ita verum eſſe. Tunc *Comes* cum judicio Principum & aliorum populorum, cum manu ipſius *Coldbrigæ* reddidit ad Eccleſiam Sanctorum, & Clericis ipſam proprietatem, & vindicavit iniqui-

tatem, & ſtatim in præſentia dedit iſtos nuntios, ipſam ad domum Sanctorum & Clericis reveſtimendam proprietatem, *Cozpertũ*, Ducis & Senioris noſtri *Burkhardi* nuntium, atque *Vtonem*, & *Trutmannum*, Miniſtros, & alios multos ſequentes, in quorum præſentia ibidem in loco *Fenichlanda*, cum domo & mancipiis facta eſt veſtitura, & proprius ſervus Sanctorum *Adilmunt* poſſedit. De monte *Sigimunt*, *Raffolt*, item *Sigimunt*, *Fridiger*, *Sigifrid*; *Liubinze*, *Helmirach*, *Reginzo*.

De *Turego*, *Erich*, *Liutfrid*, *Engilbold*, *Rubo*, *Cozpert*, *Reginbold*, *Penno*, *Ripilin*, *Ruopilin*, *Linzilin*, *Thietilo*, *Reginzo*, *Ortire*, *Hezilin*, *Liubinzo*.

Actum IIII. Kal. Julij die Dominico, in Vigilia Sancti Petri & Pauli. *Anno* XXVIII. Regnante Inclyto Cæſare *Ottone* Auguſto, ſub Duce *Burkhardo*, & Comite *Cotifrido*. *Anno Domini* DCCC LXXIV.

III. Sed & eximia OTTONIS I. in Collegium Abbatiſſanum fuiſſe beneficia, acta noſtra publica luculentiſſime teſtantur.

Illius enim I. fuit *a. Ch.* 952. confirmatio donationis ſive dotationis Eccleſiæ, ad inſtantiam potiſſimum Auguſtæ Adelheidis; quæ extat *in Spec. Tigur.* pag. 248.

2. Donatio curtis Ruvaris *a. Ch.* 952. In nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis *Otta*, Dei gratia, Rex: Notum ſit omnibus fidelibus noſtris præſentibus ſcil. & futuris, qualiter nos per interventum Regilindæ venerabiliſſimæ & nobis dilectiſſimæ commitiſſæ quasdam res, noſtri proprii juris in pago Turiggavi ſitas, in comitatu *Liudonis* Comitis, curtem ſcil. quæ Ruuaris dicitur, cuidam ſervo Sanctorum *Felicis & Regulæ*, ſic dicto in proprium donavimus, à jure noſtro, & à dominio noſtro in jus ejusdem dominationem prout juſtè & legaliter, poſſumus, omnino transfundimus & perdonamus, cum omnibus videlicet adjacentiis ſuis pratis, ædificiis, ſilvis, paſcuis, agris, cultis & incultis, viis & inviis exitibus, & requiſitibus, quæſitis & inquirendis, habeàtque liberam poteſtatem donandi, vendendi, commutandi, hæreditandi, per omnia judicandi, vel quicquid animus ſuus decreverit, inde faciendi omnium hominum contradictione remota. Si quis autem hujus noſtri regalis præcepti violator extiterit, aut eam in his rebus aliquomodo moleſtare præſumſerit, ſciat ſe compoſiturum auri optimi libras quadraginta, medietatem Cameræ noſtræ & medietatem Viro præ-

menta, de mancipiis maximam partem agunt, cujusmodi Collegium Carol. non in Tigurino tantùm pago; ſed & alibi plures habuit; habet etiamnum, quos à Sancta Regula, Regulares/ die Regler/appellant. Tales ſam lias Collegium etiam Abbatiſſanum habuit; unde tot concambiorum & manumiſſionum, emancipationum exemplaria, cujusmodi *a. Ch.* 883. ſub Carolo II. *Spec. Helvet.* p. 224. OTTONE I *a. Ch.* 959. Ib. pag. 230. Chonrado Rege, pag. 23. Unde peculiaris *liber mancipiorum* hujus Collegii, de quo ib. pag. 257. ubi ita de juribus Patronorum: Man ſol wüſſen (ipſa actuum antiquorum retinebo verba,) in welen gerichten / vnd vnder welen vogten vnſers Gottshus lüte geſeſſen ſind / das da en dhein vogt / an ſy nüt zuſprechen hat / denne ſo vil / daß ſy einem vogte järlichs ein Faßnachthun geben ſönd.

Aber ſoll man wüſſen / wo vnſere Gottshus lüten dheiner / er ſy wib oder man zu der Ee kämi/anders dan mit den lüten / die vnſers Gottshus genoſſen ſind / darum ſoll ſy ein vogt ſtraffen/ vnd iſt joch daß derſelben dheiner abſtirbt / vnd lib erben hin er im låt/ ſo erbet in doch vnſer Gottshus / von der vngenoſſ chaft wegen.

Aber ſoll man wüſſen/wo vnſers Gotts-

hus ſiten / er ſy wib oder man dheiner abſtirbet one lib erben / ſo ſoll in der nechſt vatter mage erben / der aach vnſers Gottshuſes iſt / vnd im alſo nache geſchaffen / daß es ein Ee gen jnen mag / wo aber das nüt iſt / ſo erbet in aber vnſer Gottshus. So ſind diß die Gottshüſer / mit den vnſer Gottshus / vnd ſy mit den vnſeren gnoſſenin hand / deß erſten das Gottshus der Probſtey Zürich / St. Felix / das ander das Gottshus zu den Einſidlen / das drit das Gotthus zu Pfeffers / das fierd das Gottshus zu St. Gallen / das fünfft das Gottshus zu der Richenaue / das ſechßt das Gottshus zu Schaffhuſen / das ſibend das Gottshus Seckingen. Nempe à Clodovei temporibus in his etiam regionibus homines proprii eſſe cœperunt. Is enim (*ut doctiſſimus cauſæ Palatinæ vindex* P. l. Juſtit. cauſæ Palatinæ cap. 1. de hominum propriorum origine & conditione per Germaniam, loquitur) Francicum Imperium refugientes, ſæpiúsque excutientes, tandem debellatos Alemannos, Romanorum exemplo, ſervitute quadam coercuit, *&* armis honoribùsque detractis ſervos Regios fecit. Clodoveum imitatus Carolus Mag. in Weſtphalia, Saxoniáque Laſſos, quod devicti ſervili quadam ſpecie provinciæ ſuæ relicti, id eſt, gelaſſen / eſſent, dictos effecit.

fecit. Neque tamen durior conditio hominibus iſtis perpetua, neque ipſi omnes in ſolorum Regum bonis diu fuere; ſed alij pretio, alij priſtinæ libertati reſtituti, alij cœnobijs dati, alij Fiſco regio ſervati, alij a Ducibus, Comitibus, Nobilibus, aliíſque beneficiario titulo poſſeſſi, diverſa nomina prodidere, Cloſterleuhte / Gotts-husleuhte / St. Peters leuhte / Königsleuhte / Fiſcaesleuthe. — In Conſtitutionibus Caroli Magni, edente Amerbachio, Aldiones, Aldianes, & Liddi dicuntur, ſic enim Scriptum ibi legimus: De Aldionibus publicis ad jus publicum pertinentibus. Aldiones vel Aldianes ex lege vivunt in Italia, in ſervitute Dominorum ſuorum, qua Fiſcalini, vel Liodi (Leuthe) vivunt in Francia, Dominorum, nominúmque hæc differentia, diverſas hominum, eorum conditiones introduxit. Uti cuique lenior aut durior Dominus obtigit, ita conditio melior aut pejor, ut diſpari jure non tantum diverſas provincias incolentes, ſed etiam proximi vicini ſæpè habiti fuerint, hodiéque habeantur. Peſſima ſors eorum fuit, qui Epiſcopos, Prælatos, & ſacri Ordinis Viros Dominos reſpexere. Illi vivis intolerabilia imponere, nec mortuis, ſi ſolvendo non fuerant, parcere, ſed manum dextram

 ampu-

amputatam in ſolutum poſcere, ne manumiſſis quidem ſervitia remittere. Indigna Chriſtianis, nedum Epiſcopis fuiſſe Lehnmannus, addita ſpeciali locorum Wormatiæ, Spiræque mentione. Quare *Vadianus* de Colleg. & Monaſt. pag 75. ſic graviter in eos invehitur: *Civiles Domini Epiſcopos & Monachos benignitate vicerunt, cùm contra hos vel uno religionis nomine admonitos, ne oblatam ſibi hanc ipſam ſervitutis miſeriam, tam durè tractare decuiſſet, ſi modò veram magis, quam ſimulatam religionem profiteri voluiſſent.* Sic alii aliis duriorem ſervitutem ſerviebant. Omnium idem fatum erat, miſera, nec multum abludens à Romana ſervitute conditio. Herus homines cum liberis & fortunis alienare, liberorum nuptias prohibere, acquiſita ſibi habere, Teſtamenti factione excludere, agris, vineis, domibus cenſum imponere, fugitivos perſequi, ubi ubi latentes vindicare, in exoſos fermè impune ſævire, denique nihil non ipſis audere. Quæ rés Germanis antiquis in proverbium hoc abiit: Es iſt mein eigen/ich mag jhn ſieden oder braten. *Hac*, occaſione hominum propriorum, quorum hac ætate in Helvetia, quæ Francis paruit, numerus fuit maximus. Plura de hominibus propriis Helvetia *Bullingerus* habet l. 3. c. 3. de reb. Tig. *Stumpf.* Hiſt. Helvet. l. 3. c. 57.

C. *Nihil prorſus hac ætate Eccleſiam Tigurinam Roma debere.* 1. ὔτε σπολεναὶ ἀκοαὶ, nec vota, nec veſtigium ullius vel privilegii, vel beneficij Pontificij in archivo noſtro occurrit. 2. Summa rerum penes Imperatores fuit, etiam quo ad jus patronatus, & rerum Eccleſiaſticarum diſpoſitionem. Non audent hoc negare Scriptores Pontificij. Et de Imperatoribus quidem Germanis fatetur *Genebrardus*, nec electos quidem Pontifices Pontificatum ſuſcipere voluiſſe, priusquam ab Imperatoribus confirmarentur. Vid. Sec. X. p. 16. *Hiſt. noſt. Ottonis* cumprimis, à quo noſtri ſua privilegia acceperunt, hoc Seculo, in defendendis juribus Imperatoriis, reprimenda inſolentia & faſtu Pontificum, reformandis corruptiſſimis Seculi, magnam fuiſſe authoritatem, plenius, Pontificiorum verbis, aſſeruimus *Sec. cit.* pag 190. quo lectorem ideò rejicimus, ut ex tota illa obſervet συμβιβάσει, nihil hodie contra Romana & Romanos defendere Reformatos, quòd non Latini, Germani, Græci tum aſſerere fuerint auſi. Nihil ergo, qui Apoſtaſiam nobis exprobrant, ex hoc Seculo ſibi polliceantur, quod non noſtram magis, quàm adverſam juvare queat partem.

Sectio

SECTIO V.

De

Quinta, Seculi XI. Eccleſiæ Tigurinæ Periodo.

Infeliciſſimus quidem hujus Seculi Status fuit Eccleſiaſticus, Imperatorum proculcata libertate, & Pontificis per Gregorium VII. aſſerta poteſtate αὐτοκρατορικῇ, damnato Cleri conjugio, Tigurini interim, Imperatorum ſuffulti gratiâ, Jugum AntiChriſtianum excuſſerunt, tota Diœceſi non Conſtantienſi tantùm; ſed & Lauſanenſi, Baſileenſi &c. inſanis Gregorij conatibus maſculè reſiſtente.

I. Etſi verò ex ipſa Pontificiorum a confeſſione, Eccleſia Europæa miſerè fuerit Seculo hoc vexata, & lacerata, authoritas etiam Imperatorum Pontificia tyrannide, penè ſuppreſſa, certum tamen eſt, Eccleſiam Tigurinam ab Imperatoribus potiùs, quàm Pontificibus, Imperatorum adverſarijs, fuiſſe ſuſtentatam; totam verò Diœceſin Conſtantienſem, cujus poſt Metropolitanam prima

prima erat Tigurina, cæteráſque vicinas inſano Gregorij VII. pruritui graviter reſtitiſſe, & pro libertate conjugij Clericorum pugnâſſe.

a. Ferreum enim hoc Seculum *Baronius*, appellavit, ex Ditmaro, Sec. XI. pag. 220. Cæteras, authoris faſcic. tempor. Sigonii, Genebrardi, Aventini, &c. querelas prolixas dedimus, l. c. pag. 265. &c.

II. Quatuor autem hoc Seculo ad gubernacula ſederunt Imperatores, Henricus II. Sanctus & Claudus appellatus; Conradus II. Henricus III. ſeu Niger; Henricus IV. ſeu ſenior, ex quibus ; præ cæteris, memorabiles ſunt Synchroniſmi, Henrici II. & IV. quorum hic & Collegii Carolini [a] privilegia confirmavit, & ſententijs in cauſis Monaſterij Abbatiſſani latis ſibi jus Patronatus & inveſtituræ deberi, ſatis manifeſtè probavit.

a. Inſtrumentum ex autographo ita habet: In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Henricus, divina favente clementia, quartus, Romanorum Imperator Auguſtus.

guſtus. Omnibus Chriſti, noſtriſque fidelibus tam futuris, quàm præſentibus notum fieri volumus, qualiter nos, Ego Heinricus quartus, Romanorum Imperator Auguſtus, rogatu & petitione Principum noſtrorum, Venerabilium Epiſcoporum, Burkhardi Monaſterienſis Epiſcopi, Rudolphi Baſileenſis Epiſcopi. Widonis Curienſis Epiſcopi. Udalrici Conſtantienſis electi, Geroldi Lauſanenſis Epiſcopi. Ducumquoque, Friderici Ducis. Berchtoldi Ducis. Nec non & Comitum, Gotofredi Palatini Comitis, Hermanni Marchionis. Arnolti de Lenzeburch, Rudolphi de Tierſtein, jura & leges, quas prædeceſſores noſtri Reges & Imperatores, Carolus & Otto, Cunradus, & Henricus avus noſter, Præpoſituræ noſtræ, in honorem venerabilium Martyrum FELICIS & REGULÆ, in loco Turego conſtructæ, dederunt, & privilegiis ſuis confirmaverunt, nos quoque, ob ſalutem animæ noſtræ, easdem leges damus, & noſtro etiam privilegio confirmamus; *ſcilicet, ut liberam facultatem in clauſtro ſuo habeant eligendi Præpoſitum, aut res illorum ſine dominio alicujus perſonæ eis liberè ſerviant, & ut regij Fiſcalini Turegienſes juſtitiam, quam ab anteceſſoribus noſtris antiquitus habuerunt, firmiter & inviolabiliter teneant, & ut nulli*

nulli liceat aliquem de familia illa tributarios ſive beneficiarios alicui in ſervitutem dare, vel aliquo modo ſubjugare. Hoc etiam firmiter præcipimus, & Imperiali auctoritate ſancimus, ut advocatum nullum habeant niſi unum, qui ſi fortè aliquem alium ſub ſe locaverit, ille privatus honore ſuo advocatia illa perpetuè careat, & ille ſub advocatus à Rege vel Imperatorio bannum recipiat. Hoc etiam omnes ſcire volumus, quod idem advocatus curtes fratrum nullo modo intrare debet, niſi communiter à fratribus invitatus, quia de feudis & alijs rebus ejusdem Eccleſiæ hac conditione eſt inbeneficiatus. Si quis verò fortè, quod abſit, hujus noſtri præcepti paginam infirmare vel infringere, temptaverit, centum libras auri componat, medietatem cameræ noſtræ, & medietatem ſupra dictæ Eccleſiæ & Canonicis. *Vt autem hoc verum eſſe credatur, & ab omnibus obſervetur, hanc cartam manu propria corroboratam impreſſione noſtri ſigilli inſigniri juſſimus.* Hæc ex autographo. Æram ſubjecit Codex ἀπόγραφος. *Data non. Martij Indict. VII anno Dominicæ incarnationis VI CXIIII. regnante Henrico quarto Rege Romanorum, anno VIII.* Quæ tamen Epocha vel ideò eſt ſuſpecta, quòd Henricus IV. jam

jam circa a. Ch. 1105. filiorum inſidijs fuerit impetitus, imperióque dejectus.

b. Extant duo potiſſimùm HENRICI, Suevorum Ducis, electi Romanorum Regis, documenta, in gratiam Monaſterii Abbatiſani editas, quæ jam *Spec. Tigur.* p. 235. occurrunt. HENRICI IV. eſſe, vel inde patet, quod axioma Ducis Sueviæ tribui ſibi voluerit. Hic enim Rodolphum, Sueviæ Ducem, Anti-Cæſarem vicit.

III. Clerus etiam Helveticus; Dioeceſani Conſtantienſis, Baſileenſis, Lauſanenſis, jugum Gregorianum excuſſerunt, faſtum Gregorij VII. Anti-Chriſtianum non modò faſtidientes; ſed & ejusdem in Clericos conjugatos convitia graviſſimâ cenſurâ notantes.

Ipſos audiamus Dioeceſeon memoratanum Epiſcopos querentes, ex antiquo Collegij Abbatiſſani monumento, è ruderibus per Stumpfium noſtrum Hiſt. Helv. l. IV. cap. 42. vindicato? Sigifredus Moguntinus Archiepiſcopus, Udo Trevetenſis, Wilhelmus Trajectenſis, H. Metenſis, Heinrychus Leodicenſis, Rychardus Veronenſis, Bibo Tulenſis, Hermannus Spirenſis, Burchardus Halberſta-

denſis, Wernherus Strasburgenſis, Burkhardus *Baſileenſis*, Otto *Conſtantienſis*, Adelbero Wirzburgenſis, Rudbertus Babenbergenſis, Otto Ratisbonenſis, Elyngardus Friſingenſis, Udalricus Eyſtettenſis, Fridericus Monaſterienſis, Eilbertus Mindenſis, Hezil Hiltinisheimenſis, Beno Oſenebrugenſis, Eppo Neapolitanus, Imadus Paderbrunnenſis, Thiedo Brandenburgenſis, Burkardus *Loſanenſis*, Bruno Unenſis Hildebrando fratri: *Cùm primùm Eccleſiæ gubernacula invaſiſſes, etſi nobis bene cognitum eſſet, quàm illicitam & nefariam rem contra jus & phas, familiari tibi arrogantia præſumſiſſes*, diſſimulanda tamen diſpenſatoria quadam taciturnitate tam vitioſa tui introitus exordia putavimus; ſperantes videlicet, *tam criminoſa principia conſequentis tui regiminis probitate & induſtria emendanda, & aliquatenus obliteranda.* Verùm, *ut nunc lamentabilis univerſalis Eccleſiæ ſtatus clamat & deplorat, malis initiis tuis per pejores actionum, decretorùmque tuorum progreſſus infelici reſpondes tenore & pertinacia.* Cùm enim Dominus & Redemtor noſter, pacis & charitatis bonum, quaſi ſingularem ſuis fidelibus characterem impreſſerit: cujus rei plura exiſtunt teſtimonia, quàm ut Epiſtolari brevitate comprehendi valeant, tu è con-

tra dum prophanis ſtudes novitatibus, dum magis amplo, quàm bono nomine delectaris, dum inaudita elatione diſtenderis, velut quidam ſignifer Schiſmatis, omnia membra Eccleſiæ, quæ ſecundùm Apoſtolum quietam & tranquillam vitam *ante hac tua tempora agebant, ſuperba crudelitate, crudelíque ſuperbia lacerâſti, flammámque diſcordiæ, quàm in Romana Eccleſia diris factionibus excuâſti, per omnes Eccleſias Italiæ, Germaniæ, Galliæ & Hiſpaniæ furiali dementia ſparſiſti. Sublata enim, quantum in te fuit, omni poteſtate ab Epiſcopis, quæ eis divinitus per gratiam Spiritus Sancti, qui maximè in ordinationibus operatur, collata eſſe dignoſcitur, omníque Eccleſiaſticarum rerum adminiſtratione plebejo furori per te attributa priorem Eccleſiæ ſtatum ſumma audaciâ perturbâſti*, dum jam nemo alicui Epiſcopus aut Presbyter eſt, niſi qui hoc indigniſſima aſſentatione à faſtu tuo emendicaverit, omnem Apoſtolicæ inſtitutionis vigorem, illámque pulcherrimam membrorum Chriſti diſtributionem, quam Doctor Gentium toties commendat & inculcat, miſerabili confuſione miſcuiſti, ſicque per hæc tua glorioſa decreta, quod ſine lachrymis dici non poteſt, Chriſti ferè nomen perijt. *Quis autem illud pro indignitate rei non ſtupeat, quòd normam quandam:*

dam indebitámque potentiam tibi uſurpando arrogans, ut debita univerſæ fraternitati jura deſtruas? Aſſeris enim, cujuſcunque noſtrum parochiani aliquod ad te delictum vel ſola fama perveniat, ultrà jam non habere quenquam noſtrum aliquam poteſtatem, vel ligandi, vel ſolvendi, præter te ſolum, aut eum, quem tu ſpecialiter ad hoc delegeris. Quæ ſententia, ut omnem inſaniam excedat, quis in ſacris literis eruditus non videat?

Quia ergo per hos alióſque præſumtionum tuarum Spiritus Eccleſiam DEI tam graviter periclitantem, imò ferè peſſundatam diutiùs tolerare, omni malo deterius judicavimus, placuit, ut communi conſilio omnium noſtrum, tibi, quod hactenus tacuimus, innoteſcat, quamobrem nec modò poſſis, nec unquam poteris ſedi Apoſtolicæ præeſſe. Tu ipſe tempore bonæ memoriæ Heinrici Imperatoris corporali Sacramento conſtrinxiſti, quòd nunquam vivente ipſo Imperatore, aut filio ejus, Dominó noſtro glorioſo Rege, qui nunc ſummæ rerum præeſt, *Papatum aut ipſe ſuſciperes, aut alium, quantum in te eſſet, ſuſcipere patereris, abſque aſſenſu & laudamento vel patris dum viveret, vel filij dum & ipſe viveret. Atque hujus Sacramenti ſunt hodie teſtes pleri-*

que Epiſcopi, qui hac tunc & oculis ſuis viderunt, & auribus audierunt. Illud etiam recordare, quomodo tu ipſe cum aliquos ex Cardinalibus ambitióque Papatus titillaret, ad tollendam æmulationem, & hac occaſione vel conditione, ut idem hoc ipſi facerent, Sacramento te obligâſti, quòd nunquam Papatum habiturus eſſes. Utraque hæc Sacramenta quàm ſanctè obſervaveris, tu videris. Præterea, cum tempore Nicolai Papæ Synodus celebraretur, in qua 125. Epiſcopi conſederant, ſub anathemate id ſtatutum atque decretum eſt, ut nullùs unquam Papa fieret, niſi per electionem Cardinalium, & approbationem populi, & per conſenſum authoritatémque Regis. Atque hujus conſilij ſeu decreti tu ipſe author, perſuaſor, ſubſcriptórque fuiſti.

Ad hæc quaſi fœtore quodam graviſſimi ſcandali totam Eccleſiam repleſti de conventu & cohabitatione alienæ mulieris familiariori quàm neceſſe eſt. In qua re verecundia noſtra magis, quàm cauſa laborat. Quamvis hic generalis querela ubique perſonuerit, omnia judicia, omnia decreta per fæminas in ſede Apoſtolica actitari, denique per hanc fæminarum novum ſenatum totum orbem Eccleſiæ adminiſtrari.

ſtrari. *Nam de injuriis & contumeliis Epiſcoporum, quos fornicarios, ac filios meretricum, & cætera id genus indigniſſimè appellas, nulla querimonia ſufficit.*

Quia ergo & introitus tuus tantis injuriis eſt vitiatus, & Eccleſia Dei tam gravi tempeſtate per abuſionem tuarum novitatum periclitatur, & vitam converſationémque tuam tam multiplice infamia dehoneſtâſti, obedientiam, quam nullam promiſimus, nec de cætero ullam ſervaturos eſſe renunciamus, & quia nemo noſtrum, ut tu publicè declamabas, tibi hactenus fuit Chriſtianus, tu quoque nulli noſtrum amplius eris Apoſtolicus. Eandem Epiſtolam, ſed ἀκέφαλον habet Catal. Teſt. Verit. l. 13. p. 403.

IV. Colligimus iterum hinc, Eccleſiam Tigurinam nec à Romani Pontificis arbitrio dependiſſe, nec doctrinam ejus hodiernæ doctrinæ Tridentinæ confirmem fuiſſe.

Hic verò minimè neceſſe eſt, nos prolixè agere. Conſulatur *Symbibaſis* Secul. XI. & reperiet, qui dubitat, *Lector*, totam penè Germaniam Pontifici Romão veluti Anti-Chriſto aperto Marte reſtitiſſe. Duæ autem hujus Seculi primariæ erant contro-

verſiæ AntiPontificiæ, altera de *cælibatu*, de *inveſtitura*, ſeu jure Patronatus altera. De *priori*, Conſtantienſem modò audivimus Præſulem, Tigurinorum tum etiam Epiſcopum. *Poſterioris* documentum privilegium præbet ab Henrico Eccleſiæ noſtræ conceſſum. Neque verò exiſtimandum eſt, non pugnare, & ab HENRICO Imperatore, & à Pontificibus accepiſſe privilegia. Eo enim tum loco res erant, ut Imperatoria dignitas, cum Pontificia Majeſtate una ſede morari non poſſent; in certamine præſertim de jure inveſtituræ, & beneficiorum Eccleſiaſticorum evocatione, quo nomine *Henriciani*, veluti contemtores ſacrorum, anathematiſmis frequentioribus percutiebantur. Unde formula Paſcalis contra HENRICUM & aſſeclas: *Anathematizo omnem hæreſin, & præcipuè eam, quæ ſtatum præſentis Eccleſiæ perturbat, quæ docet & aſtruit anathema contemnendum, & Eccleſiæ ligamenta ſpernenda eſſe. Promitto autem obedientiam Apoſtolicæ ſedis Pontifici, Domino Paſchali, ejúsque ſucceſſoribus, ſub teſtimonio Chriſti & Eccleſiæ, affirmans, quod affirmat, & damnans, quod damnat ſancta & univerſalis Eccleſia.* Scio, ex vita Henrici, fortunáque adverſa à multis exagitata, alios Pontificiæ libidini colorem quærere; ſed non neſcio, & alios

alios eſſe, qui injuriam fieri Imperatori in eo, quòd non convictus, depoſitus eſſet, minimè diffiteantur. In reliquo vitæ regimine ἄλλα μὲν ἐσθλά, ἄλλα δὲ λυγρά. *Otto Friſingenſis* l. 7. c. 11. non audet depoſitionis ſententiam probare. *Sunt*, inquit, *qui credant ei ad probationem non ad damnationem hanc tentationem circa finem vitæ contigiſſe.* Sed fuerit vita ejus licentioſa? An cauſa propterea, quam defendit, mala neceſſariò erit? Non dabunt hoc, qui pro ſceleratorum Pontificum pugnant juribus.

SECTIO VI.

De

Sexta Seculi XII. Eccleſiæ Tigurinæ Periodo.

Jura & privilegia Eccleſiæ Tigurinæ confirmantur per LOTHARIVM III. FRIDERICVM I. Sed mediatè, authoritate Advocati ſui Berchtoldi de Zaringen, qui Præpoſito & Capitulo ius eligendi Præpoſitum, Sibi ante reſervatum, conceſſit. Ejusdem (*ut Gloſſa Marginalis habet,*) eſt compoſitio

quædam de Plebano Eccleſiæ in Swanlingen, & Canonicos hujus Eccleſiæ, cujus loco hodie habemus Eccleſiam in Kam. *Primum, ſub finem huius Seculi, authoritate Imperatoria imminuta, Eccleſia noſtra conceſſum privilegium Romanum, per Clementem VII. Adriani & Friderici Epiſtola. Cives per Arnoldum Brixienſem, Tigurinorum ad tempus Paſtorem, in veteri retinebantur ſimplicitate.*

I. Quemadmodum hoc Seculo certamina [a] de jure inveſtituræ cruenta fuerunt & atrocia; ita conſtat, Imperatores, Henricum cumprimis & Lotharium, antiquum conferendorum ſacrorum jus eripi ſibi minimè voluiſſe. Utque ipſi adverſarii [b], Lotharium, jus illud obtinuiſſe, inficiari non audent, ita ejusdem exercitii [c] luculentos oſtendit actus, in confirmatione privilegiorum Eccleſiæ Tigurinæ.

a. Qua de re prolixè *Secul.* XII. Hiſt. hujus pag. 134.

b. Hoc enim concedit *Baron* a. Ch. 1131. S. 8.

c. Anno quippe regni III. Chriſti 1130, rogatu ac petitione Principum, Anſerici videlicet Biſantinenſis Archiepiſcopi, Brunonis Argentinenſis Epiſcopi, Otttonis Halberſtadenſis Epiſcopi, Berchtoldi Baſileenſis Epiſcopi, Ruodolphi Augenſis Abbatis, Vuigrami, Fabarienſis Abbatis, Berchtoldi Morbacenſis Abbatis, Tiſincini Everhardi Abbatis, Conradi Ducis de Zarence, Hermanni Marchionis de Bathen, Rudolphi & Udalrici Comitum de Lezenbuhrc, Sigberti Comitis de Alſatia, Hulderici Comitis de Hegensheim, Volmari de Hunenbuhrc, Berchtoldi Comitis de Nuenbuhrc, Werneri Comitis de Dirſtein, jura & leges, quas prædeceſſores, Reges & Imperatores, Carolus & Ottones, Conradus & Henrici Præpoſituræ, in honorem venerabilium Martyrum Felicis & Regulæ in loco Turego conſtructæ, dederunt, & privilegiis ſuis confirmârunt, ipſe quoq; ob ſalutem animæ ſuæ easdem dedit, & ſuo privilegio confirmavit, *ſcilic. ut liberam facultatem in Clauſtro ſuo habeant eligendi Præpoſitum, & ut res illorum ſine dominio alicujus Perſonæ liberè ſerviant, & ut regiy Fiſcalini Turegienſes juſtitiam, quam ab Anteceſſoribus noſtris antiquitus habuerunt, firmiter & inviolabiliter teneant; Et undecunque unde*

velint, uxores ducant, & in ipſius ſervitio permaneant: Et ut nulli liceat aliquem de familia illorum tributarios ſive beneficiarios alicui in ſervitutem dare, vel aliquo modo ſubjugare. Hoc etiam firmiter præcipimus &c. planè ijsdem verbis, quibus ſuprà, ſequentia concipiuntur. Data VIII. Id. Feb. *anno Dominica incarnationis MCXXX Indict.* VIII. *anno verò regni Domini* Lotharii *tertij, Dei gratia, Romanorum Regis nobiliſſimi, quinto. Actum Baſileæ feliciter Amen.* Confer Sec. XII. p. 144.

II. Eadem uſus authoritate FRIDERICUS I. aliâs Barbaroſſa, per Advocatum ſuum, Berchtoldum de Zeringe, & beneficiorum Eccleſiaſticorum curam, & controverſiarum inde ortarum compoſitionem ad ſe pertinere non *a* ſemel palàm fecit.

a. Collegio enim Carolino & jus inveſtituræ ſpontè reſignavit, a. Ch. 1178. & poſtea, cùm inter Fratres Collegii conveniſſet, ut nullum niſi Canonicum Plebanum eligerent, id ipſum quoque Berchtoldus ratum habuit a. Ch. 1187. Utrumque inſtrumentum dedimus αὐτολεξεὶ ſup. p. 60. ubi notandum in priori Inſtrumento mentionem

tionem fieri Berchtoldi electi Epiſcopi Conſtantienſis, in poſteriori Chriſtianiſſimi Papæ Urbani; id quod in præcedentibus hactenus inſtrumentis non fuit obſervatum. Anno Chriſti 1180. litem inter Canonicos Turegenſes, & Plebanum de Swanlingen compoſuit. Verba inſtrumenti hujuscemodi ſunt; *Notum ſit omnibus tam futuris, quàm præſentibus, qualiter ego,* Berchtoldus de Zaringen, Dux & Rector Burgundiæ, & Kaſtvogt Turegenſis Præpoſituræ, *litem quæ fuit inter Canonicos Turegenſes, & Lutoldum Plebanum de Svvâlingen in hunc modum depoſui, & concordiam feci,* videlicet, quòd Plebanus pro media parte decimarum Salicæ terræ, & manſorum & ſcopoza, quæ ad Eccleſiam Turegenſem pertinent, ſingulis annis, quamdiu viveret, decem modios tritici Vilingenſis menſuræ, & porcum X. ſolid. Præpoſito Turegenſi, & Confratribus ſuis perſolveret, & alias decimas uſq; ad obitum ſuum ipſe in pace poſſideret. Quod jam dictus Plebanus in præſentia mea multis tam clericis, quàm laicis ibidem præſentibus fide data ſingulis annis ſe facturum firmavit; & Hugo de Thurnecto præfatæ Eccleſiæ Advocatus, ut triticum & porcus Canonicis Turegenſibus annuatim darentur fide data ibidem

bidem firmiter promiſit. Illud autem præcipuè in hac compoſitione eſt firmatum, ut Præpoſitus Turegenſis, & Confratres ſui poſt mortem Lutoldi Plebani de decimis ſuis liberam habeant poteſtatem ad uſus ſuos diſponendi, quod voluerint. Huic compoſitioni interfuerunt Walther, Præpoſitus, Chunradus Plebanus, & Confratres eorum, Egelolfus de Urſelingen, Rudolphus de Rappenſwilare, Henricus Frater ejus, Waltherus de Eſchibach, Lutoldus de Regenſperch, Cunradus de Kreuchingen, Wernherus de Roccenbach, Ludovicus de Rotenleim, Gerardus de Rinvelden, & alij miniſtrantes mei; Ulricus Villicus, Rudolphus filius Tietelonis, Rudolphus Madalla, & Heinricus, & Burkardus fratres ſui: Hugo Molendinarius, Rudolphus Marcius, Fridericus de domo, & Conradus frater ejus, & plures alij concives Turicenſes, ſub quorum præſentia hæc facta ſunt. Ut autem hæc compoſitio rata & inconcuſſa teneatur, hanc cartam noſtram ſigillo noſtro inſigniri fecimus. *Hæc autèm facta ſunt anno ab incarnatione Domini MC LXXXV. Indict.* III. *Epact. XVII. concurrente,* 2. *quarto Id. Aprilis in loco Turego.* Cætera, quæ Advocato eodem Berchtoldo Tiguri geſta ſint pro Collegio Moniali-um,

um, repeti poſſunt ex *Specul. Helvet. Tigur.* p. 232.

III. Felici hactenus Eccleſia Tigurina Imperatorum crevit favore, Advocatorúmque, quos Imperiali indultu eligere ipſa poterat, ſtetit arbitrio. Poſtquam verò diuturna de jure inveſtituræ inter Pontifices & Imperatores controverſia, ipſos quoque Auguſtos ita delaſſaret, ut cedere tandem, quàm continuis committi diſſidiis maluiſſe viderentur; ipſe etiam Eccleſiæ Tigurinæ clerus nutare paulatim, & Pontificis patrocinium ambire cæpit.

Id, quod factum eſt anno Ch. 1189. quo primùm, per Clementem III. *impetrata fuit confirmatio* (verba ſunt argumenti Bullæ Pontificiæ) *jurium & bonorum Eccleſiæ & nominatim Eccleſiæ in Kuſnach, & in Svvanlingen, decimarum in Mejelan, in Mure, in VVitellikon, Henco* (Höngk) *& in Turego. Inſuper jus cenſus decimarum & redditaum, quos Regulares Canonici montis Thuricenſis tenentur Eccleſiæ Turicenſi perſolvere: Libertates etiam & immunitates Eccleſiæ conceſſas mandat firmas & illibatas perſiſtere: Vlterius, quævis ſuſpenſionis*

ſionis vel interdicti ſententias ſine rationabili cauſa, non debere in Eccleſiam & perſonas ipſius promulgari; nec exactiones novas imponere, nec Advocatus Eccleſiæ propria auctoritate Canonicorum curtes ingredi: Capitulum ipſum vel major & ſanior pars debet Præpoſitum eligere, & nullus non Canonicus præfici debet in Plebanum; aut facientibus pœnam optat & imprecatur. Ipſa Bullæ verba jam alibi dedimus.

IV. Alia verò mens Civibus fuit Tigurinis, qui, ut ex [a] Friderici Epiſtola, quid Imperio, quid Eccleſiæ Miniſtris deberetur, diſcere facilè poterant; ita ab Arnoldo [b] Brixienſi ejecto ex Italia, & Tiguri [c] recepto ad priſtinam, ubi opus erat, veluti alterum Evangeliſtam, revocabantur ſimplicitatem.

a. Extat Epiſtola Friderici reſponſoria, ad Adrianum apud *Nauch.* Præpoſ. Tubing. quas ſe in Hirſaugienſi cœnobio Spirenſis Diœceſ. reperiſſe teſtatus eſt. Adriani ſcriptum ita habet: Adrianus, Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, Friderico Romano Imperatori ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Lex divina ſicut parentes honorantibus longævitatem promittit, ita male-

maledicentibus patri & matri ſententiam mortis intendit. Veritatis autem voce docemus, quia omnis, qui ſe exaltat, humiliabitur. *Quapropter, dilecte in Domino fili, ſuper prudentia tua non mediocriter admiramur, quòd beato Petro, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ non quantam deberes exhibere reverentiam, videris. In literis enim ad nos miſſis nomen tuum noſtro præponis, in quo inſolentiæ ne dicam arrogantiæ notam incurris.* Quid dicam de fidelitate beato Petro & nobis à te promiſſa & jurata, quomodo eam obſerves, cùm ab iis, qui Dij ſunt & filij excelſi omnes (Epiſcopis videlicet) homagium requiris, fidelitatem exigis, & manus eorum ſacratas manibus tuis innectis, & manifeſtè factus nobis contrarius Cardinalibus à latere noſtro directis non ſolùm Eccleſias, ſed & civitates regni tui claudis. Reſipiſce ergo, reſipiſce, tibi conſulimus: *quia dum à nobis conſecrationem & coronam mereris, dum inconceſſa captas, ne conceſſa perdas, nobilitate tua timemus.* Ad quæ ſic Fridericus: *Fridericus, Dei gratiâ, Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus,* Adriano Eccleſiæ Catholicæ Pontifici, omnibus illis adhærere, quæ cæpit Jeſus facere & docere. Lex juſtitiæ unicuique quod ſuum eſt, reſtituit. Non enim parentibus noſtris derogamus, quibus

bus in hoc regno debitum exhibemus honorem, à quibus videlicet primogenitoribus noſtris & regni dignitatem ſuſcepimus, & coronam. *Nunquid tempore Conſtantini Sylveſter Regalis aliquid habuiſſe dignoſcitur? Sed ejus pietatis conceſſione, libertas reſtituta eſt Eccleſiæ, pax reſtituta eſt, & quicquid Papatus veſter Regalis habere dignoſcitur, largitione Principum obtinet.* Unde cum Romano Pontifici ſcribimus, jure antiquo & nomen præponimus, & ad juſtitiæ normam eidem nobis ſcribendi concedimus. Revolvite annales, & ſi lectum neglexiſtis, quod aſſerimus, illic invenitur. Ab ijs autem, qui Dii ſunt, per adoptionem & regalia noſtra tenent, cur homagium & regalia Sacramenta non exigamus?

Cùm ille noſter & veſter inſtitutor, ab homine Rege nihil accipiens, ſed omnia bona omnibus conferens, qui pro ſe & Petro cenſum Cæſari perſoluit, & exemplum vobis dedit, ut ita faciatis, docent vos, dicens: Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. *Aut igitur regalia noſtra nobis dimittant, aut ſi hæc utilia judicaverint, quæ Dei Deo, quæ Cæſaris Cæſari perſolvant. Cardinalibus utique veſtris clauſa ſunt Eccleſiæ, & non patent civitates, quia non videmus eos prædicatores, ſed prædatores, non pacis corroboratores, ſed*

pecuniæ

pecuniæ raptores: Non orbis reparatores, ſed auri inſatiabiles corroſores, Cùm autem viderimus eos, quales requirit Eccleſia, portantes pacem, illuminantes patriam, aſſiſtentes cauſæ humilium in æquitate, neceſſarijs ſtipendijs & commeatu eos ſuſtentare non differemus. Humilitatis autem, quæ eſt cuſtos virtutum, & manſuetudinis veſtræ non minimam notam inuritis, cùm hujusmodi quæſtiones religioni non multum conferentes Secularibus perſonis proponitis. Provideat itaque paternitas veſtra, ne dum talia movet, quæ indigna ducimus, offendiculum ponat illis, qui velut ad imbrem ſerotinum ori veſtro aures ſuas arrigere feſtinant. Non enim non poſſumus reſpondere auditis, cum ſuperbiæ deteſtabilem beſtiam, uſque ad ſedem Petri reptâſſe videmus. Paci Eccleſiæ bene ſemper providentes, bene ſemper valete. Confer. *Otton. Friſing.* de Frid. I. lib. 1. p. 275. & Append. *Radevic.* l. II. pag. 301.

b. De quo *Biblioth. noſt. Tigur.* pag. 66. & deinceps, ubi ordine ſuccinctè indicavimus quis fuerit *Arnoldus* ille, quæ ejus dogmata, quam altas eadem per 5. anos, Tiguri egerint radices, quódq, fatentibus Pontificiis ἰσοτιμον πίςιν per omnia ferè poſtea tradiderit

derit Zwinglius. Compend. vide ſup. p. 1017.

c. Qua de re *Guntherus* Poëta, Ligurin. l. III. p. 47. ubi de contemtu Pontificis Romani, & Cleri ita inter alia:

Cujus origo mali, tantæque voraginis author.
Extitit Arnoldus, quem Brixia protulit ortu
Peſtifero, tenui nutrivit Gallia ſumtu,
Edocuitque diu: tandem natalibus oris
Reddirus, aſſumta ſapientis fronte diſerto
Fallebat ſermone rudes, *clerúmque procaci*
Inſectans odio, Monachorum acerrimus hoſtis,
Plebis adulator, gaudens popularibus auris.
Pontifices, ipſúmque gravi corrodere lingua
Audebat Papam, ſceleratáque dogmata vulgo
Diffundens, variis implebat vocibus aures
Nil proprium Cleri, fundos, & prædia nulla
Jure ſequi Monachos, nulli fiſcalia jura

Ponti-

Pontificum, nulli cura popularis honorem
Abbatum ſacras referens concedere leges.
Omnia Principibus terrenis ſubdita, tantùm
Committenda viris popularibus, atque regenda:
Illis primitias, & quæ devotio plebis
Offerat, & decimas caſtos in corporis uſus,
Non ad luxuriam, ſive oblectamina carnis
Concedens, mollésque cibos, cultúsque nitorem,
Illicitósque jocos, laſcivâque gaudia Cleri,
Pontificum faſtus, Abbatum denique laxos
Damnabat penitus mores, Monachósque ſuperbos:
Veráque multa quidem, niſi tempora noſtra fidele
Reſpuerent, monitus falſis admixta monebat.
Et fateor, pulchram fallendi noverat artem:
Veris falſa probans —— ——
Articulos etiam fidei, certúmque tenorem,
Non ſatis exacta ſtolidus pietate fovebat,
Impia mellifluis admiscens toxica verbis.

Ille ſuam vecors, in clerum, Pontificémque
Atque alias plures adeò commoverat urbes,
Ut jam ludibrio ſacer, extremóque pudori
Clerus haberetur: quod adhuc (ni fallor,) in illa
Gente nocet, multúmque ſacro detruncat honori.
Mox in Concilio Roma damnatus, ab illo
Præſule, qui numeros vetitum contingere noſtros,
Nomen ab innocua ducit laudabile vita,
Territus, & miſeræ confuſus imagine culpæ,
Fugit ab urbe ſua, tranſalpiniſque receptus,
Qua ſibi vicinas Alemannia ſuſpicit Alpes,
Nomen ab Alpino ducens, ut fama, Lemanno,
Nobile Turegum, doctoris nomine falſo,
Inſedit (NB) totámque brevi ſub tempore terram
Perfidus, impurè fœdavit dogmatis aura:

Unde

Unde venenato dudum corrupta ſapore
Et nimium falſi doctrina vatis inhærens,
Servat adhuc uvæ guſtum(NB) gens iſta paternæ.
Aſt ubi de medio ſublato Præſule ſummo,
Eugenius ſacræ ſuſcepit jura cathedræ,
Ille Petri ſolidam cupiens convellere petram
Ut caput infirmum per cætera membra dolorem
Diffundit, Romana petit temerarius auſu
Mœnia ſacrilego, totámque nefarius Urbem
Inficit, impuri corruptam ſemine verbi.
Et populi tantas in Clerum concitat iras,
Ut penitus nullum ſummo deferret honorem
Pontifici, Clerúmque odio vexaret iniquo.
Et ſi quis, cùi mens æqui & reverentior eſſet,

Et meliora pio flagrarent viſcera voto
Forte refragari,ſeu diſſuadere furorem
Auſus erat,ſe ſéque novis opponere monſtris,
Omnibus ereptis, ſubverſa funditus æde,
Corporis afflictu ſeu tandem ſanguine fuſo,
Clericus aut etiam popularis, facta lucebat,
Unde etiam tandem (neque enim reor eſſe ſilendum,
Nec de funeſto repetatur poſtea ſermo)
Judicio Cleri, noſtro ſub Principe victus,
Adpensúsque cruci, flammáque cremante ſolutus,
In cineres Tyberine tuas eſt ſparſus in undas.
Ne ſtolidæ plebis,quem fecerat improbus,error,
Martyris oſſa novo, cinerésve foveret honore.

De hoc Arnoldo, ejúsque σκληραγωγία, &c. nonnulla habet Bernhard. Epiſt. ad Innocent. Pap. & Conſtant. Epiſc.

SECTIO

Sectio VII.

De

Octava Seculi XIII. Eccleſiæ Tigurinæ Periodo.

Ponitur Hiſtoria huius Seculi Eccleſiaſtica ſub FRIDERICO II. ſub quo Tigurini variam experti ſunt fortunam. Clerus ab Imperatore privilegia petiit & accepit. Excommunicato verò Friderico, Pontificis gratiam pro obeundis ſacris implorat. HENRICUS, Rudolphus; Epiſcopi Conſtantienſes Clero patrocinantur contra cives. Richardus, Wilhelmus Collegii privilegia confirmant. Doctrinæ compendium, ex Symbolis & Catechiſmis. Declinans ætas ad novitates, & περιεργίας.

I. Ad XIII. pergimus Seculum, quo Eccleſia noſtra Tigurina, variam fuit experta fotunam. Florentibus etenim Friderici II. rebus, Clerus etiam privilegiorum [a] confirmationem & augmentum non petiit modò; ſed & impetravit. Poſtea verò, cùm & ipſe, & aſſe-

clæ ejus, anathemate [b] Pontificio aliquoties percuterentur, ad ipſos Tigurinos [c] etiam, ob fidem Imperatori habitam, excommunicatos, multum redundavit detrimenti; Conſtantiam [d] Friderico Tigurini probare pergentes, luculentis *αὐτονομίας* [e] privilegiis muniuntur. Clerus verò [f] paulatim Romæ ſe inſinuavit, ſacrorúmque celebrationem pro fautoribus ſuis, privatam magis quàm publicam, ſolicitatam, ſemel atque iterum obtinuit.

a. Cujùsmodi duo adhuc in manibus noſtris ſunt authentica documenta, alterum (repetò verba rubricarum) *eſt ſingularis quædam confirmatio FRIDERICI Imperatoris Monaſterÿ & Eccleſiæ Thuricenſis, qua Advocatias dictarum Eccleſiarum ad manus ſuas recipit, & quòd bona eorum ab Imperio non poſſint alienari:* Alterum, *quòd nulli alieni ad prædictas Eccleſias, ſint recipiendi, ſed duntaxat de familia Eccleſiæ, vel de loco iſto*, Thurigo. Verba prioris Inſtrumenti ita habent: *FRIDERICUS II. Dei gratia Romanorum Rex, & ſemper Auguſtus,* & *Rex Siciliæ,* per præſens ſcriptum notum facimus tam præſentibus quàm futuris, quòd nos de-

ſolita

ſolita gratia & conſueta benignitatis noſtræ clementia Monaſterium & Eccleſiam in Thurego, Conſtantienſis Diœceſ. ſub noſtra ſpeciali protectione & defenſione recepimus, tam Clerum, quàm cæteros homines ſuos, nec non & omnes profeſſiones, & jura ad eandem Eccleſiam pertinentia, confirmantes eisdem omnes bonos uſus & bonas conſuetudines, quibus olim, tempore Prædeceſſorum noſtrorum Imperatorum & Regum uti conſueverunt. Inſuper etiam Advocatiam tam Monaſterii, quàm Eccleſiæ prædictæ ad manus noſtras recepimus, ut nulli de cætero niſi nobis teneantur de Advocatia reſpondere, decernentes, ut bona ſua, nulla neceſſitate incumbente, poſſint ab Imperio ullomodo alienari. Mandamus igitur, firmiter ſtatuentes, ut nullus à modo, præfata loca ſuper prædictis omnibus offendere vel moleſtare præſumant, ad cujus noſtræ protectionis & confirmationis memoriam ac inviolabile firmamentum præſens ſcriptum fieri fecimus, ſigillo noſtræ Celſitudinis roboratum. *Datum apud Briſacum, anno Domini MCCXVIII. Kal. April. Indict. VI.* Poſterius verò ita ſonat: *FRIDERICUS, Dei gratia Romanorum Rex, & ſemper Auguſtus, & Rex Siciliæ,* dilectis ſuis Præpoſito, &

Gregor. IX. *a. Ch.* 1228. & 1248. videatur *Sec.* XIII. pag. 384. &c. In cauſis excommunicationis exaggerandis prolixi ſunt, qui Pontificis tyrannidi patrocinantur. Præter cæteros *Vitoduranus* noſter Hiſt. MSc. lacertos ſuos aptavit, à quo Friderico objicitur,

1. Contemtus Cleri. Hic *FRIDERICVS,* inquit, *primò optimas leges pro libertate Eccleſiæ, & contra Hæreticos dedit, ſic multos Prædeceſſores ſuos divitÿs & gloria abundavit; ſed eis in ſuperbia abuſus fuit: Nam tyrannidem contra Eccleſiam exercuit. Quamvis enim ab infantia per Eccleſiam tanquam per matrem fuiſſet educatus, non tamen ipſam ut matrem fovit, ſed tanquam novercam, quantum potuit, ſauciavit & laniavit. Et ideò in Concilio Lugdunenſi, convocato ab* Innocentio IV. *ut dictum eſt, Imperiali nomine ac dignitate ſpoliatus eſt. Cauſæ autem principales hujus depoſitionis in prædicto Concilio exprimuntur, ſcil perjurium, pacis violatio reformatæ frequens Dominorum Cardinalium Romanæ Eccleſiæ captivatio, multorum Prælatorum ſubmerſio venientium ad Concilium, quod Papa Gregorius* IX. *duxerat convocandum, quod & ipſe Imperator petierat convocari. Prælatos ab Eccleſiarum regimine deſtituit, ſacrilegium commiſit, nam cruces aureas, thuribula pretioſa, calices, pannos ſericos, & Eccleſia-*

Eccleſiarum theſauros diripuit, Clericos angariens & perangariens afflixit, qui non ſolùm trahebantur ad judicia Secularia; ſed etiam cogebatur ſubire duella, incarcerabantur, decollabantur, ſuſpendebantur in patibulum, in opprobrium ordinis Clericalis: De hæreſi quoque ſuſpectus habebatur. Nam priusquam Gregorius Papa, ipſum anathematis vinculo innodavit, & poſt captionem Cardinalium, Prælatorum & Clericorum ad ſedem Apoſtolicam venientium, claves Eccleſiæ contemſit, ſibi faciens celebrari, vel potiùs, quantum in eo fuit, prophanari divina, & ſententias Gregorij Papæ IX. ſcripſit vel allegavit, non vereri, & eos coëgit non ſervari, Et paulò poſt: *Nullas Eccleſias conſtruxit; ſed deſtruxit: Religioſas perſonas jugiter attrivit, manum, ſicut decet Principem, ad pauperes non extendit, poſſeſſiones Romanæ Eccleſiæ ſibi ſubjugavit, ſcil. Marchiam Anchonetanam, Ducatum Spoletanum, Beneventum, civitatem nobilem in Apulia, cujus Archiepiſcopus habet ſub ſe XXIV. ſuffraganeos, diruit, & præoccupavit, præter alias civitates Tuſciæ. Hæc de eo promulgavit* Innocentius *Papa, in dicto Concilio Lugdunenſi.*

2. Nimia cum Muhammedanis familiaritas. Id. p. 18. *Præterea conjunctus amicitia deteſtabili Saracenorum nuntios & munera eorum*

rum hilaritate ac honorificentia recepit, & munera eis pluria deſtinavit.

3. Heterodoxia in doctrina, & negligentia præceptorũ Eccleſiaſticorum. Id. p. 18. *Quidam de eo referunt, quòd ad tanta dementia foveam deciderit, quod ad hoc totis vellet niti viribus, ut ritus ſalutaris hoſtiæ ſeu Euchariſtiæ de medio tolleretur. — Fertur de ipſo, dum tranſivit quodam die cum exercitu ſuo campum, propè fluvium Rhenum, plenum ſegetibus uberibus ſpeltarum, quod dixit, impiè & perversè ſentiens de altiſſimo Sacramento corporis Chriſti: O quot autem ex hoc frumento ſuo tempore conficientur. Quidam quoque ajunt, eum per anni circulum quotidiè jejunaſſe, niſi ſemel in die comedendo, non intuitu divinæ retributionis; ſed corporalis conſervandæ cauſa ſanitatis. Fertur inſuper, quòd frequenter balneis uſus fuerit diebus Dominicis. Per hoc patet, quod præcepta Dei, & feſta, & Sacramenta Eccleſiæ irrita cenſuit & inania.* Hæc, & plura id genus de FRIDERICO, *Vitoduranus noſter*, aliique. Verùm, & ipſe FRIDERICUS ab impactis calumniis Epiſtolâ ita ſe purgavit, ut deteriora in Pontificem ſcelera detorſerit; qua de re *Urſperg.* pag. 324. *Nauclər.* Generat. 42. p. 222. alii de quibus *Secul.* XIII. pag. 386. Papa nimiam Imperatori, cum Muhammedanis, objecerit familiaritatem, qui

qui ipſe tamen ſcriptis literis Imperatorem Sultano auſus fuit prodere, quod non diſſimulat *Vitoduran.* p. m. 18. b. Dogmata & ritus Romanorum Friderico non omnia placuiſſe, probat, ſemper fuiſſe, quibus ut & ipſe ſenſit Fridericus) crederetur,

Roma diu titubâs, longis erroribus acta,
Corruit, & Mundi deſinit eſſe caput.

c. Secuta enim diſcordia civium & cleri, anathemata Pontificis, &c. de quibus idem *Vitodur.* p. 19. b. *Tempore illo, quo fuit anathematizatus* (Fridericus) *Clerus & omnes religioſi de civitate Thuricenſi expulſi ſunt, præter Fratres Minores, qui in manu forti retenti ſunt, & protecti. Nam propter diſſenſionem Papæ & Imperatoris, Schiſma grande fuit in Clero. Quidam enim Papæ, quidam verò Imperatori adhærentes aſtabant. Tempeſtas itaque ferociſſima perſecutionis in Clero ſæviebat illis in temporibus. Tunc fratres Prædicatores de Conventu Thuricenſi ſe receperunt in Monte Sancto ad tempus extra muros oppidi VVinterthur ſito.* Confer. *Anal.* P. 1. p. 72.

d Id quod vel hinc patet, quòd 1. ſacris ſolennibus per annos 18. carere, quàm fidem violare maluerunt. 2. De Fridericalibus, in Pago Tigurino, frequentes Pontificis fuerunt querelæ. Vid. *Specul. Helvet. Tigurin.* pag. 277. *Stumpf.* l. 4. cap. 50. Hiſt. Helvet.

Helvet. & poſt eum filius, in Antiparallelis ἀνεκδότοις. *Itaque Pontifex Romanus*, inquit, *quotquot de Nobilitate, de civitatibus & præfecturis Friderici, Imperatoribus legitimis fidem & obedientiam præſtabant, excommunicationis fulmine feriebat.* Licèt enim multi Epiſcopi, Abbates, Comites, Barones & Nobiles per Helvetiam ſuas jurisdictiones obtinentes, Romani Pontificis partes ſequerentur metu fulminis, ſemper tamen ſupremo Cæſarum Imperio obnoxii fuerunt; ſuásque jurisdictiones feudi jure Imperatoribus acceptas debebant. Præterea non paucas urbes & Præfecturas ad Imperium pertinentes immediatè, ſua ſub poteſtate Imperatores poſſidebant, ut Tigurum, Conſtantiam, Scaphuſium, Sangallum, Bernam, Solodorum, Genevam, Lauſannam, itémque tres Præfecturas Imperiales liberas, Uriam, Suitiam & Sylvaniam. Cùm igitur FRIDERICUS II. Imper. Rom. Pontificum excommunicatione tam hoſtiliter impeteretur, in ejus fide & obedientia quidam Helvetiæ Comites, Urbes & Præfecturæ conſtanter perſeverârant, ut RUDOLPHUS Comes Habſpurgius, Tigurum, tres Imperiales Præfecturæ, Uria, Suitia & Sylvania, ob quæ merita FRIDERICUS II. Imper. dictas Urbes

&

& Præfecturas ampliſſimis privilegiis & immunitatibus donavit. Et ut exemplo res fiat manifeſta, *A. D.* 1240. tribus illis ſupra dictis Præfecturis cuncta privilegia benigniſſimè confirmavit. In qua confirmatione Uriam, & Suitenſes homines liberos appellat. Vult etiam & mandat, ut ceu liber populus ſoli Imperatori & Imperio Romano immediatè pareant, nec cujusquam prætereaDominio ſubjiciātur: Similia quoque inſignia privilegia Tigurinis, & cæteris in fide ſua perſtantibus largitus eſt.

e. Huic enim FRIDERICO II. Tigurini Jus eligendi Senatum, quod penes Collegia hactenus erat, acceptum ferre, diximus in *Spec. Helv.* p. 564.

f. Qua de re compendioſè pariter & diſtinctè ſcripſimus, P. III. *Hodeg.* p. 428. Ipſa nunc ordine audiamus documenta publica. *A. Ch.* 1247. occurrit Indulgentia (libenter rubricæ retineo verba) cujusdam Legati, facta Clero oppidi Thuricenſis, tunc, propter adhæſionem Friderici Imperatoris, ſuppoſito Eccleſiaſtico interdicto Venia Pontificia. Cardinalis verbis cōcepta talis eſt: Petrus, miſeratione divina S. Georgii ad velum aureum Diaconus Cardinalis Apoſtolicæ Sedis legatus: Univerſo Clero Caſtri Thuricenſis, Conſtantienſis,

D œcel

Diœceſ. Salutem in Domino. *Cum veſtrum caſtrũ, pro eo, quòd ipſius homines favent contra Romanam Eccleſiam Friderico quondam Imperatori, ſuppoſitum ſit Eccleſiaſtico interdicto,* quid de pœnitentiis morientium & Baptiſmate parvulorum Vobis ſit faciendum, à nobis edoceri humiliter poſtulâſtis, ad quæ duximus reſpondendum, quòd in mortis articulo conſtitutis, ſi verè pœnitentes & confeſſi extiterint, & idoneam præſtiterint cautionem, quòd reſtituti fuerint priſtinæ ſanitati, ſigno vivificæ crucis aſſumto, Romanæ aſſiſtant Eccleſiæ, juxta Eccleſiæ formam, abſolutiõis beneficium impendatis, & eorum confeſſione audita injungatis eis pœnitentiam ſalutarem, & Baptiſmum parvulorum concedatis. Cætetum, qui devoti & fideles in Eccleſiæ devotione libentiùs perſeverent, volumus & mandamus, *ut contra dictum Fridericum, crucis aſſumto ſignaculo, per aliquos Veſtrum diſcretos & idoneos, confeſſiones audiantur eorum & impoſita eis pœnitentia ſalutari concedantur ipſis Eccleſiaſtica Sacramenta.* Datum apud Confluentiam II. Id. Aug. *Anno Domini* MCCXLVII.

Secuta fuit a. Ch. 1248. *gratia facta Clero Thuricenſi per Henricum, quondam Epiſcopum Conſtantienſem, propter ipſorum obedien*

 tian.

tiam, quam Romanæ Eccleſiæ præſtiterant, tempore rebellionis Friderici Imperatoris, & quod populum oppidi Thuricenſis ad obedientiam revocabant. Tenor inſtrumenti eſt: HENRICUS, Dei gratiâ, Conſtantienſis Epiſcopus, univerſis Chriſti fidelibus, præſentem paginam inſpecturis ſalutem in Domino: *Cùm Præpoſitus & Capitulum, unà cum toto Clero Thuricenſi Romanæ Eccleſiæ, matri noſtræ, in ipſius adverſitatibus & afflictione præſenti, digna compaſſionis conſolatione ac ſupportationis auxilio ſtuduerint hactenus, tanquam membra unita ſuo corpori deſervire, Apoſtolicis ſuorumque Legatorum & noſtris mandatis, in obſervatione ſententiarum contra faventes & adhærentes Friderico quondam Imperatori tanquam devoti Eccleſiæ obedientes, quam plurimum exiſtendo. Et propter hoc dictus Fridericus, inimicus Eccleſiæ per literas ſuas & nuntios multotiens ipſos de Caſtro Thuricenſi exterminari fecerit & expelli, tanquam proditores & ſui negotij turbatores, bona ipſorum faciens etiam confiſcari.* Hinc eſt, quòd nos nequitiæ præfati Friderici & nephandis mandatis ipſius volentes, quantum poſſumus, obviare, nihilominus tamen Eccleſiæ Romanæ utilitati in hac parte proſpicere cupientes, de conſilio prudentum *prædicto Clero, cujus præſentiam ſeramus in eodem caſtro quam plurimum profuturam,* per-

pote qui ſuos parentes & amicos, quantum poſſunt, ſtudent ad Eccleſiæ gremium revocare, auctoritate, qua fungimur de ſpeciali gratia concedimus, ut hactenus prædictis uſi rationibus, niſi de ipſis aliud duximus ordinandum ſine periculo Ordinis & honoris, ſub honeſta converſatione valeant inibi converſari: Scientes, quòd prædictum Clerum nolumus illi ſententiæ ſubjacere, quæ contra communicantes excommunicatis à nobis noviter eſt probata, & de hac ipſis præſentes literas concedimus ſigilli noſtri munimine roboratas. Datum Merſpurg. *A. Domini* MCCXLVIII. V. Id. Feb.

Succeſſit a. Ch. 1249. *gratia Innocentij IV. Papæ & Petri S. Georgij ad velum aureum, Legati Sedis Apoſtolicæ, tranſſumta per modum* vidimus, *per Eberhardum Electum Conſtantienſem, qua conceditur Clero Thuricenſi, ut ad oppidum Thuricenſe, propter ipſorum obedientiam revertantur, & certis diebus celebrent miſſas & Baptiſmum parvulorum adminiſtrent; & pœnitentiam morientium concedant.* Verba Bullæ ſunt Eberhardus, Dei gratia, Conſtantienſis Electus, univerſis Chriſti fidelibus ſalutem in Domino, Univerſitati Veſtræ tenore præſentium ſignificamus; Venerabiles in Chriſto Patres. Innocentium IV.

 Dei

Dei gratiâ Sacroſanctæ Romãæ Sedis ſummum Pontificem, ac ejus Legatum, Dominum Petrum ad Velum aureum, S. Georgij Cardinalem, bonæ memoriæ Prædeceſſori noſtro, & nobis ſub hac forma ſuas literas deſtinâſſe: Innocentius Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, Venerabili fratri, Epiſcopo Conſtantienſi ſalutem & Apoſtolicam benedictionem: *Caſtrum Thuricenſe pro eo quod habitatores ejusdem, ſicut accipimus, Friderico quondam Imperatori præſtant auxilium & favorem eſt Eccleſiaſtico interdicto ſuppoſitum. Cùm autem dilecti filij, Præpoſitus & Clerus Thuricenſis, ſicut aſſerunt, de tua licentia morentur ibidem perſiſtentes in devotione ſedis Apoſtolicæ ac etiam pro viribus laborantes, ut dicti habitatores ad gremium Eccleſiæ revertantur.* Nos dictorum Præpoſiti & Cleri ſupplicationibus annuentes, fraternitati tuæ, per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus, ſi expediri videris eisdem, quod in Caſtro ipſo remaneant auctoritate noſtra licentiam largiaris, Dat. Lugd. III. Id. Feb. Pont. noſt. a. v. Venerabili Viro, Dei gratia Electo Conſtantienſi, Petrus miſeratione divina S. Georgij ad velum aureum Diaconus Cardinalis, Apoſtolicæ Sedis Legatus, Salutem in Domino: Pervenit ad nos, quòd bonæ memoriæ Prædeceſſor

Veſter

velter, *in Caſtro Thuricenſi Veſtræ Diœceſ. fecit divina officia, Baptiſmum parvulorum, Euchariſtiam, & pœnitentias morientium inhiberi,* ac Abbatiſſam, & Conventum; Præpoſitum & Capitulum & alios Clericos, tam ſeculares, quam religioſos loci ejuſdem morari non permiſit ibidem *pro eo, quòd homines ipſius Caſtri favent manifeſtè* (NB) *contra Romanam Eccleſiam, Domino Friderico. Unde nobis humiliter ſupplicaverunt, ut cùm eorum præſentia magis quàm abſentia poſſit prodeſſe ad converſionem hominum prædictorum redeundi ad loca propria, ſemel quoque in ebdomada januis clauſis, non pulſatis campanis, interdictis & excommunicatis excluſis, ſummiſſa voce divina officia celebrandi eis licentiam largiremur.* Sacramenta prædicta ipſis nihilominus concedentes, ut ſupra his providere curetis, pro ut vobis videbitur expedire. Datum in Caſtris, coram Aquis, Non. Octob. anno Domini MCC XVIII.

Eſt denique de a. Ch. 1240. ad manus confirmatio Conradi *quondam Epiſcopi Conſtantienſis, gratia Innocentij IV. ubi confirmat geſta quorundam Miſſariorum, qui propter obedientiam Cleri Thuricenſis eisdem indulſerunt, ut ad oppidum poſſent redire, & certis diebus in hebdomada Miſſam celebrare, Baptiſmum parvulorum & pœnitentias morientium concedere,*

aliquibus literis, ſuper hujusmodi negotio à Sede Apoſtolica impetratis, vel etiam impetrandis. Dat. Lugduni, VIIII. Cal. Jul. Pontif. noſtri anno ſexto. Sanè nos, qui circumſtantias Caſtri memorati, *& devotionem Cleri in magnis miſerijs humiliter tolerantis veraciter cognovimus*, ipſis compati & ſubvenire in hac parte cura ſuſcepti regiminis frequenter amonet, & hortatur, plus tamen utilitas negotij generalis nos compellit, & inducit, quòd nos curam & ſolicitudinem tam Cleri, quàm Civium & negotij univerſalis Eccleſiæ in quantum poſſumus, volumus adhibere. *Quia verò licet pro magna parte cognoverimus, utile eſſe & valdè neceſſarium ipſi Clero miſericorditer provideri, tamen ſecundùm formam nobis traditam, ubi dicitur*, ſi tamen videbitur expedire, *habito prudentum conſilio, quod propter multas occupationes perſonaliter ad locum accedere non potuimus*, de latere noſtro, Viros honorandos, Abbatem de Salem Ciſterc. Ordin. Fratrem Ulricum cuſtodem Ordinis Fratrum Minorum, & C. (Conradum,) Præpoſitum Imbriacenſem, & Walcherum, dictum Tichtelerium Concanonicos noſtros perſonaliter ad locum transmiſimus, dantes eis in mandatis, ut auctoritate Sedis Apoſtolicæ nobis injuncta, & noſtra omnibus

circumſtantiis inſpectis ſuper animas ipſorum, *ſi Clero, ſi negotio univerſalis Eccleſiæ, ſi ſaluti Civium videretur expedire, procederent in negotio ſecundùm traditam nobis formam.* Ipſi verò, cùm dictum locum perſonaliter acceſſiſſent, *invenerunt cum diligenti inquiſitione & Cleri & Civium, quod utile erat, & multùm poſſe expedire negotio univerſalis Eccleſiæ, ſi dictus clerus moram faceret cum ipſis civibus, quod tam per manifeſtam, quàm ſecretam eorum collocutionem aliquos ex ipſius Caſtri habitatoribus à ſuo errore poſſent ad unitatem Eccleſiæ revocare.* Præterea, quòd univerſitas Civium, tam virorum, quàm mulierum, cum tanta humilitate ac devotione Sacramenta, neceſſitatis videlicet viaticum ſibi, ſi verè pœniterent, & Baptiſmum parvulis petiverunt exhiberi; interim etiam, quòd poterant ſperare, *quòd procedente tempore, per Dei gratiam, & ſuggeſtionem dicti Cleri aſſiduam, poſſent ad ulteriorem obedientiam revocari.* Quare, prædicti nuncii noſtri ad requiſitionem tam Cleri, quàm Civium humilem & devotam auctoritate Apoſtolica & noſtra ſub forma certa eisdem à nobis tradita, Clero & aliis religioſis perſonis introitum & moram ibidem faciendi viſitcum pœnitentibus & Baptiſmum parvulis, habito prudentium virorum conſilio in-

uiſſe

dulſerunt. Dicti etiam nuntii noſtri apud cives ad petitionem noſtram obtinuerunt, quod licèt Fratres Prædicatores ipſos, ſecundum quod ipſi retulerunt, in fama & in rebus intolerabiliter læſerunt, tamen ob reverentiam noſtram duos Fratres laicos de ordine Prædicatorum in domo ipſorum, ut ipſam cuſtodiant, permiſerunt. Nos verò videntes ipſorum diligentiam Fratrum noſtra & auctoritate Apoſtolica confirmamus, & ſigilli noſtri cum ſigillis ipſorum munimine roboramus. Datum Turegi A. D. MCCXLVIIII. XIII. Kal. Aug. Indict. VII.

III. Ex his autem, quæ occaſione Friderici, & Fridericalium contigerunt, colligimus, [a] turbatum ſatis, non Eccleſiæ tantùm; ſed & Reipublicæ Tigurinæ fuiſſe ſtatum. Cives enim eo tantùm nomine, quòd Imperatori adhærerent, aqua & igni prohibiti, vitæ ſuæ ſubſidiis non uno modo fruſtrabantur, cœloq; & terra, per Pontifices quantum in ipſis erat, excludebantur. Quo tamen malo res non ſtetit. Alia diſcordiæ ſata materia tum ex oneribus Civilibus, quæ Clero etiam, ad patriæ, omnium tum injuriæ expoſitæ, de-

fenſionem, imponebantur, tum ob expulſas famoſas mulierculas; Utrumque ægrè tulit Conſtantienſis Epiſcopus: iſti, Imperatorum auctoritate, Clerus Tigurinus occurrere voluit, Henrici cum primis & [e] Rudolphi I. Omnia hæc probant, ex-Eccleſiæ Romanæ communionem extra comunicatos Tigurinos ſalutem pridem quæſiviſſe, neque Monarchicam Pontificis poteſtatem admiſiſſe; neque exemtionem Cleri ab obedientia civili probâſſe, ſimplicitatis interim [f] in dogmatibus fidei ſtudioſiſſimos.

a. Id quod fusè hactenus oſtendimus. Summa huc redit. Cùm a. D. 1240. Pontifex Romanus fulmina excommunicationis contra Fridericum II. continuaret, eidem pœnæ Tigurini etiam ſubjiciebantur, propterea quod in fide Imperatoris perſeverarent, univerſo igitur Clero, ob Bannum, interdictum ſervante, cuncti Sacerdotes, Monachi & Moniales, urbe d. [illegible] Januarij 1240. pellebantur. Franciſcanis tamen exceptis, qui in urbe remanebant. Et cum a. D. 1245. ab Innocentio Papa denuo excommunicatus, ejus mandato Imperio

Imperio privaretur, Tigurini nihilominus in Imperatoris obedientia perſtiterunt. Omnia itaque privilegia ac Regalia, quibus antehac utraque Præpoſitura fruebatur, Imperator in cives transferebat, præcipuè electionem Senatus per Cives, & ne poſthac Civitas ab Imperio abalienari poſſet. Verùm, Clericis octavum jam annum exulantibus, Civibus verò conſtanter in ſua opinione perſeverantibus, Innocentius a. Ch. 1248. Lugduno ſcriptis ad Epiſcopum Conſtantienſem literis, jubebat, ut Præpoſito totique Monaſterii Collegio in urbe excommunicata manendi copiam indulgeret. Epiſcopus per Epiſtolam Pontifici reſpondet; quia Præpoſitus & univerſi Clerici urbis Tigurinæ, Romanæ Eccleſiæ, ceu membra capiti, fideliter adhæſiſſet, propterea ipſos tanquam turbatores & proditores Imperatoriarum rerum, Friderici mandatu, Urbe Tigurina pulſos eſſe. Verum, cùm Innocentius, excommunicationis pœna Tigurinos domare non poſſet, tandem anno Domini 1249. per Epiſcopum Conſtantienſem Clericis in urbem redeundi in eáque habitandi, Sacráque adminiſtrandi, copiam indulſit. Verum tamen vix tandem biennio poſt reditum in urbem obtinuerunt. Interim verò Romani

ni Pontificis impulſu Tigurini graviſſimis & continuis vexabantur incommodis: Sericorum pannorum textura ac negotiatio, antehac in ea urbe frequentiſſimè, magno commodo, exerceri ſolita, hoc tempore Comum, Longobardiæ oppidum, translata eſt, ipſique Tigurini crebris incurſionibus & latrociniis nobilium circumquaque vicinorum graviſſimè infeſtabantur. Itaque Friderico Imperatore in Apulia, Manfredi, ſpurij ſui, veneficis inſidiis ſublato, Imperióque 28. annis, juſta Imperatoris defenſione deſtituto, Tigurini ad tuendam Reipublicæ ſuæ ſalutem cum Uraniis & Suitenſibus primùm in annos aliquot fœdus inierunt: Vid. Stumpf. l. 6. c. 16.

b. Tigurinos enim veluti Schiſmaticos & Hæreticos Romani Pontifices diris, nullam aliam ob cauſam devoverunt, nullum ob ſcelus, nullum ob errorem, nullum ob dogma impium aut blaſphemum, niſi quòd juxta Chriſti Servatoris & Apoſtolorum præcepta Matth. 17. 22. Rom. 13. 1. Pet. 2. legitimæ poteſtati, hoc eſt veris Imperatoribus debitam fidem & obedientiam præſtare conſtanter pergerent.

c. Ita enim ex autographo ipſe loquitur Epiſcopus Conſtantienſis: *Conradus* (Conradum hunc, Henricum præceſſiſſe, ...

de quo tamen inter authores non convenire, *Stumpf.* monuit l. 5. c. 11. Unde nec æram ei aſſignare volebat, vel ex hoc inſtrumento patet: Conradum enim in annum 1250. rejicit, Henricum verò, in 1248.) *Dei gratia Conſtantienſis Epiſcopus univerſis Civibus in Turego ſalutem in Domino*: Cum non liceat, tam legitimis, quàm Canonicis ſanctionibus obviare, univerſitati Veſtræ de conſilio Capituli noſtri, ac aliorum prudentum virorum in virtute juramenti ſuper obedientia commiſſorum nobis exhibiti, duximus injungendum, ut *Clerum Thuricenſem, hoc eſt, ibi natum, ſive beneficiatum nullis unquam vel uſquam angarijs, perangarijs, vigiliis, collectis, muratis, foſſatis, ſeu aliis quibuscunque exactionibus vel bonorum invaſionibus perturbetis; ſed potiùs ipſum, ac familiam ſuam quieta poſſeſſione totius libertatis Eccleſiaſticæ gaudere permittatis.* Abſit enim ut divinis mancipati officiis in ſe vel ſuis quacunq; ſervitutis ſpecie opprimantur. Item *juramenta quibus vos temerè, tam ſuper expulſis, quàm ſuper expellendis quibusdam mulierculis in confuſionem & ignominiam Cleri mutuo obligâſtis, quia poſſumus & debemus, relaxamus, caſſantes ea, tanquam juri, rationi & conſuetudini contraria, diſtrictéque vobis ſub obtentu ſupra dicti juramenti inhibentes, ne occa-*

ſione

ſione ipſorum cujuscunque ſexus hominum dictis vel factis in perſona vel rebus lædere vel confundere præſumatis. Illa enim quæ noſtræ jurisdictionis rigorem contingunt, veſtræ voluntatis beneplacito nolumus caſtigari. Nulli ergo omnino veſtrum liceat hanc noſtræ diffinitionis ſeu ordinationis paginam infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præſumſerit, indignationem omnipotentis Dei & noſtram offenſam, cum macula perjurij & infamiæ ſe noverit incurriſſe. Ad hujus verò rei evidentiam, memoriam & robur in poſterum valiturum, præſentem cartam conſcribi, & tam *noſtris, quàm fratrum noſtrorum, & Conſilii Turicenſis*(ita etiam ipſa inſcriptio in ſigilli peripheria, habet; ſecus quàm poſtea obtinuit, ut Civium Turicenſium Secretum appellaretur: Duorum etiam Proto-martyrum tantùm inſignia antiquum hoc oſtendit ſigillum, recentiora, tertium addunt:) *ſigillis juſſimus inſigniri.* Datum apud Conſtantiam, anno Dominicæ incarnationis Millesimo, CCXXX. XI. Cal. Jun. Indict. III.

d. Ita enim Henricus ad Ch. 1228. Henricus, Dei gratia, Romanorum Rex & ſemper Auguſtus, dilectis fidelibus ſuis, Præpo-
ſito

ſito & Capitulo, totique Clero Turicenſi gratiam ſuam & omne bonum: Quomodo ex commiſſo nobis regni gubernaculo, tenemur Eccleſiaſticas perſonas fovere, & earum indemnitatibus ſtudioſiùs providere, dilectam nobis univerſitatem veſtram, conſulta deliberatione Concilij noſtri, ſub noſtram & Imperij ſpecialem recipimus protectionem: Volentes vobis integrum conſervare univerſas Eccleſiaſticas libertates & jura veſtra, & rationes privilegiorum veſtrorum, quæ à divis Progenitoribus & Prædeceſſoribus noſtris hactenus poſſediſtis, reddentes *vos immunes & penitus abſolutos à vigiliis nominatim, & ab omnibus aliis exactionibus, quæ legibus vel Canonibus videntur in aliquo obviare, non obſtante aliqua conſuetudine, vel ſtatuto Conſulum veſtrorum, vel cujuscunque potentiæ ſecularis, nullis literis obſtantibus contra hanc noſtram regulam Indulgentiam impetratis.* Mandantes & ſub interminatione gratiæ noſtræ diſtrictè præcipientes, ut nulla unquam perſona, humilis vel alta, Eccleſiaſtica vel Secularis contra hanc noſtram Indulgentiam venire audeat, aut ipſam Vobis auſu temerario perturbare. Quod qui facere præſumſerit, tremendi judicis indignationem, noſtræq; Celſitudinis gravem offenſam ſe noverit incur-

incurriſſe. Ad cujus etiam facti noſtri robur in poſterum valiturum, præſentem vobis cartam conſcribi, & ſigillo noſtro juſſimus inſigniri. Datum apud Ezclingen, anno D. incarnationis M CCXXVIIII. decimo Kal. April. Indict. II.

Et ſpecialius quidem privilegium eſt ejusdem Imperatoris contra Caſtellani Snabelburgenſis vim & violentiam, ad Conſules (ita tum Conſiliarii appellabantur,) Tigurinos, in hunc modum: Henricus, Dei gratiâ, Romanorum Rex & ſemper Auguſtus; *dilectis fidelibus ſuis, univerſis Conſulibus in Thurego* gratiam ſuam, & bonam voluntatem: Conqueſti ſunt nobis R. Præpoſitus & Capitulum Thuricenſe, quòd B. *Caſtellanus de Snabelburch, gravibus & indebitis exactionibus in bonis Eccleſiæ ſuæ, maxime* in Rifiers & Ruſslickon *non ceſſet eos enormiter moleſtare.* Quapropter fidelitati Veſtræ mandantes præcipimus, quatenus ipſum, poſt harum receptionem literarum, infra octo dies moneatis attentius, ut dilectos Cappellanos noſtros in bonis Eccleſiæ ſuæ non amplius perturbet, & ablata infra 14. dies reſtituere non poſtponat. Si quid autem inter ipſos ortum fuerit quæſtionis, diſcretionis Veſtræ, vel ſaltem majoris partis judicio, auctoritate noſtra decidatur,

cidatur, & ad id ſervandum per pœnam temporalem à vobis, ſi neceſsè fuerit, compellatur, ut quem timor Dei à malo non revocat; temporalis ſaltem pœna cohibeat à peccato. Data apud Ulmam II. Non. Jul. Indict. XI.

e. Totum inſtrumentum exhibet noſtra *Biblioth. Tigur.* p. 68.

f. Hactenus, quantum per Seculorum iſtorum tenebras, & obſcura antiquitatis veſtigia eruderare licuit, oſtendimus, quæ veterum Tigurinorum fuiſſet fides, quæ religio. Caroli cumprimis Magni, Filiorum, & Nepotum calculo evidenter ſatis evicimus, multa per Reformationem reſtituta eſſe, quæ contra Carolingiorum ſtatuta paulatim eſſent introducta, Symboli forma addi potuiſſet, & orationis Dominicæ, ex Notkeri, Monachi Sangallenſis, natione Tigurini ſcriptis, a. Ch. 870. in Helvetia exarata, & à *Geſnero noſtro*, in Mithrid. & *Stumpf.* Hiſt. Helvet. l. 4. c. 31. exhibita; ſed quia noſtris illa formula, ſine pleniori explicatione, proximè accedit, aliam, quam tempore Friderici II. in uſu fuiſſe docet *Stumpf.* Hiſt. Helv. l. 4. c. 50. teſtem ϛυμβιβάσεως fidei, teſſeram piæ ſimplicitatis, τεκμήριον curæ pro plebe Eccleſiaſtica habitæ διαῤῥήδην inſeremus:

Jch widerſag dem Teüfall vnd allen ſinen wercken / vnd allen ſinen gezierden: Jch geloub an Gott / Vatter Allmächtigen / ein Scheffer himmels vnd erden; vnd aller geſchefde. Jch gloub an ſinen ainbohrnen Sun vnſeren Herren Jeſum Chriſtum. Jch geloub an den heiligen Geiſt: Jch geloub daß die drye benende ein wahrer Gott iſt / der ye was / one anfange / vnd wyt vor iſt / on ende Jch geloube daß derſelb Gottes Sun geendet / (gemeldet oder verkündet) wart / von dem hailigen Engel Sanct Gabriel: Jch geloub / daß er empfangen wart von dem hailigen Geiſt / vnd er geboren wart von Marien der reinen Magende. Jch geloub / daß er an dern welt alß ein armer menſche / wann daß er nien geſünt: Jch geloub / daß er am driſgoſten Jar getouffet war in dem Jordan / von Sanct Johanſen. Jch geloub / daß er verzoten wart von ſinem Jünger Judas. Jch geloub / daß er gefangen wart von den Juden / vnd gebunden wart / vnd ſin geſpottet wart / vnd angeſpüwen wart. Jch geloub / daß er gemarteret wart / vnd an das Crütz erhiengen wart / vnd daran erſtarb / an der Menſchheit / nit an der Gottheit: Jch geloub / daß er ab dem Crütz genommen wart / vnd zer erden begraben wart: vnd darinn lag dry tag / vnd dry nächt: Jch geloub / daß er an dem driten tag erſtund geware Gott / vnd gewa-

re

re Menſche: Jch geloub / daß er erſchain noch ſiner vrſtände jnen Jüngereu vnd ſinen guten fründen: Jch geloube / daß er an dem vierzigoſten tag noch ſiner vrſtende zu himmel fuhr / zu der geſicht ſiner Jüngeren / vnd aller menge / die ſin wirdig warend. Jch geloub / daß er da ſitzet zu der Zewunn (wnne / frewd / vnd herzlichkeit /) ſines Vaters / im eben gewaltig vnd eben ewig. Jch geloub / in dann an künfftig / an dem Jüngſten tag ze erteilen über lebend / vnd über todt nach jhr wercken. Jch geloub an die Chriſtenhenheit göttlich vnd allich. Jch geloube / gmainſame der Heylgen. Jch geloube / Ablaß myner ſünden nach gewarem rüwe. Jch geloub vrſtend mynes libes. Jch geloub / noch diſem leben ſin das ewig leben: Jch geloub / daß mir gelohnt ſoll werden nach minen wercken. Den lohn fürcht ich ſehr / dann ich dick geſündet han / vnd mit gedancken mehr. Non abſimilis illa videtur Catechizandi ratio, cujus ex Caſſellana antehac Bibliotheca deſcribendæ mihi fuit facta copia, quæque, ſi quid ex ſtylo judicare poſſum, ætate ſi non prior eſt, par certè aut non multò inferior. Fuldâ, ni fallor, Caſſellas Mſc. in pergameno fuit translatum, ubi inter alia, Latino-Germanicè ita infit Catechiſta.

Audite filii regulam fidei, quam in corde memoriter habere debetis, *hloſa ir chindo*

luipos tua ghtidera calaupa, dera es in herz in ca hactlibo hapen ſculut.

Quia Chriſtianum nomen accepiſtis.

Ir den Chriſtanum intfangan eigat.

Quod eſt veſtræ indicium Chriſtianitatis à Domino inſpiratum, ab Apoſtolis inſtitutum: *daz iſt chundida uiuerern Chryſtanheiti, fona deno truhane in man caplaſan fonas in ſelpes in agiron caſezza.*

Cujus itaque fidei pauca verba ſunt; ſed magna in ea concluduntur Myſteria,

Dera calaupa cauuiſſo fagi uuoſt ſint; uzandra tomtzlui caruni dar inne ſint pſfangen.

Sanctus etenim Spiritus Myſteriis Eccleſiæ Sanctis Apoſtolis hæc dictavit verba tali brevitate: *Vuiho atum cauuiſſo dem maiſtron dera Chryſtan hertz dem uuihom potoms in em deiſu uuoſt thactotaſiu liberte churtnaſſi:*

Ut quod omnibus credendum eſt Chriſtianis, ſempérqne profitendum, omnes poſſent intelligere & memoriter retinere: *daz din allem Chryſtanen zayte lauppenne iſt ja auh ſimplun zapigehanne daz alle farſtantan mahten hambacti cahapen:*

Quomodo enim ſe Chriſtianum dicit, quia

quia pauca verba fidei, qui ſalvandus eſt, etiam ut orationis Dominicæ, quæ ipſe Dominus ad Orationem conſtituit, neque diſcere, neque vult in memoria retinere; *in huueo quid teſizder man Chryſtanan der deiſa fouti uuoſt dera calaupa dera erca heilit ſcal ſin, ja dera er canera ſcal, ja auh dei uuoſt der fraono Capeter, dei der Truhtin ſelpo zagapete caſazta, uueo mager Chriſtanſin der dei lirnen nuuili noh in ſiner acahacti hapen.*

Vel quomodo pro alio fidei ſponſor exiſtit, qui hanc fidem neſcit; *Odo uuem as der fur andran dera calaupa purizeo ſin adofun andran caharzan, der deo calaupa nohimo niuueiz.*

Ideóque nôſſe debetis filioli mei, quando nec unusquis veſtrum eandem fidem filiolum ſuum ad intelligendum docuerit, quem de baptiſmo exciperet, reus eſt fidei ſponſionis: *Pidui ſculut ir uuizan chindili miniu, uunata eo unzi daz iuuer eogaliter de ſelpun calaupa den ſinam fille calent zafarne mane den er us deru taufunt fahit, daz er ſculdig iſt uuider gaotes caherzer.*

Et qui hunc filiolum ſuum neglexerit, in in die judicii rationem redditurus eſt; *ja der den ſinan fillad lernen farſumat za deme Sonatag*

na tag in rechinge panſcal.

Hanc igitur omnes, qui Chriſtianus eſſe voluerit, hanc fidem & orationem Dominicam omni feſtinatione ſtudeat didiciſſe, & eos, quos de fonte exceperit, edocere, ne ante tribunal Chriſti cogatur rationem exſolvere, *Nu allero manno calihi der Chriſtan ſin uuella dezu laupa iauh daz fronogapet, allera elung uolle calernon, jauh de kalegren de er us tauffi intfahe, daz er za ſonatagen uuirde canaotet radia urge pan.*

Quia juſſio eſt & ſalus noſtra, & dominationis noſtræ mandatum; nec aliter poſſumus veniam conſequi delictorum. Ja daz iſt uas er heli, ja uns ers Hern capet, noh uuir ander uinſer megan unſero ſuntenno antlaz caunnan.

IV. Atque ſic bona hactenus fide primas Eccleſiæ Tigurinæ eruderavimus antiquitates: Nihil, quòd erui quidem poterat, ſuppreſſimus: Nihil de noſtro, niſi concluſiones ex præmiſſis, addidimus, infantiámque adeò per Legionem Thebæam, adoleſcentiam ſub Carolingiis, ætatem virilem ſub Imperio Germanico, ad Fridericum uſque II. oſtendimus

dimus: Senectus deinceps ſequitur, quæ quia paulò altioris eſt indaginis, prolixius Sectione ultima à nobis tractabitur. Illud eviciſſe hactenus ſatis fuerit, nihil fermè, ſive in doctrina, ſive etiam in regiminis ſubſtantia, hodie eſſe reſtitutum, cujus veſtigia luculentiſſima primis Chriſtianismi has oras illati Seculis non extent.

Quod quia ſupra jam ſingulis Periodis demonſtratum eſt, repeti à nobis jam non debet. Cætera etiam, ut ſpero, commodius κατ᾽ ἀνακεφαλαιωσιν ſub finem hujus penſi ſequentur.

Sectio VIII.

De
Ultima, Eccleſiæ Tigurinæ, Periodo
Qua
Currente Seculo XIII. incipit, & ad Reformationem Seculis XIV. XV. & initio XVI. decurrit.

Ultima reſtat Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Periodus à Friderico II. excluſivè ad Carolum V. quæ Senectutem Eccleſiæ Pontificiæ nobis proponit, in qua de Scholis, Monaſteriis, Eccleſia, Republica, Oeconomia, eorumque variis morbis diſtinctè ita agitur, ut remediorum etiam, quæ vel emergentibus novitatibus, vel invaleſcenti tyrannide opponebantur, habeatur ratio.

I. Ad *ultimam*, ante Reformationem, Eccleſiæ noſtræ accedimus Periodum, quæ & *ſeneſcens*, & *ſervilis*; quod à priori tum ſimplicitate, tum libertate multum recederet, vocari poteſt, accedimus. Initiũ fuit à depoſitiõe Friderici II. de quo triumphum

phum ducens Roma, Hierarchiæ poſthac ſuæ jugum faciliùs quàm antea, his etiam regionibus, impoſuit. Incommodis enim, quæ ex anathematum fulminibus, emerſerunt, territi, Cives etiam Tigurini, tam tædioſæ ſe aleæ ſubjicere ad tempus tergiverſabantur. Sed cùm petulantiùs poſtea eorum inequitare vellent cervicibus Clerici, redeunte in præcordia generoſo ſpiritu, avita virtute libidini Pontificiæ, variíſquè paulatim caput efferentibus novitatibus, reſiſtere noſtri perrexerunt.

a. Vide *Spec. Helvet.* Tig. p. 63. 70.

b. Id quod, ut poſtea audiemus, occaſione Ludovici Bavari accidit.

II. Ut verò hujus tractationis diſtincta ſit ſeries, *de Scholis, Monaſteriis, Eccleſia, Republica, Oeconomia,* eorúmque tum morbis, tam medicina ita agemus diſtinctè, ut pateat, non potuiſſe quidem Eccleſiam Tigurinam contra torrentem Tiberinum eniti ſemper, nunquam tamen fuiſſe tempus, quo non antiqua novis præferre cordatè niteretur.

III. *Schola* conditio hac Periodo varia fuit. Initio quidem ejus, Seculo XIII. Scholaſtici [a] acceſſit axioma, ſed qui pueros ferè tantùm curaret elementares. Poſtea demum, cùm alibi literæ florerent, noſtri etiam paulatim foris in Academiis excolere eas cœperuur. Quanquam admodum pauci animum ſeriùs ad literaturam applicuerint, & à Conrado de Murc, primo Cantore, ad Felicem Hemerlinum, Decretorum Doctorem, vix unus & alter fuerit, qui ſtudiorum ſuorum fructus vel commendare, vel publici facere juris fuerit auſus. Hinc indigna illa & tantùm non puerilia examina pro cura animarum conſequenda. Qui proximè Reformationi acceſſerunt, vel ſolertiſſimi [b] conatum potiùs, & diligentiam, quàm ſoliditatem oſtenderunt. Donec tandem literæ bonæ alibi honoratæ, Tiguri etiam er Zuinglium & Collegas incredibili celeritate fuerunt reſtitutæ.

a. De origine Scholaſtici, & Scholaſtriæ, quam vocabant, ita inſtrumentum fundationis loquitur. In nomine Domini Amen.

Anno

Anno Domini M CC LXXIII. indictione prima: Cùm ex ejus ordinatione, qui ex creaturarum perpetuitate Conditor æternus, ex magnitudine Omnipotens, ex diſpoſitione Sapiens, ex gubernatione Bonus intelligitùr, ſicut nullum malum tranſire debet impunitum, ita debeat omne bonum proportionali liberalitatis beneficentia premiari. Agnoſcant igitur præſentium Inſpectores univerſi tam poſteri, quàm præſentes, quòd nos *Heinricus de Klingenberch* Præpoſitus, & Capitulum Eccleſiæ Thuricenſis, Conſtantienſis Diœceſeos, conſideratis meritis & obſequiis, quibus nobis Magiſter *Berchtoldus* Canonicus S. Johannis in Conſtantio, & Concanonicus noſter, volutnate ſimul & actione, promtis, & expeditis affectibus ſemper ſtuduit complacere, noſtræ indeſinenter exiſtens Eccleſiæ fructuoſus, perſonam ejus honorare non immeritò cupientes, & in divini cultus augmentum, ipſum in eadem noſtra Eccleſia unanimi voto, communique voluntatum conſenſu in Scholaſticæ dignitatis perſonatum Canonicè duximus eligendum; Auctoritate venerabilis Patris ac Domini Eberhardi Dei gratia *Conſtantienſis Epiſcopi* accedente, plenam eidem & liberam, ac omnibus ſuis in

Schola-

Scholaſtica ſucceſſoribus, quicunque pro tempore fuerint à Capitulo eligendis, & ad præſentationem ejusdem Capituli à Præpoſito quicunque fuerit, ſine difficultatis obſtaculo, ſeu etiam tergiverſationis, vel dilationis cujusvis, obice inſtituendis, ordinandi de Scholis noſtris & earum rectore, prout ſibi viſum fuerit, honori Dei competere, in animam ſuam & utilitati Eccleſiæ convenire auctoritatem liberaliter tribuentes ſedem communem & approbatam ab antiquis temporibus conſuetudinem aliarum Eccleſiarum, in quibus conſuevit hujusmodi dignitatis officium ordinari. Et licet nos, ut hujusmodi dignitatis ordinatio ex nunc in perpetuum à nobis, & Succeſſoribus noſtris inviolabiliter manutenenda, fideliter attendenda, firmiter obſervanda, in quo coaleſcat rationabiliter habeat fundamentum, providè primò ſtatuerimus, quòd quicunque Scholarum earundem rector ab ipſo vel Succeſſoribus ſuis inſtitutus pro tempore fuerit, quatuor *Marcas* argenti ponderis Thuricenſis annuatim, ita quòd idem rector quolibet quatuor temporum jejunio unam Marcam argenti in recognitionem ubjectionis & Magiſtratus, ſine difficultate qualibet ſibi ſuisque Succeſſoribus perſolvere

ſolvere teneretur. Nos tamen providè attendentes ſtatum præſentis temporis, & difficultatem penſionis prædictarum quatuor Marcarum ab ipſo Rectore puerorum eidem Scholaſtico ſolvendæ, propter quasdam perplexitates de novo in eodem officio multipliciter incidentes, cupientes etiam beneficiis ipſius Magiſtri Berchtoldi, Scholaſtici noſtri per beneficia gratuita compenſatione condigna reſpondere, unito inter nos conſilio & conſenſu, in præſenciarum ſtatuimus, & ordinavimus, ut deinceps ſæpedicto *Magiſtro Berchtoldo* Scholaſtico, dum vixerit, & Scholaſticus eſſe voluerit, & poſt eum Succeſſoribus ſuis, quicunque pro tempore fuerint in perpetuum, annuatim in Feſto Beati Martini, de noſtro granario Clauſtrali, ſine contradictione ac difficultate quælibet, demus & perſolvamus *viginti modios tritici de meliore, quod habemus, menſura* Thuricenſis.

Nos etiam Præpoſitus & Capitulum circa Rectorem puerorum noſtrorum de ſolucione prædictarum quatuor Marcarum ipſam penſionem minuendo, vel augmentando, vel remittendo, quandiu ſæpe dictus *Magiſter Berchtoldus* Scholaſticus vixerit, facere poſſumus & debemus, quicquid toti Capitulo noſtro, vel majori & ſaniori

niori parti ejusdem viſum fuerit expedire. Magiſtro verò Berchtoldo cedente vel decedente, Præpoſitus & Capitulum, qui pro tempore fuerint, de alterutro prædictorum, videlicet de prænotatis viginti modiis tritici à Capitulo, vel de duabus tantummodo Marcis Scholaſtico à Rectoro puerorum ſolvendis, ordinent quod ſecundùm Deum & honorem tam Eccleſiæ Thuricenſis, quàm ipſi Scholaſtico, viderint expedire, ita tamen quod nihil Scholaſticæ depereat dignitati. Dictus etiam Magiſter animæ ſuæ ſaluti proſpicere, & grata nobis & Eccleſiæ viciſſitudine cupiens reſpondere, Eccleſiæ noſtræ ad officium Scholaſtriæ liberaliter donavit, perpetualiter deputavit domum ſitam in atrio Eccleſiæ noſtræ, in vico, qui dicitur Kilchgaſſa/ quæ quondam erat *Conradi* militis dicti *VVellonis*, & *Johannis* filij ſui, quam etiam Dominus Nobilis Vir Ulrich *de* Regenſperch ab ipſo Johanne emptam, nobis & ipſi Magiſtro Berchtoldo pro quinquaginta duabus Marcis legaliter vendidit, adhibita in omnibus ſolennitate legali, & conſecuta. De prænotatis verò quinquaginta duabus Marcis idem Magiſter dedit & ſolvit quadraginta tres Marcas fini, puri, &

ri & legalis argenti ad pondus Thuricenſe, à nobis novem Marcis ad idem perſolutis, ſtatuens de voluntate omnium de Capitulo & ſingulorum unanimi libera & expreſſa, quod illa domus ad prælibatæ Scholaſticæ dignitatis perſonatum debet perpetualiter pertinere. In cujus ordinationis, ſeu renovationis firmamentum, & evidentiam, ut omnia ea, quæ tacta ſunt in præcedentibus munimen firmitatis obtineant & illibuta permaneant, præſens inſtrumentum de certa noſtra ſcientia pariter & conſenſu, conceptum, editum, conſcriptum, & ſigillorum noſtrorum præmemoratorum Præpoſiti & Capituli caracteribus conſignatum, & appenſionibus inſignitum, ſæpefato Magiſtro Berchtoldo, ſuisque Suſceptoribus tribuendum, duximus perpetuò duraturum; Et ut ſæpefati Magiſter Berchtoldus, ſuique Suſceptores de accepto à nobis hujusmodi dignitatis beneficio propenſiùs gaudere valeant, ac noſtræ benevolentiæ circa ipſos uberior appareat plenitudo, promittimus bona fide, imò ſolenni ſtipulatione interpoſita nos obligamus, & noſtros una nobiſcum Succeſores pro quolibet tempore, ut, ſi præſens inſtrumentum carta, vel ſigillo, aut etiam Scripturæ litturis enormibus

vetu-

vetuſtate temporis, ſeu alio quovis modo læſum fuerit, in toto, vel in parte, ad illius inſtaurationem ſeu renovationem, ſine contradictione, aliáve qualibet difficultate quandocunque vel quotiescunque requiſiti fuerimus, teneamur.

Nos Eberhardus, Dei gratia, Conſtantienſis Epiſcopus ordinationem prænarratam ſecundum ſe totam approbantes, & ex corde gratam habentes, Sigillum noſtrum præſenti inſtrumento in teſtimonium & robur contentorum in ipſo, rogati à ſæpefatis Præpoſito & Capitulo, liberaliter duximus appendendum, ſpondentes bona voluntate, tam pro noſtris Succeſſoribus, quàm pro nobis, idem ſigillum quandocunque requiſiti fuerimus, & quotiescunque petitum à nobis fuerit, ex cauſa prout eſt diffinitum ſuperiùs renovare. Acta ſunt hæc VIII. Kal. Maij. In Domino feliciter, Amen.

Plura de officio Scholaſtico ex ſtatutis Collegij *Vid. Meth. Leg. Hiſt. Helvet* pag. 577.

b. Qua de re, pleniorique hujus Canonis demonſtratione conſuli poſſunt *Origines noſtra Carolina*, ubi de Scholæ Tigurinæ incunabulis & progreſſu ex profeſſo fuit actum.

c. Unico

c. Unico agere liceat exemplo. Scripſit paulò ante Reformationem *Petrus Treverenſis* tractatum *Apparitionum*, in cujus Veſtibulo de voce Spiritus ita φιλολογεῖ. *Spiritus* dicitur primo quaſi *ſpiram tenens*, & ſic ille terminus Spiritus convenit ſoli Deo. Ipſe enim ſolus ſpiram, id eſt, orbem & totam machinam univerſi continet, quàm neceſſitate, commoditate & utilitate rotundam, id eſt, ſpiratam eſſe oſtendunt. *Spiritus* ſecundò dicitur *quaſi ſpiratu deditus*: Et ſic iterum ſoli Deo covenit, non quod ex labore, vel exercitio fatigante, ſed ex infatigabili potentia ſua cuncta bona ſpirat, id eſt, inflat, quem actum fingimus de Spiritu S. qui locutus eſt per Prophetas. Ita ut Petrus teſtetur: Verba Prophetarum in eorum non fuiſſe, nec arbitrio, nec ſcientia, nec intelligentia: ſed Spiritu Sancto, inquit, inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines. Alibi etiam dicunt Doctores, ſecundùm illud Cajaphæ: Expedit vobis, ut unus moriatur pro populo, ne tota gens pereat, & ſecundùm illud Hebræorum: Benedictus, qui venit in nomine Domini, Oſanna, filio David, &c. quòd organa vocum occupaverit Spiritus Sanctus, & linguas moverit illorum non ad ea, quæ voluerint, ſeu noverint, ſed ad ea, quæ divi-

nis myſteriis congruebant: Quemadmodum nec Doctores negant, quia etiam per malos, ſua inſpiratione dirigens ipſe Spiritus Sanctus bonos colligat. *Tertio* dicitur *Spiritus*, quaſi *ſpirando tutus vel tentus:* Et ſic Angelis propriè convenit, qui ſunt tuti ſervientes Deo inceſſabiliter clamantes: Alleluja, & concinendo pariter in augmentum divinæ laudis ſpirant, ſuaviter erumpentes, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sebaoth. Illis, inquam, miniſterialibus Spiritibus ita interpretata dictio Spiritus aptiſſima eſt: Qui excubantes ſuper animas ſibi deputatas has quantum poſſunt ad bona, inducunt, & in bono diriguntur. Aſt ubi contemptos ſe ab illis cognoſcunt, quaſi dolentes valdè compatiuntur. In tantum enim tenentur ſpirando, id eſt affectando, quòd nunquam deſinant affectare & deſiderare ſalutem animarũ, quas quaſi ſuos concives ſæpiùs viſitant, & deſideranter percunctantur de illarum Sanctimonia & etiam converſione maximè gaudentes, utpote quorum conſortio Eccleſia adaugenda ſit in æternis Dei laudibus, & lætabundis beatorum Spirituum tripudijs veneranda magnalia. Hæc interpretatio etiam congruit animabus Salvatoris, quæ non ceſſant pro confratri-

fratribus ſuis ad Dominum preces fundere, ſemper ſpirantes, id eſt, affectantes conſummationem Sanctorum; ut citius compleatur & colligatur numerus Electorum; dicunt enim: Vindica Domine ſanguinem Sanctorum tuorum, qui effuſus eſt. *Quartò*, dicitur *Spiritus*, quaſi *ſpe retentus, vel ratus vel recreatus*. Et ſic convenit illis, miſerabilibus animabus, quæ pro quibuslibet indultis flagitijs pœnam purgationis experiuntur. Hæ etenim ſub ſpe miſericordiæ Dei retentæ ſunt, ne damnarentur; & in ſpe ſequentis liberationis ratas habent, id eſt fiducialiter ſufferunt pœnas illas Purgatorij. Ipsaque ſpe illæ in tantis cruciatibns totque intolerabilibus tormentis refocillantur, & recreantur, quaſi quadam aquæ guttula in extremo digiti, id eſt, ultimò tempore vitæ earum deſuper miniſtrata, quæ damnato diviti meritò denegatur. *Quintò* dicitur Spiritus, quaſi *ſpe irritus, vel rittus, id eſt abſorptus, vel retiatus*: Et ſic ſunt miſeræ illæ animæ, æternis tormentis datæ, quæ in carne poſitæ in ſpe peccaverunt; & iniqua præſumtione irritaverunt bonitatem Dei: Quia ædificaverunt peccata ſua in miſericordiam DEI, quæ nequaquam ferax eſt talis ædificii; & ita irritæ ſunt, id eſt, extra ritum ſalutis

abierunt in ſpe vana, in qua rectæ, id eſt, abſorptæ & æternaliter perditæ ſunt. Et ſpe retentæ ſunt, quia in ſpe peccantes Diabolus inextricabilibus retibus implicavit: Et hæ tales ſunt, ſine ſpe Salvationis: Quia in inferno nulla eſt redemtio. *Sextò*, Spiritus dicitur, quaſi *ſpiratus, vel ſpirare iratus, vel ſpira iratus.* Et ſic Diabolo convenit. Ille enim quaſi *ſpiratus* & *globatus* eſt eo, quòd in ſimplicitate ſubtilis & in ſubtilitate ſimplex appareat, ut animas decipiat. Sicut enim circulus non habet principium, nec finem, ita ſuas fallacias ordinat ſimpliciter & præſtigiis exercet ſubtiliter, ut ſimplex homo neſciat, unde quælibet ſuggeſtiones ſumant exordium, à quo præcedant, & ad quem finem tendant. Solet enim malignus ille animarum hoſtis ſuggerere, quod in ſe rectum eſt, ſed circumſtantias habet occultas in pejus tendentes. *Ita inquam, ſuggerit bonum, non ut bonum; ſed malum præſtantius ſequatur. Suggerit vel in heremum, non ut conceptam pœnitentiam exerceas; ſed ſuggeſtionibus paulatim ad latrocinandum te inducat. Et vetulas inſtigat, pro quolibet caſu invocare Sanctos, & quælibet illis xenia offerre; non quòd bonum promoveat, ſed ſuperſtitionem ſuscitet peſtilentem.* Et propterea dicit

cit Petrus: Vigilandum eſſe fidelibus, quia adverſarius eorum Diabolus circumeat, quærens, quem devoret. Ecce venit ergo, non palàm aggreditur, quia tum nihil proficeret. Nullus enim eum ſe palàm offerentem imitaretur, quanquam etiam plures invocent Dæmonia. Circumeuntem enim deſperati affectant, quem palàm venientem territi abhorrerent. *Multi Diabolus conjurant, & (NB) varia ſuperſtitionis ludibria exercent in quacunque myſteria vel ſuffragia à Dæmonibus impendenda.* Crede mihi veniens non palàm ſe offert, ſed in circuitu ambulat. *Videris tibi terrere Dæmonium, credis tibi conjurare Diabolum, putas illum ad tua vota ampellere. Crede mihi in circuitu ambulat, non palàm ſe offert tibi; Videtur manſuetus & debilis, qui, Job teſte, eſt fortior orbe terrarum.* Sed non eſt crudeliſſimus, robuſtiſſimus inquam ille, propter characteres tuos blandus & debilis. Sed ut tibi crudelior fiat, & fortitudinem ſuam in te vehementiùs exerceat. *Non terres tu Dæmonium; ſed territum ſe ſimulat, ut te terrere æternaliter poſſit. Non conjuras Diabolum; ſed conjuravit ipſe prior te, ut te aliquid in ſe poſſe ſimulet, qui ſic in te ſuam quoque potentiam exponere ſatagit. Non compellis Dæmonium; ſed quem compulſum æſtimas, ille te in ſuam poteſtatem compellit.*

pellit. Tua vota exequitur, ut in tua vota ſe allíciat. Ecce, quomodo non palàm, ſed in circuitu ambulat. In circuitu, inquit Pſalmiſta, impij ambulant. In circuitu ambulant, quia non palàm, ſed ad fraudem latenter & inſidioſè incedunt. Et innodatus, intricatus, glomeratus, involutúsq; & globatus eſt, ut decipiat nequam ille, etiam ſi fieri poſſet, Electos. Sicut enim ſe ipſum, quaſi globus, qui ſi in proclivi ſit, deſcendit non quomodocunque, ſe ſed ipſum trans volvens, ita ut nec latera quidem quolibet obice pulſa erecta conſiſtát, ſed perverſus ad facilem offenſam globus, quod prius terra intacta lateraliter convolvebatur, jam in terra ebrioſo itinere alternatas in ſe vices recipiens volutanter diſcurrit: Quid plura? Si in plano quantum libet ſit, quid facilius mobiliúsque globo? Si lapidem globatum maximum mole impellas, ſtatim declinat, hinc illinc, quem quadratum nec movere quidem poſſes: Hæc, inquam, ſimilitudo eſt Diabolicæ factionis. Qui ſtatim declinans deſcendit in ſe ipſa confuſa. Quòd ſi in planum veniat, id eſt in hominem ſimplicem, cui omnia plana ſunt, quia dum de nullo ſe ſcit expedire, de nullius inveſtigatione ſe impedit, & quælibet apparentia quaſi plana conce-

dit.

dit. Veniens itaque Diabolica rotundata ſuggeſtio, ſi eam primò recipiat, ſtatim tamen aliter admonitus reprobat. Quia enim in ſe ipſo nullum reperit ſtabile fundamentum, dum nec hoc, nec illud intelligat, conſilium accipit à peritis; Et informatus, quòd ſuggeſtio ſpecie boni phalerata ſit. Nam bonum propter circumſtantias malas reprobatur. Et malum in ſe ex circumſtantiis bonis, ſi malo præſtantiores ſint, laudatur: Statim globum Diaboli impellens removet, quia etſi occupaverit mentem, nondum tamen vel parum pro ſui ſtabilimento gravavit. Sicut ſolet gravari ubi locum ſuæ rotunditati aptum intraverit, vel in plano jactus non ſtatim repellatur. Illic enim firmans ſe graviſſimus efficitur, qualiter eſt demonſtrare in hominibus, qui quam libet ſuggeſtam voluptatem, vel malitiam ſatagunt experiri & exercere. Illi enim, ſecundùm Apoſtolum, habent cauteriatam conſcientiam & perforatam, in qua poſſit ſe Diabolicæ fraudis rotunditas ſingulè firmare. Dicitur etiam *ſpira iratus*, id eſt, hominibus, qui ſunt in ſpira Mundi. Duo enim ſunt principalia peccata, quæ habet Diabolus, ſuperbia, qua corruit, & invidia, qua in æternum tabeſcit. Invidet enim animabus ſci-

 ens

ens ſuppleturas eas eſſe locum beatitudinis: Unde ipſe pro ſua ſuperbia trajectus eſt. Hinc etiam dicitur *ſpira irritus*, quia quomodocunque eas impediat ſemper in circuitu ambulans, nunquam quieſcit. Irritus enim eſt & in ſe, ſemper anxius, ſemper confuſus, nunquam quietus, & æquè non fert alijs promiſſum, quod amiſiſſe ſe dolet. Hinc illaqueator ille animarum mille retia ſe tetendiſſe gloriatur, ut unicam animam prendat, & annis mille inquietum fuiſſe ſe gaudet, ſi unam animam à ſalute ſua impediat, in ſuúmque frendens diſtrahat æternum tormentorium. Et hæc de interpretationibus illius dictionis *Spiritus*. Ex quibus liquidò conſtat, duo eſſe ſpirituum genera, quia unus Spiritus eſt creans, & ille eſt DEUS omnipotens omnium Spirituum & corporum, Creator ineffabilis. Omnes alij Spiritus ab eo creati ſunt, & illorum prorſus ſunt duo genera; *quia alius eſt creatus in corpore, ſicut anima hominis, quæ imaginem Dei habens à Deo infunditur*, & illa exuta corpore Spiritus dicitur. Hæc *Petrus Treverenſis*. Multa inter alluſiones ſeria, de ludicro cum primis Exorciſtarum exorciſmo, Sanctorum perſeverantia, animarum creatione, &c.

IV. Hoc

IV. Hoc ignorantiæ monſtrum ut pelleretur, Collegii quidem precibus, ut ſumtus in ſtudia [a] Academica impenderentur, fuit impetratum, unde vel [b] Baſileam vicinam, vel Heidelbergam etiam non pauci, ſtudiorum gratia, conceſſerunt; Scholaſticis tamen & Philoſophicis, quàm vel Theologicis, vel humanioribus imbuti redierunt literis. Unde continuatæ de malè collocato tempore [c] querelæ, Linguarum Orientalium, [d] Græcæ cumprimis & Hebraicæ, ſummus neglectus, [e] Bibliorum contemtus, &c.

a. A. Ch. 1420. cùm ſtatuta, varijs urgentibus corruptelis, Præpoſito Leonhardo Moſtardo, nonnulla vel confirmarentur, vel conderentur, decretum etiam pro portione Studentibus in Scholis Generalibus impertienda, his verbis fuit inſertum: *Item eodem, ut præmittitur, durante Capitulo, & rerum Magiſtra edocente experientia multis fuimus argumentis informati, fraudem noſtris legibus evenire, & dum favore pio aliquos proſequimur, & prærogativa decoramus, eadem ſibi conceſſa abutuntur. Hinc eſt, cùm ex indulto Apoſtolicæ ſedis, & noſtro ſtatu-*

 to,

to, fructus in ſtudio Generale exiſtentibus imper-tiri ſolebamus, & nos eosdem hujusmodi ſtudio inſudare aſtimamus, ad alia loca extra eadem ſtudia ſe transferre ſatagunt; aut à tempore arrepti, ut aſſerunt, antequam ad dicta ſtudia perveniant in plerisque locis per longas moras ſe retardant. Idcirco, ut præmittitur, ſtatuimus & ordinamus, ut de cætero ad dicta ſtudia proficiſci volentes in accipiendo itinere coram noſtro Capitulo compareant, & quòd ſine dolo & fraude ſtatim & ſine ficto impedimento properare intendant, & de hoc corporale præſtent juramentum. Et inſuper à Rectoribus & Doctoribus hujusmodi ſuorum ſtudiorum legitima documenta, ad quantum tempus in eis perrexerint, reportare non omittant. Et ſi ſecus fecerint, debitam Prabendorum portionem recipiendam ſibi noverint interdictum.

b. Nomina occurrunt tum in *Originib. Carolin.* pag. 25. tum in *Collegio Sapientiæ Heidelbergæ*, à nobis conſcripto.

c. *Zuinglii* judicium dedimus ſuprà T. VI. p. 194. Bullingeri, *Anal* pag. 6.

d. Unde ne unum hactenus inter Anteceſſores vel vidi, vel legi, qui vel mediocris peritiæ documenta reliquerat. Vide *Anal*. p. 9.

e. Quod

c. Quod Majores noſtri non diſſimularunt. Teſtimonia vide l. c. p. 17.

V. Ad *Monaſteria accedimus.* Habuit Helvetia, adeóque Pagus Tigurinus *a* Eremicolas à longo tempore non paucos; ſed ſeriùs eos, qui certis *b* ordinibus, legibúsque diſtinguerentur; admiſit; ipsáque paulatim *c* Monaſteria in publicas migrârunt Scholas. Cùm verò ultima hac Periodo, Monaſticus Ordo à prima inſtitutione multum deviaret, factum hinc fuit, ut & Clerus, & Cives etiam, publica cum primis Magiſtratûs authoritas, eorum ſe conatibus, vel opponerent, vel apertè eos reprehenderent.

a. De quibus, eorúmque ſimiis, & degeneribus imitatoribus nonnulla habet *Stumpf.* l. 7. c. 4. Ubi nonnulla ἀξιομνημόνευτα refert de *Nicolao Subſylvano,* qui ita Eremum incoluit, ut nec ipſe alterius ſe regulis adſtringere voluerit, nec alijs author, ut ordinario vitæ inſtituto deſerto, Sylvicolæ eſſent. *Petrus* etiam *Treverenſis,* Sacellanus Tigurinus Tractatum ſcripſit, de *Nicolao Subſylvano. Nicolaus, terraneus Undervval-*

dervvaldenſis (ſic materiæ argumentum ipſe proponit,) *aliàs Subſylvienſis bonæ famæ odorem ex omni parentela redolens, ab ineunteq́, ætate bonum ſibi apud cunctos teſtimonium vitæ laudabilis faciens magnam in dicta terra auctoritatem ſortitus eſt, ubi ad majus Conſilium aſſumtus cum uxore & liberis de labore manuum ſuarum vixit feliciter. Sed ſolitariæ vitæ amore concepto mundo occupari faſtidiens, à Conſilio ſe abſolvit. Poſteaquam adhuc, etſi ſub celato propoſito conjugetenus vivens, magnam cœpit abſtinentiam imitari, quousque conjugali oblectamento & ſolatio liberorum poſtpoſitus in vaſtam heremum à ſuis non procul diſtantem laribus confugeret. Vbi jam ad ripam arta valle defluentem vixiſſe dicitur annos ſedecim abſque cibo.* Hic jam quæritur. 1. *An licuerit ſibi, relictis uxore & liberis heremum petere? An ſtandum ſit natura, vel miraculo, eum vacuo tot annis vixiſſe ſtomacho.* Et quamvis initio Mſc. hanc ad poſteriorem quæſtionem reperiam ἐπίχειρον. *Genio vel miro, Niclaum non edere credo*; in ipſa tamen tractatus ſerie, hanc abſtinentiam naturæ transſcribit. *Audivi*, inquit, p. m. 21. *ego à viris probatæ auctoritatis & Scholaſticis de quadam juvencula, quæ certis menſibus, puto autem quod & angarys natura cogente inedia manſerit. Sunt hæc profectò naturalia, & non impoſſibilia apud naturam*

turam &c. Nam ſicut natura humana exſors non eſt, qui de ſqualore obtuſi carceris eductus fortitudinem aëris non patitur, quo aliquandiu cum moleſtia caruit: Ita non innaturaliter cibo carere poteſt, quis ſine quo aliquando vivere non potuit, ſi ſaltem aliter paſcatur.

b. Benedictini primi erant, tum in ipſa Urbe, in Collegio Abbatiſſano, Seculo IX. (ubi tamen notandum, prima fundationis inſtrumenta Benedictini Ordinis non meminiſſe, meminit autem Epiſcopus Conſtantienſis *a Ch.* 1148.) tum Duelli (Twiel) *a. Ch.* 966. poſtea Lithopoli *a Ch.* 1005. *Ciſtertienſes* ſequebantur Capellæ, *a. Ch.* 1185. Selnoviæ; Spec. Tig. p. 281. *Auguſtiniani*, tum in urbe, 1256. biennio poſt Ordinis ortum, tum in Monte fragorum propè Vitodurum; tum denique in monte Thuricenſi, qui tamen Canonici erant Auguſtiniani *a. Ch.* 1154. *Pramonſtratenſes*, in Ruti, *a. Ch.* 1208. *Prædicatores* in urbe 1230. ad Toſam, 1233. & Ottenbachium Spec. Tig. p. 202. *Lazaritæ*, ab *a. Ch.* 1159.

c. Quod quàm ſit verùm, tam ex *Strabonis* actis manifeſtum, quàm ex *Goldaſto* rer. Alem. T. I. & II. quæ, ſtudiis etiam Græcis tum locum fuiſſe in Carolino Sangallenſi, diſertè probant; *Conf. Anal.* P. 1. p. 22.

Adeò

Adeò ut mirari ſubeat, adeò pertinaciter negare *Cruſium* Jeſuitam in Comment. Hayan. diſcurſ. Tract. IV. l. 1. c. 9. S. 9. Monaſteria olim primariò Scholas fuiſſe.

c. Id, quod jam paulò diſtinctiùs enarrabimus. Notandum ergo,

A. *Ordines mendicantes non à Magiſtratu tantùm in Civitatem; ſed etiam à Clero in ſacrorum functionem ægrè fuiſſe admiſſos.* Qua de re ipſe conqueſtus fuit Gregorius Pontifex *Spec. Helvet.* p. 292. Unde & in eorum favorem Bulla prodijt, quâ in aliquam publicorum ſacrorum adminiſtrationem jam *a. Ch.* 1223. admittebantur: Ib. Quàm verò malè novis colonis, ſacris ubique publicis inhiantibus, cum Eccleſia Collegiata convenerit, ex alio *a. Ch.* 1254. à Capitulo impetrato, patet ſcripto. Illud verò tale eſt: Eberhardus, Dei gratia, Conſtantienſis Epiſcopus *Univerſis religioſis Clericis, Laicis, cujuscunque ſint nominis & ordinis, utriusque ſexus per ſuam Diœceſin conſtitutis ſalutem.* Literas Domini Innocentij Papæ IV. integras in nulla ſui parte vitiatas, aut cancellatas recepimus, in hac verba. *Innocentius ſervus ſervorum Dei. Venerabili Fratri Epiſcopo Conſtantienſi ſalutem & Apoſtolicam benedictionem.* Lecta coram nobis gravis dilectorum

rum filiorum Præpoſiti, Plebani & Capituli Eccleſiæ Thuricenſis tuæ Diœceſis querimonia continebat, quod licet in ipſo & aliis Eccleſiis, ad eos immediatè ſpectantibus ad audiendas Parochianorum ipſorum confeſſiones deputaverint Sacerdotes, qui ægras mortalium mentes pia moderatione, pro ætate, ſexu, & viribus ad ſalutem perducere divina curatione noverunt, nihilominus tamen ipſi Parochiani irrequiſitis eisdem Sacerdotibus, imò potiùs damnabiliter vilipenſis ad quosdam religioſos, velut apud ipſos reſinam duntaxat ſalutis inveniant, ſe temerè transferentes, opertos eis peccatorum nudant morbos, iniquitatis revelant ſecretum, & nexus vitiorum in Confeſſione depromũt. Et quanquam iidem religioſi cùm non ſint ſui judices, ipſas non poſſint ſolvere vel ligare, imaginariâ tamen quadam abſolutione ipſis illudere, ac noſtræ peregrinationis, poſtmodum conferre viaticum, in ſuarum non verentur diſpendium animarum. Ex quo illud inconveniens evenit, quod celerem ſibi Parochianus talis damnationem inducit, qui non dijudicans corpus Chriſti, ipſum à labe ſic ſuſcipit criminum non mundatus & Sacerdos illi, apud quem pro tali Parochiano ægroto animam

nimam ſuam defixit, non propter vultum ejus ignorans dignam de illo reddere rationem, nec ei ſuæ curæ, commiſſo ſalubria parare remedia, cùm ægritudinem ſuam, ejùsque circumſtantias aliquatenus non agnoſcat. Porrò tanquam parum ſit proprios tales Sacerdotes deſpicere, niſi eorum Eccleſiæ pariter contemnantur, ijdem Parochiani ſicut prædictorum Præpoſiti, Plebani, & Capituli habebat aſſertio, cùm in præfatis Eccleſiis tam in officijs divinis, quàm ſacræ prædicationis eloquijs aureæ devotionis vocem ſui deberent ſuſcipere Sacerdotis, ipſis Eccleſijs contra Sanctorum Canonum ſtatuta contemptis, ad eorundem religioſorum divertũt Eccleſias, prædicta officia inibi pro ſuæ voluntatis arbitrio audituri, propter quod ipſis nihilominus religioſis, qui tales deberẽt præſumptores abjicere, eos cum gravi aliorum jactura allicientibus, & ut fertur inducentibus, ad præmiſſa contingit prædictos Præpoſitum, Plebanum, & Capitulum, ac Rectores Eccleſiarum ipſarum ſolitis Parrochianorum ſuorum oblationibus, aliisque operationibus multipliciter defraudare, Cæterum adjecerunt ijdem Præpoſitus, Plebanus & Capitulum, quòd ſi Parrochianorum ſuorum, nec non & earundem

rundem Eccleſiarum contingat in ægritudinis lectum decidere, ſtatim confluunt religioſi prædicti, & plerumque infirmum invitatione præventâ ſub pietatis ſpecie, viſitantes ipſius teſtamentum componunt, & ordinant magno tandem aſcribentes muneri, ſi executores mereanrur ipſius fieri Teſtamenti. Quid plura? Blandis ipſorum infirmus illectus ſermonibus, omiſſis avitis & paternis ſepulchris apud eos eligens ſepeliri ampla ipſis, prædictis verò Eccleſiis nulla vel modica legata largitur, & ut ex hujusmodi legatis præfati Præpoſitus, Plebanus & Capitulum ac Rectores prædicti, non poſſit ab eis, Canonicam ex eis exigere portionem, interdum ipſa, ut creditur, non ſine fraudis comento, ad fabricam, & perpetuum divinũ cultum ſuarum Eccleſiarũ relinqui procurant. Verùm cùm per has & alias ab ipſis religioſis memoratis Præpoſito, Plebano, & Capitulo ac Rectoribus multiplices irrogatas injurias, ipſi mutilationem in ſuis beneficiis non modicam patiantur, fuit nobis ex parte ipſorum humiliter ſupplicatum, ut moleſtijs & injurijs terminum dignaremur imponere ſupradictis. Nos itaque, qui cunctos Chriſti fideles, & præſertim regulares ordinis Profeſſores eo providentiæ ſtudio

gubernari cupimus, ut in eis curioſus etiam ſcrutator nihil invenit nota dignum ipſorum religioſorum famæ, Parochianorum ſaluti, & prædictorum Præpoſiti, Plebani, & Capituli ac Rectorum prædictarum Eccleſiarum profectis, ſalubriter providere volentes, Fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus præfatos Parochianos, ne contemptis Eccleſijs prædictis pro divinis audiendis officijs, & recipiendis, temporibus congruis, Eccleſiaſticis Sacramentis ad alienas accedant Eccleſias, nec non & ipſos religioſos, cujuscunque ſint Ordinis, ne in aliorum præjudicium Parochianos præfatos ad hujusmodi officia ſeu Sacramenta recipiant, nec Confeſſiones audiant eorundem, niſi petita priùs & obtenta licentia à Sacerdote proprio, juxta ſtatuta Concilij generalis, nec etiam niſi apud eos ex devotione animi elegerint tumulari, ipſos ad ſepulturam admittant. Ita tamen, quod tunc eædem Eccleſiæ portione Canonicâ nec fraudentur, auctoritate noſtra, per te, vel per alium attentus moneas, & inducas eos ad id, & ut de cætero ab hujusmodi prædictorum Præpoſiti, Plebani, & Capituli, ac earundem Eccleſiarum Rectorum moleſtijs & injurijs omnino abſtineant per

Cenſuram Eccleſiaſticam appellatione remotâ, prævia ratione compellere. Non obſtante aliquâ indulgentiâ religioſis ipſis, aut alijs, ſub quacunque forma verborum ab Apoſtolica ſede conceſſa, per quam non expreſſam præſentibus, de verbo ad verbum præmiſſa impediri valeant vel differri. Datum Aſſiſij 6. Id. Maij Pontificatus noſtri *Anno undecimo.*

Cupientes igitur devotione debitâ exequi, quod mandamus: Univerſos eos religioſos & ſingulos monemus, rogamus & hortamur in Domino propenſius conſulendo; Laicis verò ſub pœna excommunicacationis ex authoritate, quâ fungimur, diſtrictè præcipiendo mandamus, concedimus contra formam juris communis, & ordinationes ſeu proviſionem domini Papæ prænominatis, Præpoſito, Plebano, Capitulo, & earundem Eccleſiarum Rectoribus, ſub aliquo velamine pietatis vel religionis aliquas injurias vel moleſtias maximè circa articulos in Autentico Domini Papæ conſcriptas de cætero præſumatis vel attentetis aliqualiter irrogare. Alioquin ſalvo honore noſtra diſſimulare non poſſumus, niſi contra vos procedamus, juxta formam nobis traditam, cum ab eisdem Præpoſito, Plebano, Capitulo, earundem-

que Eccleſiarum Rectoribus; fuimus requiſiti. Datum Conſtantiæ 14. Kal. Oct. Anno Domini *Milleſimo, ducenteſimo, quinquageſimo quarto.*

Sed non multum huic reſcripto detuliſſe videntur Fratres Minores; vertente enim ſtatim duodecennio, aut præter propter, mota circa Parochiani Thuricenſis ſepulturam, lis, ſequentem, Epiſcopi Conſtant. depoſcebat interpoſitionem: Eberhardus, Dei gratiâ, Conſtantienſis Epiſcopus, omnibus in Chriſto fidelibus in Domino karitatem: Divini cultus augmentum affectantes, vota religioſorum noſtræ Diœceſ. favore debito proſequi cupimus, ut cum ad ipſos fidelium mentes in devotionem convertimus, ex hac reverentia, Clero debita, minui nullatenus videantur, ſed inter unius membra corporis mutua karitas ſolidetur. Noverint igitur præſentes, & poſteri, quòd mota quæſtione ſuper ſepultura cujusdam Parochiani Plebanatus Thuricenſis cum ex hoc inter præpoſitum & Capitulum ipſius Eccleſiæ ex una, & fratres Domus Minorum in Thurego, ex parte altera, orta foret diſcordia, & in alijs etiam eiſdem diſceptantibus per diſcretos Viros. B. Cuſtodem, & Magiſt. Walthonem

thonem Eccleſiæ noſtræ Canonicũ, à latere noſtro miſſos ad inquirendum, inveniſſent aliqua correctione digna, & ijdem pacẽ & quietem partium antedictarum providè cogitantes prudentum conſilio per viam compoſitionis concordiam pietatis ſtudio procurantes, ordinaverant unanimi conſenſu prædictorum, *quòd* (NB) *verbis detractorijs, ſicut decet, utrinq; dimiſſis ſemper & excluſis*, quæ ſcandalum generant, ac bonum conſcientiæ perturbant, Fratres ipſi, quanquam Subditorum ipſius Plebanatus, ad eligendum apud ſe ſepulturam per ſe vel per alias madias perſonas nullo modorum alliciant aut invitent. Item non ex ambitione ſuſpecti, quod abſit, aut aliquis eorum, ſuæ innitendo prudentiæ, populum à conſuetis elemoſinis, triceſimis, remedijs quocunque nomine cenſeantur, præſumat avertere, ſed potiùs ad ea & ſimilia bona opera fideles ſtudeat animare. Cavendum etiam addiderunt, ne Fratres ſæpedicti divinum officium, à Canonicis, ſeu Plebano peragendum per ſuas prædicationes aut alias operationes populum occupando, aliquatenus impediant, in hoc Capituli honeſtati, cum manſuetudine deferendo. Sed ne zelus ſpiritualium hominum ambigat

æquali pondere ſubſiſtere karitatis cautius eſt adjunctum, quod etiam ipſi, Capitulum, & Plebanus, totúsque Clerus Thuricenſis paupertatem Fratrum ipſorum voluntariam, compaſſionis animo ſupportando univerſos & ſingulos in concepta devotione confortantes eos frequentius exhortentur, ut de bonis à Deo ſibi conceſſis ſæpedictis Fratribus, qui in commiſſis animarum curis Eccleſiarum Rectoribus propenſius ſuff'agantur, ſuas elimoſinas curent liberius erogare. Et ut futuris temporibus diſcordiæ materia & occaſio litis excludatur, conventum eſt, quod ſi caſu quolibet emergat aliquid contentionis inter Fratres & Capitulum antedictos, ſe invicem requirant cum modeſtia, litem motam ſopiendo, ne ſuadente hominis inimico ſubrepat Cyſania pacis & quietis inimicum, vel ſaltem ad ipſum, ceu Superiorem, ſine quolibet odio & abſque ſtrepitu transferatur dirimendum. Nos autem tranquillitati prædictorum & ſaluti paterna ſollicitudine providentes, *quod ab ipſis tam providè factum eſt ordinatum unanimiter & ſtatutum, ratum & gratum habentes, præſentibus duximus confirmandum, has literas ſigilli noſtri munimine roborando. Datum Conſtant. a. D. MCCLXVI.* Quo verò ſemel

erat

erat imbuta recens ſervabat odorem teſta diu; funem contentionis trahebant deinceps etiam: Unde & a. Ch. 1288. privilegium Innocentij ad jus commune Eccleſiæ Tigurinæ conceſſum, & ſuprà jam exhibitum, per Rudolphum Conſtantienſem, denuo ad petitionem Præpoſiti, Plebani & Capituli Eccleſiæ Tigurinæ fuit publicatum, quale etiam præceſſit ab Eberhardo, a. Ch. 1254. Idem fatum Prædicatores etiam novos urgebat hoſpites. Pedibus reſiſtebat manibusque Clerus Tigur. ne per eos Sacra peragerentur, vel Confeſſiones audirentur. Unde a. Ch. 1362. hujuscemodi prodiit Conciliatiorium: Nos Heinricus. Dei gratia, Epiſcopus Conſtantienſis Arbitrator, ſeu amicabilis Compoſitor inter curatos Eccleſiarũ parochialium ex una & Prædicatorum ac Minorum, nec non Eremitarum Sancti Auguſtini ordinum Fratres, noſtrarum civitatum & diœceſium parte ex altera, ſuper diſcordia pridem inter eoſdem, ſatore zizaniæ procurante, ſuſcitata ſuper Confeſſionibus ſubditorum, Curatorum Prædicatorum liberum ſibi, confiteri volentium, audiendis pœnitentijs, eisdem imponendis, & abſolutionibus, impendendis, ſedanda, ab ipſis precibus concorditer aſſumtus, receptum per

nos literis, privilegijs, juribus & informationibus partium prædictarum, nec non literis noſtris, & anteceſſorum noſtrorum Conſtantienſiũ præfatorũ, Fratribus, ſuper promiſſum datum & conceſſum. Et ab Epiſcopis diligenter viſum, lectum & proſpectum cõmunicatóq; deſuper juris peritorũ conſilio dicimus, Fratres ordinum Prædicatorum à ſuis Superioribus ad noſtras cicitatem & diœceſ. electos, & per nos & anteceſſores noſtros ad hujusmodi ſalutare miniſteriũ admiſſos ripus admiſſionem hujusmodi, habere de noſtra, noſtrorúmque Anteceſſorum gratia, licentia, beneplacito & admiſſione præſentatum, Confeſſionibus Subditorũ, dictorũ Curatorũ, liberum ſibi confiteri volentium, audiendi, pœnitentias ſalutares ſibi imponendi, ac abſolutionis beneficium eisdem impendendi, in noſtris civitate & Diœceſi, præſentibus pronunciamus: Non obſtantibus declarationibus quibuscunque per nos, Vicarium, ſeu officiales noſtros in contrarium factis; etiam præſentes, in quantum præmiſſis adverſantur, tollimus & revocamus, ſalva tamen in præmiſſione Sedis Apoſtolicæ declaratione, damna etiam, & expenſas factas & illata hinc inde compenſantes

ſantes. Præcipientes omnibus & ſingu lis curatarum Eccleſiarum Parochialium noſtrarum civitatum & Diœceſ. ſub pœna etiam ſuſpenſionis, ab officio divinorum, canonica monitione trium dierum præmiſſa: Utque præmiſſa ſuis publicêt in cancellis, cùm deſuper fuerint requiſiti, mandamus, per te Notarium publicum ſubſcriptum, præmiſſa omnia & ſingula in formam publicam redigi, & noſtri ſigilli appenſione muniri. Datum & actum in caſtro noſtro Clingnow, a. D. milleſimo, trecenteſimo ſexageſimo ſecundo, in vigilia purificationis beatæ Mariæ Virg. in Chriſto Pont. ſanctiſſimi Patris ac Dn. Dn. Innocentii, digna Dei providentia, Papæ VI. Año decimo, Indictione XV. præſentibus diſcretis viris, Dominis, Henrico dicto Spicwart Baſileenſi, Wielando Sancti Johannis Conſtantienſis Eccleſiarum Canonicis, Johanne Schleichemi, Plebano in Clingnow & Heinrich Schechellin Præmiſſario, ibidem, teſtibus ad præmiſſa vocatis pariter & rogatis. Quid jam ante a Ch. 1285. in favorem Conventualium, per decretum Synodicum præſtitum ſit, diximus in *Anal.* p. 58.

B. *In iiſdem, vel aliis etiam Ordinibus, apertè reprehenderant Majores, ſacrilegas elee-*

moſynas, a *vitam* b *luxu diffluentem*, *religionis contemptum*, *indéque pullulantes apertam* c *apoſtaſiam. Unde in ipſo jam Papatu authoritate ordinum non uno nomine impetita fuit. Illud vel auditu mirabile*, *ipſos Dæmones Monachorum deſidiam* e *exagitaſſe*, *& tergiverſantes officij monuiſſe.*

a. Unde multos, Clericos etiam Tigurinos, malè habuit, homines robuſtos ex eleemoſynis vivere, iisque, qui per ætatem vel attritas vires, laborare amplius non poterant, Colum quaſi, per ἄχθε, ἀέρεως, eripi. Magno in tales ferebatur zelo celeberrimus Seculi ſui Decretorum Doctor, *Felix Hemmerlin*, Cantor Tigurinus, publicis ſcriptis validos mendicantes impugnavit qui: & quanquam eo nomine publica authoritate fuerit reprehenſus, cauſam tamen ſuam *Plebano S. Petri*, in hunc modum commendavit: *Ex quo inter opera pietatis eleemoſyna tenet principatum*, *& in ſe magnas habet virtutes*, prout colligere poteritis Tobiæ 4. & alibi. Nec ſalvabitur juſtiſſimus, niſi fecerit hujusmodi opera, prout continetur in ſententia judicis extremi, qui dicit: Eſurivi, & non dediſtis manducare. Ecce, quàm cautè eſt procedendum, ut illi, qui dare velint, hujusmodi eleemoſynas, ne perdant labores & expenſas, ut ſcil. tantum

tùm dent illis, quibus dare debemus, videlicet veris pauperibus, debilitatis, qui laborare non non poſſunt: *Sed perpendes, quòd illi, qui laborare poſſint, peccant graviter recipiendo eleemoſynam*, quia ſcriptum eſt, qui recipit, id quod verè pauperibus eſt erogandum, omnem prædonũ crudelitatem ſuperat, & ita crudeliter & mortaliter peccat. Sed ex quo facientes & conſentientes eadem pœna puniũtur. Plus ergo peccant illi, qui non tantùm conſentiunt illis crudelibus peccatoribus; ſed inſuper fovẽt, dant, cibant, & potum tribuunt eisdem. Ecce, quomodo illi ſic Eleemoſynas dantes non tantùm perdunt magnam gratiam, imò parem pœnam crudelitatis cum illis crudeliter & mortaliter peccãtibus accipientes intereunt. Ita modò perpendatis, *quia dudũ prædicâſtis contra validos mendicantes, ſed quia non advertunt, oportet per alios modos procedere contra eos*, prout excõmunicantur Judæi: Quia videlicet ex quo extra Eccleſiam ſunt, excommunicari non poſſunt; ſed indirectum excommunicantur, quia Chriſtianis prohibetur omnis communicatio ad eos videlicet non vendendo, vel cum eis quovis modo converſando, & per hoc miſerabiliter cruciantur. Ita de Beghardis, qui

ductus, qui dum eum per argumenta, rationes & auctoritates S. Scripturæ convincere non poſſent, ut ab erroris propoſito cæptóque deſiſteret, nam inſtantias eorum confutabat, & in quantum poterat, refellebat: ipſum de Alſatia in Herpibolim urbem ibi arctæ cuſtodiæ, quousq; ab errore ſibi infiſcato reſipiſceret, deduxerunt. Cùm autem ad quoddam oppidum dictum Werdach deveniſſent, & eum in ſtupa hoſpitij, fratrum Domini, percepta refectione, ut ulterius pergerent, recluſiſſent: ipſe interim per feneſtram proſpiciens contra vicum, populum tranſeuntem allocutus alta voce fuit: O vos omnes, qui tranſitis, licet me videtis, & ſciatis me non eſſe Chriſtianum, ſed Judæum, & eorum fide moriturum: hujus rei in ſignum me ipſum in oculis veſtris rransfodiam, & arrepto his dictis cultro incautè in ſtupa relicto, in conſpectu hominum concurrentium, ad vocem ſuam, ſe cum cultro uſque ad mortem vulneravit, quem fratres ſemivivum poſt refectionem invenientes, nimis conſternati, ad metam itineris perduxerunt, ubi altera die, vitam finiens ſepultus illic in horto Fratrum fuit. Alij Turcis acceſſerunt. Talis erat *Stephanus* de Hungaria oriundus, in civitate Imperiali

riali in Tartaria aquilonari, nomine *Sarak à Saracenis* paſſus eſt. Nam cum pluribus annis illic ſtetiſſet, & multum fructum feciſſet, & tandem fidem Chriſti negâſſet, habitu ordinis S. Franciſci rejecto, & propter hæc glorioſè à Saracenis pertractatus fuiſſet, tandem cœleſti gratia ſibi infuſa concopioſè divinitus illapſa, adeò medullitus compunctus eſt, ut Fratres ſui ordinis occultè accerſiri faceret, & eis purè peccata ſua confiteretur, cum maxima cordis contritione, & amariſſimo lacrymarum profluvio & reinduens habitum, quod ante temerè rejecerat; ſtatim ad Muſchetam, ubi omnes Saraceni convenerant introivit, & eis prædicare incipiens, dixit: Omnia quæcunque dixi & feci contra legem Dei mei; ſed nunc revoco errata, legem Chriſti defendendo, & legem veſtram deſtruendo, &c. Idem ergò pænitentiâ ductus, mortem poſtea pro Chriſtianiſmo ſubijt. Alius item de quo Id. p. 61. Præterea, *inquit*, circiter hæc tempora, quod à mercatoribus fide dignis, quibus notum erat, quod quaſi flens dico, percepi. Quidam Frater ordinis Prædicatorum ſe transferens, ut Evangelizaret illic Chriſtum ad terram Saracenorum, à fide Chriſti diſceſſit, & apoſtatavit, & Sectam ipſorum patenter

tenter aſſumpſit, de quo nimis gaviſi ſunt, dicentes: Hic cùm fuerit Doctor, lux & columna fidei Chriſticolarum, ad Sectam noſtram converſus, ſua fide abdicata, robur & firmitatem noſtræ Profeſſioni præbet. Hinc revereri eum nos decet, rationem expoſcit, tradiderunt ergo ſibi uxorem, & honoribus, & condignis præconijs eum extulerunt.

e. Hinc perſecutio illa in Clerum, occaſione interdicti Pontificij contra Fridericum & Fridericales, de quo ſupra. Quibus *Vitodurani* noſtri, Scriptoris ἀνεκδότου addi poſſunt verba ex p. 73. b. Anno D. *inquit*, 1343. Clerus Conſtantiæ nolens celebrare ſecundariò expellitur, ut difformitas tolleretur, & uniformitas cuſtodiretur. Hoc etiam tempore multa monaſteria Prædicatorum, in partibus Alemaniæ ipſis penitùs vacabant, propter rabiem perſecutionis ſævientem in clero. Nam ipſi, & alij nolentes interdictum ſervare, & de monaſteriis ſuis eliminabantur, vel voluntariè exibant, hinc inde vagantes: Non enim opinabantur, quod tanto tempore extra Conventus ſuos fierent, vel quòd illa tribulatio tanto tempore perduraret. Nam ante annum immediatæ Dominicæ incarnatio-

nationis nominatum, quatuor annis inchoavit præceptum Imperatoris de divinis reſumendis: Cum ergo inchoatus eorum contra ſpem ſuam nimis protelatus fuiſſet, pœnitentiæ ducti Conſtantiam, & ad aliarum civitatum, Conventus ſuos, libenter remeâſſent, ſi indultum eis fuiſſet. Conventus Eslingenſis Prædicatorum vacavit, ipſis expulſis, quodam Epiſcopo ab Imperatore pro eis in eo loco locato. Vacavit quoq; Conventus Rotwilenſis, Conventualibus in Villingen, & alibi hinc inde diſperſis. Conventus etiàm ipſorum *Turicenſis* ab ipſis voluntariè penitus derelictus eſt, quòd nemo ipſum inhabitavit, niſi vinitor quidam, cum uxore ſua, cuſtodiens ipſum. ipſi autem ſecundariò, à tempore ultimi Friderici Imperatoris, ſe receperunt, in monte Sancto extra muros oppidi Winterthur, adhuc illis diebus ferventis interdicti, in quo dum tandem clerus coactus reſumpſiſſet divina rehabenda, dixerunt: Quòd potiùs vellent excoriari, atque in partes ſcindi, quàm celebrare. Propter quod, cùm eſſent à civibus illis à loco ſuo exterminati, plures ex eis in oppidum Keiſerſtul ſe contulerunt, ubi dum hoſpitiorum commoda, & victus neceſſarios bene habere non poſſunt, Winterthur

therdur redierunt, divinum cultum una cum clero illo imperterritè reſumentes, qui dum poſtea in Keiſerſtul, & alijs locis, ubi licitè habebantur divina, celebrare & prædicare vellent, in ambobus prohibiti ſunt. Fratres verò Minores, ſive conſultiùs, ſive ſtultiùs fecerint, non reliquerunt taliter Conventus ſuos deſertos, abſque habitatore, nam aliqui in eis remanſerunt, divinum cultum reſumentes, alijs recedentibus, ad alios conventus, ubi ſanâ conſcientiâ celebrare vel carere poterant, nam quidam ad alios Conventus ſe contulerunt, ubi tandem æquè benè, vel malè cantare cœperunt, propter diſperſionem tamen Fratrum, memoratam, in Conventibus pluribus, multitudo Fratrum diminuta eſt, & numeroſitas minorata. Propter vagationem autem prædictorum multorum, mala ipſis, & hominibus plurima evenerunt, & ſcandala, quæ pertranſeo; ſed Fratres minores contemptus non paucos propter cantum in terminis pertulerunt.

f. Hiſtoriam ejusdem *Vitodurani* referam verbis p. 34 b. Item circiter iſta tempora, vel non longè, ante inſigne factum ſatisque mirabile, dignum quoque relatione ac conſcriptiõe actum enarratur, à fra-

tribus famoſis & veridicis, adhuc hodierna die ſuperextantibus. In Provincia Saxoniæ, in quodam Conventu Fratrum Minorum accidit, videlicet, quòd quidam Gwardianus in terminos ſuæ Gwardianæ, cum ſocio ſuo, de eodem Conventu exiens, una noctuum in Caſtro quodam hoſpitatus fuit, cujus Dominus ab antiquo informatus, jutus à ſuis protectoribus, Fratres in turri Caſtri ſolenniter ac reverenter in lectiſternijs copioſè collocare ſolebat. Sed illa nocte non audebat, quia noviter quoddam Dæmonium turrim illam inhabitare cum maxima inſolentia cepit. Quamobrem Fratres more ſolito illìc ponere pertimuit, & in alio loco ipſis lectos ſterni jubebat. Dum autem Guardianus intentum Caſtellani tandem percepiſſet, jacere noluit, quin in loco & commodo conſueto ponerentur. Dum autem ſibi diligenter diſſuaderetur, ne in eodem loco cubare attemptaret, ne à Dæmonio vexaretur, reſpondit: Quòd Domino bene confideret, quòd eundem Dæmonem compeſceret, & ſe caſtigari ab eo non ſineret: Nam violentiam ſuam exercere in nemine valere, niſi ſibi Deus indulgeret. Cùm autem Guardianus cum ſocio ſuo ſe in loco illo ſopori & quieti dediſſent, Diabolus illico eos aſper-

aſperrimè inquietavit, cui cùm Guardianus cum increpatione ſevera indixiſſet ſilentium, & pacem in nomine crufixi, ſubintulit, ſi mihi craſtina die hoſpitium in tuo, cum redieris, cœnobio, præſtiteris, ab inſolentia mea penitùs ceſſabo: Cui Guardianus in hunc modum fertur dediſſe reſponſum, ſi abſque nocumento & malitia inter fratres meos converſari vis, tibi utique concedam, qui ſibi hoc ſub aſſeveratione repromiſit. Dum autem in craſtino Guardianus cum ſocio ſuo illæſus, ſomno tranquillo bene refocillatus exivit: Caſtellanus cum tota familiâ ſua, non modica admiratione & ſtupore repletus fuit, & per hoc Viri ſanctitatem agnovit. Qui dum Guardianus redijſſet altera die, & porta clauſtri ſui appropiâſſet, Dæmon, qui eum prævenerat de limite portæ eum ſalutavit, qui dum neminem videret, quamvis oculos hinc inde regirâſſet, non modicum mirabatur, quiſnam eum ſalutaverit, Dæmon verò hoc recognoſcens, reſpondit, ego ſum ille cui heri in turri in anguſtijs propter me poſitus, tuum hoſpitium firmiter promiſiſti, cujus verbis Guardianus adjecit, hodie tibi promiſſum meum ratificabo, ſi tu mihi fidem præſtitam illæſam ſervabit, ita ut inter fratres meos in conventu

moſynas, a *vitam* b *luxu diffluentem*, *religionis contemptum*, *indéque pullulantes apertam* c *Apoſtaſiam. Vnde in ipſo jam Papatu authoritas ordinum non uno nomine impetita fuit. Illud vel auditu mirabile*, *ipſos Dæmones Monachorum deſidiam* e *exagitaſſe*, *& tergiverſantes officij monuiſſe.*

a. Unde multos, Clericos etiam Tigurinos, malè habuit, homines robuſtos ex eleemoſynis vivere, iisque, qui per ætatem vel attritas vires, laborare amplius non poterant, Colum quaſi, per ἄχθε,ἀρȣρης, eripi. Magno in tales ferebatur zelo celeberrimus Seculi ſui Decretorum Doctor, *Felix Hemmerlin*, Cantor Tigurinus, publicis ſcriptis validos mendicantes impugnavit qui: & quanquam eo nomine publica authoritate fuerit reprehenſus, cauſam tamen ſuam *Plebano S. Petri*, in hunc modum commendavit: *Ex quo inter opera pietatis eleemoſyna tenet principatum*, *& in ſe magnas habet virtutes*, prout colligere poteritis Tobiæ 4. & alibi. Nec ſalvabitur juſtiſſimus, niſi fecerit hujusmodi opera, prout continetur in ſententia judicis extremi, qui dicit: Eſurivi, & non dediſtis manducare. Ecce, quàm cautè eſt procedendum, ut illi, qui dare velint, hujusmodi eleemoſynas, ne perdant labores & expenſas, ut ſcil. tantùm

tùm dent illis, quibus dare debemus, videlicet veris pauperibus, debilitatis, qui laborare non non poſſunt: *Sed perpendes, quòd illi, qui laborare poſſint, peccant graviter recipiendo eleemoſynam*, quia ſcriptum eſt, qui recipit, id quod verè pauperibus eſt erogandum, omnem prædonū crudelitatem ſuperat, & ita crudeliter & mortaliter peccat. Sed ex quo facientes & conſentientes eadem pœna puniūtur. Plus ergo peccant illi, qui non tantùm conſentiunt illis crudelibus peccatoribus; ſed inſuper fovēt, dant, cibant, & potum tribuunt eisdem. Ecce, quomodo illi ſic Eleemoſynas dantes non tantùm perdunt magnam gratiam, imò parem pœnam crudelitatis cum illis crudeliter & mortaliter peccātibus accipientes intereunt. Ita modò perpendatis, *quia dudū prædicâſtis contra validos mendicantes, ſed quia non advertunt, oportet per alios modos procedere contra eos*, prout excōmunicantur Judæi: Quia videlicet ex quo extra Eccleſiam ſunt, excommunicari non poſſunt; ſed indirectum excommunicantur, quia Chriſtianis prohibetur omnis communicatio ad eos videlicet non vendendo, vel cum eis quovis modo converſando, & per hoc miſerabiliter cruciantur. Ita de Beghardis.

qui

ductus, qui dum eum per argumenta, rationes & auctoritates S. Scripturæ convincere non poſſent, ut ab erroris propoſito cæptóque deſiſteret, nam inſtantias eorum confutabat, & in quantum poterat, refellebat: ipſum de Alſatia in Herpibolim urbem ibi arctæ cuſtodiæ, quousq; ab errore ſibi infiſcato reſipiſceret, deduxerunt. Cùm autem ad quoddam oppidum dictum Werdach deveniſſent, & eum in ſtupa hoſpitij, fratrum Domini, percepta refectione, ut ulterius pergerent, recluſiſſent: ipſe interim per feneſtram proſpiciens contra vicum, populum tranſeuntem allocutus alta voce fuit: O vos omnes, qui tranſitis, licet me videtis, & ſciatis me non eſſe Chriſtianum, ſed Judæum, & eorum fide moriturum: hujus rei in ſignum me ipſum in oculis veſtris rransfodiam, & arrepto his dictis cultro incautè in ſtupa relicto, in conſpectu hominum concurrentium, ad vocem ſuam, ſe cum cultro uſque ad mortem vulneravit, quem fratres ſemivivum poſt refectionem invenientes, nimis conſternati, ad metam itineris perduxerunt, ubi altera die, vitam finiens ſepultus illic in horto Fratrum fuit. Alij Turcis acceſſerunt. Talis erat *Stephanus* de Hungaria oriundus, in civitate Imperiali

riali in Tartaria aquilonari, nomine *Sarak*, *à Saracenis* paſſus eſt. Nam cum pluribus annis illic ſtetiſſet, & multum fructum feciſſet, & tandem fidem Chriſti negâſſet, habitu ordinis S. Franciſci rejecto, & propter hæc gloriosè à Saracenis pertractatus fuiſſet, tandem cœleſti gratia ſibi infuſa concopiosè divinitus illapſa, adeò medullitus compunctus eſt, ut Fratres ſui ordinis occultè accerſiri faceret, & eis purè peccata ſua confiteretur, cum maxima cordis contritione, & amariſſimo lacrymarum profluvio & reinduens habitum, quod ante temerè rejecerat, ſtatim ad Muſchetam, ubi omnes Saraceni conveniebant introivit, & eis prædicare incipiens, dixit: Omnia quæcunque dixi & feci contra legem Dei mei; ſed nunc revoco errata, legem Chriſti defendendo, & legem veſtram deſtruendo, &c. Idem ergò pænitentiâ ductus, mortem poſtea pro Chriſtianiſmo ſubijt. Alius item de quo Id. p. 61. Præterea, *inquit*, circiter hæc tempora, quod à mercatoribus fide dignis, quibus notum erat, quod quaſi flens dico, percepi. Quidam Frater ordinis Prædicatorum ſe transferens, ut Evangelizaret illic Chriſtum ad terram Saracenorum, à fide Chriſti diſceſſit, & apoſtatavit, & Sectam ipſorum patenter

tenter aſſumpſit, de quo nimis gaviſi ſunt, dicentes : Hic cùm fuerit Doctor, lux & columna fidei Chriſticolarum, ad Sectam noſtram converſus, ſua fide abdicata, robur & firmitatem noſtræ Profeſſioni præbet. Hinc revereri eum nos decet, rationem expoſcit, tradiderunt ergo ſibi uxorem, & honoribus, & condignis præconijs eum extulerunt.

e. Hinc perſecutio illa in Clerum, occaſione interdicti Pontificij contra Fridericum & Fridericales, de quo ſupra. Quibus *Vitodurani* noſtri, Scriptoris ἀνεκδότε addi poſſunt verba ex p. 73. b. Anno D. *inquit*, 1343. Clerus Conſtantiæ nolens celebrare ſecundariò expellitur, ut difformitas tolleretur, & uniformitas cuſtodiretur. Hoc etiam tempore multa monaſteria Prædicatorum, in partibus Alemaniæ ipſis penitùs vacabant, propter rabiem perſecutionis ſævientem in clero. Nam ipſi, & alij nolentes interdictum ſervare, & de monaſteriis ſuis eliminabantur, vel voluntariè exibant, hinc inde vagantes: Non enim opinabantur, quod tanto temporè extra Conventus ſuos fierent, vel quòd illa tribulatio tanto tempore perduraret. Nam ante annum immediatæ Dominicæ incarnatio-

nationis nominatum, quatuor annis inchoavit præceptum Imperatoris de divinis reſumendis: Cum ergo inchoatus eorum contra ſpem ſuam nimis protelatus fuiſſet, pœnitentiæ ducti Conſtantiam, & ad aliarum civitatum, Conventus ſuos, libenter remeâſſent, ſi indultum eis fuiſſet. Conventus Eslingenſis Prædicatorum vacavit, ipſis expulſis, quodam Epiſcopo ab Imperatore pro eis in eo loco locato. Vacavit quoq; Conventus Rotwilenſis, Conventualibus in Villingen, & alibi hinc inde diſperſis. Conventus etiam ipſorum *Turicenſis* ab ipſis voluntariè penitus derelictus eſt, quòd nemo ipſum inhabitavit, niſi vinitor quidam, cum uxore ſua, cuſtodiens ipſum. ipſi autem ſecundariò, à tempore ultimi Friderici Imperatoris, ſe receperunt, in monte Sancto extra muros oppidi Winterthur, adhuc illis diebus ferventis interdicti, in quo dum tandem clerus coactus reſumpſiſſet divina rehabenda, dixerunt: Quòd potiùs vellent excoriari, atque in partes ſcindi, quàm celebrare. Propter quod, cùm eſſent à civibus illis à loco ſuo exterminati, plures ex eis in oppidum Keiſerſtul ſe contulerunt, ubi dum hoſpitiorum commoda, & victus neceſſarios bene habere non poſſunt, Winterthur

therdur redierunt, divinum cultum una cum clero illo imperterritè reſumentes, qui dum poſtea in Keiſerſtul, & alijs locis, ubi licitè habebantur divina, celebrare & prædicare vellent, in ambobus prohibiti ſunt. Fratres verò Minores, ſive conſultiùs, ſive ſtultiùs fecerint, non reliquerunt taliter Conventus ſuos deſertos, abſque habitatore, nam aliqui in eis remanſerunt, divinum cultum reſumentes, alijs recedentibus, ad alios conventus, ubi ſanâ conſcientiâ celebrare vel carere poterant, nam quidam ad alios Conventus ſe contulerunt, ubi tandem æquè benè, vel malè cantare cœperunt, propter diſperſionem tamen Fratrum, memoratam, in Conventibus pluribus, multitudo Fratrum diminuta eſt, & numeroſitas minorata. Propter vagationem autem prædictorum multorum, mala ipſis, & hominibus plurima evenerunt, & ſcandala, quæ pertranſeo; ſed Fratres minores contemptus non paucos propter cantum in terminis pertulerunt.

† *f.* Hiſtoriam ejusdem *Vitodurani* referam verbis p. 34 b. Item circiter iſta tempora, vel non longè, ante inſigne factum ſatisque mirabile, dignum quoque relatione ac conſcriptiõe actum enarratur, à fra-

tribus famoſis & veridicis, adhuc hodierna die ſuperextantibus. In Provincia Saxoniæ, in quodam Conventu Fratrum Minorum accidit, videlicet, quòd quidam Gwardianus in terminos ſuæ Gwardianæ, cum ſocio ſuo, de eodem Conventu exiens, una noctuum in Caſtro quodam hoſpitatus fuit, cujus Dominus ab antiquo informatus, jutus à ſuis protectoribus, Fratres in turri Caſtri ſolenniter ac reverẽter in lectiſternijs copiosè collocare ſolebat. Sed illa nocte non audebat, quia noviter quoddam Dæmonium turrim illam inhabitare cum maxima inſolentia cepit. Quamobrem Fratres more ſolito illìc ponere pertimuit, & in alio loco ipſis lectos ſterni jubebat. Dum autem Guardianus intentum Caſtellani tandem percepiſſet, jacere noluit, quin in loco & commodo conſueto ponerentur. Dum aũtem ſibi diligenter diſſuaderetur, ne in eodem loco cubare attemptaret, ne à Dæmonio vexaretur, reſpondit: Quòd Domino bene confideret, quòd eundem Dæmonem compeſceret, & ſe caſtigari ab eo non ſineret: Nam violentiam ſuam exercere in nemine valere, niſi ſibi Deus indulgeret. Cùm autem Guardianus cum ſocio ſuo ſe in loco illo ſopori & quieti dediſſent, Diabolus illico eos aſper-

aſperrimè inquietavit, cui cùm Guardianus cum Increpatione ſevera indixiſſet ſilentium, & pacem in nomine crufixi, ſubintulit, ſi mihi craſtina die hoſpitium in tuo, cum redieris, cœnobio, præſtiteris, ab inſolentia mea penitùs ceſſabo: Cui Guardianus in hunc modum fertur dediſſe reſponſum, ſi abſque nocumento & malitia inter fratres meos converſari vis, tibi utique concedam, qui ſibi hoc ſub aſſeveratione repromiſit. Dum autem in craſtino Guardianus cum ſocio ſuo illæſus, ſomno tranquillo bene refocillatus exivit: Caſtellanus cum tota familiâ ſua, non modica admiratione & ſtupore repletus fuit, & per hoc Viri ſanctitatem agnovit. Qui dum Guardianus redijſſet altera die, & porta clauſtri ſui appropiâſſet, Dæmon, qui eum prævenerat de limite portæ eum ſalutavit, qui dum neminem videret, quamvis oculos hinc inde regirâſſet, non modicum mirabatur, quiſnam eum ſalutaverit, Dæmon verò hoc recognoſcens, reſpondit, ego ſum ille cui heri in turri in anguſtijs propter me poſitus, tuum hoſpitium firmiter promiſiſti, cujus verbis Guardianus adjecit, hodie tibi promiſſum meum ratificabo, ſi tu mihi fidem præſtitam illæſam ſervabit, ita ut inter fratres meos in conventu

innocenter tranſeas, qui facere hoc ſpoſpondit. Intrans ergò Monaſterium Satanas, cum licentia Guardiani, per biennium fratribus cohabitando illic pactum hoc inviolabiliter cuſtodivit, imò quod majus eſt, beneficia ipſis plura impendit, Fratres ad officia ſua ipſis injuncta ſollicitè ac vigilanter hortando, & eorũ (NB) negligentias ſupplendo, etiam in actibus humilibus, videlicet in ſcyphis purgandis, in ſcutellis lavandis, & in alijs ſimilibus. Studenti in cella ſua, cum lumine, fratri, quandoque lumen extinxit, qui dum ſibi minaretur, quòd ad chorum iturus eſſet, ad vacandum Orationi, ut ſtudij defectum ibidem recompenſaret per orationem, rogatus ſtatim fuit a Dæmone, quòd remaneret, nam lumen ſibi reincendere velle libenter, quod & fecit. Quando Fratres tempore Collationis hinc inde conſederant, cum ipſis conferebat & confabulabatur. Audibilis quidam erat, ſed non viſibilis. Quadam autem vice, dum Fratres juvenes, ad frequentationem cultus divini, more ſuo ſolito, monuiſſet, & quidam Frater ſomnolentus, & præ cæteris accedioſus contra admonitionem ſuam, ad matutinum non veniſſet, Diabolus hoc videns, ad

ad dormitorium properat, & ipſum de ſtatu ſuo tollens, in medium chori deportavit, dicens, oportet te, velis vel nolis, cum alijs Fratribus tuo Creatori ſervire. Ad cujus facti miraculum, Frater ſtupefactus, cum cæteris Fratribus matutinas laudes decantando Domino perſolvebat. Dum hic tandem Dæmon opus ſibi injunctum à ſuis Superioribus in civitate illa executioni dediſſet, & ad finem intentum perduxiſſet, ſcilicet, quod quendam Dominum Canonicum reverendum, cum Domina famoſa, & benè parentata, priùs vitam cælibem agente, confiſcatos & conglutinatos per eum glutino amoris, in lapſum carnis, ſeu vitium fornicationis proſtraviſſet, & homicidium Canonici, propter hoc ſubſecutum fuiſſet, à parentibus Dominæ inflictum, deprehendentibus eum in actu venereo, & cùm hoc Fratribus in noctis ſilentio, dum adhuc eis minimè conſtaret, & jam poſt factum eſſet, revelâſſet, & ſui cauſam adventus extitiſſe declarâſſet, Guardiano hoſpiti ſuo gratias agens, & Fratribus valedicens, abſceſſit, hortando eos ad Ordinis ſui diſciplinam & obſervantiam. Nam infinita & inæſtimabilia præmia & gaudia in cœlis per hoc conſequi in perpetuum mererentur.

VI. Ad *Eccleſiam* progredimur, cujus examen vel *generale* eſt, vel *ſpeciale*.

VII. In *genere* monemus, ita hac ætáte, in Pago etiam Tigurino, ſtatum Eccleſiaſticum feciſſe comparatum, ut Reformationem *a* optimi quique deſiderârint, tum univerſi ſtatus Chriſtiani, tum Cathedræ etiam Eccleſiaſticæ, quæ, in ſcenam converſa theatricam, fabulas *b* expoſuit, non cœleſtis alimenti pabula; Paſtoribus, vel παρέργοις, vel περιεργίαις magis ubique occupatis, quàm ſeria officij ſanctiſſimi functione: Unde *c* Apoſtolicæ Ideæ faciem planè mutatam, ceremoniarúmque fuco illitam eſſe maniſeſtiſſimè patet.

a. *Vitoduranus* noſter ad an. Ch. 1348. *In his temporibus apud homines diverſis generis, imò cuncti generis, multos valdè, apertiſſimè vulgabatur, Imperatorem Fridericum II. hujus nominis, ad reformandum ſtatum omnino depravatum Eccleſiæ eſſe venturum, in robore maximi potentatus. Adjiciunt quoque homines prædicta ſentientes, quod neceſſe ſit eum venire, ſi in mille partes ſecatus eſſet, imò ſi in pulverem per combu-*

combuſtionem redactus foret, eo quòd divinitus ſit decretum, ita fieri debere, quod immutari impoſſibile eſt.

b. Qua de re ipſe *Johannes Faber*, Vicarius Conſtantienſis, præfat. in Declamat. divin. de humanæ vitæ miſeria. *Concionatorum vicem perſæpe vehementer indolui, quibus neſcio, quæ putida commentaria revolvenda ſunt, quoties ad populum declamandum eſt. Aucupantur nonnulli ſedulò quidem, ſed parùm ſcitè, ut Meffret. Quædam non uſque quaque recepta, ſed propemodum anilia referunt aliqui, ut Diſcipulus. Multi nimium ſecurè dormiunt, dum ferè ubique dormitant. Quæ, malum, inſania eſt divinum Oratorem pro* (NB) *Evangelica veritate ſomnia quædam, & anicularum viſiones & terriculamenta referre! Miſerebat me eorum, quibus illa deliria faceſſebant negotia. — Sola divini verbi declamandi facultas rudior, quàm hæc ætas docta ferat, atque impurior videbatur. Non enim ſine magno meo vel ſtomacho legi vulgus Sermologorum, ut vocant. Nam occurrerunt pleraq; barbara & indigniora, quæ vel doctus homo legeret, vel imbiberet auris Chriſtiana, quare conatus ſum. &c.*

c. Inſigni profectò ævi hujus deputandum infelicitati, quòd tota hac Periodo nihil ferè adeò jam celebris, in Conſtantienſi ampliſſima Diœceſi, reliquerit Eccle-

ſia, quod non magis vel ceremonias revocârit abolitas, vel privati potiùs commodi odorem, quàm Apoſtolicæ functionis, & animarum ſalutis curam redoleat. Diœceſani, *Thomæ*, *Epiſcopi Conſtantienſis*, extant conſtitutiones Synodales anno Chriſti 1492. conſcriptæ. Ex ipſo limine patet, loco ſatis tum fuiſſe omnia lubrico. Unde Epigrammatci votum:

Atque utinam modo noſtra queant hæc ſecula tandem
Legibus antiquis moribus atque frui!
At quia præcipitem ſtatus omnis habere ruinam,
Cernitur: hæc cunctos ſcripta tenere jubes.

Ipſa verò Statuta regimen potiùs Eccleſiaſticum, & ritùs quàm dogmata concernunt. Addita confirmatione & approbatione Concilij Provincialis Maguntinenſis, dudum per *Conradum* Archiepiſcopum & Metropolitanum habiti. Epiſcopi autem ad exemplum reliquus componebatur orbis.

c. In archivo noſtro nihil planè reperio vel à Collegiata noſtra Eccleſia, vel à Conventibus Monaſticis, vel Synodis Parochianis, quod vel Canonibus reſpondeat Apoſtolicis, vel operæ pretium ſit commemorare. Ne mentionem quidem iſtorum face-

facerem, niſi clarius ætatis hujus χυδαιότης, & matura pateſceret Reformationi facies. Et Statuta quidem Collegij Carolini quod attinet, quàm nihil in ijs occurrit, quod Apoſtolicæ Ideæ vel eminus accedat: Sunt ejusmodi monumenta plura penès nos, Wernheri, Præpoſiti Thuricenſis, de a. Ch. 1243. Rudolphi Præpoſiti, de anno 1306. Felicis Frey, 1520. quæ tamen omnia vel de ratione obtinendæ præbendæ, vel communibus ferendis oneribus, vel elementis hujus mundi, varijs ritibus agunt & ceremonijs. Abſolutiſſimum Statutorum ſyntagma fuit ab anno Chriſti 1346. Rudolphi de Wartenſee. Cùm enim antea (ut verba Codicis habent) *Statuta ignis incendio, fortuito caſu fuiſſent devaſtata*, plenius poſtea conſcripta in unum redigebantur volumen: Quæ, quibus abſoluta fuerint capitibus, vel ex ſequenti inſcriptionum ſceleto erit manifeſtū. Agit ergo prolixus ille Statutorum Codex; de *reditibus Præpoſituræ* Thuricenſis, *juribus & oneribus Plebani* Eccleſiæ Thuricenſis: de equo ei deputato ad viſitandum infirmos: Ejus reditibus. De *Socijs Plebani*: qualiter ſocij illi Capellas extra muros debeant inofficiare. *Quoties Eccleſia debeat ſcobari*, & per quem. De *juribus & oneribus Theſaurarij* Ec-

cleſiæ Præpoſituræ Thuricenſis: De candelis, quæ in feſto purificationis B. Mariæ Virginis, & alijs temporibus miniſtrantur: De *Candelis*, quæ portantur in Paraſceve proceſſionaliter ad ſepulchrum Domini: De Candelis pendentibus in choro, & redditibus earundem: De Candelis pendentibus ad tumbas S. S. Martyrum, Patronorum, & redditibus earundem: De candelis, quæ dantur in depoſitione funerum: De Candelis, quas Cuſtos procurare debet circa quædam altaria Capituli communibus ſub expenſis. De juribus & oneribus, & additibus *Scholaſtriæ* Eccleſiæ Præpoſituræ Thuricenſis: De juribus & oneribus ac redditibus *Librarij* Eccleſiæ Thuricenſis: De juribus & oneribus *Sacriſtæ*: De oneribus & juribus *Camerarij*: De officio *Cellerarij* Eccleſiæ Thuricenſis. De officio *Carpentariæ*: De officio & redditibus *Coci*. De officio *Doctoris parvorum*. De officio *Scriniarij* De diviſione oblationum. De *Staupis* dandis, & quibus ac unde dentur. De officio noſtri *Notarij*. De officio *Piſtoris*. De officio *Molitoris* & *Molendinæ*: De officio *Lictoris* in Flunterein: De *vinitoribus* & *vineis* præbendalibus: Qui vinitorum hæredes ſuccedere debeant in vineis præbendalibus: De vinitoribus ad quid

quid nobis & Eccleſiæ noſtræ teneantur. De *honeſtate & diſciplina Clericorum* Eccleſiæ Thuricenſis, De *vitanda pluralitate dignitatum* & perſonatuum in noſtra Eccleſia: De *divinis officiis* & *horis Canonicis per tres Ebdomodarios*, vicis ſuæ tempore peragendis: Quot de tribus Ebdomodariis in privatis diebus valeant matutinali officio præſidere. De celebrantibus *Miſſas in altari publico*, & eorum conditione. De officio Ebdomodarij *publicæ* Miſſæ. De officio Ebdomodarij Miſſæ *anniverſalis*, de celebrantibus Miſſis in altari noſtro publico, & ipſorum conditione. De Miſſis *publicis* pluribus in altari publico celebrandis. De *pœna Ebdomodarij* Miſſam vel publicam, vel anniverſalem, negligentis. De *proventibus Ebdomodarij* Miſſæ vel publicæ, vel anniverſalis. De hora *Miſſæ anniverſalis*: diſtributione præſentiarum: Præſentijs certis horis Canonicis deſerviendis. De præſentijs, generalis interdicti tempore deſerviendis: Quibus Canonicis Marca Eccleſiæ in Kam debeat aſſignari. De *exequiis* Clericorum & laicorum. De *ornamentis* altarium & funerum Eccleſiæ noſtræ, ac vino Sacrificiorum ac dotationum. De *pœna Canonici* reſidentis & intra muros exiſtentis omnes horas Canoicas negligentis: De *Canonicis*

ad

ad ſacros ordines ſuſcipiendos compellendis. De *expenſis* miniſtrandis Canonicis ad ſacros ordines nuper promotis: Quid percipere debeant Canonici *in balneis ſulphureis balneantes*: De Canonicis *peregrinantibus* Quibus Canonicis feuda, mortuaria, & oneraria diſtribui debeant. Qualiter debeant anniverſaria in noſt. Eccl. inſtitui & ordinari. De *exequiis defuncti* Canonici celebrãdis, & qualiter debeãt celebrari. Qualiter *Abbatiſſa Monaſterij Thuricenſis* & ſuum Capitulum debeant exequijs defunctorum Canonicorum hujus Eccleſiæ intereſſe. Qualiter debeant abſentis defuncti Canonici exequiæ celebrari. De exequiis Abbatiſſæ, Monialis, vel Canonici Monaſterij Thuricenſis. Qualiter *triceſimus* defuncti Canonici per Ebdomadarium debeat celebrari. De *ſecundo anno gratiæ; ſtatutum de anno 1324. ſub Comite Doggico, Kraftone, Collegii Præpoſito, quo vel in communes, vel privatos uſus duo anni decedenti Canonico relinquebantur:* Quòd nullus Canonicus in annis gratiæ vacantis præbendæ fructus emere debeat. De exequiis omnium Chriſtianorum, quomodo in noſtra Eccleſia ſua ordinaria ordinabant: Super *conferendis præbendis Canon.* Johannis Mantzij, Præpoſiti, a. Ch. 1515. *contra Simoniam.*

Ad

Ad quid teneatur Canonicus de novo receptus: De *qualitate Canonici inſtallandi:* De conditione & jure Canonici inſtallati: De proventibus Canonici non inſtallati: De *Cappa* danda per Canonicum de novo receptum: De *numero Clauſtralium* Curiarum, & juribus earundem: Quòd quilibet Canonicus tantùm debet unam clauſtralem curiam poſſidere: De optione Clauſtralium curiarum: De qualitate poſſeſſorum clauſtralium curiarum: De pactione & ſubſtitutione clauſtralium curiarum: De Clauſtralibus curiis, quot fieri valeant ſubſtitutiones: quibus præſentibus fieri debeant ſubſtitutiones clauſtralium curiarum. De *collatione prabendarum, Altarium, & Cappellarum hujus Eccleſiæ:* De *octo Scholaribus in Bucellis* (ita appellabantur, quia adhibiti ad viſitationes ſepulchrorum, aliaque officia, ab uno quoque Canonico reſidente accipiebant duas quotidie bucellas panis decentes, & ſingulis Sabbathis, 4. denarios: *Aliàs Panenſes* dicebantur. Hoc deinceps ſtatutum confirmatum fuit, quia, ut Statuta habent, ex iſta Eleemoſyna, multi in viros magnos & perfectos clericos profecerunt. Alibi à noſtris notatum, Eleemoſynæ hujus, exteris etiam collatæ, fructum Majores noſtros, ita refe-

referente D. Roeſtio, in bello Suevico non obſcurè ſenſiſſe. Hæc ἐν παρόδῳ. De proceſſione facienda in die palmarum, *quo Præpoſitus, Canonici & Clerus Abbatiſſam & Conventum Monaſterij proceſſionaliter aſſociârunt, ſuper curiam procedendo.* De diebus rogationum, *quibus Plebani & Subditi villarum in Boſvvil, in Hobdorf, cum reliquiis Tigurinam Eccleſiam viſitare ſolebant: De dedicatione Monaſterij Thuricenſis, & ipſius celebratione* De proceſſione feſtivitatis S. Fidis Virginis: De diviſione decimarum, qualiter, quomodo, & per quos fieri debeat. De decima anguillarum: de collectione vini decimalis: De diviſione vini decimalis hujus Eccleſiæ. De feſto corporis Chriſti, ubi notant Statuta, ab anno Ch. 1319. *Prælatos nonnullos & Canonicos pecuniam, argentum ac certos redditus ad perpetuum ſervitium illius feſti contribuiſſe,—qui verò Prælatus vel Prælati, Canonicus vel Canonici ordinationem illam infringere voluerit vel ſubvertere, vel pecuniam contributam & contribuendam in utilitatem ipſius feſti convertere, ut dictum eſt, non curaverint cibo Sacramentali, qui eſt corpus Chriſti, in fine vitæ defraudentur.* De pœnis recuſantium ſubire vel exequi officia ſibi à Capitulo injuncta. De incurrenti-

rentibus lepram; quorum tam libertati morandi, ubi voluerint, quàm proventibus, conſulitur: De feudis Canonicorum, & juribus eorundem feudorum: Inſertum etiam eſt Principium Breviarij Eccleſiæ Præpoſituræ Thuricenſis, plura continens Statuta. *Sed & ipſum Breviarium Conradi de Muro, primi Cantoris ſupereſt.* De quibusdam geſtis Caroli M. Imperatoris & Confeſſoris ex Ottone Friſingenſi. De juribus & jurisdictione villæ in Hongge, in Flunterin, in Rieden propè Albis, Ruchslinkon, Rufers, Meilan, Swabendingen: De recipiendis, diſtribuendis, & ſuper eisdem rationibus faciendis per Camerarium: De porcis, & denarijs porcalibus, *qui dantur in antea nomine carnium porcalium*: *De* expeditionibus, quas dat Clauſtralis Cellerarius ad Similos; ubi inter alia: *Theſaurarius dat Cellerario 2. q. tritici, ut mittatur pro hoſtiis ad conficiendum corpus Chriſti in Monaſterio Cappellæ, quia idem Monaſterium, dare debet hoſtias tales.* Sequuntur deinceps variæ Statutorum confirmationes. Pontificiæ, Epiſcopales, decretáque Capitularia, juramenta Canonicorum. Plebanorum, Notariorum: Statutum balneandi; quo bis per añum, tempore verno & autumnali, per octo dies balnea ſulphurea viſitare,

ſalvis

ſalvis reditibus licuit: Ut Canonici feſtis duplicibus altari publico deſerviant: De diſtributionibus in minoribus Ordinibus exiſtentibus dandis: De quadraginta florenis per Canonicum dandis: De diviſione ſtauparum. Copia Bullæ Apoſtolicæ ſuper reſervatione ſex Cappellarum Præpoſituræ Thuricenſis: Quòd Magiſter Civium, Conſules & Scabini habent in menſibus Apoſtolicis præſentare. De pœna ambitus, de quâ ſic Statuta: *Statuimus & declaramus, quòd quicunque ad pœnam ambitus adſtrictus fuerit ſub pulſa precum matutinarum ambitum intret, in eodemque vel ſaltem in locis Clauſtralibus, id eſt, in Eccleſia, vel Cimiterio, & inde nullibi exeat, neque turres Eccleſiæ aſcendat, uſque ad pulſum precum ſerotinarum. Volumus tamen, quod omnibus horis Canonicis & divinis officiis, continuò intereſſendo ſe in choro præſentem exhibeat. Cauſa etiam veſcendi poterit ab adituo impetrare, ut ſibi Cameram aperiat nullam tamen inſolentiam vel ſtrepitum cantus ſaltem, jactus, vel ſymphoniæ Muſicalis ſeu alterius levitatis committat, &c.* Hactenus *Statuta* Collegij. Si Catalogum privilegiorum Eccleſiæ Tigurinæ per aliquot inſpicias Secula, pleraque vel ad ſuperſtitionem, vel ambitionem, vel ventris curam, & ſumtuoſa ædificia ſpectare videbis. Vid.

Specul.

Specul. Tigur. p. 584. Cætera antiquiſſima, hujus ætatis, quæ quidem inſpicere licuit, monumenta, vel agunt. De *numero Canonicorum*, quale eſt Honorij Papæ de XXIIII. Canonicis: Vel 2. *hominũ propriorum redemtionibus*, quale eſt Abbatis Wettingenſis, qui redemturus jura, in quibus Chunradus ſervus & Cellerarius Præpoſituræ in Swenningen, *Eccleſiæ Thuricenſi pro ſe & ſua prole, ratione ſervitutis, & reddendi ratiocinij tenebatur, ſecundùm ordinationem, & arbitrariam diffinitionem M. Chunonis dicti, Officialis Conſtantienſis, de Conſilio F. Ottonis, Ordinis Prædicatorum in Thurego, dicti Manezzin, quondam Præpoſiti Thuricenſis factam*, 30. *Marchas Eccleſiæ Thuricenſi ſolvendas ſpcr t*, 1264. Nam & hac ætate propriorum hominum uſus in Helvetia magnus erat. Et Abbas Sangallenſis ſuos propè Tigurum habuit, & Præpoſitura Thuricenſis in Comitatu Kiburgico.

Prius luculenter probat inſtrumentum Huldrici Regenſpergici, a. Ch. 1264. *Honorabilibus Dominis, Præpoſito & Capitulo Eccleſiæ Thuricenſis, Vlricus Nobilis de Reginſperg* (idem ille eſt quo cum Tigurinis, Duce Rudolpho Habſpurgico, gravia interceſſerunt bella, vide *Specul. Tigur.* pag. 406.) *Obſequij voluntatem: Cùm, ſicut intelleximus*

nonnulli aſſerant, judentam uxorem C. Villici in Honke, ſervilis eſſe conditionis, & ad noſtrum Dominium jure pertinere, hoc penitùs diffitemur, univerſis præſentibus declarando ſimul & proteſtando, præfatam judentam, cum ſuis progenitoribus pleno jure, ſalvo nobis tantùm jure Advocatiæ, Sancti Galli Monaſterio attinere. In cujus &c. Acta hæc ſunt a. D. 1264. VII. Kal. Auguſt. Indict. VII. *Poſterioris* exemplum geminum recurrit, alterum de a. Ch. 1214. *in litera* (repeto verba rubricæ,) *de venditione quorundam hominum de Rorbos facta per quendam Nobilem de* Fryenſtein/ *Eccleſiæ noſtræ, retento ſibi jure Advocatiæ, & cætero cenſu pro tempore vitæ ſuæ.* Verba & ritus reſignationis ita habent: Allen die diſen brieff ſehent alt hörent leſen / künt ich Heinrich Frie von Frienſtein in Coſtentzer Biſtom / daß ich den Heiligen Marteren / St. Felix vnd St. Regelun ze der probſtey Zürich die eigenſchaft die ich hate / an diſen nochgeſchribnen lüten / die mich eigentlich anhorten; vnd an der geburt / ſo von ihnen komet / vnd alle die rechtunge / die ich an ihnen hate / an diſen nachgeſchribnen lüten / vnd han mochte / gegeben han / vnd han mich enzigen derſelben lüten / vnd ſie vffgeben vf den Fronalter der vorgenenten Chilchen Zürich mit minem hantſchu / alſo daß ich mir ſelben nicht behaben han / wan die Vogtei über

über die lüte / vnd über jhr nochkommen / die in miner Vogtei wonhaft ſind / alt werdent / vnd ſoll nicht me dann zehen ſchilling pfänningen Züricher geber Müntz von jhnen ze Vogt ſtür nemmen. Altero Præpoſitus & Conventus Monaſterij Ittingenſis, C. Fabrum de Baſſelſtorff manumittunt, & Eccleſ. Tig. reddunt, a. Ch. 1261. XII. Kal. Sept. Alia 3. agunt de *variis donationibus ſive ordinationibus*, quarum vel unum exemplum, ut hinc quantum paulatim creverit ſuperſtitio, pateſcat, ſubjicere liceat. *In N. D. Amen: Noverint, quos nôſſe fuerit opportunum, quod ego Hemma filia Henrici, bonæ memoriæ dicti* Goltſchmides/ *civis Turicenſis areas meas & domos in eis dem propè S. Petrum in loco, qui vulgariter dicitur* an der Hoffſtetten *ſitas, ac ad præſens tres areas*, & ſolidos monetæ Thuricenſis uſualis, & ſex pullos ſolventes annuatim nomine penſionis, quas domos & areas ego hæreditario jure à venerabili in Chriſto Abbatiſſa & Conventu Monaſterij Thuricenſis Ordinis S. Benedicti poſſeſſas, Rudolpho marito meo militi, dicto Adem Turne/ ante aliquot annos in dotem ſeu donationem pro tempore vitæ ſuæ, contuli, contradidi, aſſignavi liberè ac pacificè poſſidendas, auctoritate & conſenſu honorabilis in Chriſto Mechtildis,

Abbatiſſæ Thuricenſis, & prædicti Rudolphi, mariti mei, & Ofiniæ, ſororis meæ, præfatis Abbatiſſæ & ſuo Conventui, ſeu ſuo Monaſterio, nec non Præpoſito & Capitulo Thuricenſis Præpoſituræ, in remedium animæ meæ, ac meorum parentum ſponte, bona fide, confero, aſſigno & reſigno, ſub hac conditione, quòd præfato marito meo cedente vel decedente, tria anniverſaria, ſcilicet Ulrici Subdiaconi fratris mei IV. Non. Junij, Agneſæ ſororis meæ IV. Id. April. & mea memoria in vigilia B. Johannis Baptiſtæ, poſt mortem verò meam dies, obitus mei, & anniverſarium ea die, qua contigerit vel evenerit, tam ex parte Abbatiæ, quàm ex parte Præpoſituræ, debent annuâtim ſecundum conſuetudinem ſuper anniverſarijs ſervatam hactenus, & habitam celebrari: *Reſiduum verò penſionis de prædictis domibus & areis proveniens, ſeu de prædicta penſione portio ſufficiens ſeu competens ad duo lumina ex oleo, unum videlicet ante publicum altare Thuricenſis Præpoſituræ de nocte in perpetuum habeantur.* Præterea ſæpedicto marito meo cedente vel decedente præfati Abbatia & ſuus Conventus, Præpoſitus & ſuum Capitulum prænotatas domos & areas ſeu penſionem, ſeu pretium earundem inter ſe debet æ-

qua-

qualiter dividere, contradictione qualibet non obſtante &c. *Acta* hæc ſunt in Thurego A. D. 1257. Alexandro Papa IV. *Romanorum Eccleſiam (NB) gubernante*, Imperio per mortem Wilhelmi illuſtris Regis Romanorum, vacãte, Eberhardo Epiſcopo Conſtant. noſtræ Eccleſiæ præſidente. Quædam 4. habent *confirmationem privilegiorum* tam in genere, quàm in ſpecie, ut eſt *confirmatio Advocatiæ in Rieden reſignata Eccleſiæ Tigurinæ per Nobilem virum Berchtoldum de Snabelburg, ſuo, fratrúmque VValtheri, Johannis & Huldrici, nomine. Richardi Imperatoris* 1262. Rudolphi 1270. ex qua Advocatia Præpoſito decem cedebant modij tritici 1256. *Traditio Villicatus Riedenſis, per Rudigerum villicum, hac conditione, ut in omnibus collectis, quæ tam ad horas, quàm ad Miſſas de Sanctis Martyribus, Felice & Regula in Eccleſia Thuricenſi dicuntur, nomen Exuperantij deinceps adjungatur &c.* 1264. Quædam 5. permutationem: Ita a. Ch. 1261. Eberhardus pro Eccleſia in Swenlingen, quæ dicebatur S. Vincentij, *propter loci diſtantiam multiplices terrarum gvverras, & alias quasdam incommoditates interjacentes, Eccleſia in Chamo Præpoſituræ ceſſit.* Chamum autem, judenta Abbatiſſa Tigurina 28. annis ante ad Epiſcopalem menſam deſtinaverat; Epiſcopus

contra Monaſterio reſignavit decimas Eccleſiarum in Altorf & Burgelon, de quarto in quartum annum ad Epiſcop. pertinentes. Vel 6. Cappellarum *fundationem* & approbationem; qualis eſt *approbatio Cappellæ Aquaticæ, Eliſabethæ, junioris Comitiſſæ Kiburgenſis* 1256. & confirmatio Eberhardi Epiſcopi Conſtantienſis, 1257. Sic a. Chriſti, 1271. *Imperialis aulæ Cappella in Caſtro Thuricenſi, in loco, qui dicitur* uff dem Hoví *ante plurimos annos, de quibus jam præſentes nullam poſſunt habere memoriam, cum ipſo Caſtro funditus deſtructa, certos quondam habuerit redditus & proventus &c eosdem redditus reſtituit.* Utque ſemel defungamur, ordine temporis nonnulla quæ à Seculo XIII. ad Reformationem uſque in Archivo adhuc noſtræ extant monumenta, totidem ſtudiorum, ætatis illius indicia, appendicis chronologicæ loco, exhibebimus.

A. Ch. 1218. & 1219. Collegium à FRIDERICO II. accepit privilegia; de quibus ſuprà pag. 1192.

A. Ch. 1240. jura & onera Præpoſiti in ordinem rediguntur.

A. Ch. 1243. prodijt Statutum, *qualiter Canonici recipi debeant, & de curiis Clauſtralibus.*

A. Ch.

A. Ch. 1255. *VVilhelmus*, Rex Romanorum jura Collegij confirmavit.

A. Ch. 1260. *Richardus, Monaſterium Abbatiæ, & Eccleſiam Præpoſituræ in Thurego, & ipſam Civitatem Turicenſem* Friderici II. exemplo, *ſub ſpeciali protectione ac defenſione recepit, tam Clerum, quàm cæteros homines— ut nulla neceſſitate incumbente ullò modo alienari poſſint ab Imperio.* Alio addito diplomate, quo, imitatione *VVilhelmi*, Romanorum Regis, jura & conſuetudines Eccleſiæ confirmat.

A. Ch. 1271. Scholaſtria Eccleſiæ Tigurinæ inſtituitur.

A. Ch. 1277. Rudolphus non modò Anteceſſorum privilegia confirmavit, ſed eadem non uno modo auxit, ab omnibus oneribus, vigilijs, exactionibus clericos exemit, utque exemti haberentur, id ipſum literis Magiſtratui Tigurino ſignificavit: *Orig. Carol.* p. 68. Et ut ne quicquam in præjudicium Collegij feciſſe videretur, diſpenſationem etiam ſuam, ſuper defectu natalium, adhibita limitatione, intelligi voluit; *Specul. Tigur.* p. 595. Rudolphi privilegium ut luculentiſſimum eſt omnium, ita & magno ſemper in pretio fuit habitum, translatum quippe in linguam vernaculam, &

 vidi-

vidimatum, ut loquuntur barbarè, diligenter Vid. *Orig. Carol.* p. 67.

Seculo XIV a. Ch. 1301. *Albertus* Romanorum Rex Rudolphi privilegium αὐλαλεξεὶ repetitum confirmat; quem an. Ch. 1315. ſecutus eſt *Fridericus* III. & anno Ch. 1362. *Carolus* IV. qui an. Ch. 1363. ſummum vitæ neciſq; addidit judicium: quod poſterius etiam ratum habuit Wenceslaus, 1384. Daß ſie eweckſich in yren Dörfferen zu Flunteren / Rieden / Rußlickon / vnd zu Rüſere / ſtock vnd galgen haben mögen.

A. Ch. 1304. Sententiam tulit Henriricus, Conſtantienſis Epiſcopus, *Clericos teſtari poſſe*, in cauſa filij Maneſſii, Scholaſtici, contra Patrem, Militem.

A. Ch 1306. Idem ſtatuit, *Sociis Plebani, & Cappellanis permiſſum eſſe audire Confeſſiones Clericorum & laicorum.*

Huc etiam pertinet, & quidem ad initium Seculi, *Bulla Bonifacij* VIII. *ſuper Cathedram*, quæ etiam extat *Extravag.* commun. lib. III. Tit. 6. quo capite Pontifex tollere ſategit contentiones. *quæ olim erant inter Curatos ex una parte, & Jacobitas & Chordigeros ex altera, ſuper prædicationibus, confeſſionibus & ſepulturis.*

A. Ch. 1306. Statuta quædam Collegij,

gij, Præpoſit. Rudolpho, ſunt inſtaurata, & aucta.

A. Ch. 1332. Eccleſiæ Thuricenſi à duobus Archiepiſcopis, & decem Epiſcopis Indulgentiæ ſunt conceſſæ, Aveniõe, Pontifice Johanne XXII. & per Rudolphum, Conſtantienſem Epiſcopum, anno Chriſti, 1333. confirmatæ.

A. Ch. 1386. Confirmatio Epiſcopi pacti inter Clerum & cives de non exhibendis reditibus abſenti Canonico.

Seculo XV. a. Ch. 1404. Rupertus, Heidelbergæ, Collegio immunitates conceſſiones, privilegia &c. Prædeceſſorum confirmat; ſed & M. *Conrado Elye*, Præpoſito jus cauſas capitales cognoſcendi & judicandi conceſſit; id quod poſtea à Sigismundo Friderico IV. Alberto II. Maximiliano I. Carolo V. fuit confirmatum.

A. Ch. 1415. Sigismundus tum judicia capitalia, tum cætera privilegia omnia confirmat.

Circa idem tempus *Martinus* V. Eccleſiam, & *perſonas ejus ſub B. Petri protectione ſuscipit*, omniáque jura, Indulgentias &c. rata habet.

A. Ch. 1442. Fridericus IV. luculento diplomate Anteceſſorum privilegia ſtabilit.

A. Ch. 1407. & 1409. Albertus, Epiſcopus Conſtant. duo Collegij Statuta confirmavit; de quibus *Spec. Helvet.* pag. 589. Idémque 600. florenos pro redemtione annuæ contributionis Præpoſituræ, cui *Conſolationis* German. Biſchoffs-ſteür nomen erat; accepit.

A. Ch. 1410. *Johannes* XXIII. Bullâ cavit, ne quis illegitimus in Canonicorum admitteretur numerum, ubi inter alia refertur, *Eccleſiam Tigurinam in Diœceſi Conſtantienſi primatum tenere, poſt cathedralem, Eccleſiam Conſtantienſem; & tamen tractu temporis nonullos de illegitimo thoro genitos ad Canonicatum admiſſos.*

A. Ch. 1420. Otto, Conſtantienſis Epiſcopus, confirmavit Statutum de 40. florenis ſolvendis per Canonicum ante perceptionem fructuum præbendæ, ad diminutionem debitorum Collegij.

Idem ratum habuit Statutum Collegij *pro portione ſtudentibus in Scholis generalibus impertienda*, 1426

A. Ch. 1435. *Julianus*, Cardinalis, Eccleſiæ Thuricenſi privilegium conceſſit, *quòd bona malè acquiſita dari poſſint fabricæ Eccleſiæ*. Cujus indulti confirmatio ſecuta fuit a. Ch. 1436. per *Ordinarium*, Fridericum Epiſcopum Conſtant.

A.Ch.

A. Ch. 1438. Idem *Cardinalis* & Legatus, Indulgentias permiſit viſitantibus ſepulchrum Martyrum; Vid. *Tom.* VII. p. 95.

Quo etiam anno *Henricus de Heven*, Epiſcopus, confirmavit Statutum Capituli de 40. florenis ſolvendis per qualitercunque intrantem.

A. Ch. 1439. Albertus II. privilegia Præpoſituræ confirmat.

A. Ch. 1443. per Henricum Epiſcopum conceſſum fuit indultum *de reſumendo divina, recedente interdicto.* Vid. *Specul. Tigur.* p. 588.

A. Ch. 1468. Hermannus Epiſcopus ſententiam in favorem Minoritarum latam revocat.

A. Ch. 1477. *Sixtus* IV. Eccleſiæ Thuricenſi, ceu *primæ*, in Diœceſi Conſtant. 6. Cantorales Cappellanias Capituli diſpoſitioni relinquit. Idem a. Ch. 1479. gratiam jubilæi ad quinquennium conceſſit: Tom. VII. p. 111. Eandem poſtea *Gentilis de Spoleto*, Epiſcopus Avenionenſis, & Legatus Pontificis, apud Confœderatos vindimavit.

A. Ch. 1487. Privilegia Collegii per Maximilianum I. confirmantur.

A. Ch. 1493. Transactio inter Epiſco-

pum

pum Conſtantienſem, & Clerum Helvetiæ univerſæ, de quo alibi. *Orig. Carol.* pag. 69.

A. Ch. 1491. Transactio inter Magiſtratum Tigurinum & Præpoſituram Eccleſiæ, facta per Officiales Conſtantienſes, Johannem Kruzlinger, & Balthaſarum de Randek, in cauſa teſtamentorum. Limitatum Canonicis fuit jus, ut ad pias cauſas liberè legarent; in cæteris judicio ſtarent Magiſtrâtus. Sed pridem hæc materia fuit μῆλον ἔριδος, metuentibus Civibus, ne teſtandi libertas Clericorum, in detrimentum cederet Reipublicæ. Unde jam ante a. Ch. 1475. cautum fuit à Magiſtratu, ne Clericorum teſtamenta haberentur rata, niſi de æquitate eorum Senatui conſtaret.

Seculi XVI. Anno 1515. Ennius Phylonardus Legatus Pontificius ſuas liberaliſſimè Collegio diſtribuit indulgentias, certos dies feſtos celebrantibus erogãdas. Ejusdem authoritate *vidimata* fuit Conradi Epiſcopi Conſtantienſis ſuprà poſita Epiſtola καταλλακτική. Ejuſdem, eodem anno, ſunt Indulgentiæ à Conſule Rœſtio, & Plebano Batmanno impetratæ, de quibus Tom. VII. p. 89.

A. Ch. 1529. Sequebantur Indulgentiæ

tiæ *Matthæi* Cardinalis Sedunenſis pro iis, qui Plebanum in proceſſione Palæopolitana comitabantur, Tom. VII. p. 87.

A. Ch. 1521. *Carolus* V. Collegio privilegia confirmat.

Hæc hactenus de Statutis, Privilegijs, Indulgentiis Eccleſiæ Tigurinæ. Quorſum verò hæc? Quid neceſſe erat ſcruta hæc, jam omnium penè mentibus excuſſa, excutere? Chartas inſolitis, & ipſo ſæpe ſono tremendis vocibus replere? Ea etiam, quæ vel ad diſciplinam, vel œconomiam, vel reverentiam cleri faciunt, temerè ſugillare? Verùm enim verò, nemo exiſtimet, adeò nobis quenquam quidlibet carpendi affricuiſſe cacoethes, ut ea etiam, quæ vel bona, vel media ſunt, vellicemus, aut improbemus omnia, quibus ante hac, ſalvo Miniſterio Evangelico, verbo Dei tradito, vel plebs in officio potuit contineri honeſtatis, vel reditibus, vel publicæ quietati etiam caveri. Illud verò eſt, quod ex præmiſſis, ſcopo noſtro inſervit, narrationibus, 1. ut conſtaret Lectori, quantum & quàm longis paſſibus receſſum paulatim fuiſſet ab Idea Evangeliſtæ, & veri Miniſtri Eccleſiæ, cujusmodi Paulinæ nobis exhibent Epiſtolæ ad Timotheum & Titum: Et quàm nihil haberet effæminata & effœta

effæta hæc ætas, quæ Virginitati Eccleſiæ primævæ reſponderet.

2. Ne ignoraretur, quàm abjecta, & quæ ferè tantùm aut ad ſuperſtitionem, aut περὶ τὰ ἄλφιτα, aut externam ordinis facerent eminentiam, Periodi hujus fuerint ſtudia. Dedimus ἐπιτόμως, quicquid ex *Archivo* noſtro de publicis Eccleſiæ noſtræ ſtudiis haberi potuit. At penè ὀυδὲν ὑγιὲς. Neque exiſtimes, noſtrum hoc, de rudi & penè ferrea ætate judicium, livori tribuendum, aut affectibus. Eos audias, qui tunc ὑπείροχοι ἄλλων, non queri ſatis poterant de profligata Canonicorum ignorantia. Fatetur *Felix Malleolus*, per duo propemodum Secula neminem in univerſo fuiſſe Collegio Præpoſituræ, qui eo uſque animum ad literas appuliſſet, ut publicis innoteſcere auſus fuerit ſcriptis: *Orig. Carol.* p. 147. Et de ſtatu ſui temporis: *Scis, quòd faber Marſchalkus habilis, de multis corruptis gabatis, ſeu equorum ferramentis unum bonum facit, ſed illum non novi, qui de omnibus iſtis Canonicis, qualitercunque conjunctis, conglutinatis, combinatis aut per ignem & aquam concuſſis unum conficiat non altam ſufficientis, ſed tantùm literaturæ Clerico competentis.* Paſſional. p. m. 4.

3. Eſt hoc certiſſimum originum ſcrutinium.

num. Novitatis hodie accuſatur Eccleſia Tigurina, cum ad primam provocat Sc. S. antiquitatem. Nova ea eſſe oſtendere poſſumus, quæ paucis ante Reformationem Seculis obtruſa fuêre. Et menſes vel annos exprimere poſſumus, quando Indulgentiæ, novi dies feſti, aliaque ἐντάλματα ἀνθρώπων irrepſerunt; Hæc verò nonne nova fuerint, quæ antea ignorata adeò brevi ab hinc tempore niduları cœpére?

VIII. Hæc ſuccinctè *in genere*: *In ſpecie* obſervamus, in Eccleſiam quidem noſtram, hac ultima ejus ſenecta, varias irrepſiſſe ſuperſtitiones & novitates tam in dogmatibus quàm ritibus, & regimine; ſemper tamen fuiſſe, qui vel ijs ſe opponerent, vel abuſus taxarent, vel meliora oſtenderent. Eamus παραλλήλως.

A. Scripturæ authoritas quotidiana praxi, & traditionum torrente ſatis quidem ubique proculcata & abſorpta fuit; occurrunt tamen *a*, qui diſertis pro ea militârunt & verbis, & argumentis.

a. Petrus Numag. Trevirenſ. Sacell. Tigurin.

gurin. Tractat. de Nicol. Subſylv. MS. p. 1. Verbi Dei authoritatem, veritatem, perſpicuitatem Philoſophiæ tenebris, involucris, mæandris ita opponit: *Senſus*, inquit, *ſunt deceptibiles. Eatenus verſati omnes Philoſophi Academici, Pythagorici, Stoici, Peripatetici in ſuis traditionibus rationalibus, naturalibus, & moralibus erraverunt, ab utero locuti ſunt falſa, ut deciperent ipſi de vanitate in id ipſum, & in diluvio aquarum multarum non approximârunt ad eum, qui docet omnem ſcientiam, id eſt; veritatem ſcibilem. Melior enim eſt fidelis ignorantia, quàm temeraria ſcientia. Sicque exulantes à beatitudine Davidica, quam ipſe expertus ajebat: Beatus, quem tu erudieris, Domine & de Lege tua docueris eum.* Et p. 9. Sacra Scriptura *regula eſt & menſura earum, quæ in Eccleſia fiunt, actionum ſive ex virtute, ſive ex miraculo prodeuntium, ita ut ad eam regulanda & probanda referri debeant, quatenus eis, ſi ad eam rectè proportionentur, ſtetur, & non aliter. Hæc enim eſt illa nobilis Sara, quæ ancillam de Mecchia ſuperbientem affligit,* Gen. 16. *& cum ſuo notho ejicit, cui etiam ſummus Patriarcha, obedit, quanquam in aſperis jubetur*, Gen. 21. *Hæc*, inquam, *eſt illa lapidea tabula, Novo & Veteri Teſtamentis duplicata, digito Dei, id eſt, Spiritu Sancto inſpirante ſcripta*, Deut. 9. *& exemplar ſine*

menda

menda, quod Moyſi in monte monſtratum eſt, ut ſecundùm ipſum omnia tabernaculo, id eſt, Eccleſia Dei deſervientia faciat, Exod. 25. Heb. 8. *Imò illa litera pro Heſteræ regina, id eſt, Eccleſia fideli populo, cœleſtis Aſſueri ſignata annulo, quæ damnationis æternæ Epiſtola in ſuum authorem Aman, impium hæreticum, & comprimentem Schiſmaticum retorquens caſſat,* Eſth. 8. Et p. 31. prolixè docet Scripturam ex Scriptura explicandam. *Cùm Sacra Scriptura habeat ſe ad omnes alias Scripturas, ſicut rectum ad obliquum. Cùm nempè in omni genere ponendum ſit aliquid primum, quod ſit metrum & menſura omnium aliorum: In generè Scripturarum ſacra pagina prima & dignior habenda eſt: Quia à primo & digniſſimo auctore Deo dictata. Sed omne rectum & inobliquabile metrum eſt, & ſui, & omnium obliquabilium. Sicut ergo Sacra Scriptura omnes alias Scripturas corrigit, ita & ſe ipſam. Exemplum eſt de Phitoniſſa, quæ dicitur ſuſcitâſſe Samuelem, quem Saul adoraverit, ſicut habetur* 1. Reg. 28. *Quod ad ſenſum Sacræ Scripturæ aliter capitur, ſicut docet* Auguſtinus in lib. de Civit. Dei, & habetur XXVI. q. 5. *Nec mirum. Simile exemplum eſt de Melchiſedech, quem Apoſtolus vocat ſine Patre, ſine matre, ſine genealogia, neque initium dierum, neque finem habentem, ad* Hebr. 7. *Non, quòd ſine iſtis ſit;*

ſed quia faciens ejus mentionem ex quodam myſterio iſta ſibi nullibi aſſignat S. Sc. Quæ ſicut ſua auctoritate reprobat omne quod eſt contra eam, vel diſſentit à ſui intrinſeca veritate: Ita etiam quod non diſſentit, admittit, &c. Operosè deinceps probat, neque Angelis, neque alijs apparitionibus adhibendam fidem, niſi Sacræ reſpondeant Scripturæ. *Nec credat quis eſſe Angelum*, inquit pag. 45. *qui apparens & dicens ſe Angelum, etiam bona & quæ ſunt ſalutis, prædicat: Et hoc ideò, Moſen habemus & Prophetas, & ad hæc ſancta Evangelia, & exempla egregia, in quibus proponitur nobis pœna malorum; præmiúmque bonorum, & iter ſalutis copiosè oſtenditur indemnabiliterque. Qui his non credit, non arbitretur ſe dignum, ut ab Angelo accipiat, quid credere debeat. Si credit, non eſt opus, ut ab Angelis diſcat. Ecce enim, quod etiam ſalvatis animabus non credendum ſit, ubi de Lazaro Abraham,* inquit: Quomodo ſi quis ex mortuis reſurgeret, credent ei, & hujusmodi interrogationes ut plurimam negationem præſupponunt. Examinandi igitur ſunt Spiritus in dictis ſuis, an dicant, quæ ſunt conformia S. Scripturæ, & quæ in S. Scriptura fundata ſunt, vel in S. Sc. figurata. Exemplo Virginis glorioſæ, quæ, ne deciperetur, non ſtatim credidit Archangelo ſe conce-

conceptuꝛam ; ſed ſolenniter quæſivit. *Quando fiet iſtud*? Tunc Archangelus,conforme S. Sc. teſtimonium protulit: *Quoniam*,inquit Spiritus Sanctus *ſupervenict in te*, *& virtus altiſſimi obumbrabit tibi*. Illo audito, Virgo ſancta Archangelo credidit humiliter, cujus dictum conforme erat S. Scripturæ, ſignanter illi Vaticinio Jeſajæ: *Ecce virgo concipiet & pariet filium*. Super quo dicto fuerat proximis antea diebus quædam inter Judæos notabilis diſceptatio Synagogica; quia, dum ventum eſſet, in lectione Eſajæ: *Ecce virgo concipiet & pariet filium*, *&c.* ſtupefacti omnes dixerunt: *Quomodo hoc poſſet fieri, ut virgo conciperet, eſſet enim contra naturæ ordinem?* Adſcripſeruntque Scriptori, quod illam adſpirationem H. obmiſiſſet: Stetit enim Prophetia Aalma ſine H. quod eſt *virgo*. Convenerunt ergo debere interponi H. ut ſtaret *Ahalma* cum H. quod eſt *juvenis mulier*, ut ſalvaret ordinem naturæ, cùm ſtaret Prophetia: Ecce juvenis mulier concipiet &c. Scripto itaque H. die altera convenientes deletum invenerunt, ita ut non poſſent notare unquam fuiſſe ſcriptum, admirabantur itaque & denuo ſcribebant. Cúmque tertio manè ſimiliter deletum ſine nota raſuræ animadverterent, ſtupefacti dixerunt.

 miſerunt.

miſerunt. *Et Simeon, qui illo tempore agens præerat Synagogæ viſo illo miraculo, & quod virgo erat conceptura filium, flagitabat, quatenus in ipſum dies illa veniret, in qua filium de virgine genitum mortali viſurus eſſet lumine. Exauditus itaque ſenex ille juſtus reſponſum accepit à Spiritu S. non viſurum ſe mortem, niſi prius vidiſſet Chriſtum Domi nm, &c.* Quæ de aſpiratione Latina monet, digna ſunt criſi illius Seculi. Vocem Hebræam העלמה *juvenculam* notare, & *virginem* potius, quàm *juvenem mulierem*, oculatiores pridem viderunt. Cætera, quæ de diſputatione Rabbinorum, Simeonis voto &c. aſperguntur, illis affinia ſunt, quæ occaſione verſionis LXX. viralis ex *Batricide* inſeruimus *Theſ. Philol.* pag. 307. De quorum tamen jam vel veritate vel falſitate non ſumus ſoliciti. Illatio authoris ex præmiſſis luculenta ad rem maximè facit. *Ecce,* inquit, *habes, quòd dicta Angelorum & Spirituum non ſtatim ſunt accipienda, ſed ad probam Sacræ Scripturæ tenenda.* Quæ deinceps prolixiùs proponit, ſerióque concludit, ut dicta apparentium non admittamus, *ſi ſint contra præcepta Dei, inſtitutiones Chriſtianas, vel honeſtatem.* Idem ejus judicium eſt de *authoritate Patrum*, quibus non aliam tribuit ἀξιοπιςίαν, quàm quæ ex conſenſu S. Scriptu-

Scripturæ ipſis debentur. *Nihil*(ita p. 45.) *novi jam contingit, ut vult, Petrus dicens:* Nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis ſit, quaſi novi aliquid jam contingat; *ſed ambulate ſecundùm ſcientiam. Secundum ſcientiam igitur ambulare, eſt ſemitas Patrum, preſſas* (NB) *in Scripturis inde clinabiliter obſervare.* Neque enim unam tantum eſſe rationem, ob quam Doctorum auctoritas non poſſit non eſſe ſuſpecta, *Sancti Doctores*, inquit p. 44. *quæ bene ſcripſerunt, non audent ſibi attribuere, & in quibus malè ſcripſerunt, cognoſcunt, non illud ſtudium, quód debuerunt in indaganda veritate adhibuiſſe, quia vel incuria tentos, ſive pro imperſa materia peregrinum illud lumen non reflexiſſe, vel ſtimulo vanæ gloriæ vexatos hoc ſupernum lumen extinxiſſe, vel de ſui ingenij induſtria ultra æquum præſumentes lumen ipſum non accepiſſe.* Idem examen reliquorum etiàm Spirituum author citatus commendat in ſequentibus. *Arreptum timeas* (ſunt ejus verba p. 46.) *quia illa blaſphemiæ beſtia movens linguam ejus, quem invaſit, nihil loquitur, niſi ut ſeducat, vel ſcandaliſſet fideles. Ideóque ſicut mortuis, ita nec arreptitijs fides adhibetur, ſaltim in perniciem aliorum. Deceptorem fugias, quia omnes heretici dicunt, ſe miſſos à Deo & Angelis; ſed non credimus eis, ut habetur in*

C. cum ex &c. Extra de hæreticis. Fatuum examines, quia fando, quæ rationis non ſunt, ſe ipſum prodit: Fatuus enim cor ſuum gerit in ore, id eſt, quæcunque concipit, loquitur. Fantaſticum noſcas, qui non ex ratione vel fundamento, ſed ex propoſito allegat, vel nullo dicta ſua confirmat, niſi viſa qualibet phantaſia. Tamen ab hoc ne temerè quempiam judices; ſed expectes patienter, ſed probes diligenter; ſed caveas ſapienter, ſed vitam, inquam, emendes conſtanter. *Et ne quaquam credas eis, niſi Scripturæ teſtimonium afferant, exemplo Johannis, qui miſſionis ſuæ teſtimonium protulit illud Jeſaja;* Ego vox clamãtis in deſerto, parate viam Domini; *vel miracula faciant exemplo Moyſis, qui in miſſionis ſuæ teſtimonium virgam convertit in colubrum, & è contra colubrum in virgam. Verùm tamen ſi qualibet miracula faciat, ne ſic credas ei; ſed prius miracula examines, ut puta ſi ad ædificationem fidei, vel fidelis populi neceſſariam conſolationem, vel emendationem, vel devotionem. Si ſunt ſupra naturam, ut puta non virtute herbarum, vel lapidum practicata. Magi ènim in Ægypto fecerunt omnia illa miracula, quæ & Moyſes. Sed illorum miracula erant per adminiſtrationem malignorum Spirituum ex natura. Iſta præter naturam erant ex virtute Dei.* Idem tandem

author

author in revelationibus examinandis accuratos, admittendis cautos nos eſſe vult. *Revelationes quæ fiunt, non committuntur denuncianda ſine Scriptura teſtimonio, vel dato miraculo.* Super quo ponderoſam Apoſtoli ſententiam advertamus. Audivi, inquit, arcana verba, quæ non liceat homini loqui. Ecce! quemadmodum non licet loqui homini, quæ revelationibus didicit, loqui inquam, id eſt, affirmativè & pertinaciter exclamare; ſed expedit ei conſultivè, & humiliter Confeſſori docto & probato ſub ſigillo Confeſſionis proponere, ne tamen vivente ſe reveletur, quemadmodum fecit Hermegildis, & S. Brigitta, quarum revelationes à pleriſque accipiuntur. Etenim, ſi Apoſtolus teſtatur, non licere homini loqui, quæ jam certa & vera ex revelationibus accepit, quantò minùs illa revelabis, quæ nec certa, nec vera intelligis, niſi hoc facias causâ conſilij? *Verùm tamen non reperio aliquas revelationes approbatas, præter Apocalypſin, quem tamen librum diu, gravis illa ſponſa Chriſti examinans, tandem ſub magna difficultate recepit.* Plures autem reperio revelationes repudiatas, ut habetur in Decret. XV diſt. Et Chronicæ edocent, plures hujusmodi præſagos & vaticinatores, quos alij vocant *peditantes*, alij

olentes, alij ſibilantes, dicentes, Dominum Jeſum ſibi apparuiſſe, & futura ſignificâſſe, experientia atteſtante in capita ſua fuiſſe mentitos. Neque enim ego credo, Dominum Jeſum, faciliorem iſto tempore, quàm fuerit tempore Apoſtolorum: Ut jam appareat, edicens futura ſordentibus adhuc hypocritis, quæ noluit electis ſuis Apoſtolis, rogatus manifeſtare. Quicquid ſit, obthuret fidelis aures ad verba vanitatis hujusmodi, & aperiat ea ad verba ſalutis, perſuadentia actum pœnitentiæ, & vigilet, ut quacunque hora veniens Dominus inveniat paratum ſervum ſuum. *Si quis futura dicit, dicat. Plures enim vates mentiti ſunt. Si ſigna facit, faciat. Judas Apoſtolus mortuos ſuſcitavit, & infirmos varijs infirmitatibus & defectibus curavit & ſanavit, alijs verbum Dei prædicavit; ſed ſeipſum non emendavit, Dominum ſuum tradidit; & qui mortuos ſuſcitaverat, ſeipſum, ut meruit, ſuſpendens occidit. Si futuro fieri deſideras, tunc fiducialiter ſcies, ſi omne momentum, quaſi ultimum exſpectes. Si ſigna facere gliſcis, tunc maximum ſignum facies, ſi te, extinctis vitijs, in via ſalutis diſponas. Hæc ſunt, quæ tibi profectum afferunt. Alia, mihi crede, vana ſunt, & lubrica, & facilia. Signa non faciunt Sanctum, ſed vita, ut notatur* in C. 1. de reli. & ven Sanct.

Sanct. de homine in potatione interfecto. *De futuris verum dicere non facit Prophetam, ſed ſecundum veritatem vitam ducere. Nam Chriſtus dicit:* Multi venient dicentes: Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo fecimus ſigna? & ego confitebor illis, quoniam non novi vos. *Ecce, non negabit, eos in ſuo nomine prophetaſſe, & ſigna feciſſe; ſed dicit, ſe eos non noviſſe, videlicet per Sancta opera, quibus dicitur nôſſe, qui ſunt ejus, & reprobos ignorare. Eccleſia etiam ſigna & miracula non veneratur, ſed admiratur. Sufficiat tibi apud Boëtium Vates ille ridiculoſus* Træſia: Fient, inquit, vel non fient. *Illud ſolum cura, ut fiat ſalus animæ, & eris Propheta magnus. Opus eſſet plura circa hanc materiam edíſſerere, quia maximas inter noſtrates conſidero ſuperſtitiones, quæ fiunt circa imagines, quas conſtipant ferreis & æreis monſtris, ac ſordidis camiſiis, & aliis fantaſiis.* Reperitur ruſticus, qui magis præſupponit de Sancto Wolfgango, vel alio quolibet miraculoſo Sancto, quàm de JeſuChriſto, in quo cuncta Sanctorum prodigia fundantur. Minus pœnitet quinque groſſos dare pro cera appendenda in ſuperſtitionem, quàm in perſona pauperis reficere Chriſtum eſurientem modica panis buccella. Hæc *Sacellanus* Tigurinus.

B. Authoritas Pontificis paulatim quidem, ſeriùs [a] licèt in Eccleſia Tigurina obtinuit, ita tamen, ut nec [b] impeccantia ei tribueretur, nec ſupra Concilia [c] eveheretur: In ipſos verò Pontifices, eorum cumprimis vitam [d] nonnulli adeò liberè invehebantur, ut in ſuperiorum [e] eo nomine, οἱ ἀντιλέγοντες, incurrerint offenſam.

a. Etſi enim Eccleſia Tigurina fundationis, confirmationis &c. nec pauca, nec obſcura habeat monumenta; nihil tamen prorſus reperio, quod ante annum 1188. (quod enim a. Ch. 1154. ſub *Anaſtaſio* Papa præceſſit, ad Auguſtinianos in monte Thuricenſi pertinebat,) Româ huc fuerit delatum. Diu ergo Tigurini Eccleſiam conſtituerunt, antequam Româ quicquam accepiſſent. Tunc enim primùm *Clemens* III. Præpoſituram Eccleſiam Thuricenſem ſpeciali protectione ſuſcepit. Et quia primum & antiquiſſimum eſt privilegium, διαῤῥήδην, hoc loco, illud communicabimus: CLEMENS Epiſcopus ſervus ſervorum Dei, dilectis filijs *VValthero* Præpoſito Eccleſiæ Sanctorum *Felicis* & *Regulæ* Turegienſis, ejus fratribus, tam præſentibus, quàm futuris

turis Canonicè ſubſtituendis in perpetuum effectum juſta poſtulantibus indulgere, & vigor æquitatis & ordo poſtulat rationis, præſertim cùm petentium voluntates & pietas adjuvat, & veritas non relinquit. Ea propter dilecti in Domino filij, veſtris juſtis poſtulationibus clementer annuimus, & prædictam Sanctorum *Felicis* & *Regulæ* Eccleſiam, in qua divino mancipati eſtis obſequio, ſub Beati Petri & noſtra protectione ſuſcipimus, & præſentis ſcripti privilegio communimus, ſtatuentes, ut quaſcunque poſſeſſiones, quæcunque bona eadem Eccleſia in præſentia juſtè & canonicè poſſidet, aut in futurum conceſſione Pontificum, largitione regum vel principum oblatione fidelium, ſeu aliis juſtis modis, præſtante Domino, poterit adipiſci, firma vobis, veſtriſque ſucceſſoribus & illibata permaneat. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis. Locum ipſum, in quo præfata Eccleſia ſita eſt, cum omnibus pertientijs ſuis. Eccleſia de Chuſennacho cum tertia parte ipſius fundi, & aliis quæ ibidem habetis. Eccleſiã de Swanlingen cum omni jure, quod habetis in ea. Decimas villarum Mediolani, (*Ger.* Meylen/) Mure, Wittalicon, Henco, & civitatis Turegienſis Præpoſituræ conſiſtit,

ſiſtit, tam in cenſu, quam in decimis & proventibus alijs, vobis annis ſingulis exhibere tenentur cum aliis omnibus poſſeſſionibus veſtris, quas juſte & pacificè poſſidetis, vobis & per vos Eccleſiæ veſtræ authoritate Apoſtolica confirmamus. Libertates quoque & immunitates, nec non rationabiles & antiquas conſuetudines tam ab Eccleſiaſticis, quam mundanis perſonis Eccleſiis veſtris conceſſas, & hactenus obſervatas ratas habemus, eásque futuris temporibus illibatas manere ſancimus. Auctoritate quoque Apoſtolica prohibemus, ne quis in vos, vel Eccleſiam veſtram excommunicationis, ſuſpenſionis vel interdicti ſententiam ſine manifeſta & rationabili cauſa promulgetur, ſeu novas & indebitas exactiones vobis vel hominibus veſtris imponat, nec advocatus Eccleſiæ veſtræ curtes veſtras aliquatenus intret, niſi de aſſenſu veſtro, vel à vobis fuerit invitatus. Obeunte verò te nunc ejusdem loci Præpoſito, vel tuorum quolibet ſucceſſorum, nullus ibi qualibet ſurreptionis aſtutia ſeu violentia præponatur, niſi quem fratres communiter, vel fratrum major pars conſilii ſanioris, ſicut hactenus obſervatum eſt, ſecundum Deum providerint eligendum. Nec aliquis in eadem Eccleſiam

veſtra, niſi Canonicus, qui à vobis eligi debeat, inſtituatur Plebanus. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat præfatam Eccleſiam temerè perturbare, aut ejus poſſeſſiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, ſeu quibuslibet vexationibus fatigare, ſed omnia integra conſecrentur eorum pro quorum gubernatione ac ſuſtentatione conceſſa ſunt uſibus commodis profutura, ſalvâ ſedis Apoſtolicæ authoritate, & Diœceſani Epiſcopi juſtitia. Si qua is in futurum Eccleſiaſtica ſecularisque perſona hanc noſtræ conſtitutionis paginam ſciens contra eam temerè venire tentaverit, ſecundo, tertiove commonita, niſi reatum ſuum congrua correxerit ſatisfactione, poteſtatis, honorisque ſui careat dignitate, reamque ſe judicio divino, exiſtere de pepetua iniquitate cognoſcat, & à ſacratiſſimo corpore ac ſanguine Dei, ac Domini Redemptoris noſtri Jeſu Chriſti aliena fiat, atque in extremo examine diſtrictè ſubjaceat ultioni. Cunctis autem eidem loco ſua jura ſervantibus ſit pax Domini noſtri Jeſu Chriſti, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud diſtrictum judicem prœmia æternæ pacis inveniant, Amen. Datum Lateran. per manum Moyſi Roman.

man. Eccleſiæ Subdiacon. vices agentis Cancellarij, III. Indictione ſextâ. Incarnationis Dominicæ, Anno M CLXXXVIII Pontificatus verò Dn. CLEMENTIS Pap. *Anno* primo.

Subſcripſerunt, CLEMENS III. in circulo cujus ſuperiori parti inſcripta erant, nomina S. Petri (hoc enim collocantur ordine, aliter quam fit in plumbea bulla, ubi Paulus πρωτεύει) & S. Petri; in inferiori, Clementis Papæ, III. in peripheria: Domine, doce me facere voluntatem tuam. Infrà verò: Ego Clemens, Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopus: Ego Johannes, Presbyter Cardinalis tit. S. Marci. Ego Laborans, Presbyter Cardinalis, S. Mariæ trans Tiber. (*Onuph.* habet ultra Tiber. pag. 141. de Pontificib.) titul. Calixti. Ego Pandulphus Presbyter Cardinal. Baſilic. XII. Apoſtol. Ego Melior, Presb. Cardinal. titul. Sanctorum Johannis & Pauli. Ego Petrus tit. S. Cecil. Presbyt. Cardinal. Ego Radulfus tit. S. Praxedis Presbyt. Cardinal. *Onuph.* hunc non habet. Ego Petrus tit. S. Clementis Presbyt. Cardin. Ego Bobo (*Onuph.* Boſo) Presbyter Cardinal. tit. S. Anaſtaſiæ. Ego Alexius tit. S Suſannæ Presbyt. Cardinal. Ego Petrus Presbyter Cardin. tit. S. Petri ad vincula. Ego Jacinthus

cinthus Diaconus Cardinalis S. Mariæ in Coſmedin. Ego Gratianus, Sanctorum Coſmæ & Damiani Diaconus Cardinalis. Ego Soffredus S. Mariæ in via lata, Diac. Cardin. Ego Bovo, tit. Georgii ad velum aureum Diac. Cardin. Ego Johannes S. Theodoſii Diac. Cardin. Ego Gregorius S. Mariæ in Aquiro Diac. Cardin. Ego Theobaldus Hoſtienſis, Villetrenſ. Epiſcopus.

b. Sæpiùs certè à noſtratibus hæreſeos & hæretici nomen Pontifici impingebatur. *Johannes Vitoduranus*, Franciſcanus Monachus p m. 42. Hiſt. Mſc. *His ita ſe habentibus Papa* (Johannes XXII.) *& Imperator* (Ludovicus) *mutuò ſe hæreticos nuncupabant.* P. 44. B. *Execrabile eidem Johanni tribuit factum*, quo infidelibus tranſitum dedit per regiones Chriſtianorum, quorum res & ſacra ludibrio expoſuerunt; ita ut & *mulieres* (verba ſunt authoris) *certatim temerarent coitu nefario, ipſis quoque mamillas abſcinderent, Eccleſias diruerent, altaria deſtruerent, & quod execrabile dictu, corpus Chriſti in ſcriniis, ſuper aris recorditum tollerent, & lanceas ſuas infigerent, blaſphemando dicentes: Ecce Deus Chriſtianorum in nullo ſe defendere poteſt. — Per iſtud factum abominabile Imperator Ludovicus per Papam promotum, & per impugnationem*

pro ſuis negotiis agitandis commorantes, in reditu ſuo ad ſuas provincias, vel patrias quaſi per diverſos rivulos ad diverſæ Eccleſiæ climata derivata eſt. Hæc aſſertio falſa, & à veritatis tramite penitus aliena, infirmitas contagioſa exiſtit, quæ multa corda fidelium ſimpliciter credentium, in locis quibus divulgata eſt, graviter infecit, Confer. *Hiſt. Tom.* III. pag. 739. 930. &c. Huic affinis eſt eorum querela, qui cauſam ſæpe malam triumphâſſe, Pontificum ſive malitiâ, ſive conniventiâ, aſſerere haud obſcurè videntur: *Felix* Malleolus, Tract. de Emtione & venditione unius pro 20. p. m. 36. a. *Hodie videtur dubium, prout de conceptione Virginis glorioſiſſimæ per mille annos & ultra fuit hæſitatum, & de hoc per majores mundi Doctores fuit diſputatum:* Et per Sanctum Thomam de Aquino ad unam partem concluſum, qui inter Theologos non minoris eſt pretij, quàm Innocentius ac Hoſtienſis, Bernhardus, Parmen. Johannes Teutonicus vel Johannes Andreæ inter juriſperitos. *Sed quid factum eſt? Thomas cum ſuatibus ſuccubuit: Opinio autem aliorum per Decretum ſummi Pontificis, & Concilij Baſileenſis permanſit. Puto tamen, quòd ante dictum decretum nulla partium ſuis opinionibus peccaverit*

c. Tertium enim eſt I. Univerſum Capitulum Eccleſiæ Tigurinæ unitatem prætuliſſe uni, Eccleſiam Papæ. Unde & juramento ſolenni Papa à Canonicis pro Catholico, non alia admittebatur conditione, quàm, donec aliud videretur Eccleſiæ. Qua de re ſuprà. II. *Petrus Numagen*, Sacellanus Tigurinus operam locavit Andreæ, Archiepiſcopo Crainenſi, qui Caſparo Rhenano ſedem Epiſcopalem Baſileenſem ab a. D. 1478. & deinceps, annis 24. occupante, Synodum Baſileæ contra Sixtum IV. cogere conatus fuit. Literas eo nomine ſcripſit ad Fridericum Imperatorem, cæteroſque Principes Electores, ordinéſque tum Eccleſiaſticos, tum Politicos, poſtulans, ut univerſalis Synodi authoritate Sixto IV. ejúſque Cardinalibus contra iretur. Id quod prolixè à nobis relatum eſt *Secul.* XV. Infelix quidem Andreæ fuit exitus: Actis verò Archiepiſcopi non modò Petrus noſter interfuit, ſed luculentis eadem notis illuſtravit, quæ edita antehac à nobis ſunt ex Bibliotheca Collegij noſtri.

d. Johannes Vitoduranus graviſſimè in Pontifices aliquot eſt invectus. De Johanne XXI. *Hic*, inquit, *ſcientiæ florem & Pontificalem dignitatem morum ſtoliditate quadam*

dam deformavit, p. 34. b. Bonifacium VIII. impoſtorem, p. 29. *Anal.* P. 1. p. 46. Johannem XXII. profanum, perturbatorem, tyrannum: ut jam alibi oſtendimus *Anal.* P. 1. p. 47. *Felix Malleolus* Regiſtro querelæ p. m. 67. a. teſtatur, ſe juniorem vidiſſe Romæ tempore Johannis XXIII. *quòd perſonæ de Napulia rexerint manus Pontificis. Hinc*, addit, *tempore Martini Papæ ſui nepotes ſunt facti Calabriæ Principes, & nepotum fautores totum Eccleſiaſtici ſtatus mundum regebant.* Plura ejusdem teſtimonia vide in *Anal.* P. 1. p. 43.

c. Diuturnæ incarcerationis ſuæ cauſas Felix Malleolus ipſe, commemorat. *Item*, inquit Regiſt. querel. p. 55. b. *appoſuit ſibi, quod unum volumen ad incitationem tam ipſius Vicarij de libertate Eccleſiaſtica nuper & noviter compoſuerit*, in quo ſummum Pontificem, videlicet Nicolaum V. & ejus Cardinales, & Curiales multipliciter comprehenderit. Et ſi in Romana Curia foret, Papa ipſum ad ſcalas poneret. *Ad hoc reſpondit ipſe Felix:* Quòd Papæ perſonam curialiter tetigerit; ſed ſi placuerit, videat doctorem Portig. de ſqualoribus Romanæ Curiæ: Et Innocentium III. de miſeria humanæ conditionis, qui tangunt montes ut fumigent: Et in veritate ſibi videtur,

quòd non erraverit. Nam uſus eſt, & conſuetudo tenet per mundum, & præſertim in remotis, quòd de curia Papæ & Imperatoris & aliorum Principum dicuntur enormitates, ſi quæ committuntur, quod nemo ſub pœna mortis diceret in præſentia eorundem Dominationis. Et verum eſt, quòd multorum Pontificum, Prælatorum quoque & Curialium ipſorum pulſaverit (NB) exorbitationes. Hæc ille.

Vitâ etiam conſtitit *παῤῥησία Archiepiſcopi Craynenſis*, contra SIXTUM IV. Id enim Pontifex tandem obtinuit, ut authoritate & permiſſu Friderici Imperatoris Andreas à Baſileenſibus cuſtodiæ mandaretur, nusquam tamen aliò extra Germaniam, donec ipſe ſuper eo amplius decerneret, transportaretur. Cùm ergò in domo quodam clàm aliquandiu Andreas cuſtodiretur, die quodam in hypocauſto, in quo verſari ſolebat, ſuſpenſùs laqueo deprehenſus fuit, ceu ipſe ſibi conſci viſſet mortem: Cum nemini dubi um fuerit, quin inſidiis Pontifici s perierit. Cùm inter manus cuſtodum in liberiori carcere tantum vix deſignare potuiſſet *αὐτοχειρίας* ſcelus. Accidit hoc d. 23. *Jan.* 1485. Ita *Stumpf* Mſc.

C. De Prædeſtinatione ita diſputatum

tum pariter ac ſcriptum fuit, ut Scholaſticæ pleraque *a* reſponderent Methodo tum receptæ, qnæ Architectonica erat liberi arbitrij, pro quo velut pro aris & focis pugnârunt: Sanioris tamen Auguſtinianæ doctrinæ reliquiæ hinc inde occurrunt, de *b* Sanctorum perſeverantia, arcano *c* Dei, & imperſcrutabili conſilio, gratia *d* Dei efficaci, qua Deus quicquid *e* vult, agit, & Providentia, *f* quæ ad omnia ſe extendit.

a. Petrus Numag. Tractat. de apparit. p. 58. ita contra Dietarios, Tagwehler / ut vocat. *Reſidet in multis execrabilis ſuperſtitio Dietariorum, qui contra Apoſtoli voluntatem obſervantes dies & tempora cum illis Memphiticis vatibus miracula Domini graviter ferentes, Ægyptiacos dies fingunt, in quibus nihil inchoandum eſſe coaxant. Illi inſenſati homines dicant mihi, quis malam fecerit diem, quam bonam creavit Dominus, aut ſi Deus unquam dixerit malam eſſe diem hanc, illam bonam, immiſcet ſe illis ſuperſtitionibus Diabolicis præſtigijs, & quod timuerunt, illis ſuperſtitioſis hominibus inducit, ut in ſuperſtitione confirmatos poſſideat. O miſeros homines, qui, ſeipſos non intelligentes, tempora judicant. Item illi Aſtrolabyſtæ & Planetarij, figentes ſuam in Aſtrola-*

labio fidem, ex illius poſitione quandam futurorum neceſſitatem prædicant. Similes illis Origenianis hæreticis, qui cuncta ex divina præſcientia, neceſſitate quadam evenire mentiuntur. Nam ſi ſic, tunc nullus voluntate, ſed neceſſitate damnaretur, quod eſt contra fidem: Quia redditur unicuique ſecundum opera ſua, non ea, quæ ex neceſſitate commiſit, ſed voluntate perpetravit. Quia nihil ardet in inferno, niſi propria voluntas. Et Auguſtinus, inquit, *Vaſis ira Deus nunquam redderet interitum, ſi non ſpontaneum homo reperiretur habere peccatum.* Et quomodo diceretur in Apocalypſi: *Vide ne alius accipiat coronam tuam:* niſi ſecundum Apoſtolum ſatagendum eſſet nobis, *quatenus per opera bona certam noſtram vocationem ſive electionem faciamus. Non* (*NB*) *quatenus ex bonis operibus certa ſit electio, ſed quia in miſericordia Dei, non ſine bonis operibus omnes electi ſalvantur, & ex juſto Dei judicio non ſine malis operibus omnes reprobi damnantur. Omnia itaque, quæ ſunt in præſcientia divina non* (*NB*) *poſſunt non evenire, tamen ita eveniunt, ut ſine neceſſitate eveniunt.* Et eſt ratio: Quia DEUS omnium præſcientiam habet. Modò illa præſcientia in Deo non poteſt eſſe incerta. *Nam DEUS falli non poteſt, à quo* (*NB*) *pendet*

det incommutabilis ordo, & ſeries determinata rerum. Igitur, quæ Deus prævidit, non poſſunt non evenire. Sed quod nulla neceſſitate eveniunt, probatur: Quia Deus ſibi ipſi nullam impoſuit neceſſitatem. Sed ſi neceſſitate quadam evenire diſpoſuiſſet, ſibi Ipſi neceſſitatem impoſuiſſet, illa non commutandi; ſed hoc non eſt verum: Quia nihil ita firmum diſpoſuit in ſuo ordine, quin commutare valeat, & detrahere ordini, quem non ad neceſſitatem ſuam; ſed ad arbitrium ſuum progredi conſtituit. Omnia itaque prævidit voluntate & ordine ſuæ conſtitutionis, non neceſſitate eveniendi. Et ſicut non prævidit neceſſitate eveniendi, ita nulla neceſſitate eveniunt. Illud tamen nihilominus videtur evenire, quod ne eveniret arbitrium Dei, non confuſione, ſed commutatione vel rectificatione Ordinis ſui prohibuit. *Et ſicut Deus ſibi ipſi nullam neceſſitatem impoſuit, ita etiam nihil mali ſuper homines ex neceſſitate evenire voluit, quod non ipſe ad emendationem hominis voluerit in melius commutare.* Qui enim prævidit hominem damnandum, vidit & eundem demeriturum. *Non demereatur homo, & non damnabitur. Sed dices: Quomodo non demerebor, ſi prævıſus ſum demereri? Proviſus es, inquam, demeriturus ex voluntate electa malitia,*

litiæ, non ex neceſſitate praviſæ transgreſſionis. Sed noli eligere malitiam, & non demereberis. Quia nulla neceſſitate trahimur ad vitia, nec virtutes, ſed in nobis eſt in alterutrum liberi arbitrij electio. Ad quod aſtruêndum examina te ipſum. Nam faciendo malum, habes conſcientiam, mali te redarguentem, & te ipſam confundentem; quam non advertens liberè eligis malum, quod in te ipſo accuſatur, & ſic dimiſſo bono Spiritu tibi in miniſterium dato, à quo boni ſuggeſtio erat, malum Spiritum ſponte ſequeris. Ecce ſponte demereris, ſponte damnationi te involvis. Tu enim ante peccatum te ipſum damnâſti, cùm à malo quod judicâſti, non abſtinuiſti; ſed ſcienter & ſponte Creatorem tuum offendiſti, quem non latuit hic ipſius malitia, dum te prævidit damnandum. Te, inquam, prævidit damnandum, quem nondum damnavit; ſed ita damnandum prævidit, quòd ſi non ſpontè ſecutus fuiſſes, contra conſcientiam nephas, voluit te ſalvare: *Et ne damnaret te, Spiritum bonum miniſterialem tibi attribuit, qui (NB) te demeriturum retraheret. Illum ſi ſecutus fuiſſes, certè Deus, quem ex demeritis damnandum prævidit, eodem oculo illum ex mali abſtinentia ſalvandum prævidiſſet. Sic igitur Deus Omnipotens in ſuo ordine (NB) inevitabili*

infal-

infallibiliter cuncta uno oculo certitudinis prævidit, ut mutata cauſa, quàm in liberum arbitrium hominis poſuit, ipſe effectum commutet, ordine ſuo inconfuſo. Et cuncta univerſalia ad ordinem ſuorum particularium ordinans voluntatem habuit non confundēdi, quod univerſale eſt; ſed pro arbitrio, quod particulare eſt, commutandi. Si enim verba, quæ particulariter contra aliquem peccatorem profert ad contritionem peccatoris, mutat, cur non, quod ex univerſali ejus præſcientia particulariter pendet, ad mutationem hominis mutaret. Injuriam profectò fecit Creatori, qui ex neceſſitate divinæ ordinationis quodlibet aſſerit malum provenire: Quia non ritè iraſceretur de malis, quæ ipſe ordinans neceſſitate fieri prævidiſſet: *Audeo dicere, nam & de tanta bonitate Dei confido, quòd potiùs totam naturam confunderet, quàm pateretur eſſe neceſſitatem aliquam, qua homo invitus traheretur ad malum, & potius repaſſurus deſcenderet, quàm hominem, quem utique maximi æſtimat, pro peccatis ex neceſſitate, & non voluntate, contractis damnaret. Sicut enim omnem hominem ſalvum vult fieri, ita omnia (NB) quæ prævidit, opus eſt evenire. Sed* ſigno *vult omnes homines ſalvos fieri, dirigens eis viam per ſemetipſum, quâ incedant ad ſalutem, & ſeptem Sacramen-*

ta dimittens, quibus veteres homines innoventur, cadentes reſurgant, debiles roborentur & devoti proficiant in itinere beatitudinis. Sed beneplacito *non vult omnes homines ſalvos fieri: Quia tunc, qui ex arbitrij ſui malitia ſtuduiſſent eum offendere, etiam ſalvaret; ſed non placet ei, ut hujuſmodi ſalventur. Vult igitur ſalvari omnes homines; & non vult omnes homines ſalvari.* Sub ratione hominis ipſe vult ſalvare omnem hominem. Quia de ratione hominis eſt humaniter vivere, & ſecũdùm rationem hominum, quæ judicat bonum eligendum, ſub ratione boni, quia præceptum eſt à Deo, vel utile & expediens. Et malum vitare ſub ratione mali, quia prohibitum à Deo vel nocivum. Sed de ratione ſalvandi ipſe non vult omnem hominem ſalvare. Quia de ratione ſalvandi eſt ad ſalutem tendere; ſed non omnis homo tendit ad ſalvationem, ſicut non omnis homo eſt humanus. Quis autem homo humanus, id eſt, ad rationem ſibi conceſſam à Deo vivens ſalvatur. Sic etiam, ex ſigno divinæ ordinationis, opus eſt præſcita in mente divina evenire. Sed ex beneplacito voluntatis Dei præſcita evenire non eſt opus. Nam ſub ratione præſciti neceſſe eſt præſcitum evenire. Nam Deus in ſua præſcientia non fallitur. Sed de ratione voluntа

luntatis divinæ non eſt opus evenire, quia ſibi ipſi noluit Deus neceſſitatem imponere, nec quædam ex neceſſitate ſuperinducere hominibus mala, neque liberum arbitrium hominis neceſſitate reſtringere. *Conquereris fortè de libero arbitrio, quare datum ſit homini, cùm videatur occaſio eſſe perditionis hominis?* Dico, quòd requirebatur vel homo cui conceſſum erat donum rationis, qua ſingula judicaret, diſcerneret & eligeret, non careret libero arbitrio, per quod illa ratio procederet, & produceretur in actum. Nam non eſſet nobis neceſſaria ratio, ſi non illam poſſemus ad noſtrum arbitrium actualiter expendere. Inde eſt, quòd qui à ratione, quâ malum indicat, declinans ſe ſe ad malum, quod condemnat, liberè convertit, non habet dignam querelam de Deo, cur eum condemnaverit. Et non eſt judicandum ex ordinatione Dei eſſe neceſſarium, quod quis ſibi ipſi contra præcepta Dei facit ex libero arbitrio voluntarium. Et ſecundum hoc intelligendum eſt illud: Sine me non poteſtis quicquam. Et dictum Apoſtoli: Non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Ille enim, qui nobis poſſe & ſufficere ex ſua omnipotentia cuncta ordinans,

&

& ſuo quoque robore & vigore diſponens conceſſit liberum arbitrium nobis ſuperaddidit, quo poſſe noſtrum, & ſufficere naturale, à Deo conceſſum, ad quodlibet à nobis electum trahamus, bonum, ſive malum. *Rectè igitur ſine Deo nihil poſſumus, qui nullum (NB) à nobis; ſed in Deo poſſe habemus. Rectè autem propter illud poſſe & ſufficere, quod à Deo habemus, condemnamur, cùm illud ex ſuperaddito ab eodem Deo libero arbitrio, contra voluntatem ſuam ad mala quoque in rationem noſtram peccantes trahimus. Jam jam videant noſtri Planetarij, & quòd Deus non neceſſitate evenire diſpoſuit, quod ipſi audent dicere neceſſitate futurum* Diſputationem de hac materia babent *Origines noſtræ Carolinæ*, p. 29.

b. Id lb. p. 38. b. *Diabolus ita globatus eſt, ut decipiat nequam ille, etiam ſi fieri* (NB) *poſſet, electos.*

c. Id. de F. Nicol. Subſylv. p. 2. *Tamen more Auguſtini ex quæſtionibus meis intellectum excedentibus, concluſivè nihil inferens, memor Apoſtoli, qui cùm etiam tertij cæli ſecreta penetrâſſet*, multis in præſcientiam & Prædeſtinationem præmiſſis, tandem concludere non præſumens, exclamat: O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus!

d. Id.

d. Id. Ib. p. 34. *Tripliciter itaque vivunt homines.* Quidam in ſolo pane, & non in verbo Dei, utpote peccatores, qui ſunt *extra gratiam, & non(NB) poſſunt capere Dei, quia ſunt mortui coram Deo, ſecundùm gratiam, quâ carent, licèt vivant, ſecundùm naturam.* Alii vivunt in pane & verbo Dei ſimul, ut ſunt ſancti homines, qui vivunt vita gratiæ & naturæ.

e. Id. Ib. p. 35. Non derogavit Deus naturæ Pauli in profundo maris per noctem & diem exiſtentis. 2. *Cor.* 11. Item nec Jonæ, qui fuit in ventre piſcis grandis, tribus diebus, & tribus noctibus, *Jon.* 2. quorum uterque fuiſſet ſuffocatus ſecundùm conditionem propriam; ſed vigore accommodato adjutus perſtitit. Qui enim dedit piſcibus ut in aqua vivant, indulſit & iſtis famulis ſuis, ut in aquis non morerentur. Quocirca ipſe memoratus Apoſtolus ſcribens Philippenſibus dicit: *Omnia poſſum in eo, qui me confortat.* Nulli dubium, quin ea omnia potuit ad quæ eum confortavit, qui ad omnia eum confortare potuit. In quo ſperantes mutabunt fortitudinem, Jeſ. 40. & ibunt de virtute in virtutem, *Pſalm.* 83.

f. Id. Ib. p. 44 Angeli non pro ſuo arbitrio veniunt, ſed miſſi, aut permiſſi. Ar-

gelus

gelus enim dicitur, quia mittitur. Sed nullus aliorum Spirituum apparet, niſi permiſſus, quod probatur auctoritate Evangelij, ubi dicit Chriſtus: *Nonne duo paſſeres aſſe veneunt, & unus ex illis non deſcendit ſuper terram niſi Pater meus cœleſtis permittat eum*, quaſi diceret: Nihil fit abſque permiſſione & voluntate Patris mei.

D. *Tranſſubſtantiationem* & in Tigurina ante Reformationem Eccleſia receptam fuiſſe, non negamus: Seriùs tamen id factum, ſuprà oſtendimus, tum in Hiſtoria Caroli Magni, tum *a* alibi. Calicem *b* laicis etiam porrectum; varias de ſenſu verborum *c* in ipſo Papatu ſententiás: nec verba *d* aliter, quàm ex dicentis intentione intelligenda; manducationem *e* ſpiritualem orali ceu efficaciorem præferendam, ſine difficultate monſtrare poſſumus: Quàm verò varia tam in Chriſtianiſmo, quàm Gentiliſmo nova de Tranſſubſtantiatione doctrina excitârit ſcandala, alibi noſtratium etiam *f* verbis, expoſuimus.

a. *Vid. ſup.* p. 355.

a. Ita enim in Statutis Collegij Prępoſitu-

poſituræ, de diviſione vini decimalis hujus Eccleſiæ: *Plebano noſtro dentur annuatim quatuor urnæ albi vini ad potandum per circulum anni communicandos Euchariſtia Sacroſancta, & omnes Subditos Eccleſiæ, viſitantes Eccleſiam feſto Beati Johannis Evangeliſtæ.*

b. Collectanea ſunt ad manus Mſc. *Petri*, niſi fallor, Numagen, *Sacellan*; de *celebratione Miſſarum, Sacramento Euchariſtiæ, & divinis officijs*, ubi, ad varia loca Conciliorum & Decretorum, extant obſervationes, interque alias ad textum: *Ex eo autem verbo, de quo movit, fit, quomodo videlicet myſterium fidei, munimentum erroris quidam trahere putaverunt, dicentes: In Sacramento altaris, non eſſe corporis Chriſti* & ſanguinis veritatem; *ſed imaginem tantùm, & ſpeciem, & figuram, pro eo quòd Scriptura interdum commemorat, id quod in altari ſuſcipiatur, eſſe Sacramentum, & myſterium, & exemplum*; ſequens: *De corpore Chriſti tres ſunt opiniones.* Una dicit, quòd illa Subſtantia, quæ prius fuit panis & vinum, poſtea fit corpus & ſanguis Chriſti, ut de *Conſec. diſt.* 2. *Panis in altari, &c.* Et C. Quia corpus. *Secundò*, quòd ſubſtantia panis & vini deſinit eſſe, & tantùm accidentia ipſorum remaneant, ſcil. ſapor, color, & pondus; & ſub illis ac ciden-

diffundere corpus: Secundùm quod dicit Auguſtinus: *Crede* & manducâſti, de Conſec. diſt. I. ut quid &c. *Et ipſemet Salvator:* Spiritus, inquit, id eſt, *Spiritualis guſtus*, eſt qui vivificat; Caro, id eſt, carnalis eſus non prodeſt quicquam; *Joh. 6.*

f. Vide Apolog. noſt. de Euchariſt. S. XIV.

E. *Sanctorum* quoque *cultus* tum novis Cappellaniis[a], ſive vicariis, ut vocant, tum elogiis[b] hyperbolicis, tum dierum [c] etiam feſtorum acceſſione immane quantum crevit: Erant tamen, qui ſubodorarentur, Cappellanias iſtas [d] illiberalis otij, fugæque laboris fuiſſe alimentum; cultum verum Sanctorum in apertam degenerâſſe [e] ſuperſtitionem.

a. Earum nomina habet *Specul. Helvet. Tigur* pag. 207. Confer ſup. p. 316. Notant noſtri 300. ante Reformationem annis nullas fuiſſe. Ergo & hæ novæ.

b. Sit ſpeciminis loco illud ex *Petro Numag.* de Apparit. Spirit. p. 57. *Non timebis revera vexatus à Diabolo, quia Sanctitatis ſignum eſt tentatio, & Dæmonum vexatio. Non timebis moleſtari à Spiritu, à quo non tantùm*

moleſtaris, in conflictu ſpirituali animeris, exercitaris. Quia ſe timent Sancti, cùm diu à perculſione eorum abſtinuit Dæmon, timent, inquam, quia in ſe peculiare aliquod Dæmonem fixiſſe abhorrent, ita quòd quaſi certus de ipſis ſe non impellat. Verum, ſi puſillanimitate nimia tenearis, his eum verbis arceas: Imperet tibi Deus & Dominus Jeſus Chriſtus, Spiritus nequam, ne me deinceps tua importunitate convenias, ſed fremens cum ſtrepitu debitas tibi pœnas in Tartaro continues, melius tamen eſt, quòd, exemplo Michaëlis, ut teſtatur Judas Apoſtolus, ſine blaſphemiæ judicio dicas: *Imperet tibi Deus, ut diſcedens, me non conturbes.* Vel ora ad Deum, *Pater noſter, qui es in cœlis &c.* cum, *Media vita* dicas Pſalmum: *Miſereri mei Deus.* Vel illum verſum ejusdem Pſalmi: *Auditui meo Domine dabis gaudium & lætitiam &c.* Sive alta voce dicas: *Ave Maria &c.* Multorum etenim ſententia eſt, *quòd Spiritus nequam hanc ſalutationem multùm abhorreat*, & probabile eſt, quia illa nominatur Maria, & illa ſalutatio recenſetur, per quam cepit exordium noſtræ reparationis, & myſterioſa eſt ſalutatio, puta à tota Trinitate concepta. Et *glorioſa* eſt, quia per magnificum Angelum facta: *Miraculoſa* eſt, quia ad

ad eam, & cum eâ Spiritus ſanctus deſcendens virginem Mariam imprægnavit. Et *timoroſa* Dæmonibus; quia ad eam facta eſt, quæ caput (NB) illius antiqui ſerpentis, ipſius Dæmonis contrivit. *Jucundaque* nimirum & *gaudioſa* Mariæ eſt, eo quòd reſpiciens Dominus humilitatem ancillæ ſuæ non horruit ejus Virginalem uterum; ſed hominem ex ea ſuſcepturus per hanc mirabilem ſalutationem, quam ipſe edidit, mirabiliter ſeſe (quaſi nobilis & fortis rinoceros in gremium puriſſimæ Virginis caput inclinans,) ſacratiſſimis mirante natura viceribus ſuæ electæ matris, Mariæ virginis illam ineffabili gaudio lætificans ingeſſit, quæ utique ex hac ſalutatione præ cunctis à ſeculo matribus matrem, ſimúlque & virginem eſſe (quaſi concha, quæ res cœli fœtus habet,) ſuperno fæcundatam ſemine meritò gloriatur. Et illa benedicta mater, *totius gratiæ & miſericordiæ regina, Virgo Maria, anxiatorum & tribulatorum promtiſſima ſubventrix, in tribulatione invocata mox adeſt, nullum unquam deſeruit ſe corde invocantem, ſemper præſtolata porrigit piam manum, & aperto ſinu ad ſe confugientes omnes accipit, complectitur, fovet. Quis unquam fidelis petitor à piiſſima matre repulſam ſuſtinuit? Quis unquam invocatâ Maria citiùs non ſenſit auxi-*

 lium.

lium? Quis unquam apud Mariam non invenit gratiam? Cui aliquoties potentiſſima regina ſua potentiæ opera invocata non dedit? Cui, quanquam ſupplicanti, non affuit? Cui aliquando non ſubvenit indigenti? Cui brachium adjutorij non porrexit? Quem unquam maximum peccatorem mater reconciliationis devotè ſuſpirantem ſprevit? Quem unquam faſtidivit ſedulò ſupplicantem? Quem unquam modeſtiſſima Virgo ad ſuos procumbẽtem pedes refugit? Quando clauſit pias aures ſupplicantibus? Quando à tribulatis manum detraxit? Quando peccatori poſt ſe fugienti non dedit tantum refugium? Si, inquam, ſemel *invocata* peccatori tribulato non affuerit, ſi ſemel miſericordiam denegaverit, ſi ſemel precem refugerit peccatoris, jam ſe *degenerare putabit ab eo, quod ſe miſericordiæ reginam eſſe gloriatur.* Specialis eſt advocata peccatorum, quæ pro ſalute peccatoris facta eſt mater Salvatoris. Et niſi fuiſſet peccator, ex ea natus non fuiſſet Salvator. Hanc ergò *ſecurus invocet,* & aggrediatur peccator tribulatus, & opem reperiet, medelam accipiet, conſolatione reficietur. Si Deum times, mediatrix eſt, & quaſi placida nubes te ab æſtu ferventis iræ Dei præſervat. Si in periculo es, ſi in tribulatione es, adjutrix eſt, & ſua potentia te ſalvum, ſecurum, immunem &

& quietum reddet. Si à Dæmonibus vexaris, & vallatus es, *Imperatrix eſt, & voce imperioſa terrens catervam Dæmonum, mox fugat.* Timent mulierem hanc Dæmones, quam fortiorem vino & Rege non ignorant. Ipſa enim Diadema Regis cœleſtis in ſuas manus recipiens ipſum Regem omnia continentem vilibus pannis impoſitum, repoſitúmque in cunis ligavit faſcia, ulnis detulit, pavit caſtis uberibus, provectúmque ſubditum habuit. Quam tam potentem, & tam ſublimem, ſi in tuum deſideras adjutorium, non multiplicatis precibus, non phaleratis verbis, non curioſis blanditijs opus habes; ſolùm ex corde fideli tractum ſuſpirium faciliùs exaudit, & antequam invoces adeſt &c. *Hanc inquam ita ſalutabis, cùm te nimirum infeſtaverit Diabolici præſtigioſa inſolentia, & , crede mihi, ſecurus eris.*

c. De qua feſtorum multiplicatione ipſum alibi audivimus loquentem Collegij noſtri Præpoſitum, Felicem Frey, in ſtatutis reſtauratis: Vid. *Biblioth. Tigurin* pag. 97. Id quod factum eſt, ut tum Sanctos, quos maximè volebant honoratos, hac ratione plebi maximè commendarent, quod de S. Theodolo oſtendimus *Method. leg. Hiſt. Helvet.* p. 430. de Franciſco, *Anal.* P. I. p. 82.

l.p.83. tum Indulgentias liberalius venderent, quod cum primis de Feſto corporis Chriſti intelligi debet; *Method.* p. 587. Nota eſt *Polydori Vergilij* de inſtitutis feſtis querela, de Invent. rer. lib. 6. c. 8. p. 437. *Dies*, inquit, *alij alijs, feſti feſtis ex parvis quandoque cauſis accumulati ſunt: Id quod haud ſcimus an expedierit, cùm præſertim videamus, eo rediiſſe Chriſtianorum mores, ut quàm olim ex religionis uſu erat hæc inſtituere, tam nunc præſtare videatur eadem antiquare, quum bona pars hominum otium iſtud feſtorum dierum non ad orandum; non ad divina ſcripta audienda, cujus rei cauſa datum eſt, ſed ad omnifariam bonorum morum corruptelam augendam, indies magis magisque impudenter conſumat, dictitans, ſe id animi gratia facere, quaſi planè ſentiens cum Platone, qui ob illud ipſum Deum ejusmodi feſta ſacra inſtituiſſe ajebat: Atque ita bellè Ethnicos perinde in hac re, ut in nimis multis alijs æmulamur, quod tantum abſuit, ut Majores noſtri fecerint, ut etiam illud ipſum audacter Ethnicis vitio dederint teſte Tertull. in Apologet. cùm de Cæſarum Solennibus ſacris loquitur, ubi inquit: Propterea igitur publici hoſtes Chriſtiani, quia Imperatoribus neque vanos, neque mentientes, neque temerarios honores dicant. Grande videlicet officium, focos & choros in publicum ducere, vicatim epulari, civitatem ta-*

bernæ habitu abolefacere, vino lutum cogere, certatim curſitare ad injurias, ad impudentias, ad libidinis illecebras. Siccine exprimitur publicum gaudium per publicum dedecus? O nos merito damnandos! Cur enim vota & gaudia Cæſarum caſti & ſobrij, & probi expungimus? &c. Non putavit Tertullianus futurum, ut iſta omnia in noſtros Chriſtianos aliquando caderent, qui hoc loco Ethnicos deridet, & tamen venit tempus quum eos potiùs Cæſarum, quàm Chriſti ſolennes ritus celebramus. Sed quid miremur plebem genio indulgere pluſculum cæpiſſe? Certum eſt, clerum novas iſtas ſolennitates lautiori, ut plurimùm menſa condecorandas exiſtimâſſe. Specimina alibi dedimus. Unum addamus de anno Ch. 1307. *Univerſis Chriſti fidelibus, præſentium inſpecturis.* Henricus Præpoſitus, totúsque Conventus Eccleſiæ Thuricenſis, Ordinis S. Auguſtini, Conſtant. Diœceſ. affectum charitatis cum notitia ſubſcriptorum: Noverint, quos nôſſe fuerit opportunum, quòd ad laudem & honorem Sacramentorum. Sacramenti videlicet Sanctiſſimi corporis & ſanguinis Domini Jeſu Chriſti, quo ad vitam æternam alimur, ac à perpetua ſumus morte redemti, ſtatuimus & ordinamus, communi omnium noſtrum aſſenſu accedente, quod ſingulis annis feria

quinta, proxima poſt Octavam Penteco-ſtes, feſtum de S. Sancto corpore Chriſti, cum Hiſtoria & officio eidem feſto appropriatis & adſcriptis in choro noſtro debeat cum octavis ſolenniter celebrari. Et ut ratione laborum conventus hujusmodi conſoletur, ego prædictus Præpoſitus ordino & volo perpetuò obſervari, & ad hos meos Succeſſores obligo per præſentes, quod quolibet anno, *ante feſtum prænotatum tres modij tritici de noſtro vendantur granario, quódque pretium unius modij tritici in piſces ſeu carnes caſtratas, ac in vinum peregrinum, melius quod hoc anno venditur in Thurego, convertatur: Et quod cum his conſolatio fiat Conventui in Cana feria quarta, poſt octavam Pentecoſtes. Item quod cum pretio ſecundi modij tritici converſo in emptionem piſcium, carnium & vini, ut præſcriptum eſt, conſolatio fiat in prandio feria quinta feſti prænotati, quódque cum pretio tertij modij tritici ſimili modo Conventus conſoletur in Cœna feria quinta prænotata: Ordino etiam aſſenſu prædicti Conventus accedente, quod ſingulis annis, quandiu vixero, feſto D. Johannis Baptiſtæ in Miſſa chori noſtri mei memoria cum collecta ad hoc apta habeatur, & quod ipſi Conventui pretium, quod de uno modio tritici vendendo de granario noſtro haberi poteſt, in vinum, piſces & carnes modo præſcripto convertatur,*

tur, quódque huic Conventui in conſolationem prandij feſti B. Johannis Baptiſtæ miniſtrentur. Poſt obitum verò meum pretium ejuſdem modij tritici ſingulis annis converti debet in vinum, piſces & carnes, & ipſi Conventui in die anniverſarij mei, ad cujus celebrationem volo Conventum teneri, annis ſingulis faciendam, debet miniſtrari. Eſt & hoc porrò notandum, feſtis, pro ratione Mœcenatum, multùm vel acceſſiſſe vel deceſſiſſe. Ita *Theodoli* veneratio ad ἀκμὴν apud Tigurin. pervenit, quando Matthæus Cardinalis, Sedunenſis & ipſe Epiſcopus, Tiguri ſuâ hoc urſiſſe videtur præſentia.

d. De quarum origine videatur *Specul. Tigur.* p. 207. Certum eſt, inventum eſſe, quod ſuprà tertium ante Reformationem vix aſſurgat Seculum. Otij liberioris eximium compendium, quod ipſe Bullingero noſtrò retulit Præpoſitus Collegij, Felix Frey. Subodorati hoc videbantur Sacellani: unde nòn ſemel lites Canonicis illi mòverunt, quæ paulò lautiori poſtea oblata offa compoſitæ fuerunt. Et hic iterum bona cum lectoris venia, liceat agere exemplo. *Sitque illud, Inſtrumentum factum ſuper diſcordia Dominorum Præpoſiti & Capituli Eccleſiæ Thuricenſis ex una & omnium Cappellanorum ejuſdem Eccleſiæ, ſuorúmque Suc-*

ceſſorum. In nomine Domini Amen: Per hoc præſens publicum inſtrumentum cunctis ipſum intuentibus pateat evidenter, quod ſub anno à nativitate ejusdem M CCC LXXX. (cùm modò ante ordinatio Capellanorum in celebrandis anniverſarijs fuerit facta MCCCXX. ut eſt, p. 132. Tom. privileg. ἀπογεγραμμένων) Indict. tertia Pontificis Sanctiſſimi in Chriſto Patris ac Domini noſtri, Domini Urbani, digna Dei providentia Papæ ſexti, anno III. die 12. menſis Maij hora completorij vel quaſi in loco Capitulari, ubi Dominus Præpoſitus & Capitulum Eccleſiæ Præpoſituræ Thuricenſis Conſtant. Diœceſ. ad actus Capitulares ejusdem Eccleſiæ ſpecialiter pertractandos ac expediendos congregari conſueverunt, in mei Notarij publici & teſtium ſubſcriptorum præſentia perſonaliter conſtituti, Venerabiles Viri: Wernherus de Rinach Præpoſitus, Johannes Tettnang Cantor, Johannes Wiſſo, habens vocem, ut dicebat Scholaſtici, & Johannes de Steinegg, Rudolphus de Mulnhuſen, aliâs Hunzbach, habens vocem, ut dicebat, Johannis Bom, Johannes Grieſſenberger, Berchtholdus Raggelgow, Ludovicus Veringer, Ulricus Nagler, Johannes Maiteller, M. Johannes Rietheim,

Riethein, Magiſter Nicolaus Trutter, habens vocem, ut aſſeruit Dominorum, videlicet Nicolai Sattilin, Petri Baſtminge-rij, & Hugonis Richenthal, Thomas Salzman, & Johannes Brezeller; Canonici præfatæ Eccleſiæ Præpoſituræ Thuricenſis, pro tunc ibidem, ut aſſerebant, Capitulum ejusdem Eccleſiæ Præpoſituræ facientes, & repræſentantes ex una; & diſcreti Viri, Domini, Johannes, Ruda, Conradus Tettenang, Johannes & Henricus Rottenburg, Jacobus Sartoris de Buchhorn, Conradus Sait de Cappidona, Joh. Renner de Stockach, Heinricus Villinger aliâs Maler, Rudgerus Mandach, Franciſcus de Rudlingen, Johannes Salm de Engen, Henricus Funck de Ravenſpurg, Diethelmus Yberger, Conradus Krieg de Baden, aliâs Suterli, Johannes Mintſt de Zulgen, Jodocus dictus Ris, Johannes dictus Zoller de Rotenburg, & Wernherus, dictus Ruesegger, Capellani ejusdem Eccleſiæ Præpoſituræ Thuricenſis ex parte altera, præfatúsque Dominus Præpoſitus unam Cedulam papyraceam ſubſcripti tenoris, quædam puncta ſeu articulos continentem in medium produxit. Ipſamque cedulam ibidem alta, clara & intelligibili voce de verbo ad verbum legit, qua verò cedula

dula ſic lecta, ut præſcribitur, præfati Capellani, omnes & ſinguli, & quilibet ipſorum ad requiſitionem præfati Domini Præ, poſiti ad manus mei Notarij publici ſubſcripti fide data, nomine Sacramenti, omnia & ſingula in ipſa cedula contenta pro ſe ſuiſque Succeſſoribus firmiter & inviolabiliter perpetuò obſervare promiſerunt, nec non contra ipſum venire verbo vel facto, in judicio vel extra judicium, quovismodo, dolo, & fraude penitus ſervatis. Et ut de præmiſſis omnibus & ſingulis unum vel plura, publicum ſeu publica meliori modo & forma conficerem inſtrumentum ſeu inſtrumenta, præfatus Dominus Præpoſitus ſuo ac Capituli præfatæ Eccleſiæ Præpoſituræ Thuricenſis nomine, me Notarium publicum requiſivit. Tenor verò dictæ cedulæ, de qua profertur, ſequitur, & eſt talis: Sequuntur puncta ſeu articuli deinceps per Capellanos noſtros obſervandi. *Et primò ad hoc ut inter nos & ipſos fiat plenaria concordia*, in autumno proximè venturo nos dabimus prædictis Dominis Capellanis quinquaginta florenos auri, ut penitus ceſſent omnes petitiones, & impeditiones ipſorum, quibus nos impetierunt ſuper decem & octo florenis in Hôngk, & ſuper decem & ſeptem florenis de dicto

Wecker

Wecker, & de omnibus alijs per nos, ſicut aſſerunt, ipſis debitis, & à quibuscunque, & ab omnibus aliis impetitionibus uſque in hodiernum diem. Item prædicti Capellani dictos quinquaginta florenos, ac omnia, ac ſingula anniverſaria, ſeu pecunias ex anniverſariis receptas, ipſis à Chriſti fidelibus legatis, datis & ordinatis: quæ quidem anniverſaria ſeu pecunias ex ipſis provenientes, nunc habent, ſeu deinceps aut impoſterum habebunt, cum illa parte noſtra media, quæ nobis de jure debetur; de omnibus anniverſariis ipſis donatis & legatis, quam etiam partem mediam ipſorum noſtrorum anniverſariorum noſtrorum tantùm, & non aliam, nec alia, cum ipſis quinquaginta florenis nos Præpoſitus & Capitulum Eccleſiæ Præpoſituræ Thuricenſis propter bonum pacis, & concordiæ, ut divinus cultus pio ac ſalutari modo creſcat & augmentetur, conceſſimus ac donavimus, & per præſentes concedimus & donamus, debent convertere in poſſeſſiones ſeu bona immobilia, & redditus annuos; de hujusmodi poſſeſſionibus ſeu bonis immobilibus provenientes debent propræſentiis inter ſe dividere intereſſentibus & deſervientibus in divinis tantùm in Eccleſia noſtra, & non aliis cum effectu: Sicut & nos

nos Præpoſitus & Capitulum ſupradicti de noſtris præſentiis, & anniverſariis facere conſuevimus, & deinceps facere tenemur, ita tamen, quòd nihilominus ipſorum juramenta per ipſos in ipſorum promotione ad beneficia ſua Præpoſito & Capitulo & Eccleſiæ ſupradictis præſtita, & ipſorum literæ & contenta in ipſis, in ſuo robore debent permanere, ac ipſa ſervare, ac rata ac grata tenere & habere, ſicut & prius tenebantur, ſic etiam & taliter, quod ante omnia noſtra anniverſaria dolo & fraude penitus circumſcriptis debeant & habeant promovere: Nullam etiam conſpirationem contra nos Canonicos & Capitulum noſtrum aliqualiter faciendo. Item nullam proceſſionem ſeu viſitationem deinceps debent facere niſi nobiſcum, noſtris enim proceſſionibus & viſitationibus omnes Capellani debent intereſſe, hoc excepto, quòd cùm ipſis cum Plebano vel ſociis ſuis alicui funeri, ſicut moris eſt, obviam dare voluerit, & illud funus in domo recipere, quatuor ex ipſis, & non plures cum prædictis Plebano & ſocijs ſuis ire poterunt in proceſſione, & in die ſepulturæ ſeu anniverſario ejuſdem funeris vel defuncti, & non aliter, nec alias poſt noſtram viſitationem, ſi quam tunc habebimus, poſt veſpe-

veſperas extra quadrageſimam, vel poſt completiorum tempore quadrageſimali, ſimiliter ipſorum quatuor & non plures ſepulchrum defuncti poterunt viſitare. Ipſorum autem Capellanorum uno vel pluribus defunctis per triginta dies juxta conſuetudinem per nos obſervatam prædicti Capellani & ipſorum defunctorum ſepulchra, poſt veſperas, ſicut præmittitur, poterunt viſitare. Item quilibet Capellanorum prædictorum debet habere Miſſam in altari ſuo, & illo tempore & hora, qua juxta mentem & tenorem literarum fundationem & dotationem altarium ſuorum, & libri ipſorum anniverſalis adſtringitur, & obligatur. Debet etiam quilibet ipſorum illas campanas, ad ſuam Miſſam pulſare ſeu pulſari procurare, de quibus campanis pulſandis in prædicto libro ipſorum anniverſali plenius continetur. Item Capellani ſupradicti nec ſigillum commune, nec crucem, nec tapetum pro ſe ipſis, nec pro alijs defunctis quibuscunque, etiam qui ipſis anniverſaria legaverint deferre, ſeu habere debent quovis modo. Item almucias de pellibus nigris ovinis, & ſuperpellicia linea gilvi coloris in Eccleſia noſtra deinceps portare ſeu deferre debent. Item prædicti Capellani anniver-

ſaria

ſaria ipſis legata à Chriſti fidelibus ſeu redditus ex ipſis comparatos cum Plebano noſtro nec cum ſuis Succeſſoribus debent dividere, nec aliquam partem ipſis de anniverſariis prædictis tradere, ſeu præſentare.

Debet tamen ipſe, Plebanus ipſorum anniverſaria in noſtris Eccleſiis publicare, & noſtra anniverſaria promovere. Item prædicta omnia & ſingula dicti Capellani ſub pœna, quòd illa pars media anniverſariorum & præſentiarum ipſis per nos conceſſa & dimiſſa in caſum ubi contra venirent ſeu facerent, aut facere procurarent, quòd tunc illæ pars noſtra media cum quinquaginta florenis ipſo facto ſtatim ad nos & Eccleſiam noſtram redire deberet, & devoluta eſſet. Volumus autem prædicta &c. *præſentibus diſcretis Viris Henrico dicto Peyer, de Arbona &c. Friderico dicto Cloter, Cellerario prædictorum Dominorum Canonicorum &c.* En Catalogum, Miniſtrorum Eccleſiæ Tigurinæ, peregrinorum tum penè omnium, qui mortuorum majorem, ratione officii, quàm vivorum habebat curam: Fruſtra de arboribus poſt caſum vel occaſum ſunt ſoliciti, qui integras adhuc & erectas, ut fructum ferrent, colere debuiſſent, & conſervare.

F. *Mira-*

F. *Miraculis* agere, multáque nova tum dogmata, tum ritus ijsdem *a* probare magis magiſque obtinuit; fucum tamen & fraudem alij animadvertentes jam tum monuerunt, hanc mercem nonniſi bene exploratam admittendam: Miracula etiam *b* à malis fieri, nihilque proinde *c* certi ex illis inferri poſſe.

a. *Vitoduran.* p. 93. b. refert, Torrenburæ, Villicæ cujusdam *paſtam farinæ in fornacem conjectam verſam fuiſſe in ſanguineum colorem, quòd feriam S. Laurentij non ſervaverit. Eodem tempore plures defunctos poſt mortem familiaribus ſibi perſonis apparentes conteſtatos eſſe, homines in alio Seculo lumine orbatos, qui in hoc Seculo conſtituti, in locis divino cultui deditis divinum cultum contemſerint.* Tale quid in honorem B. Georgij p. 29. b. Franciſci p. 27. commemorat.

b. Id quod Magorum Ægyptiacorum exemplo idem probat. Vid. ſup. p. 1302.

c. Id. de apparit. pag. 42. *Sed miracula, quæ plerumque in imaginibus* Beatæ *Virginis videntur, an illa corporali præſentia virginis, vel quo cœleſti numine fiant, ſententiam*

tiam non teneo, cùm cautum ſit, illa admiranda eſſe non veneranda.

G. De ignorantia *a* Cleri, negligentia officij eorum, qui cuticulam magis curârunt, quàm *b* oviculas, aliisquè tam in vita, quàm doctrina nævis; & variæ extant querelæ, & medicina quærebatur, pro ratione illorum temporum, ſatis quidem ſolicita, ſed nimis *c* imbecellis.

a. Hanc Camarinam alibi jam movimus. Vid. *Anal.* P. 1. p. 64. De Canonicis hujus Collegij judicium *Felicis Malleoli* jam ſuprà habetur. Nec aliter ferè ſenſit de Clero univerſæ *Diœceſ. Conſtant.* Ita enim *Regiſt. querel.* p. 67. b. *Pro nunc*, inquit, *non eſt Clericus, nec fuit in centum annorum ſpatio in Diœceſ. Conſtantienſi conſtitutus, qui pro Republica, utilitate quoque communi manifeſta tantum, quantum Malleolus ſuis ſtipendijs & laboribus, in Scripturarum compilationibus, librorum compoſitionibus, tractatulorum congeſtionibus, & hoc ad ornatum Eccleſia generalis laboraverit frequentiùs.*

b. De hoc *Pet. Numag.* p. 25. de Nicol. Subſylv. Quàm multi prohdolor nunc ſunt, qui non quærunt Jeſum, niſi ut benè eis faciat, ſecundùm tempus. Vix enim quæritur Jeſus niſi propter Jeſum; ſed propter

pter panem, quem diſtribuit. Unde & Dominus Eccleſiæ Miniſtris improperat dicens: Quis in vobis, qui claudat hoſtia, & incendat altare meum gratuitò, Mal. 1. ô dulciſſime Jeſu, multi te quærunt. Multi, inquam, non te propter te, oves tuas non paſcunt pro te. Et qui omnia abnegantes, profeſſi ſunt te, nihil adeò parùm æſtimant, ut te. Heu flebile & inglorium tempus! Quàm multi hodie in Eccleſia ſancta Dei litigant pro eſſendo Paſtores, *verè non ut paſcant, ſed depaſcant Dominicas oves, ſicubi repeřiant, quod ſit de pane lucrando. Quot modò fiunt Doctores, non ut doceant; ſed pro pane lucrando decipiant ipſi de vanitate in id ipſum? Quot jam ignavi tyrones intrant militiam clericalem, non ut militent; ſed de pane Eccleſia otientur? Hos Apoſtolus flens vocat inimicos crucis Chriſti, finémque interitum, & Deum ventrem habere dicit*, Philipp. 3. *& non ſervire, Domino Jeſu, ſed ſuo ventri &c.* Vid. *Anal.* P. 1. p. 56.

c. Cujuſmodi fuit, 1. ut non niſi præſentibus Præbendæ diſtribuerentur. In more ferè poſitum erat Canonicis, ut ſedes pro arbitrio mutarent, officij partes negligerent, offam tantùm ſpectarent: Piſces amabant, aquas intrare recuſantes. At que hinc eſt, quòd Ampliſſimus Magiſtra-

tus ad vagabundam illam vitam connivere amplius non potueri, ſed frænũ ei injecerit. Hinc privilegium illud, ab *Henrico Conſtantienſi Epiſcopo*, a. Ch. 1368. impetratum. *HENRICUS*, Dei gratiâ, Epiſcopus Conſtantienſis univerſis & ſingulis præſentes literas inſpecturis, & quorum intereſt, aut qui ſua intereſſe crediderunt, & quos infra ſcriptum tangit aut concernit negotium, ſeu tangere aut concernere poterit quomodolibet in futurum, conjunctim & diviſim: Salutem & ſinceram in Domino charitatem. Cùm officij noſtri debitum requirat, remedijs ſalutaribus invigilare ſubditorum, maximè & præcipuè in illis, per quæ animarum ſaluti cõſulitur, & Eccleſiarum utilitatibus providetur, ut in ipſis divinus cultus attentius augeatur, & virtutum Domino, cum reverentia & veneratione debitis ſerviatur: Nos præfatus HENRICUS, Dei gratiâ Conſtantienſis Epiſcopus, qui deſideranter in votis gerimus, ut divini Numinis cultus in omnibus & ſingulis Eccleſiis nobis ſubjectis amplius proſperetur, & laudabiliter perficiatur, accedentibus ad hoc honorabilium in Chriſto Præpoſiti & Capituli Eccleſiæ Sanctorum Felicis & Regulæ, Martyrum Thuricenſium unanimi voluntate & conſenſu ad perpetuam

petuam rei memoriam, *ac ob augmentum divini cultus, & utilitatem dicta Thuricenſis Eccleſia, quam (NB) pra alijs Collegiatis Eccleſiis puro favore proſequimur,* deliberato animo, & exculta ſcientia ſtatuimus, volumus, & etiam ordinamus, ut & nunc in antea, poſt datum præſentium, omnes & ſinguli, qui Canonicatus & Præbendas in Eccl. Thuricenſi prædicta auctoritate Apoſtolica in forma pauperum ſive communi, nec non illi, qui auctoritate regali Imperiali capitulariter, ſeu quacunque alia auctoritate Canonicatus & Præbendas, etiam poſt datum præſentium fuerint pacificè aſſecuti, in eadem etiam Thuricenſi reſidentiam faciant perſonalem. *Quòd ſi non fecerint, niſi causâ ſtudiorum, vel propter metum, qui cadere poteſt in conſtantem, abſentes fuerint, dum tamen ille metus ortum habuerit propter jura Eccleſia pradicta manutenenda, & defendenda, quod arbitrio noſtro, aut pradictorum Dominorum, Praepoſiti & Capituli, ſeu majoris partis ipſorum duximus relinquendum, & ille metus patuerit de jure aut de facto, omnes & ſinguli fructus & redditus & proventus tam in groſſa, quàm in vino & in alijs quibuscunque exiſtentibus & provenientibus ab olim in abſentia Canonicis, non reſidentibus, debitis, eisdem penitus & omnino ſubtrahantur.* Inter Canonicos Eccleſiæ ſupra-

dictæ reſidentes more ſolito, juxta tenorem, & ordinationem ſtatutorum Eccleſiæ prælibatæ dividantur, dolo & fraude in omnibus & ſingulis præſcriptis hinc inde ſemotis: Ita tamen, quòd de fructibus, redditibus & proventibus Canonici non reſidentis ſupradicti pro eodem Canonico deſerviatur, laudabiliter in divinis juxta ſtatuta & conſuetudines ejusdem Eccleſiæ Thuricenſis: Alios autem Canonicos tam in gratia ſpeciali auctoritate Apoſtolica, quàm permutationis in Eccleſia præfata, poſt datum præſentium receptos & admiſſos, hortamur in Domino, ut in eadem Eccleſia reſidentiam faciant perſonalem, & Præbendas ſuas deſerviant ſeu deſerviri procurent laudabiliter in divinis, ſicut Canonicam & noſtram effugere voluerit ultionem. Ita tamen, quòd omnes & ſinguli Canonici Præbendati ante datam præſentium in eadem Eccleſia Thuricenſi recepti & admiſſi in ſuis juribus & conſuetudinibus remaneant, & plena, ſicut antea, gaudeant libertate. Volumus etiam, ut præſens noſtrum Statutum inter alia Statuta Eccleſiæ Thuricenſis præfatæ ponatur & redigatur in ſcriptis, & quòd ſinguli Canonici inantea in eadem Eccleſia inter Canonicos præbendatos de novo, recipiendi

endi Statutum ſupradictum, quemadmodum alia Statuta & conſuetudines ejusdem Eccleſiæ Thuricenſis, in ipſarum receptione & admiſſione per ſe, ſi præſentes fuerint, vel in ipſorum abſentia per Procuratores ſuos ad hoc legitimè conſtitutos, &c. nihilominus per ſe, poſtquam in eadem Eccleſia præſentes fuerint, jurét ad Sancta Dei Evangelia firmiter obſervare. In cujus rei teſtimonium præſentes literas ſigilli noſtri Epiſcopalis appenſione mandavimus communiri. Datum & actum Thuregi VII. Id. menſ. Feb. 1368. harum literarum duæ ſunt pares, quarum una penès D. Præpoſitum, & Capitulum, reliqua verò penès Scabinos & Conſules oppidi Thuricenſis prædicti remanebit. Id quod confirmatum poſtea fuit à Nicolao Epiſcopo Conſtantienſi VI. Kal. Novemb. 1385. receptum verò & probatum per omnia à Wernhero de Rynach, Præpoſito & Capitulo Tigurino 1381. idque urgente Senatu Tigurino. Wann nun (ita verba approbationis habent,) die frommen/ weiſen/ unſere ſunder gute fründe; die Burgermeiſter / die Rähť und Burger gemeinlich der ſtatt Zürich etwas zwyfels hatten / daß/wie obgedacht/unſers Herren des Biſchoffs ordnung in diſen ſachen von uns/ unß har nicht ſtette

 were

weregehalten / wie das iſt / daß wir doch darinnen nit ſúmig ſeyen geweſen / vnd darinn daß der zwyfel vnd irrtag gäntzlichen vorkommen werd; ſo haben wir mit wolbedachtem ꝛc. An fides data ingenuè ſatis poſthac fuerit ſervata, eventus docuit. Alia enim ſequenti Seculo excuſſa fuit quercus, & cùm Epiſcopalis authoritas deſultoriæ Canonicorum corrigendæ vitæ ſufficere non videretur, ipſe *Sigismundus*, Imperator, ut rem ageret apud Pontificem, humilimè à S. P. Q. Tigurino fuit rogatus. Unde Bulla *Martiniana*, in Actis noſtris publicis adeò celebris & decantata. Illa verò ita habet: *Martinus Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, ad perpetuam rei memoriam*: Ammonet nos ſuſcepti cura regiminis, & auctoritas Pontificalis inducit, ut pro felici ſtatu Eccleſiarum omnium exactæ conſiderationis indagine perſcrutantes, ſic ipſarum indemnitatibus conſulamus, ut ab eis ſingulis ſublatis diſpendiis votivis jugiter gratulentur eventibus in eis, quoque devotæ ſolicitudinis ſtudio benedicatur Altiſſimis, & divinorum cultus continuum ſuſcipiat incrementum: Sanè petitio chariſſimi in Chriſto filij noſtri, Sigismundi, Romanorum & Ungariæ Regis illuſtris, nobis nuper exhibita continebat, *quòd licet ſuorum prade-*

prædeceſſorum Romanorum pijs concurrentibus ſuffragijs, Sanctorum Felicis & Regulæ Prapoſitura, pro Prapoſito, & illa, nec non Abbatia oppidi Imperialis Thuricenſis, Conſtantienſis Diœceſ. Eccleſiæ pro nonnullis Canonicis in quabibet earundem, Domino perpetuò ſervituris adeò ſufficienter dotata exiſtant, quòd omnes & ſinguli qui Prapoſituram, quæ dignitas principalis exiſtit Eccleſiæ, aut Canonicatum, & Prabendam alicujus, earundem Eccleſiarum obtinet, pro tempore apud hujusmodi Eccleſias reſidendo & divinis, propter quæ Eccleſiaſtica ſortiuntur ſtipendia, inibi intereſſendo, & facultatibus, & redditibus ac fructibus & obventionibus earum ſingulos, ratione dignitatis hujusmodi, nec non ſuorum Canonicatuum & Prabendarum ibidem contingentibus, poſſint ſuſtentari, decenter, eisque incumbentia onera pro tempore ſupportare, quia tamen illi, qui easdem, dignitatem, nec non Canonicatum & Prabendas hactenus obtinuiſſe, noſcuntur, quondam in hoc abuſivam, quæ ab olim, inolevit ibidem, conſuetudinem imitantes tantùm ferè quotidianis diſtributionibus duntaxat exceptis de ſuorum, Præpoſituræ, nec non Canonicatuum & Ptæbendariæ præfatorum facultatibus & redditibus ac fructibus & obventionibus, hujusmodi etiam alibi reſidendo, perceperunt, ſive percipere potuerunt. Hucuſque

 quan-

quantum aliis in ſimilibus cedere conſuevit, inibi divinis inſiſtendo antedictis pleriſque ex eis, non ſine ſuarum animarum periculo, fructus & emolumẽta, non onera quomodolibet complectentes apud dictas Eccleſias reſidere hujusmodi divini intereſſe non curârunt hactenus, neque curant: Unde dictis Eccleſiis ſuarum perſonarum & Miniſtrorum præſentia carentibus divinus cultus, populiq; devotio lenteſcant ibidem, & eorundem dotantium pia voluntates & deſideria multipliciter defraudantur. Quare pro parte dicti Regis nobis fuit humiliter ſupplicatum, ut in præmiſſis earundem Eccleſiarum ſtatui & indemnitatibus opportunè conſulere de benignitate Apoſtolica dignaremur: Nos igitur, qui animarum occurrere periculis, ac eundem cultum noſtris potiſſimè temporibus vigere & augeri, incenſis deſiderijs affectamus, hujusmodi ſupplicationibus inclinati auctoritate Apoſtolica, tenore præſentium ſtatuimus pariter & ordinamus, quòd omnes & ſinguli facultates & redditus, fructus quoque & proventus Præpoſituræ, nec non Canonicatuum & Præbendarum prædictorũ, qui nunc ſunt, & largiente Domino, perdilectos filios, Præpoſitos & Capitula Eccleſiarum earundem laben-

labente tempore juſtè poterunt adipiſci, undécunque proveniant inter illos duntaxat ex eis, qui apud dictas Eccleſias, ſalvo duorum menſium ſpatio, infra quod continuo vel interpolatim eis pro alijs ſuis deducendis negotijs à præfatis Eccleſijs abſentare licet, alias, veluti reſidentes & hujusmodi divinis intereſſentes, vel literarum Studio, ubi illud vigeat, Generale inſiſtentes pro tempore habiti & reputati, inibi fuerunt juxta ratam partem ipſorum quemlibet contingentem, & prout hactenus circa reſidentes, ac hujusmodi divinis intereſſentes, ibidem obſervari eſt conſuetum, realiter dividantur: Hujusmodi quoque Capitula vel alij, quorum intererit, pro tempore ad dandum & aſſignandum de facultatibus & redditibus, necnon fructibus & proventibus eisdem aliâs iniquum ex prædictis minimè teneantur, nec ad id à quoquam compelli poſſint inviti, decernentes omnes & ſingulos proceſſus, nec non excommunicationum, ſuſpenſionum, & interdicti ſententias, cenſuras Eccleſiaſticas, atque pœnas, quas contra prædictorum ſtatuti & ordinationis continentiam atque formam quavis etiam auctoritate haberi vel promulgari, ac totum id, & quicquid ſecus fieri contigerit, nullius

lius exiſtere firmitatis. Non obſtantibus privilegijs, & indultis ac literis Apoſtolicis generalibus, vel ſpecialibus, quorumcunque tenorum exiſtant, etiam ſi de illis ac hujusmodi tenoribus præſentibus ſpecialis & expreſſa, ac de verbo ad verbum mentio foret, habenda, nec non Statutis & conſuetudinibus Eccleſiarum prædictarum juramento, confirmatione Apoſtolica, vel quacunque firmitate aliâ roboratis, cæteriſque contrarijs quibuscunque. *Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtrorum Statuti, ordinationis, & conſtitutionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptaret præſumſerit, indignationem omnipotentis Dei & Beati Petri & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Conſtantiæ XV. Kal Januarij Pontific. noſtri anno* I. Hæc ergo Bulla a. Ch. 1415. die 19. Decembris fuit impetrata. Prout Imperatoria, Friderici jam a. Ch. 12. de qua ſuprà p. 1193.

2. Leges Collegij ſtrictiores, anno 1504. adeóque non longè ante reformationem ſancitæ, quibus in tardiores aut negligentiores pœnæ ſtatuebantur pecuniariæ. Leges illæ ita habent; *Anno Domini* 1504. *die Lunæ ante feſtum S. Benedicti, unanimi conſenſu omnium Dominorum de Capitulo abſque alicujus*

cujus diſcrepatione capitulariter ſtatuti, & proinde ordinati atque concepti ſunt articuli infra ſcripti, nec non acceptati, ut ſequitur. Item primò, quòd nullus Dominus Canonicus, deinde divinis durantibus officijs, in ſtallis, ſeu ſtationibus chori noſtri, in quibus ab antiqua Cappellani ſtare conſueverunt, ſtare præſumat; ſed in ſtallis ſuperioribus, ubi ſolito more antiquitas Canonici ſtare ſoliti fuerint in eisdem divina officia cantando, legendo, aut orando peragant, ſecundum quod unicuique eorum videbitur animæ ſuæ magis ſalubre. In præmiſſis verò negligens in uno ſolido monetæ Thuregienſis, toties, quoties defecerit, ipſo facto eſt condemnatus, quem ad truncũ deputatum irremiſſibiliter perſolvere tenebitur, vel ei in proximis præſentijs à Cellerario vel Camerario ad notificationem ſignaturis defalcabitur, in eundem truncum reponendus. Canonici tamen volentes cantare tempore publicæ Miſſæ, veſperarum, aut completorii, propè magna pulpita cantando Miſſam vel Antiphonas, poterunt, uti antiquitus moris fuit, licitè in ſtallis, atque ſtantijs inferioribus ſtare Volumus etiam, tempore dedicationis Eccleſiæ noſtræ atque patrocinii, nec non in depoſitionibus, ſeptimis, tricesimis,

ſimis, anniverſarijs, atque exequijs Dominorum Canonicorum atque Majorum civitatis Thuregienſis antiquam conſuetudinem obſervari, abſque dicti ſolidi ſolutione.

Item, cùm Evangelica lectio nos admoneat, & in eadem contineatur: *Domus mea, domus Orationis vocabitur, vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum.* Et tamen ipſi Eccleſiarum Miniſtri, ordinis Clericalis, abjecta, dum horas Canonicas dicere, & pſallere, atque Deo offerre Sacrificium laudis in puritate conſcientiæ, cùm omni devotione, deberent, cavillando, garrulando, & plerumque vana, profana, & inhoneſta colloquia intermiſcendo, ſacras ædes laudéſque prophanant & turbant, tardè etiam ad chorum conveniunt, vel illum abſque rationabili cauſa ante finem horarum exeunt: *Ne igitur hujuſmodi transgreſſiones in Eccleſia veſtra invaleſcant, & divinum turbetur officium*, ſtatuimus & ordinamus, quòd nullus Dominorum Canonicorum ſeu Cappellanorum, deinceps cum aliquo clerico vel laico in choro Eccleſiæ noſtræ, vel etiam extra chorum in proceſſionibus, ſive viſitationibus quibuſcunque fabuletur, vana, prophana ſeu in honeſta proponere præſumat aut loquatur, ſub

pœna

pœna unius denarij uſualis Thuregienſis, quem quotiescunque ſecus fecerit, perſolvere tenetur, quem denarium Præpoſitus, vel eo abſente ejus vice tenens, illoque abſente ſenior Canonicus, & ſic ſecundum ordinem deſcendendo, qui pro tempore præſentes fuerint. Etiam ſi opus fuerit Præpoſito, vel cæteris Dominis negligentibus, quilibet Dominorum, etiam juniorum, garrulantem & excedentem indicet, aut publice etiam denarium exigere poterit à quocunque, nemine, niſi ut infra continetur, excepto, & ad truncum ad hoc deputatum mittere. Et ſi aliquis in ſimilibus exceſſibus, garrulando & cavillando notatus fuerit, & dictum denarium requiſitus ſolvere recuſaverit, idem recuſans ſtatim, quam primum fieri poterit, per ipſum Præpoſitum, aut alios duos exigentes ad Capitulum citetur, & juxta arbitrium Dominorum per Præpoſitum vel ejus locum tenentes mulctetur: Salvo tamen ſi Domino Præpoſito per officiarios noſtros, vel alias perſonas proponatur aut dicatur; ita tamen, quòd hujusmodi ſermo brevis exiſtat, & in ſe magnam prolixitatem non contineat. Similiter etiam ſalutationes ſuccinctius & brevius dicere atque grates reddere abſque alto clamore, honoris cauſa per-

ſa permittimus. Et ſi quis Dominorum Canonicorum aut Capellanorum aliquid in divinis laudibus peragendis interrogare voluerit, hoc cum modeſtia abſque ſtrepitu facere, & interrogatus ſibi, juxta petita, informationem dare poterit, abſque pœna.

H. *Cælibatus*, lege quidem Pontificia, intruſus, concubinatus verò inde adeò pullulavit frequens, ut eum κρείττονες ἄλλων non quidem *a* diſſimulârint, magnam tamen eo nomine ſibi conciliârint invidiam, quicunque ulcus illud tetigerunt. Interim neque vel *b* ignotum planè fuit Clericorum uxoratorum nomen; vel obſcurum eorum, qui conjugium *c* vel præcepto cælibatui, vel concubinatui *d* præferrent.

a. Felix Malleol. de Emtio. & vendit. unius pro 20. p. 37. Ecce nuper quidam apoſtata religioſus in habitu clericali contra concubinarios, authoritates collegit, & in Diœceſi Brixienſi, & præſertim circa fluvium Attaſim, contra clerum publicè prædicavit, & ruſticos contra ſuos Curatos concubinarios taliter concitavit, quòd niſi

niſi nobiles & conſequenter Epiſcopus ſe interpoſuiſſent, ruſtici clerum deſtruxiſſent, ſed iſte Apoſtata, habitu mutato, tanquam mendicus venit ad oppidum Thureg. & conſequenter Concilio præſentatus & miſerabiliter, prout meruit, tractatus & in ordinem ſuum, videl. S. Wilhelmi reintruſus. Agnoſcit in ſequentibus *Malleolus* enormitatem ſceleris ex Scriptura, & Decretis, ſilendum tamen putavit *privato Doctori vel Clerico per ſermones publicos, quia tota (NB) ſileat Eccleſia.* Idem *Malleol.* Regiſt. querel. p. 65. *Auditor* Reſtat adhuc unus valde notabilis punctus, in quo vicarius per M. Felicem putatur offenſus. Nam ipſum accuſat, quòd dixerit, quòd ipſe Vicarius publicos Concubinarios mulctaverit, & nihilominus in concubinatu maledicto perſeverare permiſit. *Angelus.* Ecce Pater reverendiſſime, ſic videtur in veritate geſtum. Nam ipſe M. Felix in diebus illis fuerat Præpoſitus Eccleſiæ Collegiatæ Solodorenſis, Lauſanenſis, Diœc. in qua Concubinarij ſanctiſſimè ſimiliter & concubinæ, per Ordinarium loci penitus fuerant extirpatæ. Unde fuerunt duo ſacerdotes mox ultra fluvium Araris, Conſtant. Diœceſ. regentes duas Eccleſias Parochiales, quarum una Eccleſiæ Solodorenſi in-

corporata, altera multùm vicina. Qui duo Sacerdotes duas habebant Concubinas, omnibus Parochianis ſcandaloſas & oneroſas. Unde M. Felix prædictus per Clerum & laicos Solodorenſes, tanquam Prælatus, diligenter requiſitus, ut removeri faceret tam criminoſos, patentes cōcubinatus. Et idem M. Felix Curiam Conſtantienſem acceſſit, & per formam juris hoc nephas tollendo laboravit. Sed rurſum accepit non à Spiritu ſancto, ſed maligno, quod deſiſteret, & tales Concubinarios perdurare permitteret: Quare propter hoc Epiſcopus de Curatis Sacerdotibus taliter contaminatis & perſiſtentibus ultra duo millia florenorum inburſavit. Et propterea M. Felix apud Solodorenſes Clericos & laicos verecundiam magnam eſt perpeſſus, ſuper eo quòd tam audenter hujusmodi transgreſſionem repellendo fuerat aggreſſus. Et erat in diebus illis, in eadem regione Conſt. Diœceſ. quidam Plebanus cum ſpecioſiſſima concubina proviſus, & cùm feſtivis diebus ipſe Sacerdos officio divino fuerat occupatus, & Concubina fuerat certificata, quòd ad certum non reverteretur tempus, juniores ruſticos ſibi conſociavit, & cum ipſis delectabiles ludos exercuit. Et dum quodam die

die per famulam domus argueretur, quare non prout alij Chriſti fideles tali tempore officijs divinis audiendo muniretur: *Ego*, inquit, dabo, *pulcherimam animam, & Dominus meus pecuniam copioſam, ut habeamus his diebus noſtris vitam ſolatioſam.* Eſt veritas, quam ipſe M. Felix nuper in *tractatulo* de anno jubilæo contra Concubinarios puplicos & occultos, collationem formidulosam fecit. Et in tali ſtatu morientes præſumtuosè condemnatos fore per mortem perpetuam. Id. *de Matrim.* p. 40. *Non eſt rarum in Diœceſ. Conſtant. & cæteris vicinis mulierum & Clericorum cohabitationis concubinatûs contubernium.*

b. Hanc enim mercedem Conſtantiâ deportâſſe *Malleolum*, jam jam audivimus. Nec melius ceſſiſſe ipſi videtur zelus contra concubinarios Tiguri. Anno enim 1436. *tempore quadrageſimali certa die, in choro Eccleſiæ Præpoſituræ Thuricenſis Johanni Fiez Cappellano ſchedulam ſubſcripti tenoris exhibuit:* Ego Felix, Cantor & res chori Eccleſiæ Thuricenſis, notifico vobis, D. Johanni Fiez, Cappellano dictæ Eccleſiæ, ex quo dudum per literas Domini noſtri, D. Cardinalis, Legati in Concilio Baſileenſi præſentes fuiſtis requiſitus, ut infra certum terminum inibi deſcriptum dimittteretis

Concubinam veſtram, ſub pœna excommunicationis &c. ut in eisdem literis plenius continebatur, *ſed quia procul ad notitiam meam breviter pervenit, eandem concubinam non dimiſiſtis, & longè ultra terminum vobis aſſignatum tenuiſtis:* Ideo in excommunicationis ſententiam incidiſtis, & ex quo in eadem excommunicatione, divina celebrâſtis officia, facti eſtis irregulares, non obſtante quadam, ut dicitur prætenſa appellatione pro vos interpoſita, ſed minimè proſecuta, quæ pro non interpoſita haberi cenſetur. *Idcirco placeat vobis de cætero abſtinere ab ingreſſu Eccleſiæ noſtræ, quo uſque abſolutionem ſufficientem oſtenderitis &c.* Sed mox accuſatus, negotium ad Capitulum retulit, à quo etiam, Præpoſito *Anenſtettero*, non aliud *Maleol.* expectare poterat judicium, quàm in alia cauſa contra negligentiam Cappellanorum, mota in *Paſſional.* p. 1. b. *De Conſilio*, inquit, *M. Henrici Anenſtetter Præpoſiti, Cappellanos coram ipſo & Capitulo in cauſam traxi, quia prout in diebus illis omnes & ſinguli Cappellani juraverant officia divina etiam requiſiti non frequentabant; unde poſt inceptam jam formaliter actionem, jam dictus Præpoſitus contra honorem Eccleſiæ, in læſionem ſuæ conſcientiæ & juramenti præſtiti clam adhæſit Cappellanis, &c.*

A. Ch

c. A. Ch. 1408. Johannes de Eyl *Clericus uxoratus* Colon. Diœceſ. inſtrumentum ἀπογραφὲν (*vidimus*, more Seculi, vocant,) Collegio reliquit, privilegij Ruperti Imperatoris.

d. De judicio *Malleoli* & *Petri Numagen*, conſulatur *Method. Leg. Hiſt.* Helvet. p. 546.

e. *Malleol.* de Matrim. p. 40. *Multò meliùs & certius eſt promovere ſacrum matrimonium, quàm Concubinatus crimen turpiſſimum tollerare.*

I. Etſi non negemus, *Purgatorij* terriculamenta noſtris etiam regionibus quæſtuoſa fuiſſe: Illud tamen mirari meritò ſubit, ne in antiquiſſimis *a* quidem documentis & legatis, Purgatorij fieri mentionem: Veſtigia etiam extare, *b* nutantis & fluctuantis apud multos de ea fidei non obſcura.

a. Vix enim alia occurrit phraſis, quàm, *propter ſalutem meam, pro remedio animæ meæ, pro mea ſempiterna remuneratione, ac pro conjugis prolíſque meæ chariſſimæ perpetua mercede &c.* Vid. ſup. p. 1202. 1083.

b. Cujusmodi ſunt 1. *Vulgi judicia*, de

 qui-

quibus variæ Clericorum querelæ. *Henricus Nidhart.* Canon. Tigurin. Conſil. de duabus Confraternitat. unitis cum Capit. Eccl. Conſtant. p. 82. *Non parvi pendenda eſt*, inquit, *pœna Purgatorij, quam etiam pro venialibus delictis hic non deletis pati debet. Sicut plures Purgatorium valde parvi* (NB) *pendunt ſtulti.* 2. *Incertitudo*, quam etiã Doctores conceſſerunt, loci. Petrus Numag. de apparit. p. 52 *De loco autem Purgatorij non habeo certam ſententiam, ſed credo, quod ubicunque deputata vel permiſſa fuerit ad purganda, illic ſuam habeat purgationem;* Unde Nidhart. l. c. p. 91. ex *Dialogis Gregorij & Floribus Sanctorum* refert, *quosdam Piſcatores, tempore maximi caloris inveniſſe in aquis maſſam frigidiſſimæ glaciei, quam Piſcatores præſentârint S. Theobaldo Epiſcopo, quam glaciem cùm Epiſcopus aliquot diebus reſervâſſet, audiverit quandam animam clamantem de iſta glacie, quæ Epiſcopo revelârit, quòd ſuum Purgatorium in hujusmodi glacie pateretur, quam animam ad preces* Sancti Theobaldi Dominus liberaverit, quo facto glacies illa mox fuerit diſſoluta. 3. *Querela de negligentia*, tam Teſtamentariorum, quàm Cleri. *Nidhart.* pag. 84. *Ex his patet, quantum ſe onerant Teſtamentarij, qui culpabili negligentia animas morientium juvare per ſuffragiorum expeditio-*

peditionem, quæ ſibi morientes de rebus ſuis pro ſe fieri ordinaverunt. Et ſimiliter Clerici, qui ſe ad hujusmodi ſuffragia implenda obligant, & tamen ea facere negligunt, aut nimium tardant, aut ea indevotè, & curſoriè, & aliâs taliter peragunt, quod modicum & forſan nullum fructum animabus afferant.

K. Faſtus, tyrannis, avaritia Cleri, ſuperiorum cumprimis in inferiores decretæ exactiones, ita invaluerunt, ut non modò querulæ hinc Clero contra clerum, & in *a* vicinia, & in ipſa *b* Helvetia extortæ ſint voces; ſed brachium ſeculare contra inſolitas emungendi artes fuerit implorandum. Publicæ, hinc de dubia Præſidum *c* ſalute, conciones,

a. Quo potiſſimum nomine infamis erat a. Ch. 1339. juxta *Vitoduranum*, Epiſcopus quidam Auguſtanus, *qui* (ita verba authoris habent p. 69. b.) *totum Clerum ſuæ Diœceſ. graviſſimè talliavit: Multitudinem enim ſuorum debitorum, ac pecuniam grandem allegans & prætendens, importunus exactor effectus eſt.* Non ſolùm Clerum Secularem, verùm etiam Monaſteria non exempta, & ſibi immediatè ſubdita, cujuscunque Ordi-

nis extiterant, abſque moderamine excoriavit. Dicebatur à quibusdam, quòd tertiam bonorum partem à ſingulis Clericis ac Monaſterijs exegerit; ita quòd multi pauperes ac inopes Sacerdotes modicas præbendas ac beneficia habentes ſtipendijs importabilibus, ſibi ſine libra juſtitiæ & diſcretionis impoſitis onerati ſauciatis cordibus uſque ad Sydera ululatu miſerabiliſſimo vociferati ſunt- Magna enim erat, velut mare, contritio eorum, & ideo organa lætitiæ ſuſpendentes voce flebili, & rauco ſonitu carmina & cantica funebria perſonabant. Neque verò dubitare nos ſinunt ea, quæ, alij ſive joco, ſive ſeriò, de alijs hæredipetis retulerunt. *Viſum eſt quondam in civitate* (ita Malleol. tract. de Credulit. Dæmonibus adhibenda p. m. 134.) *Bononia, quòd cum quondam abundanti viro ſimiliter & potenti morituro quidam religioſus ſtabat, & ſibi ſalubriter animæ vias oſtendebat: Et ille dives tanquam cordialiter perciperet oculis & manibus annuebat, & poſt multa in filij ſui præſentia religioſus dixit ad moriturum: Et tu dabis decem libras ad Carmelitas, & ajt ille: Placet bone Pater. Item, dabis X. libras ad Prædicatores, & ille: Placet bone Pater. Item, dabis X. libras ad Fratres minores, & ille: Placet, bone Pater. Et ſic ille religioſus loque-*

loquebatur de ſingulis quaſi totius Civitatis religionibus. Audiens filius, quòd pater plus ſolito, & contra naturæ ſuæ conſuetudinem pro tunc fuerat benignificatus, ajt: Et quomodo placet, ut præſentem fratrem religioſum projiciam deorſum per omnes gradus ſcalarum. Et ajt moriturus: Placet bone Pater. Et mox vidit filius, quòd Pater ſuus alienatus mente fuerat locutus ad religioſum: Vadas, inquit, *illico & recedas, alioquin te projiciam violenter per omnes gradus totius domus.*

b. De Epiſcopo enim Conſtantienſi, ejúſque officialibus querelæ movebātur, 1. *de nimia in Clerum tyrannide:* Illum præſertim, qui novitatĭbus, negligentiæ, Simoniæ, validorum Mendicantium impudentiæ obicem poſiturus, crabrones ubiqùe irritavit. Vellem, per iniqua chartæ ſpatia *Regiſtrum querelæ Felicis Malleoli*, inſeri hoc loco poſſe: Exemplum quippe ſuggerit, quo meritò ad laudes DEO cantandas excitari deberemus, quòd adamantinum illud ſervitutis jugum, veluti bobus laſſatis, demtum ſit, & Chriſtiana reſtituta libertas. Ex ipſo *Regiſtri* veſtibulo patet, quid de progreſſu habendum ſit. *Ad Deum per Angelum provocat, cui in humanis omne negatum erat auxilium. Beatiſſime Pater*, (hanc enim, ut authoris retineamus verba, Angelus

Procurator Magiſtri Felicis porrigit cedulam commiſſionis, ſive ſupplicationis): *Domini noſtri Jeſu Chriſti, Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra*: Exponitur ſanctitati tuæ, nomine Magiſtri, Felicis Hemmerlin, Decretorum Doctoris anguſtialiter innodati abſentis tanquam præſentis, & ad te toto corde ſuo clamantis: Qui licèt fuerit vir bonæ famæ, laudabilis vitæ, & honeſtæ converſationis, & inſuper multarum Scripturarum peragrator, & diverſorum librorum de novo compilator, & ante tempora ſubſcripta Præpoſitus Solodorenſis, nec non Cantor Eccleſiæ Thuricenſis, & Canonicus ibidem 42. annorum, pacificus & quietus: Et reſidens apud illam, nihilominus nuper, videl. de anno D. MCCCCLIV. die Mercurij XVIII. menſis Februarij, hora meridiei, vel quaſi, non admonitus, non citatus, non vocatus, non convictus, aut aliquo crimine diffamatus, in domo ſuæ habitationis manibus laicorum; attamen, ut aſſeritur, vice & nomine Domini Epiſcopi Conſtantienſis captus, quod ſatis apparuit. Quare vicarius ſuus in ſpiritualibus Generalis, videlicet M. Nicolaum Gundelfinger, in eodem loco ſeu oppido præſens fuerat, & conſe-

quenter

quenter ibidem ad Prætorium perductus. Et mox idē Vicarius, ante decretum juris, omnes ſuos libros, & alias res ſuas mobiles per extenſum invaſit & arreſtavit, & in arerſto per tempus, prout infra dicetur, detinuit. Et conſequenter eadem die, horâ veſperarum vel quaſi, ductus de Prætorio & in conſpectu multarum gentium ultra tria millia ſe extendentium, ſuper equo ſuo proprio poſitus, & pedibus de ſubtus laqueo, & una manu funibus ligatis, per Heinricum de Gerwil, familiarem domeſticum dicti Vicarij, cum freno equi ſui ductus, tanquam fur vel latro extra portas, & per campos, & uſque ad Caſtrum D. Epiſcopi propè Conſtantiam, & ibidem duriſſimis carceribus incluſus, imò tenebroſis & immundicia plenis, ad fures & malefactores deputatus: Qui ante ſuum introitum liberati receſſerunt, quos inibi iſti vermiculi, (de quibus dicit, Job: qui me comedunt, non dormiunt,) veſtitos ſive nudos tamen corraſerunt, & uſque ad saniei, & cruoris effuſiones perſulcârunt, quo amentes quaſi jacuerunt. *Sed Domino volente, à die ſua captivitatis, & uſque ad hodiernam diem, ipſum Magiſtrum Felicem tales tedines nunquam moleſtabant: Et ex tunc, ad inſtantes Nobilium preces, poſt quindenam ad aliud Ca.*

ad Caſtrum, & ad locum largum fuit deductus, & duobus cuſtodibus ibidem munitus. Digniſſima eſſent cætera etiam, capita cumprimis accuſatôis relatu digna, ut manifeſtius pateret, nunquam defuiſſe, qui novitatibus & tyrannidi Pontificiæ reſiſterent, primariâmque captivitatis *Malleoli* cauſam fuiſſe, conſtantem ejus παῤῥησίαν: Quando verò penſi, quod reſtat, habenda eſt ratio; nec prolixus ille tractatus inſeri hoc loco commodè poteſt, in Hiſtoriæ veſtibulo ſubſiſtemus, atrium aliâs, Σ. Θ. ingreſſuri.

2. *Importunis exactionibus tum in cauſis matrimonialibus, tum in ſubſidijs pro expungēdo are alieno charitativis.* De *illis* fusè agit idē *Malleol.* Tract. de Matrim. p. 43. b. Nos pauca delibabimus. Item, *(ſic ille)* prout ſcripſi in libro de Nobil. *c.* de Principibus, poſt Joh. Andreæ, qui vidit Religioſos, præſertim Ordinis Mendicantium in Epiſcopos titulatos frequenter promotos. Ecce, inquit, ſubtilis modus apoſtatiſandi! Nam, cum Epiſcopatus ſui titulo coguntur facere ſuæ quoque profeſſionis, & ſimiliter de ordine ſuo mentionem, & nihilominus conſequenter ad obſervantiam tenentur. Sed terribile crimen Apoſtaſiæ cum religionis obſervantiæ patenti rejectione, quam in palliata Simonia continuè committunt.

Sin

Sic videmus in Curia Conſtantienſi,& fortè circumvicinis unum ſpolij ſeu rapinæ multum ſubtile delictum, in cauſis matrimonialibus præſertim & aliquando in alijs caſibus, ſine Dei timore miſerabiliter frequentatum: Nihilominus tamen ad tribunal extremi judicis in die iræ,& calamitatis, & miſeriæ horribiliter producendum. Nam ante Concilium Conſtantienſe prætactum in cauſa matrimoniali per unam partem vel perſonam ſeſe abſentabat, cauſa pendente fuit facta Procuratoris conſtitutio,pro qua conſtitutione ſolvebat IV. denarios Conſtantienſes, & brevibus verbis ad ſex vel ſeptem lineas ſe protendebat in actis. Et verum effectum ſufficienter ad omnem opportunitatem continebat. Nunc autem & longè poſt Concilium, videntes Notarij noſtri Curiæ Conſtantienſis, Romanæ Curiæ ſtylum, in hoc ubique lucroſum, licèt (NB) animabus periculoſum, & ad inſtar illorum, primùm faciunt totam perſonam conſtitutionis ad latitudinem veri inſtrumenti, & ex poſt ponunt tenorem totius inſtrumenti, quod nunquam viſum eſt in charta ac pergameno, ſeu forma inſtrumenti in rerum natura, & hoc cum infinitis clauſulis in principali conſtitutione nunquam excogitatis: Imò, nunc

nunc & in futurum nunquam opportunis: Et has, & alias Scripturas prætendunt in pluribus chartarum folijs, ut ſimplicianæ partes innocentes, & non intelligentes, ſine dolo & fraude comparentes & contendentes cum rapina prædicta, majoribus gravabatur expenſis. Et quis dubitat, quin in hoc ſpolia multa, & peccata multa committant, infinita in miſerabilium Perſonarum damna, & alias de verbis otioſis & inutilibus faciunt libros & regiſtra copioſa & captioſa? Et ſi, juxta veritatem Evangelicam, quæ non peribit, etiamſi cœlum & terram peribunt, quemadmodum dicitur Matth 12. de quolibet verbo otioſo reddenda eſt ratio: ô quàm terribilem rationis calculum reddent, non tantùm Tabelliones; ſed etiam judices facientibus conſentientes, ut inſuper de talibus rapinis, ſpolijs & exactionibus partionem recipientes. Et inſuper quid crudelius eſt, prout dicit Vicarius Domini noſtri Jeſu Chriſti, regula juris l. VI. Non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. Et hæc regula nullius excuſationis exceptionem tolerat, niſi in eo, qui non habet, unde ſolvat. Et ſi omnes Scribæ ſimiliter & reliqui in conſcientia ſibi non formant, ut alicui reſtituant; ſed ſtant, ut

in

in ſuis peccatis morituri deficiant. Eadem gravamina exaggerat in ſequentibus author, in Sigillatoribus, quos ſuggillatores vocatos, teredinibus comparat, qui molliſſima cera, dulci verbo, cæteris ſtimulatoribus, ſtimulant durius.

De *his* verò exemplum occurrit a. Ch. 1491. Impetraverat tum, Thomas, Epiſcopus Conſtantienſis à Papa Bullam, qua conceſſum illi erat, ut ab omnibus totius Epiſcopatus Prælatis & Clericis quintam partem omnium redituum annuorum ad aliquot annos reciperet, ad liberandum ære alieno Epiſcopatum. Clerus autem univerſus, habita Synodo, exactionem Epiſcopi penitus reſpuit, ad generale Concilium provocans. Liga itaque Suevica cum Duce Wirtenbergico intercedens, ita litem compoſuit, ut Clerici vigeſimam tantùm perſolverent partem. Quod cum à Clero etiam Helvetiæ poſtularetur, reſponſum ab eo fuit: Si Epiſcopus ſuis non acquieſceret reditibus, ſe beneficium permutationis non detrectaturos. Tandem, poſt aliquot ſuper hac re Conventus Badæ habitos, decretum fuit: Ut Clerici ſolutam vigeſimam partem deponerent ad manus Helvetiorum, donec lis jure decideretur.

Quod

Quod, cùm Epiſcopus audiviſſet, amicè cum Clero transegit, quibus deinceps conditionibus in Helvetia ſtandum eſſet.

c. Id quod potiſſimùm factum an. Ch. 1493. per Helvetiorum Legatos, Geroldum Mejerum Tigurinum, Johannem Rüſs, Lucernenſem, Huldricum vff der Mur Suitenſem, Johannem von Flü Subſylvanum, Wernherum Steinerum Tugienſem, præſẽtibus ex parte Epiſcopi Conſtantienſis, Johanne Sanageti, Archidiacono, Hugone de Landenberg Canonico, Balthaſaro de Randeck aulæ Magiſtro, Conrado Winterberg Vicario, Johanne Truckenbrot, Cancellario: Actoribus verò, & graviſſimas de variis gravaminibus querelas moventibus, Doctore Johanne Epiſcopo, Conventuaii Sangallenſi, nomine Abbatis Gothardi: Jacobo de Cham Jurium Doctore, Romano Protonotario, Eccleſiæ Tigurinæ Præpoſito: Johanne Weſſner Cantore Zoffingenſi: Johanni Schloſſer, Camerario & Plebano Lucernenſi, Johanne Abbate Murenſi, Henrico Vogt/ Præpoſito Lucernenſi, &c. Articuli transactionis amicæ erant; Namũlich vñ des erſten von wegen der Pfründen/ ſo Seel-ſorg tragen/ vnd von eim Herꝛen von Coſtantz inveſtiert vnd beſtäht/ ſollend die Prela-

Prelaten vnd Prieſterſchaft gnädigklich gehalten / vnd nit mehr von jhnen genommen werden / dann die alt Tax auff jhr treit / vnd von alter her kommen iſt / auch im Regiſter zu Coſtentz erfunden wird; vnd von wegen der Pfründen / ſo von vnſerem Allerheiligſten Vatter dem Papſt zu Rom erlangt / vnd von denſelben in die Römiſchen Cammer / die erſten frücht bezahlt werden / ſollend die Prieſter oder Clericken von ſömlichen ihren erlangten Pfründen / wie obſtaht / hie vſſen vnſerem Herren von Coſtentz für die erſten frücht in dem anderen jahr / nach dem ſie jhre Pfründen eroberet habend / vf lydenlich zil vnd taz den dritten theil der Tax der erſten früchten / vnd nit mehr / ſo ſie ſonſt zubezahlen ſchuldig / vnd ſich in dem Regiſter zu Coſtentz erfindt / wo dieſſelbigen von vnſerem Herren zu Coſtentz investiert / vnd beſteht werdend / bezahlen; wo aber das in dem Regiſter nit erfunden wurde / ſollend dieſelben ſo jhre Pfründen zu Rom erlanget habend / bey jhren Eiden / nutzung vnd frucht jhrer eroberten Pfründen angeben / vnd was ſie nach gemeinem lauff der Tax / alß man von anderen Pfründen heruß erlangt / die jhm Regiſter begriffen ſind / zubezahlen ſchuldig werend / allein den dritten Pfenning vnd nit mehr. Wo aber ein beneficium zu Rom erlangt / vnd kein annat dajhne bezahlt wird / vnd nun vor-

Marck oder minder hat / ſoll drey Gulden für die erſten frücht bezahlt werden / vnd welcher zu Rom nichts bezahlt / der ſoll herauſſen die annaten bezahlen: Aber von der Kirchen Pfrunden wegen / ſo vnſeren Herꝛen von Coſtentz die quart vnd den viertentheil des Zehenden jährlich bezahlen / ſoll niemand nichts / ſo die ledig werdend / für die erſten frücht eim Herꝛen zu Coſtentz zebezahlen ſchuldig ſeyn. Fürhin ſol kein Prieſter oder Geiſtlicher vff klag einiger oder lichter Perſohnen vom Fiſcal citiert oder angenommen werden/ſonder ſo ſollend vf einlitziger Perſohnen verklagen die Nachpuren oder die Oberkeit/ da dann der verklagte geſeſſen iſt / erfahren / vnd erfragt werden / vnd findt ſich dann ein ſolche klag oder fürtrag ein grund haben / vnd die waarheit ſeyn / alßdann mag der Fiſcal procedieren / wie von alter har zehandlen gewohn geweſen iſt. Ob aber die Weltlich herꝛſchafft vnd Oberkeit ein Prieſter oder Clerick / Geiſtlich oder Weltlich / vnſeren gnädigen Herꝛen von Coſtentz mit leüten oder brieffen ſeyne Miſſethat erzehlende/ſchicktend; alßdann nach dem derſelb Prieſter verſchuldt hat/ mag ein Herꝛ von Coſtentz mit ihm handlen: Es ſoll auch hinfür ein Fiſcal/ ein Geiſtliche Perſohn / vnd nicht ein Ley ſeyn. Vnſer gnädiger Herꝛ von Coſtentz ſoll auch verſehen/ daß der Fiſcal die Notarien / vnd Procurato-

res

res, die Prieſterſchafft ehrſamlich vnd nicht ſchmächlich gehalten werden / wie die Satzung Seiner gnaden neuwlich gemacht / vnd vns fürgehalten / das vßweyſet.

Vnſer Gn. Herr von Coſtentz / ſoll auch verſehen / daß die Prieſterſchafft nit vmb ringe ſachen gen Gottlieben geführt werde / es ſeyen dann kundtlich Vbelthäter / vnd der welt laſterlich: Vnd wann Interdict kömt / vnd gelegt wird vß krafft der Statuta Synodalia, ſoll die ablöſung deſſelben Interdict vergeben / im ſigel gegeben werden / doch dem Schreyber ſeynen zimlichen Lohn vorbehalten. Es iſt auch beſchloſſen / vnd von vnſers Herren von Coſtentz Rähten vffgenommen / das hinfür nit mehr in der Geſchrifft genommen werden / dann von alter här von Biſchoff Otten deß nächſten zeyten gewonn geweſen iſt / vnd in Molitoris Regiſter vergriffen iſt / deſſelben Regiſters der Prelaten vnd der Prieſterſchafft ein gläublich Copej geben / vnd mennigklich Im ſigel beſcheidenlich / wie von alter här gehalten: Vnd ſoll auch der Biſchofflich Hoff reformiert werden / wie die Statuta Conſiſtorialia ob angezeigt / vnd den Prelaten / auch vns fürgehalten ſind / vßweyſend: Darzu ſo ſollend die Bäpſtlichen Bullen ſchlechtlich zu vidimiren / vnd diſpenſation, ſo befohlen von dem Stul zu Rom mäſſiglicher vnd milter angelegt vnd taxiert wer-

den/dann die Bäpſtlichen brieff taxiert ſind; Wo aber ein Herr von Coſtentz ſeyn gnad oder gwaltſamme darzu gibt/mag der oder dero Anwalt nämmen noch gewonheit der Alten tax vnd nit mehr. Es ſoll auch in den proceſſen kein jrrung brucht/alſo daß einer gebannen ehe er gemant werde/dann ob das geſchehe/ſoll der procurator, oder wer daran ſchuldig were/dem beſchwärdten ſeyn koſten vſrichten: Die offen ſünder/die ſünd vff jhnen trägend/ſo Seyner gnaden vorbehalten ſind/vnd gehn Coſtentz gewiſſen/ſollend nit beſchwärt werden in der Geſchrifft oder im ſigel/anderſt dann von alter här vor Biſchoff Otten zeyten gewohn geweſen iſt. Deßgleychẽ ſoll das gmein volck vnd ſonſt niemands anders in ehelichen oder anderen ſachen nit beſchwärdt werden/vnd der theil ſo vnden geligt/nit ſchuldig ſeyn die brieff zulöſen. Darzu ſo ſollend die Prieſter vnd Geiſtliche perſohnen/ſo ſich mit Frawen überſehend/oder kinder vberkommend/in jhr ſtragff nach der tax der Alten gewohnheit/vnd nit höher gehalten werden/es were dann ſach daß mißhandlung der Perſohnen anders erhäuſcht. Es iſt auch luter beſchloſſen/vnd von vnſerem Herren von Coſtentz vffgenommen/nach dem das caritativum ſubſidium vnſerem Herren von Coſtentz geben wird/daß der Prieſterſchafft verlihen werde gewalt/das einer den anderen abſol-

abſolvieren möge in allen offentlichen ſachen die vergangen / vnd vnſerem Herzen von Coſtentz vorbehalten ſind wie von alter här / es ſeye dann ein Prieſter vorhin durch den Fiſcal für-genommen. Die Prieſter mögend auch einanderen in heimlichen ſachen abſolvieren, alß dick jhnen noht iſt. Es ſoll auch ein jeder Decan vff dem Land in offentlichen ſachen gwalt haben die Prieſterſchafft zu abſolvieren / vff zil eines Monats / ärgernuß vnd laſter zuver-meyden: doch daß in der ſelben zyt / der ſo alſo geabſolviert iſt / ein vollkommne abſolution vnſerem Herzen von Coſtentz bringen / wo aber das nit gſchehe / ſoll deß Decans abſolution krafftlos ſeyn. Vnſer Herz von Coſtentz hat auch hierinnen zugeben / daß die Lütpprieſter vnd jhre Helffer gwalt habind / jhre Vndertha-nen zeabſolvieren in heimlichen ſachen / die Seiner gnaden vorbehalten ſind / nit allein in der Faſten / ſonder auch alß dick das noht ſeyn wird. Es iſt auch beredt / vereinigt vnd betä-dinget / das vnſer Herz von Coſtentz zulaſſen ſoll / alß vil recht iſt / daß die Caplanen der hohen Stifft Coſtentz nit verbunden ſeyn ſollend mit deß Biſchopthums ſatzungen / diweil ſie mit vil anderen ſatzungen verfaßt ſind; vnd wann der Decan derſelben Kirchen jhr Oberer iſt / daß ſie dann in zeytlichen vnd weltlichen ſa-chen nit gezogen werden ſollind für vnſers gnä-

digen Herren Gricht/ das mittel hindan geſetzt/ oder ehe man ſie vor dem Decan fürgenommen hab. Deßgleychen ſoll Seyn gnad nit fürkommen den Rechtzwang der Herren Prelaten/ ſie ſeyend exempt oder nit exempt / es ſeye in Klöſteren oder anderen Stifften / welcher Rechtzwang ſie vß freyheit oder in gewonnheit habend/ vnd übend vnder jhnen ſelbs / auch vnder jhren glideren. Beſonder daß vnſer gnädiger Herr die freyheiten / vnd gewonnheit ſolcher Klöſter vnd Kirchen vnbetrübnuß halten/ ſo vil recht iſt. Vnſer gnädiger Herr von Coſtentz ſoll auch hinfür nit gebieten/ daß die Bitter oder quæſtionierer zu predigen zugelaſſen/ vnd darob ſeyn/von mißbruchs wegen des Ablaß/daß gehalten werde die Clementin. abuſionibus de pœ. & re. vnd daß dieſelben quæſtionierer nit in den groſſen Hochzeyten in Kilchwyhenen / vnd ſo man der heiligen/ ſo der Kilchen Patron ſäſt ſind / begaht / auch nit in der faſten zu hindernuß der Mutter-kilchen zu Coſtentz/ jhr bitt vnderſtandind zuhalten. Daß auch dieſelbigen Bitter jhr bitt nit mehr dann einiſt im Jahr vffnemmen / es were dann ſach/ das ein quæſtionierer inſonder von dem heiligen Stul zu Rom gefreyet were / derſelb mag es bruchen/innhalt ſeyner freyheit. Die Kilchherren/oder Lütpriſter mögend auch nemmen von den gemeldten Bätten / oder der Mutter-kilchen

tilchen Bätt/jhren theil/ wie von alter hår kommen vnd gewonn iſt. Seyn gnad ſoll auch verſehen/ daß die Båttel-brüder an jhren Cantzlen nit vnderſtandind die Pfaffheit zuletzen/ ſonder ſoll gehalten werden die Clementin. Dudum de Sepul. Deßglychen ſoll Seyn gnad verſehen/ daß die Pœnitenzer nit verſpotten der Lühtprieſter vnderthan/ die ſie zu jhren Oberen weyſſen/ wie dann das die Statuta Synodalia inn hand.

Zum leſten/ ſo habend wir bredt/ beſchloſſen/ vnd die obgenandten der Prelaten vnd Prieſterſchafft deputaten ſich begeben vnd zugeſagt dem obgemelten vnſerem Gnädigen Herren von Coſtentz/ das caritativum ſubſidium, lut eines vertrags zwüſchen dem obgenandten vnſerem gnädigen Herren vnd Prelaten deſſelben Biſchthumbs zu Coſtentz/ vff Sambſtag vor Hilarij in diſem Jahr gemacht/ vff Nativitatis Mariæ ſchtereſt könfftig/ ohne alle widerred vnd intrag/ vß zerichten vnd zubezahlen: vnd vff das ſollend beyd obgemeldte Partheyen vorangezeigter Artickel irrung vnd ſpån halben gütlich geeint/ gericht vnd geſchlicht/ vnd betragen/ auch aller unwill vnd vngnad von der ſach wegen von vnſerem gnädigen Herren vnd Seyner gnaden Thumherren/ Amtlüten/ vnd Geſtifft/ gegen den gemeldten Prelaten/ Prieſterſchafft/ dickgemel-

er quart / Pröbſten / Chorherꝛen der Stifft St. Steffan vnd Johannis / auch der Caplanen der hohen Stifft / vnd ſonſt allen anderen Caplan vnd Prieſterſchafft inn vnd vſſert der ſtatt Coſtentz erhebt vnd vfferſtanden / vnd alles das / ſo ſich in derſelben ſach begeben / vnd erloffen hat damit gäntzlich / vnd gar hingelegt / vernicht / todt vnd abſyn / vnd niemand zu argem oder abbruch nimmermehr fürgehalten / oder gedacht werden / mit oder ohne Recht / Geiſtlichen oder Weltlichen / geferd vnd argliſt hindan gſetzt. Vnd des zu waarem veſtem Vrkund geben wir obgemeldte Vndertädinger / jeder Partheyen diſer brieff ein mit vnſer jeder Inſigel / zu Stein an dem Rhyn verſiglet / vff den ſiben vnd zwentzgeſten tag des Höumonats / doch vns / vnd vnſeren Erben ohne ſchaden / Nach Chriſti geburt Tuſend / vierhundert / nüntzig vnd im dritten Jahr.

d. MALLEOLUS de Credulit. Dæmonibus adhibenda, pag. 135 a. Unde in Apocalypſi, c. 14. Scribe, beati mortui, qui in Domino moriuntur. Sed quis eſt hic & laudabimus eum? Ut quidam Theologiæ Doctor famoſus nuper in Heidelbergenſi Univerſitate in die Paraſceves ſermonem fecit latiſſimum, in cujus præſentia quatuor Principes, & quinque Principiſſæ, cum

cum magno populo fuerunt ſubſiſtentes, & inquit poſt multa, Nobilium & Plebejorum actionis & conditionis prædicamenta: Credo, imò firmiter teneo, quòd de Principiſſis, prout de cæteris bonis mulieribus, ſit ſpes æternæ ſalutis: Sed quòd de Principibus nullus ſalvetur, niſi poſt baptiſmum moriatur in cunabulis Et hæc omnia dicere poſſemus de Potentatibus infinitis, ſive ſint ſpiritualium, aut temporalium Prælationum prærogativa muniti.

Et ut diximus de terrarum Regibus & Principibus, ita dicamus, ſimilis apud inferos commixtionis ſubverſionem, ut puta de Papa, & Præſulibus & Prælatis; & potenter ſimiliter cruciantur pro demeritis, de quibus dixit lamentando Juſtinianus Imperator piiſſimus, in lege ſua: Quoniam potentioribus pares eſſe non poſſumus. Et dixit Azo in Gloſſa: Contra potentiores jura nulli faciunt honores: Ac ſi diceret: Non jura, nec leges, ſed potentia regit omnium terrarum fines.

L. Defectum addimus charitatis, perpetuas *a* rixas, odia & diſſidia, ἐπιχαιρεκακίαν, quibus Clerici alij in alios, ſeculares cumprimis in Ordines, & viciſ-

ſim ita ferebantur, ut mirum ſit, in tanta diſcordia, animorúmque ζυμώσει, leviſſimos ab alijs motus & diſſenſiones, inter Reformatos ſubinde exortas, exprobrari potuiſſe. Simonia quàm altas egerit radices jam & alibi eſt oſtenſum, & exempla eorum, *b* in quos eo nomine fuit animadverſum, probant.

a. Intra Helvetiæ iterum, Pagíque Tigurini nos contineamus limites. *Helvetij* erant, qui notârunt, adeò acriter Pontificia geſta fuiſſe bella, ut obedientiæ hinc nonnulli jugum excuſſerint. *Virod* p. 61. a. *Propter quod Græci dudum ab obedientia ſedis Apoſtolicæ diſceſſerunt in ſuo Patriarcha Conſtantinopolitano contenti, propter diſſenſionem capitum* (Imperatorum & Pontificum,) *prædictorum: In partibus Aſiæ multi Epiſcopatus, Patriarchatus ad Paganiſmi vomitum reciderunt; præter Eccleſias ſimplices, quaſi innumerabiles, &c.* Helvetij erant, quos *VVimphelingius* in ſuo Soliloquio graviter perſtrinxit, cap. præſertim 26. *Vbi commiſeratio in Curatos animarum, qui veritatem illis non plenè dicunt*, &c. *Helvetij* erant, qui de erroribus Mendicantium, Validorum cumprimis, graviter querebantur.

bantur. Stylum in eos ſtrinxit *Malleolus*, quod etiam ei, in carcerem conjecto, exprobratum fuit. De quo ipſe in *Regiſt.* querel. hunc in modum: *Item oppoſuit ſibi, quòd unum inter cæteros compoſuerit tractatum contra validos Mendicantes, in quo multos commiſerit errores. Et eſt veritas. Quòd ipſe Vicarius hoc dictamen per* 15. *annos & ultra in domo ſua tenuerit, & nunquam correxerit. Eſt autem idem tractatus in Concil. Baſileenſi, ſine Magiſtri ſolicitudine publicatus, & in ſtatione publica venditus, & multipliciter per Germaniam divulgatus. Et nondum perceps, quòd in aliquo fuerit correctus*, p. m. 55. Illud cumprimis notandum, & Curatos ægre tuliſſe, Ordines Mendicantes adeò liberè ſuam miſiſſe falcem in alienam meſſem; & vice verſa hos, ubi ubi licuit, in illos magnos uſos ſeveritate, cum manifeſta conjuncta ϑηχαρεκακία. Hinc *illi* notorios iſtis impegerunt errrores. *Henric. Nidhart* Concil. de duab. confraternitatib. p. 97. b. *Ex his patet falſitas unius articuli, quem inter cæteros errores aliqui Fratres mendicantium volebant in Concilio Baſileenſi defendere, quem poſuerunt in his verbis:* Si quis ad onus celebrationem faciendi pro vivis aut defunctis teneatur, quod iſtud perſolvi non poteſt per aliquem Presbyterum curatum, cum ratione beneficio

neficiorum ſuorum ad illud teneatùr, &c. *Franciſcani* contrà, legem Talionis, data occaſione, minime neglexerunt. Audiatur *Malleol.* ex lib. de *miſericordia defunctis & captivis impendenda*, p. m. 47. b. *Iſtæ gentes crudeles me nuper tanquam executuri captum cuidam Gardiano Fratrum minorum oppidi N. commiſerunt, & ut in carceribus de opportunis provideret, injunxerunt: qui, ſalvo honore ſuo, diverſa largiter feciſſet, ſi voluiſſet, humanitatis commoda, & ſine damno ſuo, diverſa benignitatis beneficia— Sed hic Gardianus inertia natali ſtipatus non miniſtravit, prout debuit miſericordia manus, &c. — Qui eram olim Doctor & Prælatus Clericorum Ordinis Majorum; jam nunc ſum mancipium Ordinis Fratrum totius Mundi Minorum. Benedictus Deus in omnibus donis ſuis. Audirem nuper peractam. Nam quidam Protonotarius urbis Thuricenſis, mihi multum familiaris, & ſuperbus nimis, & talis fuerat conſuetudinis, qui defunctorum funerum ſepulturas, exequiarum quoque mortuorum culturas nunquam viſitavit, ſed alijs operibus ſuis vacavit: Dum ſæpius ad ipſum protuli: O Frater, cave ne moriaris, quum de nullo vicinorum aut aliorum incolarum, & convicaneorum ſepeliendo conſolaberis: Et factum eſt, quemadmodum puniebatur in eo, in quo deliquit. Mortuus eſt, in*

bello

bello publico, & cum cæteris plebeijs & civibus in cumulo, ſine ſpecialis ſepulturæ ſolennitate, ſuffodiebatur obſequio. Sic ad propoſitum: Dicam tibi, ô Pater Gardiane, caveas, ne carceribus manciperis, alioquin in eo, in quo peccâſti ratiocinabiliter torqueberis. Et in *Regiſt. querel.* p. 57. *Vicarius M. Felicem tradidit ad manus ſuorum inimicroum acrius affligendum. Et igitur vinctum miſit ipſum ad oppidum N. ubi non ad Monaſterium, juxta ſententiæ tenorem; ſed in una turri civitatis diriſſimos carceres, apud domum Fratrum S. Franciſci induſerunt: In qua proximè fur famoſiſſimus per annos XI. fuerat detentus & dimiſſus Et à Seculo non eſt auditum, quòd unquam juſtus judex relegaverit juſtè vel nequiter accuſatum, ad ſuorum manus accuſatorum fore puniendum, prout hic Vicarius M. Felicem diſpoſuerat affligendum.*

b. Cujusmodi occurrit ſub *Henrico Anenſtettero*, Collegij Præpoſito, de quo ità Acta noſtra: *Nos Henricus Anenſtetter Præpoſitus & Capitulum Eccleſiæ Sanctorum Felicis & Regulæ Præpoſituræ Thuricenſis, Conſtantienſis Diœceſ. coram nobis,* Notario publico, & teſtibus hic aſtantibus tanquam perſonis fide dignis, animo ad Sanctam ſedem Apoſtolicam provocandi, & appellandi, Apoſtolos petendi & proteſtandi pro-

proponimus & dicimus, quòd licèt omnia crimina ad comparationem illius execrabilis vitij, videlicet Simoniacæ *pravitatis, & hæreſis fermè pro nihilo reputentur, & nunc deteſtabilior ſit rabies eadem, quando ex conſtitutione Sanctiſſimi in Chriſto Patris, ac Domini noſtri Martini, digna DEI providentia Papa V. & moderni, non ſolùm hujuſmodi peſte infecti, quos excommunicationis mucrone ipſo facto vulneratos decrevit; ſed etiam eiſdem communicantes ad inſtar lepræ, qua percuſſus fuit Gehaſi, pro eodem vitio, ſua morboſa contagione, videlicet irregularitatis nota, crebra converſatione commendavit.* Nihilo minus tamen prout eſt publica vox, verbum & fama, imò principalium quorundam, videlicet Johannis N. quondam Canonici Eccleſiæ noſtræ prædicta ex una, & Joh. N. Clericorum aſſertorum dictæ Diœceſ. partibus ex altera, & cæterorum mediatorum relatio manifeſta demonſtrat, eædem partes inter ſe talia inierunt pacta, & turpiſſimas conditiones, videlicet, quòd ſi & in quantum jam dictus N. ſuis Canonicatum & Præbendam, quos pro tunc in noſtra Eccleſia obtinebat, ad utilitatem præfati Johannis reſignaret, & in finem ut ipſi Domini eiſdem providerent, quod ex tunc ijdem

ijdem Johannes N. & fratres ſui eidem reſignanti in recompenſam certam, magnam & notabilem pecuniarum ſummam in proceſſu cauſæ ſpecificandam dare & aſſignare, & ad officium perſolvere deberent: Sicque ad hoc, quantum in èis fuit, obligaverunt, & pignora depoſuerunt, pro ut hæc & alia ſuis loco & tempore clariùs deduci poſſunt. — Unde ſentimus nos, tum propter criminis enormitatem, tum propter communionis periculum, & inconvenientias continuò ſeculares, ac omnia præmiſſa multipliciter gravatos, & in futurum plus gravari poſſe. *Idcirco à ſuis præmiſſis proceſſibus, monitionibus & mandatis ſententiis & gravaminibus omnibus & ſingulis contra præfatum Johannem N. omnesque alios & ſingulos ſua in præmiſſis quomodolibet intenſa credentibus, conjunctim & diviſim provocamus & appellamus ad præfatam ſedem Apoſtolicam, & ad Dominum noſtrum Papam ſupradictum.*

IX. Hactenus de *Scholis*, *Monaſteriis*, & *Eccleſia*: *a Oeconomia* ſtatum, amiſſam ꝑ cumprimis parentum in liberos poteſtatem, alibi expoſuimus. De *Politia* obſervamus, Tigurinos inde ab Arnoldo

Brixienſi

proponimus & dicimus, quòd licèt omnia crimina ad comparationem illius execrabilis vitij, videlicet Simoniacæ *pravitatis, & hæreſis fermè pro nihilo reputentur, & nunc deteſtabilior ſit rabies eadem, quando ex conſtitutione Sanctiſſimi in Chriſto Patris, ac Domini noſtri Martini, digna DEI providentia Papæ V. & moderni, non ſolùm hujusmodi peſte infecti, quos excommunicationis mucrone ipſo facto vulneratos decrevit; ſed etiam eisdem communicantes ad inſtar lepræ, qua percuſſus fuit Gehaſi, pro eodem vitio, ſua morboſa contagione, videlicet irregularitatis nota, crebra converſatione commendavit.* Nihilo minus tamen prout eſt publica vox, verbum & fama, imò principalium quorundam, videlicet Johannis N. quondam Canonici Eccleſiæ noſtræ prædicta ex una, & Joh. N. Clericorum aſſertorum dictæ Diœceſ. partibus ex altera, & cæterorum mediatorum relatio manifeſta demonſtrat, eædem partes inter ſe talia inierunt pacta, & turpiſſimas conditiones, videlicet, quòd ſi & in quantum jam dictus N. ſuis Canonicatum & Præbendam, quos pro tunc in noſtra Eccleſia obtinebat, ad utilitatem præfati Johannis reſignaret, & in finem ut ipſi Domini eisdem providerent, quod ex tunc

ijdem

ijdem Johannes N. & fratres ſui eidem reſignanti in recompenſam certam, magnam & notabilem pecuniarum ſummam in proceſſu cauſæ ſpecificandam dare & aſſignare, & ad officium perſolvere deberent: Sicque ad hoc, quantum in èis fuit, obligaverunt, & pignora depoſuerunt, pro ut hæc & alia ſuis loco & tempore clariùs deduci poſſunt. — Unde ſentimus nos, tum propter criminis enormitatem, tum propter communionis periculum, & inconvenientias continuò ſeculares, ac omnia præmiſſa multipliciter gravatos, & in futurum plus gravari poſſe. *Idcirco à ſuis præmiſſis proceſſibus, monitionibus & mandatis ſententijs & gravaminibus omnibus & ſingulis contra præfatum Iohannem N. omnesque alios & ſingulos ſua in præmiſſis quomodolibet intenſa credentibus, conjunctim & diviſim provocamus & appellamus ad præfatam ſedem Apoſtolicam, & ad Dominum noſtrum Papam ſupradictum.*

IX. Hactenus de *Scholis*, *Monaſterijs*, & *Eccleſia*: *a Oeconomia* ſtatum, amiſſam b cumprimis parentum in liberos poteſtatem, alibi expoſuimus. De *Politia* obſervamus, Tigurinos inde ab Arnoldo

Brixienſi

Brixienſi *c* ſuum ſemper certis adſtrictum *d* habuiſſe legibus Clerum, & ſub Oligarchico quidem *e* XXXVI. regimine inter Clerum & Cives ita de ratione fori competentis conveniſſe, ut & Superioris *f* Ordinarij acceſſerit authoritas atque confirmatio. Sub fœdere Helvetico, communi lege, ſtatutis *g* patriis Clerus ſubjiciebatur: Arctioribus adhuc poſtea, ſpeciali *h* Tigurinorum privilegio à Pontifice obtento, ringente licèt ipſo contrà Clero, Ordinario *i* cumprimis, Epiſcopo Conſtantienſi. Anathemata, ut plurimum non magni Majores noſtri fecerunt, ad redimendam tamen vexam excommunicationum nodos ordinaria ſolvere via, quàm ſecare, *k* pro temporum ratione, aliquando eos maluiſſe, non negamus.

a. Analect. P.I. p.70.

b. Exemplum in Novitio Adleſchwilero breviter *ibidem* attigimus, plenius Hiſt. T.V. p.450.

c. Biblioth. Tigurin. p. 66. *Anal.* P.II. p.544.

d. Qua-

d. Quarum legum epitomen habet *Speculum noſtrum Helvet.* p. 59. & 69.

e. Omnino enim regimen illud *Oligarchicum* 36. conſtabat Conſulibus, ut tum appellabantur, ſive Senatoribus, ita tamen ut munus illud per tres Duodecades eſſet ambulatorium. *Prima* duodecas ad gubernacula ſedebat à Calend. Januar. ad Cal. Maij: *Secunda*, à Majo ad finem Auguſti. *Tertia* denique à Calend. Sept. ad exitum anni. Summa tamen rerum penes XII. illos, qui regimini præerant, conſtituebatur: Quamvis deliberationi rerum difficiliorum cæteri etiam adeſſent. Hinc vulgò dici ſolet, XII. capitibus Regimen illud conſtitiſſe. Id quod cum reſtrictione accipi debet. Extant enim literæ de anno 1301. quæ expreſſam triplicis hujus ordinis mentionem faciunt. Extat etiam *reſignatio Dominorum de Hottingen juris feudalis, quod habuerunt in fundo Capellæ Aquaticæ, in manus Dominorum Præpoſiti & Capituli Eccleſiæ Thuricenſis*, quæ hujuscemodi eſt: In nomine Domini Amen. Noverint, quos nôſſe fuerit opportunum, quòd cùm illuſtres Domini noſtri, H. (*Hermannus*) ſenior, H. (*Hermannus*) junior. *Comites de Kyburg*, & uxor ejuſdem Comitis junioris, bona ſua, fundum videlicet

licet ſeu aream, cui inædificata eſt Capella Thuricenſis, *cum ſuo ambitu murato, qui dicitur Aquatica, & jus Patronatus ejusdem Capellæ, cum ſuis attinentiis*, quæ bona ego Burckardus, Miles, Civis Thuricenſis, dictus de Hottingen, & Ulricus, filius fratris mei, bonæ memoriæ, Arnoldi militis, adhuc minor annis, ab ipſis Comitibus in feudum dinoſcimur hactenus habuiſſe, honorando in Chriſto Præpoſito & Capitulo Thuricenſi ante aliquot dies, liberaliter contulerint, donaverint, reſignaverint homagio, ratione turris & munitionis, præfatis fundo & Capellæ propè fluminis ripam adjacentium, ſibi in nobis reſervato, ſicut inſtrumentis ſuper hoc ſub ſigillis eorundem Comitum conſcriptis colligitur evidenter: Ego prædictus Burckardus, & Ulricus fratruelis meus, pro nobis ac omnibus hæredibus noſtris ad honorem Sanctorum Martyrum, Felicis & Regulæ, ac Exuperantij, & utilitatem prædictorum, Præpoſiti & Capituli Thuricenſis, & ipſorum Eccleſiæ, ſponte, bona fide, ſine omni dolo, fraude ceſſimus, & reſignando in manus prædictorum Comitum publicè renuntiavimus, omni jure feudali, quod nobis in ſæpè dictis competebat, & com-

petere videbatur, & eaſdem ceſſionem, reſignationem, renuntiationem, præſentibus fideliter innovamus.

Obſides erant avunculus Burckardus, dictus Barhant, Ludovicus de Liebegge, Chunradus dictus VVello, Burckhardus dictus Bruhunt, Milites: Johannes de Schonenvvert, Lutoldus Fuſchinus. — Atque ad cautelam ſufficientem in manus prædictorum Præpoſiti & Capituli firmiter promittimus, fide data, nomine juramenti, quòd jam dictum fratruelem meum Ulricum, cùm ad annos legitimos pervenerit, infra menſem à tempore amonitionis, mihi & meis confidejuſſoribus, ſeu coobſidibus ſuper hoc factæ, ad plenam, publicam, liberam, expreſſam, legitimam reſignationem, prædictorum bonorum, ſeu reſignationis innovationem inducam cum effectu, omnibus poſtpoſitis efficaciter procurando: Alioquin ego & prænominati fidejuſſores & obſides à me dati, perſonas noſtras in Turego in obſtagium ponemus, *ſecundùm conſuetudinem Civitatis Turicenſis, ſuper obſtagijs hactenus obſervatam, inde nullatenus receſſuri*, antequam ſæpe dictis Præpoſito & Capitulo præfatam reſignationem prænotatam, ad effectum debitum perducamus, aut octoginta marcas puri ar-

 genti

genti ponderis Thuricenſis eisdem Præpoſito & Capitulo, & eorum Eccleſiæ ſine contradictione ac difficultate qualibet perſolvemus: *Nihilominus contractu reſignationis à me, nomine meo, hæredum meorum jam facta in ſuo robore perpetualiter permanente*; ſed prædictus avunculus meus, Burkardus, miles, in Caſtro Mellingen jacebit obſes ſine fraude, ſi præ metu rerum & corporis fideliter adimplebit. Quandocunque verò aliquem de nobis prænominatis fidejuſſoribus medio tempore religionem intrare, vel ad partes remotas tranſire, vel mori contingit, ego alium, æque vel magis bonum, loco ipſius ſubſtituam, à tempore amonitionis infra menſem: Si verò negligens fuero &c. Et in hujus rei teſtimonium præſentem literam de meo rogatu, conſenſu confectam & conſcriptam trado ſæpe dictis Præpoſito & Capitulo, & eorum Eccleſiæ, ſigillis Conſulum Turicenſium, & meo & prædictorum fidejuſſorum patenter communitam. Nos in præſenti Conſules Thuricenſes, quorum hæc ſunt nomina, *Vlricus de Schonenvvert*, *H. de Curia*, *Rudolphus de Clarona*, *Fridericus Bokelin milites*: *Rudolfus de Monaſterio*, *Vlricus Trebelli*, *Burckardus Truben*, *Heinricus Zender*, *VValtherus Meiſa*,

Heinricus

Heinricus Kiener, *Chunradus Thia*, *Chunradus Uzer Gazin*; Nos etiam proximo futuri Conſules, quorum hæc ſunt nomina: *Iacobus Molendinarius*, *Hugo de Lunckuſt*, *Chunradus VVille*, *Burckardus Scultetus*, *Ulricus de Chlotun*, *Ulricus de Rumelinken*, *milites*: *Iacobus Tuto*, *Heinricus Teſchlius*, *Hugo Burdiner*, *VVernherus Broſmą*, *Rudolfus de Lunckuſt*, *Heinricus Rouel*, *&c*. In Capitulo Turicenſ. Præpoſituræ a. D. 1256. in Dominica, quâ cantatur: Oculi mei, videl. XIV. Kal. Aprilis ante horam prandij, Indict. XIV. præſentibus, quorum nomina ſunt hæc: O. *Decanus in Chilchperg*, *VValtherus & Heinricus Sacerdotes*, *& Vicarij ejusdem Præpoſituræ*, *Berchtoldus de VVediſchvvile*, *Iohannes Mantz*, *Subdiaconus*, *Chunradus VVello*, *Chunradus Albus*, *Burckardus Bruhunt*, *Milites*: *Henricus Rudeger de Chlotun*, *Rudolfus de Lunckuſt*, *Ulricus*, *Rudolfus*, *Burckardus Schaſim*, *Burckardus Fuſchinus*, *Heinricus de Rosberg*, *Iohannes de VViedicken*, *VVernherus Diſpenſator*, Scholares &c. Expreſſa hic *duorum* ordinum fit mentio: *Tertius*, in pleniori omnium Conſulum & Senatorum Catalogo (Regimentbuch/) à duobus præmiſſis planè diverſus exprimitur: ut

Tttt 3 de

de ratione veteris Reipublicæ per 3. ordines adminiſtratæ nullus ſupereſſe poſſit ſcrupulus.

f. Ita enim *Nicolaus* a. Ch. 1339. & *Albrechtus* 1408. Epiſcopi Conſtantienſes. *Nicolaus, (Albrechtus)* Dei gratia, Epiſcopus Eccleſiæ Conſtantienſis, univerſis præſentium inſpectoribus ſalutem & ſinceram in Domino charitatem. *Cùm, pro bono pacis & concordiæ, Clerus Thuricenſis ac laici ſive Cives Oppidi Thuricenſis ad invicem inter ſe convenerint, ut ſi quis laicus ſeu civis Thuricenſis clerico Thuricenſi injuriatus fuerit, aut violentiam intulerit, quod Conſules Thuricenſes, qui pro tempore fuerint, juxta ſtatuta ſua municipalia eodem Clerico querulanti incunctanter, & ſine moræ diſpendio debeant facere juſtitiam de laico injuriante. Et è converſo, ſi Clericus Thuricenſis laico ſeu civi Thuricenſi injuriatus fuerit, ſeu violentiam intulerit, tres Clerici, videlicet duo de Collegio Canonicorum Eccleſiæ Præpoſituræ, & unus de Capitulo Canonicorum Monaſterij Thuricenſis, qui ad hæc exequenda nominati fuerint & electi, hujusmodi civi ſeu laico querelanti debeant celeriter & ſine protractionis f ſtidio facere juſtitiam, de clerico injuriante juxta formam & conventionem inter dictos Clerum, laicos, ſeu cives initas, prout inſtru-*

men-

mentis ſuper hoc confectis lucidius continetur. Nos eisdem tribus Clericis (in Legibus antiquis drey Pfaffenrichter appellantur, *Spec. Tig.* p. 69.) *ad præmiſſa pro tempore electis authoritate ordinaria committimus per præſentes, ut Clericos, ipſis rebelles, in præmiſſis punire, & per cenſuram Eccleſiaſticam compellere poſſint, quod mandatis pareant eorundem, & quòd nihilominus ſi opus fuerit, iidem Clerici poſſint & debeant ſuper his invocare brachium ſeculare, concedentes judicibus ſecularibus oppidi ſupradicti, quòd dictis Clericis petentibus in hac parte poſſint ſuffragari.* Teſtes etiam, qui coram dictis tribus Clericis nominati fuerunt, ſi ſe gratia, odio vel timore, ſeu quovis alio colore quæſito à perhibendo teſtimonio ſubtraxerint, per cenſuram prædictam, auctoritate noſtra, dicti tres Clerici, compellant veritati teſtimonium perhibere, præſentibus uſque ad feſtum aſſumtionis B. Mariæ Virginis proximè venturum, & abinde per unum annum integrum & non amplius duraturis. Datum in Caſtro noſtro Caſtelen.

g. Illuſtri illo documento ab Helvetijs unanimiter a. Ch. 1370. recepto, quod vulgò dicitur der Pfaffenbrieff; de quo

Anal. P. II. p. 456. *Simler*. Repub. Helvet. pag. 172.

1. Id quod αὐτολεξεὶ ita habet: *Beatiſſime Pater:* Eſt in liga Helvetiorum oppidum inſigne, Thuregum nominatum, cujus incolæ certò Sanctitatis veſtræ, & Apoſtolicæ ſedis ferventes, devoti & aſſidui ſunt ſervuli, & in eodem oppido *longo pro tempore Eccleſia Collegiata, ſeu Præpoſitura Sanctorum Felicis & Regulæ, etiam Abbatia una cum Parochialibus & aliis Eccleſiis & Capellis erectæ ſunt, fundatæ & dotatæ, adeò ut non parvus Presbyterorum numerus ibidem exiſtat.* Cùm autem, Pater beatiſſime, dicti oppidi incolæ tam boni & fideles ſint Chriſtiani, ut Presbyteros, clericos & Eccleſiaſticas perſonas, & divinum maximè cultum, ferventi & magna devotione amplectantur: Cùm ſiquidem Clerici & laici ibidem multum in publicis & privatis conventionibus aut comeſſationibus (converſationibus) ſibi invicem ſe comminiſtrant: Ne ergo ſuadente ſalutis humanæ inimico aliquæ rixæ, ſcandala, contentiones oriantur, & ſi orirentur, plena pacificatione ſedentur, uterque etiam ſtatus, & honor patriæ, tranquillè & quietè cum alio conſervetur, & concernatur, *ab antiquo Magiſter Civium &*

& Conſules, de majori conſilio dicti oppidi, cum conſenſu tamen Epiſcopi Conſtantienſis, (vide ſuprà ,) *pactorum & conventionum libellum inter ſe contraxerunt, quo ſupra nonnulli laudabiles articuli, laudabiléſque conſuetudines, per ſupra dictos Magiſtros Civium & Conſules una cum Presbyteris, Clericis ſupradicti oppidi ordinarij introducti ex tanto tempore, cujus contrarium in hominum memoria non exiſtit, obſervati & uſitati fuerunt, ordinario loci & nemine contradicente.* Cùm non in præjudicium Cleri, imò in ejus utilitatem, amicitiam, pacem & tranquillitatem Clericorum & laicorum cederent, infra ſcripti videtur tenoris. Inprimis itaque dum Magiſter Civium & Conſules oppidi prædicti, alicujus (*for.* alicui) beneficium aliquod contulerunt, & ſic præſentatus, fuerit poſſeſſionem adeptus, *quod ex tunc non propter collationem, ſibi factam, ſed pro regalibus officialium, ipſis officialibus, juxta antiquam ordinationem, & conſuetudinem perſolvere debeat.*

Secundò, ut nullus Curialium, nec aliqua perſona Eccleſiaſtica, quacunque in dignitate conſtituta, aut qualicunque graduata aut qualificata beneficio in eorum voluntatem, hujusmodi beneficiis, & eorum collationibus *inquietare aut mo-*

leſtare attentet, audeat, præſumat, nec debeat, pro ut eſt in uſu.

Tertiò, cùm hactenus laudabili conſuetudine introductum ſit, ut mortuo cive, incola, aut ſubdito oppidi, & ejus diſtrictus, & Dominij, per Magiſtrum Civium, Conſules aut Officiales ad hos *deputatos; domus revidentur, &, ſi opus fuerit, clauduntur, & imprimis, creditorum ſatisfactioni conſulitur: demum hæredes, qui propiores ſunt, & potiores, inſtituuntur:* ut ergo, mortuo Scholaſtico, Cantore, Canonico, Plebano, ſeu quolibet alio Presbytero, in dicto oppido, ejus dominio & diſtrictu habitante, facere, diſponere, claudere, creditoribus ſatisfacere, & hæredes juſtiores, propinquiores inſtituere poſſint, prout longo tempore uſitatum eſt.

Quartò, ſi aliquis *Canonicorum, & Presbyterorum in oppido, diſtrictu, & dominio præfatis habitantium, enormi crimine, aut maleficio ſe culpabilem reddiderit, caperetur, privaretur, juſtitia ſententiaretur, aufugerit, aut ſe, propter delicta abſentaverit, ut ergo donec, & quouſque beneficium ſuum alteri collatum, vel alter in locum ſubſtitutus fuerit, Canonici & alij Presbyteri fructus, redditus, & proventus beneficij ſic vacantis & non*

non poſſeſſi, non ad uſus proprios & privatos; verùm ad fabricam, reſtaurationem & utilitatem Eccleſiæ, in qua beneficium ſic vacat, vel beneficij ſic vacantis, convertere.

Quintò, quòd ipſi Magiſter Civium, & Conſules dicti oppidi, omnes & ſingulos Presbyteros in oppido, diſtrictu, & dominio eorum habitantes, *qui civiliter, hoc eſt, gladiorum evaginatione, rixis, jurgiis, blaſphemiis, vel aliis inter ſe, vel clericus cum laico delinquens, prout alios incolas & ſubditos ſuos punire, eóque pœnas civiles ab eis exigere poſſunt; ſalvo tamen in hoc, ſi excommunicatio interveniret, ordinarij jure:* Salvo etiam in hoc libello, ſeu rotulo inter Clericos & oppidum prædictum, diu, ut præfertur, contracto & conſcripto.

Sextò, ſi inter Monaſteria, Collegiatas aut alias Eccleſias vel perſonas ſpirituales, vel Eccleſias, vel etiam in Clericos & laicos *ſuper decimis, cenſibus, reditibus, & proventibus ipſis, in oppido, diſtrictu, & dominio præfatis provenientibus, quæſtionis materia aut lis exoriretur, quæ juris deciſione indigerent, quòd tales ſpirituales & Eccleſiaſticæ perſonæ, ſe immediatè coram nullo judice, niſi Magiſtro Civium & Conſulibus præfatis, ratione & auctoritate prædictorum,* in

in ſtuba locare, attrahere, aut convenire debeant: Niſi per eos ad alium Judicem remiſſi fuerint: Prout antiquitus introductum & uſitatum eſt.

Septimò, cùm Monaſteria, Eccleſiæ, Presbyteri, omnéſque & ſingulæ ſpirituales & Eccleſiaſticæ perſonæ, in oppido, diſtrictu, & dominio prædictis habitantes, tam bene, prout cæteri cives, incolæ & ſubditi defenſi ſunt, & civilibus gaudent privilegiis: Ut ergò Magiſter civium, & Conſules præfati, *quando eos vel pro Sancta Romana Eccleſia, vel pro ſacro Romano Imperio, vel pro Republica militare contigerit, & ſic civibus ipſis taleas imperare contigerit, à Monaſterijs, & quibuscunque ſpiritualibus & Eccleſiaſticis perſonis, in eorum oppido, diſtrictu, & dominio habitantes, ſaltem exigere, ipſis expenſas imponere, ſomas aut* equos, ad neceſſaria deferenda, tribuere, dare & committere, juxta eorum bonorum qualitatem, & neceſſitatis exigentiam, prout alijs Civibus, poſſint & valeant.

Octavò, ut dicti Magiſter Civium & Conſules, toties, quoties ipſis neceſſarium & expediens viſum fuerit, à *quibusvis Monaſterijs & Eccleſiis Collegiatis, in eorum oppido, diſtrictu & dominio, ſeu eorum*

Recto-

Rectoribus, Gubernatoribus, Superioribus & Officialibus rationem petere, & videre, Oeconomos ponere, ipſósque, ut ea quæ licita, honeſta, ipſorum Monaſteriorum utilitates ſint, perficiant, præcipere, & ad hoc eos cohercere poſſint, prout laudabiliter introductum, & uſitatum, & locis ſpiritualibus ſæpè utile fuit.

Nonò, Quemadmodum in oppido, diſtrictu, & dominio ſæpe dictis præter Spirituales & Eccleſiaſticas perſonas, locos deputatos *Conventionum* ſuarum habent, aut aliqui eorum domos conveniunt, aliqui inter ſe rixantes civiliter delinquunt, *ut ergo ſine ſuperſcriba eorum communi, aut in domo Præpoſituræ Thuricenſis, ſive quocunque alio loco convenerint, inter ſe inſolentias ac civilia delicta, à dictis Magiſtro Civium & Conſulibus puniri, & ad pænitentiariam pœnam, prout alij Cives, regi poſſint, juxta exceſſus qualitatem, ut eſt in uſu.*

Decimò, ſi quiſquam, Præpoſitus, Canonicus, Presbyter ſecularis, vel Clericus, ſeu alia qualiscunque Spiritualis & Eccleſiaſtica perſona in oppido, diſtrictu, & dominio præfatis, *aliquid enormis exceſſus vel criminis perpetraret, vel de illo accuſaretur, aut vocaretur, ut Magiſtri Civium vel Conſules ſæpe dicti talem perſonam capere,*

apprehendere, per triduum in carceribus detinere, demum ordinario loci transmittere, aut iterum relaxare, ſecundùm exceſſum qualitatem, aut prout de exceſſus veritate informati fuerint, poſſint vel valeant: Et quod tales incarcerati & detenti teneantur ad refuſionem expenſarum in carceribus habitare.

Vndecimò: Ut oppidum Thuricenſe, & territoria ei ſubjecta non ruinentur, & in ædificiis detrimenta & ſcandala patiantur, conſueverunt Magiſter Civium, & Conſules ibidem pro tempore extantes, omnes & ſingulos ſuos cives & incolas & ſubditos ad ædificandas, manutenendas, & conſervandas domos eorum, toties quoties opus fuerit, & eis ſub aliqua pœna præcipere: Ut ergo ſimili neceſſitate poſtulante cum Spiritualibus & Eccleſiaſticis perſonis quibuscunque facere poſſint.

Duodecimò: Si in oppido, diſtrictu & dominio ſupradictis ut ſæpius partes *aliquæ ſuper matrimonij vinculo ſeſe in litem trahunt, vel invidia, vel laſcivia ducti: Ad prohibendum ergo, ne ad hoc tam proni ſint, & tempeſtivè de ſimilibus penſent,* pars, quæ aliam ſuper matrimonij fœdere, actionem probare non poterit, & ſic ſuccubuerit, ſupra-

ſupradictis Magiſtro Civium & Conſulibus quinque florenos Rhenenſes,pro pœna,ſolvere,debeat,ut uſitatum eſt.

Tredecimò: Sæpius laico, præfati oppidi Thuricenſis in Eccleſia Collegiata Sanctorum Felicis & Regulæ vel in Abbatia ibidem,pro animarum ſuarum,prædeceſſorúmque & ſucceſſorum ſalute anniverſaria per Capellanos earundem Eccleſiarum peragenda ſtatuere & fundare velint: Contra quod earundem Eccleſiarum Canonici ſtatutum fecerunt, inhibentes Capellanos, ne talia anniverſaria ſuſcipienda ducant ſeu etiam ſuſcipiant, niſi etiam per Canonicos peragenda ſtatuantur & fundentur: Sæpe autem fundantis facultas non ſe adeò extendit, ut apud utroſque fundari poſſit. *Cùm itaque Eleemoſynæ, & alia opera ſimilia ex libero debeant procedere arbitrio, & fundantium bona voluntate,petunt Magiſtri Civium & Conſules Thuricenſes hoc ſtatutum adnullari, & deleri, & quod quilibet volens, & ſuper anniverſarium vel anniverſaria juxta ſuam voluntatem hoc ordinare poſſit, & ad aliud faciendum per neminem coherceri valeat.*

Vltimò: Si per Capitulum Abbatiæ, & Præpoſituræ Thuricenſis, aut Capitulum Imbracenſe inter ſe, vel alias Eccleſiaſti-

cas

cas perſonas, quæſtiones aut lites oriren-tur: Quòd ex tunc perſonæ capitulares de ſimilibus ritibus & controverſiis ſe immittere volentes, quilibet videlicet, jura ſua propria, & non de proventibus ſuis communibus Capituli litigare debeant, adeò ut qui conſcientiæ morſu reſtrictus ad ſimilia non conſueverat ſe non intromittere, cùm utilitatem habere non præſumat, etiam damnum non patiatur. *Cùm autem prædicta omnia ad laudem Dei omnipotentis, pacem & tranquillitatem inter Clericum & laicum, & unitatem Reipublicæ tendant, & mera probitate, bonitatéque laudabiliter introducta ſint, & longo tempore citra quod in hominum memoria non exiſtit, uſitatáque,* à loci ordinario, ſeu quavis Eccleſiaſtica perſona nunquam contradicta: Quanquam Spirituales & Eccleſiaſticæ perſonæ in oppido Thuricenſi, ejus diſtrictu, & dominio bene defenſi, honorandi, amati, & prout alii Cives, incolæ, & ſubditi protecti ſunt & tuentur: Supplicant Sanctitati veſtræ devoti ejus oratores, Magiſter Civium, & Conſules de majori Conſilio oppidi prædicti, quatenus eos ſpecialibus favoribus & gratiis proſequentes, ſupra dicta omnia nedum confirmare, imò de novo ſtatuere, ordinare,

nare, decernere, atque ipſi oratores ea hactenus introducta & uſitata ſunt perpetuò futuris temporibus perficere, eíſque ſic uti, potiri & gaudere liberè & licitè poſſint & valeant concedere, & indulgere, ac contraria quæcunque revocare, caſſare, adnullare, & delere decernantur, de gratia ſpeciali, Epiſtolis Synodalibus, provincialibus ordinationibus, privilegiis, immunitatibus, indultis, Præpoſituræ & Abbatiæ Thuricenſis, Eccleſiæ Imbracenſis, nec non omnibus & ſingulis alijs Monaſterijs, Eccleſijs, Spiritualibus Eccleſiaſticis perſonis in genere vel in ſpecie, communiter vel diviſim, quomodo, qualitercúnque & per quemcunque conceſſis, ſtatutis, conſuetudinibus, quamvis etiam antè juramento roboratis, quibus ad pleniſſimum derogetur, aliíſque in contrarium facientibus non obſtantibus quibuſcunque, cum clauſulis opportunis & conſuetis. *Verba conceſſionis ita habent: Et cum abſolutione à cenſuris ad effectum præſentium. Et de confirmatione ſtatuti ordinarij, decreto, conceſſione, caſſatione, annullatione, & revocatione, ut ſupra: Et in perpetuum, & in forma groſſa, quod in gonum cedunt finem. Et cum ſufficiente derogatione omnium & ſingulorum præmiſſorum contra-*

contrariorum in literis latiſſimè extendentibus. Et tenor omnium habeatur pro expreſſis, vel verius exprimi poſſunt. Et quod omnium & ſingulorum præmiſſorum, ac circa ea quomodolibet neceſſariorum major & verior ſpecificatio poſſit fieri in literis. Pro Magiſtro Civium & Conſulibus de majori Conſilio Thuricenſis, Conſtant. Diœceſ. *Iudicium vero:* Eſt inhoneſtiſſima contra libertatem Eccleſiaſticam.

i. Huc tendere videbatur *Thomas*, Conſtantienſis Epiſcopus in Conſtitutionibus Synodalib. de a. Ch. 1492. §. de foro competenti. *Attendentes, quòd laici de Eccleſiaſticis negotiis intromittere ſe non debent, omnibus & ſingulis Eccleſiaſticis perſonis per Civitatem & Diœceſin noſtras, ubilibet conſtitutis, interdicimus, ne quiſquam Clericus à laicis ad judicia laicalia ſeu ſecularia dolosè ſe trahi permittat, aut laicis ad talia facienda conſentiat, vel hujusmodi vetita judicia ſubeat, ſeu ibidem aliquatenus reſpondeat ſub cauſarum ſuarum ſic notarum, etiamſi hujusmodi vetitis judiciis pro ipſo judicaretur, perditione ſeu amiſſione. Inſuper omnibus & ſingulis laicis cujuscunque ſtatus aut conditionis noſtrarum Civitatis & Diœceſis interdicimus, & diſtrictius inhibemus, ne laici ipſi contra ſacras conſtitutiones Clericos ad judicia*

dicia laicalia, ſeu ſecularia trahant, ſeu trahi permittant; ſub pœnis à jure expreſſis, feudalibus tamen cauſis exceptis, quas prout de jure conſuetudinario tractari permittimus. Volumus etiam hoc præſens ſtatutum ſingulis annis in ambone ſæpius publicari.

k. Sit exempli loco, actus publicus, qui ex archivo noſtro ita habet: *Cormatus, miſeratione divina, Abbas Monaſterii Sancti Iacobi Scotorum extra muros Conſtant. Diœceſ. Ordinis S. Benedicti Commiſſarius ad infra ſcripta* per ſedem Apoſtolicam deputatus: univerſis & ſingulis præſentium inſpectoribus, ac ad quos præſentes pervenerint, quorumcunque intereſt aut intereſſe poterit, quomodo libet nunc, aut in futuram ſalutem, in eo, qui eſt, vera omnium ſalus: Noveritis & noverint omnes & ſinguli, quos nôſſe fuerit opportunum, nos literas Reverendiſſimi in Chriſto Patris & Domini Dn. Jordani, Dei & Apoſtolicæ ſedis gratiâ, Epiſcopi Albanenſis, Sacro ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Preſbyteri Cardinalis *de Urſinis*, vulgariter nuncupati, ſummi Pœnitentiarii, pro parte *Magnificorum & circumſpectorum Virorum, Magiſtri Civium; Conſulum & Proconſulum ac Oppidanorum oppidi Imperialis Thuricenſis, Conſtantienſis Diœceſ. nobiſque* ſpecialiter di-

eis participantes manu forti juxta formam in eiſdem proceſſibus contentam, invaderet;: Dicti tamen exponentes non animo contemnendi; *ſed propter locorum diſtantiam, quæ, ut aſſeritur, ad quatuor dietas, & ultra provinciam ſe extendebat, ac etiam propter aſperrimas vias & valles, ac montes aſperrimos in terris dictorum excommunicatorum, & eis participantium, & introitu exiſtentes, nec non etiam propter populi dictæ Vallis auſteritatem. Unde forſitan, occaſione præmiſſa, plura homicidia fuiſſent perpetrata, parere hujusmodi proceſſibus juxta prædictam invocationem non imbuerunt ſeu neglexerunt*, quapropter timere ſe, tanquam participantes, ſententias & pœnas in eiſdem proceſſibus contentas incurriſſe: Cùm autem auditor, qui hujusmodi proceſſus ultimis fulminavit, jam ſit vita functus, & ſicut eadem petitio ſubjungebat, cauſa hujusmodi in ejus manibus habuiſti tractata, & demum ſopita & terminata exiſtat, idémque etiam laicus cruce ſignatus exinde ſit vita functus, ſupplicari fecerunt, humiliter Magiſter *Civium*, *Conſules & Proconſules*, *ac cæteri præſcripti eis ſuper his per Sedem Apoſtolicam de opportuno remedio miſericorditer provideri.* Nos igitur auctoritate D. Papæ, cujus pœnitentia-

riæ curam gerimus, diſcretioni tuæ, cùm, ſicut aſſeritur, tu in dicta cauſa unus ex judicibus à Sede Apoſtolica deputatus fueris, & hujusmodi cauſa, ut præfertur, ſopita exiſtat, committimus, quatenus, ſi eſt ita, & excommunicans abſolvendi ſibi poteſtatem non reſervavit, túque illam habueris; Poſtquam ſi quibus dicti exponentes ob præmiſſa ad ſatisfactionem tenentur, ſatis fecerunt competenter, præfatos *Magiſtrum Civium, Conſules, & Proconſules, caterósque prædictos ita* dictis ſententiis & pœnis abſolvas in forma Eccleſiæ conſueta, & injungas inde eorum cuilibet, auctoritate prædicta, pro modo culpæ pœnitentiam ſalutarem. Datum *Romæ*, apud Sanctos Apoſtolos IV. Id. Mart. Pontificat. Dn. Martini Papæ V. anno VIII. Quibus quidem literis nobis, ut præmittitur, præſentatis, & per nos reverenter receptis, ac diligenter inſpectis, fuimus pro parte dictorum Magnificorum ac circumſpectorum Magiſtri Civium, Conſulum & Proconſulum, ac Oppidanorum oppidi Imperialis Thuricenſis, in dictis literis Apoſtolicis nominatim & ſpecialiter deſcriptorum & comprehenſorum, *humiliter & reverenter requiſiti, ut ad executionem earundem*

rundem literarum ac inprimis comprehenſorum, & nobis cum magna maturitate commiſſorum procedere: Et demum juxta earundem literarum continentiam, *abſolutionis beneficium, in forma Eccleſiæ conſueta eisdem Magiſtro Civium, Conſulibus & Proconſulibus ac oppidanis impendere dignaremur.* Nos igitur commiſſionem hujusmodi nobis à dicta ſede Apoſtolica, ut præmittitur, factam, reverenter exequi volentes, ut tenemur, experientia antiqua, & aliâs fide dignorum teſtimonio ac etiam ex proceſſibus, actis, actitatis, atque aliis documentis dudum in cauſa, in ſupra dictis literis Apoſtolicis deſcripta deductis, ſinceriſſimè fuimus informati: Quòd quidam *Iohannes Gruber*, quondam, ut aſſerebatur, laicus cruce ſignatus Lauſ. Diœceſ. quosdam laicos Vallis Valleſiæ, Sedunenſ. Diœceſ. traxerit in cauſam coram certis judicibus à ſede Apoſtolica deputatis. Ac etiam alia & ſingula in dictis literis Apoſtolicis comprehenſa, mera veritate fore fulcita: At ita eſſe, & fore, prout in eisdem literis narratur & exponitur. *Idcirco nos, Cormatus Abbas, & commiſſarius ſupradictus, ſupradictos, Magiſtrum Civium, Conſules, & Proconſules, cæterósque prædictos omnes & ſingulos auctoritate Apoſto-*

lica nobis in hac parte commiſſa, tenore præſentium, & in his ſcriptis ab omnibus ſententiis & pœnis in proceſſibus quondam per dictum Johannem Gruber, quovis modo & à quibuscunque judicibus, in quacunque forma obtentis & fulminatis, injuncta tamen prout & cuilibet ipſorum pro modo culpæ, pœnitentia ſalutari, in DEI nomine abſolvimus, & abſolutos tenere volumus & mandamus: Volentes tamen, quòd ſi quibus ſupradicti Magiſter Civium, Conſules & Proconſules ac Oppidani ob præmiſſa ad ſatisfactionem teneantur, ſatisfaciant competenter. In quorum omnium, &c. Dat. Conſtant. A. D. 1425. III. Id. Maji, Indict. III.

IN-

INDEX I.

CONTINENS

A.

Epitomen hujus Tomi.

CAPUT. I. *De vocatione Reformatorum Generali.* Vocatio Reformatorum vel *ordinaria* eſt, vel *extraordinaria*, 2. In *illa generalis* præcedit, 3. quâ quilibet Chriſtianus, tenetur ſuæ ſalutis habere rationem, Ib. Et, officium negligentibus ordinarijs Miniſtris, Eccleſiæ periclitanti ſuppetias ferre, 4. exemplo Eccleſiæ Apoſtolicæ, 6. primitivæ 7.

CAP. II. *De vocatione ſpeciali & ordinaria Reformatorum.* Reformatorum vocatio *ſpecialis*, 22. qualis Zwinglij in Eremum Helvetiorum, 24. reformationi non obſtat, 27. imò hæc illum ad Reformationem excitare debebat, 28. nec receptio in Collegium Carolinum, 32. Zwinglius, *Plebanus* fecit, quæ erant officij, 35. Conſciis ſuperioribus Ib. Eccleſia, tempore Reformationis, confertur Synagogæ, tempore Chriſti, 42.

CAP. III. *De vocatione Zvvingl. ad reformatio.*

formandum ſpecialiſſima. Zwinglius undiq; ad reformandum ſolicitatus, 48. in Patria præſertim, per *plebem*, 49. *Magiſtratum*, 52. *Capitulum*, ſive Eccleſiam repræſentativam, 57. De origine & privilegiis *Plebani* Tigurini, 58. ejus in Papatu, ex Statutis, officio, 63. reditibus, 81. Quomodo ſuperſtitiones hujus muneris per Zwinglium fuerint reformatæ, 82. conſentiente Capitulo, 89. Hofmanni inſtantia, 93. Laicorum in Clerum animus, 96. Anathema Epiſcopi Conſtantienſis, 97.

CAP. IV. *Confirmatio triplicis vocationis*: Zwinglius reformare potuit, quâ Chriſtianus, 111. Objectiones ſolvuntur, *tum* ratione *vocationis* in Papatu, 114: *tum* reſpectu officii Magiſtratus Chriſtiani; circa reformationem, 115. an Zwinglius reformando juramentum Collegii violaverit, 121. quod multis negatur, Ib. Confer. 142. Comparatio reformationis Joſiæ, & noſtræ, in *antecedentibus*, 129. *Connexis*, 152. *Conſequentibus*, 196. Scrupuli tolluntur, qui circa illam oriri poſſent Syntheſin, 201. præſertim de Idololatria, 203. *Vocationem* Zwinglii *triplicem* probat conſenſus eruditorum extraneorum, 214. cujusvis ordinis & ſexus, 221.

CA-

CAP. V. *De vocatione Reformatorum Apoſtolica.* Vocationis habuit *Apoſtolica* requiſita Zwinglius, cujusmodi ſunt, 1. *Solida eruditio*, 225. quod variis probatur teſtimoniis, 2. *Hoſpitalitas*, 252. 3. *Tolerantia malorum*, 267. 4. *Lenitas in docendo*, 271. 5. *Simplex prudentia*, 274. 6. *Fortitudo*, 275. 7. *Inculpata vita*, 280. 8. *Conjugium*, Ibid. 9. *Apertum veritatis patrocinium*, 284. Exceptio ad objectiones, *a.* de *objecto gratiæ*, 287. eius ſententia de *ſalute Gentium*, Ib. *b. Peccato originali*, 293. *c. Providentia DEI*, 298. *d. carne Chriſti*, 309. *e. doctrina Sacramentaria*, 315. Baptiſmo, 316. Cœna Domini, 323. præſertim phraſi, *albus an ater* ſit, neſcio, contra Michaelem Waltherum, vindicatur. Epiſtola Landgravii Haſſiæ, Philippi Magnanimi, 322. Mors etiam Zwinglii paucis iterum vindicatur, 395. Epiſtola elegans Miniſtri Auguſtani, 396. Zwinglius vates, 399.

CAP. V. *De vocat. Zvinglij extraordinaria.* Quæ ſit vocatio extraordinaria, 402. Differentia illius vocationis, gradibus diſtincta, 403. Hanc vocationem in Reformatoribus evincunt, 1. *Donorum copia & ubertas*, 405. 2. *Subſidiorum apparatus*, 408. 3. *Succeſſorum felicitas*, 410. Cur adeò pauci hodie reformatis accedant, 424. 4. *Con*

ſenſus in fundamentalibus, 428. cujus demonſtratio *generalis*, pro veritate religionis reformatæ, 433. *Specialis*, ex colloquio Marpurgenſi, 443. cujus breve inſtituitur examen & ἐνδίκησις, 457. *Prærogativa* Eccleſiarum noſtrarum in doctrina, A. de *Cœna Domini*, 471. quæ *demonſtratur* à natura Sacramentorum, 481. ab inſtitutione Cœnæ Dominicæ, 491. Interpretatione ipſius Chriſti, 502. declaratione Apoſtolorum, Pauli cumprimis, 507. Conſenſu Scripturæ, 511. articulis fidei, 512. Confeſſione Patrum, 514. ab abſurdis, 518. *Explicatur, a.* Corpus Chriſti ſola fide manducari, 527. *b.* Corpus Chriſti ore corporali non manducari, 549. *c.* Verba: *Hoc eſt corpus meum*, figuratè intelligenda, 571. B. de *imaginibus* jure è templis ejectis, 579. Epiſtolicum commercium ea de re inter Witgenſtenij Comitem, & Bullingerum, 580. Eccleſias Helveticas non eſſe Apoſtaticas in doctrina de Prædeſtinatione, 613. quam conſideramus gradibus diſtinctis, *Primus* eſt, tempore Zwinglii, 617. 655. *Secundus*, ſub Bibliandro, & Bullingero, cujus diſtinctæ conſiderandæ periodi, 688. *Tertius*, Doctore, in Eccleſia & Schola Tigurina, *Petro Martyre*, 827. ubi de controverſia *Amerbachio-Zanchiana*, 830. *Lugdunenſi*, alia 863.

863. & *Rhetica*, per Gualtherum compoſita. 877. *Quartus*, occaſione refutati Huberianiſmi, 891. *Quintus*, noſtro Seculo, proſtrato Arminianiſmo, terminatus, 917. *Poriſmata* quædam, ad conciliationem hujus materiæ tenenda, 980.

CAP. VII. *Defectum vocationis Romanæ Reformatoribus non obſtare.* Eccleſia Tigurina parùm debet Romæ, etiam in prima ejus Reformatione à Gentiliſmo, 989. nec poſtea, niſi vel invita, novitatibus Romanis adſtipulata fuit. Probatur *breviter*, primò Oratione publica, 993. Deinde *pleniori deductione*, Antiquitatum Eccleſiæ Tigurinæ.

CAP. VIII. *Antiquitates Eccleſiæ Tigurinæ ſubjiciuntur. Prima* periodo, à Chriſto nato ad Seculum IV. Tigurū fuit Gentile, 1037. *Secundâ*, à Sec. IV. ad finem VII. habemus Chriſtianiſui incunabula per Legionem Thebæam, cujus primò *proponitur Hiſtoria*, ex Florenico, 1040. authore legendæ triumphalis, &c. utraq; ex Bibliotheca Baſileenſi, 1056. Henrico Glareno Mſc. 1062. *doctrina* poſtea *vindicatur*, 1077.

Tertia, ſub Clodoveo III. accepit incrementa, 1082. Vadiani Epiſtola de hoc Clodoveo.

Quarta,

Quarta, ſub Carolo M. & poſteris ejus, ubi de variis donationibus Privilegiis tum Præpoſituræ, tum Collegii Abbatiſſani; *Caroli* M. 1097. *Ludovici Germaniæ* Regis, 1101. *Ludovici*, [illegible] Regis, 1101. & *Caroli* 1107. *Lotharij* 1112. Compendium *Theologiæ* illius ætatis 1114.

Quinta, in qua continuatio privilegiorum Henrici I. Ottonis [illegible] Catalogi propriorum [illegible] *Theologia* hujus ætatis, 1163. & *municipiorum*, 1156.

Sexta, ſub Gregorio VII. cui Clerus Helvetiæ ſe oppoſuit, 1166. Clerus Tigurin. ab imperatoribus, non Pontificibus accepit privilegia, 1165. 1174.

Septima, quâ controverſiæ de jure inveſtituræ maximè gliſcebant Tigurini à Lothario privilegia confirmari petierunt, 1177. & à Friderico I. 1178. tandem, & hoc primùm Seculo, etiã à Pontifice, non Doctrina *Arnoldi Brixienſis*, Tiguri recepta, 1183. qualis fuerit, 1186.

Octava, quâ Eccleſia Tigurina variam fuit experta fortunam, maxime ob excommunicationem Friderici II. 1144 Ejus enarrantur cauſæ, 1195. Suſpenſio & relaxatio Sacrorum Tiguri, 1201. Diſcordia propter onera civilia Clero impoſita, 1209. Ratio

Ratio *doctrinæ* hujus ævi, 1217. ex ſymbolo & Catechiſmo, Mſc.

Nona & ultima periodus, à fine Seculi XIII. ad reformationem, quâ oſtenditur, quæ fuerit ratio *Scholæ*, 1226. ubi de origine Scholaſtici & Scholaſtriæ; medijs pellendæ barbariei, 1241. *Monaſteriorum*, 1243. ubi pr [illegible] tes ægrè fuiſſe admiſſos, 1246. multa in Ordinibus fuiſſe reprehenſa, 1257. *Eccleſiæ* tum in *genere*, 1270. ubi compendium documentorum Eccleſiæ Tigurinæ, 1286. tum in *ſpecie*, quæ doctrina obtinuerit de *Scriptura*, 1295. *authoritate Pontificis*, 1306. *Prædeſtinatione*, 1316. *Tranſſubſtantiatione*, 1326. *Cultu Sanctorum*, 1329. *Miraculis*, 1345. *De Cleri ignorantia*, 1346. *Cælibatu*, 1460. *Purgatorio*, 1365. *Faſtu*, tyrannide, avaritia Cleri, 1367. De ratione *Oeconomia & Reipublica*, à pag. 1391. ad finem.

INDEX RERUM

A

Abbatiſſani apud Tigurinos Collegii fundatio, donationes & incrementa. 1101. 1112.
Albertus Pius in Eraſmum invehitur. 11.
Anabaptiſmi Zwinglius falsò arguitur. 315. 246.
Argentinenſes Tigurinos amant. 233. Zanchium immeritò odio inſequuntur. 830.
Arminiani mortuo Bullingero conſenſum per calumniam affingunt. 919. 959.
Arminius Belgium turbat. 917.
Arnoldus Brixienſis, Italiâ pulſus, Tigurum petit. 1182.
Aſcherah quid. 161.
Ater an *albus* quid ſignificet. 323. 369. 391.
Atrati qui ſint. 168.
Avaritia Cleri Romani. 194.

B

Baal quale Idolum. 160.
Bernen-

Bernenſes à Sam. Hubero turbantur. 892. cum Tigur. de Prædeſtinatione conſentiunt. 895.
Bibliander in tradendo prædeſtinationis articulo à Collegis nonnihil diſcrepat. 688. rude donatur. 828.
Bolſecus Eccleſiam turbat. 730.
Breitingerus Bullingerum liberat à ſuſpicione Arminianiſmi. 959. à Patribus Dordracenis magnifit. 977.
Bullingerus in artic. de Prædeſt. Collegis ſuis conformis eſt. 715. 685. per calumniam à Novatoribus in partes trahitur. 762. 871. *Decades* ejus magnifiunt. 960.

C

Canonicorum Tig. juramentum. 142.
Carolus M. à ſuperſtitionibus Pontif. alienus fuit. 1012. 1115.
Carolini rem Eccleſiæ Tigurinæ augét. 1096.
Carolini apud Tigur. Collegij privilegia 1132. ſtatuta. 1273.
Carolſtadius Zwinglio commendatur, & promotionem ei debet. 252. 256.
Chilkias quis fuerit. 155.
Chriſti caro ſola fide manducatur in S. C. 527. 549. Eam non abjecit Zwinglius. 311.
Chriſti præſentia carnalis in S. C. ſub Ca

rolinis fuit ignota. 1119. multis evertitur argumentis. 490.

Chryſoſtomi homiliæ magni fiunt. 11.

Clerus Romanus ob ἐθελοθρησκείαν tempore Reformat. inviſus. 96. 1015. 1243. ob varia vitia reprehenditur. 126 1233. 1346. 1386. & ſeqq.

Clerus apud Tigurinos Pontificios brachio ſuberat ſeculari. 1391.

Clericorum mancipia apud Tig. 1158.

Cœlibatum Clericorum Tigurini Pontificii ægrè ferunt. 1022. 1360.

Cœna S. verba figuratè ſunt intelligenda. 571. Eam doctrinam non corrupit Zvinglius. 322. &c Ejus tradendæ ratio quam Reformati obſervant, ſolidis adſtruitur argumentis. 480.

Conſenſus Reformatorum in fundamentalibus. 431.

D

Diana Idolum. 162.

Dordracena Synodus. 918.

E

Eccius à Zwinglio vapulat. 249.

Eraſmus ab Alberto pio reprehenditur. 11-

Evangelij ſemina in Helvetia ſeruntur. 1087.

Excommunicationes Papales Tigurini ſpernunt. 1019.

Felicis & Regulæ Hiſtoria. 1040. eorum cum Tigur. Confeſſ. Reformata *συμβίβασις*. 1077.
Feſtorum multiplicatio ipſis Pontificiis oneri eſt. 1333.
Fridericus II. excomunicatur à Papa 1194. à Tigurinis defenditur contra Papam ; 1198. 1210.
In *Fundamentalibus* Reformati conſentiunt. 431.

G

Gratia objectum Zwinglio rixæ moventur. 287.
Gregorij VII. faſtum Helvetij faſtidiunt. 1168.
Gvvaltherus à Novatoribus in conſenſum per calumniam trahitur. 762. 866. 877.

H

Helvetij Reformati puritatem Evangelicã conſtanter retinent. 613. 980.
Helvetij gentiles. 999. Chriſtiani. 1037.
Huberus Samuel Eccleſiam Bernenſem turbat. 892.

I

Idola, privata authoritate abolere num liceat. 165.
Idololatriæ latem fruſtra à ſe deterſerunt Pontif. 201. &c

Imagines in templis non tolerandæ. 579. privata authoritate non tollendæ. 592. 609. Caroli M. tempore divino honore non fuerunt affectæ 1115.
Indulgentias Tigurini deteſtantur. 1024.
Inveſtitura jus ad Imperatores pertinebat. 1176.
Ioſia Exemplum idea eſt Reformationis. 128.
Iſidis cultus. 1006.
Iuramentum malè juratum non obligat. 121.

L

Laicorum opera Deus utitur in religione purganda. 17. ijs quoque religionis cura incumbit. 4.
Lupanaria. 171. per Reformationem abolita. 173.
Lutherus concordiæ Marpurgenſis immemor. 472. injurius in Zwinglium. 474. Ejus de prædeſtinatione doctrinam affectis deſeritur. 640.
Luxus Pontificiorum in veſtibus & templis. 174.

M

Malleolus ob Pontificem reprehenſum in vincula conjicitur. 1315.
Mancipia Clericorum apud Tigurin. 1158.
Marpurgenſis conſenſus. 442.

Martyris de Prædeſt. doctrina. 828.
Mercenariam militiam Wimpheling. reprehendit. 418.
Mercurij cultus. 1001.
Miniſtros eligendi antiquiſſimus mos. 50.
Miniſterij Sacri neceſſitas. 111.
Monachi. vide Clerus.
Montisbeligardenſe Colloquium occaſio rixarum in Eccleſia Bernenſi excitatarum. 892.
Muſculus idem cum Tigur. de Prædeſt. ſentit. 891. &c.

N

Nicolai calumnioſum contra Zwinglium ſcriptum. 982.
Novitatis falsò arguitur Zwinglius & Reformati. 354. 1012. 1115. 1122.

O

Otto in Collegium Tigur. Abbatiſſanum beneficus. 1156.

P

Peccatum Orig. Zwing. non negavit. 293.
Plebis Tigurinæ erga Zwinglium & Evangelium favor. 54.
Plebi religionis cura incumbit. 4.
Plebanorum officium. 63. 146.
Plebanatus electio Tigurinis ceditur. 57.
Pontifici Rom. Tig. nec religionem, nec antiqua privilegia debent. 989. 1114. 1163.

Ei impeccantiam Tigurini, ne quidem Pontificij tribuerunt. 1306. Ejus patrocinium ſerò ambiunt Tigur. 1181. Ejus vocatio Reformatoribus non fuit neceſſaria. 42.
Prædeſtinationis explicandæ varia methodus. 990. 986. De ea conſtans Helvetiorum Reform. doctrina. 616. De ea diſcrepant planè Lutherani à Luthero. 640.
Prædeſtinatiaria controverſiæ Eccleſiam vexant Belgicã. 917. Bernenſem. 882 Genevenſem. 730. Lugdunenſ. 864. Rhæticam. 877.
ob *Providentiæ* divinæ aſſertionem Zwinglius à malevolis vapulat. 299.
Purgatorium ipſis ante Reform. ſuſpectum fuit Pontificijs. 1365.

R

Reformatio opus eſt miraculoſum. 410.
Reformatæ religionis prærogativa. 432.
Reformatorum vocatio varia. 2. 3. 22. 401. ijs Papalis vocationis defectus nil derogat. 42. 989.
Religionis Chriſtianæ argumenta. 452. Ejus cura incumbit plebi. 4. Principibus & Magiſtratibus. 116. 128.
Rœſtius Pontificios fortiter impugnat. 134.

Sacr-

S

Sacrorum cura plebi etiam incumbit. 4. & Magiſtratibus. 116. 128.
Sacramentorum natura & uſus. 481.
Sacramentaria controverſiæ Zwinglio multum negotij faceſſunt. 234.
Schola Tig. origo. 1226.
Scriptura S. regula eſt reformandi. 154. Clero Rom. feſtuca eſt in oculis. 141. patronos ſuos habet in ipſis Papatus tenebris. 1295.
Simonia Cleri Romani. 1389.
Schmidius Tig. Conſul ſuperſtitioſus primùm Papatum, poſtea seriò deteſtatur. 129. 134.
Solis cultus. 191.
Somnium Zwinglii à Walthero calumnioſè impetitur. 361. 370.
Superſtitiones Papatûs Tigurinis, Pontificijs etiam nauſeæ ſunt. 1015. Poſt Reformationem creſcunt. 1295. &c.

T

Thebæa Legionis hiſtoria. 1037.
Tigurum gentile 999. 1036. Chriſtianum. 1008. reformatum. 1027.
Tigurini ob fidem Frid. II. ſervatam in Pontificis odium incurrunt. 1198. 1210. Pontificis patrocinium ſerò ambiunt & nonniſi inviti. 1181. Pontificis impeccantiam non agnoſcunt. 1306.

Tigurinæ Eccleſiæ cõditio & progreſſus. 997. privilegia. 1280.

Tigurinum templum antiquiſſimũ eſt. 1085. 1094.

Tigurinæ Schola, Eccleſiæ & Monaſteriorum ratio ante Reformationem. 1225.

Tigurinæ antiquitates. 1036.

Tranſſubſtantiationis chimæra ſub Carolinis fuit ignota. 1119.

Tropis in S. C. locus neceſſariò concedendus. 378. 571.

V

Vocatio Reformatorum. 1. 22. 401.

Vocatio Papalis Reformatoribus non fuit neceſſaria. 42. 989.

Waltheri temerarium de ſomnio Zwinglii judicium. 370. &c.

Z

Zanchius à Tigurinis defenditur. 830.

Zvvinglij vocatio ad Reformandum. 2. 24. 26. 47. Ejus adverſarij apud Tig. 92. promotio ad Plebanatum & Canonicatum. 30. 31. juramentum Reformationi non obeſt. 152. 142. hoſpitalitas. 252. patientia. 267. lenitas. 271. doctrina. 225. fortitudo. 275. vita inculpata. 280. conjugium. 280. ejus mors. 471 Somnium vindicatur. 361. 374. & doctrina. 387 617.

FINIS.

A01 1469265